

C. TRANSILVANIA

ACADEMIA ROMÂNĂ

DOCUMENTE

privind

REVOLUȚIA

de la **1848**

în **ȚĂRILE ROMÂNE**

**VOL. X • ANCHETA KOZMA
DIN MUNȚII APUSENI**

Contribuții documentare

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

**DOCUMENTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848
ÎN ȚĂRILE ROMÂNE
C. TRANSILVANIA
VOL. X**

**ANCHETA KOZMA DIN MUNȚII APUSENI
Contribuții documentare**

**ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU” DIN CLUJ-NAPOCA**

**DOCUMENTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848
ÎN ȚĂRILE ROMÂNE
C. TRANSILVANIA
VOL. X**

**ANCHETA KOZMA DIN MUNȚII APUSENI
Contribuții documentare**

**EDITORI:
BODOR MARGHIOALA
ATTILA VARGA**

**Prefață: ATILA VARGA
Postfață: IOAN BOLOVAN, GELU NEAMȚU**

**EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 2012**

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5
050711, București, România
Tel: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresă web: www.ear.ro

Referenți științifici: C.S.I, Dr. Dumitru SUCIU
C.S. I, Dr. Simion RETEGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. –

București : Editura Academiei Române, 1979-
vol.

ISBN 973-27-0304-0

C. Transilvania. Vol. 10 : Ancheta Kozma din Munții Apuseni /

ed.: Bodor Marghioala, Varga Attila. – 2012.

ISBN 978-973-27-2214-5

I. Bodor, Marghioala (ed.)

II. Varga, Attila (ed.)

94(498)''1848''(093.2)

Redactor: Aureliu GOCI
Tehnoredactor: Mariana IONICĂ
Coperta: Mariana ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 5.11.2012; Format: 16/70 × 100
Coli de tipar: 47,75; Tiraj: 200 exemplare
C.Z. pentru biblioteci mari: { 9(488)«1848»(00-12)
 { 9
C.Z. pentru biblioteci mici: 9

REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN TRANSILVANIA

ANCHETA KOZMA DIN MUNȚII APUSENI

Ediția din anul 1998 a cuprins doar: introducerea, nota asupra volumului, lista martorilor și *traducerea în limba română a procesului verbal al anchetei*:

**Autori: Bodor Marghioala
Ioan Bolovan
Károly Dénes
Maria Maxim
Gelu Neamțu**

**Colaboratori: Liviu Botezan
Stelian Mândruț**

CUPRINS

<i>Revoluția pașoptistă din Transilvania la răscruce. Elite sub lupa unei anchete: români și maghiari în Munții Apuseni la 1848</i> (Prefață Attila Varga).....	IX
<i>Regeste</i>	XXI
<i>Jegyző Könyve</i> (lb. maghiară)	1
<i>Proces-verbal</i> (lb. română)	178
<i>Documente</i>	352
<i>Postfață</i> (Ioan Bolovan, Gelu Neamțu)	707
<i>Anexă – Lista martorilor interogați în în cadrul anchetei derulată în perioada 14 iunie – 20 iulie 1848</i>	715
<i>Surse de arhivă</i>	725
<i>Bibliografie</i>	725

PREFAȚĂ

REVOLUȚIA PAȘOPTISTĂ DIN TRANSILVANIA LA RĂSCRUCE. ELITE SUB LUPA UNEI ANCHETE: ROMÂNI ȘI MAGHIARI ÎN MUNȚII APUSENI LA 1848

Motto:

„O comisie să investigheze cine a tulburat liniștea și
înțelegerea între români și maghiari, iar cei vinovați să fie
pedepsiți exemplar ...”

(Simon și Ion Șuluț către consiliul orașului Abrud)

„La 1848, naționalitățile din Imperiu au atins același nivel de
aspirații și de maturizare politică ca și maghiarii”

(Kosáry Domokos)

În anul 1843, baronul Wesselényi Miklós i-a scris o scrisoare¹ lui Kossuth Lajos, pe atunci redactor al ziarului „Pesti Hírlap”, în care îi atrăgea atenția asupra faptului că spiritul mărețelor simțăminte naționale i-a cuprins și pe români, în rândul cărora activau un număr tot mai mare de oameni culți, mai mulți decât putea bănui cineva. Iar planurile și aspirațiile lor – accentuează el – urmăreau unirea celor de aceeași origine și de aceeași limbă într-un singur neam, într-o singură țară și sub conducerea unui singur rege. La data când membrii comisiei², care

¹ Vezi Trócsányi Zsolt, *Wesselényi Miklós*, Budapest, 1965.

² Cel care a avut meritul de a fi semnalat, pentru prima dată, importanța materialului arhivistic legat de „Ancheta Kozma în Munții Apuseni” a fost, fără dar și poate, istoricul maghiar Trócsányi Zsolt (încă în anul 1956). De atunci și până acum valorificarea în detaliu, pentru istoriografia noastră, a acestor prețioase surse istorice privind revoluția de la 1848–1849 în Transilvania se datorează, mai ales, demersurilor întreprinse de către istoricul clujean Gelu Neamțu. Alături de acesta, referiri noi și la fel de importante privitoare la același subiect a mai făcut și Acad. Cornelia Bodea în volumul său intitulat *Anul 1848 la Români*, București, Ed. Enciclopedică, 1998. Din același an datează și ultima contribuție prețioasă referitoare la acest subiect: *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Centru de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1998 (Autori: Bodor Marghioala, Ioan Bolovan, Károlyi Dénes, Maria Maxim, Gelu Neamțu; Colaboratori: Liviu Botezan, Stelian Mândruț). Este vorba despre publicarea, pe cuprinsul a 246 de pagini, a procesului verbal al anchetei, laolaltă cu un consistent studiu introductiv. Aducerea procesului verbal privind ancheta propriu-zisă, păstrat, în original, la Arhivele Naționale Maghiare din Budapesta se datorează istoricului clujean Benkő Sámuel, cândva și Domnia Sa cercetător la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Colectivul de Istorie Modernă. În ceea ce privește noul volum intitulat: *Ancheta Kozma din Munții Apuseni. Contribuții documentare* consacrat, de data aceasta, numeroaselor documente ce compun „dosarul anchetei”, realizarea sa aparține, în proporție covârșitoare, Marghioalei Bodor, cea care a avut meritul de a-și fi adus un aport substanțial și la realizarea primului volum (mai ales traducerea, din limba maghiară în limba română, a documentelor de arhivă.)

investigau tensiunile din Munții Apuseni, descopereau aceste idealuri înalte ale românilor, realitățile sociale și politice ale provinciei, la fel ca și cele ale întregului continent, treceau prin transformări profunde.

După cum bine observa și istoricul maghiar Kosáry Domokos, cu câteva decenii înainte de izbucnirea revoluției de la 1848, în sânul societății românești din Transilvania, s-au impus modificări demne de luat în seamă. Întâi de toate s-a putut remarca o maturizare și, totodată, o ascensiune a burgheziei comerciale care, mai ales prin orașele Brașov și Sibiu, a intensificat relațiile de schimb iar, prin aceasta implicit, și contactele cu românii din Muntenia.

În paralel, s-a mai dezvoltat și o importantă pătură de intelectuali formată la școlile Blajului, la Academia de Drept din Cluj sau la Tabla Regală din Târgu-Mureș unde, în primăvara anului 1848, spre exemplu, activau în jur de 200 de practicanți dintre care un număr de 30 erau români. La fel ca și tinerii intelectuali din Muntenia, care își desăvârșeau studiile la Paris, din Transilvania au pornit, în aceeași direcție, mai mulți profesori ce au dus cu ei și au dat mai departe acele elemente cultural-istorice care, timp de mai bine de un secol, au stat la fundamentul conștiinței lor naționale³.

Contactele reciproce, respectiv cele cu francmasoneria pariziană și maghiară deopotrivă, au fost benefice intelectualilor ardeleni și munteni pentru cristalizarea acelor idei ce vizau nu numai eliberarea națională, ci și restructurarea modernă a societății. Pe acest fundament ideatic s-au putut constitui programe cu caracter progresist ce vizau o ideologie înaintată: egalitatea românilor cu celelalte națiuni, libertate personală alături de alte drepturi și libertăți democratice. Toate aceste aspirații au reflectat, fără îndoială, și influențe ale ideologiei masonice din spațiul vest-european⁴. Apartenența la francmasonerie le-a ușurat tinerilor intelectuali români pătrunderea în cercurile politice⁵, Parisul devenind un veritabil creuzet pentru formarea de idei și pentru mișcarea de eliberare națională ce i-a adus, astfel, mai aproape pe cei ce locuiau de-o parte și de alta a Carpaților. În luna aprilie a anului 1848, spre exemplu, Alexandru Bătrâneau⁶ însuși îi scria o scrisoare lui Simion Bărnuțiu în care îi preciza, între altele, că: „potrivit celor discutate, eu aleg Câmpia și știu că și ceilalți își vor ține cuvântul”⁷. Este o afirmație care dovedește clar aceea că, între români, contactele, la fel ca și schimbul de idei și de susținere reciprocă, erau cât se poate de intense.

La scurt timp după ce știrile despre revoluția de la Paris au ajuns la Blaj prin „Organul luminării”, pe data de 15 martie 1848, dat fiind faptul că ideile și oamenii

³ Kosáry Domokos, *Magyarország és a nemzetközi politika 1848-1849-ben*. Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1999, p. 155.

⁴ Dan Berindei, *Românii și Europa în perioadele premodernă și modernă*, București, Ed. Enciclopedică, 1997, p. 382.

⁵ *Ibidem*, p. 148.

⁶ S-a născut în anul 1819 în comuna Balda, județul Maramureș și s-a stins din viață în ziua de 13 octombrie 1848, în localitatea Someșeni din județul Cluj. Tatălui său i se mai spunea și „Baternal” sau „Bătrâneau”, iar cu acest nume a rămas cunoscut în istorie.

⁷ Varga János, *Románok és magyarok 1848-1849-ben*, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1995, p. 3.

beneficia de o minte solidă de legătură, în sânul românilor din toate celelalte centre ale Transilvaniei s-a produs o vie efervescentă, în Munții Apuseni în mod deosebit. În această zonă, încă din luna martie, circula un înscris anonim care făcea referire la realitatea potrivit căreia națiunile europene, pătrunse de „duhul” timpului, introduceau reforme pe principiile libertății și egalității, în consecință și românii „muntari” erau chemați să se deștepte și să rezoneze la veștile ce veneau cu repeziciune din Apus⁸.

Chiar atunci – mărturisesc și unii istorici maghiari – în primele zile ale lui martie, undeva în Munții Apuseni, mai mulți tineri români și maghiari, stând la masă și discutând despre noile idei vehiculate în spiritul vremii, l-au văzut pe cel ce avea să devină „Craiu Munților” ridicându-se în picioare și strigând: „Răscumpărare sau moarte”⁹. Era acea prezență de spirit despre care moșii credeau că este „Trimisul lui Dumnezeu”, astfel că „i-au acordat respectul și adorația cuvenită”¹⁰. Îndemnul său mobilizator avusese efect.

La Abrud, Câmpeni și Bistra au fost organizate mai multe adunări în legătură cu cea din Cluj, din data de 27–28 martie¹¹ unde s-a căzut de acord asupra unor revendicări imediate. Figurile centrale ale evenimentelor au fost avocatul Ioan Buteanu, Francisc Micaș și preotul greco-catolic din Roșia Montană Simion Balint. În ziua de 30 martie, Proclamația lui Simion Bărnuțiu¹² a ajuns și în munți, provocând o mare tulburare. Una din cele mai agitate adunări a fost cea din data de 6 aprilie 1848, ținută la biserica ortodoxă din Câmpeni, întrunire la care au participat 500 de români. Evenimentul s-a desfășurat în prezența lui Simion Balint, a avocatului Ioan Buteanu și a lui Avram Iancu¹³.

După adunările din Abrud, Câmpeni și Bistra, potrivit surselor, poporul a devenit din ce în ce mai înfierbântat, provocând, astfel, emoții mari autorităților.

⁸ Gelu Neamțu, *Arestarea, cercetarea, detenția și eliberarea lui Simion Balint la 1848*, în volumul colectiv: „Națiunea română. Idealuri și realități istorice. Academician Cornelia Bodea la 90 de ani”, București, Ed. Academiei Române, 2006, p. 270.

⁹ Szilágyi Farkas, *Alsóféher vármegye 1848–1849-ben*, Nagy-Enyed, 1898, p. 61.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Programul revoluției românești s-a consolidat odată cu prima adunare de la Blaj, din data de 30 aprilie 1848, cristalizându-se definitiv la adunarea din 3/15 mai. Conform cuvântării cancelistului Alexandru Papiu Iliarian, ținută la Târgu-Mureș, în ziua de 25 martie, programul a prezentat următoarele puncte: 1. Se va șterge iobăgia fără nicio despăgubire din partea țăranului și nici din partea statului 2. Se vor respecta și garanta toate naționalitățile și limbile din Transilvania 3. Se va realiza o egalitate politică și civilă deplină. Tot în 25 martie s-au întrunit prima dată și românii din Brașov pentru a se consulta în privința afacerilor naționale și politice. Același curs l-a urmat și adunarea de la Cluj din data de 27-28 martie 1848. Gelu Neamțu, *Revoluția democratică de la 1848–1849 din Transilvania*, în volumul *Istoria României. Transilvania*, vol. 1, Cluj-Napoca, Ed. George Barițiu, 1997, p. 805–896.

¹² În noaptea de 24–25 martie 1848, Simion Bărnuțiu i-a dictat lui Ioan Pușcariu *Proclamația/Provocațiune*, în fapt un manifest răspândit în copii manuscrise, expediat apoi la Blaj, Cluj, Târgu-Mureș, Brașov și Sibiu. Este considerat actul de debut al programului revoluției din Transilvania. Textul denunța pericolul ce rezulta din punctul 12 al „Proclamației de la Pesta” (încorporarea Transilvaniei la Ungaria, accentuând, în final, revendicările poporului român: ștergerea iobăgiei, națiune românească, congres național. Din acest document rezultă primele linii directoare ale impresionantei structuri argumentative politico-juridice bărnuțiene. Ionuț Isac, Florica-Elisabeta Nuțiu, Varga Attila, *Simion Bărnuțiu. Știința dreptului*, Târgu-Mureș, Ed. Ardealul, 2010, p. 559.

¹³ Gelu Neamțu, *Arestarea, cercetarea, detenția și eliberarea lui Simion Balint...*, p. 271.

Judele Bisztrai József lăsa a se înțelege faptul că aproape nu-i mai putea împiedica pe moți în acțiunile pe care le întreprindeau cu o hotărâre fără precedent¹⁴. Este sugestiv în acest sens și aceea că, în data de 18 aprilie 1848, comitele suprem, baronul Bánffy Miklós, a fost informat privitor la realitatea că însuși Guvernatorul Transilvaniei a fost nevoit să ia măsuri pentru a interzice preotului Simion Balint, lui Ioan Buteanu și cancelistului Avram Iancu să mai participe la adunări populare, tocmai pentru a-i împiedica să mai facă agitații¹⁵.

La acest demers contribuiseră și judele nobiliar Boér Ferenc, respectiv vicecomitele Pogány György, trimiși la fața locului să liniștească poporul¹⁶. Departele de a-și fi atins scopul, încercările lor de pacificare nu au făcut decât să agite și mai mult spiritele. Ca dovadă, chiar și la o lună după aceste tentative, în Abrud, circulau, „cu iuțeala fulgerului”, manifeste tipărite pe care veneau să le asculte nu doar cei din oraș, cât și oamenii din localitățile vecine¹⁷.

În consecință, contextul în sine, situația de la fața locului, din munți, părea să explice foarte bine aceste realități tensionate. În anul 1848, pe domeniul minier Zlatna, trăiau în jur de 2500 de locuitori, în fapt un veritabil mozaic etnic și confesional: maghiari, germani, armeni, români¹⁸. În anii premergători revoluției, minerii domeniului Zlatna, în cuprinsul căruia trăiau o mare parte din lucrătorii salariați existenți atunci în Transilvania, au încercat, de nenumărate ori, să obțină o sporire a salariilor care le deveniseră insuficiente pentru întreținerea zilnică. Deoarece, în majoritatea cazurilor, li s-a răspuns doar cu vagi promisiuni sau li s-a pus în vedere o rezolvare ulterioară a cererilor, după izbucnirea revoluției, aceștia au început să lupte în favoarea drepturilor solicitate¹⁹.

Astfel, la 25 aprilie 1848, oficiul salinelor din Cojocna și Uioara a fost nevoit să îndeplinească o cerere a tăietorilor de sare, privitoare la salariile lor. Li s-a aprobat, conform cererii lor, 2^{1/8} creșteri pentru un bolovan de sare, iar muncitorilor cu ziua 18 creșteri pentru ziua de lucru. Cereri pentru mărirea salariilor aflăm și din partea cărbunarilor de la Baia de Arieș, a minerilor din Săcărâmb și a tăietorilor de sare de la Praid. Aprobări ale cererilor de sporire a salariilor primesc tăietorii de sare din Praid, Uioara și Cojocna²⁰. „Spiritele agitate” și vremurile tulburi erau elementele care determinau autoritățile la concesi. Situația revoluționară și lupta dusă de muncitori au reușit să contureze impunerea multor revendicări economice.

Ulterior, în a doua parte a anului, un raport al administrației din Zlatna²¹ a adus la cunoștința Tezaurariatului vestea că, la Câmpeni, iobagii eliberați au

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Fond Gubernium Transylvanicum – Praesidialia* (G.Pr.), nr. 868/1848. Foto: 181.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Fond Gubernium Transylvanicum – Praesidialia* (G.Pr.), nr. 1267/1848, Foto: 3068–3069.

¹⁸ Szilágyi Farkas, *op. cit.*, p. 62.

¹⁹ Hilde Mureșan, *Câteva date cu privire la situația de pe domeniul minier Zlatna în anul revoluționar 1848*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”. IV, București, Editura Academiei Române, 1961, p. 277.

²⁰ *Ibidem*, p. 278.

²¹ *Ibidem*, p. 283.

considerat pădurile ca fiind proprietatea lor, motiv pentru care au început să taie din ele, refuzând să asculte de vreun avertisment venit din partea autorităților. De aceea, într-o adresă anexată raportului, se cere Tribunalului din Cluj să intervină energic, prin toate mijloacele, pentru a pune capăt acestor fapte²².

Temerile diverselor organe administrative au fost confirmate, ulterior, de evenimentele din Zlatna din 22-24 octombrie, când populația din împrejurimi s-a răscolat, atacând orașul și sediul administrației minelor, ocazie cu care s-a ajuns la ciocniri sângeroase. Rapoarte asemănătoare privind iminente frământări au venit și din partea administrației minelor din Săcărâmb care a cerut, cu insistență, protecția armatei. Organele administrative de aici erau înspăimântate mai ales de știrea recentă a tulburărilor izbucnite în Zlatna și se temeau pentru soarta depozitelor de minereu, precum și a stocului de pulbere²³. Din nevoia punerii la adăpost a acestor rezerve, dar și pentru siguranța venitului tezararial în sine, consilierul montanistic Nemegyei János, pe data de 8 aprilie 1848, i-a cerut lui Mikó Imre²⁴, tezarar regal, să trimită în Zlatna efective militare cât mai numeroase.

Până în anul 1846, locuitorii din această localitate au fost obligați să păzească ei înșiși averea tezararială, iar pentru acest serviciu erau scutiți de încartiruire. Odată cu începutul evenimentelor revoluționare însă, ei au început să decline tot mai mult îndeplinirea mai sus amintitei obligații, realitate pentru care autoritățile locale au fost nevoite să invoce prezența gărzii naționale în Zlatna. Într-o primă fază, la doleanța exprimată, nu s-a dat niciun răspuns. Pe data de 15 aprilie 1848, consilierul Nemegyei János s-a văzut, din nou, în ipostaza de a considera ca fiind mai mult decât necesară prezența la Zlatna a unei companii, ce trebuia trimisă de la Alba-Iulia. Autoritățile maghiare din munți erau deja convinse că relațiile dintre români și maghiari s-au deteriorat, mai ales din cauza „instigatorilor” români²⁵.

În aceste condiții, pe data de 11 mai 1848²⁶, consilierul Nemegyei János a mai insistat pe lângă tezarariatul regal ca, pentru siguranța averii și a persoanei, în Zlatna, să se înființeze un contingent de pază, realitate pentru care a cerut și arme. Demersul său, de data aceasta, nu a rămas fără rezultatele scontate. În cadrul contingentului nou format au fost admiși maghiari, germani, dar și români. Din păcate însă, acestui efectiv de pază nu i-a fost sortită o viață lungă. Un moment de cumpănă s-a impus odată cu „rebeliunea” unuia din membrii contingentului de

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ S-a născut pe data de 4 septembrie 1805 la Zăbala și s-a stins din viață în ziua de 16 septembrie 1876 la Cluj. A fost un veritabil istoric, politician, dar mai ales un fin și talentat om de cultură. Pe data de 2 decembrie 1848, Guberniul Transilvaniei, la sugestia baronului Kemény Ferenc, a trimis Împăratului o petiție, atrăgându-i atenția asupra problemelor care, în Ungaria, puteau conduce la conflicte majore. Sarcina înmânării acestei petiții i-a revenit lui Mikó Imre care, după ce și-a încheiat misiunea la Olmütz, a revenit în Transilvania și a îndeplinit funcția de guvernator în locul lui Teleki József, până la sfârșitul războiului civil. Vezi date suplimentare despre viața sa în: *Biografii istorice transilvane I. Dicționar al personalităților Revoluției de la 1848-1849 din Banat și Transilvania. Chipuri dintr-un an de neuitat*, București, Ed. Academiei Române, 2008, p. 238-240 (autori Liviu Botezan, Ela Cosma, Ionuț Isac, Attila Varga)

²⁵ Szilágyi Farkas, *op. cit.*, p. 62-63.

²⁶ *Ibidem*.

pază, un anume Bartalics. Acuzat de nesupunere, el a fost arestat, fapt care a determinat o stare de nemulțumire generală, gestul reținerii fiind considerat o mare jignire²⁷. În acest context se produce o mare agitație în Zlatna, ocazie cu care ceilalți soldați năvălesc în casa consilierului Nemegyei Iános, amenințându-l cu moartea.

Refuzând să-l pună în libertate pe Bartalics, membrii contingentului de pază s-au îndreptat ei înșiși spre închisoare, eliberându-l pe acesta cu forța. Odată dusă inițiativa la îndeplinire, contingentul în sine s-a spart. La mijlocul lunii septembrie, odată cu venirea la Zlatna a vicecomitelui Pogány György, vechiul contingent se reface, reușindu-se punerea acestuia sub comanda lui Nemegyei János. De data aceasta însă, efectivul de pază a numărat 250 de persoane, dar românii au rămas deoparte. Vor intra însă mulți sub comanda lui Petru Dobra care, venind de la Pesta, a provocat în munți multă tensiune. Adunând sub comanda sa un număr de 30 000 de români, el – considerau autoritățile maghiare – nu a făcut decât să aducă în Zlatna și împrejurimi spiritul rebeliunii²⁸.

La Abrud și în ținuturile învecinate, evenimentele s-au derulat în aceeași stare tensionată pe care, credeau autoritățile, o provocau unii agitatori români precum: Avram Iancu, concepist; Simion Balint, preot greco-catolic; Ioan Buteanu, avocat; Ioan Patița, preot ortodox din Câmpeni și Nicolae Fodor, preot ortodox din Cărpiniș. Într-un raport trimis pe data de 24 mai 1848²⁹, judele primar Laborfalvi Nagy Károly și prim-notarul Dersi András l-au informat pe Guvernatorul Transilvaniei vis-à-vis de faptul că spiritele românilor nu au rămas neagitare nici după adunarea de la Blaj, deoarece – se spune – preotul Simion Balint din Roșia Montană nu a încetat să-i instige pe români³⁰.

În urma răspândirii veștilor privitoare la acceptarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, agitația românilor, în optica autorităților, luase o amploare mult prea periculoasă pentru liniștea publică³¹. La aceasta s-a mai adăugat și interceptarea celor două scrisori pe care le scrisese Ioan Buteanu, „advocat renumit în țară pentru agitațiile lui, în prezent ascuns”³². Una fusese adresată, în calitate de reprezentant al societății miniere „Miskolczi”, către administratorul montanistic Nicolae Boer, iar cealaltă către preotul Simion Balint „care de aici agită permanent”³³.

²⁷ *Ibid.*, p. 63-64.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Gubernium Transylvanicum - in Politicis (G.P.)*, nr. 9012/1848.

³⁰ Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Fond Gubernium Transylvanicum - Praesidialia (G.Pr.)*, nr. 7327/1848, Foto: 30803–30806.

³¹ În ziua de 17/29 mai 1848, Dieta de la Cluj, nesocotind cererile adunării de la Blaj, a votat încorporarea Transilvaniei la Ungaria. Uniunea a fost sancționată în ziua de 29 mai/10 iunie 1848 de către împăratul Ferdinand I. Acest act nu putea duce decât la agravarea raporturilor dintre revoluționarii români și cei maghiari. Sancționarea uniunii a transferat luarea oricărei decizii în chestiunea românească guvernului de la Pesta, iar, pe de altă parte, a consacrat eșecul căii legaliste. În altă ordine de idei, autoritățile au recurs la o politică extrem de dură față de fruntașii revoluției române, înregistrându-se mai multe represii sângeroase la Mihalț, Arad, Oradea, Bihor și Făgăraș.

³² Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Fond Gubernium Transylvanicum - Praesidialia (G.Pr.)*, nr. 7327/1848, Foto: 30803–30806.

³³ *Ibidem*.

Se mai amintește că, din conținut, ar reieși și aceea că autorul scrisorilor continuă agitațiile laolaltă cu activitatea de instigare. Retras printre gospodarii de la Sibiu, la numărul 531, acesta s-ar semna cu pseudonimul Alexandru Baternai³⁴. Aceste două scrisori interceptate, la fel ca și tensiunile din data de 29 mai 1848 de la Abrud, par să fie cauzele care au determinat Guberniul Transilvaniei să ordone începerea unei anchete în munți³⁵.

Ancheta în sine a fost realizată de către o comisie formată din: consilierul gubernial Kozma Pál, consilierul montanistic Nemegyei M. János și secretarul gubernial Némethi János. La motivele pentru care a fost trimisă comisia în munți se adaugă și conținutul alarmant al celor două rapoarte redactate de judele nobiliar Bisztrai József în care se menționa faptul că unii locuitori din Bistra au comis infrațiuni privind folosirea pădurilor, iar Avram Iancu, sosind în munți pe data de 6 iunie, ar fi amenințat că sângele vărsat al celor căzuți la Mihalț nu va rămâne nerăzbunat³⁶.

Cei trei comisari au sosit la Zlatna pe data de 13 iunie și, împreună cu directorul domeniului montanistic Nemegyei János, au început activitatea în ziua următoare. Demersul lor, respectiv ancheta propriu-zisă, s-a întins până pe data de 20 iulie 1848. Într-o primă fază, în fața lor, s-a prezentat paznicul de pădure Lerchenfeld Károly³⁷ care a și făcut un raport, menționând, între altele, că, în

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Asupra cauzelor care au determinat Guberniul să ordone această anchetă există două păreri. Silviu Dragomir, pe baza memoriului întocmit de Simion Balint, consideră că investigațiile au început datorită evenimentelor de la finele lunii mai 1848 când, în ziua de târg de la Abrud, garda cetățenească maghiară a primit 120 de arme. După ce s-a consumat mult alcool, s-a iscat o încăierare în care au fost rănite 8 persoane. A doua zi, moții au intervenit la preotul Simion Balint pentru a face un memoriu către Guberniu în care să ceară o anchetă urgentă privitoare la incidentul petrecut. Cealaltă părere aparține lui I. Șterca-Șuluțiu și se referă la demersul magistratului din Abrud care, pe fondul efervescenței românilor reîntorși de la Adunarea de la Blaj – popor care „a devenit mândru și încăpățânat”, cu o fantasmă peste măsură de agitată” – a văzut ca fiind necesară prezența armatei în zonă. În plus, pe data de 4 iunie, același magistrat a trimis o ștafetă la Guberniu, cerând insistent armată, deoarece au fost confiscate la poșta din localitate două scrisori ale lui Buteanu. Una era adresată lui Simion Balint pentru Avram Iancu din care reieșea că Buteanu își continuă agitațiile la Sibiu, iar a doua scrisoare era adresată către Nicolae Boer, având un caracter personal. Teama de propria acțiune părea să fie suportul principal, deoarece magistratul sublinia că, dacă Balint va afla despre confiscarea epistolelor, „ușor se poate întâmpla ca, în vreo câteva ore, să răscole poporul”. Scrisorile confiscate despre care vorbea I.Ș. Șuluțiu au contribuit la trimiterea comisiei, deoarece, în procesul verbal, apar ca și argument cu care să se justifice aducerea unei armate de secui pentru a apăra orașul de eventuale răscoale. În realitate, una dintre scrisori, conform procesului verbal al comisiei, era semnată întradevăr „I.B.” ceea ce însemna Ioan Buteanu, fiind adresată lui Nicolae Boeriu. Cealaltă scrisoare însă era semnată „B”, iar autorul ei era Alexandru Baternai din Sibiu (deci nu era tot a lui Buteanu cum afirmase I. Șterca-Șuluțiu). Vezi: Gelu Neamțu, *Aspirații Dacoromâne reflectate în documentele unei anchete din Munții Apuseni la 1848*, în: „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Historia, XXXIII, 1, 1988 p. 74–75. Vezi și *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1998 (Autori: Bodor Marghioala, Ioan Bolovan, Károly Dénes, Maria Maxim, Gelu Neamțu; Colaboratori: Liviu Botezan, Stelian Mândruț), p. 8–9.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Carol Lerchenfeld a conceput, de altfel, mai multe rapoarte prealabile în care a făcut referiri la desele devastări în domeniile silvice, precum cele din raportul sus menționat.

Vidra, s-au săvârșit foarte multe delictе silvice. Aceasta în condițiile în care – spune paznicul – „se pășunează cu puterea în pădurile fîscului, în pogoanele tăiate și oprite”³⁸. Faptul în sine se întîmpla deoarece: „*Avram Iancu a vestit oamenilor că pădurile formează proprietatea sătenilor, că ele li s-au luat și, deci, trebuie să li se restituie (...) La îndemnul lui Avram Iancu, partea mare a locuitorilor din Câmpeni și împrejurimi se înarmează cu coase și lănci, în așa măsură că făurarii de prin sate nu fac alta decît că ascut lănci*”³⁹.

Despre demersurile de răzvrătire ale lui Avram Iancu a luat cunoștință și Teleki József însuși care, în cadrul a două scrisori importante pe care le-a trimis membrilor comisiei în vara anului 1848, menționează că, în urma apelului lansat de Avram Iancu, la Câmpeni și în împrejurimi, majoritatea locuitorilor se înarmează cu coase și lănci, existînd pericolul declanșării unei mari răzvrătiri⁴⁰.

Mai mult, la Abrud, părea că izbucnise o rebeliune în urma căreia judele nobiliar Bisztrai József fusese asediat în propria sa curte de către o mulțime de 500 de lăncieri. Din cauza șocului produs, acesta aproape că și-a pierdut mințile⁴¹. Solicitat să dea justificările de rigoare vis-à-vis de acțiunile sale, respectiv despre consecințele lor, Avram Iancu a trimis o scrisoare comisiei guberniale, pe data de 29 iunie 1848, în care a menționat că acele cuvîntări, pe care el le-a adresat poporului, au avut drept scop ca această forță primară care era poporul să nu fie folosită împotriva anumitor persoane sau contra anumitor națiuni, „*pornind de la sentimentul că nu este dușman intern*”⁴².

În plus, continuă el, „*poporul trebuie să utilizeze forța primară numai în apărarea propriei existențe, atunci când aceasta este în primejdie*”⁴³. Răspunsurile și opiniile consemnate de comisie, mai ales după audierea unui impresionant număr de 318 de martori, sunt deosebit de importante pentru a înțelege cum erau pulsul, atmosfera și starea lucrurilor din Munții Apuseni, după adunarea de la Blaj, în vara anului 1848. Principala constatare este aceea a organizării românilor pentru a face față presiunilor venite din partea administrației. Comisia a realizat, cu nemulțumire, că steagul românesc de atunci, în culorile roșu, alb și albastru a fluturat pe turnul bisericii ortodoxe din Roșia Montană, pus fiind de preotul Ilie Cojocar la ordinul lui Nicolae Gritta. Același aspect s-a derulat și în cazul turnului celeilalte biserici, din același oraș, plasat de Simion Balint, fapt care a iritat mult autoritățile⁴⁴.

³⁸ Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania. Vol. VI. București, Ed. Academiei Române, 1998. Vezi documentul nr. 241.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Fond Gubernium Transylvanicum - Praesidialia* (G.Pr.), nr. 7532/1848, Foto: 2122.

⁴¹ Magyar Országos Levéltár – Budapesta, *Fond Gubernium Transylvanicum - in Politicis* (G.P.), nr. 9012/1848. În cadrul documentului apare inclusiv depoziția medicului psihiatru Dr. Boér László care certifică faptul că, în urma examinării făcute, importantul funcționar a fost diagnosticat cu „melancholia fixă”, dar, în urma administrării medicației necesare, acesta și-a recăpătat sănătatea mintală.

⁴² *Ibidem*. Vezi documentul emis la Vidra de Sus, pe data de 29 iunie 1848.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Vezi Procesul verbal al anchetei, declarația martorului nr. 28.

Comisia a mai luat la cunoștință și dorința de unitate a românilor, dat fiind faptul că se urmărea înlăturarea „regelui maghiar” sau a celui habsburg și instalarea, pentru români, a unui rege de același neam cu ei. Aceasta, la fel ca și ajutorul românilor din celelalte provincii, reprezentau pentru comisia condusă de Kozma Pál dovezi evidente ale tendințelor centrifugale ale românilor transilvăneni, realitate confirmată de concluziile anchetei.

Cea mai sugestivă mărturie pentru ilustrarea existenței aspirațiilor dacoromâne a reprezentat-o depozitia scrisă de către preotul romano-catolic din Abrud, Kézdi-Almási Kováts Josef, care, întâlnindu-se cu Simion Balint, a avut o discuție cu el privitoare la tulburările curente ale românilor. Acesta i-a menționat că, din moment ce românii auziseră că este un împărat german, că și pe palatinul loțiitor regal, numit recent, maghiarii îl consideră „rege” era firesc ca ei să dorească să existe și un rege român⁴⁵. Mai mult, Simion Balint a mai menționat că dorința românilor era „să-i unească pe românii din Ardeal cu cei din Moldova și Țara Românească” și să formeze un singur regat⁴⁶.

În ciuda presiunilor, ideile revoluției reușiseră să pătrundă adânc în conștiința poporului tocmai prin intermediul preoților și al tinerilor revoluționari. Un important moment al mișcărilor sociale și naționale, despre care vorbesc martorii cu ocazia anchetei întreprinse, a fost chiar răspândirea acestor idei în mulțime de către intelectuali, mai ales în cadrul unor adunări publice. Mărturiile de la anchetă ale acestei elite de intelectuali căreia i se datorează, în bună măsură, efervescența produsă în sânul maselor, se caracterizează printr-o elaborare îngrijită din care răzbate spiritul livresc, sentimentul fiind estompat de ideologie și cultură. Constanta ubicuitate în depoziții a unor clișee și scheme mentale demonstrează cât de dificilă este segregarea adevărului din tot ceea ce memoria individuală sau colectivă a reprodus. Inventarierea simbolurilor și a miturilor prezente în imaginarul social din timpul revoluției, derulată în Transilvania, nu face decât să confirme că fenomenele de criză și de ruptură sunt și mari momente generatoare de criză⁴⁷.

În realitate, revoluția pașoptistă ardeleană a reprezentat o inedită și semnificativă ipostază a mileniarismului și a mesianismului popular, întruchipate în idei, concepții și atitudini încurajate din sfera ideologiei naționale. Ambianța tulbură, de teamă și de insecuritate a „primăverii popoarelor”, a dezvoltat o sacralitate milenaristă centrată pe așteptarea unui Mesia Salvator, întruchipat în poporul/națiune care își asuma „sfânta misie a instaurării unei noi ordini” pentru românii din Transilvania. Ideologia națională a tins să identifice lupta contra

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Vezi Gelu Neamțu, *Aspirații Dacoromâne reflectate în documentele unei anchete din Munții Apuseni la 1848*, în: “Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Historia, XXXIII, 1, 1988, p. 79.

⁴⁷ *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1998 (Autori: Bodor Marghioala, Ioan Bolovan, Károly Dénes, Maria Maxim, Gelu Neamțu; Colaboratori: Liviu Botezan, Stelian Mândruț), p. 14.

adversarului național cu eterna luptă dintre bine și rău. A luat, astfel, naștere o teologie a revoluției „dorită de Dumnezeu” pentru a se pune capăt „răului secular”⁴⁸.

Naționalismul pașoptist s-a dezvoltat în jurul acestei religii politice în care națiunea a servit drept instanța supremă spre care s-a transferat simbolistica religioasă⁴⁹. Acea afirmație mai sus menționată, care i-a nemulțumit pe membrii comisiei de anchetă și pe care Simion Balint însuși o face cu entuziasm în fața clericului romano-catolic maghiar vis-à-vis de dorința de unitate a poporului, scoate limpede în evidență un fapt important. Națiunea este propusă sensibilității colective drept simbolul unei instanțe infailibile și incontestabile, în afara Instanței providențiale. Înspre această națiune simbolică, spre „cultul acesteia”, se produce acel transfer de sacralitate și de autoritate. Această reprezentare de instanță colectivă supremă, de voință unică și ordonată, nu face decât să sugereze forța națiunii, puterea sa însemnând solidaritate națională, cea atât de necesară în momentele critice din primăvara și vara anului 1848⁵⁰.

Așa cum se poate ușor observa atât din procesul verbal, cât și din actele propriu-zise ale anchetei, toate ansamblurile mitologice care au dominat în ultimele două secole imaginarul politic (conspirația, salvatorul, vârsta de aur și unitatea) se regăsesc în acest prețios material de arhivă referitor la evenimentele din Munții Apuseni. Conspirația, componentă majoră a imaginarului social, a cunoscut o varietate de manifestări, mai ales în miezul evenimentelor derulate în munți. Atmosfera de conspirativitate, specifică elitei românești, rezultă și din depoziția avocatului Fűzi Mihály din Abrud, referitoare la tentativa românilor de a schimba autoritățile maghiare cu reprezentanți din neamul lor. Mitul complotului tinde, în general, să îndeplinească o funcție socială importantă. Toate faptele sunt raportate la aceeași cauzalitate, unică și atotcuprinzătoare. Acțiuni ale românilor sunt inserate unui scenariu căruia autoritățile maghiare îi aplică o grilă interpretativă ce se dorește a fi cât mai deplină și cât mai convingătoare⁵¹.

Imaginea „Salvatorului” reprezintă un alt ansamblu mitologic fundamental la care conștiința colectivă a făcut apel în momente de criză. Salvatorul nu este numai individual, dar și colectiv (poporul, elita) ambele ipostaze dominând imaginarul social din timpul revoluției de la 1848 în Transilvania. Avram Iancu însuși a realizat în persoana sa o sinteză a inteligenței, idealismului, precum și a forței aspre a mulțimii ultragiutate⁵². Rolul său în organizarea și conducerea mișcărilor din Munții Apuseni s-a amplificat, mai ales după evenimentele petrecute la Mihalț. Nu întâmplător, din depozițiile mai multor martori ai anchetei Kozma, rezultă imaginea unui Iancu salvator care se bucură de simpatia și susținerea maselor.

⁴⁸ Simona Nicoară, *Sacralizarea ideii de Națiune în Revoluția de la 1848 din Transilvania*, în volumul colectiv „Revoluția de la 1848–1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și ideologică”, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 405–406.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 405.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 412.

⁵¹ Ioan Bolovan, *Mituri politice în revoluția de la 1848–1849 din Transilvania (aspecte din perioada martie-septembrie 1848)*, în volumul colectiv „Revoluția de la 1848–1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și ideologică”, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 418.

⁵² *Ibidem*, p. 418–419.

Sub conducerea lui s-a realizat adevărata participare țărănească la revoluția de la 1848. Luptând împreună, lăncu și armata sa de țărani s-au străduit să transpună în viață un larg program de reforme în care elementele social, național și liberal nu pot fi separate: abolirea completă a iobăgiei fără compensații pentru moșieri, acordarea deplinelor libertăți politice și egalități civile tuturor popoarelor din Transilvania și recunoașterea dreptului la autodeterminare⁵³.

În altă ordine de idei, tot în zona Munților Apuseni, mitul Vârstei de Aur s-a prefigurat și el, dar în raport direct cu tensionarea relațiilor dintre români și maghiari. Clișeul „minunatelor vremuri străvechi” este prezent și în depozițiile a numeroși oameni simpli care conștientizează perniciozitatea evenimentelor în curs de desfășurare. Potrivit celor spuse de un martor: „la Abrud și împrejurimi iubirea și încrederea reciprocă de odinioară nu mai există”. Valorile schimbării aduse de revoluție sunt tot mai greu înțelese de mulțime, mai ales acolo unde autoritățile au folosit coerciția pentru a menține echilibrul social. De aceea nu sunt deloc surprinzătoare declarațiile unor țărani anchetați, dar marcați de nostalgia vremurilor anterioare⁵⁴.

Finalmente, exaltarea temei unității („dorința este să-i unească pe românii din Ardeal cu cei din Moldova și Țara Românească și să formeze un singur regat”) a avut și o valoare de exorcizarea în fața forțelor centrifugale, discursul și acțiunea politică a elitei revoluționare românești insistând asupra solidarității naționale, date fiind condițiile socio-politice și culturale în care se afla națiunea română la mijlocul veacului al XIX-lea⁵⁵. În mentalul colectiv ale elitelor românești ce acționau în munți, proiecția unității a mai avut deci și un rol „terapeutic” menit să sporească sentimentul de siguranță colectivă atât de necesar în fața provocărilor aduse de adversari.

Departate de a se fi încheiat odată cu apelul autorităților la ordine, aceste provocări au sporit tensiunile, plasându-i pe români și maghiari în două tabere ireconciliabile⁵⁶. Imaginarul identității și al alterității oferă o explicație mai adecvată a relațiilor interumane și a comportamentelor sociale, așa cum s-au

⁵³ Keith Hitchins, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania (1700–1868)*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987, p. 155.

⁵⁴ Ioan Bolovan, *op. cit.*, p. 422.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 424.

⁵⁶ În timpul anchetei au fost arestați mai mulți membrii marcanți ai liderilor românilor: Iosif Moga, Ioan Corcheș, Teodor Tioc, Samoilă Morar, Ioan Dandea, Iosif Sterca Șuluțiu, Petre Ioanete, Nicolae Hacman, Gheorghe Balea, Gheorghe Ilisie și Ioan Corpadea. Fiecare dintre ei s-au aflat printre cei acuzați și interogați, însă, dintre aceștia, numai trei au fost reținuți: Simion Balint, Iosif Moga și Gheorghe Ilisie. Până în data de 20 iulie 1848, când comisia și-a încheiat activitatea, (dintre cei trei membrii ai comisiei, doar Nemegyei M. János a rămas la fața locului în calitate de comisar regal, fiind un foarte bun cunoscător al zonei). Grație interogării celor 318 de martori, s-a reușit să se strângă o mare cantitate de informații care au relevat, cu fidelitate, realitățile unei stări extrem de tensionate care au prevestit acel „bellum omnium contra omnes”. Dincolo de aceasta însă, datele acumulate au confirmat, pe deplin, existența unor manifestări și declarații în favoarea împlinirii idealului unității național-statale și la nivelul românilor din Munții Apuseni. Erau dovezi incontestabile în ceea ce privește gradul sporit de maturitate politică pe care românii, din aceste locuri, reușiseră să îl atingă în acel interval de timp.

înregistrat ele odată cu evenimentele din munți. Nevoia de distincție, căutarea unui model ideal, precum și frica sau reticenta față de necunoscut nu au făcut decât să influențeze imaginea celuilalt. Ancheta Kozma confirmă anumite clișee vehiculate, în deceniile anterioare revoluției, îmbogățind conținutul imaginii de sine și al imaginii celuilalt cu aspecte noi⁵⁷.

Pe lângă aceasta, materialul anchetei mai este esențial și pentru cunoașterea amănunțită și temeinică a genezei și amplificării spiritului revoluționar din Transilvania. El nu oferă șansa doar pentru o analiză coerentă a evenimentelor revoluționare văzute din punctul de vedere al intereselor naționale ale revoluției românilor din Transilvania, dar și pentru o mai nuanțată comprehensiune a raporturilor interetnice din acei ani⁵⁸. Este șansa construirii unei veritabile punți de legătură cu trecutul, din învățămintele căruia cei din prezent pot deschide orizonturi spre viitor, aducând, astfel, mai aproape lumi care păreau ireconciliabile odinioară...

⁵⁷ *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Centru de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1998 (Autori: Bodor Marghioala, Ioan Bolovan, Károly Dénes, Maria Maxim, Gelu Neamțu; Colaboratori: Liviu Botezan, Stelian Mândruț), p. 14–15.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 8.

REGESTE

1. *Proces verbal* al anchetei condusă de către consilierul gubernial Kozma Pál, susținut în demersurile sale de către Nemesgyei János, director și consilier montanistic, dar și de către Némethi János, secretar. Toți trei au fost desemnați în calitate de comisari pentru conducerea investigației de către însuși Guvernatorul Transilvaniei, Teleki József. Ancheta propriu-zisă a fost derulată în perioada 14 iunie–20 iulie 1848. Ea înglobează: audierea a 318 de martori, cu tot cu răspunsurile oferite de către aceștia, apoi înștiințări, rapoarte și dispoziții. Tot în cadrul mai sus amintitei anchete se pot găsi și scrisorile de cheazășie date pentru menținerea în libertate a unor instigatori importanți.

2. *Abrud, 5 aprilie 1848.* Declarația prim-judelui Laborfalvi Nagy Károly din Abrud privind prezența sa la adunarea românilor din localitate, în data de 3 aprilie 1848. În cadrul acestei întruniri au participat circa 70–80 de persoane, în special preoți și învățători, dar și câțiva intelectuali români. Președintele adunării, Ioan Buteanu, a făcut cunoscut că, la proxima dietă de la Cluj, vor fi înaintate, pe cale legală, revendicările națiunii române.

3. *Abrud, 15 aprilie 1848.* Înștiințarea prim-judelui Laborfalvi Nagy Károly din Abrud adresată Guvernatorului Teleki József. În cadrul acesteia, el îi relatează despre evenimentele din Munții Apuseni, fără a omite să exprime și îngrijorarea în legătură cu faptul că românii din Abrud nu au încetat să țină adunări secrete.

4. *Aiud, 18 aprilie 1848.* Comitele suprem al Comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós către Guvernatorul Teleki József. Acesta este anunțat că a primit înștiințarea prin care Simion Balint, Ioan Buteanu și Avram Iancu erau opriți în demersul lor de a mai convoca întruniri și pe viitor.

5. *Abrud, 29 aprilie 1848.* Prim-judele Laborfalvi Nagy Károly din Abrud către Guvernatorul Teleki József. El îi prezintă Guvernatorului diferite informații privind evenimentele petrecute la Abrud: s-a precizat că, și dacă în oraș ordinea nu era tulburată, în localitățile din împrejurimi se pregăteau sulite și alte arme specific țărănești; circula inclusiv zvonul despre o eventuală răscoală a românilor; s-a subliniat și aceea că, înainte, din garda cetățenească, făceau parte și românii. Aceștia însă, după sosirea lui Buteanu de la Cluj, s-au retras, având de gând să înființeze o gardă cetățenească proprie. În atare condiții, prim-judele Laborfalvi Nagy Károly a solicitat să fie trimise trei companii de militari în Abrud și în împrejurimi.

6. *Abrud, 15 mai 1848.* Secretarul gubernial Némethi János către Guvernatorul Teleki József. El îi relatează Guvernatorului despre teama locuitorilor maghiari din Abrud de o eventuală revoltă a românilor din împrejurimi, nesiguranță care însă nu a fost găsită ca fiind justificată.

7. *Câmpeni, 15 mai 1848.* Șpanul cameral Lázár György către Nemegyei János, consilier și director montanistic. Șpanul trimite o proclamație instigatoare la revoltă care i-a parvenit în prealabil și îi aduce la cunoștință directorului montanistic și aceea că agitația dintre moți creștea de la o zi la alta.

8. *Câmpeni, 15 mai 1848.* Judele nobiliar Bisztrai József din Bistra către judele Tövissy Gergely din Zlatna. Judele îi scrie că nu îndrăznește să mai expedieze rapoartele oficiale pe calea obișnuită, deoarece poporul amenința că-i va confisca scrisorile și îi va maltrata pe gornici.

9. *Blaj, 15 mai 1848.* Este vorba despre jurământul rostit de către participanții la Adunarea de la Blaj, respectiv numele membrilor care făceau parte din delegația ce urma să ducă petiția românilor atât Împăratului de la Viena, cât și Dietei de la Cluj.

10. *Zlatna, 16 mai 1848.* Directorul administrativ al domeniului fiscal Zlatna către Tezaurariat. El trimite copia manifestului citit în biserica din Vidra de Sus de către preotul de acolo; se mai face referire la raportul șpanului cameral din Câmpeni Lázár György, respectiv la o scrisoare a judeului nobiliar Bisztrai József adresată judeului scăunal Tövissy Gergely.

11. *Aiud 16 mai 1848.* Prim-judele Benedek József către judele nobiliar Bisztrai József. El îi cere acestuia din urmă să obțină din partea pădurarului Lerchenfeld nominalizarea exactă a acelor persoane care devastau pădurile. El îl mai asigură și de aceea că siguranța averii era garantată, însă, în caz contrar, va fi nevoit să ia măsurile aferente.

12. *Sibiu, 18 mai 1848.* Comandamentul suprem al armatei din Transilvania către vicepreședintele Tezaurariatului, contele Béldi György. Comandamentul îi comunică faptul că nu poate deplasa la Câmpeni o unitate din regimentul Siwkovich, deoarece acesta nu revenise de la Blaj. În schimb precizează că va trimite o unitate a regimentului doi de grăniceri secuici.

13. *Abrud, 19 mai 1848.* Prim-judele orasului Abrud Laborfalvi Nagy Károly către Guvernatorul Teleki József. El îl înștiințează pe guvernator că a trimis un delegat al orașului Abrud cu împuternicirea de a ridica cele 100 de puști din stocul existent la Năsăud și care a fost trimis la Cluj. Îl mai informează și despre o ciocnire ce a avut loc între unii români din Abrud și câțiva maghiari din Roșia Montană, cu prilejul unui târg de vite. Se fac precizări despre rolul preotului Simion Balint jucat în retragerea românilor din garda cetățenească.

14. *Cluj, 22 mai 1848.* Guberniul Transilvaniei către prim-judele Abrudului Laborfalvi Nagy Károly. Prim-judele este anunțat în legătură cu aceea că instituția gubernială nu-i poate satisface, deocamdată, cererea de a-i pune la dispoziție o unitate de grăniceri secuici, întrucât cele două companii ale regimentelor secuiești nu au ajuns la destinație.

15. *Cluj, 24 mai 1848.* Guvernatorul Teleki József către comandantul garnizoanei din Alba-Iulia – Generalul Franz Horrak, respectiv către comandantul suprem al armatei. Ambilor li se comunică faptul că cele 100 de puști cu cremene destinate gărzii cetățenești din Abrud vor fi predate împuternicitului acestui oraș și vor fi duse, sub escortă, până la Cluj.

16. *Abrud, 24 mai 1848.* Prim-notarul Dersi András din Abrud către Guvernatorul Teleki József. El îi scrie acestuia din urmă despre teama maghiarilor și a membrilor consiliului orașului de a nu fi atacați de români sub influența instigatorilor. Dersi András cere să se trimită la Abrud cel puțin o companie de soldați.

17. *Abrud, 24 mai 1848.* Extras din procesul verbal al adunării extraordinare a consiliului orașului Abrud, ținută pe data de 24 mai 1848. Judele primar justifică ședința extraordinară prin creșterea agitației în rândurile românilor după adunarea de la Blaj și, în special, prin intenția celor din Roșia Montană de a veni la întrunirea ordinară în frunte cu preotul Simion Balint pentru a cere dregători români.

18. *Abrud, 24 mai 1848.* Extras din procesul verbal al adunării ordinare a orașului Abrud, din data de 24 mai, la care a venit o delegație de 48 de români din Roșia Montană în frunte cu preotul Simion Balint. S-a prezentat plângerea conform căreia, de la înființarea gărzii cetățenești, cei din cadrul delegației, la fel ca și concetățenii lor, erau supuși jignirilor, respectiv șicanărilor. Ei s-au mai plâns și împotriva nou-numitului director al poliției.

19. *Sibiu, 27 mai 1848.* Alexandru Bătrâneau către concetățeanul său, Nicolae Boer. Acestuia din urmă i se menționează, printre altele, plecarea lui Alexandru Bătrâneau din Blaj numai după ce s-a dat formă definitivă procesului verbal; se face referire și la rolul pe care Alexandru Bătrâneau îl îndeplinea la Sibiu, în calitate de membru al comitetului permanent, respectiv la nădejdea pe care o nutrea comitetul în organizarea mișcărilor de către Avram Iancu și de către alți intelectuali din Munții Apuseni.

20. *Sibiu, 27 mai 1848.* Avocatul Ioan Buteanu către concetățeanul său Nicolae Boer. El îi scrie despre speranța popoarelor europene față de congresul germanilor de la Frankfurt pe Main, dar și față de parlamentul francez de la Paris pentru dărâmarea despotismului în toată Europa.

21. *Cluj, 31 mai 1848.* Comitele suprem al comitatului Cluj, Matskási Pal, către Guvernatorul Teleki József. Acestuia din urmă i se înaintează raportul comisiei care l-a anchetat pe Vasile Fodor.

22. *Abrud, 31 mai 1848.* Consiliului orașului Abrud i se cere investigarea acelor care au îndrăznit să pericliteze buna înțelegere ce a existat între locuitorii români și maghiari din localitate.

23. *Cluj, 31 mai 1848.* Proces verbal întocmit la Cluj în ziua de 30 mai 1848 de comisia anchetatoare care l-a interogată pe Vasile Fodor, fiul preotului Ioan Fodor din Bistra, practicant la Tezaurariat. Din cadrul procesului verbal reiese că Vasile Fodor a fost arestat pentru că a vorbit în fața oamenilor despre vechimea și originea românilor care le dă dreptul de a fi stăpâni pe pământul pe care locuiesc.

24. *Valea Mare, 2 iunie 1848.* Judele domenial Aranyosi Péter către judele nobiliar Bisztrai József. El îl informează pe judele nobiliar că nu a putut rezolva problema sechestrării vitelor sătenilor, întrucât judele primar comunal nu s-a prezentat la fața locului.

25. *Groși, 3 iunie 1848.* Judele domenial Aranyosi Péter către judele nobiliar de plasă. Judele domenial i se plânge că sătenii continuă să își ducă vitele la pășunat pe câmpul interzis, denumit Groși. El solicită ajutor în remedierea acestei situații.

26. *Abrud, 4 iunie 1848.* Prim-judele orașului Abrud Laborfalvi Nagy Károly și secretarul său Dersi András către Guvernatorul Teleki József. Acestuia i se raportează agitația ce domnea printre românii din Abrud și împrejurimi după Adunarea de la Blaj și, mai ales, după votarea uniunii cu Ungaria.

27. *Zlatna, 4 iunie 1848.* Administratorul minier din Zlatna, Nemegyei János către vicepreședintele tezaurariatului Transilvaniei, contele Béldi György. El îl informează despre starea de spirit agitată a iobagilor moți din regiunea Cămpenilor, dar și despre atașamentul lor față de Avram Iancu.

28. *Roșia Montană, 4 iunie 1848.* Reprezentanții comunității românești din Roșia Montană către consiliul orașului Abrud. Locuitorii se plâng de atitudinea provocatoare a reprezentanților comunității maghiare din Roșia Montană, protestând și împotriva responsabilității securității publice, un anume Winkler János.

29. *Abrud, 6 iunie 1848.* Judele-primar al Abrudului, Laborfalvi Nagy Károly, împreună cu comandantul poliției Diószegi Sámuel către comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós. Ambii se plâng din cauza lui Avram Iancu pe care îl acuză că i-ar incita pe români împotriva maghiarilor.

30. *Mihail, 7 iunie 1848.* Comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós către Guvernatorul Teleki József. Acestuia din urmă i se înaintează cererea judeului primar și a șefului poliției din Abrud de a li se pune la dispoziție un detașament de 100-200 de soldați.

31. *Cămpeni, 7 iunie 1848.* Avocatul Avram Iancu către Nemegyei János, consilier și director montanistic. Avram Iancu îi cere acestuia din urmă renunțarea la forța armată despre care se zvonea că era ordonată să fie adusă la Cămpeni, deoarece, aici, ordinea publică nu fusese tulburată.

32. *Cămpeni, 7 iunie 1848.* Șpanul Cameral Lázár György către Nemegyei János, consilier montanistic. Șpanul îl informează despre starea de agitație generată de zvonul aducerii în localitate a forței armate. În opinia sa era văzută ca fiind mult mai oportună trimiterea unei comisii care să ancheteze cele întâmplate.

33. *Zlatna, 7 iunie 1848.* Consilierul și directorul montanistic Nemegyei János către Guvernatorul Teleki József. Acesta din urmă este informat privitor la starea de agitație a locuitorilor din Zlatna, motiv pentru care cere o eventuală trimitere a unei forțe militare și admiterea sa în comisia de anchetă, întrucât cunoaștea realitățile de la fața locului.

34. *Cămpeni, 7 iunie 1848.* Avocatul Avram Iancu către consiliul orașului Abrud. El amintește că, în urma constituirii gărzilor civile maghiare, secuiești și săsești, locuitorii Cămpeniului au decis să se înarmeze, contribuind atât la apărarea patriei, cât și a propriei siguranțe.

35. *Bistra, 8 iunie 1848.* Judele nobiliar Bisztrai József către comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós. Judele informează privitor la faptul că, pentru liniștirea spiritelor din Bistra și Albac, era necesară redarea pentru cei revoltați a acelei pășuni care li se luase anterior. Pentru incitarea spiritelor, în opinia sa, principalii vinovați erau Alexandru Bisztrai și Avram Iancu.

36. *Zlatna, 8 iunie 1848.* Nemegyei János, consilier și director montanistic, către Guvernatorul Teleki József. El îi sugerează guvernatorului că nu era necesară trimiterea unui detașament militar la Cămpeni, întrucât prezența armatei la Abrud era suficientă.

37. *Zlatna, 8 iunie 1848.* Nemegyei János, consilier și director montanistic, către vicepresedintele Tezaurariatului, contele Béldi György. Consilierul mai sus amintit informează că, la Abrud, au fost interceptate două scrisori trimise de la Sibiu către preotul Simion Balint, ce aveau conținut agitator.

38. *Zlatna, 8 iunie 1848.* Nemegyei János, consilier și director montanistic, către șpanul cameral Lázár György din Câmpeni. Consilierul Nemegyei îl înștiințează pe șpanul cameral că, pentru a satisface cererea avocatului Avram Iancu, îl însărcinează ca împreună cu judele nobiliar Bisztrai József să întreprindă cercetări privind daunele provocate în pădurile domeniului.

39. *Zlatna, 8 iunie 1848.* Este răspunsul lui Nemegyei János dat la cererea avocatului Avram Iancu în care îl asigura de aceea că nu se vor trimite trupe de reprimare la Câmpeni.

40. *Bistra, 9 iunie 1848.* Judele nobiliar Bisztrai József către comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós. Judele furnizează informații despre discursul rostit de Avram Iancu în fața a circa 500 de moți veniți la târgul din Câmpeni.

41. *Abrud, 10 iunie 1848.* Prim-judele Abrudului Laborfalvi Nagy Károly și prim-secretarul orașenesc Dersi András către comisia gubernială de investigație. Prim-judele semnalează acțiunile instigatoare antiunioniste îndreptate și împotriva funcționarilor maghiari de pe raza localităților Abrud și în vecinătate din perioada lunilor aprilie și mai.

42. *Vidra, 10 iunie 1848.* Avram Iancu către șpanul cameral și prim-judele Bisztrai József cărora le înaintează, în scris, discursul rostit în 9 iunie la Câmpeni, prin care a îndemnat auditoriul să se înarmeze asemenea maghiarilor, secuilor și sașilor.

43. *Abrud, 11 iunie 1848.* Prim-judele Abrudului Laborfalvi Nagy Károly și vichenotarul Molnár János către comisia gubernială de investigare. Ei menționează că așteaptă comisia să vină la Abrud.

44. *Abrud, 11 iunie 1848.* Prim-judele Laborfalvi Nagy Károly și vichenotarul Molnár János către Guvernatorul Teleki József. Acestuia i se înaintează scrisoarea care conține discursul rostit de către Avram Iancu pe data de 9 mai 1848 la Câmpeni.

45. *Abrud, 11 iunie 1848.* Reinisch Ágoston, administrator montanistic și șeful Oficiului de Schimb al Aurului, Frendl Ferenc, inginer de mină, asesor și Eizsmann Károly – cancelist al oficiului de schimb și al oficiului montanistic fac referire, în declarația lor, la discursul rostit de Avram Iancu la Câmpeni, pe data de 9 iunie 1848.

46. *Aiud, 12 iunie 1848.* Comitele suprem al Albei de Jos, baronul Bánffy Miklós către comisia de anchetă. Acesteia i se aduce la cunoștință că a ordonat juzilor nobiliari ai plaselor Zlatna și Câmpeni să stea la dispoziția comisiei și să colaboreze la efectuarea anchetei.

47. *Cluj, 12 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către Kozma Pál, șeful comisiei de investigație. Teleki József comunică cererea lui Nemegyei János de a nu deplasa deocamdată la Câmpeni unitatea militară ce urma să sosească la Abrud.

48. *Abrud, 13 iunie 1848.* Fruntașii romani din domeniul Zlatna către Guberniu. Ei își exprimă indignarea în legătură cu insistența consiliului orașului Abrud care,

pentru a solicita forță militară, invoca doar zvonuri despre posibila răzvrătire a românilor din domeniul menționat.

49. *Cluj, 15 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către Kozma Pál, comisar gubernial. El îi sugerează acestuia să extindă investigația și asupra lui Avram Iancu, acuzat fiind de consiliul orașului Abrud pentru instigare.

50. *Cluj, 15 iunie 1848.* Investigarea cărbunarului Toader Simion din Someșul Rece efectuată de către jurații comitatului Cluj. Din investigare reiese că Avram Iancu i-a îndemnat pe moșii din Câmpeni la înarmare pentru a-și apăra drepturile, similar cu maghiarii și sașii.

51. *Abrud, înainte de 16 iunie 1848.* Consilierul montanistic din Abrud, Kontz Lajos, către consiliul orașului Abrud. El îi atenționează asupra faptelor instigatoare ale preotului Simion Balint, ale lui Ioan Buteanu, respectiv Avram Iancu, dar și asupra ciocnirilor dintre români și maghiari.

52. *Baia de Criș, 16 iunie 1848.* Interogarea lui Toader Cristea efectuată la Baia de Criș. Acesta este învinuit că i-a îndemnat pe români, cu ocazia târgului de la Hălmagiu, ca să meargă la Câmpeni înarmați pentru a-i ucide pe „nădrăgari”. Acuzatul neagă învinuirea adusă.

53. *Baia de Criș, 16 iunie 1848.* Prim judele nobiliar Csóka Ferenc face o descriere a evenimentelor de la Hălmagiu din data de 10 iunie la care a fost implicat și Toader Cristea, acuzat de instigare la violență.

54. *Cluj, 16 iunie 1848.* Guvernul către comisia de anchetare. Îi aduce la cunoștință hotărârea de a trimite la Câmpeni încă o unitate militară.

55. *Cluj, 16 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către Kozma Pál. Îi trimite raportul comitelui suprem al comitatului Cluj, Matskási Pál, referitoare la mărturisirea cărbunarului Toader Cristea.

56. *Zlatna, 16 iunie 1848.* Mikó Sámuel, adjunctul administratorului domeniului minier Zlatna către Guvernatorul Teleki József. Mikó informează că, în urma dispoziției guberniale, superiorul său Nemegyei János a plecat la Abrud în data de 15 iunie împreună cu ceilalți doi membrii ai comisiei.

57. *Zlatna, 17 iunie 1848.* Judele nobiliar Tövissi Gergely către comisia Kozma. Judele înștiințează că, împreună cu protopopul Mihali, l-a găsit pe preotul Simion Balint la hangiul Gheorghe Marc. Protopopul a garantat că Simion Balint se va prezenta în fața comisiei la data prezentată.

58. *Bistra, 17 iunie 1848.* Notarul public Meltzer Antal către avocatul Avram Iancu. Notarul îi cere să prezinte în scris comisiei guberniale de la Abrud conținutul cuvântării rostită în fața mulțimii adunată în târgul de la Câmpeni.

59. *Baia de Criș, 17 iunie 1848.* Vicecomitele comitatului Zarand, Holláki Albert, către comisia gubernială de la Abrud. Vicecomitele anunță comisia că l-a arestat și l-a interogat pe Teodor Cristea de la Vidra.

60. *Cluj, 17 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către comisia gubernială. El o informează despre petiția semnată de preoții români din Abrud, Câmpeni, Cărpiniș, Vidra, Bucium și alte localități, petiție citită în ședința guvernului, prin care se cerea să nu se trimită armata, întrucât, în regiunea muntoasă, nu exista pericolul unei răscoale.

61. *Baia de Arieș, 17 iunie 1848.* Notarul sătesc Iosif Moga din Baia de Arieș către fratele său Alexandru. Notarul îi exprimă părerea de rău față de știrile apărute

în ziarele maghiare în legătură cu înfrângerea suferită de „frații” italieni în lupta lor pentru eliberare și unificare națională.

62. *Bistra, 18 iunie 1848.* Judele nobiliar al plășii Bistra, Bisztrai József către comisia gubernială. Judele informează despre acțiunile locuitorilor din Albac și Bistra care defrișau păduri și trimiteau vitele pe pășunile domeniile fiscale, dar și despre cum anume i s-au adus la cunoștință toate acestea de către administratorul fondului forestier pe nume Lerchenfeld, respectiv de către pădurarul Aranyosi Péter.

63. *Abrud, 18 iunie 1848.* Apelul anonim al unui român adresat prietenilor săi maghiari din Abrud prin care îi atenționa despre un complot pus la cale de către conașionali de-ai lui în frunte cu preotul din Roșia Montană.

64. *Bistra, 19 iunie 1848.* Bisztrai József către comisia gubernială. El relatează că, împreună cu șpanul cameral Lázár György, a încercat să prevină adunarea moșilor la Câmpeni, apelând la Avram Iancu și la preoți pentru a-i opri pe sătenii să plece de acasă.

65. *Brăzești, 19 iunie 1848.* Notarul Iosif Moga către fratele său Alexandru. Îi relatează despre contribuția sa la organizarea tinerilor în formațiuni de apărare, în eventualitatea unui atac din partea secuilor.

66. *Brăzești, 19 iunie 1848.* Notarul Iosif Moga către fratele său Alexandru. Iosif Moga precizează că a trebuit să se refugieze la Brăzești, întrucât autoritățile voiau să îl aresteze pe motiv că a îndrăznit să le ceară românilor să se înarmeze.

67. *Câmpeni, 19 iunie 1848.* Apelul lui Nicolae Corcheș adresat moșilor de a participa înarmați la căutarea și anihilarea unei bande de 500 de hoți care s-ar ascunde în pădure.

68. *Bistra, 20 iunie 1848.* Judele nobiliar Bisztrai József către comisia gubernială. El înștiințează despre planul lui de a se înfățișa în fața comisiei, fiind însă împiedicat de mulțimea formată din 500 de oameni ce s-a adunat în fața casei, zădărniciindu-i astfel plecarea.

69. *Câmpeni, 20 iunie 1848.* Pădurarul domenal Pataki Pál către comisia gubernială de anchetă. El sugerează comisiei să îl ancheteze pe omul din Albac care a răspândit zvonul despre trecerea soldaților sau a hoților peste munte. Zvonul s-a dovedit, în cele din urmă, nefondat.

70. *Brăzești, 20 iunie 1848.* Notarul Iosif Moga din Baia de Arieș către prim-judele nobiliar Benedek József. El îi relatează judeului despre mobilizarea oamenilor înarmați din hotarul Câmpeniului determinată de zvonul că, peste munți, ar fi trecut o bandă de hoți. Zvonul a fost nefondat, iar el, Iosif Moga, de frica autorităților, nu s-a întors acasă, ci s-a stabilit la Brăzești.

71. *Abrud, 20 iunie 1848.* Prim-judele Laborfalvi Nagy Károly din Abrud și viconotarul Molnár János către comisia de anchetă. Ei cer acesteia luarea unor măsuri în vederea eliberării căilor de acces dinspre Musca și Bistra pentru a asigura aprovizionarea cu alimente a minerilor maghiari.

72. *Albac, 20 iunie 1848.* Avram Iancu către preotul Ioan Nicula. Avram Iancu îl sfătuiește să-i îndrume pe sătenii înarmați din Vidra de Jos spre Câmpeni.

73. *Baia de Criș, 21 iunie 1848.* Vicecomitele comitatului Zarand, Hollaki Albert, către comisia gubernială. Vicecomitele trimite comisiei scrisoarea judeului sătesc din Blăjeni redactată în limba română și tradusă chiar de către el.

74. *Aiud, 21 iunie 1848.* Comitele suprem al comitatului Alba de Jos către comisia gubernială. Acesta informează comisia în legătură cu faptul că îl trimite pe prim-judele Benedek József la Abrud pentru a fi de ajutor spre restabilirea ordinii din Bistra și în împrejurimi.

75. *Baia de Arieș, 21 iunie 1848.* Funcționarul Pallos Miklós către unul din consilierii primariei din Baia de Arieș. El înștiințează că doi directori montanistici din Iara au demisionat din cauza lui Iosif Moga care a apărut în piața localității, în fruntea a 150 de lăncieri și pușcași români, proliferând amenințări la adresa celor doi demisionari.

76. *Cărpiniș, 21 iunie 1848.* Preoții Nicolae Fodor și Vasile Balint din Cărpiniș către comisia gubernială. Aceasta este informată că agitațiile anunțate dinspre Cămpeni au fost, de fapt, niște zvonuri nefondate.

77. *Cărpiniș, 21 iunie 1848.* Preoții Nicolae Fodor și Vasile Balint din Cărpiniș către comisia gubernială. Ei relatează, asigurând comisia că, la Abrud și la Cămpeni, domnește liniștea și pacea.

78. *Vidra, 21 iunie 1848.* Avocatul Avram Iancu către șpanul cameral de la Cămpeni, Lázár György. Iancu îi comunică știrea despre panica produsă în urma răspândirii unui zvon conform căruia, în munți, ar fi pătruns niște militari care ar ce urmau să pericliteze localitățile Albac, Ponor, Cămpeni și Vidra de Sus. Zvonul dovedindu-se a fi nefondat, la apelul său, oamenii s-au reîntors acasă.

79. *Cluj, după 21 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către comisarii guberniali. El îi anunță că propunerea lor de a nu se mai trimite forțe militare i-a parvenit prea târziu, deoarece o companie și jumătate de grăniceri era deja în drum spre Abrud.

80. *Cluj, 22 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către comisarii guberniali. El îi înștiințează că, în favoarea solicitării lor de a mai primi forță armată la Cămpeni și în împrejurimi, a intervenit la comandantul suprem, baronul Puchner, fapt pentru care două regimente urmau să fie trimise la Cămpeni și la Abrud.

81. *Scărișoara, 23 iunie 1848.* Preotul ortodox Petru Vereș din Scărișoara către șpanul cameral Lázár György. El îi detaliază despre cei aproximativ 650 de moți înarmați ce s-au adunat la gura râurilor, în urma zvonului pătrunderii în munți a unor bande de hoți. Zvonul s-a dovedit a fi nefondat, prin urmare, oamenii agitați s-au liniștit.

82. *Cluj, 23 iunie 1848.* Guvernul Transilvaniei către comitele suprem al comitatului Turda. Guvernul anunță că i-a parvenit informarea din data de 22 iunie 1848 legată de tendințele periculoase ale locuitorilor din plasa Lupșa.

83. *Abrud, 24 iunie 1848.* Comisia gubernială către Guvernatorul Transilvaniei Teleki József. Comisia cere urgentarea trimiterii a două companii cu tunuri mai mici impuse de evenimentele ce au avut loc la Cămpeni, Blăjeni și Baia de Arieș.

84. *Abrud-Sat, 24 iunie 1848.* Interogarea fără forță a inculpatului Gheorghe Mărcuș din Vidra de Sus. El face trimitere la cuvântarea lui Avram Iancu care a cerut locuitorilor din Cămpeni să se înarmeze. Tot el a mai precizat că oamenii s-au liniștit, tot la îndemnul lui Avram Iancu.

85. *Abrud-Sat, 25 iunie 1848.* Preotul Ioan Fodor din Cărpiniș către prietenul său, preotul Patița Ioan din Cămpeni. El îi scrie în legătură cu aceea că Avram Iancu este acuzat de autorități pentru mobilizarea moșilor la înarmare.

86. *Aiud, 25 iunie 1848.* Comitele suprem al comitatului Alba de Jos, Kemény István, către Guvernatorul Teleki József. Îl înștiințează despre interceptarea a două scrisori, una dintre ele adresată prim-judelui Benedek József, iar cealaltă expediată lui Nicolae Pop, fiul unui nobil român din Șard.

87. *Câmpeni, 26 iunie 1848.* Interogarea locuitorului Burz Simition din Sohodol. El a mărturisit despre îndemnul lui Avram Iancu la înarmarea moșilor, cu ocazia cuvântării sale ținută la Câmpeni.

88. *Aiud, 26 iunie 1848.* Baronul Kemény István către Ministrul de Interne de la Pesta, Szemere Bertalan. Baronul menționează că acceptă numirea sa ca și comite suprem, deși este conștient de dificultățile pe care le va avea de înfruntat în contextul agitațiilor de la Mihalț și din zona muntoasă.

89. *Cluj, 26 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către membrii comisiei guberniale. El face referire la aceea că nu poate da curs, totalmente, la cererea comisiei de a trimite din Alba-Iulia tunurile cerute, dar speră cum că, prin ajutorul celor trei regimente puse la dispoziția comisiei, ordinea și liniștea vor putea fi restabilite.

90. *Abrud-Sat, 28 iunie 1848.* Prim-judele Benedek József către comisia gubernială. El o informează despre convocarea acelor persoane care urmau a fi anchetate. Pe Avram Iancu l-a chemat prin intermediul unei scrisori pe care cel în cauză a și recunoscut că a primit-o, dar nu s-a prezentat în fața comisiei.

91. *Abrud, 28 iunie 1848.* Procesul verbal al interogării lui Iosif Moga în legătură cu scrisoarea adresată lui Nicolae Bota din Șard din care reiese că Iosif Moga și-ar fi adus un aport la înarmarea poporului din Baia de Arieș.

92. *Vidra, 29 iunie 1848.* Scrisoarea lui Avram Iancu adresată comisiei guberniale. În această scrisoare, el explică faptul că, în cuvântările sale liniștitoare adresate poporului, a urmărit ca acesta să nu se revolte împotriva nimănui, ci doar să fie pregătit pentru propria apărare.

93. *Abrud, 29 iunie 1848–14 iulie 1848.* Extras din procesul verbal al adunării consiliului și comunității din Abrud în care se relatează despre soldații secuî aduși de la Turda la Abrud care, în cazul lipsei de recompensă financiară, erau decîși să plece acasă.

94. *Abrud, 29 iunie 1848.* Comisarii guberniali către guvernatorul Teleki József despre armata dislocată la Abrud pentru liniștirea poporului de pe domeniile Câmpeni și Arieș, aflat pe punctul de a se revolta. Se mai raportează și aceea că Iosif Moga respectiv Ioan Corcheș au fost arestați pe data de 27 respectiv 28 iunie.

95. *Aiud, 29 iunie 1848.* Comitele suprem al Albei de Jos, Kemény István jr. către Ministrul de Interne al Ungariei, Szemere Bertalan. Comitele îl informează pe ministru că apariția armatei și a comisiei guberniale în jurul Abrudului au zădărnicit tentativele de tulburare a liniștii publice.

96. *Cluj, 30 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József trimite Guberniului cele două scrisori particulare ale lui Iosif Moga care i-au parvenit cu ajutorul comitelui suprem Kemény István.

97. *Cluj, 30 iunie 1848.* Guvernatorul Teleki József către comisarul gubernial Kozma Pál. El îi transmite acestuia scrisoarea lui Mikes János în ideea că va trebui să se adreseze celor două regimente secuiești trimise la Abrud.

98. *Cluj, 1 iulie 1848.* Guvernatorul Teleki József către comisarii guberniali. El aprobă recompensarea suplimentară a celor două regimente secuiești implicate în evenimentele din Munții Apuseni.

99. *Abrud, 2 iulie 1848.* Scrisoare de cheazășie semnată de mai mulți cetățeni din Roșia Montană pentru lăsarea în libertate a minerului Corpadea Ionuț, aflat în detenție în închisoarea din Abrud.

100. *Abrud, 2 iulie 1848.* Comisarul gubernial Kozma Pál către Guvernatorul Teleki József despre atmosfera din rândul soldaților obișnuiți. Se precizează că efectivele unei companii condusă de căpitanul Beke ar fi de acord cu ideea plecării, pe când cea condusă de căpitanul Vitkai era nehotărâtă.

101. *Abrud, 3 iulie 1848.* Procesul verbal întocmit cu ocazia interogării lui Ioan Corcheș din Câmpeni învinuit că ar fi participat la evenimentele de la Câmpeni și Roșia Montană.

102. *Abrud, 3 iulie 1848.* Prim-judele Bisztrai József către comisia gubernială. Într-un raport amplu, prim-judele relatează cronologic despre evenimentele desfășurate în Munții Apuseni, începând cu data de 3 iulie 1848, realități care au dus la ciocnirile din luna iunie.

103. *Aiud, 3 iulie 1848.* Comitele suprem Kemény István Jr. îi aduce la cunoștință Guvernatorului Teleki József că vicecomitele Pogány György i-a prezentat diferite acte aflate în locuința deținutului Iosif Moga.

104. *Abrud, 4 iulie 1848.* Certificat medical semnat de medicul Boér László, eliberat în urma constatării făcută asupra stării de sănătate a judelui nobiliar Bisztrai József.

105. *Abrud, 4 iulie 1848.* Constatate și expertiză medico-legală semnată de chirurgul Nagy József din Abrud, elaborat în urma examinării lui Nicolae Hitoan, locuitor din Roșia Montană.

106. *Abrud, 4 iulie 1848.* Proces verbal întocmit cu ocazia interogării deținutului Corpadea Ionuț, învinuit că ar fi contribuit la evenimentele din Roșia Montană.

107. *Abrud, 4 iulie 1848.* Comisarii guberniali către Guvernatorul Teleki József. Aceștia îi raportează despre starea tensionată de la Câmpeni, Bistra și Baia de Arieș. Se mai menționează și despre un incident neplăcut prin urmările sale ce a avut loc între un soldat secu și o santinelă poloneză.

108. *Abrud, 5 iulie 1848.* Petiție înaintată de câțiva locuitori români din Abrud către autorități.

109. *Abrud, 5 iulie 1848.* Varianta maghiară a jurământului depus la Adunarea de la Blaj din data de 3/15 mai 1848.

110. *Cluj, 5 iulie 1848.* Guvernatorul Transilvaniei către comandantul suprem și către comisia gubernială. Acesta menționează că va lua măsuri în urma raportării despre incidentele neplăcute ce s-au petrecut între soldații din compania Siwkovics și soldații secu aflați în apropiere.

111. *Cluj, 5 iulie 1848.* Conte Mikó Imre către comisarii guberniali în legătură cu solicitarea a două regimente din compania Siwkovics.

112. *Cluj, 5 iulie 1848.* Conte Mikó Imre către comisarii guberniali. El îi roagă pe aceștia să se grăbească cu încheierea investigației, întrucât era nevoie de cele două regimente secuiești cantonate la Abrud.

113. *Câmpeni, 6 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată de câțiva locuitori din Câmpeni în vederea eliberării lui Ioan Corcheș aflat în detenție la Câmpeni.

114. *Abrud, 6 iulie 1848.* Textul discursului rostit de Ilie Cojocaru care a fost înaintat comisiei de investigație.

115. *Câmpeni, 8 iulie 1848.* Scrisoarea de chezășie semnată de câțiva locuitori din Câmpeni pentru eliberarea lui Nicolae Fodor, preot din Cărpiniș, arestat la Câmpeni.

116. *Câmpeni, 8 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată de câțiva locuitori din Câmpeni pentru eliberarea preotului Ioan Patița, arestat în acea localitate pentru comiterea unor fapte suspecte.

117. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Procesul verbal al interogării fără forță al clopotarului Samoilă Morar, întrebat în legătură cu adunările secrete organizate la casele lui Ioan și Nicolae Corcheș.

118. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Interogarea fără forță a maestrului dulgher din Câmpeni, Ioan Dandea, privitoare la adunările secrete ținute la casele lui Ioan și Nicolae Corcheș.

119. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Procesul verbal al interogării fără forță al notarului din Bistra, Gheorghe Balea, legate de adunările secrete de la Bistra și Abrud, respectiv mișcările din ținut.

120. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Interogare fără forță a gornicului cambial Teodor Tioc, arestat din motivul participării la tulburările din Câmpeni, Bistra și Abrud.

121. *Abrud, 11 iulie 1848.* Interogarea fără forță a notarului din Baia de Arieș, Iosif Moga, arestat fiind pentru agitațiile create pe domeniul Zlatnei dar și pentru îndemnarea populației românești la înarmare.

122. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată de mai mulți cetățeni din Câmpeni în vederea eliberării lui Ioan Dandea, aflat în detenția din localitate.

123. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Scrisoarea de chezășie a notarului Gheorghe Balea din Bistra în care el se obligă privitor la aceea că se va prezenta în fața comisiei în cazul solicitării sale.

124. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Scrisoarea de chezășie a mai multor cetățeni liberi din Câmpeni dată pentru eliberarea arestatului Teodor Tioc.

125. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată de câțiva cetățeni liberi din Câmpeni pentru eliberarea lui Samoilă Morar.

126. *Abrud-Sat, 11 iulie 1848.* Interogarea fără forță a preotului greco-catolic Simion Balint din Câmpeni, arestat fiind ca unul din principalii instigatori la evenimentele din Munții Apuseni.

127. *Abrud-Sat, 11 iulie 1848.* Comitele suprem al Albei de Jos, baronul Kemény István jr. către Guvernatorul Transilvaniei. Îl înștiințează despre aceea că și comisia gubernială aproape și-a încheiat activitatea cu un succes liniștitor.

128. *Câmpeni, 11 iulie 1848.* Comisarii guberniali către Guvernatorul Transilvaniei. Ei informează despre deplasarea comisiei guberniale la Baia de Arieș în vederea cercetării evenimentelor, iar ca înștiințare prealabilă spune că Iosif Moga a fost principalul instigator în acea localitate.

129. *Abrud, 12 iulie 1848.* Declarația preotului Ioan Patița din Câmpeni înaintată comisiei guberniale. El își asumă toată răspunderea pentru declarațiile oferite la punctele inculpatoare ce i s-au formulat în data de 11 iulie.

130. *Abrud-Sat, 13 iulie 1848.* Procesul verbal încheiat cu ocazia interogării fără forță a lui Gheorghe Ilisia, acuzat fiind că ar fi amenințat viața lui Dumitru Moga și Bisztrai József, dar și pentru participare la evenimentele derulate la Bistra.

131. *Abrud, 13 iulie 1848.* Raportul directorului de poliție din Abrud înaintat comisiei guberniale. Se menționează că, în urma ordinului trimis de către comisia gubernială, la poliție, au sosit niște informații privind evenimentele derulate în legătură cu care erau oferite *mai* multe detalii.

132. *Abrud, 13 iulie 1848.* Prim-judele Laborfalvi Nagy Károly și prim-notarul Dersi András către comisia gubernială. În urma petițiilor de reproș trimise de către locuitorii români comisiei guberniale, prim-judele Laborfalvi Nagy Károly precizează că românii, de fapt, au făcut parte din gărzile naționale, dar s-au retras de bună voie după revenirea lui Buteanu de la Cluj. Iar în ceea ce privește punctul doi al petiției, el subliniază că, la începutul derulării evenimentelor, raporturile dintre români și maghiari au fost bune, iar consiliul s-a străduit să mențină aceste relații.

133. *Abrud, 13 iulie 1848.* Preotul din Cărpiniș, Nicolae Fodor, către comisia gubernială. La acuzația că, în scrisoarea ce i-a fost adresată de către Nicolae Corcheș și pe care a înaintat-o comisiei în copie, ar fi făcut modificări, el se scuză negând acuzațiile aduse.

134. *Abrud, 14 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată de mai mulți locuitori pentru eliberarea preotului ortodox Ilie Cojocariu din Câmpeni, arestat de către comisie pentru unele cuvinte jignitoare pe care le-a rostit.

135. *Câmpeni, 15 iulie 1848.* Vicecomitele Pogány György către comisia gubernială. El se plânge de aceea că nu toate satele din plășile Câmpeniului erau dispuse să plătească pentru întreținerea armatei. Realitate pentru care vicecomitele era de părere că forța armată trebuia trimisă la Sohodol.

136. *Abrud, 17 iulie 1848.* Procesul verbal întocmit cu ocazia interogării fără forță a lui Iosif Șuluțiu, controlor cameral secund la șpanul din Câmpeni.

137. *Abrud, 17 iulie 1848.* Procesul verbal întocmit cu ocazia interogării fără forță a învățătorului Petru Iuonete la Câmpeni.

138. *Abrud, 17 iulie 1848.* Preotul român din Abrud și Abrud-Sat, Alexandru Tobias, precum și câțiva locuitori români din Roșia Montană menționează că nu pot fi de acord cu punctele acelei declarații de chezășie ce li se solicită în vederea menținerii ordinii și liniștii.

139. *Abrud, 17 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie depusă pentru Kis István Pistuka aflat la închisoarea de la Abrud.

140. *Abrud, 18 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată de câțiva locuitori din Câmpeni și Abrud pentru proprietarul de mină din Roșia Montană, Ioan Ciora (Elefantul), arestat din ordinul comisiei.

141. *Abrud, 18 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie înaintată pentru eliberarea cetățeanului Ioan Vink, arestat pentru vorbele sale instigatoare.

142. *Câmpeni, 18 iulie 1848.* Scrisoare de chezășie semnată pentru eliberarea cetățeanului Nicolae Hocman din Câmpeni, arestat la Abrud în urma unor fapte suspecte.

143. *Abrud-Sat, 18 iulie 1848.* Este vorba despre propriile scrisori de chezășie ale chelarului Iosif Sterca Șuluțiu, respectiv cea a învățătorului Petre

Ioanete din Câmpeni în care ei se angajează să se prezinte în fața comisiei guberniale ori de câte ori este nevoie.

144. *Abrud, 18 iulie 1848.* Este vorba despre propria scrisoare de chezășie a învățătorului Nicolae Begnescu din Abrud în care acesta se angajează că se va abține, în viitor, să facă declarații sau fapte care ar putea pricinui agitații.

145. *Abrud, 20 iulie 1848.* Comisarii guberniali către Guberniul Transilvaniei. Ei informează despre aceea că, în urma ordinului gubernial, și-au încheiat activitatea de investigație pentru care au fost solicitați.

146. *Abrud, 20 iulie 1848.* Comisarii guberniali către Guberniul Transilvaniei. Ei informează despre aceea că trimit situația cheltuielilor pe care le-au efectuat cu acea rugămintă de a fi remunerați.

147. *Cluj, 24 iulie 1848.* Guberniul către Nemegyei János, consilier regesc și director montanistic. El înștiințează că, după revenirea comisiei, pentru asigurarea ordinii și a înfrânării posibilelor izbucniri din partea populației românești revoltate, o companie de soldați va rămâne încartiruită la Abrud, iar Nemegyei János, în calitate de comisar, se poate folosi de această armată în caz de nevoie.

148. *Cluj, 24 iulie 1848.* Guberniul către comandamentul suprem, consiliul tezaurarial regal și comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Kemény István. Aceștia sunt informați privitor la ordinul guberniului care prevedea încartiruirea unei companii militare la Abrud sub supravegherea unuia dintre comisari, adică Nemegyei János ce deținea cunoștințe detaliate despre împrejurările ivite.

149. *Cluj, 24 iulie 1848.* Guberniul către comisarul regal și paznic al coroanei, baronul Vay Miklós. Îl informează despre ancheta efectuată, apoi în legătură cu principalii vinovați în evenimentele derulate, dar și despre rămânerea unei companii militare la Abrud, sub supravegherea comisarului Nemegyei János.

150. *Cluj, 25 iulie 1848.* Înștiințarea Curții Supreme de Conturi referitoare la diurnele membrilor comisiei și a personalului auxiliar.

151. *Cluj, 29 iulie 1848.* Guberniul către comisia supremă comitatensă. Se oferă detalii precise în ceea ce privește cuantumul diurnei acordate.

152. *Cluj, 12 august 1848.* Conte Mikó Imre transmite Guberniului cererea preotului greco-catolic Simion Balint din *Câmpeni* referitoare la eliberarea sa prin chezășie din închisoarea din Abrud.

153. *Cluj, 19 august 1848.* Guberniul către Ministrul de Interne al Ungariei, Szemere Bertalan, comisarului regal plenipotențial baronul Vay Miklós și directorului însărcinat cu probleme publice, Donát Sándor. Guberniul se declară de acord cu procesul verbal înaintat de comisia gubernială, ce a fost efectuat în urma încheierii sarcinilor trasate. Se face mențiune și la cei care s-au dovedit a fi principalii instigatori, respectiv cei mai puțin vinovați.

154. *Cluj, 19 august 1848.* Comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Kemény István către tezaurarul regal Mikó Imre. Acestuia i se expediază o relatare semnată de către cei doi vicecomiți în legătură cu cei arestați, apoi cei eliberați sub chezășie, respectiv cei întemnițați din districtul Zlatna și Mureș.

155. *Cluj, 19 august 1848.* Conte Mikó Imre către directorul însărcinat cu problemele publice. El îi trimite acestuia două scrisori particulare, aparținând notarului Iosif Moga interceptate de comitele suprem, pentru a putea fi folosite în procesul intentat lui Iosif Moga.

156. *Cluj, 19 august 1848.* Guberniul către fostul comite suprem al Albei de Jos, baronul Bánffy Miklós, precum și către comitele suprem, baronul Kemény István Jr. Primului dintre ei îi cere să-i trimită scrisoarea învățătorului Petre Iuonete din Câmpeni adresată judei nobiliar Bisztrai József, iar celui de-al doilea îi solicită să-l investigheze pe Ion Trif din Albac privitor la zvonul din data de 19 iunie din munții Albac.

157. *Cluj, 19 august 1848.* Răspunsul Guberniului dat la petiția preotului Simion Balint privind eliberarea sa din detenție.

158. *Câmpeni, 28 august 1848.* O persoană semnată N.N. către Nemegyei János, comisar gubernial. Acestuia îi sugerează să-i ofere un alt post lui Iosif Sterca Șuluțiu în care să beneficieze de mai multe Activități și să fie mai bine supravegheat, deoarece în locuința sa din Câmpeni se țineau noaptea adunări secrete la care participau Avram Iancu și Nicolae Corcheș.

159. *Zlatna, 30 august 1848.* Nemegyei János, director, consilier montanistic și comisar gubernial către tezaurarul regal și președintele Guberniului, contele Mikó Imre. El îi cere contelui să-i ofere împuternicirea pentru a găsi persoana corespunzătoare care să fie de ajutor în vederea capturării lui Avram Iancu.

160. *Cluj, 2 septembrie 1848.* Guberniul către Ministrul de Interne Szemere Bertalan, către comisarul plenipotențial baronul Vay Miklós, către comunitatea comitatului Alba de Jos, către consiliul orașului Abrud și către Galgóczy Anna, nevasta preotului Simion Balint. Aceștia sunt informați că preotul greco-catolic Simion Balint nu putea fi eliberat datorită gravității faptelor sale, dar din cauza sănătății șubrede nu va fi dus la închisoarea de la Aiud, ci va fi ținut la Abrud într-o casă corespunzătoare unde urma să fie supravegheat.

161. *Cluj, 4 septembrie 1848.* Contele Mikó Imre către Nemegyei János consilier montanistic. Contele îl înștiințează că i-a parvenit scrisoarea din data de 30 august, dar întrucât speră că se vor întâlni degrabă la Cluj va da personal dispoziții legate de cele relatate în scrisoare.

162. *Abrud, 8 septembrie 1848.* Prim-judele locțiitor Lénárth Sándor și prim notarul Dersi András către Nemegyei János, consilier gubernial. Prim-judele face referire la amenințarea cu incendierea orașului Abrud în cazul în care Simion Balint și Iosif Moga nu vor fi eliberați într-un răstimp de două săptămâni.

163. *Zlatna, 10 septembrie 1848.* Nemegyei János, consilier montanistic către contele Mikó Imre, președintele Guberniului. Consilierul montanistic îl informează pe acesta despre trista scrisoare primită de la Abrud în ziua de 8 septembrie, prin urmare îi solicită să ia măsuri în vederea transportării, de la Abrud, a celor doi deținuți.

164. *Cluj, 17 septembrie 1848.* Președintele Guberniului, contele Mikó Imre, către comitele suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Kemény István Jr. și către prim-judele orașului Târgu Mureș. Celui din urmă îi cere să se asigure, din timp, pentru primirea și supravegherea celor doi întemnițați, iar primului dintre ei îi solicită ca, de la Aiud, să fie trimiși spre Târgu-Mureș.

165. *Zlatna, 21 septembrie 1848.* Nemegyei János, consilier montanistic către președintele Guberniului, contele Mikó Imre. Îi relatează că Avram Iancu a sosit la Câmpeni, urmat fiind de câteva sute de români înarmați din comitatul Cluj, domeniul Zarand respectiv Vidra de Jos.

166. *Cluj, 25 septembrie 1848.* Președintele guberniului Contele Mikó Imre către Nemegyei János, consilier și director montanistic. Președintele îl înștiințează cum că Guberniul, prin ordinul 10.792 din data de 18 septembrie 1848, a adus la cunoștința capitolului de la Blaj faptul că a hotărât sistarea conscrierii recruților, eliberarea pe cheazășie sigură a preotului Simion Balint și a notarului Iosif Moga, iar legat de Avram Iancu s-a dat de înțeles că el putea spera la grațiere dacă, în viitor, prin comportament pașnic, va merita aceasta.

JEGYZŐ KÖNYVE

Az abrudbányai nemes tanácsnak a Királyi Fő Kormányshékhhez az azon vidéken és városban mutatkozó oláh nép közötti ingerlő bujtoĝatások iránt tett fölterjesztésére e tárgynak kinyomozására a felséges Királyi Fő Kormányshék által folyó év Szentiván hava 9^{én} 7327¹ szám alatt ki rendelt vizsgálatnak.

1848 év Szent Iván hó 14^{én} Zalathnán

1. szám. A fenn tisztelt fő kormányi rendeletnek a tartalma a következő:
Tekintetes Nemzetes Fő Kormányshéki Tanácsos úr!
Kedves atyánkfia és tisztársunk!

Az abrudbányai tanácsnak részint a Királyi Kormány Shékhez, részint nemes Alsó Fejér vármegye fő ispánjához tett s ez által folyó hónap 7^{ról} kelt ajánló felirata mellett ide fölterjesztett hivatalos jelentéseiből s azokhoz mellékelt adatokból kitetszőleg olly jelei mutatkoznak azon városban és a szomszéd helységekhben az oláh nép közötti ingerlő bujtoĝatásoknak és véres kitörésre fajulható mozgalmaknak, mellyek a Királyi Kormányshék figyelmét fölhivták komoly intézkedésekre, minél fogva megtaláltatott innen mái napról a tartománybéli fő hadi parancsnok ő nagyméltósága, hogy mivel innen egy század katonaság a Mihálcfalván a helységbéli lakosokkal történt összezsapásban részesült shékely katonák felváltására már elment, azon shékely katonákból a fenn írt tanács által kívánt 200 számú csapatot Abrudbányára rendelni és azt az innen oda kinevezett biztosok által netalán kívántató segítség adására utasíttatni ne terheltelessék; egyszersmind pedig a feljelentett bujtoĝatásoknak körülményes kinyomozására szükségesnek találta a Királyi Kormányshék biztosokat nevezni ki a méltóságod, titoknak Némethi János és zalathnai kamarai igazĝató s bányatanácsos Nemeĝyei János személyökben, olly rendelettel, hogy méltóságod főkormányi titoknak Némethi Jánossal Abrudbányára innen röĝtön mennyenek ki és útjukba az Alsó Fejér megyei főispánnyal az Abrudbányára át szállítandó katonaság iránt értekezvén, nemkülömben magok mellé egy kerületi tisztviselőt rendeltetvén, továbbá a fennebb említett zalathnai kamarai igazĝatót és bánya tanácsost is a bizotmányhoz csatolván, úgy az abrudbányai tanáccsal is egyet értésbe tévén magokat, a feljelentett és fenn idézett hivatalos jelentésekből, s záratékaikból kilátszó bujtoĝatási körülményeket pontosan nyomozzák ki, és az azokból kivilágló dolgoknak tökéletesen járjanak végére, –

¹ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VI, București, Ed. Academiei Române, 1998. Vezi documentul nr. 134.

munkálkodások rendén az oda rendelt katonaság segítségét is, amennyiben szükséges lenne, használván, s végre minél gyorsabban bévégzendő munkájokat véleményök hozzá adásával ide felterjesztendvén. Melly végre az elől érdekelt hivatalos jelentések záratékaikkal együtt ezennel méltóságodnak át küldetnek.

Egyéb aránt illő tekintettel maradván fenn címzett uraságodnak elkötelezettjei gróf Teleki Josef, Schuster Károly

Mely főkormányi rendelet mellett következő adatok közöltettek:

2. Az abrudbányai tanácsnak az **a** betű alatt Felséges Királyi Fő Kormányshékhéz intézett hivatalos jelentése, melynél fogva verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simon mint az oláh népet folytonosan bujtogatót, serkentőt, izgatót és lázítót feljelentvén, két eredeti levelét Szebenbe tartózkodó Butyán Jánosnak, mellyek közül az egyik abrudbányai hütös polgár Boér Miklóshoz, a másik említett oláh pap Bálint Simonhoz és általa a topánfalvi vidéken bujtogató Jank Avrámhöz vannak intézve fölterjesztvén, előbbeni kérései nyomán a város védelmére a történhető kitörések ellen az oda való városban katonaságot kér rendeltetni.

3. Az említett levelek közül **J. B.** alá írás alatti Boér Miklóshoz intézett levél, mely szerint nevezett Boér Miklós az oláh nemzetiség fenn állhatása tekintetéből erkölcsi és phizikai erők kifejtésére és együtt tartásra és éberségre szollíttatik fel, mely az eredeti oláh levéllel együtt **b.** betűvel van jegyezve.

4. A második levél **B.** aláírással és Bálint Simonnak intézve, melyben magát Baternai Sándornak nevezve és lakát Nagyszebenbe a majorok között 531. szám alatt kijelelve, arról értesíti a nevezett papot, hogy ő a Szebenben működő állandó biztosságnak tagjává és levéltárnokává választatott meg, egyúttal a szoros egyesülésre és kellő előkészületekre azért szollítja fel, mivel a dolog idővel még harcra is kerülhet, – ezen levél eredetijével együtt **c** betű alatt látható.

5. Alsó Fejér megye fő ispányának B. Bánfy Miklósnak a fő kormányzó úr ő excellentiájához intézett hivatalos felirata, melynél fogva Abrudbánya városa főbírája és rendőrbiztos azon hivatalos megtalálását, melyben az abrudbányai kedvetlen körülmények elő sorolása mellett mint egy kétszáz számból álo katonaságot kér felküldetni, – ajánlással fölterjeszti, mely érintett záratékával **d.** betű alatt látható.

6. A fenn írt fő ispány által rövid úton a biztossággal közlött két rendbeli hivatalos tudósításnak egyike tétetett ezen év és hó 8^{ról} szolgabíró Bisztrai Josef által, melyben jelenti, hogy némely bisztrai lakosok az erdő vetésekbe bé hajtott marhákat onnan ki hajtották, és noha azon helyet a közlegelőkből felfogottnak állítják, csak hogy engedetlenséggel ne vádoltassanak, a fenesi udvartól 388 forinton havasi legelőt bérlettek ki, jelenti egyszersmind azt, hogy Jánk Avrá e hó 6^{án} Nagyszebenből hazaérkezve azzal fenyegetőzött, miszerént a mihálcfalviak vére nem fog boszultatlan maradni és a balásfalvi püspököt azért, hogy a magyarokkal kezét fogva az unióra állott, meg fogják tanítani, végre jelenti azt is, miként Bisztrai Sándor ötet felakasztással fenyegetné és házának elbontására intette meg, ezen adat záratékával együtt **e** betű alatt látható.

7. Az előbbeni pontban említett második oklevél hasonlóul nevezett szolgabírónak e hó 9^{rei}² az írt fő ispányhoz tett jelentése melyben fel hozá azt, miként Jank Avrám a folyó hó 9^{en} tartott topánfalvi vásár alkalmával az ottan egybe csődült néphez beszédet tartván, őket arra szólította fel, sőt kötelességévé tette, hogy mindenki magát fegyverrel, kaszáikból ekevasaikkal készített lántsákkal lássa el, mivégre topánfalvi Korkes Dregutz a cigányoknak rajzot is adott, mely után a lántsákat készítsék, ezen okirat f. betűvel jegyeztetik.

8. Az abrudbányai tanácsnak a biztossághoz intézett hivatalos tudósítása, mely mellett az oláh nép egyik bujtogatójának, Jánk Avrámnak a topánfalvi fiscalis uradalom lakosai nevében a tanácshoz törvényhatósági hangon írt óvatoskodó felszólítását közli, tudatván egyszersmind a biztossággal, hogy említett Jánk Avrám folyó hó 9^{en} Topánfalván tartatott országos vásár alkalmával egy kiemelt helyre álván, az előbbeni pont szerint az egybegyűjtött népet fegyverkezésre buzdította, látható ezen adat záratékával g. betű alatt.

9. Az Alsó Fejér megyei, fő ispánynak a biztossághoz intézett hivatalos átirata, melynél fogva a biztáságnak a Fő Kormányi rendelet értelmében szóbeli felszólítására tudósítsa a biztóságot, hogy a zalathnai és topánfalvi járásbeli szolgabírákat a biztosság mellé segedelemül kirendelte, a kerületi megyei tisztnak a szükség esetében ki rendelését ajálván.

10. Az alól írt fő kormányi tagok folyó év és hó 13^{án} Zalathnára meg érkezvén, a fenn tisztelt fő kormányi rendelet értelmében a harmadik alól írt biztos tagtárs uradalmi igazgató Nemegyei Jánossal értekezödvén, e tisztelt tagtárs fel szólítása és a helybéli szolgabíró javaslata következtében a kedélyek meg nyugtatására szükségesnek találta a biztosság a felséges Királyi Fő Kormány által az úrbéri viszonyoknak e hazában folyó év Szent Iván hó 18^{iol} fogva tellyes meg szüntetése iránt a honi hatóságokhoz 7273/1848 fő kormányi szám alatt kibocsátott előleges értesítést az zalathnai alsó uradalom lakossai közt ki hirdetvén, mire nézt az intézkedések meg tétettvén, az illető falukbeli oláh papoknak és minden egyes faluból nagy számmal megjelent köz lakosoknak jelenlétében a kérdéses előleges értesítés érhetőleg ki hirdettetett és meg magyaráztattatott, mely ki hirdetésre az egybegyűlt lakosok meg elégedések nyilatkozása mellett azon óhajtasokat nyilvánították, hogy az erdőkből részeltessenek és a korcsomai haszonbérlok által jobb italok árultassanak, melyek közül az elsőre nézt meg magyaráztattott, hogy az ország rendei ez úttal többet nekik nem adhattak, mint amennyit eddig bírtak, következőleg ha egyébbhez is követelések lehetne, azt igyekezzenek azután a rendes törvény uttyán megkeresni, a korcsomai rossz italokra nézve pedig utasítottak a megyei tisztekhez, mint a kiknek törvény szerint kötelességekben áll afelett örködni.

11. Meg jelenik a biztosság előtt kamarális topánfalvi erdő sáfár, Lerchenfeld Károly, ki is következő jelentést téssen:

a. Bisztrát illetőleg, hogy miután a zalathnai uradalmi igazgatóság a bisztraiaknak szolgabíró Bisztrai előtt tett azon panaszokra, hogy ők az eddigi közös legelőből

² Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VI, București, Ed. Academiei Române, 1998. Vezi documentul nr. 135.

kiszorítottván ez az erdőhöz kapcsolattott és most nékik nincs legelőjük, – a topánfalvi ispánnak Lázár Györgynek meghagyá, mi szerént a szolga bíróval és a nevezett erdő sáfárral legottan a helyszínére kiszállván, a panasz valódi állásáról magoknak tellyes meggyőződést szerezvén, az iránt az igazgatósághoz tudósításokat tegyék meg, – folyó év és hó 13^{án} el is mentek Bisztrára, s minekutána a közönséget panaszuk előadására ottan föl szólíták, hosszabb egymás közt tartott tanácskozás után oda nyilatkozott, hogy minden panasz elmellőzésével az egész bisztrai határt erdeivel, legelőivel, vizével, köveivel és minden, hozzátartozóival magának tartya és kíványa, ehhez még azt is adván, hogy ha ezen kívánságokra három nap alatt választ nem kap, tudni fogják, mit legyen téendő.

b. Vidrát illetőleg, hogy a fiscus erdeiben igen sok erdő kihágások vitetnek véghez, a levágott pagonyokat marhájukal erőszakkal le legeltetik, a mi onnan következik, hogy Jánk Avrám közönségesen hirdette, miként az erdők a falusiak tulajdonai lennének, azok tőlek vétettek el és azokat tulajdonokká kell tenniök; továbbá hogy az erdő pásztorok az erdők fel vigyázására többé nem bírhatók, mivel a lakosoktól félelemből ott megjelenni és éltöket veszélyeztetni nem akarják és így az erdőlési kezelésnek meg kellett szünni.

c. Végre többek által értesített aziránt is, hogy Topánfalván és környékén Jánk Avrám fel szollítása után a lakosoknak nagy része kaszákkal és lántsákkal fegyverzi fel magát annyira, hogy a közönségekben lévő kovácsoknak nincsen egyéb dolgok, mint lántsákat készíteni és az ekképp felfegyverkezett népnek gyülekezete Topánfalvára ezen hó 17^k napjára van kihirdetve, de mi célra, nem tudatik.

Mely körülményeket a bizotmány a felséges Királyi Fő Kormány Széknek oly alázatos nyilatkozattal terjeszti fel, hogy bé nem várva a katonaság meg érkezését, a holnapi napon Abrudbányára ki fogunk szállani és valamint a bujtogatás, úgy az elő sorolt körülményekre nézve is a szükséges lépéseket el intézendjük, mivel azonban az elő soroltak szerént fel merült körülállások oda mutatnak, hogy valójában erőszakos foglalások is történtek, és így, ha az említett közönségek a biztosságnak komoly föl szollítására, melyet azonnal megtenni el nem fogja mulatni, az erőszakos foglalástól el állani és a kívánt rendre vissza térni nem akarnának, ellenek katonai erőt föl használni kéntelenek leszünk, – a katonai erőnek pedig az erőszakot el követett közönségek elleni föl használásra az Abrudbányára rendelt katonaság a helységek nagy népessége és elszántsága tekintetéből korántsem léend elégséges, azon esetre mély tisztelettel az iránt esedezünk a felséges Királyi Fő Kormány Széknek, miszerent a katonai erőnek legalább két erős századdal meg neveléséről előre is kegyesen intézkedni és ez iránt bennünket utasítani méltóztasson.

1848 év Szent Iván hó 15^{én} Abrudbányán

12. A mái napon a bizotmány Abrudbányára meg érkezvén, szükségesnek látja az abrudbányai tanácsot a még bé nem jelentett és idő közben felmerülhetett körülményeknek, valamint a ki hallgatandó tanuk neveinek közlésére a következőleg felszollítani:

Méltóztatván a felséges Királyi Fő Kormány Szék az ezen városban és vidéken mutatkozó oláh nép közti ingerlő bujtogatások ki nyomozására s illetőleg a csendnek, vagyon és személy bátorságnak helyre állítására a nemes tanácsnak följelentése következtében folyó év Szent Iván hó 9^{én} 7327 szám alatt költ és a nemes tanácsnok is meg írt rendeletnél fogva az alól írt biztosságot ide a hely színére rendelni, a biztosság mái napon ide kiszálván, ezennel hivataloson fölszólította a nemes tanácsot, miszerént ha azon a felséges Királyi Fő Kormány Széknek fölterjesztett és onnan a biztosságnak által adott adatokon kívül még más adatai is volnának a végett, hogy a biztosság munkálkodását minél előbb megkezdhesse, azokat a biztossággal azonnal közölni, úgy a fenn forgó körülményekre nézve bizonyságok neveit a biztossággal haladék nélkül tudatni ne késsék.

13. A jelen jegyző könyv 11^{ik} pontja alatt foglalt jelentésben az is említetvén, miként a fegyverkezésre fel szollított nép ezen hó 17^c napjára a Topánfalván tartandó gyülekezetre oly móddal van fel szólítva, hogy oda fegyveressen jelennyen meg, mivel pedig az ilyen fel fegyverkezett népgyűlés a köz rend, csend, vagyon és személy bátorság meg zavarása nélkül meg nem történhetik, annak meg akadályoztatására a bizotmány az illető járásbéli szolgabíró Bisztrai Joseffet következőleg szollítja fel:

Az esvén értésére az ezen városban és vidéken mutatkozó oláh nép közti ingerlő bujtogatások kinyomozására s illetőleg a csendnek személy s vagyon bátorságnak helyre állítására a felséges Királyi Fő Kormány Szék által ide folyó év Szent Iván hó 9^{kén} 7327 szám alatt ide a helyszínére kirendelt ezen biztosságnak, hogy a topánfalvi vidéki nép bizonyos bujtogatások következtében magát föl fegyverkezni indult, és a következő szombaton, úgy mint folyó év Szent Iván hó 17^{én} helyben Topánfalván föl fegyverkezett nép gyűlés volna célba véve, mivel pedig az ilyen föl fegyverkezett nép gyűlés a köz rend, csend, személyi és vagyon batorsága meg zavarása és kockáztatása nélkül meg nem történhetik, a biztosság a tekintetes szolgabíró urat ezennel hivataloson fölszólította, tellyes erejéből oda munkálni, hogy azon célba vett föl fegyverkezett népgyűlés Topánfalván meg ne történnyen, tudtokra adván nékiek előre, hogy akik a bétiltás ellenére is fölfegyverkezve Topánfalvára megjelenni merészelnének, azok mind csend háborítók szoros fenyték alá fognak vonatni és hogy e részben a cél elérthessék, a szolgabíró úr úgy intézkedjék, miszerént a vidékieket és merő bizodalmas jellemű, és e végett megbízandó és oda rendelendő emberek által a fegyveresen meg jelenők név szerint föl jegyeztetvén, azokat a biztosságnak azonnal bé jelenteni ne késsék.

14. A szolgabíró Bisztrai Jóseffnek az Alsó Fejér megye főispányához tett és onnan a bizotmánynak rövid úton által adott két jelentéseiben foglalt körülményeknek bé bizonyítása szükségesnek láttatván

Az írt szolgabíró személylesen fel szollittatit a bizonyok ki jelelésére.

Szent Iván hó 16^{án} 1848 Abrudfalván

15. A 10^{ik} ponttal egybe hangzólag tag társunk Nemegyei János felszólítása és a járásbéli szolgabíró javaslata következtében a kedélyek megnyugtatósára

szükségesnek találta a biztosság a felséges Királyi Fő Kormány Széknek az úrbéri viszonyok megszüntetése iránt folyó év 7273 szám alatt ki bocsátott előleges értesítését a zalathnai uradalom középső kerületében is kihirdetni – mely végre az intézkedések meg tétetvén mái napon az Abrudfalvára egybe gyűlt illető falukbéli oláh papoknak és minden egyes faluból nagy számmal megjelent közlakosoknak az érintett előleges értesítés elébb magyar, azután oláh nyelven érthetőleg ki hirdettetvén, a biztosság által bővebben is megmagyaráztatott, mely ki hirdetést meg jelent lakosok hálás örömmel és a köszönet szavazással fogadtak.

16. A város főbírája és tanácsos Kontz Lajos által a jelentetvén fel kilenc órakor a biztosságnak, hogy verespataki unitus lelkész Bálint Simon ma fél nyolc óra tájban estve felé innen Abrudbányáról egy szekeren harmad magával felfegyverkezve Zalathnára ment, onnan tovább utazandó Szebenbe az ottani oláh választmányhoz, mely bé jelentett körülmény valóságáról elé álitott szemmel látó tanuk Farkas Joseff, Kováts Joseff és Kováts Antal bizonyítván, mivel ki küldetésünk egyik fő tárgya érintett Bálint Simon fel adott gyujtogatásainak kinyomozása, következőleg az ő személyes kihalgatása egyik mulhatatlan téendőnk léend. Zalathnán lakó járásbéli szolgabíró Tövisi Gergely azonnal írásban hivataloson fel szólíttatott, hogy Bálint Simont, vevén hivatalos megtalálásunkat, tulajdon felelete alatt rögtön felkeresse, és bárhol is megtalálván odavaló esperest Miháli úr jelenlétében ötet a rögtöni vissza térésre a biztosság nevében utasítsa, s ha ő azt meg tenni vonakodnék, azonnal letartóztatva elég számú őrizet mellett ide vissza küldje, sőt azon esetben is, ha vissza térését ígérné, kíséző őrizet mellett indítsa csak útnak, az e végre megkívántató biztos őrizetre az igazgatási segéd Mikó Sámuel úrtól 4 fegyveres uradalmi hajdút kérvén, semmi esetre ötet fel találván elindulásáig szeme elől nem hagyván, úgy aziránt is rendelést tévén a kísézőkhöz, hogy az őrizeten és fel ügyeleten kívül lelkész Bálintot legkissebb bántalommal [érinteni] ne merészeljen, – ha pedig Bálint Simon ezen rendelet vételekor már Zalathnáról el utazott volna, rögtön fel véendő uradalmi hajdúk erejével üldözőbe venni és minden esetre ötet kézre keríteni és ide föl küldeni ne késsék.

Szent Iván hó 17^{én} Abrudbányán

17. A helybéli tanács a 12 szám alatt hozzá intézett föl szólításra a kívánt tudósítás megtételére rövid úton sürgetőleg föl szólíttatott.

18. Zalathnai járásbéli szolgabíró Tövisi Gergelynek i. alatti feljelentése: melyben arról tudósítja a biztosságot, hogy a tegnapi napon 16 szám alatt hozzá intézett föl szollítás következtében verespataki unitus lelkész Bálint Simont Zalathnán azonnal fölkeresvén nékie a biztosság rendelkezését az unitus esperest Miháli Gergely jelenlétében tudtára adván, Bálint a biztosság előtt való megjelenésre azonnal nagy engedelmességgel készségét nyilvánította és az említett esperessel mái napon reggel 5 órakor Zalathnáról ide Abrudbányára útnak indultak.

Nem sokára ezen tudósításnak vétele után lelkész Bálint az esperessel megérkezvén magukat a biztosság előtt jelentették is.

Melyre minekutána a biztosság előtt Bálint abban nyilatkozott, hogy hosszabb időre eltávozni szándéka nem volt és még mái napon vissza kívánt térni,

a biztosság, nem lévén még a kinyomozás elintézve, következőleg hibás voltáról teljes meggyőződés hiánya miatt, Bálintot le sem tartoztathatta, azomban a minden időbeni meg jelenését, a biztosság előtt köteletségévé tette, és ez iránt valamint az esperest Miháli Gergely, úgy a helybéli unitus lelkész Ámos Tóbiás kezességet is vállottak, maga Bálint nem csak mindenkori jelenését ígérte, de sőt odanyilatkozott, hogy itten helyt Abrudbányán kíván folytonosan maradni, mind addig, míg a biztosság kívánandja.

Szent Iván hó 18^{án}

19. A naponta várt katonaság még bé nem érkezvén, a mái ünnep napon a biztosság 10^k és 15^k pontokkal egybe hangzólag részint tagtárs Nemegyei János föl szollítása és a járásbéli szolgabíró sürgető javaslata következtében a kedélyek meg nyugtatása tekintetéből szükségesnek találta a felséges Királyi Fő Kormány Széknek az úrbéri viszonyok megszüntetése iránt folyó év 7273 szám alatt ki bocsátott előleges értesítését, mely mind eddig a megye útján ide nem jutott, a zalathnai felső uradalomban is ki hirdetni, mely végre az intézkedések meg tétetvén, a biztosság részint pedig az odavaló nép kedélyéről és gondolkozásmódjáról a lehetőségig magának meggyőződést szerzendő, a mái napon Topánfalvára ki szállott, és az ottan egybe gyült illető falukbéli oláh lelkészeknek és minden egyes faluból öszvesen hozzávetőleg háromezeren meg jelent köz lakosoknak az érintett előleges értesítés elébb magyar, az után oláh nyelven érthetőleg ki hirdettetett és a biztosság által bővebben is meg magyaráztatt.

Mely ki hirdetés után az egybe gyült nagy számú nép nevében a vidrai oláh születésű, jelenleg ügyvéd Jank Ábrahám szónokolt, ki is jól lehet nyilatkozatában mind maga, mind a nép részéről egyfelől a ki hirdetett felszabadulásra nézve hálás megelégedést és köszönetet jelentett, e mellett a nép részéről mindenbeni jövődöbeli engedelmes készséget csend és rend meg tartását ígért, – mégis más felől minden hízeltése mellett nem állhatta meg azt erősíteni, hogy a királyi fiscusnak azon vidékbéli jelenlegi birtoka minden erdeivel, köveivel, vizeivel, legelőivel és egész határaival az ök saját tulajdonok lenne, mit is békés törvényes úton követelni el nem mulasztanak – ugyanezen nyilatkozatát a biztosság előtt külön és személyesen megjelenvén ismételte – úgy több valamint, egész közönségeket, úgy egyes személyeket érdeklő megterheltetések megszüntetése iránt is a bizotmányt megtalálván, mint olyan tárgyakra nézve, melyek iránti intézkedés a biztosság téendői közzé nem tartoznak, azoknak orvoslására nézt a rendes törvény útjára utasított, a mi továbbá a nép kedélyét illeti, békételenség ugyan nem mutatkozott, de általánosan több órákig ottan mulatván, délután felhevült ingerültségeknek hol egy, hol más kívánataik nyilvánítása alkalmával igenis kitettség volt, mely ingerültséget csak is említett ügyvéd Jánk Ábrahám csendesíthetvén le, világosan meggyőződött a biztosság arról, hogy az egész azon vidéki nép Jánk Ábrahámnak teljes hatalmában áll – mely szavainak vakon engedelmeskedik.

20. Nemes Zaránd vármegye alispányának hivatalos átírata, mely mellett a megye kebelében Nagyhalmágyon folyó hó 10^{dikén} a megye népét a magyarság elpusztítására és nyilvános lázadásra bujtogatta és ottan befogatott Alsó Fejér megyei vidrai születésű Kriszta Tódor nevű közadózónak hivataloson bevett szelíd vallomását a történeti leírással közli k. betű alatt.

Melynek következtében a járásbéli szolgabíró felszólított az iránt, hogy mivel említett vidrai Kriszta Tódor vádoltatás tárgyában ugyan oda való Morkos Györgyre és egy Ponori Mon nevezetű emberre hivatkozott, nevezett egyéneket minél előbb a biztosság eleibe állítani siessen.

21. Fő kormányzó gróf ő nagyméltóságának elnöki átírata: mely mellett biztostárs Nemegeyi Jánosnak tudósítását, melyben az Abrudbányára rendelt katonaságnak Topánfalvára ki küldetését fel függesztetni kéri, öt darab mellékleteivel oly meghagyással közli, miszerént a biztosság az abban foglaltakra is terjessze ki, l betű alatt.

Melynek következtében tagtárs Nemegeyi János rövid úton felszólíttatik, hogy az általa el rendelt erdőbéli károk meg becslése eredményéről a biztosságot értesíteni szíveskedjék.

22. Jársbéli szolgabíró Bisztrai Joseff jelenti, hogy a bizotmánynak folyó hó 15^{ről} kelt felszollítására minden intézkedéseit meg tette aziránt, hogy a vidékbéli nép folyó hó 17^{kén} Topánfalván tartandó héti vásár napjára a Jánk által ki hirdetett gyűlésre fegyver nélkül jelenjen meg, minek is azon foganatja lett, hogy számosaban gyűlt ugyan oda a vidékből népség, mint más vásári napokon történni szokott, de senki fegyverrel meg nem jelent. Továbbá jelenti azt is, hogy délben azon vevé magát észre, hogy nagy néptömeg tódult Jank Ábrahámval udvarára, mivel pedig közhírből többször hallotta, – miszerint topánfalvi Korkes János és Korkes Miklós festő ellene fenyegetöztek, félve, hogy a népet ellene fel ingerelve személye veszélyeztetik, töstént bé fogatott és Bisztrára haza ment, m alatt.

Az első ága tudásul vétetik; az utolsó ágára nézve pedig a bizotmány munkálkodása folyamán figyelemmel léend.

23. Az abrudbányai tanács a feljelentett körülmények bővebb felfejtését meg teszi és az ezeknek bizonyítására szolgálható tanukat kijeleli, n alatt.

Tudásul vétetvén a munkálkodás folyama alatt a bizotmány azokat használni fogja.

24. Szolgabíró Bisztrai Joseff hasonlóul az általa feladott eseményeket bővebben feljeleníti és azoknak bé bizonyítására részint néhány adatokat ad bé, részint tanukat nevez ki, o alatt.

Ezeket is a bizotmány munkálkodása folytán használandja.

25. Mindezeket a felséges Királyi Fő Kormány Szék fennebb tisztelt rendeletével a biztosság egybe vetvén, a következő kérdő pontokat állította meg:

I. Abrudbánya várossában vagy ennek környékén a közelebbi időkben ingerültségek történtek-é? és ha igen.

- II. Ezen ingerültségek mikben, ki és kik közt mutatkoztak? - és ezekre nézve számlálja elő a tanu az előtte esmeretes, annak bé bizonyítására szolgáló egyes eseteket.
- III. Ezen ingerültségeknek egyenes szerzői, terjesztői, elő mozdítói és vezérei kik voltak vagy lehettek név szerént? és mind ezeket a tanu micsoda meggyőződésből állítja.

1848. év Szent Iván hó 20-ik napján

26. Eddigi működésének vázlatáról fő kormányzó ő nagyméltóságát tudósítani a biztosság szükségesnek látván

Az a jegyző könyvi jegyzések szerint röviden megtétetik.

27. Szolgabíró Bisztrai Josef jelenti, hogy a tegnapi napon a harangoknak félre verésével mintegy 500 lántsás néptömeg gyűlt és telepedett udvara eleibe s azon útra, mely Bisztráról ide Abrudbányára vezet, s azért élete veszedelmeztetése nélkül sem a biztosság előtt meg nem jelenhet, sem hivatalát nem folytathatja, p. alatt.

Ugyan ekkor bisztrai jegyző Meltzer Antal a biztosságnak személyesen elő adja, hogy ma is be jövő uttjában mind a bisztrai téren, mind Topánfalván nagy számú fel fegyverkezett nép csoportra talált.

Ezen bé jelentett esemény egyfelől rögtönös és szigorú fenytéket kívánván, másfelől azzal a megyei főispán által a biztosság mellé rendelt tiszti segedelmezés meg szűnvnén, az iránt fő kormányzó ő nagyméltósága az előbbeni pont alatt meg állított tudósítással egyben függőleg oly alázatos kérelemmel értesittetik, miként a közcsend és bátorság fenn tartására Bisztrára és Topánfalvára is egy egy század székelv katonaságot rendelni kegyeskedjen. Az Alsó [Fehér] megyei fő ispánnak is meg iratván, megtaláltatván, miként a biztosság mellé egy megyei segédtisztet rendelni s az illetén erőszakos fel lépések alkalmával ne talán elfogatandó lázitok fenytéséért a rögtöni ítélő széket oda utasítani sziveskedjen, hogy az ítélő bírának távolsága miatt az ítélő székek egyben ülése késedelmet ne szenvedjen.

Következnek a tanuk és azoknak vallomásai.

Első tanu. Kerpenyesi nem egyesült görög hitű lelkész Fodor Miklós 38 éves, házass, papi hitére vall

Az 1^ő kérdésre. Tugya, hogy Abrudbányán és vidékén volt ingerültség, a 2^{ikra}. Mert a magyar és oláh ajkú lakosok közt egy formán nagy volt a félelem, úgy az egymás elleni gyűlölség és bizodalmatlanság – ezen ingerültségre más esetet fel hozni nem tudok, mint azt a mi történt egy héti vásár alkalmával itten Abrudbányán egy néhány butsumi embernek az őrsereg általi bé fogatásával, de én azt nem láttam, mivel akkor Kolozsvártt voltam.

A 3^{ikra}. Az ingerültségnek a szerzőit nem tudom, hanem annyit igen, hogy az ország gyűlése kezdete előtt jóval az oláh ajkú ide való értelmesebb lakosok is kezdettek előbb egymás között arról beszélleni, hogy jó lenne, ha Ők is a magok

viszonyaik iránt tanácskoznának, mely végre egy nap egybe is gyűltek a görög egyesültek ide való iskolájában, a hol jelen volt város főbírája Nagy Károly is és jegyző Füzi Samu és ottan előbb verespataki lelkész Bálint Simon, azután Butyán szollottak a néphez, ez utóbbi hosszabb beszédjében tudatta a gyülekezettel, hogy azon pontokat, melyeket tanácskozás végett elő terjesztett, Kolozsvárról hozta magával, hol egy más oláh nemzeti gyűlésben az ő jelenlétében voltak meg állítva. Az azon gyűlésben itten is meg állított és el fogadott pontok ki hirdetésére Butyán és Bálint jártak a topánfalvi uradalom több faluiba – azomban az én falumban nem voltak.

Fodor Miklós m.p.
kerpenyesi lelkész

*2^{ik} tanu verespataki bányász hutman offenbányai születésű
Botár Sándor katolikus, 27 éves, házas, le tett hűte után vall:*

Az 1re Hogy ingerültség volt és van, tudgya.

A 2re Jól emlékszik, hogy Balásfalváról haza érkezvén, verespataki lelkész Bálint Simon magát a vallót megkérdezte, hogy a szászok által fel ingerlett oláh mozgalmak tárgyában itten föl olvasott nyomtatott hirdetésben foglaltakat hitte-é? és a valló azt felelvén, hogy igenis hitte, azt nyilvánította erre nékie Bálint, hogy el voltak bolondítva, ugyanazon napon több oláh ajkúakat egybe gyűjtvén fő bíró Nagy Károlyt, rendőr igazgató Vinklert és orvos Vég Jánost emlegetvén és rollak beszélvén később is hallotta, hogy huncfutok és tolvajok, de éppen kikre értette, távolacska lévén, nem tudhattya – egy héttel későbben lelkész Bálint minden oláh ajkú verespatakiakat a templom elejébe gyűjtvén, egy székre fel állott és mondotta a balásfalvi gyűlés is meg eskütt s ő is meg akarja őket esketni, de előlegesen vellek meg értetni, hogy mire esküsznek, nehogy ismét meg csalattassanak, mint akkor megcsalattak, mikor az őrseregnel megeskettettek, arra eskette tudniillik, hogy ők a császárnak és egymásnak utolsó csepp vérig hívek lesznek és arra is, hogy senkit bántani nem fognak, míg őket nem bántják.

A 3^{ikra} semmit.

Botár Sándor

*3^{ik} tanu verespataki Szentkeresztbánya felügyelő Kovatsits Mátyás 30 éves,
házas, le tett hűte után vall:*

Az 1^{öre} Ingerültség igenis van.

A 2^{ikra} Nagy a félelem az oláhok és magyarok közt, de a magyarok félnek inkább az oláhoktól, mivel ezek sokkal többen vannak és gyakorta az odavaló unitus lelkész Bálint Simon s az előbbkelő oláhok titkos gyűléseket tartanak, Grita György Vlád görög nem egyesült tanító, Bréza Grittánál tanító és még egy ifjú unitus tanító, kik az olyan gyűléseket tartják Bálint pappal; továbbá Bálint elkülönözve a magyar nemzeti öröktől, mind csak oláh örökkel Verespatakon egy éjjel nagy lármával részegen járkált és nagy kiabálások között a magyarokat tolvajoknak és huncfutoknak kiáltotta; szüntelen való levelezést folytat a topánfalvi

uradalombéliekkel. Bálint a vallót kérte, hogy ő is a magyarokhoz csatlakozott-e? ki is azt felelvén, hogy ő azokkal tart, a kikkel a törvény szerint tartania kell, erre azt felelte Bálint nékie, hogy azt még megbánhatja és ezen alkalommal is nagyon szidalmazta a magyarokat. Az uniót úgy magyarázta nékije Bálint, hogy a magyarországiak csak azért kívánnák azt, mivel az illyrekkal és szlávokkal ellenségeskedésbe lévén, harcra kerülhet a dolog és akkor az erdélyieket tolyák elő áldozatul – erről vallhatnak Ninger Ferenc és Bruck Josef odavaló szentkeresztű bányászok.

Kovatsis Mátyás

*Negyedik tanu verespataki özvegy Bona Iliáné ref. Granzo Borbára 64 éves,
letett hite után vall:*

^{1^{őre}} Ingerültség igenis van.

^{2^{ikra}} Verespataki unitus lelkész Bálint Simon egy alkalommal 3-4 héttel ezelőtt estvefelé az oláhokkal külön válva a magyaroktól nagy lármával járkált és a magyar rendőr ellen kitörvén azt szidalmazta és hogy nékiek nem kell magyar rendőr, hanem oláhokat kívánnak maguknak.

+ Bona Iliáné

*Ötödik tanu verespataki Bona Miklós református,
26 éves, letett hite után vall: az*

^{1^{őre}} Van bizon itt ingerültség.

^{2^{ikra}} Bálint Simon verespataki unitus lelkész nyilvánította megalégedetlenségét a magyar rendőr Vinklerrel és azt mondotta, hogy nékiek oláh rendőr kell és azután egybe is gyűltek az oláhok és a tanácstól kértek is maguknak oláh rendőrt, jelesen tanácsos Boér János úr áll az oláhok mellett és ha ötet kérik rendőrnek magok részekre, ő meg fogja facsarni a magyarok orrát – az oda való oláhságot, kik a rendőrségbe állottak volt és még több oláhokat a templom eleibe gyűjtött és újra eskette az ausztriai császár hűségére, a két oláh vallásúak egységére és az oláhságnak együvé tartására, azt mondván a népnek: hogy az első esküt, mellyet mint rendőrök már letettek volt, nem jól tették, mivel akkor nem tudták, mire esküttek; továbbá arra is oktatta, hogy mást ne bántsanak, hacsak őket nem bántják, akkor fogják magukat védeni.

^{3^{ikra}} Verespatakon a pap Bálint Simon, Topánfalván Jánk és Buttyán a nép vezérei és oktatói.

+ Bona Miklós

*Hatodik tanu verespataki Lőrincz Mária, Csora Mojszia özvegye,
görög nem egyesült vallású, 56 éves, letett hite után vall az:*

^{1^{őre}} A régi csend és egyesség nincs, mind félelemben élünk.

^{2^{ikra}} A templom előtt Bálint unitus lelkész megeskette az oda gyűlt oláhságot, hogy ötet holtig el ne hagyják és együtt tartsanak, ne is örködjének többet mivel nem

szükséges. Továbbá magyar rendőr Vinkler nékiek nem kell, hanem oláh, és míg azt kapnának, annak ne is engedelmeskedjenek, hanem a hegymesternek és hutmannak.

3^{ikra} semmit se tud.

+ Lőrintz Mária Csora Mojsziné

*Hetedik tanu verespataki Gadó István bányász, unitárius,
32 éves, házas, letett hűte után vall az:*

1^{öre} Ingerültség igenis van.

2^{ikra} A magyarok és oláhok közt Bálint Simon helybéli unitus lelkész az odavaló oláhokat a templom eleibe gyűjtötte és külön eskette a császár hűségére és az oláhoknak öszvetartására, mivel azon esküt, melyet az őrseregnél letettek, Bálint csalárdnak nyilatkoztatta.

3^{ikra} Verespatakon Bálint, Topánfalván Jánk és Buttyán, amint sokaktól hallottam, vezérei és bujtogatói az oláh népnek.

+ Gadó István

*Nyolcadik tanu verespataki Gadó János unitárius bányász,
44 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Van ingerültség.

2^{ikra} A magyarok és oláhok közt közönségesen beszéllek, hogy Bálint Simon helybéli unitus lelkész nyilatkoztatta volna, hogy az oláhok nem félnek a magyaroktól, mivel egy magyarra tíz oláh is jut.

3^{ikra} Tudom, hogy Verespatakon Bálint Simon, Topánfalván Jánk a nép vezérei, bujtogatói.

Gadó János m.k.

*Kilencedik tanu verespataki bányász Spiridon Fülöp, görög nem egyesült vallású,
26 éves, házas, letett hűte után vall az:*

1re Ingerültség van.

2^a A magyarok és oláhok között, melyre más esetet nem hozhat elő, mint azt, hogy ezelőtt mintegy négy héttel egy Luka Pétru nevű bányászt a verespataki őrsereg minden ok nélkül elfogott, megvert és a hutman eleibe vitt.

3ra Semmit.

Filip Spiridon

*Tizedik tanu verespataki bányász Golgocz Gyorgyucz görög egyesült vallású,
60 éves, házas, letett hűte után vall az:*

1re

2ra Semmit sem tud

3ra

+ Galgotz Gyorgyutz

28. Pataki Pál kamarai erdős jelenté³: miként ezen hó 19^{én} délután a szeketurai bírónak a járásbéli szolgabíróhoz tett azon izenetére, hogy feles számú idegen katonaság vagy rablók a havason átjőve Albák felé közelítnének, az egész Topánfalva vidéki nép nagy rémülésbe jővén, villám sebességgel mintegy 600 számból álló minden némű fegyverrel felkészült nép gyűlt egyben, és valamint azon napnak hátra lévő részében, úgy következett éjjel is a topánfalvi határnak minden részeit, valamint magát a helységet is őrizték, azomba a hír valóságának megtudására kiküldött biztosok visszatérvén, azon tudosittást tették, hogy az egész hír alaptalan és annak semmi legkisebb nyoma nem lenne, mire nézve jönnek vélné ezen ármányos hírnek szerzőjét, kinyomozni, **q** alatt.

Ennek következtében és a tegnapi napról tett tudosittásunk nyomán a dolognak ezen állása fő kormányzó ő nagy méltóságának oly véleménnyel jelentessék fel, hogy mivel szolgabíró Bisztrai Joseffnek fegyveres nép általi megtámadását illető esemény, valamint a topánfalvi uradalmi ispánynak szóbeli, úgy odavaló erdős Pataki Pálnak írásbeli tudosittásai szerint egészen más alakú – ugyan is a szeketurai bírónak a szolgabíróhoz tett azon alaptalan üzenete, hogy feles számú idegen fegyveres katonaság vagy rablók jönnek a havason át Albák felé nagy rémülést okozván, a hírre a nép villám sebességgel a felső uradalomba s különösön Topánfalván és Bisztrán is nagy számmal fegyveresen egybegyűlt, egész étzaka fegyverben állottak és valamint Topánfalván, úgy Bisztrán is nem ugyan a szolgabíró telke előtt, a mint ő állította, hanem részint a Bisztrai Sándor udvarán, részint a mezőn s illetőleg a faluba még tegnap reggel is fegyverben állottak és csakis estve felé oszlottak el; azon ármányos hír alatt, hogy tudni illik a havasokon át idegen fegyveres katona vagy rablók jönnek - mi rejlik, nem tudhatjuk és míg az oda kiszállandó megyei tiszt útján a dolog tisztába hozathatnék, csak is a lehet gyanakodása a biztosságnak, hogy az egy bujtogató által ravaszul elintézett oláh demonstratio volt.

Ezeknek alázatos felfejtése után igaz ugyan, hogy megtámadása a szolgabírónak nem volt, sem az út előtte elzárva, miket délután személyesen megjelenvén a biztosság előtt maga is elesmért és így az Abrudbányára rendelt katonaságon kívül Topánfalvára és Bisztrára tétetni kért katonaságra jelenleg ugyan szükség nincsen, mivel azonban az ingerültség az egész topánfalvi vidéken nagy és naponta nő, minek azon koholt demonstratio és a múlt éjjeli újabb felrémítése és lázítása már a középső uradalom népének is, mit az alázatos tisztelettel ide zárt, oláhból magyarra fordított felszollítások teljesen igazolnak, mint alattomos és talán az egész hazát nagy veszéllyel fenyegethető veszedelmes oláh mozgalmi tervek szüleményei – elég példái és így alázatos nézetünk szerint a szolgabíró állított megtámadásánál nagyobbyszerű kitörésektől az előzményekből ítélve méltán lehet tartani – az azon falukba szállíttatni kért katonaságra nézt oly rendelkezést

³ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VII, București, Ed. Academiei Române, 2005. Vezi documentul nr. 121.

esedezőnk tétetni, hogy két erős század székely katonaság a mi felszolgáltatásunkra, amidőn tudniillik annak fölhasználását elkerülhetetlen szükségesnek látandjuk, azonnal rendelkezésünk alá ide kiszályon. Erről az Alsó Fehér vármegyei főispány is értesítettvén, újból találtassék meg, hogy a biztosság mellé segédül egy erélyes kerületi tisztet minél előbb rendelyen.

29. Folytattatik a tanuk vallomásainak bévetele.

*Tizenegyedik tanu abrudbányai gyógyszerész Remetei József unitus,
35 éves, házas, letett hűte után vall az:*

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok az oláhoktól félnek. Tudom, hogy itt is volt oláh nép gyűlése, de jelen nem voltam, azt láttam, hogy Begnyeszku oláh tanító segedelmet kért egy oláhtól és ily segedelem gyűjtetett a mint hallottam a végett, hogy Buttyánt vagy más valakit ügyekben küldjenek valahová. Engemet is Czura József butsumi lelkész felszólított kétszer, hogy Mikás nevű oláh ügyvéd kiszabadítása végett írt kérést magam is írnám alá, de én nem írtam alá, erre azt felelte Czura, hogy az olyan oláh semmit se ér.

3ra Közönségesen hallottam beszélni, hogy Buttyán, Bálint Simon lelkész és Jánk Ábrahám lennének a nép bujtogatoai.

Remetey Josef s.k. gyógyszerész

*Tizenkettődik tanu bucsumi unitus lelkész Czura József, 31 éves, házas,
letett hűte után vall az*

1re Ingerültség van.

2ra Az ingerültség inkább onnat származott, hogy Topánfalva vidékiek Magyarországra járva azon idő tájban, midőn ottan az úrbériség megszüntetett, haza érkezvén, el beszéllették a magyarországi úrbéreszek felszabadulását, mire az ide való nép arról kezdett gondolkozni és többektől, kivált lelkészektől tanácsot kérni, hogy magok részéről is ezt miképp érthessék el. Ennek következtében a nagy-böjt közepe táján tartatott az ide való unitus oskolában a tudva lévő oláh nép gyűlés, melyen a város főbírája, Nagy Károly és Füzi Samu is jelen voltak, - ezen gyűlésen több pontok fogadtattak el, melyeket Buttyán János Kolosvárról hozva adott elő és ezek petitio formába foglaltattak a végett, hogy az országgyűlésé elibe terjesztessenek, azon petitionak a nép előtti kihirdetésére a gyűlésből Buttyán János és Bálint Simon bocsátattak ki és az után hallottam, hogy Bálint Simon lelkész Topánfalván járt is a végett; továbbá, hogy a petitionak Balásfalvára és az országgyűlésé eleibe vitele végett önkéntes adakozás gyűjtetett, tudja.

3ra Nem tud semmit

Czura Josef
bucsumi görög egyesült lelkész

*Tizenharmadik tanu a brudbányai görög nem egyesült hitű tanító Begnyeszkü
Miklós, 24 éves, nőtelen, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok az oláhoktól és ezek a magyaroktól félnek; kezdődött a félelem és harag a magyarokban az oláhok ellen azon oláh nép gyűlése olta – az elfogadott pontok kihirdetése a vidékben és aláírások beszédése, a gyűlés által meghatározott, és e végre Buttyán és Bálint Simon lelkész ki is szállottak a falukba a petitio előterjeszthetése végett a gyűlés által pénz szedés határozott, és önkéntes adományokból szedetett és pénzt magam is szedtem, – az ingerültséget a magyarokban az oláhok ellen nevelte az is, hogy ők oláhokul veres, fejér és kék színű kokárdával jöttek vissza a balásfalvi gyűlésről, és itt is azt viselték.

3ra nem tud semmit.

Begnescu Miklós
román tanító

*Tizennegyedik tanu verespataki bányászi ácsállér Mikola József,
római katolikus, 28 éves, házass, letett hűte után vall az*

1re Ingerültség van.

2ra Az oláhok haraguszna a magyarokra, a magyarok most is jóindulatúak; az odavaló őrseregéből az oláhok mind ki állottak; az oláhok számosabban lévén azt állították, hogy e szerént nékiek több vótumok kell hogy legyen, mint a magyaroknak, és következőleg tisztjeik is többen kell hogy legyenek az oláhokból, a magyaroknak Magyarországon legyen több tisztje. Kovács Miklósné nevű verespataki fogadósné mondotta a vallónak, hogy számos oláhok nálla nyíltan mondották, hogy még nagyobb lesz az erőszakos feltámadása az oláhoknak, mint 1784-ben volt; ugyan azon asszony mondotta a vallónak a lelkész Bálint Simonnak egy temetés alkalmával tett azon nyilatkozatát: majd meglátjuk melyik lesz erősebb, az a ki fuszujkát vagy a ki húst evett?

3ra Amint hallotta, a nép vezetői és bujtogatói Butyán, Bálint Simon lelkész és Jánek Ábrahám.

Mikula Jozef

*Tizenötödik tanu verespataki bányász gazda Székely András, catholikus,
37 éves, házass, letett hűte után vall az:*

1re Ingerültség igenis van.

2ra A magyar fél az oláhtól, az oláh a magyartól, nevezetesen a magyarok attól ijedtek meg, mivel azt beszéllették közönségesen, hogy nagyobb oláh támadás lesz, mint 1784-ben volt, és azt olyan oláhok is beszéllették, kik nem tartoztak az olá párthoz. Hallottam magam Bálint Simon lelkésztől beszélleni, hogy Kossuth magyar király akar lenni, de ő ezt nem hiszi; ezt mondotta verespataki bányász gazda

Korpágye Juon is. Azután, hogy a szászok tervéről szolló röpiratot felolvasták, magának a tanunak mondotta Bálint, hogy Vinkler, Szigethi, Vég és aki azt felolvasta mind huncfutok; e mellett Bálint Simon a rendőrségre nézve a templom előtt a néphez beszédet tartott és unszolta a népet, hogy oláh rendőrt kérjenek maguknak, mivel Vinklerrel nincsenek megelégedve.

3ta Bálint Simon lelkész több falukba járt az oláh petitio ügyében.

Székely András

Tizenhatodik tanu verespataki bányász Neumer Samu, 39 éves, catholicus, házas, letett hűte után vall az:

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok és oláhok között a városan és vidékén is, – ennek pedig kezdete akkor volt, mikor az unió eszméje megpendült, mert a magyarok óhajtották az uniót, az oláhok pedig nem és e mellett Bálint Simon lelkész arra intette a verespataki oláh népet, hogy légyenek hívek a császárhoz, mintha mások éppen olyan hívei nem akarnának lenni. Azt is hallotta beszélleni az oláhok által, hogy a magyarok magoknak kálvinista királyt akarnak tenni, továbbá Bálint lelkész ingerelte a verespataki oláhságot arra, hogy a tanácstól magok számokra más, és pedig oláh rendőr tisztet kérjenek, a minek következtében többed magával a tanácshoz bé is jött.

3ra Bálint Simon lelkész[t] és Jánkut tudom a nép vezetőinek, az első Topánfalvára és Vidrára is elment őket a petitio végett felszollítani.

Naimer Sámuel

Tizenhetedik tanu verespataki bányász Ninger Ferenc catholicus, 20 éves, nőtelen letett hite után vall az:

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok félnek az oláhoktól, ezek a magyaroktól, annyit Bálint Simonról, hogy az odavaló oláhokat arra ingerelte, hogy magoknak oláh rendőr tisztet kérjenek és azután valósággal kértek is a tanácstól.

Ninger Franz

Tizennyolcadik tanu verespataki bányász Bruk József, catholicus, 21 éves, nőtelen, letett hite után vall az

1re Semmit

2ra Annyit tud, hogy a verespataki oláhok magoknak oláh rendőr tisztet kértek.

3ra Semmit.

Bruch Joseph

Tizenkilencedik tanu abrudbányai kereskedő Stupa Mihály görög nem egyesült vallású, 28 éves, nőtelen, letett hite után vall az:

1re Ingerültség van.

2ra Mit is abból következtet, hogy Buttyán a fő ki a népet vezette, ki is előbb abba nyilatkozott, hogy feltétel nélkül nem uniálódunk, nehogy megcsalyanak a magyarok, a mit maga a tanu hallott tőlle; Balásfalvan pedig az idevalóknak bé érkezésekkor elejekbe ment, és beszédet tartva mondotta, hogy mi oláhok semmi feltétel alatt sohasem uniálódunk és annak utolsó csepp vérig ellent állunk.

3ra Hallomásból úgy tudja, hogy Verespatakon unitus lelkész Bálint Simon, Topánfalván Jánk lennének az oláh nép vezetői.

Sztupa Miúály

Huszdik tanu abrudbányai Korkés Éva özvegy Sulucz Jánosné catholicus, 65 éves, letett hite után vall az:

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok és oláhok közölt – okát nem tudja és egyes eseteket sem tud.

3ra Semmit.

+ Korkes Eva

Huszonegyedik tanu verespataki rendőr igazgató ifj. Vinkler János úr, 26 éves, romai catholicus, nőtelen, letett hite után vall az:

1re Ingerültség a kérdezett városban és környékén igenis van, és pedig a

2ra A magyarok s oláhok közölt, mire az oláhok szolgáltattak okokat, melyek kitettzenek a következendőköl: hogy Bálint Simon verespataki unitus pap bujtogat, azt nem csak Abrudbányán, de a környékben is mindenki tudja, mert Buttyán Jánossal faluról falura járt, nevezetesen Bisztrán és Topánfalván, s ott az értetlen köznépet egybe gyűjtötte s hozzájuk beszédeket tartott, melyekről tiszta adatokat jelenthetnek bé szolgabíró tekintetes Bisztrai Jósef, királyi ispánysági ellenőr Moga Demeter s Alsó Fehér megyei táblabíró Kendi Péter urak. Hogy pedig Bálint Simon úr Verespatakon mint megyéjében miként viselte magát, azt leginkább az oláh ajkú hívei tudhatják, akiket ő tisztelendősége a most is az egyik templom tornyába kitűzve lévő kék, veres, fehér és másik sárga fekete zászló alá meghűtölte, bizonyosan nem a jelen kormány hívségére, hanem csak ő tudja minő célzatra, s erről leg inkább bizonyíthatnak a nem egyesült görög vallású Pap Ilie s a tizedes hutmán; hogy nem a jelen kormány hívségére működött Bálint Simon úr az abból is kitetszik, miszerint öszve alakulván az őrsereg, abba feles számú oláh ajkú polgárok nem csak béállottak, de a kormány s város hívségére hitet is tettek, még is mihelyest Bálint Simon úr nem tudom honnét utazásából haza érkezett, ezen olá ajkú polgárok letett hűtek ellenére töstént az őrseregből kiállottak s nekem jelentette az őrsereg, hogy Bálint Simon úr parancsolta meg az oláh ajkú atyafiaknak, miszerint az őrseregből kiályanak; – hogy e pedig így vagyon, arról bizonyiságot tehetnek

Antos Josef, a verespataki bánya bájáró Szigethi Gyula István és Vinkler Károly, ez utóbbi úgy Dersi Samu és Ürmösi Ferenc arról is bizonyítást tehetnek, hogy Verespatakon annyira kiterjesztették a bujtogatást, miszerint némely római catholica valláson lévő egyénnel azt is elhitették, hogy a magyarok szentséges fejedelmünket Ferdinánd ő felségét elkergették s kálvinista királyt tettek, s ezt az oláh ajkuak általánosan beszéllik. S ezeknek a bujtogatásoknak a lett következménye, hogy midőn nem a kormány színű fennebb elősorolt zászlókat a templom tornyába kitették, az akkori alkalommal tartott lakoma és tánc mulatságba az oláh ajkuak éljenezték a római császárt ezen szókkal /Sze trejászke Imperatu Romanilor/ úgy ez alkalommal éljenezték Ferdinándot is, erről tanúbizonyságot Szigethi Gyula István, Vinkler Károly s a Berki cigány zenekar tehetnek, s ebből a tűnik ki, hogy a nép oda volt lázítva, miszerint a magyaroknak a római császártól külön királyok lenne. Azt is felfedeznem kötelességül esmérem, hogy a híres lázító Mikás Ferenc a múlt télen Verespatakon Bálint Simon házánál megfordult, ezt tudja Vég János verespataki seborvos. Továbbá azt is kötelességemnek tartom felfedeznem, hogy hozzám, mint rendőrigazgatóhoz jöven verespataki bányász gazda Pápai Sándor, azt jelentette, hogy ő a múlt kedden verespataki bányász gazda Tomucz Szimionnál volt, a hol jelen voltak egy néhány verespataki bányászok, úgy mint a fenemlített házi gazda Tomucz Szimion a feleségével, Falko fia feleségével, az unitus harangozó Gyorgyucz, Henczel Szimion Nuczu, a hol Bálint Simon úr is jelen volt, itten Bálint Simon úr nagyon is gyalázni kezdte idősebb Vinkler Jánost, Vég Jánost s engemet mint verespataki rendőr igazgatót, nem különben a főbíró is - itten mondotta Bálint úr, hogy hijában kerítették a Buttyán levelét kézhez, mert ő azért most gyakran kap s fog kapni még leveleket Buttyántól, tovább pedig azt is mondotta, hogy mostani körülmények között jobb lenne a magyaroknak vele kezét fogni, mert az ellenkező esetben jaj leend a magyaroknak, majd kezét fognának, de már akkor késő leend; ugyan csak ottan azon alkalommal dicsekedett, hogy a verespataki oláhokba nagyon nem bizhatik, mert kevesen vannak, hanem legnagyobb bizodalma nagyon a topánfalvi uradalomba lévő oláhokba, mert onnat nagyobb számmal álhatnak ki; erről legkörülményesebben bizonyágot tehet a fen említett Pápai Sándor, mint a ki jelen volt. Azon ténye is Bálint Simon úrnak bujtogatást és lázítást jellemző, miszerint oda vitte ki megyéjébe a dolgot, hogy 48-ad magával az abrudbányai tekintetes nemes tanacstól Verespatakon az oláh ajkuak számára egy oláh ajkú rendőrigazgatót csikorjan, mely ténye azt hiszi, hogy bé lessz jelentve, miért is erről bővebb tudósítást az abrudbányai tekintetes nemes tanács [!]

Hogy kik lennének a bujtogatók, magam erről csak annyit felelhetek, miszerint a főbb bujtogatók verespataki lelkész Bálint Szimion, vidrai születésű Jánk Avram és a Sebenbe lappangó Buttyán János - léteznek még feles számmal apróbb rendű bujtogatók is, kik működéseiket titkon vivén, azoknak működéseiről még tiszta adattal nem bír, s egy ily apróbb rendű bujtogató Korpágye Sándor is erről Vég János tudhat legtöbbit, ezen bujtogatások, nevezetesen a Bálint Szimion dicsekvéseiből, tanúbizonyságot tehet verespataki bányász Jánki Gyura János /Papusá/. Utóbb hallottam Vég János úrtól, hogy Vinkler Károlyt nem csak fenyegették, de bérlett gyilkosok által meg is akarták ölni, arról tanu bizonyágot tehet a Csora Sándor felesége; a magyar ajkuak elleni bujtogatásairól Bálint Szimion úrnak

tanúbizonyságot tehet hűtös polgár Molnár János, Falits Nikuláe, verespataki Torki hutmann, Csora Páskul á Vanuluj, Krécz Sándor, Czura Stéfán, Gergely József, Galgotz Falko Gyorgyutz és Thomucz Szimion. Végre azt is nyilvánítom, hogy mikor Jánki György felszollította Bálint Szimiont a nép gyűlésbe, hogy ő tisztelendősége előttünk nagyon gyanús, miért jár faluról falura bujtogatni, mire Bálint azt felelte, hogy nékie rendelése vagyon felsőbb helyről, hogy a népet csendességbe tartsa a következő országgyűlésig, ezt pediglen tanu maga is hallotta, mert a nevezett nép gyűlésbe maga is jelen volt.

3^a Megfelelt a 2^{ik} kérdés alatt.

Winkler János m. k.

R[endőr] igazgató

*Huszonkettődik tanu abrudbányai hites ügyvéd Tóth György úr, unitárius,
39 éves, házas, letett hite után vall az:*

1te Hogy itten Abrudbányán s a környékben is a magyar és oláh polgárok közt az ingerültség megtörtént, azt tudja, mit a városi törvényhatóság is feljelentett.

2^a Ennek talpkövét mind itt a városban, mint a környékben közelebből ide került oláh születésű Buttyán János ügyvéd tette le mit tiszta meggyőződésből onnat állít, hogy jelen év martiusa végén vagy áprilisse elején Kolosvárról hazajöven egy dictaturai gyűlés alkalmával az unió s magyar nemzet ellen debaccált⁴, ugyan is ügyvéd tekintetes Füzi Mihály úrnak a nemzeti színek hordozása ellenére már az oláh fiak kék és fejér színt kezdven hordani – azon kérdésire, hogy mire való lenne az oláhok által felvett kék és fejér színek? mint puskapor fellobbant, a színek magyarázását nagy hévvel kezdette előadni, mi azomban csak oda ment ki, hogy az az oláh szín; s arról csak hamar oda tért, “hogy a magyar csak háládatlan az oláh irányában, mert most is az unió is csak alacson politica s arra célzó, hogy a magyar az oláhságot nyomja el egészen, pedig ha előre nézne a magyar, meggondolhatná, hogy az oláh szerzette a magyarnak Erdélyt, ugyan is, mikor a magyar Erdélybe telepedett, a Gelu herceg alatt az oláhé volt az ország, ő volt ura a földnek”; melyeket halván tanu, több ügyvédtársai és más jelenlévők hallotára kérdezte: ugyan, hogy állítja azt, hogy a magyar nyomná az oláhságot akkor, mikor a jobbágyságból felmenti, polgárosítja, s magával egyenlővé teszi, s arra csak nem egészen kitérőleg azt felelé, hogy csak szemfényvesztés, mit tesz, mivel a magyar már a gyermekbe beléoltja az oláh elleni gyűlölséget és irigységet s soha örökre javát a magyar az oláhnak nem kívánhatta; s bár a tanú, társai s tanácsos Gelei Josef eléggé kívánták e rossz elvtől elfordítani, csak kitörő vad inger beszédjeit tartá hangos kiáltással s szentelen megtámadással, s következőleg ezen beszéd után az oláh nép között semmit egyebet nem lehetett hallani, mint azt, hogy az unió csak oláh elnyomásra célozó csalfaság, s a Gélú időbéli szabadságot emlegették; ingerültség szülte kitörést bizonyost nem tudok, mint csak azt, hogy a múlt sokadalom alkalmával bizonyos

⁴ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. I, București, Ed. Academiei Române, 1977. Vezi documentul nr. 196.

Páska fiak és Déviának több verespataki fiakat a Hebádon elvertek s mondották, hogy magyar tokánt esznek. Erről az e tárgybeli kirendelt inquisitoria commissio munkálata lehet bővebb felvilágosítás [!]

3ra Az ingerültség szerzői Buttyán János, mert még ő ide nem jött, semmi magyar és olá közti oly nagy idegen közfal nem volt, segédjei Bálint Simon verespataki unitus pap, ki Butyánnal együtt falukról falukra járt, ingerkedő beszédeket tartott, sőt még templomba bészárkózva a népet lázadásra feleskette; ily bészárásról tud a Czérán Pétru /Piri/ leánya, ki Verespatakon az Orlyán, a templom kö- rül lakik. Abrudbányai disunitus dászkel Begneszku is társ az ingerültség terjesztésébe, ez még pénzt szedett bé, hogy Buttyánnak költsége légyen, hogy valójába pénzt szedetett, azt ügyvéd Farkas Tamás úrtól tudja, mert mondotta, hogy nékie Mlagyin Ráfile Nikuláe mondá, hogy az ausbeitjából két pengő forintot húztak el Buttyán számára, – környékbéli lázasztó egy ifjú Jánk nevű, ki köztudat szerint csak nem az egész felső dominiumot fellázítá s fegyverbe a magyarok ellen felkölté. Továbbá ügyvéd tekintetes Rákosi Lajos úrtól hallottam, hogy egy 15 éves ifjú van Stompjánál, ki tudja, hogy falujába többször a jobb gazdákat papjak a templomba bészárta s véllek titkos értekezést tartott; a népet azzal altatták a papok, hogy király parancsából tesz ifj. Jánk mindent. Begnyeszkurol még annyit tud a tanú főbíró tekintetes Nagy Károly úr által, hogy ő valami magyarok elleni csúfos és sértő éneket készített, s az oskolabéli gyermekeknek bétanította, az ily csúfos ének egyik példánya magánál a főbíró úrnál megvan. Végre tanácsos tekintetes Lénárt Sándor úr után tudja, hogy a csányi István fiára is Bálint lista szerint 5 aranyot tett, s a Csányi nevezett fia állítása szerint eddig elő 80 arany gyűjtetett a Buttyán számára; abrudbányai unitus pap Tobias Sándornál is estek gyűlések. Gulyás Sándornál s ifj. Niski Istvánnak beszéllette egy metsei ember a Gligorie fia, hogy jó! katonát hoztak, itt ül egy két hétig, de ha elmegy, jaj néktek, mert rátok megyünk s egy láb magyar se marad.

Ezen vallomást magaménak esmerem.

Toth György m.k.

*Huszanharmaidik tanu abrudbányai hites ügyvéd Farkas Tamás úr,
54 éves, unitárius, házass. letett hite után vall az:*

1re Ingerültségek abrudbányán úgy ennek határán Verespatakon, nem különben a zalathnai talám csak volt felsőbb dominiumba Topánfalván s ahhoz tartozó falukban, helységekben nem csak történtek, hanem most is nőttön nőnek, a

2ra Az ingerültségek az ide való magyar és olá lakosok között eddig elé volt békesség, szeretet, egyetértés és bizodalom felbomlásokból mutatkoztak s mutatkoznak; az előttem esméretes egyes esetek a következők:

a. Tanu az 1824-ik évben, ennek első havában telepedett Abrudbányára szószólónak, minthogy akkor csak egy szószolló létezett itten, az ide való telepedését igen segítette az is, hogy ő seholt addig elő az olá és magyar között nem tapasztalt szép harmóniát és egyetértést olyant mint itten Abrudbányán s ennek határán, Verespatakon és Kornán; példa nélkül való volt itt az egyetértés és

egymáshoz való vonzódás, sem nemzet, sem vallás emlegetés egy más között nem volt; szívet emelő látás volt a temetéseken – mert a temetéseken mind az unitusok, mind a disunitusokhoz úgy mentek a magyarok, mint a magyarok temetésekre, s megfordítva az oláhok is. Nem volt egy lakodalma, idő töltése, farsangon vagy nyári napban erdőn való mulatása az olának díszes, ha azt egy néhány magyar nem díszesítette, és ez mind így folyt a múlt 1847^{ik} évig, a múlt évbe nem tudok esetet, hogy közvigalomba, lakodalomba vagy nyári multságba magyar elegyített volt olá közé.

b. A múlt évtől fogva az oláhok különcök, titkolódnak a nemzeteket salynálják az elnyomatástól, különösen a múlt téltől fogva, külön csoportokban utcákon beszélgetnek, éjjeli gyűléseket tartanak különösen a múlt tavaszon az unió ellen kiabáltak, úgy de ezen uniót csak az intelligens rész értette, a köznép, nevezetesen a disunitus azt értette az unión, hogy a disunitusnak unitussá kell lenni, erre azt mondá a disunitus, hogy amíg egy csepp vér lessz benne, azt meg nem teszi, az ily felbőszült ábrándozónak magyarázni kezdette tanu, hogy az unió nem azt teszi, hogy a disunitus légyen unitussá, hanem hogy Erdély egyesüljön Magyarországgal, ezt nem hitethettem el az ábrándozóval.

c. Eddig az ideig az oláhokat rumunyoknak nevezték a múlt téltől fogva román nevet viselnek Abrudbányán, itt a disunitusoknak a múlt télig egy köz szeretetű dászkelek, tanítójak volt, két évektől fogva, a mikor exament adott a gyermekekkel, meghívta mindenkor az előbbkelő embereket, megjelentek tanácsi és cameralis tisztek is, ezen oláh tanító a múlt tavaszig dicséretbe volt, de az olta egészen megromlott, ő nagyobbban nézte magát, mint egy városi tisz, a keze alatt való gyermekeknek tanítás közbe ezen kérdést kezdte tenni: Cse jés tu? felelt a gyermek: Román, – Dá csejeláltsz? felel a gyermek: Magár, erre ő úgy nyilatkozik, hogy nem úgy tanítja, hogy magár, hanem magiár, – úgy de én 54 éves vagyok, s a magyart ungurnak tudom, nem magiárnak, ezen tanítás is ingerültségre mutat.

d. Itten Abrudbányán felesleges szószollók vagynak, úgyhogy a mennyi jövedelmet kapnak, minnyájon, abból kettő sem élhet el tisztességesen, még is az oláhok a múlt évben a magok számokra oláh szószollót hoztak magokhoz, nékie collecta útján mintegy 60 arannyi évi fizetést ígértek, ezen szószolló ide is telepedett mint nőtelen az unitus papnál popa Ámosznál kapván szállást, a neve Buttyán János, ez ide telepedvén, minden oláh templomba ki publicáltak a papok, hogy a perekre nézve ötet keressék meg az olá perlekedők, ez is egy nagy meg különzések az oláhoknak a magyaroktól.

e. Ezen olá procurator szembe igen jól viselte magát, tanu nagyon hitt nékie, még apró perket is adott keze alá, mint új embernek, hogy dolga légyen, hát egyezer a dictáturán szószolló társaival nagy disputába elegyedett, a mely disputát tanu nem tekinthette mert írása volt a dictáturán, s mindenre nem figyelhetett, a heves disputa között azomba hallotta beszélni az előtte addig becsületes Butyánt, hogy az unió veszedelmes, mert a csak az oláh nemzet elnyomására célzó, az olának fennebb is kell emelkedni, mert Erdély primordio az oláhoké volt, bizonyítja a Gélú uralkodása, mik történtek a disputákkal nem tudja, mert az egész disputára nem figyelhetett akkori dolgai miatt, erről több szószolló társai bizonyosabbat mondhatnak, kik a

disputába részesek voltak. A Buttyán elve essentiájára tisztán emlékezik tanu, s hite után mondja azt, hogy Buttyán az uniót feltételesen helyesli, de csak úgy, hogy az oláh nemzet tökéletes nemzetiséget nyerjen, az ellen esetben az unió nem létesülhet vérontás nélkül.

f. Buttyán János a múlt Martius 24^{ik} napján Kolosvárra ment a mit onnat tud tanu, hogy általa egy bizonyos helyre 60 aranyot küldött a Mikás nevű szoszollóhoz szállott vagy mind ott volt, mit onnan tud, hogy fiának Farkas Josefnek is tölle levelet küldött.

g. Ezen Buttyán János egy néhány hetekig Kolosvárt mulatott, onnan haza jöven, tudása szerint a húsvéti csonka héten hazajötté után az abrudbányai őrseregbe beállott oláh egyének az őrseregből töstént ki állottak s azt elhagyták, s az oláhok új katonai gyakorlást kívántak föl állítani, tanúnak 4^{ik} szomszédja Munkátsi Geraszim házánál, de ettől politia director tekintetes Diószegi úr elrekesztette.

h. Buttyán Jánosnak segéd adódott a bujtogatásra, mert az oláhok collectáztak számára, hogy járjan ország szerte s a collector volt Munkátsi Gerászim disunitus cantor, Begnyeszku dászkel, Nemes János unitus dászkel, s még egy abrudfalvi lakos, talán Borza György a ki a listát mint mondják ma is magánál tartja, hogy a szükség esetébe elő mutathassa. A Buttyán János számára tett collectázás igazságára azt is valhatja, hogy tanúnak egy bányász társa, Mlágyn Ráfila Nikuláj tanúnak panaszkolta, hogy a Buttyán János számára tölle is erőszakkal a szabad aranyából Munkátsi Gerasimnál elvontak 2 pengő forintokat, mi nékie kedvetlenül esik.

i. Buttyán János a mint tanu emlékezik, a múlt húsvét csonka hetében Abrudbányára érkezett, de keveset mulatott, mert elment a balásfalvi első gyűlésre, az olta máig haza nem került. Buttyán Jánosnak innen való elmenetele későbbre mit szült, az ide való ingerültségek esetére tartozik. Ugyan is Oládályán egy kevés jószága lévén tanunak, felesége után, nem csak a maguk jószágokat kezelték, hanem sógora Bojér Lajos jószágát is, ki a Guberniumnál lajstromozó árendába tartották 90 pengő forint mellett, tanunak felesége Boér Johanna a múlt május 24^{ik} napján Dályára ment s a mikor béérkezett a faluba, nagy lármát hallott, ordítván a népség, hogy élyen a király s a catholikus püspök ispánya, Baranyai Sámuel vesszen el, s éppen ezen napon szaladott el nevezett ispány a fáluból; tanu felesége megerkeztevel teméntelen nép érkezett neje házához, mire tanunak neje az ijedség miatt akkor oly hideglelést kapott, hogy abból máig se menekedett meg minden doctori cura mellett is; a dályai parasztok tanu nejét nem bántották ugyan, mert a tanu neje olá nemzetből való, hanem tanácsot kértek tölle, hogy mi fog véllek történni? mert ők meg győződtek arról, hogy a balásfalvi nagyobb gyűlés az oláhoknak igen üdvös, mert ott megszámlálhatatlan ember lévén, az emberek között szüntelenül járt a királynak ló cancellistája: Barnutz, Czipár, Buttyán, Nemes, Jánk, a többit tanu neje elő nem számlálhatta, mert talám az emberek se mondhatták meg mindeniknek nevét. Az emberek eloszlásával tanu neje körülvette legöregebb zsellérjüket, Bujkán Györgyöt s külön megkérdezte, hogy mi történt Balásfalván, ezen öregebb ember azt mondá, hogy ottan az unitus püspöknek /ámbar a zsellér is unitus/ a széke fel van fordítva a

vén tolvajnak, mert a magyarok mellett tart, úgy de a disunitus püspök Ságuna az ember, mert nékiek pénzt osztogatott s a király mellett tart, nem pedig a magyarok mellett, mint a vén tolvaj Leményi. Tanu neje hijába magyarázta meg azt, hogy a cancellisták nem a király cancellistái, mert Buttyán abrudbányai szoszolló és ifj. Jánk egy vidrai fa edény készítőnek gyermeke, Jánk Alexandrunak.

3ta Az ingerültségnek szerzői kik lehettek, azt nem tudhatom, hanem csak gyanítom; hanem terjesztői, vezérei voltak

aa Buttyán János – verespataki unitus pap Bálint Simon és ifj. Jánk Avram, ezeket innen mondja

bb A mint fennebb is mondtam, Buttyán János pénzt szedett fel helységünkben s azzal elmenve talám most is bujtogat, Bálint Simon Abrudbányára járván, tanunak szomszédjához Moldován Miklóshoz szállott s száll ma is, ezen ember az ablakból kikönyökölve annyit beszéllett az oláhok dicséretéről, hogy azt hallgatni meg is unta megháborodottnak is képzelte sok lármái miatt. Ezen Bálint elmenvén a balásfalvi első oláh gyűlésre, azon hír terjedett, hogy ötet mint bujtogatót Balásfalván elfogták, de onnan haza jövé, midőn tanunak kapuja előtt elmenne, szomszédja unitus pap Moldován Miklós társaságába, confidenter azt kérdezte tőle tanu: hát az úr a rabságból kimenekedett é, erre ő tanut mejbe ragadván, kezdett keményen beszélni mondván, hogy az ő személye nem olyan, hogy el- fogtathassék, s ha ő elfogatódná, nem állana jót a felkelés ellen, akkor vérpatak lenne Abrudbányán, számadásra húzza ő az ellenségeit fő bíró Nagy Károly urat, a Fűzi családot, úgy Námesit és Vinkler Károlyt, csak ugyan mejbe ragadtatását nem vehette úgy tanu, mintha Bálint reá is haragudott volna. Megint mikor ezen Bálint a múlt héten Zalathnára ment, a honnan a Commissio által vissza hívatott, elmenetele előtt délután 4 óra tájt, szomszédja Moldován Miklós ablakába ki könyökölve oly lármásan dicsérte az oláh nemzetet, hogy az utcán járók meg állottak a ház előtt, azt is mondván a többek között, hogy ő most megyen Szebenbe a főhez és az oláh nemzet becsületét fen fogja tartani.

cc Ezelőtt néhány hetekkel egy hétfő napon heti vásár alkalmával a városan egycerre 4 helyt az oláhok között kocsomán és utcán verekedés támadott, minek lecsendesítésére a policáj szolgálak nem lévén elégségesek, az őrsereg közül való egyének is segítségre mentek, ez alkalommal meglehet, hogy valamelyik verekedő oláh vagy egy döfést kapott, minek híre az oláhok között elterjedvén lármásan panaszkodtak, hogy a magyarok rútul bánnak az oláhokkal, másnap reggel ifj. Jánk Ábrahám, a ki a mint monda Szebenbe utazott, a midőn elindult volna, Moldován Miklós unitus paptól meglátta tanut ablakából kikönyökölten s lóháton hozzá szöktetvén, tanut keményen meg fenyegette, hogy az oláhokkal ne bánjanak oly rútul, mint a hogy tegnap történt s mondja meg a tanu a városi tiszteteknek, hogy az oláhok iránt más respectussal légyenek s reszkessenek azon veszedelemtől, a mi rájuk jön erről felől, akkor kezével napkeletre mutatván.

Farkas Tamás
hűtös ügyvéd

30^{or} A felséges Királyi Fő Kormány Szék ezen év és hó 16^{tól} 7532 szám⁵ alatt értesíti a biztosságot arról, hogy mivel a biztosságnak e hó 14^{én} tett jelentéséből azt látta, miszerint a topánfalvi és környéki lakosok nagy része magát kaszákkal és lándzsákkal fegyverzi és e miatt közel kitöréstől lehet félni, a Fő hadi parancsnok ő nagy méltósága megtanáltatott, hogy lehetőség szerint ide Abrudbányára még bár egy századot rendelyen **r** alatt.

Tudásul vétetik.

31er Ugyan a felséges Királyi Fő Kormánysszék ezen év és hó 17^{én} 7586 szám⁶ alatt tökéletes fel világosítás végett közli, az abrudbányai vidrai, butsumi, topánfalvi, kerpenyesi és több lelkészeknek s némely e környékbéli lakosoknak azon kéréseket, melyben a megírt helyeken és vidéken a csend és rend meg nem bontásáról kezeskedve oda katonaságot nem szállíttatni s a méltatlan vádaskodókat megbüntettetni kéri, **s** alatt.

A már megkezdett kinyomozási munkálat rendén a körülmények kifejlődéséhez képezt maga idejében a kiharancsolt tudossítás a királyi Fő Kormány Székhez e tárgyban már megtett tudossítások nyomán meg fog tétetni.

32er Fő kormányzó ő nagy méltósága ez év és hó 15^{től} 1552 elnöki szám⁷ alatt egyikünk úgy, mint fő kormányi tanácsoshoz intézett leiratában az abrudbányai tanácsnak azon jelentését, mely szerint ifj. Jánk Avrámnak Topánfalván és környékébeni lázítása nyilván valóvá tétetik, a végett küldi át, hogy a vizsgálódás erre is kiterjesztetvén, ha alkalom adná elé magát a nevezett izgató fogattassék be – **t** alatt.

A közlött jelentést és csatlékait a bizotmány munkálatjában használni el nem mulasztja, valamint a kijelölt izgatónak befogatása iránt is a körülmények szerint fog minél előbb intézkedni.

33^{or} Ugyan fő kormányzó ő nagy méltósága ez év és hó 16^{tól} 1573 elnöki szám alatt egyikünk úgy mint fő kormányi tanácsoshoz intézett leiratában a kinyomozásbani használhatás végett megküldi Kolos megyei főispán Matskási Pálnak jelentését, melyből az világlik ki, hogy egy ügyvéd Topánfalván vásár alkalmával sok ember előtt tartott beszédje által az oláh népet felfegyverkezésre buzdította, **u** alatt.

Szolgál használatul.

34er Zaránd vármegyei alispány Hollaki Albert ifj. Jánk Abráhámnak azon megyei blesényi falusbíróhoz intézett oláh iratú felszollítását, melyben az oda valókat segítségre felhívja, felküldi **v** alatt.

⁵ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VI, București, Ed. Academiei Române, 1998. Vezi documentul nr. 286.

⁶ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VII, București, Ed. Academiei Române, 2005. Vezi documentul nr. 7.

⁷ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VI, București, Ed. Academiei Române, 1998. Vezi documentul nr. 253.

Mivel ezen iromány csak másolatban küldetett át, megtaláltatik az írt alispány, hogy annak eredetijét is küldje át.

35^{ör} Alsó Fehér vármegye főispánnya a biztosságot értesítí arról, hogy megyei főbíró Benedek Jósefnek sietőleg köteleességivé tette, miszerint töstént a bizottság segítségére indulyon ide Abrudbányára, s mind addig mulasson itt, míg más kerületi tisztel

fölváltatik w alatt.

Tudásul vétetik.

36. Folytattatik a tanuk vallomásainak bévetele.

*Huszonnegyedik tanu kornai bányász hutman Tomuczsa Josziv,
unitus, 50 éves, házas, le tett hite után vall az:*

1re, 2ra és 3ra általánosan: az emberektől hallotta beszéltetni, miként a magyarok kálvinista királyt választottak magoknak. De hogy kitől hallotta volna, megnevezni nem tudja.

+ Tomutza Josziv

*Huszanötödik tanu topánfalvi uradalmi ispány Lázár György
úr, római catholicus házas, 57 éves, letett hite után azt vall:*

1re Ingerültség Abrudbányán és környékén kivált igen is volt mert a

2ra Verespataki unitus lelkész Bálint Simon nevezetű itten Topánfalván királyi úrbéres Korkés János és ennek testvére Korkés Miklós lakó házaknál titkos gyülekezetet tartott a melyben részt vettek Tyok Todor, Kotétz Kosztándin disunitus lelkész, Pátitza Juon királyi kulcsár, Sulucz Jósef és királyi tanító Juonetye Péter – mivégre a nevezett Bálint lelkész április hó 6^{án} abrudbányai ügyvéd Butyán és vidrai ügyvéd ifj. Jánk Ábrahámmal kiszálván Topánfalvára, minekutánna a disunitum templom körül több ezer számból álló oláh ajkúak egybe vegyültek volna a következőképpen kezdé el a nevezett Bálint bujtogató szavait: Római testvérek, eljött az idő, hogy valahára letégyük a jármot, a melyet a magyarok erőszakkal nyakunkra tettek, mert ugyan is Erdély ország földje soha is nem volt a magyaré, hanem a magyar alattomos ármánykodásokkal élván, a szegény és tudatlan oláhokat nagy ígérekkel megcsalva kezét nyújtatott az oláh nemzettel, s annak utánna ravaszsággal élván, lassan lassan járom alá vetvén, az óta év századokon által mint zsarnok kinozta az oláh népet, mondván, úgy szolván az olá népet minden jogaiból kitagadta, hivatalokra fel nem vétette, csak is szemszúrásból némely unitus egyéneket, az oláh püspökre 50 botot vágatott a magyar, az olá papokat pedig hasonlólag botoztatták, néki, tudniillik Bálintnak szemszúrásból mint papnak adtak évenként 200 forint fizetést, a disunitus lelkésznek pedig semmit, ellenben a catholicus papoknak több ezereket, ebből láthatjátok ti római maradékok, hogy mennyire el voltunk nyomattatva a magyar nemzet által; ezen beszéde nagy élyen kiáltások között helyeslést nyerve, mindjárt kiütött a nagy ingerültség a magyar

nemzet ellen mely is napról napra mint tudni lehet, növekedett is; ügyvéd Buttyán pedig nyilvánosan nyilatkozott, miszerint régtől fogva azon töri fejét, hogy lehetne a szegény oláh nemzeten segíteni; ezen gyűlés után nem múlt hét, melyben két-három gyűlés ne lett volna, melyeket vidrai ifj. Jánk Ábrahám indított nemcsak a piacon és utcákon, hanem in Camera fraternitatis és királyi szállásokon étzakánként gyűlések tartattak. Ifj. Jánk Ábrahám pedig a ki topánfalvi uradalomban a fő szerepet hordozza, a bujtogatók között a rögtöni törvény kihirdetése után is nagy gyűléseket tartván, a népet szünet nélkül izgatta, mondván: ne féljetez semmit, mert a rögtöni törvénnyel csak ijedséget akarnak közitektez hozni, ezek mind csalások, a mit hirdetnek; bémizonyittása ennek az is, mert közelebből a topánfalvi országos sokadalom alkalmával fel álván a híd karzatjára, tanu füle hallattára azt parancsolta a népnek, mi szerint fegyverkezzenek fel, mert a magyarok és székelyek az oláhokat úton-útfélen, a hol találják, szuronyokkal döfik, ölik, a szűz leányokat megfertőztetik, és annak utánna szuronnal általdöfik, mondván továbbá: vigyázzatok, rátok is kerül a sor, légyetek készen hogy utolsó csepp vérig magunkat védelmezhesztek. De ezen bujtogatónak ármánykodásai meg nem szülvén, most közelebből titkos szövetségeseivel együtt írásba kibocsátott nem csak ezen uradalom helységeire, hanem minden szomszéd helységekre is egy proclamatiot, mintha Topánfalvára székely katonaság és rablók akarnának bémütni, mely ördögi koholmánynak a lett következtése, hogy az egész uradalomban a harangokat félreverték, minden hegyen és havason tolvaj kiabálások között a békességtbe lévő embereket fellázasztván, a férfiak házokat elhagyva gyilkoló eszközökkel bémentek Topánfalvára is mintegy 600 számból álló csoport, de látván a nép, hogy az egész dolog csak koholmány, eloszlottak; a proclamatiókat írta oláh nyelven Korkés Miklós és subscribálta ifj. Jánk Ábrahám bujtogató. Ennek az is lett következtése, hogy a fejérnépek a fegyvert nem fogható gyermekekkel minden felkelhetőikkel kimenvén az erdőre, ottan portékájok gonosz kezek által eloroztatván szegénységre jutottak, de annak számát most megmondani nem lehet. És mivel ifj. Jánk Ábrahám a szebeni Comitének egyik bujtogató tagja, ennél fogva kevés reménység lehet, hogy a régi áldott béke helyreállhaszon, a még itten személyesen az emberek között cselleng, annyival inkább, mivel egycer az ispánsági irodában megszólítottam, hogy *honnán veszen magának akkora bátorságot a nép ámitására, mire azt felelte gúny mosollyal, hogy tudja ő mit csinál; mert ő a Szebeni Comité rendelkezése szerint cselekszik.* Június hó 20^{án} östve írt Jánku proclamatiója következtében indult szellemi lázadásra öszve gyűlvén a nép nem csak ezen dominiumban, hanem minden körül lévő helységektben, annak estvéjén későn ifj. Jánku Ábrahám, hogy magáról a gyanút elhárinthatssa, maga mellé vévén topánfalvi uradalmi kulcsár Sulutz Jósefet és Juonetye Pétert elment a szohodoli határba és egy árpavetésbe elbújt fegyveres kézzel, az embereknek pedig, a kik velle tanálkoztak azt mondotta, menyetek Topánfalvára, adjatok segítséget, mert ott egymásra ölik az oláhokat, erre bizonyság szohodoli Mihécz Gyurka, ezen egyén megnevezheti a többi bizonyságokat is.

3ra Az előbbeni pont alatt megfelelt.

Lázár György
camerális ispán

*Huszonhatodik tanu abrudbányai kereskedő Gergelyfi Antal római catholicus,
nőtlen, 26 éves, letett hite után vall az:*

1te A régibb barátságos kölcsönös szeretet és bizodalom itten Abrudbányán és környékén jelenleg nem áll fenn, és nagy ingerültség uralkodik.

2ta A magyarok és oláhok között, mire maguk az oláhok adtak alkalmat, ugyanis a többek között ez év április 1^{en} elment tanu Topánfalvára holmi adósságainak felvétele végett, hol az oda való oláh tanító Juonettye Péter házánál hallottam, hogy a papnál valami gyűlés van, tanu a gyűlésbe nem mehetett, hanem délután hasonló célból Bisztrára menvén, út közbe találkoztam Bálint Simon veres pataki lelkésszel, ki magát hozzám csatolta, és azután beszéllette, hogy az oláhok csillaga is feltűnt már és ezután jobban kell lenni dolgának. Bisztrára érve adossait kereste fel, de egyikét se találván otthon, az utolsóhoz, bisztrai görög egyesült vallású lelkész Fodor Jánoshoz ment, hol már többi adossai is más oláh egyénekekkel egybe gyűlve voltak, itt látott egy petitiot, melyet Buttyán hozott volt Kolosvárról alá írás végett előterjesztve; ezen petitiora nézve Bálya György falusi jegyző úgy nyilatkozott, hogy igen sok lenne benne foglalva, annálfogva jónak látná egy néhány pontot belőle kihagyni, de Bálint Simon lelkész abba beléegyezni nem akart, s hogy beszédjének annál nagyobb nyomatékot adjon, magát a földre vetette s azt kérdezte a többiektől: hát már alább eshetik é? mire a többiek nemmel feleltek, mire Bálint azt mondá, no, látjátok, most az oláh nép is ily alá van süllyedve és már alább nem süllyedhet, most az ideje tehát hogy mindent kérjünk. Továbbá tudja azt is a tanu, hogy az abrudbányai oláh polgárok a nemzeti őrseregéből egyцерre csak kiállottak és pedig oly alkalommal, midőn Buttyán egyik útjából hazatért s ebből azt gyanítja, hogy az a Buttyán míve volt, mert akkor mindjárt az oláhok a kokárdát is megváltoztatták, s ezután egy alkalommal megszólította tanu Boér Miklóst, miért nem jön őrségi gyakorlatra, mire azt felelte, hogy nem érti a magyar vezér szót, mire tanu azt visszánézvén, hogy ő sem érti az oláh vezérszót, akkor Boér Miklós azt mondotta, tehát a magyarok állítsanak külön őrseret, mert az oláhok is külön őrseret fognak állíttatni.

3ta Itten Abrudbányán az ingerültségek szerzőinek és vezetőinek Buttyánt és Bálint Simont tudja, minek az előbbeni kérdésbe okat is adta, a környékben pedig közhallomás szerint ifj. Jank Ávrámot tudja.

Gergelyffi Antal

*Huszonhetedik tanu verespataki bányász gazda Jánki György római catholicus,
61 éves, házas, letett hite után vall az:*

1te Ingerültség van.

2ta A magyarok és oláhok között húsvét előtt egy héttel a verespataki hegymesteri szálláson az oda való bányászok egybe gyűlve lévén a végett, hogy a közcsendet, melyet már megbomolva láttak, miként állíthassák vissza, tanácskozándók, mely gyűlésbe Bálint Simon odavaló unitus lelkész is több oláhokkal jelenvén, megkérdetett a gyűlés tagjai által s tanu által is, hogy micsoda

rendelésből járta meg hallomás szerint bujtogató végű a szomszéd vidéki falukat? Arra azt felelte, hogy felsőbb rendelésből, mely rendelésnek előmutatását kívánván a gyűlés, arra azt felelte, hogy azt elé nem mutathatja, mivel azt senkinek se szabad tudni – ezek után kiment, a népnek egy beszédet tartott a csendesség fenntartására intvén őket, továbbá azt nyilatkoztatta, hogy most válik meg, melyik lesz erősebb a fuszujka é vagy a hús? A fuszujka alatt az oláhokat, a hús alatt a magyarokat értvén, azt mondotta bányász Korpágye Juon is.

3ra Tudja, hogy Verespatakon Bálint Simon a pap a bujtogató, Topánfalván úgy hallotta, hogy ifj. Jánk Abrahám.

Janki György m.p.

*Huszannyolcadik tanu abrudbányai hites ügyvéd Losonczi Lajos úr,
44 éves, ref. házasság, letett hite után vall az:*

1re és 2^{ikra} Ezen évi Martius 15^{én} innen miolta megpendítettett Erdélynek magyar honnali egyesülése s kezdetek a magyarok magyar három színű szalagot és kokárdát viselni, több olvasni tudó ezen törvényhatóságbeli oláhoktól lehetett hallani azt, hogy az erdélyi oláh nemzet az unióba, azaz Erdélynek magyar honnali egyé lételebe meg nem egyezik s nem kell néki magyar ministérium, sőt az olvasni nem tudók közül sokan mondták azt is, hogy nem kell nékiek magyar vagy kálvinista király/ mert Verespatakon csak a reformátusokat és unitáriusokat tartják magyaroknak, a többiek, magok a romai catholicusok is úgy különböztetik meg magokat a többiektől, hogy ők nem magyarok, hanem pápisták/ ezt pedig azért mondták, mert némely bujtogatók a fejekbe verték azt, hogy Magyarország elhagyta a német római catholicus királyát s helyébe Kossuth nevű kálvinista királyt tett. Az ilyen baleszméket terjesztették Verespatakon többnyire az ottani oláh papok a mit onnan állít tanu, hogy Verespatakon az unitus pap, Bálint Simon még a húsvét böjtjébe ünnep napi templomozás alkalmával azt kérdezte hallgatóitól: melyikkel akartok tartani a királyalé vagy a magyarokkal? a mire ők azt felelték, hogy a királyal; s bízatta Bálint híveit, hogy tartsanak egybe, mert majd meglátják, melyik lesz erősebb, a fuszujka é vagy a hús? Több versen bészárta említett lelkes a templom ajtót híveire s azokat meg eskette az együtt tartásra, a miről körülményesebben valhatnának verespataki seborvos Végh János, hites polgár Vinkler János s mások, de leginkább nevezett Bálint Simon hívei, hanem ezektől könnyű szerű meghiteltetéssel keveset lehet kitudni, mivel ők híven azt, hogy a vétkeket a pap megbocsáthatja, jóváteheti, meghitelés mellett is, az igazat eltagadni, sőt hazudni is nem irtóznak. Az ilyen bészárt ajtóvali népszerkentések és biztatások következtébe verespataki görög egyesült hitű Madán János, reformata vallású feleségével háborúan kezdett élni és sírva panaszkodta ezen nő a maga testvéreinek, Végh Jánosnéknak, hogy férje a több oláhokkal rosszat forral a magyarok ellen. Később a balásfalvi gyűlés elbomlása után mindjárt, a verespataki őrseregből visszahúzták magokat az oláhok, s midőn Végh János egy verespataki Korpágye nevűt capacitálni akart a polgári őrsereg felállítása haszná felől, azt felelte oláhu, eleget dolgozta eddig a magyar az oláhot, de nem dolgozza már többet, hanem lessz

másképpen is a dolgozás helyet rút káromló kifejezéssel élven, a mit ide igtatnom szégyen nélkül nem lehet, de tudhatni azon közönséges káromló szót. Húsvét után egy kornai hutman Földházi Dánielnek azt mondotta, hogy már megunta a bárány tokánt s magyar húsból akar tokánt enni. Az oláh püspököknek és némely tanultabbaknak Kolosváron lett öszvegyűlések után hazajöven Buttyán János ügyvéd, ez az oskolába járó oláh gyermekeknek kék és fehér szövet darabkákat osztogatott, s hordoztatta véllök, a miért az említett Buttyán az ügyvéd széken megkérdezettvén, hogy mire volna a külön jegy: magyarázatul csak annyit felelt, hogy megkülönböztessék az oláh a magyartól, ezután tüzesen, de habozva kezdette fejtegetni, hogy az oláh nemzet régibb lakossa Erdélynek a magyarnál, az oláhot a magyar elnyomta s nyomva tartotta eddig, de már eljött az idő, a melybe az oláh nemzet kivívja magának a maga szabadságát s jogát s nem kér ő magyar nemzettől semmi szabadságot, semmi jogot s el se fogad, mert a magyar nemzetbe nem bízik az oláh satöbbi. Ezután több szóváltások voltak még egyik- másik és Buttyán között, de nem lévén jelen végig a szóváltásokon s több hallottakat nem tartotta jól számba. – A balásfalvi gyűlés után egy tanácsgyűlés alkalmával a verespataki két oláh pap vezérlete alatt, valami 40 számú oláhok jöttek bé Verespatakról a tanácsgyűlés eleibe, a hol görög egyesült lelkész Bálint Simon követelvén az oláh közönség nevében, hogy nékiek külön oláh rendőrigazgató tétessék, a kit ők magok válasszanak, e végre a tanács által a választásra kijelelést kért tétetni. Még több ingerültségeket hallott de mivel nem jegyezte fel azt, hogy kitől, ok nélkül nem sorolja elő, meg fogják mások mondani az előttök tudva lévő körülményekkel.

3ta Hogy Abrudbányán, Verespatakon és Komán az ingerültségek főbb szerzői és terjesztői voltak Bálint Simon és Buttyán János azt onnan állíthatja bizonyosan, hogy midőn a verespataki oláhok papjaik vezérlete alatt a tanács gyűlésibe jöttek, s a tanács neveiket feljegyeztette, vagy két oláh későbbre érkezvén bé, miután tudniillik a többiek a tanácsból kimentek, s ezektől a tanácsba kérdezettvén, hogy ők mit akarnak s miért jöttek bé, nem tudtak egyebet mondani, hanem hogy a papok vették réá a bėjövetelre s nékiek is azt kell tenni, a mit a papok akarnak s mondanak, mutatja ezt a verespataki unitum templom tornyára az egyik oláh templomból a másikba való processio járás után feltűzött muszka lobogó. A Buttyán János bujtogatása valóságára mutat az ő elfogott levelén kívül azon körülmény is, miszerint ő Bálint Simonnal mint az evangéliumot terjesztő apostolok ezen környéket öszvejárván, rossz eszméket terjesztett az oláhok között, a mi kitettzik csak abból is, hogy a közelebb múlt majusi abrudbányai vásár alkalmával Pétsi Ferenc találkozván topánfalvi bíró Puta nevűvel, midőn ennek meg magyarázta azt, hogy az unió által az erdélyi jobbagy oláh nem fog többé földes úri szolgálatot tenni, hanem földjét tulajdonosi joggal fogja bírni és nemzet és vallás külömbség nélkül egyenlő lesz e hazában eddig virágzó 3 fő nemzetekkel, erre azt felelte nevezett Puta, miszerint nékiek Buttyán másképpen beszélt, s már látja, hogy csak csalni akart s a számára gyűjtött 100 pengő forintot nem adja által Buttyánnak, hanem hazaviszi; még mások is vagynak szerzői és terjesztői az oláhok magyar elleni ingerültségének, de minthogy tiszta adatokat annak meg mutatására nem tud, ok nélkül nem említi, a

közelebbi napokban Topánfalva környékén és Kerpenyesen történt éjjeli harang fére verést is elhallgatja, tisztába jövendvén az a biztosság előtt a kipuhatolás által.

Ezen vallomásomat magaménak esmerem

Losontzi Lajos m. t. k.

*Huszankilencedik tanu királyi bánya felügyelő Vinkler Károly római catholicus,
32 éves, nőtlen, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség igenis van.

2ra A magyarok és oláhok között, ugyanis a megbomlott csendnek és rendnek fentartása végett magyar és oláhokból alakult őrsereg, melyből az oláhok egypár nap múlva kimaradtak, azt adván okul kérdőre vonatások alkalmával, hogy Bálint Simon verespataki unitus lelkész nem engedi, mivel a mint ő állítá, nem tartoznak az oláhok senkinek engedelmeskedni. Azt hallotta tanu beszélni az oláhtól, hogy az ők császárijok Ferdinánd, a magyarok pedig kálvinista királyt, Kossutot választottak magoknak. Csora János verespataki bányász gazda azt mondotta, hogy nem félünk mi a magyaroktól, van nekünk fegyverünk és ágyunk is Topánfalván.

3ra Verespatakon Balint Simon lelkész a bujtogató, Topánfalván pedig úgy hallom, hogy ifj. Jánk Avrám.

Winkler Károly

*Harmincadik tanu verespataki bányász tiszt Szigethi István,
ref. 42 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség igen is van.

2ra Az oláhok és magyarok között ugyan is a verespataki őrseregbe beállottak magyarok és oláhok vegyesen és fel is esküdtek, de már egy hét múlva a Bálint Simon oda való unitus lelkész ingerlésére az oláhok mind ki állottak az őrseregből. Ugyan ezen lelkész Bálint az ucán járkálva kiabálva gyalázta a magyarokat, név szerint az öreg és ifjú Vinkler Jánost és a tanut magát.

3ra Verespatakon Bálint Simon lelkész a vezetője és bujtogatója az oláhoknak, Topánfalván mint hallom Jánku Avrám ifj.

Szigethy Gyula István

*Harmincegyedik tanu verespataki Szántó Krisztina Kováts Miklósné, unitarius,
40 éves, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség nagy van.

2ra A magyarok és oláhok között egy temetés alkalmával Jánki Gyura Papusa nállam azt beszéllette, miszerint verespataki unitus lelkész Bálint Simon mondotta, hogy rendelés jött az iránt: mutassák meg, melyik erősebb a fuszujka vagy a báránnyús. Gothárd András felesége ma is mondotta, hogy ezt Bálint lelkész a templomba is hirdette. Továbbá topánfalvi szállók beszéllették tanu hallattára nálla a

korszakában, hogy ifj. Jánku Avrám nállok a topánfalvi vásár alkalmával 3^{or} verette a dobot a nép egybe gyűjtésére, s maghagyta a népnek, hogy mindenki felfegyverkezzék, ha egybe nincs, kaszából, kapából s lova patkójából is csinályon magának fegyvert mindenki; s ha el is fogják Jánkot, még marad kilencven. Verespataki Kapros András /Kapresutz/ beszélt, miszerint Jánk elhitette a néppel, hogy aranykereszt van a mejjén.

3ra Úgy hallja, hogy Verespatakon lelkész Bálint, Topánfalván ifj. Jánk Avrám a bujtogató.

+ Kováts Miklósné
Szántó Krisztina

Harminckettődik tanu topánfalvi uradalmi ellenőr Móga Demeter, 32 éves, unitus, házás, letett hite után vall, azt írásba beadván:

az 1re Abrudbánya várossában és annak környékében igen is történtek ingerültségek.

2ra Ezen ingerültségek főleg élesztettek Abrudbányán tartózkodott ügyvéd Buttyán és verespataki lelkész Bálint Simon által, folytattattak Topánfalván, Abrudbányán és a topánfalvi uradalomhoz tartozó más falukban a következő módon:

a/ Folyó év tavaszho első napján délutánni két, három óra tájba a királyi irodából hazamenvén, Bálint Simon a királyi pince felől jött egyenesen tanuval szembe, a szállásom kapujába egybe találkozáván keményen magtámadott, miért viselem én a három színű fejr, veres és zöld szalagot, annyira, hogy alig tudtam nékie felelni, miszerint jól tenné, ha ő is azokat viselné, mire azt felelte, hogy ő sohase fog viselni magyar színeket, sőt úgymond letétem Tyok Todorral s a többiekkel is a kik a királyi pincénél vannak, kiknek az úr adá az írt szalagokat - mire én azt feleltem, sajnálom eléggé, hogy a népet zavarba hozza, erre látván, hogy nékie irántam semmi rokon szenyve nincsen, bementem udvaromra s onnat egy óra múlva Kolosvárra indultam.

b/ Visszatérvén Kolosvárról ugyan azon hó 5^{en} estvéli 10 órakor megdöbbenve hallám nőmtől, hogy másnap, az az 6^{an} nép gyűlés leend Topánfalván, mely nap reggelén tizedfél órakor feljövén a királyi ispánysági irodába, Tyok Todor és Korkés Nyikuláe azt jelentették, hogy hozzájuk jön Abrudbányáról ügyvéd Buttyán és Verespatakról lelkész Bálint templom után nép gyűlést tartani, s annálfogva minden gyanú elhárítása tekintetéből arra kéri a királyi ispányság minden tisztjeit, hogy jelennének meg az írt gyűlésen, én azt kérdém az írtaktól, hogy mit gondolnak ők, hogy idegen emberek jönnek hozzájuk gyűlést tartani s különösen, hogy Buttyán is jön, kiről Kolosvárt létembe minden értelmesebb oláhoktól azt hallám, hogy egy eszeveszett bolond, ki minden más nemzett eskütt halálos ellensége ; ők arra azt mondták, hogy Buttyán Kolosvárt egy nagy oláh nemzeti gyűlést tartott, melynek Lemény püspök volt elnöke, s azon gyűléstől van megbízva, hogy az egész országba minden falukba gyűléseket tartson, s e szerint mint hogy Abrudbányán meg is tartatott a gyűlés tavaszho 3^{án}, ők is meg kell hogy tartsák, én kérék őket, hogy bár

tennék azt, hogy Buttyánt és Bálintot hívnák föl a gyűlés előtt a királyi irodába, hogy mondjam meg nékiek, ne járjanak olyan hazugságokkal, hogy Kolosvárt oláh nemzeti gyűlés volt s abba Lemény püspök elnökölt, mert én Kolosvárról jövök, s ott azon gyűlésről senki se tud semmit, ezekre fel érkezik az irodába Juonettye Péter, és Sulucz József királyi ispánysági zásod kulcsár, nékiek is elé számlálván a fentebbieket, kiveszen egy bizonyítványt az első zsebéből, ha jól emlékezem, Nagy Károly abrudbányai főbíró aláírása alatt költet, mely az Abrudbányán tavasz hó 3^{án} tartott oláh gyűlés folyásáról szollott, én arra azt mondtam, Barátim önöket ezen két ember, Buttyán és Balint vízre viszi, ha megkívánnak győződni arról, hogy Lemény semmi gyűlésbe sem elnökölt Kolosvárt, sőt hogy gyűlés se volt, én a magam költségén elküldök Balásfalvára – erre minyájan réá állottak, s azzal távoztak el az irodából, hogy Buttyánt és Bálintot, ha csak lehet, fel fogják hozni az irodába, hogy beszélyünk véllek, nehogy a népet tévedésbe hozzák. Erre mintegy óra múlva jelenti az egyik hajdú, hogy a templomból mindjárt kijönnek s hogy Buttyán és Bálint ott is vagynak már a görög nem egyesült templomnál; erre én és az ispány Lázár György, Abrudbányáról Rákosi Károlyné és a topánfalvi lelkész Kapatán Márton és erdősz Kozma Josef el mentünk az írt templomhoz, holott is látva, hogy a nép mind a templom háta megé húzódik, elmentem én is oda, ott Buttyánt találtam olvasva egy magyar sok pontokból össze- szőtt kérelmet s ugyanazt oláh nyelven magyarázta, Bálint mellette állott, a mint én oda érkeztem, azonnal felszollítottam Buttyánt, hallgatna egy kevés ideig, hogy beszélyek én, ő elébb vonakodott nekem szót engedni, de miután látta, hogy én a további olvasást mi előtt szollanék semmiképpen nem engedem meg, szót kaptam, akkor kérdezve tőlök: híva vannak é önök ide vagy nem? ha igen, kik hívták s van é a felsőbbiségtől engedelmekek idegen törvényhatóságba gyűléseket tartani? – Ezekre ők felelték, hogy ők az abrudbányai gyűlésből vannak kiküldve gyűléseket tartani mindenfelé. Hát az abrudbányai gyűlésnek honnét volt hatalma önöket, idegen helyekre kiküldeni? erre Buttyán felelte: hogy ő Kolosvárt egy oláh nemzeti gyűlésen jelen volt, s azon gyűlés azt határozta, hogy az egész országba járjon el aláírásokat szerezni azon kérelemre, mely a kezibe van; erre én kérdeztem, mondja meg ön névszerint, kik voltak a kolosvári gyűlésen jelen, mert én személy szerént esmérem az erdélyi értelmesebb oláhokat? Mire ő megnevezett egy Mikes nevű szószollót és egy udvari tisztet, Szöcs nevűt – kérdém tovább, hát 3 személy teszi azt a nagy gyűlést? mely önöket az országba szét küldözte? erre ő mit se felelt, hanem azt monda, hogy Lemény püspökért őt küldötték Balásfalvára s az ők felszollításokra jött Kolosvárra, tovább kérdém, hát igaz é, hogy ön azt mondotta ezen népnek s az abrudiaknak, hogy Lemény püspök elnökölt a kolosvári gyűlésbe? erre Buttyán felelte: Lemény nem volt a gyűlésen jelen, de ezen kérelmet ő látta és helybe hagyta. Ekkor én a néphez fordultam s mondtam: halyátok topánfalvi lakosok, én tíz év olta közöttetek lakom, oláh vagyok, mint ti, sohasem hazudtam néktek, azért azon kérlek, küldjünk közölletek két embert Balásfalvára Lemény püspökhöz – ezt látva Bálint szavaimba vágott mondván: mire a sok ceremónia, mi kérni akarunk. Szabad é tehát kérni? a nép felelte igen, mi kérjük az oláh nemzet és nyelv függetlenséget? a nép: mi is, mi kérjük a jogegyenlőséget, a nép: mi is – továbbá én ismét szóhoz juték s az mondtam,

hogy az oláh nemzetiséget és nyelvet senki sem kívánja bántani egyházi s nevelési ügyekben, s ha az eddigi mostoha törvények mellett a nyelv és nemzetiség sértetlen maradt meg, mennyivel inkább lehet remélni annak sértetlenségét a hozandó új törvények mellett s reméllem lehet s meg is történend, hogy a Magyar honnali egyesülés által nemcsak a számos oláh nemzet, hanem még a zsidó nemzet is a többiekhez hasonló jogokat nyerend s nem lesz semmi különbség nemzet és nemzet között, kivéven, hogy a magyar nyelv lesz a közigazgatási nyelv; felhozám továbbá, hogy az úrbériség eltörlését és a jogegyenlőséget és közteher hordozást Magyarország törvény által határozván meg, ezek iránt már két közgyűlésen, úgymint az Alsó Fehér is Kolosvárin intézkedtek, s azok itt is minden bizonyal megtörténnek, annál fogva szükségtelen a további ingerültség. Erre Bálint látva, hogy nép hajlandó szavaimat teljesíteni, rettenetes dühbe jött s azt mondotta a népnek: a magyar már sokszor megcsalta az oláhot, annál fogva nem lehet bízni, mert a régi időkben egy magyar fejedelem megpálcáztatta az oláh püspököt s 4 oláh esperes vállakon hordozták a kálvinista szuperintendenst, továbbá mondá: nekem a királytól 200 ezüst forint fizetésem van, s ezennel lemondok rolla, mert nem igazság, hogy én fizetést kapjak és a ti papotok nem, ezzel a nép rettenő ingerültségbe jött, annyira, hogy azon nép, ki azelőtt 5, 6 nappal bennem a legnagyobbban bízott, nem akart tovább kihalgatni, hanem Bálint intésére elment minden ember egy asztalon lévő ív papirosához, s nevét részint felírta, részint felíratta, a szerént a mint ki írástudó vagy írástudatlan volt; ezelőtt azomba Bálint a népet csendességre intette s kérte, hogy a további rendelésig minden szolgálatot tégyenek meg, és az adókat fizessék. Délután elmentek Bisztrára többed magokkal, holott is mi történt, nem tudom. Topánfalván jelen volt ifj. Jánk Ábrahám is a nép között s roppant dühösön kiabált, mintha eszét vesztené volna; a többek között ezeket értém: ez drágább nekünk életünknel is. Elmentek a következő vasárnap a topánfalvi lelkész Patitzával Alsóvidrára s Tyok Todor Albákra aláírásokat szerezni – annyi különösnek jött előttem, hogy engem nékiek különösen kellett a nép előtt gyanúsítani, mert a nép ezen nap olta nem keresett engem meg, sőt került. Az ingerültség e nap olta igen nagy lett Topánfalván a magyarság ellen. Ifj. Jánk úton útfélen szónokolt a népnek, titkos bézárt ajtóknál tanácskoztak Korkés János házánál, hol is jelen voltak Korkés Nikuláé, Juonettye Péter és többek – erre jó tanuk lehetnek Popovits Diénes, Kotétz Juonucz és Tyok Gyorgye Perdi.

Hallomásból tudom, hogy húsvét 3^{ad} napján egy Szöts Josef nevű Topánfalvára házasodott magyar kőművest a táncba körülfogták s megráncigálva megintették, hogy 3^{ad} nap alatt takarodjék ki a faluból. Ünnepe másod napjában én kint voltam, a nép körül vett, beszéltem nékiek a magyarhoni eseményeket, a nép örömmel halgatta és minden jót remélt, de oda jött ifj. Jánku, Korkés Niculáé és Korkés János s szavaimba vágtak, mondván Korkés Nikuláé: hogy az olaszok, a franciák és a két oláhországi oláhok mind készek az oláhokat segíteni bár mi történjen, ezt ő tudja, mert ifj. Jánkuval Szebenbe járt s erről biztosítva van, kérdezte honnan lehetne 20 ezer fegyvert kapni a topánfalvi nép számára. Sulucz József az uradalmi kulcsár is tudatom szerént minden tanácskozásaikba részt vett s ő többet tudhat. Korkés Nikuláé elment volt Zarándba is, mit igazított, nem tudom.

Füleimmel hallottam, hogy Topánfalván tanács leend és abba azokat, kik ezen tárgyba jártak, hivatalokra emelik, mert minden oláhul fog folyni. Bályá György biztrai jegyző azt mondotta, hogy engem könyörből a topánfalvi tanácsba fiskálisnak tesznek, hogy kenyér nélkül ne maradjak.

Bálya Jánosról azt tudom, hogy ő addig, míg Bálint és Buttyán itt Abrudon egymásnak hűséget esküdtek, egy láda mellett volt elbúva, mikor bévégezték felállott, s ők nagyon megijedtek és csak avar nyugodtak meg, mivel Bályá János mondotta: ne félyetek, mert én veletek tartok. A császár születése előtti estén Topánfalván kivilágítás történt, a nép énekelte Isten tartsd meg satóbbi. Ifj. Jánku pedig a császár után mindjárt kiáltotta: “Élyen Barnucz az oláhok szabadítója”.

Csudálatos, hogy egyszerre csak azon hír pendült meg, hogy Tamás vasárnapján az oláhok Bálásfalván gyűlést fognak tartani, minden embertől kérdém, hogy van é réa engedelem, csak anyit feleltek Juonettye Péter és Sulucz a kulcsár, hogy azt Buttyán tudja. Császár születését ünnepelve a római szertartású templomba, minden más vallású lelkészek is megjelentek, templom után felszollítottuk jönnének a királyi irodába minyájan, fel is jöttek, hol az ispány Lázár és a római szertartású lelkész Kapatán az ünnepély alkalmához illesztett beszédet tartottak magyar nyelven; én pedig olá nyelven szollék. Testvéreknek szollítván az oda nagy számmal bégyült népet azért, mivel remélni kell, hogy rövid időn a Magyar honnali egyesülés minyájunkat testvérekké, egyenlökké teend. Élyenezttük a királyt, ki a magyar honi nagyszerű átalakulás törvényeit megszentessítette – élyenezttük a nádort, ki e megszentessítés kieszközlésébe mindent elkövetett és tulajdon állását kötötte hozzá, élyenezttük főherceg Ferencet és fiát, Josephet, mint hasonlóképp hű bajnokait a szabadságok kivívásának.

A nép viszonozza azon éljenzéseket. Felelt arra oláh nyelven topánfalvi lelkész Páticza, megemlítvén, hogy az oláhok rokonszenyvvvel viseltetnek a többi erdélyi nemzetek iránt, különösen a magyar iránt; a magyar ministeriumot, noha lelkem mélyébél óhajtám, nem élyeneztem, mert tartottam az ingerültségtől, több szóváltás is lett volna a legnagyobb egyetértéssel ha Juonettye Péter ki nem szollítja a népet, hogy jönnének el, mert afélét eleget hallottak. A nép ezen tanítót Juonettyét elkísérte a szállására, hova érkezett ifj. Jánk is, én ott nem voltam, hanem mindjárt meghozták, hogy a tanító és Jánk úgy nyilatkoztak, mi elmegyünk Bálásfalvára a Tamás napi oláh nemzeti gyűlésbe, most nem viszünk pénzt, a magunkéból költünk, hanem visszatérvén számolni fogunk a falunak s a falu meg kell hogy térítse költségünket. Szoros számadást fogunk vinni, ezzel a nép eloszlott.

Lázár Jósef, az ispány fia, ifj. Lázár György, Popovits Diénes a húsvét utáni hétbe valaméjék nap Dászkálovits Ilyés boltja előtt hallották, míg ifj. Jánk Lemény püspököt huncfutozta, mivel eladta nemzetét a magyaroknak, ezt ők nékem beszélvén elmentem a boltokba, kérdeztem a fen említett Dászkálovitson kívül még Bobár Gyorgyikát s másokat, s fájdalom ezek tagadták, hogy hallották volna. Tavasz hó 28^{án} indultak el Bálásfalvára Tyok Todor, Juonettye Péter, Korkés Nikuláé, ifj. Jánk és mások többen talám 3 szekérrel, hogy Buttyánt s másokat magok mellé vévén Abrudbányáról, együtt mehessenek, mint hogy az akkori gyűlés a királyi Fő Kormány Szék által bé volt tiltva, többen visszatértek. Juonettye Péter, a tanító látva

szombaton tavasz hó 29^{én}, hogy én a népet csendesíttem és hibáztatom ifj. Jánkut, hogy a püspököt Leményt piszkolja, oda jött nagy dühvel s azt kiáltotta nekem, ne zavarja a népet, mert vannak az oláhoknak már megbízottjaik, nagyobb fejűek, én erre azt mondtam, hogy jól tenné, ha elmenne az oskolába s ott beszélne a gyermekeknek, ő azt mondotta, hogy én mennék az irodába, mert ő felelős a népről; ezt látva s ki akarván kerülni az ingerültséget elmentem az irodába. Vissza térvén Jánk Balásfalváról, mindent elkövetett arra, hogy a népet elhitesse, miszerint a magyarok meg akarják csinálni s nem fogják őket felszabadítani. Ifj. Jánk a Tamás napi gyűlés felől, mikor Korkés Miklóssal Szebenből megérkezett, egy rendelést mutatott másolatban, melynél fogva azon gyűlést a Buttyán kérésére megengedte volna a Királyi Kormányzék. Aznap, melyen Jánk ezen rendeléssel ámitotta a népet jött rendelés a megyéről, hogy azon gyűlés bé van tiltva, a nép oly nagy ingerültségbe volt, hogy inkább a Jánk, mint a megye által közölt rendelésnek adott hitelt; vádolták szolgabíró Bisztrait nyilván, hogy elárulta őket, engem is vádoltak alattomba, sőt Korkés János tulajdon házamba mondotta, hogy a nép haragszik réám, miért nem tartok vélek.

Ifj. Jánk azt mondotta nekem, hogy a kolosvári utam nékiek nagy aggodalmat szerzett. Így folytak minden nap az ingerlések, Jánk folyvást beszélt a nép között, míg bekövetkezett a május 15^{iki}

Balásfalván tartott gyűlés, ezt megelőzőleg Tyok Todor azt súgja nekem: uram, ezen embereknek nincs jó szándékok, ők nem akarnak magyarhonnal egyesülni, én nékie megsugám, hogy ez százsz ármány s őrizkedjenek a szászoktól, nyilatkozzanak a magyar és székely nemzet mellett, erre sok nép tolodott felém azok közül, kik Balásfalvára mentek. Juonettye Péter mintha törvényes főnökük volna, parancsolta, hogy a gyalogosak az úton engedelmeskedjenek Kulcsár Sulucznak és Korkés Nikulájnak, azzal csak hamar elindultak.

Balásfalváról vissza térvén kérdém a népet, mi történt ott, ők csak annyit mondanak, mi nem egyesülünk Magyar honnal, mert nekünk aranyunk van és sónk. Elmenvén jární, találkoztam a Tyok Todor háza előtt ifj. Jánkal is, beszédbe eredvén vélle monda, hogy ő semmiképp se fog egyesülni Magyarországgal, és nem engedi az oláhokat egyesülésre, én mondtam, hogy az nagyon káros, ha úgy nyilatkozik, mert azzal csak neveli az ingerültséget az oláhok és magyarok között – mire ő azt felelte, hogy nékiek a magyarra semmi szükségek; említé ott a nép között, hogy ő biztosítva van, hogy az oláhok számára el van téve 80 ezer fegyver és löpor, s azt bármikor kézbe kaphattya, én azt mondtam, hogy tudom, hogy a főkormányzó megnézte a fegyvertárat s nincsen fegyver. Ő azt monda: hogy a kormányzó kicsi ember, Barnucz egyedül az aki meg tudja menteni az oláh nemzetet a magyar igától, ezt látva eltávoztam, jelen voltak itt többek között Tyok Todor, Hokmán János, Korkés János, Korkés Nyikuláe, Kotécz Kosztáandin és sok mások. Ezen 80 ezer fegyvernek az oláhok számára lett biztosításáról beszélt nekem a kerpenyesi lelkész Fodor is nem akarván megmondani, kitől tudja. Ezen ember miután én elélszámláltam a balásfalvi gyűlés céliránytalan voltát, megtértnek nyilatkozott, sőt azon kért, tenném írásba eszméimet s közölném hírlapba, én azt nem tetém, nem tehetém, mert nem volt idő réá, s különben is Lázár az ispány s Aranyosi Miklós

verespataki káplány által meg valék intve, hogy életem ellen törekednek. Bálint a közelebbi pünköst előtti vásárkor Topánfalván Jánkunak azt mondotta, hogy míg Mogát el nem tesszük láb alól, bajosan boldogulunk, mert ő a népet mindig lebeszéli. Ugyan ily formát beszélt most folyó hó 19^{én} Dángyá Juonucz Miski Jánosnál itt Abrudbányán, hogy én ne mennek többet Topánfalvára.

Kolosvárra menve a hon gyűlésre, Jánk otthon maradott, Juonettye Péter, Korkés Nikuláe és mások nem jöttek el akkor, amikor mi, Korkés János véllünk ment, Kolosvárt csak látom, hogy ott van Juonettye Péter és Korkés Nikuláe, de megértvén, hogy Fodor Lászlót Bisztráról a lupsai izgatásokért elfogták, ki a merre lehetett, elszaladtak, némelyek kalapjaikat hagyták ott, erre bizonyások Tóbiás Amos és Absolon Abrudról és mások, kiketők elé adhatnak.

Czura a pap az Ámosz veje Kolosvárra menet sokat emlegette, hogy szeretné a Varner-féle gyilkoló gépet esmérni, mire kívánná használni, nem tudom, nem is kérdeztem. Kolosvárról a hon gyűlésről vissza térve, örömmel értém, hogy a topánfalvi nem egyesült egyházba isteni tisztelet tartatott az unióért, de bezzeg megfordult a dolog, miután Jánk Szebenből /hová míg én Kolosvárt valék indult/ vissza érkezett, ő ugyan is azt mondotta, hogy az unió nem történhetett meg az oláh nemzet belé egyezése nélkül, én azt mondom a Kolosvárt volt szinte 200 értelmes oláhok az unió mellett nyilatkoztak, e mellett a Doboka, Kolos és Torda megyei köznép az unió mellett van, csak a szászok és itt zajonganak még. Ő mint hírlapból is olvasható a topánfalvi vásár alkalmával az ispány Lázár és a szolgabíró Bisztrai jelenlétekbe felszollította a népet, fognának fegyvert s jönnének junius 17^{ére} Topánfalvára, kinek fegyvere nincs, csináltasson kaszából és ekevasból magának lándsát, mert a székelyek jönnek Topánfalvára s azok ellen kell védelmezni magokat, mert Mihálcfalván több embereket gyilkoltak meg, Tordán több oláhokat megnyírtak, Koslárdon hajadonokat fertőztettek meg, ezen felszollítás anyiba megváltozott, hogy ifj. Jánk eljárta az egész topánfalvi járást, hogy fegyver nélkül gyűljenek egybe, mi, a mint hallám, meg is történt, Bisztrainak az udvarára mentek bé, Jánk szónokolni akart, de Bisztrai befogatván lovait elment, és a népet és Jánkot ott hagyta.

18^{án} történt az úrbéri tartozások megszüntetéséről ki hirdetés. 19^{én} délután beszaladnak ide Abrudbányára többen azzal, hogy a topánfalviakra a Czáp havassán át valami idegen ajkú emberek, zshiványok valami 6 százan bé ütöttek, mint Korkés Nikuláj írja a kerpenyesi papnak Fodornak; 20^{án} estve ismét azon hír terjeng, hogy a Dobrin és Szkvedel nevű havason át jönnek katonák, felfegyverkezett mind két alkalommal a nép s felszollította a kerpenyesi, abrudfalvi, bucsumi, sőt a Zaránd megyeieket is, hogy menyenek segítségekre; ez, minthogy sehol semmi és senki nem volt csupa ármány a nép öszveseregglésére. bizonyos ez onnét is, hogy csupa ármány, mivel elébb a nép öszvegyűjtésére junius 17^{ét} határozta volt meg Jánku, s azt megváltoztatván, részint azért, hogy lássa, miként gyűlne egybe a nép, ha ő kívánná, részint azért, hogy magát arra nézve, mintha az ő felszollítása szükséges lett volna magok a tolvajok és rossz emberek elleni biztosításából igazolhassa; a nép úgy van elhitve, hogy Jánknak valami hatalma van a fen írtak megtételére, e néki rendkívüli hatalmat ad és bízik benne.

Csalásokat is próbáltak el, nevezetesen Jánku és Korkés Nikuláj, mikor Szebenbe mentek, 20 ezüst forintot vettek a nem egyesült templom pénztárából útra, mikor Kolosvárra a hongyülésre akartak menni, nagyon megtámadták albáki Nyág Cirillát, hogy adna a faluért nékiek 100 forintot váltóba, mert a falu majd meg fogja adni.

Végezetre egész tisztelettel kérem a tisztelt királyi kormányshéki biztosságot, méltóztassanak figyelemmel lenni ezen vallomásom közlése alkalmával, mert egyébiránt is fel lévén a nép ellenem ingerelve, igen könnyen veszélybe dönthetne. Nem hagyhatom még említés nélkül azt, hogy Abrudon több oláhok állottak volt az őrserembe, míg Buttyán oda volt. De amint Buttyán hazatért, töstént kiállottak, azt mondván Buttyán, hogy az oláhoknak külön őrserég kell s hogy kapnak az oláhok majd olá honból vezékenylő szavakat; ezen Buttyán már a jelen mozgalmak előtt ellenszenyvvvel viseltetett a magyarok ellen, ő nem is látogatta meg a magyar tisztviselőket – külön embernek kell lenni, én Topánfalván láttam tavasz hó 5^{én} legelőbb, az oláhok s név ezerint Bálint Simon hozták őt Abrudra, fizetést csináltak néki 60 aranyig, az egyházak pénztáraiból akár lesz dolga, akár nem. Folyó hó 22^{én} valami Jáno Josef nevű fiatal ember nékem és abrudbányai Bíró Istvánnak mondotta, hogy a topánfalvi vásárkor Korkés Jánosnál egy oláh ember mutatott egy lántsát, és azt mondotta, ezzel fogjuk levágni az abrudiakat, Korkés János pedig azt mondotta, még külömbekkel is.

Más tényekre nem emlékezem, de ezen vallomást magaménak esmérem.

Móga Demeter

*Harmincharmadik tanu topánfalvi Kendi Péter úr, megyei táblabíró,
49 éves, catholicus, házas, letett hite után a következő írásba tett vallomását
adta bé, u.m. az*

1re Igen is tudom, hogy Topánfalván és a zalatnai felső királyi uradalomba ingerültségek nemcsak történtek, de jelenleg is léteznek.

2ra Magam tulajdon dolgaimmel lévén elfoglalva egyfelől, másfelől pedig hozzám és házamhoz oly emberek, kik a falu dolgairól szerettenek volna beszélni, nem jöttek. Ennélfogva, hogy a jelen 1848^{ik} év májussa 4^{éig} az ingerültségek melyik fokon állottak, nem tudtam, hanem a most írt napon szolgabíró tekintetes Bisztrai Josef úrtól én és táblabíró társam tekintetes Rákosi Nagy Ferenc egy rendeletet kaptunk, mely szerént topánfalvi disunitus lelkész Pátitza Juonucot, Korkés Jánost, Korkés Nikuláj Dregucot, Morár Számoillát és Tyok Todort intenők meg az iránt, hogy a verespataki unitus pap Bálint Simon elnöklete s szónoklata alatt több gyűléseket járásába ne tartsanak, mert az illetén gyűlések felsőbb helyről bé vannak tiltva; mi kötelességünknel fogva a fennebb megnevezett topánfalvi lakosokat meg is tettük, melyre a pap Pátitza Juonuc, Morár Számoilla és Tyok Todor azt felelték, hogy ők semminémű gyűlést nem kívánnak tartani, hanem csak is egy beadandó kérelmüket kívánnák alá írni. Korkés Dregucat nem kaptuk otthon, Korkés János pedig azt felelte hogy ő a megintésről nem akar tudni s ilyen eljárással ne menjünk a házához. Azonban az

következett, hogy Bálint Simon és Buttyán János lejöttek Topánfalvára s a mint hallottam - mert jelen nem voltam – nem akarván ily színű dolgokról tudni, Bálint Simon a disunitusok cinteremekbe egy szónoklatot tartott és akkor jelen voltak ispány Lázár György s ellenőr Moga Demeter urak s azután a petitiót alá is írta; miután a topánfalvi járásból több mint 1000 ember le is ment a balásfalvi oláh nép gyűlésre, úgy hiszem azért, mert tudom, hogy Bálint Simon és ifj. Jánk Avrám a procuratorok a vizeken fel tudniillik Vidrán és több falukba megfordultak, mi végre, azt megmondhatják a falu papjai, nevezetesen a vidrai papok. Hogy a balásfalvi gyűlés eloszlott azután ifj. Jánk Avrám elment Nagy Szebenbe, ahonnan visszatérván faluról falura járt, gyűléseket és a néphez szónoklatokat tartott, nevezetes szónoklatot tartott ifj. Jánk Avrám folyó év juniussa 9^{én} Topánfalván a kis piacon az ispányság irodája előtt éppen sokadalom napján. Ekkor azt beszéllette a népnek, miszerint minden ember magát felfegyverkezze, csináltassanak lántsákok egyenesittsenek kaszákat, készítsenek vasvillákat és úgy felfegyverkezve jelenjen meg minden ember szombaton Topánfalván, mert vagyon egy bujdosó gróf, akinek kezén nagyszámú tolvaj katonák léteznek s ha talám bennünket megtámadand, mindenesetre legyünk készen, mivel más nemzetek is magokat felfegyverkezték, azomban a királyi adót, urbarialis taxát, úgy a házi adót is az idénre fizessék meg, nehogy a mián baj kerekedjék. De a nép a ki tűzött szombatra nem jelent meg pedig azért, mivel az ispány Lázár úr meghagyásából Morár Számoilla megmondotta ifj. Jánk Avrámnak, hogyha a nép bégyül az ispányság oda hagyja Topánfalvát, ezt megtudva Jánk Avrám rendelkezését vissza vont a minden faluba írást küldött, és Morár Számoilla is beszéllette nékem, hogy ő beszélte le Jánkot a fegyveres népgyűlés felhagyására, történt még az is, hogy a közelebről múlt hétfőn délután tolvaj kiáltásra a hegyekről omlott a nép felfegyverkezve Topánfalvára több százakból álló számmal, azt állítván, hogy valami tolvaj katonák jönnek Albák felől, a kik 6 ökröket megütöttek és meg is ettek, és hogy ők azért gyűltek össze, hogy a katonáknak ellent ályanak, s miután megcsalattatásokat megtudták, eloszlottak, meghagyván Jánk a népnek, hogy csak harangok fère verésével jöjjenek újólág össze, a mit nékem azon emberek beszéllették, a kik Jánkut hallották, s ennek a lett következése, hogy másnap t.i. kedden étszaka a harangokat minden oláh templomnál féreverték, és a nép sokkal nagyobb számmal még Zaránd vármegyéből is Bulzesdről és Torda megyéből Lupsárol felfegyverkezve egybe gyűlt, de ismét megcsalatra látván magokat eloszlott; hogy ezen nép gyűlésnek s felfegyverkezéseknek bizonyos titkos célja lehet, onnan vallom, hogy ma, midőn Abrudbányára jöttem, bisztrai lakos Krécz Pétru beszéllette nékem, hogy a bisztrai jegyző Bálya Gyuri a lupsaiakat északának idején nem tudom minő pontok megtartására megeskette, még azt is tudom, még pedig unoka öcsém Kendi Miklóstól, hogy Bálya Gyuri pénz rovatalt tett Bisztrán, mikor ő Kolosvárra az ország gyűlésire elment, ebbe a rovatalba ő is fizetett 10 Xrt mc. ajándéku, s ezen rovatal listával egy bisztrai Urszebik nevű ember járt.

3ra A mit tudtam, a fennebbiekbe megfeleltem.

Topánfalvi Kendi Péter
tekintetes nemes Alsó Fejér megye hütös tábla bírāja

*Harmincnyedik tanu, abrudbányai ügyvéd Lengyel Sámuel, ref. 24 éves,
nőtelen, letett hite után, írásba következő vallomását adta bé:*

1te Tudom, hogy ingerültségek történtek.

2ta Ezen ingerültségek mutatkoztak oláh ajkú polgártársainknak ellenünk magyar nemzetbéliek ellen ez év Martius 15^{ike} után, az unió pendítése oltá megkezdett, azután mind inkább növekszett és szinte kitörésben mutatkozó ellenséges indulatokban, ezen ellenszenv magvát akkor ide való abrudbányai ügyvéd társunk Buttyán János hintette el, ki nem tudom honnén haza jöven, városunkba közönségesen beszélt mindenütt, hogy a magyarok az unió által csak őket, ki maga is oláh ajkú lévén, és nemzetiségüket akarják kijátszodni, és a dictatura színén is nyilván kimondotta, hogy ez a magyar föld csak őket illeti, mire minyájon ellenvéleményeztünk s azután láttuk, hogy a fennálva lévő polgári őrsergeből rendre rendre mind kihúzták magokat az oláh ajkú polgárok. Növekszett az ingerültség Balásfalváról lett haza jövetelök után, a honnan muszka, oláh országi, szerb lobogókkal az éretlen népet magokhoz, a magyarok és e város tisztsége ellen kecsgették, a minek következtében Bálint a verespataki disunitus pap több mint 40^{ed} magával bėjöven Abrudbányára a tekintetes nemes tanács gyűltermébe bément s a Verespatakon lévő törvényesen megválasztott és kinevezett rendőr igazgatótói függésüket felmondotta, számos oláhokat e város határán Bányász nevű hegyen hagyván. Azután egy hétfőn heti vásár napján egyszerre 4 verekedés történik a korcsomákban, mind az oláhok között, panasz következtében a kirendelt hajdunak nem engedelmeskedőt polgári őrség által parancsoltatja a rendőr igazgató úr, akkor kényszerítették előállani, de ez törvényes eljárás lévén, egy részről is ingerültséget nem okozhatott. Legnagyobb ingerültséget okozott if. Jánk Ábrahámnak nem tudom honnani ide jövelele, ki a főbíró urat s a rendőr igazgató urat is fenyegette a nép nevében a Buttyán levele elfogásáért. Erről többet tudhatni ügyvéd T. Rákosi Lajos és tanácsi gyakornok Ajtai Incze János uraktól, valamint a kérdés más ágairól is.

3ta Szerzője ügyvéd Buthián János Szebenből lett haza jövelele után, terjesztője Begnyeszku az unitus fiak tanítója, ki Buthiánnak is pénzt szedett mind a magyar, mind a szerb, muszka, austriai és oláh nemzeti színű szalagokat egymás után rendre viselte, Bálint Simon és ifj. Jánk vezérek, Buthián most egyebütt folytatja vezérkedését, mind ezeket a fen is elő számlált s még több apróbb egyes adatokból alázatos tisztelettel álítom.

Ezen vallományt magáénak isméri Lengyel Sámuel m. k.

*Harminctödik tanu abrudbányai ügyvéd Füzi Mihály úr, unitárius, házas,
27 éves, letett hite után következő vallomását adta bé írásba:*

1° pontra valamint Abrudbányán úgy ennek környékeiben Verespatakon és Kornán is történtek ingerültségek, valamint a régibb, úgy az újabb időkben is, s hogy a vidéki mozgalmak is nagyobb részt mint fiók forrásból innen vették eredetüket, letett hitem után valhatom igaz lelki esméretem szerént, minden egyéni, vallás vagy nemzet gyűlölség nélkül.

2^{ikra} A már létezett s jelenleg is létező ingerültségek szóban s tettben is, valamint barátságos körökbe, úgy az életbe s a hivatalos pályán is mutatkoztak, történtek és pedig mindig az oláh és magyar egyének s ezeknek nemzetei között, mert hogy minden egyes oláhnak ki kevesebbet tanult, hogysem műveltnek nevezethetnék, vagy bár parányit olvasott vagy képes volt az agitátorok tévútra vezető szónoklatait felfogni – kitűzött célja oda ment, hogy az egykor oly dicsőnek festett román, miből a rumun s végül az oláhokat származtatják e népfajt Erdélybe fénypontra emeljük, mint mondják ők a hajdani Daciát újra teremteni, bármi áron s bármely nemzet lehunytaival. Allításomat azon tiszta meggyőződésből mondom, hogy én mint abrudbányai fiú még az iskolában eszméretes léve több oláh fiúkkal midőn vélek társas körökbe voltunk, kedvenc tárgyak mindég ez volt vitatni, de nemcsak ott, hanem Topánfalván s különösön esperest Igián Josef úrnál is többször szállásolva, a hol az estvélyeken több oláhok voltak, az oláh nemzet felemelése s annak lesújtó állásbani léte előszámlálása volt a tárgy. Itten, Abrudbányán a múlt 1846/7^{iki} országgyűlés ideje alatt, midőn egy könyv az oláhoknak a szászok közötti magyarázása felől megjelent s azon időben egy cikk is jött az Erdélyi Híradóban az oláhok mellett, e tájt egy hétfőn délután lelkész Moldován Miklóshoz hívtam, vagy mint princípálisomhoz mentem, nem tudom, elég hogy ott találtam lelkész Bálint Simont és szebenvidéki dézmást Teleki Mihályt, szóba ereszkedve vélek legelső gondjok volt véllem a Híradóban kiadott már érintett cikk felett vitázni, azt éig magasztalák s megkérének, hogy az író tudakoljam meg, mert ők itt e vidékből arany tollat küldenek nékie emlékül, én tudakoltam is, de tisztán nyomára nem jöttem, ezután előadának az irt könyvből egy példányt, abból több helyeken olvasták fel a régi korbani állásnak méltóságát bizonyosító egy s más író szavait, átadták elolvasás végett, s minden nemzetek magasztalása mellett tartott szónoklataikat azzal végzik, hogy az oláh nemzetnek vagy ki kell vívnia egykori állását vagy elvérzenie, mert ő volt az úr s szolgálai eleget voltak a szolgálkból lett uraknak, őket mindenik nemzet nyomni kívánta és jelenleg is nyomja, hogy ha a magyar véllük a szász ellen kezdet nem fog, úgy majd meglátják, hogy rosszul lesz, s így én is kéntelen voltam minden bős követelésüket pártolni. Ez idő óta számtalanszor találkoztam Bálint Simon lelkésszel itt s Verespatakon s mindég a magyar tiszt egyének elleni zúgolódását alig voltam képes tűrni, számtalanszor láttam mint papot fellépni egy s más ügy mellett, de indító okául mindég a magyar nemzet elleni gyűlölséget láttam kitűzve. Az újabb időben meghalván egy esküdt polgár a catholicus részről, mindenképp azon munkáltak, hogy az oláh egyénnel töltsék bé, s nyíltan akkor kezdék megkülönböztetni kívánni a romano catholicust az oláh unitustól s így bécsúsztatni a 4^{ik} nemzetet is. E követlők feje Bálint Simon volt, Moldován Miklós, Czura a pap, Sulucz János s többekkel, kik miután kívánságoktól elestek s a fő kormányhoz folyamodni kéntelenek voltak, nem csak azoknak írták fel neveiket, kik azt kívánták, hanem másoknak is csak hogy a név szaporodjék, ez ügyben el járó volt Kolosvárt Bálint Simon, ki vissza jöve telekor magával hozta ügyvéd Buttyán Jánost, mint mondák az oláh nemzet részéről ügyvédnek, hírét mint nemtőnek kezdék ecclesiákban hírelni, fizetésére aláírási ívet bocsátottak s Remetei Josefet ki néki e fizetést nem ajánlott, nem nevezék románnak. Ez egyén ide jövetelével kezdették minyájon fejüket felemelni, oláh barátink kezdettek barátságunkról le

mondani, töllünk idegenkedni, minthogy Sulucz Dienes, Tóbiás Dienes s többek vettek leckét tőlle. Bekövetkezővén a frankhoni revolutio s ezután a magyarhoni reform, felemelék fejeiket, kezdődtek a titkos gyűlések, Moldován Miklós, Boér Miklos, tanító Nemes János, Niszi a pap s Gérászim házaiknál, hová az addig barátságban nem élő oláhok s azok is mint névszerint Boér János és Sulutz János, kik ez idő előtt szégyellették, hogy oláhok s azt mindég tagadták, részt vettek. Ez alkalommal Topánfalván felyül Nyágrán voltam, s midőn haza jöttem, Topánfalván beszéllették, hogy Bálint Simon és Tóbiás Dienes ott voltak az előtt való nap szombaton, népgyűlést tartottak s ottan lázítólag lépett fel az egyik, ezen beszéd után én is kimentem a piacra, s azok kikkel azelőtt jól voltam, megvonták magukat tőlem. Ezután egy hétfőn délután népgyűlést hirdettek az unitusok oskolájába, hová számos vidéki papok, topánfalviak, bucsumiak s többen megjelentek, hová a főbíró s Fúzi Samu is meg voltak híva, e gyűlés után a papság Begnyeszku és Nemes dászkelek parancsából, úgyszintén a leányok is ily szint aggasztattak bárány bőr sapkáikra s hajaikra, fel szollításomra egy része az oláhságnak azt mondotta, hogy az egész bolondságot Begnyeszku kezdette s Buttyán János, Moldován Miklós kacagott midőn tőle kérdeztük. Végre eljutni akarva a forráshoz egy napon a dictaturán, hol sokan az ügyvédek s az ülnökök közül jelen voltunk, magam kérdeztem meg Buttyán Jánost, hogy azon kék és fehér színt minő elvből tűzték fel? mert magok nem viselték, mire ő azt felelte, hogy az érintett kolosvári gyűlés határozta, de hogy miért, okát annak, bár kimondhatatlanul habozott, adni nem tudta. S így erre Tót György bajtársunk felszollitá az ily különcködésekkeli felhagyásra, most midőn az unió által minden kívánatuk megleend, s így jött az unió melletti disputa elő, mely alkalommal nyíltan kimondá, mikép az unió által a magyarok csak meg akarják csalni az oláhokat, s csak le akarják csillapítani ígéréttel, mert ő tudja, esméri a két hazát, esméri a magyarokat, tudja s hallotta, hogy a kisfiút tanították az oláh nemzetet gyűlölni, s így mindég ebbe nevedett fel minden magyar s ez okból nékiek sem unió, sem magyar testvériség nem kell; miért Toth-tal öszvejövén ez azt mondá, hogy ha az oláh nemzet ily gyáva számár agitatorokra bízza ügyét, sajnálja. Ferentzi Dávid s többen ki mondák, hogy ezt a vakmerő fejű embert csak botargumentummal lehet meggyőzni. Ezutánni napokban oda jött a dolog, hogy minden törvényes intézkedés előtt az esküdt polgárok számát meg kellett szaporítani a mely alkalommal Ámosz pap nyíltan kimondá, Nagy Károly főbíró és előttem, hogy ha az ingerült kedélyek csilapulását akarja, Buttyánt centum páternek tegye s tétesse bé, s így lesz egy olyan ember, ki közbizalmat vesztett volt, nép választottja. Békövetkezett az őrsereg rendszeresítése, a midőn Sulucz Diénest mint volt katonát tanítónak választók, mi által több mint 20, 30 oláh is részt vett, húsvétra hazajövén a Szebenbe mulatott Buttyán egy délután az oláhok mind ki állottak a Buttyán parancsából, ígervén nékiek, hogy oláh őrseret fog állítani, hogy oláh comando szókat hozat oláh országból, minek következtébe az oláh őrsereg fel is állott Gerásimnál, több gyakorlatokat tett is, s csak is a policia pálcájátóli félelem miatt szűnt meg, miről a rendőr igazgató bizonyíthat. Bé következett az oláh országgyűlés Balásfalván, mely alkalommal Buttyánhoz jövén Begneszku nyíltan kimondá, hogy ő Kolosa Sándorral a Buttyán tett s teendő útjai költsége fedezésére pénzt szedni volt Kornán, s itt is, hogy azon 300 gyermeknek fejér kék nyakkendőt

Gergelyfi Antal kereskedő ajándékozta; ezek után egy délután a gyógyszeráros segédi szálláson létembe oda jött Sulucz Diénes s egy Brassóból származott kereskedő Jonicza nevű, ezekkel vitatkozva az unió s a balásfalvi gyűlés felett, mindketten s különösen Sulucz azt mondá: “hogya ha az oláh nemzet petitióját az országgyűlés előlegesen nem tárgyalja s mindent meg nem ad, az oláh nemzet megfogja magának venni erővel is” – e szó felett jelen volt ifjú Vida Imre vitázni kezdett velük s annyira ment a dolog, hogy békítőként kellett közibek lépnem, már ebből nyilván is kitűnt s kitűnik, hogy egy lázadás volt tervezve s hogy erről minden itt általam idézett oláhok tudtak s tudnak s résztvettek, állíthatom, – állításomat a balásfalvi esemény, magány clubokba történt szónoklatok, a mihálcfalvi commissio alkalmával kitűntek s történtek, úgy itt ifj. Jánk Avrámnak nyilvános működései igazolják. Igazolya az is, hogy egy verespataki cigány nő Iliáné Nagy Károlynéhoz jöven nős fiával azon hétfőn, melyen az őrsereg a közcsendet és békét felháborítókat megzabolázá, sírva adák tudtul miként Bálint Simon lelkész több mint 40 ecclesiabéli tagjait a templomba a magyarok elleni felkelésre megeskette, s ígéré az ifjú, hogy a felkelés előtt még egy gyűlés leend, s azt hírül adandja. Ezt nékem akkor az nap mondá sírva Nagy Károlyné, tisztán állíthatom abból is, hogy Bálint Simon eskü mellett meg parancsolta híveinek, hogy a tiszteteknek ne engedelmeskedjenek, mi az ottani rendőr jelentéséből s abból is kitűnik, hogy ő 43^{ad} magával a szék színére bójöven, ottan piszkosan előadá a magyarság s magyar tiszteteknek az oláhokkali bánás módjokat, s ünnepélyesen megkíváná, hogy a tanács kebeléből oláh tisztet adjanak nékiek, mert ők a már meglévőtől nem fognak fűgni, ellen esetben tudják ők, mi tévők légyenek! Hogy állításom igaz, bizonyítják Buttyánnak Bálint Simon és Boér Miklóshoz írt levelei. Általánosán valhatom esküm után, hogy körünkbe csak nem minden nadrágos oláh tud és tudott s részt vett a gonosz kitűzött merényletbe, sőt még az asszonyoknak is tudniak kellett e felől, mert hozzám jöven egy principalissa a Sulucz Szimion luj Szimionutz neje minthogy perit elvesztém szidalmak között azt állítá, hogy már meggyőződö afelől, hogy minden magyar tiszt huncfut, s hogy perét csak azért vesztette el, hogy nem magyar, hanem oláh. Továbbá igaz hitem szerént valhatom, hogy azon olah miveltek között, kikkel esméretes voltam, csak Sulucz Szimionnéba nem csalódtam, mert nékie mint oláhnénak tudnia kellett mindenről s mégis halálíg vitázott tettjeik ellen oláh férjével, fiaival s rokonival s a bujtogatók közül Begnyeszkival azért, hogy agitatioiért megfeddette, piszkosan összejött a piacon.

3ra Megfeleltem a másodikba.

Ezen vallomást magaménak esmerem: Füzi Mihály hites ügyvéd

*Harmichatodik tanu verespataki bányász gazda Dersi Samu, ref., 31 éves,
házas, letett hite után vall: az*

1re Ingerültség van.

2ra Oláhok és magyarok között; verespataki Csora János beszéllette, hogy Balint Simon unitus lelkész intette őket az együtt tartásra, mivel közelebről tartoznak nékiek vásárhelyre királyt adni, mert a magyarok már tették magoknak Kossutot királynak, s ha nem adnak nékiek oláh királyt, ők tokánt csinálnak a

magyarokból. Ment még tanúhoz 3 butsumi oláh ifjú, kik azt beszéltek, hogy nékiek majd minden vasárnap írnak levelet, hogy együtt tartsanak, mivel közelebből Szászsebesbe fognak gyűlni tanácskozás végett s a tanácskozástól várni fogják, hogy nékiek kéréseket megadják. Korpágye Juonnuctól hallotta, hogy miután az őrsereghez való állásra fel szöllítatott azt felelte ők soha sem állanak, eléggé megcsalták és megetették őket a magyarok.

3ra Úgy hallom, hogy Verespatakon Bálint lelkész, Topánfalván if. Jánk Avram a nép bujtogatói, úgyszintén Buttyán is.

Derzsi Samu

Harmichetedik tanu verespataki bányász Ürmösi Ferenc unitárius, 32 éves, házasság, letett hite után vall az:

1re Irtózatoss az ingerültség.

2ra Az oláhok és magyarok között ugyan is verespataki unitus lelkész Bálint Simon egy temetés alkalmával nyilvánította, "majd megláttuk, hogy ki lesz az erősebb a fuszujka e vagy a hús?" az az: az oláh vagy pedig a magyar? az óta naponta nőtt a bizodalmatlanság és ingerültség. Hallottam bucsumi Kozma Gyorgye luj Stéfántól, hogy oláh királynak kell lenni Erdélyben. Továbbá az őrseregből az oláhok kik eleinte mind béállottak és fel is esküdtek volt, csak hamar a lelkész Bálint Simon tanácsából mind kiállottak, mivel állítása szerint nem szükséges az oláhoknak az őrseregben lenni. Verespataki Korpágye Juon mondotta, most már az oláhok nem hisznek többet a magyaroknak, mivel már sokszor megcsalták és megbaszták a magyarok az oláhokat. Bálint Simon lelkész étzaka gyűjtötte mindig össze az oláhokat és tartott véleek titkos tanácskozásokat.

3ra Minekutánna lelkész Bálint Simon, ki Topánfalván, Bisztrán és Vidrán járt s bujtogatta a népet, kezdődtek az ingerültségek, s így Bálint egyik fő bujtogatója a népnek. If. Jánk Ábrahám pedig jelenleg is folytatja Topánfalván és vidékén a népnek lázasztását.

Ürmösy Ferenc

Harmincnyolcadik tanu verespataki bányász Székely Borbara János, 57 éves, házasság, letett hite után vall:

1re Igen nagy ingerültség vagyon.

2ra Oláhok és magyarok között, és mert az oláhok közelebből felyül akartak kerekedni, hogy ők parancsolyanak a magyaroknak, – urát adni nem tudja, de hallotta többektől, hogy az oláhok arra lennének utasítva, miként a magyar tiszteknek ne engedelmesskedjenek. Az őrseregből odavaló lelkész Bálint Simon mind kivonta az oláhokat és pedig a templomba hirdette ki, hogy onnan mind kiálynak, mivel ha szükség lesz, tudnak az oláhok is mustrát tartani.

3ra Verespatakon lelkész Balint Simont tapasztaltam az oláhok vezetőjének lenni, más bujtogatóról nem tudok.

+ Székely Borbára János

*Harminckilencedik tanu verespataki bányász gazda és hutman Krécz Sándor unitus,
40 éves, házas, letett hite után vall: az*

1re Bizony nagy ingerültség van.

2ra Az oláhok és a magyarok között, és pedig kezdetét vette, mikor lelkész Bálint Simon a böjt közepén a Topánfalva vidéki helységeket nem tudom mi okból megjárta, mert azután vége volt minden kölcsönös bizodalomnak. Az őrseregből az oláhok, kik előbb bé voltak állva, mind kiállottak, bizonyos okát nem tudja, mert a keze alatt lévő oláh legénységet megszollította kiállások okáról, hogy talám Bálint a pap vette őket arra? mire azt felelték: meglehet, hogy a pap is unszolt reá, de többé vissza nem állunk, hanem ha a szükség kívánja, magunkból is tudunk mi őrsereget állítani.

3ra Verespatakon az oláh mozgalmaknak feje lelkész Bálint Simon, kinek házánál szoktak tartatni a gyűlések, melyekre több versen a tanu is meghívatott, de nem jelent meg, a felső falukon úgy tudja, hogy if. Jánk Abrahám a nép ingerlője.

+ Kritz Sándor

*Negyvenedik tanu verespataki bányász Mecz Máxim m. e. 45 éves, r. catholicus,
házas, letett hite után vall az:*

1re Nagy ingerültség van.

2ra Az oláhok és magyarok között – nem akarnak az oláhok a magyarokkal úgy tartani, mint eddig. Azt beszéllik az oláhok közönségesen, hogy a magyarok magoknak kálvinista királyt választottak és ők arról nem akarnak semmit tudni, valamint Magyarországról se.

3ra Semmit.

+ Metz Maxim

1848. Szent Iván hó 24^{en}

36. Folytattatik a tanuk vallomásainak bévetele.

*Negyvenegyedik tanu verespataki bányász gazda Henzel Szimion disunitus,
50 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség nagy van.

2ra És pedig minden vallású és nemzetűek között, a mit csak közbeszédből halhat, de különös egyes eseteket előszámlálni nem tud.

+ Henzel Szimion

*Negyvenkettődik tanu verespataki bányász gazda Molnár János római catholicus,
60 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok üldözöbe vétettek az oláhok által; maga verespataki lelkész Bálint Simon tulajdon házánál beszéllette tanúnak, hogy ő addig nem nyugszik, míg az oláh nemzet oda nem emelkedik, a hol volt valaha Tuhutum alatt, mert az oláhokat, kik egyéb aránt is egynéhány százezerrel többen vagynak éppen úgy illet mindenféle jog, mint a magyarokat, állítván, hogy mindenféle tisztnek az ők nemzetjéből éppen annyi számmal kell lennie, mint a magyarokból; azt is mondván, hogy majd meglátják, melyik lesz erősebb s győztes, a fuszulyka é vagy a hús? A fuszulyka alatt az oláhokat, a hús alatt a magyarokat értvén.

3ra Verespatakon a népet vezette, bujtogatta lelkész Bálint Simon, Topánfalván pedig ügyvéd if. Jánk Ábrahám.

Idős Molnár János

*Negyvenharmadik tanu abrudbányai bányász gazda Morár Kándin disunitus,
60 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség van annyiba, hogy most nincsen meg közöttük azon barátságos viszony és indulat, mely ezelőtt megvolt.

2ra Okát nem tudja, mivel nem sokat jár ki sehova.

3ra Amint halya: az oláhokat Verespatakon unitus pap Bálint Simon, Topánfalva vidékén pedig if. Jánk Ábrahám vezeti, oktatja.

Morár Kándin

*Negyvennegyedik tanu verespataki bányász Tomutza Szimon unitus,
40 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség igen is van.

2ra A magyarok és oláhok között, de ő annak okául semmit se tud felhozni egyebet, mint minden oldalról való semmi beszédeknel. annyit még is tud, hogy odavaló unitus lelkész Bálint Simon nem régibe a templom előtt híveit felszollította, hogy tartsanak Ferdinánd császár ő felségével.

3ra Semmit.

+ Tomutza Szimion

*Negyvenötödik tanu verespataki bányász Tomutza Szimion neje Szabó Kriska,
unita, 35 éves, letett hite után az:*

1re Ingerültség van.

2ra Okát nem tudja, s egyes eseteket sem tud előadni.

3ra Semmit.

+ Tomutza Szimonné

*Negyvenhatodik tanu verespataki bányász Csora Páskucz, unitus, 24 éves,
házas, letett hite után vall az:*

1re, 2ra, 3^{ikra} átalánosan csak annyit vall: hogy ő is beállott volt az őrseregbe, de lelkész Bálint Simon azon, figyelmeztetésére, hogy nem kellett volna addig beállani, amíg a Felségtől rendelés nem jött, az őrseregből kiállott.

+ Csora Páskutz

*Negyvenhetedik tanu abrudbányai bányász Pap Ilyés római catholicus,
40 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Az ingerültség igen is nagy.

2ra A vidéki oláhoktól félnek a magyarok, azt hallotta, hogy Buttyán és Bálint Simon verespataki lelkész ingerelte a népet.

3ra Semmit.

+ Pap Ilyés

*Negyvennyolcadik tanu nem egyesült görög hitü verespataki lelkész Popá Ilié 33 éves,
házas, papi hitére vall: az*

1re Tagadhatatlan, hogy a csend meg van zavarodva, és ingerültség van.

2ra mert most az oláh a magyarral meg egyezni nem tud – ennek oka és eredete ott van, midőn az úrbériségnek Magyarországon lett megszüntetése híre ide is megérkezett, ekkor az ide valók azon kezdetek gondolkozni, hogy azt magok is miként érhetnék el; ennél fogva az oláh ajkúak míveltebbjei s különösen papjai egymás között többször beszélgettek a felől – mi végre az idevaló unitusok oskolájában egy oláh nemzeti gyűlés volt, melyen meg jelent a városi főbíró Nagy Károly is; ezen gyűlésen ügyvéd Buttyán egynéhány magával Kolosvárról hozott pontokat adott le s azok elfogadtatván, azok gyűlésből Buttyán és Bálint Simon lelkész neveztettek ki biztosokul a végre, hogy annak aláíratására Topánfalvára és ennek vidéki több helységeibe mennyenek ki; ezen gyülekezet öntött legelébb is gyanút a magyarokba az oláhok ellen, de az oláhok is felingerlődtek a magyarok ellen, mert a verespataki nemzeti őrsereg, mely most csak magyarokból áll, hivatásába nem a leg kíméletesebben jár el – mert egyversen otthon nem létembe házamba is eljöttek s igaz, hogy házamba bé nem mentek, de az ablakon bénéztek, mitől nőm látván a szuronyokat is, megijedett. ugyan akkor tovább mentek és a Grita György korcsomájának ajtóját beütötték, a korcsomárosnét ágyából lehúzták és kerti veteményeit elgázolták. Ugyan akkor néhány verespataki ember Abrubányáról hazatérvén, az őrseregbéliek mint ha rossz emberek lettek volna, utánnak eredtek, amazok ezt látva megszaladtak, s ekkor az őrseregbéliek közül lövés is történt. Továbbá igaz az is, hogy a verespataki nemzeti őrseregbe oláhok is állottak volt bé

és a zászló alá fel is eskettettek, hanem azután nem sokára kiléptek azt adván okul, hogy esküjük semmit ér, mivel a zászlón, mely alá esküdtek, kereszt nincsen.

3ra Verespatakon semmi bujtogatos nincsen, hanem a népet békességre, csendességre és engedelmességre én és Bálint Simon intjük.

Kosokariu Ilie
Paroch nu unit en Rosia

Negyvenkilencedik tanu verespataki bányász Golgotz Szimion unitus, 36 éves, házas, letett hite után vall az:

1re Nagy ingerültség van.

2ra Azt tanu maga is látja, tapasztalya, de mi okból ered mind ez, azt nem tudja, hogy Bálint Simon unitus lelkész Vinklert gyalázta bizonyos pénzért, azt hallotta.

3ra A népet vezérli Bálint Simon verespataki unitus lelkész.

+ Galgotz Simion

Ötvenedik tanu verespataki bányász Csora György unitus, 38 éves, házas, letett hite után vall az:

1re Ingerültség van.

2ra Annak egyenes okát megmondani nem tudja, hanem látja, hogy az oláhok és magyarok egymás ellen neheztelnek, különösen az oláhok a magyarokra azért, mivel ezek nem régibe azt beszéllették, hogy az oláh püspököket és papokat mind le fogják tenni és elbocsátani, e mellett a magyaroknak nemzeti őrserege lévén, ennél fogva az oláhokon uralkodni kívánnának.

3ra Semmit.

+ Csora György

Ötvenegyedik tanu verespataki bányász Újszékely János, unitárius, 25 éves, házas, letett hite után vall az:

1re Az ingerültség megvan.

2ra Annak okát, valamint egyes eseteket is előszámolni nem tud.

3ra Semmit.

Újszékely János

Ötvenkettődik tanu verespataki bányász Falits Nikuláj, unitus, 52 éves, házas, letett hite után vall az:

1re Azt tudja, tapasztalya, hogy van ingerültség az oláhok és magyarok között, de a

2ra okát adni nem tudja s így egyes eseteket se tud előhozni.

3ra Semmit.

+ Falits Nikuláj

*Ötvenharmadik tanu verespataki bányász Gergely Josef catholicus, 47 éves,
házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség nagy van.

2ra Az oláhok és magyarok között, – Bálint Simon verespataki unitus lelkész előbb arról értesítette az oláh népet, hogy már mind szabadok lesznek, mint magyarországiak, nem lesz különbség gróf, báró, nemes és paraszt között, mind egyformák lesznek – egy pár hét múlva az unió ellen szollította fel az oláhokat és őket feleskette a császár Ferdinánd hűségére és az oláhok együtt tartására, erre úgy esküdtek, hogy utolsó csepp vérig egyek lesznek, barátnak barátja, ellenségnek ellensége. – Sánta Grita Nikulájnak a veje, Gyorgye azt mondotta, na már elvitte az ördög a magyarokat, az oláh markába estek újra a magyarok, miért a tanu ötlet megfenyegetvén azt felelte: miért ne mondanám, mikor azt nékem Bálint Simon a pap mondotta.

3ra Az oláhokat Verespatakon az unitus pap Bálint Simon vezérli folyvást.

Gergelly Joseff

*Ötvennegyedik tanu abrudbányai ügyvéd Rákosi Lajos úr, unitárius, nőtlen,
28 éves, letett hite után a következő írásba tett vallomását adta bé:*

1re A kérdett városba és környékébe ingerültségek történtek.

2ra Ezen ingerültségek a magyarok és oláhok között abba mutatkoztak, hogy az oláhok az unió ellen voltak, muszka kokárdát viseltek, verespataki oláh papjok Bálint Simon és Kusokár Ilié tornyaikra a muszka lobogókat tűzték ki, melyek jelenleg is ott vannak, a városi nemzet őrségbe béállott oláhok Buttyán haza jövetelével mind ki állottak, s külön nemzeti oláh őrséget akartak alakítani, de ez a rendőr úr által rögtön bé tiltatott. Begnyeszku Miklós oláh tanító az oláh egyház által, a nemzeti őrségnek használat végett átadott dobot elvitte. Bálint Simon egy néhány oláhval bójóván a városba, a tanácstól a verespataki oláhoknak külön rendőrt kért, oláhot; Csokina/más nevét nem tudom/ többek jelenlétébe azt mondotta, hogy Bálint Simon beszélt nekik, hogy tanácsos Boér János kínálkozott verespataki oláh rendőrnek; s ezen oláh rendőri kérésre hihetőleg az irt tiszteletes úr a bányász mester nevébe büntetés terhe alatt idéztette Bukurestyán Juon verespataktorki bányászt is Bába /más nevét nem tudom/ gomtyik által. Begnyeszku Miklós oláh tanító tiszteletbeli aljegyző if. Kovács Józsefnek azt mondotta: hadd el, csak, majd le veszed te azt a kokárdát. Kerpenyesi Bálint Laczi pap azt mondotta a népnek egy gyűlés alkalmával, nem kell nekik magyar tiszt, választanak ők magoknak oláh tiszteket, nem fogják szidni őket többé a kutya magyarok, mint a tolvajok; ezen alkalommal egy levelet mutatott, melyet a királytól jöttek állított s melybe az nevezetesebb, hogy az oláhoknak nem kell unió, ezt kerpenyesi Plik Pétrutól hallotta a tanu. Egy Iliszia György nevű biztrai ember ennek előtte egynéhány hetekkel mondotta tanu előtt, hogy szolgabíró Bisztrai Josef, ispánysági ellenőr Moga Demeter s még egy egyén csak két hétig fognak élni. Ugyan ezen embernek mutatott Mikás Kolosvárt egy arany betűkkel írott nagy levelet, azt mondván, hogy azt a király küldötte.

3ra Ezen ingerültségeknek szerzői, terjesztői, előmozdítói és vezérei ügyvéd Buttyán, unitus pap Bálint Simon, Bálint Latzi kerpenyesi unitus pap, a fen elő soroltak szerint és Jánk Avrám ifjabb, ki a múlt topánfalvi sokadalom alkalmával a népet felfegyverezni parancsolta.

A fennebbi vallomást magaménak esmérem

Rákosi Lajos m.k. ügyvéd

*Ötvenötödik tanu kerpenyesi bányász Plik Petru, disunitus, 13 éves,
nem eskettetett meg, törvényes idejű nem lévén*

Általánosan azt valya, hogy több hetekkel ezelőtt, mikor minden helységben kezdődtek a gyűlések tartatni, kerpenyesi pap Bálint László egy levelet mutatott a templom előtt a népnek és azt mondotta, hogy az a császártól érkezett, melyben a jobbágyság el van törölve s minden ember szabad lessz a maga jószágával, úgy is a magyarok eleget éltek az oláhokon, eleget szívták őket, mint a malacok a kocákat – huncfutok a magyarok, az ördög vigye el őket, többé nem fognak élni az oláhokon, ezeket tanu az egybegyűlve volt néppel füleivel hallotta.

+ Plik Petru

*Ötvenhatodik tanu verespataki bányász hutman Csora János, unitus, 37 éves,
házas, letett hite után vall:*

1re Ingerültség van.

2ra Okát adni nem tudja, s egyes eseteket se tud felhozni.

3ra Semmit.

+ Csora János

37. Fő kormányzó ő nagyméltósága ezen év és hó 22^{ről} 1625 elnöki szám⁸ alatt tudatja a biztossággal, hogy folyó hó 20^{áról} 26 szám alatt tett felterjesztésünk következtében Topánfalvára és illetőleg Abrud bányára még két század és pedig egyik Tordáról a második székely ezredből, a második pedig vagy Szászsebesből vagy Károlyfehérvárról sietőleg kirendeltetett - x. betű alatt.

Mire is feljelentetett sat.

38. Zaránd megye alispánnya által a biztossággal 20 szám alatt közlött vallomása és történeti leírása Nagyhalmágyon befogatott Alsó Fehér megyei vidrai születésű Kriszta Todor bujtogatónak.

A szolgabíró közbejött elmebéli betegség miatt abban nem működhetvén, rövid úton a biztosság mellé rendelt megyei főbíró Benedek Jósefnek az abban kijelelt egyének szelíd kikérdezése végett átadattak.

⁸ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VII, București, Ed. Academiei Române, 2005. Vezi documentul nr. 188.

39. A biztosság bizonyos körülmények felfedezésére szükségesnek tartván a zalathnai levél szedőseget arra utasítani, hogy minden láрма és közzé tétel elkerülésével, következőleg hivatalos titok módján minden a topánfalvi erdő sáfárhoz Lerchenfeldhez odavaló erdősz gyakornokok Reschner és Schemmelhez intézett és azon posta hivatalhoz érkezendő leveleket azonnal a járásba helyt Zalathnán lakó szolgabíró Tövissi Gergelynek kézbesíteni el ne mulassa.

Az említett szolgabíróhoz a szükséges rendelet megtétetett oly hozzáadással, hogy a posta hivaltaltól átadandó olyan leveleket a biztossághoz címzendő új borítékba zárva jó elő vigyázat mellett azonnal küldje fel.

1848. Szent Iván hó 26^{án}

40. Folytattatik a tanuk vallomásának bévétele.

Ötvenhetedik tanu az abrudbanyai bányászati hivatal írnoka Eisman Károly római catholicus, 49 éves, házas, lelett hite után vall: az

1re Ingerültség van.

2ra Általánossan okát adni nem tudja ugyan, azomba Topánfalván maga jelen volt, mikor if. Jánk Ábrahám junius 9^{én} tartott ottani héti vásár alkalmával az oláh népet egy emeltebb helyről fölszollította, hogy mindenki felfegyverkezzék, hogy azon esetbe, ha megtámadtatnának, magokat utolsó csepp vérig védelmezhessék. Továbbá abrudfalvi lakos Kok Mihály a tanunál folyó hó 25^{én} azt mondá, hogy a topánfalviak nagy készüllettel vagynak, mivel két szekér szurkot hoztak a havasról oly végett, hogy azt puskaporral elegyítve annál nagyobb pusztítást tehessenek kitérések alkalmával.

3ra Verespatakon Bálint Simon unitus lelkész, Topánfalván if. Jánk Ábrahám a nép bujtogatoi.

Eiszmán Károly
k.bányanagyi írnok

Ötvennyolcadik tanu abrudbányai bányász gazda Mlágyn Rafila Nyikuláj disunitus, 66 éves, házas, lelett hite után vall:

az 1re 2^{ikra} és 3^{ikra} általánosan: Az ide való egy oláh gyűlés alkalmával valami pénzgyűjtést határoztak egy új oláh ügyvéd költségeire, de tanu ezt nem írta alá, későbbre újra réájött egyházfí Munkátsi Gerászim, hogy adjon ő is pénzt, mire tanu azt felelte, hogy nem adhat, mert elköltötte a bányászatra, erre nevezett egyházfí azt felelte vissza, hogy fog adni ő helyette, mire látván, hogy ki nem kerülheti a fizetést, arra kérte őtet, hogy egy forintnál többet ne adjon, ő azomban két forintot adott és a tanúnak bányabéli jövedelméből kihúzta, mibe csak kéntelenségből egyezett meg.

+ Mlágyn Rafila Nyikulaj

*Ötvenkilencedik tanu abrudbányai Roth Sámuelné Márton Susánna, unitaria,
46 éves, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség van.

2ra Az oláhok fenyegetőznek a magyarok ellen, ugyan is, mikor a bucsumiak között itten helyt verekedés történt, tanu Szászsebesbe utazandó fia után a metesdi fogadónál utólérte if. Jánk Ábrahám, ki is kérdezte, hogy az azelőtt való nap Abrudbányán a bucsumiak miért veretettek meg a katonák által, mire tanu azt felelte, hogy arról nem tud semmit, erre if. Jánk Ábrahám szitkozódni, káromkodni és fenyegetőzni kezdett a magyarok ellen, mondván: ő mint ügyvéde az egész havasi népnek a Biharig, azokat mind felköltötte a magyarok ellen, most menyen Szebenbe és onnan pénzt hozván és azt a nép között kiosztván népével egy éjjel Abrudbányát megrohannya, ott esznek magyar húst és levest, a férfiakat mind leölyük, mert a huncfut magyar nem áll a békességre, az asszonyokat nem bántjuk; ennek szolgája pedig azt mondá, hogy jaj lesz a szegény abrudbányai asszonyoknak is, mert éhel fognak meghalni, mivel a verekedés három hétig is el fog tartani, s akkor útjokat elályák, hogy semmi élés Abrudra bé nem hozattathatik. Nagyon is kikölt Jánk az abrudbányai rendőr igazgató Diószegi ellen, szitkozódva mondá, miként tudja azt is, hogy pénzét a pincébe hová vakolta bé balkéz felől.

3ra A bujtogatók mint halya Bálint Simon lelkész, Buttyán ügyvéd és if. Jánk Ábrahám.

Ezen vallomását mielőttünk keze kereszt nyomásával megerősítette.

+ Roth Sámuelné
Márton Susánna

*Hatvanodik tanu abrudbányai kereskedő Bogdán Theodor, római catholicus,
41 éves, házas, letett hite után vall az:*

1re Ingerültség van elég.

2ra A magyarok és oláhok között, ugyan is a tavaszon tanu Enyedről if. Jánk Ábrahám pedig Szebenből jöven Abrudbánya felé öszvetalálkoztak ketten ezen útba, s ekkor kérdezte if. Jánk tanutól, hogy hát az unió megesett-é, mire tanu igennel felelvén, Jánk azt visszánozá, hogy a nem fog megtörténni, mivel az oláh püspök Lemény nem volt fel hatalmazva az oláh nemzet részéről az unióba belé egyezni. Továbbá azt is mondá Jánk, miszerint azt hírlelték a magyarok, hogy ötet Kolosvárt elfogták volna, de e nem igaz, mert ő elmegyen Kolosvárra és meg látja, ki meri réa tenni a kezét.

3ra Úgy halya, hogy az oláh népet Verespatakon Bálint Simon unitus lelkész, Topánfalván ifj. Jánk Ábrahám, és itten Begneszku nevű oláh tanító bujtogatták.

Theodor Bogdány

*Hatvanegyedik tanu verespataki bányász Czura Stéfán unitus 48 éves, házas,
letett hite után vall: az*

1re Ingerültség van.

2ta A magyarok és oláhok között, melynek egyik okát annak tulajdonítja, hogy lelkészek Bálint Simon őket megyéjéhez tartozókat többször gyűjtötte össze a maga házához, tanu maga is 3^{or} volt jelen ilyen gyűlésbe, melybe a többek között azt fejtegette: hogy az oláh népnek is fel jött a csillaga, és most szabad nékiek mindent, valamint hivatalokat is követelni, a melyekből eddig ki voltak rekesztve; más gyűlésbe pedig felszólította őket, hogy a helybéli rendőri igazgatónak megváltoztatása iránt tégyenek lépést, s kérjenek magoknak oláh rendőr igazgatót; mire nézve többed magával ezt szorgalmazni az abrudbányai tanácshoz bé is ment, azután kérelmet írt a tárgyba, de tanu egyik alkalommal se elegendett közikbe, mert annak helytelenségét maga a tanu is ártallátta. Továbbá a verespataki őrseregbe a tanu is a több magyarokkal és oláhokkal beálván, fel is esküdtek, de későbbre, miután egy röpirat közhelyen felolvastatott, melybe püspökjeik és papjaik elfogatásáról és lenyakasztatásáról volt szó és említés – elkedvetlenkedtek és az őrseregből kiállottak. Nem sokára ezután papjuk Bálint Simon a templom előtt egy más zászló alá újra fel eskette őket, mely eskü az előbbenitől különböző nem volt.

3ta Bálint Simon lelkész tudom, hogy az oláh nép egyik vezetője, ki is a vidéki falukat is összejárta az oláh ügy terjesztése végett.

+ Czura Stéfán

*Hatvankettődik tanu abrudbányai Rákosi József unitarius, 21 éves, nőtlen,
letett hite után vall az:*

1^{ore} Ingerültség igen nagy van.

2ta Az oláhok a magyarok ellen ingerültek. Tanu maga hallotta tulajdon házakba egy bisztrai közlakos Ilisia György nevezetűtől, hogy topánfalvi ellenőr Moga Demeter és szolgabíró Bisztrai Josef és még egy ember csak két hétig fognak élni, mivel csalták a népet sokat, egyébaránt ha más nem, ő maga bizonyosan eltészi láb alól Mogát és Bisztrait. Továbbá tanu maga hallotta Buttyántól Kolosvárróli haza jövő útjába, hogy mindenütt a hová érkeztek s oláhokkal találkoztak, őket felszólította, nyilvánítván, hogy ő is oláh ügyvéd, és mondá, hogy az urak félnek, és kérni kell, most mindent megadnak; biztatván az oláhokat, hogy ne legyenek oly lágyak mint eddig voltak.

3ta Buttyán ügyvéd az első izgató.

Magaménak esmerem Rákosi Josef m.k.

*Hatvanharmadik tanu abrudbányai kereskedő Enyedi József ref., 52 éves, házas,
letett hite után vall az:*

1re Ingerültség nagy van.

2ta Az oláhok megszűntek jó indulattal lenni a magyarok iránt gyűléseket tartottak az oláhok még éjjel is, Sulucz Szimion, Kolosa Sándor és Tóbiás Ámosz

lelkésznél oláh ügyekben. Topánfalván jelen volt a tanu, mikor if. Jánk Ábrahám az ottani vásár alkalmával dobbal gyűjtötte egybe s fellázasztotta, hogy fegyverkezzék fel magukat, és mikor megszollította ötlet a tanu, hogy miért zavarta meg a vásárt /mert akkor az ott volt kereskedők semmit se adhattak el/ és a népet? azt felelte: hogy nékiek is szabad mint a városiaknak magokat védelmekre felfegyverzeni. Ugyan csak midőn Enyedről útjából visszatért volt megszollította a tanut if. Jánk Avrámmal ezen szavakkal: hát mi hír vagyon Enyeden, mire tanu azt felelvén, hogy jó hír van, mert a odavaló nép között a csendesség helyre állott, említett Jánk arra azt mondotta: hogy a dolog nem úgy áll, mert ő az uniót el nem fogadja és annak elfogadására maga püspök Lemény sem volt az oláh nép által felhatalmazva.

3ra Verespatakon unitus lelkész Bálint Simon, Topánfalván és vidékén if. Jánk Ábrahám a nép vezérlője és bujtogatója, valamint a topánfalvi uradalmi bíró Korkés János.

Enyedi Joseff

Hatvannegyedik tanu verespataki bányász Zsurka Pétru disunitus, 29 éves, házás, letett hite után vall az:

1re Ingerültség van. 2ra az oláhok és magyarok között, okait azonban nem tudja előadni, 3ra semmit.

+Zsurka Petru

Hatvanötödik tanu verespataki bányász Csufleká Juon Szuflet disunitus, 37., házás, letett hite után vall az:

1.2.3^{ra} általánosan: ő azt hallotta maga a tanu a Gritta Gyirkuláj vejitől Györgyitől mondatni: no már elvitte az ördög a magyarokat, az oláhok markába estek újra a magyarok.

+ Csofleka Juon Szuflet

Hatvanhatodik tanu abrudbányai királyi aranyváltói ülnök és bánya mérnök Frendel Ferenc úr, rom. cath. 34 éves, házás, letett hite után vall:

Általánosan csak annyit, hogy Topánfalván lévén folyó hó 9^{en} látta s hallotta személyesen midőn if. Jánk Ábrahám felfegyverkezésre felszollította a népet – egyébaránt mondotta ugyan azt is, hogy megtámadni senkit sem akarnak, csak magokat védelmezni, továbbá mondotta, hogy tegyék meg szolgálatjokat, mivel tartoznak, míg szabadságok megérkezik.

if. Frendl Ferenc

Hatvanhetedik tanu abrudbányai Rákosi Jánosné született Zudor Térésia, unitaria, 50 éves, letett hite után vall:

Általánosan: hogy tulajdon házánál mondotta bisztrai közlakos Ilisia Györgyi, miszerint topánfalvi ellenőr Moga Demeter, szolgabíró Bisztrai Josef s még egy egyén, kit nem nevezett meg, csak két hétig fognak élni.

Zudor Terésia, Rákosi Jánosné m.k.

*Hatvannyolcadik tanu verespataki bányász gazda Pápai Sándor római catholicus,
35 éves, házas, letett hite után vall az:*

1te Ingerültség van.

2te Az oláhok és magyarok között verespataki unitus lelkész Bálint Simon idei pünkösöd 3^{ad} napján tanu jelenlétébe kezdette piszkolni az abrudbányai és verespataki magyar tiszteket, minnyájokat tolvajoknak mondván s fenyegetvén, hogy mind le teszi, ha Isten segitti, van nékiek az ők templomokban kiket válasszanak magoknak tiszteknek, s jaj lesz a magyar tiszteknek, mondotta a tanunak: te menj el hozzájuk, mondd meg nékiek, hogy jöjjenek és csinályanak békességet, mivel ha nem békélnek, majd megbékélnének, de késő lesz. Erre mondá a tanu: de hát ártatlanok is vesznek el? Bálint azt felelte, azok térjenek meg jókor s tartsanak vellünk, mert azután én sem segíthetek rajtok, a verespatakiakban nem bízom még annyira, mondá Bálint, mint a topánfalviakba; továbbá mondá: majd meg látjuk, melyik lessz most erősebb a fuszulyka é vagy a hus? amaz alatt az oláhokat, emez alatt a magyarokat értvén, így folytatván továbbá beszédjét, eleget szívták a magyarok az oláhok vérét, de ezután nem fogják többé szívni, azt is mondván, hogy a magyarok tették magoknak királynak Kossuthot, mi oláhok is fogunk magunknak más királyt tenni, híjába fogta el a tanács az ő levelét, meljet nékie Buttyán ügyvéd írt, mivel akármit is csinálnak, mégis 3^{or}, 4er is egy héten levelezik Buttyánnal.

Henzel János veje Thoma azt mondotta tanu előtt, hogy templomjokhoz tartozó 45 oláh nép van öszve esküve és ha a magyarok igazat nem adnak nékiek, tanácsot fognak gyűjteni és magoknak igazat tenni.

3ta Verespatakon lelkész Bálint Simon, Topánfalván pedig if. Jánk Ábrahám a nép vezérei és bujtogatói.

Pápai Sándor m.k.

*Hatvankilencedik tanu abrudbányai királyi bánya nagy Reinisch Ágoston úr,
r. Catholicus, 47 éves, házas, letett hite után vall: írásba adott vallomása szerint:*

1te Igenis köztudat szerint ingerültségek Abrudbányán, Verespatakon és a szomszéd vidékeken is történtek.

2ta Hír szerint ezen ingerültség a magyarok és oláhok között mutatkozott.

3ta Közhír szerint az ingerültség szerzői és vezetői Verespatakon Bálint Simon unitus lelkész, Offenbányán helyettes falusi jegyző Moga, Topánfalva vidékén egy Jánk nevű ügyvéd, kit is folyó év és hó 9^{en} Topánfalván egy országos vásár alkalmával hivatalos foglalatosságom eligazítása /arany váltás/ végett aranyváltói ülnök Frendl Ferenc és írnok Eisman Károlyal oda menvén, egy nagy oláh egyénekből álló tömeghez egy állásról ily értelmű szavakat hallottam intézni s illetőleg hallottunk: fegyverkezettek föl, mert most minden népfaj felfegyverkezik, egyébaránt tartozástokat úgy mint az adót a taxákat fizessétek. Az abrudbányaiakkal tartsatok, őket ne bántsátok, tartsátok magatokat a balásfalvi határozatokhoz a golyóktól ne féljete s ha látnátok, hogy én reszketnék támadjatok meg engemet és kérdjétek miért reszketz? Sat.

Egyébaránt nevem aláírásával megerősített bizonyítványomban arról mit t.i. nevezett Jánk fennebb írt alkalommal a Topánfalván egybegyűlt nagy néptömegnek hirdetett, mely mint értésemre esett, a méltóságos királyi fő kormányzéki bizotmány keze között létezik, körülményes nyilatkozatom s illetőleg mint szem és fűltanuk öszvesen nyilatkoztunk.

Reinisch Ágoston m.k.
királyi bányanagy

*Hetvenedik tanu verespataki királyi szakmester Antos Josefúr ref. 34 éves,
házas, letett hite után írásba beadott követekezendő vallomást tette:*

1re Ingerültség igenis van, a

2^a Fajdalommal kéntelenítettém az újabb időkben itt Verespatakon éppen, midőn az egyetértésre s testvéri szeretetre legnagyobb szükség lenne, oláh ajkú polgár társaink hidegségét s ingerültségét tapasztalni a magyarok iránt, melyeknek magvát, minthogy az utóbbiak tudomásom szerint erre semmi alkalmat nem szolgáltatván, az ide is elhatott bujtogatók ármánykodása hintette el; azt hitetvén el a néppel, hogy a magyarok felséges urunkhoz hívtelenek lettek, a jobbágyok felszabadítását nem akarják s több efféléket. Ezen állításom igazolására szolgáljon többeknek – kiknek neveit nem tudom – azon nyilatkozatok, hogy ők nem tartanak a magyar királlyal, hanem a császárral; de főképpen egy Korpádia nevűnek királyi sebész Vég Jánoshoz intézett illetlen szavai, melyeket Végh jobban előadhat; továbbá az ide való unitus lelkész Bálint Simonnak Kovátsits Mátyás /királyi bánya felügyelő/ előtt tett azon nyilatkozata, hogy sajnálja Antos szakmestert, mert jó s becsületes embernek esmérí, de minthogy magyar és Vinklerrel, Véghel és Jánki Györggyel tart, néki is pusztulni kell, – ezt hallottam if. Vinkler Károlytól, de magától Kovátsitstól is. Az ingerültségnek s elkülönözni akarásnak jele az is, hogy az oláh templomok tornyaiak máig is idegen zászlók függenek; hogy: az itt is a közbátorság s csend védelmére alakult őrseregből az oláhok hír szerint papjaik parancsára magokat lassan-lassan kihúzták, éjjelenként gyűléseket tartanak, fegyveresen járnak, s alkalmat keresnek hogy a magyarokkal öszve csaphassanak.

3^a megfeleltém a 2ik kérdés alatti feleletemben.

Antos Jósef királyi szakmester

1848. Szent Iván hó 27^{en}

41. Folytattatik a tanuk vallomásainak bévétele, és a topánfalvi körülményekre nézve megállítottak a következő kérdő pontok.

1. A közelebbi időben tapasztalta é a tanu, hogy Topánfalván és vidékén az oláh nép ingerültségbe lett volna? ha igen:
2. Mikben mutatkozott azon ingerültség, sorolya elő a tanu az annak bémutatására szolgáló egyes eseteket?
3. Ki, mikor és mikbe bujtogatta és vezérelte az oláh népet?

4. A közelebbi időben u.m. folyó Szent Iván hó 19, 20 és 21^{én} Topánfalván és annak vidékén lázasztó fegyveres felkelése az oláh népnek mi okból történt, ki volt annak az indítója és mi volt a célja?

Hetvenegyedik tanu topánfalvi kereskedő legény Popovits Diénes, disunitus, 28 éves, nőtlen, letett hite után vall az:

1re Nem tud különös ingerültséget, de az utolsó időkbe volt nyughatatlanság a népbe.

2ra Különösön tudja, hogy április elején egy szombat nap járt volt legelébb Topánfalván verespataki unitus lelkész Bálint Simon, a mikor tanu otthon nem volt s nem is tudja, mi célból ment oda, hanem egy hét múlva azután ügyvéd Buttyánnal viszont megjelent, mely alkalommal a disunitusok temploma előtt a népet egybe gyűjtván Buttyán egy petitiót terjesztett elejekbe, melyet ő mint mondotta volt, Kolosvárról hozott, és ott a Lemény püspök jelenlétében többedmagával állítottak meg, - ennek valósága ellen Moga Demeter kikelt, de erre a neveztek nem hajoltak, hanem a néphez fordultak s kérdezték, akarnak-é petitiót készíteni, mire a nép igennel felelt -, onnan Korkés Jánoshoz gyűltek, ebédeltek s onnan mentek Bisztrára. Annak utánna következett a balásfalvi gyülekezet, hova Topánfalváról is igen sokan mentek el, ennek pedig az volt oka, mivel Patitza Juonutz odavaló lelkész a templomban a szerént hirdette ki a gyűlést, hogy oda elmehet minden kinek kedve van.

3ra Közöségesen a topánfalvi és vidéki nép if. Jánk Ábrahám ügyvédtől függ, ez vezeti a népet, segédjei nékie Korkés János, Korkés Nikulaj, Juonettye Péter tanító, Sulucz Josef kamarai kulcsár, Morár Számoila, kik közül nevezett Jánk püspök Leményt, tanunak füle hallottára huncfutnak szidta, a gyűlések mind a Korkés János házánál szoktak tartatni a fent nevezett segédekkel.

4re Ezen hó 19^{én} csak hirtelen azon hír terjedett el Topánfalván, hogy jönnek a katonák, azután azt hírelték, hogy a muszkák, végre hogy a szerbek jönnek Albák felől, miért is a nép nagy rémülésbe jött, melyet nevelt albáki Koltzon Lup előadása is, ki lóháton sietett a szolgabíróhoz jelenteni a katonáknak a havasokon általi érkezését, ekkor tanu maga Szabó Péterrel lóra ültek, s útjukba több helyeken felfegyverkezett ember csoportokra találván, egészen azon helyig mentek, hol állíttatott a katonáknak azon éjjel a havasokon átjövetele. ott is egy tömeg fegyveres nép örködött, kiktől kérdezve, a láрма okát, azon feleletet adták, hogy semmit se láttak, hanem egy tolvaj kiáltásra csoportoztak egybe, de a tolvaj kiáltás kitől eredett, nem tudták megmondani. Ezzel Topánfalvára más nap 20^{án} hazatérvén, az odavalókat megnyugtatták, visszatérő útjukba találtak egy postára, ki Albákra if. Jánk Ábrahámtól egy levelet vitt, melybe rendelést tett hozzájuk, hogy felfegyverkezve készen ályanak, és a midőn általa felszollíttatnak, kelyenek fel. Ezen levelet tanu magához vette és átaladta lelkész Pátitza Juonnak; de alig történt meg a topánfalviak megnyugtatósa megint féreverték a harangokat s azt hírelték, hogy a katonák a bisztrai hegy felől jönnek-, erre tanu azon dombra indult, melyen a görög egyesült templom áll, hogy onnan láthassa, valyon igaz é a hír vagy se, de a cinterem kapuja bé lévén zárva, nem mehetett oda bé, s ekkor melléje termett topánfalvi Nyág Juon s azt mondá tanunak, nincs miért nézd, mert bizonyosan jönnek, ezzel leszállott a többi egybegyűlt néphez, hol ugyanoda való Motora

Vaszília azt mondotta, hogy ezen hírbe nem kell kételkedni, mert a katonákat maga is látta. Ekkor Pataky Pál erdőséf azt mondotta, hogy menne el két lovas ember, a ki ennek jobban járjon végire, tehát megint a tanu indult el gyalog Szabó Péterrel s elmentek a bisztrai hegyre, hanem ottan se találtak senkire, s így az egész rémülés alaptalan hír terjesztésén épült.

Popovits Dienes

Hetvenkettődik tanu topánfalvi egyházfi Szabó Péter római catholicus, 36 éves, házas, letett hite után vall az:

1re Igen is történt ingerültség és nyughatatlanság.

2^a Verespataki unitus lelkész Bálint Simon tavasszal oda jöven Topánfalvára Korkés Jánoshoz, az uniót tanácsolta az oláhságnak. Másodszor is oda ment Topánfalvára ügyvéd Buttyánnal és hallotta, hogy a néppel tanácskozott az oláh ügyben, tartván tanácskozásait Korkés Jánosnál, Korkés Nikulájnál, kultsár Sulucz Josefnél, s a mint hallottam, északánként, a gyűlés tagjai voltak a nevezettekén kívül if. Jánk Ábrahám, ki vezérek volt, Juonettye Péter, Dángyá Juonucz, Pátitza Juon és Tyok Todor aranyáltoi gorniyik. Későbbre visszahúzták magokat, Sulucz Jósef, Juonettye Péter és Pátitza Juon, ez utolsó az unió megállítása után maga tanácsolta a népnek az uniót. A

3^a Jánk Ábrahám ügyvéd tanunak jelenlétibe a közönséges piacon, ahol heti vásár szokott tartatódni, valamint a topánfalvi, úgy a vidékből minden oda egybe gyűlt népet fegyverkezésre szolgáltotta fel.

4re Vall mint az előbbi tanu Popovits Diénes azon megjegyzéssel, hogy azon vallomásba említett levelét Jánknak nem olvashatta el azért, mert oláhu volt írva, s csakis a Popovics magyarázatjából tudja annak tartalmát, továbbá a Nyág Juon által tett nyilatkozatról semmit se tud, nem lévén ottan maga Popoviccsal a templom dombján.

Szabó Péter m.p.

Hetvenharmadik tanu verespataki sebész Végh János úr, unitárius, 35 éves, házas, letett hite után az I^o rendbéli 25 számok alatt megállított kérdő pontokra írásba a következőleg vallott:

1re Ingerültségek igenis történtek.

2^a Mert mind abrudbányán, mind a környékben egy darab idő óta mindenki mozgásba és félelembe van, mire okot az oláhok szolgáltatnak, mert ezek az egész Verespatak által kért, a tanács által megválasztott s megadott verespataki rendőr igazgatónak engedelmeskedni nem akarnak, a magyarokat illetlen szavakkal sértik, s így történt véllem, midőn egy alkalommal többek jelenlétében, úgy mint Dersi Samu, Ürmösi Ferenc, Füzi Sándor, if. Vinkler Károly s még többek előtt az egyenlőség és testvériség ellen zúgolódó Korpágyé Juonnak megmagyarázni kívánnám, hogy a mostani változásokkal az oláh nemzet nyer legtöbbet, s mi szép dolog s nagy boldogság vár reánk kimondatván az unió, egyenlő joguak leszünk a magyar honba közelebből hozott törvények által, s hogy ezen boldogságot hamar élvezzük, csakis az unió előmozdítására kell törekednünk: erre Ő durván azt felelte,

hogy nékiek semmi, de semmi sem kell magyaroktól, Erdély úgy is az oláhoké volt, minket oláhokat a magyarok sokszor megcsaltak, meglopták s megbasztak azért sem testvériség, sem egyéb nem kell; ennyi megbecstelenítést nem tűrhetve, azt kérdezte tanu, nevezné meg, mikor csalta meg? vagy egyebeket csináltam é nékie? arra azt felelte, nem a tanu, hanem az országi magyarok. Abban is mutatkozott az ingerültség, hogy Gita Juon /Jepura/ és volt dászkel Prézsa számtalanszor dicsekedtek azzal, hogy az oláhok több millió, a magyarok pedig kevés számmal vagynak. A magyarok bosszantására mind a felső, mind az alsó oláh templomnak tornyaira idegen ország lobogóját tűzték ki, a azon étzaka pap, mester s több oláh ajkú hívei az utcákon fel s lejárva, csoportonként tanácskoztak kiabálván: “Sze trejászke Rományi, ál noszt ó foszt Árgyálu, járe al noszt trebuje sze fie”.

3ra Ezen ingerültségnek szerzője, terjesztője és vezére a tanu tudta szerént verespataki unitus lelkész Bálint Simon és pénzen fogadott ecclésia gondnokai Buttyán László és Gita Juon /Jepura/ egy ifjú tanító Zsurka, Korpágyé Juon. Hogy Bálint szerző, onnan állítja, hogy leg elebb ötet tapasztalta egy Verespatakon megjelent Mikás nevűvel alattomba jární, ő volt, ki egyházát ünnepnapokon is elhagyva faluról falura járt, prédikált, a népeket mind, Bisztrán is megeskette s mint ifjabb Molnár János mondja, több lázított felszollításokat tett hozzájuk, például: lefeküdt a földre, azzal akarván megmutatni, hogy alább nem eshetnek. Buttyánnal az egész vidéket eljárván, midőn kérdezték a tanuk s többen, hogy miért nem nyughatik s miért ingerli a népet? azt felelte, hogy felsőbb parancsolatnál fogva jár s csak azt mondja a népnek, hogy az ország gyűlésig várjanak, s midőn erre azt mondotta volna a tanu, hiszen e nem lenne egyéb, mint kimondani a határidőt a felkelésre, s ha az ország gyűlés minden kívánataikat nem teljesíthetné, tehát kelyenek fel ugy é? erre azt felelte, hogy arról nem felel. Szüntelen tanácskozni járt Abrudbányára, valamint az esperest is szokottnál gyakrabban meg jelent Verespatakon.

A verespataki oláhokat csak Balásfalváról visszajövet vagy jötte után tudta magához varázsolni; a verespataki őrserembe több oláh atyafiak állottak volt bé, de a mint tiszteletes Bálint úr Balásfalváról vissza jött, többé gyakorlatra egy se állott ki, ilyenek Csora János, Csora Páskucz s többen. Tiszteletes Bálint úr ingerelte s vezette bé Abrudbányára több becsületes verespataki oláh ajkú polgártársainkat, hogy magoknak oláh policájt erőszakolyanak s csak ugyan, többeknek a nevében Vlád János által Bálint Simon iratott egy a magyarokat rágalmazó s becstelenítő kérelmet. Gita Juon csaknem minden tetteinél segédje volt, még pénz is gyűjtöttek számára. Hogy Prézsa és Korpágye Juon ezen mozgalmaknak elő mozdítóí, abból ítélem, hogy szüntelen a millió oláh ajkúak számával mosták szájukat. Hogy Buttyán az ingerültség vezére abból állítja, hogy többször alattomos gyűléseket csinált, s Bálintal együtt utazták bé a havasi falukat s együtt készítették azon instantiát, melynél fogva a nép /az az: az oláh nép/ a Magyarország Erdélyeli eggyesülését megakadályoztatni kívánnya. Zsurka nevű tanító pedig plebánus Toth Istvánnál nagy tüzzel nyilvánította, hogy unió nem lessz, csak azon esetben, ha mindent valamit az oláhok kívánnak, az ország gyűlés telyesitti.

Wégh János

Hetvennegyedik tanu topánfalvi királyi uradalmi erdőszei gondnok Pataki Pál úr, ref. 45 éves, özvegy, a 41 szám alatt megállított kérdő pontokra letett hite után vallomását írásba adta bé a következőleg.

1re Semmit, mert nem valék Topánfalván.

2ra Semmi, mert e tájba Szebenbe voltam szabadsággal.

3ra Erdősz gyakornok Bokor Ferenctől hallottam ispány Lázár György úr jelenlétébe, hogy folyó ho 20^{án} Korkés Miklós alias Dregutz, topánfalvi, írt volna leveleket az if. Jánk Ábrahám aláírása alatt Kerpenyesre, Bisztrára és Szohodolba, hogy estvére jönnének Topánfalvára.

4re Folydogáló hó 19^{én} fél három órákor délután albáki zsoldos Lup Topánfalván keresztül Bisztrára a szolgabíró úrhoz siete azon hírral, hogy a szeketurai bíró Pántya Nyikuláj izenteti általa feles számú katonaság vagy rabló jövetelét a havasokon át, mely már Albák felől Topánfalvára közeleg; ezen hír hirtelenébe nagy rémulést okozván a nép között, villám sebességgel a hegyekről összefutott mint egy 5–600 ember mindennemű fegyverrel ellátva; de a jó tanácsnak engedve estvig lecsendesedett; estve megérkezvén if. Jánk Ábrahám beszédet tartott, s azt mondá, hogy még nem bizonyos a hír, de jól tették, hogy megjelentek.

20^{ára} virradólag csak beszélgetés s oka taglalgatása folyt a zavarnak, estefelé 8 óra tájba egycerre tolvaj kiáltás keletkezik minden felől azon jelszóval, jönnek a katonák vagy rablók s leölnek – a görög nem egyesültek harangját férehúzzák, az egyesültekét is, de e későbbre megszűnt, arra lőn rémítő zaj, futás, sírás, hordozoskodás a hegyekre, csak nem a kétségbe esésig.

A katonák jövelele hírért terjesztette topánfalvi Motora Veszilie, ki azt mondá, hogy látta a katonákat feje ruhába, midőn felszollítottam, hogy vigyázzon, mert fejével játszik, ha bé nem tudja bizonyítani, akkor arra utalt, hogy nékie topánfalvi disunitus lelkész, Pátitza Jonucz mondotta. E lázongás újra nagy nehezen lecsendesedett reggel 8 óra tájba láttam Jánk Ábrahámot ofenbányai jegyző Moga Joseffel járnai, ki egyéb aránt egész éjjel át Topánfalván volt fegyveresen, de Jánk a lázadás előtt kiment a faluból s csak reggel jött be Muncel felől.

21^{ik} reggelén a Jánk jelenlétébe eskütt szék alakult, rendőrségi s az óta még eddig legkevesebbé sem háborítódott meg a csendesség.

Pataki Pál m.p.

Hetvenötödik tanu topánfalvi r. catholicus lelkész Kapotán Márton 34 éves a 41 szám alatt megállított kérdő pontokra papi hitére vall: írásba beadott vallomása szerént:

1re A topánfalvi ingerültséget tapasztaltam azon naptól, melyben balásfalvi népgyűlésre meghívtak az oláhok.

2ra Az ingerültség mutatkozott tüzes beszédekben, topánfalvi magyar egyén díjnak Rákosi és szabó mester Seres Mártonnak a faluból történt ki idézésébe.

3ra Első lázasztók voltak Bálint verespataki unitus lelkész, ki oláh beszédet, sértőt és ingerlőt tartott Topánfalván a disunitus templom melletti dombon; ő szerénti gyümölcs oltó Boldogasszony napján, mely beszédében tűzzel említette, miszerint püspökökre a magyarok ötvent verettek és hogy a szollónak t.i. Bálintnak van 200 forint fizetése a disunitusoknak semmi, a catholicus papnak ezerek. Az egész beszéden nem voltam jelen, csakis a végén. Ezen kívül fő kolompások Buttyán abrudbányai, if. Jánku vidrai ügyvédek, ki naponként több hetek óta nagy tömegekbe gyűjtven a népet ingerli fegyverkezésre, név szerint pünköszt előtti pénteken Topánfalván történt vásár alkalmával egy pár ezer embert öszve gyűjtve, a híd karfájáról hosszason beszéllett mondván, fegyverkezettek fel, többé ne lássalak benneteket fegyver nélkül, majd ha reánk jönnek, mi csak játzunk vélek itt a hegyek között. Ezen if. Jánkut régóta mindég két, 3 ember kíséri. A mihálcfalvi híreket az utcán beszélte nekem egy Mária nevű 80 éves vén asszony, s ímé ott terem if. Jánku Ábrahám ezen szavakkal, majd megsíratja azt a magyarnak gyermeke is. A titkos terveket, beszédeket tudniok kell a következő egyéneknek, akik nélkül mi sem történt, kik szüntelen együtt voltak, sugdostak és tikos gyűléseket is tartottak, úgymint: a két topánfalvi Korkés testvérek, popá Páticza, Sulucz Josef a kulcsár, Juonettye Péter tanító és Tyok Todor mielőtt Bécsbe ment volna. Sokszor lehetett hallani az utcákon ezen ígéket, ha nem adnak szépen, vérrel is veszünk.

4te Hogy az utóbbi fegyveres egybeseregülésnek, harangok fére veretésének igaz oka mi lenne, vélekedésem szerint sokkal mélyebb, sem hogy egyes ember bizonyost mondhatna, az hát szorgos kutatás után nyilvánulhat.

A topánfalvi szász ajkú gyakornokok is a zavarok alatt meghitt barátságba éltek a bujtogatókkal.

Kapatán Márton sk. topánfalvi r.k. plebánus

Hetvenhatodik tanu Bisztra falu jegyzője Bálya György diszunitus, harmincegy éves, nőtlen, letett hite után általánoson vall:

Folyó év április 1° napján Bisztrára jött verespataki unitus lelkész Bálint Simon, abrudbányai kereskedő, Gergelyfivel, és az odavaló unitus lelkésznel Fodor Jánosnál többen lévén együtt Bálint előmutatott egy petitiót mely azon hó 3^{án} Abrudbányán tartandó nemzeti oláh gyűlésen vala tárgyalandó, – mire tanu azon megjegyzést tette, hogy abból egy néhány pontot ki is lehetne hagyni mert ha olyan sokat kérünk hát nem nyerünk semmit, majd azt fogja mondani a magyar, hogy ő meg mutatta az olának az ujját s az oláh már be akarja falni az egész kezét – mire Bálint azt felelte, ha azokat kihagyjuk, semmit sem fogunk nyerni.

Bálya György
bisztrai hűtös jegyző

Hetvenhetedik tanu verespataki bányász gazda Jánki János r.kat. 22 éves, nőllen, letett hűte után vall a 25 szám alatti pontokra:

1re Mind Abrudbányán, mind ennek vidékén nagy ingerültség van, és pedig a

2re Az oláhok és magyarok között különösen az oláhok viseltetnek idegenséggel a magyarok iránt egy darab idő óta, s fenyegetőznek ellenek, így fenyegette meg tanút is verespataki lelkész Bálint Simon, mikor egy Istvánkoné nevű asszony mondása szerint azt nyilatkoztatta, hogy szeretne ugyan tanu is oláh lenni, de már késő, mert a nyárs készen van az ő számára is. Továbbá a nemzeti őrseregből az oláhokat Bálint Simon lelkész léptette ki.

3ra Verespatakon az oláhokat Bálint Simon vezérli, reája hallgatnak csak, s az ő intéseit követik.

Jánki János m.p.

42. Alsófehérmegyei főbíró Benedek József rövid úton általadja Moga Josefnek, Sárdon lakó Pap Miklóshoz írt levelét, melyből dicsekedése mellett a tetzik ki, hogy a jegyzősége alá tartozó népet a felfegyverkezésre ő szállította fel, y. alatt.

43. A biztosságnak egyik tagtársa, Nemegyei János által adja biztosságnak kezelés végett, Pallós Miklós offenbányai kir. probásznak hozzá intézett levelét Z. alatt, mely szerint Moga József jegyző ezen év és hó 21-én 150 puskás és lántzsás embereket az offenbányai piacon rendbe állítván, maga iránti határtalan engedelmességre és hűségre feleskedte.

Mind a két adatból a tetszvéen ki, hogy Moga Josefnek ezen fellépései által, a közcsend és bátorság veszélyeztetve van, s az ő szabadláboni maradása által a már felingerült kedélyek, valamely kedvetlen kitörést vagy éppen zendülést szülhetnek, ezeknek kikerülésére a biztosság az ő személyes elfogatását igen is szükségesnek láttya, és mivel éppen a biztosság munkálkodása helyén személyesen jelen volt, a katonai parancsnoktól nyert segéderő közbejöttével le is tartóztatott, biztos őrizet alá tétetett, s szelíd kikérdeztetése főbíró Benedek Josefnek ajánltatott.

44. Folytatattatik a tanuk vallomásának bévétele.

Hetvennyolcadik tanu abrudbányai bányász gazda if: Sándor Ferenc ref. 30 éves, házaz, letett hite után vall a 25 szám alatti kérdőpontok közül az

1re Bizodalmatlanság sőt ingerültség is nagy vagyon.

2ra Az oláh és magyar nemzet között, ugyan is tulajdon stompiához menvén kornai Purcilla Josip, azt kérdezte tanutól, mit csinálsz társ uram, van-e sok arany? Mire mondá, hogy van mit Isten adot ő pedig felelé tanunak; Adja Isten, hogy az oláhok keljenek fel a magyarokra, akkor adok én a ti hitvány lelketeknek. Továbbá jelenlétiben adott ifjú Jánk Ábrahám parancsolatot az oláh népnek, hogy magukat felfegyverkezzék.

3ra Verespatakon Bálint Simon unitus lelkész, Topánfalván pedig if. Jánk Ábrahám a nép vezérlői és ingerlői.

Ifj.Sándor Ferenc

Hetvenkilencedik tanu abrudbányai r.kath. lelkész és esperes főtisztelendő Kovács Josef úr 62 éves, papi hite után, a 25 szám alatti kérdőpontokra a következő írásba bé adott vallomást tette.

Általánosan: Ha azokat akamám elősorolni, melyek itten a kivívott szabadság köztudásra jutása után felmerültek, némely bujtogatók ármánykodási miatt, arcusok kívántatnának, annak pedig tükrözése minő aggodalmat szültek az ingerültség által mindenfelől özönlő rossz hírek, városunk s véle kapcsolatba lévő bányászi népünk s annak kormányosiban s jelesen a gyengébb szívűekben, azt erőteljesen festeni pennám elégtelen, de ezek különben is eléggé tudva vannak, átalánosan azért csak azokra szorítom feleletemet melyeknek személyes tanúja voltam.

Szent György hava 30^{án} itten országos baromvásár lévén, estve sétálni indultam. Tekintetes Reinis Ágoston bányanagy, Trennenfels aranykémlő, Zilahi Josef városi tanácsos urakkal, s mikor együtt barátságosan beszélve a város felső résziben a pap Simon házánál vonulnánk el, szembe jött velünk egy Ház nevű abrudfalvi lakos lóháton, düledezve, s kiáltozva, s éppen irányunkba nagy hangulattal hogy messzebb lévők is érthetőleg hallhassák ezen szavakat lármázta elő: "Futtucz mortzi lui Ungurilor, ó vegye jó áztez pe csinye ó punye Kráj gyintre ungurj" – ezt mindenikünk tisztán így értette, ő ezzel lehető sebességgel haladott kiabálások között, de azt nem érthettük. Másnap május 1^ő napján a piacon találkozáván tisztelendő Bálint László kerpenyesi unitus lelkésszel s beszédbe ereszkedve vonatkozólag a mostani zavarokra, azt mondá a tisztelt lelkész, a nép csendes, nem lehet semmitől tartani; melyre én felhozván a fennebbi történetet, mondék: fejtsé meg nekem ezeket mert én itten valami nemzeti alatomosságot gyanítok rejleni, erre ő ezeket monda: "Hát ők hallják, hogy német császár légyen, s a közelebről kinevezett királyi helytartó nádort úgy tekintik mint magyar királyt, s azt akamák, hogy légyen oláh király is", arra kérdém, hát hová kívánnák helyeztetni az óhajtott oláh királyt s meddig terjesztené birodalmát? Erre azt felelte: "az erdélyi oláhokat a moldovai és oláh országgal egyesíteni s egy királyságot alkotni", én rosszalva a tervet egymástól megváltunk.

Bálint Simon verespataki unitus lelkésztől legtöbb rosszat bizonyít az egész környék, elég merész volt falukról falukra járnunk s a népet lázasztani, de ez reméllem eléggé is bé van bizonyítva, magam személyesen ennyit láttam: egy szereda nap, midőn az itteni törvényhatóság öszve vala gyűlve, a szállásommal által ellenben lévő praetoriális háznál, hírül hozák nekem valami verespatakiak, hogy Bálint Simon felköltötte a verespataki oláhságot, és jön bé a tanácshoz demonstrációval, erre lemenék szállásom eleibe, a csak hamar látám Bálint Simon lelkészt elől jöve zekében, megátalkodott ábrázattal, több oláhok kíséretében, s egyenesen felmenni a praetoriális házhoz, de a kísérők közül némelyek lent maradván azok közül egy Falits János nevű volt bányászomat kérdé, dá cse pure in szkáon azt felelé: ám venyit

cu popa és azután tudtam meg, hogy az előtt kevés napokkal a verespataki közönség által megválasztott, s a nemes tanács által megerősített rendőr Vinkler János abrudbányai tanácsosnak, a verespataki rendőrségből letételét sürgette, s helyébe oláhot tenni követelt.

Ezen vallomást, minden pontyait annak magaménak ösmerem, és tulajdon nevem aláírásával megerősítem.

Kézdialmási Kováts Josef abrudbányai lelkész és esperes

Nyolcvanadik tanu abrudbányai Ajtay Intze János Alsó Fehér vármegye táblabírája és városi tiszteletbéli jegyző. 39 éves, nőtelen, a 25 szám alatti kérdőpontokra letett hite után következő, írásba bé adott vallomást tette:

1re Ezen esztendő mártius hónapja 21^{én} magam is Kolosvárt lévén bizonyos dologért, hallottam és láttam az odavaló tanács és esküdt közönség határozata hirdetését, az unió, szabad sajtó és örsereg fölállítása sat. óhajta iránt, ami ezen városunkban is köztudattá válván nem sokára azotta itten Abrudbányán is ingerültségek történtek.

2ra Ezen ingerültségek kezdője és követője az oláh nemzet volt, mert hogy Kolozsvárról Bisztrára a jószágomba hazakerültem, láttam és vettem észre, hogy a papok, if. Jánk Avrám Iuj Alexandru, Bályá Györgye nótárius, verespataki unitus pap Bálint Simonnak Bisztrára és Topánfalvára lett megérkezésével, titkos gyűléseket tartottak, amelybe a latere szolgabíró Bisztrai Josef és spanalis volt controllor Moga Dumitru is befolyással voltak, és a számosan egybe hívott pórnépet titkos biztatásokkal ingerelték, amit a bisztrai lakosok egyrésze szolgálóm Bucsa Anának, nevezetesen a Nesutz felesége Ana és mások is megbeszéltek, aki nekem hírré tette, úgy azt is hogy bisztrai szolgabíró a pórnépet bégyűjtven itatta s arra biztatta, hogy az eke vasakból is ha más módjuk nem leszen, lándzsát és gyilkoló eszközt csináltassanak a magyarok elpusztítására, hogy a szolgaság alól felmentődjenek (mely létesült is amit ide való hivataloskodó Incze Sándor, id. Kováts Josef és Diószegi Lajos urakkal ez év június 19^{én} Bisztrára bizonyos hivatalos dolog igazittása végett utazva, láttunk több száz oláh pórnépet puskásan, lándzsásan és vasvillásan bolyongni, és letelepedve is lenni, amitől megírtózza utunkat a bisztrai határon félbeszakasztottuk és visszatértünk), amit véve észre késedelem nélkül az ide született városomba való béköltözést elkezdtem, és utomba a valje- bisztrai malom molnár és tulajdonosát többbedmagával, kik Topánfalvára a templomba vásámap menvén, szekeremmel utólérve, minek utánna esmeretség úttyán a köszönés megesett, arra kért az írt malom tulajdonosa, akinek csak Huhurez nevét tudom, hogy magyaráznám meg nekik, hogy az ő állapotjuk mi formálag áll, s idves lesz-e? amit én úgy ahogy már reájuk nézve a felség által meg is erősített, a magyar honság eldöntvén, megmagyarázván egész meglelégedéssel azt nyilatkoztatták nevezett molnár s több társai, hogy aznapi templomozás megesése után egy protestációt fognak bé adni, hogy ők arra amire a papjuk Bálint Simon, if. Jánk

⁹ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. I, București, Ed. Academiei Române, 1977. Vezi documentul nr. 26.

Avrám, Tyok Todor Puta, Korkés János, Moga Dumitru, s társaik titkos gyűlésekbe vették, attól elállanak s elvárják a következt.

3ra Ezen ingerültségnek egyenes szerzői, terjesztői, hogy t.i. az oláh nemzet a magyart tiporja el – és ők uralkodhassanak amint vettem észre:

- a) Ide Abrudbányára szószóloszkodni telepedett Buttyán János, aki a titkos oláh gyűlésekben való részvételen kívül azt tette dászel Begnyeszkuval, amint nekem tudakolásomra több tanuló oláh gyermekek kijelentették, s nevezetesen a Lénárt Sándor úr zsellérnéje és kisfiacskája, hogy mindenik oláh tanuló és azonkívül lévő gyermekeknek titkos jelül kék-fehér pettyes nyakra valót vettek és kötöttek, gondolatom szerint azért, hogyha kitörés lesz az idegen oláh esmérje meg arról, hogy azok oláh fajok és ne öljk meg. Ezen körülményt észrevételem után, consistoriumunk gyűlésibe ahol több tisztviselők is jelen voltak, jelentettem, javasoltam, hogy a tanuló magyar ifjaknak is hasonló nyakravaló adassék. Hogyha a cél rossz, akkor az oláhok más különböztető nyakravalót adnak s így a dolog kiüti magát, de javaslatomat lelkesen nem vették fel.
- b) Bujtogatónak gondolom idevaló tanácsos Boér János urat, aki Buttyánnal szoros barátságban élt, s a titkos gyűlésekből részt vett, s Balázsfalván a nemjóra célzó gyűlésbe megjelent, esküt tett amit Incze Sándor úr látott, és nekem is megmondotta, s magát oláhnak adta ki, noha mint nem idevaló, katolikus név alatt foglalta el méltatlanul a hivatalt, tán azért hogy ha rossz céljak elsül uralkodó lehessen az oláhok között; és inkább nevezetesen gondolom azért: hogy a szász álnév alatti levélben kiirt bujtogatók közé egy abrudbányai tiszt is számláltatott, azt a polgárság a piacon a levél felolvasása alkalmával, amikor az őrsereg magának tiszteket nevezett, akkor az abrudbányai bujtogató tisztnek Boér János urat kiáltotta és adta ki.
- c) Pitsor gypork nevű idevaló oláhot, akiről hites tizedes Makkai Josef ezen folyó hó 26^{án} a piacon azt jelentette, hogy azzal dicsekedett, hogy rövid időn magyar vérbe mossa kezét, és a reformátun templomon lévő kakas helyett kereszt fog tétetni.
- d) Verespataki unitus pap Bálint Simont – aki a körüllevő minden faluk oláh lakosait valamint ezeni városét is felkereste, s mint beszélük titkon – valamint bezárt templomba rosszra ingerelte és unszolta – ami onnan is bizonyos lehet, hogy amikor az őrsereg Zalathnáról visszahozta, a nagy hegy alatt azt szólatta, hogy bujtogatással vádoltatik, és nem egészbe igaz; és ezenkívül erősíti azon nemrégiben m/int/ /egy/ 60-ad magával a tanácsra lett jövetele, ahol azt kívánta, hogy Verespatakban tégyen a tanács oláh policájt, és a meglévő magyart így tégye le, s amikor délután hazautaztak, a Vereskeresztnél mindnyájan megállottak, és a gonosztévőkhez hasonló irtózatosságon bögték bé a városba, úgy hogy irtózott a természet. Ezen pap Bálint Simon az abrudbányai piacon, ahogy Balásfalvára!/ hazaérkezett, azt szólotta nekem, hogy rövid időn kiüti a dolog magát, hogy Bisztrai szolgabíró milyen huncfut tiszt volt, egy-egy oláhtól akik a falusbíróság után jártak 40 aranyat is vett, s nem esvén bé bírónak pénzeiket egyik évbe sem adta vissza, s ebben más vármegyei tisztek is, az

ispánsággal mázasok, amiért az ördög őket elviszi; úgy azt is: hogy városunkat Nagy-Károly a főbíró, a sógora Füzi és Topánfalváról egy Josi nevű eladta, – ez id. Kovács Josef úrnak is mondták, amint írt Kovács úr a Bisztráról lett visszatérő utunkba megvallotta, s még Farkas Tamás úr házanépével – úgy Kagerpauer Ferenc kerekés és mások is halották amint Komáromi kerekés jelentette egy alkalommal úgy az is gyanúsítja, hogy a templomára Verespatakon idegen nemzet lobogóját tette ki amit a parancsolatra máig sem vett le.

é) If. Jánk Avrámot lui Alexandru Vidráról, aki eleitől fogva amint hallatszott is az oláh pórnépet bujtogatta, nevezetesen minden titkos gyűlésekbe előljárt, a népet összevehívta, ezenkívül a múlt topánfalvi országos vásárt elritkította, mivel az oláh népet összevegyűjtötte, s nékiek – amint nekem Topánfalván lakott szabómester Seres Márton és felesége mondták, mint szemmel látott tanuk – azt hagyta nagy felszóval: hogy minden ember a következő péntekre lándzsáson, vasvilláson, vagy amiye lesz megjelenjék – és ezen hirdetést jelenlétekkel és megegyezésekkel Bisztrai Josef szolgabíró, és volt controller Moga Dumitru is elősegítették, még azt is mondták, hogy őket a topánfalviak közül mint magyarokat nótárius Balogi Kordés Jancsival, Dreguttzal, Tyok Vasziliával, Tyok Gyuri perdivel, s Motora Juonuttzal a házakban meglepték, és a szolgabíró Bisztrai írásbéli rendelkezéssel /mely rendelkezést visezakerített a szolgabíró/ 3ad napok alatti elköltözéseikre admoneálták. Ezen Jánkról Enyedi Josef sógorom azt mondták: hogy Nagy Enyedről hazajövele útjában azt szollotta, hogy hijába állott püspök Leményi az unióra, mert az nem lesz s eligazítja ő a dolgot.

f) Bisztrai nótárius Bálya Gyorgyát aki minden rosszra célzó gyűlésekben jelen volt és biztatta a népet, ezenkívül a pap Fodor János László nevű fiát rávette lovával elküldvén Lupsára bujtogatni, melléje szolgabíró Bisztrai Josef adván gornyikját, Butsa Urzsebát bujtogató társnak, pénzt is csalván fel ezen falu népén, írt bujtogató, amint nekem lupsai Spán Miklós nemrégiben mondták, mire if. Fodor László elfogatott, de a társa Butsa Urzsebát elfutott.

g) Bisztrai Josefet, aki amint fennebb kijelenttem a szolgálóm előadása szerint a népet biztatta, lándzsák készítésére unszolta, ami valósult is, ezenkívül rajtam kívül többeknek hallattára e folyó hó 26^{án} az abrudbányai piacon, nevezetesen if. Sándor Ferenc verespataki Pápai és felesége jelenlétek mellett, bisztrai unittus káplán Darabont Antal azt szollotta, hogy Bisztrai Josef azt mondták légyen, “baszom a szentyit a kálvinistáinak le kell ütni, hogy ne uralkodjék”, és azt is hogy Fodor János pap fiát ő nyomta el és kerítette bajba, s megmutatja, hogy Bisztrai a pórnépet mire ingerlette és hogy megtévelyodott – azt a papi szolgálat csinálta.

Ezen rossz cél hosszason való folyását az idevaló tiszteteknek lehet tulajdonítani, nevezetesen bergmester Steiner Josef, és főbíró Nagy Károly uraknak, akik közül Steiner urat egy alkalommal a procuratori kar a diktatúrán megtámadván azt hánták szemére, hogy azon oláhokat Verespatakból a feljelentésre, akik

dicsekedtek, hogy rövid időn belül magyar hús talán lesz, és magyar vérben mossák kezeiket, sem el nem fogadta, sem fel nem jelentette. Azt pedig Vitéz Györgyné asszonytól hallottam, úgy másoktól is, hogy estve látta Nagy Károly urat unitus pap Tóbiás Ámossal beszélni suttogólag, és kezeiket egymásnak szorították, s hogy Munkácsi Geráczim hazakísérte Nagy Károly urat.

Szóról szóra a fenn végzett vallomást magáénak esmeri Ajtai Intze János.

1848. Szent Iván hó 28án

45. Folytattatik a tanuk vallomásainak bévétele.

Nyolcvanegyedik tanu topánfalvi erdősz díjnok Zákos István úr r.kath. 52 éves, házas, letett hite után írásba következő vallomását adta bé.

1re Ingerültséget, hogy mutatott volna az oláh nép Topánfalván nem tudom, annyit igen, hogy szolgálatot, az az a méltóságos királyi fiscusnak a szolgálatját nem tette, s azt miért tagadta meg, nem tudom.

2ra Láttam szemeimmel több versbe if. Jánku Ábrahámot Topánfalván a boltok előtt egybeseregelt embereknek beszélni, de mit szóllott, nem tudom – úgy mikor a topánfalvi püspöki sokadalom történt volna, délután nappal láttam említett Jánkut a porondon tartani szokott országos sokadalom alkalmával egybegyűlt néppel beszélni, mit, azt nem tudom, véle volt még egy barna arcú ifjú is.

3ra Mit se tudok.

4re Láttam szemeimmel idei június 19^{én} és 20^{án} a népet egybegyűlni puskákkal, lándzsákkal, vasvillával, cséplőkkel és kaszákkal Topánfalvára, úgy hallottam tolvajkiáltást és harangfélreverést is, de hogy ki volt annak vezérlője, nem tudom, valamint az se, hogy mi volt a célja.

Zákos István
királyi erdősz díjnok.

Nyolcvankettődik tanu topánfalvi erdősz gyakornok Bokor Ferenc kath. 24 éves, nőtlen, letett hite után írásba tett vallomását adta be.

1re Hogy ingerültségbe lett volna a nép Topánfalván, nem tudom, annyit igen, hogy szolgálatot az az a méltóságos királyi fiscusnak szolgálatját nem tette, de azt mi okból, nem tudom.

2ra If. Jánku Ábrahámot szemeimmel láttam, Topánfalván és Felsővidrán egybegyűlt népsokaságnak beszélni és a népet arra oktatni, hogy utolsó csepp vérig magokat ne hagyják, de hogy ki ellen? én előttem nem mondotta; a topánfalvi sokadalom alkalmával faüsztatásnál lévén Ponorellbe, a nevezett Jánkuval találkoztam, kit megszóllítottam, hogy mi okból parancsolta meg az embereknek, hogy felfegyverkezzenek? ő azt felelte: hogy a székelyek ellen, mivel a székelység mit se akar tudni a királyról. Megyei seborvos Orsokovszkinak a tanu jelenlétében azt mondotta if Jánku Ábrahám, hogy ezentúl semmit sem fog kérni a magyaroktól, hanem erővel fog magának venni.

3ra Mit se tudok.

4re Június 19^{én} délután 3 óra tájba nagy lármát hallván az utcán, én is kimentem arra s csodálkozva hallottam hogy jön a katonaság a havason keresztül Topánfalvára, erre nézve estve felé sok nép puskával, lándzsával, vasvillával, cséplővel, kaszával egybegyűlt Topánfalvára. 20^{án} délelőtti 11 óra tájba megint elterjedett a hír, hogy jön a katonaság Kolosvárról, délután 2 óra tájba láttam valami cédulákat kezében Korkés Miklósnak, ki azokat a falukra küldötte, nevezetesen Kerpenyesre, Bisztrára, Szohodolba melyekbe subscribálva láttam Jánku Ábrahámot, azután estve felé 8 óra tájba megint elkezdődött a láрма, melyre az emberek fegyverkezve jöttek bé Topánfalvára.

Bokor Ferenc
királyi gyakornok

Nyolcvanharmadik tanu falusi jegyző és Topánfalván lakó Juonettye Dániel, unitus, 40 éves, házas, letett hűte után, következő írásba beadott vallomást tett.

1re A legnagyobb ingerültség onnan mutatkozott Topánfalván az oláh népbe, amióta azon hír elterjedett, hogy Mihálcfalván veszély történt.

2ra Hallomásból tudom, hogy if. Jánk Avrám Topánfalván Korkés János háza tornácán és több helyt is az egybeseregelt népnek beszédet tartott, de tisztába miket beszélt, nem tudom.

3ra Ennyit tudok, hogy minden embernek nagy hangal mondotta Jánk Avrám, hogy fegyvere legyen, de mi részbe és törvényes uton- é, azt nem tudom.

4re Folyó év június 19^{én} m.e. 3 óra után délután azon hír érkezvén, hogy Albák felől roppant rabló jönne vidékünkre, egyerre nagy láрма és azután tolvajkiáltások kezdődtek Topánfalván, melyre több ember fegyverekkel, lándzsákkal és vasvillákkal öszvegyülekeztek, hogy ki lett legyen az indítója és mi célból történt, nem tudom. 20^{án} estve m.e. 8 óra tájba újból tolvaj kiabálások hallottak a hegyekről, újra öszvegyülekeztek, de valamint az elébit, ki indítványa lett legyen, nem tudom.

21^{én} minden csendességbe volt.

Juonettye Dániel

Nyolcvannegyedik tanu abrudbányai bányász Krizsán Josef unitus, 38 éves, özvegy letett hite után vall.

Általánosán: Hogy több hetekkel ezelőtt ment a bánya felé fél mázsa puskaporral és valami bokrok mellett kipihente magát, ekkor egy néhány bányász ment el mellette, de tanut észre nem vették, s ezek beszéltek egymás között, hogyha történni fog az oláhok fölkelése, akkor nem fogják nézni hogy magyar-é vagy oláh, hanem azokra fognak menni, akikről tudják, hogy gazdagabbak Gábos Mihályt, Absolon Popovics lelkészt és Kolosa Sándort, mint gazdagokat névszerint is kijelelve, azon bányászokat nem esmérhette meg, utánok pedig nem mehetett, mivel a puska nála volt

Krisán Josef

Nyolcvanötödik tanu Topánfalva jegyzője Balogi Josef unitus, 33 éves házas, letett hite után a 41 szám alatti pontokra vall és pedig az

1re Mozgalmak és ingerültségek voltak.

2ra Oláh érdekekben titkos gyűlések tartódtak a disunitusok temploma előtt, mikor verespataki lelkész Bálint Simon ott járt, máskor Korkés Jánosnál és Miklósnál, bé járok voltak a gyűlésbe Morár Sámóilla, Pátitia János odavaló lelkész, if. Jánk Ábrahám.

3ra If. Jánk Ábrahám június 9^{én} vásár alkalmával beszédet tartott az egybegyűlt néphez tanu jelenlétében, és fegyverkezésre szollította a népet, és hogy készen felfegyverkezve egy hét múlva, június 17^{én} minden felől mindenki jelenjen meg Topánfalvára.

4re Ezen hónap 19^{én} tanu Abrudbányán volt héti vásáron, s egy szohodoli Furduj Ilia nevű ember felszóllítására, hogy otthon nem lenne jól a dolog, mivel oda katonák és tolvajok mentek, tanu is hazament, és akkor látta, hogy maga az ispán és mások sokan felfegyverkezve öröködnék; másnap 20^{án} pedig este felé tanu is hallotta a bisztrai hegyről a tolvaj kiáltást, mire megint még nagyobb rémülés mutatkozott, mely alkalommal nem lévén egyéb fegyvere, egy nyársot vett a kezébe, s azzal állott a háza előtt, mi volt mindennek az oka, nem tudhatja, de a célzat rossz lehetett.

Balogh Joseff

Nyolcvanhatodik tanu topánfalvi szabómester Nagy Ferenc r. kath., 48 éves. házas letett hite után vall a 41. szám alatti kérdőpontok szerint az

1re Békételenség, ingerültség volt elég.

2ra Azzal fenyegették az oláhok őket, magyarokat, hogy minden magyarra száz oláh esik, mikor az adminisztrátor úr május vége felé odament azt mondták az oláhok, meglátjuk hónap az urakat öszveszagatva, ha úgy nem beszélnek mint nékiek tetszik, azok közül kik ezt mondták emlékezik Korkés Jánosra és ennek testvére, Miklósrá; azt is mondták, hogy azért jön az adminisztrátor úr, hogy minket visszaesalyon az engedelmességre, de ők arra reá nem állanak, és mikor elmenyen kiáltsunk nekije vivátot és ne vessük ki, úgy sem függünk többé tőlle.

3ra Tanu személyesen hallotta, hogy vásár alkalmával if. Jánk Avrám, az egybegyűlt népet felfegyverkezésre szollította fel avégett, hogy legyenek készek és védelmezhessék magokat, ha valami baj érné.

4re Hétfőn u.m. június 19^{én} hírré adódott, hogy idegen nem rendes katonaság és magyarországi tolvajok jönnek, s erre a nép felfegyverkezett, másnap kedden még nagyobb volt a rémülés, és mindenki ugyancsak fegyverben állott, ezen hír és felfegyverkezés – amint tanunak a bisztrai pap Popá Jánosnak molnárja mondotta nagy titokba – nem volt egyéb mint if. Jánk Ábrahámnak a terve, hogy lássa ő miként álla elő az ő hímepe az ő szavára fegyverbe, és mennyire bízhatik erejebbe, s ettől ijedjenek meg az urak, távozzanak és fussanak el.

+ Nagy Ferenc

Nyolcvanhetedik tanu ponorelli unitus lelkész Petrucz Efraim. 48 éves, nőtelen papi hitére a 41. szám alatti kérdőpontok szerint vall: az

1re Mozgalmak voltak.

2ra Hallotta többektől, hogy if. Jánk Ábrahám fegyverkezésre szollította fel a népet.

3ra If. Jánk Ábrahám szavát hallgatja a nép, és ő vezérli a népet.

4re Hétfőn június 19^{én} lakása előtt mentek el az ispán és if. Jánk Ábrahám délbe, és nem sokára visszatért az ispány, egyedül megrémülve, mert amint Tomus Juon Iuj Vaszilije ponorelli dominális szervitor mondá, Vidra felől katonák jönnek – azután Jánk nem jöven vissza, figyelemmel kísérté a dolgot, és később látta, hogy két lovas és több gyalog emberek mutatkoznak a hegy tetején, de egy óra múlva látta a két lovas embert lejönni, és lakása előtt elmenve, megesmerte, hogy if. Jánk Ábrahám volt az egyik, a másik említett Tomus Juon kik is bementek Topánfalvára.

Nyolcvannyolcadik tanu verespataki Rákosi Károlyné, született Méhes Juliánna, unita, 40 éves, letett hite után a 25. szám alatti kérdőpont szerint vall az

1re Ingerültség van.

2ra Topánfalván jelen volt mikor verespataki unitus lelkész Bálint Simon a templom előtt öszvegyült népet emlékeztette, hogy amidőn a római nemzettel a magyarok egyesültek, akkor az oláhoknak mindent ígértek, kezet adtak és mégis, hogy megcsalták, mondván továbbá, tudjátok meg, hogy a protestáns papok a szynodusra az oláh papok vállain vitették magokat, és az oláh püspöket 25 pálcáig vágatták a magyarok, Moga Demeter ellenőr ezen ingerlő beszédnek ellene szólott és csendesítette a népet, de Bálint beléavágott szavaiba és kénytelen volt Moga elhallgatni, és Bálint elvitte a népet, azon petitionak melyet vélek közlött, aláírására.

3ra Verespatakon lelkész Bálint, Topánfalván pedig if. Jánk Ábrahám a nép vezetői.

Méhesi Juliánna
Rákosi Károly nője

Nyolcvankilencedik tanu kornai bányász Földházi Dánielné. Flóka Juliánna, ref., 40 éves – letett hite után a 25 pont szerint vall az:

1re Ingerültség van.

2ra Tanu hallotta egy esméretlen oláhtól a napokban, hogy csúfosan szitkozódott a magyarok ellen, mondván eddig magyarok tapodták az oláhok fejét, de már ezután mi oláhok fogjuk a magyarok fejét tapodni.

3ra Amint hallotta a környéken verespataki lelkész Bálint Simon és Nemes nevű tanító az oláhok vezérei.

+ Földházi Dánielné
Flóka Júlia

*Kilencvenedik tanu abrudbányai Váradi Samuné Makai Mária ref., 40 éves,
letett hite után vall:*

Átalánosan: eleget hallott, de semmit sem tud.

+ Váradi Samuné, Makai Mária

*Kilencvenegyedik tanu topánfalvi ispánsági strázsa Molnár Josef unitus, 31 éves,
nőtlen, a 41 szám alatti kérdések szerint letett hite után vall az*

1re Nyughatatlanság van.

2^a Jelen volt mikor június 9^{én} if. Jánk Ábrahám felállott a topánfalvi piacon a hídra s onnat szólította fel a népet, hogy magokat felfegyverkeztessék, és egy hét múlva jöjjenek el fegyveresen a topánfalvi vásárra.

3^a Ezen if. Jánk Ábrahám a nép vezetője.

4re 19^{ik} junii a mezőn volt kapálni, s ottan hallotta, hogy több helységben nagy zúgás van, még azt gondolta, hogy talán égés van, mire haza sietett, s otthon látta hogy nagy a rémülés, s minden ember azt beszéli, hogy jönnek a katonák, a nép már felfegyverkezve egybe volt gyűlve, s csak azután csendesedtek le, miután biztosította az ispán és Pataki urak, hogy nem jön katonaság, kedden újra azon hír támadott, hogy a bizstrai hegy felől jönnek a katonák és még jobban megrémültek az emberek.

Molnár Josepf mp.

*Kilencvenkettedik tanu topánfalvi özvegy Náricza Avrámnné disunita, 78 éves,
letett hite után vall*

Átalánosan If. Jánk Ábrahám vezeti, rontja és ingerli a népet – maga is hallotta, hogy a népet felfegyverkezésre szólította. A 19^{ik} junii történt láрма alkalmával Zalatnán volt, s mikor estve hazaérkezett, minden le volt csendesedve, kedden pedig estve felé hallotta a harangokat férevern, mire úgy megijedett, hogy a boltját bezárva, házát, gyermekeit magokra hagyva egy törökbúzásba bújt el, ahonnan csak későbbre mert előjönni, ki volt indítója ezen lármának és mi volt a célja, nem tudja.

+ Naritza Avrámnné

*Kilencvenharmadik tanu topánfalvi erdőgornyik, Morár Nikulaj, unitus, 50 éves,
házas, letett hite után vall a 41. szám alatti kérdésekre.*

1re Mozgalmak közelebből voltak.

2^a Gyűléseket tartottak Korkés Jánosnál, részt vettek azokban testvére Nyikulaj, Szulucz Josef, Juonettye Péter és if. Jánk Ábrahám, ki elnökösködött

biztatván a népet, hogy ne adják meg magokat utolsó csepp vérig, hallotta hogy felfegyverkezésre is felszólította a népet.

3ra If. Jánk Ábrahám vezeti, ingerli és bújtogatja a népet, minden rossz tőle ered, bár ne hallgatta volna a nép az ő rossz tanításait.

4. Hétfőn, június 19^{én} ebéd után két óra felé hallotta ő is a tolvaj kiáltást, mire a nép fegyveresen kezdett egybegyűlni ennek okát tudakozandó úgy értesített, miként egy Albákról jött Zsoldos Lup nevű ember hozta volna azon hírt, hogy Albák felől a havasokon keresztül valami katonák érkeznek, és ez okból ijedtek meg az emberek, és fegyveresen összevgyűlve maradtott a nép másnap délig. Kedden estve felé újra félrevertettek a harangok és azt beszéllették, hogy a bisztrai hegy felől jönnek nem katonák, hanem valami tolvajok, akkor ismét fegyveresen össze csoportozott a nép és szeredán reggelig együtt voltak, mindezeknek okát és lehető célját nem tudhatja.

+ Morar Nyikulaj mos

Kilencvennegyedik tanu topánfalvi csizmadia Baranyai János ref., házas, letett hite után a 41 szám alatti kérdésekre vall.

1re Félelem, mozgalom nagy vagyon.

2ra Ezeket okozta if. Jánk Ábrahám, gyűléseket tartottak az oláhok Korkés Jánosnál, melybe rendesen részt vettek Korkés Nikulaj, Juonettye Péter a tanító, Patitza a pap, és még többen is és if. Jánk Ábrahám tartott a tornácról beszédet a néphez.

3. Ezen if. Jánk Ábrahám vezérli, ingerli s bújtogatja a népet, úgy hallgat réa a nép, hogyha az isten az égből lejönne nem hallgatnának, engedelmeskednének az istennek inkább mint Jánknak.

4. Június 19^{én} hétfőn délután egy albáki Zsoldos Lup nevű ember jött azon hírrel, hogy katonák vagy tolvajok jönnek, erre Jánk Topánfalvára béjött, sok fegyveres emberekkel, s járt vélek alá fel páranként katonásan, azután ő estvefelé odébb állott. Kedden estve felé megint jött a teméntelen fegyveres nép azon hírrel, hogy jönnek a katonák és tolvajok, mindezeknek okát és célját nem tudhatja.

+ Baranyai János

Kilecvenötödik tanu kornai stompár Aldus Simon, disunitus 37 éves, házas, letett hite után vall

Átalánosan: Gazdájának if. Sándor Ferencnek kornai Málya Joszippal valami szóváltása volt, mire gazdája protestálni kezdett, hogy Mália Josziv tulajdon jószágán ne támadja meg és hagyjon néki békét, de ezt miért, mondotta, nem tudja.

+ Aldus Simon

Átalánosan vallja hogy jelenlétében szidalmazta if. Sándor Ferencet kornai Mályá Portzila Josiv, és akkor mondotta azt is miként alig várja, hogy magyar vérben moshassa meg kezeit.

+ Glogyán Gávrigilla

46. Topánfalvi dominális bíró Korkés János mái napon megjelenván a biztosság előtt, mint akinél több tanuk vallomásai szerint a titkos gyűlések tartottak Topánfalván, de különben is Jánk Ábrahámnak a főbujtogatónak esméretes segédje, a biztosság által letartóztatott és őrizet alá tetetett és főbíró Benedek Josef által elintézendő szelíd kikérdeztetése iránt rendelés tetetett.
47. Tövissi Gergely szolgabíró bé adja a biztosságnak offenbányai falusi jegyző Moga Josefnek általa és alsófehérmegyei táblabíró Pálfí Sándor által végbe vitt szelíd kihallgatásáról készített jegyzőkönyvet, **aa** alatt:
A biztosságnak a kinyomozás rendén fog használatul szolgálni.
48. Verespataki sebész Végh János tegnapi napon jelentvén a biztosság előtt, hogy csak ezen hónap 26^{án} is verespataki nem egyesült görög vallású lelkész popa Kosokár Ilia a magyarokat szidván ellenek dicsekedő és fenyegető kivételekkel élt; ezen körülményt a biztosság kinyomozni szükségesnek látván elő állítatja és kikérdezi a következő tanukat: u.m.

Kilencvenhetedik tanu verespataki bányász hutman Botár Sándor, már a tanuk sorába mint 2^{ik} tanu meghiteltetvén, ezen hitnek ereje után vall:

Hogy Kovátsits Mátyás bányafelügyelővel folyó hó 26^{án} délután történetesen a zeisi vértéshez menvén, ott találták verespataki disunitus lelkészt Kosokár Iliát részegen, ki a munkásokat itatva iszonyú káromkodások között beszéllette, hogy ő is lévén a bizottmány előtt, ottan ötet annyira megbecsülték, hogy leültették, s vállát lapogatták, azután a tanu előhozta, hogy Offenbányán felköltek az oláhok, s Kosokár Ilia azt mondotta, hogy jól tették, de mit gondolnak a magyarok szidván keresztyeket sat. Azt gondolják-é? hogy csak a topánfalviak kelnek fel, s azért hozták azon kevés katonát, hiszen mi is azon a lépcsőn állunk s ha szükség lesz, mi is felkelünk, s megtanítottuk a magyarokat.

Botár Sándor

*Kilencvennyolcadik tanu verespataki bányász hutmann Kovátsits Mátyás,
már a tanuk sorába mint 3^{ik} tanu meghiteltetvén ezen hitnek ereje után:*

Szóról szóra azt és úgy vallja, mint az előtte vallott 97^{ik} tanu.

Kovátsits Mathes

Kilencvenkilencedik tanu verespataki bányász Szendrei Adám r. kath., 40 éves, házas, letett hite után a következőket valya:

Folyó június hó 26^{án} azt mondá a verespataki disunitus lelkész popa Kosokár Ilia tanunak jelenlétében, hogy összevgyűjt most nevezett lelkész vagy 20 papot, és hol megfogják a magyarokat ott az ördög fogta meg őket; továbbá, hogy a bizottmány nem akarta béími amit ő mondott, mert tudták, hogy miért nem; még többet is beszélt, szidta a magyarokat, de tisztán nem tudja a tanu, hogy miként, mert egy kevéssé süket, pálinkát is ígért a jelenvolt embereknek, hogy ne mondják meg amiket ő ottan előttük beszélt.

Szendrei Ádám

Századik tanu verespataki bányász Váczi Josef r. kath., 46 éves, házas, letett hite után a következőkben vall:

Verespataki disunitus lelkész popa Kosokár Ilia előtte folyó június hó 26^{án} szidta a magyarokat mondván, hogy ő maga sem fél tiztől, és hogy nem félnének a magyaroktól csakhogy együtt tartsunk, többet nem hallott a tanu, mivel távolacska volt tőle.

Vátzi Joseff

Százegyedik tanu verespataki bányász Kováts János r.kath. 30 éves, házas, letett hite után vall:

Hogy folyó június hó 26^{án} disunitus lelkész verespataki popa Kosokár Ilie részeg lévén és pálinkát hozatván a tanu előtt beszélette: “Nem hogy az ő népe ne tudná megölni a magyarokat, de ő is meg tud ölni tízet, hát azt gondolják, hogy csak a topánfalviak költek fel, hiszen ők véllek tartanak, és pálinkát adott a jelenvoltaknak csak hogy ki ne adják őket”.

+ Kováts János

49. A tegnapi napon megérkezett két század székelységnek elhelyeztetéséről és alkalmazásáról kívánnván s biztosság gondoskodni: legelőbb is azt látta szükségesnek elhatározni, hogy azt mint csupán szállásoló vagy mint végrehajtó erőt használja; 2^{or}, hogy melyik helyiségbe micsoda katonaságot szállítson, melyekre nézve:

Mivel sem személyes megbántás, sem tetteleges engedetlenség eddigelé nem mutatkozott, és hogy a katonaságnak végrehajtásképpen fellépése által az ingerültség nagyobbra ne feszítettessék, s ezekkel a kedélyek kibékítése és az engedelmesség, úgy a közcsend és rend helyreállítása ne nehezítettessék, célirányosnak látja a biztosság a katonaságot egyelőre Topánfalván és Bisztrán csupán szállásolásképpen elhelyeztetni; a biztosság intézkedései ellen nyilvánítandó legkisebb ellenszegülés vagy engedetlenség esetében pedig mint végrehajtó erőt használni is; mindkét helységbe fél fél század sorkatonaság és fél fél század

székelység szállíttatván bé; mely intézkedésről valamint a katonaság parancsnoksága, úgy a katonák szállásainak és ételmezésének elrendelhetése végett kerületi főbíró Benedek Josef értesítették.

50. Főkormányzó gróf úr ő nagy méltósága ezen év 1649 E. sz. alatti iratában tudatja a biztossággal, hogy jóllehet a katonaságnak Topánfalvára küldetése szüksége még fenn nem forog, azonban kitörhető veszélyesebb mozgalmak elfojthatására a biztosság által kért katonaság úgy mint egy fél század székelység kiszállása iránt a szükséges rendelés már megtétetett. Továbbá kötelességivé tétetik a biztosságnak, hogy munkálkodását nem csak az abrudbányai tanács által feladott pontokra terjessze ki hanem azokra is, melyek az oláhság által az abrudbányai tanács ellen a kedélyek felingerlése tekintetéből elé adathatnának.

Szolgál tudásul és ahhozi alkalmazásul.

51. Ugyan ő főkormányzó úr ő nagy méltósága folyó év 1674 E. szám alatt költ átiratában az előbbeni szám alatti átiratra a katonaság kiszállására nézve hivatkozva, a biztosság által kért két álgut illetőleg: tudatja a biztossággal, hogy mivel a hadi kormányzó nagyméltóságávali értekezés után úgy értesült, miként a különben sem nagy számmal lévő álguk a fejevári vár erősségből jelen körülmények között nehezen rendeltethetnének másfelé, úgy hiszi ő nagy méltósága hogy az álguk megrendelése nélkül a bizottmány a rendelkezése alá adott 3 század katonasággal, a lázadás lecsendesítésére és csend helyreállítására képes leend. c.c. alatt

Szolgál tudásul.
1848 Szent Iván hó 29^{én}

52. A helybéli székely katonaság tisztjei a 49. szám alatti értesítés következtében a biztosság előtt megjelenvén, azon nem kicsin aggodalmokat terjeszték a biztosság eleibe, hogy mivel a Tordáról ide érkezett székely katonaság már kiindulásakor úgy volt értesítve, hogy ezen vidékre a csendnek és bátorságnak helyreállítására nem garnisonban, hanem mint assistentia mely díj kapással van egybekötvetve van iderendelve, és már csak Zalatrára is érve, díjjának kiadását nem csak kérte, hanem sürgetve követelte, és ottan a tiszt urak csak azzal nyugtathatták meg őket, hogy nem kapván még avégre pénzt, ki nem adhatták, ide érkezve pedig és már a két székely század magát teljesen rendezve, a katonaság a rendes fizetésen felyül ötöt illető díjnak a kiadását újból is élénken szorgalmazza, és mivel a tiszt urak nagyon is tartanak attól, hogy a katonaság (mely a közelebbi időkben a tartozó telyes engedelmességgel még tisztjei iránt sem viseltetik, minek is több ízben adták már jeleit); a követelt díj megtagadás esetében felzúdul, és ahelyett, hogy a kívánt célra magát alkalmaztatni engedné talán inkább az inneni visszatérésre nyilatkoznék, hivatalosan megtalálták a tiszt urak a biztosságot azon díj megadását kieszközölni.

Későbbre pedig újból megjelenne a biztosság előtt a székely tisztikar, és a legénység részéről hozzánk küldöttséggel megbízott 4 altiszteket bemutatá, kik is abban nyilatkoztak a biztosság előtt, hogy ők assistentiára lévén mellénk rendelve, ha nem biztosíttatnak fizetéseken felyül követelt illetőségeiknek kiadásáról, (u.m.duppla fizetés, ingyen hús és kenyér, bor és pálinkáról naponként véve) készek legottan innen haza indulni.

Mely szorongattatások között kéntelennek látta magát a biztosság a katonaságot a dupla fizetésről, kenyérről és ingyen húsról szóval biztosítani, és ennek következtében a főkormányzó gróf úr ő nagy méltóságához sürgöny által a következő felirat intéztetett:

Az Abrudbányára rendelt katonaságon kívül a topánfalvi és offenbányai uradalmak vidékein kitörés pontján állott nép lecsendesítésére, és a kívánt rendnek helyreállítására mellénk segítségül rendelt másfél század székely katonaság folyó hó 27^{én} délutáni 1 és 2 óra között ide megérkezvén, és annak elhelyeztetéséről és alkalmazásáról kívánván a biztosság gondoskodni legelőbb is azt látta szükségesnek elhatározni, hogy azt mint csupán szállásoló úgy mint végrehajtó erőt használja, 2^{or} hogy melyik helységbe micsoda katonaságot szállítson? melyekre nézve, mivel sem személyes megbántás, sem teljes engedetlenség eddig elé nem mutatkozott, és hogy a katonaságnak végrehajtásképpen fellépése által az ingerültség nagyobbra ne feszítettessék, s ezzel a kedélyek kibékítése, és az engedelmesség úgy a közcsend és rend helyreállítása nehezítettessék célarányosnak látja a biztosság a katonaságot egyelőre Topánfalván és Bisztrán csupán szállásképpen elhelyezni, a biztosság intézkedései ellen nyilvánítandó legkisebb ellenszegülés vagy engedetlenség esetében pedig mint végrehajtó erőt használni – mindkét helységben fél-fél század sorkatonaság, és fél-fél század székelység szállíttatván bé, mely intézkedésről valamint a katonaság parancsnoksága, úgy a katonák szállásának és élelmezésének elrendelhetése végett kerületi főbíró Benedek József értesítették.

Ezen értesítésünk következtében egy óra múlva a helybéli székely katonaság tisztjei, első százados Vitkai úr vezérlete alatt a biztosság előtt megjelenvén, azon nem kicsin aggodalmakat terjeszték a biztosság elében, hogy mivel a Tordáról ide érkezett székely katonaság, már kiindulásakor úgy volt értesítve, hogy ezen vidékbe a csend és bátorság helyreállítására, nem garnisonban hanem mint assistentia – mely díjkapással van egybekötve – van iderendelve és már csak Zalatnára is érve, díjjainak kiadását nem csak kérte hanem sürgetve követelte, és ottan a tiszt urak csakis azzal nyugtathatták meg őket, hogy nem kapván még avégre pénzt, ki nem adhatják; ide érkezvén pedig, és már tegnap a két székely század magát teljesen rendezve, a katonaság a rendes fizetésen felyül ötöt illető dijnak kiadását újból is élénken szorgalmazta, és mivel a tiszt urak nagyon is tartanak attól, hogy a katonaság (mely a közelebbi időkben a tartózó helyes engedelmességgel még tisztjei aránt sem viseltetik, minek is több ízben adták már jeleit), a követelt díj megtagadása esetében felzúdul, hogy a kívánt célra magát alkalmaztatni engedné, talán inkább az inneni visszatérésre nyilatkoznék – hivatalosan megtalálták a tiszt urak a biztosságot, azon díj megadását kieszközölni. Mely körülménynek folyó év Szent Iván hó 26^{aról} 1649 és El. számok alatt tisztelt kegyes rendeletei következtében nagy méltóságodnaki alázatos fölterjesztése mellett, miután egy felől a katonaságra a fellázasztott

vidékbéli nép lecsendesítésére és a megbomlott rendnek teljes helyreállítására oly szükség van, hogy a legüdvösebb intézkedéseink is csak a katonai szoros fegyelem mellett nyerhetnek óhajtott eredményt – de másfelől azon kényes esetben, ha éppen azon segéderőt, mely a katonaságba van részünkre rendelve, azon fennforgó okból, hogy t.i. a követelt és részekre már kiindultakkor biztosított díjt meg nem kapják, a békétlenség miatt engedetlenségre fajulva részünkre fel nem használhatunk, éppen a végső ponton, midőn t.i. a rendnek és csendnek helyreállítására kívánnánk erőlyesen fellépni – nem lenne segéderő készünk között; kötelességünknek tartjuk nagy méltóságodnak mély tisztelettel aziránt esedezni: miszerint ezen körülményeknek tekintetbe vételével minket erre felhatalmazni méltóztasson, hogy mi a mellénk rendelt egész katonaságot a rendes fizetésen felyül követelt díj kiadásáról biztosíthassuk, mely alázatos kérésünkre csaknem kényszerítve látjuk magunkat. Ami pedig a költség hordozását illeti, mivel a bujtogatásnak és lázasztásnak engedett vidékbéli népnek veszélyes, fenyegető mozgalmak idézték elő a biztosságnak és katonaságnak kirendelését, azon nép költséggel méltán terheltethetik, mely terü azonban nem egyes egyénekre, hanem számos hegységekre, melyek t.i. a biztosság ide érkezése után is fegyverkezve fel költék, és a haza nagy részét rémülésbe ejtették.

Kötelességünknek tartjuk ezen alkalommal tisztelettel jelenteni, hogy offenbányai jegyző és azon vidék bujtogatója Moga József folyó hó 27^{én} úgy topánfalvi Korkés János, bujtogató if. Jánk Ábrahámnak segédhársa, folyó hó 28^{án} itten helyt elfogadtak, letartóztatnak és őrizet alá tétettek, a többire nézve is kik csak gyanúsok a nyomos intézkedéseket megtevén.

Éppen amidőn jelen alázatos felterjesztésünket bévégzendők valánk, jelene meg előttünk az egész székely tisztikar, és a legénység részéről hozzánk küldöttséggel megbízott 4 altiszteket előttünk bémutatá, kik is abban nyilatkoztak előttünk, hogy ők assistentiára lévén mellénk rendelve ha nem biztosíttatnak fizetések felül követelt illetőségeik kiadásáról (úgy mint dupla fizetés, ingyen hús és kenyér, bor és pálinka naponként véve) készek legottan innen hazaindulni, ily szorongattatások között kénytelennek látta magát a biztosság a katonaságot a dupla fizetésről, kenyérről és ingyen húsról biztosítani, s csakis így sikerült őket lecsendesíteni, minek sürgető helybe hagyása iránt alázatosan könyörgünk.

53. Helybéli városi főbíró Nagy Károly bémutat a biztosságnak egy a városon, *egy polgár ablakán talált névtelen írományt, melynél fogva figyelmeztetik a biztosság, hogy egy oláh tanácsbéli senátor, az if. olá daszkel Gerasim, a verespataki popa, az abrudfalvi ellenőr, a nagy fiával, és Amos a fiával öszveesküdtek hogy a biztosságot megöljék, és mikor a katonák Topánfalvára mennek, Abrudbányát feléggessék és ha a biztosságot megölik, nem félnek a katonáktól – tehát ügyeljenek, mert nem bánnyák akármi is lesz, a magyarokat le kell hogy vágják, – Kolozsa magánál tartott gyűlést – Barnucz és Jánk királyok lesznek,*

d.d. alatt.

A rendkívüli esetek rendkívüli intézkedéseket kívánnván, az ezekre a bizottmány munkálkodása alatt kifejtett több rendű fenyegetőzések mellett, még e napon kezéhez juttatott névtelen írásbéli figyelmeztetés által, mely szerént tervezetbe lenne nem csak Abrudbánya városának megtámadása és felgyújtása, hanem a biztosságnak meggyilkoltatása is, magát felhíva érezvén,

1. mind Abrudbányán, Verespatakon és Kornán, mind a topánfalvi, abrudfalvi és offenbányai uradalmak helyiségeibe lakó minden oláh ajkú polgárok, minden legkisebb különbség nélkül, minden akárminémű fegyvereknek, az illető rendőrséghez, vagy megyei hatósághoz 24 óra alatti beszolgáltatásra felszólítottassanak.
2. Aki ezen felszólításnak nem engedelmeskedne, úgy fog tekintetni, mint aki engedetlen ellenszegülő, s annál fogva minden személy különbség nélkül rögtön elfogattatván, első esetben rendőrileg fog megbüntettetni, második esetben pedig a rendes törvényszéknek által adadni, fegyvere pedig minden esetre örökre elkoboztatik.
3. Emellett azon helység melyben ilyen egyén, vagy egyének találtatnának, a 24 óra eltelte után az itten lévő katonaság tartási és díjazási költségeit fogja hordozni, valameddig minden azon helységbe létező fegyverek bé lesznek szolgáltatva.
4. Mivel az ingerültség és lázítás fészke, a munkálódás szerint Abrudbányán és Verespatakon volt és a legtöbb fenyegetődzések ma is itten hallattatnak, s ezeknek legfőbb eszköze, indítója, a többek között verespataki egyesült lelkész Bálint Simon, ennek egyik segédje pedig ugyan oda való nemegyesült lelkész popá Ilia voltak, ezeknek letartóztatások szükségessé vált.
5. Az abrudbányai, verespataki és kornai oláhajkú polgároknak adassék tudtára, hogy ha maguk csendes viseletében és a közcsend és rend háborítatlan fenntartására nézve 24 óra alatt olyan kezeseket nem állítanak, kiket a biztosság kíván, tehát ezen esetben is egy-egy század katonaság rájuk fog szállíttatni, és ennek tartása költségeit s büntetésbéli díját ők fogják in solidum hordozni.
6. A katonaság parancsnokai és a nemzeti őrsereg is szólíttassanak fel, hogy mind az éjjeli, mind a nappali őrköt szaporítsák meg.

Mely előbocsátott pontokra nézve, a 4te, és 6^{ol} kivéve, a városi tanács és a megyei segédtsízt alispány Pogány György azoknak siető kihirdetése és végrehajtások végett tanusíttatnak, a 6^{ik} pontra nézve a 3 katonai század parancsnokai személyesen megtanáltatnak, a 4^{ik} pont feletti intézkedést a biztosság magának fenntartván.

1848 Szent Iván hó 30^{án}

54. Folytattatik a tanuk vallomásának bévétele:

Százkettedik tanu topánfalvi uradalmi díjnok Rákosi Nagy Ferenc úr, 28 éves – unitárius, özvegy, letett hite után vall a 41 szám alatti kérdőpontok szerint írásba, következőleg:

1re Igen is, tapasztaltam, hogy a topánfalvi uradalom lakosai kik mind oláhok, fel voltak ingerülve, nevezetesen folyó év április 4^{tel} kezdve és ezen ingerültség a balázsfalvi oláh népi gyűlés után nőttön nőtt.

2te A jelen év április hó 4^{én} én és táblabíró Kendi Páter, szolgabíró Bisztrai Josef úrnak azon hozzám intézett rendeletét vettük, miszerint Topánfalva közlakosságainak előbbkellőit u.m. disunitus pap Pátitia Juonutzat, uradalmi bíró Korkés Jánost, Korkés Nyikuláj Dregutiát, Tyok Todort, Morár Szamoillát a Vuki intenők meg, hogy a zalatnai felső járásba, a Bálint Simon elnökléte és szónoklata alatt semmi népgyűléseket ne tartsanak, amelyre Patitza Juonutz és Tyok Todor ezt felelték, hogy ők népgyűléseket nem fognak tartani, hanem csupán egy petitiojokat írják alá a holnapi napon; Korkés Nyikuláj Dregutzot nem találtuk meg, Korkés János pedig azt felelte: “Hogy miért menyünk a házára, mert ő nem kíván tudni semmit ilyes megintésekről, s azt hallani sem akarja” – s vélünk gorombáskodott, amikor is a Korkés János házába beérkezett Tyok Todor, s fenyegetőzött, hogy mindeneket én koholtam és ezen tényemet idővel meg fogom bánni, – ezen megintés következtében, a mint tanító Juonettye Péter beszélette, töstént írtak a szolgabíró úrnak, hogy ők fognak tartani népgyűlést petitiojok aláírása végett, s felhívták a szolgabírót is a személyes megjelenésre, azon biztosítással, hogy semmi kihágás nem leszen, de ha meg nem jelenik, semmiről felelni nem tudnak, s ezen jelentést, mondása szerint, maga Juonettye Péter írta alá legelőbb, azonba a szolgabíró betegsége miatt nem jelent meg, s mégis a gyűlést ószerinti Gyümölcsoltó boldogasszony napján megtartották a nem egyesült görög hitűek templománál, s ezen gyűlésbe elnököltek verespataki lelkész Bálint Simon és Buttyán János, jelen voltak mint meghívottak ispány Lázár György és ellenörködő kulcsár Moga Demeter, de én ottan nem voltam jelen, annálfogva az otthon folyt tárgyról semmit sem tudok. Azonban azt tudom, mert előttem történt az ispánysági irodában, hogy controlor Moga Demeter akkor midőn őt a népgyűlésbe meghívták, a meghívóknak, Páticza Jounucznak, Korkés Jánosnak, Tyok Todornak s többeknek szép szókkal előadta, miszerint Bálint és Buttyánnak ne hidjenek, mert ezek csak csalni kívánják a népet, s higgyék el, hogy az országgyűlés népboldogságára, felsegállítására és könnyítésére intézkedend, és ne higgyenek azon ámitó embereknek, – amelyre a meghívók azt felelték, hogy a nép majd meglátja mit teend.

Ezen népgyűlés után Bálint, Buttyán, több topánfalviakkal Bisztrára mentek népgyűlést tartani melyben jelen volt if. Jánk Avrám is, innen azután elmentek fel a vizeken a két Vidrara, Bálint, Buttyán, Jánk és Tyok Todor, viszont gyűléstartás végett, és hogy ott miként boldogulhattak, arról a két urasági bíró, Jánk Alexandru és idősebb Jánk Avrám tiszta adatokat adhatnak; ezek után az is történt, hogy Topánfalván a Korkés János házába bézárt ajtóknál titkos gyűléseket tartottak, mit nekem topánfalvi Popovics Dénes beszéllett azon kijelentéssel, hogy ötöt a gyűlésbe bé nem bocsátották azért, hogy vélek soha egy vélekedésen nem volt. Így titkos népgyűlésekről beszéllett nekem hajdú Tyok György perdi is. Tudom azt, hogy ellenörködő kulcsár Moga Demeter úr egy vasárnapon az ispányság kapuja előtt, az odagyűlve volt némely közlakosokhoz nagyon csitító és engedelmességre intő beszédet tartva, azért ötöt topánfalvi tanító Juonettye Páter megtámadta, hogy miért tanácsol a népnek ilyesmit, amelyből közöttök szóvita is kerekedett, füleimmel hallottam, itten Abrudbányán a Bíró Pista fogadójában mikor Bálint Simon szolgabíró Bisztrai Jósef urat megtámadta, hogy miért ellenzi a népgyűlés tartását,

mert ő minden tiltás dacára is megmutatja, hogy Topánfalván népgyűlést fog tartani, s ha különben nem lehetne is, egy asztalt fog kitenni a piacra, és arról vagy ő vagy más fog a néphez szónoklatot tartani, amelyre szolgabíró Bisztrai Josef úr szép szavakkal kívánta ötöt meggyőzni. Megint füleimmel hallottam azon népgyűlésbe melyet if. Jánk Avrám Topánfalván a Juonettye Péter szállása telkén egy vasárnap reggel templomozás után tartott, if. Jánk Avrám azt beszélt a népnek, miszerint nékije, és egy más társának a nép ügyeibe utazni kelletik, azért gyűjtsenek és adjanak nékiek költségül pénzt, de hogy ennek mi eredménye lett, nem tudom. A Juonettye Dániel szájából hallottam azt beszélni, hogy ő hallotta miszerint egy albaki ember (kinek megnevezett nevét elfelejtettem) veszekedett Korkés János Grekuval, azért hogy Korkés János Gréku pénzt vévén fel a szászoktól, részesíteni az albaki embert nem akarta. Tudom azt is, hogy Korkés János Gréku többedmagával abban igyekezett, hogy a falu contojárá két egyént küldjenek Kolosvárra, ha jól emlékezem 100 forintot kértek dominális gornyk Márk Nikuláj Huhutól, ki ezen körülményről tiszta felvilágosítást adhat.

3ra Annyit vallhatok, hogy a topánfalvi népet az elébb bujtogatta verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simon és ügyvéd Buttyán, azután leghathatósabban lépett fel ügyvéd if. Jánk Avrám és lépései kitörésre voltak irányozva.

4. Tudom, hogy if. Jánk Avrám a népet felfegyverkeztette, mégpedig oly eredménnyel, hogy a múlt június 20^{ika} éjjelén a Bihar havasától kezdve a nép a harangok félreverésére és tolvaj kiáltásokra minden faluba lántzsákkal, puskákkal, fejszékkel és kaszákkal felfegyverkezve egybegyűlt, – minő demonstrációt kíván ezáltal if. Jánk Avrám előmutatni, annak titkába avatva nem vagyok. A harangokat, hogy félreverjék kiáltották az én füleim hallattára Korkés János és Nutu Kosztin a harang félreveréseknek azon kombinációját hiszem és látom, hogy miután kisült, hogy a havason se tolvajok, se katonák nem jöttek, a volt az ürügy miként Jánk miután a népet fegyverkezésre szólította, minden felsőbb közigazgatási engedelem nélkül meg akarta látni, hogy akkor ha a kitörés formaliter elkezdődik, hány fegyveres egyén minő készüléttel tud előállani, ezt a józan kombináció így dictálja, annyival inkább mert Topánfalva a békés lakosú Bihar megyével határos, hol semmi rabló compániának nincs hire-nyoma, tehát ármány volt, és minden esetre a felkelés előkészületét képviselte.

A fent írt vallomást mindenekbe magaménak megösmérem.

Rákosi Nagy Ferenc
uradalmi díjnok

*Százharmaidik tanu verespataki kat. plébános tisztelendő Tóth István úr,
56 éves, papi hite után a következő írásba adott vallomást tette:
a 25 szám alatti kérdőpont szerint:*

1re Verespatakban a magyarok és oláhok közötti idegenkedés és szóvali ingerültségek május 15^{étől} a balázsfalvi gyűlés óta kezdődtek.

2ra Ezen ingerültség mutatkozott az oláhoknak, kik már beállottak volt az őrseregbe, ettől elszakadásában, minek cselekvő eszköze Bálint Simon idevaló

unitus lelkész volt, s minél fogva az oláhok egyet-kettőt kivéve, egészen elvonták magukat az őrseregtől, hír szerint azzal ijesztődtek az oláhok, hogy ha magukat az őrseregben gyakorolják, rajtok marad a fegyver sőt a helységből ki is parancsolják. Egyes eseteket tudok.

- a. Hogy megnevezett Bálint Simon két helyen dicsekedett mondván: Majd meglátjuk, ki erősebb, az-é ki fuszujkát eszik vagy aki húst? azaz a magyar-é vagy az oláh; az itteni úgynevezett Csíki boltjában pedig idevaló oláh Korpágyé János rútul kikelt a magyarok ellen Végh János idevaló orvos előtt.
- b. Továbbá ugyan egy itteni korcsomában Holhora Károlynál, előtte és Gruber Zoltán előtt mondotta Korpágye János egy lupsai oláhnak, hogy ne féljenek a magokat gyakorló puskás őrseregtől, készítsék csak a kaszákat és tegyenek azoknak hosszú nyeleket, mikkel bátran szembeszállhatnak.

3ra Ezen ingerültség terjesztői a már mondott Korpágye János mellett, a fő Bálint Simon volt, ki, miként hallottam, mindegyre hívatta öszve híveit és megeskedte őket, mire? Ők tudják, kik abba bé avatva voltak.

Thót István
vöröspataki plábanos

Száznegyedik tanu verespataki unitárius lelkész Fúzi Sándor úr, harminchat éves, papi hite szerint a 25. szám alatti kérdőpontokra következő írásbéli vallomást tette:

1. Verespatakon ingerültség történt és jelenleg is életben van a magyarok és oláhok között, mely kezdődött a balázsfalvi gyűlés után május 15^{én}.

2. Ezen ingerültség elsőben abba mutatkozott, hogy az oláhok, kik a nemzeti őrseregben hitletétel mellett beállottak volt, elszakadtak, és ennek egyenes okozója Bálint Simon unitus lelkész, hír szerint Bálint azzal ijesztgetvén híveit, hogyha a fegyvert gyakorolják rajtok marad örökre, egyes eseteket tudok, Bálint Simon egy temetés alkalmával hivatását mellőzve sokak előtt azt mondotta, majd meglátjuk melyik erősebb a fuszujka-é vagy a hús, vagy az oláh-e, vagy a magyar?

3ra Ezen ingerültségnek fő szerzője Bálint Simon többször hívatván öszve hallgatóit, többször megeskedte, mi több temetőbe lakomát adott táncsal vegyűlten követője verespataki Korpágye Juonuc, ki egy boltban jelenlétemben a legnagyobb dühösséggel piszkolá a magyar nemzetet ezen szavakkal: Nem hiszünk az magyarnak, mert sokszor megbaszta az oláhot.

Fúzi Sándor
unitárius lelkész.

Százötödik tanu abrudbányai Farkas Josef unitárius, 19 éves, nőtelen, letett hite után vall a 25. szám alatti lévő kérdések közül az

1re Ingerültség van.

2ra A magyarok és oláhok között, mit onnan magyaráz, hogy kornai unitus oláh pap, Moldován Miklós abban nyilatkozott miszerint meg nem engedi, hogy az oláhok a nemzeti őrseregbe bé álljanak, sőt akik bé állottak, azokat is ki fogja onnan

venni, mivel ők magok fognak oláh nemzeti őrsereget állítani; mire a jelenvolt esperest Igján megintette, hogy afélét ne beszéljen. Továbbá a bucsumiak által itten történt verekedés után if. Jánk Ábrahám Abrudbányán, a tanu jelenlétébe azzal fenyegette az abrudbányaiakat, hogy azon verekedésért meg fog a város lakolni, a kezével intvén Bucsum felé. Jánknak pedig elutazása után találkozott idevaló oláh tanító Begneszku Miklóssal és kérdezvén tőlle, hogy hát unió lesz-e? arra azt felelé, hogy csak vigyem a fogamot Kolozsvár felé, s arra felé mondjam hogy unió, mert megkapom a magamét; ugyancsak ezen Begneszku mondá tanu jelenlétében ugyanakkor, hogy Jánk semmi rosszban nem jár, csak a comitéhez ment Szebenbe, ezen Begneszku úgy tanítja a gyermekeket, hogy az oláhok Románi; a magyarok pedig Magári.

3ra Semmit.

Farkas Joseff m.k.

Százhatodik tanu abrudbányai szabómester Maxai Josef ref. 75 éves, házas, letett hite után a 25. pont alatti kérdésre vall:

1re Ingerültség van minden felől.

2. A magyarok és oláhok között kik a visszavonás szerzői, ugyanis jelen hó 26^{án} Garda Aviron idevaló bányász azt mondá Miski Istvánnak és Olajos Andrásnak, hogy nem lesz addig békesség míg a reformátusok és unitáriusok templomán kereszt nem lesz.

3. Hallomásból tudja, hogy Bálint Simon a nép egyik ingerlője.

Maxai Josef s.k.

Százhetedik tanu abrudbányai polgár szappanos Herman Mátyás kath. 43 éves, letett hite után vall a 25 szám szerénti pontokra:

1. Ingerültség igenis van.

2. Az oláhok és magyarok között ugyanis tanunak mondotta idevaló vámárendás Grita Györgye, hogy ő oláh gárdista, nem elegyednek ők, oláhok a magyarok közzé, nem is nyugszik addig míg kezét magyar vérben meg nem mossa.

3. Verespatakon Bálint Simon unitus lelkész Topánfalván pedig if. Jánk Ábrahám az oláh nép vezérei, bujtogatói, ez utolsó tanu jelenlétében szólította fel a népet a felfegyverkezésre.

Herman Mátyás

Száznyolcadik tanu abrudbányai Herman Mátyás legénnye Thá Juonutz, 16 éves, unitus nőtelen, letett hite után vallja:

Az elébbeni tanu által felhozott környülállásra nézve, hogy valósággal az ő jelenlétében mondotta vámárendás Gritta Györgye, az ő gazdájának, hogy ő oláh gárdista, nem is elegyedik a magyarok közé, de nem nyugszik míg magyar vérben meg nem mossa a kezét.

+ Thá Juonutz

*Százkilencedik tanu abrudbányai Csutsi Ferencné Sándor Rosalia unitária,
21 éves, letett hite után vall:*

Általánosan csak annyit, hogy számtalan oláhoktól hallotta maga a tanu beszéltetni, miként az oláhok most míg a katonák itt lesznek megadják ugyan magokat, de ha elmennek, tudják ők, mit csináljanak.

+ Csucsai Ferencné
Sándor Rosalia

*Száztizedik tanu abrudbányai Varga Mártonné Thordai Rákhel, ref., 32 éves,
letett hite után vall:*

Általánosan: hogy folyó hó 25^{én} idevaló Butrukás Todorné Alb Zsófi tanunak mondotta, hogy nem félnek az oláhok az iderendelt katonáktól, mert nincsenek adva a királytól, csak a magyarországi kiskirálytól, nem is adják magukat az oláhok a magyarokhoz, mert ha oda adják magokat és Magyarországgal tartanak, mikor békén a muszka ide, a Feketekőrösön, az oláhokat megölik. Egy muskai oláh, folyó hó 27^{án} azt mondá tanu előtt, hogy most megbékéllünk mi a magyarokkal, de mikor legjobban lesz a világ, akkor fognak az oláhok a városba jönni a magyarokra.

*Száztizenegyedik tanu abrudbányai csizmadia if. Miski István ref. 29 éves, házas,
letett hite után vall:*

Csernitzi Gligorije Sándornak a fia azt mondotta, hogy felszabadultunk ugyan a szolgálat alól, és telkeink már miénk, hanem az erdőtől eltiltottak, de boldog lesz aki megmarad, ha az erdöket, melyek öregeinktől maradtak réánk, nekünk ki nem adják.

+ If. Miski István

*Száztizenkettődik tanu abrudbányai polgár Gulyás Sándor, ref., 25 éves, házas,
letett hite után vall:*

Éppen úgy amint az előbbeni 111^{ik} tanu vallott, azonkívül azt is mondja, hogy verespataki emberek a tanu házába beszéltek, miként ha el is fogják Bálintot, a verespataki papot, lesz még más, százan is, ki az ő helyét kipótolja.

Gulyás Sándor s.k.

*Száztizenharmadik tanu verespataki Gál Istvánné Botár Borbára, kath., 32 éves,
letett hite után vall:*

Annyit, hogy jelenlétében mondotta odavaló bányász Gurguj nevű, miszerint Jáнки György és Winkler János szeretnének most oláhok lenni, mivel félnek, hogy nyársba húzzák az oláhok. De már most késő.

+ Gál Istvánné Botár Borbára

*Száztizennegyedik tanu abrudfalvi János Josef, ref., 31 éves házas,
letett hite után vall:*

Topánfalvára a közelebbi nagy vásár alkalmával beérkezvén a Korkés János háza eleibe, odavaló Hokman Nikuláj előmutata egy hosszúnyelű, kiegyenesített kaszát, és az ottan jelenlevőknek mondá: Szidom a lelkét az abrudbányaiaknak, most jöjjenek réánk, mert mind levágom őket, – ezután Korkés János felé fordulva kérdezte azt, hogy jó-é a kasza arra amire mondotta? és Korkés János azt felelte, hogy jó bizony a, későbbre Korkés János utána és társai után ment a vásárba és biztatta a tanut, hogy semmit se féljen, de a katonákat mégse bocsátják bé Topánfalvára, mert a székely katonák még a hét éves leánykára is réá mennek négyen-ötön s miután megszeplősítették a szuronyt belé ütik.

Jáno Josef

*Száztizenötödik tanu verespataki bányász Ebergényi István cath., 25 éves, házas,
letett hite után:*

Szóró-szóra azt vallja, amit az előtte való 114^{ik} tanu vallott.

*Száztizenhatodik tanu abrudbányai sebész Sófálvi Josef, ref., 42 éves,
házas, letett hite után vall:*

Átalánosan: Munkátsi Gerászim idevaló oláh tanító a tanunak azt mondotta: eddig mi szenvedtünk a magyaroktól, de eljött már az az idő, hogy mi is (az orát fogva) így fogjuk vissza adni a magyaroknak a tromfot; annyit tudok, hogy máig is mint tartják az oláhok a gyűléseket Kolosa Sándornál és Munkátsi Gerászimnál; emellett a balázsfalvi gyűlés alatt itthon Ötves Márton korcsomárosnál volt Grita Nikuláj oláh, ki is az ott lévő zenészekről tanu füle hallattára azt kívánta, hogy húzzák az oláh király nótáját, mert német király nincsen, mire a zenészek a francia marsellieset húzták.

Sófálvi Josef

*Száztizenhetedik tanu abrudbányai bányász idősb. Miski István ref., 56 éves,
házas, letett hite után azt vallja:*

Hogy folyó hó 26^{án} Garda Aviron idevaló bányász azt mondá a tanunak és Olajos Andrásnak, hogy nem lesz addig békesség, míg a reformátusok és unitáriusok templomán kereszt nem lesz.

+ Idős Miski István

55. Ezen munkálat folytában több oly körülmények és esetek adatván fel, melyek rendőrileg kezeltettek és el is láttattak ugyan de amelyekre nézve a bizottmány magának bővebb tudomást szerezni szükségesnek tart, különösen pedig:

- a. verespataki Jánki Jánosnak, Pálinak, és több társainak a májusi baromvásár alkalmával Pászkáék által lett megverettések.
- b. Szent György napjának az ó vagy új naptár szerénti tartásáról történt szóbeli vitatkozás és annak célja.
- c. A bucsumiak között nem régiben egy hétivásár alkalmával történt verekedésnek miként lett eligazítása és abba a nemzeti őrserégnek mennyibe lett befolyása.
- d. Sztán György azon nyilatkozatának, hogy e várost az oláhok miként rohanják meg, megvizsgálása és ellátása.
- e. Verespataki Popa Ilia házának távollétében az odavaló őrserégbéliek által lett meglátogatása – ugyanodavaló Grita György korcsomája ajtójának ezek által történt bé törése, a végre egy éjjelen egy néhány verespataki egyéneknek Abrudbányáról hazatérések alkalmával a már említett őrserégbéliek által utánok ejtett lövés állapotja.

Mindezekre nézve a helybéli rendőrigazgató, Diószegi Samu felszólítatik, hogy azoknak megvizsgálások, kezelések és ellátások eredményéről a biztosságot, a jegyzőkönyvi kivonatoknak és a tárgy felvilágosítására netalán szolgáló adatoknak közlése mellett, körülményesen tudósítani siessen.

1848 július lén

56. A biztosság által jegyzőkönyvi 19 szám alatt kezésített verespataki unitus lelkész Bálint Simon és ugyancsak verespataki disunitus lelkész Kosokár Ilia, valamint odavaló bányász Korpágye Stéfán jegyzőkönyvi 53. szám alatti határozat következtében letartóztatván tisztességes őrizet alá tétettek.

57. Folytattatik a tanuk vallomásának bévétele.

*Száztizennyolcadik tanu abrudbányai polgár Olajos András unitárius,
60 éves, özvegy, letett hite után:*

Átalánosan: éppen azt valja, mint az előbbeni 117^{ik} tanu, id. Miski István vallott.

+ Olajos András

*Száztizenkilencedik tanu zalatnai erdősz gyakornok Kozma Josef, unitárius,
33 éves, nőtelen, letett hite után vall a...¹⁰ szám alatti kérdésekre:*

1. A tavasztól fogva igenis volt ingerültség Topánfalván és azt maga is tapasztalta.

2. Topánfalván a bizodalmatlanság inkább az oláhok részéről volt, ezt maga meggyőződésből tudja, mert akkor még ottan lakott, a tájban az ottan lakó kevés magyarok nem féltek az oláhoktól. – Ezen ingerültséget és bizodalmatlanságot

¹⁰ Numărul lipsește din original.

szülték a Bálint Simon verespataki lelkész, Buttyán János és if. Jánk Ábrahám által tartott oláh népgyűlések, különösen múlt április hó elején egy innepnap nevezett Bálint Simon és Buttyán János a topánfalvi görög nem egyesült templom mellett nagy oláh népgyűlést tartván, ebben a tanuk jelenlétében Bálint Simon, a Buttyán által Kolosvárról hozott petitio pontjait egyenként terjesztette a nép eleibe; mely alkalommal topánfalvi uradalmi ellenőr Moga Demeter úr kívánván a néphez szólni, Bálint Simon miatt alig juthatott szóhoz, végre csakugyan nagy bajjal részt nyervén a szóllásra, Bálint Simon állításait meg kívánta cáfolni, és a többek között Bálint által követelt jogokat egyátalyában minden nemzetre, magyarra, zsidóra s más nemzetre kiterjesztetni; mire Bálint Simon azt felelte, hogy gondoskodjék ki ki magáról, ezután Moga Demeter többé szóhoz nem juthatott. Ugyan ezen gyűlés alkalmával mondotta Bálint Simon a tanu hallattára a népnek: hogy a magyar már sokszor megcsalta az oláhot annál fogva benne nem lehet bízni, a régi időkben is a magyar fejedelem egy oláh püspöket megpálcáztatott s egy synodus alkalmával egy kálvinista szuperintendenst oláh esperesteknek kellett vállalkon hordozni. Továbbá azzal is ingerelte a népet, miként előadta, hogy nekije 200 R. forint fizetése van mint lelkésznek de ő arról lemond, mert nem igazság, hogy ő fizetést kapjon és a disunitus papok ne kapjanak, mikor a magyar papok ezereket kapnak. Ekkor történt az is, hogy Bálint Simon az oláh nemzetiségről és az oláh nemzet nyelvéről beszélván, if. Jánk Ábrahám figyelmeztette a népet, hogy ezt leginkább értsék meg, mert sokkal érdekesebb az ha a magyar az oláh nemzet szájából tulajdon nemzeti nyelvét kivenné, mintha a földjétől melyet adni akar, megfosztaná.

3. A fennebbiek szerint az ingerültségek egyenes szerzői a már megnevezett Bálint Simon lelkész, Buttyán János és if. Jánk Ábrahám, ki a többek között a császár ő felsége születése napján sok nép között azt kiáltotta, hogy az isten éltesse Barnuczot, és pusztítsa azt ki az oláhból magyart akar csinálni. Résztvevői pedig Topánfalván a Korkés János házánál tartott gyűlésekben voltak, maga Korkés János, Korkés Miklós, Patitia topánfalvi disunitus pap, Sulutz Josef kulcsár, if. Jánk Ábrahám, Juonettye Péter tanító és Tyok Todor.

Százhuszadik tanu verespataki hajadon leány Botár Juli, r. kath. 34 éves, letett hite után vall:

Átalánosan: Jelenlétébe nyilatkozott verespataki bányász Gurgujnak veje, és ennek leánya aziránt: miként Jánki György és Vinkler János szeretnének most oláhok lenni, mert félnek, de egyebet töllok nem hallott. Egy verespataki bányászt kinek nevére nem emlékezik, de a Juon a Borbári zsellérjét ugyan a nevezett Gurguj házánál hallotta füleivel azzal dicsekedni, hogy majd magyar vérben mossa meg kezét.

+ Botár Juli

Százhuszonegyedik tanu abrudbányai bányász Tordai Sámuel, 60 éves, ref., házas, letett hite után vall:

Átalánosan: Komáromi Josefnek idevaló oláh Görög Jánossal egybejövése lévén, minek utána egymással kibékéllettek, hallotta füleivel Görög János

szitkozodni és azt mondani, hogy csak menjenek el a katonák, megtanítja ő Komáromi Josefet és tudja, hogy akkor háromszorosan is visszafizeti amit tőle most békesség fejében kapott. Hornyik Géraszim pedig a tanu ablaka alatt füle hallatára mondotta több oláhoknak ezen szókat olá hul: szidom a magyarok lelkét, nem nyugszam míg magyar tokánt nem eszem.

+ Tordai Sámuel

58. Bévégezvén a biztosság a verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simon ellen emelt vádokról tudó bizonyok kihallgatását azoknak vallástételeiből a nevezett lelkészt terhelő pontokat ezekben emeli ki:

a. A Buttyán János által Kolosvárról hozott, és az abrudbányai oláh nép gyűlésében elfogadott, s több pontokból állott petitióknak kihírlelésére s aláírások szerzésére Topánfalván s más több helységekben Buttyánnal együtt a vádlott szállott ki, az 1, 12, 15, 16, 21, 22, 25, 26, 27, 32, 37, 39, 61, 71, 73, 75, 76, 85, 86, 119, 127, 140, 143, 156, 162, 166, 191.

b. Topánfalván a vádlott a néphez nagyon izgatólag, a magyar nemzetet alacsonyítólag, és sértőleg beszélt, 25, 26, 32, 68, 75, 87, 119, különösen.

c. ezen alkalommal azzal kezdett izgatni és a magyar nemzettől a népet elidegeníteni, miként azt hozta fel, hogy régibb időkben egy magyar fejedelem egy oláh püspököt 25-ig megpálcáztatott, és egy synodus alkalmával egy protestáns szuperintendenst 4 oláh esperest volt kénytelen a vállán hordozni, a 25, 32, 74, 87, 119.

d. Ugyanekkor a kedélyek felingerlésére azt is felhozta, hogy magának ugyan van, mint görög egyesült vallású lelkésznek 200 forint fizetése, de a görög nem egyesült vallásúaknak semmi fizetések nincsen, midőn a magyar ajkú papoknak ezrekre rugó fizetésük van, a 25, 32, 75, 119.

é. A megyéjéhez tartozó verespataki népet a balázsfalvi gyűlésből lett hazatérése után a császár aránti hűségre és arra, hogy egymásnak utolsó csepp vérig hívei lésznek, feleskedte, azt állítván, hogy azon eskü melyet a nemzeti őrsereg felállításakor tettek, semmitérő, a 2, 5, 6, 7, 21, 43, 61.

f. A megyéjéhez tartozó népet arra unszolta, hogy rendőrigazgató Vinklernek ne engedelmeskedjenek, a 6, 35.

g. Ennek következtében a nevezett rendőrigazgató ellen a verespataki oláh ajkú polgárokat felbőszítette és az abrudbányai tanács előtt nagyszámmal megjelenvén, ezeknek a vezérok és szónokjok a vádlott volt, azt sürgetvén a tanácstól, hogy az irt rendőrigazgató helyett más rendőrigazgató rendeltessék, ezt pedig maga a vádlott felvett segédjeivel az oláh ajkúak közül választhassa, az 5, 6, 15, 16, 17, 21, 28, 34, 35, 54, 61, 73, 79, 80.

h. Vádlott több hivatalbéli egyéneket becstelenített és lehuncfutolt, a 15, 21, 30, 49, 68, 80.

i. A verespataki oláh ajkú polgárokat a nemzeti őrseregből kiállásra unszolta, a 6, 21, 29, 30, 37, 38, 39, 73, 77, 103, 104.

k. Többedmagával gyakran tart titkos gyűléseket a 3, 37, 39, 61.

l. Mióta a mostani viszonyok és ezekből folyó oláh mozgalmak fejlődni kezdedtek, vádlott különbféle, részint dicsekedő, részint fenyegető nyilatkozatokat

tőn, a többi között azt mondta, hogy megválnak most, melyik lesz erősebb, a fuszujka-é vagy a hús? a fuszulyka alatt az oláhokat értette, a hús alatt a magyarokat értvén, a 27, 28, 31, 37, 42, 68, 103, 104.

m. Azzal is kérkedett, hogy az oláh nem fél a magyartól, mert egy magyarra tíz oláh jut, a 8.

n. Midőn vádlott a balázsfalvi gyűlésből hazajött, mondotta vádlottnak, miként itten azon hír terjedett el, hogy ő ottan elfogadtatott volna, mire vádlott azt felelte, hogy azon esetben nem állana jót a felkelés ellen, a 23.

o. Azt is mondotta a vádlott, hogy nem nyugszik addig, valameddig az oláh nemzet nem emelkedik oda ahol volt Tuhutum idejében a 42.

p. Továbbá vádlott oláh királyság felállításáról is nyilatkozott, a 79.

q. A magyar nemzeti szalagokat viselő személyeket megtámadta, a 32.

r. Mondotta azt is, miként bizonyos egyén azt, hogy a magyarokkal tart, megbánhatja, a 3, 77.

s. Éjjelenként a verespataki őrseregből kilépett oláh polgárokkal részegen és nagy lármával járkált, s ilyen alkalommal a magyarokat tolvajoknak, huncfutoknak, kiáltotta, a 3, 4.

t. A topánfalvi nyughatatlanokkal szüntelen levelezést folytat a 3.

u. A kedélyek ingerlésére azon hírt kívánta elterjeszteni, hogy Kossuth Lajos magyar király akar lenni, a 15.

w. Erdélynek Magyarországgal egyesülését azon okból ellenezte, hogy a magyarországiak az illyrekkal és slávokkal ellenségeskedésbe lévén a dolog harcra kerülhet, s akkor az erdélyiek fognak áldozatul tolatni, a 3^{ik} tanu vallomása szerint.

Mely terhelő pontok a vádlottal oly hozzátétel mellett közölnének egész terjedelmökben, hogy azokra maga felelettjét 3 napok alatt megtenni kötelességének tartsa.

59. Ugyan a bévett vallástételek alkalmával verespataki görög nem egyesült lelkész Popa Kosokár Ilia ellen feladott vádra nézve is terhelő pontul kitétetik az:

Hogy folyó 1848^{ik} évi Szent Iván hó 20^{án} a zeisi vertésnél a magyarokat szidalmazván, általános felkeléssel fenyegetődött, a 98, 99, 100, 101 és 102^{ik} tanuknak vallomásai szerint mely terhelő pont hasonlólag a vádlottal közölnetik, hogy arra maga feleletét 3 napok alatt megtehesse.

1848, Szent Jakab hava 3^{án}

60. A helybéli városi verespataki és kornai oláh ajkú lakosok a biztosságnak e folyó év Szent Iván hó 29^{én} 53. alatt az abrudbányai tanácshoz kiírt és kihirdetni rendelt határozata következtében – nagy számú küldöttjeik által folyó év Szent Jakab hó 2^{án} a biztosság előtt megjelenvén és azon határozat pontjainak eleget tenni készségeket nyilatkoztatván és a kívánt kezes levelek pontja a biztosság által a következőkben állíttatván meg.

1. Hogy a bujtogatókat, akik még talán kinyomozva nem lennének, a biztosságnak magok adandják kezökbe.

2. Az olyan egyéneket kik netalán fegyvereiket bé nem adták, bémentik és kézbe adják.

3. A személy és vagyon bátorsága úgy a közcsend és rend legkevesebbé sem fog megháboríttatni a közönség által.

4. Ha ennek utána valaki ezek ellen bujtogatna, azt vagy elfogják, vagy időhaladék nélkül az illető városi bírói eljárásának bémentik.

5. Ezeknek nagyobb biztosításául kötelezik magokat a nevezett közönségbéli oláh ajkú lakosok egyenként, különösen pedig erre nézve személyekkel és vagyonukkal kezeskednek helybéli polgárok (akik a kezes levélbe beírandók).

Továbbá a kezesek helységenként a következőkben jelettetvén ki, úgy mint: *Abrudbánya részéről:*

1. Tobiás Sándor unitus lelkész
2. Boér Miklós fő kurátor az egyháznál
3. Kobori Sándor
4. Tobiás Sándor plos
5. Krisán József
6. Czimonya Jakab
7. Adámovitz Dénes disunitus lelkész
8. Almasan Sándor főcurator
9. Krisán János
10. Popovits Miklós
11. Sulutz Szimion lui Szimion
12. Kolosa Sándor

Verespatak részéről:

1. Grája János hutman
2. Czura Stéfán
3. Krécz Sándor
4. Madár János
5. Suba Péter
6. Zsurka Nikuláj lui Ignát
7. Dsurka György lui Ignát
8. Dsurka Juon hutman
9. Gritta György
10. Bibán Lapegyán Kosztandin

Korna részéről:

1. Moldovan Miklós unitus lelkész
2. Mályá Visalon disunitus lelkész
3. Boros Lázár
4. Tomutza Jozsiv
tizedes hutmanok
5. Sulutz Josiv
6. Göndöl Sándor
7. Botár Szimion
8. Atyim Nikuláj

E végre hivatalosan felszólíttatik a helybéli tanács, miszerint a fent megírt pontok szerint készítendő kezes leveleket a helyiségenként kijelölt egyének által

aláírva haladék nélkül bévenni és biztosságnak bé adni, úgy a fegyverek, bé szedetése aránti rendeletnek miként lett teljesítésbe vételéről a maga tudosittását megtenni szíveskedjék.

61. Folytattatik a tanuk vallomásának bévetelek:

Százhuszankettődik tanu abrudfalvi Ház Nyikuláj kamarai gornyk, 31 éves, disunitus, házas, letett hite után vall:

Átalánosan: ugyanazt vallya szóról-szóra mint a 114^{ik} tanu Jáno Josef vallott, azon hozzáadással, hogy Korkés Jánosnak a székely katonák el nem fogadása iránt tett nyilatkozatot if. Jánk Ábrahámától is hallotta, ki azonban amellet a magyarok irányában igen szépen és köszönettel nyilatkozott.

+ Ház Nyikuláj

Százhuszanharmadik tanu abrudfalvi Drumár Sándor bányász, 34 éves, unitus, házas, letett hite után

Átalánosan: szóról szóra úgy vallott mint a 114^{ik} tanu Jáno Josef.

Drumar Sándor kántor

Százhuszannegyedik tanu verespataki kereskedőlegény Námesi István, harmincöt éves nős, kath., letett hite után vall:

Átalánosan: a múlt pénteken délután, azaz június 30^{án}, Verespatakon a piacon, a tanu boltjához közel, öszvetalálkozván Csora János Eléfantu, Csora Moiszinéval ez panaszkodott amannak, hogy a fegyvert tőlle is mint özvegytől elvették, mire Csora János Eléfantu fennszóval s indulatosan kiabálta, hogy huncfut, tolvaj, s tyrannus azon comissio mely a fegyvereket az özvegy asszonyoktól is elvéteti, folytatá továbbá, hogy huncfut tolvaj gazember és tyrannus a magyar katona mind, de tán ezalatt az örserget is érthette, mind ezeket a tanu füleivel hallotta, a nép bámulta indulatoskodását, megjegyezvén, hogy ezen napon történt a fegyverek elszedetése.

Namesi István

Százhuszanötödik tanu abrudbányai asztalos Kovács János, ref. 36 éves, házas, letett hite után vall:

Átalánosan: A múlt héti keddén június 27^{én} reggel a Munkátsi Gerászim oláh dászkel házában volt, hová egy kép ráma csinálása végett hivatott, ott volt Begneszku oláh tanító is, kinek a tanu barátságosan kezére tévén kezét, ez elrántotta, miért is tanu kérdé, hogy tán nem haragszik? hiszen csak együtt kell élniek, majd maga is (t.i. Begneszku) együtt lesz véllök az örseregnél, mire Begneszku azt felelte, hogy nem menyen ő a tolvajok közé.

*Százhuszanhatodik tanu kereskedő s Verespatakon boltot tartó egyébaránt
kolozsvári Szakáll József r.kath., 35 éves, házas, letett hite után vall:*

Szóról-szóra aképpen mint a 124^{ik} tanu, Námesi István vallott azon hozzáadással, hogy Csora János Eléfantu a magyarokat szidva azt is mondá, hogy meg kell nyüzni.

*Százhuszanhetedik tanu topánfalvi Kendi Josef kath., 24 éves házas,
letett hite után vall:*

Átálánosan: Ingerültség és békételenség volt és van, s mindezeknek szerzői ügyvéd Buttyán, lelkész Bálint Simon, és if. Jánk Ábrahám, kik Topánfalván is megjelenvén, az odavaló népet a görög nem egyesült oláh templom előtt beszédeket tartva bujtogatták, és azolta a nép el van bolondulva, ez időtől külömbféle beszédek, hírek terjedtek el, azután a topánfalvi közelebb múlt országos vásár alkalmával if.Jánk Ábrahám, tanu nem tudja ki rendeletéből, a népet fel is szólította, hogy 3 nap alatt légyen felfegyverkezve, s azután múlt június hava 19^{ik}, 20^{ik} napjain a nép minden ok nélkül fellármáztatva fegyveresen egybe is gyűlt, melynek hire az egész országba elterjedett. Ugyancsak if. Jánk Ábrahám azt parancsolta a népnek, múlt hó 19^{én}, hogy aki az ő rendeletének nem engedelmeskedne, abba verjék belé a lantsát és gyűjtsák fel a házát – ezt ugyan magának Jánknak szájából nem hallotta a tanú, de nékije szohodoli Bordentz Dumitru mondotta, hogy az a Jánk parancsolattya tanura is reá menvén, többekkel együtt, hogy ő is engedelmeskedjék és fogjan fegyvert; egyébaránt a gyűlések mindenkor Korkés Jánosnál tartodtak. Ezelőtt hallottam saját malmomban bisztrai Krécz Pétruczról, hogy Bálya Gyuri a bisztraiakat és lupsaiakat, a bisztrai határon megeskette volna, hogy az utolsó csepp vérig együtt fognak tartani.

Kendi Josef

*Százhuszannylcadik tanu abrudbányai Hanes János unitus, 35 éves,
nőtlen, letett hite után vall:*

Átálánosan: Miszerint június 20^{án} verespataki disunitus lelkész Kosokár Ilia szidalmazva a magyarokat, azzal dicsekedett, hogy nem fél a magyaroktól, s csak maga is le tud ölni tizet, mondván, majd meg látjuk egy néhány nap múlva, mi éri őket t.i. a magyarokat, ugyanakkor idevaló Adamutz Ádám is szidalmazta a magyarokat, mondván, hogy 600 magyartól se fél.

+ Hanes János

*Százhuszankilencedik tanu verespataki bányász gazda Szuba Jovitza kath.,
17 éves, nőtlen, letett hite után vall:*

Átalánosan: mint egy 4 héttel ezelőtt édesanyával, s másokkal egy társaságba Abrudbányára békjében, ezen útjukba találkoztak Butsuman Gyorgye lui Stéfán nevű emberrel, ki is több beszélgetések között azt mondotta; reménységünk van, hogy nem sok idő múlva Ságuna oláh királyunk lesz.

Szuba Jovitza

*Százharmincadik tanu verespataki özvegy Szuba Jovitzáné Vinkler Mária kath.,
36 éves, letett hite után mindenekben aszerint vall, mint az előtte levő 129^{ik} tanu, a fia.*

+ özvegy Szuba Jovitzáné

*Százharmincegyedik tanu abrudbányai Ajtai Sándor, ref., 65 éves, házass, letett hite
után vall:*

Átalánosan: tanunak füle hallattára mondotta június 30^{án} bányász Csora János Eléfantu oláh, hogy mind huncfutok kik azt rendelték, hogy még az özvegyektől is vegyék el a fegyvert.

*Százharminckettödik tanu abrudbányai hangász Duma Pétrutzsnő Kozák Ilona,
unita, 20 éves,*

terhes volt amiatt nem hűtöltetett meg, hanem terhére fogadta igaz vallás
tételért, ekképpen:

Ezen évi Szent Iván hó 25^{én} tanunak füle hallattára mondotta Buczukás Todorné Alb Sofi, hogy a magyaroknak már nincsen királyok és az idejött katonákat nem a császár küldötte, hiába jöttek ide az urak és katonák, mivel azért az oláhok meg nem adják magokat, mert a muszka azt nem engedi meg s amikor majd a muszka a Feketekőrös felől békjön, ha az oláhokat a magyarokkal egyességben talál-
landja, akkor az oláhokat mind leöli.

+ Duma Petrutzné Kozák Ilona

*Százharmincharmadik tanu abrudbányai ügyvéd Farkas Tamásnő Boér Juliánna,
kath., 41 éves, letett hite után vall:*

Átalánosan: Éppen tegnap volt 6 hete midőn Igián offenbányai disunitus esperest végbe indult az oláh küldöttséggel és mivel a nevezett esperest házoknál volt szállva, Moldován Miklós kornai lelkész odament, s ez utóbbi mondotta, miként meg nem engedi, hogy az oláhok az idevaló nemzeti őrseregbe bé ályanak, mert az oláhok külön őrseret akarnak állítani, és ezért Igián meg is intette Moldovánt. Ugyan Moldován Miklós és Czura Joszif bucsumi oláh pap mondották mai délután

tanunak füle hallattára az utcán jöve, midőn tanu az ablakból az utcára kihajolva lenne, tanu felé fordulva "hogya mi magyarokul csak azért hoztuk ide a székelyeket, hogy elébb a császár katonáit azután az oláhokat megöljék, de csak menyenek el ezek innen, mert akkor megbánjuk". Továbbá tanunak leánykája figyelmeztette arra, hogy Begnescu oláh tanító miként tanítja a gyermekeket a magyar név kimondására, mire tanu a Moldován Nikuláj 6 éves lánykáját, kinek keresztanyja, egykori hozzámenele alkalmával eziránt kikérdezve, erre a lányka azt felelte, hogy az oláhok Romából származott nép maradékai s így románoknak hivattatnak, a más nemzet magának, mi valójában számért jelent.

Elutazott Abrudbányáról

1848 Szent Jakab hó 4^{én}

62. A tegnapi napon az ide rendelt székely és rendes katonaság között történt két rendbéli kedvetlen esemény ötletéből

A Fő kormányzó gróf ő nagy méltóságához, következő alázatos felirat intéztetett:

Az ide rendelt katonaság által követelt, és általunk a körülmények fontos voltából biztosított duppla fizetés tárgyában, folyó év Szent Iván hó 29^ő 52. szám alatt¹¹ nagy méltóságodhoz intézett alázatos felterjesztésünk nyomán, az abba jelentett biztosításunknak kért helybehagyása alázatos sürgetése mellett tisztelettel kívánunk nagy méltóságodnak jelteni, hogy holnap úgy mint július 5^{én} szándékozunk Topánfalvára, Bisztrára, Offenbányára és a több fölzigatott falukra a katonaság kíséretében kiszállani, és munkálkodva, a csend és rend helyreállítása iránt erélyesen intézkedni; ami azonba a katonaságot, melynek kíséretében assistentia gyanánt fogunk kiszállani illeti, arra nézve érintett alázatos felterjesztésünkben fölhozott azon tervünk, miszerint egy század rendes és egy század székely katonaságot vigyünk magunkkal a nevezett falukba és vidékeibe, megváltozott, a tegnapi napon a két rendbéli katonaság között történt következő kedvetlen esetek miatt.

Június 3^{án} délután két óra tájban egy székely közlegény bé akart menni a tanácsház épülete árnyékszékibe, mely épületnek alsó részén van a katonai őrtanya, s mellette egy más szobába egy olá pap fogolj, a felső résziben pedig megint egy másik olá pap fogoly; a tanácsház épülete utca-ajtójába egy polák ör állott, minthogy azon nap az őrtanyát polákok váltották fel, az ör a székelyt nem bocsátotta bé, a visszautasítást polákul adván értésére, a székely pedig olá hul mondá az őrnék, hogy ő semmi rosszat nem akar, s csak is sürgetős baját akarja végezni hol tudja a járást, mivel azelőtt ő is volt az őrtanyán, de erre is visszatartóztatott. Ekkor a székely katona bément az őrtanyára és a kadétkáplártól medgyesi születésű szász Salmen Dánieltől kért bemenetelrei engedelmet, de a káplár is azt tölle megtagadván a székely kijött a kadét káplártól is követtetve és akkor a káplár polákul szólott valamit az őrnék s arra a székelyt az ör puskájával föbe csapta meg, sőt a fejét, nyakát meg is

¹¹ Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. VIII, București, Ed. Academiei Române, 2007. Vezi documentul nr. 139.

szúrván, megvérezte; ekkor a székelyt behurcolták a polákok az őrtanyára, mit megértvén a többi székelyek kivették megsebzett társukat, Jánosi Mihályt az őrtanyáról, a fegyveres polákok engedelmeivel, és kapitányukhoz vitték, aki rögtön orvoshoz küldötte, látéletet vétetett és a sebet békötötte. Erre a székelyek roppant ingerültségbe jöttek, a polákokrai réárontás és borzasztó vérengzés megejtésétől a tiszték és a városi magyar ajkuak alig tudták vissza tartoztatni; csakugyan a székelyek az őrtanyai utcán, mely polákot előtalálván, azt verni kezdték de a hirtelen odaszaladott tiszték a nagyobb veszélytől megoltalmazták, ezzel a polákok az őrtanyáról visszavonultak, helyüket nemzetőrök foglalák el, mindaddig, míg egy pár óra múlva székelyekkel váltattak fel.

Ezen zavarok folyamában estvéli 6 órakor, székely hadnagy: Benkő Nápoléon, kapitányától szállására visszatérendő, az utcán lármát hall és sietve odaindult, s maga előtt említett Salmen Dániel kadétot fegyveresen felvont csappantyúval sietni látván, megszólította, hogy álljon meg s térjen tüstánt szállására. De a kadét ezt nem teljesítette. 2^{or} is felszólíttatott, de e se sikerülván, kénytelen volt maga a hadnagy a kadétnak fegyverét megragadni, hogy azt vagy kivegye kezéből, vagy legalább annak csappantyúját bocsássa le. De a kadét nem engedett és huzalkodni kezdett, mikor is több székely katonák a fegyvernek kezéből kivételére öszejövéen, eközben a kadét a fegyverét a hadnagy lába irányába elsütötte, s a tisztet ugyan nem érte, de a tiszt háta megett egy oláh nőt karján tartott csecsemőjével együtt megsebesített, s azzal egyenesen szaladott Jelenek főhadnagya szállására, mire lőn 2^{or} még nagyobb ingerültség, kiáltván a székelyek hogy a polákok az oláhokkal tartanak és mind le kell ölni, s sok bajba került ezen borzasztó szándékjuktól is feltartóztatni ami mégis sikerült. Csakugyan, a polákok is estvéli 8 óra tájba a város végén egy kádár udvarán egy fegyvertelen székely közlegényt, László Ferenc nevűt megrohanván, azt kegyetlenül megverték fején és homlokán szuronyhasításokat ejtettek, egészen vérbe köpülték.

Mely esetek után a rendes katonaság előljáró tisztje főhadnagy jelenek, a többi székely tiszt urakkal a biztosság előtt abban nyilatkozván, miszerént a felbőszült székely katonaság kitöréseitől nem ok nélkül lehetvén tartani, jónak vélné még az éjjel a rendes katonasággal innen csendességbe eltávozni minek következtében a megtörténhető nagy és veszedelmes vérontás köteles kikerülése méltó tekintetéből, a biztosság azonnal rendelkezett a rendes katonaságnak reggeli 2 órakor csendességben Verespatakra leendő átszállítása iránt, minden elfogadásukra és behelyeztetésükre nézve megkívántatok iránti intézkedések azonnal megtétetvén, s így a biztosság az itten maradott két székely századdal Topánfalvára és vidékére kiszállván, a rendes katonaság Verespatakról vissza fog Abrudbányára szállani és itten szállásolni mind addig, míg a biztosság ide vissza térendő lesz, amikor a rendes katonaságnak újból eltávolításáról a biztosság intézkedni el nem fogja mulatni.

Ezen körülményeknek alázatos felterjesztése mellett tisztelettel jelentjük miszerint a verespataki egyesült göröghitű lelkész, Bálint Simon, mint bujtogató és ugyan csak oda való nem egyesült görög hitű lelkész popa Kosokár Ilia és odavaló bányász Korpágye Juon, mint veszedelmes fenyegetők, letartóztatvatván, őrizet alá tétettek. Továbbá valamint Abrudbányán, Verespatakon és Kornán, úgy a topánfalvi

abrudfalvi, és Offenbányai uradalmakba az Oláh Ajkú lakosoktól a fegyvereknek beszedése, úgy az Abrudbányai, Verespataki és Kornai Oláh Ajkúaknak innen a vidékbe kiindulásunk előtti szükséges kezesítése iránt rendelkezünk, és a fegyverek beszedése itten már nagyobb részint meg is történt, if. Jánk Ábrahámnak befogatása még nem sikerülhetvén.

63. Folytatattatik a tanuk vallomásának bévetele.

Százharmincnegyedik tanu, verespataki bányász Gál István kath. 50 éves, házasságát követően hite után vall:

Általános: Június 30^{án} délután Verespatakon a Námesi boltja előtt hallottam Csora János Éléfantut azt mondani; hogy mind huncfutuk, tolvajok, gazemberek kik az özvegy asszonytól is a fegyvereket elszedik, azután szitkozódott is, és azzal kit illetet, nem tudhattja.

+ Gál István

Százharmincötödik tanu, butsumi disunitus tanító Dávid Makavéj, 60 éves, házasságát követően hite után vall: Általános: Helységünkbe semmi bujtotgatás nem történt. Papunk Czurai Josef is arra intette e népet, hogy ami kérésök, követelésök lenne, azt kérjék a maga rendes, békés törvényes útján, a nép sinsen Bucumba felfegyverkezve, sőt, a múlt hó 19–20^{án} történt lármához is eljutván, a nép nemhogy felfegyverkezett volna, hanem akitől ahogy lehetett, úgy széjjel szaladott és elbújt, noha két lupsai ember, akit az éjj sötétsége miatt megismeri nem lehetett, azt hírlelte, hogy Lupsán a katonaság már mészárolja az embereket, s annál fogva a miénkeket is a felkelésre és engedelemadásra unszolta.

Százharminchatodik tanu, bucsumi Makavéj Juon nemesek hadnagya, disunitus, 58 éves, házasságát követően hite után:

szórol-szóra azt vallja, amit az előtte való 135^{ik} vallott

+ Makavéj Juon

Százharminchetedik tanu, bucsumi Makavéj Nyikulái, nemes személy, unitus, 62 éves, házasságát követően hite után vall:

szórol-szóra mint az előtte való 135^{ik} és 136^{ik} tanu vallott

+ Makavéj Nyikuláj

Százharmincnyolcadik tanu, abrudbányai tanácsos Zilahi Sebes Josef ref., 49 éves, házasságát követően hite után vall:

1re Abrudbánya várossában és ennek környékén a közelebbi időbe történtek ingerültségek.

2^a Ezen ingerültségek a következőkbe mutatkoztak:

A mártiusi események után az idevaló és környéki nép eszméjét is egy sibasztó aggodalom, nyugtalanság és tűnődés foglalta el, a magyarság félt az unió nem

létesülhetéséből következő veszedelemtől; az oláság nyers, tudatlan része elhittetve bűjtogatói által, arról, hogy az unió által több nyomor vár rájuk, lármázott, hogy nékie az unió nem kell; ily aggodalmak között a személy és vagyon bátorosítására ezen városban is – valamint egyebütt – felállított a polgári őrsereg, melyben több számú oláhok is beállván a magyarokkal együtt tanulták a katonai gyakorlatokat, közegyetértéssel, nemcsak sőt egy oláh ajkú atyafi katonaságot viselt Sulucz Dénes úr is tanította az őrseret a katonai fordulatokra és fegyverforgatásra, de hazaérkezik a balázsfalvi oláh népgyűlésből ezen városban az esmeretes oláh ügyvéd Buttyán János, és az oláh egyének az őrseregből magukat röktön kivonják, vagy hárman kívül, kiket a bűjtogatás maszlaga el nem szédíthetett, ez kétségkívül a Buttyán János munkája lehetett.

Továbbá azon idea bűjtatott az oláság fejébe, hogy magyar kálvinista király tétetett és így az oláhok az eddigi nyomornál többet fognak szenvedni, erre egy ingerülségi példa.

1^{or} A közelebb múlt sokadalom előtti baromvásár napján egy vasárnap délután abrudbányai bányanagy tekintetes Reinis Ágoston úrral, r. kath. esperest Kovács Josef úrral, az idevaló kamarai próbamester tekintetes Trenenfelsz úrral sétálni indulván ki a barompiac felé, midőn a serföző háza előtt négyen egymás mellett egyenes rendben mentünk volna, felyülről felénk egy oláh vágatott egy fejr szürke lovon, káromolva és szidva a magyarokat, megintettvén pedig, vágatása közben egy közelálló ember által, hogy vigyázzon ne váglasson felénk, szaladását folytatva, közöttünk keresztül vágatott, azt kiáltván nem bánom én, ha urak is, mert magyarok (salva venia) baszom a magyar lelket, majd meglátom én, ki térszen magyar királyt? ezen ember pedig éppen olyan formájú volt mint Abrudfalván lakó egy mészáros Métése nevű, keresztnevét nem tudom, miről vallhatnak a fentemlitett urak is.

2^{or} Ugyanazon nap este későn a baromvásárból hazamenő magyarokat az országútba az erdőszélén a lázangó oláság megtámadta, megrongálva és csak szaladással menekedhettek meg, alig ha ezen lázangó oláhok között nem volt jelen a fenébb nevezett oláh is. Ezen dologra nézve kinyomozás rendeltetett és az bővebben fel fogja fejteni a dolog állását. Ezen történetet én két megverettetett verespataki embertől hallottam, kik közül az egyik erős ember lévén, minthogy nem férhettek hozzá, szelindek kutyával fogatták meg.

3^{or} A verespataki t. rendőr úr jelentette, hogy az odavaló oláság, az oláh lelkészek bűjtogatására engedetlenek a parancsnak és rendelkezésnek és zajonganak.

4^{or} Verespataki unitus lelkész Bálint Simon úr 48 számból álló felgyújtott oláhokkal egy székezés alkalmával a tanácsházba bájóvén, ottan az oláh nép nevében egy beszédett mondott, a mostani rendőr urat sértőleg és az oláh ajkú atyafiak részére a tanácsba lévő zöld asztal mellől egy oláh rendőrt kívánt imponentes adatni, kit az oláhok válasszanak, jelen volt ez alkalommal a disunitus lelkész Kosokár Ilia is, és ez is a Bálint Simon úr beszédének inhaereált, mindketten kijelentvén, hogy nekik a mostani rendőr teljességgel nem kell; ezután más sessióra ezen imponens követeléseket írásban adták bé, módosítás mellett.

5^{or} Az ingerülség jeléül Bálint Simon úr és Kosokár Ilia oláhok lelkészek a két templomok tornyaira Verespatakon 3 színű kék, fehér, veres, úgynevezett muszka zászlókat tűztek ki.

6^{or} Az oláh ajkú atyafiaktól a héti vásárokon is közönségesen csak azt lehetett hallani, hogy nékiek az unió nem kell s ha a magyarok azt létesítették, nem lesz jól a dolog az országba.

7er Ezelőtt m.e. 4 hetekkel itten Abrudbányán héti vásár alkalmával, ugyanazon egy időben, egyszerre az oláhok között négy verekedés támadot; amidőn a rendőri szolgák tehetetlenek lévén a lázongókat a rendőr úrhoz vinni polgári katonaság is használtatott, de ezeket a piacon temérdek oláság vette körül, s amint hallottam mert magam nem láttam, ezek csak a több számmal segedelmekre ment polgári katonák által szabadulhattak ki az oláhság köréből. Ezen tárgyban egy bucsumi Dánts Kandinus nevű oláh a nemes tanácshoz kérelmet adván bé, annak tartalmából ezen tárgy bőv felvilágosíttatást kaphat arra nézve, hogy ezen összekapás is bujtogatás eredménye lett légyen.

8^{or} Idevaló szappanyos Hermán Mátyás, Makai Josef, Roth Sámuelné valhattnak sokat az oláh ajkú atyafiak gyilkoló fenyegetőzésekről.

9er Topánfalván amint többektől hallottam procurator Jánk Ábrahám sokadalom alkalmával publice a piacon lázította a köz népet, és biztatta, hogy fegyverkezzenek fel.

10er Minden nap minden felől a sok rémítő azon híreket lehetett hallani, hogy az oláhság az ekevasokból szünetlenül kovácsoltatja a gyilkoló fegyvereket, látsákok, s nem tudhatni az óráját, melyben a várost megrohanja és a magyarokat leöli.

11er Ezen aggodalmat nevelve Buttyán Jánosnak két levele, melyek elfogattván, a tekintetes tanács által a felséges királyi guberniumba felküldettek.

13ta Ezen ingerültség szerzői és terjesztői a fenn írtak szerint, Buttyán János, Jánk Avrám és részeseik lehettek.

Ezen fenn írt vallomást magaménak lenni ösmérem,

Zilahi Sebes Josef.

64. Bisztrai Josef egy terjedelmes jelentésében felfejti mind azon körülményeket, melyeket a folyó év Ápr. 1^{toi} kezdve a vidéki mozgalmakra nézve hivatalánál fogva figyelemmel kísért, **éé** alatt.

Mivel nevezett Bisztrai Josefnek elmebeli megháborodása a biztosság előtt is tudva volt. ezen jelentés pedig elméje fogvatkozásának legkisebb bélvegét se hordozza, annak biztosabb elfogadása és használata tekintetéből szükségesnek látja a biztosság azon orvost, ki Bisztrai Josefet ezen gyengeségében gyógyította felhívni arra, hogy a többször nevezettnek jelenlegi elmebeli állapotjáról hitelesen bizonyítson, ennek nyomán orvostudor és városi Boér László beadja az **ff.** alatt lévő orvosi bizonyítványt, mely által kijelenti, hogy Bisztrai Josef múlt június 28^{toi} fogva elme tehetségét tökéletesen visszakapta, ehhez képest a biztosság a kérdéses jelentést ép elme szüleménnyének esmérven el fogadja és munkálodása során használandja.

65. A százharmincharmadik tanulás vallomása szerint a katonák között a tegnapi napon történt egybejövés után Moldován Miklós és Czura Josef lelkészek azt beszélvén, miként a székelyek csak azért hozattak ide, hogy a császár katonáit leöldököljék, és ezen kijelentést oda láttatván célozni, hogy ezáltal a székely katonák ellen a népben azon szín alatt mintha ők a császár katonái nem lennének

ellenszenv gerjesztessék, a biztosság szükségesnek látja a megnevezett két papot megdorgálás végett maga eleibe rendelni.

Kik közül Moldován Miklós megjelenvén, arra utasítottatott és komolyan megintetett, hogy illetén beszédek, melyek a népben csak idegenkedést és ingerültséget hozhatnak elő, és ebből a közcsendnek és rendnek felbomlása következhetne, ne tartson, és ne terjesszen el, hanem papi hivatásánál fogva igyekezzék inkább a béke, közcsend helyreállításán munkálni, mire magát a biztosság előtt kötelezte is.

1848 Szent Jakab hó 5^{én}

66. A biztosság a két székelly századdal minden ellentállás nélkül Topánfalvára kiszállott, és megtelepedvén az itteni munkálodás iránya iránt, tanácskozva abba, meg is állapodott.

1848 Szent Jakab hó 6^{án}

67. Folyattatik a tanuk vallomásának bévétele.

Százharminckilencedik tanu topánfalvi szekeres Márk Jounucz dis. 36 éves, házas, letett hite után vall:

Atalánosan: Az első balázsfalvi gyűlés alkalmával a tanu levitte szekeren fizetésért Abrudbányáról Balázsfalvára Buttyán Jánost, Begneszkut, és a Moldován Miklós fiát, a 2^{ik} gyűlésre le vitte if. Jánk Ábrahámot, Korkés Nikulajt, s albáki popa Kándát, de ezek tanu előtt semmi különöset nem beszélletek.

+ Márk Juonutz

Száznegyvenedik tanu topánfalvi uradalmi börtön felügyelő Tyok Gyorgye Perdi, 36 éves, unitus, házas, letett hite után vall:

1re Ingerültségek a közelebbi időben itt is voltak.

2ra Az oláhok féltek az abrudbányai magyaroktól, azok pedig az idevaló oláhoktól, ezen egymástóli félelmen kívül még az is volt következése, hogy a fiscális uradalombéli szolgáló emberek az úri szolgálatot mielőtt az alól felszabadultak volna, nem tették

3ra Ezen ingerültségeknek és engedetlenségeknek szerzői voltak verespataki unitus pap Bálint Simon és ügyvéd Buttyán László kik ide is eljöttek, a néphez beszédek tartani; ezenkívül if. Jánknak szájából hallotta a tanú több versen így szólni a néphez, hogy minden szabadalmakat amiket a népe megnyert, ő eszközölte ki, és bízatta a népet azzal is, hogy a fiscusnak minden eddigi birtokát és regáléit a népnek kezei közé visszaszerzendí, mely bujtogatásaiért a járásbéli szolgabíró Bisztrai nevezett Jánkot előttem is rendre és csendes törvényes utonni járásra és magaviseletre utasította.

4re A június 19,20^{án} történt lármára nézve annyit tud, hogy az első nap albáki Zsoldos Lup által elterjesztett azon hírre, hogy valami katonák jönnek a havasok felől és a Gurá Arézi nevű helyen már 4 ókról meg is nyúztak volna, költtek fel a faluk, és fegyveresen jelentek meg, másnap pedig estve felé 9 óra felé már itten kezdődött a láрма a harangok félreverésével, azon hír terjedvén el, hogy a Gyálu Bisztri nevű hegy felől érkeznek a katonák, de azt nem tudja, hogy ezen hír kitől terjesztetett el.

György Perdi

Száznegyvenegyedik tanu, topánfalvi Kotecz Kosztináné, Áron Anna, m.e. 60 éves, unita, letett hite után vall:

Annyit, hogy nem régieben szolgabíró Bisztrai Josef if. Jánku Ábrahámot előtte intette meg arra, hogy viselje magát csendesén, törvényesen, s a népet ne lázassza, ne ingerelje. A június 19–20^{ik} napokon történt rendkívüli lármát tudja, de eredetét és célját nem, azomba állítja, hogy minden ingerültségnek if. Jánk Ábrahám az oka, aki ezelőtt szüntelen Topánfalván fetrengett és bujtogatta a népet, most azonba már nem meri idehozni az orrát.

+ Kotecz Kosztináné

Száznegyvenkettődik tanu, topánfalvi közlakos Nyág Juon, 55 éves, disunitus, házasság, letett hite után vall:

Annyit tud, hogy nemrégieben szolgabíró Bisztrai Josef úr if. Jankot tanu előtt intette meg arra, hogy viselje magát csendesén és a népet többé ne ingerelje. A június 19^{én}, 20^{án} történt zenebonás lármáról csak annyit tud, hogy mindkét napon nagy volt a rémulés, tolvaj kiabálás, harangfélreverés, de maga nem tudja, ki volt indítója, mivel másnap estve le volt már feküve, mikor megindult a láрма.

+ Nyág Juon

68. Ezen tanunak vallomása a hetvenegyedik tanu, Popovics Dénes vallomásával, ki is azt adta fel, hogy a 20^{án} történt láрма alkalmával nevezett Nyág Juon mondotta volna neki, a katonáknak a bisztrai hegy felől való bizonyos érkezéseket, ellenkezvén, ez okon szembesítették Popovics Dénessel, ki is szemibe mondá Nyág Juonnak azt amit már vallomásában Nyág Juont illetőleg, elősorolt, de Nyág Juon az egészet merőben tagadja, Popovics megjegyezvén, hogy ő nem tudja Nyág Juon részeg volt-e vagy se de a bizony tökéletesen igaz, hogy mondotta.

Száznegyvenharmadik tanu falusi jegyző Meltzer Antal, kath. 40 éves, özvegy, letett hite után vall:

1. Volt ingerültség s van ma is.

2. Abrudi ügyvéd Buttyán Jánosnak s verespataki unitus pap Bálint Simonnak a tavasszali idejövetelek alkalmával a néphez tartott több rendbéli beszédjeiknek lett szüleménye az oláh nép közötti mozgalom és ingerültség. Ezt követte if. Jánk

Ábrahámnak a népre gyakorolt folytonos befolyása, ingerlése, bujtogatása, s az oláh ügyekben topánfalvi Korkés Jánosnál tartott titkos gyűlései, valamint a néphez is nyilvántartott szónoklatai, melyeknek folytán a június 9^{én} tartatott topánfalvi országos vásár alkalmával a tanunak jelenlétében és hallatára if. Jánk Ábrahám a topánfalvi piacon egy ottan lévő szín tetejére felállván a népet egy pár nap alatt leendő felfegyverkezésre unszolta, s felszólította, azon kijelentés mellett, hogy azután mikor általa felszólíttatnak, fegyveresen készen álljanak.

3. Fővezérei ezen ingerültségeknek, csendzavarásoknak if. Jánk Ábrahám, egyetértve topánfalvi Korkés Miklóssal, kikre, s jelesen Jánkra, hallgat a nép, tölle függ, s nékijek engedelmeskedik, ezenkívül Bisztrán tudja jegyző Bálja Györgyét, Bisztrai Sándort és az odavaló oláh papokat fiaikkal együtt, kik közül egyiknek fiát el is fogták bujtogatás miatt, s amint hallotta, ezeknek tanácsaik után mentek el Bisztráról többen száznál a balázsfalvi gyűlésre.

Pünköst előtti vasárnap június 4^{én} délután a tanu Bisztrán volt s hallotta személyesen, mikor Bisztrai Sándor kiállván kertjébe, szolgabíró Bisztrai Josefnek istenét káromolván, ötet tolvajnak, zsidónak, árulónak kiáltotta, intvén egyúttal a szolgabíró, hogy 15^{öd} napok alatt költözzék el, mert réa gyűjtja a házat, azt is kiabálván, hogy lelkész Fodornál megtették a törvényt, hogy Bisztrait felakasszák, mondván, hogy nékije úgyis már mindegy, mivel a szolgabíró tétette fiscális akció alá.

4. Június 19–20^{án} a nagy lármára, tolvaj kiáltás és harang félreverésre a bisztraiak is seregesen keltek fel, az első napi lármának oka volt albáki Zsoldos Lup, ki tanu előtt jelentette szolgabíró Bisztrainak, hogy a havasok felől valami katonák szállottak bé Albákra, s azokat ő is látta, a másnapi rémülésnek okát nem tudhatja, mert a szolgabíró udvaráról nem mert kimozdulni.

Vallomását elismeri

Meltzer Antal
hűtes jegyző

Száznegyvennegyedik tanu, bisztrai Ilia Todor 45 éves, unitus, házas.

Száznegyvenötödik tanu bisztrai Ristyěj Iszpász, 48 éves, unitus, házas.

Száznegyvenhatodik tanu bisztrai Mulcutz Juonutz 50 éves, unitus, házas.

Száznegyvenhetedik tanu bisztrai Bálya Flurié Birzatsi, özvegy, 30 éves, unita.

Száznegyvennyolcadik tanu bisztrai Gyurá Pétruca Ana, özvegy, 45 éves, unitus,

mind az 5^{ön} letett hitek utáni kikérdeztetések után azt vallották, hogy általánosan semmi egyes esetre bizonyágot nem tehetnek, mert nem tudnak semmit is.

Száznegyvenkilencedik tanu bisztrai Lázár Todor m.e. 60 éves unitus, házas, letett hite után vall:

Sokat hallott egyet mást, de személyesen semmit nem tapasztalván, bizonyost nem is mondhat.

*Százötvenedik tanu bisztrai Krisán Nikuláe Pots, 40 éves, unitus,
házas, letett hite után*

Azt vallja, hogy ő szolgabíró Bisztrai Josefnek pálinkafőzője lévén, hallotta személyesen, mikor Bisztrai Sándor nevezett gazdáját káromolva arra intette, hogy 15 napok alatt költözzék el, mert ha nem, réagýújtja a házat – egyéb kitöréseinek nem tudója.

+ Krisán Nyikuláj

*Százötvenegyedik tanu bisztrai Kendi Ágnes, Tyok Juonutzné, 48 éves,
unita, hite után*

A szolgabíró Bisztrai Josef által provokált esetekről semmi tudomása nincsen.

*Százötvenkettődik tanu bisztrai falusbíró Márk Todor Iuj Szimion, 50 éves,
házas unitus, hite után*

Semmi ezen kinyomozás tárgyát illető esetekről nem tud bizonyost mondani.

*Százötvenharmadik tanu, bisztrai Mádrú Szimion obsitos katona, 36 éves,
unitus, nőtlen, hite után vall annyit, hogy*

Ezelőtt m.e. 3–4 hetekkel, tanu Bisztrai Sándornál lévén, pálinkázás közben, ezen Bisztrai Sándor kidugta fejét az ablakon és szidalmazta Bisztrai Josef szolgabírót, mondván, hogy ez nem jó ember ki mindig abba járt, hogy a falunak bajt s kárt csináljon

Madru Simon

*Százötvennegyedik tanu bisztrai Gligor Juonucz 26 éves, unitus, nőtlen,
letett hite után vall:*

Hallotta, mikor idejé június 4^{ik} Bisztrai Sándor azzal fenyegette a szolgabírót Bisztrai Josefet, hogy 15 nap alatt pusztuljon el a faluból, mert ha nem ő a maga házat, mely a szolgabíróéval egy fedél alatt áll, meggyújtja és szemet fog abból csinálni. Azt is vallya, hogy azon követeknek, kik a diétára mentek, pénzt szedetett fel azoktól, kik azt ajánlották, de nem erőszak útján, tanutól nem kértek s nem is adott, egyebet nem tud semmit.

+ Gligor Juonucz.

*Százötvenötödik tanu topánfalvi if. Lázár György másodévi jogász kath.,
20 éves, nőtlen, letett hite után vall az:*

1re Igenis, tapasztaltam, különösen a balázsfalvi gyűlés után, hogy a nép ingerültségbe lenne.

2ra Ezen ingerültsége a népnek inkább abba mutatkozott, hogy a fiscális erdőkben sok fát levágtak, mint Vidrán és Bisztrán.

3ra Június hónapjának nem emlékezem melyik napján, de egy péntek nap a topánfalvi országos vásár alkalmával történt, hogy if. Jánk Ábrahám a topánfalvi piacon a hid karfájára felállván, a tömeg népnek, kik azon országos vásárból véle jövének, beszédet tartott, szolgabíró Bisztrai Josef és kamerális ispány, Lázár György urak jelenlétekben, mely beszédnek tárgya volt a népnek felfegyverkezése, de nemcsak a fennebb említett napon tartott beszédet, hanem azelőtt is, különösen Dáskálovits Illyés kereskedő boltja előtt az én, és Lázár Josef bátyám jelenlétében, hol a magyaroknak tetteit előhozván, az oláhoknak sérelmeit előterjesztette, miért bátyámmal disputálok is volt, s egybe is jöttek, mely disputából hallottam annyit, hogy if. Jánk Ábrahám püspök Leményt huncfut gazembernek mondotta. Ezeket hallván, mondtam Sulucz Josef kulcsárnak, ki vélünk ugyan azon helyen volt, hogy nem illik Jánktól sérelmeket hozni elő most, mikor egymás közt testvérek akarunk lenni, a múltakat feledni kellene. Mire Sulucz azt felelte, de sőt, éppen kell hogy lássa az oláh, mily jó szívességgel viseltetett a magyar iránta és hogy ne higgyen, mely beszédünk között megérkezett Tyok Todor s azt mondá nekem s bátyámnak, hogy ne elegyedjünk az ők ügyeikbe, hagyjunk nékiek békét, mely beszédje után, onnat el is távozott.

4. A múlt június 19^{én} délután 2 és három óra között egy albáki ember érkezett Topánfalvára, később megtudtam, hogy Kontcor Lupnak hívták, s azt mondá, hogy ötet a bíró küldi a szolgabíróhoz jelenteni, miszerint az ők határaikban haramia csapatok lennének, ezt az idevaló topánfalvi egynéhány lakos halva, megijedtek, lármát ütöttek a faluba, mely zajra egybe is gyűlének valami fél óra múlva, valamint egy fél óra alatt a szohodoli lakosoknak is nagyobb része beérkezett, az utcákon többnyire asszonyokat lehetett látni, kik holmijokat elvivék az erdőbe, mások pedig apámhoz hordozkodtak. Estve 7 órakor if. Jánk Ábrahám is megérkezett Topánfalvára, de csakis éjfél előtti 11 óráig láthatám, míg én a nép között járék, a nép szándékát kipuhatolni. Másnap délután 3 órakor u.m. június 20^{án} a nép eloszlott a legnagyobb csendességben; de ugyanazon napon estve hallám, hogy a disunitum templomba a harangokat félreverik s a nép megint todulni kezd, mondván, hogy rablók jönnek a patakon, az asszonyok sírándozva szaladtak a hegyekre, sokan holmijokat hozzáuk téve, nálunk maradtak, a férfiak nagyobb része pedig a hegyekre szaladott, hogy az innen elindított futároknak és bátyámnak, kik azelőtt mentek volt ki, jeladásait a faluba tudassák. Ekkor estve alig lehetett 10 óra mikor offenbányai jegyző Moga Joseffel találkoztam, kit kérdeztem, hogy miért jött volt, és arra azt felelte, hogy hallván a lármát azért jött, mely beszédje után töllem eltávoza, s többé nem is láttam. Szeredán reggel pedig láttam Jánk Ábrahámot lófuttába menni Topánfalváról, sokan kérdezték miért siet, mire azt felelte: hogy megy az ide szándékozó útba lévő népet megakadályoztatni, kik egy jó félóránál messzebb Topánfalvától nem voltak. A nép egyébarán félt, s a bujtogatónak célját nem tudhatta. Mióta Jánk elment Topánfalváról, semmi gyűlések nem tartattak, s a nép is félénkebb mint eddig volt.

Ifj. Lázár György

*Százötvenhatodik tanu csertési Zsurs Gyorgyucz disunitus, 55 éves, házas,
letett hite után vall:*

Átalanosan: Az ingerültségnek feje mint hallja if. Jánk Ábrahám, segédek Buttyán János és Bálint Simon verespataki lelkész, kik ide is eljöttek népgyűlést tartani, hol tanu is jelen volt, s látta, hogy Moga Demeter ellenőr ezen vezérekkel a gyűlés tartása felett öszve is jött, de nem boldogult, mert Bálint és Buttyán azt erősítették, hogy a népet az aláírásra felsőbb rendeletből szollítják fel, mit nevezett Moga úr hazugságnak nevezett, mit tanu megértvén, magát nem írta alá, miért topánfalvi Tyok Todor által csúfosan eligazított s a további ottmaradhatástól elzáratott.

+ Zsurs Gyorgyucz

*Százötvenhetedik tanu topánfalvi erdő gyakornok Hirling János Adolf, 28 éves,
lutheránus, nőtelen, letett hite után vall:*

Átalanosan: Ezelőtt 8 nappal a fa úsztatásnál vala, s az úsztatok beszéllettek egymás között, miként a június 19. és 20^{án} történt láрма és felkelés alkalmával megvolt határozva, hogy minden, ki oláh ajkú nem való elvesszen, és hogy ez nem történt, egyedül Jánknak lehet köszönni, hogy ezt névszerint ki beszéllette, nem tudja, mert több volt 100 embernél s azokból nem különböztethette meg, azt is beszéllették, hogy a felkelés céljába és titkába kevésen voltak csak béavatva.

Herling Adolf erdősz gyakornok

*Százötvennyolcadik tanu szohodoli Mihecz Gyurka disunitus, 46 éves,
házas, letett hite után vall:*

Átalanosan: a 19^{ik} és 20^{án} történt láрма és felkelés körülményeiről azt mondja, hogy 19^{én} Abrudbányán volt, 20^{án} pedig kapálással foglalkozván, hallotta a harang félreverést es tolvaj kiáltást, miért sietett bé Topánfalvára, útjába találkozott topánfalvi Petru Iuj Márkulujjal, ki is könnyezve kért, hogy siessek ide bé jönni, mert itten egymásra ölik az embereket a megérkezett katonák, béérkezvén semmi veszedelemre nem s csupa ok nélküli lármára talált, – másnap Balog Györgynénél találkozott if. Jánkkal, az ügyvéddel s ötlet megtámadta a múlt napoki történetekért, amit tanu egyedül nékie tulajdonított, mert ő küldözgetett minden felé felszólító leveleket, erre Jánk Ábrahám csak azt felelte, hogy tanut már ő esméri, de tanu is meg fogja ötlet esmérni – egyébaránt a tanu annyit bizonyosnak mondhat, hogy Jánk Ábrahám az, akire a nép annyira hallgat, hogy magát a Jézus Krisztust sem hallgatná jobban, mit ígért a népnek Jánk Ábrahám azt nem tudja.

+ Mihecz Gyurka

*Százötvenkilencedik tanu topánfalvi erdősz gyakornok Resner Frigyes, lutheránus,
26 éves, nőtelen, letett hite után vall:*

Miszerint if. Jánk Ábrahám tanu jelenlétibe mondotta, hogy az uradalmi erdők a nép tulajdonai, és azt ő ki is fogja vinni mivel vagynak irományok, melyek arról bizonyítottak; és ezen irományok Korkés Nikuláj állítása szerint a templom cassájába lennének, – erre tanu azt felelte Jánknak, hogy ezt vagy csak ajándékba vagy erőszakkal nyerhetik meg, arra if. Jánk azt felelte, hogy a természet törvényénél fogva az övek az erdő. Továbbá Jánk Bokor előtt mondotta a dolgos embereknek, látjátok már nincsen annyi hatalma a tiszteknek felettetek, és meglátjátok, hogy mind el fognak innen menni; ugyan ezen if. Jánk Ábrahám június 20^{án} tanu jelenlétibe parancsolva Korkés Nikulájnak, hogy írma Kerpenyesre, s máshová is mivel jönnek a katonák, és álljanak az emberek készen fegyveresen.

F. Reschner erdősz gyakornok

*Százhatvanadik tanu topánfalvi falusbíró Potolog Gyorgyucz dis., 34 éves,
nőtelen, letett hite után vall:*

A balázsfalvi gyűlésre innen többen mentek 30na s noha ő a felsőbb rendeletből érkezett tiltást a népnek hírül adta, vissza nem tarthatta, mert a menetelre őket szólta, if. Jánk Ábrahám, Korkés Nikuláj és János, Tyok Todor és pap Pátitza Juon. A június 19–20^{ki} láрма idején nem vala itthon, azonban tudja, látja, hogy az olá nép nagyon függ if. Jánktól, ki is azt ígérte a népnek, hogy az erdőket, és egyéb regálékat falustól nékiek vissza szerzendik.

+ Potolog Gyurgyutz

*Százhatvanegyedik tanu, alsó-vidrai falusbíró, Tomus Todorucz, disunitus,
46 éves, házass, letett hite után vall:*

A balázsfalvi gyűlésbe voltak 20 számon felül, de kinek biztatásából mentek, nem tudja, – a június 19–20^{ki} lármáról és felfegyverkezésről csak annyit tud, hogy 19^{én} a hegyeken keresztül Albákról terjedett a hír, hogy jön a katonaság; 20^{án} estve feléponori Tomus Juon luj Vaszilie hozta tanunak azon rendelést a szolgabírótól és Jánk Ábrahámtól, hogy adja tudtára a népnek hogy jönnek a bisztrai hegy felől a katonák, és áljanak készen fegyveresen, if. Jánk Ábrahámot hallotta hirdetni, hogy csak fogadjanak nékiek szót, mert vissza fogja nékiek az erdőket, és minden regálékat nyerni a fiscustól.

+ Tomus Todorucz

*Százhatvankettődik tanu táblabíró Lázár Jósef topánfalvi, cath., 23 éves,
nőtlen, hite után vall írásba az:*

1re Tapasztaltam, hogy a balázsfalvi gyűlés után a nép ingerültségbe esett.

2. Némely helyeken egyes kihágások, mint példának okáért Vidrán és Bisztrán erdőket és vetéseket pusztítottak ki.

3. A késő tavaszon láttam abrudfalvi Tóbiás Dénest és verespataki lelkész Bálint Simont Topánfalvára béérkezni, Tóbiástól kérdeve, hogy miért jött, zavartan azt felelte, hogy hirtelen akarna találkozni disunitus pap Páticza Jánossal, kinek szállását nékije megmutatva, azzal elment hozzája, délután láttam Pátitzát és Bálintot sietni Mogához, az ellenőrhez, miért, azt nem tudom, – délután bénéztem Korkés Miklósnak házához egy pajtásomat keresve, 3 óra tájba, ahová amint bényitott a beszéd csendesülni kezdett, csak annyit vehettem ki, hogy folyt valami a ministériumról és a ház gyúrva volt oláhokkal, úgy mint Bálint Simon ki szónokolt, Korkés János, Aranyosi Miklós, Morár Vaszilika, Juonettye Péter, kulcsár Sulutz Josef, Balog Kosztándin, és többen, kikre nem emlékezem. Morár Vaszilikától és Aranyosi Miklós csertési paptól kérdeztem azután tartalmát a Bálint beszédjének, de megmondani nem akarták, csak is felelvén, hogy ők nem szeretik aféle gyűlésekbe járni – az ezt követett héten hallottam, hogy eljött aztán Bálint Butyán és if. Jánk Abi és a disunitus templomnál, nyilván nagygyűlést is tartottak, s ezölta kezdett e nép ingerültségbe jönni, mely azelőtt a legnagyobb csendességbe élt.

E naptól kezdve nem lehetett a néptől egyebet látni, mint a legnagyobb engedetlenséget, s a nem oláhoknak megvetését, még előjjáróik irányába is. Hárman valának a nép főbujtogatói, u.n. Butyán, Bálint és if. Jánk Ábrahám, és ezeknek bűnös társai voltak Pátitza János topánfalvi disunitus pap, uradalmi kulcsár Sulucz Jósef, unitus tanító Juonettye Péter, topánfalvi Korkés János és Miklós testvérek, kiknél rendszeren tartódtak a gyűlések, mely gyűlésekben nem akarták bé bocsátani az olyanokat kik nem az ők hangulatokat beszéllék és terjeszték a nép között, mert ugyanis ha valaki nem övék féle tanált bémenni a gyűlésbe, vagy előre bézárták az ajtót vagy minyájan elnémulva elkezdettek más tárgyról beszélleni ami vélem, Popovits Dénessel és Tyok Gyorgye perdivel a hajdúval is megtörtént, mert látva, hogy oda menyünk, ajtót zártak, vagy ha béeresztettek, másról kezdettek beszélleni. Több disputám volt if. Jánk Ábráhámmal, és soha egyebet tőlle nem hallottam mint azt hogy a magyarok mennyire zsamokoskodnak az oláh nemzeten, és hogy az nem fog lenni többé, hogy magyar tiszték legyenek a hivataloknál, aféle disputába egyszer annyira felingerelte Jánk Abi a népet a piacon ellenem, hogy szinte agyonütöttek, csak azért, mert mondtam, hogy a magyarokat többé ne piszkolja, a népet a magyarok ellen ne bujtogassa, és különösen püspök Leményi Jánost ne piszkolja, ne gazemberezze, ne tolvajozza, mert különben tettelesen fel fogok lépni, mire bizonyságokat tudok állítani – Popovics Dénest, if. Lázár Györgyét, Dászkálovits Ilyést, Tyok Todorné Julit, Motora Juonuczot, Morár Számoilát, Bobár Gyorgyutzot, Szkrob Joszivot, kik ottan jelen voltak. Még azt is tudom, hogy az elmúlt topánfalvi országos vásár alkalmával if. Jánk Ábrahám azon parancsolatot adta az egész vásárnak, hogy minden ember fegyverkezzék fel és jöjjön Topánfalvára, mert aki nem engedelmeskedik, meg fog büntetödni. Azt is tudom, hogy amidőn június 18^{án} a méltóságos kormányiséki biztosság Topánfalván publicált, az alkalommal bisztrai jegyző Bálya Gyuri panasolta, hogy nagyon rosszul esik, miszerént nem az idevaló papokra bízták a nép felvilágosittását, hanem más idegenekre, mire én azt feleltem, hogy az abrudi papok nem okaik annak, mivel a biztosság által voltak felszöllítva. Továbbá, hogy if. Jánk Ábrahám a bujtogatás és lázasztás szellemével tele van, azt

bizonyítja a következők eset is: június hónapja elején bizonyos pesti ifjak jöven e vidékek megtekintésére, velük együtt kimentem a vidrai havasi nevezetességek megnézésére, mit megtudván felsővidrai idősebb Jánk Ávrám, a bujtógatónak becsületes szellemű édesapja, minyájunkat ebédre hívott s ekkor egyik pesti ifjú Cseresznyés nevű felszöllította if. Jánk Abit, ki otthon volt, hogy miért bujtogatja a népet azon unió ellen, melyet már V-ik Ferdinánd magyar király ő felsége is megerősített, mire if. Jánk azt nyilvánította, hogy ő soha bujtogatni senkit nem akart, hanem a legnagyobb igazság mellett szokot állani, az országgyűlésen kimondott unióba nem egyezik meg, valamint az Erdélyben lakó oláh nemzet sincs megegyezve, mit ki is jelentett a balázsfalvi oláh nemzeti gyűlésen, mindaddig, míg bévett 4^{ik} nemzet nem lesz, s követei által az országgyűlésen meg nem jelenik, s azon úton az ő hozzászólásával nem határoztatik meg, – mondá továbbá, hogy azonkívül is Erdély oly állású, hogy az uniót nem kelletik elfogadni, hanem légyen foederátus status, – Erdélynek külön királya és külön ministeriuma kell légyen, s ezen unió, mit az országgyűlés a 4^{ik} nemzet kihagyásával és értekezése nélkül tett meg, csakis egy magyarországgali kötlevélnék tekintendő, mit el lehet rontani, – s ezen oknál fogva az uniót még azért sem pártolja mert az oláh nemzet szabad nem lesz ha elveszik tőlle nyelvét, mi által szellemileg meg van ölve, s nem lesz néki szabad a törvénykezési hivataloknál nyelvét gyakorolni és a ministériumnál se, Erdélynek külön ministériuma kell legyen, melynél mind a 4 bévett nemzet szabadon gyakorolhassa nyelvét, s így az unió ezen oknál fogva se állhat, mert amint a magyar nemzet megkívánja diplomaticai nyelvnek a magáét, úgy megkívánja az oláh, szász, rác, tót nemzet is. Ezen elveiből bármely előhozott ok által kivenni nem lehetett, mert ő azokat a szebeni oláh szász komitétól meritté.

4. Június 19^{én} albáki Konczor Lup azon hírt hozta a faluba ide, hogy Albák felől a Bihar-havasán átsaptak valami katonák, s már 4 ökröt le is nyúztak, s ötet az albáki bíró küldi Bisztrai szolgabíróhoz ennek jelentése végett, erre lön nagy rémülés, a nők, gyermekek az erdőre szaladtak, estve felé megérkezett Jánk Ábrahám is Topánfalvára, s látván, hogy a nép mily ijedten futkorász a piacon, ő akkor igen nevetett, s elmenvén orvos Kaleberhez, egész estvig iddogált, mihelyt bé estvéledett, azon hírt hozák, hogy a csertési határon feljül La Prekupészt nevű helyen több mint 500 felfegyverkezett nép várakozik a reácsapó katonaságra, erre hirtelen kimentem a nevezett helyre, főleg azért, hogy a nép gondolkodásával megismerkedjem, oda is értem éfél tájban, hol mihelyt meg látott a roppant felfegyverkezett nép, nagy örömmel mondták, hogy hozzátok azon hírt hozták, hogy Topánfalváról a tisztek elfutottak és ki van csinálva, hogy őket minden felől a katonaság támadja meg és koncolja fel, mire mondtam, hogy azok mind hazugságok, mire kedden estvig mind ott ültem vélek, s meggyőződénék ámitások iránt, s hazaindultunk, de utunkba újból a hegyekben tolvaj kiáltásokat hallánk és harangfélreveréseket, ekkor én is megijedtem s visszatértem csertési Dorgya Pétruval, és dominális bíró Buta Szimionnal azon helyre, hol elébb voltam, mivel minyájan azt kiabálták, meretz lá precupészt, ott találtam Zehucz Györgyát m.e. 200 felfegyverkezett emberekkel, ki azt mondtá, hogy hozzája Vidráról érkezett ember azon hírrel, hogy a Gájina havassán által csaptak a haramiák Vidrára, mondotta,

hogy az csak család, de a nép hinni nem akarta, s szeredán reggelig kéntelen voltam ott ülni, virradatkor a nép meggyőződött, hogy el volt ámtva s ezen szavakkal váltunk meg egymástól, hogy addig, míg hátunk megett tisztán nem látjuk meg az ellenséget, eddig hajlékunkból ki nem mozdulunk, szerdán déltájt haza érkeztem Topánfalvára, hol már a nép le volt csendesülve.

Lázár Joseff

Százhatvanharmadik tanu csertési falusbíró Motora Juonucz luj Dumitru, disunitus, 47 éves, házas, letett hite után vall:

Annyit, hogy június 19–20^{án} történt lárna alkalmával, nállok is felfegyverkezett a nép, de hogy aziránt valakitől rendelést kaptak volna arról semmit nem tud, azonban az előtt hallotta if. Jánku Ábrahámot hogy a népet felfegyverkezésre intette.

+ Motora Juonutz

Százhatvannegyedik tanu albáki Togya Ispász disunitus, házas, letett hite után vall:

Hogy Balázsfalván mintegy 70 számmal mentek a pap felszóllítására, a 19^{ik}, 20^{ik} junii történt fellármázása a népnek a havasokról terjedett el Albákra és 19^{én} falujabéli Rusz Nyikuláj unszolására jött el Zsoldos Lup hírt tenni a szolgabírónak, valami katonáknak a falura lett béérkezéséről.

Togya Ispász

Százhatvanötödik tanu nyágrai bíró Burz Todor disunitus, 40 éves, házas, letett hite után vall:

A balázsfalvi gyűlésen töllök is jelen volt m.e. 8–9 ember, odavaló pap, Kendra felszollítására, ki maga is jelen volt. Különben a múlt hó 19^{én}, 20^{ikán}, nagy volt a rémulés mert a hegyeken mindenütt tolvajt kiáltottak, mire a hegyi lakosok fel is keltek, de arra nézve senkitől semmi rendelést nem vettek tudta szerint, az erdők pusztítására úgy a szolgabírónak való nem engedelmeskedésre senkitől se volt utasítva.

+ Burz Todor

Százhatvanhatodik tanu felsővidrai Gombos Vaszilika, disunitus, 46 éves, házas, letett hite után vall:

Falujokból 4–5 ember volt Balázsfalván, kiket a meneteltől nem tiltott el, mert aziránt nem volt rendelése. A június 19–20^{iki} lázadásba töllök senki reszt nem vett, hanem minyájan elfutottak és elbújtak. Az országgyűlés elejébe terjesztendő kérelemnek elfogadásáért nallok is jártak verespataki pap Bálint Simon és topánfalvi Tyok Todor, de gyűlést nem tartottak, csak Gombos nevű paphoz szállottak bé s véle if. Jánk Ábrahámval tanácskoztak.

Gombos Vasilie

*Százhatvanhetedik tanu szekaturai falusbíró Zehucz Gyorgyutz disunitus,
35 éves, letett hite után vall:*

hogy a június 19–20^{iki} lármára nállok is felfegyverkezett a nép, de senki se rendelte.

+ Zehutz Gyurgyutz

*Százhatvannyolcadik tanu topánfalvi szöcs Mészáros Miklós, kath.,
43 éves, házas, letett hite után vallja:*

Hogy amiolta Topánfalván a mozgalmak, s oláh ingerültség elkezdődtek az oláhok gyűléseket tartottak Korkés Jánosnál és Juonettye Péternél.

+ Mészáros Miklós.

69. A százötvenkilencedik tanunak vallomásához képpst előállítatik topánfalvi Korkés Pétru és a nevezett tanu vallomására nézve kikérdezettvén, elesméri

miként múlt hó 20^{án} a mindenfelől hallott tolvaj kiáltásra megrémülvén, szaladni kezdett és útjába a tanut Mihécz Gyurkát találván, mondotta nekije, hogy siessen bé Topánfalvára, mert valami ellenség, de nem tudja miféle, érkezik, hanem azt, hogy Topánfalván már öldökölnek, nem mondotta; a tanu pedig Mihétz Gyurka, ennek valóságát most is erősíti.

1848. Szent Jakab hó 7^{én} Topánfalván

70. Fő kormányzó gróf úr ő nagyméltóságának f.é. 1757 elnöki szám¹² alatti átirata, melynél fogva a biztosság rendelkezése alá adott két század székelly katonaságnak rendes zsoldján fellül a hasonló katonai segélynyújtás alkalmával ötlet illeti díjjok kiadatása iránti biztosíttását a biztosságnak helyben hagyván ezen biztosíttást, a B. Siskovits ezredből itt tanyázó egy századra is kiterjesztetni rendeli **gg.** alatt.

Szolgál tudásul, és ahhozi alkalmázásul.

71. Szabó István és Koncz Lajos mint vallató hites biztosok, bé adják verespataki bányász Korpágye Juonucz álladalmi rabbal végbevitt szelid vallatást, **hh.** alatt.

Használatul vétetik a munkálat folyama alatt.

72. Korkés János topánfalvi uradalmi bíró kezes levele **ii.** alatt,

ki is a biztosság rendelkezéséből le volt tartóztatva és őrizet alatt tartatott, mivel azonban szelid vallatása alkalmával, több olyan körülményeket fedetett fel, melyek a biztosságnak nagy felvilágosíttást adtak, de egyéb aránt is mint olyant, ki fő bujtogató Jánk Ábrahámnak, kit a biztosság annyi rendbéli intézkedései után sem

¹² Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania, Vol. IX, București, Ed. Academiei Române, 2011. Vezi documentul nr. 42.

keríthet kezére, ajánlotta valamint felkeresését úgy kézbeadását, ezen feltétel alatt a biztosság kezességén elbocsátandónak határozta.

73. Pálfi Sándor és Balog Josef, mint vallató hites biztosok bé adják 20 szám alatti határozat következtében végbevitt szelíd vallatását Zaránd vármegyében letartóztatott lázasztó vidrai Kriszta Todor nevű lakosnak kk. alatt, használatul vétetik a munkálat folyama alatt.

*Százhatvankilencedik tanu, alsóvidrai idősb Jánk Ábrahám, disunitus,
71 éves, letett hite után vall:*

A tudvalévő olá petitióhoz megkívántató aláírás megszerzése végett, falunkba verespataki lelkész Bálint Simon, és idevaló Tyok Todor szállottak ki, s hozzája is eljövén kívánták, hogy másnap a falusi népet gyűjtse össze, mire azt felelte, hogy azt nem teheti mert nagyon szélljel laknak az emberek és azokból a népgyűlés elmaradt; hanem azután némely emberek evégre hívták ki jegyzőjüket, Juonettye Danit, de a szolgabíró híre nélkül kimenni nem akart, azonba onnan engedelmet nyerve egy vasárnap az idevaló tanítóval, Juonyettye Péterrel kiszállott falunkba s az utolsó ottan a templomban a néphez szónoklatot tartván, felszólította, hogy az úrbériség alóli felszabadulás végett beadandó kérelmet ők is írják alá, és azt meg is tették valami 40^{en}, de ekkor semmi bujtotgatás nem történt, annyi mégis igen, hogy a fel szabadulás előtt már megtagadták az emberek a szolgálatot és máig is tartoznak szolgálattal és taxákkal.

Jánk Avram

74. Az adatván fel a biztosságnak, hogy topánfalvi szabómester Seres Márton a topánfalviak üldözése és fenyegetése miatt kénytelen volt innen Abrudbányára költözni, erre nézve kikérdezett maga *Seres Márton*, ki is azt nyilatkoztatta, hogy ötlet Tyok Vaszilia intette a 3^{ad} napok alatti kiköltözésre, oly fenyegetődzéssel, hogy ha szép szerivel nem menyen el, kövekkel és rudakkal fog elkergettetni, és azután megöletni, minél fogva a veszedelmet elkerülendő, jobbnak tartotta Abrudbányára átköltözni, ahol ma is tartozkodik.

Erre nézve elő állítottatik topánfalvi vádlott Tyok Vaszilia ki nem tagadja, hogy panaszos Seres Mártont a kiköltözésre megintette, de részint a szolgabíró, részint a közönség rendeletéből, azt adván okául, hogy ő az olá nemzetet gyalázta és mesterségét rosszul folytatta.

Továbbá eléhívatik falu jegyzője, Balogh Josef.

Ehhez a járásbéli szolgabírót a Tyok Vaszilia állítása szerint e tárgyban írás által intézkedett, és elémutatja a szolgabírónak hozzáintézett hivatalos levelét, melyben egyfelől a dolognak megvizsgálása volt meghagyva, másfelől javasolva Seres Mártonnak, hogy a kedélyek lecsendesedéséig egy darab időre innen távozzon el, azonban a megvizsgálás nem történt meg, mert a jegyző állítása szerint arra idő nem volt, a kiköltözés pedig megtörtént, és így Tyok Vaszilia sem bíró, sem a szolgabíró megbízottja nem lévén, önkényileg lépett fel.

És azért ideiglenesen letartóztatása szükségesnek ítéltetett és végre is hajtatott.

75. Bisztra helyisége jegyzője, Bálya György, mint gyanús, a biztosság által letartóztatott és őrizet alá vétetett

*Százhetvenedik tanu bisztrai Butza Ursziebie, unitus 50 éves, házas,
Százhetvenegyedik tanu, bisztrai Butza Petru, unitus, 23 éves, házas,
Százhetvenkettődik tanu, bisztrai Drázsá Juonucz á Marii unitus, házas, 31 éves,
Százhetvenharmadik tanu, bisztrai Andrits Petru, unitus, 58 éves, házas,
Százhetvennegyedik, bisztrai Birlá Juonutz, unitus, 38 éves, házas,
Százhetvenötödik, Krécz Ionutz a Mihutz, unitus, 22 éves, házas.
Százhetvenhatodik, bisztrai Olár Antonia, unitus, 40 éves, házas,
Százhetvenhetedik, bisztrai Botzog Simon, unitus, 77 éves, házas,
Százhetvennyolcadik tanu, bisztrai Gányá Dumitru pers, unitus, 40 éves, házas,
Százhetvenkilencedik tanu, bisztrai Busztán Juon lui Gavrilie, unitus, házas, 28 éves,
Száznyolcvanodik tanu, bisztrai Szeladzse Ursz, 72 éves, házas,
Száznyolcvannegyedik tanu, bisztrai Bálja Gávriila, unitus, 50 éves, házas,
Száznyolcvankettődik tanu, bisztrai Kotécz Gávriilla, unitus, 50 éves, házas,*

letett hite után általánosan a szolgabíró Bisztrai József által felfedezett többféle körülményekre nézve kikérdeztetvén, egyre is felelni nem tudtak, vagy nem akartak, annyiban íratik pedig, hogy lehet, miszerint nem akartak, mivel egy közölök u.m. Butza Urszébía egy körülállásra nézve külön is lévén feladva, meg kérdeztetett s merőben tagadta, azonban a falu jegyzője, azt nekije szemibe mondván, maga is elesmérte, mely hitszegésért és vakmerő tagadásért a biztosság rendeletéből az alispány által 25 pálcaütésekkel megbüntettetett.

Butza Ursziebia
a maga ás a többiek nevében

*Száznyolcvanharmadik tanu, bisztrai Olár Miháila, unitus, 48 éves,
házas, letett hite után:*

azt valja, hogy hallotta bisztrai Szeládzse Togyertől és Bályá Petrutól, hogy az erdő, legelő és minden jövedelem az embereké.

+ Olár Michaila

*Száznyolcvannegyedik tanu, bisztrai Butsa Atyim, unitus, 38 éves,
házas, letett hite után vall:*

miszerint azon alkalommal, mikor a falubéliek panaszos kérések következtében a pratedált erdő, legelő tisztába hozatala és illetőleg kiszakasztása tárgyában kiszállott biztosság előtt azt mondották, tanu hallattára, Popá György Iuj Gávriilla, Jepura Dumitru, Szeládzse Togyer, Kosztin Todor á Iuj Petrucz, hogy az övék az erdő, legelő, víz és kő.

+ Butsa Atyim.

76. Topánfalvi disunitus Ielkész Pátitza Juon, mint nagyon gyanús, a biztosság által letartóztatott és tulajdon házáján őrizet alá vétetett.

*Száznyolcvanötödik tanu bisztrai Drázsza Györgye, unitus, 42 éves,
házas, letett hite után vallja,*

hogy idei április 6^{án}, midőn a bisztrai cínterembe a nép valami aláírás végett egybe volt gyűjtve, szónoklottak Bálya György a jegyző és Fodor László a pap fia, és ezek írták fel az írástudatlanok neveit is.

Drázsza George

*Száznyolcvanhatodik tanu, bisztrai Drásá Petruka, unitus, 45 éves,
házas, letett hite után azt vallja:*

hogy ő gornyikja lévén a szolgabírónak és ezen kötelességénél fogva hivatalos levelekkel Enyeden járván, ezért a falu jegyzője, Bálya György megtámadta őtet, Butza Urszébikot és Mark Dumitrucz társát, azt mondván: Ezek a nagy tolvajok, ezek hordják Enyedre a szolgabíró hazug leveleit a magyaroknak, az oláhokról, továbbá, annyit tudok, hogy 20^{án} estve felé, mikor azon lárma esett a vidékre, a lupsaiak is nagy számmal eljöttek a bisztrai határra, kiket is a mi jegyzőnk, Bálya György külön választva a többi ottan lévőktől, félrevitte, és ottan értekeződött velük.

+ Drazsa Petruka

*Száznyolcvanhetedik tanu, bisztrai Morkan György, unitus, 35 éves,
házas, letett hite után vall:*

Június 20^{án} történt lárma alkalmával, a harangok félreverését minálunk Bisztrai Sándor rendelte s emellett ugyanakkor ifj. Jánk Ábrahám is odaérkezvén Bisztrai Sándorhoz szállott, kihez ment a jegyző, Bálya György, és odavaló Nyikula Lék együtt mit beszéllettek, nem tudja, de annyit igen, hogy együtt voltak estve feléig és a lárma kezdete előtt ifj. Jánk Ábrahám elment ugyan, de az ő eltávozása után nemsokára kezdődött a tolvaj kiáltás. Ugyan ezen nap estve Lupsáról is érkeztek sok fegyveres emberek, kikkel Bálya György sokat beszéllett, de mit, azt nem tud, mert messze állott tőlök.

+ Morkán György

*Száznyolcvannyolcadik tanu topánfalvi Mihon Gyorgye Gurgucza, 24 éves,
disunitus, házas, letett hite után vall:*

Hogy június 20^{án} kedden estve, midőn mindenfelől tolvaj kiáltásokat hallott ő is felment a Muncseli hegytetőre, hol azt megelőzőleg ifj. Jánk Ábrahám is több emberekkel megjelent volt, és miután oda érkezett, az elébb nevezett Jánk nékie

kötelességivé tette, hogy menjen Ponorelbe dominalis bíró Hetyén Pétruhoz, s adja értésire, miként az embereket 500 forint büntetés terhe alatt fegyverkeztesse fel s késedelem nélkül hozza magával, mert nagy a veszedelem. Tanu ezen rendeletre, miután több emberek is unszolták, el is ment s útjába találván szohodoli Burz Juont, őtet is maga mellé vette, a rendelet teljesíthetése végett, s mivel tanu bocskorosán a vizen nem mehetett keresztül, Burz Juon ment el lóháton Hetyén Pétrut értesíteni.

Mihon Georgie

*Száznyolcvankilencedik tanu, szohodoli Burz Juon, disunitus 35 éves,
házas, letett hite után azt vallja:*

Miszerint ez előbbeni tanu Mihon Gyorgye Jurgutza, felszólítására ment el ponorelli bíró Hetyén Pétruhoz és nekije az ifj. Jánk Ábrahám rendelkezéséből értésére adta, hogy az embereket 500 forint büntetés alatt sietőleg fegyverkeztesse fel, és hozza le magával a két Aranyos vize egyesülésénél lévő Gura réuluj nevű hídhaz, és ezen felül ezen rendeletet küldje tovább is, minek következtében Hetyén Petru el is küldött egy gornyikat az alsóvidrai falusbíróhaz.

+ Burz Juon

*Százkilencvenedik tanu, topánfalvi Mihon Tyim, disunitus, 38 éves,
házas, letett hite után vall:*

Ő is hallotta mikor topánfalvi Mihon Gyorgye Jurgutzát a nép felfegyverkezése végett ifj. Jánk Ábrahám elküldötte rendeléssel Ponorelbe.

+ Mihon Tyim

*Százkilencvenegyedik tanu, topánfalvi Mihon Ohn Iuj Szimion, disunitus, 40 éves,
házas, letett hite után vall:*

Hogy maga is jelent volt június 20^{án} este felé, amidőn ifj. Jánk Ábrahám a Muncsel tetején több emberrel a láрма kiabálása közt egybe volt gyűlve, és hallotta mikor ifj. Jánk rendelést tett topánfalvi Mihon Gyorgye Jurguczának, hogy menjen a ponoriak fegyveres felköltésére; látta továbbá, hogy ifj. Jánk Ábrahám hasonló célból Albákra ment lóháton, mielőtt elindult volna, felszólította a tanu Jánk Ábrahámot, hogy az emberek felköltésének reggelig hagyjan békét, míg a dolog jobban kifejlődik, de ő azt felelte, hogy azt nem teheti, mivel a kimenetelről emberek nélkül meg nem felelhet,

+ Mihon Ohn Iuj Szimion

*Százkilencvenkettődik tanu, ponorelli Hetyén Pétru, disunitus, 25 éves,
házas, hite után azt vallja:*

Hogy június 20^{án} étzaka odaérkezett nagy tolvaj kiáltások között szohodoli Burz Juon lóháton, ifj. Jánk Ábrahámnak azon rendelkezését hozván magával

nékem, hogy 500 forint büntetés terhe alatt a falubéli népet azonnal fegyverkeztessék fel és vigyem a Gura riului nevű hidhoz, és küldjem tovább ezen rendelőt, és tanu kéntelennek látta magát, s el is küldött egy gornyikot vidrai bíró Tomus Todorhoz.

+ Hetyén Petru

Százkilencvenharmadik tanu, bisztrai Náricza Gyorgye, unitus, 27 éves, házasság, letett hite után azt vallja:

Hogy a balásfalvi gyűlésbe való menetelre, ámbár a szolgabíró által bé volt tiltva, hogy többen mint haton, heten egy helységből ne menjenek, mégis sokan mentek, ezt pedig okozta itten Topánfalván, idevaló pap Pátitza Juonutz, és a bíró Tyok Todor, kik a népet személyenként való elmenetelre szollították fel, azon hozzátétellel, hogy aki nem megyen, a nem fog részesülni a nyereség szabadalmakba, onnan vissza jöve azt terjesztette a nép eleibe Pátitza pap, hogy a korcsomárlást, melynek visszanyeréséről a népet biztosította volt, használni nem fogják, mert azokat újból haszonbérbe szándékoznak adni, hogy annak jövedelméből a falunak pénztár alakuljon, mire tanu azt jegyezte meg, hogy így e részbe a nyereség annyi, mint semmi, mert egytől elveszik azért, hogy másnak adhassák.

+ Náritza György

Százkilenevennegyedik tanu, szkerisorai Mokán Todor, disunitus, házasság, 32 éves, letett hite után azt vallja:

Hogy az a posta ki hozzájok ment június 20^{án} éztaka a nagy láрма alkalmával, azt a rendelőt hozta, hogy aki fegyverrel ki nem áll, annak a házát gyútsák föl és öljk meg, de hogy kitől jött ezen rendelő, nem tudhatja.

+ Mokán Todor

77. Topánfalvi gornyik Tyok Todor, Dángyá Juonucz és Morár Számoilla, mint a topánfalvi comitének gyanús tagjai, a biztosság által letartóztatván, őrizet alá tétettek.

Topánfalván, 1848 Szent Jakab hó 8^{án}.

78. Folytatatik a tanuk vallomásainak bevétele.

Százkilencvenötödik tanu, alsóvidrai disunitus lelkesz, Nyikula Juon, 45 éves, házasság, papi hitére azt vallja:

Hogy húsvét előtt mintegy 2 héttel jártak nállok verespataki unitus pap Bálint Simon, topánfalvi gornyik Tyok Todor, és ifj. Jánk Ábrahám, felszollítani a népet, hogy bizonyos írást, oláh petitiot írjanak alá, mit a tanu akkor nem engedett meg,

mivel azon egyének sem egyházi, sem megyei előjáróktól rendelést vagy engedelmet előmutatni nem tudtak, hanem azután rea következő vasárnap többen jöttek falunkból Topánfalvára és a kérelmet itt írták alá. A június 19^{ik}, 20^{án} történt elremítő lármás zavarra annyit jegyez meg mint bizonyost, hogy miután hétfőn és kedden is már lecsendesedett volna a láрма, későn estve jött a ponorelli bírótól Hetyén Petrutól egy gornyik, Tomus Juon, azon izenettel hogy ügyvéd ifj. Jánk Ábrahám és szolgabíró rendeléséből azonnal menjenek az emberek felfegyverkezve Bisztra felé – azolta félnek az emberek miolta ifj. Jánk a népet felfegyverkezésre szólította

parohul Vidra de Mislok Joan Nikula

79. Topánfalvi Matora Vaszilja előállítatik és azon körülményre nézve, hogy t.i. a 71^{ik} tanu, Popovits Diénes nyilatkozata szerint mondotta nekije Matora, hogy ő látta volna június 20^{án} mikor azon nagy láрма és zavar volt, a katonákat jönni, kik állítólag bérohantak. Ezt Matora Vaszilja is elesméri hogy mondotta oly felvilágosítással azonban, miként ő a tolvajkiáltásra a bisztrai hegy felé tekintett és ott látott valami fehérlő csoportot mozogni, melyet részint a szürkület, részint a rémülés miatt megkülönböztetni nem tudott és katonáknak nézett, de azután kitudódott, hogy juhok voltak.

80 B.Bánffy Miklós úrhoz következő hivatalos megtanálás intéztetett.

Szolgabíró Bisztrai József a biztossághoz beadott nyilatkozatában hivatkozik egy írományra, mit topánfalvi tanító Juonettye Péter írt, s másoknak is aláíratásukkal megerősítette, melynek foglalatja az, hogy ők ápr. 6^{án} gyűlést minden esetre tartani fognak, s említett szolgabíró azt ne törekedjék ok nélkül megakadályozni, mert azáltal nagyobb zavart fog okozni, mivel ők, ha pandúrokat küld a szolgabíró annak meggátlására, azokat szerte fogják verni, ellenben ha békét hagy nekik, ők kezeskednek a járás csendessége felől, valamint arról, hogy semmi lázadás nem fog történni, hanem békével fogják várni a dolgok kifejlődését, mivel pedig azon írományra, mely a szolgabíró nyilatkozata szerint általa méltóságodnak volt hivatalosan felküldve, a biztosságnak multhatatlan szüksége van, hivatalos tisztelettel kívánta a biztosság méltóságodat megtalálni, miszerint azt nekünk sietve kézbesíteni méltóztasson.

*Százkilencvenhatodik tanu szohodoli Bonducz Dumitru, disunitus, 36 éves,
házas, hite után vall:*

annyit, hogy a közelebbi nagy vásár alkalmával ő is hallotta, midőn ifj. Jánk Ábrahám a népet felszóllította arra, hogy magát akárminémű fegyverrel lássa el – egyebet nem tud.

+ Bonducz Dumitru

Százkilencvenhetedik tanu, bisztrai Butsá Urszébie újból előállítatván, vallja:

Hogy a lupsaiak papunknak fiát, Fodor Lászlót, azon okból, mivel nekik senkijek nincsen kibe bízhatnának, magokhoz hívták, s el is ment, a mi nótáriusunk, Bálya György lován, kit én kísértem el fizetése mellett, de hogy ottan Fodor László

mit végzett, nem tudom, mivel azonnal vissza tértem, azt is tudja, hogy a múlt június 19^{én} történt láрма alkalmával azon nap estvéjén számos lupsaiak jöttek által Bisztrára felfegyverkezve, kikkel bisztrai jegyző, Bálya György, tanácskozott is kívül a falun, de mifelett, azt nem tudom, mert engemet más felé rendeltek volt örködni. Továbbá ifj. Jánk Ábrahámnak a népre gyakorolt befolyására nézve tudom miként azzal biztatta a népet, hogy csak rá hallgassanak, mert az erdőket, regalékat s minden jövedelmeket vissza fog szerezni a népnek, és ez okozta azt a nagy ragaszkodást, melyet a tavasz óta a környékbeli nép gyakorolt iránta.

+ Butza Urszubia

Százkilencvennyolcadik tanu, bisztrai Márk Pétrutz, unitus, 45 éves, házás, hite után vall:

Miszerint a június 19–20^{án} történt lármára az embereknek fegyverbeni felkelése nem volt egyéb (amint azt nálla mint molnárnál megfordult számos emberek beszéllették), mint ifj. Jánk Ábrahámnak terve, hogy azáltal láthassa miként engedelmeskedik nékie a nép s miként áll készen az ő parancsolatára felfegyverkezetten mit a tanu a 46^{ik} tanunak, Nagy Ferencznek is mondott.

+ Mark Petrutz

Százkilencvenkilencedik tanu szohodoli Fortuna Juonucz á mitzi, disunitus, 34 éves, házás, hite után vall:

Hogy minek utánna a június 20^{iki} rémulés és láрма elmúlt, másnap szeredán érkezett haza a Havasokon keresztül Tordáról ide Topánfalvára, s tölle is kérdezték, hogy nem találkozott-é valami rossz emberekkel, mire ő azt felelte, hogy nem látott senkit olyant, akitől félni lehetne erre ifj. Jánk Ábrahám a körülette lévő sok fegyveres népnek a piaci hidnál azt hagyta meg, miszerint ezután semmi harang féreverésére, semmi tolvaj kiáltásra ne mozogjanak mindaddig, valameddig az ő peccsétjét, mely egy leveles fenyőfából áll, meg nem látják, s csak akkor engedelmeskedjenek. Egyebet nem tud.

Fortuna Juonutz

Kétszázadik tanu albaki Nikola Petrucz, disunitus, 55 éves, házás, hite után vallja:

Hogy topánfalvi Tyok Todor húsvét előtt egy vasárnap ment oda, és a templomba szállította fel a népet egy kérésnek aláírására, mely alkalommal tanu, mint uradalmi erdő gornyik, belé nem ele gyedett, és a templomból kijött, továbbá a június 19^{ik} napján történt lármának eredetét Albákra teszi, de hogy kitől, annak teljességgel nyomába jutni nem lehetett.

+ Nikola Petrutz

*Kétszázegyedik tanu albáki Morár Nikuláj luj Juonucz, disunitus,
30 éves, özvegy, letett hite után*

szóról-szóra azt vallja, mit az előtte való 200^{ik} tanu vallott.

+ Morár Nyikuláj

*Kétszázkettődik tanu, albáki Onyecz Nyikuláj a Kártsi, disunitus,
32 éves, házass, hite után vall:*

Hogy húsvét előtt egy vasárnap ott járt topánfalvi Tyok Todor és a templomba felszólította a népet egy kérésnek aláírására, sokan alá is írták és a tanu helyett az apja írta alá nevét. A június 19^{én} történt láрма Albákon eredett legelőbb, de szerzőjére réátalálni nem lehet.

Onyecz Nyikuláj á Kártsi

*Kétszázharminc tanu, albáki Plésa Joszip, disunitus, 35 éves,
házass, letett hite után vall*

annyt: hogy tudja Tyok Todornak Albákra lett menetelét bizonyos aláírás végett. A június 19^{én} történt lármát illetőleg tudja, hogy Albákon eredett, de végére nem tudott járni.

Plésa Josif

*Kétszáznegyedik tanu, albáki Zsoldés, másképp Konczor Lup, disunitus,
60 éves, házass, letett hite után azt vallja:*

Hogy június 19^{én} az albáki havasokon eredett tolvaj kiáltásra az emberek felfegyverkezve kezdtek egybegyűlni, miután falusbíró Togye Iszpász és Rusz Nikuláj felszólítottak engemet, mennék a szolgabíróhoz jelenteni, hogy a Petrásza nevű havason keresztül valami idegen katonák érkeznek és hat ökröt le is nyúltak, én ezt, lóra ülve a szolgabírónak jelentettem, aki azt csak hazugságnak mondotta, és engemet haza utasított, azonban utamban akivel csak találkoztam, ezen hírt mondtam, és így terjedett el.

Koncol Lup

*Kétszázötödik tanu, albáki Rusz Nikuláj, disunitus, 63 éves,
házass, hite után azt vallja:*

Hogy június 19^{én} a katonák érkezéséről hírt ő adta ugyan által Zsoldés Lupnak, de maga is albáki Onyecz Gávriillától hallotta.

+ Rusz Nyikuláj

*Kétszázhatodik tanu, albáki Onyecz Gávrrilla, disunitus, 42 éves,
házas, hite után vallja:*

Hogy június 19^{én} a katonák érkezését Togyá Nikuláj luj Todorás nevű ifjútól hallotta.

+ Onyecz Gavrrila

*Kétszázhetedik tanu, szohodoli Vajda Vaszilia, disunitus, 26 éves,
házas, hite után vallja:*

Hogy a június 19–20^{án} történt lármás zavar utáni szeredán június 21^{én}, mint molnár lisztel jött bé Topanfálvára és hallotta, hogy ifj. Jánk Ábrahám a piacon lévő hídnál több egybegyült népnek azt mondotta, hogy ezentúl semmi kiabálásra vagy harangozásra egybe ne gyűljenek és ne mozduljanak, csak ha az ő pecsétjét (melyhez hasonló a vidékben nincsen, s melyen egy fenyőfa van metszve) fogják látni, akkor engedelmeskedjenek.

+ Vajda Vaszilia

Offenbányán, 1848. Szent Jakab hava 9^{én}

81. A biztosság az offenbányai és lupsai események kinyomozására egy század székely katonasággal Offenbányára kiszállott – és az előleges intézkedéseket megtette.

1848. Szent Jakab hó 10^{én}

82. A biztosság az offenbányai és lupsai körülmények kinyomozására következőkérdőpontokat állított meg.

1. Az offenbányai uradalomban és Lupsán közelebbi időben a közcsend és bátorság megháborított é vagy se? Ha igen ki, vagy kik által, mikor és miként?

2. Az úrbéri viszonyok megszüntetésének kihirdetése alkalmával, beszélt é a népnek izgatólag valaki, vagy se? S ha igen, ki mit?

3. A nép felfegyverkezésre felszollíttatott é, ha igen ki vagy kik által?

4. A felfegyverkezett nép feleskettetett é valaki által, s ha igen mivégre.

5. Ezen fegyveres zavargások között történt e valakinek fenyegettetése, vagy se, ha igen kinek s miképpen, és ki által?

83. Folytatódik a tanuk vallomásainak bévetele.

*Kétszáznyolcadik tanu offenbányai koho ellenőr Pallos Miklós úr református,
45 éves, nőtlen, letett hite után vall az*

1re. Itten Offenbányán és az uradalomba, a közcsend és bátorság ezen évi június 20^{án} éjféltkor zavartatott meg, a népnek fegyveresen lett felkelése által.

2re. semmi.

3. Hallottam magam is Moga Jósefet a néphez több versen beszélleni, mely alkalommal ötet a felfegyverkezésre unszolta, a népnek engedetlenségei hajlamát tapasztaltam abból is, hogy már az előtt a munkatételbe megszűntek szorgalmatosok

lenni, sőt hanyaságukkal kárt is okoztak, mit nem egyébnek mint egy titkos befolyásnak tulajdonítottam, mely okból kéntelen voltam a kohobéli munkát megállítani.

4. Csak hallomásból tudom hogy Moga József, falusi jegyző június 21^{én} a felfegyverezett népet a piacon feleskette, miről a szemmel látott tanúk bővebben fognak vallani.

5re. semmit.

Ezen vallomást magaménak esmerem

Pallos Miklós

*Kétszázkilencedik tanu kir.bányanagy Veres Márton úr, 38 éves,
catholikus, házas, letett hite után vall:*

1re. Itteni uradalomba a köz csend ezen évi június 20^{án} éjjel háborítottatott meg a népnek fegyveres felkelése által.

2. Semmit.

3. Még Pünkösztör jelentette nékem offenbányai Ilia Juon nevű kir. bányász, hogy az nap a templomba disunitus esperest Igian úrnak, Tordosán nevű ügyvéd unokája, a népet felfegyverezésre szállította.

4. Azon időbe melyről állítatik, hogy a felfegyverkezett nép valaki által feleskettetett volna itthon nem voltam, annál fogva arról semmi bizonyost nem valhatok.

5. Nékem nem régibe jelentetett, hogy egy Popá Juon nevű bányász azzal dicsekedett volna miként nékie 4 fegyvere lévén, azzal 4 németet lö meg.

*Kétszáztizedik tanu Póós Ferdinánd bánya gondnok, catholikus,
30 éves, nős, letett hite után vall:*

1. A köz csend és bátorság megvolt zavartatva, és támadtatva ezelőtt 3 héttel falusi jegyző Moga József által, kinek a tanu június 20^{án} délután réce lövés ürügye alatt csorai Rusz Gávrillának a tanunál letett fegyverét által adta, mely napot követő éjjelen ütött ki az idevaló nép felkelése, – réá következő szereda nap délután említett Moga József vezérlete alatt a felfegyverkezett nép Lupsa felől ide bé Offenbányára megérkezvén a templom előtti piac téren, általa rendbe felállítottatott, ekkor Moga beszédet tartott a néphez de hogy minő tartalmut, azt mivel távol voltam tőlle nem hallottam, azomba másoktól úgy érttettem, hogy maga iránti hívségre kötelezte a népet.

2. Jelen voltam midőn Moga József az úrbéri viszonyoknak megszüntetését az ide való oláh népnek a piacon kihirdette, mely alkalommal annak kihirdetése után ezen kérdést tette a néphez “Ugyé csak ezzel nem vagytok megelégedve?” mire természetesen a nép azt felelte, hogy nem, mire a jelen volt ispán Krájník úr figyelmeztette Moga Józsefet, hogy afélét ne beszélyen mivel különben az asztalról le fog esni.

3. 4re. Semmi bizonyost.

5re. A fen említett kitörési nap előtt valami egy héttel fülem hallatára mondotta Moga József a Csiki Lázár ide való kereskedő boltjába fenyegetve, hogy Csiki

Lázárnak koponyáját vágja le legelőször, azt kitisztítja és abból említett Csikinek vérét issza meg.

Posch Ferdinánd

*Kétszáztizenegyedik tanu offenbányai catholikus lelkész tiszteletes Györffi Ignác úr –
54 éves, papi hite után vall:*

1. A köz csend itten június 20^{án} egy kedden estve háborítottatott meg a népnek fegyveres felkelése által, mi is a hegyeken történt tolvaj kiáltás és harangok fére verése szüleménye volt, minek későbbre azon okát hallottam, hogy Topánfalvára a székelyek beérkezvén, ottan mindent pusztítani és jószágaikat elfoglalni akarnák, s így ezek elleni segítségül voltak az ide valók is fel szollítva.

2re. Semmit bizonyost.

3ra. Semmi bizonyost.

4. Semmi bizonyost.

5. deto deto.

Györffi Ignátz lelkész

*Kétszáztizenkettődik tanu offenbányai Móricz Mihály királyi stomp felvigyázó,
unitárius, 64 éves, házas, letett hite után vall:*

1. Itten és a vidéken ez előtti 3 hétig csendességbe voltunk, hanem június 20^a éjjelen tolvaj kiáltásra és harangok fére verésére, úgy azon hírre, hogy az ellenség jönne, az idevaló oláh nép rémülésbe jött, fegyveresen egybecsoportozott, és másnap reggel ugyan csak fegyveresen felfelé Lupsa felé indult.

2. Az úrbéri viszonyok meg szüntetésének kihirdetése alkalmával Moga József jegyző mondotta az egybe gyűlt népnek, hogy az úri szolgálat elengedésével nem lesznek megelégedve, hanem követelják az arendákat is, mely alatt a korcsmák, vámok, mészárszék, erdők értetődnek, – s ha ezért valaki által kérdőre vonatnának, a feleletet mint nótárius érettek megteendi.

3. A népet ugyan ezen alkalommal fülem hallottára Moga Josef szollította fel a felfegyverkezésre.

4. A felfegyverkezett népnek fel esketéséről nem tudok semmit is, hanem anyit igen hogy június 21^{én} midőn Moga a fegyveres néppel a felső falukból vissza tért, és azt a piacon felállította, panaszkodott, hogy ellenei élete ellen törekednek, mire a nép egyhangúlag az ő felszollítására azt felelte, hogy öt utolsó csepp vérig nem hagyják el.

5. Semmit.

Moritz Mihály

*Kétszáztizenharmadik tanu offenbányai erdőgornyik Kuk Juon, disunitus,
58/éves/, házas, letett hite után vall:*

1. Magam is tudom hogy múlt június 20^a éjjelén a köz csendesség itten nagyon megzavartatott a hegyekről hallott sok tolvaj kiáltás után, minek következtében az emberek fegyveresen egybe is gyűltek, és reggel felé a vizen felfelé mentek, de én vélek nem menten el, s az egész lázadásnak okát, céljait nem tudom.

2. Az úrbéri tartozások kihirdetése alkalmával jegyző Moga Josef ilyen formán nyilatkozott: “Szolgálatot nem fogtok tenni, taxát nem fogtok fizetni, ispány, controllor nem lesznek, de ezekkel nem lesztek megelégedve ugyé?” mire a nép azt felelte, hogy egyebek is jól fognának hanem a nép ahoz fogja magát tartani a mi fog a többi uradalombéliekkel történni.

3. Ugyan ezen alkalommal nevezett Moga Josef felszollított minyájunkat arra is miként gondoskodnánk fegyverekről, hogy ha valami rossz érne, készületlen ne találjon.

4, 5re Semmit.

+ Kuk Juon

*Kétszáztizennegyedik tanu offenbányai Ilia Trif, disunitus, 40 éves,
házas, hite után vall.*

1. Más alkalommal a közcsend itten nem zavartatott meg, csak múlt június 20^a éjjelén midőn a hegyekről hallott tolvaj kiáltásokra az egész helység fegyveresen felkelt, reggel felé pedig a vizen felfelé indult, én is vélek mentem Lupsáig de onnan midőn láttam volna hogy semmi veszedelem nem fenyeget, többet magammal vissza tértem.

2re Semmit.

3. Június 18^{án} délelőtt templomozás után, elő állott jegyzőnk Moga Josef s megparancsolta a népnek miképp minden órán készen legyenek lőfegyverrel, kapákkal, lándsákkal, és ha valakinek módja nem lenne megszerezni azon szegénynek ő is kölcsönözhet egy egy húszast hogy azon magának kaszát vagy lándsát szerezhessen, intvén őket egyszersmint hogy együtt tartsanak, készen legyenek, és ha valaki ezért őket feleletre vonná, feleljék azt hogy mindezeket ő rendelte, és ő érettek mindenkor kész felelni.

4,5^{re} Semmit.

+ Ilia Trif

*Kétszáztizennötödik, tanu, offenbányai kohász, Ilia Nikuláj, 50 éves,
disunitus, házas, hite után vall:*

1. A közönséges rémülésnek mely június 20^{án} történt, egyebet nem tud, valamint okát se, mert ő akkor a falusiak közé nem elegyedett.

2. Semmit.

3. Június 18^{án} a templomozás után Moga Jósef jegyző felszollította a népet a templomba fülem hallatára arra: hogy minden ember magát lássa el olyan fegyverrel,

a miljen tölle kitelik, áljon minden órán készen, értsenek mind egyet és tartsanak együtt a zalathnai, topánfalvi és abrudfalvi uradalombéli lakosokkal.

4, 5. Semmit.

+ Ilija Nikuláj

*Kétszáztizenhatodik tanu offenbányai szabó mester, Orbán Mihály, catholikus,
33, /éves/, nők, hite után vall:*

1. Június 20^{ig} meglehetősen csendességbe éltünk, hanem az nap éjjelen a sok tolvaj kiáltásra a nép felkölt, kiki fegyverhez kapott, magam is Trensantzkínétől kapott egy fegyverrel ide a bányanagyi szállásra jöttem és örököttem, a falusiak pedig fel Lupsa és Topánfalva felé indultak, fegyveresen, azt állítván, hogy a veszedelem ott van, és a mint mi őket az itthon maradásra s a királyi kohó és cassák őrzésére felszolgáltattuk volna, azt felelték, hogy menniek kell mert nékik ott van fundussok, és azt kell nekik őrizni, azt is mondván, hogy ha Topánfalván jól lesz a dolog, úgy itt is jól, – ha pedig ott veszedelem leend, jaj ezen helynek is.

2, 3, 4re. Semmi bizonyost.

5re. Ezen felkelés előtt egy néhány nappal a Csiki Lázár ide való kereskedő boltja alatt többen lévén, s közöttünk jegyző Moga Josef is, jelenlétembe mondotta fenyegetőzve, hogy ha találna valami felkelés potyera lenni, akkor legelőbb is a topánfalvi controllor bátyját szúrná keresztül, azért mert nem tart az oláhokkal, azután eljönne offenbányára, s akkor nem értettem hogy kinek a koponyáját le fogja vágni – s Csiki Lázárnak a vérit fogja azon koponyából meg inni; mire Csikiné mondá:

ugyan nem sajnálna engemet ennyi gyermekkel arra a Moga könyöszerűleg azt felelte, eltartom én magát.

Orbán Miháj

*Kétszáztizenhetedik tanu offenbányai koho felügyelő Vild József, catholikus,
37 éves, házass, hite után vall:*

1. A június 20^{án} történt rémulést és felkelest mely már tudva van, elő sorolni szükségtelennek látom.

2. Jelen voltam midőn az úrbéri tartozások megszüntetését Moga Josef jegyző a népnek kihirdette, melynek bévégeztével a népnek azt mondotta: “Ugyébár ezzel nem vagytok meg elégedve mert hiszen nem nyertetek semmit, vagy keveset”.

3. Semmit.

4re. Jelen voltam június 21^{én} mikor délután Moga József vezérlete alatt a nagy számú oláh népség felfegyverkezve az offenbányai piacon megjelent, és általa rendbe állíttatott, a mikor is minyájon levett kalappal lévén, Mogával együtt hallottam, hogy Moganak azon nyilatkozatára miszerint: itteni további tartozása veszedelmes, és életére nézve fenyegető mivel útját álva (némely egyéneket megnevezvén) megakarták lönni erre a nép azt felelte: hogy nem hagyják öt utolsó csepp vérekig, miután aztán mind Moga, mind a nép kalapjukat feltették.

5re. Semmit.

Wildt József m.p.

*Kétszáztizennyolcadik tanu offenbányai kohór, Bumb Juon, disunitus,
44 /éves/, házas, hite után vall.*

1. A június 20^{iki} körülmény tudva van – arról nem szollok

2ra. Semmit bizonyost.

3ra. Jelenlétembe is szollította fel a népet Móga József a fel fegyverkezésre, hogy szükség esetében készen találtassanak.

4re. Midőn június 21^{en} Móga József a fegyveres népet, kik között magam is voltam, itten a piacon rendre felállította, panaszkodott, hogy némelyek élete ellen törekednek, ekkor a nép levett kalappal fel fogadta nékie, hogy ötet feje vesztével is el nem hagyandja, de másnemű hittétel nem történt.

5re. Semmit.

+ Bumb Juon

*Kétszáztizenkilencedik tanu offenbányai asztalos Pilárszki Tamás,
catholikus, 34 éves, nős, hite után vall:*

1. Június 20^{iki} felkelés köztudatú

2. Semmit.

3. Mi bizonyost se.

4. Mikor június 21^{en} délután jegyző Moga József az általa felfegyverkeztetett néppel, az offenbányai piacra bé jött s őket katonai rendbe felállította, panaszkodott nékiek arról, hogy némelyek a magyarok közül élete ellen törekednek, s felszollította a népet hogy ötet el ne hadnák, mire a nép kalapját levéve s jobb kezek ujjait felemelve zúgni kezdett, s ennek végit értettem melyis abból állott, hogy ötet utolsó csepp vérekig el nem hagyandják – ezek jelenlétembe történtek.

5re. Semmit.

Tomasz Pylarszki

*Kétszázhuszadik tanu offenbányai kohór Bogye Tyirilla, unitus,
46 /éves/, házas, hite után vall*

1. Tudva van

2,3. Semi bizonyost.

4. Midőn június 21^{en} Moga József jegyző az általa fel állított fegyveres nép előtt beszédett tartott az offenbányai piacon, magam is jelen voltam, s láttam és hallottam, hogy a nép tömeg kalapját levéve fogadta, hogy Mogával fog tartani és ötet utolsó csepp véreig el nem hagyandja.

5re. Semmit.

+ Bogye Tyirilla

*Kétszázhuszonegyedik tanu offenbányai királyi bányász, Han Ferenc,
catholikus, 34 éves/, nős, – hite után vall:*

1. Mint a többiek.

2, 3. Semmi bizonyost.

4. Mikor jegyző Moga Josef június 21^{én} délután az általa fegyverbe öltöztetett néppel az offenbányai piacra bé vágatott s ott őket rendbe fel állította, magam is oda mentem, s láttam hogy kezeiknek ujjait fel tartva fogadták hogy Mogát utolsó csepp vérig el nem hagyandják; hogy kalapjuk le volt é véve, arra nem emlékezem.

5re. Semmit.

+ Han Ferenc

*Kétszázhuszankettődik tanu, offenbányai királyi bányász, Székely Ferenc,
catholikus, 48 /éves/, nős, hite után vall*

1. Tudva van.

2. Semit.

3ra. Én is hallottam azt, hogy Moga Josef jegyző felszollította az oláh népet, hogy magokat fegyverezzék fel.

4re. Június 21^{én} délután láttam, hogy jegyző Moga Josef egy nagy csoport minden nemű fegyverrel ellátott oláh néppel béjött Offenbányára, s azokkal a catholikus templom előtt rendbe álván én a bányanagyi szállás előtt voltam, s onnan hallottam, hogy nevezett Moga jegyző, miután nékiek panaszkodott volna az iránt, hogy az ő elele nincs bátorságba Offenbányán, felszollította hogy ötet költöztessék el, s ne hadják – ekkor az ő fegyveres nép tömege levett kalappal kiáltotta, hogy készek ötet utolsó csepp vérig nem hagyni.

5re. semmit.

+ Székely Ferenc

*Kétszázhuszanharmaidik tanu offenbányai királyi bányász, Ilyá Juon, elismeréltus,
46 /éves/, házás, hite után vallott:*

1. Tudva van.

2. Semmit.

3. A népet az én jelenlétembe Moga Josef jegyző szollította fel, hogy fegyvert szerezzenek, s készen légyenek.

4. Mikor június 21^{én} jegyző Moga Josef a fegyveres népnek egy nagy részével az offenbányai piacon rendbe felállott, hozzájuk közel nekem is dolgom lévén láttam hogy az emberek kalapjokat le vették, de hogy miről folyt beszédjek, nem érthettem.

5re. Semmi bizonyost.

+ Ilyá Juon

*Kétszázhuszannegyedik tanu offenbányai bányász, Báts Péter, disunitus,
63 /éves/, házas, hite után vallott.*

1. Tudva van.

2. Semmi bizonyost.

3. Azt láttam, hogy június 21^{én} Moga Josef egy csoport vasvillás s más némű fegyveres oláh néppel a piacra bėjött s ott meg állván, kalapjokat levették, s zúgtak, de miről folyt beszédjek nem hallottam mert távolacska is voltam töllek.

4, 5re. Semmit.

+ Báts Péter

*Kétszázhuszanötödik tanu muncseli falus bíró, Voruve Juon disunitus,
42 /éves/, nő, hite után.*

*Kétszázhuszanhatodik tanu muncseli esküdt Pántzá Juon, disunitus,
54 /éves/, házas, hite után.*

*Kétszázhuszanhetedik tanu muncseli kisbíró Pántzá Luká, disunitus,
34 /éves/, házas, hite után.*

Egy hangon átalánosan: a folyó évi június 20^{án} történt láрма előtt jóval, mint egy 2 héttel, már figyelmeztetett bennünket Moga Josef jegyzőnk arra, hogy magunkat, és a több falusiakat fegyverekkel lássuk el, mert a havasokon valami haramiák lappanganak, és meglehet, hogy ellenek fegyvereinket használni kéntelenek leszünk.

+ Voruve Juon

+ Pánczá Juon

+ Pántzá Luka

*Kétszázhuszannyolcadik tanu lupsai Spán Miklós, falu jegyzője, disunitus,
52 /éves/, nő, hite után vall:*

1. Lupsa helységében is megzavartatott a köz csendesség múlt hó 20^{án}, de annak körülményeit nem tudom, mivel éppen akkor a havasokon voltam elveszett 2 darab marháimat keresni, és haza érkeztemmel hallottam másoktól a megtörtént lármát.

2. Semmit.

3. Miután if. Jánk Abrahám a pünkösti topánfalvi országos vásár alkalmával a népet felszollította a fegyverkezésre, az óta kezdték el falumbéliek is magokat kaszákkal s lántsákkal ellátni.

4. Midőn június 20^{án} Bisztrára mentek a falumbéliek akkor se eskette fel őket senki, hanem a mint hallottam Bálja György bisztrai jegyző a megjelentek neveit feljegyezte

5. Fenyeketődzés ugyan nem történt, hanem a Kolosváron már letartóztatva lévő Fodor László letartóztatása előtt Lupsán is megfordult ás különösen a regálék vissza nyérése reménységével igyekezett a népnek kedvét megnyerni, a mit természetesen a nép jó néven vett.

Spán Miklós

*Kétszázhuszankilencedik tanu lupsai Roská Vaszilie, disunitus,
mint egy 30 éves, nő, hite után*
*Kétszázharmincadik tanu lupsai Pláká Gyorgye, disunitus,
37 /éves/, nő, hite után*
*Kétszázharmincegyedik tanu lupsai Zsurs Pétru, disunitus,
37 /éves/, nő, hite után*
*Kétszázharminckettődik tanu lupsai Pents Nikolae, unitus,
49 /éves/, nő, hite után*
*Kétszázharmincharmadik tanu Argyélán Dumitru, lupsai
20 /éves/, disunitus, nő, hite után*
*Kétszázharmincnegyedik tanu Kebule Vaszilie lupsai, disunitus,
50 éves, házasság, hite után*
*Kétszázharmincötödik tanu Zsurká Dumitru, lupsai, disunitus,
22 éves, nő, hite után*
*Kétszázharminchatodik tanu Rusz Vaszilie, lupsai, disunitus,
56 /éves/, házasság, hite után*
*Kétszázharminchetedik tanu Krisán Dumitru, lupsai, disunitus,
45 éves, házasság, hite után*
*Kétszázharmincnyolcadik tanu Spán Gávrrille, lupsai, unitus,
46 /éves/, nő, hite után*
*Kétszázharminckilencedik tanu Serbán Juon, lupsai, disunitus,
25 /éves/, nő, hite után.*

átalánosan egyhangon azt vallották: A folyó évi június 20^a estvéjén a hegyekről több oldalról tolvaj kiáltások hallatzván s a mellett tudunkra adatván az, hogy Bisztrára valami tolvajok érkeztek volna, felszollíttattunk, hogy felfegyverkezve mennénk Bisztrára a tolvajokat elfogni, hova mi minyájan el is mentünk, s nem találtunk semmire csak rémülésre, mely alkalommal Bisztrai Sándor készségünket megköszönve arra szollított fel, hogy másnap mennénk ki egy néhányan a havasokra is, a tolvajokat keresendők, e végre ki is mentek egy néhányon de semmire se találtak. Ugyan osak Bisztrán az oda való jegyző, Bálya Gyuri nem minyájunkat, hanem csak egy néhányunkat házában béhíván nevünket feljegyezte, s azokról azt kérdezte, hogy Kolosvárt letartóztatott Fodor László ellen emelt vád iránt mit tudnánk? s azzal bennünket elbocsátott a nélkül hogy valami hittételt kívánt volna. A mi a felfegyverkezést illeti, nálunk kevés ember fegyverkezte fel magát, ezek is inkább it. Jánk Avramnak a topánfálvi vásár alkalmával tett felszollítása után – egyéb körülményekről nem tudnak vallani.

+ Roska Vaszilie
 + Pláká Györgye
 + Zurs Pétru
 + Pentsa Nikuláé
 + Argyelán Dumitru
 + Kebulá Vaszilié
 + Zsurka Dumitru
 + Rusz Veszilié
 + Krisán Dumitru
 + Spán Gávrrille
 + Serban Juon

*Kétszáznegyvenedik tanu offenbányai kamarai ellenőr Boér Josef úr, catholikus,
34 /éves/nőtlen, hite után vall az*

1te. Az offenbányai uradalomban jelesen június 21^{én} a közcsend és bátorság megháborított, még pedig köztudat szerént volt falusi jegyző Moga Josef által; mert a mondott hónap 18^{án} itten esett héti vásár alkalmával a falus bírának olyszerű parancsolatot adott, miszerént emberek gyűjtenének szállására, hogy azoknak a megye némű parancsait kihirdesse. Ezen meghagyás következtében a vásárba lévők közül azokat kiket össze gyűjthettek a bírák a nevezett jegyző szállásához vezették, a hol ő arra szollította fel a népet hogy minden ember a lehetőségig akar minő fegyverrel lássa el magát. E már magába megérlelt csend zavarás volt, mit a bírák által értettem meg, azonban magam is hallottam személyesen tulajdon szájából Moga Josefnek, miszerint június 25^{én} szolgabírói meghagyásból az úrbéri viszonyok megszűnését hirdetvén az offenbányai piacon egy magának arra készített emelvényen álva, miután a közlött oláh nyelven nyomtatott hirdetményt elolvasta volna, önkéntesen elbeszélte nagyhangon az össze gyűlt nép előtt, hogy ő felfegyverkezésre felszollította légyen az embereket rossz emberek ellen. Miután ezt elvégezte, azt kérdezte a néptől hát ezen kihirdetéssel megvagytok é elégedve, mert különösen jön, hogy én a szabad birtokomban esett telken azt ne tehessem a mit a kihirdetett engedménynél fogva jogszerűleg élhetnék? Mivel ezen utó felhívás teendője körén túl volt feszítve ispány Krájník György által megszollíttatott a végett, hogy tartsa magát a kapott rendelethez s tovább ne terjeszkedjen.

3ta. megfeleltem az előbbieken.

4te. csak hallomást.

5te. Hallottam, hogy Csiki kereskedőnek életét 48 órára számította, mint azt nekem Poos Ferdinánd beszéllete.

Boér József

*Kétszáznegyvenegyedik tanu Békési Ignác szoltsvai jegyző Torda megyében.
57 éves, unitus, házas, letett hite után vall:*

Június 21^{én} az odavaló népet, noha ottan is a harangok fére verettek felkeléstől visszatartóztattam, az előtt pedig engem is megszollított jegyző Moga Josef, hogy készüljünk és előre fegyverkezzük fel magunkat, mert jön valami ellenség, s akkor készületlenek ne légyünk, de én azt feleltem nékie, hogy nincsen szükségünk arra, csendességbe vagyunk s intettem ötet hogy ne elegyedjék effélékbe, mert meg adhatja az árrát, ő azonban azt visszánozta, hogy most más lábon állunk, nem mint régebben.

*Kétszáznegyvenkettődik tanu, offenbányai koho hivatali írnök, Kárdán Alajos,
catholikus, 32 éves, nőtlen, letett hite után vall:*

Ezelőtt egynehány hetekkel magam is a Csiki Lázár boltja előtt lévén, füleimmel hallottam midőn Moga Josef jegyző azzal fenyegette említett Csiki

Lázárt, hogy ha valami lázzadás lenne akkor Csiki Lázár lenne az első kit megölne, ha nem adna egy pár veres csizmát.

Kárdán Alajos

Kétszáznegyvenharmadik tanu, offenbányai szabómester, Jelen Josef, catholikus, 35 éves, házas, hite után vall:

Magam személyesen tapasztaltam a Moga Josef jegyző magyarok elleni ingerültségét abba, hogy fülem hallottára szidta a székelyek istenét, azon hozzá adott fenyegetődzéssel, hogy jöjjenek csak Topánfalvára, mert nem fogják vissza vinni a fogukat.

Jelen Joseff

84. Offenbányai bányanagy, Veres Márton, személyesen jelenti a biztosságnak azt, hogy a múlt június 21^{én} ezen vidéken történt fegyveres felkelésbe egyedül Szolcsova helysége nem részesedett, noha itten is a lármás tolvaj kiáltások, és harang féreverések nem hiányoztak, mit egyedül az oda való jegyző, Békési Ignác eréljes fellépésének lehet köszönni, és ennek a jelentő bányanagy személyes tanuja volt.

Ezen erélyes fellépéséért említett jegyző, a biztosság meghagyásából a járásbeli szolgabíró által a nép előtt megdicsértetni rendeltetett.

A biztosság Topánfalvára Offenbányáról visszaérkezvén 1848^{ba} Szent Jakab hó 1^{én}.

85. A biztosság a székely katonaság (mely holnap innen Abrudbányára menyen, onnan Enyed felé útját folytatandó) pénzbéli illetőségeinek kifizethetése tekintetéből, a maga mellé rendelt alispányt arra utasítván, miszerint a helységeket pénzbéli illetőségeiknek kifizetésére szollítaná fel, mivel ezen felszollításra számos helységek illetőségeik kifizetését megtagadták, a fő kormányzó gróf úr ő nagy méltóságához következő felirat tétetett:

A topánfalvi uradalomba kinyomozásunkat bévégezvén, folyó hó 9^{én} kiszállott a biztosság Offenbányára, hol is folyó hó 10^{én} az azon uradalombéliek, úgy Torda megyében fekvő Lupsa nevű falu felkeléseit kinyomoztuk, minek eredményeül előleges tudósítással csak annyit vagyunk bátrak tisztelettel jelenteni, hogy ottan a letartóztatott offenbányai jegyző, Moga József, volt a bujtoगतó. Valamint tehát a közönségeknek komoly megfeddés után, a fegyverek beszolgáltatása, és a szükséges cautionalisok beadása kötelességekké tétetett, úgy a katonaságnak illető költség felszedésére a mellénk rendelt alispányt a biztosság utasítván, az alispány azonnal az offenbányai uradalomhoz tartozó öt falut, és Lupsát a fizetésre felszollította, mely 6 falu a réa esett pénzbéli illetőséget azonnal ki is fizette; mái napon pedig a biztosság Topánfalvára a katonasággal együtt visszatérvén, miután a székely katonaság nagy méltóságodnak folyó hó 1^{én} 1757. elnöki szám alatt tisztelt rendelete következtében a haladék nélküli visszatérésre utasított, folyó hó 12^{én} innen Abrudbányára által menyen, és onnan a katonai kormány részéről is kapott rendelés szerint Nagyenyedre ki indul – azon tekintetből hogy ezen székely katonaságnak pénzbéli

illetősége kiadattathassék szükségesnek tartotta a biztosság a helységeket pénzbéli illetőségeinek kifizetésére az alispány által felszollítani; de miután számos helységek, az itt jelenlevő méltóságos báró főispány úr és egyik biztos társunk jelenlétében a fizetésre fölszollíttattak, és csak az egy topánfalviaknak nagyobb része ajánlkozott a fizetésre, a többi helységek pedig a pénzbéli illetőségeknek kifizetését per útján kívül megtagadták - és az iránti világos értesítések után is: ha tudni illik a biztosság által határozott fizetést megtagadják, ezt ellen szegülésnek tekintve minden ilyen, a fizetést megtagadó helységekre katonai executio fog kiszállani - a fizetést újból is megtagadták kötelességének tartja a biztosság nagy méltóságodnak azon alázatos feljelentés mellett, hogy a székely katonaság elmenetele után Abrudbányán hátra maradandó csekély számú rendes lengyel katonaság egyfelől, az ottani csend és rend fentartása, de másfelől a biztosságnak még ottan az oláh ajkúak panaszainak felvétele és kinyomozása alatt megkívántató adsistentia tekintetéből onnan Abrudbányáról elmozdítható nem lévén, a fizetést megtagadó helységekre rendre kiviendő executio gyanánt fel nem használható, az iránt könyörögni: miszerént az ezen fizetés megtagadása által felmerült újabb merény és nyakas ellenszegülésnek megfenyítése, és a célba vett engedelmesség helyreállíthatása s illetőleg a vakmerőségnek érezhető megzabolázása végett, a pénzbéli illetőségnek felvételére a fizetést megtagadó helységekre kiviendő exequiora egy 200 főből álló rendes lengyel katona csapatot Fejérvárról olyformán rendelni kegyeskedjék, hogy ha a fizetést megtagadott közönségek, a biztossági, és megyei újabb felszollításra a fizetést továbbra is megtagadnák, és így a katonaságra múlhatatlan szükség lenne, a katonaság a biztosság felszollítására Fejérvárról azonnal ide kiszállani ne késsék.

86. Pátitza Juonucz görög nem egyesült vallású topánfalvi lelkész elleni terhelő pontok ezekben emeltettek ki:

1. Több tanuknak vallomása szerint a Korkés János és Nikuláj házoknál tartott gyűléseknek egyik tagja volt, a 25, 72, 75, 85, 94, 102 és 162.

2. Noha a királyi kormányshéknak rendelete által a balásfalvi május 15^{én} tartatott gyűlésenni megjelenés csak a lelkészeknek, és az ezek által választandó egy-két miveltebb egyéneknek engedtetett meg, mégis vádolt a templomba azt hirdette ki, hogy oda mindenki elmehet, kinek kedve van, minél fogva csak Topánfalváról 100^{ná}1 többen mentek Balásfalvára, a 71, 160, 193^{ik} tanuk vallomások szerint.

3. Bálint Simon verespataki lelkésznek, Buttyán János és ifjabb Jánk Ábrahám ügyvédeknek mint a vidéki ingerültségek, és mozgalmak szerzőinek és fejeinek, vádolt egyik segéde, s a békételenség terjesztésének eszköze volt, a 162^{ik} tanu vallás tétele szerint – mely terhelő pontok oly meghagyással közöltetnek vádlottal, hogy azokra maga mentő feleletét 3 napok alatt beadni siessen.

87. Elé állíttatik ponorelli Tomus Juon, és az általa a múlt hó 19^{én} állítólag a szolgabírótól a felkelés iránt vett parancsra nézve kihalgattatván, azt valja:

Miként ötet ugyan ponorelli volt dominialis bíró, Hetyén Pétru, küldötte alsóvidrai falusbíró Tomus Todorhoz azon rendelettel, hogy az embereket a procator vagyis ifjabb Jánk Ábrahám rendletéből fegyveresen költse fel, ő azomba Tomus Todorinak véttségéből melyet ezennel el is esmér, azt mondotta, hogy a szolgabíró rendelete lenne, és innen történt azon helytelen hir, mintha a felkelés iránt a szolgabíró rendelkezett volna.

88. Szelíden kikérdeztetik topánfalvi harangozó Morár Szamoilla, mely is a záratékok: közé tétetik **U** betű alatt.

89. Szelíden kikérdeztetik topánfalvi ács, Dángyá Juonuc. A záratékok közé tétetik **m.m.** betű alatt.

90. Szelíden kikérdeztetik bisztrai jegyző Bálya György.

A záratékok közé tétetik **n.n.** betű alatt.

91. Szelíden kikérdeztetik topánfalvi arany váltói gornyik, Tyok Todor.

A záratékok közé tétetik **ó.ó.** betűk alatt.

Abrudbányán 1848^{ba} Szent Jakab hava 12^{én}

A biztosság Topánfalváról a székely katonasággal ide Abrudbányára vissza érkezvén:

92. Felvétetik a verespataki némely olá ajkú egyének mint panaszlók megtalálására, unitus lelkész, Tóbiás Sándor, által készített, és némely magyarok által elkövetett fenyegetődzések sorozati jegyzéke – **p.p.** betűk alatt:

melynek két első pontjaira nézve a helybéli tanács szükséges felvilágosítás adására felszollíttatik, a többi pontoknak pedig kinyomozása iránt az intézkedések megtételnek.

Abrudbányán 1848. Szent Jakab hava 13^{én}

93. A károlyfejérvári császári királyi várparancsnoksághoz következő átirat tétetett:

A közelebbi mozgalmakba elegyedett falusi jegyző, Moga József, Bárbini Sándornak az 5^{ik} gyalog seregreosztásbeli hadfi és őrmesternek írt levél körülményei iránt szelíden bővebben is, kikérdeztetvén, a dolgot úgy adja elé, hogy folyó évi pünköszt szombatján Károlyfejérváron a vár megsemmisítése végett járván, nevezett Bárbini Sándorral akkor eszmékedett meg, minek folytán Bárbini kérte őtet, hogy néha néha írjon nékie, mit Moga József megígérvén, ennek folytába írta a Bárbini Sándornak szolló és a biztosság kezénél lévő levelet. Bárbini tehát Moga Józseffel csak annyi viszonyba állt, és ellene a biztosság munkálata alatt semmi más körülmény vagy vád nem merült fel.

94. Az Abrudbányán szállásoló császári királyi katonaság parancsnokságának következő értesítés küldetett:

A székely katonaságnak eltávozásával a jelenleg ezen városban maradt katonaság csak szállásolásképpen, és mint a közcsendesség fentartására örködő erő fog mulatni, minélfogva a végre hajtási (exequutio) zsold megszűnik, kivéven az ezután nétaláni felmerülő oly eseteket, melyekbe a katonaság innen valamely helységben kiszállani kényszerülne.

95. Fő kormányzó ő nagyméltóságához következő felírás tétetett:

Munkálkodásunk alatt letartóztatott két nevezetesebb egyének úgy mint verespataki lelkész Bálint Simonnak és offenbányai jegyző, Moga Józsefnek, az idevaló városi fogházban maradásukat célszerűnek és bátorságosnak nem tartván,

alázatosan kérjük nagy méltóságodat, hogy ezeknek a károlyfejérvári erősségbeni elfogadásokat eszközölni, és erről minket még visszatérésünk előtt utasítani kegyeskedjen.

96. Az oláh ajkúak panaszaiban a következő kérdést állítja meg a biztosság.

1. A magyarok közül vagy egy oláh ajkú polgárt vagy oláh nemzetet valaki illetlen kitételekkel támadott é meg, fenyegetett, s ha igen, névszerént kicsoda, kit, miként és mikor?

97. Folytattatik a tanúk kihallgatása.

Kétszáz 44^{ik} tanu, abrudbányai tiszteletbéli aljegyző Popovits Péter, 25 éves, disunitus, nőilen, hite után anyit vall:

miszerint szombaton múlt két hete a Rosáca és Magyarok bánya társulatok közötti egyenetlenség megvizsgálása alkalmával, beszédbe eredvén tanácsos Incze Sándorral Almesán Alexandru, mondotta ez utóbbi, jó volna ha már egyezer békesség és testvéri szeretet uralkodna közöttünk, mivel az oláhok nem akarnak semmi rosszat, erre nevezett Incze Sándor azt mondotta, hogy békesseg háború nélkül nem lehet.

El esmeri
Popovits Péter

Kétezáznegyvenötödik tanu, abrudbányai városi hajdú, Zsolgye Ilia, disunitus, házass, 24 éves, letett hite után azt valja:

hogy csak hallomást, de semmi bizonyost nem tud.

+ Zsolgye Ilia

Hétszáznegyvenhatodik tanu, abrudbányai kömíves pallér, Grosz Josef, catholikus, 57 éves, letett hite után a 96^{ik} szám alatti kérdésre azt valja,

hogy semmit se tud

Grosz Joseff

Kétszáznegyvenhetedik tanu, abrudbányai Mesztekán Gyorgyucz, disunitus, 32 éves, házass, hite után a 96 sz. alatti kérdésre azt valja:

Hogy ez előtt egy pár héttel személyesen hallotta ide való polgár Csányi Istvántól mondani: nem hogy az oláhokat meg nem lőné, de még a Szűz Máriát is lelővi az égből, mert kurva volt.

+ Mesztekán Gyorgyucz

*Kátszáznegyvennyolcadik tanu, abrudbányai Márczin Jánosné Bakos Mária,
nem egyesült görög hitű, hite után a 96 szám alatti kérdésre azt valja:*

Hogy személyesen hallotta midőn a Váradi Samu fia az oláhok Krisztusát szidta, azt is hallotta if. Farkas Tamás fiától, hogy mikor a katonaság között volt a láрма az oláh papot fenyegette és szentyét szidta.

+ Martin Jánosné

*Kétszáznegyvenkilencedik tanu, abrudbányai Potka Nikuláj bányász, disunitus,
28 éves, házas, hite után*

+ Potka Nyikuláj

*Kétszázötvenedik tanu, abrudbányai Potka Juonutz, bányász, disunitus, 39 éves,
házas, hite után, mind ketten azt valják a 96 szám alatti kérdésre,*

miszerint másoktól eleget hallották beszéltetni, de tulajdon magok előtt csak Farkas Istvánt hallották azt mondani: hogy tán az Isten meg adja, hogy az oláhoktól üres házak maradjanak, és akkor nem kell házbért fizetni.

+ Potka Juonutz

*Kétszázötvenegyedik tanu, abrudbányai Szabó János, disunitus, 28 éves,
házas, hite után, a 96 számra valja:*

Hogy egy pár héttel ezelőtt személyesen hallotta egy Pistuka nevű volt katonát, s jelenleg bányászt, részegen káromkodva mondani, hogy elébb nékie meg kell ölni vagy két oláhot azután nem bánya ha ötöt is megölik.

+ Szabó János

*Kétszázötvenkettődik tanu, abrudbányai Szatmári Sándorné Korbély Thérézia,
unitária, 25 éves, hite után, a 96 számra valja:*

miszerint azt, hogy magyar szidott vagy fenyegetett volna oláhot nem tudja, de ellenkezőleg azt személyesen hallotta, mikor egy Görög János nevű idevaló oláh ember, a Szatmári Jóseffel történt egybejövése után, két székely katona által megszollíttatott volna, hogy Komáromi Jósefet miért bántotta, ezeknek eltávoztával azt mondotta, hogy csak menjenek el innen a székelyek akkor látják meg a magyarok, mi fog történni.

+ Szathmári Sándorné

*Kétszázötvenharmadik tanu, abrudbányai Mesztékán Jákob, bányász, disunitus,
28 éves, házas, hite után, a 96 szám alatti kérdésre vall:*

Hogy maga hallotta ezelőtt egy néhány héttel egy Pistuka nevű volt katona, jelenleg bányásztól részegen szitkozódva ezen szavakat mondani, hogy inkább megöl ő két három oláhot, mint sem ötlet ölje meg.

+ Mesztékán Jakab

*Kétszázötvennegyedik tanu, abrudbányai Zsurka János, bányász, disunitus,
57 éves, házas, hite után vall a 96 számra:*

Hogy sok magyaroktól hallotta az oláhokat szidni, de név szerint elé mondani nem tudja.

+ Zsurka János

*Kétszázötvenötödik tanu, verespataki Zsurka Blis Petruc, az 157^{ik} lap alatti
kikérdezése alkalmával, letett hite után, azt valja a 96 számra:*

Hogy maga hallotta, mikor Czárina Jósi a közelebbi pünkösztön tartott tánc vigalom alkalmával mondotta anyossának, Csora Mariskának, hogy ályan a magyarok részére, mert az oláhok véribé fognak járni.

+ Zsurka Blis Petrutz

*Kétszázötvenhatodik tanu, verespataki özvegy Csora Mojsziáné Kováts Mária,
a 25 lap szerénti kikérdezése alkalmával, letett hite után, a 96 számra azt valja:*

Hogy Czárina Jósi a közelebbi pünkösztön tartott tánc vigalomkor mondotta nékie, hogy néni áljan a magyarokhoz, mert az oláhok véribé fognak bokáig járni.

+ Csora Mojsziáné

*Kétszázötvenhetedik tanu, verespataki Zsurka Petrucné Csora Boriska, disunita,
27 éves, hite után vall a 96 számra:*

Czárina Jósi a közelebbi pünkösztői tánc vigalom alkalmával mondotta anyámnak, Csora Mojszánénak, hogy állana a magyarokhoz, mert a magyarok majd bokáig fognak az oláhok véribé járni.

+ Zsurka Petrucné Csora Boriska

*Kétszázötvennyolcadik tanu, abrudbányai Popa Szimionné Kolosa Zsófi, disunita,
30 éves, hite után, a 96 számra vallja:*

Hogy a katonák közötti lárma alkalmával, a Farkas Tamás fiától, Jóseftől hallotta, miként szidta lelkét, idvességét, istenét popa Moldovánnak és Czura

Josefnek. Csányi István is füle hallattára pünköszt utáni szeredán szidta a Kolosa József házánál az oláhok Krisztusát. Ezelőtt egy héttel hallotta a Váradi Samu fiától, Jánostól, mondatni: hogy Munkátsi Gerászimot és Kolosa Sándort Fejérvárra sáncra fogják vinni, és ottan lesznek politia directorok.

+ Popa Simionné

Kétszázötvenkilencedik tanu, abrudbányai Kempán Juon a...¹³ lap alatti kikérdezése alkalmával letett hite után, a 96 sz. alatti kérdésre azt valja:

Hogy ezelőtt mintegy 6 héttel a Sebesiné korcsmájába hallotta mondatni poharazás között Ötves Márton által, hogy ha valami történne, Kok Mihálynak elég pénze van, de hogy azt miért mondotta, nem tudja.

+ Kempán Juon

Kétszázhatvanadik tanu, abrudbányai Kempán Juon neje, Struza Sofi, unita, 48 éves, hite után, a 96 sz. alatti kérdésre azt valja:

mit az előbbeni szám alatti férje vallott.

+ Kempán Juonné

Kétszázhatvanegyedik tanu, abrudbányai Váradi Samuné Maxai Mária a 206 laponni esküje nyomán valja a 96^{ik} pont alatti kérdésre:

Hogy semmit se tud.

Kétszázhatvankettődik tanu, abrudbányai bányász gazda, Almesán Sándor, disunitus, 30 éves, hite után, a 96 számra azt valja:

Hogy városi tanácsos, Incze Sándortól hallotta mondatni, miként a magyar és oláh között békesség nem lesz háború nélkül.

+ Almesán Sándor

Kétszázhatvanharmadik tanu, abrudbányai, Márk Péter, a helybéli római catholikus esperest kocsissa, 33 éves, disunitus, házas, hite után, a 96 számra azt valja:

Hogy egy János nevű asztalos részeg állapotjában mondotta neki, hogy elébb fel kell akasztani az olá papokat úgy mint Moldovánt, popa Niszit, popa Anioszt, Munkátsi Gerászimot és azután a több oláhokat és tótokat, mert ezeknek mincsen istenek, sőt midőn Kristus urunk a földön járt, lábával egy darab lóganéba akadott, azt elrúgta, s ebből lettek azután az oláhok és tótok.

+ Márk Péter

¹³ Numărul paginei lipsește din textul documentului.

*Kétszázhatvanegyedik tanu, kornai Göndöl Sándor, bányász disunitus,
40 éves, házas, hite után, azt valja a 96 számra:*

Hogy telyességgel semmit se tud.

+ Göndöl Sándor

*Kétszázhatvanötödik tanu, Kornai István alias Sváb József bányász, unitus,
50 éves, hite után, vall a 96 szám alatti kérdésre:*

Hogy ő maga semmit se tud, csak Csányi Józseftől hallotta ezelőtt pár héttel, miként verespataki pap, Bálint Simon, 3 nap múlva akasztófán fog függni.

István Josef

*Kétszázhatvanhatodik tanu kornai Tomucza Szimion, bányász, 28 éves,
unitus, házas, hite után vall, a 96 számra:*

Hogy ő maga semmit se tapasztalt nem is hallott.

*Kétszázhatvanhetedik tanu, kornai Botár Jozsiv bányász, disunitus, 32 éves,
házas, hite után, a 96 számra azt vallja:*

Hogy idéni pünköszt I^o napján Fikker Sándornénak Pali nevű részeges stompárjától hallotta, miszerint S^{ik} Ferdinánd már nem magyar király, a magyaroknak más királyok van Pesten, és az oláhok valamit csinálhatnak a német királynak.

Botár Jozsiv

*Kátszázhatvannyolcadik tanu, kornai Dregán Nikuláj , bányász, 36 éves,
disunitus, házas, hite után, a 96 számra azt vallja:*

Hogy semmit se tud.

+ Dregán Nyikuláj

Abrudbányán 1848^{hu} Szent Jakab hava 14^{en}

98. Szelíden kikérdeztetik a biztosság által offenbányai jegyző Móga József. Az arról készült jegyző könyv a záradékok közzé tétetik **q.q.** betűk alatt.

99. Topánfalvi Korkés János, szűcs, a biztosság által szelíden kikérdeztetik. Az arról készült jegyző könyv a záradékok közzé tétetik **r.r.** betűk alatt.

100. Letartóztatott topánfalvi Dángyá Juonucz kezes levele **s.s.** alatt.

101. Dángyá Juon kezességén kibocsáttatván, a kezes levél a záradékok közé tétetik. Letartóztatott bisztrai jegyző Bálya György levele melynél fogva akár a biztosság, akár a törvényhatóság rendeletére, magát személyes megjelenésre minden vagyona elvesztére alatt kötelezi **t.t.** betűk alatt.

Bálya György kibocsáttatik, kötelező levele s záratékok közé tétetik.

102. Letartóztatott kerpenyesi lelkész, Fodor Miklós kezes levele **u.u.** betük alatt.

Kezességen kibocsáttatik, kezes levele a záratékok közé tétetik.

103. Letartóztatott topánfalvi Tyok Todor kezes levele **v.v.** betük alatt.

Tyok Todor kezességen kibocsáttatik, kezes levele a záratékok közé tétetik.

104. Letartóztatott topánfalvi dis. lelkész Pátitza János kezes levele **x.x.** betük alatt.

Pátitza János kezességen kibocsáttatik, kezeslevele a záratékok közé tétetik.

105. Letartóztatott topánfalvi Morár Számoilla kezes levele **y.y.** betű alatt.

Morár Számoilla kezességen kibocsáttatik, a kezesség levél a záratékok közé tétetik.

106. Letartóztatott bisztrai Iliszia Györgynek szelíd kikérdezéséről Diószegi Lajos és Mester Károly hites biztosok által készített jegyző könyv **z.z.** betű alatt.

A záratékok közé tétetik.

107. Kerpenyesi lelkész, Fodor Miklósnak, a biztossághoz intézett jelentése, a június 19, 20 és 21^{én} történt lázasztó nép mozgalmáról - mely mellett közli Jánk Abrahám szószollónak a néphez intézett, és azt felfegyverzésre intő és buzdító két rendbeli felszólítását eredetileg, **a.a.a.** alatt.

Melyek is a záratékok közé tétetnek.

108. Topánfalvi Korkés Miklósnak kerpenyesi Fodor Miklós lelkészhez, a topánfalviak felfegyverkezéséről írt értesítése **b.b.b.** betük alatt.

A záratékok közé tétetik.

109. Kerpenyesi lelkész, Bálint Lászlónak, lelkész társa Fodor Miklós által is aláírt jelentése a biztossághoz s nép felkelése tárgyában, mely mellett Jánk Abrahám szószolló, és Korkés Miklós aláírások alatt kelt e tárgybéli tudósítást is közöl **c.c.c.** betük alatt.

A záratékok közé tétetik.

110. Kerpenyesi lelkész, Fodor Miklósnak, topánfalvi lelkész, Pátitza Jánoshoz, e tárgyban intézett levele **d.d.d.** betük alatt.

A záratékok közé tétetik.

111. Jánk Abrahám ügyvédnek szolgabíró Bisztrai Józsefhez intézett levele **é.é.é.** betük alatt.

A záratékok közé tétetik.

112. Főbíró Benedek Józsefnek a biztossághoz intézett jelentése az iránt, hogy ügyvéd Jánk Abrahámot a biztosság rendelkezéséből maga eleibe rendelte, a biztosság előtti megjelenésre megintendő, de ki sem előtte, sem a biztosság előtt nem jelenvén meg s hozzá Vidrára küldött hivatalos levélnek átvételéről szolló elesmérő írását beadja **f. f. f.** betük alatt.

A záratékok közé tétetik.

113. Szerisoarai disunitus pap, Veres Péternek, a 19. 20^{ik} júniusba történt olá nép felkelés tárgyában a topánfalvi kamarai ispányhoz intézett levele **g.g.g.** betük alatt.

Bővebb felvilágosítás végett, személyesen a biztosság eleibe rendeltet az írt lelkész.

114. Ügyvéd Jánk Ábrahámnak a biztossághoz intézett jelentése egy darab záratékkal **h.h.h.** alatt.

A záratékok közé tétetik, a munkálat során használatul szolgálendő.

115. Letartóztatott verespataki disunitus lelkész, papá Kósokár Ilia levelei között talált beszéd **i.i.i.** betűk alatt.

A lelkésznek a terhelő pontokra teendő feleletével felveendő.

116. Eskü formája, mely tétetett az oláh nemzet közgyűlésében a Szabadság Mezején Belásfalván, ó szerénti május 3^{án} **k.k.k.** alatt.

A záratékok közé tétetik.

117. Folytatatik a tanuk vallomásának bévétele.

*Kétszázhatvankilencedik tanu abrudfalvi Tyászk Gyorgyutz, disunitus,
57 éves, házas, hite után, ezt valja a 96 szám alatti kérdésre:*

Hogy vasárnap múlt két hete, midőn estvefelé asztalos mester Szabó Mózes házában Antal nevű kerekessel iddögált, későbbre oda érkezett félrészegen Horváth András kalapos is, ki, minden ok nélkül, beléje kötélődzött, azt mondván: hogy az oláhok napja és csillaga letűnt, és már a magyarok élete fen marad, az oláhokból tokánt csinálnak, harisnyájokból kalapot fog készíteni mire ő tudományt tett, hogy el ne tagadhassa – ki azonba egy jelen volt székely katonának egy kupa bort adván, az szuronyával tanunak ment s csak úgy menekedhetett meg, hogy ide való Sándor Ferenc kezét meg fogván onnan elhozta.

+ Tyászk Gyorgyutz

*Kétszázhetvenedik tanu, abrudbányai Sándor Ferenc, városi orator, ref., 62 éves,
házas, hite után, azt valja a 96 számra:*

Hogy egy vasárnap Szabó Mózesnek házához menvén, ott találta Tyászk Gyorgyucot, Horváth András kalapost, Antal nevű kerekest, és egy székely katonát, és látván, hogy Tyászk Gyorgyucnak Horváth Andrással valami szóváltása van, elvitte Tyászkot egy más szobába, de miután Horváth a székely katonával oda is bément, és a katona kérdezte, Tyászkra mutatván, hogy ez é azon ember? tanu tartván attól, hogy valami rossz következése lessz, Tyászkot kezénél fogva onnan a maga házához vitte, de hogy a katona szuronyát Tyászknak szegezte volna, nem látta.

id.Sándor Ferenc nép szolnok

*Kétszázhetvenegyedik/tanu/abrudbányai esztergarius Petri Sigmond, unitárius,
33 éves, házas, hite után, a 96 szám alatti kérdésre azt valja:*

Hogy semmit se tud.

Petri Sigmond

*Kétszázhetvenkettődik tanu, abrudbányai Bulz Simonné Czura Mária, unita,
46 /éves/, hite után vall a 96 számra:*

Hogy midőn a székely katonaság ide béérkezett, Sipos Samu az ők házoknál szitkozódva azt mondá, no most elhozták az oláhok fegyverét, most már minden oláhot nyársba húznak, közöttök tanut is.

+ Czura Mária

*Kétszázhetvenharmadik tanu, abrudbányai Floka János, harangozó, catholikus,
92 éves, hite után azt valja:*

hogy semmit se tud.

+ Floka János

*Kétszázhetvennegyedik tanu abrudbányai Flóka Jánosné, Etlin Rozália, 32 /éves/,
hite után valya ad 96.*

Hogy a Boldizsár veje, János asztalos mesternek, valami szóváltása lévén Márk Petruccal, e közbe hallottam a nevezett asztalos által mondatni, hogy az oláhoknak istenek sincs, mert őket isten lóganéből teremté.

+ Floka Jánosné

*Kétszázhetvenötödik tanu, abrudbányai bányász Páská Sándor, 24 éves,
disunitus, nőtlen, hite után vall a 96 számra:*

Ez előtt mintegy két héttel egy Náprágyi Josi nevű kerekas az Almésánék előtt lévő hidon találkozván Grék János bányással, ezt varjunak szidta, ki azért a kerekest pofon akarta vágni, de részeg lévén, nem érte és a földre esett, mikor a kerekas őtet seggbe rugdosta s azzal haza menvén onnan székely katonát hozott és ezekkel Grék Jánost üldözőbe vette, a katonát ez után mind kövel hajgálván, én Zsula Dénuccal nem hagytuk a katonákat réá rohanni, és így Grék János rést kapott a szaladással szabadulásra.

+ Pásku Sándor

*Kétszázhetvenhatodik tanu, abrudbányai Morár Kandin a 138 laponni hite után,
a 96 szám alatti kérdésre újból kikérdezvén azt valya:*

Hogy semmit se tud.

Morár Kandin

*Kétszázhetvenhetedik tanu, abrudbányai Séra Sándorné Zlegnán Kriska, disunita,
60 éves, hite után vall a 96 szám szerint:*

Hogy midőn a székely katonaság ide béérkezett, hallotta ifjabb Váradi Samutól az oláhok Kristussát szidni, mondván azt is, hogy Munkátsi Gérászimot nem sokára elfogják vinni Fejárvára sáncra, rendőrnek, és utána fog menni Kolosa Sándoruc is. Nagy Josef csizmadiától hallotta mondatni a vélle volt székely katonáknak, hogy az oláhok csak nem akarják magokat meg adni, de majd eljön a hóhér és felakasztja őket.

+ Séra Sándorné

*Kétszázhetvennyolcadik tanu, verespataki Bisztrai Nikuláj özvegye Czura Susánna,
disunita, 64 /éves/, hite után vall a 96 számra:*

Hónap lessz két hete, estve felé, vejével, Hetoán Nikulájjal s ennek vejével a ház tornácán ült, mikor is az ott el menő szomszédjukat, nevét nem tudja, megszollítá veje, hogy miért jár az ucán 8 óra után, midőn nem szabad, mire a közel volt nemzeti örök ezen megszollítást hihetőleg magokra vévén, a kapuját kinyitván, bementek, és közüllök Jánki Györgynek fia, János, kivont kardjával, a tornác alajtóján keresztül a veje fejéhez vágott s azt rútul megsebesítette mi nem volt elég és a több nemzeti örök ötet az udvara húrcolták, a puska ágyával hátát döngették, a szuronyokkal pedig lábát öszve szúrták.

*Kétszázhetvenkilencedik tanu verespataki Vaszinka Pétrucné Tomusa Anikó,
disunita, 26 éves, hite után a 96 számra azt valja:*

Hogy teljességgel semmit se tud.

+ Vaszinka Petrucné
Tomusa Anikó

*Kétszáznyolcvanadik tanu, verespataki Vaszinka Nucz bányász, 20 éves,
disunitus, nőtlen, hite után a 96 számra valja:*

A Hetoán Nikuláj megsebesítésén nem volt jelen, de a tolvaj kiáltásra oda menvén, látta a Hetoán Nikuláj udvaráról eltávozni Jánki Jánost többed magával, a kapunál álván Székely János is, ki Jánki Jánost még megszollította, hogy miért követ el ilyen erőszakot,

+ Vaszinka Nutz

*Kétszáznyolcvanegyedik tanu, verespataki Bukurestyán Nikuláj, disunitus,
39 éves, házas, hite után azt valja a 96 szám alatti kérdésre:*

Hogy halván a Hetoán Nikuláj megsebesítése hírét, ő is oda ment, hol találta az orvost, ki sebeit kötözte.

+ Bukurestán Nyikuláj

*Kétszáznyolcvankettődik tanu, verespataki bányász Vetlán György, catholicus,
30 éves, házas, hite után vall az 96 sz/ám/ szerint:*

Hallotta, hogy Jánki János, a György fia, szidalmazta az oláhok szentjeit.

*Kétszáznyolcvanharmadik tanu kornai bányász Kricz János, disunitus,
40 éves, házas, hite után vall a 96 szám alatti kérdésre:*

Pünköst első napján estve, Fikker Sándorné stompárja, Pali, részegen némely bányász legényekkel összejövén, véllek verekedni akart, s én tartóztattam, akkor szidta az oláhokat, mondván, hogy nékie olá húst kell enni és kezét olá vérbe megmosni.

+ Kritz János

*Kátszáznyolcvannegyedik tanu, kornai bányász, Popa Nikuláj, 19 éves,
disunitus, hite után valja:*

Hogy a 96 szám alatti kérdésre semmit se tud.

+ Popa Nyikuláj

*Kétszáznyolcvanötödik tanu, kornai bányász, Krecz Nikuláj, 34 éves,
disunitus, házas, hite után vall a 96 számra:*

Pünköst 1° napján a Fikker Sándorné stompárja, Pali nevű, részegen monda, hogy már most megbaszhatják az oláhok a császárt, mert letették.

+ Kretz Nyikuláj

*Kétszáznyolcvanhatodik tanu, abrudbányai senator, Gelei Josefnő Székely Iulia,
református, 24 éves, hite után valja a 96 számra:*

Hogy Pünköst 3^{ad} napján, az úgynevezett Czárinába az őrseregnek gyakorlatát nézván, ottan szóba jött az, hogy a Tóth György leánya is táncolt a réten, az oláhokkal, mire özvegy Szakáts Sámuelné asszony azt felelte, hogy táncolhat biz ő mert ő is Hora mint a többi, az apja Boérnak fogadott fia, tehát ő is Hora.

Székely Iuliana Geleiné

*Kétszáznyolcvanhetedik tanu abrudfalvi Kamarai erdő sáfár Volhirt Jósefnő,
Albert Károlina catholicus, 22 éves, hite után azt valja:*

Mit az előtte való 286^{ik} tanu vallott.

Albert Károlina Vohlhirt Jósefné

118. Diószegi Samu, városi rendőr igazgató a biztosságnak némely rendőrileg kezeltetett események iránt folyó év szent Iván hó 29^{én} 55 szám alatt kívánt felvilágosító tudósítását abba teszi meg, hogy a véle írásba közlött események közül, csak is a bucsumiak között nem régiben egy héti vásár alkalmával történt verekedés tárgyát kezelte rendőrileg, de e tárgyba se hozhatott határozatot, mivel a panaszló, Dánts Káandin, pert kívánván, bépanaszlott Torma Gyorgye ellen indítani, kérte a jelentést tévőt, miszerint határozatot ne hozzon. **1.1.1.** betűk alatt.

Használatni fog a biztosság által vélekedése megtétele alkalmával.

119. Letartóztatott verespataki disunitus lelkész Kosokár Ilia kezes levele bévétetik, **m.m.m.** betűk alatt.

A kezes levél a záratékok közé tétetik, Kosokár Ilia kezességén elbocsáttatik.

120. Letartóztatott verespataki bányász Korpágye Juonuc, kezes levele bévétetik, **n.n.n.** betűk alatt.

A kezes levél a záratékok közé tétetik, Korpágye Juonuc kezességén elbocsáttatik.

121. Az abrudbányai tanács a biztosságnak az oláhok panasza tárgyában két pontra folyó hó 12^{rol}... szám alatt kívánt felvilágosító tudósítását megtészi, **o.o.o.** betűk alatt.

Használatni fog a biztosság által, vélekedése megtétele alkalmával.

122. Folytattatik a tanuk vallomásainak bévétele.

*Kétszáznyolcvannyolcadik tanu, verespataki Csora Nikuláj, bányász, unitus,
35 éves, házas, hite után vall a 96 számra:*

Ez előtt mint egy 3–4 hetekkel a verespataki örseregbéli éjjeli örök, a Gritta György fogadóját keresték meg, és mivel az ajtó hirtelen nem nyitott meg, azon dörömböztek, azonban a korcsmárosné azt meg nyitván, bémentek, de hogy mit végeztek, nem tudom, nekem jó északát kívántak.

+ Csora Nyikuláj

*Kétszáznyolcvankilencedik tanu, verespataki Golgocz Juonuc á Vánuluj, unitus,
28 éves, házas, hite után vall a 96 számra:*

Szóról szóra a szerént mint az előtte való 288^{ik} tanu vallott, egyéb körülményekről semmit se tud.

+ Golgocz Juonuc á Vanuluj

*Kétszázkilencvenedik tanu, verespataki bányász, Csóra Avrám, disunitus, házas,
57 éves, hite után azt valja ad. 96*

Hogy semmi olyas helyeken, hol magának bajt szerezhetne nem jár, s így a fennforgó eseményekről semmi bizonyost nem tud vallani.

+ Csóra Avrám

*Kétszázkilencvenegyedik tanu, abrudfalvi bányász, Borza Solomon, disunitus,
házas, 46 éves, hite után vall ad 96:*

Hónap lessz két hete, hogy Abrudbányán, Szabó Mózes asztalos házánál, Horvát András kalapos azzal fenyegette Tászk Gyorgyucat, hogy a magyarok az oláhokból tokánt csinálnak, ő pedig a rongyos harisnyájokból kalapokat fog csinálni – és az oláhok véérébe meg fogja kezit mosni.

+ Borza Solomon

*Kétszázkilencvenkettődik tanu, abrudfalvi Bisza Solomon, bányász, disunitus,
33 éves, házas, hite után*

Szóról szóra azt és úgy valja, mint az előtte való 91^{ik} tanu vallott, azon hozzá adással, hogy a nevezett alkalomkor kalapos Horváth András részeg volt.

+ Bisza Solomon

*Kétszázkilencvenharmadik tanu, kornai Gurán Juonuc, bányász, disunitus,
40 éves, házas, hite után valja ad 96:*

Mint egy 3 héttel ezelőtt, a Fikker Sándorné stompárja egy Pali nevű, egy korcsomába részegen tanu jelenlétében azt mondotta, kezébe egy fejszét vévén, hogy azzal felvágja az oláhokat, hogy legyen reggelre tokánnya.

Guran Juonutz

*Kétszázkilencvennegyedik tanu, verespataki bányász, Czura Dumitru, unitus,
34 éves. nőtelen. hite után vall ad 96:*

Midőn Verespatakon a fegyverek elszedettek. Szabó Samu azt mondotta, hogy kevés idő múlva egy oláh láb se marad.

+Czura Dumitru

*Kétszázkilencvenötödik tanu, verespataki Tetár Juonuczné Moldován Szia, unita,
40 éves, letett hite után a 96 számra vall:*

Hogy ezelőtt egy pár héttel odavaló Hitoán Nikuláj házatól hallott tolvajt kiabálni, de mikor oda ment, már semmi sem volt ottan csak a háziak, de látott sok vért az udvaron és tornácon, és töllök azt hallotta, hogy Jánki György fia János vágta meg Hitoán Nikulájt.

+ Tetár Juonutzné Moldován Szia

*Kétszázkilencvenhatodik tanu, verespataki Golgotz Alexandru, unitus,
25 éves, házas, letett hite után vall ad 96:*

Zöld csütörtökön ide való Földházi Ferenc azt mondotta, hogy nem lévén mit
lőnni, meg tölti fegyverét s lelövi a római catholikus templomok feletti Kristus képét.
+ Golgotz Alexandru

*Kétszázkilencvenhetedik tanu, verespataki Újszékely János előbbeni 142 szám alatti
kikérdezése alkalmával lett hite után, a 96 számra azt valja:*

Miként odavaló Hetoán Nikuláj megsebesítése alkalmával, oda ment, de már
akkor ott feküdtött vérbe, s hallotta az anyossától és feleségétől, hogy a Jánki György
fia, János, vágta meg.

Új Székeli János

123. Lennének még kijelelt és kihalgatandó tanuk, de mivel azok háromszori
idézésre is meg nem jelentek, azokután pedig várni s ettől a munkálkodás
bévégezését felfüggeszteni a biztosság csak idő vesztésnek tartja, azért a tanuk
további vallomásának bévételét a biztosság anyival inkább bészárja, mivel az
érdekesebb körülményekről vallható újabb tanukhoz reménysége nincsen.

124. Topánfalvi ispánysági másodkulcsár, Sulucz Josef, és oda való tanító,
Juonettye Péter, kik is a biztosságnak Topánfalvára lett kiszállása napján minden
hivatalos jelentés nélkül a biztosság elől gyanút gerjesztőleg titkon eltávoztak, és
tartózkodások helyét se tudatták, el anyira hogy a biztosságnak e részbeni
intézkedései után sem sikerült búvó helyeiket föl fedezni, és csak is miután a
biztosság Topánfalváról a katonasággal együtt Abrudbányára visszatért, jöttek elé
tartózkodási búvó helyekről, felügyelet alá ide bé rendeltetvén, mint gyanús
egyének, és a topánfalvi comitének kijelelt tagjai.

Szelid kikérdeztetésökig letartóztatván, őrizet alá tétettek.

125. Bévégezván a biztosság a tanuk kihalgatását, ezeknek vallomásaiból a
következendő terhelő pontokat emeli ki, és pedig:

Terhelő pontok

1. Verespataki görög egyesült lelkész, *Bálint Simonra* nézve:

Ezek a jegyző könyv 58^{ik} pontja alatt, és 250^{ik} lapjain már ki lévén emelve,
ittén nem ismételtetnek.

2. Verespataki görög nem egyesült lelkész, *Kosokár Iliára* nézve:

Ez is a jegyző könyv 59^{ik} pontja alatt, és 254 lapjain már említve lévén, ittén
újából nem hozatik fel.

3. Topánfalvi görög nem egyesült lelkész, *Páticza Juonra*, nézve:

Hasonlag a jegyző könyv 86^{ik} pontja alatt és 351^{ik} lapján kiemeltettek, és ittén
ez úttal nem ismételtetnek.

4. Kerpenyesi görög nem egyesült lelkész, *Fodor Miklósr*a, nézve:

A vádlottnak a záratékok között lévő és **d.d.d.** betűkkel jegyzett, topánfalvi lelkész, Pátitza Juonhaz intézett leveléből az tűnik ki, hogy a június 19^{én} és 20^{án} történt lármás, fegyveres, s közönséges rémülést szült felkelés tervét, a magyaroknak kívánnya tulajdonítani, másfelől abban ifjabb Jánk Ábrahámnak a felkelés vezetésében kitüntetett eljárását szépiteni és eltakarni törekedik.

5. Abrudbányai ügyvéd Buttyán Jánosra nézve:

A Vádlott a tavaszi politikai mozgalmak kezdetével Kolosváron megjelenvén, onnan némely kérelmi pontokat hozott le, melyeket amint Abrudbányán állította, egy több előbbkellő oláh ajkúakból állott oláh nemzeti gyűlés a Lemény püspök elnöklete alatt fogadott volna el. Ezen pontokat azután vádlott Abrudbányán ez év Április 3^{án} tartatott oláh nemzeti gyűlésben hosszabb beszédje mellett maga terjesztette elő, és minekutánna azok a csak most említett gyűlésben elfogadtattak volna, azoknak kihirdetésére, és aláírások szerzésére Topánfalván és több helységeken, lelkész Bálint Simonnal maga a vádlott járt. *Az* 1, 13, 21, 22, 28, 32, 34, 73, 127, 143, 149, 156, 162, 195.

b. Erdélynek Magyar Országgal egyesülését azért ellenzette, nehogy a magyarok által megcsalattassék, mely okból a szerént nyilatkozott, hogy annak utolsó csepp vérig ellent fog állani. 19, 23.

c. Ugyan az unió tárgyában azt is nyilatkoztatta, hogy az alacson politica lenne, s ez által a magyar az oláhot el akarja nyomni, mely nyilatkozatok egyfelől a magyar nemzet becsmélésére, másfelől izgattásra mutatnak. 22, 28, 34, 35.

d. Az abrudbányai oláh polgárokat a nemzeti őrseregéből kilépésre bírta. 32. 35.

é. Kolosvárról Abrudbányára tett egy útjában minden oláhot kívül találkozott felszolgált a követelésre, azt mondván, hogy az urak félnek, s most van ideje a követelesnek a 62 tanu vallomása szerént.

6. Vidrai iff. Jánk Ábrahám ügyvédre nézve:

a. Az abrudbányai őrseregnek a vásár alkalmával némely bucsumiak között történt verekedes alkalmávali fellépésért fenyegette az abrudbányaiakat, hogy a várost havasi népével megrohanja 23. és 105, tanuk szerént, az 59^{ik} vallomás szerént pedig azzal dicsekedett, hogy magyar húst és levest eszik, s a férfiakat mind leöldösteti.

b. A mihálcfalvi eseményért is hasonlólag fenyegette a magyarokat, azt mondván, hogy majd megsíratja azt a magyarnak még a gyermeke is. 75.

c. A rögtöni törvényszék kihirdetésekor az oláh néppel azt kívánta elhíttetni, hogy az igazgatás azzal csak ijedséget akar gerjeszteni, de a miket hirdetnek mind csalások lennének. 25.

d. Az oláhokat a magyarok ellen ingerelte, 32, 82, 162.

é. Június 9^{én} Topánfalván tartott országos vásár alkalmával egy emeltebb helyre álva, fen hangon, azon ürügy alatt, hogy a magyarok és székelyek az oláhokat

úton útfélen a hol talályák szuronyokkal döfik, ölik, a szűz leányokat megfertőztetik, azután által szúrják - felfegyverkezésre unszolta, a 25, 31, 32, 33, 57, 65, 66, 69, 72, 75, 82, 83, 85, 86, 92, 94, 102, 127, 140, 141, 143, 155, 158, 162, 163, 196.

f. Fogarasi püspök, Lemény Jánost, azért hogy az Unió mellett nyilatkozott, becsmérelve kissebítette, 32, 71, 155, 162.

g. Az Unio ellen izgatott, a 32.

h. Azt rendelte, hogy annak ki a vádlott rendeleteinek nem engedelmeskedne, üssenek mejjébe lántsát, és házát gyűjtsák fel, 127.

i. Az olá nép előtt azzal dicsekedett, hogy minden szabadalmakat ő nyert meg, s az erdőket s egyéb királyi jövedelmeket is megszerzi a népnek, csak tartsanak véle, s fogadjanak nékie szót, 140, 154, 160, 161, 197.

k. A népet azzal is bízta, hogy Topánfalváról a tisztek mind elfognak költözni, 159.

l. Noha a járásbéli szolgabíró által megintetett arra, hogy magát csendesen viselye, és a népet ne bujtogassa, annak még is nem engedelmeskedett, és bujtogatását folytatta - 140, 141, 142 minek következtében

m. folyó évi június 19^{ik} és 20^{ik} napjain az egész itteni havasi vidéken a nép között oly fegyveres felkelést idézett elő, mely Zaránd és Bihar megyék széleitől egészen Offenbányáig, és azon alól is minden békés polgárt a legnagyobb rémülésbe hozott, és hogy ezen felkelés a vádlott műve volt, bizonyítja a 198, de bizonyítja az is, hogy

n. június 20^{án} délután Bisztrai Sándornál lévén, mihelyt vádlott estvefelé onnan eltávozott mindjárt kezdődött a bisztrai hegy felől a tolvaj kiabálás, 187.

o. Ezen felkelés a székelyek ellen volt intézve, a 25 és 82, egytalyában pedig a havasokon át érkező katonaság ellen, a 37, 71, 72, 74, 85, 87, 91, 93, 104, 143, 162, 164 és 204.

p. Korkés Nikuláj a vádlott rendeletéből írt minden felől leveleket a katonáknak érkezéséről, e felszollításokat ezeknek fegyveres erővel elfogadásáról, a 159.

q. Mit bizonyítanak a záratékok között v, **a.a.a.**, **b.b.b.**, **c.c.c.** és **z.z.z.** betűkkel jegyzett s felfogott levélkéik is.

r. Hogy ezen felkelés annál erősebb és bizonyosabb légyen, maga a vádlott küldött a helységekben hírnököket oly parancsal, hogy minden helység 500 forint büntetés alatt keljen fel 188, 190, 191.

s. Midőn pedig az egész vidéket két napi rémülésbe tartotta, fegyveres népet oly rendelettel bocsátotta el, hogy ezen túl semmi harangszóra, vagy tolvaj kiáltásra ne mozduljon, valamedig az ő írásbéli felszollítását és pecsétjét nem látja, mely pecsét egy fenyő fából áll, 199, 207 – és **r.r.** alatt lévő szelíd vallomás szerént.

t. Ezen rémülés okozásáért egy tanu által meg intetvén, azért fenyegetéssel felelt, 158.

u. Hogy a népnél annál nagyobb hatása légyen, mind a titkos kisebb gyűlésekben, mind közönséges helyeken a szerént nyilatkozott, hogy a magyaroktól semmit se kér, és ha szépen nem adnák a kívánt szabadalmakat, azokat erővel is megszerzi, az **r.r.** betűk alatti szelíd vallatás és 75, 82 tanúk vallomásak szerént.

v. Folyó évi június 18^{ik} napján, midőn a biztosság Topánfalván a számosan egybe gyűlt nép előtt az úrbéri viszonyok megszüntetését kihirdette, akkor is a nép kedélyét azzal igyekezett ingerülségbe tartani, miként azt állította, hogy az erdők, legelők és királyi jövedelmek a népet illetik, a jegyző könyv 19^{ik} pontja szerint és 15^{ik} napján.

w. Midőn a topánfalvi uradalmi ispány által, az uradalmi ispányság irodájában ezekre nézve megintetett, azt felelte, hogy ő tudja mit csinál, mert a szebeni Comite rendeletéből cselekszik mindent, 25^{ik} tanú és y.y.y. alatti tanúvallatás szerint;

s végre a biztosság felszólítására, a biztosság előtt megjelenni vonakodott, az f.f.f. és h.h.h. alatt lévő záratékok szerint.

7. Topánfalvi Korkés Jánosra nézve:

a. Egy egyénnek azt mondotta, hogy az oláh nép haragszik réája azért, hogy oláh létére vélek nem tart, a 32.

b. Házánál tartódtak a titkos gyűlések, és sokszor bézárt ajtókkal, a 25, 32, 71, 72, 85, 94, 102, 119, 162.

c. Midőn két megyei táblabíró által, tiszti rendeletből megintetett, hogy házánál gyűléseket ne tartson, azt felelte hogy olyatán meg intésekről nem akar tudni, 33, 102.

d. Midőn május végével az uradalmi igazgató a kedélyek kikémlelése végett a vádlottnak falujába járt, ennek irányában illetlenül nyilatkozott, 86.

é. Folyó évi június 20^{án} történt tolvaj kiáltás után, a harangok fére verését a vádlott rendelte el, 102.

f. A székely katonák elfogadása iránt fenyegetőzve nyilatkozott, a 114, 115, 122, 123, 127 tanúk vallomása szerint.

8. Topánfalvi Juonettye Péterre nézve:

a. Folyó évi április 29^{én}, midőn a fölingerült népet egy egyén megnyugtatni kívánta, nagy dühvel a vádlott azt kiáltotta, hogy a népet ne zavarja meg, és az intő egyént onnan elutasította 32. 102.

b. A Balásfalvára indult és nagy csoportból álló népet maga rendelte el, hogy útjába kitől függjen, 32.

c. A Korkés János házánál sokszor zárt ajtók mellett tartott gyülekezeteknek, egyik tagja volt, a 25, 32, 71, 72, 75, 94, 119 és 162^{ik} tanúk szerint.

9. Topánfalvi Korkés Nyikulájra nézve:

a. Ünnepe 2^{od} napján, azzal izgatta az oláhokat, hogy az olaszok, franciák és két oláh országbéli oláhok készek az ide való oláhokat segíteni, 32.

b. Bujtogatás végett Zaránd vármegyében is járt, 32.

c. Folyó évi május végével, midőn a k. uradalmak igazgatója, a kedélyek ki kémlelése végett, a vádlott falujába járt ennek irányában illetlenül nyilatkozott. 86.

d. A testvére Korkés János házában sokszor zárt ajtók mellett tartott tanácskozásoknak részese és tagja volt, 25, 32, 71, 72, 75, 85, 94, 102, 162 tanuk vallomása szerint.

é. A vidéki havasi népnek folyó év június 19. 20^{ik} napjain; történt fegyveres felkelésnek egyik okozója, terjesztője a vádlott volt, a Jánk Ávrám kívánságára a felszolgált leveleket szerte szélyel a vádlott írta és terjesztette, a 159^{ik} tanu, és a záratékok között, **v, á.á.á, b.b.b.. c.c.c., és é.é.é.** betűkkel jegyzett a fel fogott levelek szerint is.

10. Topánfalvi uradalmi kulcsár Sulucz Jósefre nézve:

á. A Korkés János házában sokszor zárt ajtók mellett tartott gyűléseknek részese volt, a 25, 32, 71, 72, 75, 119 és 162.

b. A magyar nemzetet kisebbsítette a 155. tanu vallomása szerint.

11. Topánfalvi Tyok Todorra nézve:

á. Midőn két megyei tábla bíró által tiszti rendeletből megintetett, hogy a Korkés János házában tartatni szokott, vagy más gyűlésekbe ne járjan, az egyik megintő biztost fenyegette, a 102.

b. A gyűlések tartása végett, Bálint Simonnal, és Buttyánnal, faluról falura járt, az **r.r.** alatt lévő szelíd vallomás, és 102, 166, 169, 200, 201, 202 és 203.

c. Másokat arra intett, hogy az oláhok ügyébe ne elegyedjenek, a 155.

d. A Balásfalván tartott gyűlésrei menetelre az embereket unszolta, és a volt egyik oka, hogy csak Topánfalváról 100 embernél több ment Balásfalvára, 160, 193.

e. Egy egyént azért, hogy a vádlott véleményén nem volt, a gyűlésből csúfosan kiutasított, a 156.

f. A Korkés János házában sokszor zárt ajtók mellett tartott tanácskozásoknak egyik részvevője volt, a 25, 72, 75, 102, 119^{ik} tanuk vallomása szerint.

12. Topánfalvi Morár Számoillára nézve:

á. A Korkés János házában sokszor zárt ajtók mellett tartott gyűléseknek részese volt, a 71, 85, 102, 162 tanuk vallomása szerint.

13. Topánfalvi Dángyá Juonucra nézve:

a. A Korkés János házában sokszor zárt ajtók mellett tartott gyűléseknek tagja volt, az **r.r.** alatt lévő szelíd vallomás, és 72, 75, 119 tanuk vallomása szerint.

14. Offenbányai jegyző Móga Jósefre nézve:

á. Az offenbányai népet vádlott szolgáltatta fel a felfegyverkezésre az **y** és **q.q.** betűk alatt levelei szerint, úgy a 208, 212, 213, 214, 215, 223 és 240.

- b. Az úrbéri viszonyok megszüntetésének kihirdetése alkalmával a népet izgatta, hogy a megadott mentesítéssel ne elégedjen meg, a 210, 212, 213, 217 és 240.
- c. Offenbányai kereskedő, Csiki Lázárt, megöléssel fenyegette, a 210, 216 és 242.
- d. Az offenbányai és ennek vidéki népet folyó év június 21^{én} kalapjoknak levetésével kötelezte le a végre, hogy magát a vádlottat utolsó csepp vérig nem hagyják el, a 217, 218, 219, 220, és 222. Sőt
- é. ezt jobb kezeknek és ujjaknak felemelésével is ígértette magának, a 219 és 221.
- f. A felfegyverkezést azon ürügy alatt, hogy a havasokon rossz emberek tartózkodnának, vádlott június 20^{ika} előtt már két héttel elrendelte volt, a 225, 226 és 227^{ik} tanuknak vallomásuk szerint.

15. Bisztrai Ilisia Györgyre nézve:

- a. Azzal fenyegetődött, hogy Bisztrai József, Móga Demeter és még egy egyén csak két hétig fognak élni, az 54, 62, 64 tanuk szerint.

16. Vidrai Kirszta Todorra nézve:

- a. Zaránd vármegyében Nagyhalmágyon arra szollította fel a népet, hogy folyó évi június 17^{én} minden oláh fegyveresen, vas villáson és fejszéken állana fel a magyarság leölésére, k alatti szelid vallomás szerint.

17. Bisztrai jegyző Bályá Györgyre, nézve:

- a. A bisztrai oláh gyűlésekben részt vett, a 80 és 143.
- b. Midőn közigazgatásilag meg volt tiltva, hogy Balásfalvára csak a papok s ezek által kijelendő egy két míveltebb oláhok mehetnek el, ennek ellenében vádlott a bisztrai népet arra unszolta, hogy oda számosan menjenek el, a mint sokan mentek is el, a 143.
- c. Az úrbéri viszonyok megszüntetésének kihirdetésére a bizottmány ez év június 18^{án} Topánfalvára kiszálván, magával vitte Tóbiás Ámosz és Popovits Absolon abrudbányai oláh lelkészeket is, hogy a hirdetménynek megmagyarázásában segítségül légyenek, s ezért a nevezett lelkészek ellen vádlott kikelt, a 162.
- d. Bisztrán, egy a cinterembe tartott népgyűlés alkalmával vádlott is szónokolt a néphez és az aláírásokat vezette, a 185.
- é. A szolgabíró jelentéseivel Enyedre járó gornyikokat megtámadta, azt mondván, ezek a gazemberek és tolvajok kik a szolgabírónak hazugságait Enyedre hordozzák, 186.
- f. Folyó évi június 20^{án} történt lármás, fegyveres felkelés alkalmával, a Bisztrán megjelent lupsai oláhokkal, külön válva tanácskozott a 186, 187, – és ezeknek nevüket is feljegyezte a 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238 és 239^{ik} tanuknak vallomása szerint.
- Ezen 17 számból álló terhelő pontokat látta a biztosság nevezetesebbeknek, következnek a kisebbszerű fenyegetődzések és kihágások.

18. Verespataki Csora János, Eléfantura nézve:

a. Folyó évi június 30^{án} a fegyvereknek a biztosság rendeletéből lett beszédese alkalmával közhelyen azt kiabálta, hogy azon comissio, mely a fegyvereket az özvegyektől is beszédeti, mind huncfut, tolvaj és tyrannus, a 124, 126, 131, 134 tanuk vallomása szerint.

19. Verespataki Sánta Grita Nikuláj vejére Györgyre nézve:

a. Egy versen a képpen nyilatkozott, hogy már elvitte az ördög a magyarokat, újra az oláhok markába estek, az 53, 65. szerint.

20. Verespataki Gritta Györgyre nézve:

a. Azt mondotta, hogy Jáнки György és Vinkler János szeretnének most oláhok lenni, mivel félnek, hogy nyársba húzzák, de már most késő, a 113 tanu szerint.

b. Azt is mondotta, hogy nem nyugszik addig, míg kezét magyar vérbe nem mossza, a 107, 108 tanuk szerint.

21. Verespataki Gritta Nikulájra nézve:

a. Egy alkalommal egy korcsomában azt kívánta a hangászoktól, hogy húzzák az oláh király nótáját, mert már német király nincsen, mire a hangászok a francia Márseillesét húzták, a 117. tanu szerint.

22. Verespataki Adámucz Ádámra nézve:

Szidta a magyarokat és dicsekedett, hogy 600^{tól} se fél, a 128 tanu szerint.

23. Kerpenyesi unitus oláh lelkész, Bálint Lászlóra, nézve:

a. Egy versen a templom előtt a népnek szónokolván egy írást mutatott, melyről azt állította, hogy az a császártól érkezett, s ezenkívül azzal izgatta a népet a magyarok ellen, hogy a magyarok eleget éltek az oláhokon, eleget szívták őket mind a malacok a kocát, huncfutak a magyarok, az ördög vigye el őket többé nem fognak élni az oláhokon, 55^{ik} tanu szerint.

24. Kornai Puczilla Jozsivra nézve:

a. Fenyegette a magyarokat azt mondván, adja Isten, hogy az oláhok kelyenek fel, mert akkor ad ő nekik a 78, és 138^{ik} tanuk szerint.

25. Abrudfalvi Ház nevűre nézve:

a. Ezen vádlott szidta a magyarokat, a 78, 138 tanuk szerint.

26. Cserniczi Gligorie nevű fiára nézve:

a. Azt mondotta, hogy ha a népnek az erdőket vissza nem adják boldog lesz a ki megmarad, a 111, 112 tanuk szerint.

27. Bucsumi Kozma György lui Stefánra nézve:

Aként nyilatkozott, hogy az oláhoknak nem sokára külön királyok leszén a 97ik, és pedig Ságuna leszén az oláh király, 129, 130 tanuk szerint.

28. Bisztrai Bisztrai Sándorra nézve:

a. Bisztrai Josefet megintette, hogy az övével egy fedél alatt lévő házat költöztesse el, mert a magáét fel akarja gyújtani és abból a kovácsoknak szemet csinálni, 143, 150, 154.

b. Ugyan Bisztrai Josefet felakasztással is fenyegette és szidalmazta, a 143, 150, 155^{ik} tanuk szerint.

29. Verespataki Korpágva Juonra nézve:

a. A népnek izgatására azt beszéllette, hogy Kossuth magyar király akar lenni, a 15.

b. Azzal fenyegetődött, miként majd meg válik a fuszujka leszén erősebbé? vagy a hús? a fuszulyka alatt az oláhokat, a hús alatt a magyarokat értvén, a 28.

c. A magyarokról kissebbítőleg nyilatkozott, azt mondván, hogy a magyarok eleget csalták az oláhokat a 36, 37, 33 – sőt a 104^{ik} tanu szerint, ezt eként fejezte ki: sokszor meg baszta a magyar az oláhot.

30. Abrudbányai Begnescu Miklós tanítóra nézve:

a. Ifjabb Kovács Jósefet azzal fenyegette, hadd el csak, majd levészed azon kokárdát, az 53.

b. Az oláhságot bujtogatta, a 60.

c. A magyarok ellen fenyegetődött, a 105.

d. Az őrseregbelieket tolvajoknak mondotta, a 125.

é. A tanuló gyermekeket arra tanítja, hogy a magyarokat oláh nyelven ne mondják unguroknak mint eddig, hanem magyiárnak, melyet aztán a tanulók magár szó kiejtéssel mondják ki, a mi szamarat téssen, a 23, 105 és 133 tanuk szerint.

31. Abrudbányai disunitus lelkész, Moldován Miklósr, nézve:

a. Azzal dicsekedett, miként ő meg nem engedi, hogy az abrudbányai oláhok a nemzeti őrseregbe béályanak, a 105 és 133.

b. Ezen évi július 3^{án} délután, midőn a székely és lengyel katonák közötti össze ütközés volt, azt mondotta Czura József lelkésszel együtt, hogy a székelyeket csak azért hozták ide, hogy a császár katonáit megöljék, s ezután az oláhokat, de ezt megbánják, a 133 tanu vallomása szerint.

32. Abrudbányai Garda Avironra nézve:

a. Ezen vádlott azzal fenyegetődött, hogy itten addig békesség nem leszen míg a tornyokon kakas áll, és kereszt nem lesz a 106, 117 tanuk szerint.

33. Abrudbányai Munkátsi Gérászimra nézve:

a. Ki is aként nyilatkozott, hogy az oláhok sokat szenvednek a magyaroktól, de eljött az idő hogy vissza adják a tromfot, a 116 tanu szerint.

34. Abrudbányai Görög Jánosra nézve:

a. A Szatmári Jóseffel történt egybe veszés, és ki békélés után azzal dicsekedett, hogyha a székelyek innen elmennek, Szatmári József vissza fogja fizetni a mit kapott, a 121, 152^{ik} tanuk szerint.

126. Következnek az oláhok panaszaira bevett tanuk kihalgatásaiból eredett terhelő pontok.

35. Abrudbányai senator, Incze Sándorra, nézve:

Ki is egy alkalommal aként nyilatkozott, hogy az ide való magyarok és oláhok között a békesség helyre nem álhat, mert békesség háború nélkül nem lehet, 244, 262 tanuk szerint.

36. Abrudbányai Csányi Jánosra nézve:

Azt mondotta ezen vádlott, nem hogy az oláhokat meg nem lönné, de még a Szűz Máriát is lelövi az égből, mert kurva volt, a 247, e mellett az oláhok Krisztussát is szidta a 258 tanuk vallomása szerint.

37. Abrudbányai ifjabb Váradi Samura nézve:

a. Szidta az oláhok Kristussát, a 248 és 277.

b. Azt beszéllette, hogy Munkátsi Gérászimnak és Kolosa Sándornak sánkra kell menni, a 258 tanu vallása szerint.

38. Abrudbányai Farkas Jósefre nézve:

a. Mikor a székely és lengyel katonaság közti lárma volt az oláh papokat fenyegette, és szentjeit szidta, a 248 és 258^{ik} tanuk szerint.

39. Abrudbányai Farkas Istvánra nézve:

a. Ez azon reménységét nyilvánította, miként az Isten megadja, hogy az oláhoktól üres házak maradjanak, és akkor házbért fizetni nem kell, a 150 tanu szerint.

40. Abrudbányai Pistuka nevű volt katonára nézve:

a. Azzal dicsekedett, hogy nékie meg kell előbb vagy két oláhot ölni, azután nem bánja ha őtet is megölik, a 251 és 253 tanuk szerint.

41. Abrudbányai János nevű asztalosra nézve:

a. Nyilvánította azt, hogy előbb fel kell akasztani az oláh papokat, u/gy/ m/int/ Moldovánt, Nisztit, Amoszt, Gérászimot, azután a több oláhokat és tótokat, mert ezeknek nincsen istenek, és mikor ők teremtettek, akkor is az Isten egy csomó lóganéba botlott azt lábával megrúgta, s abból lettek az oláhok és tótok a 263 és 274 tanuk szerint.

42. Abrudbányai Fikker Sándorné stompárja, Palira, nézve:

a. Egy helyen azt mondotta, hogy 5^{ik} Ferdinánd már nem magyar király, ezeknek más királyok van Pesten, és az oláhok valamit már csinálhatnak a német királjal, a 267, 285, 290.

b. Azzal is fenyegetődött, hogy nékie oláh húst kell enni, és kezeit oláh vérbe mosni, a 283 és 284^{ik} tanuk szerint.

43. Abrudbányai Ftórváth Andrásra nézve:

a. Ez is azzal fenyegetődött, hogy a magyarok az oláhokból tokánt csinálnak, ő maga pedig a rongyos harisnyájokból kalapot, a 269, 291, 292 tanuk szerint.

44. Abrudbányai Sipos Samura nézve

A székelyek bé érkeztekkor mondotta, na most elhozták az oláhok fegyverét, most már minden oláhot nyársba húznak, a 272 tanu szerint.

45. Abrudbányai Náprágyi Jósef kerekésre nézve:

a. Grék Jánost varjúnak szidta, és két székely katonával üzette a 275 tanu szerint.

46. *Abrudbányai Nagy Jósefre nézve:*

Ezen vádlott azt mondotta, hogy az oláhok nem akarják magokat meg adni de majd el jön a hóhér, és mind felakasztja őket, a 277^{ik} tanu szerint.

47. *Abrudbányai özvegy Szakáts Sámuelnőre nézve*

A ki a Tóth György leányát és Boért, Horának mondotta a 286 és 287 tanu szerint.

48. *Verespataki Czárina Jósira nézve:*

Ezen vádlott anyossát Csora Máriskát felszollította arra, hogy áljan a magyarok részére, mert ezek az oláhok vérében fognak jární, a 255, 256, 257 tanuk szerint.

49. *Verespataki Jánki Jánosra nézve:*

a. Oda való Hitoán Nikulájt kardjával minden ok nélkül meg vágta, és azzal nagyon meg sebesítette, a 278, 280 tanuk szerint.

b. Az oláhok szentjeit szidalmazta a 282^{ik} tanu szerint.

50. *Verespataki Szabó Samura nézve:*

Midőn Verespatakon a fegyverek elszedettek, vádlott azt mondotta, hogy kevés idő múlva egy oláh láb se marad.

A fennebbi terhelő pontok közül

1. A Bálint Simon és

2. Kosokár Ilia elleni terhelő pontok a 250 és 254^{ik} lapon

3. Páticza Juonucot illetők pedig a 351^{ik} lapon, az illetőkkel már közöltettek, s csak feleletjük beadása váratik.

4. Kerpenyesi lelkész, Fodor Miklóst illetőleg velle fellet végett a mai napon közöltetnek.

5. Ügyvéd Buttyán Jánossal,

6. Ügyvéd ifjabb Jánk Ábrahámmal,

9!//. Korkés Nikulájjal a terhelő pontok nem közölthetnek, ők innen eltávozván és tartózkodásuk helye tudva nem lévén.

7. Korkés Jánossal,

8. Juonettye Péterrel,

10. Sulucz Joseffel,

11. Tyok Todorral

12. Morár Számoillával,

13. Dángyá Juonuccal,

14. Móga Jóseffel,

15. Bisztrai Ilisia Györgyel,

16. Kirszta Todorral,

17. Bályá Györgyel,

az őket illető terhelő pontok szelíd kikérdeztetések alkalmával velők közöltettek.

A kisebb rendű fenyegetőzésekre és kihágásokra nézve a biztosság, vélekedésében fog említést tenni.

Abrudbányán 1848^{ba} Szent Jakab hava 17^{én}, 16^{ika} innep lévén

127. Verespataki lelkész, Bálint Simon, a 250^{ik} lapon közölt terhelő pontokra maga feleletjét beadja, mely szerint:

a. Nem tagadja, hogy a Buttyán által hozott petícióval aláírások szerzése végett több helységekbe ne járt legyen, de azt tilosnak nem tartotta, és ha az abrudbányai főbíró által, ki azon gyűlésben, melybe vádlott erre megbízottat figyelmeztetett volna, hogy abba ne elegendjék, azt bizonyosan nem tette volna.

b. Tagadja, hogy a topánfalvi gyűlésben a magyar nemzetet alacsonittól beszéllett volna, mit a vallomások általánosságából ki sem vehetett, s ez okból ezen vádra nem is felelhet.

c. Hasonlólag tagadja, hogy azon gyűlésben egy oláh püspöknek egy magyar fejedelem által tett megvertetéséről és egy superintendensnek 4 oláh esperestek vállain lett hordozásáról szólt volna.

d. A papok fizetése iránti különbségnek említését meg esméri, de ezt állítása szerint azért hozta fel, hogy ezáltal a magyarországgal egyesülés elvét inkább elősegítse, azt erősítvén, hogy ha Erdély Magyarországgal egyesül, akkor a disunitusok papjainak szintűgy leendő fizetések, mint a többi vallásúaknak.

é. Az eskü letételét elesméri, de azt nem, hogy az őrsereg felállításakor tett esküt érvénytelennek mondotta volna.

f. Nem esméri el, hogy valakit a rendőr igazgató elleni engedetlenségre birt volna, és a részbe szembesítést kíván.

g. Hogy Verespatakra új rendőrigazgatónak választását sürgette, nem tagadja, arra az odavaló rendőrigazgató. ifjabb Vinkler Jánosnak. egy hibás és izgató lépése által lévén felhíva, ki is a piacon felállított deszka emelethez csődített nép előtt az Unio ellen bujtogató szebeni szászok általi megvesztegetésekről szolló nyomtatványt felolvassván, azt mondotta, hogy az oláh püspökök nem sokára akasztófán fognak fűgni, az oláhokat tolvajoknak, huncfutoknak, címezte, és vádlottat azzal fenyegette, hogy Verespatakból elűzi.

h. Részint elisméri, hogy a főbíró Nagy Károlyt, rendőr igazgató Diószegi Sámuel és tanácsos Koncz Lajost, kiknek hibás eljárásait tudja, becsmérelhetette, részint tagadja és ezekre nézve szembesítést kíván.

i. Tagadja, hogy az őrseregbe állott oláh polgárokat az onnani kiállításra birta volna.

k. Hasonlag tagadja a titkos tanácskozások tartását, és erre nézve szembesítést kíván.

l. Nem esméri el a fuszulyka és hús között tett különbséget, s arra nézve szembesítést kíván.

m. Azt se esméri el hogy maga bátorságával s erejével dicsekedett volna, s kíványa erre nézve is a szembesítést.

n. Nem esméri el azt, hogy elfogattatása esetében, a felkelésről jót nem állana, s erre nézve is magát szembesíttetni kéri.

o. A Tuhutum idejébéli állapotnak előidézésébéli szándékát tagadni nem láttatik.

p. Az oláh királyság felállításáról tett nyilatkozatot tagadja.

q. Valamint azoknak megtámadását is, kik magyar nemzeti szalagokat viseltek.

r. Ugy azt is, hogy akár ki is a magyarokhozi vonszódását megbánhatja.

s. Szintén azt is, hogy éjjelenként lármáson járkált s ilyenkor a magyarokat huncfutoknak kiáltotta volna.

t. A topánfalvi nyughatatlanokkali levelezést el nem esméri, s erre nézve szembesítést kíván.

u. Nem esméri el, hogy a Kossuth Lajos királyságáról nyilatkozott volna.

v. Azt se, hogy Erdélynek magyarországgali egyesülését ellenzette volna, **p.p.p.** alatt.

Mely felelet a vélemény adásba használatul szolgálанд.

128. Verespataki görög nem egyesült lelkész, *Kosokár Ilia* a 254. lapon látható terhelő pontra maga feleletét abba teszi meg hogy azon vádat, mintha a magyarokat szidalmazva, őket az oláhoknak általános felkelésével fenyegette volna, igaznak nem esmerheti el, mert az ilyen magaviselet nem tulajdona, egyébaránt is nagyon gyenge természetű lévén a szeszes italok erejének nagyon alája van vetve, s ily állapotba volt azon időben is midőn az idézett fenyegetés tétele réája ruháztaték, azonban elisméri felelete folytába azt, hogy

a. Verespatakon a nemzeti őrsereg felállításakor oda az oláhok közül sokan bésozoztatták magukat.

b Verespataki lelkész, Bálint Simon, unszolta Balásfalváról lett visszatérése után a vádlottat arra, hogy a következő vásárnap híveihez beszédet tartva, őket felhívja, miként azon eskühez melyet a magyarokkal tettek, magokat ne tartsák, és kik az őrseregbe beállottak, onnan lépjenek ki, ennek következtében

c. Bálint Simon mind az egyesült mind az nem egyesült görög vallásuakat az unitusok cinteremében egybegyűjtván, hozzájuk egy beszédet tartott és feleskette.

d. A rendőr igazgatónak megváltoztatása sürgetésére az oda való népet, pap Bálint Simon izgatta.

é. Miután Buttyán ide telepedett, mindjárt elkezdődtek a mozgalmak, és nyugtalanságok az ő pontjaival.

f. Az unitus iskolába tartott oláh gyűlésen Buttyán szónoklatt legelébb, és pedig a magyarok ellen izgatólag, felhozván azt, hogy ők az oláhokból magyarokat akarván csinálni, belőlek sok csúfot üztek, mert az oláhokat kénszerítették, hogy a magyar püspököket székeken felemelve vigyék a tanács termébe, satöbbi.

g. Vádlott semmit is maga fejétől tenni nem mért, hanem, a mit Gritta parancsolt, ez gazdag lévén, úgy nyilatkozott, hogy ő senkitől nem fél, a vádlott csak addig lesz Verespatakba lelkész meddig Gritta akarja.

h. Gritta azzal is dicsekedett, hogy álgyut csináltat csak hogy betegségéből felkelhessen.

i. Gritta tétette a nem egyesült verespataki templom tornyába az idegen lobogókat is.

k. Bálint Simon az ingerlést azzal is nevelte, hogy estvéként deákjaival az utcákon mind olá verseket s éneket énekelt, **q.q.q.** alatt.

Ezen felelet is a vélemény adáskor használatul szolgálанд.

129. Topánfalvi disunitus lelkész, *Páticza Juon*, a 351. lapon közlött terhelő pontokra megtészi a maga feleletét ezekben, hogy

a. Korkés János az oda volt disunitusok egyházának pénztárnoka, Korkés Nikuláe gondnoka, maga a vádlott pedig ellenőre lévén, ezen tisztí viszonymnál fogva az egyház dolgairól tanácskozándó többször jelent meg a nevezett testvéreknél, de egyéb titkos törvénytelen tanácskozásba nem elegyedett, s erre nézve szembesítést kíván.

b. Az egyházi tanács rendeletéből azt hirdette ki a templomba, hogy a balásfalvi gyűlésre az értelmesek, és józan becsületes emberek mind elmehetnek, s azért ha hallgatói ezt rosszul fogták föl az nem a vádlott hibája.

c. Bálint Simon verespataki lelkésznek, Buttyán János és ifjabb Jánk Ábrahám ügyvédeknek, hogy a vádlott segédje lett volna el nem esméri, sőt azt állítja, miként a nevezett egyének még házánál se fordultak meg; egyébaránt vádlott hallgatóit mindenkor a csendességre és engedelmességre intette, miről hallgatóit kikérdeztetni kéri **r.r.r.** alatt.

Használtatni fog ezen felelet a vélemények sorában.

130. Kerpenyesi görög nem egyesült lelkész, *Fodor Miklós*, a 377 lapon említett levél körülményeire nézve azt feleli: miként a Korkes Nyikuláj által hozzá küldött levélnek (meljet elveszettnek lenni állít) azon tartalmát, hogy június 19^{ik} 20^{iki} felkelést a magyarokra fogják, a biztosságnak küldött, és **c.c.c.** alatt levő leveléből azért hagyta ki, hogy az által új ingerültséget ne okozzan. Ifjabb Jánk Ábrahám eljárását pedig azért kívánta szépíteni, mivel úgy volt értesülve, hogy a június 20^{iki} felkelés egészen le volt csendesedve, és az Jánk Ábrahám munkája lett volna, **s.s.s.** alatt.

Korkés János felelete s illetőleg szelíd vallomása **r.r.** alatt.

Juonette Péter felelete s illetőleg szelíd vallomása,

Sulucz József felelete s illetőleg szelíd vallomása,

Tyok Todor felelete, illetőleg szelíd vallomása **o.o.** alatt.

Morár Számoilla felelete, s illetőleg szelíd vallomása **l.l.** alatt.

Dángyá Juonuc felelete s illetőleg szelíd vallomása **m.m.** alatt.

Móga József felelete s illetőleg szelíd vallomása **a.a.** és **q.q.** alatt.

Ilisziá Györgynek felelete s illetőleg szelíd vallomása **z.z.** alatt.

Kriszta Todornak felelete s illetőleg szelíd vallomása **k.** é **k.k.** alatt.

Bálya Györgynek felelete s illetőleg szelíd vallomása **n.n.** alatt.

Mely feleletek s illetőleg szelíd vallomások, a vélekedés rendén használandók.

131. A fő kormányshéki elnökségnek folyó év 1899 szám alatti elnöki átirata, melyben a biztossággal tudatja, miszerint folyó év Szent Jakab hava 11^{én} 85 szám alatti felterjesztése következtében a fő hadi parancsnok megtanáltatott, hogy az e vidékbeni működése ideje alatt a biztosságnak segítségül rendelt katonaságot illető

díjjaknak a fizetést megtagadó helységektől felvételére, 200 legényből álló Báró Siskovich ezeredebéli katonai csapatnak a biztosság felszolgáltatására leendő haladéktalanul kiadására nézve, a gyulafehérvári vár parancsnoksághoz szükséges intézkedést tégyen t.t.t. betűk alatt.

Szolgál tudásul, a szükség esetében ahoz való alkalmazásul.

132. A fő kormányzékeni elnökségnek folyó év 1843 szám alatti átirata, melynél fogva a székely és Siwkovits századbéli katonák közt történt kedvetlen jelenésekről tett jelentése a biztosságnak tudásul vétetett, a biztosság a kinyomozásnak minél előbbi bévégzésre felszollíttatik, u.u.u. betűk alatt.

Telyes igyekezettel van a biztosság munkáját minél előbb bévégezni.

133. Alispány, Pogány György, a katonaságot illető díjjaknak a fizetést megtagadó helységekeni fölvetelére, az itteni katonaságnak vezérlete alatti kiszállíttatása iránt rendelést kér tétetni, v.v.v. betűk alatt.

A helyt lévő Báró Siskovits századhoz még a tegnapi napon, az írt végre, haladék nélküli kiszállítás iránt a rendelés megtétetett

134. Le tartóztatott Topánfalvi ispánsági kulcsár, Sterka Sulucz József, szelíd ki kérdeztetése be vétetett a x.x.x. betű alatt.

Sterka Sulucz József kezességi elbocsátásáig a jegyző könyv a záradékok közé tétetik.

135. Le tartóztatott topánfalvi tanító, Jounetye Péter, szelíd kikérdeztetése be vétetik, y.y.y. betű alatt.

Jounetye Péter kezességi elbocsátásáig a jegyző könyv a záradékok közé tétetik.

136. A bizottmány mellé rendelt alispány azon jelentése következtében: hogy a katonai költségeknek a fizetést meg tagadott helységekeni felvételére, a melléje adott katonaságnak nagyobb katonai erő kívántatik, a gyulafehérvári királyi vár parancsnokságához következő hivatalos meg találás intéztetett.

A fő kormányzékeni elnökségnek idei 1899 szám alatti intézvénye által ezen biztosság oda lévén utasítva, hogy ezen vidéken a közd csend és rend helyre állításában fáradozó katonaság végre hajtási zsoldjának azon helységekeni felvételére, melyek annak fizetését mérészen meg tagadják, nagyobb számú katonai erőt használjon és ezt szükség esetében Gyulafehérvárról várja – mint hogy a kerületi alispány úrnak a biztosság előtt tett jelentése szerint a szükség esete beállott, hivatalosan kíványuk fel szollítani a címzett várparancsnokságot, hogy a Báró Siwkowics gyalog serezeredéből 200 főből álló katonaságot sietőleg ide indítani szíveskedjen.

137. Felvétetik ügyvéd Jánk Avrámnek június 20^a a vidrai paphoz intézett levele, mellyben fel szollította az oda való népet, hogy fel fegyverkezve Topánfalvára siessenek, mert a ki meg jelenni elmulatná, lelke arról számot fog adni mind ezen mind a másik világon, z.z.z. betűk alatt.

A záradékok közé tétetik.

138. Le tartóztatott abrudbányai bányász Kis István Pistuka kezes levele be vétetik, a.a.a.a. betűk alatt.

Kis István kezességi szabadon bocsátatik, kezes levele a záradékok közé tétetik.

139. Le tartóztatott abrudbányai polgárok Csányi János és Horváth András kezes levele bé vétetik, **b.b.b.b.** betű alatt.

Csányi János és Horváth András kezességen el bocsáttatnak, a kezes levél a záradékok közé tétetik.

140. Elő állíttatik topánfalvi Hokmán Nyikuláj, ki is a 114, 115, 122, 123. tanuk vallomása szerint azzal dicsekedett, hogy kiegyenesített kaszájával az abrudbányaiakat le vágja, mely vádra nézve ki kérdeztetvén, azt tagadja.

Mindazonáltal tagadásával büntetét jóvá nem tehetvén, őrizet alá vettetik.

141. Folyó évi június 19^{én} az albáki hegyeken történt tolvaj kiáltás és láрма eredetének, a biztosság végére járni kívánván elő állítja abrudi Onyecs Dumitrut, kinek az idegen katonáknak a havasokani érkezését Togya Mit mondotta, ennek Olalope Juon Szirbia – ennek Triff Juon, Furics Molnár és végre ez azt állítja, hogy nékie Triff Nyikuláj mondotta volna, de ezen utolsót a biztosság ki nem hallgathatta, mert mint az albaki bíró Togya Iszspás jelenti, hogy a nevezett Triff Nyikuláj beteg – azomban ugyan az írt bírónak elő adása szerint ezen körülmény iránt Triff Nyikuláj általa ki kérdeztetvén – úgy nyilatkozott, hogy arról semmit sem tud.

Melly körülmény iránt a bizottmány vélekedése rendében figyelemmel leend.

142. Az abrudbányai tanácshoz következő felszollítás intéztetett:

Ezen biztosságnak itten helyben és a vidékbeni munkálkodása ideje alatt segítségül rendelt katonaságot – a fő kormányzó gróf úr ő nagy méltóságának folyó év Szent Jakab hó 1^{én} 1757 szám alatt a biztossághoz intézett elnöki átirata szerint, a rendes fizetésen feljül illető díj és tartásbeli költség összevágéből, a vidékbeli oláh mozgalmakat részint előidézett, részint táplált verespataki oláh ajkuákra 310 forintot számítottak, mi is olly végre íratik meg a tisztelt nemes tanácsnak, miszerint ezen összegnek a biztosság mellé rendelt alispány, Pogány György, úr kezébe leendő haladék nélküli befizetése iránt azonnal intézkedni, a fizetésnek meg tagadása esetében pedig azon összegnek katonai erővel leendő vétele iránti intézkedés véget az említett alispány úrral magát hivatalos értekezésbe tenni ne terhelhetnék.

Abrudbánya Szent Jakab hó 18^{én} 1848

143. Rendkívüli körülmény tekintetéből következő tanuk vallomása be vétetik:

Kétszázkilencvennyolcadik tanu. Szürecsik Jósef, verespataki bányász, római catholikus, 27 éves, házas, és kétszázkilencvenkilencedik tanu, verespataki bányász, Szürecsik Josefné, Konta Trési, unita, 22 éves, le tett hitek után azt vallják: hogy ez előtt három héttel estve felé nyolc óra tájban, láttuk Jánki Jánost, a György fiát, Sándi Palit, Újszékely Jánost és Jánki Ferencet, az oda való őrsereg tagjait menni, Hittoán Nyikuláj háza felé, ki is háza tornácából Gothárd Andrást kérdezte, hogy miért jár az utcán, mert már estve lévén, nem lenne szabad járni. Gothárd András az épen utána jövő fen elő sorolt nemzeti őrseregbelieket figyelmeztette mintha Hitvány Nyikuláj velek csúfolódna, mire az írt őrseregbelik a kapuját Hitvány Nyikulájnak be törvén, mit magunk is láttunk – azon túl kiabálást hallottunk és oda siettünk, de míg oda értünk, már meg volt sebesítve Hitvány Nyikuláj, kit még én, Szürecsik Jósef, emeltem fel a földről és vittem be a házba, azt gondolva, hogy már

meg is van halva. Az írt őrseregbelieket pedig úgy mint: Jánki Jánost kivont karddal, Sándi Palit, Újszékely Jánost és Jánki Ferencet fegyverrel ellátva láttunk lélek szakadva Hitvány Nyikuláj elszaladni, mikor bementünk a házba mondotta nekünk a Hitvány Nyikulájtól felesége és anyossa, hogy Jánki János vágta meg kardjával Hitvány Nyikulajt a többiek pedig puskával ütötték.

+ Szüretsik Josef
+ Szüretsik Josefné
Konta Trési

144. Letartóztatott verespataki bányász gazda Csora János, kezes levele be vétetik, **c.c.c.c.** betű alatt.

Csora János kezességén szabadon bocsáttatik és a kezes levél a záratékok közé tétetik.

145. Le tartóztatott abrudbányai polgár Vind János, kezes levele be vétetik, **d.d.d.d.** betű alatt.

Vind János kezességén szabadon bocsáttatik és a kezes levél a záratékok közé tétetik.

146. Le tartóztatott topánfalvi Hogman Nyikuláj, kezes levele be vétetik, **é.é.é.é.** betű alatt.

Hogmán Nyikuláj kezesség szabadon bocsáttatik és a kezes levél a záratékok közé tétetik.

147. Le tartóztatta topanfalvi ispánsági kulcsár, Sulucz Josef, és oda való tanító Juonetye Péter, le kötelezések be **f.f.f.f.** betű alatt.

Sulucz Josef és Juonetye Péter ezen kötelezés mellett szabadon bocsáttatnak, a kötelező levél a záradékok közé tétetik.

148. Be vádolt abrudbányai tanító, Begnesco Miklósnak, kötelező levele bé vétetik, **g.g.g.g.** betű alatt.

A záradékok közé tétetik.

Abrudbánya Szent Jakab hó 19^{én}

149. A fejevári katonai várparancsnokságnak átírata, melyben tudatja a biztossággal, hogy 53 főből álló katonai csapat egy tiszt vezérlete alatt e folyó hó 19^{én} Fejevállal Abrudbányába ki indult, 21^{én} ide beérkezendő.

Szolgál tudásul, a további intézkedések a felmerülhető körülményekhez képest tagtárs Nemegyei János által fognak megtétetni, kinek jelen átirat hivatalos használat véget által is adatott.

150. Mind ezeknek elő bocsáttása és egybe vetése után következik a biztosságnak Vélekedése

Tagadhatatlan, hogy a közelebbi időkben Abrudbányán, Topánfalván, s ezekkel határos több helységekbe nagy volt az ingerültség és még nagyobb a magyar s oláh nemzetek közti bizodalmatlanság és idegenség, ezeket pedig egy néhány nyughatatlan bujtogató vétkes működése szülte.

De mielőtt a biztosság a bujtogatok meg bírálásához fogna, szükségesnek látja a közelebbi események vázlatát röviden említeni:

Abrudbányán, Verespatakon és Kornán 1847^{ik} év előtt az ott lakott magyarok és oláhok között a legnagyobb barátságos egyetértés és társalgás létezett, mert mint a 23^{ik} tanu valja, nem volt temetés, lakodalom, farsangi időtöltés vagy nyári mulatság, melyből mind a két nemzetbeliek egyformán minden vallás, és nemzeti különbség nélkül ne részesedtek volna.

Hanem azon innen kezdték az oláhok magokat vissza vonni, titkolóztak, nemzetöket az elnyomástól sajnállani kezdték, s ennek jelei leginkább akkor mutatkoztak, midőn az 1847^{ik} évi országos gyűlésen az oláhoknak a szász nemzet általi elnyomása tárgyalatott; mi némüképpen a 35^{ik} valló szerint a magyar nemzetnek is tulajdonított. Már ekkor kezdték nyilatkozni arról, hogy az oláh nemzetnek vagy ki kell vívni régi állását, vagy elvérzeni, mert ő volt az Úr, s szolgálai eleget voltak a szolgálkból lett uraknak, őket mindenik nemzet nyomni kívánta, s jelenleg is nyomja, 35. tanu.

A magyar nemzet elleni idegenségeknak az oláhok már ezen időszakba egy jelét adták abban, hogy noha Abrudbányán felesleges szószollok vannak, mégis magok számokra a Buttyán János személyében egy külön ügyvédet hoztak, nékie aláírás útján 60 arany évi fizetést biztosítottak, s egyházaikba kihirdették, hogy az oláh perlekedők ötet keressék meg, 23. tanu.

Következtek ezekre a folyó év martiusi mind két magyar honbéli események, melyeknek hírére Buttyán János mindjárt Kolosváron termett, és ottan a 23^{ik} tanu szerint az isméretes Mikáshoz szállott 32^{ik} tanu szerint pedig nevezett Mikással és egy Szöts nevű udvari tisztel tanácskozáván, hárman egy néhány az oláh nemzet kívánságait magába foglaló pontokat állítottak meg és azokkal Buttyán Abrudbányára visszatérván, mind az itten, április 3^{án}, mind Topánfalván április 6^{án} tartott oláh gyülekezetben, azt híresztelte, hogy azok Kolosváron a Lemény püspök elnöklete alatt tartott oláh nagy gyűlésben fogadtattak el, és hagyattak helybe, az 1, 28, 32, 35, tanuk és q.q.q. alatti felelet szerint; azt is adván hozzá, miképp felsőbb helyről ő lenne megbízva arra, hogy azon kérelmi pontokkal az egész országot bejárja, és aláírásokat szerezzen, a 32 és 73 tanúk.

Buttyánhoz csatlakozott verespataki görög egyesült, s a 35^{ik} tanu szerint a nyughatatlanságért magát már az előtt is kitüntetett lelkész, Bálint Simon.

Ezek ketten együttértve tartották április 3^{án} Abrudbányán és április 6^{án} Topánfalván a már tudva levő oláh nép gyűléseket.

Az abrudbányai gyűlés csendesen folyt le, de nem úgy a topánfalvi gyűlés, mert Buttyán és Bálint Simon magokat az abrudbányai gyűlésből apostolkodásra kirendeltetván Topánfalvára *izgatólag* a magyar nemzetet alacsonítottlag beszéllettek, főképpen Bálint Simon ki a 25, 26, 32, 68, 75, 87, és 119 tanuk szerint az oláh népet a magyar nemzettől azon állításaival kívánta elidegeníteni, hogy régibb időkben egy magyar fejedelem, egy oláh püspöknek 25 pálcat veretett, egy Synodus alkalmával egy protestáns superintendenst 4 oláh esperest volt kénytelen a vállán hordozni, hogy a disunitus papoknak semmi fizetések nincsen, midőn a magyar papoknak ezerekre menő fizetések van.

Buttyán is a 19, 22, 23, 28, 34 és 35 tanuk szerint azon nyilatkozataival, *hogy* a magyarországgali unió csak alacsony politica lenne, s ezáltal a magyar nemzet az oláh nemzetet meg akarja csinálni, nem célzott egyébre mint az oláh nemzetet a magyartól elidegeníteni.

Ezekhez járul még az, hogy a nevezteknek hasonló érdemű és indulatú segédje ügyvéd ifjabb Jánk Ábrahám az oláh népnek csak nem arany hegyeket ígért, midőn vélle elhitette, hogy az erdőkhez legelőkhöz és minden királyi jövedelmekhez kirekesztő joga van, és azokat nékie megszerzendő csak tartsanak vélle, 140, 159, 160, 161, 197 tanuk.

Ugyan ifjabb Jánk Ábrahám mondotta azt is, hogy ha a magyarok az oláhok követelésüket szép szerint meg nem adják, azokat erővel is megszerzi, sőt más alkalommal azt nyilatkoztatta, hogy ő semmit se kér a magyaroktól hanem mindent erővel fog magának és népének venni, 75, 82 tanuk, és r.r. alatti szelíd vallomás.

Ingerültségbe tartotta és tartya az oláh nemzetet, az esméretes petitionak azon része is, melybe nemzetökből annyi kép és tisztviselő követeltetik, ahány illetné az oláh nemzet népességéhez képest aránylagosan az egész nemzetet.

Ily hangulatba találták a vidéki oláh ajkúakat az április 30^{ik} és május 15^{én} tartott balásfalvi gyűlések, melyekről miután Buttyán és Bálint Simon visszatértek; kivált Abrudbányán és Verespatakon a magyar és oláh nemzet közti ingerültség és idegenség nőttön nőtt.

Mert Buttyánnak unszolására, az abrudbányai, Bálint Simonnak eszközlésére pedig, a verespataki oláhok kiléptek a nemzeti őrseregből, 6, 21, 26, 29, 30, 32, 35, 37, 39, 73, 77, 103, 104, tanuk.

Ugyan akkor e nevezett városbéli oláhok muszka színű kokárdát kezdettek viselni, a verespataki oláh tornyokban muszka zászlók tűzettek ki, 12, 34, 35 tanuk.

Hasonlóul Bálint Simon a balásfalvi gyűlés után a verespataki oláhokat a császár hívségére, és az oláh nemzetiség fentartására feleskette, 2, 5, 6, 7, 21, 53, 61. tanuk.

Ugyan Bálint Simon a verespataki oláhságot egybe gyűjtven, felizgatta arra, hogy az odavaló rendőr igazgató ifjabb Vinkler János helyett magoknak egy oláh rendőr igazgatót kérjenek, és e végre az egybegyűjtött népet, egy csoportba maga vezette be az abrudbányai tanács eleibe, hol követelésöket nagyon indulatosan adta elő, 5, 6, 15, 16, 17, 21, 28, 34, 35, 54, 61, 79, 80 tanuk.

Az oláhok azt kezdték híresztelni, hogy a magyarok magoknak kálvinista királyt akarnak tenni, 16, 21, 24, 28, 29, 136 tanuk.

Mondatott az is, hogy azon 16 egyénnek, kik a balásfalvi gyűlés alkalmával szüntelen a nép között jártak, s ezek között Barnucz, Czipár, Buttyán, Nemes, Pap Sándor és Jánk a császár cancellistái voltak, 23 tanu.

Mondatott az, hogy a magyarok eleget csalták az oláhokat, a 36, 37, 73 és 104 tanuk.

A topánfalvi uradalombéli lakosok az úri szolgálatot, még felszabadítások előtt megtagadták, és a tiltott erdőket megtámadták.

Abrudbányai disunitus vallású tanító, Begneszcu Miklós, a tanuló gyermekeket a magyar névnek – meljet azelőtt ungurnak mondtak ki – magyár ejtéssel kimondására kezdte tanítani, a gyermekek pedig azt maggár szóejtéssel mondják ki, mi oláh nyelven szamarat téssen, a 23, 105, 133 tanuk.

Nem hiányzottak ezek mellett a fenyegetődzések, ugyan is:

Mondatott az: hogy az oláhoknak mostani feltámadása nagyobb lesz az 1784^{ik} évbenél, a 14, 15, 84 tanuk.

Hogy az oláhok a magyaroktól nem félnek, mert nékiek van fegyverök és Topánfalván álgyujok is, 29 tanu.

Hogy minden magyarra 100 oláh jut, 86, 128^{ik} tanuk.

Hogy eddig a magyarok tapodták az oláhok fejét, de ezután az oláhok fogják tapodni a magyarokét, a 90 tanu.

Hogy elvitte az ördög a magyarokat, újból az oláhok markába estek a magyarok, 53, 65 tanu.

Hogy Abrudhánya várossa a havasi nép által meg fog rohantatni magyar hús és leves lészen az oláhok eledele, egy magyar férfi se marad meg, s a mihálczfalvi eseményt a magyarnak még gyermeke is megsírátja, a 23, 59, 75 és 105. tanúk szerint.

Ily s ezekhez hasonló több fenyegetődzések, s ingerültségek után az abrudbányai tanács a királyi fő kormányszéktől megvizsgáló biztosságot, a mellett a köz csend és rend úgy a vagyon és személy bátorságosíttására katonai segedelmet kért kirendeltetni; de ezeknek megrendelése és kiszállása után is nem szűnt meg az ingerültség nem szűntek meg a dicsekedések, fenyegetődzések, mert olyatén nyilatkozatok tétettek, hogy az oláhok megadják magukat meddig a katonák itt lesznek, de ha ezek egészen elmennek, tudni fogják akkor mit csináljanak, a 109, 110, 121, 252 tanuk.

Hogy a katonaságot ide nem a király rendelte, s csak a kis király rendeletéből jött ide, és ez okból az oláhok magokat a magyarokhoz annál inkább nem adják, mert ha megtudja a muszka aki a Fekete Kőrös felől bé fog jönni, őket megöli, 110, 132 tanuk.

Hogy ha Bálint Simon elfogattatna, lészen 100 ember is ki az ő helyét kipótolya, 112 tanu.

Hogy Topánfalvára két szekér szurkot hoztak a havasról a végre, hogy azt löporral elegyítve használhassák a kitörés alkalmával, 57 tanu.

Hogy nem csak a vidékiek fognak felkelni, hanem a verespatakiak is, a 97, 98, 99, 100, 101, 128 tanuk.

Hogy a székelyek nem lennének a császár katonái, 133 [tanu].

Hogy addig itten nem lészen békesség, míg a tornyokon kakas helyett kereszt nem lészen, 106, 117 tanuk.

Hogy nem fognak nyugodni az oláhok, míg kezöket magyar vérbe nem mossák, 107, 108 tanuk.

Hogy ha az erdőket vissza nem adják, boldog lesz a ki megmarad, 111, 112 tanuk.

Hogy az abrudbányaiak kiegyenesített kaszákkal fognak leváгатni, 114, 115, 122, 123 tanuk.

Hogy az oláhok a magyaroknak vissza fogják adni a tromfot, 116 tanu.

Hogy nem sokára az oláhok oláh királyt fognak kapni, és ez Ságuna lesz, 37, 129, 130 tanu.

Hogy az olaszok, franciák és két oláh országbéli oláhok készek az idevaló oláhokat segíteni, 32 tanu.

Hogy a székely katonaságot el nem fogadják, 114, 115, 122, 123, 127 tanuk.

Hogy egy néhány oláh eredetű de a magyarokkal tartó egyének csak két hétig fognak élni, 54, 62, 64 tanuk.

Hogy Topánfalvára telepedett magyar születésű szabómester onnan, odavaló Tyok Vasília által valósággal elűzetett s e miatt Abrudbányára volt kényszerítve által költözni a jegyző könyv 74 ik pontja alatt a 308^{ik} lapon.

Az elősorolt ingerültségek és fenyegetődzések között történik folyó év június 9^{én} ifjabb Jánk Ábrahámnak a topánfalvi országos vásáronni mérész fellépése, midőn mintegy független a /!/ vezér, a vidéki népet azon ürügy alatt, hogy a magyarok és székelyek az oláhokat úton útfélen a hol találják, szuronyokkal döfik, ölik a szűz leányokat megfertőztetik, azután által szúrják; fel szollítja arra, hogy magát minden nemű fegyverrel 3 nap alatt lássa el, és egy hét múlva Topánfalvára fegyveresen gyűljön egybe, hogy ekkor láthassa rendeletének mikénti sikerülését, a 25, 31, 32, 33, 57, 63, 66, 69, 72, 75, 82, 83, 85, 86, 92, 94, 102, 127, 140, 141, 143, 155, 158, 162, 163, 196 tanuk.

Ezen felszólításnak híre az u szerént Kolos vármegyébe a k. szerént Zaránd vármegyében is elterjedett, hol egy vidrai Kriszta Todor nevű bujtogató az oda való oláhokat arra kívánta bírni, hogy június 17^{én} minden oláh, fegyveresen, vasvilláson és fejszéssel állana fel, s a magyarságot ölye le.

Ugyan erre szollította fel e tájban az Offenbánya vidéki oláhságot oda való jegyző Móga József is, 225, 226, 227 tanuk.

A havasi népnek if. Jánk Ábrahám által ezen év június 17^{ik} napjára kitűzött fegyveres egyben gyűlése, a biztosságnak ez iránt tett intézkedésére ugyan el maradt, de csak azért, hogy egy pár nap múlva egy nagyobb demonstratio jöhesse létre.

Ugyanis június 19^{én} Bihar megyével határos Albák nevű vég helység határán nagy tolvaj kiáltás közt azon hír támad, hogy a Petrásza nevű havason keresztül valami idegen katonák érkeztek, kik 6 ökröt már le is vágtek, - ezen hír egyfelől a tolvaj kiáltás által hegyről hegyre, faluról falura, másfelől albáki Zsoldes alias Konczor Lup által, kit annak bejelentésére az albáki bíró Togya Ispász lóháton a szolgabíróhoz indított, az útyában lévő helységekre elterjed, minden embert fegyverre kap, és a felkelés Topánfalváig, s azon alól Bisztráig általános lett.

Ezen fegyveres mozgalom és az ebből keletkezett rémülés június 20^{án} déltájba midőn az elterjedett hír valóságának megvizsgálására kiküldött topánfalvi biztosok vissza érkeztek, s azon tudosságot hozták, hogy az el terjesztett hír nem valósult volna s csupa koholmány lenne, le csendesedett, 71, 72 tanuk.

Ugyan az napon ifj. Jánk Ábrahám, délután, Bisztrán Bisztrai Sándornál megfordulván, estve feléig ottan időzött, estve fele pedig eltávozott onnan, de ez alig történt meg, Topánfalván a bisztrai hely felől megújul a tolvaj kiáltás, 187 tanu. Ezt követi a harangok fére verése, és ifj. Jánk Ábrahámnak tetteles fellépése, ki topánfalvi Korkés Nikulájjal mindenfelé levélkéket íratván tudattya a néppel, hogy a katonák a bisztrai völgy felől valósággal megérkeztek, az erdőbe el bújtak, s ezeknek felkeresésükre felhívja, sőt rendeli és pedig 500 Rhénus forint büntetés alatt, hogy mindenki fegyveresen kelyen fel, 159, 188 tanuk, úgy a v, a.a.a. b.b.b, c.c.c. betűkkel jegyzett és felfogott levélké szerént.

Ezen felkelés az előbbéinnél már tovább terjedett, mert abból a 33^{ik} tanu szerint részt vettek a Zaránd vármegyei bulzesdi lakosok is, másfelől felkeltek Bisztrán alól, a lupsaiak offenbányaiak, s az Aranyos mentén fekvő több helységek is, a 208, 209, 210, 212, 213 és számos több tanuk szerint, kik a már idézett levélkéék szerint minyájan arra voltak fel szollítva, hogy Topánfalvának menjenek segítségére, ehez képest számos csapatokba el is indultak, de némelyek csak Lupsáig, mások Bisztráig mentek, és ottan megtudván a hír valótlanságát visszatértek, a 212, 213, 214 216, 229, 230^{ol} 239^{ig} tanuk szerint.

A megírt alkalommal offenbányai jegyző Móga József, az y és q.q. betűk alatt lévő tulajdon levelei, úgy a 208, 212, 213, 214, 219, 223, 225, 226, 227 és 240 tanuk szerint, – általa már az előtt fegyverre szollított Topánfalva és Bisztra felé indult, de onnan visszatért néppel találkozván, azt Offenbányára bévezette, a piacon hadi rendve állította, és kalapjaiknak levételével, s jobb kezeknek fel emelésével kötelezte a népet arra, hogy ötet egy csepp vérig el nem hagyják, a 217, 218, 219, 220, 221 és 222 tanuk.

Ugyan a nevezett jegyző egy pár nappal azelőtt, midőn az úrbéri viszonyok megszüntetését a népek kihirdette, a népet izgatta, hogy az adott mentesítéssel ne elégedjen meg és követelje az erdőket, és királyi jövedelmeket is, a 210, 212, 213, 217, és 240 tanuk.

Az ezen évi június 19^{én} történt felkelést okozó figyelmeztetés és tolvaj kiáltás honnan és kitől került legyen, a biztosság minden szorgalmas eljárása után is nem nyomozhatta ki, mert az albáki birónak rendeletéből azon hírrel a szolgabírához küldött albáki Zsoldes vagy Kornczor Lupnak, azon hírt Rusz Nikula, ennek Onyécz Grávrilla, ennek Onyécz Dumitru, ennek Togya Mit lui Spiridon, és Oleloje Juon Szirbia, ezeknek Trif Juon, ennek Trif Nikuláj, minyájon albáki lakosok mondták, de ezen utolsót a biztosság betegsége miatt elő nem állíthatta, s azért ki se kérdezhetette; egyébaránt az albáki bíró, Togya Ispásznak jelentése szerint általa Trif Nikuláj kikérdeztetvén tagadta, hogy Trif Juonnak aféle hírt mondott volna s így ha Trif Nikuláj felüldülése után végbe viendő szembesítés alkalmával is tagadásba maradna, akkor az egész hír költsége Trif Juonra szárad.

A június 20^{ik}^{kai} felkelés indítója is hasonló homályba maradt ugyan is a 71^{ik} tanu, Popovits Dićnes, azt valya, hogy nékie az nap estve felé elébb topánfalvi Nyág Juon, azután Matora Vaszillia mondták, hogy látták a katonákat a bisztrai hegy felől érkezni, de a szembesítéskor a 282^{ik} lapon Nyág Juon a dolgot tagadja, Matora Vaszilia pedig a 305^{ik} lapon oda magyarázza, hogy ő látott a bisztrai hegy felől valami fejérest mozogni, s mivel egyfelől szürkület volt, másfelől a rémülés miatt jól se látott, azt gondolta, hogy valami fejér kabátba öltözött katonák lennének, későbbre azonba meggyőződött, hogy juhak voltak.

Mi lehetett ezen felkelésnek valóságos célja, annak a bizottmány nyomába nem juthatott, hanem hogy az alatt alattomos és veszélyt hozó veszedelmes tervek rejtettek; vagy ifjabb Jánek Abra hárm, ki különben is a 25^{ik} tanu vallomása és az y.y.y. alatti kikérdeztetés szerint a szebeni olá Comite utasításait követte, ezáltal tudomásába akart jöni annak, hogy az általa néálán teendő felhívásra miljen nyers erőre számíthat, igazolják a következő körülmények:

a. Másod nap, az az június 20^{án}, alig távozott el Jánk Ábrahám Bisztráról, már hallatzott a bisztrai hegyekről a tolvaj kiáltás.

b. Ekkor a fegyveres felkelést 500 Rhénes forint büntetés alatt ő rendelte el.

c. Ezen felkelés a 25 és 82^{ik} tanuk szerint a székely katonák, a 37, 71, 72, 74, 85, 87, 91, 93, 140, 143, 162, 164, és 204 tanuk szerint pedig egy átaljában a katonaság ellen volt előidézve, és ha ekkor azon vidékre történetesen katonaság érkezik, véres öszve csapás lesz a vége.

d. A 198^{ik} tanu szerint az egész felkelés az ifjabb Jánk Ábrahám terve és műve volt.

é. Június 21^{én}, midőn a nép a rémülés miatt ki volt fáradva maga Jánk Ábrahám hagyta meg a népnek, hogy azontúl sem tolvaj kiáltásra, se harang fére verésére ne mozdulyanak, míg az ő rendeletét, és egy fenyő fából álló pecsétjét nem láttyák, az r.r. alatti szelíd vallomás s 199, 207 tanuk szerint.

f. A 157^{ik} tanu szerint a fa úsztatásnál azt beszéllették magok a dolgosok, hogy az azelőtti napokon történt felkelés céljában s titkában kevesen voltak belé avatva – és csak ifjabb Jánk Ábrahámnak lehet köszönni, hogy június 19^{ik}, 20^{án} mind azok, kik nem oláhok, el nem vesztek.

g. A 194^{ik} tanu szerint június 20^{án} éjjel Jánknak azon rendeletével unszoltattak a felkelésre, hogy a ki fegyverrel ki nem áll, annak házat gyútsák fel, és magát öljék meg.

h. Buttyánnak **b** és **c** alatt álló s Boér Miklóshoz, valamint Bálint Simonhoz intézett levelei is arra mutatnak, hogy ezen mozgalmak előre tervezve voltak, mert az 1^ő levélben azt írja, hogy minden reménység a nagylelkű és derék havasi lakosokban van, a 2^{ik} han pedig felszollíttván Jánkot, hogy mindent elkövessen, a népet előre készítse, mert ma holnap nem tudjuk mi fog bennünket érni,

i. Ezzel egybefüggőleg van Offenbányai Móga Józsefnek fellépese, midőn a 225, 226, 227 tanuk szerint a népet fegyverszerzésre még június 20^{ika} előtt két héttel azon, és csak későbbre úgy mint június 19 és 20^{án}, koholt ürügy alatt, hogy a havasokon rossz emberek tartózkodnának, előre felszollította.

k. kerpenyesi lelkész Fodor Miklósnak topánfalvi lelkész Páticza Juonhoz írt és **d.d.d.** alatt lévő levele szerint, a kérdéselt felkelés okát és tervét a magyarokra kívánták kenni, másfelől pedig, ifjabb Jánk Ábrahámnak abéli befolyását és eljárását simítani és elpalástolni.

Ezen fegyveres felkelésbe az Aranyos vize mellett fekvő helységek közül Offenbánya környékében egyedül Szoltsva helysége nem részesedett, mit a jegyző könyv 347^{ik} lapja 84^{ik} pontja szerint egyedül azon helység jegyzője, Békési Ignácz, erélyes fellépésének lehet tulajdonítani.

Folyó évi Szent Iván hó 29^{én} Abrudbánya várossának főbirája a **d.d.** alatt lévő névtelen, és azon nap reggelén egy polgár ablakán talált levélkét mutata bé a biztosságnak, mely által figyelmeztetés tétetik arra nézve, hogy némelyek a biztosság tagjainak élete ellen törekedve, Abrudbányát, midőn a katonák Topánfalvára menendenek, felgyújtani szándékoznak, s ha a biztosságot megölik, akkor a katonáktól nem félnek, a magyarokat le vágják, Barnucz és Jánk királyok lesznek.

Ezen figyelmeztetést a megtörtént felkeléssel tekintetbe vévén, a történhető további kitörés és veszély megelőzése tekintetéből, jónak látta a bizottmány

rendkívüli intézkedésre lépni és meghatározni, hogy Abrudbányán, Kornán, Verespatakon, a topánfalvi abrudfalvi és offenbányai uradalmakban az oláh lakosok egy átlajában azonnal lefegyvereztessenek, csendes magokviseletek, a csend és rend háborítatlan fentartására nézve haladék nélkül olyan kezesek állítsanak, kiket a biztosság fog kívánni és elfogadni. Egyúttal, mivel az ingerültség és lázítás fészke a munkálódása szerint Abrudbányán és Verespatakon volt, és a legtöbb fenyegetődzések jelenleg is itten hallattatnak, s ezeknek legfőbb eszköze, indítója, a többi között verespataki egyesült lelkész, Bálint Simon, ennek pedig egyik segédje ugyan oda való disunitus pap, Kosokár Ilia voltak, ezeknek letartóztatásokat is szükségesnek látta, a jegyzőkönyv 53^{ik} pontja alatt és 224 lapján.

Munkálkodása alatt letartóztatott a biztosság több gyanús személyeket úgy mint offenbányai jegyző Móga Józsefet, topánfalvi Korkés Jánost, Tyok Todort, Morár Számoillát, Dángyá Juonucot, Sulucz Józsefet, Juonettye Pétert, Hokman Nikulájt, bisztrai jegyző, Bálja Györgyét, bisztrai Ilisia Györgyöt, verespataki Korpágye Juont, de ezekre nézve szelid kikérdeztetések után kiderülván az, hogy a megtörtént mozgalmakba, és ingerültségek okozásában nem nagy mértékben elegyedtek, Bálint Simonon, Móga Józsefen és Ilisia Györgyön kívül, a többieket a királyi fő kormányzéknek további intézkedéséig kezességén elbocsátotta.

Tagadni nem lehet, hogy némely abrudbányai és verespataki magyar polgárok is, a fenyegetődzésektől, s ezek által okozott ingerültségből magokat meg nem tartóztatták, melyeknek sora a **p.p.** alatt feljelentetvén, kötelességének esmérte a biztosság főkormányzó nagy méltóságának ez év 1649 E. szám alatt kelt és **c.c.** alatt lévő rendeleteihez képpest azoknak is megvizsgálásába ereszkedni.

Ennek folytába merültek is fel a magyarokat terhelő körülmények, de ezek, mint a visgálat rendéből kitetszik, általánosan a biztosságnak ide lett érkezése, és a katonaságnak kiszállása után történtek, s inkább az ezeket meg előzőtt oláhok fenyegetődzései által idéztettek elő, azon esetek pedig a következőkből állanak:

a. Mondatott, hogy itten a magyarok és oláhok között a békesség helyre nem állhat, mert békesség háború nélkül nem lehet, 244, 262 tanu.

b. Az oláhok istene, szentye, Kristussa szidatott, 248, 258 277. tanu.

c. Nem csak az oláhok meg nem lötetnek, hanem még a Szűz Mária is az égből lelövetik, mert kurva volt 247 tanu.

d. Hogy az isten megadja miként az oláhoktól üres házak maradjanak, és ekkor házbért fizetni nem kell, 250.

e. Hogy elébb vagy két oláhot meg kell ölni, azután nem bánya ha magát a magyart is megölik 251, 253 tanu.

f. Hogy a magyarok az oláhok véérébe fognak járni, 255, 256 257, 283, 284 tanu.

g. Hogy elébb az oláh papokat kell felakasztani, azután a több oláhokat, 263 tanu.

h. Hogy az oláhoknak nincsen istenek, s ezek lóganéjból lettek, 263, 274 tanu.

i. Hogy V^{ik} Ferdinánd császár ő felsége többé már nem magyar király, a magyaroknak más királyok van Pesten, és az oláhok már valamit csinálhatnak a német királjal, 267–285 tanu.

k. Hogy az oláhokból tokánt, harisnyájókból kalapot csinálnak, 269–291, 292 tanu.

l. Hogy az oláhokat nyársba húzzák, 272 tanu.

m. Hogy az oláhok nem akarják magukat meg adni, de majd eljön a hóhér, s mind felakasztja őket, 277 tanu.

n. Az oláhok varjaknak szidattak, 275 tanu.

o. Az oláhok Horáknak neveztettek, 286, 287.

p. Verespataki Hittoán Nyikuláj egy magyar nemzeti ör által tulajdon laka tornácán ok nélkül megtámadtatván, tőlle fején egy veszedelmes kard vágást kapott, a többi nemzeti örök által pedig udvarára hurcoltatván, puska ágyakkal döngtetett, és szuronyokkal megsértetett.

Még egy körülményt tart a biztosság megemlítendőnek, azt tudni illik, hogy az ide való nép azon hiedelemben van, hogy az úrbéri viszonyokat az ország rendei nem önkéntes akaratból, hanem ő felségének rendeletéből szüntették meg ezt tapasztalni a biztosságnak két versen volt alkalma, 1^{ör} munkálkodásának kezdetén Zalathnán, midőn az ottan egybegyűlt több helységek küldötteinek az úrbéri viszonyok megszüntetését kihirdette, találkozott egyén ki a biztosságnak visszalépése után egy néhány olá polgárnak azt mondotta, ne higyjétek, hogy ezt az urak önként cselekedték, mert a császár parancsolt réájok, melyért mivel ellene csak egy tanu bizonyított, a nevezett egyén a biztosság által komolyan megfeddetett. Másod ízben múlt Szent Iván hó 18^{án}, midőn szinte e végre a biztosság Topánfalvara szállott é mielőtt a népnek kihirdette volna, elébb az egybegyűlt lelkészekkel igyekezett a hirdetményt megértetni, ekkor a ponorelli lelkész kívánta a biztosságtól, mi szerént a nép előtt ne mondaná azt, hogy az úrbéri viszonyokat nem a felség szüntette meg, mert a nép nem fogja oly örömmel fogadni, mint külömben tenné, de a biztosság ezen helytelen kívánságra nem állott.

Ezeknek előre bocsátások után, által tér a biztosság a vádlott egyének bírálására, és pedig

1^{ső} vádlott

Bálint Simon verespataki unitus lelkész.

A terhelő pontokra tett és **p.p.p.** alatt lévő felelettyében a vádnak némely pontjait elesméri, némelyeket tagad, némelyekre szembesítést kíván.

Már mi magát a szembesítést illeti, arra, mint a mely a mostani ingerültségek idejében még véres bosszú állást szülhetne, a biztosság nem hajolhat, és szükségességének elhatározását az illető bíróságra bizza, ezen kívül pedig azt látja, miként vádlót

a nem tagadja maga is, hogy az abrudbányai oláh nemzeti gyűlésen el fogadott oláh kéremények ki hirdetésére, s aláírások szerzesére több helységekbe megjelent, nép gyűléseket tartott és azokba szónoklalt, mentségül azt hozván fel, hogy arra az abrudbányai oláh nemzeti gyűlés által volt megbízva. De mivel maga az érdekelt gyűlés, törvényszerű gyülekezetnek nem tekintethendő, következőleg annak kifolyása, és megbízása is törvényes nem lehet a vádlottnak ebbéli eljárása annál inkább bétudandó, hogy azt csak a kedélyek felingerlésére használta.

b. Azt, hogy Topánfalván a néphez izgatólag a magyar nemzetet alacsonítottág, és sértőleg nyilatkozott volna tagadja, azonban ezen vádlott a 25, 26, 32, 68, 75, 87, 119 tanúkkal a biztosság eléggé bébizonyítva lenni látja, és vádlottnak hibául teszi ki.

c. Ezen pont alatti azon vádat is, miként a topánfalvi gyűlésen azt mondotta, hogy régibb időben egy magyar fejedelem egy oláh püspököt 25^{le} megpálcáztatott, és egy Synodus alkalmával egy protestáns Superintendenst, négy oláh esperest volt kéntelen a vállán hordozni, tagadja, de a 25, 32, 75, 87, 119 tanukkal eléggé bé van bizonyítva és ezt annál nagyobb hibául teszi ki a biztosság a vádlottnak, mivel ezen nyilatkozat egyenesen a kedéljek felingerlésére volt intézve.

d. Szintúgy azon alkalommal tett azon figyelmeztetése is, hogy a disunitus papoknak semmi vezetésök nincs, midőn a magyar papoknak a közpénztárból ezerekre rugó fizetésök van, a vádlottni ezen pontra tett minden módosítása mellett is, a 25, 32, 75 és 119 tanúkkal eléggé bébizonyított, minél fogva ez is nékie hibául tétetik ki.

é. Nem tagadja, hogy a balásfalvi gyűlés után az egyházi megyéjéhez tartozó népet feleskette, de mivel erre senki által felhatalmazva nem volt, s más lelkész ily merénybe nem is ereszkedett, más felől pedig a vádlott által B. alatt beadott eskü formából a tetszik ki, hogy azt nem anyira az uralkodó felség iránti hívség érdekéből, mint separatismusi ötletről azért tétette ki, hogy a felizgatott oláh népet az oláh ügyben akár mi szín alatt elő jöhető jó vagy rossz, helyes vagy helytelen mozgalmakban egyesítse, s össze forrassza, annal fogva ezen merénye is vádlottnak nevezetes hibául tétetik ki.

f. Noha tagadja vádlott, hogy a népet a rendőr igazgató elleni engedetlenségre ingerlette, de mivel ezen vád is a 6, és 3 tanúk által bé van bizonyítva, nékie hibául tétetik ki.

g. Módosítva mag esméri maga a vádlott is azt, hogy a verespataki oláh népet maga vezette bé az abrudbányai tanács eleibe, a végett, hogy magok részökre egy új oláhrendőr igazgatót kérjenek, de mivel a lelkészeknek nem hivatások, hogy nép szószolloi szerepet jácodjanak, a közigazgatás eljárásaiba elegyedjenek, magokat nép vezéreké feltolják, és egyben gyűjtött sokaság élén követeljenek akár mit is, ezen ténye a vádlottnak annál inkább hibául tétetik ki, mivel ez által a míveletlen népnek rossz példát mutatott arra, hogy ide hátrább lehető követeléseiben ily módon, és rend zavarólag járjon el.

h. Módosítva megesméri vádlott azt is, hogy némely hivatali egyéneket, kikkel különben is nem a legjobb lábon áll, kissebbíthetett, a biztosság tekintve tehát feleletjében ezen pontra nézve felhozott mentségét, valamint azt, hogy ezen vád inkább magános sérelmeket foglal magában, ennyi részben ezen pontot közvádi tárgynak nem nézheti.

i. Tagadja vádlott azt, hogy a verespataki oláh polgárokat a nemzeti őrseregből kiállásra szolta, azonban ezen vád nem csak a 6, 21, 29, 30, 37, 38, 39, 73, 77, 103 és 104 tanuk, hanem verespataki disunitus pap, Kosokár Iliának, q.q.q. alatti feleletje által igazolva lévén, ezen csak ingerültséget szült és ellenszenvre, gyűlölségre mutató ténye vádlottnak hibául kitétetik.

k. Azon vádat, miszerint vádlott titkos gyűléseket tartott noha arról a 3, 37, 39, 61 tanuk vallanak, de mivel ugyan ezen tanuk sem azoknak idejét, sem helyét, sem tagjait nem jelelték, a biztosság vádlottnak hibául ki ne teheti.

l. Vádlott tagadja a faszulka éa hús kötött tett hasonlatosságot, de mivel a 27, 28, 31, 37, 42, 68, 103 és 104 tanuk tisztán vallanak arról miként vádlott dicsekedve azt mondotta, megválnak melyik lessz erősebb, a faszulyka é vagy a *hús*? a faszulyka

alatt az oláhokat, a hús alatt a magyarokat értve, ezen ingerültséget okozó ténye is vádlottnak hibául kitétetik.

m. Vádlott azon kifejezését, miként elfogattatása esetében a felkelés ellen jót nem állana, valamint

n. azon dicsekedését, hogy az oláh nem fél a magyartól, úgyszintén

p. az oláh királyság fel állításáról szolló nyilatkozatát, nem különben

q. a magyar nemzeti színű szalagokat viselt személyeknek megtámadását,

t. a topánfalvi nyughatatlanokkali levelezését,

u. Kossuth Lajos magyar királyságai vágyának híresztelését, és

v. az uniónak ellenzését tagadván, mivel ezen vádokra nézve csak egy tanu bizonyít, a biztosság egyenes hibául ki nem teszi ugyan, de mind a mellett kéntelen megjegyezni, hogy mind ezek a vádlottnak nyughatatlan kedélyére mutatnak.

o. Vádlottnak azon nyilatkozatát, miként nem nyugszik addig valameddig az oláh nemzet nem emelkedik oda ahol volt Tuhutum idejében, nem tagadja, és azt hibául a biztosság sem teheti ki, mivel az ezt erősítő 42^{ik} tanu, vallomásából nem veheti ki, hogy azon szándékát vádlott tiltott és erőszakos úton kívánja elérni.

r. Tagadja vádlott miként valakit azért, hogy a magyarokkal tart meg fenyegetett volna, azomban erről a 3. és 77. tanuk vallanak, annál fogva ez is nékie hibául tétetik ki.

s. Azon vád is, hogy a verespataki oláh polgárokkal éjjelenként nagy lármával járkált, s ily alkalommal a magyarokat tolvajoknak, huncfutoknak kiáltozta, minden tagadása mellett a 3, 4 tanuk által be lévén bizonyítva, ezért is a felelet alól fel nem menthető; végre verespataki lelkész társának, Kosokár Iliának, **q.q.q.** alati feleletéből is a tűnik ki, hogy vádlott egy nyughatatlan bujtógató egyén és különösen a verespataki ingerültségeknek egyedüli fő és egyenes oka.

Mind ezeknél fogva a biztosság igasságosnak látja, hogy az a, b, c, d, é, f, g, i, l, r, és s betűk alatt foglalt hibáztatásaiért és kihágásaiért, melyek a vidéki közcsend és bátorság megzavarását is szülték, a királyi ügyek közigazgatója által bünyfenyítő kereset alá vétessék, – addig is a kinyomozás költségeit alább megnevezendő büntársaival együtt megfizesse, e mellett ha valamiképpen kezességenni elbocsáttatását mégis nyerné, az ellne indittandó keresetnek le folyásáig papi hivatalától felfüggesz tessék, sőt annak lefolyása után is más egyházi megyébe tétessen át.

2^{ik} vádlott

*Kosokár Ili*a verespataki görög nem egyesült lelkész.

Azt állítja ezen vádlott **q.q.q.** alatti feleletében, hogy az ellene emelt azon vád, miszerint a magyarokat szidalmazta, és általános felkeléssel fenyegette volna, olyan tény, miről vádlott semmit se tud, és azon időben melyben ez történtnek mondatik, vádlott éppen részeges állapotba volt, s annál fogva magáról nem tudva, ha mondotta is azon szókat, nékie hibául nem tulajdoníthatók; mely mentséget a biztosság a 97, 98 és 101. tanuk vallomásaival egybe vetvén, azoktól azt látja, hogy vádlott azon időben mikor szitkozódólag, és fenyegetődzőleg nyilatkozott, valósággal részeg volt, e tekintetből tehát, miután 15 napi elzáratást is szenvedett, a biztosság ötet a további hibáztatás alól annyival inkább feloldozza, hogy feleletében őszinte

vallomást tett mind arról hogy a verespataki mozgalmakba mennyibe volt elegendve, mind arról hogy ottan lelkész társa bujtogatva miképpen működött; egyébaránt azon esetre, ha a felséges királyi fő kormány szék ötet további büntetésre méltónak ítélné, kezесítve van.

3^{ik} vádlott

Páticza Juon topánfalvi görög nem egyesült vallású lelkész

a. Vádlott **r.r.r.** alatti feleletjében tagadja, hogy Korkes Jánoshoz különös gyűlések tartása végett járt volna, azonba ennek valósága, a 25, 72, 75, 85, 94, 102, és 162 tanúk vallomásaiból eléggé kiviláglik, s azért hibául kitétetik.

b. Úgy látszik, vádlott maga se tagadja feleletében azt, hogy a balásfalvi gyűlésre, az értelmes és józan becsületes embereknek elmehetését ne hirdette volna ki, csak állítása szerint ezt egyházi tanácsa rendeletéből cselekedte, de mivel ezen rendeletet a biztossággal nem közölte, egy helyséből két 3 személynél többnek a balásfalvi gyűlései mehetése a királyi fő kormányzék által bé volt tiltva, és ezen bétiltást vádlott átalhágta, az nékie hibául tétetik ki.

c. Hogy Bálint Simonnak, Buttyán Jánosnak és ifjabb Jánk Ábrahámnak vádlott segédje lett volna, tagadja, és mivel ellene e részben csak egy tanu bizonyít, ez okból a biztosság vádlottat ezen terheltetés alól feloldozza, – az **a** és **b** pontok alatti hibáiért pedig bünyenyítő kereset alá vettetni, és a biztosság költségeiben őtet is részesíteni a biztosság igasságosnak véli.

4^{ik} vádlott

Fodor Miklós kerpenyesi nem egyesült görög vallású lelkész

Ezen vádlott **s.s.s.** alatti feleletében azon vádot, hogy a Páticza Juonhoz intézett és **d.d.d.** alatt lévő levele szerint, a június 19^{ik} és 20^{án} történt felkelés a magyarok terve lett volna, azzal kívánja ki egyenlítani, hogy a hozzája érkezett levélnek illetén tartalmát a biztosságnak küldött **c.c.c.** alatt lévő

Leveléből azért hagyta ki, hogy ez által új ingerültséget ne okozon. De valameddig vádlott azon levelet, mely ezen bűnös réáfogást foglalya magába elő nem adja, a bűn súlya a vádlottan marad, anyival inkább, hogy ezen levelében ifjabb Jánk Ábrahámnak a felkelés eszközlésében s vezetésében kitüntetett eljárását és befolyását szépíteni, s eltakarni törekszik, s azért bünyenyítő kereset alá vétettvén egyúttal a kinyomozás költségeiből részeltessék.

5^{ik} vádlott

Buttyán János abrudbányai ügyvéd

6^{ik} vádlott

Ifjabb Jánk Ábrahám vidrai ügyvéd.

9^{ik} vádlott

Korkés Nikuláj topánfalvi polgár.

Ezen 3 vádlottaknak tartózkodásuk helye nem tudatván, az ellenők világosságra jött vádak iránt ki se halgatathattak, de azért a vádok terhe rajtok

marad, és a terhelő pontok között a jegyző könyv 378, 379 és 385^{ik} lapjain ellenők kiemelt vádak miatt mind hármokat a biztosság méltónak tartja arra, hogy bünyfenyítő kereset alá vetessenek, a kinyomozási költségek hordozására szoríttassanak, és felkerestetések s elfogattatások iránt ország szerte rendelés tetessék.

7^{ik} vádlott

Korkés János topánfalvi polgár.

A velle közlött vádpontok közül r.r. alatti kikérdeztetése rendében csak a b. alattit esméri el, ezt is módosítva, azt állítván, hogy a házánál tartott gyűlésekből csak egyszer vett részt, a többi pontok alatti vádokat, úgy mint:

a. Hogy valakit megintett volna, miszerént oláh létére, mért nem tart az oláhokkal, 32 tanu.

c. Hogy két megyei táblabírónak azon intésére, miként házánál gyűléseket ne tartsan azt felelte, hogy olyatén megintésekről nem akar tudni, 33, 102 tanuk.

d. Az uradalmi igazgató irányában illetlenül nyilatkozott volna, a 86 tanu.

é. Ezen évi június 20^a estvéjén, Topánfalván a harangok fére verését vádlott rendelte volna el 102 tanu.

f. A székely katonák elfogadása iránt fenyegetődzőleg nyilatkozott volna, 114, 115, 122, 123, 127 tanuk szerént, tagadja és ennél fogva az a, d, é, alatti pontok alatti vádok alól, mint a meljekre nézve csak egy-egy tanu bizonyít, a biztosság vádlottat felmenti, ellenben a b, c, és f alatti vádokért bünyfenyítő kereset alá veendőnek ítéli, a biztossági költségeket is egy részbe hordozván.

8^{ik} vádlott

Juonettye Péter topánfalvi tanító

Ezen vádlott y.y.y. alatti szelíd vallomásában

a. Elesméri módosítottlag, hogy Móga Demeter uradalmi ellenőr általa felhíva lévén, némüleg öszvejött azomba pusztá állítás a 32, és 102^{ik} tanúnak vallomását meg nem semmisíthetvén, azon hibája, hogy olyan egyént, ki ötet csendre és rendre intette a nép elől elutasított, hibául kitétetik.

b. Azon vádat, hogy a Balásfalvára indult sokaságnak utazási rendjét vádott rendelte el, tagadván, s azt csak a 32^{ik} tanu bizonyítván, annak terhe alól felmentetik.

c. A Korkés János házánál tartott gyűlésekből meg esmérése szerént is részesedett egy versen, azonban a 25, 32, 71, 72, 75, 94, 119 és 162 tanuk vallomásaikból azt lehet következtetni, hogy vádlott azon gyűlésekben gyakran megfordult, mely tány hasonlólul hibául kitétetik.

d. Vádlott Topánfalváról a biztosságnak oda lett érkezése után, mindjárt elszökött, s a biztosság ott mulatása alatt vissza se jött, y.y.y. mely cselekedete a vádlottnak hibás voltára mutat. Az elősorolt hibákért tehát vádlottak is bünyfenyítő keresetre, és a kinyomozási költségekbeni részesedésre méltónak látja.

Sulucz József topánfalvi fiscalis uradalmi kulcsár.

a. Vádlott **x.x.x.** alatti szelíd vallomása rendében, hogy a Korkés Jánosnál tartott gyülekezeteknek tagja volt, mit különben a 25, 32, 71, 72, 79, 119 és 162 tanuk is bizonyítanak és ez nékie hibául tétetik ki.

b. Elesméri azt is, hogy a magyarokat kissébbítette, és vádolta, mi hasonlólag terhére válik.

c. Hibáztatik azzal is, hogy a biztosságnak Topánfalvára lett érkezése után elszökött, és ezzel magát bünösnek árulta el, **X.X.X.** Ezen hibáiért vádlott méltó, hogy bünyfenyítő kereset alá vettessék, és a kinyomozási költségek fizetésében részt végyen.

11^{ik} vádlott

Tyok Todor topánfalvi polgár

Vádlott **o.o.** alatti szelíd vallomásában tagadja azt hogy:

a. Az ötlet megintő táblabíró fenyegette volna, 102 tanú.

b. Gyűlések tartása végett Bálint Simonnal, és Buttyánnal faluról falura járt, 102, 166, 169, 200, 201, 202, 203 tanuk.

c. Mászt arra intett volna, hogy az oláhok ügyébe ne elegyedjék, 155.

d. A balásfalvi menetelre az embereket unszolta volna, 160, 193 tanu.

f. A Korkés János házánál tartott tanácskozásoknak tagja lett volna, 25, 72, 75, 102, 119 – és egyedül az

é. alatti vádot esméri el: tudni illik, hogy Csértési Gyorgyica nevű embert utasított ki a topánfalvi gyűlésből azon okból, hogy az unionak ellenére volt.

Esekhez képpeszt a biztosság vádlottat az a, c, e, alatti vádok terhe alól, melyekre nézve különben is csak egy-egy tanuvall felmenti, a, b, d, f, alatti vád pontokra nézve pedig, méltónak találja, hogy közkereset alá vettessék, és a kinyomozás költségéből is részt vegyen.

12^{ik} vádlott

Morár Számoilla, topánfalvi polgár

Azon vádot, hogy a Korkés János házánál tartott gyűlésekből a 71, 85, 102, 162 tanuk szerint részt vett volna, **u.** alatti szelíd vallomásában tagadja, de tagadása a tanuk bizonyítása ellenében bévehető nem lévén, a vád terhe alól fel nem mentethetik és bünyfenyítő kereset alá vétetése, valamint a kinyomozás költségeiben részeseése véleményeztetik.

13^{ik} vádlott

Dángyá Juonuc topánfalvi polgár, hasonlólag tagadja a 72, 75 és 119 tanuk ellenében **m.m.** alatti szelíd vallomásában, hogy a Korkés Jánosnál tartott gyűlésekben részt vett volna, azonban tagadása mentségül nem szolgálhatván, a vád

terhe vádlottan marad, s annál fogva méltónak tartatik arra, hogy bűnfenyítő kereset alá vettessék, és a kinyomozás költségeinek fizetésében részt vegyen.

14^{ik} vádlott

Móga Josef offenbányai jegyző; – vádlott **a.a.** és **q.q.** alatti szelíd kikérdeztetése rendében csak az

a. alatti vádpontot isméri el, tudni illik, hogy az **y** és **q.q.** alatt lévő tulajdon levelei, úgy a 208, 212, 213, 214, 215, 223, 225, 226, 227 és 240 tanuk szerint az offenbányai népet a felfegyverkezésre felszollította volna, ellenben tagadja, hogy

b. az úrbéri viszonyok hirdetése alkalmával a népet izgatta volna, hogy a megadott mentesítéssel ne elégedjen meg, 210 212, 213, 217, 240 tanuk.

c. Offenbányai Csiki Lázár kereskedőt megöléssel fenyegette volna, 210, 216, és 242 tanuk.

d. Az offenbányai és ennek vidéki népet folyó év június 21^{én} kalapjoknak levételével lekötözte volna arra, hogy magát a vádlottat utolsó csepp vérig nem hagyják el, 217, 218, 219, 220, 222 tanuk. Sőt

é. ezt magának jobb kezeknek és ujjainak felemelésével is ígértette volna, a 219 és 221 tanuk.

f. A népnek felfegyverkezését azon ürügy alatt, hogy a havasokon rossz emberek tartózkodnának, vádlott még június 20^{ika} előtt elrendelte volna, a 225, 226, 227 tanuk.

Azonban a tagadott vád pontokat is a biztosság bé bizonyítva lenni találván, vádlottat méltónak tartja, hogy említett hibáiért bűnfenyítő kereset alá vettessék, a kinyomozási költségek fizetésében részesíttessék, és keresetének ellátásáig jegyzői szolgálattától felfüggesztessék.

15^{ik} vádlott

Ilisia György bisztrai polgár

Vádlott az 54, 62, 67 tanuk szerint azzal fenyegetődött, hogy Bisztrai József, Moga Demeter, és még egy egyén csak két hétig fognak élni, sőt egyik tanu előtt úgy nyilatkozott, miként ha más meg nem öli őket, maga fogja megölni – vádlott ezen bűnét **z.z.** alatti szelíd kikérdeztetésekor tagadja ugyan, de azzal a felhozott bizonyítások el nem enyészttetnek annál fogva a bűnfenyítő keresetre, s a kinyomozási költségekbeni részesedésre érdemes.

16^{ik} vádlott

Kriszta Todor vidrai polgár

Ezen vádlott Zaránd vármegyében Nagyhalmágyon arra szollította fel a népet a **k.** alatti iratok szerint, hogy folyó év június 17^{én} minden oláh fegyveresen vasvillásan és fejszésen a magyarok leölésére állana fel; mit módosítva **k.** alatti szelíd vallomásában vádlott is elesmér, minél fogva bűnfenyítő kereset alá veendő, részesíttetvén a kinyomozási költségek fizetésében is.

a. Vádlott **n.n.** alatti szelíd vallomásában megesméri, hogy Bisztrán és Abrudbányán volt oláh nemzeti gyűlésekben, ellenben

b. Tagadja, hogy a bisztrai népet arra unszolta volna, hogy Balásfalvára számosan menjenek el, de ezen tagadások ellenében áll a 143^{ik} tanu vallomása, és az e.e. alatti szolgabírói jelentés, minél fogva vádlott ezzel hibáztatik.

c. Az úrbéri viszonyok meg szüntetésének kihirdetésén jelen volt Tóbiás Amosz, és Popovits Absolon lelkészeknek megtámadási módosítva el esméri a vádlott, azonban ezen tény inkább magány sérelem lévén, az vádlottnak terheltetésére nem szolgál.

d. A bisztrai cinterembe tartott nép gyűlés alkalmával, a vádlott hogy befolyással lett volna tagadja, emellett erre nézve csak a 185 tanu vall, ezért a vádlott nem hibáztatik.

é. A szolgabírói jelentéssel Enyedre járó gornyikokat, hogy megtámadta, s rollok azt mondotta volna: ezek gazemberek és tolvajok, kik a szolgabírónak hazugságait Enyedre hordozzák, vádlott tagadja, azonba ezt bizonyítja a 186^{ik} tanu, és az á.á. alatti szolgabírói jelentés, mire nézve az a vádlottnak hibául kitétetik.

f. Azt is tagadja a vádlott, hogy a folyó év június 20^{án} történt lármás felkelés alkalmával, a Bisztrán megjelent lupsaiakkal külön válva tanácskozott, es nevöket feljegyezte volna, azonban ezeket valják 186, 187, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239^{ik} tanuk. Melyeknél fogva vádlott hibáztatik.

A fennebb elő sorolt s á, b, é, és f. pontok alatti hibáiért a vádlott bünyfenyítő kereset alá vétetése mellett méltónak láttatik arra, hogy a kinyomozási költségek fizetésébe részt vegyen, és pereltetése alatt a jegyzői szolgálattól fel függesztessék, annyival inkább mert az e.e. alatti szolgabírói jelentés szerént a bisztrai helység volt egyike a nyughatatlanabbaknak, és ezt a vádlott ha befolyását használni kívánnya, csendességbe tarthatja.

Mi a kissebbszerű hibásokat illeti, ezeknek egyenkénti kihalgatásukat, vagy szelíd kikérdeztesöket a biztosság idövesztésnek tartotta, mind a mellett azt véli, hogy azok úgy mint:

18^{ik} vádlott Csora János, Eleřantu, verespataki,

19^{ik} Sánta Gritta Nikuláj veje György, verespataki,

20^{ik} Gritta György,

24^{ik} Puczilla Josziv, csernici,

25^{ik} Ház nevű, abrudfalvi,

26^{ik} Gligorie nevűnek fia, csermitzi,

27^{ik} Kozma Györgye Stéfan, bucsumi,

29^{ik} Korpágyé Juonuc, verespataki,

30^{ik} Begneszku Miklós, abrudbányai,

31^{ik} Moldován Miklós, abrudbányai,

32^{ik} Gazda Aviron, abrudbányai,

34^{ik} Görög János, detto,

37^{ik} Ifjabb Váradi Samu, datto,

- 38^{ik} Farkas József, detto,
- 40^{ik} Pistuka volt katona, detto,
- 41^{ik} Vint János asztalos, detto,
- 42^{ik} Pali nevű stompárja Fikker Sándornak, detto,
- 43^{ik} Horváth András, detto,
- 48^{ik} Czárina József, verespataki

polgárok elkövetett, és a terhelő pontok rendén elősorolt fenyegetődzésekért, és dicsekedésekért a kik még kezeség alá vetve ne lennének, kezesíttessenek, azután illető törvényhatóságai által rendőrileg büntetessenek meg, vagy a királyi Fő kormánysház kegyelméből közbocsánat által kemény megfeddés mellett, büntetésök alól mentessenek föl.

- A 21^{ik} vádlott Gritta Nikuláj, verespataki,
- 22^{ik} Adámutz Ádám, detto,
- 23^{ik} Bálint László, kerpenyesi,
- 33. Munkátsi Geraszim, abrudbányai,
- 39. Farkas István, detto,
- 44. Sipos Samu, detto,
- 45. Náprágyi József, detto,
- 46. Nagy József, detto,
- 50. Szabó Samu, detto

verespataki polgárok, mivel ellenek csak egy-egy tanu vall, a vád alól felmentendők.

47^{ik} Vádlott özvegy Szakáts Sámuelnét illető vád magános sírelem lévén, a megsértett fél törvény útjára utasítandó,

28^{ik} Vádlott Bisztrai Sándor, Bisztrai József szolgabíró házának fel égetésével, fel akasztással fenyegette, és szidalmazta 143, 150, 153 és 154. tanuk szerint.

36^{ik} Vádlott Csányi János, abrudbányai polgár, a 258^{ik} tanu szerint nem csak az oláhok Krisztussát szidta, hanem a 247^{ik} tanu szerint azt is mondotta, nem hogy az oláhokat nem lönné meg, de még a Szűz Máriát le lövi az égből, mert kurva volt.

49^{ik} Vádlott Jánki János, verespataki polgár oda való Hittván Nikulájt mint cirkáló nemzetör kardjával minden ok nélkül megvágta, és fején veszedelmes sebet ejtett, több nemzet örbéli társai pedig Hittván Nikulájt megsebesítése után a 278, 298, 299 tanuk szerint tornácára hurcolták. fegyvereikkel testét döngették és lábait szúrkálták.

Ezen utóbb említett 3 vádlottak is méltóknak tartatnak ara hogy bünyenyittőleg sietőleg megpereltessenek, és kivált az utolsó sebesültnek gyors elégtétel szolgáltatassék.

35^{ik} Vádlott Incze Sándor, abrudbányai polgár, azon nyilatkozatáért, hogy a magyarok és oláhok között békesség helyre nem álhat, mert békesség háború nélkül nem lehet, a biztosság által nem hibáztathatik.

Mi a kinyomozási költségek fizetésének arányát illeti, a biztosság a vádlottak hibáinak mértékéhez képest, azt látná igazságosnak, hogy Bálint Simon, Buttyán János, ifjabb Jánk Ábrahám, és Móga József együtt fizessék a költségek felét, vagyis négy nyolcad részét; Pátitza Juon és Fodor Miklós együtt egy nyolcad részét; Korkés János, Juonettye Péter, Sulucz József, Tyok Todor, Morár Számoilla és Dángyá

Juonuc, együtt hasonlólag egy nyolcad részét; Bálya György, Korkés Miklós, Ilisia György és Kriszta Todor, együtt két nyolcad részét.

Továbbá az oláh ajkúak részéről, p.p. alatt emelt panaszok első pontja azt foglalván magába, hogy az abrudbányai oláh ajkú polgárok a nemzeti őrseregből kizárattak, második pontja pedig azt, hogy több közönségi gyűlésekbe, az oláhok nem hívtak volna; ezekre nézve a Tanácstól bé vett és **o.o.o.** alatt lévő tudositásból azt látja a biztosság a panasz I^o ágára nézve, miként az oláh ajkú polgárok, a nemzeti őrseregbe nem hogy bé nem vétettek volna, sőt felvételük után a Buttyán befolyásával onnan magok léptek ki, mi ezen mukálódás rendében ki is világlott. A panasz 2^{ik} ágára nézve pedig anyi igaz, hogy midőn az ide rendelt, és csekély soldjáért békételenkedő katonaság megnyugtatasáért egy rögtönözött gyűlésre volt szükség, abból az oláh ajkú esküdtek, mint a magyarságnak nyilvános ellenségei, ki hagyattak. Mely illetén eljárásáért a Tanácsot a biztosság nem hibáztathatja, annyival inkább nem, mivel mind a Tanács, mind a magyarság az oláhok ellen nem gyűlölséget, vagy ellen, hanem rokonszenvet bizonyított bé azzal, midőn őket a nemzeti őrseregbe felvette, és esküdt polgárainak számát 20 oláh polgárral szaporította.

A városi rendőr igazgatóval közlött némely pontokra nézve, az általa tett, és **I.I.I.** alatt levő tudositásából a tűnik ki, hogy

a. verespataki Jánki Jánosnak, Jánki Pálnak és több társainak a Páskaék által lett meg verettetése dolga, a tanács előtt áll.

b. Szent György nap feletti vitatkozás alkalmával egy oláh aként nyilatkozott volna, hogy majd a reformátusok templomáról a kakast lelövi, de ezért a vádlott a rendőrigazgató által fenyíték alá nem tétetett mivel eleibe nem panaszképpen jutott a dolog különben is annak megvizsgálásával az ingerültséget szaporítani nem akarta, úgy a

c. Sztán György ellen emelt azon vádat is, mely szerént Abrudbánya várossát az oláhok megrohanásával fenyegette, a megírt okokból nem tárgyalta.

d. A bucsumiak között nem régiben egy héti vásár alkalmával történt verekedés tárgyában maga a megverettetett Dánts Kándin kéredzván törvény útjára, e miatt határozatot nem hozhatott.

e. Verespataki Popa Ilia házának, távollétében a verespataki őrsereg által lett meglátogatása, ugyan oda való Gritta György ajtójának ezek által lett betörése, s végre egy ejjelen egy néhány verespataki egyeneknek Abrudbányáról hazatérések alkalmával a már említett őrseregbéliek által utánnok ejtett lövés állapotja a verespataki rendőrség előtt fordulhatván meg, erről csak is onnan lehet felvilágosítást kapni.

Már ezen körülményekre nézve a biztosság úgy vélekedik, hogy mivel az **a** alatti verekedés állapotja a rendes bíróság előtt van annak ellátását az oklevelek bekérésével hátráltatni célarányos nem lenne; – **a b c és e** alatti események iránt pedig a biztosság is vizsgálódott, s a mennyibe azok kivilágosodtak, vélekedését a fennebbiekbe már meg tette; és a **d.** alatt említett verekedésre nézve maga a panaszló rendes törvény útjára kéredzván, azzal a rendi igazgatónak e tárgybéli további működése önként megszünt.

Szolgabíró Bisztrai József **é.é.** alatti jelentésében a többek között említi azt, miként topánfalvi tanító Juonettye Péter még április elején egy irományt adott bé

nékie, melyben több társaival együtt kinyilatkoztatta, hogy ők április 6^{án} Topánfalván minden esetre gyűlést fognak tartani, és ha ezt a szolgabíró akadályoztatni kívánná, s meggátlására pandurokat küldene, ők a pandurokat szerte fogják verni. Ezen irományt a szolgabíró Alsó fehéri volt főispány, báró Bánfi Miklósnak, béküldötte a biztosság tehát ez év és hó 8^{ról} felszollította az írt főispányt ezen iromány át küldésére de még kezéhez nem kaphatta; ha tehát az ezen munkálat bé adása után kerülne meg, a Juonettye Péter és társai ellen indittandó keresetbe léssen használandó.

Továbbá június 19^{én} az albáki hegyeken elterjedett azon hírnek eredete, hogy a havasokan át katonák érkeznek, albáki Trif Nikulájnak betegsége miatt, kitől hallotta ugyan albáki Trif Juon tökéletesen ki nem nyomoztathatván, ennek további kinyomozását és az utolsó szavatyosnak // feleletre vonását az Alsó Fehér megyei főispánnak meghagyatni a biztosság szükségesnek véli.

Topánfalvi Tyok Todor maga kezességre oly feltétel mellett kéredzett, hogy ifjabb Jánk Abrahámot megkeritti, és elfogja –, a biztosság használni kívánván ezen alkalmat, ötöt el is bocsátotta, még azt ígervén meg nékie, hogy ha 3 hetek alatt a neveztet elő kerítendi, abba fog munkálodni hogy minden további fenytetés alól felmentessék; ha tehát írt Tyok Todor ígérését telyesítendi, azon esetre ötöt a biztosság közbocsánat végett, a felséges királyi főkormány székeknek ajánlani bátorodik.

151. A biztosság ezekkel vizsgálódási munkálatát bévégezvén rendeltetésének és hivatásának eleget tett, hanem mivel egyfelől részint a biztosság által kívánt, részint némely községek által ajánlott kezeskedési levelek közül, még egy se adatott bé, másfelől a biztosság mellé rendelt katonaság pénzbéli illetőségeinek fizetését némely helységek megtagadták; és 3^{or} Abrudbánya várossát egy darab ideig katonai védelem nélkül hagyni nem tanácsos, es mind ezeknek elérhetésére, a már ide rendelt, és várandó katonaságot használni szükség leend, e miatt pedig a munkálkodását bévégzett biztosság munka nélkül nem időzhetik és itteni munkátlan mulatásával a hazai pénztárnak ok nélküli költséget nem okozhat, de a katonaságot polgári biztos nélkül sem magára hagyni, sem ezen tisztet a városi előljárásságra mint az oláhok ellenében panaszos félre ruházni nem lehet, jónak látja a biztosság, a királyi főkormányzshék további rendeleteig egyik tag társát, bányász tanácsos és királyi uradalmi igazgató Nemegyei Jánost, kinek különben is lakása Zalathnán, Abrudhányától csak 3 órá távolságú helyen van, a meg írt hatósággal megbízni.

Mi is a királyi fő kormány székek béjelentetvén, arról egyúttal értesíttessenek a katonaság parancsnoksága, abrudbányai tanácsos a segedelmező megyei tiszt alispány Pogán György.

152. Verespataki Jánki János, Jánki Ferenc, Sándi Pál és Újszékely János ez év és hó 1^{én} a 278, 280, és 299^{ik} tanuk szerint, ugyan verespataki Hittván Nikulájt minden ok nélkül lakháza ajtójában meg támadván, fejét kard vágással megsebesítették, azután a tornácára hurcolván puska ágyaikkal döngették, és szuronyaikkal döfölték; mely illetén merényeikért a neveztek letartoztandók lennének, de mivel a biztosság, folyó év és hó 17^{én} hasonló eljárásában az idevaló nemzeti őrserég némely tagjai által megtámadtatott, magát ujjabb megtámadásnak

kitenni nem óhajtja, és a nevezett vádlottaknak letartóztatására az abrudbányai tanácsot következőleg, szállítja föl.

Némely abrudbányai és verespataki oláh ajkú polgárok által az ide való magyar polgárok ellen emelt panasszokra kegyeskedett fő kormányzó ő nagyméltósága ez év 1649 B. szám alatt kelt intézvényében ezen biztosságot arra utasítani, hogy azoknak megvizsgálását is munkálkodásának tárgyává tegye.

Minek következtében a vizsgálódás megtörténvén egy néhány a magyarok által az oláhok ellenébe történt, dicsekedések, fenyegetőzések és rendőrségi kihágások merültek fel, melyek bujtogatra ugyan nem mutattak, de az idevaló magyar és oláh nemzet között már elég nagy mértékben létező ingerültséget nevelték.

Ezen vádlottakat is tehát a költsönös igasság érdekéből a biztosság kéntelen volt olyan bánás mód alá vetni, a milyennel illetett az előtt már több oláh ajkúakat, és amely akkor a magyar polgárok helyeslését és méltánylását egészbe csak azért nyerte meg mivel némelyek még szigorúbb bánás módot kívántak volna.

Az említett bánás mód pedig abban állott, hogy a kisebbszerű oláh ajkú vádlottak, a biztosság által le tartóztatván, egy néhány napi elzáratásuk után, a királyi fő kormány széknél e részben teendő további intézkedéséig kezesség mellett szabadon bocsáttattak.

Ezen bánás mód alá vette a biztosság ez év és hó 17^{én} ide való Csányi János, Horváth András és Kis István (Pistuka) nevű polgárokat is.

Azonban alig történt meg ezen érdekelt egyéneknek letartóztatása, az ide való nemzeti őrsereg kapitányának, Losoncai úrnak, vezérlete alatt, több őrseregbéliek meg jelenvén, a biztosságnak említett eljárását megtámadták és a biztosságnak ilyen hatóságát tagadták.

Ily előzmények után a biztosság hasonló módon magyar polgár ellen tovább fellépni biztosnak nem tartja, és magát újabb megtámadásnak és méltatlanságnak kitenni nem kívánja.

Ez okból kéntelen a biztosság a hátra lévő leendő a tekintetes tanácsra bízni, melynél fogva ezennel fel szollíttatik arra miként verespataki Jánki Jánost, Jánki Ferencet, Sandi Palit és Újszékely Jánost, kik ezen év és hó 1^{én} estvefelő mint cirkáló nemzet örök verespataki Hittván Nikulájnak kapuját bétörvén ötet legalább a biztosságnak eddigi tudomása szerint, minden ok nélkül lakháza ajtójába megtámadták, és fejében közüllök Jánki János kardjával megsebesítette, több társai pedig, tornácára kihurcolván, puská ágyaikkal döngették, és szúrnyaikkal lábait döfdösték, ezután onnan a támadott láрма kiáltásra csúfosan elszaladtak, bé fogatni és őket a királyi fő kormány széknél e részbeni további intézkedéséig, ezen sem a magyar jellemmel, sem a nemzeti őrsereg hivatásával meg nem egyező mérész tényekért, fogva tartani szíveskedjen.

Hogy ezen jegyző könyv mi alól írtak által igaz hitünk szerint vitetett légyen véghez, arról neveink aláírásával pecsétünke megerősítve bizonyítunk. Abrudbányán Szent Jakab hó 20^{án} 1848^{ba}.

Kozma Pál fő kormányi tanácsos, Nemegyei M. János királyi bányász tanácsos és igazgató.

Némethy János fő kormányi titoknok
ki rendelt fő kormányzéki biztosok

Folyó hó 22^{ről} 1625 Elnöki szám alatt hozzánk intézni méltóztatott kegyes rendelete Nagyméltóságodnak, melybe vellünk tudatni méltóztatott, hogy folyó hó 20^{áról} 26 szám alatt tett alázatos felterjesztésünk következtében az Abrudbányára rendelt és már itten lévő katonaságon kívül, még két század Topánfalvára s illetőleg Abrudbányára rendeltett, folyó hó 21^{ről} tett alázatos jelentésünkre hivatkozva, melynek elküldése után esett tudunkra, hogy azon napot megelőzőtt éjjel Topánfalván és környékén a harangok féreverésével a vidéki oláság megint felköltetett nem csak, hanem Jánk Avrámnak kezünk között lévő egy írása által, a Zaránd megyei szomszéd Bleseny nevű helység a segedelem adásra felszollítatott, Bulzesd nevű helység pedig tettleges részt is vett a felkelésbe, sőt ezen láрма és felkelés Offenbányára s ennek vidékére is elterjedett, hol egy Móga nevű jegyző a lakosokat felfegyverkeztette és a mint állítatik maga iránti engedelmességre fel is eskette – tisztelettel jelentjük Nagy méltóságodnak, hogy Alsó Fehér vármegye főispányához méltóságos Bánfi Miklós úrhoz intézett hivatalos megtanálásunk következtében a mellént rendeltetni kért megyei kerületi tiszt, főbíró Benedek József úr, tegnap ide megérkezvén legottan valamint a topánfalvi kerületben bujtogató Jánk Ábrahám, és segéd társainak, úgy az offenbányai vidékben is bujtogató Móga József nevű, helység notariussának ide helybe a biztosság eleibe bédézése aránt az intézkedés megtéetett, kik itten megjelenendvén, a már itten lévő katonaság segedelmével azonnal le fognak tartóztatatni; mivel azonban azon esetbe ha tudni illik az ide idézett bujtogatók megjelenni nem akarnának, őket mint rémitő csendhåborítottokat és bujtogatókat fegyveres erővel is befogatni kötelességünkben áll egyfelől, de más felől, az ezen órában hozzánk érkezett elfogott tulajdon leveléből említett Móga Józsefnek és a Topánfalváról kapott hiteles tudositásokból telyesen megvagyunk győződve, hogy az offenbányai nép a Topánfalva vidékiekkel együtt roppant nagy számmal fel fegyverkezve a kitörés pontján áll, mely nagyszerű és veszélyel fenyegető mozgalmak miatt járásbéli szolgabíró, Bisztrai József, elméjében már meg is zavarodott. Alázatos tisztelettel esedezünk nagy méltóságodnak, hogy mivel a szükség esete már valóba nagy és sürgetőleg katonaságot elkerülhetetlenül kíván, azon két századnak, két kisebbszerű álgyuval és ahoz meg kívántató személyzettel ide, rendelkezésünk alá, haladék nélküli kiszállása iránt kegyesen intézkedni és minket az iránt tudositani méltóztasson.

PROCES VERBAL

Întocmit de către nobilul consiliu de la Abrud și adresat scaunului gubernial regesc suprem, ca urmare a memoriului înaintat /de amintitul Consiliu către Guberniu/ privind instigările la tulburare în oraș și în împrejurimi, în urma cărora măritul scaun gubernial regesc suprem a ordonat, la 9 iunie /1848/ sub numărul 7327, deschiderea unei investigații *la Zlatna, pe data de 14 iunie 1848.*

1. Conținutul sus-pomenitului și preacinstiului ordin al Guberniului suprem este următorul:

*Onorate și Înălțate Domnule Consilier al scaunului gubernial suprem.
Stimate concetățean și coleg de dregătorie!*

S-a constatat din memoriul consiliului din Abrud, înaintat atât consiliului gubernial regal, cât și comitelui suprem al nobilului comitat Alba de Jos, precum și din opiniile celui din urmă, cu data de 7 a l. c., la care au fost anexate rapoartele oficiale, că: în respectivul oraș și în localitățile vecine se vădesc atare semne care atestă existența unor instigări în sânul poporului român. Ele vor putea să se transforme în mișcări și chiar în revolte sângeroase, fapt care a atras atenția Guberniului regal pentru a întreprinde măsuri serioase. De aceea s-a trimis azi o adresă către Înălțimea Sa Comandantul Suprem al armatei din acest ținut /Transilvania/ în care a fost rugat să detașeze 200 de soldați secui la Abrud din acele unități care, după încăierarea cu populația de la Mihalț, au fost deja înlocuite acolo; de asemenea să binevoiască a ordona acordarea ajutorului militar, dacă, eventual, comisarii numiți /la Abrud/ ar cere [aceasta]. Totodată, Guberniul regal a găsit necesar să numească în calitate de comisari pe Înălțimea Voastră, pe secretarul *Némethi János, pe directorul cameral din Zlatna, respectiv consilierul montanistic Nemegyei János*, care vor trebui să cerceteze circumstanțele în care s-au produs instigările aduse la cunoștință. Acestor persoane li se ordonă ca, imediat, să se deplaseze la Abrud. În drumul [lor] să se pună de acord cu comitele suprem al comitatului Alba de Jos în privința armatei care trebuie detașată la Abrud. De asemenea să se numească un funcționar cercual, pe lângă sus-menționatul director cameral și consilier montanistic /în aceeași persoană/ din Zlatna, lărgind, astfel, comisia. Totodată să se pună de acord cu consiliul din Abrud și să investigheze amănunțit circumstanțele instigărilor semnalate în rapoartele oficiale și anexele lor. Cu prilejul activității, în caz de nevoie, să recurgă la ajutorul armatei detașate acolo. În fine, misiunea trebuie îndeplinită cât mai grabnic, iar raportul de activitate împreună cu opiniile personale să fie înaintat aici. Fapt pentru care rapoartele oficiale anterior pomenite, împreună cu anexele lor, se trimit Înălțimii Voastre. De

altminteri rămânem cu stimă deosebită față de Domnia Voastră, contele Teleki József și Schuster Károly.

Pe lângă ordonanța de mai sus a supremului Guberniu se transmit și următoarele informații:

2. Raportul oficial al consiliului din Abrud sub litera a adresat scaunului gubernial regesc suprem. Potrivit acestuia, preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, este denunțat ca instigator permanent al poporului român care a îndemnat și a ațâțat la răzvrătire. Două scrisori originale ale lui Ioan Buteanu, aflat la Sibiu. Una din ele este adresată cetățeanului jurat Nicolae Boeriu din Abrud; cealaltă, către pomenitul preot român Simion Balint și, prin dânsul, către Avram Iancu care ațâță în regiunea Câmpeni. Ambele se înaintează ca argument cu care să se justifice cererea de aducere a armatei în scopul apărării orașului împotriva eventualelor răscoale.

3. Dintre scrisorile anterior amintite, cea iscălită de „I.B.” și adresată lui Nicolae Boeriu, cheamă pe acesta la folosirea forței morale și fizice, la coeziune și vigilență în scopul supraviețuirii națiunii române. Această scrisoare originală, în limba română, este anexată sub litera *b*.

4. A doua scrisoare este semnată „B” și adresată lui Simion Balint în care autorul ei se prezintă sub numele Alexandru Baternai ce are locuința la Sibiu între proprietari /gospodari, „maieri”/ sub nr. 531. El îl înștiințează pe numitul preot că a fost ales membru și arhivar al comitetului permanent care activează la Sibiu, chemându-l la o colaborare strânsă și la pregătiri, deoarece cu timpul /- afirmă semnatarul scrisorii -/ lucrurile pot duce la o luptă /deschisă/. Această scrisoare se poate vedea în original anexată sub litera *c*.

5. Memoriul oficial al comitelui suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós, adresat Excelenței Sale Domnului Guvernator Suprem, potrivit căruia judele suprem al orașului Abrud, precum și agentul de ordine al orașului, cer două sute de soldați, enumerând circumstanțele nefavorabile din Abrud – este trimis /Guberniului/ cu aviz favorabil, împreună cu anexele de sub litera *d*.

6. Cele două rapoarte au fost întocmite la data de 8 a lunii și anului curent. Unul din rapoarte a fost conceput de către judele nobiliar Bisztrai József și a fost adus la cunoștința comisariatului, în mod succint, de către pomenitul comite suprem. În cadrul acestuia, el relatează că unii locuitori din Bistra au gonit vitele din plantațiile de pădure și, cu toate că aceștia afirmă că locul a fost smuls din pășunea comunală, totuși, ca să nu fie învinuiți de nesupunere, au închiriat de la curtea din Feneș o pășune de munte contra sumei de 388 de florini. Mai raportează că Avram Iancu, sosind acasă din Sibiu în data de 6 a lunii curente, a amenințat că sângele celor din Mihalț nu va rămâne nerăzbunat; că episcopul de la Blaj va primi o lecție pentru că a dat mâna cu ungurii în privința uniunii. În fine, menționează și aceea că Bisztrai Sándor l-a amenințat cu spânzurătoarea și cu demolarea casei sale. Acest amănunt, împreună cu clauza, reiese din anexa *e*.

7. Al doilea document pomenit la punctul anterior este, de asemenea, raportul din ziua de 9 a lunii curente al pomenitului jude nobiliar. Aici se spune că Avram Iancu, cu prilejul târgului din Câmpeni, a rostit o cuvântare către poporul adunat

acolo. În cadrul acesteia, el i-a somat și i-a obligat pe fiecare dintre ei să se înarmeze și să își procure lănci confecționate din coase și fiere de plug. În acest scop, Corcheș Drăguț a dat ȝiganilor un plan după care să forjeze lăncile. Acest document este menționat sub litera *f*.

8. Raportul oficial al Consiliului /orășenesc/ din Abrud adresat comisiei. Raportul publică apelul lui Avram Iancu, scris în numele locuitorilor domeniului fiscal, către consiliu, într-un ton prudent, făcând totodată cunoscut comisiei faptul că numitul Avram Iancu, la târgul mare din Câmpeni, în ziua de 9 a.c., așezându-se pe un loc mai înalt, a vorbit poporului adunat, îndemnându-l să se înarmeze. Raportul se poate vedea împreună cu rezoluția la litera *g*.

9. Rescriptul oficial al comitetului suprem al comitatului Alba de Jos către comisie face cunoscut că, pe baza ordinului Guberniului, juzzii nobiliari din cercul Zlatna și Câmpeni au fost detașați la comisie. El propune totodată ca, în caz de nevoie, să pună la dispoziție și persoanele oficiale din comitat.

10. Subsemnații, membrii /ai comisiei/, desemnați de Guberniu au sosit la Zlatna în ziua de 13 a.c., unde au purtat discuții cu directorul domenal Nemegyei János, cel de-al treilea membru semnatat al acestui raport. La inițiativa onoratului membru și al judeului nobilar din localitate, în vederea liniștirii spiritelor, comisia a găsit necesar să facă cunoscut poporului de pe domeniul de jos al Zlatnei înștiințarea prea înaltului Guberniu, adresată sub nr. 7273/1848, către jurisdicții din țară, despre desființarea totală a relațiilor urbariale în ziua de 18 iunie. În vederea acestui eveniment au fost luate măsurile necesare. În fața preoților din satele în cauză și a iobagilor adunați în număr mare, înștiințarea prealabilă în chestiune a fost publicată și interpretată. Locuitorii adunați și-au exprimat satisfacția și au mai expus doleanța de a primi și din păduri, iar arendașii de cârciume să vândă băuturi mai bune. Cu privire la prima problemă s-a explicat că, acum, ordinele statului nu le-a putut da mai mult decât cele pe care le-au posedat și până în acel moment, prin urmare, dacă ar avea și alte revendicări, acestea să fie exprimate pe calea obișnuită a legii. În ceea ce privește băuturile proaste, ei au fost îndrumați la dregătorii din comitat care sunt datori a le supraveghea.

11. În fața comisiei apare pădurarul domenal din Câmpeni, Lerchenfeld Károly, care a mărturisit următoarele:

a) În ceea ce-i privește pe cei din Bistra, el declară că, după ce și-au exprimat plângerea în fața judeului nobiliar Bisztrai József legat de aceea că ei au fost privați de pășunea comună de până acum, deoarece a fost anexată la pădure, iar ei n-au pășune, direcțiunea domeniului Zlatna a ordonat administratorului din Câmpeni, Lázár György, următoarele: împreună cu judele nobiliar și cu pădurarul amintit să se deplaseze la fața locului în vederea cercetării situației reale privitoare la plângerea despre care trebuie să dobândească o imagine completă în vederea raportului pentru direcțiune pe care urmează să-l facă.

În ziua de 13 l.c.a.c. au și plecat la Bistra unde, după ce am chemat poporul să-și expună plângerea, după consultări de mai lungă durată între ei, au hotărât ca, renunțând la plângerile/de până acum, cer întregul hotar al Bistrei cu pădurile, pășunile, apele, pietrele și tot ceea ce se află acolo pentru ei, considerând că sunt ale

lor. La aceasta au mai adăugat că, în cazul în care în termen de trei zile nu vor primi răspuns la cererile lor, vor ști ce au de făcut.

b) În ceea ce privește Vidra, /declară/că, în pădurile fiscalului, au loc multe excese pe porțiunile tăiate, deoarece locuitorii își pasc aici animalele. Cauza este aceea că Avram Iancu a făcut publică ideea potrivit căreia pădurile constituie proprietatea sătenilor, căci au fost luate de la ei, prin urmare trebuie să le aparțină. Pădurarii nu mai pot fi convinși să vegheze pădurile, pentru că nu vor să-și pericliteze viața, arătându-se prin păduri; prin urmare, dirijarea folosirii pădurii s-a sistat.

c) A fost, în sfârșit, anunțat de mai multe persoane că, la Câmpeni și împrejurimi, în urma apelului făcut de Avram Iancu, cea mai mare parte a populației se înarmează cu coase și lănci. Fierarii n-au alte preocupări decât a face lănci. Adunarea poporului astfel înarmat este prevăzută pentru 17 I.c., dar nu știe în ce scop.

Cele de mai sus se raportează Preaînaltului Guberniu, cu specificarea respectuoasă că, mâine, neașteptând sosirea armatei, comisia se va deplasa la Abrud în vederea luării de măsuri în privința agitațiilor și a împrejurărilor enunțate. Întrucât cele menționate indică acțiuni violente, în cazul în care comunitățile nu vor renunța la ocuparea cu forță /a unor terenuri/ și nu se vor liniști la chemarea serioasă a comisiei, vom fi siliți a întrebuița forțe militare împotriva lor. Întrucât localitățile în cauză sunt mari ca număr de populație, dar și pentru aceea că oamenii sunt hotărâți se poate întâmpla ca forța militară trimisă la Abrud să nu fie îndestulătoare. În asemenea situații vom cere, cu adânc respect, înaltului Guberniu să fie luate măsuri preventive ca forța militară să fie întărită cu două companii puternice, iar noi să fim înștiințați despre aceasta.

Abrud, la 15 iunie 1848

12. Sosind azi la Abrud, comisia a considerat necesar să apeleze la consiliul municipal din localitate pentru a i se comunica tot ceea ce s-a întâmplat între timp, precum și numele martorilor care urmează a fi audiați. Apelul este următorul:

Pe baza raportului nobilului consiliu, înaltul Guberniu, prin adresa nr.7327 din 9 iunie, a ordonat deplasarea subsemnatei comisii aici, la fața locului, în vederea cercetării agitațiilor ce se manifestă în rândurile poporului din acest oraș și din împrejurimi, pentru a restabili liniștea, siguranța averii și a persoanei. Hotărârea a fost comunicată și nobilului consiliu. Astăzi, comisia a sosit și a făcut un apel oficial către nobilul consiliu că, dacă în afara datelor cuprinse în raportul consiliului către înaltul Guberniu, date ce au fost aduse la cunoștința comisiei, ar mai exista și altele noi, pentru a-și putea începe cât mai curând activitatea, este necesar a li se comunica imediat să nu întârzie nici comunicarea numelor martorilor.

13. În raportul cuprins în procesul verbal de față, la numărul 11, se afirmă că poporul îndemnat /înainte/ la înarmare este chemat a se prezenta în ziua de 17 la Câmpeni, cu arme. Întrucât o asemenea adunare populară înarmată nu poate să aibă loc fără perturbarea ordinii publice, a liniștii și a siguranței averii, în vederea împiedicării acesteia, comisia ordonă judeului nobiliar din plasă, Bisztrai József, următoarele:

Comisia a fost trimisă aici prin hotărârea nr. 7327 din 9 iunie a înaltului Guberniu pentru cercetarea agitațiilor din mijlocul poporului, adică în vederea restabilirii liniștii, a siguranței persoanei și averii. /Comisia este necesară/, deoarece poporul din Câmpeni și din împrejurimi, în urma anumitor agitații, a început să se înarmeze. În ziua de 17 iunie l.c., adică sâmbăta viitoare, este planificată la Câmpeni chiar o adunare a poporului înarmat. Întrucât o asemenea adunare de popor înarmat nu poate avea loc fără tulburarea liniștii, ordinii, siguranței personale și a averii, prin prezenta, comisia ordonă, în mod oficial, domnului jude nobiliar să ia măsuri ca această adunare de popor înarmat să fie oprită; este necesar a avertiza pe cei în cauză că, dacă vor îndrăzni să meargă la Câmpeni, vor fi pedepsiți în calitate de tulburători ai liniștii publice. Pentru a-și atinge scopul, domnul jude nobiliar să ia măsuri ca numele celor care se vor prezenta înarmați să fie consemnate de oameni de încredere trimiși acolo.

14. În vederea verificării celor afirmate în cele două rapoarte ale judeului nobiliar către comitele suprem al comitatului Alba de Jos, numitul jude nobiliar a fost chemat să indice personal martorii.

Abrud în ziua de 16 iunie 1848

15. În conformitate cu punctul 10, la sesizarea lui Nemegyei János, membrul comisiei, pentru a liniști spiritele, comisia consideră necesar publicarea și pe domeniul de mijloc al Zlatnei a înștiințării prealabile a înaltului Guberniu sub nr.7273 l.c., privind desființarea relațiilor urbariale.

În vederea acestora s-au luat măsuri, iar astăzi, comisia a comunicat și a oferit explicații mai pe larg în fața preoților din satele respective și a țăranilor veniți din diverse sate, în mare număr, la Abrud.

Locuitorii prezenți au primit cu bucurie și mulțumire comunicarea.

16. Judele prim al orașului și consilierul Koncz Lajos a raportat comisiei, la orele nouă, că preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, a plecat de aici, din Abrud, spre Zlatna, în cursul zilei de azi cu o căruță în jurul orei șapte și jumătate, împreună cu alte trei persoane, iar acestea erau înarmate. Mai sus numiții intenționau să plece mai departe la Sibiu, la comitetul român. Autenticitatea celor relatate a fost confirmată de martorii aduși: Farkas József, Kováts József și Kováts Antal. Întrucât unul din principalele noastre scopuri a fost acela de a cerceta agitațiile lui Simion Balint, care au fost semnalate, rămâne ca viitoare sarcină audierea sa personală.

Prin urmare, Tövissy Gergely, jude nobiliar din această plasă care locuiește la Zlatna, a primit imediat ordin oficial în scris în care i s-a indicat ca, îndată ce primește ordinul nostru, pe răspunderea lui, să-l caute imediat pe Simion Balint. Oriunde îl va găsi, în prezența protopopului de acolo, domnul Mihali, să-l someze, în numele comisiei, să se reîntoarcă imediat. Dacă ezită, să-l aresteze pe loc și să-l trimită înapoi sub escortă sigură; chiar dacă promite că se va reîntoarce, să fie trimis, totuși, numai sub escortă. Pentru a avea o escortă sigură, să se ceară 4 paznici domeniali înarmați de la locuitorul administratorului Mikó Samuel. După ce este găsit să nu fie pierdut din vedere. Se ordonă celor care-l escortează pe preotul Simion

Balint să-l păzească și să-l supravegheze, dar să nu îndrăznească a-l maltrata nici în cea mai mică măsură. În caz că Simion Balint ar fi plecat înaintea sosirii acestui ordin, nu trebuie să se întârzie a-l prinde cu ajutorul paznicilor domeniali luați imediat în acest scop, iar el să fie trimis aici.

17 iunie Abrud

17. Consiliul local, prin rescriptul nr.12, a fost chemat să înainteze urgent raportul cerut.

18. Raportul judeului nobiliar Tövissy Gergely din plasa Zlatna sa află sub literele k.i., iar prin el înștiințează comisia că, la ordinul ce i s-a adresat lui încă de ieri, sub nr. 16, l-a căutat imediat pe preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, aflat în Zlatna. Acestuia i s-a comunicat ordinul comisiei în prezența protopopului unit, Grigore Mihali. Balint s-a declarat imediat gata pentru a se prezenta în fața comisiei. De aici, dimineața la ora 5, a și pornit spre Abrud împreună cu protopopul amintit.

Puțin timp după primirea acestei înștiințări, preotul Simion Balint, sosind împreună cu protopopul, s-a prezentat în fața comisiei.

Balint a declarat în fața acesteia că n-a avut intenția de a fi plecat pentru mai mult timp, dar și aceea că intenționa să se reîntoarcă chiar azi. Deoarece comisia n-a terminat cercetarea cazului, nu a fost convinsă pe deplin de vinovăția lui Balint, astfel că nu l-a arestat. L-a obligat însă să se prezinte în fața comisiei oricând va fi chemat. Protopopul Grigore Mihali, precum și preotul unit din localitate Tobias Amos, și-au dat chezeșia. Balint nu numai că s-a obligat a se prezenta în fața comisiei oricând, dar a și declarat că dorește să rămână în Abrud până când va vrea comisia.

18 iunie

19. Armata așteptată zilnic încă n-a sosit. Azi, când e sărbătoare, în conformitate cu punctele 10 K și 15 K, la îndemnul lui Nemegyei János, membru al comisiei, precum și la propunerea urgentă a judeului nobiliar din plasă, în scopul liniștirii spiritelor, consideră necesar să facă cunoscută și pe domeniul de sus al Zlatnei înștiințarea prealabilă a înaltului Guberniu cu privire la desființarea relațiilor urbariale nr. 7273 l.c., înștiințare ce n-a sosit încă aici de la comitat. Luând măsurile necesare în acest sens, comisia a crezut cu atât mai necesară deplasarea ei la Câmpeni cu cât a dorit să cunoască starea de spirit și modul de gândire al poporului de acolo. Întradevăr, astăzi, în fața preoților români adunați, precum și a țăranilor veniți (în total, aproximativ în număr de 3000), a fost publicată mai întâi în limba maghiară, apoi în limba română înștiințarea prealabilă despre care am pomenit și care s-a explicat, apoi, mai pe larg.

După comunicarea /înștiințării/, în numele poporului adunat în mare număr, a vorbit avocatul Avram Iancu, un român originar din Vidra. Deși acesta și-a exprimat în numele său și al poporului satisfacția, recunoștința și mulțumirea pentru proclamarea eliberării, promițând totodată respectarea în viitor a liniștii și ordinii din

partea poporului, totuși, pe de altă parte, cu toată plecaciunea față de comisie, n-a putut să nu afirme că toate averile de pe acele meleaguri ale fîscului, pădurile, pietrele, apele, pășunile, cu tot hotarul, ar fi proprietatea lor, pe care nu vor uita să o revendice pe cale legală, pașnică. Această declarație a fost repetată și cu ocazia prezentării sale în fața comisiei, când a mai formulat unele plângeri ale mai multor persoane sau chiar ale unor comunități întregi. Comisia l-a îndrumat pe calea obișnuită a justiției.

În ceea ce privește populația nu s-a observat nici o neliniște, dar stînd acolo mai multe ceasuri, după masă, în legătură cu una sau alta dintre plângeri, s-au manifestat, totuși, spiritele agitate. Numai avocatul amintit, Avram Iancu, i-a putut potoli. Comisia s-a convins pe deplin că poporul din aceea întreagă regiune se află în puterea lui Avram Iancu, pe care-l ascultă fără nicio șovăire.

Abrud 19 iunie

20. A fost depus rescriptul oficial al vicecomitelui nobilului comitat Zarand în care se anunță că la Hălmeag, în ziua de 10 iunie, Teodor Cristea originar din Vidra, comitatul Alba de Jos, a îndemnat populația comitatului la nimicirea ungurilor și la răscoală deschisă. Sub litera K. se înaintează mărturia obținută, fără violență, a numitului iobag arestat acolo, precum și descrierea acestui eveniment;

Întrucît pomenitul Teodor Cristea din Vidra, în legătură cu acuzația ce i-a fost adusă, s-a referit la oamenii Gheorghe Mărcuș și Man Ponori, ambii de acolo, judele nobiliar din plasă a fost avertizat să trimită, cât mai urgent, pe cei mai sus pomeniți în fața comisiei.

21. Rescriptul prea înaltului conte, guvernator în care, alăturat, trimite raportul membrului comisiei Nemegeyi János, care cere amânarea deplasării la Cîmpeni a fostei armate trimise la Abrud. Acesta are cinci anexe; guvernatorul cere ca cercetările să fie extinse și asupra problemelor semnalate de acestea.

Prin urmare, membrul comisiei, Nemegeyi János, a fost solicitat nemijlocit ca să înștiințeze comisia despre rezultatele anchetei ordonată de el despre excesele comise în păduri.

22. Judele nobiliar Bisztrai József raportează că, în urma solicitării comisiei din 15 l.c., a luat toate măsurile pentru ca poporul de la țară să meargă fără armă la târgul din 17 l.c. din Cîmpeni, ziua pentru care Avram Iancu a anunțat o adunare. Rezultatul a fost acela că poporul s-a adunat acolo într-un număr mai mare ca în alte zile de târg, dar nimeni n-a purtat arme.

În continuare raportează că, la prînz, a văzut intrarea unei mulțimi tumultuoase, în frunte cu Avram Iancu, în curtea sa (a judeului nobiliar) și, întrucît auzise de mai multe ori că Ioan Corcheș și zugravul Nicolae Corcheș instigă împotriva lui, fiindu-i teamă că poporul agitat îi va periclita viața, a dispus imediat înhămarea (cailor) plecând de acasă la Bistra; (sub *m.*) Prima parte a fost acceptată, iar cea de-a doua va sta în atenția comisiei.

23. Consiliul din Abrud dă explicații detaliate despre împrejurările de mai sus și indică martorii în această chestiune.

Acceptându-le, comisia se va folosi de ele în cursul activității.

24. De asemenea, Bisztrai József, în legătură cu cele raportate de el, dă explicații mai amănunțite, iar pentru a dovedi cele afirmate enumeră câteva date, indicând și martori; sub.o. iar de acestea comisia sa va folosi în cursul lucrărilor sale.

25. Confruntându-le pe toate cele amintite cu dispoziția înaltului Guberniu, comisia a fixat următoarele puncte pentru interogatoriu:

I. Dacă, în ultimul timp, au avut loc agitații în orașul Abrud și în împrejurimi?

a) Dacă răspunsul este afirmativ, atunci de ce s-au manifestat aceste agitații și între cine? În legătură cu toate acestea, martorul trebuie să enumere cazurile cunoscute care dovedesc cele de mai sus.

b) Cine au fost, nominal, autorii acestor agitații, cine a răspândit sau cine a contribuit la creșterea [în intensitate] a acestora? Pe ce bază afirmă martorul cele de mai sus.

20 iunie 1848

26. Comisia vede necesitatea informării Prea Înălțimii Sale, Guvernatorul.

27. Pe baza procesului verbal, aceasta se face pe scurt: judele nobiliar Bisztrai József raportează că ieri, la semnalul clopotelor, s-a adunat o mulțime de cca. 500 de oameni înarmați cu lănci care s-a postat în fața curții lui, pe drumul care vine de la Bistra la Abrud. Din această cauză, nu poate să se prezinte/fără a-și periclita viața, în fața comisiei și nici nu-și poate continua funcția; sub.p.

Totodată, notarul din Bistra, Meltzer Antal, raportează personal comisiei că și azi, venind aici, atât în piața din Bistra, cât și la Câmpeni, a văzut un mare număr de oameni înarmați.

Cazul anunțat cere o rezolvare sigură și imediată, cu atât mai mult cu cât asistența militară a comisiei ordonată de comitele suprem a fost sistată. Înălțimea Sa Guvernatorul este înștiințat și rugat cu respect ca, pentru menținerea liniștii și a siguranței la Bistra și Câmpeni, să binevoiască a ordona detașarea a câte unei companii de secui. Comitetul suprem al comitetului /Alba/ de Sus i s-a trimis o adresă pentru a da un dregător în ajutorul comisiei. Curtea marțială să fie gata imediat pentru a pedepsi pe cei care, eventual vor fi deținuți, în urma unor astfel de acțiuni violente: /în cazuri de urgență/. adunarea membrilor curții marțiale, care stau departe, să nu întârzie.

Urmează martorii și mărturiile acestora.

Primul martor, preotul ortodox Nicolae Fodor din Cărpiniș, 38 de ani, căsătorit, mărturisește pe baza credinței preoțești.

La prima întrebare: Stie că, la Abrud și în împrejurimi, au avut loc agitații;

(La a 2-a întrebare:) deoarece între locuitorii maghiari și români teama, ura și neîncrederea unora împotriva celorlalți au fost la fel de mari, alte evenimente nu poate menționa decât pe cele întâmplare cu ocazia unui târg săptămânal la Abrud, când au fost arestați câțiva oameni din Bucium de către garda cetățenească. Dar el nu a văzut nimic, căci atunci se afla la Cluj.

În legătură cu a 2-a/întrebare/: Cine sunt cei care au provocat agitația nu știe. Știe doar că, înaintea începerii dietei, unii români mai instruiți de pe aici au început să discute între ei despre soarta lor și anume că ar fi bine ca și ei să se sfătuiască asupra situației lor. Pentru aceasta s-au și adunat într-o zi la școala uniților; a fost prezent primarul orașului Nagy Károly și notarul Fűzi Samu; a vorbit poporului întâi Simion Balint, apoi Ioan Buteanu. Ultimul a comunicat adunării, printr-un discurs mai amplu, că punctele înaintate aici au fost elaborate în prezența lui la Cluj, la o altă consfătuire națională românească. Pentru a face cunoscute punctele de acolo și pe cele de aici, Buteanu și Balint au umblat prin mai multe sate ale domeniului Câmpeni, dar în satul său n-au fost.

Nicolae Fodor
preot din Cărpiniș

Al doilea martor, administratorul de mină, Botár Sándor, născut la Baia de Arieș, romano-catolic, 27 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, mărturisește:

În legătură cu prima/întrebare/: știe că spiritele au fost și sunt agitate.

În legătură cu cea de a doua/întrebare/: își aduce bine aminte că, sosind acasă de la Blaj, martorul a fost întrebat de preotul din Roșia Montană, Simion Balint, dacă a dat crezare acelor știri care au fost citite aici de pe afiș, în legătură cu mișcările românilor agitați de către sași? Martorul a răspuns că da, a dat crezământ. Balint i-a spus atunci că a fost dus în eroare; în ziua aceea, Balint a și convocat pe mai mulți români la adunare. Acolo s-a pomenit despre primarul Nagy Károly, despre directorul poliției Winkler, respectiv medicul Vég János. Tot acolo, /martorul a auzit expresii ca: tâlhari și hoți, dar, stând puțin cam departe, nu știe la cine s-au referit.

Peste o săptămână, preotul Balint i-a convocat pe toți cei din Roșia Montană în fața bisericii de acolo și, urcându-se pe un scaun, a spus că, la adunarea de la Blaj, el a depus un jurământ și vrea ca și cei adunați aici să jure, dar numai după ce le va explica, pe înțelesul lor, pentru ce anume depun jurământ, pentru ca nu cumva să fie înșelați, așa cum au fost atunci când au jurat la garda cetățenească. Adică, el le-a cerut să jure că vor rămâne credincioși, până la ultima picătură de sânge, împăratului, dar și unul față de altul și că nu vor ataca pe nimeni până când ei nu vor fi atacați.

Despre a treia /întrebare/ nimic.

Botár Sándor

Martorul al treilea, Kovátsits Mátyás, controlor la mina Sfânta Cruce de la Baia Roșie, 30 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În legătură cu prima /întrebare/: Spiritele sunt, întradevăr, agitate.

În legătură cu a doua /întrebare/: Teamă este mare între români și unguri, iar aceștia se tem mai mult de români, căci ei sunt mult mai mulți. Preotul unit de acolo, Simion Balint, precum și românii mai inteligenți ca Gheorghe Gritta Vlad, învățător

neunit, Grita Breza și încă un învățător unit colaborează cu preotul Balint în vederea ținerii acestor adunări. Balint, separându-se de garda cetățenească maghiară, a umblat într-o noapte la Baia Roșie numai cu gardiști români, beat și gălăgios, strigând că ungurii sunt hoți și tâlhari.

Întreține o corespondență permanentă cu cei de pe domeniul Câmpeni. Balint l-a întrebat pe martor dacă s-a alăturat și el ungurilor; a răspuns că el ține cu aceia cu care trebuie să țină după lege; Balint i-a reproșat că poate va regreta și, cu această ocazie, i-a înjurat pe unguri. Balint i-a explicat că uniunea o vor cei din Ungaria numai din cauză că, dacă se vor război cu ilirii și slavii cu care sunt în relații dușmănoase, atunci vor drept victimă pe transilvăneni. Despre cele spuse vor putea mărturisi minierii de la mina Sfânta Cruce adică Ninger Ferenc și Bruck József.

Kovatsits Mátyás

Martorul patru, văduva lui Ilie Bona din Roșia Montană, Granzo Barbára, reformat, 64 de ani, după jurământ, mărturisește:

În legătură cu prima /întrebare/: Spiritele sunt, întradevăr, agitate.

În legătură cu a doua /întrebare/: Preotul unit din Roșia Montană, odată, spre seară, acum 3-4 săptămâni, a umblat gălăgios cu românii, separat de maghiari, și l-a înjurat pe polițistul maghiar, spunând că ei n-au nevoie de polițiști maghiari, ci doresc polițiști români.

+ Văduva lui Ilie Bona, Granzo Borbára

Martorul cinci, Bona Miklós din Roșia Montană, reformat, 26 de ani, după jurământ, mărturisește:

Preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, și-a manifestat nemulțumirea față de polițistul maghiar Winkler, spunând că au nevoie de polițist român. Apoi, românii s-au adunat, cerând de la consiliu polițist român. Boér János, membru în consiliu, stă alături de români și, dacă aceștia vor cere ca el să fie polițist, îi va lua de nas pe unguri. /Simion Balint/ a convocat la o adunare pe românii de acolo, pe cei care au intrat în garda cetățenească și pe alții, cerându-le să depună din nou jurământ de fidelitate față de Împăratul Austriei, spunând poporului: când au depus primul jurământ în calitate de gardiști, n-au procedat bine, căci n-au cunoscut obiectul jurământului; i-a mai învățat ca să nu atace pe alții, dacă nu vor fi atacați.

În legătură cu a treia /întrebare/: La Roșia Montană, preotul Simion Balint; la Câmpeni, Iancu și Buteanu sunt conducătorii și dascălii poporului.

+ Bona Miklós

Martorul șase, Lörintz Mária din Roșia Montană, văduva lui Moise Cioara, neunit, 56 ani, după depunerea jurământului mărturisește:

În legătură cu prima /întrebare/: Liniștea veche și buna înțelegere de odinioară nu mai este: toți trăim în teamă.

În legătură cu a doua: în fața bisericii, preotul Balint a cerut un jurământ de la românii adunați acolo că nu-l vor părăsi până la moarte și că vor fi solidari; să nu se

mai facă pază, deoarece nu este necesară. A mai spus că lor nu le trebuie polițist maghiar, ci român, până când vor primi /un polițist român/ să nu-l mai asculte pe celălalt, ci numai pe maistru și pe administratorul de mină.

În legătură cu a treia – nu știe nimic.

+ Lörintz Mária soția lui Moise Cioara

Al șaptelea martor, minerul Gadó István, uni/tarian/, 32 de ani, căsătorit, după jurământ mărturisește:

În legătură cu prima: spiritele, întradevăr, sunt agitate.

În legătură cu a doua: în ceea ce privește situația maghiarilor și a românilor /se poate spune/ că Simion Balint, preot unit din localitate, a chemat pe românii de acolo în fața bisericii și le-a cerut depunerea separată a jurământului de fidelitate față de împărat; i-a îndemnat pe români la solidaritate, căci jurământul pe care l-au depus mai înainte a fost, după Balint, o înșelăciune.

În legătură cu a treia întrebare: agitatorii și ațâțătorii poporului român sunt următorii: Balint la Roșia Montană, Iancu și Buteanu la Câmpeni – așa am auzit de la mulți.

+ Gadó István

Martorul opt, Gadó János miner unitarian din Roșia Montană, 44 de ani, căsătorit, depunând jurământul mărturisește:

În legătură cu prima: spiritele sunt agitate.

În legătură cu a doua: constituie temă de discuție faptul că preotul unit din localitate, Simion Balint, ar fi spus că românii nu se tem de unguri, deoarece la un ungar vin chiar și zece români.

În legătură cu a treia: știu că Simion Balint la Roșia Montană și Iancu la Câmpeni sunt conducătorii și agitatorii poporului.

Gadó Janos m.p.

Martorul nr. nouă, Filip Spiridon, miner din Roșia Montană, de religie ortodoxă, 26 ani, căsătorit, depunând jurământul, mărturisește:

În legătură cu prima: Spiritele sunt agitate.

În legătură cu a doua: Despre relațiile dintre maghiari și români nu poate să spună altceva decât întâmplarea de acum aproximativ patru săptămâni când garda cetățenească a deținut, fără nici un motiv, pe Luca Petru, miner român din Roșia Montană, pe care l-a bătut și l-a dus la administratorul de mină.

În legătură cu a treia: nimic.

Filip Spiridon

La prima
La a doua
La a treia

nimic

+ Giorgiut Golgoț

21 iunie 1648

28. Pădurarul cameral Pataki Pál raportează că în ziua de 19 după masă l.c., la știrea judeului din Săcătura către judele nobiliar din plasă, după care un mare număr de militari străini sau hoți au trecut munții, aproape de Albac, poporul din întreg ținutul Câmpeni s-a speriat tare și cu iuțea fulgerului, s-au adunat aproximativ 600 de oameni cu fel și fel de arme. În ziua aceea, precum și în noaptea următoare, ei au păzit fiecare parte a hotarului Câmpeni și satul însuși. Întrucât trimișii care au fost delegați pentru a afla situația reală de acolo au combătut știrea, declarând că ea este falsă, neavând nici cea mai mică bază de credibilitate. Ar fi bine depistarea autorului acestei știri alarmiste, sub r.

În urma acestora și a înștiințării de ieri, situația existentă să fie adusă la cunoștința Înălțimii Sale, Guvernatorul. În ceea ce privește atacul poporului înarmat împotriva judeului nobiliar Bisztrai József, acesta are altă înfățișare în relatarea verbală a șpanului domenial din Câmpeni, precum și în raportul scris al pădurarului Pataki Pál. Căci, în urma relatării fără temei a judeului de la Săcătura după care /a văzut trecând pe acolo/ un mare număr de soldați străini înarmați sau hoți, s-a produs o mare teamă, la care poporul de pe domeniul de sus, Câmpeni și Bistra, s-a adunat fulgerător și în mare număr, stând de veghe înarmat toată noaptea. La Câmpeni și Bistra însă nu au stat în fața locuinței judeului nobiliar. Ci, în parte, în curtea lui Bisztrai Sándor, în parte pe câmp și în sat, unde au rămas chiar și ieri dimineața înarmați, împrăștiindu-se abia către seară. Ce se ascunde în spatele știrii viclene că, prin munți, trec soldați străini înarmați sau hoți, nu o putem ști până când dregătorul comitatens, care se va deplasa acolo, nu va lămuri lucrurile. Comisia nu poate decât să bănuiască faptul că ar fi fost vorba de o demonstrație românească pusă la cale, cu șiretenie, de un agitator.

Raportând, cu respect, cele de mai sus, reiese că judele nobiliar n-a fost atacat, nici drumul din fața locuinței sale nu a fost barat, ceea ce a recunoscut, venind personal în fața comisiei. Prin urmare nu este necesar ca forța armată să fie trimisă din Abrud la Câmpeni și la Bistra. Dar agitația în tot ținutul Câmpeni crește pe zi ce trece, fapt la care a contribuit demonstrația înscenată precum și ultima alarmă din noaptea trecută de pe domeniul de mijloc. Poate este vorba de niște planuri de mișcări românești care pot periclita, în mare măsură, întreaga țară, ceea ce dovedește și apelul anexat, tradus din românește în maghiară. După umila noastră părere se pot aștepta noi atacuri mai mari și /reale/ decât cel închipuit de judele nobiliar. Prin urmare, în legătură cu forța armată cerută în satele acelea, rugăm a se lua măsuri ca

două companii puternice de secui să stea îndată la dispoziția noastră, atunci când vom vedea necesară întrebuițarea acestora; atunci se va deplasa aici forța armată. Despre toate acestea să fie informat și comitele suprem al comitatului Alba de Sus ca să pună la dispoziția comisiei, cât mai curând, un dregător autoritar.

29. Se continuă ascultarea de martori.

Martorul unsprezece, Remetei József, farmacist din Abrud, unit, 35 de ani, depunând jurământul mărturisește:

În legătură cu prima: Spiritele sunt agitate.

În legătură cu cea de a doua: Maghiarii se tem de români. Stiu că, și aici, au avut loc adunări populare românești, dar eu n-am fost prezent. Am văzut că învățătorul Begnescu a apelat la un român pentru contribuție; astfel de contribuții s-au adunat, așa cum am auzit, și pentru a-l trimite pe Buteanu sau pe altcineva undeva. Preotul din Bucium, Iosif Țura, a făcut apel de două ori și la mine ca să subscriu la cererea pentru eliberarea avocatului Micaș, dar eu n-am iscălit. Atunci, Țura a răspuns că un astfel de român nu valorează nimic.

În legătură cu a treia: A auzit că Buteanu, preotul Simion Balint și Avram Iancu ar fi agitatorii poporului.

Remetei József, farmacist m.p.

Martorul al doisprezecelea, preotul unit din Bucium, Iosif Țura, 31 de ani, căsătorit, depunând jurământul mărturisește în legătură cu prima /întrebare/:
Spiritele sunt agitate.

Referitor la punctul 2. Agitația s-a produs mai ales pentru că unele persoane din jurul Câmpeniului au umblat pe vremea aceea prin Ungaria, unde urbaniul a fost abolit și, sosind acasă, au relatat despre eliberarea iobagilor de acolo. În urma acestora, poporul de aici a început să reflecteze și să ceară de la mai mulți, mai cu seamă de la preoți, sfaturi, urmărind să ajungă la același rezultat. Ca urmare, pe la mijlocul postului, s-a ținut cunoscuta adunare în școala greco-catolică de aici, la care au fost prezenți judele primar al orașului, Nagy Károly, precum și Füzi Samu. La această adunare s-au adoptat mai multe puncte care au fost aduse de la Cluj de către Ioan Buteanu și pe care le-a prezentat acolo. Ele au fost concepute sub formă de petiție pentru a fi înaintate Dietei. Adunarea a încredințat lui Ioan Buteanu și Simion Balint aducerea la cunoștință, în fața poporului, a petiției. Mai târziu am auzit că Simion Balint a și umblat la Câmpeni, în scopul menționat. De asemenea /interogatul/ știe că, pentru a înainta petiția în fața /adunării de la/ Blaj și în fața Dietei, s-a deschis o colectă benevolă.

Referitor la punctul 3. Nu știe nimic.

Iosif Țura
preot greco-catolic din Bucium

Martorul al treisprezecelea, dascălul ortodox din Abrud, Nicolae Begnescu, de 24 de ani, necăsătorit, după ce a depus jurământul, mărturisește privitor la punctul nr. 1.

Există agitație.

/La punctul/ nr. 2. Ungurii se tem de români, iar aceștia de unguri; temerea și supărarea ungarilor față de români a început de la cea adunare la care s-a hotărât enunțarea punctelor acceptate și adunarea de iscălituri din regiune. În atare scop, Buteanu și preotul Simion Balint s-au și deplasat prin sate. Pentru prezentarea /în public/ a petiției, adunarea a hotărât să se facă o colectă. Aceasta a și fost încasată din oferte benevole. Bani a colectat și martorul. Iritarea maghiarilor față de români a crescut după ce românii s-au reîntors de la Adunarea de la Blaj cu cocarde de culoare roșu-alb-albastru, pe care le-au purtat și pe aici.

Referitor la punctul nr. 3 nu știe nimic.

Nicolae Begnescu
dascăl român

Martorul al patrusprezecelea, dulgherul montanistic Mikola József, romano-catolic, de 28 de ani, căsătorit; după depunerea jurământului mărturisește privind punctul

Nr. 1. Există agitație.

/Privind punctul/ nr. 2. Românii sunt supărați pe unguri, ungurii sunt și acum joviali. Românii au părăsit cu toții garda cetățenească. Românii, fiind în majoritate numerică, au afirmat că, potrivit acestui fapt, trebuie să aibă mai multe voturi decât ungurii, ca atare românii să beneficieze de mai mulți dregători, iar ungurii să dispună de mai mulți dregători în Ungaria. Cârциumăreasa, doamna lui Kovács Miklós din Roșia Montană i-a spus martorului că numeroși români au afirmat deschis la ea în /local/, cum că răscoala românilor va fi și mai mare ca în anul 1784. Tot respectiva femeie a pomenit martorului despre cea declarație a preotului Simion Balint pe care acesta a făcut-o cu prilejul unei înmormântări: "Vom vedea cine va fi mai tare: acela care a mâncat fasole sau acela care a mâncat carne?"

Referitor la punctul nr. 3. Așa cum a auzit, instigatorii poporului sunt Buteanu, preotul Simion Balint și Avram Iancu.

Mikola József

Al cincisprezecelea martor, șeful montanistic Székely András, romano-catolic, de 37 de ani, căsătorit, mărturisește după ce a depus jurământul privitor la punctul

Nr. 1. Fără îndoială că există agitație.

/La punctul/ nr. 2. Ungurul se teme de român, românul de ungur; adică ungurii s-au speriat, deoarece se vorbea în public că va fi o răscoală românească mai mare de cum a fost în anul 1784.

Personal am auzit de la preotul Simion Balint că și Kossuth vrea să devină rege maghiar, dar el/martorul/ nu crede aceasta. Același lucru îl afirmase și șeful

montanistic de la Roșia Montană, Ioan Corpade. De asemenea, după ce s-a dat citire manifestului despre planul sașilor, Balint însuși a relatat martorului /Székely András/ că Vinkler /junior/, Szigethi, Vég și cel care a citit /manifestul/ sunt toți niște șmecheri. În afară de aceasta, Balint, în discursul său adresat poporului pe care l-a rostit în fața bisericii, l-a chemat pe acesta să ceară polițiști români, deoarece nu erau mulțumiți de Vinkler /junior/.

La punctul al 3-lea. Preotul Simion Balint a cutreierat mai multe sate în interesul petiției românești.

Székely András

Al șaisprezecelea martor, minerul din Roșia Montană, Neumer Samu, de 39 de ani, catolic, căsătorit, după ce a depus jurământul, mărturisește privind punctul

Nr. 1. Există o agitație /publică/.

Privind punctul nr. 2. Între unguri și români, atât în oraș cât și în împrejurimi /este discordie/. Aceasta a început atunci când a fost lansată ideea uniunii, întrucât maghiarii au dorit uniunea, românii însă nu. Pe lângă aceasta, preotul Simion Balint a povățuit poporul român ca să fie fidel împăratului, de parcă alții nu ar dori să fie tot atât de devotați ca și ei. I-a auzit pe români afirmând că ungurii vor să-și aleagă un rege calvin. /Neumer Samuel/ afirmă, în continuare, că preotul Balint i-a instigat pe români ca să ceară de la Consiliu un alt ofițer de poliție, și anume un român, fapt pentru care a intrat la Consiliu însoțit de mai multe persoane.

Privind punctul 3. Îi consideră pe preotul Simion Balint și pe Iancu drept conducătorii poporului. Primul a mers la Câmpeni și la Vidra ca să cheme /poporul/ să /susțină/ petiția.

Neumer Samu

Al șaptesprezecelea martor minerul Ninger Ferenc, catolic, de 20 de ani, celibatar, după depunerea jurământului mărturisește privind

Punctul nr. 1. Există o agitație /publică/.

Privind punctul nr. 2. Ungurii se tem de români; iar aceștia se tem de unguri. *Despre Simion Balint știe doar atâtă că i-a instigat pe românii de acolo ca să ceară un ofițer de poliție român, după care au și solicitat aceasta de la consiliu.*

Ninger Ferenc

Al optsprezecelea martor, minerul din Roșia Montană, Bruk József, /romano/ catolic, de 21 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului mărturisește referitor la punctul

Nr. 1. Nimic.

La punctul nr. 2. Știe doar atât că românii din Roșia Montană au cerut pentru dâștii un ofițer de poliție român.

La punctul al 3-lea. Nimic.

Bruk József

Al nouăsprezecelea martor, comerciantul din Abrud, Mihai Stupa, de religie ortodox, de 28 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului mărturisește privind punctul

Nr. 1. Există o agitație /publică/

La punctul nr. 2. Ceea ce deduce din faptul că, mai ales Buteanu, a fost acela care a condus poporul. El a declarat că nu vor accepta uniunea fără condițiuni, ca să nu fie înșelați de unguri. Martorul însuși a auzit acest lucru de la el. Iar când cei de aici au ajuns la Blaj, el i-a întâmpinat rostind un discurs cu prilejul căruia a zis că românii nu acceptă uniunea niciodată fără condițiuni și că se vor opune acesteia până la ultima picătură de sânge.

Privind punctul nr. 3. Stie, din auzite, că Simion Balint la Roșia Montană și Iancu la Câmpeni ar fi conducătorii poporului român.

Mihai Stupa

Al douăzecilea martor din Abrud, Korkés Éva, văduva lui Sulucz János, romano-catolică, de 65 de ani, după depunerea jurământului mărturisește privind punctul

Nr. 1. Există agitație.

La punctul nr. 2. Între unguri și români /există o neînțelegere/, dar nu cunoaște motivul și nici cazuri concrete.

La punctul nr. 3. Nimic.

+ Korkés Éva

Al douăzeci și unulea martor, directorul de poliție din Roșia Montană, Vinkler János, junior, de 26 de ani, romano-catolic, necăsătorit, mărturisește după depunerea jurământului privind punctul

Nr. 1. Într-adevăr, în oraș, există agitație.

Privind punctul nr. 2. [Legat de relația] dintre unguri și români. La aceasta, românii au dat motive [de îngrijorare], ceea ce reiese din următoarele: preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, instiga, fapt știut de toți nu numai la Abrud, ci și în împrejurimi, căci, împreună cu Ioan Buteanu, el a cutreierat satele, mai ales la Bistra și Câmpeni /sic!/ și acolo a adunat la un loc poporul de rând, neștiutor, ținându-le discursuri. Despre acest fapt sunt în măsură să relateze date sigure onorabili domni: judele nobiliar Bisztrai József, controlorul șpanatului regal Dumitru Moga și asesorul onorific al comitatului Alba de Jos, Kendi Péter. Iar despre cum anume s-a comportat domnul Simion Balint, atât la Roșia Montană, cât și în comitatul său, despre acesta, cel mai bine erau informați enoriașii lui, pe care preacuvioșia sa i-a silit să jure sub steagul albastru-roșu-alb, respectiv sub cel galben-negru ce, și în prezent, este arborat pe turnul unei biserici. Desigur că nu /a jurat/ loialitate actualului guvern, ci numai dânsul știa ce anume a jurat și în ce scop. Despre asta putea face mărturie mai ales preotul ortodox Ilie Pop și sergentul

montanistic /hutmanul/. Că domnul Simion Balint nu a influențat pozitiv /poporul/ în sensul loialității față de actualul guvern, reiese și din aceea că, după ce s-a înființat garda cetățenească, jumătate din membrii acesteia erau cetățeni români care nu numai că s-au înrolat, dar au și depus jurământul de loialitate față de guvern și oraș. Însă imediat ce domnul Simion Balint s-a reîntors acasă, nu știa de ce acești cetățeni de grai românesc, în pofida jurământului de credință depus, au părăsit garda. Că domnul Simion Balint a poruncit concetățenilor săi de grai românesc să părăsească garda fapt care s-a și întâmplat: despre aceasta putea să aducă dovezi controlorul minelor din Roșia Montană Szigethi Gyula István și Vinkler Károly; cel din urmă, împreună cu Dérsi Samu și Ūrmösi Ferenc putea să dovedească și aceea că instigările au fost extinse la Roșia Montană în așa măsură, încât au convins chiar și pe unele persoane de religie romano-catolică de faptul că ungurii l-au alungat pe sfântul monarh, pe Majestatea Sa Ferdinand și au numit un rege calvin. Cei de limbă românească afirmău peste tot acest lucru. Rezultatul acestor instigări a fost că, atunci când pe turnul bisericii au arborat steagurile mai sus amintite care nu reprezentau culorile guvernului, /fapt întâmplat/, cu prilejul ospățului și dansului ținut atunci, cei de limbă românească au ovaționat împăratul roman cu aceste cuvinte: „să trăiască Împăratu romanilor”. Cu același prilej l-au ovaționat și pe Ferdinand. Despre asta puteau depune mărturii: Szigeti Gyula István, Vinkler Károly și membrii tarafului țigănesc al lui Berki. Din aceasta reiese că poporul /român/ a fost intrigat, deoarece presupunea că ungurii ar avea un rege separat de împăratul roman /sic!/. De asemenea, ține de datoria mea să dezvălui că faimosul instigator Francisc Micaș, iarna trecută, a fost pe la Roșia Montană în casa lui Simion Balint. Acest lucru îl știe medicul chirurg din Roșia Montană, Vég János. De asemenea consider de datoria mea să dezvălui că șeful minier din Roșia Montană, Pápai Sándor, a venit la mine, ca la un director de poliție, aducându-mi la cunoștință că, marțea trecută, a fost la șeful minier, Simion Tomuț. Acolo erau prezenți câțiva mineri din Roșia Montană; de asemenea, sus-pomenitul șef minier, Simion Tomuț, împreună cu soția, fiul lui Falcă cu soția, Gheorghiuț, clopotarul greco-catolic, Simion Hențel Nuțu și domnul Simion Balint. Domnul Simion Balint a început aici să-l ponegrească de-a binelea pe Vinkler János senior, pe Vég Janos și pe mine, în calitatea mea de director al poliției din Roșia Montană. De asemenea /i-a ponegrit/ și pe prim-judele /diriguitor/. Tot aici, domnul Balint a spus că, în zadar, ați interceptat scrisoarea lui Buteanu, deoarece continuă să primească și va primi în viitor scrisori de la Buteanu. În continuare a mai spus că, în actualele împrejurări, maghiarii ar face mai bine dacă ar da mâna cu dânsul, deoarece, în caz contrar, va fi vai și amar de ei. Vor vrea și atunci sa-i dea mâna, dar va fi prea târziu. Tot acolo, și cu același prilej, s-a lăudat că /deși/ nu prea are încredere în românii din Roșia Montană, deoarece sunt puțini, în schimb, și-a pus speranța cea mai mare în românii de pe domeniul Câmpeni. De acolo îi vor putea sta la dispoziție într-un număr mai mare. Despre aceasta ar putea depune cea mai precisă mărturie sus-pomenitul Pápai Sándor, deoarece a fost prezent. Instigarea și îndemnul la răscoală este atestat și de acea faptă a domnului Simion Balint care nu s-a sfiit să ducă lucrurile până acolo, în comitatul său, încât el, împreună cu 48 dintre ai săi, să revendice de la onoratul nobil consiliu din Abrud un nou director de poliție, de grai românesc, pentru cei de aceeași limbă din Roșia Montană.

/Martorul/ consideră că această ispravă va fi raportată /forurilor superioare/ și, de aceea, cei ce ar dori să aibă informații detaliate despre ea să se adreseze onoratului nobil consiliu din Abrud.

Cine sunt provocatorii, despre asta, personal, aș putea răspunde doar atâta că principalii instigatori sunt: preotul Simion Balint; Avram Iancu, născut la Vidra și Ioan Buteanu care se ascunde la Sibiu. Există însă, din belșug, și instigatori mai puțin însemnați care, activând în taină, nu au putut fi depistați /de martor/; un asemenea instigator, mai mărunț, este și Alexandru Corpade. Despre dânsul, cel mai mult poate ști Vég János. Despre aceste instigări și, în speță, despre lăudăroșeniile lui Simion Balint ar putea să mărturisească minerul din Roșia Montană, Jánki Gyura János (Papusă). Ulterior am auzit de la domnul Vég János că, pe Vinkler Károly, nu numai că l-au amenințat, dar au vrut să-l și omoare prin ucigași angajați. Despre aceasta poate să mărturisească soția lui Alexandru Cioară. Despre instigările împotriva celor de limbă maghiară comise de Simion Balint ar putea depune mărturie cetățeanul jurat Molnar János, Nicolae Falici, hutmanul din Roșia Montană Torki, Cioară Pascu a Vanului, Alexandru Creț, Ștefan Țura, Gergely József, Gheorghe Galgoț Falcă și Simion Tomuț. În fine, declar că, atunci când Jánki György l-a întrebat pe Simion Balint, în adunarea populară de ce cutreieră satele instigând, Balint a răspuns că el are poruncă dintr-un loc mai înalt să mențină poporul în liniște până la proxima dietă. Acestea le-a auzit însuși martorul, deoarece a fost prezent chiar el la numita adunare.

La punctul nr. 3: a răspuns în cadrul punctului nr. 2.

Vinkler János /junior/
m.p. director de poliție

Al douăzeci și doilea martor domnul avocat de la judecătorie Tóth György, unitarian, de 39 de ani, după depunerea jurământului mărturisește, privind punctul nr. 1.

Că aici la Abrud și în împrejurimi a apărut o agitație publică între cetățenii maghiari și români, este un fapt știut de către dânsul și, în calitatea sa de autoritate orășenească, a și raportat aceasta forurilor superioare.

Referitor la punctul numărul 2. Piatra de temelie a acestei agitații atât aici în oraș, cât și în împrejurimi, a fost pusă de avocatul român Ioan Buteanu, recent venit în localitate. /Martorul/ afirmă acest lucru, fiind pe deplin convins. Încă pe la sfârșitul lui martie sau începutul lui aprilie a.c., /Buteanu/ venind acasă de la Cluj, cu prilejul unei adunări funcționărești, s-a pronunțat împotriva uniunii și a națiunii maghiare. Si anume, cu acel prilej, onoratul domn avocat Füzi Mihály, care detesta purtarea culorilor naționale /românești/, atunci când tinerii români începură să poarte culorile albastru și alb, l-a întrebat /pe Buteanu/ ce rost are adoptarea culorilor albastru și alb din partea românilor: acesta a explodat ca praful de pușcă și a început să explice, cu mare vehemență, rostul culorilor. Concluzia sa a fost că acelea sunt culori românești. Imediat a mai adăugat că “ungurii sunt nerecunoscători față de români; că, și în prezent, uniunea este o politică josnică, având tendința de a oprima

total pe români de către unguri. Ori, dacă ungurul ar privi înapoi, ar putea să constate că românii au dobândit ungurilor Ardealul; și anume, atunci când ungurii s-au stabilit în Ardeal, țara, sub principele Gelu, era a românilor; ei erau domnii pământului. Martorul, auzind acestea, a întrebat în auzul mai multor colegi evocați și a mai multor persoane prezente: cum poate să afirme că maghiarii îi oprimă pe români, când îi eliberează din iobăgie și îi încetățnesc, făcându-i egali cu dâșii? La aceasta a răspuns quasi evasiv că faptul în sine nu e decât o scamatorie, deoarece maghiarii sunt încă din copilărie incumbați cu ură și invidie față de români. Astfel, maghiarul nu ar dori niciodată pentru viitor, binele românului. Deși martorul, colegii săi și consilierul Gelei József au vrut, cu tot dinadinsul, să-l abată de la acest principiu eronat, totuși el a continuat să-și țină cuvântările sale instigatoare sălbătice, exacerbate și zgomotoase, ceea ce constituie un atac neobrăzat. Ca o consecință a acestor cuvântări, în sânul poporului român nu s-a putut auzi altceva, decât că uniunea este o șmecherie născocită pentru oprirea românilor, pomenindu-se despre libertatea /din timpul/ lui Gelu de odinioară. În mod cert nu am cunoștință de[spre] o răscoală generală, nici de[spre] starea de agitație, doar de realitatea legată de o aglomerare populară recentă în care fiii lui Pașca și unii membrii ai familiei Devian au bătut niște tineri din Roșia Montană, la Hebnad și au spus că vor mânca tocană ungurească. Despre aceasta ar putea oferi date mai precise rapoartele comisiei de anchetă, detașată pentru acest caz.

La punctul al 3-lea. Autorul agitației /publice/ este Ioan Buteanu. Atâta timp cât n-a fost aici, între unguri și români nu a existat zid despărțitor. Acolitul său este Simion Balint, preotul unit din Roșia Montană care, împreună cu Buteanu, a cutreierat satele rostind discursuri instigatoare. Mai mult, s-a închis în biserică și a pus poporul să jure că se va revolta. Despre un asemenea conclav știe fiica lui Petru Țăran, Piri, care locuiește la Roșia Montană, la Orlea, în apropierea bisericii. În răspândirea agitației /publice/ este amestecat și dascălul ortodox din Abrud, Begnescu. Acesta a mai și colectat bani de cheltuială pentru Buteanu. Că, întradevăr, a adunat bani, acest lucru îl știe de la domnul Farkas Tamás care a declarat că Nicolae Mladin Rafila i-a spus că i s-au tras 2 florini de argint din salariu pentru Buteanu. Un alt instigator de prin împrejurimi este un tânăr cu numele Iancu care, potrivit zvonului, a răsculat aproape toată partea superioară a domeniului /fiscal/, punându-l pe picior de luptă împotriva ungurilor.

În continuare am auzit de la onoratul domn avocat Rákosi Lajos că, la Stompea, e un tânăr de 15 ani care știe că, în satul său, preotul s-a închis în biserică cu gospodarii cei mai buni și a ținut cu ei o conferință secretă; preoții amăgesc poporul că ceea ce face Iancu este din porunca împăratului. Despre Begnescu, martorul a aflat încă de la domnul jude suprem /diriguitor/ Nagy Károly că a compus un cântec de batjocură provocator împotriva ungurilor, învățându-i pe copiii de la școală. Un exemplar al acestui cântec de batjocură se află chiar la domnul jude suprem /diriguitor/. În fine, /martorul/ știe de la onoratul domn consilier Lénár Sándor că, potrivit listei /de colectă pentru Buteanu/, și fiul lui Csányi István a depus cinci /florini de/ aur, după cum afirmă numitul fiu al lui Csányi, iar până în prezent s-au strâns 80 de /florini/ de aur pentru Buteanu. De asemenea au fost adunări la

preotul greco-catolic din Abrud. Niski István junior /i-a povestit/ lui Gulyás Sándor că a fost amenințat de un om din Mecea, de fiul lui Gligore, că „bine-bine, ați adus voi soldați care vor sta aici o săptămână, două, dar, după ce vor pleca, vai și amar de voi. Vom năvăli asupra voastră și nu va rămâne niciun picior de ungur”.

Recunosc că această mărturisire îmi aparține.

Tóth György m.p.

Al douăzeci și treilea martor, domnul avocat judiciar Farkas Tamás, de 54 de ani, unitarian, căsătorit, mărturisește după depunerea jurământului, la punctul nr. 1.

Agitații /publice/ nu numai că au fost la Abrud și la hotarele acestuia, la Roșia Montană, la Zlatna precum și pe fostul domeniu superior, la Câmpeni respectiv în satele aparținătoare acestora, ci ele sunt și acum în permanentă creștere.

La punctul nr. 2. Agitațiile au apărut și se manifestă începând de la deteriorarea păcii, iubirii, concordiei și încrederii care a existat până acuma între locuitorii maghiari și români de aici. Cazurile pe care le cunosc sunt următoarele:

a) Martorul s-a stabilit, în prima lună a anului 1824, la Abrud în calitate de purtător de cuvânt /avocat al ne-nobililor/ deoarece atunci nu era decât un singur avocat. Stabilirea sa aici a fost ușurată și de faptul că dânsul nicăieri n-a constatat o armonie și o concordie atât de frumoasă între români și maghiari ca la Abrud și în hotarele acestuia, la Roșia Montană și Corna. Concordia și simpatia reciprocă de aici a fost ceva fără seamăn; nu a existat nici o aluzie la naționalitate sau religie. Au fost impresionante înmormântările greco-catolicilor și ortodocșilor la care au participat și maghiari. O nuntă, o petrecere, un carnaval sau o sărbătoare câmpenească nu era considerată de român destul de festivă, dacă nu era onorată de prezența câtorva maghiari. Așa au decurs lucrurile până în anul precedent, 1847. Nu cunosc niciun caz din anul trecut ca vreun ungur să se fi amestecat între români cu prilejul petrecerilor publice, la nunți sau petreceri de vară.

b) Începând din anul trecut, românii s-au auto-izolat, au devenit tăinuitori, au început să-și jelească națiunea lor din cauza oprimării, mai ales din iarna trecută încoace. Stau de vorbă pe străzi, în grupuri separate, țin adunări nocturne. În primăvara trecută au protestat împotriva uniunii. Însă uniunea n-a fost înțeleasă decât de partea inteligentă. Poporul de rând, mai ales ortodocșii, au interpretat uniunea în așa fel că vor trebui să devină greco-catolici. La care ortodocșii au spus că, până vor avea o picătură de sânge, nu vor accepta așa ceva. Martorul a încercat să explice acestor dezinformați furioși că uniunea nu înseamnă ca ortodocșii să devină greco-catolici și că Ardealul să se unească cu Ungaria.

Ceea ce însă nu am reușit să-i fac să înțeleagă pe dezinformați.

c) Până acum valahii !/! au fost numiți rumuni, !/! dar, începând din iarna trecută la Abrud, ei au adoptat numirea de români !/!. Aici, ortodocșii au avut până în iarna trecută un dascăl iubit de toți. Începând de doi ani, când elevii săi dădeau examen, el invita - ca și în anii precedenți - pe oamenii de vază /la festivitatea școlară/. Veneau funcționarii consiliului și ai camerei /regale/. Acest dascăl era, deci, apreciat /în unanimitate/ până în primăvara trecută. Dar de atunci s-a înrăit de tot. A

început să se creadă mai mare decât un dregător de la oraș; a început să pună asemenea întrebări elevilor săi în timpul predării: „Ce ești tu”? La care copilul răspundea: „Român”. „Dar celălalt?” Copilul răspundea: „Magar”!/ Referitor la aceasta, /învățătorul/ a declarat că el nu învață /pe copii să spună/ magar, ci maghiar. Însă eu /martorul/ sunt de 54 de ani și așa știu că magyar-ul e /în românește/ ungar și nu maghiar. Asemenea instrucție denotă o agitare /publică/.

d) Aici, la Abrud, avocații sunt în număr așa de mare, încât toți laolaltă nu cumulează un venit care să ajungă măcar pentru doi, pentru a putea trăi/în mod onorabil. Totuși, românii și-au adus, în anul precedent, pentru ei un /alt/ purtător de cuvânt. Acestuia i-au promis un salariu anual prin colectă, de circa 60 de /florini/ de aur. Acest avocat s-a și stabilit aici. Ca și celibatar a fost găzduit la popa Amos. Numele lui este Ioan Buteanu. După ce s-a stabilit aici, preoții au anunțat în fiecare biserică faptul că /românii/ cei care au procese să se adreseze lui. Această realitate a pricinuit un pas mare în izolarea românilor de unguri.

e) Acest procurator /avocat/ român, aparent, s-a comportat foarte bine. Martorul a avut mare încredere în dânsul. I-a cedat și procese mărunte, ca la un om nou, să aibă de lucru. Odată însă, avocatul s-a angajat la barou într-o mare dispută cu colegii săi. Martorul nu a putut să fie atent, deoarece a avut ceva de scris în barou și /în general/ nu a putut să fie atent la tot ce se petrecea. Însa, în timpul discuției vehemente, l-a auzit vorbind pe Buteanu, pe care l-a considerat până atunci om cinstit, că uniunea este periculoasă, deoarece tendința ei este de a oprima națiunea română. Or, românului trebuie să i se ridice o mai mare cinste, deoarece Ardealul străvechi a aparținut românilor. Acest lucru este atestat de domnia lui Gelu. Ce s-a întâmplat cu discuția, /martorul/ nu știe. Din cauza preocupărilor sale de atunci nu a putut să fie atent la întreaga discuție referitor la care ceilalți colegi avocați ar putea să spună lucruri mai precise, fiind participanți la discuție. Martorul își amintește însă, în mod limpede, de esența principiului [susținut de] Buteanu și poate să declare sub jurământ că Buteanu este de acord cu uniunea în mod condiționat și anume de așa manieră ca națiunea română să devină pe deplin o națiune /cu toate drepturile/, în caz contrar, uniunea nu se poate realiza fără vărsare de sânge.

f) În ziua de 24 a lunii precedente, în martie, Ioan Buteanu s-a dus la Cluj. Martorul știe acest lucru, deoarece a trimis prin dânsul, într-un anumit loc, 60 de /monede/ de aur. El a poposit la avocatul cu numele Micaș sau chiar a stat la el tot timpul, ceea ce știe de acolo este că a trimis prin dânsul o scrisoare fiului său, Farkas József.

g) Acest Ioan Buteanu a petrecut câteva săptămâni la Cluj. De acolo, imediat ce a venit acasă - după cum știe, în săptămâna mare din ajunul paștelui - membrii români din garda cetățenească de la Abrud au părăsit brusc această gardă și românii și-au exprimat dorința de a înființa o nouă organizație /para/militară, la casa celui de-al patrulea vecin al martorului, la Gherasim Muncaci. Dar directorul de poliție, onoratul domn Diószegi, a curmat acest lucru.

h) Ioan Buteanu a obținut ajutoare pentru instigare, deoarece românii au colectat /bani/ pentru ca dânsul să poată cutreiera țara. Colectorul a fost cantorul ortodox Gherasim Muncaci, dascălul Begnescu, dascălul greco-catolic Ioan Nemeș

și încă un locuitor din Abrud, poate Gheorghe Borza care, așa se vorbește și azi, păstrează lista la dânsul ca, în caz de nevoie, să o poată prezenta. Existența colectei pentru Ioan Buteanu este atestată și de faptul că un miner concetățean al martorului, Nicolae Mladin Rafilă s-a plâns martorului că și de la el au smuls cu forța în casa lui Gherasim Muncaci, din aurul său disponibil, în favoarea lui Ioan Buteanu, doi florini de metal, ceea ce lui i-a căzut rău.

i) Așa cum își amintește martorul, Ioan Buteanu s-a înapoiat la Abrud în săptămâna cea mare din ajunul Paștelui care trecuse. Dar n-a stat mult, căci s-a dus la prima Adunare de la Blaj. De atunci până astăzi nu s-a reîntors acasă. Ce consecințe a avut mai târziu plecarea lui Ioan Buteanu, acest lucru este de domeniul agitației /publice/. Si anume, martorul fiind posesorul unei gospodării modeste la Daia Română, după soție, această avuție, împreună cu gospodăria /de acolo/ a cumnatului sau Ludovic Boer, care este întocmitor de liste la Guberniu, erau date în arendă pentru 90 florini de metal. Soția martorului, /născută/ Ioana Boer, în ziua de 24 mai trecut, a mers la Daia Română. Ajungând în sat a auzit gălăgie mare. Poporul vocifera să trăiască regele și să piară intendentul episcopului catolic, Baranyai Sámuel. Numitul intendent a fugit din sat tocmai în ziua aceea. Cu prilejul sosirii soției martorului, o mare mulțime de oameni s-a adunat în fața casei sale; din această cauză, de spaimă, soția martorului a primit friguri /nervoase/, de care nici până azi nu s-a vindecat, în pofida tuturor tratamentelor medicale. Deși țăranii nu s-au atins de soția martorului, ea fiind de naționalitate română, în schimb, au întrebat-o ce se va întâmpla cu ei? Aceștia s-au convins că Adunarea cea mare de la Blaj este foarte salutară pentru români. Acolo au fost prezenți nenumărați oameni, printre ei, tot timpul au umblat cei 16 canceliști ai regelui: Bărnăuțiu, Cipariu, Buteanu, Nemeș, Iancu – pe ceilalți, soția martorului nu i-a putut enumera, deoarece, probabil, nici oamenii nu le-au pomenit numele la toți. După plecarea oamenilor, soția martorului l-a luat cu binele pe cel mai bătrân jeler al familiei, pe Gheorghe Buican, și l-a întrebat în taină, ce s-a întâmplat, de fapt, la Blaj? Acest om mai vârstnic a grăit că, acolo, scaunul episcopului greco-catolic, al acestui hoț bătrân (cu toate că jelerul era greco-catolic) a fost răsturnat, deoarece ține cu ungurii. În schimb, episcopul ortodox Șaguna este un om adevărat, deoarece le-a distribuit bani și ține cu regele, nu cu ungurii, cum face bătrânul hoț Lemeni. Soția martorului i-a explicat însă, în zadar, că respectivii canceliști nu sunt canceliștii regelui – Buteanu este avocat la Abrud și tânărul Iancu este fiul unui dogar din Vidra /de Sus/, al lui Alexandru Iancu.

La punctul al 3-lea. Cine sunt pricinuitoarii agitației, acest lucru nu-l pot ști, ci doar îl bănuiesc; în schimb, propagatorii ei, căpeteniile, au fost:

aa) Ioan Buteanu, preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint și tânărul Avram Iancu.

bb) Așa cum am spus mai înainte, în localitatea noastră, Buteanu a colectat bani plecând cu ei – poate și acuma instigă. Simion Balint, umblând pe la Abrud, a tras la vecinul martorului, la Nicola Moldovan, și locuiește la el și astăzi. Acest om, stând cu coatele la geam, i-a proslăvit atât de mult pe români, încât /martorul/ s-a plictisit ascultându-l. Din cauza vociferărilor sale, l-a crezut chiar tulburat mintal. După ce Balint a plecat la prima Adunare /națională/ de la Blaj, s-a răspândit vestea potrivit căreia acolo ar fi fost arestat în calitate de instigator. Dar, venind acasă,

atunci când a pășit prin fața porții matorului, în compania vecinului său /al matorului/, al preotului greco-catolic, Nicolae Moldovan, matorul l-a întrebat în mod confidențial: oare domnul a scăpat din arest? La care el /Simion Balint/, apucându-l pe mator de piept, a început să-i grăiască cu severitate că persoana sa nu e de așa natură ca să poată fi arestată. În caz că el ar fi arestat, nu ar garanta că n-ar izbucni vreo răscoală. În acest caz ar curge un pârâu de sânge la Abrud; că o să tragă el la răspundere pe domnul prim-jude /diriguitor/ Nagy Károly, pe familia Füzi, de asemenea pe Námesi și pe Vinkler Károly. Cu toate acestea, matorul nu a putut să nu considere gestul de a fi apucat de piept decât acela potrivit căruia Balint ar fi fost supărat și pe dânsul. De asemenea, atunci când Balint s-a deplasat săptămâna trecută la Zlatna, de unde a fost rechemat de comisie, înainte de plecarea sa, pe la orele 4, stând cu coatele în geamul lui Nicolae Moldovan a elogiât atât de zgomotos națiunea română, încât drumetii s-au oprit în fața casei. Printre altele a afirmat că va pleca la Sibiu, la șef, și va menține onoarea națiunii române.

cc) Anterior cu câteva săptămâni, într-o zi de luni, cu prilejul târgului săptămânal, în oraș, s-au produs concomitent în patru locuri diferite, la cârciumi și pe străzi, încăierări printre români. Potolirea lor nu s-a reușit; întrucât polițiștii nu erau suficienți, unii membrii ai gărzilor cetățenești au pornit și ei în ajutor. Cu acel prilej s-ar putea ca vreun român să fi primit vreo împușcătură în timpul încăierării. Vestea răspândindu-se printre români, aceștia s-au plâns zgomotos că ungurii se comportă urât cu românii. În ziua următoare, tânărul Avram Iancu care, cum afirmase el, s-a deplasat la Sibiu /sic!/, atunci când era să plece, l-a zărit pe mator de la preotul greco-catolic Nicolae Moldovan observând că stă cu coatele în geam. Imediat a sărit la el călare, amenințându-l pe mator cu severitate ca să nu se comporte atât de urât cu românii cum s-a întâmplat ieri și să spună matorul tuturor dregătorilor din oraș ca să nutrească respect față de români și să tremure de pericolul care îi paște dintr-acolo – și a arătat cu brațul spre răsărit.

Farkas Tamás
avocat judiciar

În ziua de 23 a lunii Sfântului Ioan /iunie/ anul 1848 (în ziua de 22 fiind sârbătoare)

La nr. 30. Măritul Scaun Gubernial Regesc Suprem. în ziua de 16 a lunii și anului curent, înștiințează comisariatul sub nr.7532. Întrucât constată din raportul comisariatului, înaintat în 14 a lunii curente, că majoritatea locuitorilor din Câmpeni și împrejurimi se înarmează cu coase și lănci; și, întrucât din acest motiv, se poate aștepta în viitorul apropiat la o răscoală, i s-a adresat o cerere Prea Înălțimii Sale Comandantului Suprem al armatei /din Transilvania/, fiind rugat ca, în măsura posibilităților, să detașeze aici la Abrud cel puțin încă o companie – sub r.

Se ia la cunoștință.

La nr. 31. De asemenea, Înălțatul Scaun Gubernial Regesc Suprem aduce la cunoștință, în ziua de 17 a lunii și anului curent, sub nr.7586, pentru o lămurire deplină că: acele cereri scrise ale preoților din Abrud, Vidra, Bucium, Câmpeni, Cărpiniș și ale unor localnici din împrejurimile acestora, în care dau garanții că, în pomenitele locuri și în apropierea lor, liniștea și ordinea nu vor fi tulburate, cerând ca acuzatorii nedemni să fie pedepsiți și, totodată, acolo să nu fie adusă armata, sub s.

Cu prilejul lucrărilor de cercetare, în urma poruncii ca, în raport cu posibilitățile în această chestiune, să se trimită o dare de seamă Guvernului regesc suprem – acesta se va face pe baza altor rapoarte /parțiale pe care le vor primi investigatorii/.

La nr. 32. Măria Sa Domnul Guvernator, în ziua de 15 a lunii și a anului curent, sub numărul prezidial 1552, transpune consiliului suprem al Guvernului raportul consiliului din Abrud. În acesta este vorba de îndemnul la revoltă al tânărului Avram Iancu pronunțat la Câmpeni și în împrejurimi care este evident. De aceea /raportul consiliului din Abrud/ se transferă, ca cercetarea să se extindă și asupra acestor îndemnuri, iar, dacă se va ivi vreun prilej, atunci numitul instigator să fie arestat – sub **t**.

Raportul și anexele sale vor fi utilizate de comisie în decursul activității sale; de asemenea, va lua măsuri cât mai urgente pentru arestarea numitului instigator.

La nr. 33. Măria Sa Guvernatorul suprem, în demersul său din 16 a lunii și a anului curent, sub numărul prezidial 1573, se adresase consilierului Guvernului suprem. A trimis raportul comitelui suprem al comitatului Cluj, Matskási Pál, pentru a fi folosit cu prilejul investigărilor amintite în demers. Din acest raport reiese că un avocat a rostit o cuvântare cu prilejul târgului din Câmpeni, îndemnând poporul român să se înarmeze, – sub **u**.

Va servi pentru anchetă.

La nr. 34. Vicecomitele comitatului Zarand, Hollaki Albert, înaintează chemarea tânărului Avram Iancu adresată judei sâtesc din Blăjeni (comitatul sus numit), redactat în limba română – sub **v**.

Întrucât această adresă a fost înaintată doar în copie, numitul vicecomite este rugat să trimită și originalul.

La nr. 35. Comitele suprem al comitatului Alba de Jos aduce la cunoștința comisiei că a ordonat, de urgență, judei suprem /dirigitor/ din comitat, Benedek József, să poamească imediat la Abrud în ajutorul comisiei și să rămână acolo până va fi înlocuit de un alt dregător cercual, – sub **w**.

Se ia la cunoștință.

36. Se continuă luarea depozițiilor de la martori.

Al douăzeci și patrulea martor, hutmanul minier Iosif Tomuța, greco-catolic, de 50 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește referitor la

punctul nr. 1, nr. 2 și nr. 3 că în general: i-a auzit vorbind pe oameni că ungurii și-au ales un rege calvin. Însă, de la cine a auzit, nu mai știe.

+ Iosif Tomuța

Al douăzeci și cincilea martor, șpanul cameral domnul Lázár György, romano-catolic, căsătorit, de 57 de ani, după depunerea jurământului declară privind

punctul nr. 1. Într-adevăr, la Abrud și în împrejurimi, a existat agitație, deoarece *privind punctul nr. 2*, preotul greco-catolic din Roșia Montană cu numele Simion Balint a ținut adunări secrete pe la casele iobagului regesc Ioan Corcheș și la

fratele acestuia Nicolae Corcheș, aici la Câmpeni. La ele au participat Teodor Tioc, Constantin Coteș, preotul ortodox Ioan Patița, vistiernicul regaliilor Iosif /Șterca Suluțiu și învățătorul /domeniului/ regal Petre Ioanete. În menționatul scop, la 6 aprilie, numitul preot Balint, avocatul Buteanu și tânărul avocat din Vidra /de Sus/, Avram Iancu, s-au deplasat la Câmpeni. După ce s-au adunat în jurul bisericii ortodoxe mai multe mii de persoane de grai românesc, numitul Balint și-a început /discursul/ prin următoarele cuvinte instigatoare: „Fraților romani /sic!/ A venit timpul ca, în sfârșit, să ne eliberăm de sub jugul pe care ungurii ni l-au așezat cu forța pe gât. De fapt, pământul țării ardelenesti n-a fost niciodată al ungurului, ci ungurul, înșelând pe sârmanii și neștiutorii români cu promisiuni, a întins mâna națiunii românești. După aceea, folosindu-se de siretlicuri, încet-încet i-a subjugat. De atunci, – a spus /Balint/ secole de-a rândul i-a chinuit pe români, excluzându-i aproape de la toate drepturile. Nu i-a cooptat în dregătorii numai pe câțiva greco-catolici, ca să nu fie bătător la ochi. Ungurii i-au aplicat 50 de lovituri de bătă episcopului ortodox. La fel au fost bătuți cu bătele și preoții români /ortodocși/. Lui Balint i-au dat anual un salariu de 200 de florini ca să nu fie bătător la ochi, iar preotului ortodox, nimic. În schimb, preoților romano-catolici li s-au dat mai multe mii /de florini/. Din acestea, puteți vedea, voi urmași ai romanilor, cât de mult am fost oprimați din partea națiunii maghiare”. Acest discurs a fost aclamat cu strigăte puternice de să trăiască și, imediat, s-a produs o mare agitație împotriva națiunii maghiare, agitație care, după cum se știe, zi de zi a crescut. Avocatul Buteanu, în schimb, a declarat că el de mult își bate capul cum ar putea-o ajuta pe sârmana națiune românească. După această /primă/ adunare, nu a trecut săptămână în care să nu fi avut loc două-trei adunări. Ele au fost convocate de tânărul Avram Iancu din Vidra /de Sus/ și au fost ținute nu numai în piață și pe străzi, ci și în Camera fraternității și în sălașurile regale, în timpul nopții. Iar tânărul Avram Iancu, care are rolul principal pe domeniul /regal din Câmpeni, ținând mari adunări și de la proclamarea legii statariale încoace, a agitat fără întrerupere poporul, spunând: nu vă temeți de loc, deoarece cu legea marțială se intenționează numai să vă bage în sperietți; astea toate, nu-s decât înșelăciuni. Dovada /atitudinii lui Iancu/ este și aceea că, la un târg anual care s-a ținut recent la Câmpeni, s-a urcat pe balustrada podului și a poruncit poporului, în auzul martorului, ca să se înarmeze, deoarece ungurii și secuii împung cu baionetele și-i ucid pe români peste tot unde-i găsesc; ei dezonoarează fetele virgine, după care le străpung cu baioneta. În continuare a grăit: „Aveți grijă și voi urmați la rând. Fiți gata ca să ne putem apăra până la ultima picătură de sânge”. Dar uneltirile acestor instigări neîncetând, acum recent, a emis o proclamație scrisă împreună cu aliații săi secreți, care a fost adresată nu numai localităților acestui domeniu /regal/, ci și tuturor localităților vecine și în care li se aduce la cunoștință că, în Câmpeni, ar intenționa să năvălească armata secuiască și tâlharii. Ca urmare a acestei născociri diabolice, s-a dat alarma trăgându-se clopotele. Pe fiecare deal și munte /s-a dat alarma/ prin strigăte de „hoții” și, astfel, au fost răsculați oameni pașnici. Părăsindu-și casele, bărbații au intrat în Câmpeni cu unelte care pot ucide într-un grup de circa 600 de persoane. Văzând însă că totul este numai o născocire, poporul s-a dispersat. Proclamațiile au fost scrise în limba

română de către Nicolae Corcheș și au fost subscrise de tânărul instigator Avram Iancu. Unul din rezultatele acestor /evenimente/ a fost că femeile și-au luat cu ele copiii, bunurile mobile și s-au refugiat în pădure. Acolo, avuțiile lor au fost, apoi, jefuite de mâini tâlhărești, ajungând la sărăcie. Numărul lor /al jefuiților/ nu se poate preciza acum. Întrucât tânărul Iancu este unul din membrii instigatori ai Comitetului de la Sibiu, rămân puține speranțe să se restabilească pacea binecuvântată de odinioară. Deocamdată, el se învâрте aici printre oameni, cu toate că, într-o zi, în biroul șpanatului /regal/ l-am întrebat de unde-și ia atâta cutezanță pentru a amăgi poporul. La care a răspuns, cu un zâmbet ironic, că el știe ce face, deoarece procedează conform dispoziției Comitetului de la Sibiu. În urma proclamației lui Iancu, redactată în seara zilei da 20 iunie, poporul s-a adunat pentru o revoltă spirituală !/ nu numai pe acest domeniu /regal/, ci și în toate localitățile din jur. În seara aceea, târziu, tânărul Avram Iancu, ca să nu fie bănuিত, a luat pe lângă dânsul pe vistiernicul domeniului /regal/, Iosif /Sterca/ Șuluțiu și pe Petre Ioanete, mergând înarmat în hotarul Sohodolului unde s-a ascuns într-un lan de orz. Pe drum a spus oamenilor cu care s-a întâlnit să se ducă la Câmpeni și să dea /o mână de/ ajutor, deoarece românii sunt uciși acolo cu grămada. Acest fapt îl poate dovedi Gheorghe Miheș din Sohodol, care ar putea enumera și alte dovezi.

Privind punctul nr. 3. A răspuns la punctul precedent.

Lázár György
șpan cameral

Al douăzeci și șaselea martor, comerciantul din Abrud Gergelyfi Antal, romano-catolic, necăsătorit, de 26 de ani, după depunerea jurământului mărturisește privind

punctul nr. 1. Aici, la Abrud și în împrejurimi, în prezent, iubirea și încrederea reciprocă de odinioară nu mai există, ci domnește o mare agitație.

Privind punctul nr. 2. Între unguri și români este o discordie, la care românii au dat motive.

Printre altele, la 1 aprilie în acest an, martorul s-a deplasat la Câmpeni pentru încasarea unor datorii. În casa dascălului român de acolo, Petre Ioanete a auzit că, la preot, e o adunare oarecare unde martorul n-a putut merge. Astfel, după masă, s-a deplasat la Bistra dintr-un motiv similar și, în drum, s-a întâlnit cu Simion Balint, preotul /greco-catolic/ din Roșia Montană care i s-a alăturat. După aceasta, i-a povestit că steaua românilor a apărut deja și, de acum încolo, va trebui să le meargă mai bine. Ajungând la Bistra și-a vizitat datornicii, dar nu i-a găsit acasă pe nici unul dintre ei. Astfel că s-a dus la preotul greco-catolic din Bistra, Ioan Fodor, unde i-a găsit pe datornicii săi, adunați deja împreună cu alți români. Aici a văzut o petiție pe care Buteanu a adus-o din Cluj pentru a fi semnată /de către toți românii/. Referitor la această petiție, notarul comunal Gheorghe Balia a fost de părere că /pretinde/ prea mult și de aceea crede că pot fi omise câteva puncte din ea, însă preotul Simion Balint nu a fost de acord cu aceasta. Ca să dea un accent și mai mare vorbelor sale s-a

aruncat pe jos și a întrebat de la ceilalți, oare ar putea cădea mai jos? La care ceilalți au răspuns că nu. La care Balint a spus: „ei, vedeți, și poporul român este căzut tot atât de jos și mai jos nu poate cade, deci acum este vremea să cerem totul. Martorul mai știe că cetățenii români de la Abrud au părăsit, dintr-odată, garda națională. Aceasta cu prilejul reîntoarcerii lui Buteanu dintr-una din călătoriile sale. De aceea bănuiește că a fost isprava lui Buteanu. De atunci, imediat, românii și-au schimbat și cocardele. După acestea, martorul i s-a adresat lui Nicolae Boer /întrebându-l/ de ce nu vine la exercițiile gărzii. La care numitul a răspuns că nu înțelege comenzile ungurești. La care martorul a răspuns că nici el nu înțelege comenzile românești. Atunci, Nicolae Boer a spus că, în consecință, ungurii să-și înființeze gărzile lor, deoarece și românii își vor înființa gărzi separate.

Privind punctul nr. 3. Aici, la Abrud, consideră că autorii și conducătorii agitațiilor sunt Buteanu și Simion Balint. Motivele le-a enumerat la punctul anterior; iar în împrejurimi, potrivit zvonurilor, ar fi tânărul Avram Iancu.

Gergelyfi Antal

Al douăzeci și șaptelea martor, minierul Jánki György, romano-catolic, de 61 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește următoarele privind

punctul nr. 1. Există agitație /publică/.

Privind punctul nr. 2. Cu o săptămână înainte de paști, minerii din Roșia Montană s-au adunat la locuința maistrului minier pentru a se sfătui cum ar putea să restabilească liniștea publică pe care o considerau tulburată. La adunare și-au făcut apariția și preotul greco-catolic de acolo, Simion Balint, împreună cu mai mulți români. Acesta a fost întrebat de către membrii adunării că, din porunca cui s-au cutreierat satele din regiunile vecine ca – după cum se aude – să le instige? La care el a răspuns că din poruncă superioară. Adunarea a cerut ca să prezinte porunca. La care a răspuns că nu o poate prezenta, întrucât nimănui nu-i este permis să știe de ea. După aceasta a ieșit, rostind o cuvântare în care a chemat poporul să mențină liniștea. În continuare și-a dat părerea că acum se va vedea cine va fi mai puternic: fasolea sau carnea? Prin fasole înțelegea pe români, prin carne, pe unguri; așa a spus și minierul Ioan Corpade.

Privind punctul nr. 3. Stie că, la Roșia Montană, instigatorul este preotul Simion Balint, iar la Câmpeni a auzit că este tânărul Avram Iancu.

Jánki György, m.p.

Al douăzeci și optlea martor, domnul avocat Losonczi Lajos de 44 de ani, reformat, căsătorit, după depunerea jurământului declară:

Privind punctul nr. 1 și nr. 2. De la 15 martie al acestui an încoace, de când vorbește despre uniunea Ardealului cu Ungaria și de când au început ungurii să poarte cocarde tricolore, s-a putut auzi din partea mai multor români știutori de carte din această jurisdicție că națiunea română nu este de acord cu uniunea Ardealului cu

Ungaria. /Românilor/ nu le trebuie cabinet ministerial maghiar. Ba chiar cei care știau carte au afirmat că lor nu le trebuie nici rege ungur sau calvin (întrucât la Roșia Montană numai pe calvini și pe unitarieni îi consideră unguri, ceilalți, chiar romano-catolicii, se deosebesc de ceilalți, spunând că ei nu sunt unguri, ci papistași); au afirmat acest lucru, deoarece unii instigatori și-au băgat în cap că, în Ungaria, i-a părăsit regele catolic romano-german, înlocuindu-l cu un rege calvin cu numele de Kossuth. Asemenea idei greșite au fost răspândite la Roșia Montană, mai ales de preotul de acolo. Martorul afirmă că preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, încă din timpul postului de Paști, cu prilejul slujbei bisericești, i-a întrebat pe enoriașii săi: cu cine vreți să țineți? cu regele sau cu ungurii? La care ei au răspuns că [vor să țină] cu regele. Balint i-a îndemnat pe enoriași ca să țină unii cu alții, că vor vedea cine va fi mai puternic, fasolea sau carnea? Balint a închis de mai multe ori ușa bisericii și i-a pus pe enoriași să jure că vor ține unii cu ceilalți. Despre aceasta ar putea să mărturisească, mai precis, medicul chirurg din Roșia Montană Végh János, cetățeanul jurat Vinkler János și alții, dar mai cu seamă enoriașii lui Simion Balint. Însă, de la aceștia, nu se poate afla sub simplul jurământ prea mult, deoarece ei sunt convinși că păcatele lor le vor fi iertate de preot, ispășindu-le. De aceea, chiar dacă depun jurământul, ei nu se sfiesc să nege adevărul sau chiar să și mintă. În urma unor asemenea consfătuiri ale poporului făcute cu ușile închise, Ioan Madan din Roșia Montană, de religie greco-catolică, a început să se războiască cu soția sa, de religie reformată. Ea s-a plâns sorei sale, Doamna lui Végh János, că soțul ei completează împreună cu mai mulți români împotriva ungarilor. Mai târziu, imediat după terminarea Adunării de la Blaj, românii s-au retras din garda cetățenească de la Roșia Montană. Iar atunci când Végh János a încercat să convingă despre utilitatea înființării gărzii cetățenești pe un cetățean din Roșia Montană cu numele de Corpade, acesta a răspuns, în românește, că destul a prelucrat până în prezent ungurul pe român, dar n-o să-l mai prelucrez de acum încolo, căci va fi și altfel - și a folosit un termen jignitor ca înjurătură în locul cuvântului de prelucrare, pe care nu-l pot așterne aici fără rușine, dar este de știut care este cuvântul acela ordinar /cunoscut/ de înjurătură. După paști, un hutman din Gorna i-a spus lui Földházi Dániel că s-a plictisit deja de tocana de miel și îi este poftă să manânce tocană ungurească de carne. După ce avocatul Ioan Buteanu s-a reîntors de la adunarea din Cluj /Mănăștur/ unde a participat și episcopul român /greco-catolic, Ioan Lemeni/ și câțiva intelectuali – el le-a împărțit elevilor români din școală bucăți de stofă albastră și albă și i-a pus să le poarte. Fapt pentru care Buteanu a fost întrebat la barou că la ce slujește semnul distinctiv? El a răspuns, explicând doar atâta că românul trebuie să se deosebească de ungur. După aceasta a început să explice înfocat, dar cu sfilă, că națiunea română este băștinașa mai veche a Ardealului decât națiunea maghiară. Românul a fost ținut de ungur, până în prezent, sub opresiune, dar acum a sosit vremea când națiunea română își va cuceri libertatea și dreptul său și nu cere ea de la națiunea maghiară nici un fel de libertate sau de drept, deoarece națiunea română nu are încredere în națiunea maghiară etc. După asta s-au petrecut mai multe ciocniri de păreri dintre unii și alții /pe de-o parte/ și Buteanu /pe de altă parte/. Dar nefiind prezent până la capăt la discuțiile aprinse, restul celor auzite

/martorul/ nu și le mai amintește bine. După adunarea de la Blaj, cu prilejul unei adunări de consiliu, au venit de la Roșia Montană, sub conducerea celor doi preoți de acolo, un număr de 40 de români, în fața consiliului. Acolo, preotul greco-catolic Simion Balint a revendicat, în numele comunității românești, ca să li se dea separat un director de poliție român, pe care ei să-l aleagă. În menționatul scop, ei au cerut de la consiliu să fixeze data alegerii. A mai auzit și alte lucruri tulburătoare, dar fiindcă nu a reținut de la cine le-a auzit, crede că nu e cazul să le înșire. Alții le vor spune în cazul în care cunosc amănuntele.

Privind punctul nr. 3. Stie precis că la Abrud, Roșia Montană și Corna, autorii și răspânditorii principali ai agitației au fost Simion Balint și Ioan Buteanu. Acest lucru îl poate afirma cu precizie, deoarece atunci când românii din Roșia Montană s-au prezentat în fața consiliului sub conducerea preoților lor, consiliul a pus să fie notate numele fiecăruia din ei. Dar doi români au sosit târziu și anume atunci când ceilalți au părăsit deja consiliul. Pe aceștia doi, cei din Consiliu i-au întrebat de ce au venit și ce doresc, dar ei n-au știut să spună altceva, decât că preoții i-au convins să vină acolo unde vor trebui să facă ce vor și ce spun preoții. Această /conducere a maselor românești de către preoți/ o denotă steagul muscălesc arborat pe turnul bisericii greco-catolice din Roșia Montană după procesiunea făcută dintr-o biserică într-alta. Veridicitatea instigării lui Ioan Buteanu este atestată în afară de scrisoarea sa interceptată și de faptul că el, împreună cu Simion Balint, la fel cum au procedat apostolii pe când propovăduiau evanghelia, – au cutreierat împrejurimile, răspândind idei rele printre români. Aceasta reiese și de acolo că, atunci când a avut loc târgul de mai din Abrud, Pétsi Ferenc, întâlnindu-se cu un cetățean din Câmpeni cu numele Puta i-a explicat acestuia că, datorită uniunii, iobagul ardelean nu va mai presta robota, ci va deține pământul cu drept de proprietate și va fi egal, fără deosebire de naționalitate și religie, cu cele trei națiuni principale care au înflorit până acuma. La aceasta, numitul Puta a răspuns că lor altfel le-a vorbit Buteanu, dar vede deja că a vrut numai să-i înșele. De aceea nu-i va preda lui Buteanu cei 100 de florini renani care au fost colectați pentru dânsul, ci îi va duce acasă. Sunt încă și alți autori și răspânditori ai agitației românești îndreptate împotriva ungarilor, dar întrucât nu poate prezenta date concrete /pentru susținerea afirmației precedente/, nu le va aminti fără temei; astfel va tăcea și în ceea ce privește tragerea clopotelor de alarmă dintr-o noapte precedentă la Câmpeni și Cărpiniș, fapt care va fi clarificat, fără îndoială, prin investigare de către comisie.

Recunosc că această mărturisire îmi aparține

Losonczy Lajos prin propria sa mână.

Al douăzeci și nouălea martor, controlorul regal montanistic Vinkler Károly, romano-catolic, de 32 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului mărturisește privind:

Punctul nr. 1. Într-adevăr există agitație /publică/.

Privind punctul nr. 2. Și anume, între maghiari și români; căci, pentru menținerea liniștii care a fost tulburată, s-a înființat garda cetățenească cuprinzând pe maghiari și români. Din ea, românii au început să lipsească după câteva zile. Cu

prilejul tragerii lor la răspundere, ei au motivat că preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, nu le permite /să participe/ deoarece, așa cum a afirmat el, românii nu sunt datori să se supună nimănui. Martorul i-a auzit pe români vorbind că împăratul lor este Ferdinand, iar ungurii și-au ales un rege calvin, pe Kossuth. Maistrul miner Ioan Cioară din Roșia Montană a spus că noi nu ne temem de unguri, avem noi arme la Câmpeni chiar și tunuri.

Privind punctul nr. 3. La Roșia Montană, instigatorul este preotul Simion Balint, iar la Câmpeni așa aud că ar fi tânărul Avram Iancu.

Vinkler Károly

Al treizecilea martor, funcționarul montanistic Szigethi István, reformat, de 42 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, mărturisește privind:

Punctul nr. 1. Într-adevăr există agitație /publică/.

Privind punctul nr. 2. Si anume, între români și maghiari, căci în garda cetățenească s-au înrolat deopotrivă maghiarii și români și au și depus jurământul. Dar deja după o săptămână, la instigarea preotului greco-catolic de acolo, Simion Balint, toți românii au părăsit garda cetățenească. Tot acest preot Balint, umblând pe stradă, a inflammat spiritele vociferând pe unguri și anume pe bătrânul și pe tânărul Vinkler János și chiar pe martor.

Privind punctul nr. 3. La Roșia Montană, preotul Simion Balint este conducătorul și instigatorul românilor, la Câmpeni, după cum aude, este tânărul Avram Iancu.

Szigethi István

Al treizeci și unulea martor, Szántó Krisztina, soția lui Kováts Miklós, unitariană, de 40 de ani, după depunerea jurământului mărturisește privind:

Punctul nr. 1. Exista o mare agitație /publică/.

Privind punctul nr. 2. Și anume, între maghiari și români.

Cu prilejul unei înmormântări, Jánki Gyura Păpușa, fiind la mine, mi-a povestit că preotul greco-catolic Simion Balint din Roșia Montană a spus că a sosit o dispoziție potrivit căreia trebuie demonstrat cine este mai puternică, fasolea sau carnea de miel? Chiar azi a spus soția lui Gothárd András că preotul Balint a enunțat și în biserică acest lucru. În continuare, niște oaspeți de han din Câmpeni au vorbit în auzul martorei la cârciuma ei că tânărul Avram Iancu, cu prilejul târgului din Câmpeni, a dispus să se bată de trei ori toba pentru adunarea laolaltă a poporului; el a lăsat vorbă poporului ca toți să se înarmeze; dacă n-au altceva, atunci fiecare să-și confecționeze arme din coase, sape și chiar din potcoave de cai; și, chiar dacă Iancu va fi capturat, vor rămânea încă nouăzeci. Kapros (Capresutz) András a relatat că Iancu a făcut poporul să creadă despre dânsul că are o mare cruce de aur pe piept.

Privind punctul al 3-lea. Așa aude că, la Roșia Montană, preotul Balint, iar la Câmpeni tânărul Avram Iancu sunt instigatorii.

+ Szántó Krisztina, soția lui Kováts Miklós

Al treizeci și doilea martor, controlorul domeniului /regal/ din Câmpeni Dumitru Moga, de 32 ani, greco-catolic, căsătorit, după depunerea jurământului, mărturisește următoarele pe care le-a dat în scris:

Privind punctul nr. 1. În orașul Abrud și împrejurimile acestuia s-au produs, într-adevăr, agitații.

Privind punctul nr. 2. Aceste agitații au fost menținute de către avocatul Buteanu, care locuia la Abrud și de către preotul Simion Balint din Roșia Montană ele fiind continuate la Câmpeni. La Abrud și în alte sate aparținătoare domeniului /regal/ din Câmpeni agitațiile au decurs în felul următor:

a) În prima zi de mai a anului curent, în jurul orelor 2–3, mergând acasă de la biroul /șpanatului/ regal, – Simion Balint tocmai venise dinspre pivnița regală spre martor. Întâlnindu-mă cu dânsul în poarta locuinței mele, m-a apostrofat cu severitate: de ce port eu o panglică tricoloră de culoare alb-roșu-verde? – încât abia am știut ce sa-i răspund. I-am spus că ar face bine dacă le-ar purta și el. La care a replicat că el niciodată nu va purta culori ungurești. Ba chiar a spus că o să-l determine pe Teodor Tioc și pe ceilalți care sunt angajați la pivnița regală să depună pomenitele panglici primite de la /martor/. La care eu am răspuns că sunt foarte dezolat, deoarece nedumerește poporul. Văzând după aceasta că dânsul nu mă simpatizează deloc, am intrat în curtea mea de unde, peste o oră, am pornit la Cluj.

b) Reîntorcându-mă de la Cluj, în ziua de 5 a aceleiași luni, seara la orele 10, am auzit cu consternare de la soția mea că, în ziua următoare, adică în a 6-a, va fi o adunare populară în Câmpeni. În pomenita zi, dimineața la orele 10 și jumătate, urcându-mă în biroul meu din șpanatul regal, acolo Teodor Tioc și Nicolae Corcheș au raportat că, după slujba bisericească, va veni la ei din Abrud avocatul Buteanu și, din Roșia Montană, preotul Balint ca să țină o adunare populară. Iar ca să dispară orice bănuială, /numiții roagă pe toți funcționarii șpanatului regal ca să participe la sus menționata adunare. Eu am întrebat de la sus-scrișii /Teodor Tioc și Nicolae Corcheș/ că ce gândesc ei că vin aici oameni străini să le țină o adunare și, mai ales, că apare și Buteanu care, atunci când am fost la Cluj, am auzit de la toți românii mai inteligenți că este un smintit care și-a pierdut mințile fiind un dușman de moarte al tuturor celor de altă naționalitate decât dânsul. La care ei au răspuns că, la Cluj, Buteanu a ținut o mare adunare națională pe care a prezidat-o episcopul Lemeni; și că el /Buteanu/ a fost împuternicit de adunare să țină alte adunări, în toate satele din țară. Așa cum la 3 mai s-a ținut la Abrud o astfel de adunare, și ei trebuie să țină una. Eu i-am rugat ca să binevoiască a chema în biroul regal pe Buteanu și Balint, înaintea adunării, ca să le comunic să nu umble cu asemenea minciuni potrivit căroră, la Cluj, s-ar fi organizat o adunare națională românească prezidată de episcopul Lemeni, întrucât eu vin din Cluj și acolo nimeni nu știe despre o astfel de adunare. În momentul acesta a sosit în birou Petre Ioanete și vistiernicul secund al șpanatului regal Iosif /Sterca/ Șuluțiu. I-am pus și pe ei la curent cu cele de mai sus și am scos din buzunarul primului, adineaori pomenit, un certificat emis, dacă îmi amintesc bine, cu semnătura judeului primar din Abrud, Nagy Károly. În el era vorba despre desfășurarea adunării românești din 3 mai, ținută la Abrud. La aceasta, eu am spus: fraților, pe dumneavoastră acești doi oameni, Buteanu și Balint, vă duc cu preșul /vă

înșeală/. Dacă doriți să vă convingeți că Lemeni nu a prezidat nicio adunare din Cluj, ba chiar că nici n-a existat o asemenea întrunire, atunci eu trimit /un curier/ pe cheltuiala mea la Blaj /ca să afle adevărul/. Cu toții au consimțit la aceasta. Ei au plecat din birou /cu promisiunea/ că vor face totul ca să-i aducă în birou pe Buteanu și pe Balint ca să vorbească cu dâșii, ca nu cumva să inducă în eroare poporul. După care, aproximativ după o oră, un plăieș a raportat că imediat vor ieși afară din biserică și că Buteanu și Balint sunt deja acolo la biserica ortodoxă. La care eu precum și șpanul /cameral/ Lázár György, soția lui Rákosi Károly de la Abrud, preotul Kapatán Márton din Câmpeni și cu pădurarul Kozma József am mers la pomenita biserică. Acolo, văzând că poporul se îngheșuie în spatele bisericii, m-am dus și eu și l-am găsit pe Buteanu citind în ungurește o petiție compusă din mai multe puncte oferind explicații în limba română. Balint stătea lângă dânsul. Imediat ce am ajuns acolo, l-am somat pe Buteanu ca să tacă nițel ca să vorbesc eu. La început, el s-a codit să-mi cedeze cuvântul, dar, după ce a văzut că eu, în niciun caz, nu voi permite continuarea citirii acesteia înainte de a vorbi, mi-a dat cuvântul. Atunci i-am întrebat că, oare, domniile lor sunt chemate aici ori ba? Dacă sunt, atunci cine v-au chemat și, oare, dispun de la forurile superioare de permisiune pentru a ține adunări pe teritoriul unor jurisdicții străine? – La acestea, ei au răspuns că sunt delegați din partea adunării de la Abrud pentru a ține peste tot adunări. Dar, oare, adunarea de la Abrud de cine a fost autorizată să vă trimită pe dumneavoastră în locuri străine? La care Buteanu a răspuns: că el a fost prezent la Cluj la o adunare națională și acea adunare a hotărât ca să cutureie toată țara pentru a obține semnături pe acea petiție, pe care o ține în mână. Pe acesta l-am întrebat: „spune-mi dumneata, nume după nume, cine au fost prezenți la adunarea de la Cluj, întrucât eu cunosc personal pe românii mai inteligenți din Ardeal. La care el a numit pe un avocat cu numele Micaș și pe un dregător gubernial cu numele Suciu. L-am întrebat în continuare că, oare, trei persoane constituie acea mare adunare care v-a delegat pe dumneavoastră în diferite locuri ale țării? La acesta nu a răspuns cu nimic; în schimb a spus că pe el l-au trimis la Blaj după episcopul Lemeni care, la chemarea lor, a venit la Cluj. L-am întrebat în continuare: oare este adevărat că dumneata ai spus acestui popor /prezent la adunare/ și abrudenilor că episcopul Lemeni a prezidat adunarea de la Cluj? La care Buteanu răspunse – Lemeni nu a fost prezent la adunare. Dar el a văzut această petiție și a fost de acord cu ea. Atunci, eu m-am îndreptat spre popor și i-am spus: „Auziți voi, locuitori din Câmpeni! Eu locuiesc de zece ani printre voi. Sunt român ca și voi. Niciodată nu v-am mințit, de aceea vă rog să trimitem, dintre voi, doi oameni la Blaj, la episcopul Lemeni. Auzind Balint acestea m-a întrerupt spunând: ce ne trebuie atâta ceremonie, noi vrem să cerem. Avem, oare, voie să cerem? Poporul a răspuns: da. Să cerem, oare, independența națiunii și a limbii române? Poporul: Să cerem. Oare să cerem egalitate în drepturi? Poporul: Să cerem. După aceea am putut din nou să iau cuvântul și am spus că nimeni nu dorește să se atingă de naționalitatea și limba română în chestiunile bisericești și școlare. Ori, dacă până acuma, limba și naționalitatea a rămas neatinsă, în pofida legilor vitrege, cu atât mai vârtos se poate spera înviolabilitatea ei după adoptarea noilor legi; sper că aceasta se și va realiza; că, prin uniunea cu Ungaria, nu numai numeroasa națiune românească, ci chiar și națiunea evreiască va obține drepturi similare cu ceilalți și nu va fi nicio deosebire între națiune și națiune, cu excepția că limba maghiară va fi limba

administrației. Am argumentat, în continuare, că, în Ungaria, hotărându-se abolirea iobăgiei, /declarându-se/ egalitatea în drepturi și purtarea comună a sarcinilor obștești, – referitor la acestea s-au întreprins deja măsuri, la două adunări publice și anume la cea din comitatul Alba de Jos și la cea din Cluj. Și, fără îndoială, se vor realiza și aici. De aceea este de prisos continuarea agitației. Atunci, Balint, văzând că poporul înclină să-mi dea ascultare, s-a înfuriat teribil și a spus poporului: ungurul deja l-a păcălit de multe ori pe român. De aceea nu se poate avea încredere în el. În vremurile trecute, un principe ungur a pus să fie bătut cu nuiaua un episcop român, iar patru protopopi români au purtat pe umeri pe superintendentul calvin. În continuare a spus: eu am de la rege un salariu de două sute florini de argint la care, prin aceasta, și renunț. Căci nu este drept ca eu să primesc un salariu, iar preoții noștri /ortodocși/ ba. Prin aceasta, poporul a devenit îngrozitor de agitat, încât acel popor care, înainte cu cinci-șase zile a avut cea mai mare încredere în mine, nu a vrut să mă mai asculte în continuare, ci, la un semn al lui Balint, s-au îndreptat spre o masă unde era o coala de hârtie și acolo unii s-au iscălit, alții și-au dictat numele, după cum erau știutori sau neștiutori de carte. Înainte de aceasta însă, Balint a chemat poporul la liniște, rugându-l ca, până la noi dispoziții, să presteze toate servituțiile și să plătească impozitele. După masă, numiții, împreună cu alții, au plecat la Bistra. Ce s-a întâmplat acolo, nu știu. La Câmpeni a fost prezent în mijlocul poporului și tânărul Avram Iancu care vocifera foarte furios, parcă și-ar fi pierdut mințile. În duminica următoare, /numiții/ au plecat cu duhovnicul din Câmpeni, Ioan Patița la Vidra de Jos, iar Teodor Tioc la Albac, pentru a culege semnături. Faptul că ei au trebuit să mă menționeze pe mine în fața poporului a devenit foarte straniu pentru mine. Căci poporul, începând din această zi, nu mi s-a mai adresat, dimpotrivă, m-a ocolit. La Câmpeni, din acea zi, a început agitația împotriva ungarilor, care a devenit foarte mare. Tânărul Iancu rostise peste tot cuvântări poporului. S-au ținut consfătuiri secrete, cu ușile închise, la casa lui Ioan Corcheș, la care au fost prezenți Nicolae Corcheș, Petre Ioanete și alții. Pentru aceasta ar putea fi martori Dionisie Popovici, Ioan Coteș și Gheorghe Tioc Perdi.

Stiu din auzite că, în ziua a treia de Paști, un zidar ungur cu numele Szöts József, care era căsătorit la Câmpeni, a fost înconjurat la dans și brusc, apoi avertizat ca, în decurs de 3 zile, s-o șteargă din sat. În a doua zi de sărbătoare /a Peștelui/ și cu am ieșit. Poporul m-a înconjurat. I-am povestit despre evenimentele din Ungaria. Poporul a ascultat cu bucurie și a sperat toate cele bune. Dar a venit acolo tânărul Iancu, Nicolae Corcheș și Ioan Corcheș. Întrerupându-mi vorbele, Nicolae Corcheș a grăit că italienii, francezii și românii din cele două țări românești, cu toții, sunt gata să-i ajute pe români, orice s-ar întâmpla. Asta o știe, deoarece a fost la Sibiu cu tânărul Iancu și deține asigurări în această privință. A întrebat de unde s-ar putea obține 20 de mii de arme pentru poporul din Câmpeni. Ioșif /Sterca/ Șuluțiu, după cum știu, a participat la toate convorbirile lor și el ar putea ști mai multe. Nicolae Corcheș a plecat în Zarand, dar că ce a meșterit acolo, nu știu.

Am auzit cu urechile mele că, la Câmpeni, va fi o consfătuire care va da posturi tuturor acelor care au contribuit în acest domeniu, deoarece totul va curge în românește. Notarul Gheorghe Balia din Bistra mi-a spus că, pe mine, mă vor coopta din milă în consiliul din Câmpeni, în postul de avocat, ca să nu rămân fără pâine.

Despre Ioan Balea știu că el, în timp ce Balint și Buteanu și-au jurat reciproc credință, – era ascuns după o ladă. După terminarea /jurământului de credință/, el s-a sculat, iar ei s-au speriat tare și s-au liniștit numai după ce Ioan Balia le-a spus: nu vă temeți, deoarece eu țin cu voi. În seara ce a premers ziua de naștere a Împăratului, la Câmpeni, s-a făcut o iluminare. Poporul a cântat „Gott erhalte”-ul /imnul austriac/, iar tânărul Iancu a strigat când s-a cântat /cuvântul următor/ unser Kaiser: „Trăiască Bănuțiu, eliberatorul românilor”!

Poporul a răspuns la ovații. A răspuns la ele, în limba română, duhovnicul din Roșia Montană, Pațița, amintind că românii simpatizează celelalte națiuni ardelenene, mai ales pe unguri. Nu am ovaționat /în timpul discursului meu/ ministerul ungar, deși aș fi dorit s-o fac din adâncul inimii, deoarece m-am temut de repulsie; în pofida acestui fapt s-au produs și schimbări violente de cuvinte, dacă Petre Ioanete nu ar fi chemat norodul afară sub pretextul că așa ceva au mai auzit destule. Poporul l-a condus pe dascălul Ioanete la locuința sa unde sosise și tânărul Iancu. Eu nu am fost acolo, dar imediat mi s-a adus știrea că dascălul și Iancu au declarat că ne vom duce la Blaj în duminica Tomii, la adunarea națională românească și, cu acest prilej, nu vom colecta bani, ci vom cheltui din ai noștri. Dar, la întoarcere, vom da socoteală satului, iar satul va trebui să ne restituie cheltuielile. Va trebui să facem o cheltuială foarte chibzuită. Cu aceasta, poporul s-a dispersat.

Lázár József, fiul șpanului: tânărul Lázár György și Dionisie Popovici, într-una din zilele ce au urmat după Paști, au auzit în fața băcăniei lui Ilie Dascalovici pe tânărul Iancu, făcându-l șmecher pe episcopul Lemeni, deoarece și-a vândut națiunea ungurilor. Cazul mi l-au relatat sus-pomeniții și de aceea m-am deplasat la băcănie și l-am întrebat pe lângă amintitul Dascalovici și pe Gheorghe Bobar respectiv pe alții. Dar, din nefericire, aceștia au negat ca ar fi auzit așa ceva. La 28 mai au pornit spre Blaj Teodor Tioc, Petre Ioanete, Nicolae Corcheș, tânărul Iancu și alții, cam cu trei trăsură, ca apoi, la Abrud, vroidnd să-l mai ia cu dâșii pe Buteanu și să meargă împreună. Întrucât adunarea de atunci a fost interzisă de Guberniul regesc suprem, mai mulți s-au reîntors. Dascălul Petre Ioanete, văzând sâmbătă la 29 mai că eu liniștesc poporul și îl învinuiesc pe tânărul Iancu de defăimare murdară a episcopului Lemeni, a venit acolo cu mare furie și mi-a strigat, „să nu tulburați poporul, deoarece românii au deja reprezentanții lor, cu capete mai mari /decât dumneavoastră/”; la care eu am răspuns că ar face mai bine, dacă ar merge la școală și acolo ar instrui copiii. El i-a spus că mai bine să mă duc eu la birou, deoarece el răspunde de popor. Văzând aceasta și dorind să evit agitația m-am dus la birou. Reîntorcându-se Iancu din Blaj, a făcut totul ca poporul să creadă că ungurii intenționează să-l înșele și că nu-i vor elibera. Atunci când tânărul Iancu s-a reîntors în preajma adunării din Dumineca Tomii, împreună cu Nicolae Corcheș din Sibiu, a arătat în copie o ordonanță potrivit căreia Guberniul regesc ar fi permis ținerea menționatei adunări la cererea lui Buteanu. În ziua aceea, Iancu amăgise poporul cu acea ordonanță. Apoi a venit o ordonanța de la comitat potrivit căreia adunarea este interzisă. Poporul era într-o agitație atât de mare, că a dat mai degrabă crezare lui Iancu, decât ordonanței venite de la comitat. A fost acuzat judele nobiliar Bisztrai că i-a trădat; în taină m-au acuzat și pe mine; mai mult, Corcheș, în propria mea casă, mi-a zis că poporul este supărat pe mine, deoarece nu țin cu el /cu poporul/.

Tânărul Iancu mi-a zis că deplasarea mea de la Cluj le-a pricinuit o mare îngrijorare. Astfel s-au petrecut zilnic agitații. Iancu vorbea permanent prin popor, până ce s-a întâmplat Adunarea de la Blaj ținută la 15 mai. Anterior însă, Teodor Tioc mi-a șoptit: domnule, acești oameni nu au intenții bune. Ei nu doresc să se unească cu Ungaria. Eu i-am șoptit că asta-i o uneltire săsească și i-am atras atenția să se păzească de sași. /I-am somat/ să se declare de partea națiunii ungurești și secuiești. La aceasta, o mare mulțime s-a împulzit spre mine din cei ce mergeau la Blaj. Petre Ioanete le-a ordonat – de parcă ar fi fost comandantul lor legitim – ca cei ce merg pe jos să se supună vistiernicului Suluțiu și lui Nicolae Corcheș. Cu aceasta repede au și pornit.

După reîntoarcerea de la Blaj, am întrebat poporul ce s-a întâmplat acolo. Ei au răspuns doar atât că noi nu ne unim cu Ungaria, deoarece noi avem aur și sare. Pornind la o plimbare, m-am întâlnit și cu tânărul Iancu în fața casei lui Teodor Tioc. M-am angajat cu dânsul la vorbă. Mi-a spus că el nicidecum nu se va uni cu Ungaria și nu va permite românilor uniunea. Eu i-am spus că asta-i foarte dăunător, dacă se declară în felul acesta, deoarece, prin aceasta, contribuie la creșterea agitației printre români și unguri. La care el a răspuns că ei nu au deloc nevoie de unguri. A pomenit acolo, prin popor, că el a fost asigurat că s-au pus la o parte pentru români 80 de mii de arme și praf de pușcă, pe care oricând le poate avea la îndemână. Eu i-am spus că așa știu, că Guvernatorul a pus să se caute, dar în arsenale nu sunt arme. El a spus: Guvernatorul este un om mărunț. Singur, Bărnăuțiu este acela care poate salva națiunea română de jugul unguresc. Văzând asta, am plecat. Au fost de față aici, printre alții, Teodor Tioc, Ioan Hocman, Ioan Corcheș, Nicolae Corcheș, Constantin Coteș și alții. Despre alocarea pentru români a acelor 80 de mii de arme mi-a vorbit și preotul din Cărpiniș, Fodor, dar nu a vrut să-mi spună de la cine știe. Acest om, după ce i-am prezentat caracterul fără rost al adunării de la Blaj, s-a declarat convins /de mine/. Ba chiar m-a rugat să expun în scris ideile mele și să le public în gazetă. Eu nu am făcut acest lucru, nu am putut, deoarece nu am avut timp. Pe de altă parte, șpanul /cameral/ Lázár György precum și capelanul Aranyosi Miklós mi-au atras atenția că se intenționează a se atenta la viața mea. Balint i-a spus lui Iancu la Cămpeni, cu prilejul târgului de dinaintea rusaliilor trecute că, până nu-l curățăm pe Moga, cu greu vom răzbi, deoarece el totdeauna povățuiește poporul să nu ne dea ascultare. *Tot asemănător a vorbit aici, la Abrud, în ziua de 19 a lunii curente, și Ioan Dandia în casa lui Miski János, /spunând/ că eu să nu mă mai duc la Cămpeni.*

Mergând la Cluj, la dietă, Iancu a rămas acasă. Petre Ioanete, Nicolae Corcheș și alții nu au venit atunci, când am venit și noi. Ioan Corcheș a venit cu noi. La Cluj însă, deodată, văd că acolo se află și Petre Ioanete împreună cu Nicolae Corcheș. Ei știind însă că Vasile Fodor din Bistra fusese arestat pentru instigările sale din Bistra – numiții au luat-o la fugă. Unii chiar și-au scăpat pe jos pălăriile /de grabă/. Acestea le pot dovedi Tobias, Amos și Absolon din Abrud și alții, pe care /numiții/ ar putea să îi numească.

În drum spre Cluj, preotul Țura, care este ginerele lui Amos, a pomenit adesea că ar vrea să cunoască mașina de ucis inventată de Varner /!/. La ce i-ar sluji, nu știu, nu l-am întrebat. Reîntorcându-mă din Cluj de la Dietă, am aflat cu bucurie că biserica ortodoxă din Cămpeni a celebrat o slujbă pentru uniune. Dar iată că lucrurile

s-au schimbat după ce Iancu s-a întors din Sibiu /unde s-a deplasat în timp ce eu mă aflam la Cluj/. Si anume, el a spus că uniunea nu s-ar putea făuri fără consimțământul națiunii române. Eu i-am spus că, la Cluj, cei 200 de români intelectuali s-au declarat pentru uniune. Pe lângă asta, poporul de rând din comitatele Dăbâca, Cluj și Turda sunt pentru uniune și numai sașii fac încă gălăgie. El, așa cum se poate citi și în gazetă, cu prilejul târgului din Câmpeni, a somat poporul în prezența șpanului Lăzar și a judei nobiliar Bisztrai ca să apuce armele și să vină la Câmpeni în 17 iunie. Cei care nu au arme, să-și confecționeze din coase și fiare de plug, lănci, deoarece secuii vor veni și la Câmpeni și este necesar să se apere împotriva lor, deoarece, la Mihalț, au ucis mai mulți oameni, la Turda au tuns mai mulți români, la Coșlariu au dezonorat fete mari. Această chemare /a lui Iancu/ s-a schimbat însă într-atâta, încât tânărul Iancu a străbătut întreaga plasă Câmpeni, chemându-i ca să se adune fără arme. Ceea ce, după cum am auzit, s-a și făcut: au intrat în curtea lui Bisztrai unde Iancu a vrut să înceapă cuvântarea, dar Bisztrai a dat poruncă pentru înhămarea cailor săi, părăsind poporul și pe Iancu.

În ziua de 18, s-a enunțat abolirea îndatoririlor urbariale. În ziua de 13, s-au refugiat aici la Abrud mai mulți, spunând că, de peste muntele Țapului, au năvălit asupra celor din Câmpeni niște oameni de grai străin, tâlhari, vreo șase sute la număr. Așa cum scrie Nicolae Corcheș preotului din Cărpiniș, Fodor, în seara de 20, a început să se răspândească iarăși vestea că, de peste muntele Dobrin și Sevedel, vin soldații. Poporul s-a înarmat în ambele prilejuri și a somat pe cei din Cărpiniș, Abrud-Sat, Bucium, ba chiar și pe cei din comitatul Zarand, să vină în ajutorul lor. Întrucât n-a fost nicăieri nimic și nimeni /dușmani străini/, denotă că era o lucrătură pentru adunarea oamenilor. Aceasta se vede cu precizie și de acolo că Iancu, încă pentru ziua de 17, a hotărât adunarea poporului, dar a schimbat data, în parte, ca să se convingă dacă oamenii se vor aduna așa cum dorește el, în parte pentru ca să justifice necesitatea apelului său pentru o asigurare împotriva hoților și a oamenilor răi. Poporul este încredințat că Iancu posedă o autorizație pentru a proceda cum s-a arătat înainte, ceea ce îi conferă o putere extraordinară /asupra poporului/ care crede în dânsul.

S-au comis și fraude; și anume, Iancu și Nicolae Corcheș, când au mers la Sibiu, au luat cu ei 20 de florini de argint din cassa bisericii ortodoxe. Iar când au vrut să meargă la Dieta din Cluj, l-au încolțit tare pe Ciril Neagu din Albac ca să le dea 100 de florini de hârtie în numele satului său pe care /ulterior după o colectă/ satul îi va restitui.

În fine, cer, cu întregul respect, onoratei comisii a Guberniului regesc, să binevoiască a fi precaută cu prilejul folosirii mărturisirii mele, deoarece poporul și așa este asmuțit împotriva mea /și o divulga/ m-ar putea periclita. Nu pot să las neamintit nici aceea că, până ce Buteanu a lipsit din Abrud, numeroși români s-au înscris în garda cetățenească. Dar, după ce Buteanu s-a întors acasă, au părăsit-o imediat, deoarece Buteanu a zis că românii au nevoie de o gardă cetățenească separată, iar românii vor obține din Țara Românească formulele de comandă. Acest Buteanu s-a comportat cu antipatie față de unguri, încă înainte de mișcările prezente. El nici nu i-a vizitat pe funcționarii unguri, dovedindu-se a fi un om ascuns. Eu l-am văzut prima dată la 5 mai în Câmpeni. Românii, și anume Simion Balint, l-au adus în Abrud, făcându-i rost de un salar care a atins suma de 60 de monede de aur, din

casierile bisericilor, indiferent dacă va avea de lucru ori ba. În ziua de 22 a lunii curente, un om tânăr cu numele de Jănc József mi-a spus mie și abrudeanului Biró István că, la târgul din Câmpeni, un român i-ar fi arătat în locuința lui Ioan Corcheș o lance menționând „cu aceasta vom tăia pe cei din Abrud”, la care Ioan Corcheș a răspuns: „și cu altele mai bune”.

Nu-mi amintesc alte date, dar recunosc această mărturisire că-mi aparține.

Dumitru Moga

Al treizeci și treilea martor, domnul Kendi Péter din Câmpeni, asesor onorific comitatens, de 49 de ani, catolic, căsătorit, după prestarea jurământului, a depus în scris următoarea sa mărturisire și anume:

Privind punctul nr. 1. Într-adevăr știu că, la Câmpeni și pe domeniul regal superior al Zlatnei, nu numai că s-au produs agitații, dar ele există și în prezent.

Privind punctul nr. 2. Pe de o parte fiind ocupat cu treburi personale, pe de altă parte la mine și în casa mea nu au venit asemenea oameni care ar fi dorit să vorbească despre treburi sătești, prin urmare nu am avut cunoștință despre stadiul în care se aflau agitațiile, până la 4 mai anul curent 1848. Dar, în această zi, eu și cu colegul meu asesor onorific, stimatul Rákosi Nagy Ferenc am primit o dispoziție de la judele nobiliar, onoratul domn Bisztrai József, potrivit căreia trebuia să avertizăm pe preotul ortodox din Câmpeni, Ioan Patița, pe Ioan Corcheș, Nicolae Corcheș Drăguț, pe Samoilă Morar și pe Teodor Tioc ca să nu mai țină adunări în plasă sub președenția și sub /influența/ cuvântărilor preotului greco-catolic din Roșia Montană Simion Balint, deoarece asemenea ședințe sunt interzise din loc superior. Potrivit îndatoririlor noastre am și avertizat pe sus-menționații locuitori din Câmpeni. La care Ioan Patița, Samoilă Morar și Teodor Tioc au răspuns că dânsii nu doresc să țină nici un fel de adunare, ci vor numai să subscrie o cerere de-a lor care se va înainta. Pe Corcheș Drăguț nu l-am găsit acasă, iar Ioan Corcheș a răspuns că el nu vrea să știe de avertismente și, cu o astfel de problemă, să nu mergem pe la casa lui. După aceea s-a întâmplat că Simion Balint și Ioan Buteanu au venit la Câmpeni și cum am auzit – întrucât n-am fost prezent nevrând să știu despre lucruri de asemenea nuanțe – Simion Balint a rostit un discurs în cimitirul ortodocșilor /de lângă biserică/. Atunci au fost prezenți domnul șpan Lázár György și domnul controlor Dumitru Moga. După aceea s-a trecut la semnarea petiției. Apoi, din plasa Câmpeni, au plecat la Adunarea de la Blaj mai mult de o mie de oameni. Au fost /atât de mulți/, deoarece, așa după cum sunt informat, Simion Balint, tânărul Avram Iancu și avocații au, cutreierat pe râu, în amonte, de pildă Vidra și alte sate, fapt despre care preoții sătești, respectiv cei de la Vidra, ar putea să relateze. După dispersarea Adunării de la Blaj, tânărul Avram Iancu s-a dus la Sibiu. Reîntorcându-se de acolo a mers din sat în sat, ținând adunări și rostind poporului discursuri. Un discurs memorabil a rostit tânărul Iancu în ziua de 9 iunie anul curent în piața din Câmpeni, în fața biroului șpanatului /regal/ tocmai în zi de târg. El a spus atunci poporului ca fiecare om să se înarmeze, să-și confecționeze furci, să-și îndrepte coasele, să-și confecționeze fure: și, astfel înarmați, oricine să se prezinte sâmbătă la Câmpeni, deoarece există un

conte răătăcit care comandă numeroși soldați deveniți hoți. În caz că vor fi atacați, în orice caz să fie gata, deoarece și celelalte națiuni s-au înarmat. În schimb, impozitul regal, taxa urbarială și impozitul pe fumuri /poporul/ să-l plătească și în anul curent, pentru ca nu cumva să se nască vreun bucluc pentru neplată. Dar poporul nu s-a prezentat în sâmbăta fixată. Si anume de aceea, fiindcă șpanul /camerei regale/ Lázár György a trimis vorbă tânărului Iancu prin Samoilă Morar că, dacă poporul se va aduna, atunci el va părăsi șpanatul. Aflând acesta, Avram Iancu și-a revocat dispoziția, trimițând în acest sens la sate înștiințări scrise.

Însuși Samoilă Morar mi-a relatat că el l-a convins pe Iancu să renunțe la adunarea înarmată. S-a mai întâmplat că, în luna recent trecută, după masă, poporul într-un număr de mai multe sute, a pornit înarmat din munți spre Câmpeni la strigătele de alarmă: "hoții". Ei au afirmat că vin dinspre Albac niște soldați-hoți care i-au tăiat 6 boi și pe care i-au și mâncat, de aceea s-au adunat ca să se opună soldaților. După ce au aflat însă că au fost înșelați, s-au dispersat. Iancu a ordonat poporului ca, în viitor, să se adune din nou numai atunci dacă se vor bate clopotele de alarmă. Despre asta mi-au relatat aceia care l-au auzit pe Iancu. Ca urmare, în ziua următoare, adică marți noaptea, clopotele s-au tras, în semn de alarmă, la toate bisericile românești și poporul s-a adunat înarmat într-un număr mult mai mare și chiar din comitatul Zarand, din Bulzești și din comitatul Turda, din Lupșa. Dar văzându-se din nou păcălit, s-a dispersat. Sunt convins că aceste adunări și înarmări au un oarecare tâlc secret. Căci azi venind de la Abrud, locuitorul din Bistra, Petru Creț, mi-a povestit că notarul din Bistra, Gheorghe Balia, a pus pe cei din Lupșa în timpul nopții, să jure că vor respecta anumite puncte. De asemenea știu, încă de la vârul meu Kendi Miklós, că Gheorghe Balia a făcut la Bistra o colectă cu prilejul plecării sale la dieta din Cluj. La această colectă, și el a contribuit cu 10 creițari, în semn de cadou. Cu lista de colectă a umblat un om din Bistra cu numele Ursebie.

La punctul 3. Ceea ce am știut am declarat în cele de mai sus.

Kendi Péter, asesor jurat al nobilului comitat Albei de jos
din Câmpeni

Martorul nr. 34, Lengyel Sámuel, avocat din Abrud, reformat, 24 de ani, necăsătorit, conform jurământului deus înaintea următoarea mărturisire în scris:

La nr. 1. Stiu că au fost agitații.

La nr. 2. Aceste agitații manifestate de către concetățenii noștri români, față de noi, cei de națiune maghiară, au început după 15 martie al acestui an, deci după ridicarea problemei uniunii. De atunci, tot cresc, iar pomirile lor dușmănoase sunt aproape gata să izbucnească. Semintele antipatiei au fost sădite atunci de către colegul nostru avocat, Ioan Buteanu care, întorcându-se acasă, de nu știu unde a declarat peste tot în oraș că ungurii, prin uniune, vor să-i păcălească pe români. El a afirmat deschis și la cancelarie că acest pamânt maghiar li se cuvine numai lor. La care /înainte noi cu toții am protestat; pe urmă am văzut că, din garda națională existentă, cetățenii români s-au retras rând pe rând. Agitația a crescut după întoarcerea lor de la Blaj când, cu drapele muscalești, românești și sârbești au atras

poporul neștiutor de partea lor și /l-au atârnat/ împotriva ungarilor și a dregătoriei acestui oraș. Ca urmare a acestui fapt, preotul ortodox Balint din Roșia Montană a venit cu vreo 40 de oameni la Abrud – lăsând mai mulți români la marginea orașului, pe muntele numit Băieșul, și, intrând în sala de ședință a onoratului consilier, a declarat că ei nu se vor mai supune directorului de poliție din Roșia Montană ales /anterior/ în mod legal. După aceasta, într-o zi de luni, cu ocazia târgului săptămânal, au avut loc, simultan, 4 încăierări prin cârciume, toate între români. Dacă vinovații nu s-ar fi supus pandurului sosit în localitățile respective, în urma plângerilor depuse, ar fi urmat să fie duși în fața directorului de poliție, astfel, aceștia au fost nevoiți să se prezinte. Procedura fiind legală, n-a provocat agitație din nici o parte. Tulburarea cea mai mare a provocat-o sosirea aici – nu știu de unde – a tânărului Avram Iancu care, în numele poporului, l-a amenințat pe d-l prim jude și pe directorul poliției pentru confiscarea scrisorii lui Buteanu. Despre aceasta și despre celelalte laturi ale problemei s-ar putea afla mai mult de la d-l avocat Rákosi Lajos și d-l Ajtai Incze János, practicant la consiliu.

La nr. 3. Autorul aceleia este avocatul Ioan Buteanu după întoarcerea sa de la Sibiu; răspânditorul/agitațiilor/ este Begnescu, învățătorul copiilor greco-catolici, care a colectat bani și pentru Buteanu, a purtat, rând pe rând, panglici tricolore, maghiare, sârbești, muscălești, austriece și românești; Simion Balint și tânărul Iancu sunt conducătorii. Acum, Buteanu își exercită în altă parte rolul său de conducător. Cele amintite mai sus, precum și cele ce reies din alte amănunte, le declar cu stimă supusă. Această declarație o recunoaște ca fiind a sa:

Lengyel Sámuel m.p.

Martorul nr.35, d-l Füzi Mihály, avocat din Abrud, unitarian, căsătorit, 27 de ani, pe baza jurământului depus, înaintează în scris următoarea declarație:

La primul punct: Ca și la Abrud așa și în împrejurimi la Roșia Montană și Corna au avut loc agitații atât în trecut, cât și în prezent. De aici își au originea mișcările din ținut.

Toate acestea le declar cu conștiința împăcată sub prestare de jurământ, lipsit de ură personală, religioasă sau națională.

La punctul 2. Agitațiile între români și maghiari, care au fost și sunt și acum, se manifestă în vorbe și în fapte atât în cercuri mai restrânse, cât și pretutindeni în viața de toate zilele, chiar /și pe teren oficial. Acel român – care n-a învățat și care n-a citit destul ca să fie considerat inteligent și care nici nu este destul de capabil să-și dea seama că proclamațiile agitatorii îi duc pe o cale greșită, intenționează acum să ridice pe culmi în Ardeal acea populație romană, odinioară glorioasă, din care, după ei, se trag rumunii și, în sfârșit, valahii. Ei vor să refacă cu orice preț și prin înlăturarea oricărei alte națiuni – precum spun ei Dacia de altădată. Cele susținute de mine izvorăsc din convingerea curată că eu, fiind din Abrud, am cunoscut încă la școală mulți băieți români și, când eram împreună în societate, subiectul lor preferat era întotdeauna acesta. Dar nu numai acolo, ci la Câmpeni și, mai ales, la d-l protopop Iosif Igian – unde am fost găzduit de mai multe ori – la

serate au fost mulți români și subiectul discuției lor l-a constituit tot ridicarea națiunii române și enumerarea situației sale dezolante. Aici, la Abrud, în timpul dietei trecute, 1846/47, a apărut o carte despre explorarea existenței românilor printre sași. Concomitent a apărut și un articol în *Erdelyi Hiradó* pentru apărarea românilor. În acest timp, într-o după masă de luni, am fost chemat ori la preotul Nicolae Moldovan, ori m-am dus la șeful meu, nu mai știu. De ajuns că, acolo, i-am întâlnit pe preotul Simion Balint și pe dijmașul Teleki Mihály din ținutul Sibiului; stând de vorbă cu ei, primul lucru pe care l-au făcut a fost să ridice problema articolului din *Hiradó*; l-au lăudat până-n ceruri și m-am rugat să aflu cine-i autorul lui, deoarece ei doresc să-i trimită de pe aceste meleaguri, ca amintire, un toc de aur; am cercetat, dar n-am reușit să aflu precis. După aceea, mi-au arătat un exemplar din cartea amintită din care am citit pasaje conținând cuvintele unor scriitori care slăveau măreția de altă dată și pe urmă mi-au dat-o și mie ca s-o citesc. Vorbele lor rostite pentru slăvirea tuturor națiunilor se terminau /cu concluzii/ că națiunea română va trebui ori să-și redobândească situația de altădată, ori să sângereze, deoarece ea, mai demult, a fost stăpână; destul a fost servitoarea domnilor proveniți din servitori. Toate națiunile au dorit s-o subjuge și o subjugă și în prezent și, dacă maghiarul nu se aliază cu ei împotriva sașilor, va vedea că o va păți. Astfel, și eu am fost nevoit să aprob pretențiile lor înverșunate. De atunci m-am întâlnit, de nenumărate ori, cu preotul Simion Balint aici și la Roșia Montană și întotdeauna, cu greu, am suportat protestele lui împotriva ofițerilor maghiari. De multe ori l-am văzut luând apărarea, în calitate de preot, cauzei unora sau altora, dar întotdeauna am constatat că scopul urmărit de el a fost ura împotriva națiunii maghiare. Acum, recent, a murit un cetățean jurat catolic și s-a acționat ca postul acestuia să fie ocupat de un cetățean român și, în mod deschis, au început să facă deosebire între romano-catolici și greco-catolici, românii astfel au început să ducă a patra națiune. Șefii celor ce și-au exprimat această pretenție au fost Simion Balint, Nicolae Moldovan, preotul Gura, Ioan Suluțiu și alții care, după ce nu li s-au îndeplinit dorințele, au fost nevoiți să recurgă la Guberniu și au înscris nu numai numele celor care au dorit acest lucru, ci și numele altora, numai ca să figureze mai multe nume. În această problemă a fost la Cluj Simion Balint care, la întoarcere, l-a adus cu el pe avocatul Ioan Buteanu – precum susțin ei – ca avocat al națiunii române; s-a vorbit despre el în toate ecclesiile ca despre un salvator și am emis o listă de subscripție pentru salariul său. Pe Iosif Remetei, care n-a vrut să contribuie, l-am mai considerat român. Odată cu venirea aici a acestui individ au început cu toții /să-și înalțe capul; prietenii români, au început să renunțe la prietenia noastră, au început să se înstrăineze de noi, deoarece Dionisie Șuluț, Dionisie Tobias și alții au luat lecții de la /Buteanu/. După izbucnirea revoluției din Franța și înfăptuirea reformei din Ungaria și-au ridicat capul, au început să țină ședințe secrete pe la casele lui Nicolae Moldovan, Nicolae Boer, la învățătorul Ioan Nemeș, la preotul Nisi și Gerasim unde au venit și românii care nu erau în relații de prietenie până acum. Și au venit și unii ca de pildă Ioan Boer și Ioan Șuluțiu căroră, înainte le era rușine că sunt români și au negat acest lucru. În acest timp am fost la Neagra, mai sus de Câmpeni și când m-am întors acasă, la Câmpeni, am auzit că, în ziua precedentă, adică sâmbătă, Simion Balint și Dionisie Tobias au fost acolo /la

Câmpeni/, au ținut o adunare populară la care unul dintre ei a avut o atitudine provocatoare; după această veste n-am dus în piață, dar cei cu care înainte am fost în relații bune s-au îndepărtat de mine. După aceea au convocat, pentru o după masă de luni, o adunare populară în școala uniților la care au venit mulți preoți de la țară. Au venit mulți din Câmpeni, din Bucium, au fost invitați și prim-judele și Fūzi Samu; după adunare, din dispoziția dascălilor Begnescu și Nemeș, preoțimea, la fel și fetele, și-au pus culorile /românești/ pe șepcile lor din piele de oaie și în păr; la întrebarea mea, o parte a românilor mi-a spus că toată nebunia pornește de la Begnescu, iar Ioan Buteanu și Nicolae Moldovan au râs când i-am întrebat. În fine, vrând să ajung la sursă, într-o zi, la cancelarie unde au fost prezenți mulți dintre avocați și asesori, l-am întrebat pe Ioan Buteanu cu ce scop i-a pus pe oameni să poarte culorile albastru și alb când el nu le poartă, la care acesta mi-a răspuns că așa a hotărât adunarea amintită din Cluj; și care ar fi cauza ? – aici el a ezitat – /și-a răspuns că/ nu știe. La care camaradul nostru, Tóth György, l-a somat să renunțe la asemenea excentricitate, acum când, prin uniune, li se îndeplinesc toate dorințele. Astfel a venit vorba despre uniune ; cu această ocazie, Buteanu a declarat că, prin ea /prin uniune/, ungurii vor numai să-i înșele pe români, vor să-i liniștească cu promisiuni, deoarece el știe, el cunoaște ambele țări, îi cunoaște pe unguri, știe și a auzit că pe copii îi învață să urască națiunea română și, astfel, a crescut întotdeauna fiecare maghiar, iar din această cauză lor nu le trebuie nici uniune și nici frăție ungurească. În urma discuției, Tóth i-a spus că-i pare rău că națiunea română își încredințează cauza unor agitatori proști. Ferentzi David și alții au declarat că acest om încăpățânat poate fi convins numai cu argumentul bătei. În zilele ce au urmat, lucrurile au ajuns până acolo, încât, înainte de sosirea oricărei dispoziții legale, numărul juraților trebuia înmulțit, cu care ocazie preotul Amos a declarat deschis în fața prim-judelui Nagy Károly și în fața mea că, dacă dorește liniștirea spiritelor agitate, să-l facă pe Buteanu centum pateri, astfel va deveni alesul poporului acel om care a pierdut încrederea publică. A urmat organizarea gărzii cetățenești. Fostul soldat Dionisie Șuluț a fost ales dascăl, iar la aceasta am contribuit vreo 20-30 de români. De Paști a venit acasă de la Sibiu, Buteanu; într-o după masă, din ordinul lui, toți românii s-au adunat, le-a promis că va organiza garda cetățenească română și că va aduce semne de comandă din Țara Românească. Prin urmare, garda cetățenească a și fost organizată de Gerasim, am făcut exerciții și numai de frica bătei polițaiului s-a desființat. Despre aceasta poate aduce dovezi directorul de poliție. A avut loc dieta românească de la Blaj; cu această ocazie, Begnescu a venit la Buteanu și i-a spus deschis că a fost cu Alexandru Kolosa la Corma pentru a colecta banii pentru Buteanu în vederea acoperirii cheltuielilor de drum făcute și care vor fi realizate de el și că, aici de asemenea, face acest lucru; i-a mai spus că negustorul Gergelyfi Antal a dăruit cocardele alb-albastre pentru acei 300 de copii. După aceasta, într-o după masă, au venit la locuința mea de la ajutorul de farmacist, Dionisie Suluțiu și un negustor de la Brașov cu numele de Ioniță. Discutând cu ei despre uniune și despre adunarea de la Blaj, ambii, dar mai ales Suluțiu a spus: „dacă Dieta nu va discuta, în prealabil, petiția națiunii române și nu-i va îndeplini doleanțele, națiunea română le va obține cu forță”. La rostirea acestor cuvinte a fost prezent și tânărul Vida Imre; s-a

certat cu ei și lucrurile au mers până acolo, încât eu a trebuit să intervin ca împăciuitoare. Și, din aceasta, reiese că a fost plănuită o revoltă și susțin că, despre aceasta, am știut, știu acum inclusiv și că au participat la ea toți românii amintiți de mine. Evenimentul de la Blaj, discursurile ținute în cluburi particulare, cele reieșite și întâmplute cu ocazia comisiunii de la Mihălțeni, acțiunile publice de aici ale lui Avram Iancu dovedesc cele afirmate de mine. O altă dovadă este și faptul că, în aceea zi de luni, în care garda cetățenească i-a strunit pe tulburătorii liniștii și păcii publice, o țigancă din Roșia Montană, cu numele de Ilia, împreună cu fiul ei însurat, a venit la nevasta lui Nagy Károly și, plângând, i-a adus la cunoștință că preotul Simion Balint, în biserică, a luat jurământul la peste 30 de membrii ai ecleziei pentru răscoala împotriva ungarilor și a promis că va mai fi o adunare înainte de răscoală, despre care îi va înștiința. Acest fapt mi l-a relatat nevasta lui Nagy Károly plângând, încă în ziua respectivă. Simion Balint i-a obligat, prin jurământ, pe credincioșii săi la nesupunere față de ofițeri. Aceasta reiese din raportul polițiștilor de acolo și din faptul că el a venit la reședința comunală însoțit de 43 de persoane, unde a expus, în cuvinte urâte, comportarea maghiarilor și a ofițerilor maghiari față de români. A pretins solemn ca sfatul să îl dea ofițeri români, căci ei nu vor mai depinde de cei existenți; în caz contrar vor ști ei cum să acționeze. Adevărul afirmației mele e dovedit de scrisorile lui Buteanu adresate lui Simion Balint și Nicolae Boer. Pot declara că, în cercul nostru, aproape toți nădrăganii /intelectualii/ români au știut, cunosc și au participat la această tentativă plănuită. Ba mai mult și femeile au știut despre ea, căci o clientă de-a mea, nevasta lui Șuluț Simion a lui Simionuț, pierzându-i procesul, a venit la mine și, printre înjurături, mi-a zis că ea s-a convins cum că fiecare ofițer maghiar e un șmecher și că a pierdut procesul numai pentru că e româncă și nu maghiară.

În cele ce urmează afirm, după dreapta mea credință, că dintre românii cu lți pe care i-am cunoscut, numai nevasta lui Simion Șuluț nu a dezamăgit. Ea, ca româncă, trebuia să știe despre tot și totuși s-a certat crunt cu soțul ei român, cu fiii și cu rudele împotriva faptelor lor, iar dintre instigatori cu Begnescu – întrucât că l-a certat pentru agitațiile lui – s-a certat urât și în piață.

3. Am răspuns la punctul doi.

Această declarație o recunosc ca fiind a mea, Füzi Mihály, avocat.

Martorul nr. 36, Dersi Samu, proprietar de mină din Roșia Montană, reformat, 31 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară:

La punctul 1. Invitație este

La punctul 2. Între români și maghiari, Ioan Cioara din Roșia Montană a povestit că preotul numit Simion Balint i-a atenționat pe români și pe maghiari la ținerea împreună, căci ungurii sunt datori să le dea românilor îndeaproape un rege, întrucât ei și-au ales un rege în persoana lui Kossuth, iar de nu vor da un rege pentru români, aceștia vor face tocană din unguri. Au mai fost la martor trei tineri din Bucium care, aproape în fiecare duminică, primesc scrisori pentru a ține împreună, căci, în curând, se vor aduna la Orăștie în vederea sfătuirii și de la această /adunare/

asteaptă ei îndeplinirea cerințelor. De la Ionuț Corpadea a auzit ca acesta, cu ocazia somației de a se alătura gărzii cetățenești, a refuzat spunând că ei/românii/ nu se vor alătura gărzilor cetățenești niciodată, căci suficient au fost înșelați și mâncați de unguri.

La punctul 3. Așa am auzit că, la Roșia Montană, preotul Balint, iar, la Câmpeni, tânărul Iancu Avram sunt instigatorii poporului, la fel și Buteanu.

Dersi Samu

Martorul nr. 37, minerul Ürmösi Ferenc din Roșia Montană, unitarian, 52 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La punctul 1. Iritația e înspăimântătoare.

La punctul 2. Între români și maghiari, căci preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, cu ocazia unei înmormântări, a declarat: „vom vedea care va fi mai tare, fasolea sau carnea? Adică românul sau ungurul?” De atunci, iritația și neîncrederea cresc pe zi ce trece. Am auzit de la Kozma George lui Ștefan din Bucuiu că, în Ardeal, trebuie să fie rege român. Pe urmă, românii, care la început s-au înrolat în gărzile cetățenești și au depus și jurământul, la indemnul lui Simion Balint – care spunea că nu e nevoie ca românii să facă parte din garda cetățenească – s-au retras. Ion Corpadea din Roșia Montană a spus că românii nu mai cred în unguri, căci ungurii i-au înșelat și i-au futut de mai multe ori. Preotul Simion Balint, întotdeauna noaptea, i-a adunat pe români și a ținut cu ei sfaturi secrete.

La punctul 3. Invitațiile au început cu ocazia venirii preotului Simion Balint la Câmpeni, la Bistra și la Vidra și a instigării poporului de aici, astfel, el poate fi declarat ca unul dintre principalii instigatori ai poporului. Iar tânărul Iancu Avram își continuă și în prezent instigarea poporului la Câmpeni în împrejurimi.

Ürmösy Ferenc

Martorul nr. 38, Székely Barbára János, miner din Roșia Montană, 57 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La punctul 1. Este o prea mare iritație.

La punctul 2. Între români și maghiari, căci românii vor să-i învingă pe maghiari, vor să-i poruncească; nu știe precis de la cine, dar a auzit de la multe persoane că românii ar fi primit ordinul să nu se supună ofițerilor maghiari. Din garda cetățenească, toți românii s-au sustras din ordinul preotului Simion Balint care, în biserică, i-a îndemnat /pe români/ la sustragere, susținând că, la nevoie, și românii sunt în stare să facă mustră /inspecție?/.

La punctul 3. După părerea mea, la Roșia Montană, preotul Simion Balint este conducătorul românilor, despre alții instigatori nu știu.

+Székely Barbára János

Martorul 39, Alexandru Creț, proprietar de mină și hutman din Roșia Montană, unit, 40 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La punctul 1. Întradevăr, iritația este mare.

La punctul 2. Între români și maghiari, aceasta a început pe la mijlocul postului, când preotul Simion Balint – nu știu cu ce scop – a cutreierat localitățile din jurul Câmpeniului, căci, de atunci, s-a sfârșit încrederea reciprocă. Din garda cetățenească, despre românii care s-au înrolat de la început și s-au sustras, nu știe precis cauza, căci oamenii de sub mîna lui, la întrebarea ce legătură au cu cauza plecării lor /din gardă/, i-au răspuns: e posibil ca și preotul să ne fi îndemnat, dar noi nu ne mai întoarcem, ci la nevoie vom putea forma de la sine putere garda cetățenească.

La punctul 3. La Roșia Montană, capul mișcărilor românești este preotul Simion Balint în casa căruia se țin ședințele la care și martorul a fost invitat de mai multe ori, dar el nu s-a prezentat în satele de sus unde ațâțătorul poporului este – așa știe el – tânărul Iancu Avram.

Alexandru Kritz

Martorul 40, Mecz Máxim, miner din Roșia Montană, în jur de 45 de ani, romano-catolic, căsătorit, conform jurământului depus, declară.

La punctul 1. Este iritație mare.

La punctul 2. Între români și maghiari – românii nu vor să mai țină cu ungurii așa cum au ținut până acum. Românii spun că [ungurii] și-au ales singuri un rege calvin, iar ei, despre aceasta, nu vor să știe și tot la fel nici despre Ungaria.

La punctul 3. Nimic.

+ Metz Máxim

24 iunie 1848.

36. Continua declarațiile martorilor.

Martorul 41. Simion Hențel, proprietar de mină din Roșia Montană, ortodox, 50 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La punctul 1. Este iritație mare.

La punctul 2. Între cei de diferite religii și naționalități e adevărat că o știe numai din vorbe, căci nu poate să înșire cazuri concrete.

+ Simion Hențel

Martorul 42. Molnár János, proprietar de mină din Roșia Montană, romano-catolic, 60 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La punctul 1. Este agitație.

La punctul 2. Ungurii au început să fie persecutați de către români; preotul Simion Balint din Roșia Montană, în propria lui casă, i-a spus martorului că el nu se va liniști până când națiunea română nu se va înălța acolo unde a fost cândva sub Tuhutum, căci românilor – care și așa sunt cu câteva sute de mii mai mulți – le revin aceleași drepturi ca și ungarilor, iar din cadrul națiunii lor trebuie să fie același număr de ofițeri de toate categoriile ca și în cazul ungarilor; a mai spus că se va vedea care va fi mai tare și mai victorioasă, fasolea sau carnea? Înțelegând sub fasole pe români și sub carne pe unguri.

La punctul 3. La Roșia Montană, preotul Simion Balint a condus și a instigat poporul, iar, la Câmpeni, tânărul avocat Avram Iancu.

Molnár János senior.

Martorul 43, Candin Morar, proprietar de mină din Abrud, ortodox, 60 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La punctul 1. Agitația constă în faptul că, actualmente, nu mai există între ei acele relații de prietenie și acele sentimente care au fost înainte.

La punctul 2. Cauza n-o știe nimeni, căci nimeni nu prea iese nicăieri.

La punctul 3. Precum a auzit, la Roșia Montană, preotul unit Simion Balint îi conduce și îi învață pe români, iar în ținuturile Câmpeniului tânărul Avram Iancu.

Candin Morar

Martorul 44, Simion Tomuța, miner din Roșia Montană, unit, 40 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La punctul 1. Într-adevăr este agitație.

La punctul 2. Între maghiari și romani, dar el nu poate să numească nici o cauză, în afară de nimicuri rostite în toate părțile, știe atâta totuși că preotul greco-catolic de acolo, Simion Balint, nu de mult, i-a îndemnat pe credincioșii săi în biserică să țină cu Majestatea Sa Împăratul Ferdinand.

La punctul 5. Nimica.

+ Simion Tomuța

Martorul 45. Szábo Kriska, nevasta minerului Simion Tomuța din Roșia Montană, greco-catolică, 35 de ani, conform jurământului depus, declară:

La punctul 1. Agitație este.

La punctul 2. Cauza ei n-o cunoaște și nu poate să înșire nici cazuri concrete.

La punctul 3. Nimica.

+ Nevasta lui Tomuța Simion

Martorul 46. Pășcuț Cioara, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 24 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La punctul 1,2,3, în general atâta că și el s-a înrolat în garda cetățenească, dar, la atenționarea preotului Simion Balint că n-ar fi trebuit să se înroleze până când nu vor primi ordine de la Maiestatea Sa, s-a retras.

+ Pășcuț Cioara

Martorul 47, Pap Ilyés, miner din Abrud, romano-catolic, 40 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La punctul 1. Agitația e, într-adevăr, mare.

La punctul 2. Ungurii să tem de românii din provincie; a auzit cum că Buteanu și preotul Simion Balint din Roșia Montană au instigat poporul.

La punctul 3. Nimica.

+ Pap Ilyés

Martorul 48, Ilie Cojocariu, preot ortodox din Roșia Montană, 33 de ani, căsătorit, declară pe credința sa de preot.

La punctul 1. E incontestabil că liniștea este tulburată și este agitație.

La punctul 2. Acum, românul nu se poate înțelege cu maghiarul – cauza și originea acestei neînțelegeri izvorește /din următorul/ fapt/ când a ajuns și aici vestea despre desființarea iobăgiei – în Ungaria, cei de aici au început să se gândească cum sa obțină și ei acest lucru; ca urmare, multe persoane ale națiunii române și, în special preoții, au discutat între ei despre aceasta. În acest scop s-a ținut o adunare națională românească în școala greco-catolică de aici la care a participat și prim-judele orașului, Nagy Károly; la adunare, avocatul Buteanu a prezentat câteva puncte aduse de el de la Cluj; după ce ele au fost aprobate, adunarea i-a delegat pe Buteanu și pe preotul Simion Balint ca împuterniciți pentru a se deplasa la Câmpeni și în localitățile din jur, în vederea obținerii semnăturilor pe aceste puncte. Această adunare a inspirat prima bănuială a ungarilor față de români, dar și românii s-au supărat pe unguri, întrucât garda cetățenească din Roșia Montană, constituită numai din maghiari, nu s-a comportat chiar oportun în activitatea ei; odată când lipseau au venit și la casa mea, e adevărat, nu au intrat, dar s-au uitat pe fereastră; nevasta mea, observând puștile, s-a speriat. Au plecat mai departe și i-au spart ușa cârciumei lui Gheorghe Gritta; i-au scos nevasta din pat și i-au călcat în picioare zarzavaturile din grădină. Tot atunci, niște oameni din Roșia Montană s-au întors acasă de la Abrud; cei din garda cetățenească s-au ținut după ei, de parcă aceștia ar fi fost oameni răufăcători; observându-i, oamenii au luat-o la fugă; atunci, garda cetățenească a început să tragă. E adevărat și faptul că, în garda cetățenească din Roșia Montană, s-au înrolat și români care au depus jurământul sub drapel; dar nu peste mult timp s-au retras, spunând că jurământul depus de ei nu are nici o valoare, întrucât drapelul sub care au jurat n-are cruce.

La punctul 5. La Roșia Montană n-are loc nici o instigație. Eu și Simion Balint indemnăm poporul la pace, liniște și supunere.

Ilie Cojocariu
Preot ortodox în Roșia Montană

Martorul nr. 49, Simion Golguț, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 56 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La prima: Este mare agitație.

La a doua: Martorul vede și constată, dar nu cunoaște cauza; a auzit că preotul greco-catolic Simion Balint, l-a înjurat pe Vinkler pentru niște bani.

La a treia: Poporul este condus de preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint.

+ Simion Golguț

Martorul nr. 50, Gheorghe Cioara, miner din Roșia Montană, 58 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La prima. Este agitație.

La a doua. Nu cunoaște cauza directă, dar vede că românii și maghiarii sunt supărați unii pe alții, mai cu seamă românii pe unguri, deoarece aceștia au spus nu demult că vor schimba și vor concedia pe toți episcopii și preoții români și că ungurii – având garda cetățenească – ar vrea să-i domine pe români.

La a treia: Nimic.

+ Gheorghe Cioara.

Martorul 51, Újszékely János, miner din Roșia Montană, unitarian, 25 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La prima: Există agitație

La a doua: Nu cunoaște cauza, de asemenea nu poate enumera cazuri concrete.

La a treia: Nimic.

Újszékely János

Martorul 52: Nicolae Falici, miner din Roșia Montană, unit, 32 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La prima: Știe și constată că există agitație între români și maghiari, dar

La a doua: nu cunoaște cauza și nu poate menționa situații concrete.

La a treia: Nimic.

+ Nicolae Falici

Martorul 53, Gergely József, miner din Roșia Montană, catolic, 47 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La prima: Agitația e mare.

La a doua: Între români și maghiari – preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, a înștiințat poporul român că, de acum înainte, vor fi cu toții liberi ca și cei din Ungaria, nu va fi deosebire între conte, baron, nobil și țăran, toți vor fi egali; după câteva săptămâni a chemat pe români împotriva uniunii și i-a pus să jure credință pentru Împăratul Ferdinand și pentru solidaritate între români. Ei au jurat că vor fi uniți până la ultima picătură de sânge, vor fi prieteni pentru prieteni și dușmani pentru dușmani. George, ginerele lui Santa Grita Niculai, a spus: „No, i-a luat dracul pe unguri, au căzut din nou în mâna românilor”; fiind amenințat de martor i-a răspuns: „De ce n-aș spune așa, când acestea mi-au fost spuse de către preotul Simion Balint”.

La a treia: Românii din Roșia Montană sunt conduși în continuu de către preotul unit Simion Balint.

Gergely József

Martorul 54, d-l Rákosi Lajos, avocat din Abrud, unitarian, necăsătorit, 28 de ani, după depunerea jurământului, și-a prezentat în scris următoarea mărturie.

La prima: În orașul despre care m-ai întrebat și în împrejurimile lui au avut loc agitații.

La a doua: Aceste agitații dintre români și maghiari s-au manifestat pentru faptul că românii erau împotriva uniunii, au purtat cocarde muscălești, preoții români din Roșia Montană Simion Balint și Ilie Cojocaru au arborat în turnurile /bisericii/ steagurile muscălești care se află acolo și în prezent. Românii înrolați în garda cetățenească s-au retras din ea odată cu venirea acolo a lui Buteanu și au vrut să constituie o garda cetățenească românească separată, ceea ce însă le-a fost imediat interzis de către d-l polițist. Învățătorul român Nicolae Begnescu a luat toba dată gărzii cetățenești pentru folosință de către biserica română. Simion Balint, venind în oraș cu câțiva români, a cerut polițist român separat, pentru românii din Roșia Montană; Ciochină (nu-i cunosc alt nume) a spus în prezența multor oameni că Simion Balint i-a zis că Ioan Boer, consilierul, s-a oferit să fie polițist român în Roșia Montană. La această cerere, probabil numitul d-l prototop l-a citat în numele maistrului de mină, sub amenințare cu pedeapsa, pe minerul Ioan Bucureștianu din Gura Roșiei, prin Gornicul Baba (alt nume nu-i știu).

Învățătorul român Nicolae Begnescu a spus vichenotarului onorific, tânărului Kováts Iosif: „Las numai, vei pune tu jos, odată, cocarda aceea”. Preotul Vasile Balint din Cărpiniș a spus poporului, cu ocazia unei adunări, că nu le trebuie dregător maghiar, că vor alege ei dregători români, că nu vor mai fi certați de către câinii de unguri ca niște hoți. Cu această ocazie a arătat și o scrisoare despre care a susținut că a sosit de la rege și care conținea, printre altele, următoarele: românii nu le trebuie uniune. Aceasta a auzit-o martorul de la Petru Plic din Cărpiniș.

Un om din Bistra, cu numele de Gheorghe Ilisia, a zis, cu câteva săptămâni mai înainte, în prezența martorului, că judele nobiliar Bisztrai József, controlorul domenal Dumitru Moga și încă un individ nu vor mai trai decât două săptămâni. Aceluiași om i-a arătat Micaș, la Cluj, o scrisoare mare, scrisă cu litere de aur, zicând că aceasta a fost trimisă de rege.

La a treia: Autorii, răspânditorii, promotorii și conducătorii acestor agitații sunt avocatul Buteanu, preotul greco-catolic Simion Balint, preotul greco-catolic Vasile Balint din Cărpiniș și tânărul Avram Iancu care a ordonat, cu ocazia târgului ce a avut loc data trecută la Câmpeni, înarmarea poporului.

Recunosc că este a mea mărturia depusă mai sus.

Rákosi Lajos m.p. avocat

Martorul 55, Petru Plic, miner din Cărpiniș, ortodox, 13 ani, neavând vârsta legală, nu a depus jurământul

În general declară că, înainte cu câteva săptămâni, când au început adunările în toate localitățile, preotul din Cărpiniș, Vasile Balint, i-a arătat poporului în fața bisericii o scrisoare, zicând că aceasta a sosit de la Împărat și conține desființarea iobăgiei, fiecare om este liber cu avuția lui; și așa ungurii au trăit destul pe seama românilor; i-au supt destul ca purceii scroafele, șmecherii sunt ungurii, să-i ia dracul, nu vor mai trăi pe spinarea românilor. Martorul a auzit toate acestea cu urechile lui – împreună cu poporul adunat.

+ Petru Plic.

Martorul 56, Ioan Cioara, hutman minier din Roșia Montană, greco-catolic, 37 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La prima: Este agitație.

La doua: Nu cunoaște cauza și nu poate enumera nici cazuri concrete.

La a treia: Nimic.

+ Ioan Cioara

37. Înălțimea Sa Guvernatorul aduce la cunoștința comisiei prin /adresa cu/ numărul prezidențial 1625 din 22 a lunii și a anului curent că, în urma cererii înaintate în 20 a l.c. sub litera X, s-a decis detașarea a încă două campanii și anume una din Turda, din al doilea regiment secuiesc, iar cealaltă din Sebeș Alba, ori din Alba Iulia – la Câmpeni și la Abrud.

La care s-a raportat ș.m.d.

38. Mărturia și descrierea instigatorului Teodor Crista, născut la Vidra în comitatul Alba de Jos și arestat la Hălmagiu – au fost aduse la cunoștința comisiei de vicecomitele comitatului Zarand. Din cauza bolii de nervi intervenite, judele nobiliar, neputând participa /la anchetă/, lista cu persoanele anunțate a fost înaintată prim-judelui comitatens Benedek József, detașat urgent pe lângă comisie, în vederea interogării lor.

În 25 iunie 1848.

39. Comisia pentru analizarea anumitelor circumstanțe a considerat necesar a ordona oficiului poștal din Zlatna ca, fără gălăgie și fără publicitate, considerându-l ca secret oficial – să înmâneze imediat judei nobiliar Tövissy Gergely, domiciliat în Zlatna, toate scrisorile sosite la oficiul poștal și adresate lui Lerchenfeld și practicantului silvic Reschener și Schemmel.

În acest sens s-a trimis judei nobiliar amintit dispoziția necesară cu specificarea ca scrisorile înaintate de la oficiul poștal să le trimită comisiei urgent, puse în plicuri moi, cu multă precauție.

În 26 iunie 1848.

40. Continuă înregistrarea mărturiei martorilor.

Martorul 57. Eisman Károly, scrib la oficiul montanistic din Abrud, romano-catolic, 49 ani, căsătorit, conform jurământului depus declară.

La prima: Este agitație.

La a doua: În general nu știe care este cauza, dar a fost prezent la Câmpeni când Avram Iancu junior, cu ocazia târgului săptămânal ținut la 9 iulie, i-a îndemnat pe români la înarmare pentru ca, în cazul în care ar fi atacați, să se poată apăra până la ultima picătură de sânge. Mai departe, locuitorul Kok Mihály din Abrud-Sat i-a povestit martorului în 25 a l.c. că cei din Câmpeni desfășoară mari pregătiri: au adus două căruțe de smoală din munți cu ocazia răscoalei, cu scopul de a o amesteca cu praf de pușcă și, astfel, să poată face ravagii mai mari.

La a treia: Instigatorii poporului sunt preotul greco-catolic Simion Balint la Roșia Montană și tânărul Avram Iancu la Câmpeni.

Eisman Károly
scris la oficiul montanistic

Martorul 58. Nicolae Rafila Mladin, proprietar de mină din Abrud, ortodox, 66 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:

La prima, a doua, a treia, în general: Cu ocazia adunării românești de aici au hotărât o colectă de bani, în vederea acoperirii cheltuielilor unui avocat român, dar martorul n-a semnat aceasta; mai târziu, paraclisierul Serasim Muncaci a venit din nou cerându-i bani, dar martorul l-a refuzat, spunând că nu poate să dea bani, deoarece i-a cheltuit cu mineritul, la care numitul paracliser i-a răspuns că va da el în locul lui; văzând că nu scapă de plată, l-a rugat să dea numai un forint, dar acesta i-a dat doi forinți și i-a retras din veniturile montanistice ale martorului. Acesta a fost nevoit să fie de acord.

+ Nicolae Rafila Maldin.

*Martodul 59. Márton Zsuzsánna, nevasta lui Roth Sámuel din Abrud, unitariană.
46 de ani, conform jurământului depus declară:*

La prima: Este agitație.

La a doua: Românii îi amenință pe unguri. Aici a avut loc o bătaie între cei din Bucium; în acest timp, martora a plecat la Sebeș Alba după feciorul ei, la hanul de la Meteș, a ajuns-o din urmă tânărul Avram Iancu și a întrebat-o că, în ziua precedentă, de ce au fost bătuți cei din Bucium la Abrud de către soldați. La aceasta, martora a răspuns că nu știe nimic. Atunci, Avram Iancu junior a început să-i certe, să-i înjure și sa-i amenințe pe unguri, spunând el ca avocatul întregii populații de munteni până în Bihor, faptul că i-a răsculat pe toți împotriva maghiarilor, iar acum merge la Sibiu; de acolo va aduce bani și îi va împărți la popor; într-o noapte va năvăli cu poporul peste Abrud, iar acolo vor mânca carne și supă ungurească, pe bărbați îi vor omorî, deoarece șmecherul de maghiar nu poate să trăiască în pace; de femei nu se vor atinge; iar servitorul acestuia a afirmat: „vai de bietele femeii din Abrud, vor muri de foame, căci bătaia va ține și trei săptămâni și atunci drumurile vor fi aduse la Abrud. Iancu era foarte pornit și împotriva directorului de poliție, Diószegi, din Abrud spunea, înjurând, că știe unde și-a zidit acesta banii; în pivniță, la stânga.

La a treia: Precum a auzit, instigatorii sunt: preotul Simion Balint, avocatul Buteanu și Avram Iancu junior.

Această declarație a întărit-o în fața noastră prin apărarea dreptului pe crucea făcută.

+ Márton Szuzsánna, nevasta lui Roth Sámuel

*Martorul 60. Bogdán Theodor, negustor din Abrud, romano-catolic, 41 de ani,
căsătorit, conform jurământului depus, declară:*

La prima: Este agitație.

La a doua: Între maghiari și români. În această primăvară, martorul venind de la Aiud, iar Avram Iancu sosind de la Sibiu spre Abrud, s-au întâlnit pe acest drum. Atunci, tânărul Iancu l-a întrebat pe martor dacă s-a înfăptuit minunea. Martorul a răspuns că da. În aceste condiții, Iancu i-a spus că aceasta nu se va întâmpla, fiindcă episcopul român, Lemeni, nu a fost imputernicit din partea națiunii române să fie de acord cu uniunea. Iancu a mai spus că ungurii au răspândit știrea cum că el ar fi fost arestat la Cluj, dar nu este adevărat, căci el va merge la Cluj și va vedea cine are curajul să pună mâna pe el.

La a treia: După cum aude, la Roșia Montană, poporul român este instigat de preotul grec-catolic, Simion Balint, la Câmpeni de tânărul Avram Iancu, iar aici de către învățătorul Begnescu.

Bogdán Theodor

Martorul 61, Ștefan Țura, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 48 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La prima: Este agitație.

La a doua: Între maghiari și români. Una dintre cauzele acesteia o vede în faptul că preotul Simion Balint i-a adunat, de mai multe ori, la casa lui pe cei din [...] însuși martorul a fost prezent de 3 ori la asemenea adunări, unde preotul a vorbit, printre altele, și de faptul că a venit și steaua poporului român care acum este liber să ceară totul, la fel și funcții de la care până-n prezent, a fost exclus. În alte adunări i-a somat să ia măsuri pentru schimbarea directorului de poliție din localitate și să ceară director de poliție român. Cu privire la aceasta s-a dus, urmat de câteva persoane, la consiliul din Abrud. Apoi a înaintat o petiție în acest sens. Martorul nu s-a amestecat însă nicio dată, deoarece și-a dat seama de incorectitudinea /pretenției/. În garda cetățenească din Roșia Montană s-a înrolat și martorul împreună cu mulți maghiari și români, au depus și jurământul, dar în urma unui manifest citit într-un loc public, în care a fost vorba despre arestarea și /înlăturarea/ episcopilor și preoților lor, dezamăgiți fiind s-au retras din garda cetățenească. Nu peste mult timp, preotul lor Simion Balint, i-a pus să depună din nou jurământ în fața bisericii, dar jurământul pus sub un alt drapel nu diferea de cel precedent.

La a treia: Despre preotul Simion Balint știu că este unul dintre conducătorii poporului român. El a cutreierat satele propagând cauza românilor.

+ Ștefan Țura

Martorul 62, Rákosi József din Abrud, unitarian, 21 de ani, necăsătorit, după jurământul depus, declară:

La prima: Este foarte mare agitație.

La a doua: Românii sunt iritați împotriva maghiarilor. Martorul însuși a auzit pe la case de la un locuitor din Bistra numit Gheorghe Ilisia că Dimitrie, controlorul din Câmpeni, judele nobiliar Bisztrai József și încă o persoană nu mai au de trăit decât două spatămâni, deoarece mult au înșelat poporul; dacă nu altcineva, atunci el însuși /Ilisia/ îi va omori pe Moga și Bisztrai. Chiar martorul a auzit de la Buteanu, cu ocazia întoarcerii acestuia de la Cluj, că peste tot unde au sosit și s-au întâlnit cu românii, a declarat că și el este avocat român și a mai spus că domnilor le e frică; /acum poporul trebuie să ceară, deoarece i se va da totul și i-a îndemnat pe români să nu fie așa de moi ca până acum.

La a treia: Primul instigator e avocatul Buteanu.

Recunosc că această /mărturie/ îmi aparține.

Rákosi József m.p.

Martorul 63, Enyedi József, negustor din Abrud, reformat, 52 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La prima: Agitația este mare.

La a doua: Românii au încetat să fie binevoitori față de maghiari; țin adunări și noaptea pe la casele lui Simion Șuluțiu, Alexandru Kolosa și la preotul Tobias Amos

legat de cauza lor națională. Martorul a fost prezent la Roșia Montană când tânărul Avram Iancu, cu ocazia târgului de acolo, a adunat poporul cu toba și l-a îndemnat la înarmare; la întrebarea martorului că de ce a tulburat târgul (deoarece atunci negustorii de acolo nu au putut să vândă nimic) și poporul? El i-a răspuns: și ei au dreptul la înarmare în vederea autoapărării, la fel ca și orășenii.

După întoarcerea sa/ a martorului/ de la Aiud, tânărul Avram Iancu s-a adresat cu următoarele cuvinte: „No, da ce noutate este la Aiud?” La care martorul a răspuns că este o veste bună, deoarece liniștea în mijlocul poporului de acolo s-a restabilit, dar Iancu i-a replicat: „situația nu e așa, întrucât el nu acceptă uniunea și nici episcopul Lemeni nu a fost împuternicit din partea poporului român s-o accepte”.

La a treia: La Roșia Montană, preotul greco-catolic, Simion Balint, la Câmpeni și în ținuturile din jur Avram Iancu junior și judele domenial din Câmpeni sunt conducătorii și instigatorii poporului.

Enyedi József

Martorul 64, Petru Jurca, miner din Roșia Montană, ortodox, 29 de ani, căsătorit, conform jurământului pus, declară:

La prima: Este agitație

La a doua: Între români și maghiari, dar nu cunoaște cauza.

La a treia: Nimic.

+ Petru Jurca

Martodul 65, Ioan Suflet Ciofleca, miner din Roșia Montană, ortodox, 37 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară:

La prima, a doua, și a treia, în general: martorul l-a auzit pe Gheorghe, ginerele lui Niculae Gritta, spunând: „No, i-a luat dracu pe unguri, au căzut din nou în mâna românilor”.

+ Ioan Suflet Ciofleca

Martorul 66, d-l Frendel Ferenc, asesor la oficiul regal de schimb al aurului și inginer minier din Abrud, romano-catolic, 54 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, declară:

În general, numai atâta că, fiind pe data de 9 a l.c. la Câmpeni, a văzut și a auzit personal când tânărul Avram Iancu a îndemnat poporul la înarmare – e adevărat a menționat că nu vor să atace pe nimeni, vor numai să se apere; pe urmă a mai spus să-și îndeplinească fiecare slujbele, cu care sunt datori, până va sosi libertatea.

Frendel Ferenc

*Martorul 67, Zudor Terézia, nevasta lui Rákosi János din Abrud, unitariană,
50 de ani, după depunerea jurământului declară:*

În general atât: că Gheorghe Ilisia din Bistra, în propria lui casă, a menționat că controlorul Dimitrie Moga din Câmpeni, judele nobiliar Iózsef Bisztrai și încă un individ – pe care nu l-a numit, vor trăi numai două săptămâni.

Zudor Terézia m.p. nevasta lui Rákosi János

*Martorul 68, Pápai Sándor, proprietar de mină din Roșia Montană, romano-catolic,
35 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, declară:*

La prima: Este agitație.

La a doua: Între români și maghiari; preotul unit Simion Balint din Roșia Montană, în a treia zi a Rusaliilor din acest an, în prezența martorului, a început să-i înjure pe dregătorii maghiari din Abrud și Roșia Montană; i-a făcut pe toți tâlhari și i-a amenințat că, dacă-l va ajuta D-zeu îi va destitui pe toți, căci au ei în biserica lor /a românilor/ pe cine să aleagă în funcții de dregători; va fi vai de dregătorii maghiari; martorul i-a spus „tu du-te la ei, spune-le să vină la împăcare, de nu vor mai dori ei să se împace, dar va fi prea târziu. La care martorul a întrebat: „dar vor pieri și cei nevinovați?” Balint a răspuns: „acea /nevinovații/ să se îndrepte la timp, să țină cu noi, căci, mai târziu, nici eu nu-i voi putea ajuta”; în cei din Roșia Montană n-am nici atâta încredere cât în cei din Câmpeni; în continuare spunea: „vom vedea care va fi mai tare fasolea sau carnea?” înțelegând sub fasole pe români, sub carne pe unguri; și mai spunea: „destul au supt ungurii sângele românilor, de acum încolo nu-l vor mai suga”. A mai spus că maghiarii l-au pus rege pe Kossuth al lor și ei, românii, își vor pune alt rege; degeaba a confiscat comisia scrisoarea pe care i-a scris-o Buteanu, totuși, el corespundează săptămânal de 3 ori cu Buteanu.

Thoma, ginerele lui Henzel János, a spus în fața martorului că 45 de persoane de naționalitate română, aparținătoare bisericii lor, s-au înțeles între ei și, dacă ungurii nu le vor da dreptate, vor forma o comisie și își vor face dreptate.

La a treia: Conducătorii și instigatorii poporului sunt preotul Simion Balint la Roșia Montană și tânărul Avram Iancu la Câmpeni.

Pápai Sándor m.p.

*Martorul 69, d-l Reinisch Ágoston, din Abrud, romano- catolic, 47 de ani,
căsătorit, conform jurământului depus, înaintează mărturia în scris:*

La prima: Într-adevăr, conform opiniei publice, au avut loc agitații la Abrud, la Roșia Montană și în ținuturile vecine.

La a doua: Conform știrilor, aceste agitații s-au manifestat între maghiari și români.

La a treia: Potrivit opiniei publice, autorii și conducătorii agitației au fost, la Roșia Montană, preotul unit Simion Balint, locțiitorul de notar, Moga, la Baia de

Arieș, iar, în ținutul Câmpeniului, un avocat numit Iancu. Pe acesta din urmă, eu l-am auzit împreună cu asesorul de la oficiul de schimb al aurului Frendl Ferenc și cu scribul Eisman Károly, cu ocazia iarmarocului din ziua de 9 a l.c. de la Câmpeni – unde m-am deplasat în vederea rezolvării unor probleme oficiale (schimb de aur) – adresându-se, de pe o movilă, marii mulțimi de români cu următoarele cuvinte: „Înarmați-vă că acum, fiecare popor se înarmează, îndepliniți-vă însă în continuare îndatoririle, adică plătiți-vă impozitul și taxele. Țineți cu cei din Abrud, pe ei să nu-i jigniți, țineți-vă de hotărârile de la Blaj, de gloanțe să nu vă fie frică și, dacă veți vedea că tremur, atacați-mă și întrebați-mă de ce tremur”, etc. De altfel, în declarația mea întărită cu semnarea numelui meu –care, precum am aflat, se găsește în mâinile măritei comisii guberniale – am mărturisit amănunțit ca martori oculari, care am văzut și auzit cu toții ce a declarat Iancu, cu ocazia sus-menționatului iarmaroc de la Câmpeni, în fața unei /mari/ mase populare adunate.

Reinisch Ágoston

Martorul 70, d-l Antos József, maistru regal din Roșia Montană, reformat, 34 de ani, căsătorit, conform jurământului depus, înaintează, în scris, următoarea declarație:

La prima: Într-adevăr este agitație.

La a doua: Cu durere sunt nevoit a constata că, în ultimul timp, aici, la Roșia Montană când ar fi cea mai mare nevoie de înțelegere și dragoste frățească, concetățenii noștri români /manifestă/ răceală și agitație față de maghiari. Semințele au fost aruncate de instigatori care au ajuns și aici, întrucât cei din urmă /ungurii/ n-au dat niciun prilej la așa ceva.

Instigatorii au făcut în așa fel ca poporul să creadă că ungurii au devenit neloiali față de Majestatea Sa și că nu mai vor eliberarea iobagilor și multe altele asemănătoare. Afirmatia mea servește acele declarații ale mai multor persoane – al căror nume nu le cunosc – că ei nu mai țin cu regele ungurilor, ci numai cu Împăratul; dar /o dovedesc/ mai ales cuvintele necuviincioase rostite de un anumit Corpadia către chirurgul regesc Végh János, cuvinte pe care Végh ar putea să le reproducă mai bine; mai departe, acea declarație a preotului greco-catolic de aici, Simion Balint, rostită în fața supraveghetorului montanistic regesc, Kovásits Mátyás, că îi pare rău pentru meșterul Antos, căci îl consideră un om bun și cinstit, dar, întrucât este maghiar și ține cu Vinkler, cu Végh și cu Jánki György laolaltă trebuie să piară și el. Aceasta am auzit de la Vinkler Károly junior, dar și de la Kovásics însuși. Semnul iritației și al voinței de separare este și acela că, pe turnurile bisericilor românești, și acum atârnă steaguri străine; că românii – precum se zvonește la ordinul preoților lor – s-au sustras, încet încet, din garda cetățenească formată în vederea apărării siguranței publice și a liniștii, că țin adunări în timpul nopții, umblă înarmați și caută ocazia ca să se răfuiască cu ungurii.

La a treia: Am răspuns prin a doua.

Antos József meșter regal

41. Continuă adunarea declarațiilor martorilor și se stabilesc următoarele întrebări cu privire la circumstanțele din Câmpeni

1. Dacă, în ultimul timp, martorul a constatat că, la Câmpeni și în împrejurimi, poporul român ar fi fost în stare agitată? dacă da;
2. În ce a constatat acea iritație, martorul să înșiruie cazuri concrete pentru dovedirea ei /a iritației/.
3. Cine, când și cum a instigat și a condus poporul român?
4. În vremurile recente, adică în zilele de 19, 20 și 21 a avut loc la Câmpeni și în împrejurimi răscoala înarmată a poporului român: care a fost cauza, cine a fost promotorul și care i-a fost scopul?

Martorul 71, Dionisie Popovici, ajutor de negustor din Câmpeni, ortodox, 28 de ani, necăsătorit, conform jurământului depus, declară:

La prima: Nu știe despre o agitație concretă, dar, în ultimul timp, a fost neliniște în mijlocul poporului.

La a doua: Stie precis că preotul unit, Simion Balint, prima dată într-o sâmbătă de la începutul lunii aprilie, a fost la Câmpeni când martorul n-a fost acasă și nici nu știe de scopul vizitei, dar, peste o săptămână, a apărut din nou cu avocatul Buteanu; cu această ocazie, adunând poporul în fața bisericii ortodoxe, Buteanu a prezentat o petiție despre care susținea că a adus-o de la Cluj, unde a întocmit-o împreună cu mai mulți, în prezența episcopului Lemeni; Dumitru Moga a pus la îndoială cele spuse de Buteanu, dar sus-amintiții nu i-au dat ascultare și s-au adresat poporului cu întrebarea, dacă vor să întocmească o petiție, la care poporul a răspuns cu da. De acolo au mers la Ioan Corcheș unde au mâncat, pe urmă au plecat la Bistra. După aceea a urmat adunarea de la Blaj, la care s-au dus mulți și, de la Câmpeni, cauza plecării a fost faptul că preotul de acolo, Ioan Patița, a adus la cunoștință adunarea la biserică cu adăugarea că poate să meargă cine vrea.

La a treia: Poporul din Câmpeni și împrejurimi depinde de avocatul Avram Iancu junior, el conduce poporul, iar ajutoarele sale sunt Ioan Corcheș, Nicolae Corcheș, învățătorul Petre Ioanete, chelarul camarar Iosif Șuluțiu, Samoilă Morar; dintre care numitul Iancu l-a făcut pe episcopul Lemeni – în auzul martorului – șmecher; adunările s-au ținut la casa lui Ioan Corcheș, în prezența celor de mai sus.

La a patra: În 19 a lunii curente, la Câmpeni, s-a dus vestea că vin soldații, pe urmă s-a zvonit că vin muscalii, în fine, că dinspre Albac vin sârbii, din care cauză poporul s-a înspăimântat; spaima a fost sporită și de cuvintele lui Lup Colțon din Albac care s-a grăbit călare la judele nobiliar pentru a-i raporta despre venirea soldaților peste munți. Atunci și martorul s-a pus pe cal, împreună cu Szabó Péter; pe drum, în mai multe locuri, au întâlnit grupări înarmate, s-au dus până la locul unde – precum s-a susținut – ar fi trebuit să treacă soldații munții în noaptea respectivă; și

acolo au întâlnit o mulțime înarmată; i-au întrebat care știe cauza spaimei, dar cei întrebați au răspuns că n-au văzut nimic, s-au adunat la un semnal, dar, de la cine a venit semnalul, n-au putut spune. Cu aceasta, ziua următoare, deci în 20, martorul și Szabó Péter s-au întors acasă la Câmpeni și i-au liniștit pe cei de acolo; în drum spre Câmpeni s-au întâlnit cu un curier care ducea o scrisoare la Albac de la Avram Iancu junior; în cadrul ei, Iancu a ordonat poporului să se înarmeze, să fie gata ca, la apelul lui, să se răscoale. Martorul a luat scrisoarea și a predat-o preotului Ioan Patița. Dar de abia s-au liniștit cei din Câmpeni că s-au tras din nou clopotele și s-a vestit că soldații vin peste muntele dinspre Bistra; atunci, martorul a pornit spre dâmbul unde se află biserica greco-catolică pentru a se convinge dacă vestea este adevărată sau nu, dar poarta cimitirului fiind încuiată n-a putut să intre. Atunci a apărut lângă el Iuon Niag din Câmpeni, spunându-i: „N-ai de ce să te uiți că vin precis /soldații/”; atunci a coborât /Niag/ la mulțimea adunată unde Vasilia Motora – tot din Câmpeni a spus că nu trebuie să se îndoiască nimeni de această veste, căci chiar el însuși a văzut soldații. Atunci, pădurarul Pataky Pál a propus că bine ar fi să meargă doi oameni călare să se convingă. Din nou, martorul a plecat cu Szabó Péter pe jos; și au urcat pe muntele dinspre Bistra, dar n-au găsit nici acolo pe nimeni, astfel, toată spaima s-a bazat pe o știre falsă.

Dionisie Popovici

Martorul 72, Szabó Péter, paraclisier, din Câmpeni, romano-catolic, 36 de ani, căsătorit, conform jurământului depus declară:

La prima: E adevărat că a fost agitație și neliniște.

La a doua: Preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, venind primăvara la Câmpeni, la Ioan Chorceș, i-a sfătuit pe români la uniune. A venit și a doua oară la Câmpeni, împreună cu avocatul Buteanu și – precum a auzit martorul – s-a sfătuit cu poporul în problema românilor, ținându-și adunările – precum am auzit – noaptea la Ioan Chorceș, Nicolae Chorceș, la chelarul Iosif Șuluțiu; membrii acestor adunări au mai fost, în afara celor amintiți: Avram Iancu, care s-a erijat conducătorul lor, Petre Ioanete, Iuonuț Dandea, Ioan Patița și gornicul de la oficiul de schimb al aurului Theodor Tioc. S-au retras mai târziu Iosif Șuluțiu, Petru Ioanete și Ioan Patița – acesta din urmă a îndemnat poporul la uniune, cu toate că ea a fost împiedicată.

La a treia: Avocatul Avram Iancu, în prezența martorului, a îndemnat la înarmare – în piață, unde se obișnuia ținerea târgurilor săptămânale – poporul a venit acolo de la Câmpeni și din împrejurimi.

La a patra: Mărturisește la fel ca martorul anterior, Dionisie Popovici, cu specificarea că: n-a citit scrisoarea respectivă a lui Iancu, pomenită în declarație, întrucât a fost scrisă românește, cunoaște conținutul ei numai din explicația lui Popovici; nu știe nimic despre declarația lui Iuon Niag, căci n-a fost cu Popovici pe dealul bisericii.

Szabó Péter m.p.

Martorul al șaptezeci și treilea d-l Végh János, chirurg din Roșia Montană, unitarian, 35 de ani, căsătorit, după jurământ declară în scris la primele întrebări (stabilite sub nr. 25) următoarele:

La prima: Într-adevăr, au avut loc agitații.

La a doua: De la o vreme, atât la Abrud, cât și în împrejurimi, toată lumea e în mișcare și este înspăimântată; motive pentru aceasta dau românii, deoarece ei nu vor să se supună directorului de poliție din Roșia Montană care a fost cerut de toată lumea, aprobat și ales de comisie; îi jignesc pe unguri cu cuvinte necuvincioase; așa mi s-a întâmplat și mie când, odată, în prezența lui Dersi Samu, Ūrmosi Ferenc, Fūzi Sándor, Vinkler Károly și a mai multora am încercat să-i explic lui Iuon Corpadea – care se agita împotriva egalității și frăției – că, la schimbările actuale, națiunea română are numai de câștigat, ce fericire ne așteaptă prin înfăptuirea uniunii și că vom avea drepturi egale prin legile aduse recent în Ungaria. Iar pentru a ne bucura cât mai repede de această fericire, trebuie să ne străduim numai pentru înfăptuirea ei /a uniunii/; la aceste cuvinte, el mi-a răspuns dur că lor nu le trebuia nimica, dar absolut nimic de la unguri, Ardealul și așa a fost al românilor; pe noi, românii, ungurii ne-au înșelat de mai multe ori, ne-au furat și ne-au futut, de aceea nu ne trebuie nici frăție și nici altceva; neputând suporta atâtea insulte, martorul l-a rugat să-i spună când l-a înșelat sau când i-a făcut vreun alt rău. La aceasta i-a răspuns că nu martorul i-a făcut, ci ungurii din țară. Nervozitatea s-a manifestat și atunci când Iuon Ghita (Iepura) și fostul dascăl Preja, de nenumărate ori, s-au lăudat că românii sunt câteva milioane, iar ungurii sunt puțini la număr. Pentru a-i șicana pe maghiari, au arborat atât pe turnul bisericii române de sus, cât și pe cea de jos, steaguri străine; în noaptea respectivă, preotul, învățătorul și mai mulți credincioși ai lor s-au plimbat în jos și în sus pe străzi, s-au sfătuit în grup, strigând: "Sze trejászke Rományi, ál noszt ó foszt Argyalu, járe al noszt trebuie sze fie».

La a treia: Autorii, răspânditorii și conducătorii acestei agitații - precum știe martorul – sunt preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, curatorii plătiți ai eclesiei Vasile Buteanu și Iuon Ghita (Iepura), un tânăr învățător Jurca, Ioan Corpadea. Că autorul este Balint, o deduce de acolo, deoarece pe el l-a remarcat prima dată umblând pe furie cu un anumit Micaș, apărut la Roșia Montană; el a fost acela care, părăsindu-și eparhia și de sărbători, a cutreierat satele și a pus poporul să depună jurământ. Și la Bistra, precum spune Molnár János junior, s-a adresat poporului cu un apel instigator, ca de exemplu: s-a culcat pe pământ, vroid să se demonstreze, astfel, că mai jos nu pot cădea. A cutreierat cu Buteanu tot ținutul și, când martorul și alții l-au întrebat de ce nu se liniștește și de ce agită poporul, a răspuns că acționează din ordin superior; poporului nu-i spune decât atâtea să aștepte până la Dieta; și, când martorul i-a spus că acesta nu este altceva decât stabilirea termenului pentru răscoală, deci, dacă Dieta nu va putea îndeplini toate dorințele /poporului român/, trebuie să se răscole? – Balint a răspuns că nu-și asumă răspunderea cu privire la aceasta. Umblă tot timpul la Abrud pentru a se sfătui; la fel și protopopul a venit la Roșia Montană mai des decât de obicei.

Pe românii din Roșia Montană a reușit să-i atragă, numai cu ocazia întoarcerii sau după întoarcerea de la Blaj. În garda cetățenească de la Roșia Montană au fost

înrolați mai mulți concetățeni români, dar, după întoarcerea d-lui reverend Balint, nici unul n-a mai rămas la exerciții, ca de exemplu: Ioan Ciora, Pașcuț Ciora și alții. D-l preot Balint i-a agitat și i-a dus la Abrud pe mai mulți concetățeni români cinstiți de-ai noștri, să obțină un polițist român și într-adevăr l-a pus /Balint/ pe Ioan Vlad să scrie în numele mai multora o petiție care îi calomniază și îi batjocorește pe unguri. Iuon Ghita l-a ajutat aproape în fiecare acțiune, au adunat și bani pentru acesta. Că Preja și Iuon Corpadea sunt promotorii acestei mișcări o deduce de acolo că, în permanent, vorbesc despre milioane de români. Faptul că Buteanu este conducătorul agitației o deduce din faptul că a ținut de mai multe ori adunări pe furis; împreună cu Balint au cutreierat satele, muntele și, împreună, au întocmit acea petiție (instanță) conform căreia poporul /adică: poporul român/ dorește să împiedice uniunea Ungariei cu Ardealul. Un învățător numit Jurca i-a declarat cu mare patimă preotului Tóth István că nu se va face uniune, numai în cazul în care dieta va îndeplini toate dorințele românilor.

Végh János

Martorul al șaptezeci și patruilea, d-l Pataki Pál, administratorul domeniului silvic regal din Câmpeni, reformat, 45 de ani, văduv, după depunerea jurământului a prezentat în scris următoarea declarație, la întrebările de sub punctul 41.

La prima: Nimic, căci nu eram la Câmpeni.

La a doua: Nimic, căci în perioada aceea am fost în concediu la Sibiu.

La a treia: De la pădurarul practicant Bokor Ferenc am auzit, în prezența d-lui comite Lázár György, că Nicolae Corcheș alias Dreguț din Câmpeni ar fi scris în ziua de 2 a l.c. scrisori – sub semnătura lui Avram Iancu junior – la Cărpiniș, Bistra și Sohodol ca să vină /cei de aici/ deseară la Câmpeni.

La a patra: În ziua de 19 a l.c., la trei jumate după masa, mercenarul Lup din Albac se grăbea prin Câmpeni la Bistra, la d-l jude nobiliar, cu știrea că primarul, judele din Vadu Moșilor, Nicolae Pantea, transmite prin el sosirea din munți a unui efectiv numeros de militari sau de hoți /de bandiți/, care se apropie deja dinspre Albac spre Câmpeni; această știre a provocat o panică mare între popor. Din munți s-au adunat cu viteza fulgerului cea. 5 600 de oameni înarmați cu felurite arme, dar, cedând sfatului bun, până în seară, s-au liniștit. Seara a sosit și Avram Iancu junior care a ținut o cuvântare și a spus că știrea nu este încă sigură, dar au făcut bine că s-au prezentat.

În noaptea spre ziua de 20 nu s-a întâmplat altceva decât discutarea și căutarea cauzei tulburării. Seara, în jurul orei 8, s-au auzit strigăte de „hoții”, din toate părțile, cu parola: vin soldații sau tâlharii și ne omoară; la ortodocși s-a tras clopotu la fel și la greco-catolici; mai târziu, aceasta a încetat; atunci a început o gălăgie înspăimântătoare, alergătură, plânsete, bejenie în munți, aproape până la disperare.

Vestea venirii soldaților a fost răspândită de Vasile Matora din Câmpeni care a spus că a văzut soldați în haină albă; când l-am atenționat să aibă grijă, deoarece se joacă cu capul, dacă nu poate dovedi ce spune, atunci el a răspuns că preotul neunit, Ioan Patița, din Câmpeni, i-a spus toate acestea. Această revoltă s-a liniștit din nou

foarte greu. Dimineața, în jurul orei 8, l-am văzut pe Avram Iancu, umblând cu notarul Iosif Moga din Baia de Arieș care, de fapt, a fost toată noaptea la Câmpeni, înarmat, dar Iancu a plecat din sat înaintea revoltei și s-a întors numai dimineața dinspre Muncel.

În 21 dimineața, în prezența lui Iancu, s-a format un scaun de jurați, de poliție și, de atunci, liniștea n-a fost deloc tulburată.

Pataki Pál m.p.

Martorul al șaptezeci și cincilea, Kapatán Márton, preot romano-catolic din Câmpeni, 34 de ani, răspunde la întrebările de sub nr. 41 în scris, mărturisind pe credința sa preoțească, următoarele:

La prima: Am constatat agitație la Câmpeni din ziua în care românii au fost convocați la adunarea din Blaj.

La a doua: Iritația s-a manifestat în cuvântări pline de patos, în alungarea din sat a maghiarului diurnist Rákosi și a maistrului croitor Seres Márton.

La a treia: Primii agitatori au fost: preotul unit Simion Balint din Roșia Montană care a ținut o cuvântare în românește, jignitoare și agitatoare pe dealul de pe lângă biserica ortodoxă; în cuvântarea sa a amintit cu patos că ungurii i-au aplicat în ziua sărbătorii Maicii Domnului, din timpul altoirii pomilor /25 martie st.v./ episcopului lor /al românilor/ 50 de lovituri; de asemenea a amintit că el /Balint/ are un salariu de 200 forinți, iar preotul ortodox nimic, iar preotul catolic mii de forinți. Eu nu am fost prezent la toată cuvântarea, numai la sfârșit. Pe lângă el, principalii corifei sunt: avocații Buteanu din Abrud și Avram Iancu junior din Vidra. Acesta din urmă adună poporul zilnic, de mai multe săptămâni, în mase mari și îl instigă la înarmare. Concret, în zi de vineri de dinaintea Rusaliilor, a adunat – cu ocazia târgului din Câmpeni, câteva mii de oameni și le-a vorbit îndelung de pe balustrada podului, spunând: înarmați-vă să nu vă mai văd fără armă. Dacă ne vor ataca ne vom juca numai cu ei aici între munți. Acest Avram Iancu junior este însoțit în permanență de mai de mult, de 2–3 oameni. Știrile din Mihalț mi-au fost povestite – pe stradă – de o bătrână de 80 de ani, numită Maria, și iată apare acolo Avram Iancu cu cuvintele: „Pentru aceasta va plânge și copilul ungurului”. Planurile secrete și cuvântările trebuie să fie cunoscute de către următorii indivizi, fără de care nu se întâmplă nimic, care sunt neîncetat împreună, șușotesc și țin adunări secrete: cei doi frați Corcheș din Câmpeni, Popa Patița, chelarul Iosif Șuluțiu, învățătorul Petre Ioanete și Teodor Tioc – înainte de plecare la Viena. De multe ori se puteau auzi pe străzi asemenea verbe: „Dacă nu vor de frumos, luăm și cu sânge”.

La a patra: În ceea ce privește cauza reală a ultimei adunări înarmate, a tragerii clopotelor, aceasta este – după părerea mea – mult mai adâncă ca un singur om să poată spune ceva sigur; aceasta s-ar putea afla numai după o cercetare minuțioasă.

Practicanții sași din Câmpeni au fost într-o prietenie intimă cu instigatorii în timpul tulburărilor.

Kapatán Márton m.p.
paroh rom.cat.din Câmpeni

Martorul al șaptezeci și șaselea, Gheorghe Balia, notarul satului Bistra, 31 de ani, ortodox, necăsătorit, după depunerea jurământului, declară în general:

În ziua de 1 aprilie a anului curent a venit la Bistra preotul greco-catolic Simion Balint împreună cu negustorul Gergelyfi din Abrud și, fiind împreună cu mai mulți la preotul greco-catolic de acolo, Ioan Fodor, /Balint/ a arătat o petiție discutată la adunarea populară românească ținută aici la Abrud, în data de 3 a aceleiași luni. La care martorul a remarcat: „Bine ar fi să lăsăm afară câteva puncte din ea, căci, dacă cerem mult, nu vom obține nimic. Ungurul o să ne spună că a întins românului degetul mic și acesta vrea să-i înghită toată mâna”. Balint i-a răspuns: „dacă scoatem unele /puncte nu vom obține nimic”.

Gheorghe Balia
notar jurat din Bistra

Martorul al șaptezeci și șaptelea, Jánki János, proprietar de mină din Roșia Montană, romano-catolic, 22 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului răspunde la puncte sub nr. 25.

La prima: Atât la Abrud, cât și în împrejurimile lui este o mare agitație.

La a doua: Între români și maghiari, de la o vreme, mai ales românii, sunt distanți față de unguri, îi amenință, așa cum l-a amenințat și pe martor preotul Simion Balint din Roșia Montană când acesta – conform spuselor unei femei numite Istvánko – a declarat că ar vrea să fie și el român, dar e târziu, căci frigara e gata și pentru el. Preotul Simion Balint i-a făcut pe români să iasă din garda cetățenească.

La a treia: La Roșia Montană, Simion Balint îi conduce pe românii care ascultă numai de el și se supun numai dispozițiilor lui.

Jánki János m.p.

42. Prim-judele Benedek József din comitatul Alba de Jos înaintează, urgent, scrisoarea lui Iosif Moga adresată lui Nicolae Pop din Sard. din care reiese – pe lângă lăudăroșenie – că el a îndemnat poporul din raza notariatului său la înarmare, sub litera j.

43. Unul dintre membrii comisiei, Nemegyei János, înmânează comisiei, pentru a uza de ea, scrisoarea controlorului regal de an, Pallós Miklós, din Baia de Arieș, adresată lui sub litera z, conform căreia notarul Iosif Moga, în 21 a lunii și a anului curent, aliniind în piața din Baia de Arieș 150 de oameni /înzestrați/ cu puști și sulite, i-a făcut să-i jure supunere și fidelitate nelimitată.

Din ambele documente reiese că, prin aceste acțiuni ale lui Iosif Moga, liniștea publică și siguranța sunt periclitate și, prin rămânerea lui în libertate, spiritele și așa agitate ar putea provoca o izbucnire neplăcută sau chiar o răscoală; pentru evitarea acestora, comisia consideră necesară arestarea lui și, întrucât ea a și fost prezentă la locul desfășurării /activității lui Moga/, cu ajutorul militar primit din partea

comandantului, l-a arestat și l-a pus sub pază sigură. Interogarea lui blândă /fără violență/ a fost încredințată prim-judeului Benedek József.

44. Continuă declarația martorilor.

Martorul al șaptezeci și optlea, Sándor Ferenc junior, proprietar de mină din Abrud, 30 de ani, reformat, căsătorit, după depunerea jurământului, declară la următoarele puncte de la nr. 25.

La prima: Este neîncredere și chiar agitație mare.

La a doua: Între națiunea română și cea maghiara. Iosif Purcila din Corna, mergând la șteamp, l-a întrebat pe martor: „Ce faci d-l meu coleg, este mult aur?” La care martorul a spus: „Este cât a dat D-zeu”. La aceasta i-a răspuns /cel din dintâi/: „Sa dea D-zeu ca românii să se răscoale împotriva ungarilor, căci o să dau eu suflete încapăținate”. Pe urmă, în prezența martorului Avram Iancu junior, a dat ordin poporului român să se înarmeze.

La a treia: La Roșia Montană, preotul unit Simion Balint, iar la Câmpeni Avram Iancu junior sunt conducătorii și ațățătorii poporului.

Sándor Ferenc junior

Martorul al șaptezeci și nouălea, d-l reverend Kovács József, preot romano-catolic din Abrud, 62 de ani, după credința lui de preot, înaintează declarația lui în scris la întrebările de la nr. 25.

În general: Dacă aș dori să enumăr cele întâmplate aici, din cauza intrigii unor instigatori, după aducerea la cunoștință a dobândirii libertății – ar fi nevoie de oglindirea viguroasă a îngrijorării orașului, a poporului minier, care este în legătură cu orașul, a conducătorilor lui și, mai ales, a acelora cu inima slabă – ca și a îngrijorării provocate de sosirea veștilor proaste din toate părțile. În urma agitației, pana mea n-ar fi capabilă și, de fapt, acestea fiind cunoscute destul, îmi mărginesc declarația numai la acele fapte la care am fost martor personal.

În data de 30 aprilie, aici fiind târg național de animale, seara am pornit la plimbare cu administratorul de mină respectabilul domn Reinis Ágoston, cu controlorul de aur Trennenfels și cu d-l consilier orășenesc Zilahi József; și când am trecut, în mare discuție prietenească, prin partea de sus a orașului, în fața casei preotului Simion veni călare în fața noastră locuitorul Haz din Abrud; clătinându-se, striga în direcția noastră, în gura mare, ca să înțeleagă și cei ce erau mai departe, următoarele cuvinte: „Futucz mortzii Ungurilor, ői vegye jó ástez pe csinye ó punye kráj nyintre ungurj” – aceasta am înțeles clar fiecare, cu aceasta el a trecut în mare grabă mai departe cu strigăte – dar pe care nu le-au înțeles. Ziua următoare, în data de 1 mai, în piață, m-am întâlnit cu preotul unit Vasile Balint din Cărpiniș. Stând de vorbă cu el despre tulburările actuale, preotul numit mi-a zis că poporul e liniștit, că nu trebuie să ne temem de nimica; la care eu i-am povestit întâmplarea sus amintită, rugându-l să mi-o dezlege, că eu aici bănuiesc că se ascunde o viclenie națională; el

mi-a răspuns: „Căci ei /românii au auzit că este împărat neamț, că pe palatinul locțiitor regal, numit recent, îl consideră rege maghiar și, astfel, vor să fie și rege român”. Eu întrebam, în continuare, că unde vor să-l instaleze pe regele dorit și acesta până unde și-ar extinde imperiul? La aceasta mi-a răspuns: „Vor să-i unească pe românii din Ardeal cu cei din Moldova și Țara Românească și vor să formeze un singur regat”. Dezaprobând acest plan, ne-am despărțit.

Despre preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint cele mai multe rele pot fi dovedite de tot ținutul. A fost destul de îndrăzneț să umble din sat în sat și să instige poporul; și cred că aceasta este destul de bine dovedit; eu, personal, am văzut doar atât: într-o zi de miercuri, când jurisdicția de aici a fost adunată în casa pretorială, vizavi de locuința mea, niște oameni din Roșia Montană mi-au adus vestea că Simion Balint i-a răscolat pe românii din Roșia Montană și vine la consiliu cu o /coloană de/ demonștranți. La aceasta am coborât în fața locuinței mele și înarmat l-am văzut pe preotul Simion Balint venind în față, cu jachetă, cu fața /exprimând/ încăpățănare, însoțit de mai mulți români. Urcând direct la casa pretorială, câțiva dintre însoțitori rămânând jos, unul dintre ei l-a întrebat pe fostul meu miner Falits János: „dá, cse purare în szkáon” și răspundea: „am venyit cu popa”. Și, după aceea, am aflat că /Simion Balint/ a urgentat îndepărtarea consilierului Winkler János din poliția de la Roșia Montană, unde a fost ales de către comunitatea din Roșia Montană iar desemnarea sa a fost confirmată și de către nobilul consiliu – și a pretins înlocuirea lui cu un român.

Această declarație cu fiecare punct al ei o consider a fi a mea și o confirm și prin semnarea numelui meu.

Kovács József, preot din Abrud

Martorul al optzecelea, Ajtay Incze János din Abrud, asesor la Tabla comitatului Albei de Jos, notar onorific al orașului, 39 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului declară, în scris, în legătură cu întrebările de sub nr. 25 următoarele:

La prima: În 21 martie al acestui an, fiind la Cluj pentru rezolvarea unor probleme, am auzit și am văzut publicarea dorinței consiliului și a comunității jurate de acolo pentru uniune, presă liberă și înființarea gărzii ceea ce devenind cunoscut și în aces oraș, a provocat, aici la Abrud, agitații.

La a doua: Promotoarea și susținătoarea acestor agitații a fost națiunea română. După ce m-am întors de la Cluj acasă la Bistra, pe proprietatea mea, am văzut și am remarcat că preoții, Avram Iancu al lui Alexandru, notarul Gheorghe Balia, /odată cu sosirea preotului greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint la Bistra și la Câmpeni, au ținut adunări secrete, unde au avut influență judele nobiliar Bisztrai József și fostul controlor domenal Dumitru Moga și au atârnat poporul de rând adunat cu îndemnări secrete. Aceasta a fost relatată de către o parte a locuitorilor din Bistra, dar și de alții servitoarei mele Butsa Ana, mai precis nevastei lui Nesutz care, în rândul ei, mi-a adus la cunoștință, la fel și faptul că judele nobiliar Bisztrai, adunând poporul de rând, i-a dat să beie și l-a îndemnat să facă și din brăzdar – dacă n-au altă posibilitate – sulite și arme ucigătoare pentru nimicirea

ungurilor ca să se elibereze de sub servitute (ceea ce s-a și realizat). Împreună cu domnii Incze Sándor, Kováts József Senior și Diószegi Lajos, în 19 a anului curent, plecând la Bistra pentru rezolvarea unei probleme oficiale, am văzut mult popor de rând hoinărind și chiar stând cu puști, sulite și furci; noi, îngroziți, ne-am întrerupt drumul în hotarul din Bistra și ne-am întors. După cele văzute am început să fiu atent și aici în orașul meu natal; în drum, i-am ajuns din urmă cu căruța mea pe morarul și proprietarul morii din Valea-Bistrei care – fiind duminică, se ducea la biserică cu alții – după salutul reciproc, proprietarul morii numite – îi știu numai numele de Huhurez – m-a rugat să-i explic cum stă situația lor și dacă aceasta va fi salutară? ceea ce eu, așa cum și Majestatea Sa a confirmat – adică uniunea cu Ungaria fiind hotărâtă i-am explicat; morarul și prietenii săi s-au mulțumit și au hotărât să înainteze după slujba bisericească din ziua respectivă un protest prin care să renunțe la ceea ce i-a convins preotul lor Simion Balint, Avram Iancu, junior, Teodor Tioc Puta, Ioan Chorceș, Dumitru Moga și colegii acestora în adunările secrete.

La a treia: Autorii direcți respectiv răspânditorii acestor agitații care cereau ca națiunea română s-o calce în picioare pe cea maghiară pentru ca ea să poată domina, precum am observat sunt:

a) Ioan Buteanu, stabilit aici la Abrud ca tribun al poporului, l-a convins pe dascălul Begnescu ca, pe lângă participarea la adunările românești secrete, după cum mi-au răspuns la întrebări mai mulți copii români, precum și jelera d-lui Lénárt Sándor și băiețașul ei, toți elevii români și alți copii să poarte cravate – ca semn secret – cu buline albastre și albe pentru ca, în cazul unor izbucniri, românul străin să-i poată recunoaște că-s români și să nu-i omoare. Această circumstanță constatată am raportat-o cu ocazia adunării noastre consistoriale, la care au participat și mulți funcționari. Acolo am propus ca și tineretul nostru maghiar studios să primească cravate identice. În cazul în care scopul este rău, atunci românii vor fi nevoiți să-și pună altă cravata distinctivă și, astfel, intenția lor va ieși la iveală; propunerea mea n-a fost primită cu entuziasm.

b) Îl consider a fi instigator și pe consilierul de aici, d-l Ioan Boer care a trăit în prietenie strânsă cu Buteanu, a participat la adunările secrete și s-a prezentat și la adunarea care nu urmărea nimic bun – de la Blaj a depus jurământ – ceea ce a văzut d-l Incze Sándor și mi-a spus și mie: s-a declarat român nefiind de aici – sub nume catolic a ocupat nevrednic un post, probabil de aceea că, dacă intenția rea a românilor se va realiza, să poată fi conducător printre ei – și mai ales mă gândesc – din motivul că, între instigatorii amintiți, în scrisoarea elaborată sub pseudonim săsesc, se numără și un ofițer de la Abrud iar, cu ocazia citirii scrisorii în piață – atunci când garda cetățenească l-a numit ofițer – atunci, cetățenii, pe d-l Ioan Boer, l-au strigat și l-au denunțat a fi ofițerul instigator.

c) Românul de aici, numit /Picior de porc/ „Pitsor gye pork”, despre care juratul decimal Makkai József a declarat în piață, în 2 a lunii curente, că respectivul s-a lăudat că, în scurt timp, își va spăla mâinile în sânge unguresc, iar, în locul cocoșului de pe biserica reformată, se va pune cruce.

d) Preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, care i-a vizitat pe locuitorii români din toate satele din jur, precum și pe cei din acest oraș și – precum se vorbește – i-a instigat și i-a îndemnat la rău în secret, în biserici închise, ceea ce

poate fi adevărat, căci, atunci când a fost adus înapoi de la Zlatna de către garda cetățenească, a spus – sub muntele mare – că este acuzat de instigare, ceea ce nu este întrutotul adevărat; bănuiala este întărită – afară de aceasta – și de venirea sa, nu de mult la consiliu cu 60 de oameni unde a cerut ca, la Roșia Montană, consiliul să numească un polițist român, iar pe cel maghiar să-l înlăture. Întorcându-se acasă după masă s-au oprit cu toții la Crucea Roșie, au urlat ca niște răufăcători – către oraș, așa încât și natura s-a îngrozit. Acest preot, Simion Balint, mi-a spus în piața din Abrud, după sosirea lui acasă de la Blaj /!// că, în scurt timp, va ieși la iveală faptul că judele nobiliar Bisztrai a fost un dregător necinstit, care a luat de la fiecare român doritor să obțină funcția de jude sătesc, chiar și 40 de monede de aur și, dacă aceștia n-au obținut funcția, nu le-a restituit banii la niciun om; în acest aspect sunt implicați și unii dregători ai comitatului, împreună cu alții de la oficiul șpanal, fapt pentru care îi va duce dracul; de asemenea a mai spus că orașul nostru a fost vândut de către judele primar Nagy Károly, de cumnatul lui, Fűzi și de unul din Câmpeni numit Josi. I-a spus aceasta și d-lui Kováts József, așa cum a mărturisit însuși d-l Kovács cu ocazia întoarcerii noastre la Bistra. Spusele lui au fost auzite și de d-l Farkas Tamás și familia lui, de rotarul Kagerpaner Ferenc și alții. Rotarul Komáromi – îl lămurește /și el pe Simion Balint/ și a spus că, odată a arborat pe biserica lui din Roșia Montană steagul unei națiuni străine și, în ciuda poruncii primite, nu l-a luat jos nici până astăzi.

e) Avram Iancu junior a lui Alexandru din Vidra a instigat de la început – precum se aude – poporul român de rând; mai precis a jucat rol de conducător la adunările secrete, a convocat poporul mai departe, a rărit poporul la târgul trecut de la Câmpeni, adunându-i pe români și spunându-le cu voce tare – așa după cum mi-au spus martorii oculari, maistrul croitor Seres Márton și soția lui – că vinerea următoare fiecare om să se prezinte cu lancea, cu furca sau cu ceea ce știe. Acest ordin al lui a fost îmbrățișat și de către judele nobiliar Bisztrai József, respectiv controlorul Dumitru Moga prin prezența și acordul lor. Ei au mai spus că au fost surprinși că ungurii prin Câmpeni – (de către notarul Ioan Balogi, Corcheș Dreguț, Vasilică Tioc, Tioc Gheorghe Perdi și luonuț Matora) – în casele lor și au fost somați – pe baza ordinului în scris al judeului nobiliar (ordin care a fost recuperat de către judele nobiliar) – să se mute în 3 zile de acolo. Cumnatul meu, Enyedi József, mi-a relatat despre acest Iancu că, venind acasă de la Aiud, a zis: „*Degeaba a sprijinit episcopul Lemeni uniunea, aceasta nu se va înfăptui*”, va aranja el /Iancu/ acest lucru.

f) Notarul Gheorghe Balea din Bistra, care a fost prezent la toate adunările cu scopuri rele și a încurajat poporul, pe lângă aceasta, l-a convins pe băiatul preotului, Ioan Fodor, numit Vasilică, să plece călare pentru a instiga la Lupșa. Ca tovarăș de instigare cu judele nobiliar József Bisztrai i l-a dat pe gornicul său Ursebie Buța; amintitul instigator a luat și bani de la săteni – precum mi-a spus acum nu de mult Spán Miklós din Lupșa – la care Fodor Vasile junior a fost prins, dar tovarășul său, Buța Ursebia, a fugit.

g) Bisztrai József, așa cum am precizat mai sus, conform spuselor servitorului meu, a încurajat poporul și l-a îndemnat la confecționarea lăncilor – ceea ce s-a și realizat. Afară de aceasta, capelanul greco-catolic din Bistra, Darabont Antal, a spus în piața din Abrud, în ziua de 26 a l.c., în auzul meu și al mai multor persoane că, de

exemplu, Sándor Ferenc junior, Pápai și soția lui din Roșia Montană, că Bisztrai József a afirmat: „Futuș sfinții calvini. Trebuie loviți să nu mai domnească” și a mai spus /Darabont/ că băiatul preotului Fodor Ioan a fost oprimat și dus în necaz tot de dânsul /de Bisztrai/, că va arăta la ce a instigat Bisztrai poporul de rând și că s-a scrântit în urma afuriseniei preotului.

Durata lungă a desfășurării acestui scop rău se poate atribui domnilor dregători de aici, adică d-lor maistru minier Steiner Iosef și prim judei Nagy Károly. Dintre ei, d-l Steiner a fost atacat odată la cancelarie de către corpul procuratorial, reproșându-i-se că nu a luat nicio măsură pentru arestarea sau denunțarea acelor români demascați din Roșia Montană care s-au lăudat că, în scurt timp, va fi carne de ungar și își vor spăla mâinile în sânge maghiar. Iar de la nevasta lui Vitéz György și de la alții am auzit că, într-o seară, d-l Nagy Károly a fost văzut vorbind în șoaptă cu preotul unit Tobias Amos, strângându-și mâinile și că Gerasim Munkácsi l-a însoțit până acasă pe d-l Nagy Károly. Recunosc, din cuvânt în cuvânt, declarația de mai sus.

Ajtay Incze János

În ziua de 26 iunie 1848

45. Se continuă luarea depozițiilor martorilor.

Martorul al optzeci și unulea, d-l Zákos István, diurnist silvic din Roșia Montană, romano-catolic, 52 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, înaintează în scris următoarea declarație:

La prima: Nu știu dacă poporul român din Câmpeni ar fi manifestat agitație, dar este adevărat că nu și-a îndeplinit serviciul față de înaltul Fisc regal. Din ce cauză – nu știu.

La a doua: L-am văzut cu ochii mei, de mai multe ori, pe Avram lancu junior la Câmpeni, vorbind oamenilor adunați în fața băcăniilor, dar nu știu ce le-a spus. Așa l-am văzut pe amintitul Avram cu ocazia târgului de la rusalii la Câmpeni, ziua, după masă, la iarmarocul ținut, ca de obicei, la Prund. Acolo vorbea cu poporul adunat, dar ce, asta nu știu, a fost cu el și un tânăr cu fața brună.

La a treia: Nu știu nimic.

La a patra: Am văzut cu ochii mei, în zilele de 19 și 20 iunie ale anului curent, poporul adunându-se cu puști, lănci, furci și cu coase la Câmpeni. La fel am auzit țipete de „hoții” și tragerea clopotelor într-o dungă, dar cine a fost conducătorul nu știu, la fel nu știu care i-a fost scopul.

Zákos István

Martorul al optzeci și doilea, Bokor Ferenc, practicant silvic din Câmpeni, catolic, 24 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului, înaintează în scris următoarea declarație:

La prima: Nu știu dacă poporul din Câmpeni a fost agitat; știu însă că n-a îndeplinit serviciul, adică obligațiile către fiscul regal, dar, din ce cauză, nu știu.

La al doilea: L-am văzut cu ochii mei pe Avram Iancu junior vorbind mulțimii adunate la Câmpeni și la Vidra de Sus, îndemnându-i să se apere până la ultima picătură de sânge; dar împotriva cui? n-a spus în fața mea; cu ocazia /adunării/ mulțimii de la Câmpeni, eu fiind la plutărit la Ponorel, m-am întâlnit cu amintitul Iancu; l-am întrebat din ce cauză a ordonat oamenilor să se înarmeze? el mi-a răspuns: împotriva secuilor, căci ei nu vor să audă nimic despre rege. În prezența martorului, Avram Iancu junior i-a spus chirurgului comitatens, Orsokovszki, că, de acum înainte, nu vor mai cere nimic de la unguri, ci vor lua cu forța.

La a treia: Nu știu nimic.

La a patra: În 19 iunie, după masă, în jurul orei trei, auzind mare gălăgie pe stradă, am ieșit și eu și, cu mirare, am auzit că vin soldații peste munte la Câmpeni. La care, spre înserate, o mulțime de oameni s-au adunat la Câmpeni cu puști, cu sulite, cu furci, cu treerătoare, cu coase. În 20, în jurul orei 11 înainte de masă, iar s-a răspândit știrea ca vin soldații de la Cluj; în jurul orei 2 după masă am văzut niște bilete în mâna lui Nicolae Corcheș – pe care le-a trimis la sate, mai precis la: Cărpiniș, Bistra, Sohodol – și am văzut că ele sunt semnate de Avram Iancu; pe urmă, pe la 8 seara, iară a început gălăgia, după care oamenii au venit înarmați la Câmpeni.

Bokor Ferenc
practicant regal

Martorul al optzeci și treilea, Daniel Ioanete, notar sătesc domiciliat la Câmpeni, greco-catolic, 40 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, a înaintat în scris următoarea declarație:

La prima: Agitație mare s-a manifestat între poporul român de la Câmpeni după ce s-a răspândit știrea că, la Mihalț, e pericol

La a doua: Din auzite știu că Avram Iancu junior, la Câmpeni, de pe prispa casei lui Ioan Chorceș și în alte părți a ținut cuvântări mulțimii adunate, dar ce a spus, în mod sigur nu știu.

La a treia: Numai atâta știu că Avram Iancu a zis cu voce puternică fiecărui om să aibă armă, dar sub ce formă sau pe cale legală, aceea nu știu.

La a patra: În 19 iunie a anului curent, în jurul orei 3 după masă, s-a răspândit zvonul că, dinspre Albac, a venit o ceată de tâlhari, deodată a început la Câmpeni gălăgie și s-au auzit țipete de „Tâlharii!”, la care mulți oameni s-au adunat cu arme, cu lănci și cu furci. Cine a lansat zvonul și cu cei scop; nu știu.

Daniel Ioanete

Martorul al optzeci și patru, Iosif Crișan, miner din Abrud, greco-catolic, 38 de ani, văduv, după depunerea jurământului declară:

În general: cu câteva săptămâni înainte s-a îndreptat spre mină cu o jumătate de majă de praf de pușcă și s-a oprit să se odihnească lângă niște tufe. Atunci au trecut pe lângă el – dar fără să-l observe – niște mineri și ei au povestit între ei că,

dacă se va înfăptui răscoala românilor, nu se vor uita cine-i maghiar, cine român vor ataca pe aceia despre care știu că-s bogați; pe Gábos Mihai, pe preotul Popovici Absolon și pe Alexandru Kolosa i-au declarat pe nume ca fiind bogați, /martorul/ nu a putut recunoaște pe acei mineri, iar, după ei, n-a putut merge fiind cu praful de pușcă.

Iosif Crișan

Martorul al optzeci și cincilea, Iosif Balogi, notar din Roșia Montană, unit, 33 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului declara la punctele de sub numărul 41.

La prima: Mișcări și agitații au fost.

La a doua: Pentru cauze românești s-au ținut adunări secrete în fața bisericii ortodoxe – atunci când a fost acolo preotul din Roșia Montană, Simion Balint; altădată la Ioan și la Nicolae Corcheș au participat la aceste adunări Samoilă Morar, preotul de acolo, Ioan Patița și Avram Iancu junior.

La a treia: Avram Iancu junior, cu ocazia târgului din 9 iunie, a ținut mulțimii adunate în prezența martorului – un discurs și a îndemnat poporul la înarmare și i-a spus că, peste o săptămână, adică în 17 iunie, de pretutindeni, toată lumea sa vină înarmată la Câmpeni.

La a patra: În 19 a lunii curente, martorul a fost la târgul săptămânal de la Abrud. Acolo, un om numit Ilia Furdul din Sohodol a spus că acasă nu merg bine treburile, că au venit soldați și hoți, atunci și martorul s-a întors acasă și a văzut ca însuși comitele și alții au stat înarmați de pază; ziua următoare, adică în 20, spre înserate, și martorul a auzit strigate de „hoții” dinspre muntele Bistrei. La auzul acestor strigăte s-a făcut o gălăgie și mai mare – în acel moment, martorul, neavând altă armă, a ieșit în fața casei lui cu o frigare în mână; care a fost cauza gălăgiei nu știe, dar intenția trebuia să fie rea.

Iosif Balogi

Martorul al optzeci și șaselea, Nagy Ferenc, maistru croitor din Roșia Montană, romano-catolic, 46 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului răspunde la întrebările de sub nr. 41.

La prima: A fost destulă neliniște și agitație.

La a doua: Românii i-au amenințat pe unguri că, pentru fiecare ungur, vor fi 100 de români; când d-l administrator s-a dus acolo, la sfârșitul lunii mai, românii i-au spus: mâine îi vom vedea sfârtecați pe domni, dacă nu vor vorbi așa cum le place lor /românilor/; dintre cei care au spus aceste cuvinte, își amintește de Ioan Corcheș și de fratele acestuia Nicolae; au mai spus că d-l administrator a venit să îi readucă la supunere, dar eu nu voi ceda și, când va pleca, îi vor striga un vivat și vor râde de el, căci și așa nu mai depind de el.

La a treia: Martorul a auzit personal cum, cu ocazia târgului, Avram Iancu junior a îndemnat poporul adunat la înarmare, cu scopul de a fi pregătiți să se poată apăra în caz de pericol.

La a patra: Luni, adică în 19 iunie, s-a auzit că vin trupe străine neregulate și tâlhari din Ungaria. La aceasta, poporul s-a înarmat; ziua următoare, spaima a fost și mai mare și toată lumea a fost înarmată; acest zvon și înarmarea n-a fost altceva – precum i-a spus martorului în secret morarul preotului Ioan Popa din Bistra – decât planul tânărului Avram Iancu care a vrut să vadă cum se va înarma, la ordinul său, poporul credincios, apoi ce încredere poate să aibă în puterea lui, pentru ca, de aceasta, să se sperie domnii, să plece și să fugă.

+ Nagy Ferenc

Al optzeci și șaptelea martor, Efraim Petruț, preot greco-catolic din Ponorel, de 48 de ani, necăsătorit, depune mărturie pe credința lui preoțească conform întrebărilor de sub numărul 41:

La 1: Au fost mișcări.

La 2: A auzit de la mai mulți că tânărul Avram Iancu a îndemnat poporul la înarmare.

La 3: Poporul ascultă de tânărul Avram Iancu, iar acesta îl conduce.

La 4: Luni, în 19 iunie, la amiază, au trecut prin fața casei sale comitele și tânărul Avram Iancu. Nu peste mult timp, comitele s-a întors singur, înspăimântat, deoarece, dinspre Vidra, veneau soldați – după cum a spus Iuon Tomuș al lui Vasilie, servitorul dominial din Ponorel. Văzând că Iancu nu se întoarce, a început să urmărească lucrurile cu atenție și a văzut, mai târziu, cum pe vârful dealului, apar doi călăreți și mai mulți oameni fără cai. Dar după o oră a observat că cei doi călăreți coboară și, trecând prin fața casei sale, i-a recunoscut; unul era tânărul Avram Iancu, iar celălalt amintitul Iuon Tomoș; amândoi s-au dus la Câmpeni.

Al optzeci și optlea martor, soția lui Rákosi Károly, născută Méhes Juliánna, din Roșia Montană, greco-catolică, de 40 de ani, după jurământ mărturisește conform întrebărilor de sub numărul 25.

La 1: Este agitație.

La 2: A fost de față la Câmpeni când preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint a amintit poporului adunat în fața bisericii că, atunci când maghiarii s-au unit cu națiunea română, au promis totul românilor, au dat mâna și, totuși, i-au înșelat. A mai spus: să știți că preoții protestanți au fost duși la sinod pe umerii preoților români, iar maghiarii i-au dat episcopului român 25 de lovituri de nua. Controlorul Dumitru Moga a luat cuvântul împotriva acestui discurs agitator și a încercat să liniștească poporul, dar Balint l-a întrerupt, iar Moga a fost nevoit să tacă. Apoi Balint a dus poporul să semneze petiția pe care le-o adusese la cunoștință.

La 3: Conducătorii poporului sunt: la Roșia Montană, preotul Balint, iar la Câmpeni, tânărul Avram Iancu.

Méhes Juliánna
soția lui Rákosi Károly

Al optzeci și nouălea martor, soția minerului din Corna, Földházi Dániel, Flóka Juliánna, reformată, de 40 de ani, după jurământ mărturisește conform numărului 25:

La 1: Este agitație.

La 2: Martora a auzit că un român necunoscut a înjurat urât pe maghiari, spunând că, până acum, ungurii îi călcau pe români pe cap, dar, de acum înainte, noi românii îi vom călca pe unguri pe cap

La 3: După cum a auzit, în ținut, preotul Simion Balint și învățătorul cu numele Nemeș din Roșia Montană sunt conducătorii românilor.

+ soția lui Földházi Dániel,
Flóka Juliánna

Martorul al nouăzecilea, soția lui Váradi Samu, Makai Mária din Abrud, reformată, de 40 de ani, mărturisește după jurământul depus:

În general: a auzit destule, dar nu știe nimic.

+ Makai Mária, soția lui Váradi Samu.

Martorul al nouăzeci și unulea, Molnár József, paznic la șpanatul cameral din Câmpeni, greco-catolic, de 31 de ani, necăsătorit, după jurământ mărturisește conform întrebărilor de la numărul 41:

La 1: Este agitație.

La 2: A fost de față când, la 9 iunie, tânărul Avram Iancu s-a urcat pe pod și de acolo a îndemnat poporul să se înarmeze și, peste o săptămână, să vină înarmat la târgul din Câmpeni.

La 3: Acest tânăr Avram Iancu este conducătorul poporului.

La 4: La 19 iunie /martorul/ a fost la câmp la săpat și acolo a auzit că, în mai multe localități, e mare zarvă. A crezut că poate este foamete și de aceea s-a grăbit acasă. Acolo a văzut ce mare e spaima și că fiecare om vorbea că vin soldații. Poporul se adunase deja înarmat și s-a potolit numai după ce domnul comite și domnul Pataki l-a liniștit că nu vine nicio armată. Marți s-a iscat din nou zvonul că, dinspre muntele Bistra, vin soldații, iar oamenii s-au înspăimântat și mai tare.

Molnár József m.p.

Al nouăzeci și doilea martor, văduva lui Avram Narița din Câmpeni, ortodoxă, de 78 de ani, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Tânărul Avram Iancu conduce, strică și atâță poporul. Si ea a auzit că a îndemnat poporul la înarmare. Când s-a întâmplat zarva din 19 iunie, ea a fost la

Zlatna, iar, pe când a ajuns seara acasă, totul se liniștise. Iar marți, spre seară, a auzit clopotele bătând într-o dungă și așa s-a speriat încât a închis prăvălia, casa și, lăsând copiii de capul lor, s-a ascuns într-o porumbiște de unde, numai târziu, a îndrăznit să iasă. Cine a fost inițiatorul acestei zarve și ce scop a avut, nu știe.

soția lui Avram Narița

Al nouăzeci și treilea martor, pădurar supraveghetor din Câmpeni, Nicolae Morar, greco-catolic, de 50 de ani, căsătorit, după prestarea jurământului, depune mărturie conform chestionarului de la nr. 41:

La 1: Au fost mișcări nu demult.

La 2: Au ținut adunări la Ioan Corcheș, la care au participat fratele său Nicolae, Iosif Șuluț, Petre Ioanete și tânărul Avram Iancu care prezida, îndemnând poporul să nu cedeze până la ultima picătură de sânge. A auzit că a îndemnat poporul și la înarmare.

La 3: Tânărul Avram Iancu conduce, ațâță și instigă poporul. De la el pornește tot răul. Mai bine n-ar fi ascultat poporul de îndemnurile sale rele.

La 4: Luni, în 19 iunie după prânz, pe la ora două, a auzit și el strigătul de „hoții”, la care poporul a început să se adune înarmat. Interesându-se de motivul acestui fapt, i s-a adus la cunoștință cu un mercenar pe nume Lup, venit din Albac, că, dinspre Albac peste munți, sosesc niște soldați și oamenii s-au speriat din acest motiv. Poporul a rămas adunat și înarmat până a doua zi la amiază marți spre seară. Din nou clopotele au bătut alarma și s-a vorbit că, dinspre muntele Bistrei, nu vin soldați, ci niște hoți. Atunci, poporul s-a adunat din nou în grupuri înarmate și au rămas împreună până miercuri dimineața. Cauza acestor fapte și scopul lor posibil nu-l cunoaște.

+ Nicolae Morar

Al nouăzeci și patrulea martor, Baranyai János, cizmar din Câmpeni, reformat, căsătorit, după prestarea jurământului mărturisește conform întrebărilor de sub numărul 41:

La 1: Frica și mișcarea sunt mari.

La 2: Pe acestea le-a pricinuit tânărul Avram Iancu. Românii au ținut ședințe la Ioan Corcheș, la care au participat, în mod regulat, Nicolae Corcheș, Petre Ioanete învățătorul, Patița preotul și mulți alții, iar, din pridvor, tânărul Avram Iancu a ținut cuvântări către popor.

La 3: Acest tânăr, Avram Iancu, conduce, ațâță și instigă poporul. Acesta ascultă de el atât de mult, încât nici dacă D-zeu ar coborî din ceruri nu l-ar asculta și nu s-a supune mai tare decât lui Iancu.

La 4: La 19 iunie, luni după masa, a venit un mercenar din Albac, pe nume Lup, cu știrea că vin soldații sau hoții. După care Iancu a venit la Câmpeni cu numeroși oameni înarmați, umblând cu ei în sus și-n jos, perechi, ca la armată. Apoi, spre seară, el a plecat. Marți spre seară a venit din nou poporul înarmat, tot cu zvonul că vin soldații și hoții. Motivul și scopul acestora nu le cunoaște.

+ Baranyai János

Al nouăzeci și cincilea martor, Simon Aldus, ștămpar din Cornea, ortodox, de 37 de ani, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Stăpânul său, tânărul Sándor Ferenc a avut o ceartă cu Iosif Malia din Cornea, în fața căruia stăpânul său a început să protesteze ca acesta să nu-l atace pe propriul său pământ și să-l lase în pace. Dar de ce a spus asta, nu știe.

+ Simon Aldus

Al nouăzeci și șaselea martor, Gavrilă Glodean, miner din Cornea, ortodox, căsătorit, de 28 de ani, după jurământ mărturisește, în general, că, în prezența lui Iosif Malia Partita din Cornea, l-a înjurat pe tânărul Sándor Ferenc și atunci i-a spus și faptul că abia așteaptă să-și spele mâinile în sânge maghiar.

+ Gavrilă Glodean

11. Judele domenal din Câmpeni, Ioan Corcheș s-a prezentat azi în fața comisiei. Fiind unul la care, potrivit depoziției mai multor martori, s-au ținut adunările secrete de la Câmpeni, dar care și, de altfel, este cunoscut ca ajutor a lui Avram Iancu, al instigatorului principal, a fost arestat /imediat/ de către comisie și pus sub pază, dându-se ordin prim-judeiului nobiliar Benedek József pentru a fi interogată fără violență.

12. Judele nobiliar Tövisy Gergely înaintează autorităților procesul verbal întocmit despre interogarea blândă a notarului sâtesc din Baia de Arieș, Iosif Moga, făcută de dânsul și de Pálfi Sándor, asesorul din comitatul Alba de Jos.

El va folosi autorităților la investigație.

13. Chirurgical din Roșia Montană, Végh János, a anunțat ieri în fața autorităților că, și în 26 a acestei luni, preotul ortodox din Roșia Montană, popa Ilie Cojocar i-a înjurat pe maghiari, folosind împotriva lor expresii făloase și amenințătoare. Autoritățile au considerat necesară investigarea acestei împrejurări, au chemat în fața instanței și i-au interogată pe următorii martori:

Al nouăzeci și șaptelea martor, Botár Sándor, hutman minier din Roșia Montană, care a depus jurământul ca al doilea martor din rândul martorilor /la cazul Cojocarul/ mărturisește după depunerea jurământului:

Că în 26 a lunii, după masă, s-a dus întâmplător cu inspectorul minier Kovátsits Mátyás. Ei l-au întâlnit pe preotul ortodox Ilie Cojocar beat care, dând de băut muncitorilor, a povestit, printre înjurături înfiorătoare, că și el a fost înaintea autorităților și acolo, atât de mult l-au prețuit, încât l-au poftit să ia loc și l-au bătut pe umăr. Apoi, martorul a adus vorba despre răscoala românilor din Baia de Arieș, iar Ilie Cojocar a spus că au făcut bine. „Dar ce cred ungurii”, și înjura crucea lor etc. , „cred că numai cei din Câmpeni se răscoală și, de aceea, au adus pe cei câțiva soldați? Si noi stăm pe aceeași treaptă cu ei și, dacă va fi nevoie, ne răsculăm și noi, și-i vom învăța minte pe unguri”.

Botár Sándor

Al nouăzeci și optlea martor, Kovátsits Mátyás, hutman minier din Roșia Montană care a depus jurământul din rândul martorilor /în cazul Cojocar/ al 3-lea, mărturisește;

Depoziția sa este, cuvânt cu cuvânt, la fel ca cea a martorului al 97-lea de dinaintea lui.

Kovátsits Mátyás

Al nouăzeci și nouălea martor, Szendrei Ádám, miner din Roșia Montană, romano-catolic, de 40 de ani, căsătorit, după jurământ mărturisește următoarele:

La 26 iunie, preotul ortodox din Roșia Montană, popa Ilie Cojocar, a spus în fața martorului că va aduna acum vreo 20 de preoți și unde îi vor prinde pe unguri, acolo îi va prinde dracu; mai departe: comisia nu a vrut să treacă în procesul verbal ceea ce a spus el, pentru că au știut ei de ce nu. A vorbit mai multe, i-a înjurat pe unguri, dar martorul nu știe precis în ce fel, deoarece e puțin surd. Le-a promis și țuică oamenilor de față ca să nu spună mai departe ceea ce le-a vorbit el în fața lor.

Szendrei Ádám

Al o sutălea martor, Váczi József, miner din Roșia Montană, romano-catolic, de 46 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

Preotul ortodox din Roșia Montană, popa Ilie Cojocar, i-a înjurat pe unguri în fața lui la 26 iunie, spunând că nici lui nu-i e frică de zece unguri și că nu le-ar fi frică defel numai să fie uniți. Martorul nu a auzit mai mult, deoarece a stat destul de departe de el.

Váczi József

Al o sută unulea martor, minerul Kováts János din Roșia Montană, romano-catolic, de 30 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

Că, la 26 iunie, preotul ortodox din Roșia Montană, popa Ilie Cojocar fiind beat și comandând țuică a spus în fața martorului: „Nu că poporul lui n-ar putea să omoare ungurii, ci chiar el ar putea omori zece. Credeți că numai cei din Câmpeni s-au răzbunat? Ei /din Roșia Montană/ doar țin cu ei /ca cei din Câmpeni/ și le-a dat țuică la cei de față numai să nu-i pârsască”.

+ Kováts János

49. Autoritățile vor să se îngrijească de repartizarea și folosirea celor două companii de soldați secui, sosite ieri. În primul rând au considerat necesar să decidă dacă ele să fie folosite ca forță încartiruită sau forță executantă. În al doilea rând, în ce localitate ce armată să expedieze. Din care cauză s-a hotărât. Deoarece nu au fost până acum nici cazuri de insulte personale, nici de nesupunere violentă și pentru ca apariția armatei ca executantă să nu sporească agitația și, prin aceasta, să nu fie îngreunată liniștirea spiritelor și restabilirea supunerii, a liniștii și ordinii publice,

comisia consideră oportună repartizarea armatei, deocamdată la Câmpeni și Bistra, numai ca forță încartiruită. În cazul celei mai mici opoziții sau nesupunerii față de hotărârile comisiei, această forță militară va fi folosită ca forță executivă. În ambele localități s-au expediat câte o jumătate de companie de infanteriști și câte o jumătate de companie de soldați secui. De această dispoziție au fost înștiințați comandamentul militar și prim-judele Benedek József care să poată dispune de adăpostirea și întreținerea soldaților.

50. Înălțimea Sa Domnul Guvernator, prin adresa sa nr. 1649 E. d.c., aduce la cunoștința comisiei că, deși trimiterea armatei la Câmpeni nu este încă neapărat trebuincioasă, s-au făcut, totuși, demersurile necesare pentru expedierea armatei cerute de comisie și a unei jumătăți de companii de secui pentru suprimarea eventualelor mișcări mai periculoase. În continuare se împuternicește comisia de a-și extinde lucrările nu numai asupra punctelor impuse de consiliul de la Abrud, ci și asupra acelor care s-ar putea ivi din partea românilor împotriva consiliului din Abrud din punct de vedere al ațâțării spiritelor.

Pentru a lua la cunoștință și a se conforma.

51. Referindu-se la deplasarea armatei (din adresa anterioară) prin adresa nr. 1674 E. e.c. cu privire la cele două tunuri cerute de comisie, Înălțimea Sa Domnul Guvernator aduce la cunoștința comisiei că, în convorbirea cu comandantul militar suprem, a fost informat că, în împrejurările actuale, tunurile din cetatea Alba-Iulia, de altfel puține la număr, cu greu ar putea fi transferate. Înălțimea Sa crede că /fără îndoială/ comisia va fi în stare să potolească răscoala și să restabilească ordinea fără tunuri, numai cu cele 3 companii de soldați puse la dispoziția ei.

Servește de luare la cunoștință.

29 iunie 1848

52. Ofițerii armatei secuiești din localitate s-au prezentat în urma înștiințării de sub nr. 49 în fața comisiei și au expus acesteia îngrijorarea mare provocată de faptul că armata secuiască sosită aici de la Turda a fost înștiințată, încă de la pornire, că este trimisă în localitate ca să restabilească în această regiune liniștea și siguranța, dar nu ca și garnizoană, ci ca asistență, fapt ce este legat de obținerea de răsplată și ajunși numai la Zlatna, ea nu numai că a cerut eliberarea recompensei, ci a revendicat-o de urgență. Domnii ofițeri numai așa au putut liniști armata, spunând că încă n-au primit banii în acest scop, deci n-au ce să le dea. Ajunși aici, și cele două companii de soldați secui fiind complet aranjați, soldații urgencează din nou foarte insistent eliberarea premiului ce li se cuvine peste salariul obișnuit. Și, deoarece domnii ofițeri sunt îngrijorați că soldații (care în ultimul timp nu se poartă față de ofițerii lor cu supunerea cuvenită, fapt de care au dat dovadă în mai multe rânduri) se vor revolta în cazul că li se va refuza premiul pretins și, în loc să fie întrebuințați în scopul dorit, se vor pronunța, mai curând, pentru plecare. Domnii ofițeri au reușit să obțină oficial de la comisie acordarea aceluși premiu. Mai târziu a apărut din nou în fața comisiei corpul ofițeresc secuiesc și, din partea soldaților, ne-a prezentat o delegație de 4 subofițeri care au expus în fața comisiei că ei sunt acreditați pe lângă

noi ca asistență militară și, dacă nu li se asigură plățile cheltuielilor cuvenite, respectiv revendicate peste salariu (de ex. salariu dublu, carne și pâine gratuită, vin și țuică în fiecare zi) ei sunt gata să o pornească de aici spre casă.

La aceste presiuni, comisia s-a văzut constrânsă să asigure verbal armata de primirea salariului dublu, de pâine și de carne gratuită și, în urma acestui fapt, Înălțimii Sale Domnului Guvernator i s-a transmis urgent următoarea adresă:

În afară de armata ordonată la Abrud a sosit, în 27 a lunii curente, între orele 1 și 2, o companie și jumătate de soldați secui, cerută de noi ca ajutor pentru potolirea poporului pe cale de a izbucni din ținuturile domeniilor Câmpeni și Baia de Arieș, dar și pentru restabilirea ordinii dorite. Comisia preocupându-se de plasarea și folosirea acestora a considerat, în primul rând necesar, a hotărî să o folosească ca forță încartiruită sau ca forță executivă, iar, în al doilea rând în ce localitate ce armată să plaseze. În această privință, comisia a găsit oportun să plaseze deocamdată armata la Câmpeni și Bistra numai ca forță încartiruită, deoarece, până acum, nu au fost cazuri de lezare a persoanei sau nesupunere totală, iar apariția armatei ca forță executivă ar intensifica iritația. Astfel, împăcarea spiritelor și restabilirea supunerii, liniștii și ordinii publice ar fi îngreunată. În cazul ivirii celei mai mici opoziții sau a nesupunerii la măsurile comisiei va trebui să se folosească forța executivă. În ambele localități au fost plasate câte o jumătate de companii de infanterie și câte o jumătate de companie de soldați secui. Despre această hotărâre a fost înștiințat comandamentul militar și primjudele districtual Benedek József, însărcinat cu încartiruirea și hrănirea soldaților. În urma acestei înștiințări s-au înfățișat în fața comisiei, după o oră, ofițerii soldaților secui sub conducerea prim-căpitanului domnul Vitkai și au prezentat comisiei îngrijorarea lor mare că soldații secui sosiți aici de la Turda au fost înștiințați, încă la pornire, că sunt ordonați în acest ținut pentru restabilirea liniștii și a siguranței, nu în garnizoană, ci ca asistență, ceea ce atrage după sine obținerea unui premiu. Ajunși la Zlatna, ei nu numai că au cerut acest premiu, dar l-au pretins de urgență. Acolo, domnii ofițeri i-au putut liniști numai spunându-le că încă n-au primit bani în acest scop și, de aceea, nu au de unde să-l dea. Sosiți aici, și cele două companii de soldați secui fiind deja de ieri aranjate, armata a început din nou foarte viu să urgenceze înmânarea premiului ce li se cuvine peste salariu. Și, *întrucât domnii ofițeri le era teamă că armata (care în ultimul timp nu se poartă nici față de ofițerii lor cu supunerea totală cuvenită, realitate de care au dat dovadă în mai multe rânduri) se va revolta în cazul refuzării premiului revendicat și, în loc să poată fi folosită în scopul dorit, mai bine s-ar pronunța pentru întoarcere.* Astfel, domnii ofițeri au exoperat oficial obținerea acestui premiu din partea comisiei. Aceste împrejurări au fost prezentate Înălțimii Voastre, umil, în urma dispozițiilor Dvs. milostive de sub numerele 1649 și 1674 El. din 26 iunie e.c. în timp ce, pe de o parte, e așa mare nevoie de armată pentru liniștirea poporului răzvrătit din ținut și pentru restabilirea deplină a ordinii tulburate, încât și măsurile noastre cele mai salutare pot da rezultatele scontate numai alături de o disciplină strictă militară. Pe de altă parte, în cazul delicat, nu ne putem folosi de acea forță ajutătoare, care ni s-a pus la dispoziție prin armată, chiar în momentul final, când, pentru restabilirea ordinii și liniștii, am dorit să acționăm energetic, din cauză că soldații nu primesc premiul

pretins și garantat deja în momentul plecării. Nemulțumirea lor va degenera în neascultare, iar noi n-am mai avea o forță ajutătoare la dispoziție. Considerăm de datoria noastră să rugăm, cu adânc respect pe Înălțimea Voastră, ca luând în considerare această împrejurare, să binevoiască a ne împuternici să plătim premiul cerut peste salariul obișnuit, rugăminte umilă, la care ne vedem aproape siliți. Iar, în ceea ce privește suportarea cheltuielilor, cu aceasta va fi împovărat pe drept poporul, pentru că mișcările periculoase și amenințătoare ale poporului din ținut, care a cedat instigării și răzvrătirii, au pricinuit ordonarea venirii aici a comisiei și a armatei. Dar această povară nu cade doar pe unii indivizi, ci pe mai multe localități care, și după sosirea comisiei, s-au răsculat înarmați.

Considerăm de datoria noastră să vă anunțăm cu respect, cu acest prilej, că au fost prinși, arestați și puși sub pază notarul din Baia de Arieș și instigatorul aceluia ținut, Iosif Moga, în 27 a lunii, precum și Ioan Corcheș din Câmpeni, tovarășul instigatorului, în 28 a lunii. Iar privitor la ceilalți, care sunt numai suspecti, s-au luat măsuri de urmărire.

Chiar când am fost pe terminate cu umila adresă de față s-a înfățișat în fața noastră un întreg corp de ofițeri secui care ne-au prezentat patru subofițeri, delegați din partea soldaților, care au declarat în fața noastră că, dacă lor celor detașați pe lângă noi ca asistență, nu li se asigură plata ce li se cuvine peste salariu (salariu dublu, carne și pâine gratuită, vin și țuică în fiecare zi) sunt gata să plece de aici spre casă. Sub această constrângere, comisia s-a văzut nevoită de a asigura armatei un salariu dublu, pâine și carne gratuită și numai astfel a reușit să-i potolească, fapt pentru a cărui aprobare urgentă vă implorăm suptuși.

53. Judele primar din oraș, Nagy Károly prezintă comisiei o scriere anonimă, găsită în oraș pe fereastra unui cetățean, prin care i se atrage atenția comisiei că un senator român din consiliu, tânărul dascăl român Gherasim, popa din Roșia Montană, controlorul din Abrud, împreună cu fiul său mare și cu fiul său Amos, au complotat să omoare comisia, când soldații urmează la Câmpeni să incendieze Abrudul. Dacă vor ucide comisia nu se mai tem de soldați. Deci să aibă grijă, că nu le pasă orice va fi, pe unguri trebuie să-i măcelărească. Coloșa a ținut la el ședință, Bărnăuș și Iancu vor fi regii (sub d.d.).

Cazurile excepționale solicită măsuri excepționale. Comisia, simțindu-se constrânsă la acestea datorită amenințărilor repetate în timpul funcționării sale și de avizarea anonimă scrisă ce i s-a înmănat azi, după care se plănuiește nu numai atacarea și incendierea orașului Abrud, dar și uciderea comisiei, a hotărât:

1. Toți cetățenii români din Abrud, Roșia Montană, Cornea și din localitățile domeniilor din Abrud-Sat și Baia de Arieș sunt somați, fără deosebire, să depună în 24 de ore orice fel de armă la /sediile/ polițiilor respective, sau la autoritățile comitatense.
2. Cine nu se supune acestei somații va fi privit ca refractar nesupus și, în consecință, orice persoană, fără deosebire, va fi imediat arestată. Cu prima ocazie /persoana arestată/ va fi pedepsită de polițist, cu a doua ocazie însă va fi dată pe mâna justiției, iar arma i se va confisca de la început, pentru totdeauna.

3. Pe lângă aceasta, localitatea în care se va găsi un astfel de individ sau indivizi va suporta, după scurgerea a 24 de ore, cheltuielile de întreținere și de primire a armatei aflate aici, până când toate armele existente din acea localitate vor fi predate.
4. Deoarece cuibul agitației și instigației a fost, conform cercetărilor, la Abrud și la Roșia Montană, iar cele mai multe amenințări se aud și astăzi aici și autorul principal, urzitorul acestora fiind, printre alții, preotul greco-catolic din Roșia Montană Simion Balint, iar unul din tovarășii săi preotul ortodox, popa Ilie, arestarea lor a devenit necesară.
5. Să se aducă la cunoștința cetățenilor români din Abrud, Roșia Montană și Corna că, în cazul în care, în 24 de ore nu vor numi oameni care să garanteze rămânerea lor în liniște, la fel și ordinea publică, li se va trimite câte o companie de soldați și ei vor suporta ca pedeapsă, în comun, cheltuielile de întreținere și premiul soldaților.
6. Comandanții armatei, și de asemenea și garda civilă, să fie îndrumați să mărească numărul celor care fac de pază atât noaptea, cât și ziua.

Cu privire la punctele emise, în afară de punctele 4 și 6, ele vor fi aduse la cunoștința consiliului orășenesc și a vicecomitelui Pogány György pentru publicarea și executarea lor urgentă. Cu privire la punctul 6 se va discuta personal cu comandanții celor 3 companii, iar măsurile pentru punctul 4 le va lua însăși comisia.

30 iunie 1848

54. Se continuă consemnarea depozițiilor martorilor.

Al o sută doilea martor, asesorul domenal din Câmpeni, domnul Rákosi Nagy Ferenc, de 28 de ani, unitarian, văduv, după depunerea jurământului prezintă următoarea mărturie în scris, după chestionarul de sub nr. 41:

La 1: Da, am constatat că locuitorii domeniului din Câmpeni, care sunt toți români, au fost agitați mai ales începând din 4 aprilie a.c. și această agitație a tot crescut după adunarea populară românească de la Blaj.

La 2: La 4 aprilie a.c. eu și asesorul de la tabla regească, Kendi Péter, am luat la cunoștință dispoziția domnului jude nobiliar Bisztrai József, adresată mie, să atragem atenția fruntașilor locuitorilor din Câmpeni, și anume preotului ortodox Patiția Ionuț, judeului domenal Corcheș Ioan, lui Nicolae Corcheș Drăguț, Tioc Teodor, Morar Samoilă, lui Vuchi, să nu țină în plasa superioară a Zlatnei niciun fel de adunare populară, avându-l ca președinte și orator pe Simion Balint. La acestea, Ionuț Patiția și Teodor Tioc au răspuns că ei nu vor ține adunări populare, ci mâine vor semna doar o petiție. Pe Corcheș Nicolae Drăguț nu l-am găsit, iar Ioan Corcheș a răspuns: „De ce să mergem la casa lui, deoarece el nu dorește să știe nimic despre această atenționare și nu vrea nici s-o asculte. S-a purtat grosolan cu noi când a sosit în casa lui Teodor Tioc și a amenințat că toate acestea le-am născocit eu și că, mai târziu, o să-mi pară rău de această faptă a mea. În urma acestei atenționări, au scris

imediat – după cum a spus învățătorul Petre Ioanete judeului nobiliar că ei vor ține o adunare populară pentru semnarea petiției lor și l-au invitat și pe judele nobiliar să se prezinte personal, asigurându-l că nu va avea loc nicio contravenție. Dar, dacă nu se va prezenta, nu-și iau răspunderea pentru nimic. După spusele lui, acest anunț a fost semnat primul chiar de Petre Ioanete. În schimb, judele nobiliar nu s-a prezentat din cauza bolii, ședința s-a ținut totuși de ziua... la biserica ortodoxă. La această ședință au prezidat preotul din Roșia Montană Simion Balint și Ioan Buteanu. Au fost prezenți, ca invitați, comitele Lázár György și controlorul chelar Dimitrie Moga. Dar eu n-am fost prezent și, prin urmare, nu știu nimic despre cele desfășurate acolo. Însă știu, deoarece s-a întâmplat în fața mea, la oficiul administrativ, că și controlorul Dimitru Moga, atunci când a fost invitat la adunarea populară, a expus în cuvinte frumoase invitațiilor, lui Ionuț Patița, Ioan Corcheș și lui Teodor Tioc să nu dea crezare lui Balint și Buteanu, pentru că ei vor numai să înșele poporul și să-i facă să creadă că Dieta va lua măsuri pentru fericirea poporului, pentru ridicarea și ușurarea sa. Să nu-i creadă pe acei oameni amăgitori. Invitații au răspuns că poporul va vedea ce va face.

După această adunare populară, Balint, Buteanu și mai mulți oameni din Câmpeni s-au dus la Bistra pentru a ține o adunare populară la care a fost prezent și tânărul Avram Iancu. Apoi, de aici, Balint, Buteanu, Iancu și Teodor Tioc au plecat, pe apă, în cele două Vidre, pentru a ține și acolo adunări. Dar despre ce au isprăvit acolo, pot da date clare cei doi juzi domeniali, Alexandru Ianc și bătrânul Avram Iancu. După acestea s-a mai întâmplat că, la Câmpeni, în casa lui Ioan Corcheș, s-au ținut ședințe secrete în spatele ușilor închise. Despre asta mi-a vorbit Dionisie Popovici, spunând că, pe el, nu l-au admis la ședință, întrucât nu a fost niciodată de aceeași părere cu ei. Despre adunări populare secrete mi-a vorbit și pandurul Gheorghe Tioc Perdi. Stiu că, într-o duminică, controlorul chelar Dumitru Moga a ținut în fața porții administrației o cuvântare către câțiva locuitori adunați acolo care îndemna la liniște și supunere. Din această cauză, învățătorul din Câmpeni, Petre Ioanete, l-a atacat că de ce povățuiește astfel poporul, din care cauză s-a iscat între ei o ceartă. Am auzit cu urechile mele aici la Abrud, la hanul lui Biró Pista, când Simion Balint l-a atacat pe domnul jude nobiliar Bistrai Lózsef că, de ce se opune ținerii adunării populare, deoarece va arăta, în ciuda tuturor interzicrilor, că el va ține la Câmpeni o adunare populară; dacă nu altfel, atunci va așeza o masă în mijlocul pieții și, de pe ea, va ține el sau un altul o cuvântare către popor. Domnul jude nobiliar Bisztrai József a vrut să-l lămurească cu cuvinte frumoase. Tot cu urechile mele l-am auzit la adunarea populară pe care a ținut-o tânărul Avram Iancu la Câmpeni, [...] casei lui Petre Ioanete, într-o duminică, după slujba bisericească. Aici, tânărul Avram Iancu a spus poporului că el și încă un tovarăș de-al său, trebuie să plece pentru a rezolva problema poporului și, de aceea, să se strângă bani și să li se dea pentru cheltuieli. Ce rezultat a avut acest lucru, nu știu. Din gura lui Daniel Ioanete am auzit, spunând că el ar fi auzit că un om din Albac (al cărui nume l-am uitat) s-a certat cu Ioan Corcheș Grecu pe motiv că Ioan Corcheș Grecu ar fi luat bani de la sași, dar n-a vrut să-i dea și omului din Albac. Stiu și faptul că Ioan Corcheș

Grecul s-a străduit, cu mai mulți inși, să trimită pe contul satului doi oameni la Cluj. Dacă-mi amintesc bine au cerut 100 de forinți de la gornicul domenial Niculai Marc Huhu, care poate să dea informații clare despre această împrejurare.

La 3: Atât pot mărturisi că poporul a fost ațâțat, mai întâi, de preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint și avocatul Buteanu, dar cel mai energic s-a manifestat tânărul avocat Avram Iancu, iar manifestările sale au fost orientate spre o izbucnire.

4: Stiu că tânărul Avram Iancu a determinat poporul să se înarmeze. Rezultatul a fost că, în noaptea de 20 iunie, la tragerea clopotelor într-o dungă și la strigătele de alarmă, poporul s-a adunat începând din Munții Bihor în fiecare sat, cu lănci, puști, topoare și coase. Ce demonstrație vrea să facă prin aceasta tânărul Avram Iancu, nu sunt inițiat în acest secret. Au bătut clopotele într-o dungă și au strigat, în auzul meu, Ioan Corcheș și Costin Nuțu. Rațiunea baterii clopotelor într-o dungă cred și o văd astfel: după ce am văzut că, dinspre munți, nu vin nici hoți și nici armată, mi-am dat seama că a fost numai un pretext prin care Iancu – după ce a îndemnat poporul la înarmare – a vrut să vadă, fără nicio aprobare a forurilor superioare, câți indivizi înarmați sunt în stare să reprezinte și câți sunt de pregătiți dacă răscoala va începe în toată regula. Asta așa dictează rațiunea curată, cu atât mai mult cu cât Câmpeniul se învecinează cu comitatul Bihor, cu populație pașnică, unde nu-i nici urmă de companii de tâlhari; deci a fost o intrigă și aceasta a reprezentat, în orice caz, pregătirea răscoalei. Mărturia de mai sus îmi aparține.

Rákosi Nagy Ferenc
asesor dominiial

Al o sută treilea martor, domnul reverend, preot catolic din Roșia Montană, Tóth István, de 56 de ani, conform credinței preoțești a depus în scris următoarea mărturie după chestionarul de la nr. 25:

La 1: Antipatiile și ciorovăielile între ungurii și românii din Roșia Montană au început în 15 mai, de la adunarea de la Blaj.

La 2: Această iritare s-a manifestat și prin retragerea românilor din garda civilă, din care făceau deja parte. Unealta activă a fost preotul greco-catolic din localitate Simion Balint. Exceptând unul sau doi români, ceilalți s-au retras din garda civilă. Potrivit zvonurilor, românii au fost speriați că, dacă fac instrucție în garda civilă, rămân sub arme, ba chiar vor fi detașați din localitate. Cunosoc unele cazuri:

- a. Că amintitul Simion Balint s-a fâlit, în două locuri, spunând: „O să vedem noi cine e mai tare, acela care mănâncă fasole sau carne?” adică maghiarul sau românul. În băcănia lui Csiki, un român din localitate, Ioan Corpadia, înfuriindu-se, s-a exprimat urât împotriva ungurilor în fața doctorului de aici, pe nume Vég János.
- b. În continuare, tot într-o cârciumă de aici, la Holhora Károly, Ioan Corpadie a spus, în fața lui și a lui Gruber Zoltán, unui român din Lupșa să nu se teamă de garda civilă înzestrată cu puști care face instrucție; ei să pregătească numai coasele și să le pună coadă lungă, întrucât cu acestea vor putea ține piept fără teamă.

La 3: Răspânditorii acestei agitații sunt, pe lângă amintitul Ioan Corpadie, în principal, Simion Balint care – după câte am auzit – și-a tot chemat credincioșii la adunări și i-a făcut să jure. Pentru ce anume doar aceia știu care au fost inițiați.

Tóth István m.p.
reverend din Roșia Montană.

Al o sută patrulea martor, preotul unitarian din Roșia Montană, domnul Füzi Sándor, de 36 de ani, după jurământul pe credința preotească depune, în scris, următoarea mărturie conform chestionarului de la nr. 25:

- c. La Roșia Montană s-au produs agitații între unguri și români și dăinuie și în prezent. Acestea au început după adunarea de la Blaj din 15 mai.
- d. Nervozitatea s-a manifestat, în primul rând, prin faptul că românii care au fost înrolați în garda civilă, deși au depus jurământul, s-au retras. Pricinuitorul direct al acestui fapt a fost preotul greco-catolic Simion Balint. După unele informații, Balint își speria credincioșii că, dacă vor purta acum arme, vor rămâne veșnic sub arme. Cunososc unele cazuri. Cu prilejul unei înmormântări, Simion Balint, făcând abstracție de funcția sa, a spus înaintea mulțimii: o să vedem noi cine e mai tare, fasolea sau carnea (adică românul sau ungurul)?

3. Autorul principal al acestei agitații este Simion Balint care și-a adunat, de mai multe ori, credincioșii, le-a luat de mai multe ori jurământul și, ceea ce e mai grav, a făcut chef cu dans în cimitir. Urmașul său, Ionuț Corpadie din Roșia Montană, i-a înjurat într-o băcănie cu cea mai mare furie, în prezența mea, pe unguri, cu următoarele cuvinte: „Nu-l credem pe ungur, pentru că l-a futut de mai multe ori pe român”.

Füzi Sándor, preot unitarian

Al o sută cincelea martor, Farkas József din Abrud, unitarian de 19 ani, necăsătorit, după prestarea jurământului, depune mărturie conform întrebărilor de sub nr. 25:

La 1: Este agitație.

La 2: Între unguri și români. Aceasta se explică prin faptul că preotul ortodox român din Cornea, Nicolae Moldovan, a declarat că nu-i lasă pe români să intre în garda civilă, din contră, îi va scoate de acolo și pe cei care au intrat deja, deoarece vor înființa ei înșiși o gardă civilă românească. Protopopul Ighian, care a fost de față, l-a avertizat să nu vorbească astfel de lucruri. În continuare, la Abrud, după bătaia de aici provocată de cei din Bucium, tânărul Avram Iancu i-a amenințat, în prezența martorului, pe cei din Abrud că, pentru acea bătaie, orașul o va păși, arătând cu mâna spre Bucium. După plecarea lui Iancu, martorul s-a întâlnit cu învățătorul român de aici Nicolae Begnescu și l-a întrebat dacă va avea loc uniunea? A răspuns că „să-mi duc eu numai dinții spre Cluj și, pe acolo, să spun numai uniune, căci voi primi eu!”

Tot acest Begnescu a spus, tot atunci, în prezența martorului, că Iancu nu umblă pentru nimic rău; s-a dus numai la comitetul din Sibiu. Acel Begnescu așa-i învață pe copii că valahii sunt români, iar maghiarii, magari.

La 3: Nimic.

Farkas József, m.p.

Martorul al o sută șaselea, maistru croitor din Abrud, Maxai József, reformat, de 75 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, mărturisește conform chestionarului de sub punctul 25:

La 1: Este agitație din toate părțile.

2: Între unguri și români; /cei din urmă/ s-au retras /din garda civilă/. În 26 a lunii curente, minerul de aici Aviron Garda i-a spus lui Miski Istvan și Olajos András că nu va fi pace până când nu va fi cruce și pe biserica reformatilor și a unitarienilor. Stie, din auzite, că Simion Balint este unul din ațâțătorii poporului.

Maxai József, m.p.

Al o sută șaptelea martor, săpunarul Herman Mátyás, cetățean din Abrud, catolic, de 43 de ani, după jurământ mărturisește conform întrebărilor de sub nr. 25:

1. Da, există agitație.

2. Între români și maghiari. Arendașul vămii de aici, Gheorghe Gritta, i-a spus martorului că el e gardist român și că ei, românii, nu se amestecă între maghiari. Nu va avea liniște până când nu-și va spăla mâna în sânge maghiar.

3. La Roșia Montană, preotul greco-catolic Simion Balint, la Câmpeni, tânărul Avram Iancu, sunt conducătorii și agitatorii poporului.

Cel din urmă a îndemnat poporul să se înarmeze în fața martorului.

Herman Mátyás

Al o sută optulea martor, sluga lui Herman Mátyás din Abrud, Ioan Tha, de 16 ani, ortodox, necăsătorit, după prestarea jurământului, mărturisește:

Cu privire la circumstanțele prezentate de martorul precedent, într-adevăr, în prezența lui, arendașul vămii Gheorghe Gritta a spus stăpânului său că este gardist român și că nu se va amesteca între maghiari și nu se va liniști până când nu-și va spăla mâna în sânge maghiar.

+ Ioan Tha

Al o sută nouălea martor, soția lui Csutsi Ferenc, Sándor Rózália din Abrud, unitariană, de 21 de ani, după prestarea jurământului mărturisește:

În general, numai atât că a auzit de la numeroși martori români zicând că ei, românii, cedează acum când soldații sunt aici, dar, după ce vor pleca, vor ști ei ce să facă.

soția lui Csutsi Ferenc
Sándor Rózália

Al o sută zecelea martor, soția lui Varga Márton, Thordai Ráchel din Abrud, reformată, de 32 de ani, după prestarea jurământului, mărturisește:

În general că, în 25 a lunii, soția lui Butrucaș Todor, Alb Zsofi, de aici i-a spus martorei că românii nu se tem de soldații aduși, deoarece nu sunt trimiși de rege, ci numai de regele mic din Ungaria. Românii nu se vor alătura maghiarilor, deoarece, dacă vor ține cu Ungaria când vin muscalii aici pe Crișul Negru, îi vor omori pe români. Un român din Mușca a spus, în 27 a lunii curente, în fața martorului, că acum ne împăcăm noi cu maghiarii, dar când lucrurile vor merge mai bine, atunci vor veni românii în oraș peste unguri.

Al o sută unsprezecelea martor, cizmarul din Abrud, tânărul Miski István, reformat, de 29 de ani, căsătorit, după prestarea jurământului, mărturisește:

Fiul lui Grigore Alexandru Cerniți a spus că ne vom elibera de slujbe, iar pământurile sunt deja ale noastre, dar nu ni s-a dat dreptul la păduri. Va fi fericit acela /dintre maghiari/ care va scăpa în cazul în care nu ni se vor da pădurile pe care le-am moștenit de la bătrânii noștri.

+ Miski István junior

Al o sută doisprezecelea martor, cetățeanul din Abrud, Gulyás Sándor, reformat, de 25 de ani, după prestarea jurământului mărturisește:

Exact ceea ce a mărturisit martorul precedent, al 111-lea. În afară de aceea, mai spune că oamenii din Abrud au vorbit în casa martorului că, și dacă Simion Balint, preotul din Roșia Montană, va fi prins, va fi altul sau chiar o sută, care să-i ia locul.

Gulyás Sándor m.p.

Al o sută treisprezecelea martor, soția lui Gál István, Botár Borbára din Roșia Montană, catolică, de 32 de ani, după prestarea jurământului, mărturisește:

Atât că, în prezența ei, un miner pe nume de Gurgui a spus că Jánki György și Vinkler János ar dori să fie acum români, deoarece se tem că românii îi vor trage în teapă. Dar acum e prea târziu.

+ soția lui Gál István
Botár Borbára

Al o sută patrușprezecelea martor, János József din Abrud-Sat, reformat, de 31 de ani, căsătorit, după prestarea jurământului mărturisește:

Sosind la Câmpeni cu ocazia ultimului mare târg, în fața casei lui Ioan Corcheș, Niculai Holeman, de acolo, a arătat o coasă întinsă, cu coadă lungă și a spus în fața celor prezenți: „Înjur sufletele celor din Abrud, acum să vină peste noi, că pe toți îi tai”. Apoi, întorcându-se spre Ioan Corcheș, l-a întrebat dacă coasa-i bună pentru ceea ce a zis el, iar Ioan Corcheș a răspuns că-i bună. Mai târziu, Ioan Corcheș a mers după el și tovarășii lui de târg și l-a îndemnat pe martor să nu-i fie teamă, dar pe soldați tot nu-i lasă să intre în Câmpeni, pentru că soldații secuiei, câte patru-cinci, se dau chiar și la fete de șapte ani și, după ce le batjocoresc, înfig baioneta în ele.

János József

Al o sută cincisprezecelea martor, minerul Ebergényi István din Roșia Montană, catolic, de 25 de ani, căsătorit, după prestarea jurământului, mărturisește:

Mărturisește, cuvânt de cuvânt, ceea ce a mărturisit al 114-lea martor înaintea lui.

Al o sută șaisprezecelea martor, chirurgul Sófalvi József din Abrud, reformat, de 42 de ani, căsătorit, după prestarea jurământului, mărturisește:

În general: învățătorul român de aici, Gherasim Muncaci, i-a spus martorului: „Până acum, am suferit noi din partea maghiarilor, dar acum a sosit timpul să dăm și noi așa (s-a ținut de nas) înapoi ungurilor...” Atâta știu că, și până astăzi, românii tot țin adunări la Alexandru Coloșa și Gherasim Muncaci. Pe lângă asta, în timpul adunării de la Blaj, românul Niculai Grita a fost aici acasă la cărciumarul Ötves Márton și a cerut, în auzul martorului, de la muzicanții de acolo să cante cântecul regelui român, pentru că rege german nu există. Muzicanții au cântat marselleiza franceză.

Sófalvi József

Al o sută șaptesprezecelea martor, minerul Miski István senior din Abrud, reformat, de 56 de ani, căsătorit, după jurământ, mărturisește:

Că, în 26 a lunii curente, minerul Garda Aviron, de aici, a spus martorului, respectiv lui Olajos András că nu va fi pace până când, pe biserica reformatilor și a unitarienilor, nu va fi cruce.

+ Miski István senior

55. În cursul acestei cercetări s-au ivit mai multe împrejurări și cazuri care au fost prelucrate de poliție și care s-au rezolvat, mai ales cu privire la care comisie consideră necesar a dobândi o cunoaștere mai largă și anume despre:

- a) Faptul următor: cu ocazia târgului de vite din mai, Jánki János, Páli și mai mulți tovarăși de-ai lor au fost bătuți de către Pașca și ai săi.
- b) Cearta s-a iscat pe tema dacă ziua de Sfântu Gheorghe se ține după calendarul vechi sau după cel nou.
- c) Bătaia iscată nu demult între locuitorii din Bucium, cu ocazia unui târg săptămânal, în ce fel a fost aplanată și în ce măsură garda civilă a participat la aceasta.
- d) Declarația lui Stan Gheorghe, în ce fel va fi orașul atacat de români; cercetarea și rezolvarea cazului.
- e) Vizitarea casei lui Ilie Popa din Roșia Montană în absența sa, de către membrii gărzii civile din localitate; spargerea ușii cărciumei lui Gheorghe Gritta, tot de către aceștia și, în sfârșit, împușcăturile trase într-o noapte de amintirii membrii ai gărzii civile după câțiva indivizi din Roșia Montană care se întorceau acasă de la Abrud.

Cu privire la toate acestea, directorul de poliție din localitate, Diószegi Samu, este rugat să comunice, detaliat și urgent, comisiei rezultatul investigațiilor, alprelucrării și rezolvării acestor cazuri, trimițând și extrasele proceselor verbale respectiv datele care ar servi, eventual, la elucidarea obiectului.

1 iulie 1848

56. Preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, precum și preotul ortodox Ilie Cojocar din aceeași localitate, împreună cu minerul Corpadie Ștefan tot de acolo, care au fost menționați de către comisie în procesul verbal la nr. 19, în urma hotărârii nr. 53 din amintitul act, au fost arestați și puși sub pază cuvenită.

57. Se continuă interogarea martorilor.

Al o sută optsprezecelea martor, Olajos András, cetățean din Abrud, unitarian, de 60 de ani, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: menționează exact același lucru ca și martorul precedent, al 117-lea, Miski István sen.

+ Olajos András

Al o sută nouăsprezecelea martor, Kozma József, practicant de pădurar din Zlatna, unitarian, de 33 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului mărturisește conform întrebărilor de sub numărul¹

1. Da, așa-i, începând din primăvară, a fost agitație la Câmpeni, fapt de care și-a dat și el seama.

2. La Câmpeni, neîncrederea s-a manifestat mai mult din partea românilor, de asta este convins, deoarece, pe atunci, a mai locuit acolo. Pe vremea aceea, puținii

¹ Numărul lipsește din original.

maghiari domiciliați acolo nu se temeau de români. Această iritație și neîncredere a fost produsă de adunările populare românești ținute de preotul din Roșia Montană, Simion Balint, de Ioan Buteanu dar și de Avram Iancu junior. În special, la începutul lunii aprilie, într-o zi de sărbătoare, numiții Simion Balint și Ioan Buteanu au ținut lângă biserica ortodoxă din Câmpeni o mare adunare populară a românilor. Aici, Simion Balint a expus în fața poporului, în prezența martorului, punct cu punct, petiția adusă de Buteanu de la Cluj. Cu acest prilej, controlorul domenial, dl. Dumitru Moga, a vrut să se adreseze poporului, dar, din cauza lui Simion Balint, abia a putut lua cuvântul. În sfârșit a ajuns cu mare greutate să ia cuvântul și a vrut să dezmință afirmațiile lui Simion Balint, extinzând, printre altele, drepturile revendicate de Balint în general asupra fiecărei națiuni, asupra maghiarilor, evreilor și a altor națiuni la care Simion Balint a răspuns că fiecare dintre sași să poarte de grija sa. După aceea, Dumitru Moga n-a mai putut ajunge la cuvânt. Tot cu prilejul acestei adunări, Simion Balint a spus în auzul martorului: ca ungurii i-au înșelat de multe ori pe români de aceea nu se poate avea încredere în ei. În vremurile trecute, regele maghiar a pus să fie bătut cu nuiaua un episcop român, iar cu ocazia unui sinod niște protopopi români au trebuit să-l ducă pe umeri pe un superintendent calvin. Apoi, atârând poporul a spus că el ca și preot are un salariu de 200 de florini renani, dar renunță la aceștia, deoarece nu este drept ce el să primească salariu, iar preoții ortodocși să nu primească. În același timp, preoții maghiari primesc mii /de forinți/. Tot atunci, Simion Balint a vorbit despre națiunea română și despre limba națiunii române. Avram Iancu junior a atras atenția poporului că lucrul acesta trebuie înțeles mai cu seamă, deoarece este mult mai semnificativ dacă maghiarul ar smulge limba națională proprie din gura națiunii române, decât dacă l-ar despuia de pământul pe care vrea să i-l dea.

3. Conform celor spuse mai sus, autorii direcți ai agitației sunt amintitul preot Simion Balint, Ioan Buteanu și tânărul Avram Iancu care, printre altele, în ziua de naștere a Majestății Sale Împăratul a strigat în mijlocul poporului: „D-zeu să-l țină pe Bărmuțiu și să-l nimicească pe acela care vrea, din români, să facă maghiari”. Iar participanții la adunările din Câmpeni, ținute la casa lui Ioan Corcheș, au fost Ioan Corcheș însuși, Nicolae Corcheș, preotul ortodox din Câmpeni, Patița, vistiernicul /camerei regale/ Ion Șuluțiu, Avram Iancu junior, învățătorul Petru Ioanete și Teodor Tioc.

Al o sută douăzecilea martor, Botâr Juli din Roșia Montană, necăsătorită, romano-catolică, de 34 de ani, după jurământ mărturisește:

În general: Ginerile minerului Gurguj din Roșia Montană și fiica acestuia au spus în fața martorei cum că Jánki György și Winkler János ar dori să fie acum români, deoarece le e teamă; dar mai mult nu a auzit. Pe un miner, al cărui nume nu și-l mai amintește, dar și pe luon, jelerul lui Barbări, l-a auzit cu urechile ei, tot la casa menționatului Gurguj, lăudându-se că își va spăla mâinile în sânge maghiar.

+ Botâr Juli

Al o sută douăzecișiumulea martor, Tordai Sámuel, miner din Abrud, de 60 de ani, reformat, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Komáromi József și românul Ioan Grecu de aici au avut o ceartă. După ce s-au împăcat, martorul l-a auzit, cu urechile sale, pe Ioan Grecu înjurând și spunând: să plece numai soldații că o să-l învețe el minte pe Komáromi József și o să știe că atunci el îi va plăti întreit ceea ce a primit de la el pentru împăcare. Iar Gherasim Hornic a spus mai multor români sub fereastra martorului, în auzul acestuia, cuvintele (în românește): „Înjur sufletul maghiarilor. nu mă liniștesc până când nu mănânc tocană de maghiar”.

+ Tordai Sámuel

58. Comisia a terminat interogarea martorilor care au avut cunoștință de acuzațiile aduse împotriva preotului greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint. Din mărturiile acestora, punctele inculpatoare pentru numitul preot sunt cuprinse în următoarele:

- a) Pentru publicarea petiției compusă din mai multe puncte, adusă de Ioan Buteanu din Cluj și acceptată de adunarea populară română din Abrud și pentru adunarea iscăliturilor, inculpatul s-a deplasat împreună cu Buteanu la Câmpeni și în mai multe alte localități; mărturiile 1,12,15,16,21,22,25,26, 27,32,37,39,61,71,73,75,76,85,86,119,127,140,143,156,162,166,191.
- b) La Câmpeni, inculpatul a cuvântat foarte instigator în fața poporului, iar la adresa națiunii maghiare a vorbit înjositor și jignitor; /vezi/ mai ales /din mărturiile/: 25,26,32,68,75,87,119.
- c) Cu acest prilej a început să instige și să înstrăineze poporul /român/ de națiunea maghiară, invocând că, în vremuri mai îndepărtate, un rege maghiar ar fi supus la 25 /de lovături de/ nuiiele pe un episcop român, iar cu ocazia unui sinod, patru protopopi români au fost nevoiți să ducă pe umeri un superintendent protestant; /vezi mărturiile/: 25,32,74,87,119.
- d) Tot atunci a invocat, pentru a atâta spiritele, că e drept ca el, în calitate de preot de religie greco-catolică, are un salariu de 200 de forinți, dar cei de religie ortodoxă n-au niciun fel de salariu, pe când preoții maghiari au salarii care ating mii de forinți; mărturiile: 25,32,75,119.
- e) După întoarcerea sa de la adunarea de la Blaj a pus poporul din Roșia Montană aparținător circumscripției sale să jure pe fidelitatea față de Împărat și pe devotamentul unuia față de celălalt, până la ultima picătură de sânge, afirmând că jurământul depus la înființarea gărzii civile e fără valoare; mărturiile /vezi mărturiile/: 2,5,6,7,21,43,61.
- f) A îndemnat stăruitor poporul din circumscripția lui să nu dea ascultare directorului de poliție Vinkler; mărturiile: 6,35.
- g) În urma acestui fapt, el i-a întărit pe cetățenii români din Roșia Montană împotriva numitului director de poliție, iar când poporul s-a înființat în număr mare în fața consiliului din Abrud, inculpatul a fost conducătorul și purtătorul său de cuvânt. Și au revendicat, insistent, de la consiliu numirea

unui alt director de poliție în locul directorului de poliție amintit, iar pe acesta să-l aleagă însuși inculpatul cu ajutoarele sale luate dintre români; /vezi mărturiile:/ 5,6,15,16,17,21,28,34,35,54,61,73,79,80.

h) Inculpatul a defăimat mai multe persoane oficiale, făcându-le necinstite și șmechere /vezi mărturiile:/ 15,21,30,49,68,80.

i) A îndemnat cetățenii români din Roșia Montană să iasă din garda cetățenească /vezi mărturiile:/ 6,21,29,30,37,38,39,73,77, 103,104.

k) Împreună cu mai mulți /indivizi/ ține, deseori, adunări secrete; mărturiile: 3,37,39,61.

l) De când au început să evolueze împrejurările actuale și mișcările românești care au decurs din ele, inculpatul a făcut diferite declarații, pe de-o parte lăudăroase, pe de altă parte amenințătoare. Printre altele a spus că acum se va vedea care va fi mai tare: fasolea sau carnea, înțelegând că fasolea sunt românii, iar carnea maghiarii; mărturiile: 27,28,31,37,42,68,103,104.

m) S-a lăudat și cu faptul că românii nu se tem de maghiari, deoarece la un maghiar revin 10 români; /mărturia nr./ 8.

n) Când inculpatul s-a întors de la adunarea din Blaj, /martorul/ a spus inculpatului ca aici se răspândise zvonul după care el ar fi fost arestat acolo. Inculpatul a răspuns că, în acel caz, el nu ar garanta că nu va fi răscoală, mărturia: 23.

o) Inculpatul a mai spus că nu se liniștește până când națiunea română nu se ridică la nivelul la care a fost în vremea lui Tuhutum, mărturia 42.

p) Mai departe, inculpatul a făcut declarații și despre întemeierea unui regat românesc; mărturia 79.

q) A atacat persoanele care poartă cocarde naționale maghiare; mărturia 32.

r) A mai spus că o să regrete o anume persoană pentru că ține cu maghiarii; mărturiile 3,77.

s) Umblă noaptea beat și cu mare zgomot cu cetățenii români ieșiți din garda civilă din Roșia Montană, iar cu astfel de prilejuri strigă faptul că ungurii sunt hoți și șmecheri; mărturiile 3,4,

t) Cu neastâmpărații din Câmpeni a întreținut permanent corespondența /mărturia/ 3.

u) Pentru afățarea spiritelor a vrut să răspândească zvonul potrivit căruia Kossuth Lajos vrea să devină rege maghiar; 15.

w) A fost împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria pe motivul că Ungaria e în dușmănie cu ilirii și cu slavii și s-ar putea isca lupte, iar, în acest caz, ardelenii vor fi împinși ca și după mărturia celui de al 3-lea martor.

Aceste puncte acuzatoare vor fi aduse, în întregimea lor, la cunoștința inculpatului cu prevederea de a considera drept o obligație ca, în termen de 3 zile, să răspundă la ele.

59. Tot cu ocazia depunerii mărturiilor se expune ca și punct inculpator cu privire la acuzația adusă împotriva preotului ortodox Ilie Popa Cojocar din Roșia Montană. Și anume că, în 20 iunie anul curent 1848, i-a înjurat pe maghiari, a amenințat cu o răscoală generală conform mărturiilor depuse de al 98-lea, al 99-lea, al 100-lea, al 101-lea și al 102-lea martor; punct acuzator care, în mod asemănător, se aduce la cunoștința inculpatului, ca să poată răspunde la ea în termen de 3 zile.

60. În urma hotărârii comisiei din 29 iunie nr.53, afișată la consiliul din Abrud și dată publicității, cetățenii români din Roșia Montană și Corna s-au prezentat, prin delegații lor numeroși, în data de 2 iulie a.c. în fața comisiei manifestându-se dispuși a se supune punctelor hotărârii. Punctele scrisorilor de garanție stabilite de comisie sunt următoarele:

1. Agitatorii, care eventual încă n-ar fi descoperiți, să fie dați de către ei pe mâna comisiei.
2. Persoanele care, eventual, încă nu și-au predat armele să fie denunțate și trimise pe mâna comisiei.
3. Siguranța persoanei, a averii precum și liniștea și ordinea publică să nu fie tulburate nici în cea mai mică măsură de către public.
4. Dacă, totuși, cineva ar instiga împotriva acestora să fie prins sau denunțat, fără amânare, la autoritățile judecătorești respective din oraș.
5. La asigurarea mai mare a acestora se obligă fiecare locuitor român din numitul public în parte, iar, în mod deosebit, cetățenii din localitate garantează cu persoana și cu averea lor (persoane care se înscriu în scrisorile de garanție).

În continuare, garanții sunt desemnați pe localități prin următorii indivizi:

Din partea Abrudului:

1. Alexandru Tobias, preot greco-catolic
2. Nicolae Boer, curator principal la biserică
3. Alexandru Cobori
4. Alexandru Tobias
5. Iosif Crișan
6. Iacob Timonca
7. Dionisie Adamovici, preot ortodox
8. Alexandru Almășan, curator principal
9. Ioan Crișan
10. Nicolae Popovici
11. Simion Suluțiu al lui Simion
12. Alexandru Coloșa

Din Roșia Montană:

1. Ioan Graia, hutman
2. Tura Ștefan
3. Alexandru Creț
4. Madár János
5. Petru Suba
6. Giurca Nicolae al lui Ignat
7. Giurca Gheorghe al lui Ignat
8. Giurca Iuon, hutman
9. Gritta Gheorghe
10. Lapedean Constantin din Biba

Din Corna:

- a. Nicolae Moldovan, preot greco-catolic
- b. Visarion Malia, preot ortodox
- c. Lazar Boroș
- d. Iosif Tomuță hutman decimal
- e. Iosif Șuluț
- f. Göndör Sándor
- g. Simon Botar
- h. Niculae Achim

În acest scop, consiliul din localitate este somat, oficial, să adune urgent scrisorile de garanție întocmite după punctele de mai sus și semnate de persoanele numite pe localități și să le predea comisiei; să binevoiască să înainteze raportul despre îndeplinirea ordinului cu privire la confiscarea armelor.

61. Se continuă consemnarea depozițiilor martorilor.

Al o sută douăzeci și doilea martor, Nicolae Haz din Abrud, gornic cameral, de 31 de ani, ortodox, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: spune, cuvânt de cuvânt, același lucru ca și martorul al 114-lea, János József. A adăuga că declarația lui Ioan Corcheș cu privire la neacceptarea soldaților secui a auzit-o și de la tânărul Avram Iancu care însă, pe lângă aceasta, a făcut afirmații foarte frumoase și pline de recunoștință la adresa maghiarilor.

+ Nicolae Haz

Al o sută douăzeci și treilea martor, Alexandru Drumar din Abrud, de 34 de ani, greco-catolic, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Depoziția sa a fost, cuvânt cu cuvânt, ca cea a martorului al 114-lea, János József.

Alexandru Drumar, cantor

Al o sută douăzeci și patrulea martor, Námesi István, ucenic de negustor din Roșia Montană, de 35 de ani, căsătorit, catolic, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Vinerea trecută după masă, în 30 iunie, s-a întâlnit la piață în Roșia Montană, aproape de prăvălia martorului Ioan Ciora Elefantu, cu soția lui Moise Ciora care i s-a plâns că s-a confiscat și de la ea, ca văduvă, arma. Din acest motiv, Ioan Ciora Elefantul a început să strige cu voce tare și furios că acea comisie care confiscă armele și de la văduve este afurisită, hoată și tirană. A mai spus că soldații maghiari sunt toți afurisiți, ticăloși și tirani. Poate, sub aceștia, a înțeles și garda civilă. Toate acestea, martora le-a auzit cu urechile ei. Lumea privea vehementă /spre Ciora Ioan Elefantul/ spunând că, în această zi, a avut loc confiscarea armelor.

Námesi István

Al o sută douăzeci și cincilea martor, Kovács János, tâmplar, din Abrud, reformat, de 36 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Săptămâna trecută, marți, în 27 iunie, dimineața, a fost în casa dascălului român Gherasim Muncaciu, unde a fost chemat pentru confecționarea unei rame de tablou. Acolo a fost și învățătorul român Begnescu. Martorul și-a pus prietenos mâna sa pe mâna acestuia; acesta însă și-a smuls-o pe a lui. Martorul l-a întrebat dacă e cumva supărat? Doar trebuie să trăiască laolaltă și va fi și el (adică Begnescu) împreună cu ei în garda civilă, la care Begnescu a răspuns, că el nu se duce între hoți.

Al o sută douăzeci și șaselea martor, Szakáll József, negustor și proprietar de prăvălie la Roșia Montană, de loc e originar din Cluj, romano-catolic, de 35 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului, mărturisește:

Cuvânt de cuvânt cum a mărturisit al 124-lea martor, Nămesi István, adăugând doar că Ioan Ciora Elefantu, înjurându-i pe unguri, a mai spus că trebuie jupuiți.

Al o sută douăzeci și șaptelea martor, Kendi József, din Câmpeni, catolic, de 24 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: A fost și este agitație și neliniște, iar autorii acestora sunt avocatul, Buteanu, preotul Simion Balint și tânărul Avram Iancu care au apărut și la Câmpeni, au instigat poporul român, ținând cuvântări în fața bisericii ortodoxe. De atunci, poporul și-a ieșit din minți. De la această dată s-au răspândit diferite vorbe, zvonuri. Apoi, cu ocazia recentului iarmaroc, tânărul Avram Iancu a îndemnat poporul - martorul nu știe din ordinul cui - să fie înarmat în decurs de 3 zile. Și, după aceasta, în zilele de 19 și 20 iunie trecut, poporul alarmat fără nici un motiv, s-a adunat înarmat, știre care s-a extins în toată țara. Tot tânărul Avram Iancu a spus poporului, în 19 a lunii trecute, că celui ce nu s-ar supune ordinelor sale să se înfigă lancea și să i se aprindă casa. Aceasta, martorul a auzit-o din gura lui Iancu însuși, dar Dumitru Bordeuș din Sohodol i-a precizat că ordinul lui Iancu este să se supună și el, împreună cu mai mulți, și să pună mâna pe armă; de altfel, adunările s-au ținut întotdeauna la Ioan Corcheș. Înainte de asta am auzit, în propria mea moară, de la Petruț Creț din Bistra că Gheorghe Balia le-ar fi luat jurământul celor din Bistra și Lupșa și că vor fi uniți până la ultima picătură de sânge.

Kendi József

Al o sută douăzeci și optulea martor, Ioan Haneș din Abrud, greco-catolic, de 33 de ani, necăsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: La 20 iunie, preotul ortodox din Roșia Montană, Ilie Cojocaru i-a înjurat pe maghiari; s-a fălit că nu se teme de maghiari și numai el singur e în stare să omoare zece, spunând: „o să vedem, peste câteva zile, ce li se va întâmpla

/maghiarilor/”. Tot atunci, și Adam Adamuț i-a înjurat pe maghiari, spunând că nu se teme nici de 600 de maghiari.

+ Ioan Haneș

Al o suta douăzeci și noulea martor, Szuba Jovitza, proprietar de mină din Roșia Montană, catolic, de 17 ani, necăsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: Cam acum 4 săptămâni, venind cu mama lui și cu alții la Abrud, într-o societate, s-au întâlnit pe drum cu un om pe nume de Gheorghe Buciuman al lui Ștefan care, printre mai multe vorbe, a spus: „Avem speranța că, nu peste mult timp, Șaguna va fi regele nostru român”.

Szuba Jovitza

Al o sută treizecilea martor, văduva lui Szuba Jovitza, născută Vinkler Mária, din Roșia Montană, de 36 de ani, după depunerea jurământului, mărturisește întrutotul ca și martorul al 129-lea dinaintea sa, fiul ei

+ văduva lui Szuba Jovitza

Al o sută treizeci și unulea martor, Ajtai Sándor, din Abrud, reformat, de 65 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: În auzul martorului, minerul român Ioan Ciora Elefantul a spus, în 30 iunie, că cei care au dat ordin să se ia armele chiar și de la văduve sunt cu toții ticăloși.

Al o sută treizeci și doilea martor, soția din Abrud a Petruț Duma, născută Kozák Ilona, greco-catolică, de 20 de ani. Fiind însărcinată n-a depus jurământul, ci a jurat pe sarcină că va spune adevărul și numai adevărul: în 25 iunie a acestui an, soția lui Todor Buțucaș, Sofia Alb, a spus în auzul martorei că maghiarii nu mai au rege și că soldații n-au fost trimiși aici de către Împărat. Degeaba au venit aici domnii și soldații, deoarece românii nu vor ceda, întrucât muscalii nu le dă voie. Când vor intra muscalii dinspre Crișul Negru îi vor omorî pe toți românii, dacă o să-i găsească uniți cu maghiarii.

+ soția lui Petruț Duma, Kozák Ilona.

Al o sută treizeci și treilea martor, soția avocatului din Abrud Farkas Tamás, născută Boér Juliánna, catolică, de 41 de ani, după depunerea jurământului mărturisește:

În general: chiar ieri au trecut 6 săptămâni de când protopopul ortodox din Baia de Arieș, Ighian, a pornit cu o delegație română și, deoarece numitul protopop a fost cazat la casa preotului din Cornea, Nicolae Moldovan, s-a dus acolo și a spus că

nu permite românilor să se înroleze în garda civilă da aici, pentru că românii vor să înființeze o gardă proprie; pentru aceasta, Ighian l-a dojenit pe Moldovan. Tot Nicolae Moldovan și Iosif Țura, preotul român din Bucium, mergând pe stradă, au spus, azi după masă, în auzul martorei, în timp ce martora se apleca pe geam spre stradă și aceștia s-au întors spre ea: „că noi de aceea am adus aici secuii drept maghiari, ca să omoare mai întâi soldații împăratului, apoi pe români, dar să plece numai de aici, că o să regretăm noi. În continuare, fetița martorului i-a atras atenția cum îi învață dascălul român Begnescu pe copii să pronunțe numele maghiar. La aceasta, martorul a descusut-o pe fetița de 6 ani a lui Nicolae Moldovan, căreia îi este naș, când mergea acasă. Fetița a răspuns că românii sunt urmașii poporului originar din Roma și, de aceea, se numesc români, iar cealaltă națiune se numește „măgar”, ceea ce înseamnă, într-adevăr, „szamár”.

[Martora] a plecat din Abrud.

Abrud, 4 iulie 1848

62. În urma celor două evenimente neplăcute survenite ieri între armata secuiască adusă aici și armata regulată se trimite Înălțimii Sale Domnului Conte Guvernator următoarea adresă umilă:

În urma scrisorii înaintate Înălțimii Voastre în 29 iunie a.c. sub numărul 52, în problema salariului dublu revendicat de armata detașată aici, și asigurat de noi, datorită importanței împrejurărilor, pe lângă urgentarea umilă a aprobării solicitate, cu respect, dorim să raportăm Înălțimii Voastre că mâine, în 5 iunie, avem de gând să ne deplasăm la Câmpeni, Bistra, Baia de Arieș și în mai multe sate agitate, însoțiți de armată, ca să luăm măsuri energice pentru restabilirea liniștii și ordinii. În ceea ce privește armata ca asistență, sub escorta căreia ne vom deplasa, planul nostru amintit în umila noastră adresă, de a duce cu noi în pomenitele sate și ținuturi o companie de armată regulată și o companie de armată secuiască s-a modificat din cauza următoarelor întâmplări neplăcute ivite ieri între cele două armate.

În 3 iunie, după masă, în jurul orei două, un soldat secuiei a vrut să intre în closetul clădirii consiliului, incintă în care, în partea de jos, se află sălașul pazei militare, iar lângă el, într-o altă cameră, se afla un preot român deținut, pentru că în partea de sus un alt preot român de asemenea deținut. În poarta clădirii consiliului stătea de pază un polac, deoarece, în ziua aceea, paza a fost schimbată de polaci. Paza nu l-a lăsat pe secuie să intre, refuzându-l în limba polacă. Iar secuieul i-a spus pazei pe românește că el nu vrea niciun rău, doar să-și termine trebuințele urgente, acolo unde cunoaște, deoarece, înainte, a fost și el la sălașul pazei. Zicând acestea, a fost reținut. Atunci, soldatul secuiei a intrat în sălașul paznicilor și a cerut învoire de a intra de la caporalul cadet Salmen Daniel, sas originar din Mediaș. Dar, refuzându-l și caporalul, secuieul a ieșit urmat de caporalul cadet care a spus ceva pazei în limba polacă și atunci paza l-a lovit cu pușca în cap pe secuie, împungându-l în cap și în gât, de a sângerat. Atunci, polacii l-au târât pe secuie în sălașul pazei, ceea ce observând ceilalți secuie l-au scos pe camaradul lor rănit, János Mihai, din sălaș. Cu îngăduința polacilor înarmați l-au dus la căpitanul lor care l-a trimis imediat la doctor. Acesta l-a

examinat și l-a bandajat. În urma acestui fapt, secuii s-au înfuriat rău de tot; ofițerii și maghiarii din oraș abia i-au putut reține să nu-i atace pe polaci și să nu facă o vărsare cumplită de sânge. Întradevăr, pe strada unde se afla paza, secuii au început să-i bată pe polacii de care au dat, dar ofițerii care au fugit imediat acolo i-au ferit de un pericol mai mare. Cu aceasta, polacii s-au retras din sălașul paznicilor, locul lor a fost luat de către paza civilă până când, peste câteva ore, au fost schimbați de secuii.

În cursul acestor tulburări, seara la ora 6, sublocotenentul secuii Benkő Napoleon, care se întorcea de la căpitanul său la sălaș, au auzit pe stradă gălăgie și, îndreptându-se într-acolo, l-a văzut grăbindu-se înaintea sa pe amintitul cadet Salmen Daniel, înarmat și cu cocoșul tras. L-a strigat să se oprească și să se întoarcă la sălașul său. Dar cadetul nu l-a ascultat. L-a somat a doua oară, dar, nereușind nici acum /să-l oprească/, a fost nevoit să-l prindă pe cadet de armă, pentru ca ori să i-o scoată din mână, ori cel puțin să-i [...] cocoșul. Dar cadetul nu a cedat și a început să se apere. Între timp s-au adunat mai mulți soldați secuii ca să-i scoată arma din mână. În timpul acesta, cadetul și-a descărcat pușca în direcția piciorului sublocotenentului. Nu l-a nimerit pe ofițer, dar a rănit o româncă împreună cu sugarul ei de pe braț, care era în spatele sublocotenentului. După aceasta a fugit direct la sălașul căpitanului Jelenek, ceea ce a provocat o și mai mare agitație. Secuii au strigat că polacii țin cu românii și trebuie împușcați toți. A fost foarte greu a-i opri de la această intenție îngrozitoare, dar totuși, până la urmă, s-a reușit. Într-adevăr și polecii, pe la ora 8 seara, au atacat în curtea unui dogar de la marginea orașului un soldat secuii neînarmat, pe nume de László Ferenc, pe care l-au bătut cumplit, l-au umplut cu tăieturi de baionetă la cap și la frunte, lăsându-l într-o baltă de sânge.

După aceste evenimente, ofițerul superior al armatei detașate, căpitanul Jelenek, împreună cu ceilalți domni ofițeri, au afirmat în fața comisiei că, nu fără motiv, se poate teme de izbucnirile armatei secuiești înfuriate. Consideră cu cale să plece de aici în liniște, încă în noaptea aceasta, cu armata detașată. În urma acestora, comisia a dispus imediat, pentru evitarea unei posibile mai mari și mai periculoase vărsări de sânge, transferarea armatei în liniște, dimineața la ora 3, la Roșia Montană.

Și astfel, comisia deplasându-se – împreună cu cele două companii secuiești rămase aici – la Câmpeni și în împrejurimile lui – armata regulată se va întoarce de la Roșia Montană la Abrud și va staționa /la Abrud/ până când comisia va reveni aici și va lua măsuri pentru îndepărtarea, din nou, a armatei regulate.

Pe lângă comunicarea umilă a acestor împrejurări, raportam că preotul greco-catolic Simion Balint din Roșia Montană, fiind instigator, preotul ortodox Ilie Popa Cojocar și minerul Ioan Corpadea din aceeași localitate, ca amenințatori periculoși, au fost arestați și puși sub pază. Mai departe am luat măsuri pentru adunarea armelor atât de la locuitorii români din Abrud, Roșia Montană și Corna, cât și de la cei de pe domeniile din Câmpeni, Abrud-Sat și Baia de Arieș. /Am luat măsuri/ și pentru asigurarea garanțiilor necesare – înaintea plecării noastre de aici în împrejurimi – privind românii din Abrud, Roșia Montană și Corna. Aici, strângerea armelor, în mare parte, s-a și efectuat, însă nu am reușit încă să-l arestăm pe Avram Iancu junior.

63. Continuă luarea mărturiilor martorilor.

*Martorul 134, Gál István, miner din Roșia Montană, catolic, 50 de ani, căsătorit,
după depunerea jurământului declară:*

În general: L-am auzit, în după masa zilei de 30 iunie, în fața băcăniei lui Namesi pe Ioan Ciora Elefantul, spunând: toți aceștia sunt șmecheri, hoți și ticăloși care iau armele și de la o femeie văduvă; după aceea a și înjurat, dar nu poate ști la cine s-a referit.

+ Gál István

*Martorul 135, David Macavei, dascăl, ortodox din Bucium, 60 de ani, căsătorit,
după depunerea jurământului declară:*

În general: În localitatea noastră nu a avut loc nicio instigare. Preotul nostru, Iosif Tura, a avertizat poporul să ceară pe cale ordonată, pașnică și legală tot ce ar avea de cerut sau de pretins. Poporul din Bucium nu este înarmat. Mai mult, când zarva din 19-20 a lunii trecute a ajuns și până la ei, poporul nu numai că s-a înarmat, dar cine cum a putut s-a împrăștiat și s-a ascuns; cu toate că doi oameni din Lupșa, care nu puteau fi recunoscuți din cauza întunericului nopții, au răspândit știrea că cei din localitate sunt măcelăriți deja de către armată și, ca atare, i-a îndemnat pe ai noștri la răscoală și la darea de ajutor.

*Martorul 136, Ioan Macavei din Bucium, ortodox, 58 de ani, căsătorit,
după depunerea jurământului declară:*

Mărturisește, din cuvânt în cuvânt, ceea ce a declarat martorul dinaintea lui, adică cel al 135-lea.

+ Ioan Macavei

*Martorul o sută treizecișisapte, Nicolae Macavei din Bucium, persoană nobilă,
greco-catolic, 62 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului*

mărturisește, din cuvânt în cuvânt, ceea ce au declarat martorii dinaintea lui, adică cel de-al 135-lea și cel de-al 136-lea.

+ Nicolae Macavei

*Martorul o sută treizecișiopt, Sebes József, consilier din Abrud, reformat, 49 de ani,
căsătorit, după depunerea jurământului declară:*

La prima: Au fost agitații recente atât în Abrud, cât și în împrejurimi.

La a doua: Aceste agitații s-au manifestat în următoarele:

Mintea poporului de aici și din împrejurimi a fost cuprinsă, în urma evenimentelor din martie, de o îngrijorare paralizantă, de neliniște și de așteptare; ungerii se tem de pericolul ce ar putea decurge dintr-o eventuală nerealizare a

uniunii; partea incultă a românilor – fiind convinsă de către instigatorii lor că, prin uniune, îi așteaptă o mizerie și mai mare, a făcut gălăgie că lui nu-i trebuie uniunea. În cadrul acestor îngrijorări s-a înființat și în acest oraș – ca și în alte locuri pentru asigurarea persoanei și a averii, garda cetățenească, în care s-au înrolat și mai mulți români; aceștia au învățat împreună și în înțelegere reciprocă cu ungurii exercițiile militare. Ba mai mult, și un compatriot român, care a efectuat serviciu militar, d-l Dionisie Suluțiu, a pregătit garda cetățenească la exercițiile militare și la mânăuirea armelor. Dar atunci când s-a întors acasă de la adunarea populară românească de la Blaj cunoscutul avocat român Ioan Buteanu, membrii români au părăsit imediat garda cetățenească, în afară de trei /persoane/ care nu au putut fi ameteite de otrava instigării; aceasta a fost – fără dubiu – opera lui Ioan Buteanu.

Mai departe, în capul românilor, a fost sădită ideea că a fost ales un rege maghiar calvin și, ca urmare, românii vor suferi mai mult, decât au suferit până acum; iată un exemplu de agitație.

Prima dată: în ziua târgului de vite, dinaintea iarmarocului trecut, duminică după masă, am pornit la plimbare spre târgul de vite, împreună cu domnii Reinis Ágoston, administrator montanistic din Abrud, cu protopopul romano-catolic d-l Kovács József și d-l Treuenfelsz, controlor cameral de aici; când am trecut toți patru unul lângă altul în linie dreaptă, în fața casei berarului, a venit în galop, din dus, pe un cal alb cenușiu, un român ocărind și blestemând pe unguri; fiind admonestat în timpul galopului de către un om care se afla în apropiere ca să aibă grijă, să nu vină spre noi, a continuat alergarea, a trecut printre noi strigând: „mie nu-mi pasă chiar dacă sunt domni, căci sunt maghiari (salva venis) futu-ți sufletul de maghiar, voi vedea eu cine va pune rege maghiar”. Acest om avea înfățișarea unui măcelar din Abrud, cu numele de Mitse, însă nu-i cunosc numele de botez. Vor putea depune mărturie și domnii de mai sus.

A doua oară: În aceeași zi, seara târziu, ungurii, care s-a întors acasă de la târgul de vite, au fost atacați pe drumul țării la marginea pădurii de către românii agitați, au fost maltratați și numai prin fugă au reușit să scape. Nu este exclus ca printre acești români răzvrătiți să fi fost prezent și românul cel mai sus. S-a ordonat în această cauză o investigație care va dezvălui, mai pe larg, starea lucrului. Această întâmplare am auzit-o de la doi oameni din Roșia Montană, care au fost bătuți și ei, dintre care pe unul, fiind om tare, nu l-au putut ajunge și l-au prins cu un dulău.

A treia oară: Domnul polițist din Roșia Montană a raportat că românii de acolo, instigați de către preoții români, nu se supun ordinelor și dispozițiilor și fac gălăgie.

A patra oară: D-l Simion Balint, preotul unit din Roșia Montană, a venit la Consiliu cu ocazia unei adunări, împreună cu un număr de 48 de români înfuriați, și a ținut acolo, în numele poporului român, o cuvântare în care l-a jignit pe d-l polițist actual și a vrut să impună din partea celor aflați în jurul mesei verzi un polițist român. Pentru români, ales de către români. A fost prezent, cu această ocazie, și preotul ortodox, Ilie Cojocar, care s-a alăturat celor expuse de către dl. Simion Balint. Amândoi au declarat că nu le trebuie deloc polițistul actual; după aceea au dat în scris pretențiile acestea invocate pentru o altă sesiune, cu modificări.

A cincea oară: Ca semn al agitației, preoții români d-l Simion Balint și Ilie Cojocar au arborat pe turnurile celor două biserici românești din Roșia Montană drapele tricolore albastru, alb și roșu, dar și steaguri așa-numite muscălești.

A șasea oară: La târgurile săptămânale se poate auzi, în mod obișnuit, de la români că lor nu le trebuie uniune și, dacă ungurii o vor înfăptui, nu va fi lucru bun în țară.

A șaptea oară: Cu circa 4 săptămâni mai înainte, au avut loc simultan aici la Abrud, cu ocazia târgului săptămânal, patru încăierări între români. Dat fiind faptul că ajutoarele de poliție au fost neputincioase și nu i-au putut duce la d-l polițist, s-a folosit și garda civilă; aceștia /ajutoarele de polițist/ au fost înconjurate în piață de o mulțime de români și așa cum am auzit – că de văzut nu am văzut – au fost eliberați din încercuirea românilor numai de către garda civilă venită în ajutor într-un număr mai mare. În această chestiune a fost depusă la nobilul consiliu o cerere de către un român din Bucium, cu numele de Dants Candinus, din conținutul căreia se poate obține o lămurire mai amplă cu privire la faptul că această încăierare este tot rezultatul instigării.

A opta oară: Localnicii Szappancs Herman, Makai József, nevasta lui Roth Samuel pot mărturisi mult despre amenințările ucigătoare ale românilor.

A noua oară: La Câmpeni, așa cum am auzit de la mai mulți, avocatul Avram Iancu a instigat în mod public, cu ocazia târgului, în piață, poporul de rând și l-a îndemnat să se înarmeze.

A zecea oară: În fiecare zi și din toate părțile se pot auzi acele vești îngrozitoare că românii fabrică fără încetare, din fierele de plug, arme ucigătoare, lănci și nu se poate cunoaște ceasul când vor năvăli în oraș și îi vor omorî pe unguri.

A unsprezecea oară: Această îngrijorare o intensifică și cele două scrisori ale lui Ioan Buteanu care, fiind confiscate, au fost trimise de către nobilul Consiliu la înaltul Guberniu Regal.

La a treia: Autorii și răspânditorii acestei agitații, conform celor scrise mai sus, ar fi fost Ioan Buteanu, Avram Iancu și credincioșii lor. Declarația de mai sus o recunosc ca fiind a mea.

Sebes József

64. Bisztrai József, într-un raport amplu sub *éé*, descrie aceste circumstanțe pe care le urmărea cu atenție – datorită funcției lui – în legătură cu mișcările din ținut, de la 1 aprilie a lunii curențe.

Întrucât tulburarea mintală a numitului Bisztrai József este cunoscută și de către comisie, acest raport însă nu prezintă nici cel mai mic semn de tulburare mintală; pentru acceptarea mai cu încredere a acestei realități în vederea folosirii sale, comisia consideră oportun să apeleze la medicul care l-a tratat pe Bisztrai József de această boală. Medicul să dovedească oficial despre starea actuală a sănătății mintale a lui Bisztrai József. Ca urmare, medicul primar al orașului Boér Laszlo înaintează sub *f.f.* certificatul medical prin care declară că Bisztrai József și-a recăpătat perfect starea mintală pierdută în 28 iunie; astfel, comisia poate să considere raportul în cauză ca un produs al unei minți sănătoase și poate să-l folosească.

65. Conform declarației martorului 133, după adunarea militarilor care a avut loc ieri, preoții Nicolae Moldovan și Iosif Țura au spus că secuii au fost aduși aici cu scopul de a-i omorî pe soldații împăratului. Cu această afirmație, ei au intenționat să provoace în popor antipatie față de soldații secui, pretextând că ei n-ar fi soldații

împăratului. Astfel, comisia consideră necesar să-i cheme în fața sa pe cei doi preoți în vederea admonestării. Prezentându-se, lui Nicolae Moldovan i s-a indicat și a fost avertizat, în mod serios, să nu țină și să nu răspândească asemenea insinuări care nu provoacă decât înstrăinare și agitații în popor și din care ar putea rezulta deteriorarea liniștii publice și a ordinii. Ba din contră, ca preot, să se străduiască a conlucra la restabilirea păcii, liniștii publice și a ordinii. La aceasta s-a și obligat în fața comisiei.

În 5 iulie 1843

66. Comisia s-a deplasat la Câmpeni cu cele două companii secuiești, fără să întâmpine nicio împotrivire. S-au stabilit aici și, sfătuiindu-se cu privire la desfășurarea activității, s-au înțeles.

6 iulie 1848

67. Continuă declarațiile martorilor.

Martorul o sută treizeci și nouă, Ionuț Marc, căruțaș din Câmpeni, ortodox, 36 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară:

În general: Cu ocazia primei adunări de la Blaj, martorul i-a dus cu căruța, pentru bani, de la Abrud la Blaj, pe Ioan Buteanu, Begnescu și pe băiatul lui Nicolae Moldovan; la a doua adunare i-a dus pe Avram Iancu junior, pe Niculae Corcheș și pe preotul Candia din Albac, dar aceștia n-au vorbit nimic interesant în fața martorului.

+ Ionuț Marc

Martorul o sută patruzeci, Gheorghe Tioc Perdi, paznic la închisoarea domeniială, 36 de ani, greco-catolic, căsătorit, după depunerea jurământului declară:

La prima: Agitații au fost și aici în timpurile recente.

La a doua: Românii s-au temut de ungurii din Abrud, aceia s-au temut de românii de aici, urmarea a fost – în afară de această frică reciprocă – și aceea că servitorii de pe domeniul fiscal au încetat să presteze serviciile urbariale încă înaintea eliberării lor oficiale.

La a treia: Autorii acestor agitații și nesupunerii au fost preotul greco-catolic Simion Balint din Roșia Montană și avocatul Vasile Buteanu – care au venit aici să țină discursuri poporului; în afară de ei, martorul l-a auzit de mai multe ori pe Iancu junior, spunând poporului că toate libertățile obținute se datorează lui /poporului/ și a atârnat poporul și cu /promisiunile/ că va redobândi pentru el /pentru popor/ toate proprietățile și drepturile regaliene de până acum, ale fiscului – pentru această instigare, judele de plasă, Bistrai, a îndrumat pe numitul Iancu în fața mea, la ordine, cerându-i luarea măsurilor pe cale pașnică, legală, respectiv și la o comportare asemănătoare.

La a patra: Cu privire la gălăgia ce s-a petrecut în 19, 20 iunie, știe atâta că, în prima zi, în urma acelei știri lansate de către mercenarul Lup din Albac că vin niște soldați dinspre munți și că în locul numit „Gura Arezi” ar fi jupuit deja 4 vite, s-au ridicat satele și au venit înarmate; ziua următoare, spre înserate, în jurul orei 9, a început gălăgia prin tragerea clopotelor într-o dungă, în urma răspândirii zvonului că vin soldații dinspre muntele numit „Dialu Bistri”; dar /martorul/ nu știe cine a lansat zvonul.

Gheorghe Perdi

Martorul o sută patruzeci și unu, Ana Aron, nevasta lui Costin Coteț din Câmpeni, în jur de 60 de ani, greco-catolic, după depunerea jurământului declară:

Atât că, acum nu demult, judele nobiliar Bistrai József, în fața ei, l-a atenționat pe Avram lancu cel tânăr să se comporte pașnic, legal, să nu instige și să nu agite poporul. Știe despre gălăgia neobișnuită care a avut loc în zilele de 19 și 20 iunie; nu cunoaște însă cauza și scopul ei; afirmă însă, că pricina tuturor agitațiilor este Avram lancu junior care, înainte, a petrecut mult timp pe la Câmpeni, a instigat poporul, acum însă nu îndrăznește să-și aducă nasul pe aici.

+ Nevasta lui Costin Coteț

Martorul o sută patruzeci și doi, Ioan Neag, locuitor din Câmpeni, 55 de ani, ortodox, căsătorit, după depunerea jurământului declară:

Știe atâta că, acum nu demult, judele nobiliar, d-l Bistrai József, în prezența martorului, l-a îndemnat pe lancu cel tânăr, să se poarte pașnic și să nu mai agite poporul. Despre gălăgia întâmplată în zilele de 19 și 20 iunie știe numai că, în ambele zile, a fost mare spaimă, au fost strigăte de „hoții”, tragerea clopotelor într-o dungă, dar el însuși nu știe cine a fost autorul, căci în seara zilei următoare a fost culcat deja când a început gălăgia.

+ Ioan Neag

68. Întrucât declarația acestui martor este în opoziție cu mărturia martorului 71, Popovici Dénes, care susține că numitul luon Niag i-ar fi spus – cu ocazia gălăgiei din 20 iunie – despre venirea soldaților dinspre muntele din Bistra, cei doi /Popovici și Niag/ sunt confrunțați. Popovici i-a spus lui Niag luon ceea ce s-a arătat și în declarație, dar luon Niag a negat totul. Popovici a remarcat că el nu știe dacă luon Niag a fost beat sau nu, dar știe /sigur/ că i-a spus.

Martorul o sută patruzeci și trei, Meltzer Antal, notar al satului, catolic, 40 de ani, văduv, după depunerea jurământului declară:

1) A fost agitație și este și azi.

2. Mișcarea și agitația din sânul populației românești sunt rezultatele discursurilor ținute în mai multe rânduri de avocatul Ioan Buteanu și preotul greco-catolic

din Roșia Montană, Simion Balint, cu ocazia venirii lor aici în primăvară. Aceasta a fost urmată de influența permanentă a tânărului Avram Iancu asupra poporului, ațâțările, instigările și adunările lui secrete ținute la Ioan Corcheș, pentru cauza românilor, precum și discursurile rostite către popor; în urma acestora, în prezența și în auzul martorului, Avram Iancu junior, în piața din Câmpeni, urcându-se pe un șopron, a îndemnat poporul la înarmare în câteva zile și i-a ordonat ca, pe viitor, în momentul în care îi va chema, să se prezinte gata înarmați.

La a treia: Principalii conducători ai acestor agitații și tulburări de liniște sunt: Avram Iancu junior în înțelegere cu Nicolae Corcheș din Câmpeni de care – dar mai ales de Iancu – asculta poporul, depind de ei și se supun lor. În afară de aceștia, martorul îl știe la Bistra pe notarul Gheorghe Balia, Alexandru Bisztrai și pe preoții români de acolo, împreună cu fiii lor.

În duminica de dinaintea rusaliilor, în după-amiaza zilei de 4 iunie, martorul a fost la Bistra și a auzit, personal, când Bisztrai Alexandru a strigat în gradina /curtea/ sa, înjurând de Dumnezeu pe judele nobiliar Bisztrai József, făcându-l hoț, jidan, trădător, avertizându-l totodată că, în timp de 15 zile, să se mute, căci, altfel, îi va da foc casei. A mai strigat și aceea că, la preotul Teodor, au hotărât să-l spânzure pe Bisztrai, declarând că lui îi este tot una, deoarece judele nobiliar l-a pus sub acțiune fiscală (?)

4) În 19–20 iunie, în urma unei zarve mari, la strigăte de „hoții” și la trasul clopotului într-o dungă, și cei din Bistra s-au sculat cu toții; motivul zarvei din prima zi a fost Zoldes Lup din Albac care, în fața martorilor, a declarat judeului nobiliar Bisztrai József că, dinspre munte, niște soldați au ocupat Albacul și pe aceia și el i-a văzut. Motivul spaimei celei de a doua zi nu-l poate ști, deoarece nu a îndrăznit să se miște din curtea judeului nobiliar. Își recunoaște declarația.

Meltzer Antal
notar credincios

Martorul una sută patruzeci și patru, Teodor Ilia din Bistra, 45 de ani, unit, căsătorit.

Martorul una sută patruzeci și cinci, Ispas Ristei din Bistra, 48 ani, unit, căsătorit.

Martorul una sută patruzeci și șase, Ionuț Mulcuț din Bistra, 50 ani, unit, căsătorit.

Martorul una sută patruzeci și șapte, Floarea Balia Bârzaci din Bistra, văduvă, 30 ani, unită.

Martorul una sută patruzeci și opt, Ana Petruț Giura, văduvă, 45 ani, unită

toți cinci au fost interogați conform religiei lor, au declarat că, în general, ei nu pot dovedi nimic, căci nu știu nimic.

Martorul una sută patruzeci și nouă, Teodor Lazăr din Bistra, aproximativ 60 ani, unit, căsătorit, declară după credința sa:

A auzit multe și de toate, dar, personal, nu a constatat nimic, nu poate spune nimic.

Martorul una sută cincizeci, Nicolae Crișan Poci, din Bistra, 40 ani, unit, căsătorit, declară conform credinței sale:

că el fiind vilniarul /rachierul/ judei nobiliar Bisztrai József, a auzit personal când Bisztrai Alexandru, suduind pe numitul stăpân, l-a amenințat că, în timp de 15 zile, să se mute căci de nu, îi va aprinde casa – nu cunoaște alte declarații.

Nicolae Crișan Poci

Martorul una sută cincizeci și unu, Kendi Ágnes, soția lui Iuonuț Tioc, din Bistra, 48 de ani, unit, conform credinței:

Nu are cunoștință despre evenimentele provocate de judele domenal Bisztrai József.

Martorul una sută cincizeci și doi, Teodor Marc a lui Simion, jude sătesc, din Bistra, 50 de ani, căsătorit, unit, conform credinței:

Nu poate dovedi nimic din aceste fapte aflate în cercetare.

Martorul una sută cincizeci și trei, Simion Madru, soldat, 36 ani, unit, necăsătorit, declară pe a sa credință că:

Înainte cu 3–4 săptămâni, fiind la Bisztrai Alexandru, în timp ce fierbeau țiuca, acesta [Bisztrai Alexandru] și-a scos capul prin fereastră și l-a înjurat pe judele nobiliar Bisztrai József, spunând că acela nu este om bun care întotdeauna umblă ca satului să-i facă necazuri și pagube.

Simion Madru

Martorul una sută cincizeci și patru, Ioan Gligor din Bistra, de 26 ani, unit, necăsătorit; declară conform credinței sale:

A auzit când, în 4 iunie, Bisztrai Alexandru l-a amenințat pe judele domenal Bisztrai József cu aceea că, în timp de 15 zile, să dispară din sat, căci, dacă nu, îi va aprinde casa care se află sub același acoperiș cu cea a judei nobiliar și va face din ea cărbune. Mai declară că a strâns bani de la delegați care au mers la Dietă. Ei au și dat, dar nu ca urmare a unei silnicii; de la martor nu au cerut și nici nu a dat; altceva nu știe nimic.

Gligor Ionuț

Martorul una sută cincizeci și cinci, tânărul Lázár György din Câmpeni, student la drept în anul II, catolic, 20 ani, necăsătorit, declară conform credinței sale că:

1. Da, constatat, mai ales după adunarea de la Blaj, că poporul ar fi agitat.
2. Această agitare a poporului s-a manifestat cu precădere prin aceea că au tăiat multe lemne din pădurile fiscale. ca la Vidra și Bistra.

3. În luna iunie, nu-mi amintesc în care zi, dar a fost într-o vineri, cu ocazia târgului de țară, din Câmpeni, tânărul Avram Iancu s-a urcat pe balustrada podului și a vorbit poporului, venit cu el la acel târg de țară, în prezența judeului nobiliar Bistrai József și a șpanului cameral Lázár György. Obiectul cuvântării a fost înarmarea poporului. Dar nu numai în ziua mai sus amintită a cuvântat /Iancu către popor/, ci și înainte, în special în fața prăvăliei comerciantului Dáskálóvits Illyés. A vorbit în prezența mea și a fratelui meu mai mare Lázár József, și pomenind faptele maghiarilor, a prezentat suferințele românilor, pentru care fratele meu mai mare a avut chiar dispută din care am auzit atâta că tânărul Avram Iancu l-a făcut pe episcopul Lemeni canalie ticăloasă. Auzind acestea i-am spus chelarului Suluț Iosif, care se afla cu noi în același loc, că nu se cuvine din partea lui Iancu să aducă injurii, acum când dorim să fim frați între noi; trebuie să uite cele trecute. La care Suluț a răspuns că, dimpotrivă, tocmai trebuie să vadă românii cât de bine s-a comportat ungurul față de ei și să nu creadă. În timpul vorbirii a sosit Teodor Tioc și mi-a spus mie și fratelui meu să nu ne amestecăm în treburile lor, să-i lăsăm în pace, după care s-a îndepărtat de acolo.
4. În 19 a trecutei luni iunie, după masă, între orele 2 și 3, a sosit la Câmpeni un om din Albac, mai târziu am aflat că se numea Gonțor Lup și a spus că pe el l-a trimis judele satului la judele nobiliar pentru a-l anunța că, pe hotarele lor, s-ar afla trupe ... auzindu-le acestea, câțiva locuitori de aici din Câmpeni s-au speriat, au făcut zarvă în sat; fapt pentru care s-au și adunat cam peste o jumătate de oră și, tot în același interval de timp, a sosit și cea mai mare parte a locuitorilor din Sohodol. Pe străzi au putut fi văzute mai mult femei care și-au dus hainele în pădure, iară altele ... la tatăl meu. Seara, la orele 7, a sosit la Câmpeni și tânărul Avram Iancu; l-am putut vedea numai până la ora 11, înainte de miezul nopții, în timp ce eu umblam printre popor pentru a cerceta intențiile acestuia. A doua zi, după amiază la ora 3, respectiv la 20 iunie, poporul s-a risipit în cea mai mare liniște; dar tot în seara aceleiași zile am auzit că, din nou clopotele bisericii ortodoxe au fost trase într-o dungă și că poporul începe iarăși să curgă, spunând că sosesc hoții dinspre baltă. Femeile, jelindu-se, au fugit în munți. Multe dintre ele, punându-și hainele la noi, au rămas aici, iar cea mai mare parte a bărbaților au fugit în munți, pentru ca să înștiințeze curierii și pe fratele meu, care au plecat înainte în sat. Atunci, seara, abia să fi fost ora 10 când m-am întâlnit cu notarul din Baia de Arieș, Iosif Moga, pe care l-am întrebat de ce a venit și, la aceasta, a răspuns că a auzit gălăgia și de aceea a venit; după care m-am îndepărtat de el și nici nu l-am mai văzut. Iar miercuri dimineața l-am observat pe Avram Iancu călărind spre Câmpeni. Mulți l-au întrebat de ce se grăbește; la care el a răspuns că merge să oprească poporul ce se afla în drum spre sat (?), situat la o depărtare de o bună jumătate de oră de Câmpeni. Poporul, de altfel, se temea și nu putea ști scopul urmărit de hoți. De când Iancu a plecat din Câmpeni nu s-au mai ținut adunări, iar poporul este mai fricos decât a fost până acum.

Lázár György tânărul

Martorul o sută cincizeci și șase, Giorgiut Jurj din Certege, ortodox, 55 ani, căsătorit, declară conform credinței sale:

În general: capul agitației, după cum se aude, este tânărul Avram Iancu, ajutat de Ion Buteanu și Simion Balint, preotul din Roșia Montană, care au venit și aici să țină adunări populare, la care și martorul a fost prezent. A văzut că revizorul Dumitru Moga s-a certat cu acești conducători asupra ținării adunării, dar nu a scos-o la capăt, pentru că Balint și Buteanu au susținut că vor chema poporul să iscălească o poruncă de sus, pe care domnul Moga a numit-o minciună și pe care martorul, înțelegând-o, nu a iscălit-o. De aceea Teodor Tioc din Câmpeni s-a purtat urât cu el și i-a interzis rămânerea acolo pe mai departe.

Giorgiut Jurj

Martorul o sută cincizeci și șapte, Hirling János Adolf, pădurar practicant din Câmpeni, 28 de ani, luteran, necăsătorit, declară conform credinței sale:

În general: cu opt zile înainte, fiind la plutitul lemnelor, țapinarii vorbeau între ei că, în zilele de 19 și 20 iunie, cu ocazia agitației și a răscoalei /a manevrei de mobilizare/ s-a hotărât că toți românii nevrednici să piară și că, dacă aceasta nu s-a întâmplat, se datorește numai lui Iancu. După nume, cine a spus acest lucru, nu știu, căci au fost mai mulți de 100 de oameni, iar din acest motiv n-a putut recunoaște și au mai vorbit că scopul și secretul răscoalei numai puțini îl cunoșteau.

Hirling János Adolf, ajutor de pădurar

Martorul o sută cincizeci și opt, Gheorghe Miheț din Sohodol, ortodox, 46 ani, căsătorit, declară sub jurământ, conform credinței sale:

În general: despre împrejurările zarvei și răscoalei întâmplate în 19 și 20 spune că, în 19, a fost la Abrud, iar în 20 fiind la săpat, a auzit sunetul clopotelor trase într-o dungă și strigăte, motiv pentru care s-a grăbit să vină la Câmpeni. În drum s-a întâlnit cu Petru lui Mărcuț din Câmpeni care l-a și rugat cu lacrimi să se grăbească să vină aici, deoarece soldații sosiți îi omoară pe oameni unul după altul; sosind nu a găsit niciun pericol, ci numai o zarvă complet nejustificată – a doua zi s-a întâlnit la soția lui Balog György cu tânărul Iancu avocatul. Și pe el l-a atacat pentru cele întâmplate în zilele anterioare, pe care martorul i le-a atribuit numai lui, întrucât a trimis în toate părțile scrisori de chemare; la acestea, Avram Iancu a răspuns numai că el îl cunoaște deja pe martor, dar și martorul îl va cunoaște pe el – de altfel martorul poate declara sigur că /a fost/ Avram Iancu acela de care poporul ascultă atât de mult, încât nici pe Iisus Hristos nu l-ar asculta mai bine; ce a promis poporului nu știe.

Mihecz Gyurka

Martorul o sută cincizeci și nouă, Resner Frigyes, practicant de pădurar din Câmpeni, luteran, 26 ani, necăsătorit, declară sub jurământ conform credinței sale:

Cum că tânărul Avram Iancu, în prezența sa, a spus că pădurile domeniale sunt proprietățile poporului și va lupta pentru câștigarea acestora, deoarece sunt acte care o dovedesc. Aceste acte, potrivit celor susținute de Nicolae Corcheș, s-ar afla în casa bisericii – la care martorul i-a răspuns lui Iancu că pe acestea le pot obține numai prin dar sau prin forță; la care tânărul Iancu a răspuns că, potrivit legilor naturale, pădurile sunt ale lor. În continuare, Iancu a menționat în fața lui Bokor: „oamenilor lucrători vedeți că acum funcționarii nu mai au atâta putere asupra voastră și o să vedeți că toți vor pleca de aci”; tot acest tânăr Avram Iancu, în 8 iunie, în prezența martorului, i-a poruncit lui Corcheș Nicolae să scrie la Cărpiniș și în altă parte că vin soldații și oamenii înarmați să stea pregătiți.

Resner Frigyes ajutor de pădurar

Martorul o sută șaiszeci, Giorgiut Potolog din Câmpeni, jude comunal, ortodox, 34 ani, necăsătorit, declară sub jurământ pe a sa credință:

La adunarea de la Blaj au plecat de aici mai mult de 130 oameni și, cu toate că s-a anunțat poporului interdicția sosită din ordine superioare, nu i-a putut reține, deoarece i-a îndemnat la plecare tânărul Avram Iancu, Corcheș Nicolae Ion, Tioc Todor și preotul Patița Ion. În timpul zarvei din 19–20 iunie nu a fost acasă, dar știe, vede că poporul român depinde mult de tânărul Iancu care i-a promis că le va redobândi pădurile și alte drepturi egale.

Giorgiut Potolog

Martorul o sută șaiszeci și unu, Todoruș Tomus, jude comunal din Vidra de Jos, ortodox, 46 ani, căsătorit, declară sub jurământ conform credinței sale:

La adunarea de la Blaj au fost peste 20, dar nu știe la îndemnul cui au plecat, – despre zarva din 19–20 iunie și despre înarmare știe numai atâta că, în 19, s-a răspândit vestea peste munți din Albac că sosește armata: în 20, spre seară, Ion Tomuș a lui Vasilie din Ponor i-a adus martorului acel ordin de la judele domenal și de la Avram Iancu, ca să aducă la cunoștința poporului că vin soldații dinspre munții Bistrei și să stea pregătiți și înarmați. Pe tânărul Avram Iancu l-a auzit anunțând că ei numai să-l asculte, pentru că el le va obține de la fisc pe seama lor, pădurile și toate regaliile.

Todoruș Tomuș

Martorul o sută șaiszeci și doi, Lázár József, asesor onorific din Câmpeni, catolic, 23 ani, necăsătorit, declară sub jurământ, în scris pe a sa credință:

1. Am constatat că, după adunarea de la Blaj, poporul s-a agitat.
2. În unele locuri, ca de exemplu la Vidra și la Bistra, contravenienții au distrus păduri și semănături.

3. Târziu, primăvara, l-am văzut pe Dionisie Tobiaș din Abrud și pe Simion Balint preotul din Roșia Montană, sosind la Câmpeni; martorul, întrebând pe Tobiaș că de ce a venit, acesta a răspuns tulburat că ar dori să se întâlnească imediat cu preotul ortodox Ion Patița căruia, arătându-i sălașul, a plecat la el; după masă i-am văzut pe Patița și pe Balint, grăbindu-se la revizorul Moga, dar, de ce la acesta nu știu; după amiază am dat pe la casa lui Nicolae Corcheș, căutând un prieten, în jurul orei 3. Acolo cum am deschis vorbirea a început a se liniști și numai atâta am putut auzi că vorbeau ceva despre minister, iar casa era ticsită de români: Simion Balint care vorbea, Ion Corcheș, Nicolae Aranyosi, Vasilică Morar, Petre Ioanete, chelarul Iosif Suluț, Constantin Balog și alții, de care nu-mi amintesc. De la Vasilică Morar și Nicola Aranyosi, preotul din Certej, am întrebat apoi despre conținutul discuției lui Balint, dar n-au vrut să mi-l spună, răspunzând doar că lor nu le place să umble în astfel de adunări; în săptămâna următoare am auzit că a venit apoi Balint, Buteanu și tânărul Avram Iancu și au ținut la biserica ortodoxă o mare adunare, iar de atunci poporul, care înainte trăia în cea mai mare liniște, a început să se agite.

Începând din această zi, nu s-a putut vedea altceva la popor decât cea mai mare nesupunere și disprețul pentru cei ce nu erau români, chiar și față de superiorii lor. Trei sunt principalii instigatori ai poporului: Buteanu, Balint și tânărul Avram Iancu; iar tovarășii vinovați ai acestora au fost Ion Patița, preotul ortodox din Câmpeni, chelarul domenal Iosif Suluțiu, preotul unit Petru Ioanete, frații Ion și Nicolae Corcheș din Câmpeni la care se țin, în mod obișnuit, adunările; în cadrul lor nu au vrut să admită pe cei care nu au grăit ca ei și nu au răspândit dispozițiile lor în mijlocul poporului. Ca să nu intre nimeni care nu era de-al lor, au închis ușa și, dacă totuși a reușit să intre, cu toții amuțind, începeau să vorbească despre altă problemă. Aceasta mi s-a întâmplat mie și lui Popovits Dénes și lui Tioc George Perdi dorobanțul, căci văzând că mergem acolo, ei închis ușa sau, dacă ne-au lăsat înăuntru, au început să vorbească despre altceva. Am avut mai multe discuții cu tânărul Avram Iancu și niciodată nu am auzit altceva de la el decât aceea cât au tiranizat ungurii națiunea română și că nu se va mai întâmpla niciodată ca funcționarii unguri să fie în slujbă.

Într-o astfel de dispută în piață, odată, Iancu atât de mult a atârnat poporul împotriva mea, încât aproape că m-au ucis numai pentru că am spus să nu-i mai ocărăscă pe unguri; poporul împotriva ungarilor să nu-l asmuțească și, în special, să nu-l ocărăscă pe episcopul Ion Lemeni, să nu-l facă ticălos și hoț pentru că, altfel, voi acționa împotriva lui; pentru aceasta îi pot aduce ca martori pe Dionisie Popovici, pe tânărul Lázár György, pe Dáskálovits Ilie și Iulia, soția lui Teodor Tioc, pe Iuonut Motora, pe Samoilă Morar, pe Bobar Georgiuț, pe Iosif Scrob care au fost acolo de față. Mai știu și aceea că, în timpul târgului de țară de la Câmpeni, tânărul Avram Iancu a dat poruncă întregului târg ca fiecare om să se înarmeze și să vină la Câmpeni, pentru că cel care nu se va supune va fi pedepsit. Mai știu și aceea că, atunci când, în 18 iunie, onorata comisie guvernamentală făcea comunicări la Câmpeni, cu aceea ocazie, notarul din Bistra, Bálya Gyuri, s-a plâns că îi cade tare

rău că nu a lăsat în sarcina preoților de aici lămurirea poporului, ci au făcut-o străinii. La care eu am răspuns că preoții din Abrud nu sunt de vină, deoarece au fost chemați de comisie.

Mai departe știe că tânărul Avram Iancu este pătruns de spiritul de ațătare la răscoală, iar aceasta o dovedește și următorul caz: la începutul lunii iunie, anumiți tineri pestani, venind să viziteze această regiune, m-am dus cu ei să admirăm munții Vidiei; aflând despre aceasta, bătrânul Avram Iancu din Vidra de Sus, tatăl onest al ațătătorului, ne-a invitat pe toți la masă și atunci un tânăr pestan cu numele de Cseresznyés l-a întrebat pe tânărul Iancu, care era acasă, de ce agită poporul împotriva uniunii pe care deja și Majestatea Sa Regele maghiar Ferdinand a V-lea a confirmat-o. La care tânărul Iancu a declarat că el nu a vrut să agite niciodată pe nimeni și că are obiceiul să se afle alături de dreptate; nu este de acord cu uniunea declarată de Dietă, după cum, tot la fel, nu este de acord nici națiunea română din Ardeal, lucru pe care l-a și declarat la adunarea națională de la Blaj; aceasta până când românii nu vor fi recunoscuți ca a 4-a națiune, iar prin delegații lor nu vor fi prezenți în parlament. Pe această cale, prin cuvântul său, nu se poate hotărî – spunând mai departe că, de altfel, Ardealul are astfel de poziție, încât armata nu trebuie acceptată, iar Ardealul să fie stat federal!

Trebuie să aibă rege și minister separat și această uniune – pe care adunarea a făcut-o prin omiterea și fără consultarea celei de a 4-a națiuni – poate fi considerată numai ca un contract cu Ungaria, ce poate fi stricat. Și, în afară de acest motiv, el nu susține uniunea și pentru că națiunea română nu va fi liberă, dacă i se va lua limba, realitate prin care este ucisă din punct de vedere spiritual, mai ales dacă nu va fi liberă să-și folosească limba în oficiile judecătorești și nici la minister.

Ardealul trebuie să aibă minister separat, în care toate cele 4 națiuni acceptate să-și poată folosi liber limba și, astfel, nici din acest motiv, uniunea nu poate rezista pentru că, așa cum națiunea maghiară dorește limba sa ca limbă diplomatică, tot astfel o dorește și națiunea română, săsească sârbă și slovacă. De la aceste principii, el nu a putut fi abătut prin niciun argument, pentru că el și le-a însușit pe acestea de la comitetul româno-sas de la Sibiu.

4) În 19 iunie, Conțor Lup din Albac a adus știrea aici în sat că, dinspre Albac peste munții Bihorului, au trecut niște soldați și deja au și jupuit 4 boi, iar pe el, primarul din Albac, l-a trimis la judele nobiliar Bisztrai pentru a anunța acest lucru; pe aici fiind mare spaimă, femeile și copiii au fugit în pădure; spre seară a sosit și Avram Iancu la Câmpeni și, văzând că poporul aleargă speriat de ici-colo prin piață, el a râs bine și, mergând la doctorul Kaleher, a băut până seara; îndată ce s-a înserat s-a adus știrea că, peste hotarul din Certej, la locul cu numele „La Prekuesty”, s-a adunat o mulțime de peste 500 de oameni înarmați, care așteaptă atacul armatei. Aflând aceasta m-am dus repede la locul amintit, mai ales pentru aceea ca să fac cunoștință cu modul de gândire al poporului. Am ajuns acolo către miezul nopții și, imediat ce m-a văzut mulțimea înarmată, au spus cu bucurie mare că lor li s-a adus acea știre că, din Câmpeni, dregătorii au fugit și le-a fost aranjat ca armata să-i atace din toate părțile și să-i măcelărească; la care eu le-am spus că acestea toate sunt minciuni; oricum, până marți seara, am stat cu ei acolo

și s-au convins despre eroarea lor; apoi am pornit spre casă; dar, pe drum, am auzit din nou în munți strigăte de „hoți” și clopote bătând într-o dungă; atunci și eu m-am speriat și m-am reîntors cu Petru Dorde din Certej și cu judele domeniului, Simion Buta, pe acel loc unde fusesem înainte. Deoarece cu toții au strigat „mereți la precupești”, acolo l-am întâlnit pe Gheorghe Zehuț cu circa 200 de oameni înarmați, care a spus că, la el, a sosit un om din Vidra cu știrea că, peste Muntele Găina, au trecut la Vidra lotrii și le-am precizat că aceasta este o înșelătorie. Poporul însă nu a vrut să creadă și am fost nevoit să rămân acolo până miercuri dimineața. În zori, poporul s-a convins că este totuși amăgit și ne-am despărțit cu propunerea ca până când nu vom vedea dușmanul în spatele nostru, până atunci să nu ne mișcăm din adăposturile noastre. Miercuri, pe la amiază, am sosit acasă la Câmpeni unde poporul era deja liniștit.

Lázár József

Martorul o șută șaizeci și trei, Ioan Motora a lui Dumitru, primarul din Certege, ortodox, 47 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului pe credința sa declară:

El a spus doar atâta că, la 19-20 iunie, cu ocazia zarvei întâmplătoare, poporul s-a înarmat și la ei, dar nu știe nimic dacă ar fi primit poruncă de la cineva pentru aceasta. Înainte a auzit însă că tânărul Avram lancu a îndemnat poporul să se înarmeze.

+ Ioan Motora

Martorul o sută șaizeci și patru, Ispas Todea din Albac, ortodox, căsătorit, declară după depunerea jurământului pe credința sa:

Că, la Blaj, au plecat cam 70 de persoane la chemarea preotului. Agitația poporului, întâmplată în 19-20 iunie, s-a răspândit din munți spre Albac și, în 19, la insistența consăteanului său Nicolae Rus a venit Lup Zsoldos să vestească judeului nobiliar despre sosirea unor soldați în comună.

Ispas Todea

Martorul o sută șaizeci și cinci, Teodor Burz, judele din Neagra, ortodox, 40 de ani, căsătorit, declară conform credinței sale:

La adunarea de la Blaj și de la ei au fost prezenți aproximativ 8-9 oameni la chemarea preotului Candra de acolo, și el de față. De altfel, în 19-20 a lunii trecute a fost mare spaimă, deoarece în munți, peste tot, s-a strigat „Hoții”. La care locuitorii munților s-au și sculat, dar, după cum știe, el în acest sens nu a primit niciun ordin de la nimeni. La fel nici pentru distrugerea pădurilor sau la nesupunere față de judele nobiliar.

+ Teodor Burz

*Vasile Gomboș, martorul o sută șazececi și șase, neunit, 46 de ani,
după ce și-a depus jurământul, mărturisește următoarele:*

Din satul lor au fost la Blaj 4–5 oameni; el nu le-a interzis plecarea, deoarece n-avea dispoziții pentru aceasta. La revolta din 19–20 iunie, de la ei n-a luat parte nimeni; toți au fugit și s-au ascuns. În vederea acceptării cererii ce urmează a fi înaintate dietei a venit și la ei preotul din Roșia Montană, Simion Balint și Teodor Tioc din Câmpeni. Dar adunare n-au ținut, ci s-au adăpostit la preotul cu numele Gomboș unde aceștia s-au întâlnit cu el /martorul/ și cu Avram Iancu junior.

Vasilică Gomboș

*Martorul o sută șazececi și șapte, judele din Săcătura, Gheorghe Zehuț, neunit,
35 de ani, după depunerea jurământului, mărturisește următoarele:*

Cu ocazia evenimentelor din 19–20 iunie, poporul s-a înarmat și la ei, însă fără niciun ordin de la nimeni.

+ Gheorghe Zehuț

*Martorul o sută șazececi și opt, blănarul Mészáros Miklós din Câmpeni,
romano-catolic, 43 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:*

După ce au început mișcările și agitațiile românești la Câmpeni, românii au ținut adunări la Ioan Corcheș și la Petre Ioanete.

+ Mészáros Miklós

69. Pe baza mărturiei martorului al o sută cincizeci și nouălea este chemat /în fața comisiei/ Petru Corcheș și este interogat în legătură cu mărturiile numitului martor; el recunoaște: în 20 luna trecută, auzind peste tot strigăte de alarmă, s-a speriat și a început să fugă. L-a întâlnit, pe drum, pe martorul Gheorghe Miheț căruia i-a spus ca să se grăbească la Câmpeni, deoarece vin niște dușmani, dar nu știe ce /fel de dușmani/; dacă la Câmpeni au început să se măcelărească n-a spus-o. În schimb, martorul Gheorghe Miheț susține și acum că a spus-o.

Câmpeni la 7 iulie 1848

70. Rescriptul nr. 1757 prezidial al Excelenței Sale, Domnului Guvernator, aproba să li se achite solda în plus celor două companii de secuși aflate la ordinele comisiei; soldă care, în asemenea misiuni militare, li se cuvine. Se ordonă ca această dispoziție să fie aplicată și companiei din regimentul Baronului/ Siwkovits, aflată aici. Sub gg.

Se ia act și se va aplica.

71. Szabó István și Koncz Lajos, în calitate de comisari procurori, înaintează mărturia blândă a minerului Iuonuț Corpade, deținut de stat; sub **hh**.

/Mărturia/ se va utiliza în decursul cercetării.

72. Scrisoarea de chezășie a primarului domenal din Câmpeni, Ioan Corcheș; sub **ii**.

El, în urma dispoziției comisiei, este arestat; însă, întrucât cu ocazia supunerii sale la un interogatoriu blând, a clarificat unele împrejurări care au ajutat mult comisiei și, întrucât ne-a oferit /ajutor/ în căutarea și prinderea lui Avram Iancu, care este principalul agitator, dar care nici în urma mai multor încercări n-a ajuns încă în mâna comisiei, aceasta a hotărât eliberarea sa pe chezășie.

73. Pálfi Sándor și Balog József, în calitate de comisari care fac investigația, înaintează mărturia /obținută/ după un interogatoriu fără violență, în urma hotărârii nr. 20 a ațâțătorului deținut în comitatul Zarand, Teodor Cristea din Vidra; sub **kk**.

/Mărturia/ va fi folosită în cursul cercetării.

Martorul al o sută șaizeci și nouălea, Avram Iancu senior, din Vidra de Jos, neunit, 71 de ani, căsătorit, după ce a depus jurământul mărturisește:

Pentru a culege iscăliturile pe petiția cunoscută a românilor, în satul meu, au venit preotul din Roșia Montană, Simion Balint, și locuitorul Teodor Tioc. Au venit și pe la mine, exprimându-și doleanța ca, în ziua următoare, să fie convocat poporul din sat. Răspunsul nou a fost însă că nu o pot face, deoarece oamenii locuiesc foarte împrăștiați și, prin urmare, adunarea n-a avut loc. Dar mai târziu, câțiva oameni l-au chemat pe notarul lor, Daniel Ioanete care însă n-a vrut să se deplaseze în sat fără știrea judei regesc; primind totuși permisiunea acestuia, împreună cu un învățător de aici, Petru Ioanete, au pornit în satul nostru, unde ultimul a ținut un discurs pentru popor în biserică. Acesta a fost chemat de el ca să iscălească petiția ce urma să fie înaintată în vederea eliberării de iobăgie; petiția a fost semnată de vreo 40 de oameni, dar atunci nu s-a întâmplat nicio agitație. Este, totuși, adevărat că oamenii au refuzat încă înaintea eliberării, prestarea rubotei, fiind datori până azi cu slujbe și taxe.

Avram Iancu
senior

74. S-a raportat comisiei faptul că maistrul croitor Seres Márton, din cauza amenințărilor venite de la cei din jur Câmpeni, a fost nevoit să se mute la Abrud. În legătură cu această problemă a fost interogat chiar *Seres Márton* care a mărturisit că el a fost somat de către Vasilie Tioc ca, în termen de 3 zile, să plece. A fost amenințat că, dacă nu va pleca de bună voie, va fi alungat cu pietre și ciomege, apoi va fi omorât. Pentru a evita acest pericol a crezut că e mai bine dacă se va stabili la Abrud, unde se află și în prezent.

În legătură cu cele de mai sus a fost adus în fața comisiei acuzatul Vasilie Tioc.

El nu neagă că l-a somat pe cel care a înaintat plângerea să părăsească satul, dar a făcut-o în parte la ordinul judei nobiliar, în parte, conform hotărârii poporului. Cauza a fost aceea că numitul a ponegрит națiunea română, practicându-și prost, meseria.

Potrivit afirmațiilor lui Vasilie Tioc, în problema expulzării, dispoziția a venit în scris de la judele nobiliar al plasei. El /notarul/ arată scrisoarea oficială a judeului nobiliar care i-a fost adresată și în care, pe de o parte, se cere lămurirea chestiunii, iar pe de altă parte i se recomandă lui Seres Márton ca, pentru a liniști spiritele, să plece pentru un timp de aici. Cercetarea însă n-a avut loc, căci, după cum afirmă notarul, în vederea realizării acesteia nu era timp; în schimb, plecarea s-a efectuat. În consecință, Vasilie Tioc n-a acționat nici din însărcinarea primarului, nici a judeului nobiliar, ci a întreprins torul cu de la sine putere.

Din această cauză, s-a hotărât arestarea lui temporară, ceea ce s-a și întâmplat.

75. Notarul localității Bistra, Gheorghe Balea, fiind suspect, a fost arestat de comisie și pus sub supraveghere.

Martorul o sută șaptezeci, Ursebie Buța din Bistra, unit, 50 de ani, este căsătorit, Martorul o sută șaptezeci și unu, Petru Buța, unit, are 23 de ani, căsătorit, Martorul o sută șaptezeci și doi, Ionuț Draja a Marii, din Bistra, 31 de ani, căsătorit,

Martorul o sută șaptezeci și trei, Petru Andriș din Bistra, unit, are 58 de ani, căsătorit,

Martorul o sută șaptezeci și patru, Ionuț Bârla din Bistra, unit, 38 de ani, căsătorit, Martorul o sută șaptezeci și cinci, Ionuț Creț a Mihui, 22 de ani, căsătorit.

Martorul o sută șaptezeci și șase, Antonie Olar din Bistra, unit, 40 de ani, căsătorit,

Martorul o sută șaptezeci și șapte, Simon Boțog din Bistra, 77 de ani, căsătorit,

Martorul o sută șaptezeci și opt, Dumitru Gania din Bistra, unit, 40 de ani, căsătorit

Martorul o sută șaptezeci și nouă, Ion Bustan al lui Gavrilă din Bistra, unit, căsătorit, 28 de ani.

Martorul o sută optzeci, Urs Sălaje din Bistra, 72 de ani, căsătorit.

Martorul o sută optzeci și unu, Găvrilă Balea din Bistra, unit, 50 de ani, căsătorit,

Martorul o sută optzeci și doi, Găvrilă Coteț din Bistra, unit, 50 de ani, căsătorit

Toți cei de sus, depunând jurământul, au fost în general interogați privind împrejurările ce se decurg din întrebările judeului nobiliar, Bisztrai József. Ei n-au putut da răspuns la nicio întrebare sau n-au vrut; se notează că, probabil, nu au vrut /să răspundă/, deoarece unul dintre ei, și anume Ursebie Buța, când a fost întrebat personal în legătură cu o anumită problemă, a negat categoric, dar când notarul comunei i-a spus în față /cum stătea problema/ a recunoscut și el. Pentru călcarea jurământului și negarea categorică a fost sancționat din ordinul vicecomitelui cu 75 de băte.

Ursebie Buța
în numele lui și al altora

Martorul o sută optzeci și trei, Mihăilă Olar din Bistra, unit, 48 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

Că a auzit de la Teodor Sălaje din Bistra și de la Petru Balia că pădurea, pășunea și toate veniturile aparțin oamenilor.

+ Mihăilă Olar

Martorul o sută optzeci și patru, Achim Buța din Bistra, unit, 38 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

Când din pricina plângerii consătenilor săi, la fața locului, a sosit o comisie, în prezența sa, Gheorghe Popa a lui Gavrilă, Dumitru Iepure, Toader Sălaje, Todor Costin al lui Petruț au declarat comisiei că pădurea, pășunea, apa și pietrele le aparțin.

+ Achim Buța

76. Preotul neunit Ioan Patița, fiind deosebit de suspect, a fost arestat și pus sub supraveghere în propria sa locuință.

Martorul o sută optzeci și cinci Gheorghe Draja, unit, 42 de ani, după depunerea jurământului mărturisește; că, în ziua de 6 a.c., cu ocazia adunării poporului, pentru nu știu ce problemă, au vorbit notarul George Balea și Ladislau Fodor fiul preotului; ei au iscălit în locul neștiutorilor de carte.

Gheorghe Draja

Martorul o sută optzeci și șase, Petrică Draja din Bistra, unit, 45 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește: el este gornistul judeului nobiliar și are misiunea de a duce scrisorile oficiale la Aiud. El precum și Ursebie Buța respectiv prietenul său Dumitru Marc au fost maltratați de Gheorghe Balea care a spus: „aceștia sunt hoți mari, ei sunt aceia care duc la Aiud unurilor scrisorile mincinoase despre români ale judeului nobiliar”. Pot să mai spun că, în ziua de 20, spre seară, când pe acest meleag s-a produs acea agitație zgomotoasă și când cei din Lupșa au venit într-un mare număr, în hotarul Bistrei, notarul nostru, Gheorghe Balea, i-a adunat la loc separat și a discutat cu ei.

+ Petruț Draja

Martorul o sută optzeci și șapte, Gheorghe Morcan din Bistra, unit, 35 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește: cu ocazia evenimentelor din 20 iunie, tragerea clopotelor la noi a fost ordonată de Bisztrai Sándor; totodată a sosit și Avram Iancu junior care s-a adăpostit la el. Tot aici au venit și notarul Gheorghe Balea împreună cu Luc Nicula, dar nu știe ce s-a discutat; totuși atâta știe că au fost împreună până la apusul soarelui, când tânărul Avram Iancu a plecat și, puțin timp după plecarea lui, au început strigătele de alarmă. În seara aceleiași zile au sosit mulți oameni înarmați de la Lupșa cu care Gheorghe Balea a discutat mult, dar nu știe ce, întrucât a stat departe de ei.

+ Gheorghe Morcan

Martorul o sută optzeci și opt Gheorghe Mihon Jurguța, 24 de ani, neunit, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În ziua de 20 iunie, în seara de marți, auzind peste tot strigăte de alarmă, a urcat și el în vârful dealului Muncel, unde apăruse înainte și tânărul Avram Iancu, împreună cu mai mulți oameni. Acolo, numitul Iancu i-a poruncit să plece la

Ponorel, la judele domenal Petru Hetien și să-l înștiințeze ca oamenii să fie înarmați sub amenințarea unei amenzi de 500 de forinți și să vină cu el aici, căci pericolul e mare. Primind acest ordin și fiind îndemnat și de alții, martorul a pornit iar, pe drum, s-a întâlnit cu Iuon Burz pe care l-a luat cu el în vederea îndeplinirii misiunii. Dar neputând trece apa în opinci, a continuat drumul numai Iuon Burz călare, pentru a-l înștiința pe Petru Hetien.

Gheorghe Mihon Jurguța

Martorul o sută optzeci și nouă, Ion Burz din Sohodol, neunit, 35 de ani, căsătorit, depunând jurământul mărturisește:

El a plecat la Petru Hetien din Ponorel, la rugămintea lui Gheorghe Mihon Jurguța care, din ordinul lui Avram Iancu, i-a înștiințat – sub amenințarea unei amenzi de 500 forinți – să înarmeze oamenii și să-i aducă la podul Gura Râului, aflat la confluența celor două Arieșuri; ordinul să fie expediat mai departe; ca urmare, Petru Hetien a și trimis un gornist la judele din Vidra de Jos.

+ Iuon Burz

Martorul o sută nouăzeci, Tim Mihon din Câmpeni, neunit 38 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

Și el a auzit că tânărul Avram Iancu l-a trimis pe Gheorghe Mihon Jurguța la Ponorel în vederea înarmării poporului.

+ Tim Mihon

Martorul o sută nouăzeci și unu, Ohn Mihon al lui Simion, neunit, 40 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

A fost prezent și el în ziua de 20 iunie, către seară, când tânărul Avram Iancu se afla pe vârful Muncelului împreună cu mai mulți oameni, făcând acolo mare zgomot. A auzit când tânărul Iancu i-a ordonat lui Gheorghe Mihon Jurguța să plece la Ponorel în vederea înarmării celor de acolo. A văzut, de asemenea, că tânărul Avram Iancu a plecat călare la Albac, în scopuri asemănătoare; înainte de a porni, martorul l-a avertizat pe Avram Iancu ca să nu-i răskoale pe oameni, până dimineața când se vor limpezi lucrurile; dar el a răspuns că n-o poate face, deoarece, fără oameni, el nu poate să-și ia nicio răspundere.

+ Ohn Mihon al lui Simion

Martorul o sută nouăzeci și doi, Petru Hetien, neunit, 25 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului mărturisește:

În ziua de 20 iunie, noaptea, a sosit acolo cu mari strigăte de alarmă Ioan Burz din Sohodol, aducând ordinul tânărului Avram Iancu ca, sub amenințarea unei amenzi de 500 de forinți, să înarmeze poporul din sat imediat și să-l conducă, la

podul numit Gura Râului. Apoi să transmită ordinul mai departe. Martorul s-a simțit obligat să trimită un gornist la judele Todor Tomuș din Vidra.

+ Petru Hetien

Martorul o sută nouăzeci și trei, George Narița din Bistra, unit, 27 de ani, căsătorit, depunând jurământul mărturisește:

Cu toate că judele nobiliar a ordonat ca, dintr-o localitate, să nu se ducă mai mulți de șase-șapte la Blaj, totuși, au plecat un număr mai mare din cauza preotului Iuonuț Patița și a judeului Teodor Tioc. Ei au chemat poporul la participare personală, specificând că cel care nu pleacă, nu va beneficia de libertățile ce se vor obține. Reîntorcându-se, preotul Patița a spus poporului că nu se vor folosi de dreptul de cârciumărit, de care înainte asigurase poporul că îl vor reobține, deoarece îl vor arenda din nou pentru a se înființa un fond al satului. Martorul, auzind cele de mai sus, a declarat că, în acest sens, câștigul este egal cu zero, deoarece se va lua de la unul, ca să-i se dea altuia.

+ George Narița

Martorul o sută nouăzeci și patru, Teodor Mocan din Scărișoara, neunit, căsătorit, 32 de ani, după depunerea jurământului, mărturisește:

Curierul care a sosit la ei în noaptea de 20 iunie, cu ocazia agitației celei mari, a adus ordinul ca celui ce nu se va prezenta cu arme, să i se incendieze casa și pe el să-l ucidă. Nu știe însă de la cine a venit acest ordin.

+ Teodor Mocan

77. Gornicul din Câmpeni, Tioc Teodor, Iuonuț Dandea și Samoilă Morar, ca membrii suspecți ai comitetului din Câmpeni, au fost arestați de comisie și puși sub pază.

Câmpeni, 1848 luna iulie, în ziua 8.

78. Continuăm luarea declarațiilor martorilor.

Martorul o sută nouăzeci și cinci, preotul ortodox din Vidra de Jos Ion Nicula, 45 ani, căsătorit, declară pe credința sa preotească:

Cu două săptămâni înainte de paști au umblat pe la noi preotul unit din Roșia Montană Simion Balint, gornicul din Câmpeni Teodor Tioc și tânărul Avram Iancu pentru a chema poporul să iscălească o anumită petiție românească pe care martorul nu le-a permis să o semneze, deoarece acele persoane nu au putut prezenta un ordin sau o misiune nici de la biserică și nici de la organele superioare județene; dar, în duminica următoare, au venit mai mulți din comuna noastră la Câmpeni și au iscălit aici cererea. În legătură cu înspăimântătoarea tulburare zgomotoasă, întâmplată în 19–20 iunie, numai atâta consemnează ca sigur: după ce luni și marți s-ar fi potolit tulburarea, seara târziu a sosit de la primarul din Ponorel, de la Petruș Hetien, un

gornic Iuon Tomuș cu acel mesaj ca, din ordinul avocatului Avram Iancu și al primarului, oamenii să meargă imediat înarmați spre Bistra – de atunci, oamenii se tem de când tânărul Avram Iancu a chemat poporul la înarmare.

79. Este adus Motora Vasile din Câmpeni și parohul din Vidra de Mijloc Iuon Nicula. Referitor la împrejurarea aceea conform declarației martorului 71, Popovici Dénes i-ar fi zis lui Motora că el ar fi văzut în 20 iunie când a fost tulburarea și gălăgia mare venind soldații care, chipurile, ar fi dat buzna. Pe aceasta o recunoaște că a spus-o, recunoaște și Motora Vasile, însă eu aduc acea lămurire că, atunci când, la strigăte, el a privit spre munții Bistrei, acolo a văzut mișcându-se câteva grupuri albicioase. În parte din cauza amurgului, în parte din cauza groazei, nu le-a putut deosebi și le-a luat drept soldați, dar după aceea s-a aflat că erau oi.

80. Domnului baron Bánffy Miklós i s-a înaintat următoarea constatare oficială:

Primarul Bisztrai Josef, în declarația dată comisiei, se referă la un text pe care l-a scris învățătorul din Câmpeni Petru Ioanete, întărit și de iscălitura altora, al cărui cuprins se referă la aceea că, în 6 aprilie, va ține neapărat o adunare, iar amintitul primar să nu se străduiască s-o împiedice fără motiv, pentru că, prin aceasta, va produce o și mai mare confuzie, întrucât ei, dacă primarul va trimite panduri pentru împiedicarea adunării, pe aceia îi vor risipi, în schimb, dacă îi va lăsa în pace, ei se vor îngriji de liniștea plasei; și, ca să nu se întâmple nicio răscoală, vor aștepta în pace evoluția lucrurilor; în schimb, de acea scriere care, conform declarației primarului, a fost trimisă oficial de către el pentru Înălțimea Voastră, comisia are nevoie neîntârziat. Ea dorește oficial să o găsească pe Înălțimea Voastră și pe aceea să ne-o predați nouă.

Martorul o sută nouăzeci și șase, Dumitru Bonduț din Sohodol, ortodox, 36 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului conform credinței sale:

atât că, cu ocazia recentului mare târg, și el a auzit când tânărul Avram Iancu a chemat poporul să se înzestreze cu orice fel de arme – altceva nu știe.

Dumitru Bonduț

Martorul o sută nouăzeci și șapte, Ursebie Buța din Bistra fiind din nou înfățișat declară:

că lupșenii l-au chemat la ei pe fiul preotului nostru, Vasile Fodor, din acel motiv că ei nu au pe nimeni pe care să se poată bizui. El a și mers pe calul notarului nostru, Bálya György, pe care eu l-am însoțit pentru plată, dar că Vasile Fodor ce a făcut acolo nu știu, deoarece m-am reîntors imediat. Mai știe că, cu ocazia zarvei întâmplare în 19 iunie trecut, în seara acelei zile, numeroși lupșeni au venit înarmați la Bistra și cu care notarul de aici, Gheorghe Balea, s-a și sfătuit în afara satului. Despre ce anume, aceasta nu știu, pentru că mie mi-au ordonat a sta de pază în altă parte. Mai departe, cu privire la influența exercitată de către tânărul Avram Iancu asupra poporului știu că îl îndemna ca să asculte numai de el, deoarece va recâștiga

pe seama poporului pădurile, regalienele și toate beneficiile, iar aceasta a produs acel mare atașament pe care îl manifesta față de el, din primăvară, poporul din împrejurimi.

Ursebie Buța

Martorul o sută nouăzeci și opt, Petruț Marc din Bistra, unit, de 45 ani, căsătorit, declară:

Zarva întâmplată în 19–20 iunie, prin ridicarea înarmată a oamenilor, nu a fost altceva (precum mulți oameni, care s-au învățat la el ca la un morar, au discutat) decât planul tânărului Avram Iancu. Prin aceasta, el voia să vadă cum i se supune poporul și cum s-a pregătit să se înarmeze la ordinul său, precum a spus-o martorului 46, lui Nagy Ferencz.

Petruț Marc

Martorul o sută nouăzeci și nouă, Ionuț Fortuna a Miți din Sohodol, ortodox, 34 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului credința sa:

Că, după ce spaima și zarva din 20 iunie au trecut, a doua zi, miercuri, a sosit acasă de la Turda, peste Carpați, aici la Câmpeni, iar de la el au întrebat, dacă nu s-a întâlnit cumva cu niște oameni răi la care el a răspuns că nu a întâlnit pe nimeni de care s-ar fi putut teme; la aceasta, tânărul Avram Iancu a cerut poporului înarmat din jurul său, la podul din piață, ca de acum înainte să nu se mai miște la nicio tragere a clopotului într-o dungă, la niciun strigăt de „hoții”, până când nu ar vedea pecetea sa care constă dintr-un lemn de brad înfrunzit și numai atunci să dea ascultare. Altceva nu știe.

Ionuț Fortuna a Miți

Martorul două sute, Petruț Nicula din Albac, ortodox, 55 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului conform credinței sale:

Înainte de Paști, /Teodor Tioc din Câmpeni a venit acolo într-o duminică și, în biserică, a chemat poporul la iscălirea unei cereri cu care ocazie, martorul, ca și gornic de pădure, nu s-a amestecat și a ieșit din biserică. Nu acest fapt a fost cauza agitației produse în ziua de 19 iunie. Cauza a fost la Albac; dar de la cine a pornit nu se poate ști pe deplin.

Petruț Nicula

Martorul două sute unu, Niculae Morar a lui Ionuț din Albac, ortodox, 50 ani, văduv, după depunerea jurământului conform credinței sale:

declară, cuvânt de cuvânt, ceea ce a afirmat antecedentul martor 200.

Niculae Morar a lui Ionuț

Martorul două sute doi, Niculae Oneț a lui Carci din Albac, ortodox, 32 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului conform credinței sale:

Că, înainte de paști într-o duminică, a umblat pe acolo Teodor Tioc din Câmpeni și a chemat poporul în biserică la iscălirea unei cereri; mulți au și semnat-o și, în locul martorului, tatăl său i-a iscălit numele. Zarva întâmplată în 19 iunie s-a produs întâi în Albac, dar instigatorul nu poate fi găsit.

Niculae Oneț a lui Carci

Martorul două sute trei, Iosip Pleșa din Albac, ortodox, 35 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului conform credinței sale;

Atâta că știe de plecarea lui Teodor Tioc la Albac în scopul de a aduna anumite iscălituri. Cu privire la zarva petrecută la 19 iunie știe că a izvorât din Albac, dar nu i-a putut da de capăt.

Martorul două sute patru, Lup Conțor din Albac, mercenar, ortodox, 60 ani, căsătorit, după depunerea jurământului, conform credinței sale, declară că:

La strigătele venite din munți, din Albac, în 19 iunie, oamenii au început a se aduna înarmați. După ce primarul Ispas Todia și Nicolae Rus m-au chemat, am mers să raporteze primarului că, peste munții denumiți Petraje, au sosit niște soldați străini care au și jupuit 6 boi. Urcând pe cal am plecat și am raportat toate acestea primarului care le-a considerat drept minciuni, iar pe mine m-a trimis acasă. Însă, pe drum, eu comunicam această veste celor pe care-i întâlneam și, astfel, ea s-a răspândit.

Lup Conțor

Martorul două sute cinci, Niculae Rus din Albac, ortodox, 63 ani, căsătorit, după depunerea jurământului, declară conform credinței sale:

Că, în 19 iunie, el a transmis lui Zoldes Lup vestea despre sosirea soldaților, dar și el a auzit [despre aceasta] de la Gavrilă Oneț din Albac.

Niculae Rus

Martorul două sute șase, Gavrilă Oneț din Albac, ortodox, 42 ani, căsătorit, declară conform credinței sale:

Că, despre sosirea soldaților la 19 iunie, a auzit de la tânărul Niculai Todia a lui Teodoran.

Gavrilă Oneț

Martorul două sute șapte, Vasilă Vaida din Sohodol, ortodox, 26 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului, conform credinței sale:

Că, în miercură de după zarva întâmplată în 19–20 iunie, adică în 21 iunie, în calitate de morar a venit cu făina la Câmpeni și a auzit că tânărul Avram Iancu a spus

unui popor numeros, adunat la podul aflat în piață că, de acum încolo, să nu se mai adune și să nu se mai miște la niciun strigăt sau sunet de clopot, ci numai când va vedea pecetea sa cum nu este alta în regiune și pe care este gravată un brad deci numai atunci să dea ascultare /poruncilor/.

Vasilia Vaida

Baia Sprie, 1848 luna iulie, în ziua 9.

81. Comisia s-a deplasat cu o companie de soldați secui la Baia Sprie pentru cercetarea evenimentelor de acolo și, din Lupșa, a executat măsurile prealabile.

1848 în 10 a lunei Sf.Iacob.

82. Comisia a stabilit următoarele întrebări pentru cercetarea evenimentelor din Baia Sprie și Lupșa;

- Pe domeniul din Baia Sprie și din Lupșa, recent, a fost sau nu tulburată liniștea și siguranța? Dacă da, de către cine când și cum?
- Cu ocazia proclamării desființării raporturilor urbariale a vorbit cineva provocator poporului sau nu? Și dacă da cine și ce?
- A fost chemat poporul la înarmare, dacă da cine sau de către cine?
- Poporul înarmat a fost pus să jure de către cineva, dacă da, cine sau de către cine?
- În timpul acestor tulburări înarmate a fost cineva amenințat sau nu, dacă da cine, cum și de către cine?

83. Continuă luarea declarațiilor martorilor.

Martorul două sute opt, paznicul furnalului din Baia Sprie, domnul Pallos Miklós, reformat, de 45 ani, necăsătorit, după depunerea jurământului, declară conform credinței sale că:

La prima/întrebare/: Aici în Baia Sprie și pe domeniu, liniștea și siguranța au fost tulburate la miezul nopții din [ziua de] 20 iunie, prin ridicarea armată a poporului.

La a doua, nimic.

84. Am auzit și eu pe Iosif Moga vorbind în mai multe rânduri poporului, cu care ocazie l-a îndemnat la înarmare. Înclinația poporului spre nesupunere a mai constatat-o și din aceea că, deja înainte, în cursul slujbelor de iarnă, au încetat de a mai fi sânguincioși, dimpotrivă, prin neglijența lor, au provocat și pagube pe care le-am atribuit unor influențe ascunse, din care cauză am fost nevoit să opresc lucrul la furnal.

85. Numai din auzite știu că Iosif Moga, notarul comunal, în 21 iunie, a supus în piață poporul înarmat la jurământ, despre care martorii oculari vor face declarații mai largi.

La a cincea /întrebare/ nimic.

Această declarație o recunosc ca fiind a mea.

Pallos Miklós

Martorul două sute nouă, domnul Veres Márton, miner regal, catolic, 38 ani, căsătorit, declară conform jurământului depus:

La prima: Pe acest domeniu, liniștea a fost tulburată în noaptea de 20 iunie a acestui an, prin ridicarea armată a poporului.

La a doua: nimic.

3. Încă la Rusalii, mi-a declarat minerul regal cu numele Iuon Ilia din Baia de Arieș că în acea zi, nepotul protopopului ortodox, Igian, avocatul cu numele de Tordoșan, a chemat în biserică poporul la înarmare.

4. În acel timp în care se susține că poporul înarmat a fost pus de către cineva să depună jurământ, eu nu am fost acasă, din care cauză nu pot să declar nimic precis.

5. Mie mi-a fost raportat, nu demult, că un miner numit Iuon Popa s-ar fi lăudat că are 4 arme și că va împușa cu ele 4 nemți.

Martorul două sute zece, administrator minier Póós Ferdinánd, catolic, 30 ani, căsătorit, declară conform jurământului:

a. Liniștea și siguranța au fost tulburate și lezate cu trei săptămâni înainte de către notarul comunal Iosif Moga, căruia martorul, în după amiaza zilei de 20 iunie, sub pretextul unei vânători de rațe, Gavrilă Rus din Cioara i-a dat o armă martorului care a predat-o lui Iosif Moga. În noaptea care a urmat s-a dezlănțuit răscoala poporului de aici – în după amiaza zilei de miercuri care i-a urmat, sub conducerea amintitului Iosif Moga, poporul înarmat a sosit aici la Baia de Arieș, în piața din fața bisericii, dinspre Lupșa. Moga i-a adus și i-a aliniat. Atunci, Moga a ținut un discurs poporului, dar cu ce fel de conținut nu l-am auzit, deoarece am fost departe de el. Dar am aflat de la alții că a îndemnat poporul la supunere față de persoana sa.

b. Am fost prezent când Iosif Moga a proclamat poporului român din piață încetarea relațiilor urbariale după care s-a adresat către popor cu întrebarea: „Nu-i așa că doar cu aceasta nu sunteți mulțumiți?” La care, evident, poporul a răspuns că nu; la care domnul comite Crainic, prezent acolo, l-a avertizat pe Iosif Moga că așa ceva să nu mai vorbească, deoarece astfel va cădea de pe masă.

La 3 și 4 nimic sigur.

La a cincea /întrebare/; cu circa o săptămână înainte de ziua izbucnirii tulburării amintite mai sus, în auzul urechilor mele, Iosif Moga a spus cu un ton amenințător în băcănia negustorului de aici, Csiki Lázár, că, în primul rând, va tăia capul lui Csiki Lázár, îl va curăța și, din el, va bea sângele amintitului Csiki.

Póós Ferdinánd

Martorul două sute unsprezece, preotul catolic din Baia de Arieș, stimatul domn Győrfi Ignác – 34 ani, declară conform credinței preoțești:

1. Aici, liniștea a fost tulburată în 20 iunie, într-o seară de marți, prin ridicarea armată a poporului care a fost cauzată de strigătele din munți și de tragerea clopotelor într-o dungă. Mai târziu am auzit o altă cauză; că [o dată cu] sosirea

seuilor în Câmpeni, aceștia voiau să distrugă totul și să ia animalele, iar astfel, împotriva acestora, au fost chemați în ajutor cei de aici. La a 2-a, nimic sigur. La a 3-a, nimic sigur. La a 4-a, nimic sigur.

5. Deto deto.

Györfi Ignác, preot

Martorul două sute doisprezece, supraveghetorul regesc de șteampuri Móricz Mihály din Baia de Arieș, unitarian, 64 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului pe credința sa:

1. Aici și în regiune, până acum 3 săptămâni, am fost în liniște, dar în noaptea de 20 iunie, la strigăte și la tragerea clopotelor într-o dungă, precum și la știrea că ar sosi dușmanul, poporul român din localitate s-a înspăimântat, s-a adunat înarmat și a doua zi dimineața, tot înarmat, a pornit în sus spre Lupșa.

2. Cu ocazia proclamării desființării relațiilor urbariale, notarul Iosif Moga a spus poporului strâns legată ca să nu fie mulțumiți cu desființarea slujbei domnești, ci să pretindă și/desființarea/arenzilor sub care se înțelege cârciumele, vămile, măcelăriile, pădurile și, dacă /pentru aceste pretenții/ vor fi trași la răspundere de către cineva ca notar, el va răspunde pentru ei.

3. Tot cu această ocazie, Iosif Moga a chemat poporul la înarmare, în auzul urechilor mele.

4. Despre depunerea jurământului poporului înarmat nu știu nimic. Stiu însă atâtea că, în 21 iunie, când Moga s-a reîntors din satele de sus cu poporul înarmat, pe care l-a aliniat în piață, el s-a plâns că dușmanii îi amenință viața; la care poporul, în unanimitate, a răspuns la chemarea sa că nu-l va părăsi până la ultima picătură de sânge.

5. Nimic.

Móricz Mihály

Martorul două sute treisprezece, gornicul de pădure din Baia de Arieș, Iuon Cuc, ortodox, 50 ani, căsătorit, declară conform jurământului:

1. Și eu știu că, în noaptea de 20 iunie, liniștea publică a fost puternic tulburată în urma numeroaselor strigăte auzite dinspre munți, în urma cărora oamenii s-au și adunat înarmați iar, spre dimineață, au pornit pe apă în sus, dar eu nu m-am dus cu ei. Cauza și scopul întregii răscoale eu nu le cunosc.

2. Cu ocazia proclamării desființării obligațiilor urbariale, notarul Iosif Moga s-a pronunțat în felul următor: „Nu veți mai presta slujbe, nu veți plăti taxe, nu vor mai fi comiți și controlori, dar cu acestea nu veți fi mulțumiți, nu-i așa?” la care poporul a răspuns că le-ar prinde bine și altele, dar că ei se vor conforma la ceea ce se va întâmpla cu ceilalți de pe domenii.

3. Tot cu această ocazie, numitul Iosif Moga ne-a chemat pe toți și pentru a ne îngriji de arme ca, în cazul în care s-ar ivi ceva rău, să nu ne găsească nepregătiți.

La 4–5 nimic.

+ Iuon Cuc

Martorul două sute patrusprezece, Trif Ilia din Baia de Arieș, ortodox, 40 ani, căsătorit, declară conform jurământului:

1. Cu altă ocazie, liniștea nu a fost aici tulburată numai în noaptea de 20 iunie. În timp ce, la strigătele auzite dinspre munte, întreaga localitate s-a ridicat înarmată, iar dimineața a pornit pe apă în sus și eu m-am dus cu ei până la Lupșa, iar de acolo, după ce am văzut că nu ne amenință niciun pericol, împreună cu mai mulți, ne-am reîntors.

La 2 nimic.

3. În 18 iunie, înainte de masă, după slujba de la biserică s-a prezentat notarul nostru Iosif Moga și a poruncit poporului să fie pregătit la orice oră cu puști, sape, lănci și, dacă careva nu va avea cum să le procure, acelui sărac și el îi va putea împrumuta câte un douăzeci /de forinți/ pentru dobândirea de coase sau lănci. I-a îndemnat, în același timp, și la solidaritate, să fie apoi gata și, dacă cineva i-ar trage la răspundere pentru aceasta, să spună că toate el le-a adunat și tot el este gata, întotdeauna, să răspundă pentru ei.

La 4 și 5 nimic.

+ Trif Ilia

Martorul două sute cincisprezece, Nicolae Ilia, topitor din Baia de Arieș, 50 ani, ortodox, căsătorit, declară conform jurământului depus:

1. Despre simpla spaimă, care a avut loc în 20 iunie, nu știe altceva; nici cauza ei nu o cunoaște, pentru că el, atunci, nu s-a amestecat printre săteni.

2. Nimic.

3. În 18 iunie, după slujbă, notarul Iosif Moga a chemat poporul din biserică, în auzul urechilor mele, la aceea ca fiecare om să se înzestreze cu arme, după cum își poate permite, să stea gata la orice oră, să se înțeleagă și să țină întotdeauna cu locuitorii domeniului din Zlatna, Câmpeni și Abrud.

4,5 nimic.

+ Nicolae Ilia

Martorul două sute șaisprezece, Orbán Mihály, maistru croitor din Baia de Arieș, catolic, 33 ani, căsătorit, declară depunând jurământul conform credinței sale:

1. Până în 20 iunie am trăit pe cât posibil liniștit, dar în noaptea aceleași zile, la numeroasele strigăte, poporul s-a ridicat cu armele la ei, iar eu, cu arma primită de la soția lui Trensantzki, am venit aici la sălaș și am păzit, iar sătenii au pornit în sus spre Lupșa și Câmpeni, înarmați, susținând că, acolo, este pericolul. Când noi i-am îndemnat să rămână acasă să păzească topitoriile și visteria regală, ei au răspuns că trebuie să meargă, deoarece ei aici au averea de care trebuie să aibă grijă, spunând și aceea că, dacă la Câmpeni va merge bine, atunci la fel va fi și în localitate, iar, dacă acolo va fi primejdie, vai va fi și pentru aceste locuri.

La 2–3–4 nimic precis.

La 5. Cu câteva zile înaintea acestei ridicări, lângă băcănia lui Csiki László, negustorul local, fiind mai mulți printre noi, printre care și notarul Iosif Moga, în prezența mea, a spus amenințând că, dacă va fi vreo răscoală, atunci întâi l-ar străpunge pe fratele controlorului din Câmpeni, pentru că nu ia partea românilor, după aceea ar veni la Baia de Arieș și atunci nu am înțeles al cui cap l-ar tăia. [A spus că] „sângele lui Csiki Lázár îl va bea din acea căpățână. La care, soția lui Csiki a replicat că, „oare, nu ți-ar fi milă de mine cu atâția copii?” „Moga a răspuns, cu ușurință, că te voi întreține eu pe dumneata”.

Orbán Mihály

Martorul două sute șaptesprezece, Vild József, supraveghetor la topitoria din Baia de Arieș, catolic, 37 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului pe a sa credință:

1. Consider a fi de prisos înșirarea /evenimentelor/ și a răscoalei întâmplare în 20 iunie, care este deja cunoscută.

2. Am fost prezent când Iosif Moga a proclamat poporului încetarea îndatoririlor urbariale, iar, la sfârșit, a spus poporului: „Nu-i așa că nu sunteți mulțumiți cu acestea, că doar n-ați obținut nimic sau puțin”?

3. Nimic.

La a 4-a. Am fost prezent când, în 21 iunie, după amiază, sub conducerea lui Iosif Moga, poporul român numeros și înarmat a apărut în piața din Baia de Arieș și a fost aliniat de către Moga. Când toți și-au scos pălăriile împreună cu acesta, eu am auzit la acea declarație a lui că, rămânerea sa pe mai departe aici, ar fi periculoasă și i-ar periclita viața, căci tăindu-i calea (numind câteva persoane) au vrut să-l împuște. La care poporul a răspuns că nu-l va părăsi până la ultima picătură de sânge. După care atât Moga, cât și poporul și-au pus înapoi pălăriile.

La a 5-a Nimic.

Vild József m.p.

Martorul două sute optsprezece Iuon Bumb, topitor din Baia de Arieș, 44 ani, căsătorit, declară conform jurământului depus:

1. Împrejurările din 21 iunie sunt cunoscute - despre acelea nu mai vorbesc.

La a 2-a nimic precis.

La a 3-a și în prezența mea, Iosif Moga a chemat poporul la înarmare ca, în caz de nevoie, să poată fi pregătiți.

La a 4-a, când în 21 iunie notarul Iosif Moga a venit aici în piața din Baia de Arieș împreună cu poporul înarmat la îndemnul lui și i-a aliniat soldățește în mijlocul aceuia el s-a plâns că unii îi periclitizează viața. Atunci poporul, cu capul descoperit, i-a promis că nu-l va părăsi, chiar cu pericolul pierderii capului, dar jurământ de alt gen nu au depus.

+ Iuon Bumb

Martorul două sute nouăsprezece, Pilárszki Tamás, tâmplar din Baia de Arieș, catolic, 34 ani, căsătorit, declară conform jurământului pe credința sa:

1. Răscoala din 21 iunie este cunoscută de toată lumea.

2. Nimic.

3. Nimic precis.

4. Când, în 21 iunie după amiază, notarul Iosif Moga împreună cu poporul înarmat de el a venit în piața din Baia de Arieș, iar pe acesta l-a așezat în rând precum sunt puși soldații și li s-a plâns acestora că unii dintre maghiari atentează la viața lui a cerut poporului să nu-l părăsească; la care oamenii din popor, descoperindu-și capetele și ridicând degetele de la mâna dreaptă, au început a jura, iar sfârșitul a fost acela că s-au pronunțat ca să nu-l părăsească până la ultima picătură de sânge – acestea s-au întâmplat în prezența mea.

La al 5-lea. Nimic.

Pilárszki Tamás

Martorul doua sute douăzeci, Chirilă Bodea, topitor din Baia de Arieș, unit, 46 ani, căsătorit, declară după depunerea jurământului:

1. Este cunoscut.

2,3. Nimic sigur.

4. Când, în 21 iunie, notarul Iosif Moga a ținut o cuvântare în piața din Baia de Arieș în fața poporului înarmat, ridicat de el, și am fost prezent, am văzut și am auzit că mulțimea poporului, cu capetele descoperite, a promis că va ține cu Moga și nu-l va părăsi până la ultima picătură de sânge.

5. La a 5–8. Nimic.

Chirilă Bodea

Martorul două sute douăzeci și unu. Han Ferenc, miner regal din Baia de Arieș, catolic, 34 ani, căsătorit, declară următoarele pe credința sa:

1. La fel ca ceilalți.

2. Nimic precis.

3. Când notarul Iosif Moga, în după amiaza lui 21 iunie, a pătruns în piața din Baia de Arieș împreună cu poporul înarmat de el, iar acolo l-a aliniat, eu m-am dus în acel loc și am văzut că, ridicându-și mâinile și degetele, ei au promis că nu-l vor părăsi pe Moga până la ultima picătură de sânge, dar dacă pălăriile și le-au scos, de asta nu-mi amintesc.

La a 5-a nimic.

+ Han Ferenc

Martorul două sute douăzeci și doi, Székely Ferenc, miner regal din Baia de Arieș, catolic, 48 ani, declară conform jurământului:

1. Este cunoscut.

2. Nimic.

La a 3-a: Și eu am auzit că notarul Iosif Moga a chemat poporul român să se înarmeze.

La a 4-a. În 21 iunie, după amiaza, am văzut că notarul Iosif Moga a intrat în Baia de Arieș cu un grup mare de români înarmați cu tot felul de arme și, împreună cu ei, s-a așezat, în ordine, în fața bisericii catolice; eu stăteam în fața casei administratorului de mine și, de acolo, am auzit că numitul notar Moga, după ce s-a plâns că viața sa este în pericol la Baia de Arieș l-a chemat pe martor să-l mute cerând să nu-l părăsească; atunci, mulțimea poporului înarmat, cu capetele descoperite, a strigat că este pregătită să nu-l părăsească până la ultima picătură de sânge.

La a 5-a Nimic.

+ Székely Ferenc

Martorul două sute douăzeci și trei, Iuon Ilie, miner regal din Baia de Arieș, ortodox, 46 ani, căsătorit, declară conform jurământului:

1. Este cunoscut.

2. Nimic.

3. În prezența mea, Iosif Moga a chemat poporul să-și procure arme și să stea gatapregătit.

4. Când, în 21 iunie, notarul Iosif Moga a aliniat în piața din Baia de Arieș o parte mare a poporului înarmat, având și eu de lucru cu ei, m-am apropiat de aceștia și i-am văzut că și-au scos pălăriile, dar despre ce au vorbit n-am putut înțelege.

La a 5-a. Nimic sigur.

+ Iuon Ilie

Martorul două sute douăzeci și patru, Petru Baci, miner din Baia de Arieș, ortodox, 63 ani, căsătorit, declară conform jurământului:

1. Este cunoscut.

2. Nimic sigur.

3. Am văzut că, în 21 iunie, Iosif Moga a intrat în piață cu un grup de români înarmați cu furci de fier și cu alte arme; s-au oprit acolo, și-au scos pălăriile, au murmurat ceva, dar despre ce vorbeau nu am auzit, deoarece eu eram despărțit de ei.

La a 4-5-a. Nimic.

+ Petru Baci

Martorul două sute douăzeci și cinci, judele din Muncel Iuon Voruve, ortodox, 42 (ani), căsătorit, după jurământ declară:

Martorul două sute douăzeci și șase, jurat din Muncel, Iuon Panța, ortodox, 54 (ani), căsătorit, după depunerea jurământului declară:

Martorul două sute douăzeci și șapte, vicejude din Muncel Luca Panța, ortodox, 34 (ani), căsătorit, după jurământ declară:

Într-un glas împreună, cu mult înainte de agitația întâmplată în 20 iunie a anului în curs, cu circa 2 săptămâni, deja ne-a atras atenția notarul Iosif Moga faptul că noi și ceilalți săteni să ne înzestrăm cu arme, pentru că, în munți, se ascund niște tâlhari și s-ar putea să fim nevoiți să ne folosim armele împotriva lor.

+ Iuon Voruve

+ Iuon Panța

+ Luca Panța

Martorul două sute douăzeci și opt, Nicolae Șpan din Lupșa, notar comunal, ortodox, 52 (ani), căsătorit, declară după depunerea jurământului:

1. Și în localitatea Lupșa a fost tulburată liniștea publică în 20 a lunii trecute, dar împrejurările acelea nu le cunosc, deoarece tocmai atunci am fost în munți să-mi caut două vite ale mele care s-au pierdut și, sosind acasă, am auzit de la alții zarva întâmplată.

2. Nimic.

3. După ce tânărul Avram Iancu, cu ocazia târgului național de la rusalii, din Câmpeni, a chemat poporul la înarmare, de atunci au început și consătenii mei să se înarmeze cu lănci și coase.

4. În timp ce, în 20 iunie, consătenii mei au plecat la Bistra, nici atunci nimeni nu i-a pus la jurământ, ci, așa cum am auzit, Gheorghe Balea, notar din Bistra, și-a notat numele celor prezenți.

5. E drept că n-au avut loc amenințări, totuși, Vasile Fodor încă înaintea arestării sale la Cluj, a venit pe la Lupșa și a răspândit speranța în recăpătarea unor drepturi regaliene, străduindu-se, astfel, să câștige bunăvoința poporului; firește, poporul s-a bucurat.

Nicolae Șpan

Martorul două sute douăzeci și nouă, Vasile Roșca din Lupșa, ortodox, 37 (ani), căsătorit, conform jurământului

Martorul două sute treizeci, George Placa din Lupșa, ortodox, 37 (de ani), căsătorit, conform jurământului

Martorul două sute treizeci și unu, Petru Jurj din Lupșa, ortodox, de 37 (ani), căsătorit, conform jurământului

Pe care i-a putut găsi dintre cei prezenți la târg, i-a adunat și i-a condus la locuința notarului amintit unde el a chemat poporul pentru ca fiecare să se înarmeze

după posibilități. Deja aceasta era o tulburare premeditată a liniștii, după cum am înțeles eu de la primari; dar și eu am auzit personal din gura lui Iosif Moga cum, în 25 iunie, din dispoziția judeului nobiliar, a anunțat încetarea relațiilor urbariale în piața din Baia de Arieș, stând pe o tribună pregătită, pentru el. După ce a citit înștiințarea tipărită în limba română, de bună voie, a repetat cu glas puternic în fața poporului adunat că el i-a chemat la înarmare împotriva oamenilor răi. După ce acesta a întrebat oamenii din popor dacă sunt, oare, mulțumiți cu această înștiințare, pentru că este ciudat ca eu, pe parcela care a intrat în proprietatea mea liberă, să nu pot face ceea ce pe drept aș face conform proclamației anunțate? Întrucât comentariul nu era de competența sa, șpanul Gheorghe Crainic, în acest sens, l-a apostrofat ca să se limiteze la ordinul primit și să nu se extindă mai departe.

La a 3-a am răspuns în cele anterioare.

La a 4-a numai din auzite.

La a 5-a. După cum am auzit de la Póós Ferdinand, negustorul Csiki va mai trăi doar 48 de ore.

Boér Iosif

*Martorul două sute treizeci și doi, Nicolae Pencia, unit, de 49 (ani),
căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute treizeci și trei, Dumitru Ardelean, din Lupșa, de 20 (ani),
ortodox, căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute treizeci și patru, Vasilie Chebula, din Lupșa, ortodox, 50 ani,
căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute treizeci și cinci, Dumitru Junca, din Lupșa, ortodox, 22 ani,
căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute treizeci și șase, Vasilie Rus, din Lupșa, ortodox, de 56 (ani),
căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute treizeci și șapte, Dumitru Crișan, din Lupșa, ortodox, 45 ani,
căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute treizeci și opt, Gavrilă Șpan, din Lupșa, unit, de 45 (ani),
căsătorit, conform jurământului*

*Martorul două sute trei zeci și nouă, Iuon Șerban din Lupșa, ortodox, de 25 (ani),
căsătorit, conform jurământului*

Au declarat unanim și, în general, că, în seara de 20 iunie a anului curent, dinspre munți, s-au auzit strigăte de „hoții” din mai multe părți și, în plus, ni s-a adus la cunoștință că, la Bistra, ar fi sosit niște tâlhari: ne-au chemat să mergem înarmați la Bistra, pentru a-i prinde pe lotrii unde noi ne-am și dus cu toții și nu am dat de nimic, decât de spaimă cu care ocazie Alexandru Bistra, mulțumindu-ne pentru promptitudine, ne-a chemat ca, a doua zi, să mergem câțiva și în munți pentru a-i găsi pe tâlhari; în acest scop s-au și deplasat câțiva, dar nu au găsit pe nimeni. Tot la Bistra, notarul de acolo Gheorghită Balia, nu pe toți, ci numai pe câțiva, chemându-ne în casa lui, și-a notat numele nostru și, de la noi, s-a întrebat ce ar ști despre învinuirea adusă lui Vasile Fodor arestat la Cluj? Și, cu aceasta, ne-a dat drumul, fără ca să ne fi luat vreun jurământ. În ceea ce privește înarmarea la noi,

puțini oameni au făcut aceasta, iar ei numai după chemarea tânărului Avram Iancu, făcută cu ocazia târgului din Câmpeni. Despre alte împrejurări /persoanele interogate/ nu pot mărturisii.

+ Vasilie Roșca
+ Gheorghe Placa
+ Petru Jurs
+ Niculae Pencea
+ Dumitru Ardelean
+ Vasilie Chebula
+ Dumitru Jurcă
+ Vasilie Rus
+ Dumitru Crișan
+ Gavrilă Span
+ Iuon Șerban

Martorul două sute patruzeci, domnul Boér József, controlor cameral din Baia de Arieș, catolic, de 34 /ani/, necăsătorit, declară după depunerea jurământului pe credința sa:

La prima: Pe domeniul din Baia de Arieș și anume, în 21 iunie, a fost tulburată liniștea și securitatea; după opinia publică, aceasta s-a realizat de către notarul Iosif Moga, deoarece, în 18 a lunii amintite, cu ocazia târgului săptămânal de aici, le-a dat primarilor o astfel de poruncă de a se aduna oameni la locuința sa în vederea comunicării poruncilor comitatului. Ca urmare a acestui mandat, juzii, pe aceia pe care i-au putut convinge dintre cei prezenți la târg, i-au adunat și i-au condus la locuința notarului amintit, unde el a chemat poporul ca fiecare să se înarmeze după posibilități. Deja aceasta era o tulburare premeditată a liniștii, după cum am înțeles eu de la primari. Dar și eu am auzit personal din gura lui Iosif Moga cum, în 25 iunie, din dispoziția judeului nobiliar, a anunțat încetarea relațiilor urbariale din piața din Baia de Arieș, stând pe o tribună pregătită pentru el. După ce a citit înștiințarea tipărită în limba română, de bună voce, a relatat cu glas puternic în fața poporului adunat că el i-a chemat la înarmare împotriva oamenilor răi. Apoi, acesta a întrebat poporul dacă este, oare, mulțumit cu această înștiințare, pentru că este ciudat că eu, pe parcela care a intrat în proprietatea mea liberă, să nu pot face ceea ce pe drept aș face conform proclamației anunțate? Întrucât comentariul nu era de competența sa, șpanul Gheorghe Crainic l-a apostrofat în acest sens, atrăgându-i atenția să se limiteze la ordinul primit și să nu se extindă mai departe.

La a treia întrebare: Am răspuns în cele anterioare.

La a patra întrebare: Numai din auzite.

La a cincea întrebare: După cum am auzit de la Póós Ferdinand, negustorul Csiki va mai trăi doar 48 de ore.

Boér József

*Martorul 241, Békési Ignác, notar din Sălciua, din comiatul Turda, 57 ani,
unit, căsătorit, după depunerea jurământului declară:*

În 21 iunie, am reținut poporul din localitate de la tulburări, cu toate că, și acolo, s-au tras clopotele într-o dungă; înainte de aceasta, notarul Iosif Moga s-a adresat și către mine, să ne pregătim și să ne înarmăm dinainte, căci vine ceva dușman și atunci să nu fim nepregătiți; dar eu i-am răspuns că nu avem nevoie /nu e cazul să ne înarmăm?/, căci suntem în liniște și l-am avertizat să nu se amestece în așa ceva, că ar putea s-o pătească. El, în schimb, mi-a răspuns că sunt pe alt picior acum, nu ca în trecut.

*Martorul 242, Kárdán Alajos, scrib la oficiul de topitorie din Baia de Arieș,
catolic, 32 ani, necăsătorit, după depunerea jurământului declară:*

Acum câteva săptămâni, și eu fiind în fața băcăniei lui Csiki Lázár, am auzit cu urechile mele când notarul Moga Iosif l-a amenințat pe numitul Csiki Lázár că, în cazul unei răscoale, Csiki Lázár ar fi primul pe care l-ar împușca, dacă nu i-ar da o pereche de cizme roșii.

Kárdán Alajos

*Martorul 243, maestru croitor din Baia de Arieș, Jelen József, catolic, 35 ani,
căsătorit, după depunerea jurământului declară:*

Eu, personal, am constatat iritația notarului Iosif Moga în aceea că, la auzul urechilor mele, a înjurat D-zeul secuilor, adăugând acea amenințare să vină numai la Câmpeni că nu-și vor duce dinții înapoi.

Jelen József

84. Administratorul montanistic, Veres Márton din Baia de Arieș, raportează personal comisiei că, în răscoala ce a avut loc în 21 iunie în acest ținut, numai localitatea Sălciua nu a participat – chiar dacă nici aici nu au lipsit țipetele gălăgioase de tâlhari și tragerea clopotelor într-o dungă – ceea ce se datorește, în exclusivitate, atitudinii energice luate de notari; de acolo, Békési Ignác, În ceea ce privește adoptarea unei poziții corespunzătoare, administratorul montanistic raportator i-a fost martor personal.

Pentru această atitudine energetică, notarul amintit urma să fie lăudat în fața poporului, din ordinul comisiei, de către judele nobiliar de plasă.

Comisia întorcându-se de la Baia de Arieș, la Câmpeni, în 11 iulie 1848.

85. Comisia, în vederea plătirii contribuției bănești pentru armata secuiască (care mâine va pleca de aici la Abrud, iar de acolo își va continua drumul spre Aiud) a dat dispoziții vicecomitelui delegat pentru a ordona localităților plățirea

contribuției în bani; întrucât, la acest apel, multe localități au refuzat plățirea sumei respective, s-a înaintat Domniei Sale, d-lui Conte Guvernator, următorul demers:

Terminând cercetările noastre pe domeniul Câmpeni, comisia s-a deplasat, în data de 9 a l.c., la Baia de Arieș unde a cercetat, în 10 a lunii curente, răscoalele celor de pe acel domeniu, precum și răscoala celor din satul Lupșa, situat în comitatul Turda. Ca rezultat în înștiințarea prealabilă îndrăznim să raportăm cu stimă faptul că, acolo, instigatorul a fost notarul arestat pe nume Iosif Moga din Baia de Arieș. După admonestarea serioasă a comunităților le-au trasat ca obligație să predea armele și să dea cauțiunile necesare; vicecomitele delegat alături de noi, în vederea adunării contribuțiilor pentru armată, din ordinul comisiei, a somat imediat cele 5 sate aparținătoare de domeniul Abrud și Lupșa pentru plățirea sumei corespunzătoare. Au și achitat imediat contribuțiile ce le-au revenit. În ziua de azi, comisia s-a întors la Câmpeni împreună cu armata. Întrucât, în ordinul prezidențial 1757 din l.c., dat de Măria Ta, s-a dispus reîntoarcerea imediată. Armata secuiască va pleca de aici în 12 a l.c. la Abrud și, de acolo, în urma dispoziției primite și din partea guvernului militar, se va deplasa la Aiud. Ca această armată secuiască să primească contribuția bănească, comisia a găsit necesar să someze, prin vicecomite, localitățile la plățirea contribuției bănești, dar ele /localitățile/ au refuzat din nou achitarea sumei.

Comisia consideră ca o datorie, raportarea umilă a faptului că, după plecarea trupelor secuiești, trupa poloneză regulată, puțină la număr, rămasă la Abrud, nu poate fi dislocată și folosită la execuție în localitățile care au refuzat să plătească, respectiv aceea că menținerea liniștii și ordinii acolo /o necesită/. Pe de altă parte, comisia are nevoie de asistența ei /a armatei/ în înregistrarea și cercetarea plângerilor românilor, să vă înduplece ca, în vederea admonestării tentativei și împotrivirii încăpățănate – rezultate din refuzarea acestei plătiri, precum și pentru restabilirea supunerii urmărite, adică pentru a pune frâu simțitor acestei îndrăzneli – să ordonați dislocarea unei trupe poloneze regulate din Alba Iulia, formată dintr-un număr de 200 persoane, în așa fel, încât, dacă localitățile respective și la somația repetată a comisiei și a comitetului, vor refuza, în continuare, să plătească contribuția iar, astfel, va fi nevoie neapărată de armată, aceasta, la dispoziția comisiei, să se deplaseze de la Alba-Iulia aici fără întârziere.

86. Punctele acuzatoare aduse împotriva preotului de religie greco-neunită din Câmpeni. Patița Iuonuț, au fost scoase în evidență prin următoarele:

1. Conform mărturiei mai multor martori /Patița/ a fost unul dintre participanții la adunările organizate la casele lui Ioan Chorceș și Nicolai, 25, 72, 75, 85, 94, 102 și 162.

2. În ciuda faptului că ordinul gubernial regal a permis doar preoților, dar și unora mai inteligenți ce au fost aleși de aceștia, participarea la adunarea de la Blaj din 15 mai, inculpatul a anunțat la biserică, faptul că poate să meargă acolo oricine dorește, ca atare numai de la Câmpeni au plecat mai mult de 100 de persoane la Blaj – conform mărturiei martorilor 71, 160 și 193.

3. Martorul a fost unul dintre ajutoarele preotului Simion Balint din Roșia Montană, Ioan Buteanu și tânărul Iancu Avram – ca autori și șefi ai iritațiilor și mișcărilor din ținut, ca instrumente ale neliniștii – conform declarației martorului 162 – aceste puncte acuzatoare se aduc la cunoștința martorului cu acea adăugare să se grăbească a înainta, în 3 zile, răspunsul său apăsător la aceste puncte.

87. Se înfățișează Tomuș luon din Ponorel care, fiind interogată în legătură cu eventualul ordin al judeului nobiliar adresat lui în data de 19 a lunii trecute, declară că:

Pe el, fostul jude domenial Petru Hetien din Ponorel, l-a trimis la judele sătesc Tomuș Teodor din Vidra de Jos cu acea dispoziție ca să îndemne oamenii de acolo la înarmare din ordin.

Adică cel al tânărului Iancu Avram. El /martorul/ însă, din greșeala pe care o și recunoaște, a spus că aceasta /înarmarea/ ar fi dispoziția judeului nobiliar, iar astfel s-a născut aceea veste incorectă că judele nobiliar ar fi dispus rebeliunea.

88. Se interoghează, fără forță, clopotarul Morar Samoilă din Câmpeni; se pune la anexe sub litera **U**.

89. Se interoghează, fără forță, dulgherul Ioan Dandea din Câmpeni; se pune la anexe sub literele **m.m.**

90. Se interoghează fără forță notarul Gheorghe Balea din Bistra, se pune la anexe sub litera **n.n.**

91. Este interogată fără forță gornicul Teodor Tioc de la schimb al aurului oficiul de aur din Câmpeni; se pune la anexe sub literele **ó.ó**

*La Abrud
În 12 iulie 1848*

Comisia reîntorcându-se de la Câmpeni cu trupele secuiești aici la Abrud:

92. Se înregistrează sub litera **p.p.** – în vederea găsirii unor persoane de naționalitate românească din Roșia Montană care au depus plângere – lista întocmită de preotul unit, Alexandru Tobias, despre unele amenințări comise de unguri:

În legătură cu primele două puncte ale acesteia, consiliul local este somat să dea lămurirea necesară, iar pentru cercetarea celorlalte puncte s-au luat toate măsurile utile.

*La Abrud
În 13 iulie 1848*

93. Comandamentului cetății imperiale din Alba Iulia, i s-a înaintat următoarea adresă:

Notarul sătesc, Iosif Moga, participant la mișcările recente, fiind interogată fără forță și amănunțit în legătură cu scrisoarea adresată de el către Bárbini Sándor, oștean și sergent în regimentul 51 de infanterie, prezintă lucrurile în felul următor: în sâmbăta Rusaliilor din anul curent /Moga/ a fost la Alba-Iulia pentru vizitarea cetății, atunci l-a cunoscut pe Bárbini Sándor care l-a rugat să-i scrie din când în când; Iosif Moga i-a promis și a scris acea scrisoare adresată lui Barbini care este în posesia comisiei. Deci Barbini a fost numai în această relație cu Iosif Moga și, împotriva lui, nu s-a adus nicio altă circumstanță sau acuzație în timpul cercetării efectuate de comisie.

94. Comandamentului militar imperial cantonat la Abrud i s-a trimis următoarea adresă:

După plecarea trupelor secuiești, trupele rămase actualmente în acest oraș sunt numai în cantonament și vor supraveghea doar asupra menținerii liniștii publice, ca

urmare, solda pentru funcția ei de execuție se suspendă, exceptând acele eventuale cazuri în care trupa va fi nevoită să se deplaseze de aici în careva localitate.

95. Măriei Sale, Guvernatorului suprem, i s-a înaintat următoarea adresă:

Neconsiderând perspicace și sigură ținerea în închisoarea orășenească de aici a celor doi indivizi – adică preotul din Roșia Montană, Simion Balint și notarul din Baia de Arieș, Iosif Moga – arestați în timpul investigației noastre, Vă rugăm cu umilință, Măria Ta, să obțineți primirea acestora în cetatea de la Alba-Iulia, iar despre această /măsură/ să binevoiți a ne înștiința încă înaintea reîntoarcerii noastre.

96. În legătură cu plângerile românilor, comisia pune următoarea întrebare:

1. Dintre maghiari a atacat cineva pe vreun român sau pe națiunea română cu remarci necuviincioase? Dacă da, prezentați numele aceluia și pe cine, cum și când a atacat /astfel/?

97. Se continuă interogarea martorilor.

Martorul nr. 244, vicenotarul onorific Petru Popovici din Abrud, 25 ani, disunit, necăsătorit, conform jurământului declară atâta:

Sâmbătă au fost două săptămâni când, cu ocazia cercetării (examinării) neînțelegerii dintre asociațiile de mine Rosaca și Magyarok, Almeșan Alexandru a stat de vorbă cu consilierul Incze Sándor, /Almeșan/ și a spus că ar fi bine dacă ar domni odată între noi pacea și dragostea frățească, căci românii nu vor niciun rău. La care numitul Incze Sándor a spus că pace nu există fără război.

Recunoaște cele declarate.

Petru Popovici

Martorul 245, Ilie Zolde, jandarm orășenesc din Abrud, disunit, căsătorit, 24 ani, după depunerea jurământului declară:

Numai zvonuri /numai auzite?/, dar nu știe nimic sigur.

+ Ilie Zolde

Martorul 246, Gross József, maestru zidar din Abrud, catolic, 57 ani, după depunerea jurământului, declară la întrebarea de sub nr. 96:

Că nu știe nimic.

Gross József

Martorul 247, Giorgiut Mestecan din Abrud, 32 ani, disunit, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea cu nr. 96:

Acum câteva săptămâni, personal, l-a auzit pe cetățeanul Csány István de aici, spunând că nu numai pe români i-ar împușca, dar o împușcă și pe Sf. Maria din cer, că a fost curvă.

+ Giorgiut Mestecan

Martorul 248, Bakos Mária, nevasta lui Ioan Marțin din Abrud, de religie greco-neunită, după depunerea jurământului, declară la întrebarea cu nr. 96 următorul fapt:

A auzit personal când băiatul lui Váradi Samu a înjurat Hristosul românilor; l-a mai auzit pe băiatul lui Farkas Tamás junior – cu ocazia gălăgiei dintre soldați – că l-a amenințat pe preotul român și i-a înjurat sfinții.

+ Nevasta lui Ioan Marțin

Martorul 249, Niculai Potca, miner din Abrud, disunit, 28 ani căsătorit, după depunerea jurământului

+ Niculai Potca

Martorul 250, Ionuț Potca, miner din Abrud, disunit, 39 ani, căsătorit, amândoi răspund la întrebarea cu nr. 96 următoarele:

De la alții au auzit multe vorbe, dar ei personal l-au auzit doar pe Farkas István spunând că, de va da D-zeu să rămână case goale de la români, atunci nu se va mai plăti chirie.

+ Ionuț Potca

Martorul 251, Szabó János din Abrud, disunit, 28 ani, căsătorit, după depunerea jurământului răspunde la întrebarea nr. 96:

Acum câteva săptămâni l-am auzit, personal, pe fostul soldat numit Pistuka, în prezent miner, beat, înjurând și spunând că mai întâi trebuie să omoare vreo doi români, după aceea nu-i pasă dacă și el va fi omorât.

+ Szabó János

Martorul 252, Korbély Thérèzia din Abrud, nevasta lui Szatmári Sándor, unitariană, 25 ani, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Că vreun maghiar ar fi înjurat sau amenințat pe vreun român, asta nu știe; ba din contră, personal, a auzit că un anumit Görög János, cu ocazia încăierării cu Szatmári József, când a fost întrebat de doi soldați secui de ce nu l-a lăsat în pace pe Komáromi József, după plecarea acestora /Görög/ a spus: să plece numai secuii de aici, atunci vor vedea ungurii că ce se va întâmpla.

+ Nevasta lui Szatmári Sándor

Martorul 253, Iacob Mestecan, miner din Abrud, disunit, 28 ani, căsătorit, după depunerea jurământului răspunde la întrebarea cu nr.96:

El /martorul/ personal a auzit acum câteva săptămâni pe fostul soldat numit Pistuka, în prezent miner, înjurând beat și spunând următoarele cuvinte: că mai bine omoară el vreo doi, trei români, decât să fie omorât el.

+ Iacob Mestecan

Martorul 254, Ioan Jurca, miner din Abrud, disunit, 57 ani după depunerea jurământului, răspunde la nr. 96:

A auzit pe mai mulți unguri vorbind de rău pe români, dar nu le cunoaște numele.

+ Ioan Jurca

Martorul 255, Petruț Jurcă Blis din Roșia Montană, cu ocazia interogării pe pagina 157, după depunerea jurământului, răspunde la întrebarea nr. 96 următoarele:

El personal a auzit că Czárina Jósi a spus – cu ocazia petrecerii ținute la Rusalii – soacrei sale, Csora Mariska, să stea de partea ungarilor, căci vor umbla în sângele românilor.

+ Petruț Jurcă Blis

Martorul 256, Kováts Mária, văduva lui Moise Cioara din Roșia Montană, cu ocazia interogării ei, conform paginii 25, după depunerea jurământului, răspunde la întrebarea nr. 96 următoarele:

Cu ocazia petrecerii ținute recent la Rusalii, Czárina Jósi i-a spus: „tușă, alăturează-te ungarilor, căci vom umbla, până la gleznă, în sângele românilor”.

+ Nevasta lui Moise Cioara

Martorul 257, Csora Boriska, nevasta lui Petruț Jurcă Blis din Roșia Montană, disunit, 27 ani, după depunerea jurământului răspunde la nr. 96:

Czárina Jósi i-a spus mamei mele Csora Mojsziáné, cu ocazia recente petreceri de Rusalii, să stea de partea ungarilor, căci ungurii vor umbla până-n gleznă în sângele românilor.

+ Nevasta lui Petruț Jurcă,
Csora Boriska

Martorul 258, Kolósa Zsófi, nevasta lui Simion Popa din Abrud, disunit, 30 ani, după depunerea jurământului răspunde la întrebarea nr. 96:

Cu ocazia gălăgiei dintre soldați, l-a auzit pe József, băiatul lui Farkas Tamás, înjurând sufletul, mântuirea /sufletului/, D-zeul preotului Moldovan și pe Czura

József. La fel l-a auzit și pe Csányi István, în miercură de după Rusalii, înjurând în casa lui Kolosa József, pe Hristosul românilor. Cu o săptămână înainte l-a auzit pe băiatul lui Váradi Samu János, spunând: „pe Munkátsi Gerászim și Kolosa Sándor îi vor duce la Alba-Iulia, la muncă silnică și acolo vor fi directori de poliție /supraveghetori/”.

+ Nevasta lui Simion Popa

Martorul 259, Iuon Chempan din Abrud, cu ocazia interogării de pe pagina nr....! după depunerea jurământului, declară la întrebarea 96, următoarele:

Acum vreo 6 săptămâni, în cârciuma nevestei lui Sebesi, în timpul băutului, l-a auzit pe Ötves Márton spunând că, dacă se va întâmpla ceva, Kok Mihály are bani destui; dar, de ce a spus asta /martorul/ nu știe.

+ Iuon Chempan

Martorul 260, Sofia Struza, nevasta lui Iuon Chempan din Abrud, unită, 48 ani, după depunerea jurământului, la întrebarea nr.96 declară:

ceea ce a declarat soțul ei sub numărul anterior

+ Nevasta lui Iuon Chempan

Martorul 261, Maxai Mária, nevasta lui Váradi Samu, din Abrud, conform jurământului depus pe pagina 206, răspunde la întrebarea de sub nr. 96:

Că nu știe nimic.

Martorul 262, Alexandru Almăjan, proprietar de mină din Abrud, ortodox, 30 ani, după depunerea jurământului declară la nr. 96:

Că l-a auzit pe consilierul orășănesc Incze Sándor, spunând cum că, între maghiar și român, nu va fi pace fără război.

+ Alexandru Almăjan

Martorul 263, Petru Marc din Abrud, vizitiul protopopului romano-catolic din localitate, 33 ani, disunit, căsătorit, conform jurământului depus răspunde la întrebarea nr. 96:

Un tâmplar numit János, în stare de ebrietate, i-a spus martorului că, mai întâi, trebuie spânzurați preoții români, ca de exemplu: Moldovan, popa Niszi, popa Aniosz, Munkátsi Gerászim, după aceea ceilalți români și slovaci, căci aceștia nu au Dumnezeu, ba mai mult, când Hristos a umblat pe pământ, a dat de o baligă de cal cu piciorul, a împroșcat-o și, din aceasta, au ieșit pe urmă românii și slovaci.

+ Márk Péter

Martorul 264, Alexandru Gondol din Corna, miner, disunit, 40 ani, căsătorit, după depunerea jurământului, răspunde la întrebarea nr. 96:

Nu știe nimic precis.

+ Göndöl Sándor

Martorul 265, Ștefan alias Iosif Șvab, miner din Corna, unit, 50 de ani, căsătorit, după depunerea jurământului răspunde la întrebarea nr. 96:

El personal nu știe nimic, doar de la Csányi József a auzit, acum câteva săptămâni, că preotul Simion Balint, din Roșia Montană, peste 3 zile, va atârna de spânzurătoare.

István József

Martorul 266, Simion Tomuța, miner din Corna, 28 ani, unit, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Că el, personal, nu a constatat nimic și nici n-a auzit.

Martorul 267, Iosif Botar, miner din Corna, disunit, 32 ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96: În prima zi a Rusaliilor din anul curent, a auzit de la stomparul beat, numit Pali, al nevastei lui Fikkes Sándor că Ferdinand al V-lea nu mai este rege maghiar, că maghiarii au alt rege la Pesta, iar românii pot face ceva în favoarea regelui nemțesc.

Iosif Botar

Martorul 268, Niculae Dregan, miner din Corna, 36 ani, disunit, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Că nu știe nimic.

+ Niculae Dregan

La 14 iulie 1848, la Abrud

98. Este interogat fără forță, de către comisie, notarul din Baia de Arieș, Iosif Moga. Procesul verbal întocmit se pune printre anexe sub literele **q.q.**

99. Este interogat fără forță de către comisie cojocarul Ioan Corcheș din Câmpeni. Procesul verbal întocmit se pune la anexe sub literele **r.r.**

100. Scrisoarea de chezașie a arestatului Ioan Dandea din Câmpeni, sub **s.s.** Ionuț Dandea se eliberează pe chezașie, iar scrisoarea de chezașie se pune la anexe.

101. Scrisoarea de chezășie a notarului arestat din Bistra, Gheorghe Badea – conform căreia el se obligă să apară personal, garantând de averea lui, la ordinul comisiei ori al jurisdicției – sub literele **t.t.** Gheorghe Badea se eliberează, iar scrisoarea lui de angajament se pune la anexe.

102. Scrisoarea de chezășie a preotului arestat, Fodor Miklós din Cărpiniș, sub literele **u.u.** /Preotul/ se eliberează pe chezășie, iar scrisoarea de chezășie se pune la anexe.

103. Scrisoarea de chezășie a arestatului Teodor Tioc din Cămpeni, sub literele **v.v.** Teodor Tioc se eliberează pe chezășie, iar scrisoarea lui de chezășie se pune la anexe.

104. Scrisoarea de chezășie a preotului disunit arestat, Ioan Patița din Cămpeni, sub literele **x.x.** Ioan Patița se eliberează pe chezășie, iar scrisoarea lui de chezășie se pune la anexe.

105. Scrisoarea de chezășie a arestatului Samoilă Morar din Cămpeni, sub litera **y.y.** Samoilă Morar se eliberează pe chezășie, iar scrisoarea de chezășie se pune la anexe.

106. Procesul verbal întocmit de comisarii jurați Diószegi Lajos și Mester Károly despre interogarea fără forță a arestatului Gheorghe Ilisia se înregistrează sub litera **z.z.** Se pune la anexe.

107. Raportul preotului din Cărpiniș Nicolae Fodor, adresat comisiei despre mișcarea agitatoare a poporului din 19, 20 și 21 iunie – pe lângă care publică apelul agitatorului Iancu Avram adresat poporului de două ori în vederea îndemnării lui la înarmare – sub **a.a.a.** Se pun la anexe.

108. Înștiințarea lui Nicolae Corcheș din Cămpeni adresată preotului Nicolae Fodor în legătură cu înarmarea celor din Cămpeni – sub literele **b.b.b.** Se pune la anexe.

109. Raportul preotului Bálint László din Cărpiniș – pe care îl semnează și colegul său Nicolae Fodor – adresat comisiei în legătură cu rebeliunea poporului – pe lângă care publică și înștiințări în acest sens, semnate de procatorul Iancu Avram și Nicolae Corcheș – sub literele **c.c.c.**

Se pune la anexe.

110. Scrisoarea adresată, în acest sens, de preotul Nicolae Fodor din Cărpiniș, preotului Ioan Patița din Cămpeni – sub literele **d.d.d.**

Se pune la anexe.

111. Scrisoarea avocatului Iancu Avram adresată judeului nobiliar Bisztrai József – sub literele **é.é.é.** Se pune la anexe.

112. Raportul prim-judeului Benedek József, adresat comisiei, în care arată că, din ordinul comisiei, l-a somat pe avocatul Iancu Avram de a se prezenta în fața comisiei. Dar acesta, neprezentându-se nici în fața lui /a prim-judeului/, nici în fața comisiei, înaintează sub literele **f.f.f.** scrisoarea de confirmare despre primirea scrisorii oficiale trimisa lui, la Vidra. Se pune la anexe.

113. Scrisoarea preotului disunit, Veres Péter din Scărișoara, adresată șpanului camerar din Cămpeni, în legătură cu rebeliunea poporului român din 19, 20 iunie – sub literele **g.g.g.** Pentru o explicație mai amănunțită, preotul numit a fost citat de a se prezenta personal în fața comisiei.

114. Raportul avocatului Iancu Avram adresat comisiei cu o bucată /o parte?/ de anexă – sub **h.h.h.** Se pune la anexe – va fi folositor în timpul cercetărilor.

115. Discursul găsit printre scrisorile preotului disunit arestat, Ilie Cojocar din Roșia Montană – sub literele **i.i.i.**

Se va înregistra împreună cu răspunsurile preotului date la punctele acuzatoare.

116. Jurământul făcut la adunarea națională românească de pe Câmpia Libertății din Blaj, din 3 mai st.v. – sub **k.k.k.**

117. Continuă înregistrarea declarațiilor martorilor.

Martorul 269, Giorgiuț Tiasc din Abrud Sat, disunit, 57 ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea cu nr. 96:

Duminică au fost două săptămâni când, spre înserate, stând la băutură cu rotarul numit Antal, în casa tâmplarului Szabó Mózes, a sosit beat pe jumătate și pălărierul Horváth András care, fără orice motiv, s-a legat de el /de martor/ spunând: „ziua și steaua românilor a pierit /au spus?/ și viața maghiarilor se menține sus, din români vor face tocană, iar din ciorapii /cioareci/ lor el /Horváth/ va face pălărie” – care dând un potir de vin soldatului secui de acolo, acesta /soldatul/ s-a dat cu baioneta la martor, care numai așa a reușit să scape că Sándor Ferenc de aici l-a prins de mână și l-a dus.

+ Giorgiuț Tiasc

Martorul 270, Sándor Ferenc, din Abrud, orator orășenesc, reformat, 62 ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebare nr. 96:

Într-o duminică, mergând la casa lui Szabó Mózes, acolo i-a găsit pe Giorgiuț Tiasc, pe pălărierul Horváth András, pe rotarul numit Antal și pe un soldat secui; văzând că Giorgiuț Tiasc are ceva neînțelegere cu Horváth András, l-a dus pe Tiasc într-o altă cameră, dar Horváth a intrat și acolo cu soldatul secui; acesta din urmă a întrebat, arătând spre Tiasc: „acesta e omul acela?” Martorul, temându-se de urmări proaste, l-a prins pe Tiasc de mână și l-a dus acasă la el; că soldatul s-ar fi dat cu baioneta la Tiasc, asta n-a văzut.

Sándor Ferenc senior
oratorul poporului

Martorul 271, Petri Zsigmond, strungar din Abrud, unitarian 33 ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea cu nr. 96:

Că nu știe nimic.

Petri Zsigmond

Martorul 272, Maria Țura, nevasta lui Simon Bulz din Abrud, unită, 46 ani, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Când au sosit aici trupele secuiești, Sipos Samu a spus, la casa lor, înjurând: Na, acum au adus arma românilor, acum fiecare român va fi tras în țeapă, între ei și martorul.

+ Maria Țura

Martorul 273, Floka János, clopotar din Abrud, catolic, 92 ani, după depunerea jurământului declară:

Că nu știe nimic.

+ Floka János

Martorul 274, Etlin Rózália, nevasta lui Flóka János din Abrud, 32 ani, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Ginerele lui Boldisár, maestrul tâmplar János, a avut o discuție cu Márk Petruc – atunci l-am auzit pe numitul tâmplar, spunând că românii n-au nici D-zeu, că pe ei D-zeul i-a făcut din baligă de cal.

+ Nevasta lui Flóka János

Martorul 275, Alexandru Pașca, miner din Abrud, 24 ani, disunit, necăsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Acum circa două săptămâni, un rotar numit Náprágyi Jósi, pe podul din fața casei lui Almésán, întâlnindu-se cu minerul Grék János, acesta l-a numit cioară, pentru care Grék a vrut să-l pălmuiască, dar fiind beat, nu l-a atins și a căzut. Rotarul, după ce i-a tras câteva picioare în cur, s-a dus acasă și s-a întors cu soldați secui cu care l-a pus în urmărire pe Grék János; noi, cu Zsuka Dénuc, aruncând cu pietre după soldați, nu i-am lăsat să se dea la Grék János care, astfel, a primit o șansă să scape prin fugă.

+ Alexandru Pașca

Martorul 276, Candin Morar din Abrud, după jurământul depus pe pagina 138, fiind interogat din nou răspunde la întrebarea nr. 96:

Că nu știe nimic.

Candin Morar

Martorul 277, Crișca Zlăgnean, nevasta lui Alexandru Șera din Abrud, disunită, 60 ani, după jurământul depus declară la întrebarea nr. 96:

Când trupele secuiești au sosit aici, l-a auzit pe Váradi Samu junior, înjurând Hristosul românilor și spunând că, pe Munkátsi Gérészim, nu peste mult timp, îl vor duce la Alba-Iulia ca polițai /supraveghetor/ la muncă silnică și, nu peste mult timp,

il va urma și Kolosa Sandoruc. Pe cizmarul Nagy József l-a auzit, spunând soldaților secui cu care a fost că românii nu vor să se predea, dar va veni călăul și îi va spânzura

+ Nevasta lui Alexandru Șera

Martorul 278, Susana Țura, văduva lui Niculae Bistra din Roșia Montană, ortodox, 64 de ani, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

Măine vor fi două săptămâni când, spre înserate, a stat pe prispă cu ginerele ei și cu ginerele acestuia; ginerele ei l-a întrebat pe vecinul lor – numele nu-i știe, care a trecut pe acolo, că de ce umblă pe stradă după ora 8, când nu este voie. Cei din garța cetățenească, aflați în apropiere, au crezut că s-a adresat lor cu această întrebare, astfel, deschizându-i poarta, au intrat, iar, dintre ei, băiatul lui Jánki György János, cu satia scoasă, peste ușa prispei, a lovit capul ginerelei și l-a rănit rău; ceea ce n-a fost de ajuns, mai mulți membrii ai gărzii cetățenești l-au scos /pe ginerele/ în curte, i-au lovit spatele cu patul puștii, iar, cu baionetă, i-au împuns piciorul în mai multe locuri.

Martorul 279, Anuța Tomușa, nevasta lui Petruț Vasincă, disunită, 26 ani, după depunerea jurământului declară la nr. 96:

Nu știe nimica precis.

+ Nevasta lui Petruț Vasincă,
Anuța Tomușa

Martorul 280, Nuț Vasincă, miner din Roșia Montană, 20 ani, ortodox, necăsătorit, după depunerea jurământului, declară la întrebarea nr. 96:

N-a fost prezent la rănirea lui Nicolae Hitvan, dar la țipetele tâlhărești, îndreptându-se acolo, l-a văzut pe Jánki János ieșind împreună cu câțiva din curtea lui Nicolae Hitvan; în poartă a stat și Székely János care l-a întrebat pe Jánki János de ce comite astfel de violență?

+ Nuț Vasincă

Martorul 281, Niculae Bucureștean din Roșia Montană, ortodox, 39 ani, căsătorit, după depunerea jurământului, declară la întrebarea cu nr. 96:

Auzind vestea despre rănirea lui Nicolae Hitvan, și el s-a dus acolo unde l-a găsit pe medicul care pansa rănile /lui Hitoan/.

+ Niculae Bucureștean

Martorul 282, Vellán György, miner din Roșia Montană, catolic, 30 ani, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

A auzit că Jánki János, băiatul lui György, i-a înjurat pe sfinții românilor.

Martorul 283, Ion Criș, miner din Corne, disunit, 40 ani, căsătorit, după depunerea jurământului, declară la întrebarea cu nr. 96:

În seara primei zile a Rusaliilor, Pali, colegul nevestei lui Fikker Sándor, în stare de ebrietate, s-a încăierat cu niște băieți mineri, a vrut să se bată cu ei și l-am reținut; atunci a început să-i vorbească de rău pe români, spunând că el trebuie să mănânce carne de român și să-și spele mâinile în sânge românesc.

+ Ion Criș

Martorul 284, Niculae Popa, miner din Corna, 19 ani, disunit, după depunerea jurământului declară:

Că nu știe nimic în legătură cu întrebarea având nr. 96.

+ Niculae Popa

Martorul 285, Niculae Creț, miner din Corna, 34 ani, disunit, căsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

În prima zi de Rusalii, lucrătorul de la șteampul nevestei lui Fikker Sándor, numit Pali, în stare de ebrietate, spunea că acum romanii pot să-l fute pe împărat, căci l-au destituit.

+ Niculae Creț

Martorul 286, Székely Julia, nevasta lui Gelei József, senator din Abrud, reformată, 24 ani, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:

În a 3-a zi a Rusaliilor, în așa zisa Czárina, privind exercițiul gărzii cetățenești, acolo a venit vorba că și fata lui Tóth György a dansat cu românii pe câmp. La care văduva lui Szakáts Sándor a răspuns că putea să danseze întrucât și ea este Hora ca ceilalți, taică-său este băiatul adoptiv al lui Boer, deci și el este Hora.

Székely Julia
nevasta lui Gelei József

Martorul 287, Albert Károlina, nevasta lui Volhirt József, șef de ocol silvic camerar din Abrud-Sat, catolică, 22 ani, după depunerea jurământului declară:

Ceea ce a declarat martorul anterior, nr. 286.

Albert Károlina
Nevasta lui Volhirt József

*La Abrud
15 iulie 1848*

118. Directorul poliției orășenești Diószegi Samu, în legătură cu evenimentele tratate investigate de poliție trimite în 29 iunie a.c. sub nr.55, înștiințarea lămuritoare în care arată că, dintre evenimentele ce i s-au comunicat în scris, doar încăierarea ce

a avut loc nu demult între cei din Bucium cu ocazia târgului săptămânal, l-a tratat polițienește, dar nici în acest sens n-a putut aduce hotărâre, căci reclamantul Dánts Káandin, dorind să deschidă proces împotriva inculpatului Toma György, a cerut celui care raportează să nu aducă hotărâre – sub literele **1.1.1.**

Aceasta se va folosi de comisie cu ocazia depunerii mărturiei sale.

119. S-a arestat scrisoarea de chezășie a preotului disunit Ilie Cojocar din Roșia Montană – se înregistrează sub literele **m.m.m.** Scrisoarea de chezășie se pune la anexe, Ilie Cojocar se eliberează pe garanție.

120. S-a arestat scrisoarea de chezășie a minerului Ionuț Corpadea din Roșia Montană și se înregistrează sub literele **n.n.n.** Scrisoarea de chezășie se pune la anexe, Ionuț Corpadea se eliberează pe garanție.

121. Consiliul din Abrud înaintează înștiințarea lămuritoare la cererea comisiei – la două puncte în legătură cu plângerea românilor 12.1.c. sub...¹ – sub literele **o.o.o.** Se va folosi de către comisie cu ocazia depunerii mărturiei.

122. Continuă înregistrarea mărturiei martorilor.

Martorul 288, Niculae Cioara, miner din Roșia Montană, unit, 35 ani, căsătorit, după depunerea jurământului, declară la întrebarea nr. 96:

Acum circa 3–4 săptămâni, paznicii de noapte din garda cetățenească din Roșia Montană s-au dus la hanul lui Gritta György și, întrucât ușa hanului nu s-a deschis imediat, au început să bata în ușă; cârciumăreasa a deschis-o, ei au intrat, dar ce au isprăvit înăuntru, asta nu știu, mie mi-au dorit noapte bună.

+ Niculae Cioara

Martorul 289, Ionuț Golgoț a Vanului din Roșia Montană, unit, 28 ani, căsătorit, după depunerea jurământului declarat la întrebarea nr. 96:

Cuvânt cu cuvânt ce a declarat martorul anterior, adică cel de-al 288-lea: despre alte circumstanțe nu știe nimic.

+ Ionuț Golgoț a Vanului

Martorul 290, Avram Cioara, miner din Roșia Montană, disunit, căsătorit, 57 de ani, după depunerea jurământului declară ad. 96:

Că nu umblă în locuri unde ar putea avea necaz, astfel, despre evenimentele menționate nu poate declara nimic sigur.

+ Avram Cioara

Martorul 291, Solomon Borza, miner din Abrud Sat, disunit căsătorit, 46 ani, după depunerea jurământului declară ad. 96:

Măine vor fi două săptămâni de când, la Abrud, în casa tâmplarului Szabó Mózes, pălărierul Horváth András l-a amenințat pe Giorgiuț Tiasc că ungurii vor

face tocană din români, iar el va face din ciorapii /cioarecii/ rupți ai lor /ai românilor/ pălării – și își va spăla mâinile în sângele românilor.

+ Solomon Borza

*Martorul 292, Solomon Bisa, miner din Abrud Sat, disunit, 33 de ani,
căsătorit, după depunerea jurământului*

declară, cuvânt cu cuvânt, ceea ce a declarat martorul 291, cu adăugarea că, la ocazia respectivă, pălărierul Horváth András a fost beat.

+ Solomon Bisa

*Martorul 293, Ionuț Guran, miner din Corna, disunit, 40 de ani, căsătorit,
după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:*

Acum circa 3 săptămâni, ștemparul nevestei lui Fikker Sándor, cu numele de Pali, a declarat într-o cârciumă, în stare de ebrietate, în prezența martorului, luând în mână o secure, că îi va tăia pe români cu aceea ca să aibă pentru dejun tocană.

Ionuț Guran

*Martorul 294, Dumitru Țura, miner din Roșia Montană, unit, 34 ani,
necăsătorit, după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:*

Cu ocazia confiscării armelor la Roșia Montană, Szabó Samu a zis că nu peste mult timp, nu va mai rămâne niciun picior de român.

+ Dumitru Țura

*Martorul 295, Sia Moldovan, nevasta lui Ionuț Tătar, unită, 40 ani,
după depunerea jurământului declară la întrebarea nr. 96:*

Acum câteva săptămâni a auzit țipete de tâlhari din casa lui Nicolae Hitvan Nikuláj, dar când a ajuns acolo, n-a mai găsit pe nimeni decât pe cei de acasă, a văzut mult sânge în curte și pe prispă, dar a auzit de la ei că băiatul lui Jánki György János l-a lovit pe Nicolae Hitoan.

+ Sia Moldovan, nevasta lui Ionuț Tătar

*Martorul 296, Alexandru Golgoț din Roșia Montană, unit, 25 ani,
căsătorit, după depunerea jurământului declară aici:*

În joia din înaintea Rusaliilor, Földházi Ferenc de aici a zis că, neavând ce împușca, își încarcă arma și împușcă tabloul lui Hristos de asupra bisericii romano-catolice.

+ Alexandru Golgoț

Martorul 297, Újszékely János din Roșia Montană, cu ocazia interogării anterioare de sub nr. 142, după depunerea jurământului, declară la întrebarea nr. 96, următoarele:

Cu ocazia rănirii lui Niculae Hitoan s-a dus acolo, dar acela zăcea deja în sânge și /martorul/ a auzit de la soacra și nevasta acestuia că băiatul lui Jánki György János l-a lovit.

Újszékely János

123. Ar mai fi martori de interogat, dar întrucât aceia nu s-au prezentat nici la a treia citație, comisia consideră o pierdere de vreme să aștepte după ei. De aceea, comisia suspendă /închide!/ înregistrarea declarațiilor ulterioare, cu atât mai mult cu cât nu are nicio speranță la martorii care ar putea să mărturisească despre circumstanțe mai interesante.

124. Iosif Sulucz și învățătorul de acolo, Petre Ioanete, în ziua deplasării comisiei la Câmpeni, au dispărut de acolo, fără să fi anunțat oficial /plecarea/, ceea ce a fost suspect comisiei. Nu au făcut cunoscut nici locul unde s-au dus în așa fel, încât comisia, în ciuda măsurilor întreprinse în acest sens, n-a reușit să depisteze locul lor de ascundere. Au revenit numai după reîntoarcerea comisiei împreună cu armata la Abrud, din locul lor de ascundere. S-a ordonat înfățișarea lor sub supraveghere, fiind persoane suspecte și membrii desemnați ai comitetului din Câmpeni.

Până la interogarea lor fără forță, fiind arestați, sunt puși sub pază.

125. Comisia terminând cu interogarea martorilor, din declarațiile acestora, scoate în evidență următoarele puncte acuzatoare:

Puncte acuzatoare:

1. Cu privire la preotul greco-unit din Roșia Montană, *Simion Balint*

Acestea /punctele acuzatoare/, fiind scoase în evidență sub punctul 58, pagina 250 din procesul verbal, aici nu se repetă.

2. Cu privire la preotul greco-neunit din Roșia Montană, *Ilie Cojocariu:*

Și acestea fiind amintite sub punctul 59, pagina 254 din procesul verbal, aici nu se repetă.

3. Cu privire la preotul greco-neunit din Câmpeni, *Ioan Patița:*

La fel, fiind scoase în evidență sub punctul 86 și pagina 351 din procesul verbal – cu această ocazie nu se repetă.

4. Cu privire la preotul greco-neunit din Cărpiniș, *Nicolae Fodor:*

Din scrisoarea inculpatului, aflată între anexe sub literele **d.d.d.**, adresată preotului Ioan Patița din Câmpeni, reiese că el dorește să atribuie planul ridicării gălăgioase și înarmate din 19, 20 iunie – care a provocat spaimă – ungarilor, în altă parte, el se străduiește să înfrumusețeze și să acopere procedura lăudabilă în conducerea acestei acțiuni a lui Iancu Avram.

5. *Cu privire la avocatul Butianu Ioan din Abrud:*

a. Inculpatul aparând la începerea mișcărilor politice din primăvară la Cluj, de acolo a adus unele puncte de petiție, care – precum a susținut la Abrud – au fost întocmite de o adunare națională românească formată din mai mulți români distinși sub președinția episcopului Lemeni. Aceste puncte le-a înaintat pe lângă un discurs

lung ținut de el în adunarea națională românească din 3 aprilie anul curent; întrucât acelea /punctele/ urmau să fie sancționate, dar acum, la amintita adunare, pentru publicarea lor și pentru obținerea semnăturilor au umblat la Câmpeni și în multe alte localități însuși inculpatul cu preotul Simion Balint. No. 1, 13, 21, 22, 28, 32, 34, 73, 127, 143, 149, 156, 162, 195.

b. S-a împotrivit uniunii Transilvaniei cu Ungaria ca nu cumva să fie înșelat de către unguri, din care cauză a declarat că i se va opune /uniunii/ până la ultima picătură de sânge. 19, 23.

c. Tot în legătură cu uniunea a mai declarat că aceea ar fi o politică inferioară prin care ungurul vrea să-l subjuge pe român; care declarații ținesc pe de o parte înjosirea națiunii maghiare, pe de altă parte ele instigă. 22, 28, 34, 35.

d. A convins pe cetățenii români din Abrud să iasă din garda națională. 32, 35.

e. În drumul său făcut de la Cluj la Abrud, pe toți românii cu care s-a întâlnit, i-a somat la ascultare, spunând că domnii se tem, iar acum are loc pretenția – conform declarației martorului 62.

6. *Cu privire la avocatul Avram Iancu junior din Vidra:*

a. I-a amenințat pe cei din Abrud – pentru intervenția gărzii naționale de aici în încăierarea ce a avut loc între unii din Bucium cu ocazia târgului – că va năvăli în oraș cu poporul lui din munți, conform martorilor 23 și 105, iar conform declarației martorului 59, s-a lăudat că mănâncă carne și supă ungurească și îi va omorî pe toți bărbații.

b. Pentru evenimentul din Mihălțeni i-a amenințat la fel pe unguri, spunând că îl va plânge /evenimentul/ și copilul ungurului, 75.

c. Cu ocazia publicării tribunalului statarial a dorit să convingă poporul român că autoritățile vor numai să stârnească frică cu acesta /cu tribunalul st./, dar ceea ce publică sunt numai înșelăciuni, 25.

d. Pe români i-a instigat împotriva ungurilor 32, 82, 162.

e. Cu ocazia târgului național ținut în 9 iunie la Câmpeni, urcându-se pe o ridicătură, cu voce tare – sub pretextul că ungurii și secuii, oriunde îi găesc pe români, îi împung cu baionete, îi omoară, de fecioare își bat joc, pe urmă le străpung – a îndemnat la înarmare, 25, 31, 32, 33, 57, 65, 66, 69, 72, 75, 82, 83, 85, 86, 92, 94, 102, 127, 140, 141, 143, 155, 158, 162, 163, 196.

f. Pe episcopul Ioan Lemeni din Făgăraș, pentru că acesta s-a declarat lângă uniune, i-a micșorat /autoritatea/ cu /cuvinte/ înjositoare, 32, 71, 155, 162.

g. A instigat împotriva uniunii, 32.

h. A ordonat că aceuia, care nu s-ar supune ordinelor inculpatului, să i se înfigă în piept lancia și sa i se dea foc la casă, 127.

i. În fața poporului român s-a lăudat că el a obținut toate privilegiile și va obține pentru popor pădurile și alte drepturi regale, numai să țină cu el și să-i dea ascultare, 140, 154, 160, 161, 197.

j. A mai încurajat poporul și cu aceea că, de la Câmpeni, dregătorii se vor muta cu toții, 159.

l. În ciuda faptului că judele nobiliar de plasă i-a atras atenția să se poarte liniștit și să nu instige poporul, el nu l-a ascultat și a continuat instigarea 140, 141, 142 – ca urmare

m. În zilele de 19 și 20, în tot ținutul de munte, a provocat în popor o răscoală înarmată de așa manieră încât, de la marginea comitatelor Zărand și Bihor până la Baia de Arieș și în zonele de jos a înspăimântat pe toți cetățenii pașnici; că această răscoală a fost opera inculpatului o dovedește, mărturia nr. 198, dar și faptul că:

n. În după masa zilei de 20 iunie, fiind la Bisztrai Sándor, când inculpatul, spre înserate, a plecat de acolo, imediat au început dinspre muntele Bistrei țipetele de tâlhari, 187.

o. Această răscoală a fost adresată împotriva secuilor, 25 și 82 și, în general, împotriva armatei sosite (care urmau să sosească) peste munți. 37, 71, 72, 74, 85, 87, 91, 93, 140, 143, 162, 164 și 204.

p. Nicolae Corcheș, din ordinul inculpatului, a scris din toate părțile scrisori despre sosirea armatei dar și somări pentru preîntâmpinarea acesteia cu forță înarmată, 159.

q. Ceea ce demonstrează și scrisoricile (confiscate) oprite și așezate la anexă sub literele **v, a.a.a., b.b.b., c.c.c. și z.z.z.**

r. Ca această răscoală să fie mai energică și mai sigură, însuși inculpatul a trimis în localități ordinul ca fiecare dintre aceștia - să se ridice sub o amendă de 50 ft., 188, 190, 191.

s. Iar după ce a ținut în spaimă, 2 zile, tot ținutul și-a disolvat poporul lui înarmat cu acea dispoziție că, de acum încolo, să nu se miște la tragerea clopotelor într-o dungă sau la țipete de tâlhari până când nu va vedea apelul său în scris și pecetea sa care constă într-un brad, 199, 207 – și, conform interogării fără forță, de sub **r.r.**

t. Pentru provocarea acestei spaime, fiind admonestat de către un martor, i-a răspuns cu amenințare, 158.

u. Ca să aibă o influență (un efect?) mai mare la popor, a declarat atât la mici adunări secrete, cât și în locuri obișnuite că el nu cere nimic de la unguri și, dacă nu vor da frumos privilegiile dorite, le va obține pe acelea și cu forță - conform interogării fără forță de sub literele **r.r.** și conform declarației martorilor 75, 82.

v. În 18 iunie a anului curent, când comisia a publicat – în fața mulțimii adunate la Câmpeni – desființarea relațiilor urbariale /inculpatul/ a încercat să țină în iritare (agitație?) starea de spirit a poporului, spunând că pădurile, pășunile și privilegiile regale li se cuvin poporului, conform punctului 19 de pe pagina 15 a procesului verbal.

w. Când i s-a tras atenția cu privire la acestea, în biroul șpanului domenal, de către șpan însuși, a răspuns că el știe ce face, căci acționează din ordinul comitetului din Sibiu, conform martorului 25 și conform interogării de sub **y.y.y.**

x. La somația comisiei s-a codit să apară în fața ei, conform anexelor de sub **f.f.f. și h.h.h.**

7. Cu privire la Ioan Corcheș din Câmpeni:

a. Unui individ i-a spus că poporul român este supărat pe el, pentru că, fiind român, nu ține cu ei /cu românii/, 32.

b. La casa lui s-au ținut adunările secrete și, de multe ori cu ușile închise, 25, 32, 71, 72, 75, 85, 94, 102, 119, 162.

c. Când a fost atenționat de către doi juzi de la Tabla Regească, din ordin dregătoresc, să nu țină adunări în casa lui, a răspuns că nu vrea să știe de asemenea atenționări, 33, 102.

d. Când, la sfârșitul lunii mai, directorul domenal a venit în satul inculpatului - pentru a cerceta spiritele - acesta /inculpatul/ s-a purtat necuviincios față de el, 86.

e. După strigătele de „tâlharii”, din 20 iunie a.c., inculpatul a ordonat tragerea clopotelor într-o dungă, 102.

f. S-a manifestat amenințator în legătură cu întâmpinarea soldaților secui, conform declarațiilor martorilor, 114, 115, 122, 123, 127.

8. *Cu privire la Petre Ioanete din Câmpeni:*

a) În 29 aprilie a.c., când un individ a încercat să liniștească poporul agitat, inculpatul, cu mare mânie, a strigat să nu tulbure poporul și l-a somat pe individul respectiv la plecare, 32, 102.

b) El a dispus ca poporul numeros, care a pornit spre Blaj, în drum, cui să fie subordonat, 32.

c) A fost unul dintre membrii adunărilor care s-au ținut de cele mai multe ori cu ușile închise la casa lui Ioan Corcheș conform declarației martorilor, 25, 32, 71, 72, 75, 94, 119 și 162.

9. *Cu privire la Nicolae Corcheș din Câmpeni:*

a) În a doua zi a sărbătorilor i-a amăgit pe români că italienii, francezii și românii, din cele două țări române, sunt gata să-i ajute pe românii de aici, 32.

b) A umblat și în comitatul Zărand cu scopul de a instiga, 32.]

c) La sfârșitul lunii mai a anului curent, când directorul domenal camarar a venit în satul inculpatului în vederea cercetării spiritelor, acela s-a purtat necuviincios cu el, 86.

d) A participat și a fost membrul consfătuirilor ținute de multe ori cu ușile închise la casa fratelui său, Ioan Corcheș, conform declarației martorilor 25, 71, 72, 32, 75, 85, 94, 102 și 162.

e) Inculpatul a fost unul dintre promotorii și răspânditorii răscoalei înarmate a poporului din regiunea montană din zilele de 19, 20 iunie a anului curent. La dorința lui Avram Iancu, inculpatul a scris și a răspândit scrisorile de apel, conform martorului 159 și conform scrisorilor confiscate și puse la anexe sub literele v, **ă.ă.ă., b.b.b., c.c.c., și é.é.é.**

10. *Cu privire la chelarul domenal, Iosif Șuluț din Câmpeni:*

a) A participat la adunările ținute, de multe ori cu ușile închise, la casa lui Ioan Corcheș, 25, 32, 71, 72, 75, 119 și 162.

b) A micșorat /autoritatea/ națiunii maghiare, conform declarației martorului 155.

11. *Cu privire la Tioc Todor din Câmpeni:*

a) Când a fost atenționat de către doi juzi de la Tabla Regească, din ordin dregătorească, să nu meargă la adunările ținute în casa lui Ioan Corcheș sau la alte adunări, l-a amenințat pe unul dintre comisari, 102.

b) Împreună cu Simion Balint și Butianu a mers de la sat la sat cu scopul de a ține adunări, conform interogării fără forță de sub **r.r.** și 102, 166, 169, 200, 201, 202 și 203.

c) A atenționat /somat/ pe alții să nu se amestece în treburile românilor, 155.

d) A îndemnat oamenii să plece la adunarea de la Blaj și aceasta a fost cauza că numai de la Câmpeni au plecat peste o sută de oameni la Blaj, 160, 193.

e) Pe un individ, întrucât n-a fost de o părere cu inculpatul, l-a somat rușinos la plecare din adunare, 156.

f) A fost unul dintre participanții adunărilor ținute, de multe ori cu ușile închise, la casa lui Ioan Corches, conform declarației martorilor, 71, 85, 102 și 162.

12. *Cu privire la Ioan Dandea din Câmpeni:*

a). A fost unul din membrii adunărilor ținute, de multe ori cu ușile, închise la casa lui Ioan Corcheș, conform declarației fără forță de sub r.r., și conform declarației martorilor 72,75,119

13. *Cu privire la notarul Iosif Moga din Baia de Arieș:*

a) Inculpatul a somat poporul din Baia de Arieș la înarmare conform scrisorilor de sub literele y și q.q., precum și /a martori lor/ 208, 212, 213, 214, 215, 223 și 240.

b) Cu ocazia publicării desființării relațiilor urbariale a instigat poporul să nu se mulțumească cu cele obținute, 210, 212, 213, 217, și 240.

c) Pe vânzătorul Csiki Lázár din Baia de Arieș l-a amenințat cu ucidere, 210, 216 și 242.

d) În 21 iunie a anului curent a obligat poporul din Baia de Arieș și din împrejurimile lui, să jure, cu capul descoperit, că nu-l vor părăsi pe el, pe inculpatul, până la ultima lor picătură de sânge, 217, 218, 219, 220 și 222. Mai mult

e) l-a spus să jure, prin ridicarea brațului drept și a degetelor, 219 și 221.

f) Inculpatul a ordonat înarmarea deja cu două săptămâni înainte de 20 iunie, sub acel pretext că, în munți, s-ar afla oameni răi; conform declarației martorilor 225, 226 și 227.

15. *Cu privire la Ilisie Gheorghe din Bistra:*

a) A amenințat că Bisztrai József, Dumitru Moga și încă un individ nu vor mai trăi decât două săptămâni; conform martorilor 54, 62, 64.

16. *Cu privire la Teodor Cristea din Vidra:*

a) La Hălmagiu Mare, din comitatul Zărand, a somat poporul ca, în 17 iunie a anului curent, toți românii să fie gata cu arme, cu furci și cu topoare pentru uciderea ungurilor, conform declarației fără forță de sub k.

17. *Cu privire la notarul Bályá György din Bistra:*

a) A luat parte la adunările românești din Bistra, 80 și 143

b) Când a fost ordonat de către autorități că, la Blaj, pot pleca doar preoții și câțiva români mai culti desemnați /numiți?/ de aceștia, inculpatul, contra ordinului, a îndemnat poporul din Bistra să plece în număr mare acolo, precum au și plecat, 143.

c) Comisia, deplasându-se în 18 iunie a anului curent la Câmpeni, pentru publicarea desființării relațiilor urbariele, a dus cu ea și pe preoții români din Abrud, Tobiaș Amos și Popovits Absolon ca s-o ajute în explicarea publicării, iar din această cauză, inculpatul s-a ridicat împotriva preoților numiți, 162.

d) La Bistra, cu ocazia unei adunări, și inculpatul a ținut discurs către popor și a adunat semnăturile, 185.

e) Pe gornicul, care ducea la Aiud raportul judeului nobiliar, l-a atacat, spunând că sunt oameni de nimica și sunt tâlhari aceia care duc la Aiud minciunile judeului nobiliar, 186.

f) Cu ocazia ridicării gălăgioase și înarmate din 20 iunie a anului curent s-a retras și s-a sfătuit cu românii din Lupșa veniți la Bistra, 186, 187 și a semnat numele

acestora, conform declarației martorilor, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238 și 239.

Comisia a considerat mai remarcabile aceste 17 puncte acuzatoare, urmează amenințările și abaterile mai mărunte.

18. *Cu privire la Ioan Ciora Elefantul, din Roșia Montană:*

a) În 30 iunie a.c., cu ocazia adunării armelor din ordinul comisiei, a strigat în loc public ca acea comisie care adună armele și de la văduve, este șmecheră, tâlhară și tirană, conform declarației martorilor 124, 126, 131, 134.

19. *Cu privire la ginerele lui Sânta Grita Nikula, din Roșia Montană, pe nume Gheorghe*

b) La o anumită ocazie a declarat că i-a dus dracul deja pe unguri, au căzut din nou în mâna românilor, conform /martorilor/ 53, 65.

20. *Cu privire la Gritta Gheorghe din Roșia Montană:*

a) A spus că Jánki György și Vinkler János ar vrea acum să fie români, căci le este frică de aceea că vor fi trași în țeapă, dar acum e târziu, conform martorului 113.

b) A mai spus că nu se lasă, până când nu-și va spăla mâna în sânge unguresc, martorii 107, 108.

21. *Cu privire la Gritta Nicolae din Roșia Montană*

a) Cu o ocazie, într-o cârciumă, a pretins de la muzicanți să cânte cântecul regelui român, căci rege german nu mai este, la care muzicanții au cântat Marseilleza franceză, martorul 117.

22. *Cu privire la Adámucz Adám din Roșia Montană:*

I-a înjurat pe unguri și s-a lăudat că nu se teme nici de **600** /de unguri/, martorul **128**.

23. *Cu privire la preotul român unit din Cărpiniș, Bálint László:*

a) Cu o ocazie, ținând discurs poporului în fața bisericii, a arătat o hârtie despre care a susținut că a sosit de la împărat. În afară de aceasta a mai instigat poporul împotriva ungarilor, spunând că ungurii au trăit destul pe spinarea românilor, i-au supt destul pe ei ca purceii pe scroafă, șmecheri sunt ungurii, să-i ia dracul, nu vor mai ... pe români, conform martorului 55.

24. *Cu privire la Puczilla Jozsiv din Corna:*

a) I-a amenințat pe unguri spunând să dea D-zeu ca românii să se ridice că atunci le dă el /ungurilor/, conform mărturiei martorilor 78 și 138.

25. *Cu privire la numitul Ház din Abrud Sat:*

a) Acest inculpat i-a înjurat pe unguri, conform martorilor 78, 138.

26. *Cu privire la băiatul numit Gligorie al lui Cserniczi:*

a) A spus că, dacă nu vor da înapoi poporului pădurile, fericit va fi acela care va rămâne, conform martorilor 111, 112.

27. *Cu privire la Kozma György al lui Ștefan din Bucium:*

A declarat că românii, nu peste mult timp, vor avea rege separat, martorul 97, mai precis Șaguna va fi rege român, conform martorilor, 129, 130.

28. *Cu privire la Bisztrai Sándor din Bistra:*

a) L-a somat pe Bisztrai József să-și mute casa – care era sub același acoperiș cu a lui – că el vrea să dea foc la casa lui și vrea să facă din ea /din casă/ jar pentru fierar /martorii/ 143, 150, 154.

b) Tot pe Bisztrai József l-a amenințat cu spânzurătoare și l-a înjurat conform martorilor: 143, 150 și 155.

29. *Cu privire la Ion Corpadea din Roșia Montană:*

a) Pentru instigarea poporului a spus că și Kossuth vrea să fie rege maghiar; /martorul/ 15.

b) Amenința că se va vedea care va fi mai tare fasolea sau carnea, înțelegându-i sub fasole pe români, sub carne pe unguri; /martorul/ 28.

c) Despre unguri s-a pronunțat cu moderație, spunând că aceștia i-au înșelat destul pe români; /martorul/ 36, 37, 73 iar, conform martorului 107, faptul în sine l-a pronunțat în felul următor: de multe ori l-a futut ungurul pe român.

30. *Cu privire la învățătorul Nicolae Begnescu din Abrud:*

a) „Pe tânărul Kovács József l-a amenințat”: las' nu mai o să scoți tu cocarda aceea; /martorul/ 53.

b) l-a instigat pe români, /martorul/ 60.

c) l-a amenințat pe unguri /martorul/ 105.

d) l-a numit tâlhari pe cei din garda cetățenească /martorul/ 125.

6) Îi învață pe copii /pe elevi/ ca pe maghiari să nu-i cheme unguri așa cum se spune în românește, ci „magar”, cuvânt pe care copii îl rostesc „magăr”, ceea ce înseamnă măgar; conform martorilor 23, 105 și 133.

31. *Cu privire la preotul disunit, Nicolae Moldovan din Abrud:*

a) S-a lăudat că el nu permite ca românii din Abrud să se înroleze în garda națională, /martorii/ 105 și 133.

b) În după masa zilei de 3 iulie a.c., când a avut loc încăierarea dintre soldații secuiei și polonezi, împreună cu preotul Iosif Țura au spus că secuiei au fost aduși aici ca să-i omoare pe soldații împăratului, iar după aceea pe români, dar vor regreta acest lucru, conform declarației martorului 133.

32. *Cu privire la Garda Aviron din Abrud:*

a) Acest inculpat a amenințat că aici nu va fi pace până când, pe turnuri, sunt cocoși și nu cruce; conform martorilor 106, 117.

33. *Cu privire la Munkátsi Geraszim din Abrud:*

a) El a declarat că mult au suferit românii de la unguri, dar a sosit vremea să dea înapoi tromful; conform martorului 116.

34. *Cu privire la Görög János din Abrud:*

a) După cearta și împăcarea lui cu Szatmári József, s-a lăudat că, după plecarea secuilor de aici, Szatmári József va plăti ceea ce a primit, conform martorilor 121, 152.

126. Urmează punctele acuzatoare izvorâte din interogarea martorilor înfățișați în urma plângerilor românilor.

35. *Cu privire la senatorul Incze Sándor din Abrud:*

Care a declarat, la un moment dat, că pacea nu va putea fi restabilită între maghiarii și românii de aici, căci pace nu poate fi fără război, conform martorilor 244, 262.

36. *Cu privire la Csányi János din Abrud:*

Acest inculpat a zis că nu numai pe români i-ar împușca, dar o împușcă și pe Sf. Maria din cer, că a fost curvă /martorul/ 247, pe lângă aceasta a mai înjurat și Hristosul românilor, conform declarației martorului 258.

37. *Cu privire la tânărul Váradi Samu din Abrud:*

a) A înjurat Hristosul românilor /martorul/ 248 și 277.

b) A spus că Munkátsi Gerászim și Kolosa Sándor vor merge la munca silnică, conform declarației martorului 258.

38. *Cu privire la Farkas József din Abrud:*

a) Cu ocazia gălăgiei dintre soldații secui și polonezi, a amenințat preoții români și a înjurat sfinții acestora, martorii 248 și 258.

39. *Cu privire la Farkas István din Abrud:*

a) El și-a exprimat acea speranță că, din voia lui D-zeu, vor rămâne case goale de la români și atunci nu vor mai plăti chirie, martorul 150.

40. *Cu privire la fostul soldat numit Pistuka, din Abrud:*

a) S-a lăudat că, mai întâi, el trebuie să omoare vreo doi români, după aceea nu-i pasă dacă va fi și el omorât, martorii 251 și 253.

41. *Cu privire la tâmplarul numit János din Abrud:*

a) A declarat că, mai întâi, trebuie să spânzurați preoții români, adică Moldovan, Nisi, Amosz, Gerászim, pe urmă ceilalți români și slovaci, căci aceștia nu au Dumnezeu și când ei au fost făcuți, D-zeu s-a împiedicat de baligă de cal, a improșcat-o cu piciorul și din aceea au ieșit românii și slovaci, conform martorilor 263 și 274.

42. *Cu privire la stomparul nevestei lui Fikker Sándor, numit Pali, din Abrud:*

a) Într-un loc a zis că Ferdinand al V-lea nu mai este rege maghiar, aceștia au alt rege la Pesta și românii pot face ceva cu regele german, 267, 285, 290.

b) A mai spus amenințător că el trebuie să mănânce carne românească și trebuie să-și spele mâinile în sânge românesc, conform martorilor 283 și 284.

43. *Cu privire la Horváth András din Abrud:*

a) Si acesta a amenințat că ungurii vor face tocană din români, iar el va face pâlărie din ciorapii /cioareci/ lor ruși, conform martorilor 269, 291, 292.

44. *Cu privire la Sipos Samu din Abrud:*

Odată cu sosirea secuilor a zis „na, acum au adus armele românilor, acum vor trage pe toți românii în țeapă”, conform martorului 272.

45. *Cu privire la rotarul Náprágyi József din Abrud:*

a) Pe Grék János l-a făcut cioară și a pus doi soldați secui să-l urmărească, conform martorului 275.

46. *Cu privire la Nagy József din Abrud:*

Acest inculpat a zis că românii nu vor să se predea, dar va veni călăul și îi va spânzura pe toți, conform martorului 277.

47. *Cu privire la nevasta lui Szakáts Sámuel din Abrud:*

Care i-a numit Horá pe fiica lui Tóth György și pe Boér; conform martorilor 286 și 287.

48. *Cu privire la Czárina Jósi din Roșia Montană:*

Acest inculpat a somat-o pe soacră-sa, pe Csora Mariska, să stea de partea ungurilor, căci aceștia vor umbla în sângele românilor; conform martorilor 255, 256 și 257.

49. *Cu privire la Jánki János din Roșia Montană:*

a) Pe Nicolae Hitvan de-acolo l-a tăiat, fără orice motiv, cu sabia, răbindu-i, astfel, grav capul; conform martorilor 278, 280.

b) A înjurat sfinții românilor, martorul 282.

50. *Cu privire la Szabó Samu din Roșia Montană:*

Când la Roșia Montană s-au confiscat armele, inculpatul a zis că, nu peste mult timp, nu va rămâne nici un picior de român.

Dintre punctele acuzatoare de mai sus, cele aduse împotriva lui: 1. Simion Balint 2. Ilie Cojocar sunt pe paginile 250, 254.

3. Cele referitoare la Patița Ionuț pe pagina 351 – ele /punctele/ s-au adus deja la cunoștința respectivilor, se așteaptă doar înaintarea răspunsurilor acestora.

4. Cele referitoare la preotul Nicolae Fodor din Cărpiniș i se aduc acestuia la cunoștință în ziua de azi în așteptarea răspunsului său.

5. Avocatului Ioan Butianu

6. Avocatului Iancu Avram junior

9. // Lui Nicolae Corcheș – nu li se comunică punctele acuzatoare, întrucât ei au plecat de aici și locul lor de ședere nu este cunoscut.

7. Lui Ioan Corcheș

8. Lui Petre Ioanete

10. Lui Iosif Șuluț

11. Lui Teodor Tioc

12. Lui Samoilă Morar

13. Lui Ioan Dandea

14. Lui Iosif Moga

15. Lui Ilisia György

16. Lui Teodor Cristea

17. Lui Gheorghe Balea

Li s-a adus la cunoștință punctele acuzatoare referitoare la ei, cu ocazia interogării lor fără forță.

Referitor la amenințările și abaterile mai mici, comisia va face referiri în prezumția sa.

La Abrud

În 17 iulie 1848, întrucât ziua de 16 a fost sărbătoare

127. Preotul Simion Balint din Roșia Montană, înaintează răspunsul său la punctele acuzatoare anunțate pe pagina 250, conform căruia:

a. Nu neagă că a fost cu petițiunea adusă de Buteanu, în mai multe localități, pentru obținerea semnăturilor, dar n-a știut că aceasta ar fi fost interzis și, dacă la adunarea unde i s-a trasat această sarcină, ar fi fost atenționat de către prim judele din Abrud să nu se amestece, sigur n-ar fi făcut acest lucru.

b. Neagă că, la adunarea de la Câmpeni, ar fi vorbit umilitor despre națiunea maghiară, ceea ce nici n-a reieșit în general din declarații și, din această cauză, nici nu poate răspunde la această acuzație.

c. La fel neagă și aceea că, la aceea adunare, ar fi vorbit despre baterea unui episcop român de către un rege maghiar și despre ducerea pe umeri a unui superintendent de către 4 protopopi români.

d. Recunoaște că a amintit diferențele dintre salariile preoților, dar, după cum mărturisește el, această problemă a ridicat-o pentru a ajuta ideea uniunii cu Ungaria - susținând că, dacă Ardealul se va uni cu Ungaria, atunci preoții disuniților vor avea salariu la fel cu preoții de celelalte confesiuni.

e. Recunoaște depunerea jurământului, dar nu și faptul că, la înființarea gărzii civile, ar fi spus că jurământul nu este valabil.

f. Nu recunoaște că ar fi îndemnat pe cineva la nesupunere față de directorul de poliție.

În această parte dorește confruntare.

Nu neagă că a urgentat alegerea unui nou director de poliție la Roșia Montană, la aceasta a fost îndemnat de un gest greșit și provocator al directorului de poliție de acolo, Vinkler János junior care, citind poporului adunat în fața ridicăturii de scândură din piață, o tipăritură referitoare la corupția survenită din partea sașilor din Sibiu ce instigau împotriva uniunii, a zis că preoții români, nu peste mult timp, vor atârna pe spânzurătoare – i-a făcut hoți și șmecheri pe români și a amenințat inculpatul că-l va alunga din Roșia Montană.

h. În parte recunoaște că l-ar fi criticat pe prim-judele Nagy Károly, pe directorul de poliție, Diószegi Sámuel și pe consilierul Konk Lajos – cunoscând procedura lor greșită – dar, în parte, neagă și dorește o confruntare în această problemă.

i. Neagă că i-ar fi îndemnat pe cetățenii români înrolați în garda cetățenească la părăsirea gărzilor.

k. La fel neagă ținerea adunărilor secrete și dorește confruntare în acest sens.

l. Nu recunoaște deosebirea făcută între fasole și carne, dorește confruntare în această privință.

m. Nu recunoaște nici faptul că s-ar fi lăudat cu propriu-i curaj și propria-i putere /forță?/ și dorește și în acest sens confruntarea.

n. Nu recunoaște că, în cazul arestării lui, nu ar garanta pentru răscoală - și dorește cu privire la aceasta să fie confruntat.

o. Nu se poate constata că ar nega intenția de a evoca situația din timpul lui Tuhutum.

p. Neagă declarația lui făcută în legătură cu numirea regelui român.

q. La fel /neagă/ și atacarea acelor care au purtat panglica națională maghiară.

r. La fel și /acele cuvinte/ că oricine ar putea regreta simpatia față de maghiari.

s. La fel și faptul /neagă/ că ar fi umblat noaptea gălăgios și ar fi numit șmecheri pe maghiari.

t. Nu recunoaște corespondența lui cu cei agitați din Câmpeni și, cu privire la aceasta, dorește să fie confruntat.

u. Nu recunoaște că s-ar fi pronunțat în legătură cu Kossuth Lajos ca rege.

v. Nici faptul că s-ar fi împotrivit, sub litera **p.p.p.**, uniunii Transilvaniei cu Ungaria.

Acest răspuns va fi folosit în exprimarea părerii.

128. Preotul greco neunit, *Ilie Cojocar* din Roșia Montană, la punctele acuzatoare ce i s-au adus pe pagina 254, răspunde următoarele: nu poate să recunoască drept adevăr acea acuzație că el, înjurându-i pe maghiari, i-a amenințat

cu răscoala generală a românilor, căci asemenea comportare nu-i este proprie. De altfel, slab fiind și îmbătându-se ușor, a fost într-o asemenea stare /de ebrietate/ și, atunci când i s-a atribuit lui amenințarea amintită, recunoaște că:

cu ocazia înființării gărzii naționale la Roșia Montană s-au înrolat foarte mulți români.

b) Preotul Simion Balint din Roșia Montană, după întoarcerea lui de la Blaj, l-a îndemnat pe inculpat ca duminica următoare, ținând un discurs către credincioșii lui, să-i someze să nu păstreze jurământul făcut cu maghiarii, iar cei care s-au înrolat în garda națională să iasă de acolo.

c) Simion Balint, adunând în cimitir atât pe cei de religie neunită, cât și pe cei greco-neuniți, s-a adresat lor cu un discurs și i-a pus să depună jurământ.

d) La urgentarea schimbării directorului de poliție, poporul de acolo a fost îndemnat de preotul Simion Balint.

e) După ce s-a stabilit aici Butianu, imediat au început mișcările și neliniștea cu punctele lui.

f) La adunarea românească ținută în școala uniților, Butianu a vorbit mai întâi ca agitator împotriva ungarilor, amintind că ei, vrând să facă din români maghiari și-au bătut joc, căci i-au obligat pe români să ridice și să ducă cu scaun în sala de consiliu pe episcopii maghiari.

g) Inculpatul n-a îndrăznit să facă nimic de capul lui, a făcut ce i-a poruncit Gritta; acesta, fiind bogat, a declarat că nu se teme de nimeni și inculpatul va fi preot la Roșia Montană numai până când va vrea Gritta.

h) Gritta s-a mai lăudat că va comanda tunuri numai să-și revină din boală.

i) Din ordinul lui Gritta s-au pus și steagurile străine pe turnul bisericii neunite din Roșia Montană.

k) Simion Balint a mărit agitația, cântând seara cu elevii săi pe străzi versuri și cântece românești – sub **q.q.q.**

Și acest răspuns va putea fi folosit la pronunțarea părerii.

129. Preotul disunit Ioan Patița din Câmpeni, la punctele acuzatoare înfățișate pe pagina 351, își spune răspunsul în cele ce urmează:

a) Ioan Corcheș, casierul eparhiei disuniților de acolo, Nicolae Corcheș *curator, iar inculpatul fiind controlorul, la sfătuiri legate de aceste funcții, s-a prezentat de mai multe ori la frații amintiți, dar în alte sfătuiri secrete, nelegale, nu s-a amestecat și dorește confruntare în această privință.*

b) Din ordinul consiliului bisericesc a anunțat în biserică faptul că, la adunarea de la Blaj, pot merge cei inteligenți, oamenii cinstiți și cumpătați, dar că auditorii au interpretat greșit – aceasta nu este eroarea inculpatului.

c) Nu recunoaște că ar fi fost ajutorul preotului Simion Balint din Roșia Montană și al avocaților Ioan Butianu și Iancu Avram junior, ba din contră susține că numiții indivizi nici nu au fost pe la casa lui; de fapt inculpatul a somat întotdeauna pe auditori la liniște și supunere. El cere ca auditorii lui să fie interogați în acest sens, iar acest răspuns, sub literele **r.r.r.**, va fi folosit la formarea părerilor.

130. Preotul greco-neunit din Cărpiniș, în legătură cu circumstanțele scrisorii pomenite la pagina 377, răspunde: acel conținut din scrisoarea /despre care pretinde

că e pierdută/ și pe care i-a trimis-o Nicolae Corcheș care prevedea că răscoala din 19, 20 iunie să fie atribuită ungurilor – l-a omis din scrisoarea expediată comisiei aflată sub literele **c.c.c.**, nedorind să provoace prin aceasta o nouă agitație. Iar procedura lui Iancu Avram junior de aceea a dorit s-o înfrumusețeze, căci a fost înștiințat că răscoala din 20 iunie a fost liniștită, iar aceasta ar fi fost, în întregime, opera lui Iancu Avram.

Răspunsul, adică declarația fără forță a lui *Ioan Corcheș* sub **r.r.**

Răspunsul, adică declarația fără forță a lui *Petre Ioanete*

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Iosif Șuluțiu*,

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Teodor Tioc*, sub literele **c.c.**

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Samoilă Morar*, sub **l.l.**

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Ioan Dandea*, sub **m.m.**

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Iosif Moga*, sub **a.a.** și **q.q.**

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Gheorghe Ilisia*, sub **z.z.**

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Teodor Cristea* sub **k** și **k.k.**

Răspunsul, adică declarația fără forță al lui *Balia Gheorghe* sub **n. n.**

Răspunsurile, adică declarații fără forță, vor fi folosite cu ocazia prezumției.

131. Adresa prezidențială nr. 1899 din a.c. a președinției guberniale, prin care aduce la cunoștința comisiei că, în urma adresei sale înaintate la 11 iunie a.c. sub nr. 85, comandantul militar suprem a fost rugat să intervină la comandamentul cetății din Alba Iulia pentru detașarea neîntârziată, la cererea comisiei, a unei unități militare formate din 200 de soldați din regimentul Baron Siwkovich. Aceasta era necesar în vederea încasării premiilor cuvenite armatei detașate în ajutorul comisiei pe timpul activității ei în acest ținut de la localitățile care refuzau plata acestora, *sub literele t.t.t.*

Servește pentru luare la cunoștință și, în caz de nevoie, pentru conformare.

132. Adresa președinției guberniale nr.1843 din a.c. prin care s-a luat la cunoștință raportul comisiei referitor la incidentele neplăcute dintre soldații secui și cei din regimentul Siwkovich prin care i se ordonă comisiei să termine cât mai curând ancheta; *sub literele u.u.u.*

Comisia își dă toată silința să-și termine activitatea cât mai curând.

133. Vicecomitele Pogány György cere ordonarea deplasării armatei de aici, sub comanda lui, în vederea încasării, pe localități, a plăților premiilor cuvenite armatei, care au fost refuzate *sub literele v.v.v.*

Pentru deplasarea neîntârziată în scopul amintit s-a făcut încă ieri comanda la compania regimentului Siwkovich staționată aici.

134. S-a luat interogatoriul fără forță al chelarului comitatens arestat, Iosif Șterca-Suluțiu din Câmpeni; *sub literele X.X.X.*

Până la eliberarea pe cheazășie a lui Iosif Șterca Suluțiu, procesul verbal se pune la anexe.

135. S-a luat interogatoriul fără forță al învățătorului arestat, Petre Ioanete din Câmpeni, *sub literele y.y.y.*

Până la eliberarea pe cheazășie a lui Petre Ioanete, procesul verbal se pune la anexe.

136. În urma raportului vicecomitelui, trimis în ajutorul comisiei, conform căruia pentru încasarea cheltuielilor armatei de la localitățile care au refuzat plata acestora e nevoie de forță militară mai mare decât armata ce i s-a dat, s-au făcut următoarele demersuri oficiale către comandamentul cetății regale Alba-Iulia.

Prin adresa prezidențială nr. 1899 a.c., această comisie este îndrumată să folosească forța militară mai numeroasă pentru încasarea soldei de execuție a armatei ce s-a străduit a restabili, în acest ținut, liniștea și ordinea publică, de la localitățile care au îndrăznit să refuze plata acesteia – și, în caz de nevoie, să aștepte această forță militară din Alba-Iulia. Și cum această stare de nevoie a survenit conform raportului făcut în fața comisiei de către domnul vice-comite rugăm onoratul comandament de cetate să binevoiască a trimite aici urgent o armată formată din 200 de soldați din regimentul de infanterie Baron Siwkovich.

137. Se trece în procesul verbal scrisoarea avocatului Avram Iancu, din 20 iunie, către preotul din Vidra în care face apel la poporul de acolo să vină repede înarmat la Câmpeni, iar cine neglijează a se prezenta, sufletul aceluia va da socoteală atât pe lumea aceasta, cât și pe cealaltă lume; *sub literele z.z.z.*

Se pune la anexe.

138. Se trece în procesul verbal scrisoarea de garanție (chezășie) a minerului arestat Kis István Pistuka din Abrud; *sub literele a.a.a.a.*

Kis István se eliberează pe chezășie; scrisoarea de chezășie se pune la anexe.

139. Se trece în procesul verbal scrisoarea de chezășie pentru cetățenii arestați Csányi János și Horváth András din Abrud; *sub literele b.b.b.b.*

Csányi János și Horváth András sunt eliberați pe chezășie; scrisoarea de chezășie se pune la anexe.

140. Se aduce în fața comisiei Niculae Hacman care, potrivit depozițiilor martorilor 114, 115, 122, 123 s-a fălit că îi va tăia pe abrudenii cu coasa lui îndreptată; interogată cu privire la această acuzație, el neagă.

Cu toată negarea sa, neputând îndrepta fărădelegea comisă, se pune sub pază.

141. Comisia dorind să cerceteze proveniența semnalului și zarvei din 19 iunie a.c. din munții Albacului, a fost adus în fața comisiei Dumitru Onieci din Abrud, căruia Mit Todea i-a spus de sosirea soldaților străini în munți. Acestuia i-a menționat *Iuon Sârbia, acestuia Iuon Triff și Molnar Furici și, în sfârșit, acesta afirmă că lui i-ar fi spus Niculai Triff*, dar pe acesta din urmă comisia nu l-a putut interoga, deoarece numitul Niculai Triff a fost bolnav, după cum a anunțat judele Ispâr Todea din Albac. De altfel, potrivit expunerii judeului amintit, el l-ar fi interogată pe Niculai Triff despre această împrejurare, dar acesta a afirmat că nu știe nimic despre asta.

De această împrejurare se va ține cont când comisia își va formula părerea.

142. S-a adresat următorul apel către consiliul din Abrud;

Conform adresei prezidențiale nr. 1757 din 1 iulie a.c. a Măritului domn Conte Guvernator către comisia /de anchetă/ s-au calculat din banii reprezentând cheltuielile de întreținere și a premiului ce se cuvine peste salariul armatei detașată în ajutorul comisiei pe timpul activității ei în localitate și în acest ținut. Adică 310 forinți pentru românii din Roșia Montană care, în parte, au declanșat și, în parte, au alimentat mișcările românești din acest ținut. Ceea ce se comunică nobilului consiliu

cu scopul de a lua imediat măsuri pentru încasarea neîntârziată a acestei sume de bani cu care a fost însărcinat vice-comitele Pogány György, detașat pe lângă comisie, iar, în cazul refuzării plății, să nu precupețească a lua legătura oficial cu amintitul vice-comite în vederea în casării sumei cu forță militară.

Abrud, 18 iulie 1848

143. Din considerentul unei împrejurări excepționale se înregistrează depozițiile următorilor martori:

Al douăsutenouăzecișioptulea martor, Szürecsik József, miner din Roșia Montană, romano-catolic, de 27 de ani, căsătorit și al douăsutenouăzecinouălea martor, soția lui Szürecsik József, Treji Conta, greco-catolică de 22 de ani, după jurământul depus mărturisește că, acum trei săptămâni, spre seară, în jurul orei opt, i-a văzut pe Jánki János, fiul lui György, pe Sándi Pali, Újszékely János și pe Jánki Ferenc, membrii gărzii civile de acolo, mergând spre casa lui Nicolae Hitvan care, de pe prispa casei sale, l-a întrebat pe Gothárd András de ce umbla pe stradă, căci este deja seară și n-ar fi fost voie să umble. Gothárd András le-a atras atenția membrilor gărzii, numiți mai sus, care veneau chiar după el, că Nicolae Hitvan își bate joc de ei. La care membrii gărzii i-au spart poarta acestuia, ceea ce am văzut și noi; după asta am auzit strigăte și ne-am grăbit acolo, dar până când am ajuns acolo, Niculai Hitoan a fost deja rănit, pe care eu, Szürecsik József, l-am ridicat de pe pământ și l-am dus în casă, gândind că a și murit. Iar pe membrii amintiți ai gărzii, așa pe Jánki János cu sabia scoasă, pe Sándi Pali, Újszékely János și Jánki Ferenc cu arme, i-am văzut fugind cu sufletul la gură de la Nicolae Hitvan. Când am intrat în casă ne-au spus soția și soacra acestuia că Jánki János l-a tăiat cu sabia pe Nicolae Hitvan, iar ceilalți îl loveau cu puștile.

+ Szürecsik József
+ soția lui Szürecsik József, Conta Trési

144. Se înregistrează scrisoarea de chezășie a proprietarului de mină arestat, Ioan Cioara, din Roșia Montană, *sub literele c.c.c.c.*

Ioan Cioara se eliberează pe chezășie, iar scrisoarea de chezășie se pune la anexe.

145. Se înregistrează scrisoarea de chezășie a cetățeanului arestat Vind János din Abrud, *sub literele d.d.d.d.*

Vind János se eliberează pe chezășie, iar scrisoarea de chezășie se pune la anexe.

146. Se înregistrează scrisoarea de chezășie a lui Nicolae Hacman din Câmpeni, arestat, *sub literele é.é.é.é.*

147. Se înregistrează angajamentele arestaților Iosif Șuluțiu, chelar din Câmpeni și Petre Ioanete, învățător tot de acolo; *sub literele f.f.f.f.*

Iosif Șuluțiu și Petre Ioanete sunt eliberați în urma acestui angajament, iar scrisoarea de angajament se pune la anexe.

148. Se înregistrează scrisoarea de angajament a învățătorului acuzat, Nicolae Bengescu din Abrud, *sub literele g.g.g.g.* Se pune la anexe.

149. Adresa comandamentului militar de cetate din Alba Iulia prin care aduce la cunoștința comisiei de anchetă că, în 19 a lunii curente, a pornit din Alba Iulia spre Abrud o unitate militară formată din 53 de inși, sub comanda unui ofițer care trebuie să sosească aici în data de 21.

Servește pentru luare la cunoștință; în continuare se vor adopta măsuri, potrivit împrejurărilor ivite, de către Nemegyei János, căruia i s-a predat prezenta adresă pentru folosință oficială.

150. După prezentarea și analiza acestora urmează

Concluziile comisiei de anchetă

Este de netăgăduit că, în ultima vreme, agitația a fost mare la Abrud, Câmpeni și în localitățile vecine, dar și mai mare a fost neîncrederea și înstrăinarea între maghiari și români. Acestea au apărut ca urmare a activității câtorva instigatori fără astâmpăr.

Dar înainte de a începe judecarea instigătorilor, comisia consideră necesară prezentarea sumară a ultimelor evenimente:

La Abrud, Roșia Montană și Cornea a domnit, înainte de 1847, cea mai bună înțelegere și comunicare între locuitorii maghiari și români de acolo pentru că, după cum mărturisește al 23-lea martor, n-a fost înmormântare, nuntă, distracție de carnaval sau petrecere de vară la care n-ar fi participat, în mod egal, ambele națiuni, fără deosebire de religie și de naționalitate.

Dar de atunci încolo, românii au început să se retragă, să protesteze, să-mi compătimească națiunea din cauza oprimării. Semnele acestora s-au manifestat mai ales când, la dieta din 1847, națiunea germană a luat în discuție oprimarea românilor; pe care a atribuit-o națiunii maghiare, conform depoziției martorului 35. Deja atunci au început să declare că națiunea română trebuie ori prin luptă să-și redobândească vechea poziție, ori să moară vărsând sânge. Au fost suficient slugile domnilor proveniți din slugi; pe ei, fiecare națiune a vrut să-i oprime și îi oprimă și în prezent: martorul 35.

Semne de înstrăinare față de națiunea maghiară au manifestat românii deja în aceea perioadă prin faptul că, deși la Abrud există avocați cu prisosință, ei au adus un avocat anume pentru ei în persoana lui Ioan Buteanu. Acestuia i-au asigurat, pe bază de subscriere, un salariu anual de 60 de monezi de aur și au anunțat în bisericile lor ca românii aflați în litigii să i se adreseze lui; martorul 23.

Apoi au urmat evenimentele din martie a.c. din ambele țări maghiare, la știrea cărora Ioan Buteanu s-a înființat dintr-o dată la Cluj și acolo a tras la cunoscutul Micaș, după martorul 23. Iar după martorul 32, după ce a deliberat cu numitul Micaș și cu un funcționar cameral pe numele Szöts (Suciu), ei trei au formulat câteva puncte care cuprind doleanțele -națiunii române. Cu astea s-a întors la Abrud și a zvonit în adunarea română ținută atât aici în 3 aprilie, cât și la Câmpeni în 6 aprilie că ele au fost acceptate și aprobate la Cluj în marea adunare românească ținută sub președinția episcopului Lemeni, conform depozițiilor martorilor 1, 28, 32, 35 și a

răspunsului de *sub literele q.q.q.*: adăugând că el ar fi însărcinat de forurile superioare să străbată cu aceste puncte petiționare întreaga țară și să strângă iscălituri, martorii 32 și 73.

Lui Buteanu i s-au alăturat preotul greco-catolic Simion Balint din Roșia Montană care, după martorul 35, s-a evidențiat deja dinainte în neastâmpăr.

Aceștia doi, în înțelegere, au ținut în 3 aprilie la Abrud și în 6 aprilie la Câmpeni adunările populare românești deja cunoscute.

Adunarea din Abrud a decurs liniștit, dar nu și adunarea din Câmpeni, căci *Buteanu și Simion Balint*, care din partea adunării din Abrud au fost delegați să îndeplinească o misiune apostolică, au vorbit la Câmpeni *instigator, înjosind națiunea maghiară*; mai ales *Simion Balint* care, după martorii 25, 26, 32, 68, 75, 87 și 119 a vrut să înstrăineze poporul român de națiunea maghiară cu afirmațiile sale că, în vremuri trecute, un rege maghiar a pus pe un episcop român să fie bătut cu 25 de bate sau, cu ocazia unui sinod, 4 protopopi români au fost siliți să poarte pe umeri un superintendent protestant; că preoții ortodocși n-au niciun salariu, pe când preoții maghiari au salarii care ating miile.

Si Buteanu, după martorii 19, 22, 23, 38, 34 și 35, *n-a urmărit altceva decât înstrăinarea națiunii române de cea maghiară cu afirmațiile sale că uniunea cu Ungaria ar fi doar politică josnică și că, prin ea, națiunea maghiară vrea să înșele națiunea română*.

De acestea mai ține și faptul că ajutorul numiților, cu merite și intenții asemănătoare, avocatul Avram Iancu jr. a promis poporului român munți de aur, făcându-l să creadă că are drept exclusiv asupra pădurilor, pășunilor și a tuturor veniturilor regale, iar el le va dobândi, numai să i se alăture; martorii 140, 159, 160, 161, 197.

Tânărul Avram Iancu a mai spus că, dacă maghiarii nu consimt cu frumosul revendicările, el le va dobândi prin forță; cu altă ocazie a declarat chiar că el nu cere nimic de la maghiari, el va lua totul cu forță pentru sine și pentru poporul său; martorii 75, 82 și depoziția blândă de sub r.r.

A ținut și ține națiunea română în agitație, la fel și acea parte a petiției în care se revendică deputați și funcționari din rândul națiunii lor, cât s-ar cuveni pentru întreaga națiune proporțional cu numărul populației românești.

Într-o astfel de stare de spirit i-a găsit pe românii din provincie adunarea de la Blaj din 30 aprilie și 15 mai; de unde, după ce s-au întors Buteanu și Simion Balint, iritația și înstrăinarea între națiunea maghiară și română a tot crescut, mai cu seamă la Abrud și Roșia Montană.

Căci românii s-au retras din gărzile civile, la Abrud din îndemnul lui Buteanu, iar la Câmpeni, în urma uneltirilor lui Simion Balint, martorii 6, 21, 26, 29, 30, 32, 35, 37, 38, 39, 73, 103, 104.

Tot atunci, românii din orașul amintit au început să poarte cocarde în culorile muscalilor, iar pe turnurile bisericilor românești au arborat drapelul muscalești martorii 12, 34, 35.

De asemenea, după adunarea de la Blaj, Simion Balint i-a pus pe românii din Roșia Montană să jure pe fidelitatea față de împărat și pe susținerea națiunii române; martorii 2, 5, 6, 7, 21, 53, 61.

Tot Simion Balint, adunându-i pe românii din Roșia Montană, i-a instigat să-și ceară, în locul directorului de poliție Vinkler János jun., un director de poliție român și, în acest scop, el personal a condus poporul adunat, în grup, la consiliul din Abrud, unde a prezentat foarte vehement cererea lor; martorii 5, 6, 15, 16, 17, 21, 28, 34, 35, 54, 61, 79, 80.

Românii au început să răspândească zvonul că maghiarii vor să-și pună un rege calvin; martorii 16, 21, 24, 28, 29, 136.

S-a mai spus că acei 16 indivizi, care cu ocazia adunării de la Blaj au umblat încontinuu printre popor, printre ei Bărnăuțiu, Cipariu, Buteanu, Nemeș, Alexandru Pop și Iancu, au fost canceliștii împăratului; martorul 23.

S-a spus că maghiarii i-au înșelat destul pe români, martorii 36, 37, 73 și 104.

Locuitorii domeniului Câmpeni au refuzat prestarea serviciilor urbariale încă înainte de eliberarea lor și au atacat pădurile interzise.

Învățătorul ortodox din Abrud, Nicolae Begnescu, a început să învețe pe copii să pronunțe cuvântul maghiar, pe care-l spuneau până acum „ungur”, „maghiar”, iar copiii îl pronunțau „măgar”, ceea ce înseamnă „szamár”, martorii 23, 105, 133.

Pe lângă acestea n-au lipsit nici amenințările cum ar fi:

S-a spus că răscoala românilor de acum va fi mai mare decât cea din anul 1784; martorii 14, 15, 84.

Că românii nu se tem de maghiari, căci ei au arme și la Câmpeni, dar și tunuri, martorul 29.

Că pe fiecare maghiar vin 100 de români, martorii 86, 128.

Că, până acum, maghiarii îi călcau pe români pe cap, dar de acum românii îi vor călca pe maghiari, martorul 90.

Că i-a luat dracu pe maghiari, căci au căzut din nou în mâna românilor; martorii 53, 65.

Că orașul Abrud va fi asaltat de poporul din munți: carne și supă maghiară va fi mâncarea românilor; nu va rămâne în viață niciun bărbat maghiar, iar evenimentul din Mihalț îl va plânge și copilul maghiarului; după depoziția martorilor 23, 59, 75 și 105.

În urma acestora și a altor amenințări asemănătoare, respectiv în urma agitațiilor, consiliul din Abrud a solicitat de la guvernul regal o comisie de anchetă, *pe lângă acest ajutor militar pentru asigurarea liniștii, ordinii, a averii și a persoanei*. Dar nici după solicitarea și sosirea acestora nu au încetat agitațiile, n-au încetat lăudăroșeniile, amenințările, deoarece s-a făcut afirmații: că românii se predau, până când soldații sunt aici, dar când ei vor pleca, vor ști ei ce să facă, martorii 109, 110, 121, 252,

că armata n-a fost ordonată aici de către împărat, ci a venit doar din ordinul micului rege și, din cauza aceasta, românii nu li se alătură maghiarilor, cu atât mai mult cu cât, dacă află muscali, care vor intra dinspre Crișul Negru și îi vor omori; martorii 110, 132.

că, dacă Simion Balint ar fi prins, vor fi și alți 100 de oameni care i-ar lua locul, martorul 112.

Că, din Câmpeni, au adus două căruțe de smoală din munți cu scopul de a o folosi cu ocazia izbucnirii /răscoalei/ amestecată cu praful de pușcă; martorul 57.

că nu se vor răscula numai cei din sate, ci și cei din Roșia Montană; martorii 97, 98, 99, 100, 101, 128.

că secuii n-ar fi soldații împăratului, martorul 133.

că aici nu va fi pace până când, pe turnuri, în loc de cocoș nu va fi cruce; martorii 106, 117.

că românii nu se vor potoli până când nu-și vor spăla mâna în sânge maghiar; martorii 107, 108.

că, dacă nu li se vor restitui pădurile, va fi fericit acela care rămâne în viață; martorii 111, 112.

că abruđenii vor fi tăiați cu coasele îndreptate; martorii 114, 115, 122, 123.

că românii vor plăti înapoi maghiarilor atutul; martorul 116.

că, nu peste mult timp, românii vor primi un rege român și acela va fi Șaguna; martorii 37, 129, 130.

că italienii, francezii și românii din cele două țări românești sunt gata să-i ajute pe românii de aici, martorii 32.

că ei nu acceptă armata secuiască, martorii; 114, 115, 122, 123, 127.

că, de fapt, câțiva indivizi de origine românească, care țin cu ungurii, nu vor trăi decât două săptămâni, martorii 54, 62, 64.

că meșterul croitor de acolo, de origine maghiară, care s-a stabilit la Câmpeni, a fost alungat cu adevărat de către Tioc Vasilie și, din cauza aceasta, el a fost nevoit să se mute la Abrud, sub punctul 74, pagina 308 din procesul verbal.

Între agitațiile și amenințările amintite a avut loc, la 9 iunie a.c., apariția îndrăzneată a lui Avram Iancu jun. la târgul anual din Câmpeni care, sub motivul că maghiarii și secuii înjunghie, omoară cu baionetele pe români la fiecare pas unde-i găesc că batjocoresc fecioarele și, pe urmă, le înjunghie, a făcut apel ca o căpetenie independentă, la poporul de la sate să-și procure, în termen de 3 zile, orice fel de arme și să se adune peste o săptămână la Câmpeni ca el să vadă atunci rezultatul ordinului său; martorii 25, 31, 32, 33, 57, 63, 66, 69, 72, 75, 82, 83, 85, 86, 92, 94, 102, 127, 140, 141, 143, 155, 158, 162, 163, 196.

Vestea acestui apel s-a răspândit și în comitatul Cluj; după punctul u. și în comitatul Zarand; după punctul k., unde instigatorul din Vidra, pe numele Teodor Cristea, a vrut să-i de termine pe românii de acolo ca, în 17 iunie, toți să se ridice cu arme, furci și topoare și să-i omoare pe unguri.

Tot pentru asta a făcut apel, în vremea de față, către românii din ținutul Băii de Arieș și notarul Iosif Moga, martorii 225, 226, 227.

Adunarea înarmată a poporului din munți fixată de tânărul Avram Iancu pe 17 iunie care, în urma măsurilor luate de comisie, n-a avut loc, dar numai pentru ca peste câteva zile să se producă o demonstrație mai mare.

De altfel, în 19 iunie, la hotarul localității Albac, vecină cu comitatul Bihor, printre mari strigăte de alarmă s-a iscat zvonul că au sosit ceva soldați străini de peste muntele numit Pietroasa care au și tăiat 6 boi. Această știre s-a răspândit pe de o parte prin strigătele de alarmă de pe un munte pe alt munte, din sat în sat, pe de altă parte prin Zsoldes sau Konczor Lup din Albac, trimis în urma înștiințării sale de către judele Ispas Todea din Albac la judele nobiliar, în localitățile din drumul său; toți oamenii au pus mâna la arme și răscoala a devenit generală până la Câmpeni și mai jos până la Bistra.

Această mișcare înarmată și spaima provocată de ea s-a potolit în 20 iunie spre amiază când s-au întors comisarii din Câmpeni trimiși pentru a cerceta dacă știrile răspândite sunt adevărate și au adus vestea că știrea răspândită nu s-ar fi adevărit și ar fi fost numai născocire; martorii 71,72.

Tot în aceeași zi după masa, tânărul Avram Iancu a intrat la Bistra la Bisztrai Sándor, unde a rămas până spre seară. Atunci a plecat de acolo, dar abia a avut loc aceasta că, la Câmpeni, s-au reînnoit strigătele de alarmă dinspre munții Bistrei; martorul 187. Aceasta a fost urmată de baterea clopotelor în dungă și acțiunea în fapt a lui Avram Iancu cel tânăr care, scriind cu Nicolae Corcheș din Câmpeni tot felul de bilețele, adus la cunoștința poporului că au sosit, întradevăr, soldații dinspre Valea Bistrei și s-au ascuns în pădure; cere să se pornească în căutarea acestora, ba chiar poruncește anume sub pedeapsa de 500 de florini renaniani ca fiecare să se ridice înarmat; după martorii 159, 188 și a biletelor notate și interceptate la literele **v, a.a.a., b.b.b., c.c.c.**

Această mișcare s-a răspândit și mai mult decât cea precedentă, după martorul 33, deoarece au participat și locuitorii din Bulzești din comitatul Zarand. Pe de altă parte s-au răsculat mai jos de Bistra cei din Lupșa, din Baia de Arieș și din mai multe localități de pe cursul Arieșului; după martorii 208, 209, 210, 211, 212, 213 și mai mulți alții, care prin bilețelele amintite, au fost toți somați să meargă în ajutorul Câmpeniului. Astfel au și pornit în multe grupuri, dar unii au mers numai până la Lupșa, alții până la Bistra și acolo, aflând ca zvonul n-a fost adevărat, s-au întors, după martorii 212, 213, 214, 216, 229, de la 230 până la 239.

Cu prilejul pomenit, notarul Iosif Moga din Baia de Arieș, conform scrisorilor sale de sub literele **y** și **q.q.**, precum și a martorilor 208, 212, 213, 214, 219, 223, 225, 226 și 240, a pornit spre Câmpeni și Bistra care au fost, încă înainte, somate de el pentru înarmare, dar întâlnindu-se cu poporul care se întorcea de acolo, l-a condus la Baia de Arieș, l-a așezat în joacă în coloane militare și, cu pălăriile scoase și cu mâna dreaptă ridicată, a făcut poporul să jure că nu-l va părăsi până la ultima picătură de sânge; martorii 217, 218, 219, 220, 221 și 222.

Tot pomenitul notar, cu câteva zile înainte, când a adus la cunoștința poporului desființarea relațiilor urbariale, a instigat poporul să nu se mulțumească cu scutirea obținută, ci să revendice și pădurile și veniturile regale; martorii 210, 212, 213, 217 și 240.

De unde și de la cine a pornit avertizarea și strigătul de alarmă care a provocat acțiunea din 19 iunie a.c. comisia n-a putut descoperi, cu toată procedura ei riguroasă, deoarece din ordinul judei din Albac a fost trimis să-i dea de știre judei nobiliar Zsoldes alias Konczor Lup, căruia această veste i-a fost spusă de Niculai Rus, acestuia de Dumitru Onieț, acestuia de Mit Todea a lui Spiridon și Iuon Sârbia. acestora de Iuon Trif, acestuia de Niculai Trif, toți locuitori din Albac, dar acesta din urmă, fiind bolnav, comisia nu l-a putut aduce în fața sa și nici interoga. De altfel judele din Albac, Ispas Todea, potrivit raportului său, l-a interogat pe Niculai Trif. dar acesta a negat ca Iuon Trif i-ar fi spus o astfel de veste și, în felul acesta, dacă la o confruntare făcută după însănătoșire, Niculai Trif ar continua să nege, atunci Iuon Trif ar rămâne răspunzător pentru stârnirea întregului zvon.

Și inițiatorul acțiunii din 20 iunie a rămas, în mod asemănător, în obscuritate, de altfel martorul al 71-lea, Dionisie Popovici mărturisește că lui, în ziua aceea spre seară, întâi luon Neag din Câmpeni, apoi Vasilie Motora i-au spus că au văzut pe soldați sosind dinspre muntele Bistra, dar la confruntare, la pagina 282, luon Neag neagă acest lucru, iar Vasilia Motora, la pagina 305, îi explică faptul că el a văzut dinspre muntele Bistra mișcându-se ceva alburii și, deoarece pe de o parte a fost amurg, iar pe de altă parte, din cauza spaimei n-a văzut nici bine, a crezut că sunt soldați îmbrăcați în ceva haine albe, dar mai târziu și-a dat seama că au fost oi.

Care a putut fi scopul real al acestei acțiuni, comisia nu i-a putut da de urmă, numai că, în spatele ei, se ascund planuri viclene și periculoase, aducătoare de primejdii sau că tânărul Avram Iancu, care de altfel ar fi urmat indicațiile comitetului român din Sibiu, potrivit depoziției martorului al 25-lea și a interogatoriului de sub literele y.y.y. a vrut să afle pe ce forță primă poate conta în cazul unui eventual apel făcut; se justifică, prin următoarele împrejurări:

a) A doua zi, și anume în 20 iunie, abia s-a îndepărtat Avram Iancu de Bistra, că s-au și auzit din munții Bistrei strigătele de alarmă.

b) El a dat atunci ordin pentru înarmare, sub pedeapsă de 500 de florini renanieni.

c) Această acțiune a fost organizată împotriva soldaților secuiei, potrivit martorilor 25 și 82, iar după martorii 37, 71, 72, 74, 85, 87, 91, 93, 140, 143, 162, 164 și 204, în general împotriva armatei și, dacă atunci din întâmplare, sosea în acest ținut armată, s-ar fi soldat cu o ciocnire sângeroasă.

d) După depoziția martorului al 198-lea, toată acțiunea ar fi fost proiectul și opera lui Avram Iancu junior.

e) În 21 iunie, când poporul a ostenit din cauza spaimei, Avram Iancu personal a dispus poporului ca, de acum încolo, să nu se miște nici la strigăte de alarmă, nici la baterea clopotelor în dungă până când nu vad ordinul lui și pecetea sa din lemn de brad, după depoziția fără forță de sub r.r. și a martorilor 199 și 207.

f) După martorul al 157-lea, muncitorii vorbeau între ei la plutărit că, în scopul și în taina acțiunii petrecute în zilele precedente, puțini au fost inițiați și că numai lui Avram Iancu jr. se poate mulțumi că, în 19 și 20 iunie, nu au pierit toți aceia care nu sunt români.

g) După martorul al 194-lea, în noaptea de 20 iunie, au fost îndemnați la acțiune cu acel ordin al lui Iancu cu mențiunea că cine nu se prezintă cu armă, să-i fie incendiată casa, iar el să fie omorât.

h) Și scrisorile lui Buteanu, anexate sub b și o, adresate lui Nicolae Boer și Simion Balint arată că, aceste mișcări, au fost dinainte planificate, căci, în prima scrisoare, menționează că toată speranța este în locuitorii din munți, mărinoși și de ispravă, iar în a doua face apel la Iancu să facă tot posibilul să pregătească dinainte poporul, căci nu știm ce ni se va întâmpla azi-măine.

i) Legat de aceasta este acțiunea lui Iosif Moga din Baia de Arieș care, potrivit martorilor 225, 226, 227, a făcut în prealabil apel către popor, cu două săptămâni înainte de 20 iunie, să se înarmeze pentru mai târziu și anume la 19 și 20 iunie, sub pretextul născocit că, în munți, se află oameni răi.

k) După scrisoarea preotului din Cărpiniș, Nicolae Fodor, către preotul din Câmpeni, Ioan Patița, scrisoare anexată sub d.d.d au vrut să arunce motivul și planul

acțiunii în discuție asupra maghiarilor, iar, pe de altă parte, să aplaneze și să mușamalizeze influența și acțiunea tânărului Avram Iancu în această privință.

La această acțiune înarmată au participat toate localitățile așezate pe Arieș în ținutul Băii de Arieș, cu excepția uneia ceea ce se poate atribui numai acțiunii energice a notarului localității Békési Ignac, potrivit punctului 84 de pe pagina 347 a procesului verbal.

În 29 iunie a.c., judele primar al orașului Abrud a prezentat comisiei o scrisoare anonimă găsită în acea zi dimineată pe fereastra unui cetățean, în care se atrage atenția că, în timp ce soldații vor merge la Câmpeni, unii care năzuiesc la viețile membrilor comisiei, au de gând să incendieze Abrudul, iar, dacă omoară comisia, de soldați nu se mai tem și-i înjunghie pe maghiari, iar Bărnuțiu și Iancu vor deveni regi.

Luând în considerare această atenționare, împreună cu acțiunea /de înarmare/ care a avut loc, comisia a crezut de cuviință să ia măsuri excepționale pentru preîntâmpinarea unei posibile izbucniri și a unei primejdii și să decidă ca locuitorilor din Abrud, Cornea, Roșia Montană și de pe domeniile din Câmpeni și Abrud-sat să fie imediat general dezarmați. Pentru asigurarea comportării lor liniștite și menținerea netulburată a ordinii și liniștii să fie desemnați pentru chezășie pe cine dorește și acceptă comisia. Potrivit anchetei și în urma faptului că acel cuib al agitației și al instigării a fost la Abrud și Roșia Montană și în prezent cele mai multe amenințări se aud aici, iar principalul inițiator și uneltitor al acestora a fost, printre ceilalți, preotul greco-catolic din Roșia Montană și ajutorul acestuia, preotul ortodox tot de acolo, Ilie Cojocar, a considerat totodată necesară și arestarea acestora; sub punctul 53 din procesul verbal și pe pagina 224.

În timpul anchetei, comisia a reținut mai multe persoane suspecte, și anume pe notarul din Baia de Arieș, Iosif Moga, pe Ioan Corcheș din Câmpeni, pe Teodor Tioc, Samoilă Morar, Ioan Dandea, Iosif Șuluțiu, Petru Iuonete, Niculae Hocman, pe notarul din Bistra, Gheorghe Balia, pe Gheorghe Ilisia din Bistra, pe Ioanete Corpadea din Roșia Montană, dar cu privire la aceștia a reieșit după interogatoriile fără forță, că ei nu au avut amestec mare în mișcările ce au avut loc în provocarea agitațiilor; în afară de Simion Balint, Iosif Moga și Gheorghe Ilisia, ceilalți au fost eliberați până la noi dispoziții ale Guberniului.

Nu se poate tăgădui că și câțiva cetățeni maghiari din Abrud și Roșia Montană nu s-au abținut de la amenințări și agitații, lista lor fiind anunțată sub p.p. Comisia s-a considerat obligată să-i ancheteze și pe aceștia conform ordinelor măritului guvernator de sub nr. 1649 E. a.c. punctele c.c.

În urma /acestei anchete/ au ieșit la iveală și împrejurările împovărătoare pentru maghiari, dar acestea, după cum reiese din rezultatele anchetei, au avut loc în general după sosirea comisiei și a detașării soldaților, iar ele au fost provocate de amenințările precedente ale românilor. Aceste constau în următoarele:

- a. S-a spus că aici nu se poate restabili pacea între maghiari și români, pentru că nu poate fi pace fără război, martorii 244, 262
- b. S-au înjurat D-zeul, sfinții și Hristosul românilor, martorii 248, 258, 277.
- c. Nu numai românii ar fi fost de împușcat, ci și Sfânta Mare din ceruri, căci a fost curvă; martorul 247.

- d. Să dea D-zeu să rămână casele românilor goale și atunci nu trebuie plătită chiria, martorul 250.
- e. Că, mai întâi, trebuiesc omorâți vreo doi români, apoi nu-i pasă dacă e omorât și el maghiarul; martorii 251, 253.
- f. Că maghiarii vor umbla în sângele românilor, martorii 255, 256, 257, 283, 284.
- g. Că prima dată trebuie spânzurați preoții români, apoi ceilalți români, martorul 263.
- h. Că românii n-au D-zeu și ei ar fi fost creați din bălegar de cal; martorii 263, 273.
- i. Că Majestatea Sa Împăratul Ferdinand al V-lea n-ar mai fi rege maghiar, căci ei au alt rege la Pesta, iar românii ar putea să facă deja ceva cu regele german; martorii 267, 285.
- k. Că fac din români tocană, din ciorapii lor pălărie; martorii 269, 291, 292.
- l. Că îi vor trage pe români în țeapă; martorul 272.
- m. Că românii nu vor să se supună, dar va veni călăul și-i va spânzura pe toți; martorul 277.
- n. Românii au fost porecliți ciori; martorul 275.
- o. Românii au fost numiți „hore”; martorii 286, 287.
- p. Nicolae Hitvan din Roșia Montană fiind atacat fără motiv în pridvorul casei sale de un membru al gărzii civile, a primit de la acesta o tăietură de sabie periculoasă pe cap, iar de ceilalți membrii ai gărzii, care l-au târât în curtea sa, a fost bătut de paturile de pușcă și rănit cu baionete.

Comisia ține să mai amintească de o împrejurare și anume că poporul de aici crede că stările țării nu ar fi desființat relațiile urbariale din proprie voință, ci din ordinul Majestății Sale. Comisia a avut de două ori ocazia să constate aceasta: la începutul anchetei la Zlatna, când a anunțat acolo, în fața delegaților adunați din mai multe localități, desființarea relațiilor urbariale s-a găsit o persoană care, după retragerea comisiei, a spus cetățenilor români: „să nu credeți că domnii ar fi făcut aceasta benevol, ci Împăratul le-ar fi poruncit s-o facă”. Deoarece împotriva individului numit s-a pronunțat numai un martor, el a fost admonestat serios de comisie. 2. A doua oară, la 18 iunie, când comisia s-a deplasat tot în aceeași problemă la Câmpeni și înainte de a anunța poporul, a încercat să explice mai întâi anunțul preoților adunați. Duhovnicul din Ponorel a cerut comisiei să nu spună înaintea poporului că nu Majestatea Sa ar fi desființat relațiile urbariale, pentru că poporul n-ar primi vestea cu atâta bucurie, cum ar face-o de altfel. Dar comisia nu a acceptat această dorință deplasată.

După prezentarea acestora, comisia trece la judecarea indivizilor acuzați; și anume:

1. *Primul acuzat:*

Simion Balint, preot greco-catolic din Roșia Montană. În răspunsul său la punctele acuzatoare, înregistrat sub literele **p.p.p.**, recunoaște unele puncte ale acuzației, pe altele le neagă și pentru unele dorește să fie confruntat.

În ceea ce privește confruntarea, comisia n-o poate accepta, având în vedere că, în agitația actuală, ar putea provoca o răzbunare sângeroasă și lasă în seama judecătoriei respective hotărârea necesității ei. În afară de aceasta, constată că acuzatul:

a) nu neagă nici el că s-a înființat în mai multe localități pentru aducerea la cunoștință a petiției românești acceptată la adunarea românească din Abrud și, pentru adunarea semnăturilor, că a ținut adunări populare în care a luat cuvântul, motivând că a fost însărcinat la aceasta de către adunarea populară. Deoarece adunarea în discuție nu poate fi considerată legală și, prin urmare, nici hotărârea și însărcinarea ei, procedura acuzatului în acest sens poate fi cu atât mai mult condamnată cu cât ea a fost folosită numai la agitatea spiritelor.

b) Neagă că ar fi vorbit în mod atâțător către poporul din Câmpeni, înjosind și jignind națiunea maghiară. Însă comisia consideră îndeajuns dovedită această acuzație prin martorii 25, 26, 32, 68, 75, 87, 119 și i se aduce ca vină acuzatului.

c) Neagă și acuzația de sub acest punct că, la adunarea din Câmpeni, ar fi spus că, în vremuri mai de mult, un rege maghiar ar fi pus un episcop român să fie bătut cu 25 de băte și că la o anumită ocazie a unui sinod, patru protopopi români ar fi fost nevoiți să ducă pe umeri un superintendent protestant. Dar acuzația fiind îndeajuns dovedită de martorii 25, 32, 75, 87, 119 comisia îi aduce acuzatului ca vină cu atât mai mare, cu cât această afirmație a fost făcută direct pentru a agita spiritele.

d) Și atenționarea făcută tot cu aceeași ocazie că preoții ortodocși n-au niciun fel de salariu pe când preoții maghiari au din caseria publică salarii care ating miile, i se aduce ca vină acuzatului, cu toate modificările făcute de el la acest punct, ea fiind îndeajuns dovedită de martorii 25, 32, 75 și 119.

e) Nu neagă că, după adunarea de la Blaj, ar fi luat jurământul poporului din eparhia sa, însă nu a fost împuternicit de nimeni la aceasta și alt preot n-a comis astfel de tentative. Pe de altă parte, din formularea jurământului făcut de către acuzat, înregistrat sub B, reiese că ar fi luat jurământul nu atât în interesul fidelității față de Majestatea Sa Suveranul, cât din inițiativa separatismului ca să unească și să sudeze poporul român atâțat pentru problema românească într-o mișcare, bună sau rea, justă sau nejustă care poate izbucni sub orice formă. Această tentativă deci i se aduce acuzatului ca o vină gravă.

f) Cu toate că acuzatul neagă că ar fi atâțat poporul la nesupunere față de directorul de poliție, această acuzație a fost dovedită de martorii 6 și 35 și i se aduce de vină.

g) Acuzatul recunoaște cu modificări și faptul că el a condus poporul din Roșia Montană în fața consiliului din Abrud cu scopul de a cere pentru sine un nou director de poliție, dar nefiind atribuția preoților să joace rolul de avocat al poporului, să se amestece în activitatea jurisdicției judecătorești, să se ridice la rangul de conducător al poporului și să revendice în fruntea mulțimii adunate orice lucru, acest fapt i se aduce, cu atât mai mult, ca o vină acuzatului, cu cât a dat un exemplu rău poporului necultivat de a proceda în acest fel, tulburând ordinea în revendicările lor, pe care le pot face după acestea.

h) Acuzatul recunoaște cu modificări și faptul că a jignit unele persoane oficiale, cu care nici n-a fost în relații bune. Comisia, luând în considerare în răspunsul său cu privire la acest punct motivarea adusă, precum și că această acuzare cuprinde în sine mai degrabă jigniri personale, nu poate considera punctul în sine ca fiind obiectul unei acuzații obișnuite.

i) Acuzatul neagă faptul că a îndemnat cetățenii români din Roșia Montană să se retragă din garda civilă, însă această acuzație, fiind dovedită nu numai de martorii 6, 21, 29, 30, 37, 38, 39, 73, 77, 103 și 104, ci și de răspunsul preotului Ilie Cojocar din Roșia Montană de sub literele q.q.q. i se aduce ca vină acuzatului prin faptul că a provocat agitație, totul denotând antipatie și dușmănie.

k) Comisia nu poate impune acuzatului vina potrivit căreia cel în cauză ar fi ținut adunări secrete, cu toate că martorii 3, 37, 39, 61 au mărturisit în acest sens, dar acești martori n-au semnalat nici timpul, nici locul, nici membrii acestora.

l) Acuzatul neagă asemănarea făcută dintre fasole și carne, dar în urma faptului că martorii 27, 28, 31, 37, 42, 68, 103 și 104 mărturisesc clar că acuzatul ar fi spus fălindu-se „vom vedea noi cine va fi mai tare, fasolea sau carnea?”, înțelegându-i sub fasole pe români, iar sub carne pe maghiari și factorul acesta producător de agitație se pune ca vină acuzatului.

m) Afirmția acuzatului că, în cazul arestării sale, nu garantează pentru o răscoală, precum și

n) Fălire sa că românul nu se teme de maghiar precum și

p) Declarația sa despre înființarea regatului român și

q) Atacarea persoanelor care purtau cocarde cu culorile naționale maghiare.

t) Corespondența cu neastâmpărații din Câmpeni

u) Zvonirea dorinței lui Kossuth Lajos de a deveni rege maghiar

v) Dezaprobarea uniunii, pe care le neagă, comisia nu le poate pune ca vină, deoarece numai un singur martor le adevărește, dar, cu toate acestea, e nevoită a remarca faptul că ele denotă spiritul agitat (neastâmpărat) al martorului.

o) Acuzatul nu neagă afirmația sa că nu se va potoli până când națiunea română nu se ridică acolo unde a fost pe vremea lui Tuhutum, iar comisia nu îi poate pune ca vină, deoarece, din depoziția martorului 42, care să întărească aceasta, nu reiese dacă acuzatul dorește să atingă acest scop pe cale secretă și violentă.

r) Acuzatul neagă că ar fi amenințat pe cineva pentru faptul că ține cu maghiarii, în schimb, martorii 3 și 77 mărturisesc despre aceasta și, prin urmare, i se pune acuzația ca vină.

s) Și acuzația că umbla noaptea cu alți cetățeni români din Roșia Montană făcând scandal și strigând cu acest prilej că maghiarii sunt hoți și șmecheri este dovedită, cu toate că el neagă; există declarația martorilor 3, 4 și, de aceea, nu se poate scuti de răspundere.

În sfârșit, reiese și din răspunsul de sub **q.q.q.** al tovarășului său, preotul Ilie Cojocar din Roșia Montană, că acuzatul este un instigator neastâmpărat fiind provocatorul direct, principal și unic al agitațiilor din Roșia Montană.

În virtutea acestora, comisia consideră ca fiind justă supunerea acuzatului unei anchete penale pentru învinuirile și contravențiile cuprinse sub literele a, b, c, d, e, f, g, i, l, r și s care au provocat tulburarea liniștii și a siguranței publice din provincie, iar până atunci să plătească cu complicități săi, numiți mai jos, cheltuielile anchetei. Pe lângă aceasta, în cazul că va dobândi eliberarea pe cheazășie, să fie suspendat din funcția sa de preot până la terminarea anchetei penale care va fi intentată împotriva lui, ba chiar și după aceea să fie transferat la alt protopopiat.

Al doilea acuzat

Ilie Cojocar, preot ortodox din Roșia Montană.

În răspunsul său de sub **q.q.q.** inculpatul susține că acuzația ridicată împotriva lui de a-i fi înjurat pe maghiari și de a-i fi amenințat cu răsccoală generală este un fapt despre care el nu știe nimic, iar când ar fi avut loc, după cum se spune, cele întâmplate acuzatul a fost în stare de ebrietate în consecință, neștiind de sine, nu i se poate atribui ca vină, chiar dacă ar fi spus acele cuvinte. Comisia a confruntat această scuză cu depozițiile martorilor 97, 98 și 101 și a constatat că acuzatul era, întradevăr, beat când a înjurat și a amenințat. Deci, din acest considerent și luând în calcul că a suferit și un arest de 15 zile, comisia îl salvează de învinuire, cu atât mai mult cu cât, în răspunsul său, a făcut o mărturisire sinceră atât despre ce amestec a avut el în mișcările din Roșia Montană, cât și despre faptul cum a instigat acolo colegul său preot; de altfel, pentru cazul că înaltul guvernium regal îl va considera demn de pedeapsă, el se află sub chezașie.

Al treilea acuzat

Ioan Patița, preot de religie ortodoxă din Câmpeni.

a) Acuzatul neagă în răspunsul său sub **r.r.r.** că s-ar fi dus la Ioan Corcheș pentru ținerea unor ședințe speciale, dar veridicitatea acestui fapt reiese clar din depozițiile martorilor 25, 72, 75, 85, 94, 102 și 162; de aceea i se atribuie ce vină.

b) Așa se pare că nici acuzatul nu neagă, în răspunsul său, realitatea de a fi anunțat că, la adunarea din Blaj, pot pleca oamenii cu judecată chibzuiți și cinstiți, dar, după declarația sa, ar fi acționat din ordinul consiliului bisericesc. În condițiile în care n-a comunicat acest ordin comisiei, iar pe de altă parte a fost interzisă de către guvernium regal plecarea la adunarea din Blaj a mai multor persoane decât 2-3 dintr-o localitate, iar acuzatul s-a opus acestei interdicții, i se atribuie ca vină.

c) Acuzatul neagă că ar fi fost ajutorul lui Simion Balint, Ioan Buteanu și al lui Avram Iancu junior, iar, în privința aceasta, numai un singur martor aduce dovezi împotriva lui; comisia îl achită pe acuzat de această învinuire. Pentru culpele de sub punctele a și b, comisia socotește justă punerea lui sub anchetă penală și la suportarea unei părți a cheltuielilor comisiei.

Al patrulea acuzat

Nicolae Fodor, preot de religie ortodoxă din Cărpiniș. Acest acuzat dorește să echilibreze în răspunsul său de sub **s.s.s.** acuzația drept care, în scrisoarea sa către Ioan Patița, înregistrată sub **d.d.d.**, ar fi scris că scțiunea din 19 și 20 iunie ar fi fost planul maghiarilor. De aceea, a omis din scrisoarea sa de sub punctele **c.c.c.** trimisă comisiei un asemenea conținut al scrisorii primite de el, ca să nu provoace prin el noi agitații. Dar până când acuzatul nu predă scrisoarea care cuprinde această învinuire culpabilă, greutatea culpei va rămâne asupra acuzatului, cu atât mai mult cu cât, în această scrisoare, se străduie să înfrumusețeze și să acopere activitatea și influența deosebită a lui Avram Iancu jr. în provocarea și conducerea răscolei. Din acest motiv se cere punerea lui sub ancheta penală și plățirea unei părți din cheltuielile comisiei.

Al cincilea acuzat

Ioan Buteanu, avocat din Abrud.

Al șaselea acuzat

Avram Iancu jr., avocat din Vidra.

Al nouălea acuzat

Nicolae Corcheș, cetățean din Câmpeni.

Locul de ședere al acestor trei inculpați nefiind cunoscut, nu pot fi interogați cu privire la acuzațiile ieșite la iveală împotriva lor, de aceea povara acuzației rămâne și conform celor reieșite împotriva acestora, dintre punctele inculpatoare aflate pe paginile 378, 379 și 385 ale procesului verbal, comisia consideră că toți trei merită să fie puși sub anchetă penală, să fie obligați la suportarea cheltuielilor de anchetă și să se dea ordin, în toată țara, pentru căutarea și arestarea lor.

Al șaptelea acuzat

Ioan Corcheș, cetățean din Câmpeni

Dintre punctele acuzatoare comunicate lui recunoaște, la interogarea sa de sub r.r., numai pe cel de sub punctul b, dar și pe acesta modificat, susținând că, la adunările ținute la el acasă, n-a participat decât o singură dată, iar acuzațiile de sub celelalte puncte le neagă, cum ar fi:

- a) Că ar fi dojenit pe cineva că, fiind român, de ce nu ține cu românii, martorul 32.
- c) Că la avertizarea a doi asesori de la Tabla Regească să nu mai țină adunări la casa sa, a răspuns că nu vrea să știe de astfel de avertizări, martorii 33, 102.
- d) S-ar fi pronunțat necuviincios în direcția administratorului domenal (?); martorul 86.
- e) Acuzatul ar fi ordonat baterea clopotelor în dungă la Câmpeni în seara zilei de 20 iunie a.c.; martorul 102.
- f) Ar fi făcut declarații amenințătoare cu privire la primirea soldaților secui, după martorii 114, 115, 122, 123, 127.

Comisia îl achită pe acuzat de acuzațiile de sub punctele a, d, e, cu privire la care prezintă dovezi doar un singur martor, în schimb pentru acuzațiile de sub b, c, și f îl condamnă la punerea sub anchetă penală, suportând și o parte a cheltuielilor comisiei.

Al 8-lea acuzat

Petre Ioanete, învățător din Câmpeni.

a) Recunoaște, cu modificări, că a avut o ceartă cu controlorul domenal Dumitru Moga pe care l-a chemat la el. Însă simpla lui declarație nu anihilează depoziția martorilor 32 și 102. Însă faptul că a respins în fața poporului său pe un individ, care l-a îndemnat la liniște și ordine, i se pune ca și culpă.

b) Neagă acuzația că el ar fi ordonat plecarea mulțimii pornite spre Blaj. Se eliberează de sub scuzație, deoarece numai martorul 32, adeverește această acuzație.

c) Acuzatul a luat parte la adunările ținute la casa lui Ioan Gorcheș, după cum recunoaște și el că ar fi fost o singură dată, dar, din depozițiile martorilor 25, 32, 71, 72, 75, 94, 119 și 162, se poate deduce că acuzatul s-a dus des la aceste adunări, fapt care i se pune ca vină.

d) Acuzatul a fugit din Câmpeni imediat după sosirea acolo a comisiei și nici nu s-a întors în timpul șederii comisiei în acel loc; y.y.y. care faptă denotă vina

acuzatului. Pentru culpele înșiruite, comisia îl consideră deci pe acuzat demn de anchetare penală și de plățirea unei părți a cheltuielilor de anchetă.

Al 10-lea acuzat

Iosif Suluțiu, chelar domenal fiscal din Câmpeni.

a) Acuzatul recunoaște la interogatoriul fără forță de sub **x.x.x.** că a fost membru al adunărilor ținute la Ioan Corcheș ceea ce, de altfel, adeveresc martorii 25, 32, 71, 72, 79, 119 și 162 și aceasta i se pune ca vină.

b) Recunoaște și faptul că i-a înjosit și i-a acuzat pe maghiari, ceea ce, de asemenea, i se reproșează.

c) Se face vinovat și de faptul că, după sosirea comisiei la Câmpeni, el a fugit și, prin aceasta, și-a dat vina pe față; **X.X.X.** Pentru aceste culpe este demn de a fi supus unei anchetări penale și de a participa la plățirea cheltuielilor de anchetă.

Al 11-lea martor

Teodor Tioc cetățean din Câmpeni.

Acuzatul neagă, în depoziția sa fără forță, de sub **O.O.** că:

a) L-ar fi amenințat pe asesorul de la Tabla Regească care l-a avertizat; martorul 102.

b) Că umbla din sat în sat cu Simion Balint și cu Buteanu pentru a ține adunări; martorii 102, 166, 169, 200, 201, 202, 203.

c) Că ar fi atras atenția altora să nu se amestece în treburile românilor; martorul 155.

d) Că ar fi stăruit pe lângă oameni să meargă la adunarea de la Blaj; martorii 160, 193.

f) Că ar fi fost participant la consfăturile ținute la casa lui Ioan Corcheș; martorii 25, 72, 75, 102, 119; și recunoaște numai acuzația de sub

e) Și anume că ar fi dat afară din adunarea de la Câmpeni pe un individ pe numele Csértési Gheorghiță pe motivul că a fost împotriva uniunii.

În urma acestora, comisia îl achită pe inculpat de acuzațiile de sub a, c, e, cu privire la care mărturisește numai câte un martor, iar în aceea ce privesc punctele acuzatoare a, b, d, f, comisia îl consideră demn de a-l pune sub anchetă penală și să suporte o parte din cheltuielile anchetei.

Al 12-lea acuzat

Samoilă Morar, cetățean din Câmpeni.

Acuzatul neagă în depoziția sa fără forță de sub **u**, acuzația că ar fi luat parte la adunările ținute la casa lui Ioan Corcheș; conform spuselor martorilor 71, 85, 102, 162, dar negarea sa nu poate fi luată în considerare pe lângă dovezile martorilor și de aceea nu poate fi scutit de povara acuzației; comisia este de părere să fie pus sub anchetare penală, precum și la suportarea unei părți a cheltuielilor anchetei.

Al 13-lea acuzat

Ioan Dandea, cetățean din Câmpeni, neagă de asemenea în depoziția sa fără forță de sub **m.m.**, față de depozițiile martorilor 72, 75 și 119 că ar fi luat parte la adunările de la Ioan Corcheș, însă negarea sa nu-i slujește ca scuză și povara acuzației rămâne asupra inculpatului; drept urmare este considerat demn de anchetare penală și de participare la plata cheltuielilor de anchetă.

Al 14-lea acuzat

Iosif Moga, avocat din Abrud; acuzatul recunoaște la interogatoriul fără forță de sub **a.a.** și **q.q.** numai punctul inculpator.

a) Și anume că scrisorile anexate la **y** și **q.q.** prin care, după martorii 208, 212, 213, 214, 215, 223, 225, 226, 227 și 240 ar fi făcut apel la poporul din Abrud să se înarmeze, îi aparțin, în schimb neagă aceea că

b) Ar fi agitat poporul atunci când s-a publicat desființarea relațiilor urbariale, spunând să nu se mulțumească cu scutirile primite; martorii 210, 212, 213, 217, 240.

c) Că l-ar fi amenințat pe negustorul Csiki Lázár din Abrud cu omorul; martorii 210, 216, și 242.

d) Că ar fi obligat poporul din Abrud și din ținutul lui, în 21 iunie a.c. prin scoaterea pălăriilor, să nu-l părăsească pe el, acuzatul, până la ultima picătură de sânge; martorii 217, 218, 219, 220, 222. Ba chiar

e) L-ar fi făcut să-i promită aceasta prin ridicarea mâinii drepte și a degetelor; martorii 219 și 221.

f) Că acuzatul ar fi ordonat, încă dinainte de 20 iunie, înarmarea poporului sub pretextul că, sus în munți, se află oameni răi; martorii 225, 226, 227.

Însă comisia, găsind dovezile și punctele inculpatoare pe care le neagă, îl consideră pe acuzat demn să fie pus pentru culpele amintite, sub anchetă penală, să participe la cheltuielile anchetei și să fie suspendat din funcția sa de avocat până la terminarea anchetei /penale/.

Al 15-lea acuzat

Gheorghe Ilisia, cetățean din Bistra.

Acuzatul a amenințat, după martorii 54, 62, 67, că Bisztrai József, Dimitrie Moga și încă un individ vor trăi numai încă două săptămâni, ba chiar în fața unuia din martori a declarat că, dacă nu-i va omori altcineva, el îi va omori. E drept că acuzatul neagă această vină a lui, dar cu asta nu se nimicesc dovezile aduse; în consecință merită să fie pus sub anchetă penală și să participe la cheltuielile de anchetă.

Al 16-lea acuzat

Teodor Cristea, cetățean din Vidra.

Acest acuzat a făcut în comitatul Zarand, la Hălmagiu, apel către populație, ca fiecare român să se ridice în 17 iunie a.c. înarmat, cu furci și cu topoare pentru a-i omori pe maghiari; conform actelor de sub **k**: ceea ce recunoaște și acuzatul cu modificări în depoziția sa fără forță de sub **k**; deci să fie pus sub anchetă penală și să plătească și o parte din cheltuielile de anchetă.

Al 17-lea acuzat

Gheorghe Balea, notar din Bistra.

a) Acuzatul recunoaște în depoziția sa fără forță de sub **m.m.** că a fost la Bistra și la Abrud la adunări populare românești, în schimb

b) neagă că ar fi stăruit pe lângă poporul din Bistra să meargă cât mai mulți la Blaj, dar împotriva acestor negări stă depoziția martorului 143 și raportul judeului nobiliar de sub **e.e.e.**, în consecință, acuzatul se inculpează cu aceasta.

c) Acuzatul recunoaște, cu unele modificări că la publicarea desființării relațiilor urbariale i-a atacat pe preoții Tobias Amosz și Popovici Absalon care au fost prezenți; dar acest fapt, fiind mai mult insultă personală, nu folosește pentru împovărarea acuzatului.

d) Acuzatul neagă faptul că, cu ocazia adunării populare ținute la cimitirul din Bistra, ar fi avut vreo influență; cu privire la aceasta mărturisește doar martorul 185, de aceea acuzatul nu se inculpează.

e) Acuzatul neagă și aceea că ar fi atacat gornicii care duc la Aiud darea de seamă a judeului nobiliar și că ar fi spus despre ei că sunt ticăloși și hoți care poartă la Aiud minciunile judeului nobiliar. Aceasta însă este dovedită de martorul 186 și de raportul judeului nobiliar de sub e.e., fapt pentru care i se pune acuzatului ca și culpă.

f) Acuzatul neagă și faptul că, cu ocazia acțiunii gălăgioase din 20 iunie a.c. s-ar fi sfătuit separat cu lupșenii veniți la Bistra și că le-ar fi notat numele, dar acestea le mărturisesc martorii 186, 187, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239. În urma mărturiei lor, acuzatul se dovedește vinovat.

Pentru culpele de sub ambele puncte și enumerate mai sus, comisia îl consideră, pe lângă punerea lui sub ancheta penală, demn să plătească o parte din cheltuielile de anchetă și să fie suspendat din postul său de notar în timpul judecării. Aceasta cu atât mai mult cu cât, conform raportului judeului nobiliar de sub e.e., localitatea Bistra fost una din cele mai neliniștite, iar dacă acuzatul ar fi dorit să se folosească de influența sa, ar fi putut-o ține în liniște.

În ceea ce-i privește pe cei mai puțin vinovați, interogarea lor individuală sau fără forță, comisia o consideră pierdere de vreme, cu toate acestea e de părere că cetățeni precum:

al 18-lea acuzat, Ioan Ciora Elefantu din Roșia Montană

al 19-lea acuzat, ginerele Gheorghe al lui Nicolae Gritta Sciopu din Roșia Montană

al 20-lea, Gheorghe Gritta

al 24-lea, Iosif Puțilă din Cernița

al 25-lea, pe numele de Ház din Abrud

al 26-lea, fiul unuia cu numele Gligorie, din Cernița

al 27-lea, Gheorghe Cosma a lui Ștefan din Bucium

al 29-lea, Ioan Corpadea din Roșia Montană

al 30-lea, Nicolae Begnescu din Abrud

al 31-lea, Nicolae Moldovan din Abrud

al 32-lea, Aviron Gazda din Abrud

al 34-lea, Görög János, idem

al 37-lea, Váradi Samu jun. idem

al 38-lea, Farka József, idem

al 40-lea, Pistuka, fost soldat, idem

al 41-lea, Vint János, tâmplar, idem

al 42-lea, stomparul cu numele Pali al soției lui Fikker Sándor, idem

al 43-lea, Horváth András, idem

al 48-lea, Iosif Țarina, din Roșia Montană

pentru amenințările făcute și lăudăroșeniile enumerate la punctele inculpatoare, care însă nu sunt încă sub chezășie să fie puși sub garanție, apoi să fie pedepsiți de jurisdicțiile respective prin poliție sau să fie scutiți de pedeapsa prin amnestie generală din grația guvernului regal, pe lângă o dojeneală severă.

Al 21-lea acuzat, Nicolae Gritta din Roșia Montană

al 22-lea Adam Adamuț, de asemenea

al 23-lea Balint László din Cărpiniș

al 33-lea Gherasim Muncaci din Abrud

al 39-lea Farkas István, de asemenea

al 44-lea Sipos Samu, de asemenea

al 45-lea Naprágyi József, de asemenea

al 46-lea Nagy József, de asemenea

al 50-lea Szabó Samu, de asemenea, cetățeni din Roșia Montană, sunt eliberați de sub acuzare, deoarece numai câte un martor mărturisește împotriva lor.

Al 47-lea acuzat, văduva lui Szakáts Sámuel să fie dusă în fața justiției de partea jignită, deoarece acuzarea adusă acesteia este ofensă personală.

Al 28-lea acuzat, Bisztrai Sándor l-a amenințat pe judele nobiliar Bisztrai József cu incendierea casei sale, cu spânzurarea și l-a înjurat, după martorii 143, 150, 153 și 154.

Al 36-lea acuzat, Csányi János, cetățean din Abrud, după martorul al 258-lea, nu l-ar fi înjurat doar pe Hristosul românilor și ar mai fi spus – după martorul al 247-lea – nu numai că i-ar împușca pe români, ci și pe Fecioara Maria ar împușca-o din cer, deoarece a fost curvă.

Al 49-lea acuzat, Jánki János, cetățean din Roșia Montană, l-a lovit ca și patrulă a gărzii naționale cu sabia, fără nici un motiv, pe Hitoan Niculae și i-a făcut o tăietură periculoasă pe cap. Apoi, mai mulți tovarăși de-ai lui din garda națională l-au târât după rănire pe Nicolae Hitvan pe prispa sa unde-i loveau corpul cu armele lor și-i împungeau picioarele, după martorii 278, 298, 299.

Acești 3 acuzați amintiți la urmă sunt demni să fie dați urgent în judecată penală și, mai ales, să i se dea satisfacție repede ultimului rănit.

Al 35-lea acuzat, Incze Sándor, cetățean din Abrud, nu este considerat de comisie culpabil pentru afirmația sa că, între maghiari și români, pacea nu poate fi restabilită, deoarece pace fără război nu poate fi.

În ceea ce privește proporția plății cheltuielilor de anchetă, comisia consideră just ca, proporțional cu culpele lor, acuzații Simion Balint, Ioan Buteanu, tânărul Avram Iancu și Iosif Moga să plătească, împreună, jumătatea cheltuielilor sau patru optimi din ele; Ioan Patița și Nicolae Fodor împreună o optime, Ioan Corcheș, Petre Iuonete, Iosif Suluțiu, Teodor Tioc, Samoilă Morar și Ioan Dandea, împreună, la fel, o optime; Gheorghe Balea, Nicolae Corcheș, Gheorghe Ilisia și Teodor Cristea împreună două optimi.

În continuare, primul punct din plângerile făcute din partea românilor sub **p.p.** cuprinde faptul că cetățenii români din Abrud au fost excluși din garda civilă, iar al doilea punct că românii nu au fost chemați la mai multe adunări publice. Cu privire la aceste puncte, comisia consideră, pe baza înștiințării primite de la Consiliu și înregistrate sub **o.o.o.** referitor la punctul întâi al plângerii că cetățenii români nu numai că n-ar fi fost primiți în gărzile civile, ci după acceptarea lor ar fi ieșit ei înșiși de acolo, influențați fiind de Ioan Buteanu, fapt ce a reieșit clar din această anchetă. Referitor la punctul 2 este adevărat că jurații români, ca dușmanii publici ai maghiarilor, au fost excluși din adunarea fulger de care a fost nevoie pentru potolirea

armatei aduse aici, nemulțumirile din cauza soldei mici. Pentru acest procedeu, comisia nu poate învinui Consiliul, cu atât mai puțin cu cât nici consiliul și nici maghiarii nu au dovedit ură sau antipatie față de români și nici cu faptul că i-au primit în garda civilă, sporind numărul cetățenilor jurați cu 20 de cetățeni români.

Din înștiințarea directorului de poliție de sub 1.1.1., făcută pe marginea unor puncte ce i s-au comunicat, reiese că:

a) chestiunea bătăii lui Jánki János și Jánki Pál de către Pașca și ai săi, este adusă în fața consiliului.

b) cu ocazia discuției contradictorii asupra zilei de Sfântu Gheorghe, un preot român ar fi spus că va impușca cocoșul de pe biserica reformatilor, dar această chestiune nu a ajuns în fața directorului de poliție în chip de plângere. Si, de altfel, prin anchetarea ei n-a vrut să sporească agitația.

c) nu a discutat nici acuzația adusă lui Stan Gheorghe care ar fi amenințat că românii vor ataca orașul Abrud.

d) În problema bătăii survenite nu demult între locuitorii din Bucium, cu ocazia unui târg săptămânal, Danciu Candin, care a fost bătut, a cerut proces pe calea justiției obișnuite. De aceea, comisia nu a putut aduce o hotărâre.

e) Vizitarea casei lui Popa Ilie din Roșia Montană, în lipsa acestuia, de către garda civilă din Roșia Montană, spargerea ușii lui Gritta Gheorghe tot de acolo de către aceștia și, în sfârșit, situația unor indivizi din Roșia Montană după care membrii gărzii civile amintite au tras într-o noapte pe când se întorceau acasă din Abrud, fiind discutate în fața poliției din localitate, numai de acolo se pot obține lămuriri în privința lor.

Cu privire la aceste împrejurări, comisia este de părere că, întrucât situația bătăii de sub a este în fața judecătoriei obișnuite, nu ar fi oportun ca rezolvarea ei să fie întârziată prin cererea de către noi a documentelor. Comisia a cercetat și evenimentele de sub b, c, și e și, în măsura în care s-au elucidat, ea și-a exprimat opiniile în cele arătate mai sus; iar cu privire la bătaia de sub d, prin faptul că petiționarul a cerut judecarea cazului pe calea justiției obișnuite, activitatea pe mai departe a directorului poliției, în această problemă, s-a încheiat de la sine.

Judele nobiliar Bisztrai József, în raportul său de sub e.e., amintește, printre altele, că învățătorul din Câmpeni, Petre Ioanete i-a dat o tipăritură încă la începutul lunii aprilie prin care a declarat, împreună cu mai mulți, că ei vor ține în orice caz la Câmpeni adunare la data de 6 aprilie. Iar dacă judele nobiliar ar dori să împiedice aceasta și ar trimite panduri, ei vor împrăstia pandurii cu bătaie. Judele nobiliar a trimis această tipăritură fostului comite suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánfi Miklós. Comisia l-a rugat, deci, în 8 a lunii și anului curent pe comitele suprem amintit să-i trimită tipăritura, dar încă n-a primit-o. Deci, dacă ea s-ar primi după terminarea acestei anchete, să fie folosită în investigațiile care urmează a fi pornite împotriva lui Petre Ioanete și a tovarășilor săi.

În continuare nu s-a putut stabili pe deplin de unde a pornit zvonul extins la 19 iunie în munții Albacului că sosesc soldații peste munți; din cauza bolii lui Nicolae Trif, de la care ar fi auzit zvonul Ion Trif tot din Albac. Comisia consideră necesară anchetarea, în continuare, a acestuia și să i se transmită comitelui suprem al comitatului Alba de Jos să îl tragă la răspundere pe ultimul....

Teodor Tioc din Câmpeni s-a învoit pe propria cheazășie, cu condiția să-l găsească și să-l prindă pe tânărul Avram Iancu. Comisia, dorind să se folosească de această ocazie, l-a lăsat liber promițându-i că, dacă îl găsește în decurs de 3 săptămâni pe cel numit, se va strădui să-l scutească de orice pedeapsă. Deci, dacă numitul Teodor Tioc își îndeplinește promisiunea, în acest caz comisia îl recomandă Măritului Guberniu pentru a fi iertat public.

151. Comisia, terminându-și prin acestea activitatea sa de anchetare, și-a îndeplinit misiunea. Din scrisorile de cheazășie care au fost cerute de comisie, iar apoi au fost recomandate de unele comune, nu a fost înaintată nici una. Pe de altă parte, unele localități au refuzat plata cuveniențelor bănești ale armatei ordonate lângă comisie, iar apoi nefiind recomandabil a lăsa orașul Abrud pentru un timp, fără apărare militară, pentru obținerea tuturor țelurilor fiind nevoie de folosirea armatei ordonate aici și aflată în așteptare, comisia care și-a terminat lucrările nu poate sta fără misiune și nu poate aduce cheltuieli fără motiv casieriei patriei. Dar nu se poate lăsa singură nici armata fără un comisar civil și nici acest funcționar nu poate fi pus în cărca dregătoriei orașului ca parte petiționară împotriva românilor, fapt pentru care comisia consideră oportun ca, până la dispoziții noi ale Guberniului, să fie însărcinat cu funcția amintită unul din membrii comisiei și anume consilierul montanistic și directorul domeniului regal Nemegyei János, a cărui locuință se află chiar la Zlatna, la 3 ore distanță de Abrud.

Despre ceea ce am adus la cunoștință Guberniului să fie înștiințat, totodată, comandamentul militar, consiliul din Abrud și vice-comitele Pogány György ca dregător ajutor al comitatului.

152. Jánki János, Jánki Ferenc, Sándi Pál și Ujszékely János din Roșia Montană, după martorii 278, 280 și 299, l-au atacat, la 1 iunie a.c., pe Nicolae Hitvan, tot din Roșia Montană, fără niciun motiv, în poarta casei sale. l-au rănit capul cu o tăietură de sabie apoi, târându-l în prispă, l-au lovit cu patul puștii și l-au tot împuns cu sulilele pentru care fapte numiții de mai sus ar trebui atestați. Întrucât comisia a fost atacată la 17 iunie a.c. de unii membrii ai gărzii civile de aici, cu ocazia unei proceduri asemănătoare, ea nu dorește să se expună unei noi atacări și, curând, va solicita din partea consiliului din Abrud arestarea acuzaților amintiți.

La plângerea unor cetățeni români din Abrud și Roșia Montană împotriva cetățenilor maghiari de aici, Măria Sa Guvernatorul a binevoit să dispună, prin adresa sa nr.1649 E. a.c. acestei comisii să cuprindă, în obiectivul muncii sale, și cercetarea acestor plângeri.

Având loc anchetarea în urma acestei dispoziții au ieșit la iveală făliri, amenințări și abuzuri ale poliției din partea maghiarilor împotriva românilor care, cu toate că nu au denotat instigări, au sporit totuși iritația ce exista deja, în mare măsură, între națiunea maghiară și română de aici.

În interesul dreptății reciproce, comisia a fost deci nevoită a aplica și acestor acuzați modul de tratare la care i-a supus înainte pe mai mulți români și care, atunci, numai de aceea a cucerit, în întregul său, încuviințarea și aprobarea cetățenilor maghiari pentru că unii ar fi dorit un mod de tratare mai sever.

Iar modul de tratare amintit a constat în faptul că comisia, arestând acuzații români cu probleme mai mici, după câteva zile de la închiderea lor i-a pus în libertate pe bază de cheazășie, până la noi dispoziții în privința aceasta din partea Guberniului regal.

Comisia a supus acestui mod de tratare, în data de 17 iunie a.c. și pe cetățenii localnici Csányi János, Horváth András și Kis István (Pistuka).

În schimb, abia ce a avut loc arestarea acestor indivizi că s-au prezentat sub conducerea căpitanului gărzii civile de aici, a domnului Losonczy, mai mulți membri ai gărzii și au atacat procedeul amintit al comisiei, refuzând și o astfel de jurisdicție a ei.

După astfel de precedente, comisia nu consideră ca fiind bine să procedeze, în continuare, în mod asemănător, împotriva cetățenilor maghiari și nu dorește să se expună unor noi atacuri și unor noi neaprobări.

Din aceste motive, comisia este nevoită a lăsa ceea ce mai este de făcut în sarcina măritului consiliu, dispunându-i, prin aceasta, să-i aresteze pe Jánki János, Jánki Ferenc, Sándi Pál și Ujszékely János din Roșia Montană care, fiind membrii gărzii civile, în timpul patrulării, i-au spart poarta lui Nicolae Hitvan din Roșia Montană spre seara zilei de 1 iunie a.c., atacându-l în ușa casei sale fără niciun motiv, cel puțin după cunoștința de până acum a comisiei; și dintre ei, Jánki János l-a rănit la cap cu sabia, iar ceilalți tovarăși, târându-l pe prispă, l-au lovit cu patul puștilor și i-au înțepat picioarele cu baionetele, apoi, iscându-se acolo gălăgie și strigăte, au fugit în mod rușinos; să binevoiască consiliul să-i țină închiși până la noi dispoziții din partea Guberniului în legătură cu aceste fapte îndrăznețe care nu se împacă nici cu caracterul maghiar și nici cu misiunea gărzii civile.

Că acest proces verbal a fost încheiat după dreapta noastră credință de către noi, cei subscriși, adevărim și întărim semnăturile prin aplicarea pecetei noastre.

Dat la Abrud, în 20 iulie 1848

Kozma Pál, consilier gubernial

Nemegyei M. János, consilier montanistic și director

Némethi János, secretar gubernial.

Toți comisari guberniali trimiși în misiune.

La nr. 37, pe pagina 147.

Domniei Sale Domnului Guvernator

La decretul milostiv pe care ați învrednicit să ni-l înaintați pe data de 22 a lunii în curs, având numărul prezidial 1625 și în cadrul căruia ați binevoit să ne înștiințați ca urmare a umilei noastre propuneri cu nr. 26 din data de 20 a lunii în curs că, în afara soldaților dispuși la Abrud și a celor deja aflați aici, Domnia Voastră ați ordonat încă două regimente la Câmpeni și la Abrud; legat de umilul raport din data de 21 a lunii în curs, abia după expedierea sa, am aflat că, în noaptea precedentă, la Câmpeni și în împrejurimi, românii, trăgând clopoțele într-o dungă, s-au revoltat din nou. Conform unui înscris al lui Avram Iancu, aflat în mâna noastră, localitatea pe

nume Blăjeni, din vecinătatea comitatului Zarand, o fost solicitată să ofere ajutor; localitatea Bulzești a participat, în mod violent, la revoltă astfel că această larmă și revoltă s-a răspândit la Baia de Arieș și în ținuturile din jur. Aici, un notar pe nume Moga i-a înarmat pe locuitori și, precum se susține, i-a pus să îi jure ascultare – cu stimă raportăm Domniei Voastre că, în urma înștiințării oficiale trimisă Domniei Sale, Bánffy Miklós, comite suprem al comitatului Alba de Jos, domnul Benedek József, prim jude districtual, sosind ieri a îndeplinit dispoziția de a-i fi citat aici, în fața comisiei, pe Avram Iancu, agitator în ținutul Câmpeniului și pe ajutorul acestuia, de asemenea agitator în ținutul Băii de Arieș, Iosif Moga, notar în această localitate. Sosind, ei vor fi îndată reținuți cu ajutorul soldaților deja plasați aici.

În cazul în care – se cuvine a se ști – agitatorii citați nu se vor prezenta, ține de obligația noastră ca, pe de-o parte, privindu-i drept agitatori și tulburatori periculoși ai liniștii publice, folosind forța armată, să îi capturăm. Pe de altă parte, conform scrisorii interceptată de la amintitul Iosif Moga, scrisoare care, la ora aceasta, se află în mâinile noastre, dar și potrivit altor înștiințări de încredere primite de la Câmpeni suntem pe deplin convinși că poporul din Baia de Arieș, împreună cu cel din ținutul Câmpeniului, înarmat fiind în număr mare, este pe punctul de a se răscula. Astfel, din cauza mișcărilor de amploare, dar și a primejdiei amenințătoare, judele nobiliar Bisztrai József și-a pierdut mințile.

Cu umilă stimă Vă implorăm pe Domnia Voastră ca, întrucât nevoia este deja cu adevărat mare, iar [situația] cere de urgență și în mod obligatoriu prezență armată, să dispuneți, cu îndurare și fără întârziere, ca cele două companii amintite, cu cele două tunuri și cu personalul necesar să fie puse la dispoziția noastră fără întârziere, iar pe noi să învredniciți să ne înștiințați privitor la aceasta.

DOCUMENTE

2.

Abrud, 5 aprilie 1848¹

Alól irt hivatalos bizonyítást tések afelől, hogy a folyó 1848 év Szent György hava 3^{ik} napján tulajdon lak házomban meg keresttem verespataki görög egyesült lelkész tisztelendő Bálinth Simon és idevaló nem egyesült görög hitű kántor Munkátsi Gerasimu urak mint önnön jelentésök és nyilatkozatok szerint a vidéki oláh nemzet értelmesebb egyénei gyűlésének követei által, és elébb jelentvén azt, hogy az idevaló görög egyesült szentegyházi megye tanodai épületjében az oláh nemzetnek vidéki gyűlését kíványák tartani, egyszersmind arra kérenek meg, hogy azon gyűlésben magam is mint a városnak kormányzó tisztje jelennek meg, és a gyanúsítgatásoknak megelőzése s kikerülése tekintetéből lennék jelen az egész tanácskozás folyama alatt, mely kérést egyfelől törvényszerűnek és más felől részemről telyesíthetőnek is vélvén és ítélvén, kevés idő múlva magam mellé vévén tanácsi igtató tekintetes Füzi Samu urat is, elmentünk a kitűzött helyre, és a reánk várt gyűlés megis kezdődött, mely felől nyilvánítom és bizonyítom

1^{sör} Azt: hogy azon gyűlésben jelen voltak csakis a vidéki egyesült és nem egyesült görög hitű szentatyák és tanítók s több számú írás tudó – miveltebb és intelligensebb egyének, mind öszve mintegy hetven-nyolcvan számmal.

2^{or} A mint előttünk ki jelentetett, ezen gyűlés folyamára elnöknek ügyvéd tekintetes Butheanu János urat választván meg, az elnöki helyét el is foglalta, és elő adta azt, miszerint az ezen vidéki oláh nép a maga jelen gyűlését a Kolosvárt közelebről tartatott nagy nemzeti gyűlés következtében a végett kívánnya tartani, hogy ebben a jelenkori körülmények között egyfelől az értetlenebb fél megnyugtására és másfelől a nemzeti jogai és kívánatai megnyerésére illő és törvényes módoni fel lépésre megfontolással egyezkedjék.

3^{or} Egy a kolosvári oláh nemzeti gyűlésben készített petitio az oláh nemzet municipiuma vissza nyerését főként tárgyzó olvastatván föl magyar nyelven és azután oláh nyelven is tolmácsolván, az merőbe elfogadtatott, s e mellett a köznép csend és rend korlátai közt léendő meg tartása végett több célszerű és törvényszerű intézkedések tétettek.

Szóval

4^{or} Az egész gyűlés csendesén, jó rend tartással és minden gyanúsítástól ment egyszerűséggel végződött bé.

¹ Acest document nu figurează în procesul verbal propriu-zis, deși se regăsește printre actele dosarului sub litera Z.

Miről mint fennebb is hivatalosan és egyszersmind igaz hitem és jó lelkiismeretem szerint bizonyítok.

Abrudbányán Szentgyörgy hava 5^{én} 1848.

(P.H.) Laborfalvi Nagy Károly s.k.
abrudbányai fő bíró

A fenn írt másolat hitelességéről igaz hittel bizonyítunk.

Abrudbányán április 5^{én} 1848.

Sterka Sulucz Dénes
Nemes Alsó Fejér megye
Hütös tábla bírāja

és

Sterka Sulucz Péter s.k.
nemes Alsó Fehér megyei
tábla bíró

*

Subsemnatul certific prin aceasta că, la 3 aprilie a anului curent 1848, am fost vizitat în propria mea casă de către preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint și de cantorul ortodox din localitate, Gherasim Muncaci. După propria lor declarație, acești domni erau delegați ai adunării reprezentanților mai instruiți ai națiunii române din regiune. Anterior mă anunțaseră că doresc să țină adunarea națiunii române din regiune în clădirea școlii cercului bisericesc unit de aici. Totodată m-au rugat să particip și eu la acea adunare în calitate de dregător diriguitor al orașului. Spre a preîntâmpina și pentru a evita eventuale insinuări [m-au solicitat] să fiu prezent pe tot parcursul consfătuirilor. După opinia și judecata mea am considerat această cerere pe de o parte legală, pe de altă parte, în ceea ce mă privea, posibil de îndeplinit. Peste puțin timp l-am luat cu mine pe conțopistul consiliului, domnul Fűzi Samu, și am pornit împreună spre locul indicat. Acolo eram așteptat și imediat ce am sosit au început lucrările. Referitor la ele declar și certific:

1. La acea adunare au participat aproximativ un număr de șaptezeci-optzeci de oameni care reprezentau, în exclusivitate, pe sfințiile lor, părinții uniți și ortodocși, învățători și persoane știutoare de carte mai culte și mai inteligente;
2. Precum s-a declarat în fața noastră s-a și ales ca președinte, pentru întreg parcursul adunării, onoratul domn avocat Ioan Buteanu; acceptând rolul de președinte, el a relevat că poporul român din această regiune intenționează să țină prezenta sa adunare ca urmare a marii întruniri naționale desfășurate recent la Cluj; în împrejurările actuale, scopul ei trebuia să fie liniștirea părții mai puțin luminate a populației, precum și ajungerea la o înțelegere chibzuită asupra măsurilor convenite și legale ce urmează să fie întreprinse pentru dobândirea drepturilor și a dezideratelor națiunii;
3. S-a citit în limba maghiară, iar apoi s-a tălmăcit și în românește o petiție elaborată de adunarea națională din Cluj; în cadrul acesteia era vorba, mai cu seamă, despre redobândirea municipalității națiunii române; ea a fost unanim acceptată; în afară de aceasta s-au adoptat mai multe măsuri

considerate necesare pentru a ține populația de rând în cadrele liniștii și ordinii;

4. Întreaga adunare s-a încheiat în liniște, în deplină ordine, în mod simplu, fără a se putea suspecta ceva.

Asupra ei certific, oficial, după cum am specificat mai sus și, totodată, după adevărata mea credință și conștiință curată.

Abrud, 5 aprilie 1848 (L.S.)

Laborfalvi Nagy Károly m.p.
jude suprem din Abrud

Despre autenticitatea copiei de mai sus certificăm cu adevărată credință.
Abrud, 5 aprilie 1848

Dionisie Sterca Șuluțiu
asesor onorific al nobilului și
comitat Alba de Jos

Petre Sterca Șuluțiu m.p.
asesor onorific al nobilului
comitat Alba de Jos

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 802/1848.

3.

Abrud, 15 aprilie 1848

Nagy Méltóságu Gróf és FőKormányzó Úr! Kegyelmes Uram!

Sietek folyó hó ^{4^{ik}öről} tett alázatos ígéretem tellyesítettésül nagy méltóságodnak alázatosan jelenteni a következőket:

^{1^{ször}} Alázatos tisztelettel ide mellékelem azon 13 pontokban folyó hó ^{5^{én}} beadott petitióit a népnek, mellyek felől közelebbi alázatos tudósításomban¹ bátor voltam említett tenni – és a mellyek a folyó hó ^{5^{ik}}, ^{7^{ik}} és ^{12^{ik}} napjain tartatott közgyűlésekben tárgyalattak a következő eredményel:

a) Az 1, 2, 3, 8, 12 és ^{13^{ik}} pontok alatti kívánatok tellyesítettése végetti terv készítésre mind a tanács, mind az esküdt közönség tagjaiból bizotmány rendeltetett.

b) A 4, 5 és ^{6^{ik}} pont alattiakra együtt véve az esküdt közönségnek eddig volt 40 tagjai mellé még 20 szaporíttatni, és azok közzül 10 az egyesült, 10 a nem egyesült görög hittüek mint az itteni birtokos polgárság és nép nagyobb részét tévő felekezetek közzül valókkal töltetni bé – tekintettel lévén arra, hogy a felveendő egyének magyarul írni és olvasni tudjanak, s ezen határozat nyomán folyó hó ^{12^{én}} az egyesült görög hitüek közzül 6 és a nem egyesültek közzül 7 számmal az eddig volt 1.1. azon hitüek mellé föl eskettetvén, ez által mint egy ujj frigy láttatott köttetni az eddig magát tiportnak vélt olá és a magyar nemzet itteni része között.

c) A ^{3^{ik}} pontra leendő határozat még eddig a tanács és esküdt közönség közötti egyenletlenség kiegyenlítése feletti tanácskozás mellett áll, s merőbe eldöntve nincs.

d) A ^{9^{ik}} pont tartalma szerénti föl írás a tanács részéről tett azon hozzá adással, hogy ne csak az olá nemzet, hanem az Unionis juramentum szerént a

Szászföldön lakó székely és magyar nemzet könnyebbítése is fogasson fel, készületben vagyon.

e) A 10^{ik} és 11^{ik} pontok alatti kívánatokra tett némi nemű élesebb határozatait az esküdt közönségnek a tanács a kedélyek csilapultáig elhalasztotta.

2^{or} Az olá nemzetbéliek nem szűnnek gyűlés tartásaikat hol itt, hol amott folytatni, – közelebbről folyó hó 13^{im} is volt egy gyűlések itt a városon, de hírtétel nélkül és csak magok között, melynek mint titokban történtnek, működéséről, célzatáról mit sem tudhatok; azonban a küljelekből ítélve, az itteni mozgalmak kedvezőbb színben semmiképp nem mutatkoznak, mint minőben legközelebből tett alázatos jelentésem alkalmával valának; főként pedig ezen város magyar lakói aggodalmát azon körülmény súlyosbítja, hogy miként ezt már nagy méltóságodnak folyó hó 4^{dikéről} tett alázatos tudósításomban szerencsém volt följelenteni, a folyó hó 3^{án} jelenlétemben tartott olá nemzeti gyűlésben kinevezett két egyének: verespataki lelkész Bálint Simon és ügyvéd Buthián János a vidéki egyházi gyűlésekbeni meg jelenések alkalmával, azon gyűlés megbízása szellemével ellenkező értelemben a nemzet nevében készített petitio ki hirdetése helyett, az egyéb aránt magára hagyottan csendes olá nép kedélyét izgatólag működnek – s ezen nyíltan bujtogató nevezetes két egyén ezen törvényhatóságban lakik.

3^{or} E pillanatban esvén értésemre, mikép a címzett egyének egyike Buthián János, azon ürügy alatt mint ha azon elterjesztett hírnek: “hogy az itteni oláhok a várostra rohanva 50 magyart meg öltek volna” – végére járni s a hír terjesztőjét kipuhatolni szándékoznék, ki tudja minő célból s mi végett éppen Kolosvárra utazik; ezennel nem rendes postai úton, hanem magány alkalom által sietek e körülményt nagy méltóságodnak alázatosan jelenteni, hogy előbb érkezve e tudósításom oda az írt személynél szemmel tartása s működése feletti örködés iránt nagy méltóságod a szükséges intézkedést eleve megtehesse. Egyszersmind azon alázatos kéresemmel bátorkodom nagy méltóságodot terhelni, miszerént azon esetre, ha e városon a polgári őrsereg, az a végre működő biztosság tervezete szerént egy-két nap alatt föl állíttatnék, méltóztasson kegyelmesen úgy rendelkezni, mi szerént a károlyfejérvári fegyvertárból, az esküdt közönség - tanács és magam felelőssége és kezessége alá legalább is 200 darab puska és készpénz fizetése mellett elegendő lőpor adattasson. Mellyeknek alázatos jelentése és kérése után - alázatos tisztelettel vagyok nagy méltóságodnak alázatos szolgálja.

Abrudbányán, 1848^{hum} Szentgyörgy hó 15^{én}

Laborfalvi Nagy Károly, főbíró.

*

Preaînălțimea Voastră Domnule Conte și Guvernator!
Stăpânul meu milostiv!

Pentru a îndeplini umila mea promisiune făcută în 4 a lunii curente, mă grăbesc a raporta, cu supunere, Ilustrății Voastre următoarele:

I. Cu umil respect anexez aici petițiile poporului, în 13 puncte, care mi-au fost înmânate în data de 5 a lunii curente; despre ele am îndrăznit a aminti în

ultimul meu raport; ele s-au discutat în congregațiile ținute în zilele de 5, 7 și 12 ale lunii curente cu următoarele rezultate:

a) s-a instituit o comisie, atât din membri consiliului, cât și ai comunității juraților în vederea elaborării unui proiect pentru îndeplinirea revendicărilor din punctele 1, 2, 3, 8, 12, și 13;

b) se vor spori cei 40 de membri de până acum ai comunității juraților cu încă 20, conform punctelor 4,5 și 6; din aceștia, un număr de 10 se vor numi dintre greco-catolici, iar 10 dintre ortodocși, adică din rândul confesiunilor care formează partea cea mai mare a poporului și a cetățenilor proprietari de aici, avându-se în vedere ca persoanele vizate să știe scrie și citi ungurește; pe baza acestei hotărâri, în ziua de 12 a lunii curente, au depus jurământ un număr de 6 [persoane], dintre greco-catolici și 7 dintre ortodocși alături de câte un jurat din aceste confesiuni existent până acum; prin aceasta pare a se încheia o nouă alianță între părțile de aici ale națiunii maghiare și ale celei române, care s-a considerat, până acum, asuprită;

c) hotărârea referitoare la punctul 3 rămâne încă în discuție pentru a se înlătura divergența dintre consiliu și comunitatea juraților; prin urmare, nu e încă decisă cu totul;

d) este în curs de elaborare o adresă, conform prevederii punctului 9, cu acea recomandare din partea consiliului de a se asigura nu numai ameliorarea situației națiunii române, ci, pe baza jurământului uniunii [din 1437], a maghiarilor și secuilor care locuiesc pe „pământul crăiesc”;

e) hotărârile mai radicale ale comunității juraților referitoare la cerințele de sub punctele 10 și 11 au fost amânate de consiliu până la liniștirea spiritelor.

2. Cei din națiunea română nu încetează a continua să țină adunări în diferite locuri. Ultima dată au avut loc o adunare aici în oraș, în 13 a lunii curente, dar fără zgomot și numai între români. Fiind ținută în taină, nu i-am aflat țelul și desfășurarea. Dar judecând după semnele exterioare, mișcările de aici nu se arată într-o culoare mai favorabilă decât fuseseră cu prilejul ultimului meu umil raport. Precum avusesem norocul de a vă informa în umilul raport din 4 a lunii curente înaintat către Preaînălțimea Voastră, locuitorii maghiari ai acestui oraș sunt deosebit de îngrijorați de cele două persoane care au fost numite în adunarea națională românească din 3 a lunii curente, în prezența mea, și anume preotul din Roșia Montană, Simion Balint și avocatul Ioan Buteanu. În opoziție cu spiritul misiunii care le-a fost încredințată de acea adunare, cu prilejul apariției lor la întrunirile bisericești de la țară, în loc să se rezume la a face publică petiția elaborată în numele națiunii, ei au acționat agitând spiritele poporului român, care este liniștit dacă e lăsat în pace. Acești doi agitatori notorii, care instigă în mod deschis, locuiesc în jurisdicția noastră.

3. Chiar în acest moment mi s-a dat de știre că unul din indivizii amintiți, Ioan Buteanu, se îndreaptă spre Cluj. El vrea să cerceteze cine a răspândit acolo zvonul potrivit căruia „românii de aici ar fi atacat orașul și ar fi ucis 50 de maghiari”. Dar, de fapt, cine știe cu ce scop și din ce cauză [a răspândit zvonul]. Prin prezenta mă grăbesc a raporta umil Preaînălțimii Voastre acest fapt, dar nu pe calea poștală obișnuită, ci printr-o ocazie particulară. În felul acesta, raportul meu va sosi înaintea persoanei amintite, iar Ilustritatea Voastră va avea posibilitatea de

a lua toate măsurile necesare pentru urmărirea și supravegherea activității sale. Totodată îndrăznesc a adresa Măriei Voastre și acea umilă rugămintă ca, în cazul înființării, într-o zi sau două, a gărzii cetățenești conform proiectului comisiei care acționează în acest sens, să binevoiți a dispune, în mod grațios, să i se repartizeze din arsenalul cetății de la Alba-Iulia cel puțin 200 de puști, precum și praf de pușcă suficient, cu plata în numerar, sub garanția și răspunderea comunității juraților, a consiliului și a mea. În urma umilului raport și a cererii de mai sus, rămân, cu respect, sluga supusă a Preainălțimii Voastre

La Abrud, în 15 aprilie 1848

Laborfalvi Nagy Károly, jude primar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 859/1848. Foto: 174–177.

4.

Aiud, 18 aprilie 1848

Nagy Méltóságú Gróf Királyi Fő Kormányzó Úr, Kegyelmes Uram!

Excellentiádnak folyó év és hó 13° 802. elnöki szám alatti rendelethez követeztében, mely mellett értesemre méltóztatott adni, hogy verespataki lelkész Bálint Simonnak, abrudbányai ügyvéd Buttyán Jánosnak és táblai írnok Jánk Ábrahámnak a nép gyűlésekbeni részvétől és izgatásoktól eltiltása iránt rendelkezett. Megnyugtató tekintetéből bátorkodom jelenteni, hogy Zalathnára, Abrudfalvára és Topánfalvára a nép lecsendesítése tekintetéből felküldve volt fő bíró Boér Ferenc és alispán Pogány György a tegnapi napon haza érkezvén, azt nyilatkoztatták ki, hogy az érdeklített helységekbe nép gyűlések és mozgalmak voltak ugyan, de most már mindenütt csendesen vannak, s remélhetőleg ügyis fognak maradni, ha csak a fennebbi említett három egyén őket újabb bujtogatásokkal fel nem izgatja.

Továbbá alázatos tisztelettel maradtam excellentiádnak alázatos szolgája

Nagy Enyed, Április 18ma 1848

Báró Bánffy Miklós, főispán

*

Preainălțimea Voastră Domnule Conte Guvernator, stăpânul meu milostiv!

Prin dispoziția Excelenței Voastre din ziua de 13 a anului și a lunii curente, sub numărul presidial 802¹, ați binevoit a mă informa că ați luat măsuri pentru a interzice preotului Simion Balint din Roșia Montană, avocatului Ioan Buteanu din Abrud și cancelistului Avram Iancu de la Tablă să mai participe la adunări populare pentru a-i împiedica să mai facă agitații. Cu scopul de a vă liniști îndrăznesc să vă raportează că, ieri, s-au întors judele nobiliar Boér Ferenc și vicecomitele Pogány György care au fost trimiși la Abrud și Câmpeni pentru liniștirea poporului. Ei au declarat că, în localitățile amintite, au avut loc, anterior, acțiuni și adunări populare. Dar oamenii sunt peste tot liniștiți și se poate nădăjdui că vor rămâne astfel, dacă cei trei amintiți mai sus nu-i vor agita cu noi instigații.

Râmân, și pe mai departe, cu profundă stimă al Excelenței Voastre devotat.
Aiud, în 18 aprilie 1848.

Baron Bánffy Miklós, comite suprem

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr. nr. 868/1848. Foto: 181.

5.

Abrud, 29 aprilie 1848

Nagy Méltóságú Gróf és Főkormányzó Úr! Kegyelmes Uram!

Nagy méltóságodnak a jelenkor folyama rendin e városban is történendő polgári vagy állodalmi mozgalmakról, vagy közeseményekről való tudossittást tételt parancsoló kegyelmes elnöki rendelete alázatos tellyesítettésül bátor vagyok nagy méltóságodnak alázatos tisztelettel jelenteni:

1^{szer}. Azt, hogy az ez előtt leg utólszor folyó hó 15^{ről} tett alázatos tudossittásomban felhozott, és az Esküdt közönség által tárgyalt 13 pontok alatti petitiók még mind a kirendelt bizotmányok kezén forognak, s a jövő hó 3^{ára} határozott közgyűlésben fognak eldöntetni.

2^{or}. Ügyvéd Buttyán Jánost Kolosvárról lett haza jövele után, foljó hó 24^{én} a nagy méltóságod folyó hó 13^{ről} 802 elnöki szám alatt tett kegyelmes rendeletéről értesítettem, s azok értelmében figyelmeztettem az illő csendben való maradásra, de ő az ily megszorittatást törvény ellenesnek nyilvánította, – egyéb aránt az olta több gyűlést nem tartott, s jelenleg is hazulról valamerre el vagyon távozva.

3^{szer}. A folyó hó 8^{áról} 728 szám alatt közlött föl szollítás itt a városban csak is egy találatott, de a szomszéd falvakban, hová hatóságom nem terjed, százak forognak, mint értettem egy részbe Nagy Váradról, és más részben Zalathnáról kerülék.

4^{szer}. A polgári általános csend és jó rend kívánt állapotban vagyon benn a városban; de másként mutatják magokat a környülmények a várost körbe fekvő számos oláh falvakon. Ugyanis a) Mint közhírből és számos szemmel látott tanuk beszédjéből ki jő, a falukon szakadatlanul készítettnek lántsák és egyéb paraszt fegyverek. b) A mint a rendör igazgató ma béjelentette, bizony a réteken sóskát szedő gyermekek hallottára (kiknek jelenlétek észre nem vétettetett) beszélgetett két oláh egyén, kézzel is mutatván irányt, hogy a lázzadt népnek egy része, alól, az az Topánfalva felől, és más része fellyül, az az Bucsum felől fog bėjönni, nem pedig széllyel szórt irányból. c) Bizonyos városi olá egy lakházát más bizonyos magyar egyénnek a Szent György naponni inneni időre bérbe adván, a feletti kérdésben való szóváltás rendin, hogy a ház átadása ujj vagy ó szerénti Szent György napkor légyen, az ujj szerénti mellett erősködő magyar egyénnek az ó szerénti mellett álló olá egyén azt mondotta „[...] a kus si kokosi depa Biszeriká vaszte sze száre zos”. d) Több olá egyének kortsomákon azzal is diesekedtek, hogy egy unitárius 7 oláhnak jut, és ha minden úgy nem lesz, mint ők akarják, egy láb magyar se marad.

5^{szer}. Több részletes demonstratiók törtentek, mind csak kedély leverők és rosszal fenyegetők: a) A városi őrseregbe számos intelligensebb olá egyének is

állván bé, sött a rendszer tanítás egy katonaságban szolgáló olá egyénre bízván, miután a fő szerepet jádzó Buttyán János Kolozsvárról haza jött, mind azon egyének kivonták magokat az őrseregből, s a tanító is fölmondott, és jelenleg az olá egyének egy nemzeti külön őrseret alakítanak olá nyelven vezetése mellett, mi azt mutatja, hogy a polgári őrsereg a köz csend és jó rend s bátorság fönn tartására lévén intézve, valamint anyagilag meghasonlva ezzel szembe állólag működnek, úgy a célba is ezzel ellent álló szellem által vezettetnek b) Bizonyos helyen egy görög edgyesült hitű királyi tisztt, egy evang. református kamarai tisztre támadván, és pedig nemzetiség feletti kérdésben, ezen vita folyta alatt is sok kedvzavaró és aggodalmat okozó körülmények fejlettek ki.

6^{Szor}. Egy átalában véve napról napra és időről időre, nagyobb és nagyobb elvonultság, bizodalmatlanság és komor indulat tűnik ki az olá egyének képéről és magukviseléséből, s minden a szó teljes értelmében oly színt váltott, melly a dolgokat meg fontoló egyénnek kétségbe ejtő aggodalmat és lélek rázó gondolatokat szerez, kivált midőn elgondolyuk azt egyfelől, hogy mű néhány száz magyar család, annyi roppant ezer olá néptől, nemzeti rokoninktól elszigeteltetve környeztetünk, s nincsen semmi biztosításunk a statustól, nincs védelmünkre semmi intézkedés, s elől hátul a csak kezdődő csekély polgári őrsereg gyakorlatlan és szokatlan működésére kénytelenítettünk támaszkodni, és másfelől azt, hogy ezen temérdek olá nép közt nincs tisztt, nincs előljáró, ki őket féken tartani és gondolkodásaikban a félre vezető rossz célú hálójából kiszabadítva jobb útra téríteni képes legyen. Ugyan is az itteni 3 Alsó Fejér vármegyei szolgabírói járásokból a zalatnai Tövisy Gergely koránt sem fordul meg a kerületében, a topánfalvi Bisztrai Joseff eredetére nézve Topánfalvával szomszédos bisztrai születésű ottani birtokos, és a nép egy részével rokon. Az offenbányai néhai Áron László viszont olá nemzetű volt, de közelebből meg halálozván, helyette most a faluk olá jegyzői a felügyelők. A nagylupsai Torda megyei szolgabíró is Alsó Járában, innen messze fekvő helységben lakik, és a népeket főbbként igazgató királyi uradalmi tisztek is nagyobbára görök hitűek és olá nemzetbéliek (mi leg fontosabb és a mérlegben nagyot nyomó körülmény az olá nép maga elbízására) Példának okáért: Az abrudfalvi királyi ispányságnál ellenőr Sulucz János és a fia Dénes gyakornok. A topánfalvi királyi ispányságnál ellenőr Moga Demeter, az offenbányai királyi ispányságnál ispány Krájnyik György és ellenőr Boér Joseff mindnyájan görög hitű olá nemzet fiak.

Mint hogy pedig mind a már alázatosan leírt és elő sorolt, mind az irogatás rövidítése tekintetéből elhallgatott, de sokaságuk miatt mind le se írható részletes apróbb események, kétértelmű szó ejtések, négyszem közötti fenyegetések, kissébb rendű kihágások, e város és környéke magyar lakóit a meg rémulésnek és kétségbe esésnek leg felsőbb pontjára vitte, s már magam is szinte ki fogytam az éjjel és nappal egy más utánni folyamban ráam járó biztosítást kérő, és majd ezt, majd amaszt béjelentő megrémült egyének meg nyugtatására szükséges szavak hiteléből. Ujjabban is esedezem nagy méltóságod kegyes atyai színe előtt az iránt, hogy méltóztasson ide a várostra és vidékére egy meg lehető menneységű vagy is legalább 3 compania katonaságot, s ha lehetséges lenne, székely nemzetűt, haladékat nem szenvedhető hamar való eljövételre rendelni és rendeltetni.

Mert réank nézve a már meg kezdődött balázsfalvi olá gyűlés végződése és az ő szerénti majus 1st napja, védelem nélkül gyász és vér színben állanak a jövő napok sorában.

Minek is megadattatásat annyival is nagyobb reménnyel és honfi joggal kérem és reméllem, mennyivel igazabb az, hogy ezen város iránti biztosítatásból és a kétségen kívüli bizonyossággal készen álló felkelés és nép kitörés ellen való illő rendelet és katonai erő küldésből, nem csak a város és környékébéli kevés magyarság jólléte foly ki, hanem rajta alapszik azon országos érdek is, mely szerint az 1784^{ik} év példájára az egész hont vésszel fenyegető felkelés és nép zendülés kezdő helye e város vagy vidéke lévén, ha a vésszel fenyegető tűz kitörése előtt, annak első szikrája a maga rendin, maga idejében és maga helyin kioltatik, többre nem félhetni a nagy és országos véstől s a haza e kis pontoni célszerű védelem rendelése és figyelem alá vétel által az országos véstől léssen megmentve.

Mellyeknek leg alázatosabb jelentése és kérése után tisztelettel öröklök Nagy Méltóságodnak alázatos szolgálja.

Abrudbányán, 1848. Szent György hó 29^{én}

Laborfalvi Nagy Károly, főbíró

*

Înălțimea Voastră Domnule Conte Guvernator! Milostivul meu domn!

Conform dispoziției Dvs. vă raportează următoarele despre mișcările și evenimentele din acest oraș:

1. Așa cum v-am semnalat și în raportul meu din 15 I.c., petiția în 13 puncte circula printre comitete și se va discuta în adunarea din 3 a lunii curente.

2. După ce s-a reîntors din Cluj i s-a atras atenția avocatului Ioan Buteanu asupra dispoziției Dvs. din 13 I.c. nr. 802 și a fost somat să rămână liniștit. El a declarat că o asemenea constrângere nu este legală. Totuși, după acea dată, n-a mai ținut adunări populare. În prezent este plecat de acasă.

3. Din apelul semnalat în circulara din 8 I.c. sub nr. 7283, aici în oraș, s-a găsit doar unul; în satele învecinate, care nu se află în raza jurisdicției mele, sunt însă sute de exemplare; ele provin – după cum am aflat – de la Oradea sau de la Zlatna.

4. Liniștea publică și ordinea n-au fost conturbate, dar în localitățile românești din împrejurimi lucrurile stau altfel, deoarece; a) la sate se confecționează sulite și alte arme țărănești, după cum rezultă din zvonurile aflate în circulație și din cele spuse de martori oculari; b) din cele raportate de directorul de poliție, reiese că niște copii ce culegeau macriș de pe câmp, au ascultat (fără a fi observați) discuția a doi români, care ar fi arătat și cu degetul că poporul răsculat nu va năvăli din direcții diferite, ci o parte va veni în jos dinspre Câmpeni, iar cealaltă parte va urca dinspre Bucium; c) un român oarecare din oraș, închiriind o casă a unui maghiar, nu a ajuns cu el la înțelegere în problema zilei în care urma să înceapă data folosirii imobilului; românul voia ziua de Sfântu Gheorghe stil vechi, iar maghiarul aceeași zi, dar stil nou; atunci românul i-a zis maghiarului: „[...] acum și cocoșii de pe biserica voastră o să sară jos”; d) mai mulți români au

declarat în cârciumi că un unitarian revine la 7 ortodocși, iar „dacă nu va decurge totul așa cum dorim noi, aici nu va rămâne niciun maghiar”.

5. S-au produs și alte evenimente care ne-au alarmat datorită caracterului amenințător: a) de pildă, înainte, au intrat în garda orășenească mai mulți români, îndeosebi intelectuali; pregătirea gărzii a fost încredințată unuia dintre ei; dar după sosirea lui Buteanu de la Cluj, românii s-au retras; ei intenționează să înființeze o gardă cetățenească separată cu comanda în limba română; toate acestea arată că și garda cetățenească formată inițial pentru păstrarea ordinii și liniștii, după ce își va diviza forțele, va acționa în sens contrar față de țelul propus; b) într-un loc, un funcționar regal de religie greco-catolică a atacat un alt funcționar de confesiune reformată din motive de ordin național, ceea ce a provocat lucruri neliniștitoare.

6. Românii devin, în general, din ce în ce mai retrași, mai neîncrezători și mai agitați; evenimentele au luat o întorsătură care ne pune pe gânduri; cele câteva sute de familii ungurești, izolate în mijlocul miilor de români, n-au nicio siguranță; pentru apărarea lor, nimeni n-a luat vreo măsură; suntem nevoiți să ne bazăm doar pe gărzile cetățenești neinstruite; trebuie apoi avut în vedere că, în rândurile numeroșilor români, nu se găsesc funcționari sau dregători care să-i țină în frâu, să-i călăuzească pe un drum mai bun și să anihileze intențiile lor periculoase; aici, în cele trei plăși din comitatul Alba de Jos, starea administrației este următoarea: în plasa Zlatna (judele nobiliar) Tövissy Gergely nu-și exercită funcția; în plasa Câmpeni (judele nobiliar) Bisztrai József, originar din Bistra, unde este proprietar și e rudă cu o bună parte a poporului; în plasa Baia de Arieș (judele nobiliar) Ladislau Aron, decedat de curând, a fost român; nimeni nu i-a luat locul; notarii români sunt acum supraveghetori; judele nobiliar din Lupșa Mare, comitatul Turda, domiciliază la Iava de Jos, deci într-o localitate îndepărtată; în plus, funcționarii domeniali, care au un rol principal în diriguirea poporului, sunt, în majoritatea lor, români de religie ortodoxă; (și acest fapt este cel care trage cel mai mult în cumpănă la starea de autoîncredere a poporului român); așa de exemplu: la șpanatul din Abrud, controlor este Ioan Șuluțiu, iar fiul său Dionisie este practicant; la șpanatul regal din Câmpeni, controlor este Dumitru Moga; la șpanatul de la Baia de Arieș, șpan este George Crainic, iar control Iosif Boer; ultimii doi sunt români de religie ortodoxă.

Din cauza evenimentelor, (și mai ales a zvonurilor) scrise sau nescrise, ce nu pot fi redate detaliat datorită spațiului restrâns, dar care abundă în ambiguități, amenințări, încălcări de legi, populația maghiară din oraș și din împrejurimi a devenit deosebit de înspăimântată. Împrejurările fac să nu mai aibă efect nici cuvintele mele de încurajare pe care le adresez celor ce-mi anunță fel și fel de întâmplări și-mi cer ajutor zi și noapte. Din nou mă înclin în fața Dvs. și vă cer să dați dispoziții pentru a se trimite, cât mai urgent posibil în oraș și în împrejurimi, o forță militară mai însemnată, care să constea din cel puțin 3 companii, pe cât posibil formate din soldați secuși. Altfel, rezultatele adunării românești de la Blaj care a început, precum și ziua de 1 mai stil vechi, poate să echivaleze, pentru noi cei fără apărare, cu zile de sânge și doliu. Satisfacerea cererii este cu atât mai îndreptățită, cu cât de trimiterea trupelor depinde atât împiedicarea izbucnirii unei

eventuale răskoale, cât și soarta puținilor maghiari de aici. Numai în felul acesta se va putea evita repetarea unor evenimente asemănătoare cu cele din 1784, deoarece se știe că locul inițial al acelei răskoale a fost orașul [Abrud] și împrejurile lui. Dacă prima scânteie a focului care ne amenință va fi stinsă prompt, nu trebuie să ne temem de un mare pericol național, iar acest colț al patriei va fi salvat.

Raportându-vă cele de mai sus, îmi reînnoiesc, încă o dată, cererea și rămân devotatul Domniei Voastre

Abrud, 29 Aprilie 1848

Laborfalvi Nagy Károly, jude primar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

6.

Abrud, 15 mai 1848

Nagy Méltóságú Gróf, Fő Kormányzó Úr! Kegyelmes Uram!

Az abrudbányai lakosok az oláhok lázadásától, és történhető dühös kitörésétől nagyon is tartanak, és általánosan nagy félelemben vagynak a naponta aggasztóbb hírek terjedése következtében, jól lehet a Hochéder panasza tárgyabani munkálódásunk ideje alatt sem itten helyben Abrudbányán, sem a vidéken valami rendet, csendet és közbátorságot meg zavaró nem történt, azomban tegnap reggel a tisztelettel ide zárt nyomtatvány érkezven ide, az villám sebességgel köröztetett a városban, és oláh nyelvre sietve le fordítatván valamint itten helyben a piacon a nagyobb részint idegen, vagyis vidékbeli, és helybeli oláhokból álló népnek föl olvastatott, és meg magyaráztatott, úgy a vidékbe is ki hirdetés végett több példányokban ki küldetett.

Minek alázatos jelentése mellett; mélj tisztelettel öröklök Nagy Méltóságod leg alázatosabb szolgálja

Abrudbányán, május 15^{kén} 1848.

Némethy János, főkormányi titoknok

*

Preamărite Domnule Conte Guvernator Suprem! Milostive domn al meu!

Locuitorii Abrudului se tem grozav de o răsccoală a românilor și de eventualitatea izbucnirii ei îndârjite. Ei se află într-o continuă stare de frică din cauza răspândirii unor zvonuri din zi în zi mai îngrijorătoare. Totuși, în timpul activității noastre, determinate de plângerea lui Hocheder, nici aici la Abrud, nici în împrejurimi nu s-a întâmplat nimic care să fi tulburat ordinea, liniștea și securitatea publică. Ieri dimineața a sosit însă aici un manifest tipărit care a circulat în oraș cu iuțeala fulgerului. El a fost tradus, în grabă, în limba română și apoi a fost explicat și citit în fața poporului adunat în piața locală, care era format, în majoritate, din cei veniți din localitățile vecine, dar și din abrudenii.

Totodată a fost trimis, în mai multe exemplare, în împrejurimi. Vi-l trimitem în anexă. Raportându-vă cu supunere cele de mai sus, rămân cu adâncă stimă, cel mai umil serv al Preaînălțimii Voastre.

Abrud, 15 mai 1848.

Némethy János, secretar gubernial.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1267/1848. Foto: 3068-3069.

7.

Câmpeni, 15 mai 1848

Méltóságos királyi bányászati tanácsos és kir. igazgató úr!

Nagy bajjal még is sikerült a gonosz és lázasztásra alkalmat adó proclamatiót kézre keríteni, amelyet tudás végett másolatban alázatosan ide zárom azzal a jelentéssel, miszerint a nyomtatott bujtogató proclamatio mind addig kezemnél marad, valameddig aztot veszedelem nélkül megtarthatom; a nép között napról napra nevededik az ingerültség és tartani lehet, hogy kitörések lesznek, ha a felséges kir. Camera komolyan erővel el nem látja az uradalmat, mert ugyanis némely egyének már is kihágásokat tettek a Camara erdeiben és a servitorokat gyilkoló eszközökkel fenyegették, de e részben a tekintetes szolgabíró urat megkértem, hogy a szükséges lépéseket sietve tegyék meg, a melynek eredményéről tudósítani el nem fogom mulatni. A szolgabíró személye is megtámadtatván illetlen szavakkal a biztrai közönség által, kénytelen vala sürgetőleg ő is a maga útján erőt kérni, külömben minden felelőségről lemond. Végtére bátor vagyok méltóságodat alázatosan megkérni, hogy ezen jelentésemet méltóztat bölcs belátása szerént úgy elintézni, hogy személyem ide hátrább a gonosztól mentesítve léssen.

A ki egyéb aránt alázatos tisztelettel maradtam a méltóságos úrnak alázatos szolgálja.

Topánfalván, május 15^{én} 1848.

Lázár György
camerális. ispány

*

Mărite Domnule Consilier Montanistic Regal și Director Regesc!

Cu mare dificultate am reușit să pun mâna pe proclamația răuvoitoare și provocatoare de revoltă. O anexez aici cu umilință, în copie, pentru a o cunoaște. Declar că proclamația instigatoare tipărită va rămâne în mâinile mele atâta timp cât o voi putea păstra fără niciun pericol. Agitația crește, zi de zi, în sânul poporului. Se poate prevedea apariția unei revolte, dacă Mărita Cameră Regală nu va înzestra domeniul cu forțe serioase. Unele persoane au și comis contravenții în pădurile Camerei, amenințând slujbașii cu unelte ucigătoare. Referitor la aceasta l-am rugat pe onoratul domn jude nobiliar să facem, de urgență, pașii necesari. Despre rezultate nu voi omite să vă dau raportul. Persoana judeului nobiliar a fost atacată cu

cuvinte indecente de către populația Bistrei. De aceea a fost nevoit și dânsul să ceară forțe pe cale ierarhică, în caz contrar își va declina orice răspundere. În fine mă încumet a vă ruga, cu umilință, să binevoiți a rezolva acest raport, potrivit înțelepciunii Domniei Voastre, în așa fel încât, pe viitor, persoana mea să fie ferită de neplăceri.

De altminteri am rămas, cu umil respect, servul supus al Înălțatului Domn.
Câmpeni, 15 mai 1848.

Lázár György
șpan cameral

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. M.T. nr. 813/1848.

8.

Câmpeni, 15 mai 1848

Tisztelt Bajtárs,

En már megállok, mint maga ez előtt a bucsumiakkal, hogy még hivatalos tudósításaimat sem merem erre küldeni, mert azzal fenyegetének, hogy a gornyikaimat megverik, s leveleimet elveszik. Annál fogva küldöm ezen leveletem Zalatna felé a tekintetes tisztségnek könyörögni; legyen szíves sietve tovább küldeni s lehet hogy többször is úgy teszek, ha egy éjjel valahogy más világra nem küldenek. Annál fogva mikor hon nem lenne is, akkor is hagyja meg, hogy a tisztségnek vagy főispánnak szóló leveleimet vigyék meg, mert felénk roszul állanak a dolgok.

Az Isten adjon magának minden áldást és jobb időket, mint nálunk, mert itt megbolondult a nép, – kívánva tisztelettel vagyok tisztelt collega őszinte barátja.

Bisztrai József
szolgabíró

*

Stimate camarade,

Eu m-am oprit, ca dumneata mai înainte cu buciumanii, încât nici rapoartele oficiale nu îndrăznesc să le mai trimit de aici, fiindcă m-au amenințat că fini vor bate gornicii și îmi vor lua scrisorile. De aceea trimit, prin Zlatna, această scrisoare adresată comitatului, rugându-te să binevoiești a o expedia în grabă mai departe. Posibil să mai procedez astfel și în viitor, dacă nu mă vor trimite, într-o bună noapte, pe lumea cealaltă. Deci chiar și în cazul că nu ai fi acasă, dispune oricum să fie expediate scrisorile mele adresate comitatului sau comitelui suprem, căci, pe la noi, lucrurile stau prost.

Dumnezeu să-ți dea toate binecuvântările, dorindu-ți timpuri mai bune decât la noi, căci aici poporul a înnebunit. Rămân, cu respect, prietenul sincer al stimatului coleg.

Bisztrai József
jude nobiliar

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. M.T. nr. 843/1818.

Blaj, 15 mai 1848²

Eu, N.N., jur în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului sânt³, Dumnezeului celui viu cum că voi fi pururea credincios Împăratului Austriei și Marelui Principe Ferdinand I și Augustei Case austriace; amicilor Măiestății și ai patriei voi fi amic și inamicilor inimic; [ca și] român voi susține, totdeauna, Națiunea noastră română pe calea dreaptă și legiuită și o voi apăra, cu toate puterile, în contra oricărui atac și asupririi; nu voi lucra niciodată în contra drepturilor și a intereselor Națiunii române, ci voi ține și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și frățietatea; pe aceste principie voi respecta toate națiunile ardelen, poftind egală respectare de la dânsle; nu voi încerca să asupresc pe nimine, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimine; voi conlucra, după putință, la desființarea iobăgiei, la emanciparea industriei și a comerciului, la păzirea dreptății, la înaintarea binelui umanității, al Națiunii române și al patriei noastre. Așa să-mi ajute Dumnezeu și să-mi dea mântuirea sufletului meu. Amin⁴.

Deputăciune la Viena⁵

Șaguna, Ladislau Nopts, Alexandru Sulutz, Macedon Pop, vicari Alutan Cipariu, Fule Popasu Igian, Aurelian Trebonie, Barie-Dimitrie Boer, Majorescu Constantin, Ioan Bran, Bardosi Secerean, Latsa Verza, Balkes Zsipa, Angyel Fogarasi, Fugbar Major, Clococian Mihalasi, Capitaniu Novac Leon, Pap Leon, Luci Ursu Murgu, ofițeri Margineanu, Boheczel, Dimitrie Moldovan, Georgie Vas, Ioan Juga, Rudolf Orgidan, Vasilie Pop, Nicolae Dima Brotia, Dionisie Tobias, Bordeasa, Bears Coman Csoran, Servian Popovits, Tiocu Teodor, Oprie Oirca, Ioan Jancu, Pop Panhilu

Biagiga Sándor
Trifa Sándor
Popovits Juonutz
Modura János
Bigyiga Juonutz
Modura Vaszilia
Zsurka Niculaja

Vlád Szimion
Galgoc Petru
Csoflika Nikulaja
Hebegyan Gyorgyie

² Procesul verbal propriu-zis trimite acest act la anexa cifrată cu literele **b.b.b.**

³ Duh. În variantele jurământului provenite din sursă ortodoxă (ca cea din arhiva bisericii Sf. Nicolae din Brașov) cuvântul *spirit*, de origine latină, este înlocuit cu *duh*, sinonimul de proveniență slavă. La fel figurează și în actul găsit în corpusul de anexa [M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., Nr. 9012], iar în fruntea documentului stă scris „Formula juramentului îndreptată și corectată”.

⁴ Acest jurământ l-a depus întreaga Adunare a românilor, cu toată solemnitatea, sub stindardul împărătesc, negru și galben, respectiv cel român național, albastru, roșu și alb. Evenimentul în sine, derulat pe Câmpia Libertății din Blaj, a avut loc pe data de 3 mai 1848 stil vechi, respectiv 15 mai 1848 stil nou.

⁵ Această listă se regăsește în actul care conține jurământul solemn, în dosarul 9012.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. 9012/1848.

10.

Zlatna, 16 mai 1848

Hochgeborener Herr Graf, Hochgebiethender Herr Thesaurariats
Vize-Praesident!

Im Zusammenhange mit meinem gehorsamsten Berichte vom 11ten d.M., Pr. Zahl 55, und der hierauf erhaltenen hohen Weisung Euerer Hochgeboren vom 13ten d.M., Zahl 817, unterbreite ich im Anschlusse ein gestern Mittag vom Stuhlrichter Bisztrai an den hierortigen Stuhlrichter Tövisi gelangtes und vom diesem mir überlassenes Schreiben ohne Datum. Dann die gestern bei der Nacht erhaltene Anzeige des Topánfalvaer k, Herrschafts-Spanns Lázár vom 15ten d.M. samt Beilagen derselben, bestehend aus einer Abschrift der in meinem obangebogenen Berichte gedachten Proclamation und der durch mich veranlaßten Uebersetzung derselben ins Ungarische, welche Proclamation meiner unmaßgebigen Meinung nach für sich allein durchaus nichts Bedenken erregendes in sich enthält.

Was das wahrscheinlich durch einige verwegene Aufwiegler, unter welchen, wie ich leider höre, auch Cameral Beamte sein sollen, hervorgebrachte Benehmen der oberen Herrschafts-Unterthanen und die Besorgnisse des Stuhlrichters Bisztrai und des k. Spanns Lázár anbelangt, hierüber werde ich blos unterthänigst bitte, die am 13ten d.M., Zahl 817, mir zugesagte Mitteilung des Erfolges von der diesbezüglichen Verwendung Euerer Hochgeboren möglichst beschleunigen zu wollen.

Mit tiefster Ehrfurch, Euerer Hochgeboren unterthänigster Diener.

Johann v. Nemegyei, C. Administrator und Bergrat

Zalathna den 16ten Mai 1848

*

Onorabile Domnule Conte!

Preaputernice Domnule Vicepreşedinte al Tezaurariatului.

În legătură cu raportul meu nr. pr. 55 din 11 mai şi cu înaltele indicaţii ale Domniei Voastre nr. 817 din 13 mai, pe care le-am primit drept răspuns, anexas aici o scrisoare, fără dată, din partea judeului scăunal Bisztrai către judele scăunal Tövisy care i-a parvenit ieri, la prânz, şi mi-a pus-o imediat la dispoziţie; [vă trimit de asemenea] şi raportul din 15 mai al şpanului cameral împărătesc din Câmpeni, Lázár György, împreună cu anexele, constând dintr-o copie a

proclamației de care m-am ocupat în raportul meu menționat mai sus și din traducerea ei, în ungurește, făcută la îndemnul meu; după umila mea părere, proclamația nu conține în sine nimic îngrijorător.

Referitor la atitudinea iobagilor domeniului de sus, provocată probabil de câțiva instigatori, printre care, după cum aud, din păcate, s-ar afla și funcționari camerali, precum și în ceea ce privește îngrijorarea judeului scăunat Bisztrai și aceea a șpanului cameral Lázár, mă voi convinge personal la fața locului; vă rog, deci, cu supunere să binevoiți a urgenta informația pe care mi-ați promis-o în 13 mai, sub nr. 817, asupra succesului intervenției Domniei Voastre în acest sens.

Rămân, cu adânc respect, cel mai supus servitor al Domniei Voastre

Zlatna, 16 mai 1848

Nemegyei János
administrator cameral și consilier de mină

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. M.T., nr. 843/61. Pr./1848.

11.

Aiud, 16 mai 1848

Tekintetes Szolga Bíró Úr!

Szolgabíró úrnak folyó hó 13^{dikáról} a megyei tisztséghez intézett abéli tudósítására, hogy a felbőszített nép által okozott kártételeket, és a fiscus erdeiben fávágást megakadályoztatni nem képes, s az iránti bejelentésre hogy személye már is méltatlanságokkal illetett, abban kíván állandó bizotmányunk a záratékok vissza (rekesztése) mellett vissza írni, miként a topánfalvi ispányságot utasítssa oda, hogy erdős Lerchenfeld által jelentesse ki azon egyéneket, kik a gornyikok tiltakozása dacára is az erdőt erő hatalommal predályák, mert ama általános panaszt, mennyiben a ki általi cselekvés mellőzésével csak erdő predálásról tétetik említés s az is csak a gornyikok feladásán alapul, bėbizonyított ténynek tekinteni nem lehet – kineveztettvén pedig az erdő predáló egyének, azokat, mint szintén az egész falusi közönségeket is intse, avagy intesse meg, hogy az okozott kár iránt felelősök s azt megtérítettnei kötelesek.

Egyéb aránt a balásfalvi gyűlés kedélyeket csillapító szellemétől várni lehet, hogy a vagyon bátorság sérthetettlensége fenn tartatik. Azomba azon nem reméltett esetre, ha hogy az, mint szintén a személy bátorság megtámadtattnék a vagy megtámadtatni irányoztattnék, annak orvoslására, avagy elhárítására, az események okadatoló feljelentések után bellépni tisztünknek ismerjük, mit akkor is, ha személye úgy is mint közigazgatási tisztviselőé ténylegesen megtámadtattnék. Ez alkalommal felhívja bizotmányunk szolgabíró úrnak figyelmét arra, hogy egy moccanást is szeme elől ne tévesszen el, mi e megye és általa köz hazánk békéjé felzavarhatná, akár a békés átalakulást lehetetleni tené. Ezt igényli a hon szerelme

és azon hivatali állás, melyre a bizodalom szolgabíró urat örködni a köz csend és béke felett felhívta.

Hazafiúi indulattal vagyunk a sz[olga]bíró úrnak

Alsó Fejér megye Állandó
Bizotmányáról
N. Enyeden majus 16^{án} 1848

Őszinte polgártársai
Benedek Jóseff főbíró
Pogány Károly

Hogy a fenn írt másolat a maga valóságos eredetiről mindenekben szóról szóra iratott légyen, ezennel igaz hittem szerént bizonyítottok.

Bisztrán Június 17^{én} 1848-ba

Meltzer Antal
hütes jegyző

*

Onorate Domnule Jude Nobiliar!

La înștiințarea domnului jude nobiliar din luna în curs, din data de 13, înaintată pentru informarea autorității comitatense că pagubele sunt pricinuite de populația înfuriată și de tăierile în pădurea fiscalui, [rezultă] că nu există posibilitatea de a le împiedica pe acestea și că persoana Dvs. a suferit nedreptăți; despre toate acestea dorește comisia noastră permanentă să răspundă, pe lângă concluziile trimise; șpanatul din Câmpeni să îndrume ca, prin pădurarul Lerchenfeld, să-i numească pe acei indivizi care, în ciuda interzicerii gornicilor, devastează pădurea. Aceasta mai ales în condițiile în care numai o plângere generală prin omiterea faptelor depuse, adică acuzația de devastare a pădurii axată doar pe susținerea gornicilor, nu pot fi privite ca fapte doveditoare – și, de asemenea, indivizii care devastează pădurea, la fel ca și întreaga comunitate sătească, să fie avertizați în legătură cu aceea că sunt responsabili de pagubele pricinuite pe care sunt obligați să le acopere.

De asemenea, se poate aștepta de la spiritul potolit al adunării de la Blaj că se menține inviolabilă siguranța averii. În cazul de nedorit în care va fi atacată siguranța persoanei sau este pe cale să fie atacată, după prezentarea motivelor care au generat evenimentele, aprobăm dreptul ofițerilor de a interveni pentru a îndepărta pericolul, mai ales dacă siguranța persoanei ca funcționar administrativ ar fi pusă în pericol în realitate. Cu această ocazie, comisia noastră pune în atenția domnului jude nobiliar să nu piardă din ochi nicio mișcare care ar bulversa pacea comitatului nostru, iar, prin aceasta, pacea întregii patrii, făcând imposibile transformările pașnice. Aceasta o necesită dragostea de patrie, dar și poziția oficială la care domnul jude nobiliar a fost chemat, cu încredere, pentru a păzi pacea și liniștea publică.

Cu simțământ patriotic suntem ai domnului jude nobiliar
onești concetățeni
Benedek József, prim-jude nobiliar
Pogány Károly

Comisia permanentă a comitatului Alba de Jos
Aiud, 16 mai 1848

Pentru ca și copia de mai sus să fie pe deplin conformă cu originalul,
adeveresc aceasta după dreapta mea credință.

Bistra, 17 iunie 1848

Meltzer Antal
Notar acreditat

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

12.

Sibiu, 18 mai 1848

An Seine Excellenz den k.k. Herrn wirklichen geheilnen Rath und
Kammerer, Kommandeur des kaiserlichen österreichischen Leopold Ordens,
Obergespann des Szabolcser Comitats und Landes Gouverneur in Siebenbürgen
etc. etc. etc. Joseph Grafen Teleki von Szék

Hermannstadt am 18ten May 1848

In Erwiderung der hochgeschätzten Note vom 15-ten d.M. Praes. 1200 beehre
ich mich Euer Excellent eine Abschrift der, an den Herro Thesaurariats Vice
Praesidenten Grafen von Beldi so ebenergehenden General Commando Präesidial
Note zur geneigten Wissenschaftbeizuschließen.

Puchner m. p.

Abschrift der, an den Herrn Thesaurariats Vice Präsidenten Grafen von Béli
ergangenen Note Praesidiale Nro 441 et 487 vom 18 ten Mai 1848.

In Erwiderung der beiden geschätzten Zuschriften vom 13ten und 17ten d.M.,
Nro. 817 und 842/C.P., beehre ich mich Euer Hochgeboren zu eröffnen, daß die für
die Dauer des Blasendorfer Confluxes in die dortige Gegend entsendete Landwehr
Kompagnie des Infanterie Regiments Baron Sivkovich bis nun noch nicht
zurückgekehrt und der Termin ihrer Einrückung nach Carlsburg von verschiedenen
Umständen bedingt sei, sonach eine Kompagnie von der nachstens in Enyed
eintreffenden Division des 2ten Szekler Regiments zur Wiederherstellung der Rube
in der Topanfalvaer Herrschaft geeigneter sein dürfte.

Euer Hochgeboren wollen daher dem Herrn Bergrath von Nemegyei die
Weisung ertheilen, sich diesfalls an den Herrn Major von Balás des geriannten Grenz

Regiments nach Nagy Enyed zu wenden und sich nebstbei auch selbst wegen
Entsendung der fraglichen Kompagnie nach Topánfalva mit dem Herrn Obergespann

des Unteralbenser Komitats umso mehr ins Einvernehmen setzen, als nach gepflogener mündlicher Ubereinkunft mit Seiner Excellenz dem Herrn Landesgouverneur, aus dem Grunde eine ganze Division des 2ten Szekler Regiments nach Enyed verlegt wurde, um von derselben bei eintretender Nothwendigkeit die eine oder die andere Kompagnie immer nach jenen Ortschaften des Unteralbenser Komitats entsenden zu können, wo sich die walachischen Unterthanen auflehnen, oder zu sonstigen Besorgnissen Anlaß biethen.

Indem ich hiemit dem gestellten Ansuchen entsprechen zu haben glaube, muß ich bedauern, in Bezug auf die angesuchten Waffen Euer Hochwohlgeboren Wunsche nicht willfahren zu können, und mich hiebei bloß auf die Versicherung beschränken, daß ich Seiner Excellenz dem Herrn Gouverneur die disponible Zahl an Waffen bereits mit der Bitte zur weiteren Vertheilung nach Hochdessen Ermessen zugewiesen habe, sich für den Fall als diese Waffen zur Befriedigung der diesflügen Anforderungen nicht genügen sollten - wegen Verabfolgung einer grossen Quantitat hohem Orts geneigst verwenden zu wollen, welches Ansuchen ich auch meinerseits möglichst zu unterstützen bereit sein werde.

*

Către Excelența Sa Domnul Consilier Intim și Camerar, Comandor al Ordinului împărătesc austriac "Leopold", Comite Suprem al comitatului Szabolcs și Guvernator al Transilvaniei, Conte Teleki József de Szék

Răspunzând prețuitei adrese din 15 mai nr. prezidial 1200, am onoarea să anexez, pentru înștiințarea Excelenței Voastre, o copie a adresei prezidiului comandai supreme adresate vicepreședintelui Tezaurariatului, domnul conte Béldi György.

Puchner m. p.

Copia adresei prezidiale nr. 441 și 487 din 18 mai 1848 către vicepreședintele Tezaurariatului domnul conte Béldi György

Răspunzând la cele două prețuite adrese din 13 mai și 17 mai, nr. 817 și 842 c.v., am onoarea să vă comunic Excelenței Voastre că o companie din armata teritorială din regimentul de infanterie "Siwkovich", detașată pe durata Adunării de la Blaj în zona aceea, încă nu s-a întors, iar data intrării ei în Alba-Iulia depinde de mai multe condiții. Pentru restabilirea liniștii pe domeniul de la Câmpeni ar fi deci mai potrivită o companie din divizia Regimentului al doilea de secui, care va sosi în curând la Aiud.

Vă rog, deci, pe Excelența Voastră să-l îndrumați pe domnul consilier montanistic Nemegyei [János] să se adreseze, în această problemă, domnului maior Balás de la numitul regiment de graniță din Aiud să se pună de acord în privința trimiterii la Câmpeni a companiei respective, dar și cu domnul comite suprem al comitatului Alba de Jos; cu atât mai mult cu cât, în urma înțelegerii verbale încheiată cu Excelența Sa Domnul Guvernator, a fost detașat o întreagă divizie a regimentului al doilea de secui la Aiud cu scopul de a se putea trimite, în caz de nevoie, una sau alta din companiile acestuia în acele localități din comitatul Alba de Jos unde se răzvrătesc iobagii români sau pricinuiesc alte îngrijorări.

Considerând că am rezolvat, prin aceasta, cererea Excelenței Voastre regret că nu vă pot satisface dorința în ceea ce privește armele solicitate; mă rezum să vă asigur că am comunicat Ilustrității Sale Domnului Guvernator numărul de arme disponibile, cu rugămintea de a le împărți după aprecierea domniei sale; în cazul că aceste arme nu satisfac cerințele momentului, el să se adreseze organelor superioare pentru aprobarea unei cantități mai mari; această cerere voi fi și eu de acord să o susțin pe cât va fi cu putință.

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1280/1848. Foto: 3112–3115.

13.

Abrud, 19 mai 1848

Nagy Méltóságú Gróf és Főkormányzó Úr! Kegyelmes Uram!

Bizonyos magán tudósítás után arról értesülvén, mikép a nagy méltóságod folyó évi április 27^{ről} 952 elnöki szám alatt költ kegyes rendeletében az itteni polgári őrsereg számára meghatározott száz darab lőfegyverek Naszódrról eddig Kolosvárra meg érkeztek, az idő megnyerése tekintetéből aggasztó helyzetünkben bátorkodván nagyméltóságod efelőli értesítését bé nem várni, azok átvételére jelen alázatos levelemet megadó városi polgár Székely Károlyt ezennel azon alázatos kérés mellett küldöm: miszerént azon fegyverek elkísérésére elégséges katonai erő iránt is méltóztasson kegyesen intézkedni.

Mi ezen város magyar lakói helyzetüket illeti, az az idevaló tanács folyó év és hónap 4^{ről} 289 tanácsi szám alatt fel terjesztett alázatos kérése olta, nem hogy kedvezőbb szint váltott volna, sőt naponta komolyabb alakot ölt magára, annyira, hogy az itteni felizgatott oláh ajkúaknak a magyarok iránti gyűlölsége – mi régen csak szóokban és jelekben mutatkozott - már tettben is jeletkezik. Ugyanis a folyó hó 1ső napján tartatott országos vásár napját meg előző barom vásárból oszló nép között, különösön verespataki magyarok és abrudbányai oláhok közt nagy verekedés történt, a minek ki nyomozására ki küldött tanácsi bizotmány még folyamatban lévő munkálata rendén a tetszik ki, hogy a verekedés fő tényezője a nemzetiség volt. E felett a május 1ső napi balázsfalvi gyűlés olta naponként sűrűbbedő nyilatkozatok, fenyegetődzések a magyar népet annyira elrémitték, hogy óvatosan ugyan, de mégis sokan készülnek el innen, lakjaikat, vagyonaikat, pusztulásnak hagyandók. A minden oldalról, minden időben bjelentett fenyegetődzések aprólékosabb előadását mellőzve, csak azon esetet bátorkodom jelenteni nagy méltóságodnak: miszerént verespataki pap, Bálint Simon, több ízben az indulatosság egész kitörésével sokak jelenlétében fenyegetett engem, az itten lakó Füzieket, Alsó Fejér megyei szolga bíró Bisztrait, topánfalvi ispánsági ellenőr Mogát és ügyvéd Bohoczelt, azért mivel állítása szerint részint bujtogatási tetteit mi jelentettük volna bé, részint mert a nézete szerénti oláh nemzetiséget az illetők nem egész buzgalommal pártolták. Ezen kívül az érintett egyén utóbbi balázsfalvi hazajövele után, a verespataki őrseregbe bé álva volt oláh egyének az őrseret elhagyták, s nevezetesen egyik kilépése okául a sereg előtt azt nyilvánította, “hogy

nem tartnak többé a Magyarokkal, mert – szemérmet sértő szóval fejezván ki magát – sokszor reászedték az oláhokat”. Nagy Méltóságod folyó év és hó 1st napjáról 1003 elnöki szám alatt költ kegyes rendelete tellyesítéséül alázatosan jelentem, mikép ügyvéd Buthián a balásfalvi első gyűlés olta nem volt ithon.

Mellyekhez képest ismételve mind magam, mind a tanács e tárgybeli alázatos kéréseinket alázatosan esedezem nagy méltóságodnak, hogy megfontolva azt is, mikép a balásfalvi gyűlésen az abrudbányaiak és a vidékbeliek voltak a legfanaticusabb ellenzékiek, méltóztasson a már bizonyoson meg érkezett székely katonaságból legalább egy századnak siető ide küldése iránt kegyelmesen intézkedni, melynek feladata, az országgyűlés megnyitásától kezdve, bévégzéséig az itten és Topánfalva vidékényi cirkálás lenne. Alázatos kérésem nem csak a hatóságom alá bízott nép nyugalma és meg maradása, hanem a nemzet és haza köz érdekéből szármozván, vígasztaló rendelkezésért esedezve, méjj tisztelettel öröklök nagyméltóságodnak alázatos szolgája

Abrudbányán, 1848^{ba} május 19^{én}

L. Nagy Károly
főbíró

*

Preamărite Domnule Conte și Guvernator Suprem! Domnul meu milostiv!

Am aflat, din oarecare surse particulare, că în urma milostivului ordin al Preînălțimii Voastre, cu nr. prezidial 952 din 27 aprilie al anului curent, au sosit din Năsăud la Cluj cele o sută de arme de foc, stabilite pentru garda cetățenească de aici. Cu scopul de a câștiga timp, având în vedere situația noastră îngrijorătoare, m-am încumetat să nu aștept înștiințarea Excelenței Voastre despre aceasta. Prin prezenta îl trimit pe Székely Károly, cetățean al orașului, care vă va înmâna această umilă scrisoare a mea cu următoarea cerere: și anume să binevoiți a întreprinde măsuri ca acele arme să fie escortate aici cu o suficientă forță militară.

În ceea ce privește situația locuitorilor maghiari din acest oraș, ea nu numai că nu a luat un aspect mai favorabil de la trimiterea supusei cereri a consiliului de aici, cu nr. 283, din 4 ale lunii și anului curent, ci, dimpotrivă, zi de zi s-a agravat. Ca atare, ura exacerbată a celor de grai românesc de aici împotriva maghiarilor, care în trecut se manifesta doar prin vorbe și gesturi – azi se exteriorizează și în fapte. Astfel, cu prilejul târgului de vite, ce premerge bâlciul de țară din prima zi a lunii curente, s-a produs o mare încăierare în popor, care s-a extins mai ales printre ungurii din Roșia Montană și printre românii din Abrud. Din acțiunile comisiei de investigare trimise de consiliu, în curs de desfășurare, reiese că factorul principal al încăierării este naționalitatea. Pe deasupra, începând cu Adunarea de la Blaj de la 1 mai, tot mai dese declarații și amenințări au îngrozit populația maghiară în așa măsură, încât o parte a ei intenționează să plece încetul cu încetul de aici, lăsând locuințele și averile să se distrugă. Făcând abstracție de prezentarea mai detaliată a amenințărilor care mi s-au adus oficial la cunoștință din toate direcțiile și cu diferite prilejuri, mă încumet să raportez Excelenței Voastre doar despre următorul

caz: preotul din Roșia Montană, Simion Balint, în diverse ocazii și în prezența multora, dezvăluindu-și întreaga furie, a rostit amenințări la adresa mea, a familiei Fűzi, care locuiește aici, a judeului nobiliar al comitatului Alba de Jos, Bisztrai, a controlorului șpanatului [cameral] din Câmpeni, Moga, și a avocatului Bohățel. Potrivit afirmațiilor sale, noi i-am fi denunțat faptele de agitație, iar alții, după opinia lui, nu ar fi susținut cu destulă însuflețire naționalitatea română. În afară de aceasta, odată cu reîntoarcerea acasă de la Blaj a persoanei menționate, cetățenii români, care se înrolaseră [anterior] în garda cetățenească de la Roșia Montană, au părăsit-o. Folosind un cuvânt indecent, unul a motivat în fața unității [gărzii cetățenești] deosebit de clar cauza pentru care o părăsea, declarând: „Nu vom mai ține de acum înaintea cu ungurii, deoarece ei i-au înșelat pe români de prea multe ori”. În conformitate cu milostiva ordonanță a Preainălțimii Voastre, nr. 1003 din prima zi a lunii și anului curent, raportează de asemenea cu supunere că avocatul Buteanu nu a mai dat pe acasă de la prima Adunare de la Blaj.

Având în vedere cele de mai sus și luând în considerare faptul că cei din Abrud și împrejurimi au fost opoziționiștii cei mai fanatici cu prilejul Adunării de la Blaj, repet din nou atât cererea mea, cât și pe cea consiliului în această chestiune și, cu umilință, vă implor pe Excelența Voastră să binevoiți a întreprinde măsuri, în mod milostiv, pentru a se trimite aici cel puțin o companie din acea armată secuiască care foarte probabil a și sosit [la Aiud]. Misiunea ei ar fi să circule aici și în împrejurimile Câmpenilor de la începutul și până la terminarea [lucrărilor] Dietei. Umila mea cerere o adresez nu numai în interesul menținerii liniștii poporului din jurisdicția ce mi s-a încredințat, ci și în interesul comun al națiunii și al patriei [noastre]. Implorându-vă să întreprindeți măsuri consolatoare rămân, cu adâncă stimă, servul umil al Preainălțimii Voastre.

Abrud, 19 mai 1848.

L[aborfalvi] Nagy Károly, jude primar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1269/1848. Foto: 3070–3072.

14.

Cluj, 22 mai 1848

Abrudbányai fő bíró, Nagy Károly Úrnak.

Uraságodnak folyó hó 19^{rei} hozzám tett tudósítására, melyben az azon vidéki oláhságnak a magyarok elleni ingerült voltát elő adván, a lehető aggodalmok elenyésztetése végett azon városba egy század szélbeli székely katonaságot rendeltetni kér, ezennel vissza írni kívántam: miszerint a Székelyföldről ki mozdított szélbeli századok rendeltetésök helyére még meg nem érkezvén, a kívánt katonaságnak oda léendő szállítása iránt nem intézkedhetem, azonban szükség esetébe s a körülmények azt igényelvén, az elő adandó alkalommal az ottani lakosoknak belbátorságok fenn tartásáról fogok gondoskodni.

Kolosvártt, Maius 22. 1848.

D-lui Nagy Károly, judele primar din Abrud

În 19 ale lunii curente, Domnia Voastră m-ați informat despre atitudinea ostilă a românilor față de ungurii din ținutul respectiv; totodată, pentru înlăturarea eventualelor temeri, solicitați detașarea în orașul în cauză a unei companii din regimentele de grăniceri secuî. doresc să vă comunic următoarele: companiile grănicerești din secuime puse în mișcare n-au ajuns încă la locul de destinație; prin urmare n-am posibilitatea de a lua măsuri privind trimiterea armatei necesare acolo; dacă circumstanțele o vor cere, în caz de nevoie, voi lua însă măsuri, când se va ivi ocazia, în vederea menținerii securității interne a locuitorilor din acel ținut.

Cluj, 22 mai 1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1269/1848. Foto: 3073–3074.

15.

Cluj, 24 mai 1848

An den Herren General Major Frantz Horrák Festungs-Kommandanten in Karlsburg

Hundert Steinschloßgewehre, welche für die in Abrudbánya zu errich tende Bürger Garde, hier den von Abrudbánya bevollmächtigten Komissaren verabfolgt worden sind, werden von Klausenburg bis Karlsburg unter der nöthigen Bedeckung geführt.

Da indessen von Karlsburg his Abrudbánya von hieraus die nöthige Bedeckung nicht angeordnet werden kann, so habe ich mich veranlaßt gefunden, um Zeit zu gewinnen, E[uer] H[ochgeboren] unmittelbar zu ersuchen, nothige Verfügungen darüber treffen zu wullen, daß die genannten Gewehre auch von Karlsburg unter einer sicheren militärischen, von E[eur] H[ochwohlgeboren] anzuordnenden Bedeckung [bis nach Abrudbánya] geführt werden. Hierüber habe ich zugleich unterm heutigen das Lobliche k[aiserliche] General Commando Präsidium in Kenntniß gesetzt.

An das Löbliehe k.k. General Commando Präsidium.

Hundert Steinsehloß Gewehre, welche für die in Abrudbánya bevollmächtigten Komissäre verabfolgt worden sind, werden von Clausenburg bis Karlsburg unter der nothigen Bedeckung geführt.

Da indessen von Karlsburg bis Abrudbánya von hieraus die nothige Bedeckung nicht angeordnet werden konnte, so habe ieh mieh veranlaßt gefunden, um Zeit zu gewinnen, den Herrn Frantz v. Horak k.k. General Major, und Festungs Kommandanten zu Karlsburg, unmittelbar zu ersuchen, nöthige Verfügungen darüber treffen zu wullen, daß die genannten Gewehre auch von Karlsburg unter einer sieheren militärischen, von ihm anzuordnenden Bedeckung bis nach Abrudbánya geführt werden.

Worüber ich zugleich das Hoch Löbliche k. General Commando Präsidium in Kenntnis zusetzen mieh beeile.

Klausenburg. den 24. Mai 1848.

Către domnul general maior Frantz Horrak, comandantul cetății din Alba Iulia

Cele o sută de puști cu cremene, destinate gărzii cetățenești ce se va forma la Abrud, au fost predate aici comisarilor împuterniciți din acest oraș pentru a fi duse de la Cluj până la Alba-Iulia sub escorta necesară. Dar escorta necesară de la Alba-Iulia până la Abrud n-am putut s-o asigur de aici. De aceea, pentru a câștiga timp, m-am văzut silit să mă adresez direct Domniei Voastre cu rugămintea de a lua măsurile corespunzătoare pentru ca puștile menționate să fie transportate de la Alba-Iulia până la Abrud, sub o escortă militară pe care o va asigura Domnia Voastră. Despre acestea am informat concomitent și onoratul prezidiu al comandamentului suprem.

Către onoratul prezidiu cezaro-crăiesc al comandamentului suprem.

Cele o sută de puști cu cremene destinate gărzii cetățenești, care se va forma la Abrud au fost predate aici comisarilor împuterniciți ai acestui oraș și vor fi duse de la Cluj până la Alba-Iulia sub escorta necesară.

Escorta necesară de la Alba-Iulia până la Abrud nu poate fi însă asigurată de aici. De aceea m-am văzut silit, pentru a câștiga timp, să mă adresez direct domnului Frantz von Horak, general maior cezaro-crăiesc și comandantul cetății Alba-Iulia; [vă anunț că] l-am rugat să ia măsurile corespunzătoare pentru ca puștile menționate să fie transportate de la Alba-Iulia până la Abrud sub o escortă militară sigură, pe care o va pune la dispoziție dânsul.

Mă grăbesc să aduc la cunoștința onoratului prezidiu al comandei generale cele de mai sus.

Cluj, 24 mai 1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1293/1848. Foto: 13147–13150.

16.

Abrud, 24 mai 1848⁶

A Nagy Méltóságú Fő Kormányzónak.

Abrudbánya, 1848 Pünkösöd hó 24^{én}

A méjj tisztelettel, bővebb fölvilágosításul ide csatolt két darab zátekokból méltóztat át látni nagy méltóságod, hogy az itteni oláh néppel szemközt nem csak maga a magyar nép, mely minden pillanatban felkoncoltatását várja, hanem tanácsunk is minő aggasztó helyzetben vagyon; s midőn a felzaklatott kedélyek annyira fel vagynak már csigázva, hogy a tév útra vezetett tudatlan nép féktelensége a tanácsot is elég vakmerő meg rohanni, tökéletes meg győződést vehet a felől, mi szerént nem csak e törvényhatóság magyar ajkú lakói, hanem az egész hon a veszély szélén áll; s mind ezen kitöréssel határos merényletek leg

⁶ Acest act, de asemenea, se regăsește în corpusul de documente privind anexele procesului Kozma, chiar dacă în procesul verbal propriu-zis litera o. face referire doar la un singur document.

fővebb oka az, hogy a népet tév útra vezető bujtogatók látják, mikép a közigazgatás magára hagyatottságában elégtelen az ők fékezésüket csak meg kísértetni is.

Ennél fogva, a nemzet, magunk és a haza érdekében, a leg mélyebb tisztelettel, fiúi bizodalommal kérjük nagy méltóságodat, méltóztasson a leg sietőbben e városra legalább egy század katonaságot küldeni: annyival inkább, minthogy a balázsfalvi oláh gyűlés olta melytől a kedélyek le csillapulását vártuk - a magyarok iránti gyűlölség fokonként minden órában szemlátomást növekszik. Sietőleg vígasztaló választ kérve, méjj tisztelettel vagyunk.

Expédiáltatott 1848 Pünköst hó 24én Dersi András főjegyző által.

*

Prea mărite Guvernator Suprem!

Abrud, la 24 luna Rusaliilor, 1848

Din examinarea celor două anexe pe care le alătur aici, cu mult respect, pentru o mai bună informare, Măria Voastră veți binevoi a constata situația îngrijorătoare în care ne aflăm în raport cu populația română de aici, atât locuitorii maghiari care se așteaptă în fiecare clipă să fie exterminați, cât și consiliul nostru. D-voastră puteti să vă dați seama pe deplin că, atunci când spiritele tulburate sunt atât de iritate, iar poporul neștiutor amăgit este destul de îndrăzneț să atace în necumpătarea lui chiar și consiliul, pericolul atamnă nu numai asupra populației maghiare din teritoriul jurisdicției, ci și asupra întregii patrii. Cauza principală a acestor tentative, ce prevestesc explozia, este faptul că instigatorii, care conduc poporul pe o cale greșită, constată incapacitatea administrației de a le frâna prin forțe proprii.

Pe Ilustritatea Voastră ca urmare, vă rugăm, cu încredere și cu cel mai mare respect, să binevoiți a trimite grabnic în acest oraș cel puțin o companie de soldați în interesul nostru, al națiunii [maghiare] și al patriei. Aceasta cu atât mai mult cu cât, după Adunarea de la Blaj de la care am așteptat liniștirea spiritelor, dușmânia împotriva maghiarilor crește în mod vizibil, din oră în oră.

Așteptăm, grabnic, răspunsul Dvs. de încurajare. Rămânem cu mult respect.

Expediat la 24 luna rusaliilor de către notarul Dersi András

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

17.

Abrud, 24 mai 1848⁷

Az Abrudbányai Tanácsnak 1848^{ik} esztendő Pünköst hava 24^{én} tartatott rendkívüli ülésében.

330. Fő Bíró atyánkfia jelenti, hogy tanácsunkot azért volt kéntelen ily jó korán, és a mai rendes ülést meg előzőleg rendkívül gyűjteni bé, hogy a jelenkori

⁷ Acest act, de asemenea, se regăsește în corpusul de documente privind anexele procesului Kozma, chiar dacă în procesul verbal propriu-zis litera o. face referire doar la un singur document.

országok szerte mutatkozott, és el hatalmazott mozgalmaknak kis hazánkba az oláh felekezetűek keblébe támadott tűzének, a rend bontásra és kitörésre való hajlomnak és készültségnek a közelebről Balásfalván tartatott oláh nemzet gyűlés következtében remélt lecsillapodása és elszűnése helyett ellenkezőleg, és a leg végső ponton való állása mutatkozik, s különösön, a verespataki oláh lakosoknak a mái napon tartandó tanácsai rendes ülésre célba vett bérohanása több városi hűtösök által jelentetett bé, – minek következtében keblük rendőri igazgató Diószegi Sámuel atyámfia azt jelenti, hogy a tegnap előtti napon tartatott vásár alkalmával Verespatakon lakó görög nem egyesült egyén Grita György, ki egyszer s mind a városi piaci vám haszon bérője a közelebb múlt hétfő nap reggelén azzal dicsekedett Harmann Mátyásnak, hogy addig nem nyugszik, míg magyar vérbe nem mozdul meg. Valamint a verespataki rendőri igazgató Vinkler János atyámfia is azt jelenti, hogy verespataki unitus pap, Bálinth Simon, a balásfalvi gyűlésből lett haza jövele oltá, a leg élénkebb módon bujtogatja az oláh népet mire adatul szolgál az, hogy vasárnap délután az utcákon járva részegen azt kiabálta – le a magyar tisztekkel – néki oláh tiszt kel, és azt ismételte azon nap éjtzakáján minden oláh cantoraival, az utcákon járva ugyan azon szavakat énekelte, nem különben a tegnapi nap a templomban gyűlést tartva, a magyar policájának és tiszteknek való nem engedelmeskedésre bujtogatta, arra serkentette s vette reá, hogy a mai tanácsai rendes ülésre meg jelenvén, előbb követjeik által kérjék, hogy nekik oláh tisztet, s név szerént Boér János atyámfiait tegyek, s hogy azt meg nem nyerik, egész testületileg jöjjenek bé a tanács házhoz, s magok kiáltsanak magoknak oláh tiszteket. Továbbá verespataki közép tizedbeli Huttmann, ki magyar nemzetbeli azt is jelentette, hogy a verespataki oláh felekezetűek néki ki nyilatkoztatták azt, miszerént neki mint magyar tisztnek többé nem engedelmeskednek.

Határozat

Várattassék el a bejelentett eseményeknek a mái gyűlésbeni eredménye.

Az Abrudbányai tanács jegyző könyvéből kiadta

Molnár János, aljegyző

*

Din adunarea generală extraordinară a consiliului oraşului Abrud ținută în ziua de 24 a lunii rusaliilor 1848.

330. Confratele nostru, judele primar, anunță că a fost nevoit să convoace consiliul atât de devreme din cauza unei situații extraordinare, respectiv a împrejurărilor existente; a mișcărilor ce se manifestă și se extind în toată țara; a focului aprins între cei de religie română din mica noastră patrie; a necesității potolirii înclinației spre dezordine și spre posibile mișcări; acestea, după recenta adunare populară românească de la Blaj, nu numai că nu au încetat, ci, din contră, s-au accentuat și se apropie de punctul culminant. Mai mulți jurați orașenești au făcut cunoscut, în mod expres, planul locuitorilor români din Roșia Montană de a năvăli la ședința ordinară de astăzi a consiliului. Directorul de poliție, Diószegi Samu, informează, în continuare, despre Gheorghe Gritta de religie ortodoxă din Roșia Montană, arendaș al vămii din piața orașenească; acesta, cu ocazia târgului ținut

alaltăieri, s-a lăudat lui Hermann Mátyás că nu se va liniști până ce nu se va spăla cu sânge unguresc. Confratele nostru, polițistul Winkler János [junior] din Roșia Montană, aduce la cunoștință că preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint agită, în modul cel mai viguros, poporul român de când s-a întors de la Adunarea de la Blaj; duminică după masă, umblând pe stradă în stare de ebrietate, a strigat: „Jos cu dregătorii maghiari, ne trebuie dregători români!”; în noaptea aceleiași zile, el a repetat acest lucru împreună cu toți cantorii români; ei au cântat, de fapt, aceleași cuvinte pe străzi; mai mult, ținând ieri adunare în biserică, a instigat poporul să nu se mai supună polițaiului și dregătorului maghiar; a mers până acolo că a îndemnat poporul să-și trimită delegații la ședința ordinară de azi a consiliului pentru a cere să i se dea dregător roman, mai precis pe confratele nostru Ioan Boier; iar dacă nu vor reuși să câștige acest lucru, să vină cu toții, în corpore, la Consiliu și să aleagă, prin strigăte, dregători români. Mai departe, șeful minier din Roșia Montană, care este de naționalitate maghiară, a anunțat că enoriașii români de aici i-au declarat că nu i se vor mai supune, fiind dregător maghiar.

Hotărâre

Să se aștepte rezultatul evenimentelor discutate în ședință.

Procesul verbal al consiliului orașului Abrud l-a întocmit

Molnár János, vicenotar

Extras original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P. nr. 9012/1848.

18.

Abrud, 24 mai 1848⁸

Az Abrudbányai Tanácsnak 1848^{ba} Pünkösöd hó 24^{én} tartatott ülésében.

346. Negyvennyolc számból álló verespataki unitus oláhok – Unitus pap Bálint Simon vezérlete alatt tanácsunk termében meg jelenvén az írt vezér szónoklatával azt adák elő: hogy ők több méltatlanságot szenvedvén az ott lévő magyaroktól – a kik nemzeti őrsereget is állítottak – s jelenleg is ki vagynak téve azok olcsárlásának és nyomatásoknak – a mostan fel állított rendőr igazgatótól pedig serelmeik orvoslását nem remélhetik, azt kéri, hogy a szabadság és jog egyenlőség tekintetbe vételekkel a Magyar atyafiakkal egyenlő jogokba tételve az ők nemzetek részéről is rendeltessék egy rendőr igazgató, kit ők magok válasszanak tanácsunk kebeléből.

Mint hogy a kérelmesek szóval elő adott kérelmek terjedelmesen jegyző könyvbe bé nem vétethetett, annak csupán kivonatja lévén bé írva – annál fogva – nehogy a kérelmesek ezután azon gyanúval legyenek szóval tett kérelmüknek es állításaiknak a szavak felcserélésével történhető leírása rendin, annak értelme

⁸ Acest act, de asemenea, se regăsește în corpusul de documente privind anexele procesului Kozma, chiar dacă, în procesul verbal propriu-zis, litera o face referire doar la un singur document.

elferdítést szenvedend – arra utasítottak – a kérelmesek, hogy a magok terjedelmes kéréseket, tegyék írásba – addig pedig tartsák magokat hazai törvényeinkhez. Mint hogy pedig az ilyetén mozgalmakkal egybe kötött nép kérések kitörésre is adhatnának alkalmat – ennél fogva ezen dolog töstént jelentessék fel a felséges királyi fő kormány székeknek.

Az abrudbányai tanács jegyző könyvéből ki adta

Molnár János, aljegyző

*

Din şedinţa consiliului oraşului Abrud, ținută în ziua de 24 lunii rusaliilor 1848.

346. În sala de şedinţe a consiliului nostru s-au prezentat 48 de români greco-catolici din Roşia Montană sub conducerea preotului lor Simion Balint. Prin intermediul acestuia au arătat că au suferit mai multe nedreptăţi din partea ungurilor de acolo care au înfiinţat garda cetăţenească, iar, în prezent, sunt expuşi jignirilor, asupririlor şi oprimărilor; [au spus că] nu pot aştepta remedierea nedreptăţilor din partea directorului de poliţie numit recent, de aceea, luând în considerare principiul libertăţii, dreptăţii şi egalităţii, al asigurării unor drepturi egale cu acelea ale confrăţilor maghiari cer să fie numit, din partea naţiunii lor, un director de poliţie care să fie ales de către ei, din sânul consiliului propriu.

Întrucât cererile solicitanţilor au fost prezentate prin viu grai, nu pot fi cuprinse amănunţit în procesul verbal decât sub formă de extras; de aceea, solicitanţii au fost îndrumaţi să-şi formuleze şi să-şi prezinte în scris cererile pentru ca nu cumva să apară bănuiala că doleanţele şi afirmaţiile lor s-ar deforma prin eventuala schimbare a ordinii cuvintelor. Până atunci să respecte însă legile patriei noastre. Având în vedere faptul că cererile legate de asemenea acţiuni ar putea da naştere la răscoale, cazul va fi anunţat imediat înaltului Guberniu regal.

Procesul verbal al consiliului oraşului Abrud a fost întocmit de

Molnár János, vicesenar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

19.

Sibiu, 27 mai 1848⁹

Prea iubite confrate!

Noi ne-am despărţit afară de aceea ca să fi putută a convorbi mai pe larg; ni-am luat unul de altul un adio amicabil pe scurt, fiindcă aşa au vrut soarta cea stângace; eu am interpus în starea-ţi familiară de acasă un fapt fatal să-ţi împreguiască casa-ţi cu un doliu, ca să te recheamă din giurul meu. Asemenea sunt fatalităţile omului în viaţă; asemenea ne ajung pe toţi. Eu am rămas; şi cariera la care am fost chemat în Adunare naţională mi-am plinit-o după putinţele mele; ce s-au făcut

⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera **b**.

până în sfârșit li vei vede din Gazeta. Eu din Blajiu, până ce și protocolul și petițiunile nu s-au gătat, cu vreo câțiva nu m-am dus; așadară numai vineri am pornit de acolo cu domnul Popasu. Deputățiunea la Viena au plecat sub directoratul lui Nopcia Vasile, fiindcă Șaguna au plecat la Clusiu și acolo cum se aude nu l-au lăsat să plece la Viena. Asta poate să fie și o facțiă machiavelistică; noi, în domnu Șaguna, încă puțină încredere avem; noi, sosind la Sibiu ca membri la Comitetul permanent, ne-am apucat de lucrare și toate le facem cât ne stă în putință. Știri pe zi ce merge auzim, cetim și vedem; gărzile în toate laturi stau gata. Cetatea Sibiului se va închide; pe păreți pun tunuri de toate laturile; sătenii încă se înarmează, românii încă sunt provocați a lua arma și multe sate, după sfatul nostru, le-au primit.

La noi vin de pe câmpie oameni și ne aduc raport de stările de pe acolo. Noi pe toți îi încuragem și îi provocăm la strânsa unire unu[1] cu altul, la pregătirile cele cuviincioasă, că poate că la timp va veni lucru și la atac; în toată monarchia austriacă e o mare anarhiă; în Viena revoluția e permanentă; domnitorul e încă strâmtorat; acolo predomenesc studenți și cetățeni. Imperiul austriac foarte au slăbit și se vede a se apropia la totală – și desființiere. La Paris franci[i], la Francfurt nemți[i] țin congres național; acolo se va hotărî venitorul monarhiilor europene. Acolo s-au hotărât prin majoritate a da ajutoriu românului. În adunarea de la Paris republica e statorită; Lamartine stă în frunte ca o stea; acolo s-au hotărât prin majoritate a da ajutoriu polonilor, că ei de sine nu sunt în stare a se putea elupta la independență; și atunci, de se încaeră Franța cu Rusia, se va naște un război înfricoșat european, care e și hotărât.

Congresurile numite de vor vedea că noi dăm semne bune de mișcare, atunci să fim siguri că ne vor împărtăși de dulcea libertate.

Trebue să lucrăm, să ne îmbărbătăm; apoi să însuflețim și poporul, că de el avem foarte mare lipsă să-l unim în cugete, să-l înimăm; și știu cum că Domnia Ta, precum ai lucrat și până acum, așa vei lucra și de aici înainte. Provoacă-l pe lancu să facă toate; pregătească poporul, că astăzi-mâne nu știm ce ne va ajunge; poate că vom ajunge la un atac apărătoriu și atunci de nu vom fi gata, vai de noi. Toată sperința e în munteni, că de se vor porni ei aice stăm bine; duhurile din zi ce merge se turbură mai tare; acum tot minutul e scump; timpul e scurt; slavi[i] voiesc a ține o adunare din toată Europa la Praga, a căruia scop pentru toți e periculos. Sântem de toate laturile înconjurați de slavi; și îi să avem grije să nu ne înghită că pentru maghiari e tot mai primejdios, că sunt puțini. Acuma, de ar fi ei oameni de treabă, ar putea să daie mâna frățescă cu noi, să ne recunoască ca națiune politică, fără gratiu, că nu-și preved perirea – ce umblă ei cu alte svaturi întortocate.

Dieta e aci; vom vedea ce va isprăvi. Acum reddeamus ad nostra. Eu frate știu că m-ați ales de curtoriu primariu și aș avea multe de plinit acasă; fără vedeți singuri cum mi este starea; e favorită; inima mea știe numai cu ce sete m-aș duce acasă; barem aicea încă sumordinat la Comitetul permanente de membru și aice alesul archivariu. Aice încă sum între sași într-o stare foarte critică; apoi ce să fac, că eu de lucrurile națiunei încă și cu jertfirea vieții mele încă nu mă voi lăsa; așa aduce cu sine caracterul meu cel statornic, care nu-l pot părăsi pentr-un interes individual. Domnia ta să fi așa de bun să iei cheile din lada mea, de unde-ți vi le-a da domnu paroch Tobiași, a lăzii besericii din Roșia și de aveți a scoate bani de

acolo sau a pune la lîngă strînsă avere, de grije să luați și să puneți însemnând toate în scris la locurile sale; bani[i] de pe steampuri îi încasați; domniului paroch din Cherpiniș, Fodor, spune-i închinăciune și să întrebe pe Maiera Tudor cum îi stă procesul la varmeghie [?]; venitu-i-au de acolo rînduala au ba [?]; și de nu i-au venit să meargă la spănie și să părăscă lucrul, de care să-mi [i] scrie apoi încoace. Scrie-mi[i] ce vorbesc oamenii de mine, în ce cuget sunt și oare după aceste fatalități putea-și eu să mă întorc în acolo? Și după ce intrerupte m-am depărtat de acolo, apoi avea-și eu oarece venitoriu acolo? Că știu că dușmanii mei mi-au stricat numele cel bun; de-mi scri[i], să-mi scri[i] fără sfială în acest obiect, carea în toate laturile pe campanari a-i înbărbăta: lui Iancu sentimentele mele și starea de aici i-o spune. Te salut cu soția-ți, cu tatu, precum pe Tobias parochu, carii îi spune umilită închinăciune; pe Dionisie, ambi[i] doi, Nemeș, Ciura Absolon, Șuluț controloru, spune-le ca să fie bărbați harnici și să fie gloria națiunei noastre. Eu din parte-mi rămân mîhnit și ticălos; scrie-mi epistola sub următoria adresă: Baternai Sándor úrnak 531 sz. a Majorok között. Rămân încă o dată B .

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 7327/1848.

20.

Sibiu, 27 mai 1848¹⁰

Prea iubite frate!

Cu cât vremea să îndelungă cu atîta cauza noastră româno-națională se încurcă mai tare și în curgerea ei aflăm noi carii ne găsim aici mai multe greutăți și avem a străbate prin mai multe împedeci; însă nu e nimica că sfârșitul credem că cu atîta va fi mai măreț și glorios.

Frate! Numai că iată îți spui că trebuie peste puțină vreme nu numai țara noastră, ba și toată Europa să treacă prin o mare strecurare. Vă să zic, căzând sistema ce vecheie despotică din partea aceasta a lumii civilizată, țările din dînsa trebuie să capete cât mai curînd o nouă formă potrivită dreptului firii și omenimii, întemeiat pe principiile libertății, egalității. Însă ca să se poată înființa în monarhiile Europei, și prin urmare și în patria noastră, e lipsă de o sguduire formală, ca să cutremure tirani[i] și apăsători[i] a[i] drepturilor omenești. Subsistența națiunii noastre românești întâi atîrnă însuși de la puterea și continenarea noastră morală și fizică, mult-puțin, iară de la congresul național nemțiesc de la Frankfurt, care cu congresul francilor din Paris vor hotărî toate viitorimea monarhiilor europene și atunci de ne vom arăta noi acum bravi, de vor vede că noi încă ne mișcăm, ne vor face părtași de dulcea libertate. Însuflețiți-vă dară ca să poată și în domniilor voastre pătrunde mărețul spir[i]t a[l] libertăți, ca apoi să fiți adăpați de mîrinimitatea patriotico-națiunară. Toată sperinția e în mîrinimoșii și bravii munteni.

Însuflețiți-vă, vă rog, pe marele Dumnezeu a[l] popoarelor; nu dormiți, că acum tot minutul e un veach. Faceți dară toate ce vă e în putență; nu cumva prin moleșirea dumneavoastră următori[i] să vă blăstăme la mormintele cele reci și

¹⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera c.

nesimțitoare, că apoi va fi târziu. Noi de acia toate puterile noastre le întindem și le încordăm numai ca națiunea noastră să ajungă la doritul său scop. V-aș scrie mai multe, fără pe postă nu vă pot scria. Destul că prin țară se întâmplă lucruri dușmănoasă și poate că vor naște reacțiuni înfricoșate. Slavii din toată Europa vor ține adunare la Praga, care are mare scop. Însă pentru noi și maghiari primejdios, fiindcă suntem puțini la număr, mai ales mahiari[i] – sapienti pauca.

Frate! Eu v-am fost procuratoriu la mihălțeni; acum eu nu știu când mă voi putea duce acasă. Dumneavoastră să fiți așa buni, că de veți avea lipsă de procuratoriu, cum bine știu că aveți, atunci să încredințați cauzele acele cui veți încrede mai bine; va să zic Novum care-l aveți cu Tenechenii e pe masă la mine; îl luați și-l dați să răspundă oarecare procuratoriu, care îl veți cuprinde dumneavoastră; da să nu se întârzie cauza aceea. Încât e pentru mine, mi-am cuprins sălașiu între maiere lângă apă, aproape de biserica ce românească a Badili, subț numeru 531, la Eleonora Villara. Soartea ne este ca să pătimim toate pentru națiunea română; să jertfim încă și viața-ne; de asemenea foarte suntem aici noi mai mulți carii ne grijește providenția. Te salut cu soția-ți împreună, poftindu-ți cele bune. Rămân al d-tale prețin sincer

I[oa]n B[uteanu]

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 7327/1848. Foto: 2074–2082.

21.

Cluj, 31 mai 1848¹¹

Nagy Méltóságú Gróf Császári Királyi Kamarás; Királyi Fő Kormányzó Úr, Kegyelmes Uram!

E nemes megyei fő bíró Újvári Károly, szabad királyi Kolosvár városi tanácsos Szathmári Pap Gábor és ugyan városi levéltárnok Müller Péter, mint tegnap itten Kolosvárt letartóztatott bisztrai Fodor László ellen az oláh nép bujtotatása körülményeit kinyomozó biztosoknak – ezen eljárásokról hozzám tett jelentésöket a kinyomozási jegyző könyvel együtt eredetileg ide fogva hátor vagyok Excellenciádnak alázatos tisztelettel fel mutatni – azon alázatos vélekedésem mellett, hogy a nevezett ifiú ellen fel hozott bujtotatás ténnyé körülményei a nemes Torda megyei fő ispán útján a kinyomozásban felhozott helységekben folytatandó kinyomozás által hozattathatnának nagyobb világosságra.

Mély tisztelettel lévén Excelenciádnak alázatos szolgája.

Kolosvár 31. Majii 1848.

Matskási Pál
fő ispán

¹¹ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Preamărite Domnule Conte, Camerar Cezaro-Crăiesc și Guvernator Suprem;
binevoitorul meu domn!

Mă încumet să prezint Excelenței Voastre, cu respect umil, raportul meu în original, cu procesul verbal de investigare a circumstanțelor instigării poporului român de către Vasile Fodor din Bistra, arestat ieri la Cluj. Raportul mi-a fost înaintat de către Újvári Károly, prim-jude al acestui nobil comitat, de Szatmári Pap Gábor consilierul orașului liber regesc Cluj și de către Müller Péter, arhivar al aceluiș oraș. Totodată consider circumstanțele faptelor instigatoare, de care a fost acuzat pomenitul tânăr, că ar putea fi elucidate mai bine printr-o investigare făcută de comitele suprem al nobilului comitat Turda, în localitățile amintite.

Rămân, cu adânc respect, al Excelenței Voastre umil serv,

Matskási Pál
comite suprem

Cluj, 31 mai 1848.

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Arh. Comitat. Turda. Acte prezidiale, nr. 559/1848.

22.

Abrud, 31 mai 1848

Tekintetes Nemes Tanács!

A tegnap előtti események olly hatásak valának reánk nézve, hogy kötelességünk ellenére cselekednénk ha a Tekintetes Nemes Tanács [elébe] abbéli alázatos kérésünkkel járulni el mulasztanak, mi szerént méltóztatnék olly üdvös módot találni, melly által a felálított őrsereg kihágásai ennek egyes egyénei által reánk nem különben hűt sorsosainkra szórt becsmérlései és az azokkal szoros kapcsolatban illő következmények meg akadályoztassanak. Ezen alázatos kérésünk a Tekintetes Nemes Tanács eleibe való terjesztésre nem csak a Nemzeti Gyűlés által nekünk adott utasítás. hanem ezen tisztelettel ide rekesztett közelebbi püspöki parancs is jogosítanak; sőt kötelességünkbe áll a Tekintetes Nemes Tanács előtt egész tisztelettel nyilványítani, hogy az említett őrsereg működése és eddig foghatóbbak eddig használt argumentumai sokkal élesebbek és kézel foghatóbbak lévén mint azon erkölcsi erőseget, mellyeket mi a sz. Bibliából meríthetnénk a kapott utasítás megtartása és a reánk rovott kötelesség tellyesítése itten csak az őrsereg illő korlátok között való tartása által értethetnék el; továbbá tisztelettel jelentjük a Tekintetes Nemes Tanácsnak azt is, hogy minden felelet tetető [sic] való meg menkülhetés tekintetiből mi mai napon a Felséges Királyi Főkormányhoz folyamadván a leggmélyebb alázatossággal az iránt esedeztünk méltóztatnék egy onnan rendelendő biztoság által kinyomoztatni azt, hogy az eddig itten emberi emlékezetett fejlől muló a magyar és oláh között fenn állott csend állott s valóba üdvöss egyetértés közelebbről; és kik által zavartatott meg mely megesvén a csend

és rend zavaróit nem külömben a béke s lakó sok bujtogatóit példáson megbüntetetni rendelni méltóztasson. A jó rend visszaállítása és az elvesztett béke vissza nyérése, minden kinek legfőbb óhajtása lévén, tellyes bizadalommal vagyunk, hogy a Tekintetes Nemes Tanács ezen célnak elérésére nézve töllünk segedelmét el nem vonatja.

Mellyek után üdvös választ esedezve tellyes tisztelettel maradtunk a
Tekintetes Nemes Tanácsnak

Alázatos szolgálai

Abrudbányán, 31 Maius 1848

*

Stimat Nobil Consiliu

Evenimentele de alaltăieri ne-au marcat în așa măsură, încât am acționa în pofida obligației noastre, mai ales dacă am omite să adresăm stimatului nobil consiliu să îndeplinească umila noastră cerere de a învrednici să găsească o asemenea modalitate salutară prin care s-ar putea împiedica urmările asupra noastră și asupra confracțiilor noștri, de aceeași credință, a contravențiilor gărzii naționale înființată, precum și a unor indivizi ai acesteia.

Pentru înaintarea acestei umile cereri, înaintea Stimatei Nobile Comisii am primit îndrumare nu doar de la Adunarea Națională, ci am fost îndreptățiți și prin ordinul episcopal mai recent care, cu stimă, a fost trimis aici.

Stă chiar în obligația noastră să declarăm, cu toată considerația, în fața Stimatei Nobile Comisii, că activitatea amintitei gărzi și argumentele folosite până acum sunt cu mult mai ascuțite și mai potrivite decât crezurile morale pe care le putem scoate din Biblie, iar pentru aplicarea îndrumării primite și pentru îndeplinirea obligației ce ne-a fost trasată, aceasta nu se poate realiza decât prin îngrădirea respectivei gărzi. În continuare, cu respect, raportăm Stimatei Nobile Comisii și aceea că, în vederea sustragerii noastre de responsabilitate, ne-am adresat azi Guvernului cu cea mai adâncă smerenie. rugând să învrednicească o cercetare printr-o comisie care să aibă în vedere liniștea și înțelegerea seculară dintre români și maghiari, [așa cum era ea] de la bunul început. În cazul că aceasta ar fi tulburată, ea să dispună să pedepsească exemplar mai ales pe cei care ar fi atentat la ordine și liniște, respectiv pe agitatorii păcii și ai locuitorilor.

Pentru restabilirea bunei ordini și pentru recăștigarea păcii pierdute, aceasta fiind dorința supremă a fiecăruia, suntem pe deplin încredințați că stimata nobilă comisie, pentru atingerea acestui scop, nu-și va retrace ajutorul de la noi.

Rugând, după toate acestea, un răspuns salutar, rămânem, cu adâncă stimă, umilii servi ai stimatei nobile comisii.

Abrud, 31 mai 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 1038/1848.

Cluj, 31 mai 1848

Kolosvárt folyó 1848^{ik} év Május 30^{kun} a nemes város Székező házában az alább megírt egyénnek lupsai bujtogatásáról folytatott szelid kikérdezéséről szolló jegyző könyv.

1. Mindenek előtt az elő állítottnak ki kérdeztetik neve, esztendeje, vallása, hová való léte és állapotjábéli állása, tehát mindenekre így felel az elő állított.

Engemet hívnak Fodor Lászlónak, édesapám a bisztrai görög egyesült lelkész Fodor János, vagyok 23 éves, unitus, állásomra nézve pedig azt nyilvánítom, hogy ez előtt a 844^{ik} évben itten Kolosvárott a király Lyceumba oskolai pályámat be végeztem, magamat a Királyi Kincstár mellé gyakornoknak applicaltam; s ottan is szolgállok, hanem a most múlt januárius közepén szabadság mellett hazajöttem édes apámhoz Bisztrára, ezen idő alatt meg jelentem Balásfalván mindkét gyűlésen és Abrudbányán ottani lelkész Tóbiás Alexandrunál.

2. A közelebbi időben kikkel volt érintkezésbe, barátságba? mind a mellett, hogy elébb azt mondá, hogy csak Balásfalván és Abrudbányán járt a nem igaz, mert a mint fel vagyon adva, még több helyeken is meg fordult, mondja meg ezt igazán?

Jártam különösön a mint fennebb mondám Abrudbányán Tóbiás Alexandrunál, ottan találkoztam Buttyánnal, Topánfalván, Sárdon és Lupsán olly különös érintkezésbe és barátságban senkivel se voltam.

3. Beszélje elő Topánfalván kiknél és miért járt?

Topánfalván jártam Lázár György úrnál 2^{ik} ellenőr Schulutz Joseffel, ezt pedig onnan esmérem, hogy tavaly Bisztrán járt 1° ellenőr Moga Demeterrel, s jártam még többeknél is, esmerettségek okáért, minthogy közel lévén azon falu hozzánk és esmérem őket, így Abrudbányán is többeknél meg fordultam.

4. Hát Lupsán mit keresett, mi dolga volt ottan, beszélje elő?

A múlt szeredán, hónap lesz egy hete azért mentem Lupsára mint szomszéd faluba, hogy a népet lecsendesítem s a balásfalvi dolgot nékiek előbeszéljem, nehogy nekem is bajam légyen s hivatalomból elcsapattassam; pap Nyikore Petréhez intézvén szállásomat, de ő otthon nem lévén, bé szállottam a pap testvéréhez Nyikore Gabriellához; oda való érkezésem volt mint egy déltájba, mentem másodmagammal egy bisztrai oláh Ursuly nevűvel lóháton, ki a lovamat vissza vigye, a minthogy ő egy kevés nyugvás után a lóval vissza is ment, én pedig ott maradtam; dél után a Valelupsibe lakó oláh pap Golya Jánost egy lupsai emberrel magamhoz hívtam, azért, hogy az lévén a hír, hogy Abrudbányáról is egy Absolon nevű esperest meg érkezendő lészen. Vártuk is azon esperestet, de nem jött el, így engemet osztán Golya János vacsorára hívott s el is mentem véle. Ő megint vissza kísért, tehát én Lupsán hálтам, ő pedig viszont haza ment. Más napra kelve, csütörtökön reggel a lupsaiak többen meg tudván ott léteimet, eljöttek hozzám mintegy harmincan, kiknek is én meg magyaráztam a Balásfalván történeteket és a püspököktől ki adott csendesítő intéseket is, az oda való pap jelenlétében felolvastam, egyátallában őket a csendességre intettem, azt mondtam, hogy várnák el azt, a mit a következő ország gyűlése fogna határozni, ezzel onnan el oszlottak, én pedig által mentem Hadaróra esperest

Absolon meg érkezését várni; de mi előtt Hadaróra bé érkeztem volna, menő utamban bé tértem Spán Vasziliához, hol is mintegy 10 személyből álló társaság volt, ottan is mind a balásfalvi dolgok folytak, s őket hasonlólag csendesítettem, őket ott hagyva el mentem Hadaróra, látván, hogy az esperest Absolon meg nem érkezik, vissza tértem Lupsára, s Lupsáról haza indulva bé szóllottam a notariushoz Spán Miklóshoz [és] azt mondtam nékie, hogy nagyon sajnálom, hogy nem volt szerencsém tegnap, vártalak többet egy óránál, miért bűjtál el tőlem, mert nem azért jöttem ezen faluba, hogy valami lázítást csináljak, hanem azért hogy a népet csendesítsem, erre a notarius azt mondá nékem, hogy mutassak vagy írást vagy igazságot, én visszonozván, a notariusnak, micsoda igazságot, hiszen tám tudod a Balásfalván történeteket, azért hát hallgass, ne beszélj – a notarius újjból azt mondá, én hallgassak, viszont feleltem néki, te halgass, semmire való, hiszem én jót akarok nem rosszat, – ezen szóváltások után utamat hazafelé vettem s négyen elkísértek majd a falu határáig, mert itten szembe kapván előmbé küldött lovamat, tőlek elbúcsúztam s hazamentem Bisztrára.

Ezek után előállítatik lupsai dominalis bíró Alb Vaszilia és lupsai jegyző Spán Miklós, kiket is ki halgatván, a dolgot egészen másképpen adják elő, mellyre nézve Fodor László újjabban kérdeztetik.

5. Minthogy a dolgot nem úgy adta elő, a mint megkérdeztetett és cselekedte, hanem egészen más színbe, mert ugyanis Alb Vaszilie lupsai dominalis bíró nyíltan azt valya es erősíti, sőt bizonyságokul név szerént fel is idézi Spán Juont, Bástye Konstandint, Spán Nyikulá falusbíró, hogy a múlt szeredán a mikor Lupsára ment és bé tért Spán Miklóshoz, nyíltan azt beszélte: haljátok Román Testvérek, el hozta az Isten azt a nagy napot, mellyben egyformákká lettünk a magyarokkal és többet réajok ne halgassunk, hanem álljunk össze, értsünk egyet hajtsuk ki a magyarokat, mert ők csak jövevények, mi pedig ős törsoikos rómaiak maradványai vagyunk, ez a föld a mellyen lakunk, a miénk, – tovább menve Hadaron létebe még nagyobbán lázította a népet, mert a mint Alb Vaszi hallotta, ottan azokat mondotta az embereknek, már hála Istennek nagyobb emberekké lettünk, kortsoma, malom árenda meg szünt sőt a malom nem is uraké, hanem a népé, azomban ottan Lupsán úgy adván elő magát, hogy Lupsa részéről Kolosvárra kirendelt követ lenne, tehát részére gyűjtsenek és adjanak pénzt. - ennek következtében három rénes forintot fel is vett az emberektől, s mind ezeket Spán Vasziliával és Kozma Petruval s még másokkal is bé tudja bizonyítani.

Spán Miklós lupsai jegyző pedig azt adja fel, hogy ön a múlt csütörtökön házánál megjelent és azt beszéllette, hogy ön ugyan nagy szerencséjének tartotta volna véle találkozni, mellyre ő azt viszonozá, még nagyobbnak tartotta volna, mert meg kérdezte volna, hogy micsoda dologba jár és miért csinál bujtogatást, mellyre ön viszonozá nékie, halgass semmire való ember vagy, s ezt elválta után is többszörösen mondotta s még azt is mondotta ön a faluba az embereknek, hogy a magyarországi uniora tellyességgel ne állyanak reá, mindezeket ottan elszórva Spán Miklós azt adja fel, hogy az emberek nem akarnak szolgálni, s az egész csendesség fel vagyon zavarva, holott pedig az azelőtti évben, mostanig olly csendesség volt, hogy szebbet kívánni sem lehetett. Ezeket így elő terjesztve, mit

felel mindezekre, vallya meg, mellyik igaz a kettő közül az-é amit ön feladott vagy pedig ezen két tanuknak vallomások?

Az egész dolog úgy történt a mint én feladtam, nem pedig úgy mint ezen vallók feladták. Csupán azt esmérem el, hogy nékem három pengő forintot adtak, ezt pedig azért adták hogy ha Kolosvárra menyek, szólljak az ők részéről is, mert nékiek nincsen kit küldjenek, s így én töllek jutalomul el fogadtam ezen három forintot, a pedig egyáltalában nem igaz, hogy én bujtogatni kívántam volna. Ezek után előnkbe állítottuk Alb Vasziliát és Spán Miklóst lupsai jegyzőt, kik is a fennebbi vallomásaikat Fodor Lászlónak szemibe mondották, hogy az valósággal úgy történt, a mint általok feladatott. Fodor László pedig merőben tagadja annak úgy létét, ragaszkodik fennebb meg tett vallomásaihoz.

Kolosvárt, Május 31^{kén} 1848.

Újvári Károly
főbíró

Szatmári P. Gábor, városi tanácsos
Müller Péter, levéltárnok és tollvivő

*

Proces-verbal întocmit la 30 mai 1848 în clădirea de reședință a nobilului oraș Cluj, cu ocazia interogatoriului luat fără constrângere persoanei jos menționate cu privire la instigările sale din Lupșa:

1. Înainte de toate, arestatului i se cere să-și spună numele, vârsta, religia, domiciliul și funcția.

Arestatul răspunde astfel:

Mă numesc Vasile Fodor; tatăl meu, Ioan Fodor, este preotul greco-catolic din Bistra. Sunt de 23 ani [de religie] unit. Privitor la funcția mea menționez că, anterior, în anul 1844, terminând studiile școlare aici la Cluj, la liceul regesc, m-am angajat în calitate de practicant pe lângă Tezaurariatul regal; aici slujesc și în prezent; dar, la mijlocul lui ianuarie trecut, m-am reîntors acasă la Bistra, la tatăl meu, în concediu; cu acel prilej m-am prezentat la preotul Alexandru Tobiaș din Abrud și apoi am participat la ambele adunări din Blaj.

2. În ultima vreme cu cine ați stat în legătură de prietenie? Deși, adineaori, ați spus că ați umblat doar la Blaj și la Abrud, aceasta nu este adevărat, deoarece, potrivit denunțului, v-ați mai perindat și în alte locuri; spuneți, este adevărat?

Am umblat mai ales la Alexandru Tobiaș din Abrud, după cum am mărturisit adineaori; acolo m-am întâlnit cu Buteanu; la Câmpeni, Șardu și Lupșa nu am stabilit un contact și o prietenie deosebită cu nimeni.

3. Enumerați la cine și pentru ce ați umblat la Câmpeni?

La Câmpeni am fost la domnul Gheorghe Lazăr și la controlorul secund Iosif Șulutiu; pe acesta îl cunosc de anul trecut, când a umblat la Bistra cu controlorul șef Dumitru Moga; am mers, de asemenea, și la alții pentru a face cunoștințe; acel sat fiind aproape de noi, îi cunosc pe cei de acolo; m-am întors și, prin Abrud, m-am deplasat pe la mai mulți.

4. Oare ce-ați căutat la Lupșa, ce treabă ați avut acolo? Relatați-ne!

Miercurea trecută a fost o săptămână de când m-am dus la Lupșa, într-un sat vecin, să liniștesc poporul și să îi relatez despre evenimentele de la Blaj, pentru ca

nu cumva să am necazuri și să fiu dat afară din slujbă; am intenționat să mă adăpostesc la preotul Petre Nicoară; dar nefiind acasă, am tras la Gavrilă Nicoară, fratele preotului; am ajuns acolo pe la prânz; am venit călare împreună cu un român din Bistra, cu numele Ursul, care trebuia să-mi aduca înapoi calul; după puțină odihnă, el s-a și reîntors cu calul, eu rămânând acolo; după masă am chemat la mine, printr-un om din Lupșa, pe preotul român Ioan Goia care locuiește în Valea Lupșei, deoarece s-a răspândit vestea că va sosi de la Abrud un protopop cu numele Absolon; l-am așteptat pe acest protopop, dar n-a sosit; după aceea m-a invitat la cină Ioan Goia și am plecat cu dânsul; dar el m-a condus înapoi, astfel că eu am dormit în Lupșa; dânsul s-a întors însă acasă; în ziua următoare de joia dimineață, când m-am sculat, cei din Lupșa, aflând despre prezența mea acolo, au venit vreo treizeci la mine; eu le-am explicat evenimentele de la Blaj și le-am făcut cunoscute poveștile de liniștire date de episcop; toate acestea le-am citit în prezența preotului de acolo și i-am îndemnat la liniște; le-am spus să aștepte ce va hotărî proxima dietă; cu aceasta s-au dispersat, iar eu am plecat dincolo la Hădărău pentru a aștepta venirea protopopului Absolon; înainte de a sosi la Hădărău, pe drum, am intrat la șpanul Vasilie la care era prezentă o societate compusă din aproximativ 10 persoane; acolo se discutau, de asemenea, evenimentele de la Blaj; i-am liniștit în mod similar; părăsindu-i am plecat la Hădărău; văzând că protopopul Absolon nu sosește, m-am reîntors la Lupșa; pornind spre casă din Lupșa am intrat pentru două vorbe la notarul Nicolae Șpan; mărtusindu-i regretul că n-am avut norocul [să-l întâlnesc], i-am spus: „Ieri te-am așteptat mai mult de o oră; de ce te-ai ascuns de mine? Nu am venit în acest sat să fac vreo răscoală, ci să liniștesc poporul”; la care notarul mi-a cerut să-i arăt vreun document sau vreo garanție; i-am replicat notarului: „Ce fel de garanție? Oare n-ai cunoștință de evenimentele de la Blaj? De aceea taci, nu vorbi!” Notarul mi-a spus, de această dată, să tac eu; i-am răspuns, în schimb: „Taci tu, nemernicule, că eu doresc binele și nu răul”; în urma acestor schimburi de cuvinte m-am îndreptat spre casă, însoțit de patru [persoane], până aproape de hotarul satului; deoarece aici m-am întâlnit cu trimisul care-mi aducea calul mi-am luat rămas bun și m-am întors acasă la Bistra.

După aceasta s-au înfățișat judele domenial Vasilie Alb și notarul Niculae Șpan din Lupșa; fiind audiați au prezentat cazul cu totul altfel, referitor la care Vasile Fodor este interogată din nou.

5. Nu ați relatat ce ați săvârșit, după cum ați fost întrebat, ci cu totul în altă culoare; judele domenial Vasilie Alb din Lupșa mărturisește deschis, ba chiar pentru a dovedi îi citează pe nume pe Ioan Șpan, pe Constantin Baște și pe judele primar sătesc Nicolae Șpan că, miercurea trecută când ați mers la Lupșa și ați intrat la ultimul dintre ei, ați grăit deschis: „Ascultați, fraților români! Dumnezeu ne-a adus ziua cea mare în care am devenit egali cu ungurii; să nu le mai dăm ascultare, ci să ne unim, să fim înțeleși și să-i alungăm pe maghiari, deoarece ei sunt doar venetici, iar noi suntem rămășițele neaoșe ale străbunilor romani; acest pământ, pe care locuim, este al nostru”; mergând mai departe și poposind la Hădărău ați instigat și mai mult poporul, deoarece, după cum a auzit Vasile Alb, acolo ați spus oamenilor următoarele: „Slavă lui Dumnezeu, am devenit oameni mai mari; cârciumăritul și morăritul au fost desființate; ba chiar nici moara, nu mai aparține domnilor, ci poporului”; acolo, la Lupșa, v-ați prezentat în așa fel, încât să vă

delege la Cluj, fapt pentru care ați cerut să se colecteze și să vi se dea bani; ca atare ați și luat de la oameni trei florini de argint, lucru pe care îl poate dovedi Vasilia Șpan, Petru Cosma și încă mulți alții.

La rândul lui, notarul din Lupșia, Nicolae Șpan, declară că dumneavoastră v-ați prezentat joia trecută la casa lui; i-ați spus că ați considerat o mare cinste că l-ați întâlnit; la care el v-a răspuns că ar considera-o și mai mare; apoi v-a întrebat cu ce prilej vă aflați acolo și pentru ce săvârșiți instigări? La aceasta i-ați răspuns: „Taci; ești un om de nimica”. La despărțire ați mai repetat [injurii] de mai multe ori; i-ați mai îndemnat pe oamenii din sat să nu accepte deloc uniunea cu Ungaria; la toate acestea, Nicolae Șpan mai declară, printre altele, că oamenii nu mai voiau să slujească și că liniștea este, în întregime, tulburată; ori până în anul trecut a existat o asemenea liniște că mai frumoasă nici nu s-ar fi putut dori; la toate cele de mai sus, astfel demonstrate, ce răspuns aveți? Care din cele două variante reprezintă adevărul? Aceea pe care ați mărturisit-o dumneavoastră ori declarațiile celor doi martori?

Toate evenimentele s-au petrecut așa cum le-am mărturisit eu și nu cum au declarat acești doi martori; recunosc doar atât că-mi dădură trei florini de argint; mi i-au dat să merg la Cluj, să iau cuvântul în numele lor, deoarece n-au pe cine să trimită; eu am acceptat ca recompensă acești trei florini; referirea că eu aș fi dorit să instig este totalmente neadevărată.

După aceasta se introduc în fața noastră Vasilia Alb și notarul Nicolae Șpan din Lupșa; în prezența lui Vasile Fodor, ei afirmă că totul s-a petrecut așa cum au denunțat și că depozitiile lor sunt cele adevărate. În schimb, Vasile Fodor neagă cu hotărâre aceasta, ținând la mărturiile sale anterioare.

Cluj, 31 mai 1848.

Újvári Károly, prim-jude
Szatmári P. Gábor, consilier orășenesc
Müller Péter, arhivar și conceptist.

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Arh. comitat. Turda. Acte prezidiale, nr. 559/1848.

24.

Valea Mare, 2 iunie 1848¹²

Tekintetes Szolga Bíró Úr!

A tegnapi parancsolatnál fogva mind vártam a bírót egészen délutáni 2 óráig, de a bíró még mind láthatatlan, megakadályoztat ma a szolgálattól is. Méltóztat a tekintetes szolgabíró úr referálni a tisztségnek a megtett lépésről, mivel a marhájak még mind in loco vadnak, melyel vagyok a tekintetes szolgabíró úrnak alázatos szolgálja

V. Márén, Junius 2^{án} 1848.

Aranyosi Péter

¹² Acest document a fost semnalat cu litera o., deoarece actul propriu-zis, notat cu o. (Bistra 18 iunie 1848) face referire la evenimentele menționate în raport.

Onorate domnule judenobiliar!

Conform dispoziției Dvs. de ieri, l-am tot așteptat pe judele [primar] până la orele două după masă, dar el nu a apărut; m-a împiedicat, astfel, să-mi exercit funcția. Domnul judenobiliar este rugat a informa autoritățile superioare despre demersul făcut, deoarece animalele sătenilor se mai află încă la fața locului [adică în pepinieră]. Rămân al onoratului domn judenobiliar umil serv.

Aranyosi Péter

V[alea] Mare, 2 iunie 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29886–29887.

25.

Groși, 3 iunie 1848¹³

Tekintetes Szolgabíró Úr!

Birlestyiek Gros nevű tiltot helyből még nem mentek ki, melynél fogva a tekintetes tisztség azt parancsolta nékem, hogy újból kérjek asszistenciát a tekintetes szolgabíró úrtól a marhának kihajtására, melyet ha lehetséges leszén, várok és mellyel vagyok a tekintetes szolgabíró úrnak alázatos szolgálja

Grosi, Junius 3^{an} 1848

Aranyosi Péter

Onorate domnule judenobiliar!

Bárlištenii n-au părăsit nici acum câmpul interzis denumit Groși; din această cauză, onorata oficialitate mi-a ordonat să cer, din nou, asistență de la domnul judenobiliar pentru alungarea animalelor de acolo. Aștept, dacă este posibil, asistența. Rămân al onoratului domnjude nobiliar umil serv,

Groși, 3 iunie 1848

Aranyosi Péter
Groși, 3 iunie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29884–29885.

26.

Abrud, 4 iunie 1848

Nagyméltóságú Gróf és Fő Kormányzó Úr! Kegyelmes Urunk!

A midőn nagy méltóságod és az egész hon, különösen a balásfalvi olá nemzeti gyűlés tartása és abban elhatározott nemzeti jog biztosítása olta az oláh

¹³ Acest document a fost semnalat cu litera o. deoarece actul propriu-zis, notat cu o. (Bistra 18 iunie 1848) face referire la evenimentele menționate în raport.

nemzet kedélyét lecsillapultnak s következőleg az ezen városi, valamint az egész honi magyarságot az oláh mozgalmak, izgatások és azokból kifolyható kitörés vészétől megszabadultnak képzelné s nagy méltóságod a jelenkorban fölmerült események s azok által igényelt atyai gondoskodás sokszorozott bajaiban és egybeözlött aggodalmakban el fáradt magos lelkülete, enyhületét éldelné, kénytelenek vagyunk ezen gyorsfutár által küldetű alázatos tudósításunkkal alkalmatlankodni:

Az itteni oláságnak fellázadt kedélye a balásfalvi gyűlés olta se maradott izgatatlanul: mert mint azt leg közelebből múlt május hó 24^{ről} tett alázatos tudósításunkban is előterjesztettük volt, verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simon nem szűnik izgatni; s köztapasztalat szerint az országos Karok, Rendek által törvénybe iktatott magyarhonnali egyesülés hírének elterjedése által az oláh felekezetűek fellázadt kedélye magos ábrándokra és a csendesség s köz egyetértés ellenébe ható pajkosságra és kevélységre ment által, annyira, hogy a már több versen alázatos reménykedéssel kért katonai véderő iránti óhajításunk, reászorulásunk és szükségünk, valamint szemes örködésünk nem hogy gyengült volna, hanem nöttön-növe szilárdult. Ily örködésünk következtében jött figyelmünk alá a tegnapi postával érkezve az alázatos tisztelettel ide mellékelt két darab levél, melyeknek gyanús voltát tanácsunk a máj napon délután 4 órakor tartott rendkívüli ülésben méltó figyelemre és fontos tanácskozás alá vévén: felöllök azt határozta, hogy rögtön bontassanak fel és vizsgáltaassanak meg – mi megtörténvén – minthogy azokat a már országosan elhíresedett és elbujdosott bujtogató ügyvéd, Buthian János írta, egyiket ugyan mint a Miskolczi nevű bányatársaság volt szószollója azon bánya gondnokához – egyébaránt *magát eddig elő engedelmesen viselt* városi hitös polgár Boér Miklóshoz – a másikat az itteni folytonosson izgató Bálint Simon lelkészhez s általa Topánfalva vidéki más bujtogató, Jánkhoz is intézve küldötte, s azoknak tartalma szerint bujtogató, serkentő, izgató, lázító és lángélesztő működését, folytatni látszik, még pediglen a politicalai szemek elől elvonultan Nagy Szeben városának majorjai között 531. szám alatt Baternai Sándor álnév alatt lappangva; s ármányos voltukat bizonyítván az is, hogy mindkettőnek befogása, noha egy kézből kerültek, különböző alakú, címzések a belső írástól különböző, más két kézzel íratnak s a pecsétjek is különböző minőségű, csak az egyikén lévén a Buthián János nevét jellemző J. B. betűk, és a Boér Miklósnak szollót testvéri címmel látva el, holott együtt nem is rokonok. Mint a jelenkori nagy kérdések felfejtésére alkalmas és szükséges eszközül szolgálókat nagyméltóságodnak atyai kezei közé további bölcs rendelkezése rendin használandókat eredetileg ide zártakat felnyújtjuk. Ez alkalmommal is újítván azon alázatos esedezésünket, hogy városunk védelmére kegyeskedjék haladék nélkül megjelenendő katonaság aránt rendelkezni, könnyen megtörténhetvén, hogy ezen levelek elfogásáérti bosszúból a nevezett Bálint Simon lelkész az oláh nép felkelését csak rövid órák eltelése alatt is sikeríteni fogja.

Továbbra is alázatos méjj tisztelettel lévén Nagyméltóságodnak alázatos szolgálái
Az Abrudbányai Tanácsnak 1848ba
június 4^{én} tartott rendkívüli üléséből

Laborfalvi Nagy Károly, főbíró
Dersi András, ideiglenes főjegyző

Preamărite Domnule Conte și Guvernator Suprem! Grațiosul nostru domn!

Acum, când Dvs. și toată țara ați crezut națiunea română liniștită, fiind asigurată prin hotărârile de la Blaj că se vor acorda drepturi naționale, când se credea că maghiarii din acest oraș și din întreaga țară au scăpat de instigările românilor și de pericolul unei răzvrăti, iar Dvs. veți avea un răgaz de a vă odihni după grijile avute, suntem nevoiți să vă tulburăm cu următorul raport pe care vi-l trimitem prin ștafetă fulger:

Spiritele românilor de aici nu au rămas neagitate, nici după Adunarea de la Blaj, deoarece – așa cum v-am informat în raportul nostru din 24 mai – preotul greco-catolic din Roșia Montană n-a încetat să instige. După cum am putut observa, în urma răspândirii știrilor cu privire la acceptarea uniunii cu Ungaria de către ordinele și stările țării, agitația românilor a luat o amploare periculoasă pentru liniștea publică. De aceea, acum avem nevoie, mai mult decât oricând înainte, de forța militară solicitată de noi în mai multe rânduri. Într-o atare situație am primit cu poșta de ieri cele două scrisori anexate aici. Scrisorile menționate, fiind suspecte, potrivit hotărârii ședinței de ieri, la ora 4 d.m., au fost desfăcute. Aceasta cu atât mai mult cu cât ele au fost scrise de Ioan Buteanu, avocat renumit în țară prin agitațiile lui, în prezent ascuns. Una a fost adresată în calitate de reprezentant al societății miniere “Miskolczi” către administratorul montanistic Nicolae Boer care, de altfel, s-a comportat liniștit până acum; cealaltă către preotul Simion Balint de aici care agită permanent; prin intermediul lui s-a adresat unui alt agitator, Avram Iancu, din împrejurimile Câmpenilor. Din conținutul scrisorilor reiese că autorul continuă agitațiile și activitatea lui de instigare. Retras de sub supravegherea ochilor politicienilor, el se află printre gospodarii orașului Sibiu, la numărul 531, sub numele pseudonim de Alexandru Baternai. Faptul că scrisorile sunt suspecte poate fi dovedit și prin aceea că, deși autorul e una și aceeași persoană, scrisul lor diferă, purtând și ștampile deosebite; numai pe una se află inițialele I. B., caracteristice pentru Ioan Buteanu; cea care a fost adresată lui Nicolae Boer poartă și eticheta de frate, cu toate că nu sunt nici măcar rude. Considerând că cele două scrisori sunt utile pentru a explica unele din marile probleme ale vremii, le înaintăm în mâna părintească a Dvs. Repetăm, și cu această ocazie, cererea de a ne trimite militarii necesari apărării orașului nostru, deoarece ușor se poate întâmpla ca pentru confiscarea acestor scrisori, drept răzbunare, preotul Simion Balint să cheme poporul român la răscoală în decurs de câteva ore.

Rămânem, în continuare, cu adânc respect față de Ilustritatea Voastră.

Din adunarea extraordinară a consiliului din Abrud ținută în 4 iulie 1848.

Laborfalvi Nagy Károly, jude primar

Dersi András, primnotar provizoriu

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 7327/1848. Foto: 30803–30806.

Zlatna, 4 iunie 1848

Hochgeborner Herr Graf

Hochgebieltender Herr Thesaurariat Vice Praesident!

Von meiner Visitation in der mittleren und oberen Herrschaft zurückgekehrt, säume ich nicht, im Nachhange meiner unterthänigen Vorstellung vom 16ten v.M. Zahl 61 und in gehorsamer Befolgung der hohen Weisung Euerer Hochgeboren vom 13ten v.M. Zahl 817, folgendes einzuberichten.

In Topánfalva habe ich Gelegenheit gehabt mich zu überzeugen, dass die Gemüther der Unterthanen in der dortigen über 20 Quadrat Meilen ausgedehnten Herrschaft ungemein aufgereizt, und dieselben Unterthanen einem 22 jährigen unbesonnenen und unerfahrenen fibrigens aber kühnen jungen Mann namens Jánk Avrám gewesenen Thesaurariats Practicanten, Sohn des Oher Vidráer dominal Richlers Jánk Alexandru als ihren Anführer in einem so hohen Grade ergeben seien, dass sie seinem Winke unbendingt folgen, und somit die Todcsangst der dortigen k. Beamten, des Processual Stuhlsrichters Bisztrai und mehrer der wohlhabenderen Unterthanen selbst, nicht ohne Grund sei.

Es ist mir bald klar geworden, dass ich jenen Eindruck, den ich auf den Gemüther der Unterthanen machen wollte, nur durch diesen jungen Mann selbst machen könne; ich habe mich daher vor Allen anderen an ihn gewendet, und ich kann nur ihm allein zuschreiben dass die, zu Folge meiner Aufforderung aus allen Dörfern der oberen Herrschaft zusammen gekommene Menge von 2–300 Unterthanen, meine Ermahnungen, von den häufigen Waldexcessen die sie zwar nicht Dorfweise gerade gewalthätig aber doch mehre auf einmal machen, und welche die Waldhüter, nicht nur nicht abzuwehren, sondern die Thäter auch anzuzeigen, aus dem Grunde nicht wagen, weil sie mit dem Tode bedroht werden, – abzustehen, die schuldigen Dienste der Herrschaft zu leisten, und den Zeitpunkt bis über ihr künftiges Schicksal entschieden werden wird, nach dem ausdrücklichen – ihnen publicirten Befehle allerhöchst Sr Majestät ruhig abzuwarten – anständig angehört und zu beherzigen wenigstens versprochen haben. Der Erfolg wird zeugen ob sie ihre Zusage halten werden oder nicht? ich hoffe indessen nichts Gutes.

Der Anführer der gedachten Herrschafts Unterthanen war während 3 Tagen fast unausgesetzt an meiner Seite; das Resultat meiner Conversation mit ihm ist Folgendes. Er hat die Unterthanen die sich geäußert haben sollen, dass sie der Freiheit nicht, sondern der k. Waldungen bedürfen, den Besitz dieser Waldungen zugesichert und hiedurch sie, sich unterthänig gemacht; er selbst sagte mir offen und gerade, dass 8 Regimenter nicht im Stande seien die Unterthanen der oberen Herrschaft so in Ordnung zu erhalten als er allein; er hat in Topánfalva einige Gehilfen, stehet in Verbindung mit dem Verespataker Geistlichen Bálint, welcher die Gemüther der Wallachen um Abrudbánya herum gleichfalls aufgereizt, und die Abrudbányaer ins Schrecken versetzt hat; er hat unwillkührlich selbst eingestanden, dass er nicht nach der eigenen Ansicht, sondern nach der Weisung

eines Ausschusses, welcher seinen Sitz in Hermannstadt hat, mit seinem Volke, wie er die oberen Herrschafts-Unterthanen nannte, handle; er hat sich auch verrathen dass ihm und dem Ausschusse in Hermannstadt mit der Union nicht gedient sei, und dass er, falls ich in Topánfalva nicht eingetroffen wäre um weitere Weisungen, von dort einzuholen, wohin ich ihm gelegentlich meiner, Rückreise von Topánfalva, auch auf den Weg in der Begleitung dreier bewaffneter Wallaehen antraf. Er hat einen gewissen Barnutz für ein ausgezeichnetes Individuum, dann für vorzügliche Individuen seiner Nation den Concipisten Dunka und den Rationisten Nemes bezeichnet. Was der eigentliche Plan des Hermannstädter wallachischen Ausschusses sei, weiss vielleicht auch Jánk selbst nicht, oder war er in dieser Beziehung weniger unvorsichtig als sonst.

Es wäre vielleicht yom erwünschten Erfolge, wenn Euer Hochgeboren geruhen wollten Ihre Aufmerksamkeit auf die Auffindung der Glieder des Hermannstädter wallachischen Ausschusses und der Pläne derselben zu richt und bei Sr Excellenz dem Landes Guverneur die Entfernung des Verespataker Geistlichen, Balint und des jungen Mannes Jánk Avrám aus der hiesigen Gegend zu erwirken, indem sonst, wenn, auch kein allgemeiner doch ein theilweiser Aufstand der irre geleiteten wallachischen Bauern in den Zalathnaer Herrschaften allerdings leicht erfolgen könnte.

Auch in der Offenbányáer Herrschaft ist die Aufwieglung der Unterthanen versucht worden, hier in Zalathna und der dazu gehörigen unteren Herrschaft scheint ausser dem Hasse welchen die Wallachen gegen die Ungarn³ hie un da merken lassen, noch alles ruhig zu sein, welchen Umstand ich den in meinem Berichte vom 1ten v.M. Zahl 55 erwähnten Zusammentreten der Bürgermiliz allhier zuschreibe⁴.

Zu dieser Bürgermiliz haben sich 289 Individuen gemeldet, sie hat sich seither aufs fleissigste geübt, ist aber bereits ihrer Auflösung aus dem Grunde nahe, weil nur ein sehr kleiner Theil derselben die Sicherheit der Inwohner Zalathnas, noch mehr aber des oft über 200.000 fl. CM. betragenden Aerarial Vermögens bei der hierortigen k. Administrations Cassa für dringend nothwendig macht; nachdem ferner Se Excellenz der Landes Gouverneur bei Sr Excellenz dem commandirenden Generalen wegen Ausfolgung der nöthigen Gewehre und Zugehör für uns sich zu verwenden bereits geruht haben, und ich mir auf diese Aufforderung gestützt das Zusammentreten dieser Bürgermiliz veranlasst habe; nachdem endlich die Verhältnisse sich in der letzteren Zeit wesentlich geändert, und hiedurch die bisherigen der Ausfolgung der Gewehre und Zugehör aus der Karlsburger Festung im Wege gestandenen Hindernisse behoben sein dürften; so unterfange ich mich Euer Hochgeboren *dringend* zu bitten, gnädigst veranlassen zu wollen, dass mir in Carlsburg 200 Gewehre leichter Gattung mit Bajonetten und Scheiden, sammt Patronaschen und schwarzen Riemen, dann zu einem jeden Gewehr 60 scharfe Patronen nebst einer Trommel ausgefolgt werden; für die seinerzeitige Rückstellung dieser Requisiten und so auch des Restes der Patronen, welche ich nur im Notfalle austheilen würde, und wenn sie sonst nicht ausgefolgt werden sollten, in so weit sie verbraucht werden aus Eigenem zu bezahlen mich hiemit verpflichte, – will ich verantwortlich bleiben.

Ubrigens werde ich den Erfolg meiner Ermahnungen in der oberen Herrschaft abwarten, wenn aber diese ungünstig sein wird, bei der ersten offenen Gewaltthätigkeit der dortigen Unterthanen wegen Dahinbeordnung einer Compagnie Sekler Soldaten die nöthigen Schritte sogleich machen indem dann eine jede weitere Zögerung Gefahr bringend sein konnte.

Mit der tiefsten Ehrfurcht
Euerer Hochgeboren unterthänigster Diener

den 4 ten Juni 1848.

Johann v. Nemegyei,
k. Administrator u. Bergrath Zalathna

*

Onorate Domnule Conte!
Domnule Vicepreşedinte al Tezaurariatului!

Reîntors din vizita mea în domeniul de mijloc şi superior, mă grăbesc să vă raporteze următoarele, în continuarea adresei mele nr. 61 din 16 mai, respectând înalta îndrumare a Domniei Voastre nr. 817 din 13 mai.

La Câmpeni am avut prilejul să mă conving că sunt deosebit de agitate spiritele iobagilor din domeniul de acolo care se întinde pe o suprafaţă de peste 20 de mile pătrate; de asemenea că aceşti iobagi sunt ataşaţi, în mare măsură, de un bărbat tânăr în vârstă de 22 de ani, imprudent şi fără experienţă, dar foarte curajos, fost practicant la Tezaurariat, care se numeşte Avram Iancu. El este fiul judeului domenial din Vidra de Sus, Alexandru Iancu; întrucât [locuitorii] îl urmează necondiţionat, frica îngrozitoare a funcţionarilor regali de acolo, a judeului scăunat procesual Bisztrai şi chiar a câtorva iobagi înstăriţi, nu este neîntemeiată.

Mi-am dat seama imediat că, numai prin acest bărbat tânăr, voi putea avea influenţă asupra spiritului iobagilor. De aceea i-am solicitat colaborarea. Numai datorită lui, mulţimea de 2–300 de iobagi, venită din toate satele domeniului superior în urma apelului meu, a ascultat, în linişte, avertismentele de a renunţa la dese jafuri din pădure, pe care chiar dacă nu le fac cu forţa şi cu participarea întregului sat, le înfăptuiesc însă mai mulţi deodată. Astfel că pădurarii nu numai că nu îndrăznesc să le pună stavilă, dar nici nu au curajul de a-i pâri pe cei ce le săvârşesc, deoarece sunt ameninţaţi cu moartea, cerându-li-se să presteze, în continuare, slujbele iobăgeşti datorate; de a aştepta, în linişte, până când se va hotărî viitorul lor destin conform ordinului expres al Maiestăţii Sale Împăratul. Au promis că vor ţine seama de avertismentele mele. Dacă îşi vor ţine promisiunea sau nu, se va demonstra în ce măsură am avut succes. De altfel, eu nu mă aştept la nimic bun.

Conducătorul menţionaţilor iobagi domeniali a fost, timp de 3 zile, aproape în permanenţă alături de mine. Din conversaţia mea cu el rezultă că a reuşit să-i domine pe iobagi, fiindcă le-a promis că vor fi stăpâni ai pădurilor erariale; [iobagii] s-ar fi exprimat de altminteri că ei nu au nevoie de libertate, ci de pădurile crăieşti. El însuşi mi-a spus, în faţă, că 8 regimente n-ar fi în stare să-i țină atât de

bine în frâu pe iobagii domeniului de sus ca el însuși. În Vidra de Sus are câteva ajutoare. Întreține relații cu preotul Balint din Roșia Montană care a agitat, de asemenea, spiritele românilor din împrejurimile Abrudului și i-a băgat în sperietți pe locuitorii din acest oraș. Fără să vrea a recunoscut că acționează cu poporul său, cum i-a numit pe iobagii domeniali, nu cum crede el de cuviință, ci potrivit îndrumărilor unui comitet care-și are sediul la Sibiu. S-a trădat, de asemenea, mărturisind că lui și comitetului din Sibiu nu le prea este de folos uniunea. [A mărturisit la fel] că, dacă n-aș fi sosit eu la Vidra de Sus, s-ar fi dus acolo pentru a primi noi îndrumări. Când m-am întors din Vidra de Sus, l-am și întâlnit plecând într-acolo, însoțit de trei români înarmați. S-a referit la un anume Bărnuțiu ca la o persoană excepțională; îl consideră apoi pe concepistul Dunca și pe raționistul Nemeș persoane remarcabile ale națiunii sale. Poate că nici Iancu nu știe care este planul comitetului român de la Sibiu. Dar s-ar putea ca, în această privință, să fi fost doar mai puțin imprudent decât de obicei.

Ar fi posibil să se obțină succesul dorit dacă: Domnia Voastră ar binevoi să-și îndrepte atenția asupra depistării membrilor Comitetului Român din Sibiu, precum și a planurilor acestuia; s-ar cere Excelenței Sale Guvernatorului îndepărtarea preotului Balint din Roșia Montană și a tânărului bărbat Avram Iancu din ținuturile acestea; în caz contrar ar putea lua naștere, cu ușurință, o răscoală, dacă nu chiar generală, atunci parțială, a țăranilor români din domeniile Zlatnei, induși în eroare.

Și în domeniul Băii de Arieș au fost încercări de instigare a iobagilor. Aici, în Zlatna, și în domeniul de jos care-i aparține se pare că totul este încă liniștit. Doar ici și colo își exprimă românii nemulțumirea lor contra maghiarilor. La menținerea liniștii contribuie, după părerea mea, înființarea aici a gărzii cetățenești despre care am relatat în raportul meu nr. 55 din 11 mai.

La această gardă civilă au aderat 289 de persoane. Între timp, ea a efectuat exerciții cu conștiinciozitate. Totuși este pe punctul de a se dizolva, întrucât nu e nevoie decât de o mică parte a ei pentru a asigura securitatea locuitorilor Zlatnei și a averii erariale din caseria administrației crăiești de aici care, adesea, se ridică la peste 200.000 fl. mc. Excelența Sa, Guvernatorul Transilvaniei, l-a rugat deja pe comandantul suprem al forțelor armate transilvănene să ne pună la dispoziție puștile și muniția necesară, după ce eu însumi am luat măsurile cuvenite pentru înființarea gărzii cetățenești. În ultimul timp, situația s-a schimbat radical, fiind înlăturate piedicile care stinghereau livrarea puștilor și a muniției din cetatea Alba-Iulia. Iată de ce îndrăznesc să vă rog să luați, urgent, măsurile necesare pentru a mi se preda la Alba-Iulia 200 de puști ușoare cu baionetă și teacă, împreună cu cartușiere și curele negre; de asemenea, câte 60 de cartușe [de război]; și un tambur pentru fiecare pușcă. Îmi asum răspunderea de a le restitui la timpul oportun, împreună cu restul de cartușe, pe care le-aș împărți numai în caz de necesitate. Pentru eventualitatea că nu mi se vor da altfel [decât pe bani], mă oblig să plătesc eu însumi cartușele în măsura în care vor fi consumate.

De altfel voi aștepta să văd ce succes vor avea avertismentele mele în domeniul de sus. Dacă nu vor da rezultate pozitive, voi cere detașarea unei

companii de soldați secui în această regiune la prima manifestare deschisă a forței de către iobagii de acolo, deoarece orice ezitare ar fi atunci periculoasă.

Cu cel mai profund respect rămân servitorul umil al Domniei Voastre.

Zlatna, 4 iunie 1848

Nemegyei János

administrator crăiesc și consilier montanistic

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Zlatna. Nr. 73/P. 1848.

28.

Roșia Montană, 4 iunie 1848¹⁴

Tekintetes Nemes Tanács!

Közelebbről múlt hó 24^{kén} számos verespataki lakosok lelkészeikkel edgyütt az abrudbányai tekintetes nemes tanácshoz mint törvényes előljáróinkhoz avégett jelentünk meg, hogy egy darab időtől fogva reánk keletkezett nyomasztó állapotunkat szóképpen tárnánk elé, de mire a tekintetes nemes tanácstól azon utasítást vettük volna, hogy békességben legyünk és mit szóval kértünk, azt írásba adnánk bé – ímé, aláztos kérelmünket következőkben bátorkodunk benyújtani.

Mük emberi elmékezetet fellül múlt időtől fogva az ezen helységben lakó magyar atyánkfiat nemcsak testéreileg karoltuk át, de sőt bányáinkat együtt műveltük, vegyes házosságokban együtt voltunk és vagyunk anélkül, hogy legkisebb ellenvetésünk vagy bántalmunk lett volna egyik felekezetnek a másikkal. De oh fájdalom! Egy időtől fogva, miolta tudniillik egész Európa forradalomba vagyon és szabadság, jogegyenlőség és testvériség kivívásáért működik, nálunk éppen ellenkezőleg történik, midőn a magyar atyánkfiak közül némelyek és éppen a miveltebbek münket lazzasztóknak és bujtogatóknak kiáltanak anélkül, hogy mük erre legkisebb okot is szolgáltunk volna, mük úgy vagyunk csekély átlátásunk szerént értesítve, hogy azon nevezet, mely a maga jogát törvényes úton keresi, nem lazzasztónak és nem bujtogatónak nevezhető. Mindazonáltal több számtalanaktól becsméréseket, külömbféle csúfságokat és mi több? Halálos fenyegetést is kellett némelyeknek közölünk hallani az ezen helységben atyánkfiától jelen ideig, mert ugyanis az éjjeli őrség felállításával egész éjszakákat örködnünk kellett, mely nem csak a Királyi Kamara, de a mű tetemes kárunkkal is történt. Midőn a bányosság az éjjeli őrség miatt hanyagon kezeltetett, hason alkalmokkal. Midőn valaki közölünk, de csakis közölünk jobb kedvében hazavánszorgott anélkül, hogy legkisebbet is hibázott volna, megkötözték és megverték, mindezeket mük zavar nélkül, a legnagyobb békével tűrtük és szenvedtük, de a közcsendet fenntartottuk jelen ideig.

Mindezeknél nagyobb és váratlanabb eseménye vala május hó 14^{ke}, midőn rendőrség igazgatója, tekintetes ifjú Winkler János úr minket nyolc M. forint

¹⁴ Acest document figurează printre actele dosarului, dar în procesul verbal propriu-zis nu apare sub formă cifrată.

büntetés terhe alatt a verespataki piacra idéztetett, hová meg jelenvén, egy magas avégre készült állásra rendezik a római katolikus lelkészt, hogy onnat olvasna egy névtelen és dátum nélkül tán Enyeden vagy hol készült nyomtatványt, ez nem vala elég, hanem a fennebb tisztelt politia director az édesatyjával és többekkel igyekeztek azt úgy magyarázni, hogy a mű egyházi főnökeinket felakasszák, megölik, és hogy a lelkészünket a jövő kedden megölik, ezután a val fenyegetének, hogyha zászlójok alá nem esküszünk, Verespatakából kihajtanak, anélkül hogy capacitáltak volna vagy megmagyarázzák volna, miért esküdjünk, és akik nem akartunk esküdni, haramiáknak kiáltottak; mind ezek a többször tisztelt rendőrség igazgatója, tekintetes Winkler János úr elnöksége [alatt] történtek.

Mindezek oly botrányt hozának fel előttünk, hogy mű a tisztelt politia director úrbán minden további bizalmunkat elvesztettük, mely okból alázatosan arra kérjük a tekintetes nemes tanácsot, hogy

1^{ör} Ha a többször tisztelt politia director ifjú Winkler János úr hivatala rendén megálland, a magyar atyánkfiai részéről, kiknek nagyobb részével különben is rokonságban vagyon, nem ellenzük, légyen, – de nekünk a tekintetes nemes tanács a maga kebeléből méltóztat három egyént rendelni, kik közül egyet magunknak választhassunk, ki közös értelemmel és erővel működjék a bányászi fontos érdekünkön a köztünk és magyar atyánkfiaiainak közötti előadottokban és ezt nem örökös értelemben, hanem csakis addig, míg az ország gyűlése által az, ez ügyben hozandó publicus tiszték állítása eránt új Systhéma keletkeznek.

2^{or} Ha pedig előttünk esméretlen okoknál fogva kérésünknek elég nem tétethetnék, azon esetben esedezünk a tekintetes nemes tanácsnak, méltóztatnék azt engedni meg, hogy az Bányászi Constitutio lő titulusa 11^{ik} articulus értelmében, mely azt mondja “omnes excessus in territorio minerali oribiles Montium magistris est inquirere etc.” Maradhassunk meg, mit annyival inkább reménylünk, mivel amint gyanítjuk, a tisztelt rendőr igazgató úr a felsőbb helyen erősítést nem is nyert.

3^{or} végre. Azon esedezünk: méltóztat az éjjeli hús egyénenként kirendelni szokott őrség alól is felmenteni, mely a bányasság nagy hátramaradása nélkül nem történhetik.

Mely után vígasztaló válasz elvárása mellett tartozó tisztelettel maradtunk a Tekintetes Nemes Tanácsnak alázatos szolgálai.

Sign. Verespatak. Június 4^{ku} 1848.

A Verespataki oláh közönség kebeléből
többen aláírva voltak itten.

*

Preaînalte Nobile Consiliu!

Nu de mult, la 24 a lunii trecute, ne-am prezentat în fața Preaînaltului nobil Consiliu, ca for legal, pentru a-i face cunoscut verbal starea noastră care, de la un timp încoace, a devenit apăsătoare. La aceasta, preamăritul nobil consiliu ne-a îndrumat să rămânem în pace, iar ceea ce am cerut verbal să înaintăm în scris, iată, ne încumetăm să înaintăm, prin următoarele, umila noastră rugămintă.

Noi, încă din vremurile care premereg amintirile omenești, nu numai că am colaborat frățeste cu compatrioții noștri maghiari ce locuiesc în această localitate, dar am și exploatat împreună minele. Eram și suntem împreună cu prilejul căsătoriilor mixte, fără ca o confesiune să fi avut cea mai mică obiecțiune sau necaz cu cealaltă. Dar, din păcate, de la un timp încoace, și anume de când întreaga Europă e în revoluție, străduindu-se pentru cucerirea libertății, egalității în drepturi și a frățietății, la noi tocmai invers se petrec lucrurile. Unii dintre compatrioții noștri maghiari, și tocmai dintre cei mai culți, ne declară ațâțători și instigatori, fără ca noi să avem nici cel mai mic motiv pentru aceasta.

După modesta noastră opinie, noi așa credem că un individ care-și caută propria sa dreptate pe cale legală, nu se poate numi ațâțător și instigator. Cu toate acestea, unii dintre noi au trebuit să audă, până în clipa de față, nenumarate ocări, diverse injurii și, pe deasupra, amenințări cu moartea de la compatrioții maghiari ai acestei localități. După înființarea pazei de noapte a trebuit să veghem nopți întregi. Aceasta s-a petrecut cu o însemnată pagubă, nu numai a cămării regale, dar și a noastră. Minele au fost tratate cu neglijență din cauza pazei de noapte. În asemenea cazuri, atunci când cineva dintre noi s-a dus [epuizat] acasă din proprie voință, fără să fi comis nici cea mai mică greșală, a fost legat și bătut. Toate acestea, noi le-am îndurat și suferit fără zarvă, în cea mai mare liniște, menținând ordinea publică până în prezent.

Dar la 14 mai s-a produs un eveniment mai mare și mai neașteptat decât cele pomenite. Atunci, directorul securității publice, onoratul domn Winkler János junior, ne-a citat în piața din Roșia Montană sub amenințarea unei amenzi de opt florini maghiari. După ce ne-am prezentat acolo, preotul romano-catolic s-a urcat pe un pedestal înalt, construit cu acel prilej, de unde a dat citire unei tipărituri anonime, fără dată, elaborată, poate, la Aiud sau aiurea. Aceasta n-a fost de ajuns. Directorul securității publice sus-menționat, împreună cu tatăl său și cu alții, s-au străduit s-o interpreteze în sensul că fruntașii noștri bisericești, să fie spânzurați, să fie uciși, preotul urmând să fie omorât marțea următoare. Apoi ne-au amenințat cu aceea că, dacă nu o să jurăm pe steag, ne vor expulza din Roșia Montană, fără să ne lămurească sau să ne explice pentru ce să juram. Acei dintre noi care nu am vrut să jurăm, am fost declarați tâlhari. Toate acestea s-au petrecut sub președinția directorului securității publice citat de mai multe ori, onoratul Winkler János.

Cele de mai sus au cauzat o consternare atât de mare, încât am pierdut orice încredere, pe viitor, în stimatul domn director al securității publice. De aceea, noi cerem, cu umilință, următoarele de la onoratul nobil consiliu:

I. În caz că onoratul director al securității publice, domnul Winkler János junior, va fi confirmat în postul oficiului său de către concetățenii maghiari, cu majoritatea cărora este de altfel înrudit, noi ne împotrivim; dar, nouă, onoratul nobil consiliu să binevoiască a ne numi trei persoane din care să putem alege una pentru noi; aceasta, cu rațiune și forță comună, să contribuie la apărarea importantelor noastre interese în cazul că s-ar ivi ceva între noi și concetățenii noștri maghiari; aceasta nu pentru totdeauna, ci până când, prin dietă, se vor numi funcționari publici.

2. Dacă cererea noastră nu ar primi o rezolvare favorabilă datorită unor motive necunoscute de noi, în acel caz, implorăm Onoratul nobil Consiliu să binevoiască a ne permite ca, în virtutea articolului nr. 11 al primului capitol din Constituția montanistică formulat astfel: “omnes excessus in territorio minerali orribiles Montium magistri est inquirere etc” – să putem să viețuim în continuare; ceea ce sperăm cu atât mai vârtos, cu cât, după cum bănuim, stimatul domn director al securității publice încă nu a obținut confirmarea forurilor superioare;

3. În fine, implorăm să binevoiți a ne scuti de obișnuita pază de noapte compusă din douăzeci de persoane, întrucât ea contribuie la o mare rămânere în urmă în minerit.

După cele de mai sus așteptăm un răspuns mângâietor și rămânem, cu îndatorată stimă, umilii servi ai onoratului nobil consiliu.

Roșia Montană, 4 iunie 1848. Semnat:

Aici au fost mai multe iscălituri din partea comunității românești
din Roșia Montană.

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 30086–30088.

29.

Abrud, 6 iunie 1848¹⁵

Méltóságos Báró Fő Ispány Úr!
Szeretve tisztelt Polgár Társunk!

A közelebről Mihálcfalván történt véres eseménynek nagyítva és elferdítve országszerte elhatott hírére a vidéki számos oláh falvak lakóinak bujtogatói s azok között név szerint Felső vidrai ifj. Jánk Avrám ügyvédnek bőv anyag szolgáltatódott arra, hogy a már mindenre kész oláh népet a magyarság elleni véres kitérésre és reá támadásra rábírja - ennek a több mellőztek között bizonyító adatai legyenek bár a következők:

a) Múlt majus hó 30^{án} a metesdi fogadóba Szebenbe menő útjában említett ifj. Jánk Avrám egy abrudbányai polgár-nőre minden ok nélkül reá támadván, annak szentje Kristussa sat. egybeszidása, káromlása mellett azt mondotta: hogy ő lévén kapitánnya a topánfalvi vidéki és ezzel szomszédos Bihar megyei oláhságnak, minél előbb Abrudbánya várossát meg fogja rohanni, a kölcsönt vissza adandó, egy a május 29^{én} itten tartatott héti vásárban verekedésre fel kelt és egybeveszett oláh egyéneknek a helybéli őrsereg által lett korlátoztatása rendin ejtettnek követelt sérelmekért s egyszersmint azt is mondotta: hogy bizonyos városi polgárnak elrejtett pénze hollétét is tudja, tudniillik egy közelebbi napokban épített pincének bal felől lévő falában.

Melly állításnak valósága onnan bizonyos, hogy ugyanazon napot megelőző estvén egy városi oláh felekezetű egyén, Boér Juonutz a verespataki Miskolzi nevű

¹⁵ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera **a**.

bányán létiben több mint 30 bányászok előtt szidalmazva ugyan ezen városi polgárt, fölöle azt beszéllette: miszerént kincsét hiába rejtette el a most épített pince bal felőlli ablakába, mert azt az oláh nép tudja s az ott nem marad.

Ezen ugyan azon egy tárgy felől egymáshoz hasonló módon két különböző egyén által és egymástól távol eső helyen kimondott fenyegetődzés a kitörés iránti forralomnak bizonyosságát kézzel foghatólag tanúsítják.

b) Említett Jánk Avrám mái napon városunkban keresztül utazván haza, a városba érkező egy az enyedi vásarból hazajövő polgári kereskedőnek - ki ötet Bucsumnak Cserbuj nevű részében számos egybe gyűjtött oláh emberek és pap előtt ágítálva érte utól – azt mondotta, hogy a mihácfalvi eseményt a magyarok vérekkell kell hogy megfizessék és az országos karok és rendek által meghatározott unióból semmi sem lesz mert annak az oláh nemzet részéről való elfogadására Lemény püspök nem volt felhatalmazva és hogy ők a maguk igazságokat vérrel is meg fogják szerezni.

c) Folyó hó 4^{én} itt a városon az oláhok bujtogatásáról esméretes és híres Buttyán János ügyvédnek Szebenből - hol álnév alatt lappangva tartózkodik – írott két levelei fogattatván el, azoknak mindkettőjéből a bujtogatás szelleme világlik ki: de különösen az egyikbe mely verespataki görög nem egyesült lelkész Bálint Simonhoz volt intézve, a bujtogatási izenetek és fölszólítások Bálint Simon által, említett Jánk Avrámhoz is intézvék lévén, és mindkét levelek rögtön futár által a nagyméltóságú fő kormányzó úrhoz küldetvén, a mái napon hazakerült Jánk Avrámnak azon levelek elfogatásáérti bosszúra fakadása is kiszámítható.

Melly környülményekhez képest a nőttön növekedő oláh nemzeti bosszú forradalom és annak soká nem haladható véres kitörése bizonyosan remélhető és következhető lévén, azt a folyó hó 9^{én} pénteken Topánfalván tartandó országos vásár alkalmával, rájuk nézt legalkalmasabb időben, helyen és körülmények közt való megtörténésére nagy bizonyossággal lehet számítani.

Következőleg nehogy ezen egész hont végső pusztulással fenyegető gyászos esemény mint 1784^{ben} éppen ezen vidékben és a kijelelt topánfalvi vásár alkalmával történt, – ezen alkalommal történjen meg – sietünk méltóságodat egyfelől országszerte híres honfiúságába vetett erőss bizalommal, de másfelől alázatos tisztelettel és töredelmes reménykedéssel az iránt megkérni, hogy mind az egész hont fenyegető vész kitörésének meg gátlása, mind az ezen vidékre elszigetelve minden honi és állodalmi védelem nélkül árván hagyatott magyarságnak az oláh bosszúra való fel áldoztatása kikerülésére és az általánosan bosszút és vészt forraló el átkodott oláh kedélyeknek méltó korlátok közé való szoríttatása tekintetéből méltóztasson a kijelelt topánfalvi vásár idejére legalább ide Abrudbányára egy legalább is 200 főből álló székely katonaságbéli őrcsapatot a legsebesebb jövetel iránti parancsolat mellett rendelni vagy rendeltetni – úgy szintén az ola nép megrettentetésére hathatós eszközül szolgálólag egy pár ágyut s hozzá tartozót sietőleg eszközölni.

Ami az ezen városi és vidéki magyarságnak szorongattatását, kétségbeesését s megirttakon kívülli 100 meg 100, apróbb és mellékesebb demonstratiókból-agitatiókból és eseményekből vett okait illeti, azokat az ezen levelünk vitelére meg

bízott ügyvéd Füzi Mihály és polgár Bíró István egyének közzül az első méltóságod előtt szóval képes léssen elősorolni.

Továbbra is alázatos tisztelettel maradván a méltóságos báró fő ispán úrnak alázatos szolgálái.

Abrudbányán, 1848^{hu} június 6^{un}

Laborfalvi Nagy Károly főbíró
Diószeghy Sámuel, rendőrigazgató

*

Prea mărite domnule baron comite suprem!
Stimat și iubit concetățean al nostru!

Vestea evenimentelor recent întâmplate la Mihalț – care s-a răspândit în toată țara exagerat și răstălmăcit – i-a servit, cu material bogat, pe instigatorii locuitorilor numeroaselor sate românești din ținut, îndeosebi pe avocatul Avram Iancu junior din Vidra de Sus, pentru a îndemna populația românească, gata la orice, să-i atace pe unguri și să determine, astfel, conflicte sângeroase.

Lăsând la o parte multe altele, ca dovadă a acestui fapt stau următoarele:

a) La data de 30 mai, amintitul Avram Iancu junior, în drumul său spre Sibiu, la hanul din Meteș, a ofensat, fără niciun motiv, o cetățeană din Abrud, înjurând-o de toți sfinții și de Hristos; totodată i-a spus că el fiind căpitanul românilor din ținutul Câmpeniului și al comitatului învecinat Bihor, va năvăli în orașul Abrud pentru a-și plăti datoria, adică pentru șicanele diferite ce au venit din partea gărzii cetățenești către locuitorii români cu care s-au luat la bătaie în 29 mai, cu ocazia târgului săptămânal de aici.

Totodată a mai spus că el știe unde se află banii ascunși ai unui anumit cetățean din oraș, adică în peretele din partea stânga al unei pivnițe făcută recent.

Confirmarea acestei afirmații o întărește și faptul că, în seara precedentă, un alt orășean de religie ortodoxă, numit Ionuț Boer, la mina numită Miskolci din Roșia Montană, în fața a 30 de mineri, înjurându-l tot pe acel cetățean, a spus: „Degeaba și-a ascuns comoara în geamul din stânga pivniței recent construită; acolo nu va rămâne, căci românii știu de ea”.

Această amenințare în legătură cu unul și același obiect, rostită în același fel de doi indivizi diferiți, în două locuri deosebite, departe unul de altul, dovedesc permanent certitudinea răzvrătirii;

b) Numitul Avram Iancu, în drumul său spre casă, trecând prin orașul nostru, a fost ajuns din urmă de un negustor care se reîntorcea de la Aiud, în partea orașului Bucium numită Cerbu, unde făcea agitație în fața preotului și a numeroși români adunați; [negustorului] i-a declarat că, pentru evenimentele de la Mihalț, ungurii vor trebui să plătească cu sângele lor; de asemenea că, din uniunea hotărâtă de către Stări și Ordine, nu se va alege nimic; la fel și aceea că episcopul Lemeni nu a fost împuternicit de români să accepte uniunea și că ei își vor obține dreptatea chiar și cu jertfa vieții lor;

c) În data de 4 a lunii curențe, aici în oraș, au fost confiscate două scrisori ale avocatului Ioan Buteanu, cunoscut și vestit agitator al românilor, trimise de la Sibiu, unde se ascunde incognito; din ambele reiese spiritul instigării, dar mai ales din una care a fost adresată preotului greco-catolic Simion Balint din Roșia

Montană; prin ea era somat să transmită, mai departe, amintitului Avram Iancu știrile și îndemnurile la instigare.

Cele două scrisori au fost trimise imediat prin ștafetă domnului guvernator; se poate aștepta ca, ajuns astăzi acasă, Avram Iancu să se răzbune pentru confiscarea acelor scrisori; conform acestor circumstanțe este posibilă răzbunarea națională românească; ea se dezvoltă zi de zi, iar izbucnirea ei sângeroasă s-ar putea să nu mai fie amânată; ar fi posibil, cu toată probabilitatea, să aibă loc la data de 9 a lunii curente la Câmpeni, cu ocazia târgului de țară; aceasta ar reprezenta pentru ei cea mai potrivită vreme, cel mai potrivit loc și cea mai potrivită circumstanță.

Prin urmare, pentru a nu se întâmpla ca în 1784 când, tot în acest ținut, cu ocazia târgului de la Câmpeni [s-a declanșat răscoala], pentru ca nu cumva un atare trist eveniment care amenință cu pieirea toată țara să aibă loc în împrejurări similare, ne grăbim a ne adresa Domniei Voastre.

O facem cu o fierbinte încredere în cunoscutul Dvs. patriotism, cu stimă supusă și speranță deplină în vederea prevenirii unei izbucniri periculoase în această parte de țară. Astfel s-ar evita sacrificarea maghiarimii – care în acest ținut este izolată și lăsată fără orice apărare și protecție din partea țării – de o eventuală răzbunare a românilor; totodată s-ar restrânge în limitele admisibile spiritele românești încăpățănate care doresc răzbunare; și să binevoiți, de asemenea, a dispune sau a cere să se ordone pentru perioada târgului de la Câmpeni ca, măcar aici la Abrud, să vină grabnic o unitate militară formată din cel puțin 200 de soldați din regimentul secuiesc; la fel să obțineți urgent, ca un mijloc eficace pentru înspăimântarea românilor, câteva tunuri și anexele necesare.

Îngrijorarea și disperarea maghiarimii din acest oraș și din acest ținut este pricinuită, în afara celor scrise, sute de demonstrații, agitații și evenimente mai mărunte și secundare; despre ele, primul dintre cei doi concetățeni de-ai noștri, avocatul Füzi Mihály, însărcinat cu ducerea acestei scrisori Măriei Voastre, împreună cu Biró István, va putea să vă relateze prin viu grai.

Rămânem în contiulare, cu stimă umilă, servii supuși ai Preamăritului Domn baron și comite suprem.

Abrud, la 6 iunie 1848

Laborfalvi Nagy Károly, jude primar
Diószegi Sámuel, director de poliție

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 7328/1848. Foto: 2091–2097.

30.

Mihail, 7 iunie 1848¹⁶

Nagy Méltóságú Gróf Királyi Főkormányzó Úr, Kegyelmes Uram!

Abrudbánya várossa polgárai jelesen főbíró Nagy Károlynak és rendőrbiztos Diószegi Samuelnek eredetileg ide fogott hivatalos meg tanálását, melyben az abrudbányai kedvetlen körülmények elősorolása mellett mint egy két száz számból

¹⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera d.

álló katonaságot kér felküldetni, e kéressel kívántam nagyméltóságod eleibe ugyan csak a hozzám utasított követektől fel küldeni: hogy miután a megyében lévő katonaság itten bárha a mihálcfalvi dolgok már csendesültek, nélkülözhetetlen, méltóztasson nagy méltóságod az abrudbányai köz bátorság fenn tartása tekintetéből a Thordára szállásolt székely katonaság közzül egy századot sietve felküldeni rendelni.

Alázatos tisztelettel maradván nagyméltóságodnak alázatos szolgája

Mihálcfalván, Június 7^{én} 1848.

B. Bánffy Miklós
Főispán

*

Prea mărite d-le Conte Guvernator Regesc
Binevoitorul meu domn!

Vă expediez, Ilustrității Voastre, prin delegația trimisă la mine, cererea cetățenilor orașului Abrud, în special a judeului primar Nagy Károly și a comisarului de poliție Diószegi Sámuel.

Prin scrisoarea oficială aici anexată, pe lângă prezentarea circumstanțelor neplăcute din Abrud, ei cer trimiterea unei unități militare de o sută-două sute de oameni.

Dar armata, ce se află în comitat, e indispensabilă aici, chiar dacă lucrurile din Mihálț s-au liniștit cumva.

Vă rog, Măria Voastră, să binevoiți a ordona detașarea urgentă a unei companii din armata secuiască încartiruită la Turda, în vederea menținerii ordinii publice la Abrud.

Rămân, cu respect, al Măriei Tale serv umil

Mihálț, 7 iunie 1848

Baron Bánffy Miklós
comite suprem

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 7328/1848. Foto: 2091–2092.

31.

Câmpeni, 7 iunie 1848¹⁷

Méltóságos bányász tanácsos és királyi igazgató úr,

Ezen fiscusos uradalomban azon hír terjedett el, miszerint annak lakossaira katonai erő lenne kirendelve, s az közelebből meg is érkeznek, – minthogy a katonai erő használása vagy a közcsend fentartására, vagy pedig az egyesek által tett

¹⁷ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L, deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

kihágások kinyomozások tekintetéből használandó lehetne, annak okáért kérjük a méltóságos urat légyen szíves a katonai erőt, ha nélátán kikérve lenne, a visszatérésre, vagy ki nem szállásra bírní, mert a mi a közcsendet illeti, az még eddíg teljesebben sehut se tartatott fenn mint itten; a mi pedig az eggyes kihágásokat: azokra nézve nem szükséges a katonai erő, hanem inkább egy rézhajlatlan biztosság kinevezése szükséges lenne, a mely a kihágókat s kihágásoknak rejő okait kipuhatolva, az illetőkre megérdemelt büntetést eszközölhetne, vagy szabhatna; ily modorulag kikerőlódnék azon ingerőlségnek lehető nem várt következményei, mely ingerőlség megint hírből eredett más helységekre kiszállott katonák borzasztó bánás módjából támadt lakosaink közt, s félhető hogy a katonai erő ide kiszállása nemcsak uradalmunkra, hanem az egész házara nézt zavart hozhatna.

Mely kérésünket újítva s eggyzersmint ígérve, hogy a kihágókat s azoknak büntetését semmiképp meg nem akadályozzuk, úgy vállaszt is kérve, tisztelettel maradtunk a méltóságos bányász tanácsos és király igazgató úrnak

Topánfalván, Júníus 7^{én} 1848-ban

Jánku Abrahám,

hütös ügyvéd

a közcsendet mind addig fentartott
topánfalvi uradalmi lakosok nevében

*

Ilustre domnule consilier minier și director crăiesc

În domeniul fiscal de aici s-a răsândit vestea că s-a dispus forța militară împotriva locuitorilor săi și că, în curând, aceasta ar și sosi. Întrebuițarea fortei militare ar putea fi justificată, fie pentru a asigura liniștea publică, fie pentru urmărirea delictelor săvârșite de singuratici. Din acest motiv o rugăm pe Ilustritatea Voastră să binevoiască a îndupleca forța militară, dacă ar fi fost cerută, să se întoarcă sau nici să nu se deplaseze, fiindcă, în ceea ce privește liniștea publică, ea nu s-a menținut nicăieri mai deplin decât aici. Cât privește unele agitații, pentru acelea nu-i nevoie de forță militară, ci ar fi cu atât mai necesar să se numească o comisie imparțială care, cercetând pe delicvenți și cauzele delictelor, să dicteze sau să dea respectivilor pedeapsa meritată. În acest chip s-ar putea evita consecințele neașteptate ale încordării care s-a stârmit între locuitorii noștri datorită zvonurilor despre tratamentul abuziv aplicat de soldați în alte localități unde s-au deplasat. Căci e de temut că deplasarea aici a forței militare ar putea produce tulburare nu numai în domeniu, ci în toată țara¹.

Reînnoim cererea și făgăduim, totodată, că nu vom împiedica deloc pedepsirea delicvenților; în așteptarea răspunsului rămânem, cu stimă, ai domnului consilier minier și director regesc,

Câmpeni, 7 iunie 1848

Avram Iancu, jurat,

în numele locuitorilor din domeniul Câmpenilor
care au păstrat, până acum, liniștea publică.

Concept. S.J.A.N. Cluj. Fond. Montantesaurariat. Zlatna, acte administrative, nr. 77.

Câmpeni, 7 iunie 1848¹⁸

Méltóságos Igazgató Úr!

A mindennapi tapasztalás ara mutat, hogy a katonaság jövetele hírére nagyon megrémült a közönség, s annyiaval iszonyatosabb azokról a képzetek, miután más helységekről a katonaság kemény bánásmódja ide is elhatott, annál fogva ők nagy tettekről gondolkoznak, azaz bé nem bocsátásról, melynek lehető csendesítésére ajánlok nékiek megnyugtatósakul nagyságodat sürgöny kérelmekkel meg találni; hogy katonaságot ezen felső uradalomra ne eszközöljön, s ha már kirendelve lennének, a feljövételtől meg akadályoztatni méltóztassék.

A történt károkról pedig egy részrehajlatlan biztosságot kinevezni célarányosabbnak vélnők, kik az eddigi károkat megvisgálnák, felvennék, és csak a tettes büntetődjön, nem pedig az egész közönség s azok ártatlan családjai, kik teljességgel az egészszet véve nincsenek oly elvetemedett állapotba, s ha a szükség nélkülözhetetlenné tenné a katonaság kijövetelét akkor azt majd a biztosság fogná érvényesen megítélni tudni, lesz-e szükség ara, avagy békés úton a mostani szellem szerént a dolgok további fejlődéséig menyire lehet a kedélyeket lecsendesíteni. A körülmények illetén állásáról kötelességünknek tartottuk nagyságodat a hallottakról sietve értesíteni, s ha igénytelen véleményünket méltányolja úgy méltóztassék úri válaszával a közönséget teljes hatalmánál fogva meg is nyugtatni és az ijedelmet kegyesen elenyésztetni, ne hogy a sokfelé ágazott eszmék szomorú következtést okozzanak idő előtt. A kik többire meg különböztetett tisztelettel vagyunk a Méltóságos Igazgató Úrnak alázatos szolgálji.

Topánfalván, Június 7^{én} 1848^{ba}.

Lázár György
camerális ispány
Pataký Pál

*

Mărite Domnule Director.

Experiența de toate zilele ne demonstrează că publicul se înspăimântă tare de tot la vestea că vine armata. Închipuirile devin cu atât mai grozave cu cât a străbătut și aici știrea despre tratamentul dur al soldaților în alte localități. Din acest motiv, ei visează la fapte mari, adică să le împiedice intrarea. Pentru a-i liniști pe cât posibil, le-am recomandat să vi se adreseze cu cereri urgente, ca să nu deplasați armata în acest domeniu de sus; iar dacă a fost solicitată, să binevoiți a-i opri apariția. Am convingerea că ar fi mai practic numirea unei comisii imparțiale care să examineze pagubele de până acum. Aceasta să consemneze totul și să-i

¹⁸ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera I., deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

pedepsească numai pe făptuitori, nu toată comunitatea și familiile nevinovate care, luate în general, nu au fost deloc ticăloase. În cazul în care aducerea armatei s-ar dovedi a fi inevitabilă, atunci se va putea judeca definitiv doar după cerințele securității, și anume dacă e nevoie sau nu de ea sau dacă s-ar putea liniști spiritele numai pe cale pașnică, potrivit curentului de acum, până la o evoluție ulterioară. În asemenea împrejurări am considerat necesar a vă informa, numaidecât, în legătură cu cele aflate. Dacă apreciați modesta noastră părere cu puterea deplină ce o aveți, binevoiți a calma publicul. Răspundeți ca un nobil și nu împrăștiati frica, pentru ca nu cumva ideile răspândite în multe părți să genereze prematur consecințe triste.

De altfel rămânem, cu deosebită stimă, umili servi ai Ilustrului Domn Director.

Câmpeni, 7 iunie 1848

Lázár György, șpan cameral
Pataky Pál

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848. Foto: 29856–29858.

33.

Zlatna, 7 iunie 1848¹⁹

Nagyméltóságú gróf, főkörmányzó úr,
Kegyelmes Uram,

Alig küldtem el ezen másolatban ide mellékelt feljelentésemet királyi kincstári alelnök gróf Béli György úr ö méltóságához, a midőn azon felfogott leveleknek melyek az abrudbányai tek. Nemes tanács útján nagyméltóságodnak tegnapelőtt felterjesztettek, tartalmáról én is hiteles úton értesültem.

Ezen tartalmat azon személyes meggyőződésemen alapult adatokkal, melyeket érintett feljelentésemben előadtam öszvetartva, nem kételkedhetem, hogy a veszedelem való s talán már nem messze vagyon.

Mivel tehát a dolog ilyen állásában a segítség aránti hatályos rendelkezés sürgetővé vált, nehogy a zlatnai őrsereg számára kért fegyveradás, ha feljelentésem még a maga szokott útján jutna nagyméltóságodhoz, káros hatású és még károsabb következésű késedelmet szenvedjen, szükségesnek, sőt kötelességemnek esmérem, nagyméltóságodhoz közvetetlen is folyamodni aziránt, hogy a megirt végre kért fegyveradás tárgyában sietőleg rendelkezni méltóztassék.

Egyébaránt az előadott körülmények közt eljöttnek látom az időt, melyben a kincstári elnökségtől nagyméltóságod utasítása szerént kapott meghatalmazáshoz képest a Nagyenyeden lévő székely katonai hatóságtól katona erőnek Abrudfalva vagy Topánfalvára leendő rendeltetését sürgessem, a mit ezúttal csakis azért mellőzők, nehogy a nagyméltóságod bölcs rendeletének, melyet az abrudbányai

¹⁹ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L, deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

tanács szóban forgó levelek aránti feljelentéseire tenni kegyeskedend, eleibe vágjak s ezáltal a mit éppen eltávoztatni akarok talán zavart okozzak.

Úgy vagyok meggyőződve kegyelmes uram, hogy csak erélyes fellépés, a bujtogatóknak letartóztatása s a készülőben, vagy már készen lévő veszélyes tervnek szoros kinyomozhatása által lehetne a hazára és közbátorságra fenyegető veszedelmet, melynek ezen vidék legalkalmasabb laboratoriuma, elhárítani.

Azért ha ezen alázatos nézetemet nagyméltóságod is célszerűnek találni méltóztatnék, ámbár egy ilyen kinyomozás vezérlete éppen reám nézve, mint a ki hivatalomnál fogva ezután is kéntelen lennék azon vidéken többször megfordulni, veszedelmes lehetne, azt mégis azon tekintetből: hogy én már hivatalos állásomnál fogva, mind az egyéneket s azoknak jellemöket, mozgalmakat, mind a körülményeket és helybéli viszonyokat esmérem, mind pedig az eddig lehető adatokat közvetlen kútforrásból merítve szinte legjobban tudhatom s azért célravezetőleg a közbátorság helyreállítására legsikeresebben működhetném, magamon vállalnám; a mit is azzal az alázatos kéréssel vagyok bátor jelenteni: hogy ha nagyméltóságod eziránt már netalán és pedig másképpen rendelkezni méltóztatott volna, legalább a kinevezett biztosságot, a feljebb előadott okból velem leendő egyetértésre utasítani, s a közveszély elhárítására irányzandó magam alkalmazhatása tekintetéből ezen alázatos feljelentésem egész tartalmára teendő magas rendeletét velem is kegyelmesen tudatni méltóztatassék.

Zalatnán, Június 7^{én} 1848

Nemegyei

*

Exceleńța Voastră Domnule Conte Guvernator, Preamilostive Domn,

Abia că am expediat raportul aici anexat în copie, adresat Ilustrității Sale domnului conte Béldi György, vicepreședintele Tezaurariatului regesc, când am aflat și eu în mod autentic despre cuprinsul scrisorilor interceptate care au fost prezentate alaltăieri Exceleńței Voastre de nobilul Consiliu al Abrudului. Comparând cuprinsul lor cu datele întemeiate pe convingerea câștigată personal de mine, expusă în raportul sus menționat, nu mai poate exista îndoială că primejdia este reală și că aceasta nu mai e departe.

Într-o situație ca aceasta, dispozițiile efective pentru ajutor au devenit urgente; ca cererea de puști pe seama gărzii din Zlatna să nu sufere cumva o întârziere dăunătoare cu consecințe și mai nefaste, dacă raportul meu ar parveni pe calea obișnuită, cred necesar a-mi ține de datorie a mă adresa și direct Exceleńței Voastre ca să binevoiți a dispune, urgent, în chestiunea armelor solicitate pentru scopul arătat.

De altfel, în împrejurările date, văd că e cazul ca, potrivit împuternicirii primite de la Tezaurariat, în temeiul instrucțiunii date la Câmpeni, ar fi necesară trimiterea unui detașament înarmat din partea autorităților militare secuiești din Aiud; aceasta nu o fac acum pentru a nu ajunge în coliziune cu înțeleapta dispoziție a Exceleńței Voastre, pe care o veți lua după raportul Consiliului orașului Abrud cu

privire la corespondența militară și să produc, prin aceasta, poate confuzie ceea ce chiar intenționez să evit.

Sunt deplin convins, Excelență, că primejdia ce amenință patria și securitatea publică, al cărei cel mai potrivit cadru îl constituie regiunea de aci, nu se poate evita decât prin procedare energică, prin arestarea instigatorilor și prin urmărirea strânsă a planului periculos ce se pregătește sau e chiar gata.

De aceea, dacă și Excelența Voastră găsiți părerea mea corespunzătoare, aș lua asupra-mi conducerea unei asemenea urmăriri, cu toate că ea ar fi primejdioasă pentru mine, fiind eu obligat, în legătură cu funcția ce o dețin, să frecventez mai des acea regiune; totuși, având în vedere că, în baza funcției mele, cunosc atât indivizii, caracterul, mișcările lor, cât și împrejurările și relațiile locale, astfel încât pot afla cel mai bine, din sursă directă, informațiile. De aceea aș avea posibilitatea, în mod firesc, să lucrez cu cel mai mare succes pentru a restabili securitatea publică; vă raportează cu rugămintea supusă ca, în cazul în care Excelența Voastră ar fi luat deja decizia în această privință, să binevoiți cel puțin a îndruma comisia numită a se pune în înțelegere cu mine, având în vedere cele expuse mai sus; totodată să-mi comunicați și mie preagratiașă hotărâre ce o veți lua cu privire la întreg cuprinsul acestui raport respectuos, dar și la rolul meu în direcția înlăturării primejdiei generale.

Zlatna, la 7 iunie 1848

Nemegyei [János]

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Montantesaurariat. Zlatna administrative, nr. 1024.

34.

Câmpeni, 7 iunie 1848²⁰

Tekintetes Nemes Tanács!

Ezen Topánfalvi Uradalom lakosai mind mai napig a leg nagyobb csendességben voltak, de a mostani hazánkba történt események az ök kedélyeiket fel zakláltván azon okból és kiváltképpen azért mivel halotta s tugya hogy e haza minden más nemzetei a haza és tulajdon védelmekre magokat fel fegyverkeztek – ezennel tudattya a nemes abrudbányai közönséget hogy ök is a haza védelmére úgy magok biztosításokra is nem csak készek sőt kötelességeknek tartják magokat fel fegyverkeztek – a miért is ezen uradalom lakosai a nemes abrudbányai polgárságot tudatya s egyszersmint Isten és Emberiség nevében óvást téssen hogy nem akarnak senki ellen feltámadni csak azok ellen akik az eddig fenn tartott csendességet meg zavaró szándékkal lépneek fel ellenek? – Továbbá meg kívánnyuk hogy dobszó által gyűjtse össze az egész polgárságot s minden összevgyűjthető embert és publice kiáltsa ki, hogy a topánfalvi uradalom lakosai nem akarják fegyverrel az igazságot ki csikarni s aki a csend utat át akarná hágni azt ök nem fogják védeni hogy azok

²⁰ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L, deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

törvény szabta úton meg ne büntessenek. Ennél fogva nem katonai, hanem törvényes Civile Commissiot a bűnözőkre nézve ki bocsátatni kívánnak. Végre látván, hogy nincs ok miért katona erőt ellenök használni kéne tehát kérjük az abrudbányai Tekintetes nemes Tanácsot, hogy az eddig fenn tartott csendesség további megtarthatásáért legyen szíves a maga helyin óvást tenni, nehogy katonaság küldessen reánk mert abból könnyen nem csak ezen uradalomra hanem tám egész hazára zavar történhetne. Tisztelettel lévén a Tekintetes Nemes Tanácsnak

Topánfalván, Június 7ⁱⁿ 1848

Jánku Abrahám

hütös ügyvéd

az topánfalvi fiscusos

uradalom fel zavart kedélyű lakosai nevében

*

Respectabile nobil Consiliu!

Locuitorii acestui domeniu al Câmpeniului s-au comportat, până astăzi, în cea mai mare liniște. Însă, în urma evenimentelor actuale din țara noastră, sufletele lor s-au tulburat mai ales întrucât au auzit și știu că toate celelalte națiuni s-au înarmat pentru apărarea patriei și a proprietății. Prin aceasta aduc la cunoștința nobilului public din Abrud că și ei sunt gata, ba mai mult, consideră de datoria lor să se înarmeze, atât pentru apărarea patriei, cât și pentru asigurarea propriilor persoane. Informând locuitorii acestui domeniu, pe respectabilii cetățeni ai Abrudului, ei promit totodată, în numele lui D-zeu și al omenirii, că nu vor să se ridice împotriva nimănui, numai contra acelora care ar acționa împotriva celor din Câmpeni, cu intenția de a tulbura liniștea menținută până acum.

În continuare dorim ca, prin batere de tobă, să fie adunați toți cetățenii, toată lumea, pentru a se face cunoscut, în mod public, că locuitorii domeniului Câmpeni nu intenționează să obțină dreptatea cu armele. Dar cine va îndrăzni să stea în calea liniștii lor, pe aceia nu-i vor apăra de pedeapsa dată pe cale legală. Ca urmare, ei nu doresc înființarea - pentru pedepsirea vinovaților - a unei comisii militare, ci a uneia civile și legale. În sfârșit, se poate constata că nu este niciun motiv pentru folosirea forței militare împotriva lor. De aceea cerem nobilului și respectabilului Consiliu din Abrud să facă apel în vederea menținerii, în continuare, a liniștii păstrate până acum. În tot cazul să nu se trimită cumva împotriva noastră forța militară, fiindcă aceasta ar duce foarte ușor la tulburarea nu numai a acestui domeniu, ci a întregii țări.

Rămân, cu stimă, al respectabilului nobil Consiliu

Avram Iancu, avocat, atestat în numele locuitorilor cu sufletele tulburate de pe domeniul fiscal Câmpeni.

Câmpeni, 7 iunie 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1552 E. 1848. Foto: 2165–2168. *Vezi și Copia contemporană legalizată.* M.O.L. Fond. G. P., nr. 9012/1848; Foto: 2162–2164.

Méltóságos Liber Báró Fő Ispány Úr! Kegyes Patronus Uram!

Alázatos tisztelettel bátorkodom Nagyságodnak jelenteni, hogy járásom helységeibe eddig elé semmi ollyas kitörés nem történt, mi komollyabb figyelmet vagy föl lépést igényelne.

Panaszolt ugyan az uradalmi erdők gondnoka Lerchenfeld Károly úr Aranyosi Péter erdősz és más meg nem nevezett erdő gornyikok feladására, hogy a bisztrai és albáki lakosok a fa vágásokba és erdő vetésekbe erőszakosan legeltetik marháikat, amint az ide alázatos tisztelettel mellékelt, eredeti német nyelven írott megtanálásból kegyes lesz Nagyságod látni, de végire járván a dolognak, úgy jött világosságra, hogy nem az egész falusi községek lakossi, hanem csak néhány eggyes személyek mentek az erdő vetéseket ki kerülve a fa vágásokba nőtt füvet marháikkal le legeltetni, mit Bisztrán az erdősz hivatal külömbenis le szokott kaszáltatni s szénuál el adni.

Csak ugyan a bisztrai lakosok, kik vagy 12 gazdákból állattak, mint azt ma nékem a falusbíró jelentette, Birlá Juonutz, az erdősz hivatal általi erdő nevelésre elfoglalt és ezelőtt a falusi lakosok által közlegelőnek használt helyekből eltakaródtak s ennek következtében kéntelenek az Oláh fenesi udvarnak nyári legelőre szolgálendő havasért 388 forintat váltóba fizetni, csak hogy ne váldottathassanak engedetlenséggel.

Hogy az illy közlegelőkül használt helyek via facti történt elfoglalása akkor, mikor a lakosok látják, hogy azokban nem erdő neveltetik, hanem lekaszáltatnak, míg ők drága pénzen kéntelenek idegen birtokostól nyári legelőre havast bérleni, ingerültséget okoz, azt tagadni nem lehet.

Mivel pedig illy körülmények közt nem kellene a már eléggé minden felől fel ingerlett népet kitörésre böszíteni s a közcsend fen tarthatását nehezíteni, szükséges volna a lakosokon is mennyibe igazuk vagyón, valami után e részbenis a dolog szükségéhez képest sietőleg segíteni – hogy békéltelenségre csekélylységeként ok ne szolgáltatassék.

Annyival is inkább, mivel az ide való nagyon számos lakosok kitörését minden árron csak azért is kerülni kellene, mivel illy erdőkben elszórt lakosok le csendesítése nagyon sok erőt igényelne, míg egyébűtt hasonló erőre a dolgok jelen állásába talám nagyobb szükség volna.

Azt is bátorkodom alázatos tisztelettel jelenteni, hogy Jánk Abrahám, kinek izgató tanácsjait az egész járás lakói követik, miután Majus 30^{án} viradtig Topánfalváról “mint beszélték”, Szebenbe utazott, haza került Júnus 6^{án} estve.

Több abrudbányaiaktól hallottam azon fenyegetődzéseit mi szerént a mihálcfalviak vére nem fog bosszúlatlan maradni s hogy a balásfalvi püspöket, ki a magyarokkal kezét fogva az Unióra “mellyről az oláhok mit sem akarnak tudni”, reá állott, meg fogják tanítani. Azt is beszéllette, hogy Buttyán Szebenbe nagy

²¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera e.

hivatalba tétetett s jelenleg ottan vagyon, bizonyosabb hírből az halszik, hogy ál név alatt csakugyan Szebenben lappang.

Ezen Jánk Abrahám félek, hogy újabb költött hírekkel a forrongó lakosokat megint tévútra vezetve, a hon nem léte alatti kis ideig tartott csendet újból felzavarja.

Csekély személylemről pedig többeknek hallatára azt mondotta szomszédom, Bisztray Sándor, miszerént ide való lelkész Fodor János úr házába tartott tanácskozásba már ki van mondva ellenem az ítélet, hogy legelőbb engemet akasszanak fel, mert én vagyok oka, hogy az írt lelkész fiát, Fodor Lászlót elfogták.

Egyszersmind több mint húsz ember hallatára Június 3^{án}, melly volt közelebb múlt vasárnap, megintett, hogy házamat bontsam el vagy költözzem el onnét, mert ő a maga házát fel akarja gyújtani, melly tőszomszédomba vagyon, ezt pedig 15^{öd} napig tegyem meg, mert ő nem felel, ha károm lesz.

Azt az okát adva a fenyegetett gyújtogatásnak, hogy én mint egy áruló s zsidó minden cselekedeteiket tudattam a Felsőbbséggel, megjegyzésre méltó, hogy ezen Bisztrai Sándor is a lázasztó klubba bé van avatva, részt vészen minden tanácskozásaikba s ő vitte a bisztraiakat mind a két versen a balásfalvi gyűlésbe.

Mellyeknek alázatos jelentése után, amidőn magamat Nagyságod kegyes grátiájába ajállanám, alázatos tisztelettel maradtam Nagyságodnak alázatos szolgálja.

Bisztrán, Június 8^{án} 1848^{an}

Bisztrai József,
szolgabíró

*

Măria Voastră Domnule Baron Comite Suprem!
Binevoitorul meu domn și stăpân!

Mă încumet să raporteze Măriei Voastre, cu umil respect, că, în localitățile plășii mele, până în prezent nu s-a întâmplat niciun fel de mișcare care să merite atenție sau ceva măsuri mai serioase.

Intendentul pădurilor domeniale, domnul Lerchenfeld Károly, bazându-se pe informațiile pădurarului Aranyosi Péter și ale gornicilor de păduri, ale căror nume au fost specificate, raportează că populația din Bistra și Albac își paște vitele pe terenurile defrișate și pe locurile unde au fost sădiți copaci, fără vreo autorizație.

Acest lucru reiese și din raportul anexat aici în original, scris în limba germană, de care Măria Voastră veți binevoi a lua cunoștință.

Urmărind cazul până la capăt a reieșit că nu întreaga populație a pornit cu vitele pe locurile defrișate pentru păscut, ci numai unele persoane; dar și acestea au ocolit terenurile nou plantate pe care, de altminteri, ocolul silvic din Bistra obișnuia să le dea la cosit pentru a vinde fânul.

După cum mi-a raportat judele primar al satului, Ionuț Bârlea, este vorba de vreo 12 țărani din Bistra.

Aceștia s-au retras de pe terenurile ocupate de Oficiul pentru pepiniere silvice care, în trecut, erau folosite de către locuitorii satului ca pășune comunală; ca urmare sunt nevoiți să achite curiei din Vlaha, pentru pășunatul de vară pe munte suma de 388 florini, numai ca să nu fie învinuiți de nesupunere.

Nu se poate nega că ocuparea *de facto* a acestor locuri, folosite în trecut ca pășuni comunale, produce nemulțumiri.

Locuitorii văd că, pe aici, nu s-au sădit puieți de copaci, ci se cosește fân, în timp ce ei sunt nevoiți să arendeze pășunea de fân de la proprietari străini.

Deoarece, în asemenea împrejurări, nu trebuie atârnat poporul la răscoală și pentru a nu îngreuna menținerea liniștii publice, căci oricum el este instigat de pretutindeni, ar fi grabnic necesar să se ajute cumva și în această privință populația, atunci când are dreptate, ca nu cumva să apară noi prilejuri de nemulțumire.

Cu atât mai mult ar trebui evitată o răscoală a numeroșilor localnici de aici, cu cât liniștirea lor, dispersați fiind prin păduri, ar necesita foarte mult timp.

În actuala situație, folosirea forței ar fi, poate, mai utilă în altă parte.

Îndrăznesc să raportez, cu umil respect, și despre faptul că Avram Iancu, ale cărui îndemnuri sunt urmate cu sfințenie de locuitorii întregii plăși, în zorii zilei de 30 mai, „după cum se vorbește”, a călătorit de la Câmpeni la Sibiu.

Sosind acasă în ziua de 6 iunie seara, am aflat de la mai mulți abrudenți despre amenințările sale, potrivit cărora sângele mihălțenilor nu va rămâne nerăzbunat; de asemenea și aceea că episcopului de la Blaj, fiindcă a dat mâna cu ungurii și a consimțit cu uniunea „despre care românii nu vor să audă nimica”, îi vor da o lecție.

A mai spus că Buteanu a fost așezat la Sibiu într-un post mare și, momentan, se află acolo; din știri autentice reiese că, folosind un pseudonim, acesta se ascunde întradevăr la Sibiu.

Cei din anturajul lui Avram Iancu agită din nou populația, oricum înfierbântată, cu noile născociri, tulburând liniștea care a durat doar cât n-a fost el acasă.

Cât privește modesta mea persoană, vecinul Alexandru Bistrai a spus, în auzul mai multora, că, la o consfătuire ținută în casa preotului de aici Ioan Fodor, s-a dat sentința împotriva mea ca să fiu spânzurat cel dintâi, deoarece eu sunt de vină pentru arestarea lui Vasile Fodor, fiul acestuia.

Totodată, în auzul a peste douăzeci de oameni, m-a avertizat la 3 iunie, adică duminica trecută, să-mi demolez casa sau să mă mut din ea, întrucât dânsul intenționează să-și incendieze propria locuință care este în imediata apropiere.

Aceasta s-o fac în decurs de 15 zile, deoarece el nu va răspunde dacă voi avea pagube.

Amenințarea cu incendierea a motivat-o prin aceea că eu, ca trădător și evreu, aș fi informat autoritățile despre toate faptele lor. De remarcat că acest Alexandru Bistrai face parte din cuibul de instigatori și participă la toate consfăturile lor.

Dânsul i-a condus pe cei doi din Bistra, de două ori, la Adunarea de la Blaj.

După respectuoasa raportare a acestora, mă recomand bunavoinței Înălțimii Voastre.

Rămân, cu umil respect al Măriei Voastre, serv supus

Bistra, 8 iunie 1848

Bisztrai József
jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29841–29843.

Zlatna, 8 iunie 1848²²

Nagy Méltóságú Gróf, Fő Kormányzó Úr,
Kegyelmes uram!

Azon hír, mi szerint talám a topánfalvi Uradalomba katonaság fogna kirendeltetni, minő hatást tett légyen az ottani lakosokra, s hogy ennek következtében minő kérést adott az ők nevökben Jánku Abrahám nékem, s minő ajánlatot tettek ottani Ispány Lazár és erdősz Pataki, mind ezt méltóztat Nagy Méltóságod az eredetileg méjj tisztelettel ide mellékelt csatolványokból, erre adott válaszat s rendeletemet pedig az ide zárt másolatokból kegyesen megérteni.

Mely utólagosan magát előadott körülményt, tegnap 75, szám alatt tett alázatos felterjesztésemre hivatkozolag oly igénytelen nézettel sietek Nagy Méltóságodnak feljelenteni, hogy a dolog ilyen állásában a katonaságnak a topánfalvi Uradalomba leendő rendeltetése jelenleg annyival inkább függőbe maradható, mivel Abrudbánya Topánfálvától csak is 1 1/2 órai távolságra fekvén, ha Abrudbánya katonaságot nyerend, ezáltal egyfelől a bujtoatók befolyása tetemesen csökkeni fog, másfelől pedig a történhető szükség esetében onnan a katonai erőt Topánfálvára is legottan alkalmazni lehetne. Öröklök a legméjebb tisztelettel, Nagy Méltóságodnak alázatos szolgálja

Zalatnán, június 8^{kán} 1848

Nemegyei János
királyi bányásztanácsos és igazgató

*

Exelența Voastră Domnule Conte Guvernator,
Preabinevoitorul meu domn

Ce efect a avut asupra locuitorilor vestea că se va aduce, poate, armata în domeniul Câmpenilor și ce fel de cerere a prezentat drept urmare, Avram Iancu, în numele lor, precum și ce fel de propunere fac șpanul Lázár și pădurarul Pataki de acolo, toate acestea le veți înțelege Exelența Voastră din anexele prezentate aici cu adâncă stimă, iar răspunsul ce l-am dat și dispozițiile luate de mine, din copiile alăturate.

Cu referire la raportul meu, înaintat ieri sub nr. 75, aduc la cunoștința Exelenței Voastre această împrejurare intervenită ulterior cu modesta opinie ca, în asemenea împrejurări, scoaterea armatei în domeniul Câmpenilor poate să rămână, deocamdată, în suspensie; aceasta cu atât mai mult cu cât, fiind situat Abrudul la

²² În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera I., deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr. 9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

numai 1 1/2 oră de Câmpeni, dacă cel dintâi va obține armată, va scădea considerabil influența instigatorilor; pe de altă parte, dacă ar interveni o necesitate, forța militară s-ar putea deplasa de acolo imediat la Câmpeni. Rămân, cu cel mai adânc respect al Excelenței Voastre, prea plecată slugă,

Zlatna, 8 iunie 1848

Nemegyei János,
consilier regal și director montanistic

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 9012/1848. Foto: 29858–29860.

Copie. S.J.A.N. Cluj. Fond. Montantesaurariat, Zlatna nr. 1024/1848.

37.

Zlatna, 8 iunie 1848²³

Hochgeborener Herr Graf,
Hochgebiethender Herr Thesaurariats V. Praesident!

Nachdem ich meinen untertänigen Bericht vom 4ten d.M., Zahl 73, den 6ten d.M. auf die Post gegeben hatte, erhielt ich den 7ten d.M. die sichere Kunde darüber, daß der Abrudbanyaer Magistrat 2 von Hermannstadt aus dahin gekommene Briefe, laut welchen der Verespataker griechisch-unierte Geistliche Balint aufgefordert wird, mit noch einigen Individuen das Volk in Aufregung und auch zum Ataque bereit zu halten, indem auf das Volk im Lande wenig und nur auf jenes im Gebirge gerechnet werden könne, aufgefangen und den 5ten d.M. mittelst Estafete am Seine Excellenz den Landes Gouverneur gesendet habe. Wegen Gewinnung an der Zeit und um Seiner Excellenz dem Landes Gouverneur den Stand der Sache baldigst vollständig zu beleuchten, habe ich das in Abschrift hier anschließige Schreiben vom 7ten d.M. Zahl 75 unmittelbar und beschleunigt an Seine Excellenz befördert.

Heute habe ich das in Abschrift hier beigegebene Gesuch das Jánk Avram, dann den dieses betreffenden Bericht des Topanfalfaer V. Spans Lázár und des Försters Pataky erhalten. Welche Schritte ich hierauf unter Einem machte, erden Euer Hochwohlgeboren aus den abschriftlichen Beilagen Pr. Zahl 77/1848 zu ersehen und mir gnädigst nachzusehen geruhen, daß ich unter den obwaltenden Umständen den vorgeschriebenen Weg nicht genau beobachtet habe.

Euerer Hochgeboren, mit tiefster Ehrfurcht unterthänigster Diener,

Johann v. Nemegyei, k. Administrator und Bergrat

Zalatna, den 8ten Juni 1848

²³ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L, deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr. 9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

Mărite Domnule Conte, Preanobile
Vicepreședinte al Tezaurariatului!

După ce, în 6 iunie, am depus la poștă raportul meu din 4 iunie, nr. 73, am obținut, în 7 iunie, vestea sigură că magistratul din Abrud a interceptat două scrisori expediate din Sibiu; conform acestora, preotul greco-catolic [Simion Balint din Roșia Montană este îndemnat să instige, împreună cu câțiva indivizi poporul și să-l țină pregătit pentru atac, deoarece nu se poate conta, decât într-o măsură redusă, pe populația de la șes, ci aproape, în exclusivitate, numai pe cea din munți. Cele două scrisori au fost trimise în 5 iunie Excelenței Sale, Guvernatorului țării cu o ștafetă. Pentru a câștiga timp și pentru a prezenta cât mai rapid Excelenței Sale, Guvernatorul țării, stadiul problemei în ansamblu, i-am trimis, direct și rapid, adresa din 7 iunie nr. 75 anexată aici.

Astăzi am primit cererea lui Avram Iancu anexată aici în copie, împreună cu raportul vicespanului Lázár din Câmpeni și cu cel al pădurarului Pataki, referitor la aceasta. Din copiile actelor sub nr. pr. 77/1848 anexate aici, Înălțimea Voastră își poate da seama ce măsuri am luat; o rog să nu mă judece prea aspru pentru că, datorită condițiilor existente, nu am respectat întocmai calea prescrisă.

Servitorul umil al Măriei Voastre, cu adânc respect,

Nemegyei János
consilier regal și director montanistic

Zlatna, 8 iunie 1848

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Arh. Zlatna, nr. 1925/1848, pres. 77.

38.

Zlatna, 8 iunie 1848²⁴

Királyi Ispány Lázár György Úrnak
Topánfalván.

Az ottani Uradalom lakossai hűtös ügyvéd Jánku Abrahám által jelen hó 7^{röl} hozzám intézett kérévelőkben, egyebek mellett azon óhajást nyilvánítván, hogy a közelebbről történt erdőkárok felvételét és az ebből folyó igasságos kárpótlás meghatározását, egy a végre kirendelendő bizotmány eszközzené; ennél fogva kötelességivé tészem az Ispány Úrnak; hogy hivatalosan megtalálván, kerületi szolgabíró Bisztrai József urat, velle egyetértőleg száljan ki a helyszínre, és az erdő, vagy egyéb Királyi Jovadalmak iránt, közelebbről végbevitt kihágásokat, valamint azokat a helybéli erdősz hivatal, e végre kikérdendő nyilatkozata kijeleslendi és uraságod előtt is tudva vannak, törvényesen felvétesse, megbecsültesse, az illető közönségek által névszerint kijelesltesse, és az ez iránti munkálatot a

²⁴ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L., deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

nevezetes szolgabíró úrral együtt aláírva a lehető hamarsággal nékem béküldje. Egyébiránt a fenérített kérvélre adott választ kézbesítes végett ide zárom.

Zalatnán, Június 8^{án} 1848^{ba}

*

Către domnul Lázár György, șpan regesc la Câmpeni.

În petiția adresată mie, la 7 iunie curent, de către locuitorii domeniului de acolo, prin pana avocatului jurat Avram Iancu, ei cer, printre altele, ca evaluarea pagubelor făcute nu demult în pădure și fixarea unei despăgubiri echitabile, să fie stabilite printr-o comisie constituită în acest scop. În acest sens, vă dau dispoziție, domnule șpan, să luați legătura cu domnul vicejude cercual Bisztrai József; împreună cu el să vă deplasați la fața locului, pentru a confirma în mod legal și pentru a estima excese săvârșite recent în păduri sau în alte bunuri regești, atât din ceea ce cunoașteți Dumneavoastră, cât și pe baza declarației pe care o veți cere ocolului silvic de acolo; apoi să-i specificați nominal pe delincvenții indicați de fiecare comunitate în parte, pentru ca raportul astfel întocmit și semnat împreună cu domnul vice-jude să ajungă la mine în cel mai scurt timp.

De altfel, răspunsul la petiția amintită mai sus îl trimit aici alăturat, spre a fi înmănat penenților.

Zlatna, 8 iunie 1848

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29855.

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Montantesaurariat, Zlatna, ad nr. 1024/1848.

39.

Zlatna, 8 iunie 1848²⁵

Válasz

Az én tudtommal a topánfalvi Uradalomban katonaság kirendelve nincsen, s hogyha talám tudtaman kívül kirendeltettetének is, mind addig, valameddig az ottani Uradalom lakossai jelen hó 7^{éről} kelt kérelmekben tett ígéretöknek, valamint a közcsend fentartására, úgy a királyi jóvadalmak meg nem csorbításokra nézve is tökéletesen eleget térsnek, annak oda küldetését hátra tartani igyekezni fogok. Egyébiránt a kihágások felvétele és az illető kihágók felfedezése végett rendelkeztem, hogy az a kerületi szolgabíró úr közbejöttével, és a helybéli Ispány által megtörténjen; az uradalom lakossai fenérített ígéretek valósittásából önként következőn, hogy az illető helységek a kérdéselt kihágókat pontosan kijeleljék.

Zalatnán, Június 8^{án} 1848

²⁵ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L, deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr. 9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

Răspuns

După câte știu eu, nu s-a dat vreo dispoziție armatei să se deplaseze în domeniul Câmpenilor; chiar dacă ar primi ordin fără cunoștința mea, mă voi sili să țin în loc deplasarea trupelor acolo, până când locuitorii acelui domeniu vor satisface pe deplin promisiunea făcută în petiția de la 7 a lunii curente, atât în ce privește menținerea liniștii publice, cât și neviolarea bunurilor crăiești. De altfel, am dat dispoziții cu privire la constatarea delictelor și descoperirea făptașilor respectivi care să fie duse la îndeplinire cu participarea domnului jude nobiliar cercual și a șpanului din localitate. Rezultă de la sine că, potrivit promisiunii amintite mai sus, locuitorii din domeniu și localitățile respective trebuie să-i desemneze precis pe delincvenții căutați.

Zlatna, 8 iunie 1848

Original. S.J.A.N. Cluj. Montantesaurariat Zlatna, ad nr. 1024/1848.

Copie. M.O.L. Budapesta, Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29854.

40.

Bistra, 9 iunie 1848²⁶

Méltóságos L. Báró Fő Ispány Úr! Kegyes Patrónus Uram!

Vidrai Jánk Abrahámnak haza érkezte miatti aggodalمام nem volt alaptalan, mert ma június 9^{ken} Topánfalván országos vásár lévén, felállott Topánfalva közepén lévő híd karfájára s a vásárba menő s körüllette csödült népnek, kik mint egy 500^{an} lehettek, járásombéliek és idegenek, beszédet tartott – mellyben elősorolta előbb, hogy jelenleg is mennyi méltatlanságot szenvednek több helyeken, az oláhok a magyaroktól, s jelesen a székelly katonáktól, kik őket, ha gabonáért menve valahol tanállják, megnyírják, megverik s pénzöket elveszik; leányaikat megfertőztetik s ha buja kívánataikat kielégítették, keresztülszúrlák.

Azt beszéllé, hogy Tordán közelebről hasonló méltatlanságok követték el innét gabonáért ment embereken – ennek következtében, mivel úgy hallotta, hogy ideis, járásomba, székelly katonákat szándékoznak hozni, kötelességévé tévé mindenkinek, hogy fegyverrel, kaszáikból s ekevasaikkól készített lantsákkal fegyverkezzenek fel, hogy ha valaki által megtámadtannának, védelmezessék magokat s mint testvérek tartsanak együtt, mert együtt tartva 50 ezer katona sem fogja őket legyőzhetni itt a havasok közt.

Ezeket s ehez hasonló utasításait, miket mind én, mind camerális ispán Lázár György úr füleinkel hallottunk, az emberek helyeselték s áldották a jó tanácsért s meg is ígérék, hogy a kiadott rendelése szerint fel fognak fegyverkezni, ki ahogy lehet, s magokat, ha valaki megtámadja, védelmezni fogják, de ők senkit meg nem támadnak.

²⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera f.

Az ígélet szép szó, de félek, nehogy mind ezek rosszat idézzenek elő.

Továbbá buzdította a népet, hogy milly dicső, igazságos ügyért meghalni, úgys egy halállal mindenik tartozik.

Mit végezve, nagy éllyenzések közt s a szónoki állásáról leszállott.

Ezen beszédgyét Jánk Abrahámnak annyira hitte az őtet csaknem imádó nép, hogy sokan még a bírák közül is kérdezőnek, hogy vallyon igazé, hogy őket olly veszély fenyegeti, mi szerént a népet felfegyverkeztessék.

Mire én s cameralis ispán Lázár György úr a népet mint töllünk telheték, igyekeztünk azzal nyugtatni meg, hogy sorsuk mentől előbb jobbulni fog – s mivel őket semi veszély nem fenyegeti, s arról sem tudunk semmit, hogy katonák jönnének, mivel eddig csendesen viselték magokat, légyenek engedelmesek s olly csábítottok tanácsán ne induljanak meg, mert igazságos kéréseik eddig sem tagadtattak meg, azzal váltak el, hogy fegyvereket s lántsákat szerzenek, de azokat nem mások megtámadása, hanem magok védelme céllyából.

Topánfalvi pictor Korkes Dregutz adott is a cigányoknak egy rajzot, melynek mintájára lésznek a lántsák készítőndök.

Ez nagyságos uram nem jó hír, hanem nékem, bár mi történik véllem, kötelességem vala megírni, nehogy az illy tárgyban lépések megtétele késedelme nagyobb rosszat idézzon elő.

Mi lesz mindezek következése, figyelemmel kísérem, s alázatos tudósítáamat azonnal meg fogom tenni.

Egyébbaránt alázatos tisztelettel maradtam nagyságodnak alázatos szolgája

Bisztrán, Június 9^{kén} 1848a

Bisztrai József
Szolgabíró

*

Măria Voastră Domnule Baron Comite Suprem!

Milostivul meu domn și stăpân!

Îngrijorarea mea, pricinuită de sosirea acasă a lui Avram Iancu din Vidra, nu a fost fără temei, deoarece azi, 9 iunie, fiind târg de țară la Câmpeni, s-a urcat pe bariera podului din centrul Câmpeniului și a rostit un discurs în fața poporului care se îndrepta spre bălci.

Acesta s-a adunat în jurul său.

Erau aproximativ 500, atât din plasa mea, cât și străini.

În această cuvântare a înșirat, mai întâi, câte înjosiri suferă și în prezent, în mai multe locuri, românii de la unguri, dar mai ales din partea soldaților secui care, dacă îi găsec undeva că au mers după grâne, îi tund, îi bat și le iau banii, le violează fetele și, după ce și-au satisfăcut poftel peverse, le străpung cu baioneta.

A relatat că, la Turda, s-au săvârșit, recent, asemenea josnicii asupra oamenilor care mergeau după cereale.

În urma acestora, întrucât auzise că intenționez să aduc ostașii secui cu prilejul venirii mele aici, i-a făcut datori pe toți să se înarmeze cu arme și lănci confecționate din coase și fiare de plug, pentru ca, în cazul în care ar fi atacați, să se poată apăra și să țină laolaltă ca frații, căci, astfel, aici în munți, nici 50 de mii de soldați nu-i vor putea învinge.

Acest îndemn și altele de același fel, pe care le-am auzit atât eu, cât și șpanul cameral Lázár György, cu urechile noastre, au fost aprobate de oamenii care l-au binecuvântat pentru sfaturile sale bune.

I-au promis că, după porunca lui, se vor înarma care cum va putea.

În caz că cineva l-ar ataca, îl vor apăra.

Ei însă nu vor ataca pe nimeni. Promisiune frumoasă, dar mă tem că toate acestea prevestesc ceva rău.

De asemenea a îmbărbătat poporul în legătură cu aceea că a muri pentru o cauză justă este ceva glorios. Oricum, fiecare trebuie să moară.

Terminând a coborât de pe locul unde a cuvântat între strigăte de „Trăiască”! Poporul, care aproape că-l venerază pe Avram Iancu, a dat o crezare atât de mare acestei cuvântări a lui, încât mulți, chiar și dintre juzi, m-au întrebat dacă e adevărat că pe ei îi amenință atare pericol, deci trebuie să se înarmeze poporul?

Fapt pentru care atât eu, cât și domnul șpan cameral Lázár György, ne-am străduit cum am putut să lamurim poporul că soarta sa se va îmbunătăți foarte curând, că pe ei nu îi amenință niciun pericol, că nu avem cunoștință de venirea soldaților, că întrucât până acum s-au comportat liniștit, să fie supuși și să nu se ia după sfaturile unor ademenitori, fiindcă cererile lor juste, nici până acum, nu li s-au refuzat.

S-au despărțit cu hotărârea că își vor procura arme și lănci, dar nu pentru ca să atace pe alții, ci pentru propria lor apărare.

Zugravul Corcheș Drăguț din Câmpeni a și înmânat țișanilor [fierari] un desen care să le servească drept model la confecționarea lăncilor.

Aceasta, Măria Voastră, nu este o știre bună; însă orice s-ar întâmpla cu mine eram dator să v-o aduc la cunoștință ca nu cumva întârzierea măsurilor în această chestiune să pricinuiască un rău și mai mare.

Care vor fi consecințele tuturor acestor lucruri voi urmări cu atenție și vă voi raporta imediat.

De altminteri rămân, cu același respect, al Măriei Voastre umil serv.

Bistra, 9 iunie 1848

Bisztrai József
jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29834–29838.

41.

Abrud, 10 iunie 1848²⁷

Méltóságos Királyi Fő Kormányshéki Kinyomozó Bizotmány!

A Méltóságos Királyi Fő Kormány Shéki Kinyomozó Bizotmányinak folyó hó 15^{én}, 12 szám alatt tanácsunkhoz tett az iránti felszólítása következéséül, hogy ha a felséges Királyi Fő Kormány Shékhez fölterjesztett és onnan a méltóságos Királyi Fő Kormány Shék Kinyomozó Bizotmánynak az e városban és vidékén mutatkozó

²⁷ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera n., deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr. 9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

oláh nép közti ingerlő bujtogatásoknak már általadott adatain kívül még más adatai is volnának, azokat is a Méltóságos Kinyomozó Bizotmánnyal azonnal közölje, úgy a fennforgó körülményekre nézve a bizonyságok neveit tudassa. Azon tisztelt fölszólítás mindkét ágára nézve a következőket kívánja tanácsunk a Méltóságos Kinyomozó Bizotmánynak alázatos tisztelettel fölterjeszteni:

Az első ágára nézve, ha t.i. volnának-e még a már felterjesztetteken kívül több adatok is az e városban és vidékin mutatkozó oláh nép közti ingerlő bujtogatásokra:

Minden bujtogatósi tényeket, mellyek a márciusi események olta az oláh nép mind gyűlésenként, mind egyes személyek által elkövetett agitációkból s egyesek dicsekedéseiből és fenyegetődzéseiből kiszámítva bizonyoson megtörténtek, tanácsunk részint nem lehetett képes felfogni és nagyobbára tanácsunk kicsiny terjedelmű hatóságán kívül történvén, mód, alkalom és hatás sem volt mindazoknak végére jární; egyébaránt a már följelentetteken kívül még ezek az oláh felekezetű egyének által a bujtogatások következményeibe elkövetett és bejelenthető adatul fölvehető tények és dicsekedések:

^{1^{ször}} Az idei aprilis hó 3^{án} e városban az egyesült görög hitűek tanodájában főbíró tanánkfia jelenlétében tartatott oláh nemzeti gyűlés által az ottan fölolvastott s a kolozsvári hasonló gyűlésen készítettnek állított petitiók kihirdetésére kinevezett biztosok: ügyvéd Buthián János és verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simon a vidéki minden egyesült és nem egyesült görög hitű szentegyházaknál megjelenvén, azokban az érdekelt petitiók tartalmával ellenkező értelmű eszméket, ingerlő és lázító beszédeket tartottak, s annak következésében a népeken feles mennyiségű pénz szedetett föl s gyaníthatólag a balásfalvi mindkét rendbéli, de különösön az utóbbi gyűlésre - az az iránti rendelet ellénere ezen vidékbéli nép minden más vidékbéliek feletti nagy számmal jelenvén meg ezen egyének ingerlésére tette azon leözlést. Tanúk lehetnek erre minden szentegyházak intelligensebb tagjai: különösön kerpenyesi nem egyesült egyik görög lelkész *Fodor Miklós*, gyógyszerész *Remetei Jóseff* és itt e városban pénzszedésben forgolódo nem egyesült görög tanító *Begneszku Miklós*, bucsumi unitus lelkész *Czura Jóseff* és az ezek által öszve gyűjtött oláh nép.

^{2^{or}} A balásfalvi gyűlésben annak kezdetén ügyvéd Buthián János egy veres, kék és fejér szinekből alkotott lobogót tartva kezébe, a számos ezrekből álló köz népet a magyarhonnali Unió ellenére bujtogatta mire tanu helybéli kereskedő *Sztupa Mihály*, nem egyesült görög egyházfi *Molnár Kándin* és városi polgárnő, özvegy *Sulucz Jánosnő* ki veje Pap Antal, leánya Sulucz Trési és hütös polgárnő Roth Györgynő előtt beszéllé, miszerént több balásfalvi gyűlésen jelen volt olá egyénekthől hallotta, hogy Buthián János az ottan egyben gyűlt oláh köznépet a magyarhonnali egyesülés ellen ily szavakkal készttette – “Ugye testvérek, hogy az uniót semmi feltétellel el nem fogadjuk, mert a magyar tolvaj, huncfut sat.”

^{3^{or}} Közhír szerént a görög egyesült és nem egyesült lelkészek abban egyezvén meg egymás közt, hogy a jelennen világ szerte megkezdett népmozgalmok közepette magok is tanácskozzanak nemzetek sorsa felől s e végett idei április hó 3^{án} itten Abrudbányan a nemzetbéli intelligensebb egyénekekkel gyűljenek öszve – ami meg is történt; de verespataki lelkész Bálint Simon a

kitűzött napot nem várva, már azon hó 1ső napján mind Topánfalván, mind Bisztrán megjelent s az odavaló, egyben gyűlt népnek lázító eszméket terjesztett, különösen Topánfalván egy csapszékben az oda gyűlt néptömeg között felállva egy székre, játszodta káros szándékú szerepét. Tanu erre városi kereskedő *Gergelyfi Antal*, az általa megnevezendő csapszéki korcsmáros és az az által megnevezendő odagyűlt nép.

4er Az idei aprilis hó 31^{en} // e városban tartatott országos vásár alkalmával bizonyos tisztviselők sétálva menvén a városon kívül tartatni szokott baromvásár felé, midőn a baromvásárból lóháton sebes vágtatva jövő *Házul* nevű kamerális gornyik öccse az utcán lévő emberek által figyelmeztetett, hogy ne nyargaljon oly nagyon, mert jönnek a tiszt urak, tele torokkal ily formán kiabált: “Mit nékem a magyar tisztek és magyar király is, majd teszek én meg az éjszaka oláh királyt”, istenit, szentit szidalmazván a magyaroknak és magyar tiszteknek. Tanuk erre királyi bányanagy Reinisch Ágoston, római catholicus esperest Kovács Jóseff, királyi probász Treienfelsz és tanácsos Zilahi Sebes Joseff.

5^{or} Bálint Simon verespataki görög egyesült lelkész a közelebbi forrongó napokban a maga templomában isteni tisztelet végeztével a népet meghütölve több a magyarsággal háttérbe álló dologra és főként a magyar tiszteknek való nem engedelmeskedésre unszolta és miután éjjelenként az odavaló polgári őrsereg éjjeli örködes gyanánt az utszákon kerüléseket tett, maga is kántorait biztatóbbjait felvéve hasonló kerüléseket tett láрма és ujjongatások között a magyar tisztek és őrsereg elleni “*Le vele*” kiáltozással. Továbbá amint az napról a Felséges Királyi Fő Kormány Széknek is följelentetett, május 21^{en} tartott templomozás után népit a templomban marasztva arra bírta, hogy a következő kedden tartandó tanácsí gyűlésre az egész nép gyűljön bé s a zöld asztal mellől kérjenek magoknak egy felekezetekbeli külön rendőrigazgatót s ha nem adnak, ők magok kiáltsanak magoknak. E végett azon hó 23^{án} ismét nagy számú népet gyűjtött össze, minek következtében 24^{en} mint egy 80^{ad} magával megindulva, Verespatakból - mégpedig nagyobb részint gyűlevész és nem is polgár, hanem béres oláh nemzetbeli bányászokkal 49^{en} béjöttek a városba, a többiek a városon kívüll maradtak. A városra béjötteket maga Bálint Simon tanácsunk teremébe bévezérlette és ottan azoknak hallottára olá nyelven a jó renddel és illedelemmel szembe álló beszédet tartott, s anélkül hogy maga vagy fellázított népe csak egyszer is a verespataki rendőrigazgató előtt mint panaszlók megjelentek volna s attól, állított sérelmek orvoslását eszközölni igyekeztek volna, megjelenések által a magok nemzetekbeli és általok a zöld asztal mellől választandó rendőr igazgató adásra kívántak tanácsunkat erőszakolni.

Templomi tényeiről vallhatnak minden hallgatói, név szerént újparaszt Bona Miklós és ennek anyja s ezek által megnevezendő több egyének, az éjjeli kiabálásairól ugyan Bona Miklós és anyja, Botár Sándor, Gadó János, Gadó Pista, Csora Mojsziáne a lonkoszi, a Szentkeresztbányabeli hutman egy Szpiridon nevű bányász, kit verespataki rendőr igazgató atyánkfia esmér; Golgocz Falkó Gyorgyucz és családnépe, mint akiknek korcsmájokból indultak az utcára. Nemkülönben verespataki rendőr igazgató atyánkfia és más általa esmért egyének. Vegül a Bálint Simon lázító, rend, egyesség és felekezeti bátorság bontó tényeinek

legkézzelfoghatóbb tanúbizonysága azon esemény, hogy bizonyos temetés sürgetősége tekintetéből a balásfalvi gyűlésből más odament egyéneknél hamarabb lett hazajövetelével a verespataki polgári őrseregből minden oláh egyének legottan és egyszerre magokat kivonták, azt hitetvén el még a romano-catholicusokkal is, hogy a magyarok kálvinista királyt, tettek magoknak. Mire tanuk több az őrseregbe volt catholicus egyének, név szerint Neimer Samu, Székely Lung András és Ács Mikola Joseff s az olta az őrsereg iránt az oláh felekezetűek ellenszenvvel viseltetnek, különösen egy Korpágye Juon nevezetű, midőn a verespataki piacra gyűlekező őrseregbeli magyar egyének által – mint azelőtt való napokban az őrseregbe beavatott egyén – a közikbe lépésre hivatott volna, úgy nyilatkozott, hogy azt többé nem teszi s a magyarnak többé nem hiszen, mert a magyar az oláhot – illedelemmel legyen mondva – már számtalanszor meg baszta, meg csalta. – Tanuk erre verespataki egységihívó lelkész Füzi Sándor, Ürmösi Ferenc, Winkler Károly és sebész Végh János.

6^{or} Korna Torokban is tétettek fenyegetődzések és dicsekedések oly formán, hogy már megunván a bárányhúst, alig várják, hogy egyének magyar húst. Tanuk erre Váradi Sámuelnő és Földházi Dánielnő s az ezek által meg nevezendők.

7^{or} Kornán egy Málya Józsviv nevű oláh egyén közelebből azt mondotta, miszerént alig várja, hogy kezeit magyar vérbe mossa meg. Tanuk erre ifj. Sándor Ferenc és az általa megnevezendő bányászok.

8^{or} Verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simon a közelebbi húsvét böjtyébe azzal dicsekedett, hogy majd meg látja, melyik lesz az erősebb, a fuszulyka vagy a hús – a fuszulyka alatt értvén az oláhokat, a hús alatt a magyarokat, erre tanu *Barbára János* [Pepusa].

9^{or} Krisán Joseff városi bányászgazda a bányára mentibe egy árnyékos helyt lenyugodván, bizonyos arra haladó bányász egyének közt – kik az ő ott létét észre nem vették – hallotta beszélni s megneveztetni, hogy ha a népzendülés kiütend itt a városba, kiket kellene mint pénzesebbeket előbb megtámadni – erre kikérdezendő maga Krisán Joseff.

10. Városi polgár, Dersi Sigmond, meg fogja vallani, hogy egy borfuvaros oláh minőleg fenyegetődött neki azzal, hogy nemsokára harisnyát is cserélne vele, de akkor ő nem cserél.

11. Hogy a szomszéd falvakon öldöklő fegyverek készíttetnek és név szerint kerpenyesi lelkész Bálint László, verespataki lelkész Bálint Simon és Jánk Avrám, hogy e végre az embereket unszolták, tanúságot téssen kerpenyesi Bunul nevű bányásznak kisebbik fia.

12. Buthián Jánosnak az Unió ellenébe és az oláh nép vastag érdekében a tanácsi ügyvéd széken tett törvény ellenes és fejcs nyilatkozatairól valhatnak a városi ügyvéd urak, név szerint Toth György úr.

A mi a feljelentett eseményeket illeti

a) A Jánku Avrám azon dicsekedésére nézve, hogy ő kapitánnya lévén a Bihar megyei és a vidéki oláságnak, Abrudbányát a bucsumiakon tett megsértésért elpusztítja, a Mihácfalván történt véres eseményért a magyarokon véres bosszút áll, és hogy a magyarhonnali egyesülésből semmi sem lesz, ha szintén abba Lemény püspök az oláh nemzet részéről

megegyezett. is, – mivel arra az oláh nemzet által nem volt felhatalmazva. Az elsőre nevezte tanu Roth Sámuelnő, az utóbbiakra nézve hűtös polgárok Enyedi Joseff és Theodor Bogdán.

- b) Piaci vám haszonbérője Grisa Györgynek azon dicsekedésére hogy nem nyugszik, még magyar vérbe nem mossa kezeit, tanúk: Herman Mátyás polgár és ennek inasa.
- c) Azon körülményekre nézve miszerént bizonyos magyar és oláh egyén közt az ő szerénti és az új szerénti Szent György nap felett támadt vita alkalmával az oláh egyén által tett azon fenyegetődzésre, hogy nemsokára nem csak mindenben az oláh Szent György nap fog obszerváltatni, hanem még a kakas is leugrik a templomokról és hogy egy Sztán György nevű oláh egyén, nem figyelve arra, hogy bizonyos sósokaszedő gyermekek beszédét hallgatják, egy más oláh egyént arra utasított, hogy midőn a városra való rohanás leszen, nem megszakadva különböző oldalokról, hanem csoportba gyűlve a város végén vízőzönként rohanjanak a városba. Minthogy ezek rendőr igazgató atyánkfia előtt folytak, azon atyánkfia fogja a tanukat megnevezni.
- d) Mindezekhez pótlólag, amennyiben vagy egyik, vagy másik pont alatt érdekelve volna, tisztelettel ide rekesztjük tanácsos Koncz Lajos atyánkfiának e tárgyban tanácsunkhoz írásban beadott nyilatkozatát.

Melyeknek illetéknéppen lett bejelentése után jogunknak a végetti fennhagyása mellett, miszerént több tanácsunkhoz bejelentett, de az idő rövidsége miatt ide nem sorozhatott nevezetes adatainkat bényújthasuk, alázatos tisztelettel kérjük a méltóságos bizotmanyt, hogy amennyiben ezen érdekes tárgyban némünemű ötletei támadnának, a méltóságos Bizotmánynak, méltóztasson azokra való nézt tanácsunknak rendeleteit megtenni. Kész lévén tanácsunk ez érdekes ügyben a maga részéről mindent, mi lehető, teljesíteni.

Továbbra is alázatos tisztelettel lévén a méltóságos királyi fő kormány széki kinyomozó Bizotmánynak alázatos szolgálai

Az abrudbányai tanácsnak
1848 Szent Iván hó 10^{én}
tartatott üléséből

L. Nagy Károly,
főbíró
Dersi András,
Főjegyző

*

Înaltă comisie gubernială de investigare!

Răspundem la somația cu nr. 12, din 5 a lunii curente, a înaltei comisii de investigare a măritului scaun gubernial regesc, adresată Consiliului nostru. Somația se referă la datele deja predate privind instigațiile agitatoare observate în acest oraș și în împrejurimi printre poporul roman, date care au fost înaintate înaltului scaun

gubernial regesc și, de acolo, [transferate] înaltei comisii guberniale de investigare; de asemenea la alte date, pentru a le comunica și pe acestea înaltei comisii de anchetare a supremului scaun gubernial regesc, cu specificări referitoare la împrejurările în care s-au petrecut și cu nume concrete.

Consiliul nostru dorește să înainteze următoarele, cu umil respect, înaltei comisii de investigare a măritului scaun gubernial regesc, privind cele două aspecte ale onoratei somații.

În ceea ce privește prima parte și anume dacă, în afară de cele înaintate, ar exista încă alte date privind instigațiile agitatoare, semnalate în acest oraș și împrejurimi printre poporul român, comisia noastră informează că nu a fost în stare să ia act și cunoștință de toate faptele instigatoare. Ele constau din agitațiile comise în sânul poporului român, începând de la evenimentele din martie, și se manifestă atât prin adunări, cât și prin instigări, lăudăroșenii și amenințări proferate de unele persoane. Pe de altă parte, consiliul nostru nu a reușit să urmărească toate cele care s-au săvârșit în afara jurisdicției sale cu întindere restrânsă. El nu a dispus în acest sens de posibilități, ocazii și autoritate. În afară de cele raportate semnalăm încă următoarele fapte și lăudăroșenii comise de persoane de confesiune românească drept forme de instigare ce au putut fi consemnate:

1. [Mai întâi referitor] la adunarea națională românească din ziua de 3 aprilie a.c., ținută la școala ortodoxă din acest oraș în fața concetățeanului nostru, judele primar. Emisarii trimiși de adunarea similară din Cluj [Mănăștur], după cum s-a afirmat, pentru a anunța petițiile elaborate acolo și anume avocatul Ioan Buteanu și preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, s-au prezentat la toate parohiile greco-unite și neunite din împrejurimi; peste tot au rostit cuvântări instigatoare și agitatoare care contraziceau conținutul petițiilor pomenite. În urma acestora s-au colectat bani cu prisosință de la popor. Se bănuie că [acestea serveau] pentru ambele adunări de la Blaj, dar mai ales pentru ultima. Faptul că poporul de pe aceste meleaguri a participat [la a doua adunare] într-un număr mult superior față de cel din alte părți, în pofida restricției, se datorează agitațiilor acelor persoane. Ar putea fi martori, în această privință, toți membrii mai inteligenți ai tuturor parohiilor, îndeosebi: preotul ortodox din Cărpiniș, *Nicolae Fodor*; farmacistul *Remetei József*; dascălul neunit din acest oraș, *Nicolae Begnescu*, care a agitat cu prilejul colectărilor de bani; preotul unit din Bucium, *Iosif Tura*; precum și poporul român adunat de cei anterior pomeniți.

2. La începutul Adunării de la Blaj, avocatul Ioan Buteanu a ținut un stindard de culoare roșu, albastru și alb în mâini. El a instigat poporul de rând, aflat în număr de mai multe mii, împotriva uniunii cu Ungaria. La aceasta sunt martori: comerciantul din localitate Mihai Stupa; clericul neunit *Candid Morar* și concetățeanul din oraș, văduva lui Ioan Șuluțiu. [Ultima] a povestit în fața ginerelui său Pop Antal, a fiicei sale Tereza Șuluțiu și a soției juratului Roth György că, din cele auzite de la mai mulți participanți români la Adunarea de la Blaj, Ioan Buteanu a îndemnat poporul român întrunit acolo, prin următoarele cuvinte, împotriva uniunii cu Ungaria: „Nu-i așa, fraților, că nu vom accepta uniunea sub nicio condiție? Unguru-i hoț, șmecher etc.”

3. După un zvon ce se vehiculează în mulțime, preoții greco-catolici și ortodocși s-au înțeles între ei ca, în cadrul mișcărilor populare care au luat avânt în întreaga lume, să se consulte reciproc despre soarta națiunilor. În acest scop, [au decis] să se adune la 3 aprilie a.c. aici la Abrud, împreună cu persoanele mai inteligente ale națiunii ceea ce s-a și petrecut. Însă preotul unit de la Roșia Montană, Simion Balint, n-a așteptat ziua fixată. El s-a prezentat încă din prima zi a pomenitei luni, atât la Câmpeni, cât și la Bistra, răspândind [în sânul] poporului întrunit acolo idei instigatoare. Mai ales la Câmpeni s-a urcat pe un scaun într-o cârciumă și a jucat rolul său intenționat în fața poporului adunat acolo. Acest lucru poate fi mărturisit de către comerciantul din oraș Gergelyfi Antal, precum și de cârciumarul, respectiv oamenii din poporul adunat acolo care vor fi indicați de dânsul.

4. La 31 aprilie a.c., cu prilejul bălciului de țară în acest oraș, anumiți funcționari mergeau încet spre târgul de vite care se obișnuiește a se ține în afara orașului. Când fratele mai mic al gornicului cameral, cu numele Hazul, a venit în galop de la târgul de vite, a fost atenționat de către oamenii aflați pe stradă să nu călărească atât de repede, deoarece vin domnii dregători. El a strigat cam în felul următor: „Ce-mi pasă mie de dregătorii unguri și chiar și de regele maghiar ? O să pun eu, încă în noaptea asta, un rege roman !”; i-a înjurat apoi de Dumnezeu pe sfinții ungarilor și pe dregătorii maghiari. Martori sunt șeful montanistic Reinisch Ágoston, protopopul romano-catolic Kovács József, controlorul regal Treienfelsz și consilierul Zilahi Sebes József.

5. Preotul greco-catolic de la Roșia Montană, Simion Balint, după ce a terminat slujba bisericească în zilele precedente care au fost tulburi, a pus poporul să jure pentru o cauză defavorabilă ungarimii și, mai ales, a îndemnat la nesupunere față de dregătorii maghiari. Când gărzile cetățenești de acolo și-au îndeplinit rondul de noapte pe străzi și dânsul a făcut ronduri similare; secondat de cantorii și de oamenii săi de încredere, cu zgomote și chiote, ei au strigat: “Jos cu ei”, cu aluzie la dregătorii unguri și la gărzi. De asemenea, după cum a fost denunțat încă în acea zi la înălțatul scaun gubernial regesc, la 21 mai, după slujba religioasă, i-a reținut pe enoriași în biserică și i-a îndemnat ca, la proxima adunare a Consiliului ce se va ține în marțea următoare, întregul popor să se întrunească acolo și să ceară lângă masa verde un director de poliție, separat, din aceeași comunitate bisericească. *În caz că nu-l vor primi, [i-a sfătuit] să numească ei înșiși unul pe seama lor.* În acest scop, la 23 din acea lună, a adunat iarăși popor mult. Apoi, în ziua de 24, a pornit din Roșia Montană cu aproximativ 80 de persoane în majoritate nu burghezi, ci adunătură, mineri, zilieri de națiune românească. Dintre ei, un număr de 49 au intrat în oraș; ceilalți au rămas în afara lui. Cei care au venit în oraș au fost conduși de însuși Simion Balint în sala noastră de consiliu. Aici, el a rostit o cuvântare în limba română în auzul tuturor, fără să țină cont de buna cuviință și de ordine, fără ca dânsul ori enoriașii săi răsculați să se fi prezentat, măcar o singură dată, ca reclamanți în fața directorului de poliție din Roșia Montană și să se fi străduit a cere de la dânsul rezolvarea gravaminelor afirmate. Prin prezența lor au dorit să forțeze consiliul nostru la confirmarea alegerii de către dânsii a unui director de poliție, de aceeași naționalitate cu a lor, de pe lângă masa verde.

Despre faptele din biserică ar putea să mărturisească enoriașii săi și anume, țăranul Nicolae Bona împreună cu mama acestuia, precum și persoanele indicate de ei. Despre vociferările sale nocturne, de asemenea Nicolae Bona și mama dânsului, Botár Sándor, Gadó János, Gadó Pista, soția lui Moise Cioara din Lunca, șeful de schimb de la mina Sfânta Cruce, un miner cu numele Spiridon, cunoscut de cetățeanul nostru, director de poliție de la Roșia Montană, Georgiu Falcă Goluț și familia care, de la cârciumă, au pornit pe stradă; la fel, concetățeanul nostru, directorul de poliție de la Roșia Montană și alte persoane indicate de dânsul. În sfârșit, mărturia cea mai plauzibilă a faptelor ce destramă ordinea, concordia și securitatea săvârșită de instigatorul Simion Balint o oferă următorul caz: sub pretextul unei oarecare înmormântări, întors mai devreme de la Adunarea de la Blaj decât alți participanți, a reușit să-i determine pe toți românii din garda civilă de la Roșia Montană să o părăsească deodată; i-a convins chiar și pe romano-catolici că ungurii și-ar fi pus un rege calvin. Mărturie pot depune persoanele catolice care au fost membre în gărzii cu numele: Neimer Samu, Andrei Szekely Lung și Iosif Acs Nicola. De atunci, cei de confesiune românească dovedesc neîncredere față de gardă, mai cu seamă unul cu numele Ioan Corpadea. Deși, în zilele anterioare, aderase la ea când membrii unguri ai gărzii care se adunaseră în piața din Roșia Montană l-au somat să intre în rânduri cu ei, a declarat că el nu mai face în viitor așa ceva, întrucât maghiarul – să fie spus cu iertare – l-a regulat și l-a păcălit de nenumărate ori pe român. Martori pentru aceasta sunt preotul unitarian din Roșia Montană, Füzi Sándor, Ürmösi Ferenc, Winkler Károly și chirurgul Végh János.

6. La Gura Cornei [cătun al satului Coma], de asemenea, s-au rostit amenințări și lăudăroșenii, spre exemplu aceea că, săturându-se de carne de miel, abia așteaptă să mănânce carne de ungur. Martorii sunt soția lui Váradi Sámuel și cea a lui Földházi Dániel, precum și persoanele numite de acestea.

7. La Corna, un român cu numele Iosif Malia a spus, recent, că abia așteaptă să-și spele mâinile în sânge de ungur. Martori pentru aceasta sunt: Sándor Ferenc junior și minerii numiți de dânsul.

8. Preotul greco-catolic din Roșia Montană, Simion Balint, s-a lăudat în timpul recentului post al paștelui că o să vadă care va fi mai tare, fasolea sau carnea; prin fasole au fost desemnați românii, iar prin carne ungurii; martori pentru aceasta: Ioan Barbara [Păpușa].

9. Proprietarul de mină din oraș, Crișan Iosif, în drumul său spre mină, s-a culcat într-un loc umbrat. Acolo a auzit vorbind anumiți mineri care treceau fără a-i observa prezența că, dacă va izbucni o răzmeriță în oraș, cine va trebui să fie atacat mai întâi. De interogat, referitor la aceasta, este însuși Crișan Iosif.

10. Potrivit declarației cetățeanului din oraș, Dersi Zsigmond, un român căraș de vin a insinuat în fața lui că, în curând, va voi să schimbe ciorapul cu dânsul, dar atunci el nu-l va accepta.

11. Despre faptul că, în satele vecine, se confecționează arme ucigătoare și că oamenii au fost îndemnați la aceasta de către preotul din Cărpiniș, Vasile Balint, de preotul din Roșia Montană, Simion Balint și de către Avram Iancu, va depune mărturie copilul mai mic al minerului din Cărpiniș, Bunul.

12. Referitor la declarațiile ilegale ale lui Ioan Buteanu împotriva uniunii contrară intereselor românilor, precum și despre cele înfăptuite la baroul Consiliului, poate mărturisi domnul avocat după nume Tóth György.

Cu privire la evenimentele raportate referitoare la:

A. Lăudăroșeniile lui Avram Iancu, potrivit cărora, fiind căpitanul românilor din comitatul Bihor și împrejurimi:

a) va distruge Abrudul pentru ofensa adusă celor de la Bucium;

b) se va răzbuna asupra ungarilor pentru evenimentele sângeroase petrecute la Mihalț;

c) va face ca, din uniunea cu Ungaria, să nu se aleagă nimic, în pofida declarației episcopului Lemeni, întrucât dânsul nu a fost autorizat la aceasta din partea națiunii române; pot depune mărturie soția lui Roth Samu, precum și cetățenii jurați Enyedi József și Teodor Bogdan.

B. Pentru lăudăroșenia arendașului vamei pieței, Gheorghe Crișan, că nu se va liniști până nu-și va spăla mâinile în sânge de ungar, martori sunt: cetățeanul Herman Matyas și ucenicul său.

C. În legătură cu circumstanțele în care, cu prilejul unei discuții dintre un individ maghiar și un român privind ziua de Sfântul Gheorghe după stil vechi sau stil nou, cel din urmă a insinuat că, în curând, se va ține peste tot numai Sfântul Gheorghe românesc, iar cocoșul va sări de pe biserici; la fel, pentru afirmațiile unui individ român cu numele Gheorghe Stan care, nefiind atent la niște copii ce culegeau macriș și ascultau vorbele sale, l-a îndemnat pe un alt român ca, atunci când se va petrece năpustirea asupra orașului, să-l asalteze ca potopul, unindu-și forțele la marginea localității și nu dispersându-le etc.; fiind raportate cetățeanului ilustru, directorul de poliție, acesta-i va putea numi pe martori.

D. La toate acestea, ca un adaos, în caz că un punct sau altul ar necesita [clarificări] alăturăm aici, cu stimă, declarația concetățeanului consilier Koncz Lajos, înaintată în scris consiliului nostru.

Raportând în felul de mai sus, ne menținem dreptul de a înainta mai multe date importante care au fost aduse la cunoștința consiliului nostru. Datorită timpului scurt ne-am putut enumera pe toate cu acest prilej. Rugăm, cu umil respect, înalta comisie ca în cazul în care, în acest subiect interesant ar avea oarecare sugestii, atunci să binevoiască a dispune și a le aduce la cunoștința consiliului nostru. Acesta este gata în ceea ce-l privește să facă totul în această chestiune de interes.

Rămânem, în continuare, cu umil respect, supuși ai înaltei comisii de investigare a măritului scaun gubernial crăiesc.

Din ședința Consiliului orașului Abrud ținută la 10 iunie 1848.

Laborfalvi Nagy Károly,
Jude primar
Dersi András,
prim notar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29869–29875.

Vidra, 10 iunie 1848²⁸

Tekintetes K. Ispány Úr és Járásbeli Szolgabíró Úr!

Folyó év Június 10^{én} költ, és hozzám intézett fel szollító írások következtébe illően tudósítom, hogy Június 9^{én} töllem a néphez tartott beszéd a következő:

Fraților românilor! Veștile din zi în zi să îngroașă, precum în alte țări așa și în țara aceasta; așadară și domnia voastră tribă la nește vești ca acestea să băgați de samă ce faceți, ca să nu gândească oarecineva că lumea-i de tecman și așa să facă o nebunie, pin care nebunie să puie în primejdie viața mai multor oameni și așa că să strice liniștea țării. Așadară, dumneavoastră tribă să vă uitați la alte neamuri din Ardeal ce fac în vremea de acum pentru paza țării și a vieții lor: adecă să armează. Așadară și dumneavoastră, pentru paza țării și a vieții dumneavoastră, tribă să vă înarmați; însă să știe fieștecare om că cine nu să va simți harnic că va putea porunci armii sale, să nu o facă, că acela de-a bună samă de armă va muri. Dumneavoastră tribă să vă băgați la inimă că, cu armele dumneavoastră, nu veți apăra pe hoții și pe tâlharii și pe făcătorii cei de rău; ura, pizma, să peară din inima dumneavoastră și să cistiți pe tăt omu, fie domn, fie orice, numai să fie om de omenie.

Román Testvérek!²⁹ A hírek napról napra nevednek valaminť más országakban úgy szintén a mi hazánkban is, tehát magoknak ezen hírekre ügyelni kell mit kéne tenni, ne hogy valaki azt gondolja, hogy a világ predának van kitéve és

egy egy bolonságot csinálván több embereknek életeket veszedelmeztessek, és az ország csendesége elromoljan – eszerint magok tekintsék a többi Erdélyi nemzeteket mit csinálnak a mostani időben – az ország őrizetiért és életekért az az felfegyverkeznek, tehát magok is az ország és élet védelmiért fel kel, hogy fegyverkezzenek, de turgia meg minden ember, hogy aki magát arra valónak nem érzené, hogy a fegyvernek ura nem lehet, fegyvert ne fogjon, mert az bizonyason fegyver által fog meghalni – magok vegyék szívekre, hogy magok a fegyverekkel nem a tolvajokat és a rosztevőket fogják védelmezni – a gyűlölség és irigység veszen el a magok szívekből – tisztelyenek minden embert, legyen az Úr vagy akár mi féle becsületes ember.

[Vidra, 10 iunie 1848]

A mi illeti a mához egy héti gyűlést, azon leszek, hogy minden faluból csak kevés nép gyűljön, hogy így mondjam meg minő ügyelet legyen minden faluban, nehogy a mi nem vigyázásunból valami történyen. Végre kérvén a Tekintetes

²⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele é.é.é.

²⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, se face referire la traducerea contemporană a discursului ținut de către Avram Iancu, ca la un act de sine stătător între documentele dosarului, figurând ca un document notat cu litera o. Pentru o mai clară viziune asupra textului, am decis să comasăm și textul maghiar al cuvântării pronunțate.

Urakat, hogy legyenek meggyőződve az én tiszta lelki ösméretemről. Maradok a Tekintetes Uraknak őszintélyesek.

Iancu Abraham
hütös ügyvéd

F[első] Vidra, 1848, Június 10^{én}

*

Preacinstiților domni șpan crăiesc și vicejude cercual!

În urmarea scrisorilor de atenționare, pe care mi le-ați trimis la 10 iunie curent, vă informez, la rândul meu, că acea cuvântare pe care am ținut-o poporului la 9 iunie a fost următoarea³⁰:

.....
.....
.....
Cât privește adunarea ce va avea loc de azi într-o săptămână, voi face ca, din fiecare sat, să vină numai câțiva oameni, puțini, ca să le spun ce măsuri trebuie să se ia în fiecare sat ca nu cumva, din lipsa noastră de priveghere, să se întâmple ceva neplăcut. În încheiere, vă rog, preacinstiților domni, să fiți convinși că am conștiința curată. Rămân al domniilor voastre, cu sinceritate,

Avram Iancu
avocat jurat

Vidra de Sus, 10 iunie 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 2169–2170.

43.

Abrud, 11 iunie 1848³¹

Méltóságos Királyi Kományszéki Bizotmány!

Nem kételkedünk azon hírek valóságába, miszerént a méltóságos királyi bizotmány Abrudbánya várossa és vidéke védelmére illő katonai erővel el látva feljövend.

Ezt megelőzőleg sietünk a méltóságos bizotmány szükségességét igénylő jelen adatot is a másolatban tisztelettel ide mellékelt oklevél értelmében a méltóságos királyi bizotmány tudására eljuttatni, mely szerént az oláh nép bujtoगतóinak egyike ezen levelet író Jánku Avrám a topánfalvi igen számos oláh nép éliről és nevében tanácsunknak törvényhatósági hangon kíván óvatoskodó

³⁰ Vezi textul de mai sus redactat în limba română, încorporat în cadrul documentului.

³¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera g.

rendeleteket tenni, egyszersmind afelől is tudósítani a méltóságos királyi bizotmányt: hogy említett Jáнку Avrám a folyó hó 9^{én} Topánfalván tartatott népes országos vásár alkalmával egy kiemelt helyre álván, az egybe gyűjtött sokaságnak nem átallota közönségesen azt hirdetni és köteletségévé tenni, hogy 8^{ad} nap alatt minden egyénnek fegyvere legyen, még pedig akármí némű s azzal Topánfalvára bégyűlve készen ályanak.

Mely ténye említett Jáнку Avrámnak úgy hisszük az illető szolgabíró által a méltóságos királyi bizotmánynak eddig följelentetett.

Alázatos tisztelettel lévén a méltóságos királyi fő kormányzéki bizotmánynak

alázatos szolgálí

Az abrudbányai Tanácsnak

1848^{ik} esztendő Szentiván

hava 11^{én} tartatott üléséből

Laborfalvi Nagy Károly

főbíró

Molnár János,

aljegyző

*

Măritei Comisii a Scaunului Gubernial crăiesc!

Nu ne îndoim de veridicitatea acelor știri potrivit cărora înalta comisie regească va veni înzestrată cu forțe militare corespunzătoare pentru a apăra orașul Abrud și împrejurimile sale.

Anticipând aceasta ne grăbim, de asemenea, să anexăm în copie, cu respect, pentru a vi le aduce la cunoștință, datele de față prin care se subliniază importanța înaltei comisii.

Astfel, unul din instigatorii poporului român, Avram Iancu, a înaintat o scrisoare prin care dorește să îndemne la precauție, pe un ton de jurist, în legătură cu viața numeroasei populații românești din Câmpeni și în numele ei.

Informăm, de asemenea, înalta comisie regească despre aceea că pomenitul Avram Iancu, cu prilejul târgului de țară de la Câmpeni din data de 9 a lunii curente, unde venise multă lume, s-a urcat pe un loc mai înalt și de acolo nu s-a sfiit a vorbi, în mod ordinar, mulțimii adunate, obligându-i pe participanți ca, în termen de 8 zile, fiecare individ să se înarmeze cu orice fel de armă cu care, apoi, să fie gata să se adune din nou la Câmpeni.

Această ispravă a lui Avram Iancu credem că a fost, până acum, raportată de respectivul jude nobiliar, înaltei comisii regești.

Rămânem, cu plecat respect, umilii servi ai înaltei comisii guberniale.

Din ședința Consiliului de la Abrud ținută la 11 iunie 1848.

Laborfalvi Nagy Károly, jude primar

Molnár János, notar adjunct

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29833–29835.

Abrud, 11 iunie 1848³²

Nagy Méltóságú Gróf és Főkormányzó Úr! Kegyelmes Urunk!

A folyamotban lévő bal események és nemzet felekezeti meghasonlások iránt több rendben tett alázatos tudossításainkhoz és följelentéseinkhez pótlólag bátrak vagyunk nagy méltóságod eleibe eredetileg ide zárva fölnyújtani az oláh nemzetbéli izgatók, egyikének, Topánfalva vidéki felsővidrai ifjabb Jánku Avrámnek az általa folyó hó 7^{én} Nagyszebenből lett hazajövelete után egybe gyűjtött topánfalvi nép éléről annak nevében tanácsunkhoz küldött levelét. Mennyire légyen ezen level is csálhalatlan adat és bizonyító körülmény az oláh nép közt jelenleg is folyó bujtogatásnak, azt nagy méltóságod bölcs megítélésére bízzuk, egyébaránt ezen levélnek bővebb és nyílabb magyarázatja tűnik ki:

1^{ször} abból, hogy említett Jánk Avrám haza jövelete alkalmával némely városunkbeli polgárokat az úton találván, azoknak azt nyilatkoztatta, hogy a magyarhonnali egyesülésből semmi se fog lenni mivel azt ők oláhokul mindvégig ellenzeni fogják. Püspökjök Leményi sem lévén senkitől is meghatalmazva arra, hogy az oláh nemzet képébe s részéről az Unioba belé egyezzzék, s a közelebből Mihácfalvan történt események díjját a magyarok vérrel kell hogy megfizessék.

2^{or} Folyó hó 9^{én} Topánfalván igen népes országos vásár tartatván a tisztelettel ide fogott bizonyítvány bizonyítása szerént annak közepette több magossabb helyre álva említett Jánku Avrám azt hirdette és tette kötelességévé a népnek, hogy minden ember igyekezzék 8 napok alatt akár minémü fegyvert szerezni és azzal Topánfalvára begyűlni és készen állani, amint reményünk szerént ezen utóbbi pont alatti tényei Jánku Avrámnek a topánfalvi illető szolgabíróság által az Alsó Fejér megyei főispányhoz és onnan nagy méltóságodhoz is fel vagynak jelentve.

Melyeknek alázatos jelentése után tisztelettel öröklünk nagy méltóságodnak alázatos szolgálói

Az abrudbányai Tanácsnak

1848 Június 11^{én} tartott rendkívülli üléséből

Laborfalvi Nagy Károly, főbíró
Molnár János
Aljegyző

*

Preamărite Domnule Guvernator,
Milostiv Suprem Domn!

Ne încumetăm să înaintăm, anexat aici în original, în fața Înalțimii Voastre – o scrisoare a unuia dintre instigatorii națiunii române – ca adăugire a repetatelor noastre rapoarte despre evenimentele precare curente și despre conflictele religioase ale poporului. [Scrisoarea] este a lui Avram Iancu junior din Vidra de Sus, de lângă Câmpeni. A fost trimisă consiliului nostru, după ce el s-a întors la 7 a lunii curente de la Sibiu și a adunat poporul din Câmpeni, în numele acestuia, în

³² Acest document reprezintă raportul prim-judeului Laborfalvi Nagy Károly înaintat guvernatorului Teleki și este actul la care s-a făcut referire în nota documentului anterior.

calitatea lui de conducător. În ce măsură această scrisoare o să servească cu amănunte clare și cu circumstanțe doveditoare la instigarea ce se petrece în sânul poporului, aceasta o lăsăm la înțeleapta apreciere a Măriei Voastre. De altminteri, din explicații mai ample și mai vădite ale acestei scrisori reiese:

3 în primul rând aceea că pomenitul Avram Iancu, întâlnindu-se pe drum cu unii cetățeni ai orașului, când s-a reîntors acasă, le-a declarat acestora că din uniunea cu Ungaria nu se va alege nimic, întrucât ei, românii, o vor dezaproba până la capăt; nici episcopul lor Lemeni n-a fost împuternicit din partea nimănui să consimtă la uniune în numele națiunii române; pentru evenimentele recente petrecute la Mihalț, ungurii vor trebui să plătească cu sânge.

În al doilea rând, la 9 a lunii curente, s-a ținut un târg de țară la Câmpeni cu foarte mulți participanți; potrivit dovezii aici anexate, Avram Iancu s-a adresat acolo poporului de pe mai multe pedestaluri, îndemnând ca fiecare om să procure orice fel de arme, în decurs de 8 zile, cu care să fie gata să se adune la Câmpeni. Faptele lui Avram Iancu, pomenite aici, sperăm că au fost denunțate de către judele nobiliar din Câmpeni comitelui suprem al comitatului Alba de Jos și, de acolo, Înălțimii Voastre.

Raportându-vă cele de mai sus, cu plecăciune, rămânem servii umili ai prea Înălțimii Voastre.

Din adunarea extraordinară a Consiliului din Abrud ținută la 11 iunie 1848.

Laborfalvi Nagy Károly, jude primar
Molnár János, vicenotar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1552/1848.

45.

Abrud, 11 iunie 1848³³

Alább írtak igaz hitünk szerint jó lelki ösmerettel adjuk ezen bizonyítmányt arról: hogy mi után hivatalos kötelességünknel fogva a jelen 1848^{ik} év június 9^{én} innen Abrudbányáról Topánfalvára arany váltás végett el indultunk, Topánfalvára érve a Királyi Ispányság irodályával szembe a patakon lévő hid körül egy nagy tömeg embert láttunk egybe gyűlve, úgy Jánk Abrahamot a hídon fel álva, és mivel a nép tömegtől tovább nem haladhattunk, ló háton meg kellett állanunk, s így hallottuk Jánk Abráhamot a nép tömeghez beszédet tartani, az általunk hallott beszéd oda ment ki; hogy minden ember köteles magát minden módon felfegyverkezni, mert más nép fajok magokat már fel fegyverkezték, s így fel fegyverkezve minden ember köteles holnaphoz egy hét Topánfalván meg jelenni, ne féljenek a golyóktól, s ha láttják, hogy ő reszkett, őt, Jánkot támagyák meg, hogy mért reszkett, azt is hallottuk, hogy Jánk beszédét arra is kiterjesztette, mi

³³ Acest act nu este menționat în procesul verbal propriu-zis, dar este în strânsă legătură cu evenimentele relatate în celelalte documente, aflate sub litera t.

szerént az abrudbányaiakat nem kell bántani, mert ők testvéreik. Volt még szó a balásfalvi nép gyűlés határozatairól, az szolgálat tételről, míg az úrbériség törvényhozás uttyán meg szünend, de tiszta értelmét a nép tömeg miatt felvenni nem tudtuk, de mivel hivatalos kötelességünknel fogva az aranyváltáshoz kellett fogunk s a néptömeg között rést kaptunk az el menetelre, tovább ott nem mulattunk, hanem onnan el indultunk s így a Jánk Ábrám beszédinek eleit, minthogy szónoklatt közbe érkezünk oda, nem hallottuk, valamint a végit sem vártuk meg, nem lévén időnk azt végig hallgatni.

Abrudbányán, Június 11^{kén} 1848^{ha}.

Reinisch Agoston
Királyi Kerületi Bányanagy és Aranyváltó
Frendl Ferenc
királyi bányamérnök és aranyváltói ülnök
Eismann Károly
Királyi Aranyváltói és Bányanagy hivatali

*

Subscrișii, cu bună credință și cu conștiința curată, adevărim precum că noi, în 9 iunie 1848, am călătorit de la Abrud la Câmpeni din obligație oficială, pentru schimbarea aurului. Ajungând la Câmpeni am văzut o mare mulțime de oameni adunată în jurul podului de peste apă, chiar în fața clădirii șpanatului regesc. L-am văzut pe Avram Iancu urcat pe pod și, pentru că n-am putut trece din cauza mulțimii, a trebuit să ne oprim călări acolo; astfel l-am auzit pe Avram Iancu ținând o cuvântare la mulțime. Cuvântarea auzită de noi se referea la faptul că fiecare om e dator să se înarmeze pe orice cale, pentru că alte neamuri deja s-au înarmat; astfel înarmați, toți oamenii sunt obligați, de mâine într-o săptămână, să se prezinte la Câmpeni. Să nu se teamă de gloanțe; dacă vor vedea că el, Iancu, va tremura de frică, să-l omoare pentru că tremură. Și am auzit când Iancu a spus că de abrudenii nu trebuie să ne atingem pentru că ei sunt frații noștri. S-a mai referit la hotărârile Adunării de la Blaj, la efectuarea robotelor până când noua lege urbarială se va șterge; dar înțelesul curat nu l-am putut prinde, din cauza mulțimii oamenilor și fiindcă, în virtutea însărcinării oficioase, trebuia să ne apucăm de schimbarea aurului, fapt pentru care ne-am făcut loc prin mulțime și n-am mai stat acolo; am pornit mai departe, astfel că începutul cuvântării lui Avram Iancu nu l-am auzit, căci am sosit pe când vorbea, iar sfârșitul, de asemenea, nu l-am auzit, pentru că n-am avut timp să-l ascultăm până la capăt.

Abrud, 11 iunie 1848

Reinisch Ágoston, administrator montanistic
și șeful oficiului de schimb al aurului
Frendl Ferenc, inginer de mină și asesor la oficiul de schimb al aurului
Eismann Károly, cancelist al oficiului de schimb
al aurului și al oficiului montanistic

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr. nr. 1552/1848.

Aiud, 12 iunie 1848³⁴

Méltóságos Fő Kormányi Tanácsos és Titoknok Urak!

A felséges királyi fő igazgató tanácsnak e hó 9^{röl} 7327 szám alatt költ rendelete folytában kívántam a méltóságos tanácsos és titoknoki uraknak értésökre adni; hogy az ide fogott hivatalos levelekben a zalathnai járást illetőleg szolgabíró Tövissi Gergelynek, a Topánfalvára nézve pedig szolgabíró Bisztrai Józsefnek rendelkeztem, hogy mihelyt intézkedésem vészik, Méltóságtoknál magokat azonnal jelentsék, onnat veendő rendeleteknek mindenekben engedelmeskedjenek, a Méltóságtok által folytatandó nyomozás folyama alatt járásuk dolgait illetőleg segedelemmel lenni tartsák kötelességöknek.

Egyéb aránt ha Méltóságtoknak Abrudbányán mullatásuk ideje alatt kerületi tisztre is léssen szükségük, értesítettésem után egyik kerületi tisztnak kiszállása aránt intézkedni nem fogom el mulatni.

Továbbá hivatalos tisztelettel maradtam a Méltóságos fő kormányi tanácsos és titoknok uraknak.

N.Enyeden, június 12^{én} 1848

alázatos szolgája
B. Bánffy Miklós fő ispán

*

Măriți domni consilieri guberniali și secretari!

Drept urmarea ordonanței nr. 7327 din 9 a lunii curente, emisă de măritul Consiliu gubernial regesc suprem, doresc să-i informez pe onorații domni consilieri guberniali și secretari că, prin scrisorile oficiale de față, am indicat judeului nobiliar Tövissy Gergely în legătură cu plasa Zlatna, iar, cu privire la Câmpeni, judeului nobiliar Bisztrai József ca, după primirea dispoziției mele, să se prezinte imediat la Înălțimile Voastre, să se supună întru totul ordinelor primite, iar în cursul cercetărilor efectuate de Măriile Voastre să aibă obligația de a vă pune la dispoziție întreg ajutorul necesar în legătură cu problemele acestor plăși.

De altfel, dacă în răstimpul șederii Înălțimilor Voastre la Abrud, ar fi nevoie de funcționari de district, nu voi omite, după propria-mi înștiințare, a acționa pentru a vă trimite pe unul dintre angajații districtuali.

Rămân, în continuare, cu stimă serv supus al măriților domni consilieri guberniali și secretari.

Baron Bánffy Miklós,
comite suprem

Aiud, 12 iunie 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 309. E/1848. Foto: 29844–29845.

³⁴ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera h.

Cluj, 12 iunie 1848³⁵

Méltóságos Fő Kormányi Tanácsos Úr!

Királyi bányász tanácsos és igazgató Nemegyei Jánosnak f. hó 8^{ról} 77. P. szám alatt hozzám tett tudósítását, melyben az Abrudbányára kirendelt katonaságnak Topánfalvára kiküldetését felfüggesztetni kéri, mellékleteivel együtt visszavárás mellett eredetileg olly meghagyással közlöm méltóságoddal, hogy eljárását az ebben foglaltakra is kiterjeszteni ne terheltelessék.

Egyébaránt illő tisztelettel maradok

Méltóságodnak

elkötelezett szolgálja

Gróf Teleki József

Kolozsvártt, Június 12^{kén} 1848

*

Mărite domnule consilier gubernial!

Comunic Înălțimii Voastre înștiințarea cu nr. 77. P. din 8 a lunii curente, adresată mie de către Nemegyei János, consilier regal și director montanistic, prin care solicită amânarea detașării la Câmpeni a armatei destinate pentru Abrud; odată cu armata și în așteptarea răspunsului cu mandatul în original, recomandăm ca procedura sa, în această privință, să nu îngreuneze aplicarea.

De altfel, rămân cu stimă cuvenită serv supus al Măriei Voastre

Cluj, 12 iunie 1848

Conte Teleki József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1513 E/1848. Foto: 29861.

Abrud, 13 iunie 1848³⁶

Felséges Fő Kormány

Fájdalommal értettük, hogy az abrudbányai nemes tanács némely alaptalan híreken meg indulva, mintha az Abrudbányán és Felső zalathnai uradalomban

³⁵ În procesul verbal al anchetei nu apare vreun document notat cu litera L., deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

³⁶ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

lakó román ajkú polgárság föl lázadni szándékoznék, minden végre járás nélkül ily színű fel jelentést tevén a közbátorság és csend fen tartása tekintetéből a már többször kért katonai erőnek ide ezen havasos helységekbeni ki rendelését újból sürgette volna, mű ezen el terjesztett híreket s ezeknek nyomán fel jutott hivatalos jelentéseket ezennel valótanoknak nyilváníttuk s román ajkú ide való polgártársainknak becsülete meg rovására intézett le alázó rágalmoknak sött meg győződésből bátran merjük állítani: hogy ezen átalakulások nagy korszakába az országnak egy része se tüntetett annyi türelmet és mérsékletet, mint ezen helység összes lakossága, felséges Fő Kormány távol légyen, hogy a közbátorság és csend fen tartása körülli hasznos és célszerű intézkedések ellen bár kérelem uttyán is föl lépni szándékoznánk, meg lévén arról győződve, hogy a jelen komoly körülmények között, melyek közös hazánk felett nehezkedtek bár részletes bel zavargások a köz ügyet veszélyeztethetnék, de midőn aggodalmunk, hogy a katonaság, melynek féketlen ki csapongásai több román polgár társainkon el követett nyilvános méltatlankodásai által Thorda és Enyed helységeiben jellemének s meg bukott katonai fenyítéknek hazánkba szomorú példáit hagyandja maga után, a közbátorságot és csendet nem hogy fentartaná, de éppen ellenkezőleg, anyagot nyújtana annak veszedelmeztetésére, alaptalannak nem tekintethetik, mert aki e havasi nép jellemeivel közelebről esmeretes, el fogja hinni, hogy a katonaság részérőli leg csekélyebb bántalom, méltatlankodás a legvésezebb ingerűtségbe hozhattya, ennek pedig az összes polgárságra kiható gyásszos eredménye lehetne.

Azért kedves hazánk iránti kötelességből erőss határozatunk lévén a helység népségét, oktatásaink s körökbe gyakori megjelenésünk által a köz jó és csend iránt föl buzdítani s jelen még mind eddig békés állapotjába továbbra is gondosan megtartani azon csalthatlan reménnyel, hogy józan oktatásaink valamint eddig, úgy ezután is üdvös hatással fognak munkálkodni a nyers tömegre nézve: mélj tisztelettel esedezőnk a Felséges Fő Kormánynak méltóztassék az általános aggodalmak meg szüntetése végett ide a hely színére részre hajthatatlan nyomozó biztoságot ki rendelni, melynek nyomán mindazon egyesek – kik ne talán a közbátorság és csend ellen vétkeseknek bé fognak bizonyíttatni az ország törvényei s jelen körülményekhez képest szigorú felelet alá vonattassanak – miben mű magunk, sőt az egész havasi közönség a köz igazgatásnak segédkezeket nyújtandunk, azonban ha az elterjesztett hírek és következőleg hivatalos fel jelentések alaptalanoknak, rágalmoknak fognak találtatni, a köz nyugalmat ez által háborító hivatalosok vonattassanak hasonló felelet terhe alá, mindaddig pedig míglen kinyomozás úttján a fel adás bé nem valósul, helységünket katonai erő ki rendelése által meg nem terhelni, annyival inkább esedezőnk, mivel erre nézve mind eddig még csak egy egyes eset se szolgálhatott okszerű alkalmat.

Kik midőn meg nyugtató kegyelmes válaszáért esedezőnk, egyszersmind mélj tisztelettel maradtunk a Felséges Fő Kormánynak alázatos szolgálái

Abrudbányán, Június 13^{an} 1848
Sterka Sulutz József, uradalmi m. kultsár
Juonettye Daniel, vidrai hites jegyző
Balogh Joseff, topánfalvi hites jegyző
Patitza János, román lelkész
Nicolaus Korkes
Ioan Korkes
Enyedi Gábel, topánfalvi g.e. lelkész
Juoanettye Péter, topánfalvi tanító
Motorá János, topánfalvi lelkész
Motorá Jounutz, kaprál
Morár Számuel
Szabó Niculáé
Tobiás Sándor, abrudbányai g. egy. lelkész
Dionisje Adamovits, Abrudbányai görög keleti plebános
Nicolae Fodor, kerpenyesi lelkész
Moldován Miklós, abrudbányai román lelkész
Sterka Sulutz Simion
Mojszé Nisztyor
Butsum Szabin, román lelkész
Allekszandru Dánts, pároch, Cserba
Giurgiu Suciú, paroh Câmpeni
Czura Iosif, bucsumi gr. kat. Lelkész
Konca Ioanu, paroh în Poieni
Kozma Stefan, muntári lelkész

*

Mărite Guberniu!

Am aflat, cu durere, că nobilul consiliu din Abrud, bazându-se pe unele zvonuri neîntemeiate, omițând orice cercetare, a făcut denunțul că cetățenii de limbă română din localitate și din domeniul de sus al Zlatnei ar vrea să se revolte; totodată, pentru menținerea liniștii și siguranței publice, a urgentat din nou detașarea în aceste localități muntoase a unei forțe militare, pe care a solicitat-o de mai multe ori. Noi *declaram* că aceste știri și aceste rapoartele oficiale, întocmite pe baza lor, nu corespund adevărului. Ele sunt o calomnie umilitoare împotriva cinstei concetățenilor noștri de limbă română. Mai mult, noi îndrăznim să afirmăm, cu convingere fermă, că, în această perioadă a transformărilor, nicio parte a țării n-a manifestat atâta răbdare și atâta moderație ca populația tuturor localităților respective. Nici prin gând nu ne-a trecut ideea să ne ridicăm cuvântul, chiar și pe cale petiționară, împotriva măsurilor raționale și utile, luate spre menținerea securității și liniștii publice. Suntem convingși că, în condițiile serioase de acum care se abat asupra patriei noastre, tulburările interne chiar și locale ar periclita cauza comună. Dar îngrijorarea noastră nu poate fi considerată neîntemeiată, atunci când armata, prin desfrâul ei nelimitat, comite abuzuri publice împotriva concetățenilor noștri români din localitățile Turda și Aiud. Ea lasă exemple triste privind caracterul soldaților, demonstrând o decădere a disciplinei militare în patria noastră. Drept urmare, în loc de a menține securitatea

și liniștea publică, ea oferă tocmai prilej pentru periclitarea acestora. Cel ce cunoaște de aproape caracterul acestui popor de munte, va admite că cea mai mică jignire sau cel mai mic abuz din partea forțelor militare îl va pune într-o stare de agitație periculoasă; iar faptul în sine ar putea să aibă consecințe nefaste pentru toți cetățenii.

Hotărârea noastră fermă, izvorâtă din îndatoririle ce le avem față de patria noastră iubită, este să îndemnăm populația localității la menținerea binelui public și a liniștii și s-o păstrăm, în continuare, în starea pașnică de până acum. Prin intervențiile și prezența noastră frecventă în rândurile ei, avem speranța sigură că lămuririle noastre judicioase, precum până acum, așa și în viitor vor avea un efect binefăcător asupra maselor necultivate. De aceea rugăm respectuos înaltul Guberniu să binevoiască a detașa aici o comisie de cercetare nepărtinitoare, spre dezamorsarea stării generale atât de îngrijorătoare. Aceasta să tragă la răspundere severă pe cei împotriva cărora s-ar aduce eventual dovezi că sunt vinovați în privința tulburărilor siguranței și a liniștii publice, conform legilor țării și împrejurărilor de acum. Noi înșine și toată comunitatea din munții aceștia vom oferi ajutor organelor administrative. Dacă s-ar dovedi însă că știrile răspândite și demersurile oficiale făcute conform acestora nu sunt decât calomnii, persoanele oficiale care, prin ele, au tulburat liniștea publică, să fie de asemenea trase la răspundere. Până când nu se va adevăra, prin cercetare, denunțul amintit, rugăm ca localitatea noastră să nu fie împovărată prin detașarea unei forțe militare; cu atât mai mult cu cât, până acum, la un asemenea act, nu s-a dat nicio ocazie.

Solicitându-vă răspunsul liniștitor, rămânem totodată, cu respect adânc servitorii umili ai măritului Guberniu.

Abrud, 13 iunie 1848.

Iosif Sterca Șuluțiu, chelarul domeniului

Daniel Ioanete, notar legal din Vidra

Iosif Balogh, notar legal din Câmpeni

Ioan Patița, preot român

Nicolae Corcheș

Ioan Corcheș

Gabriel Aiudeanu, preot greco-unit din Câmpeni

Petre Ioanete, învățător din Câmpeni

Ioan Matora, preot din Câmpeni

Ionuț Matora, căprar

Samuel Morar

Nicolae Sabău

Alexandru Tobias, preot greco-unit din Abrud

Dionisie, paroh neunit al Abrudului

Nicolae Fodor, preot din Cărpiniș

Nicolae Moldovan, preot român

Simion Sterca Șuluțiu

Moise Nistor

Bucium Sabin, preot român

Alexandru Dantes, paroh în Cerbu

Giorgie Suci, paroh la Câmpeni

Iosif Țura, preot greco-catolic în Bucium

Ioan Conța, paroh în Poieni
Ștefan Cozma, preot în Muntari

Original. M.O.L.Budapesta.Fond.G.P., nr.7586/1848.Foto: 2171–2175.

Concept. M.O.L.Budapesta.Fond.G.P., nr. 7586/1848.

49.

Cluj, 15 iunie 1848³⁷

Méltóságos Főkormányi tanácsos Úr!

Az abrudbányai tanácsnak eredetileg vissza várás mellett folyó hó 11^{ről} hozzám intézett jelentését, mely szerint ifjabb Jánku Avrámnek Topánfalván és környékében lázítása nyilván valóvá tétetik: záratékaival együtt a Méltóságodra bízott nyomozódás erre is kiterjesztése és ha módját találhatná, a nevezett izgató befogatása végett ezennel álküldeni kívántam.

Egyébaránt telyes tisztelettel maradok Méltóságodnak elkötelezett szolgája

Kolosvárt, Június 15^{kén} 1848.

Gróf Teleki József

*

Măria Voastră domnule consilier al înaltului Guberniu!

În raportul Consiliului orașului Abrud din 11 a lunii curențe, adresat mie, pe care trebuie să-l înapoiati, este menționată ca fiind evidentă instigarea făcută de Avram Iancu junior la Câmpeni și împrejurimi. Am considerat necesar să vă înaintez prezentul raport, împreună cu anexele sale, pentru cazul în care ați găsi modalitatea de a extinde sfera investigatoare încredințată Măriei Voastre și asupra acestuia, în vederea arestării numitului agitator.

De altminteri rămân, cu toată stima, al Măriei Voastre devotat serv.

Cluj, 15 iunie 1848

Conte Teleki József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1552/1848.

50.

Cluj, 15 iunie 1848³⁸

Kolosvárt folyó 1848^{ik} évben a Nemes Megye házánál Június 15^{ik} napján az alább írt személynek folytatott

Ki kérdezése

Kinek hívnak, hova való vagy? hát a mái napon a veres keresztnél lévő fogadóba itt Kolosvárt miket beszéllettel a gyalui nemesek előtt a Topánfalván közelebből lett kihirdetésekről?

³⁷ Acest document este cel care figurează propriu-zis sub litera t.

³⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera u.

Engem hívnak Tagyer Simionnak. Hidegszamosi vagyok. Szénégető, én megvallom, amit tudok a topánfalvi kihirdetésre nézve, mert azt tudom, hogy a múlt héten – napjára nem emlékszem – éppen az országos vásár napján, magam is vásárban lévén Topánfalván, többekkel, még a szomszéd falukból is sokan voltak, azon napon dél felé egy másoktól ügyvédnek mondatott ember egy lajtorja lévén egy nagy házhoz támasztva, arra fel hágva az emberek felibe, onnan azt a beszédet tartotta a vásárhoz, hogy „haljátok és értsétek meg oláhok, hogy mindenféle más emberi nem, magyar, német s másik már három holnaptól fogva készülnek fegyverrel s készülnek magok oltalmakra, csak ti oláhok vagytok készületlenek, hogy magatokat senki ellen védni nem tudjátok, ezért mindenféle eszközöket készítsetek, úgymint kaszákat, kapákat, vasvillákat, kitől amint kitelik, készüyenek fel, de senkinek se ártsanak s ne bántsanak, csak hogy egy megtámadás esetibe legyen mivel magakat oltalmazhadjátok. Azomba beszélvén mindegy fertály óráig, szombatra mondotta, hogy (de melyik szombatra, tisztán nem értettem) mennyen minden ember Topánfalvára, aztán ezen beszédek ki is dobolta egy dobos a vásárba, amit azon helyt lévő járási szolgabírónak is feljelentettek, ki is kijövé, hallgatta az ügyvéd beszédét. A vásárba volt szó a székekről, hogy akit megszoríthatnak, megnyírják és hogy ők a székektől való féltékbe magokat oltalmazhassák, kapjanak fegyverre, amint előbb is beszéltem.

Mely ki kérdezésnek rendje és módja, hogy általunk mindenkiben az írtak szerént ment légyen végbe, arról, a mi igaz hitünk szerént s neveink aláírása alatt bizonyoságot teszünk a fenn írt időben, helyen és napon.

Somlya Mihály és Ifj. Újváry Károlyly
Mind ketten nemes Kolos megye hűtös ülnökei

*

Interogatoriul

efectuata asupra persoanei jos menționata, la data de 15 iunie 1848, în clădirea comitatensă din Cluj

Cum te cheamă, de unde ești? Apoi, în ziua de azi, ce ai vorbit aici în Cluj, la hanul de la Crucea Roșie, în prezența nobililor din Gilău, despre anunțurile recente din Cămpeni?

Mă numesc Simion Toader. Sunt din Someșul Rece. Sunt cărbunar și declar ceea ce știu despre anunțul din Cămpeni. Știu că, în săptămâna trecută - nu-mi amintesc în ce zi – tocmai cu ocazia târgului de țară, am fost eu însumi la Cămpeni cu mai multe persoane; chiar și din satele vecine erau mulți. În ziua aceea, pe la prânz, un om pomenit de alții a fi avocat, s-a urcat cu fața spre lume pe o scară așezată pe zidul unei case mari, de unde a rostit următoarea cuvântare către țarg: „Ascultați și înțelegeți români că tot felul de alte nații, unguri, sași și alții, încă de acum trei luni se înarmează și se pregătesc pentru autoapărare; numai voi, românii, sunteți nepregătiți, încă nu vă puteți apăra împotriva nimănui; de aceea, să pregătiți tot felul de unelte, cum ar fi coase, sape, furci, cine are; pregătiți-vă, dar să nu păgubiți și să nu lezați pe nimeni; numai în caz de atac să aveți cu ce vă apăra.” După ce a vorbit cam un sfert de oră, a spus că sâmbătă (dar n-am înțeles bine care sâmbătă) să meargă fiecare om la Cămpeni. Apoi, un toboșar a anunțat cu toba în

târg aceste cuvinte. De anunț a aflat și judele nobiliar de plasă care era acolo. Venind afară, el a ascultat, de fapt, discursul avocatului. În târg căzu vorba și despre secui că aceștia îi tund pe cei pe care reușesc să-i prindă. Din teama de secui, pentru a se apăra pe ei înșiși, li s-a cerut să se înarmeze, cum am pomenit anterior.

Despre felul cum a decurs interogatoriul care, în toate, s-a petrecut potrivit celor scrise mai sus, dovedim cu bună credință și cu iscălirea numelui nostru, la data, locul și ziua sus menționată.

Somlya Mihály și Újváry Károly junior
ambii jurați ai nobilului comitat Cluj

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29917-29919.

51.

Abrud, înainte de 16 iunie 1848³⁹

Tekintetes Nemes Tanács!

Nem szükséges bővséges adatokat fel hoznom, hogy Bálinth Simon, Buttyán János és Jánk Avrám lázítók é vagy nem! mert hogy lázították e vidék ediglen békés lakosait, azt minden Abrud vidéki lakos fájdalmasan tudja. Ugyan azért csakis bizonyításokat kívánok e tárgyba szerzeni, ezt pedig mind a három egyénre nézve tehetik szolgabíró tekintetes Bisztray Josef, ispány Lázár György és Ispánsági Ellenőr Moga Demeter urak. Ezen urak tudják azt is, miként Bálinth Simon Topánfalván a nép gyűlésén egyik kérdező bujtogatót földre lefeküdni parancsolta midőn az földre feküdt, így szólott hozzája és a néphez né annál lejjebb szólhatsz-é? láttjátok műk oly nagyot estünk, hogy lejjebb lehetetlen hulnunk, azért bátron emelkedjünk fel a porból, mert vesztetni már nekünk lehetetlen, mivel nintsen mit veszténünk, s így csakis nyerhetünk, s ily színű bujtogatásoknak mi lett a következménye? az, hogy a topánfalvi királyi uradalom lakosai már egy néhány holnap olta titkon magokat felfegyverkezik és hogy mi végett, arról tényt adok elő: Egy szokodoli Togyerás nevű gabonakereskedő közelebbről sírva panaszolta abrudbányai polgárnő Mézes Miklósnénak, hogy őket szomszédjai erőltetik és halállal fenyegetik, miszerint vélek együtt ő is támadjon fel hogy Abrudbányát kirabolják, de ő ezt nem kívánna tenni, mivel eddig elő Abrudbányan kereste élelmét, s ha nem teszi, megölik úgy tudom, tekintetes Nemes Tanács, hogy e siralmas panaszt hallották még tekintetes Diószegi József úr nője és a szolgálója. Elő kel sorolnom, tekintetes Nemes Tanács, azon gaz tényeket, melyek az ide való bányász pórnépet a neveztem bujtogatók tévútra kívánnák bírni és a magyar nemzet ellen fellázítani, azt hitették el ezen bujtogatók és számos társaik a tudatlan béres bányászokkal, hogy a magyarok felkelve urunk ő felségit kegyelmes Királyunkat elűzték és magyar kálvinista királyt tettek magoknak, ezen és számtalan ily alakban elő adott lázításokról vallhatnak kornai tizedes huttmann Ionutza, Czerán Ioszip a magyarok bányabéli több huttmannok, béres bányászok és

³⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera n.

Metz Mózsi, a ki mint béres bányászom, nékem ezeket elbeszéléte. Kértem Tekintetes Urak, mi lett a következés és kifolyása ezen ámitásnak? Tudják a Tekintetes Urak, hogy a múlt abrudbányai májusi baromvásár napján Verespatakon lakó polgártársainkat Jánki Jánost, Jánki Palit, Kovács Lőrinc, Czárina Palit, Gruber Gyurit és Szentkirályi Mántsul Gyurit a szabad mezőn a pap erdeje aján az oláh ajkú Pásztáék mintegy 30 oláh bányászokkal megtámadták, főbe verték úgy, hogy veszélyeztetve volt életek, s miért, azért mert ezen ifjú polgárok magyar ajkúak voltak, mi abból való, hogy verés közben azt kiáltották, üsd le, mert magyar; továbbá a lett a következése, hogy polgártársunkat Földházi Danit a Botis Lázár egyik veje azzal támadta meg, hogy már jóllakott bárány hússal, alig várja, hogy magyar vért igyék, de lett még egy nagyobb következése is e bujtogatásoknak, egybe alakulván Abrudbányán és Verespatakon a nemzet őrsereg, ebben számosan állottak bé oláh ajkúak is, de az oláh ajkúak, mihelyest Bálinth és Buttyán nem tudhatni honnan, hazaérkeztenek, az ők meghagyásokból töstént visszaléptek, Azomba visszaléptek Verespatakon a római catholica valláson lévő egyénekből számosan, azt az okát adván kilépéseknek, hogy mivel kálvinista királyt tettek, ők nem kívánnak olyanokkal az őrseregbe szolgálni, akik Ferdinándot elűzték s inkább álanak az oláhok mellé, ezekről tiszta felvilágosítást tehet a verespataki rendőr igazgató Vinkler János atyánkfia, s tudják a tekintetes urak, miért léptek ki az őrseregből az oláh ajkúak, erre tényt vagyok bátor felhozni: pap Moldován Miklós beszélette tekintetes Farkas Tamás úr, úgy nője és fia Farkas Josef úr előtt Igyán Iosif esperestnek, hogy ők meg sem engedik, miszerint oláh aljkú egyén bé álljon nemzetőrseregbe, mert ők fognak külön nemzeti őrsereget alakítani tulajdon fajakból, mely tényt Igyán Iosif akkoron rosszalta, aztán azzal is ámitották ezen bujtogatók az oláh népet, hogy a magyar kormány a szuronyos fegyvereket a végre osztotta ki, miszerént azokat az oláhokat le öljek, erre bizonyság a Szabó János Kuttymán nője Tarpai Rózsi, akitől egy asszony kérdezte, hogy igaz-é, az, hogy a magyarok készülnek az oláhokat leölni. Utóbb azt is bátor vagyok kijelenteni, miszerént Sulutz Péter, a levéltárnok, számos oláh fiataloknak azt beszélette, miszerént vasárnap viradt előtt egy-két órával a piacon a magyarságot azzal ébresztettem fel, fegyverre magyarok, mert réánk rohantak az oláhok s ezen beszédjével az oláhokat kívánta ellenem lázítani, barátsága jelül, erről bizonyságot tehetnek Ötves Márton, Csorba Simon és többen, kiket ezek megfognak nevezni, egyébbaránt alázatos tisztelettel maradtam a tekintetes nemes tanácsnak alázatos szolgálja.

Kontz Lajos

*

Onorat consiliu!

Nu este necesar să citez date numeroase ca să dovedesc dacă Simion Balint, Ioan Buteanu și Avram Iancu sunt ori nu sunt instigatori. Fiecare cetățean din jurul Abrudului știe, din păcate, că locuitorii pașnici ai acestei regiuni au fost și sunt instigați. Doresc să aduc dovezi numai la acest subiect. Referitor la toate trei persoanele o pot face onorații domni: judele nobiliar Bisztrai József, șpanul

cameral Lázár György și controlorul șpanatului, Dumitru Moga. Domnii respectivi știu și despre faptul că, la adunarea populară din Câmpeni, Simion Balint i-a poruncit unui participant, care a pus o întrebare să se culce la pământ. După ce respectivul s-a culcat la pământ a grăit astfel către dânsul și către popor: "Ei bine, mai jos poți să cobori? Vedeti, noi am decăzut atât de mult, încât este imposibil a cădea mai adânc. De aceea să ne sculăm cu curaj din praf, căci nouă ne este imposibil să pierdem ceva, întrucât nu mai avem nimic de pierdut, numai de câștigat". Care a fost rezultatul unei asemenea instigări? Acela că locuitorii domeniului regal din Câmpeni se înarmează în secret deja de câteva luni. În ce scop o fac să vă prezint un fapt. Un comerciant de cereale din Sohodol, cu numele Toderăș, i-a povestit recent, plângându-se unei țărănci din Abrud, soției lui Mézes Miklós, că este silit de vecinii săi care-l amenință cu moartea, să se răscoale și el împreună cu ei pentru jefuirea Abrudului. Însă el nu dorește să facă așa ceva, deoarece, până acum, și-a câștigat existența în Abrud. Dacă n-o va face, atunci va fi ucis.

Onorat Consiliu sunt informat că acest dezolant plânset, cum că dacă nu o va face va fi ucis, a fost auzit încă și de soția și sluga onorabilului Diószegi József. Trebuie să înșirui, onorat Consiliu, acele fapte mârșave cu care instigatorii amintiți intenționează să conducă, pe cale greșită, populația minieră săracă de aici, revoltând-o împotriva națiunii maghiare.

Acești instigatori, împreună cu mulți tovarăși ai lor, i-au făcut pe minerii zilieri neștiutori să creadă că ungurii, răsculându-se, au alungat-o pe Maiestatea Sa milostivul domnitor al nostru, punându-și pentru sine un rege maghiar de religie calvină. Referitor la aceasta și la nenumăratele instigări prezentate într-o formă similară pot da declarații: șeful echipei de mineri, maestrul minier Iosif Țăran din Coma, mai mulți maiștri unguri de la mină, mineri zilieri, inclusiv minerul meu zilier Metz Mózsai care mi-a relatat despre cele de mai sus. Mă întreb, onorați domni, care au fost urmările și repercusiunile acestor amăgiri? Oare au cunoștință onorații domni că, în ziua târgului de vite care a trecut, în Abrud, concetățenii noștri din Roșia Montană, Jánki János, Jánki Pali, Kovács Lőrincz, Czárina Pali, Gruber Gyuri și Szentkirályi Mántsul Gyuri au fost atacați și bătuți în așa măsură de către inși din familia Pașca, români, și de alți 30 de mineri, încât viața lor a fost în primejdie? Motivul a fost acela că acești tineri cetățeni erau unguri. Aceasta reiese de acolo că, în timp ce erau bătuți, au strigat: „Doboară-l că e ungur!” În continuare, cetățeanul Földházi Dani a fost atacat de un ginere a lui Lazăr Botiș care a motivat gestul său prin aceea că s-a săturat de carnea de miel și abia așteaptă să bea sânge de ungur. Instigarea însă a avut repercusiuni și mai mari. Constituindu-se garda cetățenească la Abrud și Roșia Montană, în ea s-au înrolat și numeroase persoane de origine românească. Dar în momentul în care Balint și Buteanu, nu se știe de unde, au sosit acasă, românii, în urma poruncii lor, au dat înapoi imediat. La Roșia Montană s-au retras chiar și numeroase persoane de confesiune romano-catolică. Ele și-au motivat retragerea cu faptul că s-a pus rege calvin. De aceea, ei nu doresc să slujească în gărzi cu persoanele care l-au alungat pe Ferdinand, ci se alătură mai curând românilor. Despre aceasta poate să relateze directorul de poliție din Roșia Montană, concetățeanul Winkler Lajos. Oare știu, onorații domni, din ce motive s-au retras din gărzi cei de grai românesc? La aceasta

mă încumet să exemplific: preotul Nicolae Moldovan a relatat protopopului Iosif Ighian, de față fiind onorabilul domn Farkas Tamás, de asemenea în prezența soției acestuia și a fiului lor Farkas József, că ei nu permit ca persoane de grai românesc să se înroleze în garda cetățenească, deoarece vor forma o gardă civilă din propria lor națiune. Cu această idee, Iosif Ighian nu a fost de acord în acel moment. Apoi, acești instigatori au amăgit poporul român și cu aceea că guvernul ungar a distribuit puștile cu baionete în scopul de a-i ucide cu ele pe români. Martori la aceasta sunt: soția lui Szabó János, șeful de echipă minieră și nevasta lui Tarpai Rózsi. Ea a fost întrebată de o femeie dacă este adevărat că ungurii se pregătesc să-i măcelărească pe români. În fine mă încumet să informez și despre aceea că arhivarul Petre Suluțiu s-a lăudat în fața numeroșilor tineri români că duminică, înainte de răsăritul soarelui cu o oră sau două, îi va trezi pe maghiari în piață: “La arme, ungurilor, că au năvălit românii asupra voastră!”

Cu o astfel de afirmație intenționa să revolte pe români împotriva mea. În semn de prietenie pot să mărturisească despre aceasta Ötves Márton, Ceorbă Simion și alții, pe care aceștia îi vor indica. De altminteri rămân, cu respect, servul umil al onoratului nobil Consiliu,

Kontz Lajos, jurat.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29862–29868.

52.

Baia de Criș, 16 iunie 1848⁴⁰

A folyó 1848^{ik} év Júniussa 16^{án} Körösbányán a vármegye házánál szeliden kikérdeztetik az alább írandó személy ily rendel:

1^{ör} Kinek hívnak, hova való vagy, hány éves, micsoda vallású, házas-e vagy nőtlen?

Kriszta Teodor a nevem. Születésem helye nemes Alsó Fejér vármegyébe Motz Vidra, lehetek mintegy 38 éves, görög nem egyesült hitű, nős, 5 gyermekes ember.

2^{or} Miért vagy előnkbe állítva?

Azért, mert a múlt szombaton, azaz június 10^{én} nemes Zaránd vármegyébe Nagy Halmágyon a héti vásárba járva, az ottan velem találkozó emberek azt kérdék töllem “Mi újság nállatok. Melyre én azt feleltem: Felénk Topánfalván egy úr azt mondotta az ott lévő oláságnak, miszerént holnaprá, azaz szombatrá minden olá, kaszáson, vasvilláson vagy fegyveresen állana ki a nadrágos emberek megölésére.

Ezen szavaimot a halmágyi árendátor meghallván, közénkbe jött, engemet elfogott és a szolgabíróhoz kísértetett.

3^{or} Vald meg igazán, ki volt azon úr, ki felétek Topánfalván a vásár alkalmával kihirdettette, hogy mind holnap a nadrágos emberek megölésére állnátok ki, ki küldött megyénkbe az oláhságot felbújtogatni?

Magam vidrai lévén, nem tudom, ki lett légyen azon úr, ki Topánfalván a felállást hirdetette ki, mert én ezt egy ottan a vásárba járt falumbéli Morkos

⁴⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera **k**.

Györgytől és ponori Mon nevezetű emberektől hallottam, ezen utolsót személyébe esmérem, de vezeték nevét nem tudom, kitől úgy értettem, hogy azon úr éppen vidrai dominiális bíró Jánk Alexandru fia, Jánk Avrémutz volna, és én Halmágyon hitsorsaimnak kérdésekre csak a mit hallottam a most említett két olától, azt mondtam, de nem bujtogattam, s erre senkitől megbízva nem voltam, mert én vásárra mentem volt Halmágyra.

4er Ha állításod szerint héti vásárra mentél, nem pedig bujtogatni, hogy esik az, miszerint nálad semmi vásárlás se találtatott, ez nyilván mutatja, hogy te bujtogatni jöttél héti vásár alkalmával Halmágyra.

A vásárba gabonát venni jöttem volt két lóval, melyeket két köből gabonával megrakva, testvéremtől előre elköldöttem, magam pedig némely apróság vásárlásaira hátra maradtam.

5^{or} Szóvoid tisztán mutatják, miszerint te bujtogatni jöttél, mert senki téged gabonát venni, úgy lovaiddot se látta, s ha volt lovad kinél voltál szálva? Végre ez, hogy lovaiddot elküldtetted és hátra maradtál, tisztán bujtogatási vétkeket bizonyítják, azért vald meg, Jánk Alexandru fia Avrám, vagy más ki küldött?

Engem senki se küldött bujtogatni, hanem magam vásárra jöven, a töllem tudokoló embereknek feleltem, hogy mi hír van felénk, minthogy én is azt másoktól vettem. Halmágyon jártamba lovaimeket a lemenő patak kerteléséhez kötöttem volt és azért azt, hogy búzát vettem, halmágyi emberrel nem mutathatom.

6^{or} Te Halmágyon aval jártál, hogy Bécsből két úr jött hozzátok és ösztöngött a felkelésre és a nadrágosok megölesére és ezt mint füleiddel hallottad, úgy mondad, Halmágyon. Vald meg azért, kik ezen két urak?

En semmi illyest nem beszéltem, és részeg se voltam, hogy ne tudnám, mit mondtam, e hazugság.

7er Voltál-é még valaha kereset alatt, ha igen, hol és miért? Hát testi büntetést kaptál-é vagy sem?

Soha kereset alatt nem voltam, következőleg büntetést se kaptam most is hibás nem vagyok, mert én csak a másoktól vettem mondtam.

Melly szelíd kikérdezés, hogy általunk a megírtak szerint vitétt legyen véghez, igaz hittel költ pecsétes levelünkbe bizonyítottunk az eről írt időben és helyen.

Csóka Ferenc, középponti szolgabíró
Ifj. Benedek Károly esküdt

*

La 16 iunie 1848, persoana pomenită mai jos a fost interogată, fără constrângere, la primăria din Baia de Criș în felul următor:

1. Cum te cheamă, de unde ești, câți ani ai, cărei religii îi aparții, dacă ești căsătorit sau necăsătorit?

Mă numesc *Teodor Cristea*. Locul meu de naștere este Vidra moștească din comitatul Alba de Jos, am cam 38 de ani, sunt de religie ortodoxă, căsătorit, tată a cinci copii.

2. Din ce motiv ești adus în fața noastră?

Pentru că sâmbăta trecută, adică la 10 iunie, umblând eu prin târgul săptămânal din Hălmagiu, în nobilul comitat Zarand, acolo oamenii care s-au întâlnit cu mine m-au întrebat: „Ce noutăți pe la voi?” La care eu am răspuns: „Pe

la noi, un domn a spus românilor că în ziua următoare, adică sâmbăta, cu toții să se scoale cu coase, furci de fier sau cu puști pentru uciderea nădrăgarilor”. Aceste cuvinte ale mele fiind auzite de arendașul din Hălmagiu, el a venit printre noi și a pus să mă aresteze și să mă escorteze la judele nobiliar.

3. Mărturisește adevărul: cine era acel domn care la voi, cu prilejul târgului din Câmpeni, a spus ca toți să se scoale mâine pentru uciderea nădrăgarilor? Cine te-a trimis în comitatul nostru ca să instigi românimea?

Eu fiind din Vidra, nu știu cine putea fi acel domn care, la Câmpeni, a anunțat răscoala, fiindcă aceasta am auzit-o de la consăteanul meu Gheorghe Marcoș și de la unul Mon din Ponor. Pe ultimul îl cunosc personal, dar nu-i știu numele de familie. De la dânsul așa am înțeles că acel domn era Avram Iancu, tocmai fiul judei domeniului Alexandru Iancu din Vidra. Iar eu am spus fraților mei de o credință doar ce am aflat de la cei doi români; dar n-am instigat și nici n-am primit o asemenea misiune de la nimeni, deoarece eu am venit la târgul din Hălmagiu.

4. Dacă, potrivit afirmației tale, ai mers la târgul săptămânal și nu pentru instigare, cum se face totuși că, la tine, nu s-a găsit niciun fel de marfă, ceea ce denotă, fără îndoială, că tu ai venit la Hălmagiu, la târgul săptămânal, pentru a instiga?

Am venit cu căruța cu doi cai la târg ca să cumpăr bucate. Am încărcat-o cu două cable de cereale și am trimis-o acasă înainte cu fratele meu. Eu am rămas pentru a mai cumpăra niște mărunțișuri.

5. Vorbele tale denotă dar că tu ai venit pentru instigare, deoarece nimeni nu te-a văzut cumpărând cereale; nici caii tăi nu au fost văzuți. Dacă însă zici că ai avut cai, la cine i-ai încartiruit? În sfârșit, dacă ai trimis caii și ai rămas, aceasta denotă clar culpa ta de instigare. De aceea recunoaște: Avram, fiul lui Alexandru Iancu sau altcineva te-a trimis?

Pe mine nimeni nu m-a trimis ca să instig, ci singur, venind la târg, am răspuns oamenilor care m-au întrebat despre zvonurile de la noi, întrucât și eu le știu de la alții. În timpul șederii mele la Hălmagiu am legat caii de gardul de lângă pârâul ce curge în vale, iar faptul că am achiziționat grâu nu-l pot dovedi cu nimeni din Hălmagiu.

6. Tu ai vehiculat știrea la Hălmagiu că, la voi, au venit doi domni din Viena care au îndemnat la răscoală și la uciderea nădrăgarilor; de asemenea că ai auzit-o cu urechile tale. Așa ai afirmat la Hălmagiu. Mărturisește, deci, cine sunt acești doi domni?

Eu n-am vorbit nimic asemănător și nici beat nu eram ca să nu știu ce am spus. Aceasta e o minciună.

7. Fosta-i vreodată sub urmărire; și dacă da, când și pentru ce? De asemenea, primit-ai vreodată sau nu pedeapsa corporală?

Nicicând n-am fost sub urmărire; prin urmare, nici nu am fost pedepsit. Nici în prezent nu sunt vinovat, deoarece eu am spus numai ceea ce am auzit de la alții.

Faptul că interogarea s-a petrecut fără constrângere, după cum am descris, o adevărim cu scrisoarea noastră pecetluită, întocmită cu credință adevărată, la data și locul menționat.

Csóka Ferenc, prim-jude nobiliar
Benedek Károly junior, jurat

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29847–29849.

Történet leírás

Szomszéd nemes Alsó Fehér vármegyei Mocz vidrai Kriszta Teodor nevű köznép folyó év júniussa 10^{én} a nagyhalmágyi héti vásárban kezdette az embereket bujtogatni, és arra venni, miszerént a folyó hó 17re minden oláh fegyveresen, vasvilláson és fejszésen állana fel a magyarság leölésére; mivel ezt nállok a topánfalvi vásárba két Bécsből jött úr már ki is hirdette. Midőn a vásárba így bujtogatna, elfogatott, szelíd kikérdeztetése rendében a bujtogatást tagadta és csak azt esmeri el, hogy a tőlle hírt tudakoló oláhoknak annyit mondott: miszerént nállok egy úr a topánfalvi vásárba kihirdette legyen a 17re való felkelést, a nadrágosok leölésére, melyet azonba nem ő hallott, hanem nékie egy a vásárból jött vidrai Morkos György és ponori Mon nevű emberek beszéltek, akik a kihirdelésen jelen voltak, kik közül azomba az utolsót csak személyébe esmeri, de vezetéket nevét nem tudja. Végre a vásárba való-megjelenésének a gabona vevést adja okul, de se a vett gabonát, se az azt vivő lovakat nem mutathatja elő, valamint gazdáját sem nevezheti meg, kinél szállásolt, azt állítván, hogy lovait a víz körül lévő kerteléshez kötötte, melyeket gabonával megterhelve előre testvérétől elküldött, melyek szerént a vásárbani meg jelenését tisztán a bujtogatásnak tulajdoníthatni. Költ Körösbányán, június 16^{án} 1848.

Csóka Ferenc
középponti szolgabíró

*

Descrierea faptelor

La 10 iunie a.c., contribuabilul Teodor Cristea din Vidra moștească, aflată în nobilul comitat învecinat Alba de Jos, a început să instige oamenii la târgul săptămânal din Hălmagiu. Voia să-i determine pe toți românii ca, la 17 a l.c., să se răscoale înarmați cu furci și topoare pentru măcelărirea ungurimii, întrucât acest lucru l-ar fi anunțat la târgul din Câmpeni doi domni veniți de la Viena.

A fost prins atunci când el instiga, în acest fel, prin târg. A recunoscut doar că le-a spus românilor care i-au cerut noutăți despre un domn ce ar fi anunțat la târgul de la Câmpeni data răscoalei pe ziua de 17, când nădrăgarii vor fi masacrați. Aceasta n-a auzit-o însă dânsul cu urechile lui, ci i-au relatat-o oameni veniți la târg și a nume Gheorghe Marcoș din Vidra și Mon din Ponor care au fost prezenți la chemarea anunțată. Pe ultimul însă îl cunoaște numai ca persoană, nu-i știe numele de familie. În fine, motivează venirea sa la târg cu cumpărarea de bucate, nu poate arăta nici cerealele cumpărate și nici caii cu care

⁴¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera k.

le-a transportat. De asemenea; nu poate numi nici stăpânul la care s-a adăpostit. A afirmat că și-a legat caii de gardul din preajma apei, pe care apoi i-a trimis înainte cu fratele său, împovărați fiind cu cereale. Precum se vede, apariția sa la târg a avut ca scop instigarea.

Datat la Baia de Criș în 16 iunie 1848

Csóka Ferenc
prim-jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29846.

54.

Cluj, 16 iunie 1848⁴²

Főkormány tanácsos Kozma Pálnak, bányásztanácsos és igazgató Nemegeyi Jánosnak és főkormányi titoknak Némethi Jánosnak mint az Abrudbánya környékén mutatkozó lázongások és mozgalmak kinyomozására rendelt bizottmánynak.

Ezen bizottmánynak folyó hó 14^{ikrői} tett jelentéséből arról értesülvén a Királyi Kormánysház, hogy Topánfalván és környékén a lakosok nagy része a Jánk Avram felszólítása után magát kaszákkal és lántsákkal fegyverzi és közel kitöréstől félni lehet: megtaláltatott mái napon a fő hadi parancsnok ő nagyméltósága, hogy a lehetőség szerint Abrudbányára a most ott lévő katonaságon kívül még bár egy századot rendelni ne terheltelessék.

Miről is ezen bizottmány ezennel értesítettik.

Kolosvártt, június 16^{án} 1848.

*

Către: [a] Comisarul gubernial Kozma Pál, [b] directorul cameral minier Nemegeyi János, [c] secretarul Guberniului, Némethi János, membri ai comisiei pentru anchetarea mișcărilor și agitațiilor din Abrud și împrejurimi.

Din raportul comisiei sus menționate, înaintat la 14 l.c., Guberniul s-a convins că, în urma apelului făcut de Avram Iancu, la Câmpeni și împrejurimi, majoritatea locuitorilor se înarmează cu coase și lănci, astfel că există pericolul declanșării unei răzvrățiri. De aceea, în cursul zilei de astăzi, s-a expediat o adresă către Măria Sa Comandantul Suprem, prin care i se solicită ca, în funcție de posibilități, să trimită la Abrud măcar încă o companie, pe lângă unitățile militare aflate acum acolo. Despre aceste măsuri, pe care le-am întreprins, informez comisia sus menționată.

Cluj, 16 iunie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 7532/1848. Foto: 2122.

⁴² În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera r.

Cluj, 16 iunie 1848⁴³

Méltóságos Kormányi tanácsos és biztos Úr!

Kolozs megyei főispán Macskási Pál úrnak eredetileg ide fogott hivatalos jelentését, mellynél fogva hidegszamosi szénégető Toagyer Simionnak szabad vallomását egy ügyvédnek Topánfalván vásár alkalmával sok ember előtt tartott lázító beszédéről adta hozzám be. Méltóságodnak a Abrudbányán és környékben nyomozódásban használhatás végett ezennel kiküldetni kívántam; szokott tisztelettel maradván Méltóságodnak elkötelezett szolgálja.

Kolosvárt, Június 16^{án} 1848

Gróf Teleki József

*

Măria Voastră Domnule Consilier și Comisar Gubernial,

Vă trimit anexat aici, în original, raportul oficial al comitetului suprem al comitatului Cluj, Macskási Pál. El conține mărturisirea liber consimțită a cărbunarului din Someșul Rece, Toader Simion, despre cuvântarea instigatoare rostită de un avocat în fața mulțimii, cu prilejul târgului de la Câmpeni. Am dorit să vi-l trimit Măriei Voastre, pentru a vă servi la investigațiile din Abrud și împrejurimi. Rămân, cu obișnuitul respect, al Înălțimii Voastre devotat serv,

Cluj, 16 iunie 1848

Contele Teleki József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29920–29921.

Zlatna, 16 iunie 1848⁴⁴

Hochwohlgeborener Herr Graf!

Hochgebietender Herr Thesaurariats v. Praesident!

Mittelst der in Abschrift ehrfurchtsvoll anverwahrten hohen Gubernial Verordnung ist der Herr Bergrath und Administrator v. Nemegyei angewiesen worden, sich der Gubernial Comission, welche zur Erhebung der die öffentliche Ruhe in Abrudbanya und Umgebung bedrohenden bedenklichen Aufwiegungen beordert wurde – anzuschliessen, und in dieser wichtigen Angelegenheit als Comissions-Mitglied mit zuwirken.

⁴³ Litera **u** din procesul verbal propriu-zis.

⁴⁴ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Die Einhändigung der hohen Verordnung geschah durch die von Klausenburg hergelangte Comission, und der k. Bergrath v. Nemegyei, durch vorläufige commissionelle Berathungen abgehalten, konnte keine Zeit gewinnen diesen Vorfall, und seine hiernach erfolgte Entfernung Von der Dienst Station Euer Hochgeborn anzuzeigen, sondern wurde veranlasst die Erstattung der diesfalligen Anzeige dem ehrurchtevoll Unterzeichneten zu überlassen.

Ich beeile mich demnach Euer Hochgeborn die gehorsamste Anzeige zu erstatten: dass der belobte Herr Bergrath mit der gedachten Comission am 15ten I.M. nach Abrudblnya begeben habe.

Ubrigens füge ich nach der vom Herrn Administrator v. Nemegyei vor seiner Abreise v.m. erhaltenen Mittheilung bei; dass die Unterthanen der oberen Herrschaft eben im Begriffe seien, sich auf die Art des Landvolkes mit verschiedenen Waffengattungen zu bewaffnen.

Mit der tiefsten Ehrfurcht Euer Hochwohlgehoren unterthänigster Diener.

Samuel Mikó, k. Administrations Adjunkt
Zalathna am 16ten Juni 1848

*

Onorate domnule conte! Înalt poruncitor domn,
vicepreședinte al Tezaurariatului!

Prin intermediul înaltei dispoziții guberniale, anexată aici în copie, domnul consilier montanistic și administrator Nemegyei János a fost rugat să se alăture comisiei guberniale, trimisă să cerceteze răzvrătirile îngrijorătoare care amenință liniștea publică din Abrud și împrejurimi; el urmează să activeze ca membru al comisiei în această problemă importantă.

Înmânarea înaltei dispoziții s-a făcut de către comisia care a ajuns aici, venind de la Cluj; domnul Nemegyei, fiind reținut în urma consfăturilor comisionale preliminare, n-a avut timp să vă informeze pe Domnia Voastră în legătură cu aceasta și cu plecarea sa care a urmat de la postul său; de aceea l-a încredințat pe subsemnatul să vă înștiințeze.

Mă grăbesc, deci, să vă aduc la cunoștință că domnul consilier montanistic a plecat cu menționata comisie la Abrud, la data de 15 iunie.

De altfel, mai adaug știrea primită de domnul administrator Nemegyei, încă înaintea plecării sale, că iobagii domeniului de sus tocmai se înarmează cu diferite tipuri de arme, în modul în care o fac țărani.

Cu profund respect al Domniei Voastre servitor supus
Mikó Sámuel, adjunctul administratorului crăiesc

Zlatna, 16 Junie 1848

Original. S.J.A.N. Cluj. Fond. Tezaurariat, nr. 3367/1848.

Zlatna, 17 iunie 1848⁴⁵

Méltóságos királyi főkormányszéki biztosság!

Ma éjjeli 2 órakkor tisztelven a Méltóságos Kir. Fő Kormányszéki Biztosságnak hozzám intézni méltóztatott rendeletét, azonnal verespataki unitus lelkész Bálint Simon föll keresésére meg indultam s a csak most írt lelkészt, itteni fogados Márk György házánál nőjével együtt be szállásolva csak hamar föll is tanáltam.

Kit is minek utánna a tiszteltem rendelet tartalma szerint unitus esperest tiszt. Mihályi Gergely úr jelenlétében föll szollítottam a Méltóságos Kir. Fő Kormányszéki Biztosság előtt való meg jelenésre, azonnal nagy engedelmességgel készségét nyilvánította, s minekutánna maga tiszt. esperest Mihályi Gergely úr kir. uradalmi igazgatósági segéd. t.c. Mikó Sámuel úr jelenlétében én előttem, becsület szavára, s kezességére föll vállolta Bálint Simon unitus lelkészt személylesen a Méltóságos Fő Kormányszéki Biztosság eleibe föll kísérni, s elő állítani, ma reggeli 9 órakkor innen, minden kir. uradalmi fegyveres hajduk kísérete nélkül, mind ketten útnak indultak.

Mely alázatos jelentésem mellett alázatos tisztelettel öröklök
a Méltóságos Fő Kormányszéki Biztosságnak alázatos szolgálja

Zalathnán, Junius hó 17^{én} 1848.

Tövissy Gergely
szolgabíró

*

Mărită Comisie a Guberniului regal suprem!

Cinstind și îndeplinind onorata ordonanță adresată nouă, cu bunăvoință, de către prea mărita comisie a Guberniului regal suprem, în noaptea aceasta, la orele 2, au pornit imediat în căutarea menționatului preot greco-catolic Simion Balint, din Roșia Montană pe care l-am aflat, de îndată, găzduit împreună cu soția în casa hangiuului Gheorghe Marc.

În conformitate cu conținutul onoratei înștiințări și în prezența milostivului domn Grigore Mihali, protopop greco-catolic, i-am comunicat celui în cauză să se înfățișeze înaintea măritei comisii a Guberniului regal suprem, față de care numitul a manifestat, pe loc, cu promptitudine obediență.

De altfel, însuși onoratul domn protopop Grigore Mihali, în prezența domnului Mikó Sámuel, asistent al directorului domenal, a jurat pe cuvânt propriu înaintea noastră că-l va convinge și îl va însoți personal, drept garant, pe preotul unit Simion Balint la înfățișarea propusă în fața onoratei comisii a Guberniului regesc suprem; și, întradevăr, azi dimineață la orele 9, fără să fie escortați de slujbașii înarmați ai domeniului, cei doi au pornit la drum.

⁴⁵ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera i.

Odată cu prezenta umilă înștiințare, rămân cu stimă, serv supus al comisiei
Guberniului regesc suprem.

La Zlatna, în 17 a lunii iunie 1848.

Tövissy Gergely,
jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond G.P., nr. 9012/1848.

58.

Bistra, 17 iunie 1848⁴⁶

Hütes Ügyvéd Ur!

Miután tegnapi napon Június 9^{én} a néphez tartott beszédét a Felsőbbségnek feljelentetni kívánta, annál fogva, hogy azon feljelentésbe sem többet, sem kevesebbet ne adgyon fel senki, a Tekintetes Ispány Úrral egyet értőleg kérjük szíveskedgyék a tegnapi napon tartott beszédét nekünk ezen levelet meg vívő expressus által el küldeni, továbbá mivel fel sem teszük Uraságodról, hogy az ide való nép felfegyverzését tárgyzó szónoklata a köz csend fel zavarása, személy s vagyon meg támadására lett légyen intézve, s mégis úgy halljuk hogy a fegyverrel s lántsákkal ellátott uradalmi népség mához egy hét Topánfalván egybe kíván gyűlni, félő, hogy ily módon gyűlések minden esetre a békés polgárok nyugalmát s a köz csendet zavarják, annál fogva ne hogy uraságodnak tulajdonittassék az efféle csend zavarás, kérjük azt akadályozza meg, mit miután a nép Uraságod szavaира figyelmez, könnyen megtehet.

Ezen fennebbi másolat hogy folyó 1848^{ik} év Junius 10^{én} általom expediáltatott, arról ezennel hitelesen bizonyítok.

Bisztrán, Június 17^{én} 1848^{ba}

Meltzer Antal
Hütes jegyző

★

Domnule avocat public!

V-ați exprimat dorința să faceți cunoscut forurilor superioare discursul pe care l-ați rostit către popor ieri, 8 iunie; perntu ca, în legătură cu acest raport, nimeni să nu adauge nici în plus, nici în minus, cerem, în bună înțelegere cu Măria Sa Domnul Comite, să binevoiți a ne trimite discursul rostit ieri, prin purtătorul acestei depeșe. De asemenea, nu presupunem (a priori) că discursul Domniei Voastre, având ca temă înarmarea poporului de aici, ar fi fost rostit cu intenția de a tulbura liniștea publică și de a agresa persoanele și averea lor. Totuși aflăm că populația domeniului intenționează să se întrunească peste o săptămână la Câmpeni, înarmată cu arme și lănci. Este de temut că asemenea adunări vor tulbura calmul cetățenilor pașnici și liniștea publică. De aceea, pentru ca nu cumva o asemenea

⁴⁶ Între actele dosarului, acest document reprezintă anexa notată cu litera J.

tulburare a liniștii publice să fie atribuită Domniei Voastre, vă rugăm să o împiedicați. Aceasta o puteți face în cel mai scurt timp, deoarece poporul dă ascultare cuvintelor Domniei Voastre.

Certific, oficial, că această copie autentică a fost expediată de mine la 10 iunie 1848.

Bistra, 17 iunie 1848.

Meltzer Antal, notar public

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29883.

59.

Baia de Criș, 17 iunie 1848⁴⁷

Zaránd megye Al Ispányától.

Méltóságos Biztosság!

Megyénk kebelében Nagy Halmágyon folyó hó 10^{én} tartatott héti vásár alkalmával Alsó Fejér megye vidrai Krisztá Teodor nevű közadózó igen mérészen serkentvén fel megyénk népét a magyarság el pusztítására és nyilvános lázodásra, ezen tényen utol éretve befogatott, megyénk börtönébe kísértetett, meg értvén pedig a Méltóságos Biztosságnak ugyan e tárgybani azon vidékre lett ki rendeltetését a lázítók és vakmerő bujtogatók ki nyomozása végett, annál fogva a nevezett Kriszta Teodornak szelíd vallomását a történeti leírással további használatul át küldeni szerencsés lévén, alázatos tisztelettel maradok a Méltóságos Biztosságnak.

Körösbányán Junius 17^{én} 1848.

alázatos szolgája

Hollaki Albert

Alispány

*

De la vicecomitele comitatului Zarand.

Prea Înalt comisariat!

Cu prilejul târgului săptămânal ținut la 10 a lunii curente la Hălmagiu, în comitatul nostru, contribuabilul Teodor Cristea din Vidra, comitatul Alba de Jos, a îndemnat cu foarte mare îndrăzneală poporul jurisdicției noastre la distrugerea ungurimii și la revoltă deschisă. Fiind prins asupra faptului a fost arestat și dus la închisoarea comitatensă. Întrucât am luat la cunoștință detașarea în acea regiune, în același scop, a înaltei comisii pentru investigarea instigatorilor și a temerarilor agitatori, avem onoarea de a vă înainta interogatoriul numelui Teodor Cristea, împreună cu relatarea faptelor, pentru a fi folosite în continuare. Rămân, cu plecat respect, umilul serv al măritei comisii.

Baia de Criș, 17 iunie 1848.

Hollaki Albert

vicecomite

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

⁴⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera k.

Cluj, 17 iunie 1848⁴⁸

Ő Császári s Apostoli Királyi Felsége, Erdély Nagy Fejedelme
és Székelyek Ispánja, legkegyelmesebb Urunk nevében

Az Abrudbányai környékben mutatkozó mozgalmok
kinyomozására rendelt Biztosoknak

Abrudbányai, Vidrai, Topánfalvi, Kerpenyesi, Bucsumi, és több lelkészek és némely azon környékbeli lakosok aláírása alatt ide beadott kérvél, melyben előadatik, miként azon ide tett feljelentés, mintha a környékbeli havasi oláh ajkú nép kitörésre készülve, általuk a köz csend, személy- és vagyon bátorság veszélyeztetnék, alaptalan réafogás lenne, s ennél fogva a türelmet és mérsékletességet kitüntetett nép jellemének ismeretéből a csend és rend meg nem bontásáról kezeskedve oda katonaságot nem szállíttatni s a méltatlan vádoskodókat megbüntettetni kéri, eredetileg ide mellékelve a végett közöltetik ezen Bizottmánnyal, hogy mivel ezen kérelemben tett előadás a Bizottmánynak folyó hó 14^{kéről} felküldött tudósításával nem egyeztethető, ez iránt ide tökéletes felvilágosítást tegyen.

Az Erdélyi Nagy Fejedelemség Királyi Fő Kormányshéchének Kolosvárt 1848^{ban} Júnus 17^{én} tartott üléséből

Gróf Teleki Josef
Bertleff Mihály
Titoknok

*

În numele Maiestății Sale regești apostolice, Marele Principe al Transilvaniei și șpanul secuilor, domnitorul nostru milostiv

Către comisarii detașați la Abrud și împrejurimi
pentru investigarea mișcărilor apărute.

În cererea înaintată aici și semnată de către preoții din Abrud, Vidra, Câmpeni, Cărpiniș, Bucium și alții, precum și de către unii locuitori din acea zonă, se arată că ar fi o calomnie fără temei denunțul înaintat, potrivit căruia românii din munții înconjurători se pregătesc de răscoală și, prin aceasta, s-ar periclita liniștea publică și siguranța persoanei și averii. Ca atare, cunoscând răbdarea și moderația ce caracterizează virtutea poporului, ei garantează că liniștea și ordinea nu vor fi tulburate. Ei cer să nu se aducă acolo armată și să fie pedepsiți acuzatorii nedemni. Se aduce la cunoștința acestei comisii cererea anexată aici în original; prezentarea expusă în ea nu corespunde cu raportul comisiei înaintat la 14 a lunii curente. Să ni se lămurească întru totul cazul.

⁴⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera s.

Din adunarea înălțatului scaun gubernial regesc al marelui principat al Transilvaniei, ținută la 17 iunie 1848 la Cluj⁴⁹.

Contele Teleki József
Bertleff Mihály, secretar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

61.

Baia de Arieș, 17 iunie 1848⁵⁰

Édes Testvér Sándor!⁵¹

Fájdalommal tudósítalak, hogy Radetzky újra igen nagyon meg verte a mü olasz testvéreinket, menyibe igaz, nem tudom, mert én is a Magyarok hírlapjaiból olvastam, vaj ha hazugság volna. Adja a magas ég, hogy tündököljék a római vér erénye az utónemzedékbe is azoknak javára. Testvér! mü is áttakirozva vagyunk a magyarok által, hanem egy édes remény táplál, mert az oláhországi testvéreink nem szűnnek meg velünk egyvérűekkel társolagni (Franzosi). Talán az Isten nem fogja engedni, hogy a magyarok joslatta telyesülyen, mert ha ők meg erősödnek, a szép Itáliát megint az ellenség kezébe adják de az Isten nem fogja őket arra segíteni. Sándor Testvér! Kérlek írd nekem akár hol leszel, mert én is meg kereslek leveleim által, az idő nem enged többeket írnom, máskor többet, légy egészséges kíványa egy igazi Román és barátod.

Offenbánya Jun. 17^{én} 1848.

Moga Josef
offenbányai notárius

Hogy a másolat az originális oláh iratból [szóról] szóra fordítattott légyen le, arról igaz hittel bizonyítok. Abrudbánya 13 Juli 1848.

*

Dulce frate Alexandre!

Cu jale te înștiințez că Radetsky iară i-a bătut foarte rău pe frații noștri italieni. Încătu-i drept, nu știu, că io încă am cetit din uișagurile ungurilor. Barem de-ar fi minciună. Deie cerul cel de sus ca să strălucească virtutea sângelui strănepoților romanilor în favorul străbunilor lor! Frate, și noi suntem atacați de unguri. Dar o nădejde ne-ndulcește. Frații din România nu-ncetează a conversa cu

⁴⁹ O informație identică, având aceeași dată, a fost trimisă pe numele celor trei membri ai comisiei guverniale.

⁵⁰ Printre actele dosarului se găsesc și câteva scrisori dintre care unele sunt cifrate. Actul de față reprezintă scrisoarea nr. 2.

⁵¹ Textul maghiar reprezintă traducerea de epocă, iar autenticitatea ei este adeverită de Iosif Moga la Abrud, în data de 13 iulie 1848.

cei de-un sânge cu noi (francezii). Doar D-zeu nu va-ngădui ca să se-nplinească prorocirea unguirilor că, dacă să vor întâri întră sine, să deie Italia cea frumoasă și strălucită iar în mâna dușmanului. Dumnezeu nu le va ajuta. Frate Alexandre! Te rog scrie-mi ori de unde vei fi, și pân-te voi cerceta prin epistola mea. Timpul nu-mi îngăduie a-ți pute scrie mai multe. De altă dată mai mult. Fii sănătos, îți poștește un adevărat român și prețin,

Baia de Arieș, 17 iunie 1848

Iosif Moga,

notariu al Băii de Arieș.

Adeveresc cu dreaptă credință faptul că această copie s-a tradus întocmai din actul original, redactat în limba română.

Abrud, 13 iulie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr . 9012/1848. Foto: 30010.

62.

Bistra, 18 iunie 1848⁵²

Méltóságos Fő Kormány Széki Kinyomozó Bizotmány

Méltóztatott a Méltóságos Fő Kormány Széki Bizotmány véllem nemes megyém fő ispánnya Lozsontzi Liber Báró Bánffy Miklós ő Nagyságához Idei junius 8^{án} és 9^{én} tett alázatos tudosittásaimat a végett közleni, mi szerént az azokban foglaltak bé bizonyíttására tanukat jelellyek, s a mellett a dolog mikénti állása felől is fel világosítottlag nyilatkozzam – minek következtében június 8^{án} tett hivatalos jelentésemet illetőleg, melly szerént a topánfalvi kir. Erdősz hivatal erdősz Aranyasi Péter úr s más meg nem nevezett gornyikok feladására panaszollya, hogy az albákiak és bisztraiak az erdő vetésekben hatalmasul legeltetik marháikat, és az albákiak az erdőket is hatalmasul pusztíttják – bátorkodom alázatos tisztelettel ide mellékelni azon ismételt panaszokat, mik részint erdő gondnok T. Lerchenfeld Károly úr – részint erdősz Aranyasi Péter úr által tétettek; azok egyikét a Nemes Megye Tekintetes Tisztsége eleibe is terjesztettem, azon alázatos kérésem mellett, mi szerént a tárgybani teendőimről méltóztasson rendeletét meg tenni, annak eredményét nemes Alsó Fejér vármegye Tekintetes Állandó Bizotmányának A. alatt ide alázatos tisztelettel másolatban mellékelte rendeletéből, s B. C. csatolványakból az azt megelőzőtt panaszt s kir. ispánsági hivatalos meg tanálást méltóztasson bölcsen látni a Méltóságos Kir. Fő Kormányzéki Bizotmány. Hasonló az előbbihez topánfalvi idei június 1^{sően} 404. számmal jegyzett panasz is. Megint Aranyasi Péter úr s az albáki gornyikok panaszolnak a bisztraiak ellen, hogy ők és az albákiak erővel étetnek az erdő vetésekben s fa vágásokba s az erdőket is prédállyák. Ezen általános panaszra sem léphettem fel, mert nem tudtam, ki ellen és hol, csak ugyan mégis panaszló

⁵² În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera O.

Aranyasi úr jelenlétébe magam eleibe hivatva a falusbíró, megparancsoltam, hogy maga mellé vévén egy néhány servitort, mennyen ki mindgyárt következő napon Aranyasi úrral a hely színére s lássa, kik és hol téznek kárt s azokat azonnal kergessék el. Következő nap mind *D* alatt meg tetszik, Aranyasi úr panaszolja nékem, hogy a bíró nem ment ki, s a marhák in loco vadnak, de nem írja meg, kiék a marhák, sem azt, hogy micsoda locusba vadnak – tehát ekkor nem tudtam, kivel perelleyek, hanem ha a falus bíróval azért, miért nem tellyesítte parancsolatomat, azt ő meg fogja mondani, ha kérdőre vonatik. Idei június 3^{án} mint *E* alatt látható, meg született nagy bajjal, hogy a birlestyiek a Groos nevű havason legelnek, ekkor tehát minden Birlészk vezetéki nevű embereket, kik közé a nem engedelmeskedő falusbíró Birla Jonutz is számítva vala, magam eleibe idézve, mi után azokból nagy bajjal kihalásztam, kiknek marhái voltak a Gros nevű helyen, komolylan megintettem, hogy a Gros nevű legelőről töstént takarodgyanak ki, mert minden nemű okozott s reájok bizonyulható károkat meg fognak fizetni. Kik a megintésre felelték azt, mi az június 8^{án} *E* betűvel jegyzett alázasos jelentésembe vagyon, az erdőknek az albákiak által állított hatalmas invasiójára, s mind az albakiak, mind a bisztraiak által történt hatalmas legeltetésekre nézve a bizonságakat a kir. Erdősz hivatal fogja előállítani, mert én, kik legyenek azok, egyet kivéve nem tudom, az az egy pedig panaszló Aranyasi Péter úr ki a Fillya nevű havason az erdő vetésekbe is legeltette teheneit. A bisztrai legelőket tárgyazó panaszra nézve Aranyasi Péter úr legjobb bizonság, mint aki minden évben kaszálatott azokban, s Aranyasi Péter úr lesz olly szíves s meg tudgya nevezni azokatis, kikkel kaszálatott, és úgy hiszem, hogy azt is meg fogja mondani a procrealt szénát is licitatio utján Aranyasi úr adatta el s a licitator biztosokat is, ha megnevezi annál több bizonság lészen, de emellett jegyző könyvek is lésznek az árverezés mikéntiségben mentét igazolók, azokból megláztik a procrealt széna milly árron adatott el, s ekkor könnyű lészen az aránylagoson a széna árához mérve a bisztraiak által le étetett fűnek árrát is ki kurkászni, hogy azt az bé bizonyult hatalmaskodók azonnal kiis fizessék. Hogy a falu idegeny birtokosoktól ex arendált havasokat az köztudat – de arról vadnak a falunak Szerződési Levelek is – s a fizetett pénzekről lésznek nyugtatványok, a mi illeti az erdő vetésekbe tett károkat, azokat a hely színén hiteles becsüsök által meg lehet becsülni s a bé bizonyult hatalmaskodókan rögtön exequalni, ami pedig illeti az ezen alázasos jelentésembe tett fenyegetődzéseket, Jánk Abrahámat illetőket Abrudbányán, fő csendőr biztos Diószegi úrtól hallottam Abrudbányán, a Bisztrai Sándort illetőket hallotta Meltzer Antal úr, ki huzomos idő olta nállam lakik s éppen akkor én is, ő is olvastunk csendesen, mikor a fenyegetés történt, azt mások is az udvaron kívül hallhatták, mert nagyon volt ki kiáltva, de én azokat nem láthattam. Folyó hó 9^{kén} történt publicatioját illetőleg Janku Abrahámnak Abrudbányánis lesz 100 bizonságis ; a fegyveres erőnek 17^{kérei} ki állítását tárgyazó rendelését Jánkunak én nem hallottam, hanem arra nézve alázasos tisztelettel bátorkodom ide mellékelni egy Conceptust, melly szerint az általam és cameralis Ispány Úr által, Jánkhöz intézett levél volt fogalmazva és arra tett feleletet, mellynek utó soraiból világos, hogy arról úgy rendelkezett volt, hanem azután megjárta a falukat s a dolgot jóvá igyekezett tenni – ezen záratékokatis sub *F* és *G* böltsen látni méltóztatik a Méltóságos Bizotmány.

Mellyeknek alázatos jelentések után amidőn további parancsaikat várnám,
alázatos tisztelettel maradtam a Méltóságos Kir. Fő Kormány Széki Bizotmányának

Bisztrán, Június 18^{ik} napján 1848^a

alázatos szolgálók
Bisztray Josef
Szolgabíró

*

Către onorata comisie de investigare de pe lângă Guberniu

Onorata comisie de investigare a Guberniului a binevoit să-mi răspundă la rapoartele mele din 8 și 9 iunie a.c., pe care le-am adresat Înălțimii Sale, comitelui suprem al comitatului meu, baronul Bánffy Miklós. Ea a solicitat să indic martori pentru dovedirea conținutului lor. De asemenea să relatez despre starea lucrurilor în mod explicit. Privitor la raportul meu oficial din 8 iunie relatez faptul că domnul Aranyosi Péter, pădurarul oficiului forestier regesc din Câmpeni, bazându-se pe rapoartele gornicilor care n-au fost menționați pe nume, s-a plâns că locuitori din Albac și Bistra pasc intens cu vitele în pepinierele de păduri. La fel, că cei din Albac defrișează excesiv chiar și pădurile. Mă încumet să anexezi aci, cu stimă, acele repetate plângeri care au fost înaintate atât de către administratorul pădurii, domnul Lerchenfeld Károly, cât și de către Aranyosi Péter. Pe una din ele am și înaintat-o în fața instanțelor nobilului comitat, cu acea prea supusă cerere ca să binevoiască a-mi da instrucțiuni cum să procedez în această chestiune. Rog înalta comisie de investigare de pe lângă scaunul gubernial să binevoiască a lua la cunoștință rezultatele acestora și anume : ordonanța onoratului comitet permanent a nobilului comitat Alba de Jos, anexată aci sub *A*, în copie, și din anexele ei sub *B*. *C*., care cuprind plângerea anterioară, precum și adresa oficială a șpanului regesc. Asemănătoare cu cea de mai sus, este și plângerea înregistrată sub nr. 404 din 10 iunie a.c. la Câmpeni în care domnul Aranyosi Péter și gornicii din Albac se plâng, iarăși, împotriva locuitorilor din Bistra. Împreună cu cei din Albac, ei au mînat vitele, cu forța, asupra pepinierelor de păduri și pradă fondurile silvice prin defrișări. Nu am putut să omit această reclamație generală. Totuși am chemat în fața mea pe judele satului, în prezența reclamantului Aranyosi. I-am poruncit să ia cu el câțiva servitori și să meargă încă în ziua următoare, împreună cu domnul Aranyosi, la fața locului pentru a cerceta cine și unde produce pagube și pentru a-i alunga imediat. În ziua următoare, după cum reiese din anexa *D*., domnul Aranyosi mi s-a spus că judele nu a ieșit, iar vitele se află *in loco*, dar mi-a precizat cui îi aparțin și unde se află. Deci nici atunci n-am știut pe cine altul să admonestez, în afară de judele satului pentru faptul că nu a îndeplinit poruncile mele. Ceea ce el va relata, dacă va fi tras la răspundere. La 3 iunie a.c., după cum reiese din anexa *F*., am depistat, cu multe greutate, că Bârleștii pasc vitele pe muntele cu numele Gross. Atunci am citat în fața mea pe toți cei care aveau numele de Bârlea. Printre ei se află și judele satului care nu s-a supus, Ionuț Bârlea. Apoi, cu chiu cu vai, am aflat

de la ei cui aparțin vitele ce pasc pe locul numit Gross. I-am somat ca imediat să plece de pe pășunile Gross, altminteri vor plăti toate pagubele pricinuite care se vor dovedi că au fost comise de ei. La somație, aceștia au răspuns – ceea ce este cuprins în umilul meu raport din 8 iunie, anexat sub litera *e*. Referitor la intrarea în număr impresionant în păduri a celor din Albac, precum și privitor la păscutul fără autorizație al celor din Bistra, dovezile le va furniza oficiul silvic. Eu, cu o singură excepție, nu știu cine sunt aceia. Singura excepție este domnul reclamant Aranyosi Péter. El și-a păscut vacile pe acele pepiniere de pe muntele Files. Așadar, referitor la reclamația despre pășunatul celor din Bistra, cel mai bun martor este chiar domnul Aranyosi Péter. În fiecare an, el a pus să se cosească acolo. Domnul Aranyosi Péter va fi atât de amabil să-i numească pe acei care au cosit. Bunăoară, ei vor putea să spună că fânul cosit a fost vândut la licitație de domnul Aranyosi. Iar dacă vor numi comisari de licitație, vom fi și mai siguri. Dar, pe lângă aceasta, vor exista și procesele verbale despre licitație, care ar putea eventual s-o justifice. Din ele reiese cu ce preț a fost vândut fânul adunat. Astfel, va fi ușor, comparând proporțional cu prețul fânului, să se calculeze și prețul ierbii păscute de cei din Bistra. Puși în fața dovezilor, cei care au procedat arbitrar să plătească imediat. Faptul că satul a arendat munții de la proprietarii străini este știut de toți. Dar despre aceasta, satele dețin și contracte scrise, iar despre banii plătiți există chitanțe. În ceea ce privește pagubele făcute în pepinierele de păduri, ele se pot aprecia la fața locului prin trimișii pentru evaluarea lor. Ei le vor recupera imediat de la cei dovediți că au abuzat. În ceea ce privește amenințările pomenite în acest umil raport al meu, proliferate de Avram Iancu, eu le-am auzit la Abrud de la comandatul poliției, domnul Diószegi Samu. Cele referitoare la Alexandru Bistrai au fost auzite de către domnul Meltzer Antal. El locuiește, de un timp îndelungat, la mine. Tocmai citeam amândoi în liniște atunci când s-a comis amenințarea. Aceasta a putut fi auzită și în afara curții și de către alții, deoarece a fost răcnită. Eu nu am putut însă vedea nimic. Privitor la apelul lui Avram Iancu din 9 a lunii curente, se vor găsi și o sută de martori. Ordinul lui Iancu privind adunarea oamenilor înarmați pe 17 iunie eu nu l-am auzit. Dar referitor la el mă încumet a anexa un concept din care se vede că eu și domnul șpan cameral am redactat o scrisoare către Iancu, la care a răspuns. Din ultimele rânduri ale răspunsului reiese clar că așa a dispus, dar după aceea a cutreierat satele și s-a străduit să repare lucrurile. Această clauză, de asemenea, să binevoiască a o urmări cu atenție înalta comisie, expusă în anexele *F* și *G*.

După raportarea preliminară a celor de mai sus, aștept poruncile domniilor voastre. Până atunci rămân, cu stimă, umil serv al înălțatei comisii și al măritului scaun gubernial

Bistra, 18 iunie 1848

Bisztrai József m.p.,
Jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Abrud, 18 iunie 1848⁵³

Boratim jó magyarok

Még egykor irtam hogy egy alah tonacsbeli senatus az ifiu Alah Daskel is, Girasin is a verespotoki popa, is a kontroloru a folubol a nagy fijaval is Amos a fijaval esze eskütek hogy a kamisiot meg üljék, is mikar a kotonak topanfalvara menek, hogy abrudbanyat meg igesék – is ingemet is meg esketek hogy ne mangyam senkinek, is mert gyermekim vanak tehat meg irtom – is ha a kamisiot meg elik akur nem felnek a kotonaktol – is, mast igyejetez, mert nem banjak ha akar mi lesz is, mert a magyarakat le kel hogy vagjanak, – is a kolusa is a gyűlés tartota nala, is Barnuc is Jank kiraly meg csinálnak – is ha én ez igazan nem irtam baldagsag saha hazamba ne maradjan.

Alvasak el is meg keszeni nekem

*

Prietenii ai mei buni maghiarii!

Încă mai demult v-am scris că un consilier român, cu dascălul român cel tânăr, cu Gherasim și cu popa din Roșia Montană, precum și cu controlorul din sat, împreună cu băiatul său mai mare și cu Amos alături de fiul său au complotat să ucidă comisia de investigare, iar atunci când soldații români să meargă la Câmpeni să incendieze Abrudul. Pe mine m-au pus să jur că nu voi divulga nimănui. Ei au spus că, dacă omoară comisia, atunci nu se vor teme de soldați și altele. Întrucât am copii, vă scriu, feriti-vă, deoarece nu le pasă, ori și ce s-ar întâmpla. Ei susțin că trebuie să-i taie pe unguri. Colușa a ținut, de asemenea, ședință la dânsul. Și Bărnuțiu și regele Iancu o vor face. Iar dacă nu am scris adevărul, fericirea niciodată să nu rămână în casa mea.

Citiți și-mi veți mulțumi.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29942–29943.

Bistra, 19 iunie 1848⁵⁴

Méltóságos Fő Kormány Széki Bizotmány!

Nagyságtaknak idei Sz. Iván hó 15^{kén} 13. számok alatt kelt s folyó hó 17^{én} célba vett Topánfalva vidéke népének fegyveres egybegyűlését tárgyazó azon rendeletét, miszerént azt minden tőlem ki telhető módon akadályozzam meg, tisztelvény, alázatos tisztelettel vagyok bátor jelenteni, hogy annak megakadályozására folyó hó 10^{kén} Cameralis Ispán Tekintetes Lázár György Urral egyet értőleg, miután a dolog valóságáról bírói meg győződést szerzénk, már az általis intézkedtünk volt,

⁵³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele d.d.

⁵⁴ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera m.

hogy Jánk Ábrahám ügyvédet levélben komollyan megintve, fel szollítottok, mi szerént felelet terhe alatt járja meg az uradalom minden helységeit, s igyekezzen a fegyveres gyűlés iránt általa fel szollított népet arra bírni, hogy senkiis, öldöklő fegyverrel a kitűzött határnapon meg jelenni ne merészellyen, mit amint hallottam ő megis tett, csak ugyan a Méltóságos bizotmán tisztelt rendelete következtében Abrudbányáról, hogy nagyságtoknak személyes tiszteletemet téendő, s parancsaikat véendő megjelentem volt, miután folyó hó 15^{km} estve haza érkeztem. Mindgyárt irtam minden falubéli lelkészeknek e tárgyban, s Topánfalván is az ottan lakó jegyzőknek és pandur kaplárnak, kit a faluba való bé járok különböző helyeire el rendelvén intézkedtem az aránt, hogy mind azokat, kik az adott tilalom ellenére öldöklő akárminő eszközzel a faluba bémenni merészelnének mind rend s csend zavarokat névszerint jegyezzék fel.

S amidőn magamis illy intézkedések milly sükere felől meggyőződést szerzendő Topánfalván személyesen megjelentem, délig mig ottan jelen voltam, nem láttam senkitis a faluba valamelly öldöklő fegyverrel ellátva.

Mind amellet hogy e járásom lakói számosabban voltak egybe gyűlve mint más alkalommal szokott lenni illy heti vásárokb. Délbe pedig azon vévén magamat észre hogy nagy nép tömeg tódul Jánk Ábrahámudvaromra, mivel köz hírből többször hallottam, hogy topánfalvi Korkes János és Korkes Miklos Pictor ellenem fenyegetöztek, félve hogy a népet ellenem fel ingerelve személyem veszélyeztetik, töstént be fogattam s haza jöttem. Innét hazul levél által megkértem Cameralis Ispán Lázár György urat, hogy a topánfalvi eseményeket egész napon át figyelemmel nem kísérhettem, méltóztasson előlegesen maga részéről tudosittását megtenni, addig mig én is abbéli kötelességemet tellyesíthetném. Arról pedig miként vadnak hangolva Topánfalva vidéke népének kedéllyei a tegnapi napon Topánfalván jelen volt Méltóságos Bizotmány személyesen méltóztatott tudomást szerezni.

Egyébb aránt a midőn a Méltóságos Bizotmánynak további parancsait tisztelhetni könyörögném alázatos tisztelettel maradtam nagyságtoknak alázatos szolgálók

Bisztrán, junius 19^{ken} 1848^{ik} évben.

Bisztray Joseff
Szolgabíró

*

Onorată comisie gubernială supremă!

Am cutezanța să vă comunic, cu stimă profundă, în legătură cu ordonanța Ilustrățiilor Voastre nr. 13 din data de 15 a lunii iunie, referitoare la întrunirea populației înarmate din zonă la Câmpeni, din 17 a lunii curente, respectiv să procedez, prin toate mijloacele posibile, la interzicerea ținerii ei.

În acest scop și în deplină înțelegere cu stimabilul domn șpan cameral Lázár György, după ce, în prealabil, am obținut asentimentul judecătoresc despre starea lucrurilor, am procedat deja, ca atare. În 10 a lunii curente am atras serioasă atenția în scris avocatului Avram Iancu cu rugămintea ca, pe răspundere proprie, să cutreiere toate localitățile domeniului, pentru ca, astfel, să convingă poporul, chemat înarmat la

adunare, ca nimeni să nu îndrăznească a se înfățișa cu arme ucigătoare la data stabilită; conform celor auzite, acest ordin a și fost înfăptuit.

Totuși, ținând seamă de stimata ordonanță a onoratei comisii de la Abrud, am considerat necesar să mă înfățișez, personal, în fața Domniilor Voastre, în semn de onoare, dar și pentru a fi îndrumat.

Apoi, în seara zilei de 15, am sosit acasă.

Imediat am înștiințat în scris pe fiecare preot sătesc în problema dată; la fel pe notarul local și pe caporalul poliției din Câmpeni.

La toți trei le-am indicat să se posteze în locuri diferite la intrare în sat, cu scopul de a-i nota nominal pe toți cei care, în pofida interdicției stabilite, ar îndrăzni să pătrundă în localitate înarmați cu orice fel de arme ucigătoare ca tulburători ai ordinii și liniștii publice.

Convins fiind de reușita acestor măsuri de precauție, impuse la Câmpeni, am rămas acolo până la orele prânzului, fără să observ pe cineva înarmat cu vreo armă ucigătoare.

Am procedat astfel datorită faptului că locuitorii, aflați sub jurisdicția mea administrativă, păreau a fi adunați într-un număr mult mai mare, decât în alte ocazii obișnuite pentru asemenea târguri săptămânale.

La prânz însă am văzut că se revarsă o mulțime de oameni, în frunte cu Avram Iancu, spre curtea mea și întrucât am auzit dese zvonuri potrivit cărora Ioan Chorchేశ și Nicolae Chorchేశ, zugravul, ambii din Câmpeni, au proferat amenințări la adresa mea și, de teamă, ca nu cumva asmuțind mulțimea împotriva mea punându-mi astfel viața în pericol, am pus imediat să se înhame [carii] la căruță și am venit acasă.

Pentru simplul motiv că nu am putut supraveghea de aici în întregime și cu atenție evoluția evenimentelor de la Câmpeni, l-am rugat în scris pe domnul șpan cameral Lázár György să aibă anticipată bunăvoință de a vă înștiința, în nume propriu, până ce eu voi fi în stare să-mi concretizez o atare obligație.

Cât despre modul în care se manifestă starea de spirit a populației în zona Câmpeniului, sper că ați reușit să vă convingeți personal la fața locului, în calitate de membri ai comisiei, aflate acolo încă de ieri.

De altfel, odată cu rugămintea exprimată cu umilință de a mi se da alte îndrumări de către onorata comisie, rămân, cu stimă supusă, devotat serv al Mărilor Voastre.

La Bistra, în 19 iunie a anului 1848.

Bistrai József,
jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

65.

Brăzești, 19 iunie 1848⁵⁵

Nagyon óhajtott édes Bátyám !

⁵⁵ Acest document poate fi considerat ca o anexă la litera y., motiv pentru care a fost notat ca atare. Documentul în sine, care figurează între actele dosarului, este, în realitate, o scrisoare cifrată cu nr. 3.

Ne várj hogy ujjiságat írjak, mert sorsom szomorú és nyughatatlan, lakásom faluba vagyom s mit írhat az ember ujat egy faluból, mely az ellenségek által számkivetettve van a nationalitas tüzétől el lévén ragatatva. Édes Bátyám, egy szombaton az alattam levő falukat egybe gyűjtettem, hogy a mostani világ környüállásairól azoknak beszédet tartsak, a többi közt elvétettem magamat és azt is mondtam nékik, hogy minden ember élete fenntartása végett és vagyona megoltalmazására – minthogy a többi nemzetek is felfegyverkeztek, hogy fegyvereket szerezzenek ők is, ne hogy valami szerencsétlenség készítenlenül találja őket – és ezen publicatio következtében az ide való tisztek engem mint revoltanst feladtak a törvényhatóságnak, de nem – mert jártak egy egész éjtzakát utánam, többen meg akarván lönni s így az én embereim észre vévén előmbe jöttek Bisztrán 300 azon idő tájba találtam magamat Topánfalván s köztök lehoztak a szállásomig, honnan le költöztettek Brezistyre, azolta falusi lakos vagyok, mi fog velem történni, tugya az Ég, elég hogy nyughatatlan álapotba vagyok, hanem nem desperálok, mert fenn van az Úr Isten, s mindeneket meg jobbítánd, nagyon óhajtalak, de én találkozás végett nem mehetek, mivel ha az havasak közül ki jövök, mindgyárt elfognak, a havas mind fel van fegyverkezve, nyögnek az erdők.

Moga Josef

Édes Moga ! Ha akárki fel fogja szólítani, hogy az köztünk lévő kis viszonyról valamit kipuhatoljon, tagadja merőn, és mongya, hogy csak tiszteletből járt hozzánk, mert boldogságom fűg etől, akármí lesz, ha Dani is, tőle is titkolja merőn, bizom ön becsületebe és remélem úgy is lesz¹.

*

Prea dorite și iubite frate !

Nu aștepta să-ți scriu noutăți, pentru că soarta mea e tristă, neodihnită. Locuința mea e la sat; și ce noutate poate scrie omul dintr-un sat care a fost proscris de dușmani pentru că este răpit de focul naționalității ? Dragă frate, într-o sâmbătă am adunat împreună satele care se află sub conducerea mea ca să le vorbesc oamenilor despre împrejurările internaționale de acum. Printre altele m-am scăpat și am zis că, pentru siguranța vieții fiecărui om și pentru inviolabilitatea averii fiecăruia, să-și facă și ei rost de arme, deoarece și celelalte națiuni s-au înarmat, ca nu cumva să-i surprindă vreo nenorocire nepregătiți. În urma acestei cuvântări, dregătorii de aici m-au reclamat la autorități că aș fi un rebel; nu numai atât, dar au umblat o noapte întreagă după mine, iar mai mulți inși au vrut să mă împuște. Oamenii mei însă au băgat de seamă și mi-au ieșit înainte la Bistra în număr de 300; astfel m-am pomenit la Câmpeni unde m-au dus, între ei, până la sălașul meu. De acolo m-au mutat la Brăzești și de atunci sunt un locuitor de sat. Ce se va întâmpla cu mine, Dumnezeu știe. Destul că sunt neliniștit însă nu disper, căci Dumnezeu este sus și le va îndrepta pe toate. Mi-e tare dor de tine; dar nu pot

merge la întâlnire, pentru că, dacă ies din munți, mă vor prinde îndată. Toți munții sunt înarmați, gem pădurile.

Iosif Moga

*

Dragă Moga !

Oricine te-ar întreba, vrând să investigheze ceva despre acea mică legătură dintre noi, să tăgăduiești cu tărie și să spui că numai în vizită de curtoazie ai fost la noi. Fericirea mea depinde de aceasta. Oricine ar fi, chiar și Dani, să tănuiești și față de el, cu putere.

Mă bizui pe cinstea dumnitale și sper că așa va fi⁵⁶.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 9012/1848. Foto: 30011–3001.

66.

Brăzești, 19 iunie 1848⁵⁷

Öcsém Miklós!⁵⁸

A küldött levelemre semmi választ nem kaptam, úgy lehet nem vetted? Most másodszor alkalmatlankodok. Veszedelembe vagyok, öcsém. A havasiak fegyverben vagynak, nyeg az erdő az embertől, fénylenek a lándzsák, zúgnak a puskák, egy kimondhatatlan borzadás. Szombaton kihirdettem, hogy minden ember fegyvert készítson magának, mely dologért engemet megtámadtak a nyomorult magyarok és szeredán éjszaka mindenütt kerestek, hogy meglőjenek, hanem szerencsémre Topánfalván voltam. Öcsém, csütörtökön éjszaka Tordától kezdve egész Biharig ember embert érte puskákkal, lándzsákkal, vasvillákkal, egyenesbe kötött kaszákkal és vasolt csépekkel. Oka volt, mert úgy halszot mintha a székelyek a topánfalviak ellen jönnének, hol a harangokat félreverték, és így öcsém, éjeli 12 óráig annyian voltak Topánfalván mind falevél és fű, de söt bisztrai mintegy 200 fejémép nyargalva kiabáltak, hogy jön az ellenség, és ezek is vasvillákkal, puskákkal és lándzsákkal voltak felfegyverkezve. Láttad volna, öcsém, a felgyúladt tüzet a

⁵⁶ Ultimele 5 rânduri aparțin unei persoane cu care Moga se afla în relații amicale, concretizată nu numai prin corespondență, ci și prin vizite reciproce. Persoana în cauză i-a cerut lui Moga să nu divulge această relație, în cazul în care ar fi pus în ipostaza de a fi întrebat. Această scrisoare este notată cu cifra nr. 1 în cuprinsul actelor din dosar și faptul că se află afiliată la scrisoarea trimisă de Moga, se explică prin aceea că aceste două scrisori au fost confiscate împreună de către autoritățile anchetatoare.

⁵⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera y. În acest caz, este vorba despre scrisoarea lui Iosif Moga adresată lui Nicolae Bota din Șard, pe care prim judele Benedek József o înaintează comisiei anchetatoare.

⁵⁸ În urma cercetărilor efectuate în arhivă reiese că Iosif Moga a scris 2 scrisori preotului Nicolae Bota din Șard, una în data de 2 iunie 1848, iar cealaltă pe data de 20 iunie 1848. Aceste scrisori prezintă același conținut, cu mențiunea că diferă din punct de vedere stilistic. Documentul în cauză are pe pagina principală următoarea adresă: „Preotului Nicolae Bota din Șard, cu sentimente frățești”. În continuare, pe prima pagină se mai poate citi: „Scrisoare tradusă oficial, din ordin superior, de către Bob Ioan, traducător de limbă română al Guberniului”.

románokba, sirtál volna örömedbe. Ezen esetnél én is bizonyság voltam, és képzeld, öcsém, mikor hazafelé indultam 300 legényt találtam a mi uradalmunkból, kik ahogy megláttak, kezdeték a Kristust, Istent, Eget és Földet káromolni, míg hozzám érkeztek, kik egy szájjal kiabáltak, hogy vesszend el az ellenségek, és mondták, hogy utánnam járnak az offenbányi urak hogy meglőjenek; elborzadtam, öcsém, és azt mondtam hogy nem megyek haza, de az emberek mindnyáján mondták, megkértek, hogy menék el velek, mert elkísérnek egészen hazáig és által költöztetnek Brezestyre, és most azolta brezesti lakos vagyok. Öcsém, láttad volna minő félelemben voltak a magyarok mikor látták egy hegyről leereszkedni, hogy reszkedtek, kacagtad volna az ök vitézségeket. Az oláhokat öcsém, rendbe tettem, egy ember, akkora mindegy medve, előre ment egy másfél öles lándzsával, utánna 200 vasvillákkal, ötödivel egyrendbe, azokat követte 16 négyenként egyrendbe és a közepén, ennekutána a többiek mindnyájin ötödivel egy rendbe 1 ½ lábnyi távolságra egymástól, mindnyájin tölgyfa levelekkel a kalapjukba. Ha láttad volna, öcsém, azt gondoltad volna hogy egy raj.

Máskor többet. Légy egészséges.
Brezești, jún. 7. 1848.

Moga

*

Frate Nicolae!

N-am primit niciun răspuns la scrisoarea pe care ți-am trimis-o. Poate n-ai căpătat-o? Acum te incomodez a doua oară. Mă află în primejdie, frate. Muntenii sunt sub arme, geme pădurea de oameni, lucesc lăncile, vulesc puștile, e o înfiorare cum nu se poate spune. Sâmbătă am dat veste ca tot omul să-și pregătească câte o armă; lucru pentru care nemernicii de unguri m-au atacat și miercuri noaptea m-au căutat peste tot ca să mă împuște; însă, spre norocul meu, mă aflam la Câmpeni. Frate, în noaptea de joi de la Turda până în Bihor era om lângă om, toți înarmați cu puști, lănci, furci de fier, coase îndreptate și îmblăcii ferecate. Asta pentru că s-a auzit că secuii ar veni împotriva celor de la Câmpeni; așa că au bătut clopotele în dunga și astfel, frate, până la 12 noaptea, s-au adunat la Câmpeni căta frunză și iarbă. Ba încă vreo 200 de femei din Bistra, sosind în fuga mare au urlat că vine dușmanul; și ele erau înarmate cu furci, puști și lănci. Să fi văzut, frate, focul răbufnind în români, ai fi plâns de bucurie. În această situație m-am aflat și eu, desigur. Și inchipuiește-ți, frate, că, pe când m-am pornit spre casă, am întâlnit 300 de flăcăi de pe domeniul nostru care, îndată ce m-au văzut, au început să injure de Hristos, Dumnezeu, cer și pământ până când au ajuns la mine; [atunci] ei au strigat într-un glas: „Să piară dușmanii!” Și mi-au spus că domnii din Baia de Arieș umblă după mine să mă împuște. M-am îngrozit, frate, și am zis că nu mă mai duc acasă; însă oamenii mi-au spus cu toții, m-au rugat să mă duc cu ei, căci o să mă petreacă până acasă și că o să mă mute în Brăzești. Așa că, acum, eu sunt locuitor al Brăzeștilor. Frate, să fi văzut în ce spaimă au fost ungurii când ne-au văzut pogorându-ne de pe un munte, cum au tremurat; ai fi râs de vitejia lor. I-am

organizat, frate, pe români. Un om cât un urs mergea înainte cu o lance de un picior și jumătate; după el, 10 cu furci de fier, câte cinci într-un rând; pe aceștia îi urmau 16, câte patru într-un rând; la mijloc, după aceștia, toți ceilalți, câte cinci într-un rând; la distanță de 1½ picioare unul de celălalt, cu toții având frunze de stejar la pălărie. Dacă i-ai fi văzut frate, ai fi crezut că este un roi.

Altădată mai multe. Fii sănătos.

Brăzești, 7 iunie 1848⁵⁹.

Moga

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29077–29078.

67.

Câmpeni, 19 iunie 1848⁶⁰

Noi toți am ișit afară înarmați cu domni, cu toți că vestea este mare sau că ar fi o bandă de 500 lotri cu căpitan – sau o mulțime de cătane necunoscute care ziua șed în pădure și belesc boii oamenilor – așa dară coată să fim gata toată noaptea.

Fraților dați-ne ajutor

un voitor

Corcheș Niculae

Oláhból magyarra lett fordítás

Tiszteletes Lelkész Miklós!

Mi minnyájan fegyveresen ki jöttünk az Urakkal együtt, mert nagy hír van, hogy vagy egy 500 főből álló tolvaj banda egy kapitánnyal vagy egy sereg esmeretlen katonaság, akik nappal az erdőben ülnek és nyúzák az embereknek ökreit – eszerént egész étsaka készen kel lennünk.

Testvérek adjatok segítséget

jó akarója

Korkis Miklós

(Scrisoare confiscată)

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

68.

Bistra, 20 iunie 1848⁶¹

Méltóságos Fő Kormányzéki Bizotmány!

Nagyságtaknak Szent Iván hó 19^{kén} 20. szám alatt kelt rendeletek következtében nekem éppen a mai napon az az 20^{án} vala szándokom Abrudbányára

⁵⁹ În stil nou 19 iunie 1848.

⁶⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **b.b.b.**

⁶¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera **p**.

be menni további parancsolatokat tisztelendő, de nem tudom nagyságtok rendeletéből hogy mint haramiát s gonosz tévőt el fogjanak vagy pedig azok parancsolattyára történt kiket mint bujtogatókat feljelentettem, s kik köztudat szerint ellenem fenyegetöztek, elég az hogy harangokat vertek fére több mint 500 lántsás gyülekezett előbb egy része házam eleibe, azután pedig a falunak azon részire merre Abrudbányára kelle mennem, le telepedtek, úgy hogy fejemet s vagyonom felprédalását féltve, egész éjjel át zárt kapukkal kellett harmad magammal virasztani, innét házamtól ha ki mozdulok azért hogy illy criticus időben hivatalos kötelességemet tellyesíttém itt a nép dühének vagyok ki téve kit Isten tudgya mivel reám bősztítének nem tudom kik, ha be megyek Abrudbányára talám csupán azért hogy ez előtt 130. évvel oláh pap volt szülő nagyapám újból a magyarság néz keresztül mintha én fentem volna fegyvert a város ellen, illy körülmények közt tehát hogy az ember pusztá panasza gyanúsíttatik egy felől, más felől pedig lakhelye lakossai fognak fegyvert ellene, se isten, sem ember előtt nem lesz méltánytalan, ha természeti ösztönnél fogva életét kockára nem veti, annál fogva alázatos tisztelettelis könyörgöm méltóztatnák járásom kormányát akár kire majd rábizni mert én annak igazgatása véget illy körülmények közt nem járhatok, nem merek ki járnai, a történetek után méltóztasson előbb a Méltóságos Bizotmány magának meggyőződést szerezni arról, hogy vallyon illy bánás módra méltó voltam e s azután ítélni meg, nem kel félni én bujtogató nem voltam, soha nem is leszek, nincs okom reá, miután a nemes megye 11. év olta minden évbe nem azért hogy gazember voltam szolgabírónak választva kebelébe tartani kegyes volt. Attól sem kel félni hogy el szököm, mert húsz-harminc ezer forint vagyonnal bíró ember nem repülhet el olly könnyen mind a madár, én telkemről becsület szavamat adom hogy ki nem mozdulok mind addig, mig mindenek tisztába nem jönnek, s ha kívántatik azt gondolom számosan lésznek az abrudbányai polgárok közül is kik becsületességemet esmerik, érettem jót állok. Hanem gyanúra ítélet nélkül nemesembert, publicus tisztet erkölcsi halottá tenni, nem olly dolog miért az ember el ne érzékenyülne. Meg ezen kívül csak az alázatos kérésem hogy nagyságtok, mint béke mentői méltóztatnak kegyesek lenni, s úgy intézkedni, hogy személylyem s vagyonom a dolgok kifejlődéséig bántatlan maradgyanak, alázatos tisztelettel lévén a méltóságos bizotmánynak alázatos szolgája

Bistrán, junius 20^{im}. 1848.

Bisztray Josef
volt szolgabíró

*

Mărită comisie gubernială!

În urma ordinului domniilor voastre nr. 20, emis în 19 iunie, chiar azi, în 20, am intenționat să mă deplasez la Abrud pentru a primi noi dispoziții. Nu știu însă din a cui inițiativă, a domniilor voastre ori a acelor instigatori denunțați de mine care, precum se știe, m-au amenințat, s-a preconizat arestarea mea ca a unui bandit sau răufăcător. Cert este că s-au tras clopotele într-o dungă; drept urmare, peste 500 de oameni înarmați cu lănci s-au adunat, mai întâi în fața casei mele, iar apoi s-au deplasat și s-au așezat în acea parte a satului, pe unde trebuia să trec în drumul meu spre Abrud; în asemenea

condiții, de frica periclitării persoanei și a averii mele, am fost nevoiți să veghem în trei toată noaptea cu porțile închise. Dacă în această situație critică aș ieși din casă în vederea îndeplinirii obligației mele oficiale, aș fi expus furiei poporului, pe care D-zeu știe cu ce l-au instigat împotriva mea; în cazul că m-aș duce la Abrud, – poate doar din considerentul că bunicul meu a fost acolo preot acum 130 de ani – maghiarimea s-ar uita urât la mine, de parcă eu aș fi ascuțit arma împotriva orașului. În atare împrejurări, când, pe de o parte omul este suspect datorită unor reclamații, pe de altă parte locuitorii orașului său ridică arma împotriva sa, nu poate fi nedrept nici în fața lui D-zeu, nici a oamenilor, dacă el – din instinct – nu-și periclitează viața. Umil vă rog, deci, a însărcina pe altcineva cu conducerea plășii mele, deoarece, în asemenea circumstanțe, eu nu mă pot ocupa de rezolvarea problemelor; după cele întâmplate, nici nu îndrăznesc să ies din casă. Mă adresez măritei comisii cu rugămintea ca, în prealabil, să se convingă dacă am fost demn de o asemenea tratare și, după aceea, să mă judece. Nu vă temeți, eu instigator n-am fost și nu voi fi nicicând; n-am niciun motiv, din moment ce, timp de 11 ani, acest nobil comitat m-a reales anual în funcția de jude nobiliar, nu pentru că am fost tâlhar. Nu trebuie să vă temeți nici de o eventuală plecare a mea, întrucât cineva care posedă o avere de 20–30.000 de forinți nu poate zbura cu ușurința unei păsări; eu îmi dau cuvântul că, de pe proprietatea mea, nu mă voi mișca până când lucrurile nu se vor aranja; iar dacă va fi nevoie, eu am certitudinea că mulți dintre cetățenii Abrudului, convinși de cinstea mea, vor garanta pentru mine. Totuși este deosebit de trist să nimicești moral, fără judecată, un om nobil, un funcționar public, numai pe simplă bănuială. În afara celor semnalate nu mai am decât o umilă rugămintă: domniile voastre, ca salvatorii păcii, să binevoiți a lua măsuri în sensul ca, până la clarificarea situației, persoana și averea mea să rămână nevătămate.

Rămân, cu stimă umilă, servul supus al măritei comisii.
Bistra, 20 iunie 1848.

Bisztray József,
fost jude nobiliar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848

69.

Câmpeni, 20 iunie 1848⁶²

Méltóságos Fő Kormányi Biztosság !

Tegnap fél háromra délután Albákról Zsoldos Lup itten keresztül menve lóháton Bisztrára a szolga bíró úrhoz siete azon hírrel: hogy a szeketurai bíró Pántya Nyikuláj izenteti általa feles számú idegen fegyveres katonaság vagy rablók jövetelét a havason át, mely már Albák felől ere közeleg.

Ezen reméntelen hír nagy rémulést okozván a nép között, villám sebeséggel öszve gyűlt mintegy 600 ember mindennemű fegyverrel fel készülve.

⁶² În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera q.

Mű azonnal a híresztelt pontok felé lovas biztosokat küldettünk bizonyos tudomás szerezhetése végett; – addig meg nyugtatólag arra bírtuk a népet, hogy körül fogva a topánfalvi határt, minden történhető vész meg akadályoztatására készen légyen. A faluba fel osztva minden ki és be járó útakra 20-30 embert állítottunk őrekl, benn pedig tizenkettőnként fel váltva egész éjjel át talpon őrködtünk. A korcsmákból köz meg egyezéssel mindenemű ital ki adást reggelig be tiltattunk: meg érkezvén biztossaink Szabó Péter és Popovits Dénes topánfalvi polgárok azon bizonyos tudósítással: hogy öszve járván minden nevezetesebb helyeket semmi nyomra nem találtak, s arra leg kisebb aggasztó hír nem is volt.

Ez tehát meg lehet titkos úton keletkezett ijjesztés vala, mire az itt való nép nem volt el készülve. Ere nézve méltatik a Méltóságos Fő Kormányi Biztosság kegyelmesen rendelkezni, hogy ezen hír keletkeztetője nyomoztassék ki, külömben a csend ily alaptalan hírekkel csak nem minden nap veszélyeztetve lesz.

Ezeket sietek a Méltóságos Biztosságnak meg nyugtatására tudomásul tenni azon biztosíték mellett: – hogy itten jelenleg már minden aggodalom el enyészett, s a nép csendesen el oszlott, melyet egész alázattal jelentve mély tisztelettel öröklök a

Méltóságos Fő Kormányi Biztosságnak
Topánfalván Junius 20án 1848ba
Délután ¼ hatra

Leg engedelmesebb hivatalnoka
Pataky Pál

*

Mărită comisie gubernială.

Ieri după masă la ora două și jumătate a trecut pe aici călare Joldes Lup; venind de la Albac, el s-a îndreptat grăbit spre judele nobiliar din Bistra, ducându-i un mesaj al judeiui primar Nicolae Pantea din Secătura despre trecerea peste munți a unei unități militare străine înarmate sau a unei cete de tâlhari care deja se îndreaptă încoace dinspre Albac.

Această veste alarmantă a stârnit o mare spaimă în popor; cu viteza fulgerului s-au adunat circa 600 de oameni pregătiți cu tot felul de arme. Noi am trimis imediat spre punctele în cauză emisari călări spre a se dumiri despre cele vestite. Până acum am reușit să convingem poporul că, pentru a încercui hotarul din Câmpeni, trebuia să fie pregătit în vederea prevenirii oricărui pericol. Pe toate drumurile de intrare și ieșire din sat am pus de pază 20–30 de oameni; în centrul localității am vegheat toată noaptea în ture formate din câte 12 oameni. Am căzut de comun acord ca, în cârciumi, să se suspende vânzarea băuturii până dimineața. Au sosit pe urmă și emisarii noștri trimiși, cetățenii Szabó Péter și Dionisie Popovici din Câmpeni și ne-au asigurat că au cutreierat toate locurile incriminate, dar n-au dat de nicio urmă și n-au constatat nici cea mai mică veste îngrijorătoare în acest sens.

Este foarte posibil ca această veste să nu reprezinte altceva decât o încercare de a crea panică în mod secret, față de care populația de aici n-a fost pregătită.

Referitor la aceasta binevoîți, mărită comisie guvernamentală, a dispune depistarea celui care a lansat zvonul; altfel, cu asemenea vești nefondate, liniștea va fi periclitată zilnic.

Cele de mai sus m-am grăbit a le duce la cunoștința măritei comisii pentru a se liniști cu garanția că, aici, actualmente toate îngrijorările au dispărut și populația s-a împrăștiat în pace. Încheind, cu respect, raportul rămân, cu stimă adâncă, al măritei comisii guberniale cel mai devotat slujitor.

Pataky Pál

Câmpeni, 20 iunie 1848
după masă la ora ¼ 6.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29899–29902.

70.

Brăzești, 20 iunie 1848⁶³

Tekintetes Főbíró úr!
Tisztelt pártfogó Uram!

Bérces helységeinken zavar zavart vált fel, szombaton értesemre esvén a felső dominiumból [Topánfalváról], miszerént a havasokat tolvajok lepték meg, fölszólítottam a kezem alatt valókat, hogy fegyverkezzék föl magokat, a határinkat fenyegető vést elhárítandók, ide való bányász tiszt urak meghallván ezt, eskettek utánam, mert azt gondolták, hogy én az embereket rájuk akarom föl lázítani – mitől isten mentsen –, de az esketésből semmit se hozhattak ki, mi rájuk nézve örvendő lett volna; én nem tudom, hogy váltottak-é, a tekintetes főbíró úrtól arra pecsétet vagy sem? Ugy látom, hogy a szabadságot nagyon is élvezik, vagy is használják, ez így folyt vasárnap, hétfőn reggel egy topánfalvi ember hozzám jön s mondja, hogy nállok minden éjtzaka várják a rájuk érkezendő vést, ettől megrettenvén, föl mentem én is még aznap östve, mikor Bisztrához közeledék, hallom a harangok félre ütését, minden felől tolvaj kiáltásokat, s már felhúzott fegyverrel menék tovább, hát mikor Topánfalvára érkezek, rebegés közt láttam a csillogó láncsákat, a teméntelen fegyveres embert, s mi volt, az aggodalom következménye, parturiens mons nascitur ridiculus mus, egész éjt felfegyverkezve töltöttük, reggel, mikor haza akarnék indulni, csak látom, hogy háromszáz felfegyverkezett offenbányai d[oménialis] ember áll előmbe, kérve az istenre hogy hazamenjek, mert egész éjtszaka jártak az offenbányai tiszték utánam, hogy löjenek agyon, ez rettentő volt rám, nem tudtam, mi tévő legyek, utoljára elszánva ballagék hazafelé a tömegtől kísérve, de az emberek teljességgel Offenbányán lakni tovább nem engedének, hanem Brezestyre költöztettek s már tegnaptól fogva brezestyi lakos vagyok, ez a testvérieség, ez a jogegyenlőség, ez a szabadság, minek, következtében kérem a tekintetes főbíró urat, méltóztassék oly szíves lenni s a szolgabíró urat mentől előbb havasos helységeinkbe, az emberek meg nyugtatásokra fölküldeni, mert az emberek nagyon meg vagynak ijedve. Nállunk

⁶³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera y.

még a szabadságot, az úrbériséget nem szüntették eddig elő, miért is alázatos tisztelettel esedezünk, méltóztasson utasítással lenni irántunk, hogy tudjuk mihez tartani magunkat, szabadok vagyunk-é vagy még mind rabok? Végasztaló választ várva mély alázatossággal öröklök a Tekintetes Főbíró Úrnak parancsaira kész polgártársa.

Bresezty, 20 Junii 1848.

Felsőköházi Moga Josef

[Pe verso:]

Offenbányai jegyző Moga Josef, főbíró Benedikthez írt levele, melybe veszélyes bujtogatásait takargatná. Megjegyzendő, hogy az ezen alkalommal által küldendő lázító levelét evvel egy nap írta

Ifj. Kemény István
Főispány

*

Stimabile domnule prim jude nobiliar!
Onorabilul meu sprijinitor!

În localitățile noastre frumoase au loc frământări continue; sâmbătă am fost înștiințat de către domeniul de sus (Câmpeni) că, în munții de aici, au apărut hoți. Am făcut apel la cei din jurul meu să se înarmeze în vederea înlăturării pericolului care amenință hotarele noastre. Aflând acest lucru, domnii dregători de la minele din zonă au făcut anchete împotriva mea, crezând că eu vreau să ridic oamenii împotriva lor – de care să ne ferească Dumnezeu – dar, din această anchetă, n-a reieșit nimic ceea ce ar fi fost îmbucurător pentru dregători. Nu știu dacă ei au cerut voie pentru aceasta de la domnul jude prim sau nu? Observ că le place libertatea adică se folosesc de ea; astfel s-au întâmplat lucrurile duminică; luni dimineața a venit la mine un om din Câmpeni și mi-a spus că, acolo, oamenii se gândesc în fiecare noapte la pericolul ce ar veni. Temându-mă de acestea, m-am deplasat și eu încă în seara aceea și, apropiindu-mă de Bistra, am auzit alarma clopotelor și, de pretutindeni, strigăte de “hoții”; de aici m-am dus mai departe cu armele pregătite pentru a trage. Sosind la Câmpeni am văzut lăncile ce sclipeau mișcându-se și o mare mulțime de oameni. Și care a fost urmarea fricii noastre? Aceea care se exprimă prin proverbul: parturiunt montes, nascetur ridiculus mus⁶⁴. Am petrecut toată noaptea înarmați, iar dimineața când am vrut să pornesc spre casă, am văzut că trei sute de oameni domeniali înarmați din Baia de Arieș mi-au stat în cale, rugându-mă ca pe Dumnezeu, să nu plec acasă, căci toată noaptea au umblat dregătorii din Baia de Arieș după mine pentru a mă împușca. Aceasta a fost pentru mine ceva îngrozitor; nu știam ce să fac; până la urmă am fost gata să merg spre casă, însoțit fiind de mulțime; dar oamenii nu m-au lăsat să mă duc la Baia de Arieș, ci ei m-au transportat la Brăzești, așa încât, începând de ieri, locuiesc aici.

⁶⁴ Corect: parturiunt montes, nascetur ridiculus mus – (traducerea are sensul de: Se căznesc munții [în durerile făcerii] pentru a da naștere unui biet șoarece)

Aceasta este frățietate, egalitate și libertate. Prin urmare rog pe stimabilul domn jude nobiliar să trimită aici, în localitățile din munți, cât mai curând, pe domnul solgăbirău în vederea liniștirii oamenilor, fiindcă se tem foarte mult. La noi nu s-a proclamat încă eliberarea iobagilor; vă rugăm să ne înștiințați dacă suntem liberi? Sau încă tot robi? Așteptând răspunsul Dvs. încurajator, rămân, cu umilință, al onorabilului domn prim jude nobiliar, pregătit să-i îndeplinesc dispozițiile.

Brăzești, 20 iunie 1848

Iosif Moga de Arieș

Pe verso:

Scrisoarea notarului Iosif Moga din Baia de Arieș către prim-judele nobiliar Benedikt [Benedek József]; prin această scrisoare dorește să camufleze periculoasele sale agitații. Este de notat că scrisoarea agitatoare ce o trimitem, cu această ocazie, a fost scrisă în aceeași zi⁶⁵.

Kemény István junior,
comite suprem

Original. M.O.L. Budapesta Fond. Az 1848–49–i Minisztériumi Levéltár. Belügyminisztérium. Elnöki iratok, nr. 505/1848. Foto: 835–837.

71.

Abrud, 20 iunie 1848⁶⁶

Méltóságos Királyi Fő Kormány Széki Kinyomozó Bizotmány!

A verespataki bányász nép előbb kelőbb négy tagjainak, az azon bányász népre élelem eszközök hiányából következő vést tárgyaló bejelentését és kérelmét hiteles másolatban ide fogva a méltóságos királyi bizotmányhoz azon alázatos kérelemmel kívánja tanácsunk fölterjeszteni, hogy egyfelől az is egy bizonyos adat lévén a vidéki népnek a város határán lakó magyar s bányász népet fenyegető káros mozgalmainak és feltámadásra való készségének, méltóztasson ezt is munkálkodása tárgyául fölvenni, és sietőleg intézkedni a végett, miszerént a közlekedés Verespatakra nézve a muskai és bisztrai határ felől, főként az élelem eszközök hordoztathatása tekintetéből szabaddá és bátorságossá tétessen, egyszersmind azt is kívánván jelenteni, hogy ezen újabb adat bebizonyíthatására szükséges tanúk és körülmények kitudása végett bányamester és verespataki rendőr igazgató atyánkfiai meg bíztattak.

Továbbra is tellyes tisztelettel lévén a méltóságos királyi fő kormánysszéki kinyomozó bizotmánynak alázatos szolgálai

Az abrudbányai tanácsnak
1848^{ba} Sz. Iván hó 20^{án}
tartatott üléséből

Laborfalvi Nagy Károly
főbíró
Molnár János
aljegyző

⁶⁵ Vezi doc. 65, 66 din prezentul volum.

⁶⁶ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat.

Mărită comisie gubernială de investigație!

Anunțul și petiția înaintate aici de către patru frunțași ai populației miniere din Roșia Montană referitoare la lipsa de alimente, consiliul nostru dorește să le înainteze comisiei regești în copie autentică, menționând că și ele constituie o dovadă a predispoziției locuitorilor din ținut la mișcări și ridicări amenințătoare împotriva minerilor maghiari care locuiesc la marginea acestui oraș. Binevoiți a vă preocupa în acest sens și a lua măsuri grabnice în vederea eliberării și garantării căilor dinspre hotarele Mușca și Bistra – mai ales pentru transportul alimentelor. Confrații noștri, maestrul montanistic și directorul de jandarmerie din Roșia Montană, au fost însărcinați să depisteze martorii și circumstanțele necesare confirmării acestei noi dovezi.

Rămânem în continuare, cu deplină stimă, servi umili ai comisiei guberniale de investigație.

Din ședința Consiliului
abruđean ținută în data
De 20 iunie 1848

Laborfalvi Nagy Károly,
jude primar
Molnár János vice notar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 30152

72.

Albac, 20 iunie 1848⁶⁷

Părinte popa Ioan Nicula!

În cea mai mare grabă, tăt omu înarmat să pornească cătră Câmpeni; și de nu va porni oarecineva, de-a bună seamă, sufletu aceluia nici la D-zeu, nici la oamen[i] nu va rămânea nepedepsit.

Albac, 8 iun. 1848

Iancu Avram,
procator

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 30144/1848.

73.

Baia de Criș, 21 iunie 1848⁶⁸

Zaránd megye Al Ispányától
Méltóságos Biztosság!

A blesenyi falus bíró ezen ide fogot oláh szerkezetű fel szólítást mutatván bé a járásbéli fő sz. bíró úrhoz, azt úgy és magyarul le másolva is, oly kéreśl sietek

⁶⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **z.z.z.**

⁶⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera v.

a Méltóságos Biztosságnak át tenni, hogy munkálkodásába fel véve a hibás lázító irányában célszerűen úgy intézkedni méltóztasson, hogy hasonló tényekre módgya ne lehessen.

Egyébaránt alázatos tisztelettel maradok a
Mltgs. biztosságnak
K.bánya, Junius 21^{én} 1848

alázatos szolgája
Hollaki Albert
al Ispány

*

Din partea vicecomitelui comitatului Zarand
Mărită comisie !

Judele sâtesc din Blăjeni a prezentat judelui de plasă acest apel anexat, redactat în limba română. Mă grăbesc a-l înainta măritei comisii, împreună cu traducerea lui în limba maghiară, cu rugămintea să luați măsuri eficace în legătură cu vinovatul instigator în așa fel, încât să nu mai aibă prilej [pentru a comite] fapte similare.

În rest rămân al măritei comisii
Baia de Criș, 21 iunie 1848

serv umil
Hollaki Albert
vicecomite

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

74.

Aiud, 21 iunie 1848⁶⁹

Méltóságos Fő Kormányi Biztos Urak!

Kedvetlenül kelle értenem a Méltóságos Fő Kormányi Biztos Uraknak a tegnapi napon kelt és általam gyors posta útján a mai napon vett hivatalos megtanálásukból: a biztraiaknak törvény ellenes, köz csend és rend felforgatásával egybe kötött erőszakos fellépéseket annál fogva, hogy a szükséges intézkedések meg ejtethése tekintetéből, kerületi tiszt hiányába ne légyenek, mai napon méltóságtok kívánságához képest Abrudbányához jelenleg legközelebb levő fő bíró Benedek Jósefnek hivatalosan és sietőleg kötelességévé tettem, hogy mihelyt rendeletemet veszi tőstént méltóságtok segítségére induljon fel Abrudbányára s mind addig mullasson ott, valameddig más kerületi tiszttel föl lehet váltani. Továbbá, értesíteni kívántam méltóságtokat, ha olly eset jönne elé, hol a letartoztatandó egyéneket rögtön törvény szék eleibe kellene állítani, azon esetbe, mivel innen rögtön törvényszéki bírókat általan véve fel utasítani nem lehet, arra nézve, az itten lévő

⁶⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera w.

kerületi tiszt útján méltóztassanak úgy intézkedni, hogy a letartóztatandó személy elítélés végett, az e tárgyat illető bonmotivum értelmében, kísértessen ide, a köz igazgatás helyére, mivel az elítélés napjának csak a meg érkezés órájától kelletik számíttatnia. Továbbá tellyes tisztelettel maradtam a Mltgos fő kormányi biztos uraknak, alázatos szolgálja

N. Enyeden, június 21^{én} 1848.

B. Bánffy Miklós
fő ispán

*

Măriți domni comisari regești supremi!

A trebuit să aflu, în mod neplăcut, despre conținutul raportului oficial întocmit ieri și trimis mie cu poșta rapidă de azi, de către onorații domni comisari regești supremi despre acțiunile ilegale și violente ale celor din Bistra, combinate cu tulburarea ordinii și liniștii publice. Drept urmare, având în vedere că nu se poate face nimic în absența unui dregător districtual pentru executarea măsurilor necesare, conform dorinței mărișilor domni, l-am însărcinat azi, în mod oficial, pe cel mai apropiat prim-jude de Abrud, respectiv pe Benedek József; lui i-am trasat drept sarcină obligatorie ca, imediat după luarea la cunoștință a ordinului dvs., să pornească degrabă spre Abrud în ajutorul domniilor voastre; el va rămâne la fața locului până ce va putea fi schimbat cu un alt funcționar cercual. Dorim a vă informa, în continuare, că în cazul în care persoanele reținute ar trebui deferite tribunalului statarial, noi nu putem să vă punem la dispoziție vreun judecător cu o astfel de competență. De aceea vă rugăm să aveți bunăvoința a proceda în așa fel, încât prin intermediul dregătorului cercual aflat la fața locului, în conformitate cu normativul elaborat al dreptății publice, să se rețină persoanele deținute în vederea condamnării lor la sediul administrației centrale, fiindcă ziua împrădurării se consideră doar din momentul aducerii lor aici. Rămân, pe mai departe, cu stimă profundă, servul umil al onorațiilor domni comisari guberniali.

Aiud, 21 iunie 1848.

Baron Bánffy Miklós,
comite suprem

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

75.

Baia de Arieș, 21 iunie 1848⁷⁰

Méltóságos Consiliárius Úr!

A mai nap reggelén kir. bányanagy Weress Márton és erdőtiszt Barabás János urak által; kik csak ugyan ma reggeli 8 óra után pórénp Moga József falu jegyző vezérlete alatti lázzadásából következett életveszedelem miatt hivatalos

⁷⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu litera z.

állomásokat Aljárába elutazásokkal elhagyták: méltóságodnak az itten Offenbányán és vidéken felháborított csend minő állapotban való állásáról tett jelentések folytatásában a következőkről vagyok bátor értesíteni.

Ma délután 6 órakor a fennebb megnevezett bujtogató Moga Josef egy 150 puskás és lándzás oláhokból álló csapattal rendben piacunk közepére érkezvén, megállapodott, és miután őket adandó parancsai iránt határtalan engedelmességre utósó csepp vérigi hűségre meg eskette volna, szállására vonult csapatjával, honnan fél óra múlva hasonlólag a piacon keresztül jövőn többeket mentében nagy hangon halállal fenyegetve, szavát egy néhány óra múlva új látogatása alkalmával beváltani ígervén az Aranyoson álköltöztette csapatját, Brezestre menendő éjjeli szállásra. Ebből méltóztat méltóságod helyheztesésünket, az élet és vagyonveszedelem legfennsőbb pontrai jutását általlátni. Annál fogva esedezem a tisztség nevében is, méltóztasson ezen helység védelmére katonaságot sietve eszközölni, habár csak 60 személyből állót is. Csekély számból álló őrseregünknek oláh része ma reggel 3 órakor tőlünk megvált, s Muntselen Mogával egyesült, s ennek következtésében 15 számra apadott őrseregünk, hogy oly nagy számú fegyveres haramiak ellen szinte semmit semmit sem tehet, szomorúan vagyok kénytelen meg vallani. Ennyit röviden ezúttal, máskor, ha még élünk, többet.

Alázatos tisztelettel lévén a méltóságos consiliarius úrnak, alázatos szolgálja

Offenbánya, 21/6, 1848.

Pallos Miklós

*

Onorate domnule consilier!

În dimineața zilei de azi, doi directori montanistici, domnii Weres Márton și funcționarul silvic Barabás János, au părăsit, prin abandon, postul oficial de la Iara de Jos. Aceasta [s-a întâmplat] datorită pericolului de moarte apărut în urma răzvrătirii sârăcimii locale, izbucnită după orele opt din dimineața aceleiași zile, sub conducerea notarului comunal. Pe baza raportului înaintat [de cei doi] despre situația ivită aici în Baia de Arieș și în împrejurimi cu privire la tulburarea liniștii, am tăria s-o informez pe Măria Voastră următoarele:

La orele 6 din după-amiaza zilei de astăzi a sosit și s-a așezat în mijlocul pieții sus-numitul răzvrătit Iosif Moga cu o trupă disciplinată, formată din 150 de pușcași și lăncieri români; acolo i-a convins pe oameni să-i jure credință și supunere nestrămutată față de ordinele sale, până la ultima picătură de sânge, apoi au plecat spre casă; au revenit însă în piață după circa o jumătate de oră și i-au amenințat cu moartea pe mai mulți în mod răstit și în auzul tuturor, promițând că-și va pune în aplicare hotărârea cu prilejul altei vizite; după care, peste câteva ore, și-a trecut trupa peste Arieș, mergând la Brăzești pentru a se adăposti peste noapte⁷¹. Măria Voastră să aibă, deci, bunăvoința să afle, din toate acestea, aspectele esențiale ale situației și ale pericolului pentru viața și averea noastră. Din acest motiv vă adresez rugămintea, în numele funcționării locale, să aveți amabilitatea să interveniți

⁷¹ Vezi documentele 62 și 63 din prezentul volum.

pentru trimiterea, de urgență, a unei unități militare în vederea apărării localității, chiar dacă numărul ei s-ar reduce la 60 de soldați. Partea română a gărzii naționale locale, oricum redusă numeric, s-a retras azi dimineață la orele trei, alăturându-se trupeii lui Moga la Muncelu. Drept urmare, numărul membrilor gărzii s-a diminuat la doar 15 persoane și, astfel, nu putem întreprinde aproape nimic, fiindu-ne practic imposibil să facem față unei trupe atât de mari de briganzi bine înarmați. Trebuie să recunosc, cu tristețe, această situație. Atât deocamdată, iar de vom supraviețui altădată voi relata mai multe. Rămân, cu stimă profundă, umilul serv al onoratului domn consilier.

Baia de Arieș, 21 iunie 1848.

Pallos Miklós

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., 9012/1848. Foto: 29928–29930.

76.

Cărpiniș, 21 iunie 1848⁷²

Nagy Méltóságos Commissarius Urak!

Miután tegnap küldöttünk volna Topánfalvára és azon hírt hozták volna, hogy még edig semmi tolvaj avagy ellenségre nem akadtak, erre meg nyugot a nép, de estve 10 óra felé csak halatunk Topánfalváról a hegyeken *kiáltani a tolvajt*, és hogy minden ember fegyveresen menjen oda, mert az ellenség el érkezett a faluban. Ezen szók avagy kiabálás után. némely bolondok nem kérdeven tőlünk a toronban mentek és félre verték a harangokat. Kiknek én mindjárt meg parancsoltam, hogy töstént száljanak le és semi lármát tovább ne csináljanak, máskép büntetéssel fenyegettem, mind addig míg bizonyos levelet a papoktól avagy a tisztektől kapunk, ahol is küldöttem mindjárt 4. bizonyos embereket, hogy tudjanak hogy áll a dolog, a honét éjjél után el érkeztek és az ide mellékelt levelet hozták el, amelyből jobban ki látszik az félelemnek okak. Nálunk már csendeség vagy, az emberek haza mentek. Ide mellékelvén az éjjéli 2. oláh nyelven érkezett tudossitást Topánfalváról, annak a nyomain az illető tisztség rendelkezék azonnal /: föl olvasztatván:/ Nagy Méltóságos Commissarius Uraknak, alázatos szolgálja

Kerpenyes, 21 Iunii, 1848.

Fodor Miklós
kerpenyesi lelkész
Bálinth László
g.k.

*

Preaonorați domni comisari!

După ce trimișii noștri au fost la Cămpeni și ne-au vestit că nu au dat, până acum, peste niciun tâlhar sau dușman, poporul s-a liniștit. Dar seara, către orele 10, am auzit dinspre Cămpeni, de peste munți, *strigându-se că au venit tâlharii* și

⁷² În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **a.a.a.**

fiecare om să plece înarmat într-acolo, fiindcă dușmanul a intrat în sat. După mai multe asemenea strigări, fără permisiunea noastră, câțiva nebuni au urcat în turnul [bisericii] și au tras clopotele într-o dungă. Le-am ordonat să coboare imediat și să înceteze a mai face gălăgie, până ce nu vom primi o anumită scrisoare de la preoți ori dregători, amenințându-i, în caz contrar, cu pedeapsa. Am trimis apoi, imediat, patru oameni [la Câmpeni], să se informeze despre starea lucrurilor. Aceștia s-au reîntors de acolo, după miezul nopții, aducând cu ei scrisoarea aici anexată, din care rezultă mult mai bine cauzele panicii. Stabilindu-se astfel liniștea, oamenii s-au retras la casele lor. Vă anexez și o a doua înștiințare în limba română, sosită de la Câmpeni la miezul nopții. Pentru lecturarea și rezolvarea ei, autoritatea locală a fost imediat însărcinată [text intercalat]. Rămân serv umil al preamăriților domni comisari

Cărpiniș, 21 iunie 1848.

Nicolae Fodor,
preot în Cărpiniș
Vasile Balint,
preot greco-catolic

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848. Foto: 30036.

77.

Cărpiniș, 21 iunie 1848⁷³

Méltóságos Kir. Kormányi Biztosság

Mai napon junius 21^{én} délután két órakor érkezett egy tudosittás Topánfalváról, ahol eddig a leg nagyobb félelem vala, s íme *Jánk Procurator* és *Korches Pictor* azt írják, hogy mindenütt csendességet, s meg nyugvást hirdessünk a népnek, mert tudtok szerint semmi külveszély nem fenyegeti az uradalmi vidéket, amit pedig tegnap, vagyis az éjjel írtak volt nekünk, az onnat történt, mert az nap, Topánfalva körül mindenütt láрма, aggodás és félelem uralkodott egész tegnap estig, amikor is sötétedni kezdvén nagy rémülés fogta el a köznépet, nagy volt a láрма, nagy a kiabálás, harang verés, csak azt lehetvén hallani: *jönnek reánk a szökött katonák és rablók, vigyázattal legyen minden ember*, ma már korán reggel nyomozni kezdvén a dolgot és semmi bizonyos versenyre vagy veszélyre nem találván, a népet azonnal csendesíteni kezdék. Azonban minden felé sztrázsákat tettek, kik ha valami olyast látnának, t.i. vagy szökevény katonát, vagy más rablókat, azonnal adják tudtára az illető tisztségnek. Mi is a Mlgs.

Commissionak hírt adunk ezen történekről midőn a népnek csendességet inculcalunk midenfelől, el küldvén ezen utóbb érkezett topánfalvi tudosittást, méjj tisztelettel maradunk a méltóságos Kir. Commissio

Kerpenyes, jun. 21^a 1848

alázatos szolgálai
Bálinth László
Kerpenyesi lelkész
Fodor Miklós Kerpenyesi lelkész

⁷³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **c.c.c.**

Mărită comisie gubernială regească!

La orele două ale după amiezii zilei de azi, 21 iunie, a sosit înștiințarea de la Câmpeni unde, până acum, domnea cea mai mare teamă. Și iată că lăncu procurator și Corcheș pictor scriu ca, peste tot, să propovăduim liniștea și calmul pe seama poporului, fiindcă, după știința lor, zona domnenială nu este amenințată de niciun fel de pericol extern. De fapt, ceea ce s-a semnalat ieri, la miezul nopții, a avut loc datorită împrejurării că, în ziua cu pricina, gâlăgia, neliniștea și teama au domnit în jurul Câmpeniului până la lăsarea serii. Atunci, gloata a fost cuprinsă de spaimă, hărmălaia și strigătele s-au amplificat prin tragerea clopotelor, precum și prin avertismentul *că fiecare să fie atent, fiindcă vor ataca soldații dezertori și tâlhari*. Am cercetat problema deja din zori de zi și, neaflând nimic cert despre primejdie sau despre ceva asemănător, poporul a început să se liniștească. Apoi s-au pus străji peste tot cu misiunea că, dacă s-ar zări cumva, fie soldați dezertori, fie alți lotri, dregătorul în cauză să fie degrabă înștiințat. După care noi informăm mărita comisie gubernială despre cele întâmplate, odată cu restabilirea pretutindeni a liniștii în popor. Trimițându-vă acest ultim raport sosit de la Câmpeni, rămânem, cu profundă stimă, umili servi ai onoratei comisii regale.

Cărpiniș, 21 iunie 1848.

Vasile Balint,
preot în Cărpiniș
Nicolae Fodor,
preot în Cărpiniș

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848. Foto: 30040–30041.

78.

Vidra, 21 iunie 1848⁷⁴

Cinstite domnule șpan!⁷⁵

Luni, la 4 ceasuri după amiază, viind cu eu ficiorii, cu Iosiv și cu Alexandru și cu Vâlcea Ion drept din sus de Bălan, în luncă, deodată am auzit larmă în față și apucară a spune oamenii, și unul și altul, cum că a sosit cătane și o apucat a pâlîi pe Avrămești și pe Gărăștii; și viind mai în jos, Tălpaș Canea o spus că-i drept și mergând mai în jos, Jude Pătruț o spus ca și Tălpaș Oanea. Apoi de-acolea în jos toți oamenii, cu femei, cu copii, căț[i] era[u] de față, toți săria apa în dos, la pădure. Eu cu ficiorii am venit la casa mea pe cale și minton am auzit larmă pe Vidra în jos, până la Ponor. După aceia a sosit o carte de la Pante Nicolae la birăul Tomoș

⁷⁴ Acest act nu figurează între documentele procesului verbal propriu-zis, dar apare totuși între cele ale dosarului cu literele e.e.e.

⁷⁵ Este un text românesc de epocă. În continuare redăm și varianta maghiară, de epocă, a documentului menționat, variantă ce figurează ca un document de sine stătător în cadrul dosarului anchetei, care este numerotat cu 9012/1848 GP.

Teodoruț, în care a fost scris că o venit cătane în Albac și suntem în primej[d]ie, să cură tot omul în ajutoriu, la parte. Eu cartea minton o am trimăs la Gomboș popa Ion și la biră[u]l Gomboș Veselie, și megghiș că n-am crezut, ce am suit pe Vesa Ion pe calul meu și l-am trimăs la Pante Nicolae, să-m[i] scrie limpede cum stă lucru. Pante Nicolae o trimăs gornicul până în Gura Albacului. De acolo mi-o adus veste bună că nu sunt cătate, și mi-o scris valost pe carte care carte o și trimăt înlontru a2–3-ii marți. O venit Avram Ghiorghe cu vorbă de la strânsura cea mare [din] Sorliță, cu vorbă cum că cătanile tună pin Petreasă în Albac. Nici atunci n-am crezut. Eu am scris altă carte la Pantea. După aceea minton, peste un ceas, o venit V[...] Dumitru cu vorba, cum că să merg eu cu frate-miu Alexandru că o venit cătanile pin Petreasă în Albac și suntem în primejdie. Eu am și suit pe cal cu frate-miu și am mârș până la beserică și ne-am tâlnit cu oamenii viind de la strânsura cea mare și or spus că o venit dascălul și popa acasă și noi ne-am întors acasă și s-o aflat că-s minciuni. Eu am mârș acasă și am scris carte la popa Ion să spuie la oameni, tot omul să șază acasă că nu-i nici o ceea și să să roage lui Dumnezeu. După aceea, la 2 ceasuri, tocmai când să făcea noapte, s-o auzit clopotele la beserică în Vidra de Jos și la Ponorși tolvuituri să cură tot omul cu gloaba de 200 sute, cum că a picat cătanile în Bistra și răutate mare și că o venit carte la birăul Tomuș Teodoruț. Eu cu frate meu și cu Gomboș popa Ion am mârș la Tomuș Teodoruț să vedem cartea. În drum, până a sosi acasă, ne-am tâlnit cu 2 oameni cu nume Tomoș Ion l[ui] Veselie și cu fratele lui Păpășel. Tomoș Ion ni-o stat cu aceea vorbă în cale, cum că pe dânsu l-o trimăs domnul solgăbirău la biraie, cum că tot omul de una să pornească cu gloabă de 300-sute, cum că o venit cătanile în Bistra. Și eu l-am întrebat unde o fost. Solgăbirău i-o spus că a fost la Cămpeni. Și încă l-am întrebat: „Auzit-ai tu vorba aceasta din solgăbirău?” O răspuns să nu-l ispitesc mai mult că el nu umblă cu minciuni, ei vine din porunca lui solgăbirău. După aceea ne-am mutat mai în jos, pe diript casa birăului Tomoș Teodoruț și am chemat birăul și am întrebat pe birău că venit-o carte? O spus că ba. Și iară întors la Tomoș Ion și l-am întrebat întră birău și întră popchil și întră alți oameni mai mulți și dâ[n]sul o răspun[s] tot așa, pe cum mai sus îi scris. Eu i-am zis de față că: „Tu munți!” El au răspuns cum că-ș leagă grumazu și mai mult să nu-l ispitesc că el nu umblă cu minciuni. Pe Ianc Alisandru și pe popi i-am întors în sus după oameni. Eu cu 2 oameni am pornit în jos, fiindcă o fost noapte, la miezul nopții, și am ferit drumul și m-am băgat în triașul popii, din sus de șură, și la făcut de zi am suit pe cai și am mârș la Cămpeni, la domnul șpan, fără de arme, și am aflat că-s minciuni; cătane n-o venit; și minton am întors înapoie și oamenii noștri or venit până la Petricele Ioanuț în Ponor. Și oamenii toții s-or întors cu dragoste, nefăcând nicio larmă, la căsile lor, mulțumind lui Dumnezeu că or scăpat de aceea întâmplare, fiindcă anumitul ni-o celuit pe vorba domnului solgăbirău. Eu mă rog să să coate lucru, să să facă pildă cu omul acesta.

Vidra, 9 iunie 1848⁷⁶

Ianc Avram

Marturii sunt:

Ioan Nilua [Nicula n.n.], popa

⁷⁶ Stil nou = 21 iunie

Ion Gomboș
Ianc Alexandru
Jude Ion Pandorul
Goe Puka
Tomoș Fodor a Mitrului
Văsea Ionuț a I[ui] Teodor
Văsea George a lui Pătru
David Petruț
și eu *Ianc Avram*.

Cinstitul dom[n], domnului șpan, cu cinste să să deie aceasta carte la mâna sa, la Câmpeni.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

*

Tekintetes Ispán Úr!

Hétfőn négy órakor delután jövén én, fiaimmal Joszival és Alexandruval s Vultsa Juonnal egyenesen a Bélánon feljül In Lunké, mindgyárt lármát halattunk in fatze, az emberek pedig azt kezdék beszélni kik közül egy is, más is azt mondván, hogy katonák érkeztek, s elébb avreméstyiekhez jöttek és kizestyiekhez – és lejjebb jöven Telpás Oanya azt monda, hogy igaz s még lejjebb menve Zsude Petrucz is azt monda mint Telpás Oanya – azután onnan lejjebb minden ember asszonyostól, gyermekestől a kik a fátzán valának mindnyájon In Dosz nevű erdőbe el szöktek. Én a fiaimmal lakó házomhoz le jövén mindgyárt lármát halottam – Vidrán lefelé egész Ponorig – Azután érkezett egy levél Pántyá Nikolajatól bíró Tomus Thodorutzhoz, melybe a volt írva, hogy katonák érkeztek Albákon – és vagynuk veszedelembe- minden ember segítség végett szaladgyon. Én a levelet mindgyárt felküldtem lelkész Gombos Juonhoz és bíró Gombos Veszeliához, de én nem hittem, hanem a lovamat Vesza Juonnak át adván, Pantya Nikolajához elküdtem, hogy írja meg nékem az egész dolog mivoltát. Pantya Nikolaje elküdte a gornyikat egész Gura Albakuluig, onnan jó hírt hozott, hogy katonák nincsenek – s a levelemre válaszolt, mely válaszát bé is küldem.

2^k nap kedden eljött Avram Gligor Din Szorlitze, a nagy gyülekezetről azt beszélvén, hogy a katonák bé rohannak egész Petrjászáig Albákon; akkor sem hittem, hanem más levelet írtam Pántyának. Azután mindgyárt egy óra múlva el jött Vertis Dumitru s azt mondta, hogy a katonák a Petrjászán keresztül Albákon érkeztek s veszedelembe vagyunk. Én lóra ültem a testvéremmel és elmentem egész a templomig, hol az nagy gyülekezetről el érkezett emberekkel találkozáván, azt mondták, hogy a tanító s a pap haza érkeztek; mük pediglen haza tértünk és láttuk hogy az egész csupa hazugság. Én haza menvén Popa Juonnak levelet írtam, miszerént az embereknek mondgya meg, hogy ki ki maradgyon otthon és imádkozzon, mert nincs semmi. Azután éppen midőn esveledni kezdődött halattuk Alsó Vidrán és Ponorellbe a templom harangjait s tolvaj kiáltásokat, hogy minden

ember 200 f. büntetés pénz mellett szaladgyon, mert a katonák Bisztrára értek, s hogy Thomus Thodorutz levelet kapott. Én a testvéremmel, lelkész Gombos Juon és Nikula Juonnal el mentünk Thomus Thodorutzhoz, hogy azon levelét láthassuk; az útba találkoztnuk két ponori emberrel Thomus Juon luj Veszeliával és ennek testvérével Pepiséll. Thomus Juon aval állott elé utunkba, hogy ötet a szolgabíró úr küdte fel a bírákhoz, hogy minden ember 300 f. büntetés pénz mellett induljon töstént, mert katonák érkeztek Bisztrán; én megkérdeztem hogy a szolgabíró hol volt, azt felelte, hogy Topánfalván volt – megint megkérdeztem, hogy halotta e ő azon szót a szolgabíró szájából; azt felelte, hogy többet ne kérdjek tőlle, mert ő nem jár hazugságokkal, hanem a szolga (sic!) parancsolatjából jön. Azután le jöttünk bíró Thomus Thodorutz háza felé, hol elő hittuk a bírót s meg kérdeztük, hogy jött e levele; azt mondta, hogy nem, s megint vissza tértünk Thomus Juohoz, kit a bíró előtt megkérdeztük – valamint a papok előtt is – hol több emberek jelen lévén, azt felelte valamint felyebb van írva; én szembe meg mondtam hogy te hazudsz – ő azt mondta, hogy a nyakát leköti, de többet tőlle ne kérdezősködjök, mert ő hazugságokkal nem jár. Jánk Alexandrut és a papokat vissza térítettem felfele az emberek után, én pedig két emberrel lefele indultam, mert ejtzaka volt tájba és utomat el vesztettem s a pap csürén felyül lévő rétyébe bé menteni. Mikor megviradt, lóra ültünk s Topánfalvára le mentünk a tekintetes ispán úrhoz, de fegyver nélkül hol azt találtuk, hogy mind hazugság, mert katonák nem jöttek s mindgyárt vissza tértem. A mü embereink lejöttek volt egész Petritselle Jonutzig Ponorellbe, honnan mindegyik semmi lárma nélkül lakó házaikhoz vissza tértek, hálákat adván az Úr Istennek, hogy azon történettől meg szabadulhattak – minthogy meg csalatkoztunk, hogy a szolgabíró parancsolattya lett lett volna. Én könyörök, hogy ezen dolog investigaltassek és ez (sic!) ezen ember például maradgyon.

Vidrán Junius 9^{én} 1848⁷⁷

Jánk Avrám

Bizonyságok

1. Ioan Nikula lelkész
2. Ioan Gombos lelkész
3. Jánk Alexandru bíró
4. Zsude Juon pándur
5. Goja Puká
6. Tomus Thodor a Mituluj
7. Vesza Ionutz I[u]j Thodor
8. Vesza George I[u]j Petru
9. David Petrutz
10. és én Jánk Avrám

Original. M.O.L. Budapesta.Fond. G.P., nr. 9012/1848

⁷⁷ Stil nou: 21 iunie 1848.

Cluj, după 21 iunie 1848⁷⁸

Tekintetes és Nagyságos Korm. Biztos Urak!

Méltóságoknak f. hó 21^{ről} költ azon tudósítását mellynél fogva Topánfalva környékében a közbátorságot tettelegesen még meg nem támadtatva lenni, annál fogva a katonaságnak Topánfalvára küldetése szükségét még fenn nem forogni jelentik, azonban kitörhető veszélyesebb mozgalmak elfojthatására nézve két század szélbeli székely katonaságot rendelkezésök alá küldetni kérnek, ezzel visszaírni kívántam: miszerint a fennebbi tudósítás első ágát tudomásul vettem, a mi pedig a kirendeltetni kért két század katonaságot illeti: erre nézve megtetetvén már a szükséges rendelés az iránt, hogy az Abrudmányán lévő másfél század erősítésül még egy és fél század szélbeli székely katonaság Abrudbányára elinduljon, azon eddig már útban lévő katonaságot megállítani anyival kevésbé lehet, mivel más helyről nyert hivatalos tudósítások szerint a lázzadási mozgalmok az egész havas vidéken Topánfalván látzanak összepontosulni egyébaránt is szükség esetében oly hirtelen katonaság oda nem érkezhettvén mellyeknél fogva ajánlom méltóságoknak, hogy a fennebbi három század katonasággal, annak célszerű elrendezése és elszállítása mellett úgy intézkedjenek, hogy szükség esetében annak erejét a maga helyén felhasználva a közcsendet és bátorságot biztosíthassák. Egyébaránt méltóságok munkásságokat nem csak az abrudbányai tanács által fel adott pontokra terjesszék ki, hanem azokra is mellyek az oláhság által az abrudbányai tanács ellen a kedélyek felingerlése tekintetéből elé adathatnának. Egyébaránt szokott tisztelettel maradok méltóságoknak elkötelezett szolgálja

Gróf Teleki József

*

Onorați și respectați domni comisari guberniali!

Am primit informația mărilor voastre, datată în 22 a lunii curente, conform *cărcia siguranța publică din jurul Câmpeniului nu este încă amenințată de violență*. De aceea mă anunțați că nu considerați necesară trimiterea armatei la Câmpeni. Solicitați, totuși, să vi se pună la proprie dispoziție două companii de grăniceri secui pentru înăbușirea unor eventuale mișcări mai periculoase ce pot să se declanșeze. Doresc să vă răspund, prin acesta, că am luat cunoștință de prima parte a raportului sus pomenit. În legătură cu cererea deplasării celor 2 companii de soldați în direcția enunțată am întreprins deja toate cele trebuincioase și anume: o companie și jumătate, staționată deja la Abrud, va fi întărită cu încă una și jumătate de grăniceri secui, care e pe punctul să pornească într-acolo; cei din urmă amintiți, aflați deja în marș, cu greu mai pot fi întorși din drum, mai ales că, potrivit altor informații oficiale parvenite din locuri diferite, mișcările răzvrătitoare tind a se

⁷⁸ Între actele aflate în dosarul anchetei, acest document figurează notat cu literele **b.b.**

centra la Câmpeni pentru întreaga zonă muntoasă. Altfel, în caz de nevoie, armata solicitată n-ar putea sosi rapid la fața locului. De aceea, propun Domniilor Voastre să luați măsuri pentru dispunerea și cazarea potrivită a celor 3 companii de soldați. În caz de necesitate, forța militară respectivă ar putea fi utilizată imediat în scopul menținerii liniștii publice și a siguranței generale. Se recomandă ca activitatea Mărilor Voastre să nu se rezume numai la chestiunile indicate de consiliul de la Abrud, ci să ia în considerare și cele reclamate de români împotriva acelorași consilieri abrudeni, cu referire directă la agitarea spiritelor. De altminteri rămân, cu stimă profundă, obligat supus al onorabilităților voastre.

Conte Teleki József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1649 E/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

80.

Cluj, 22 iunie 1848⁷⁹

Méltóságos és Nagyságos Fő Kormányi biztos Urak!

Címzett uraságtoknak eddigi munkálkodásuk folyamáról e folyó hó 20^{ről} 26. szám alatt hozzám intézett hivatalos jelentését tudomásul vevén: az annak végén nyilvánított azon kívánsátanak miszerént Topánfalvára és a környékbe még egy század katonasság a miatt szállíttassék, mivel Bisztrán egy újabb merény merült fel, az t.i. hogy szolgálja bíró Bisztrai József saját udvarában mintegy 500 láncsás néptömeg által ostromoltatva, mind e bizottság előtti megjelenéstől, mind pedig hivatalos működésében meggátoltatott, – eleget teendő, mai napon fő hadi kormányzó Bárány Puchner ő Nagy Méltóságát hivatalosan megtaláltam: miként az Abrudbányára már kirendelt egy század katonaságon kívül, még két századot, még pedig egyet Thordáról, a második székely ezeredből, a másodikat pedig vagy Szászsebesből vagy Károlyfejevárból sietőleg Topánfalvára és illetőleg Abrudbányára kirendelni, és azoknak parancsnokait, címzett Uraságtokkali egyetértésre utasítani ne terheltezzék, s remélem, hogy ezen felszólításomnak telyes sikere is leend.

Minélfogva címzett Uraságtoknak ezennel ajánlom, hogy ezen nem sokára oda érkezendő újabb katonai segedelemmel a veszélyes nép mozgalmokat csirájában megfojtani és a rendet és csendet visszaállítani ügyekezzenek, engemet az előforduló nevezetes eseményekről időről időre tudósítván.

Egyébaránt szokot tisztelettel s becsüléssel maradok

Méltóságoknak elkötelezett szolgálja

Kolosvártt Junius 22^{én} 1848.

Gróf Teleki József

⁷⁹ Punctul X la fel nu figurează în procesul verbal propriu-zis, dar este prezent în corpul de anexa și are strânsă legătură cu evenimentele menționate.

Către comisarii guberniali delegați la Abrud

Am luat la cunoștință conținutul raportului oficial în legătură cu mersul activității domniilor voastre de până la această dată, trimis mie, cu numărul 26 din ziua de 20 a acestei luni; el se referea la cerința exprimată în încheierea sa, ca să nu mai fie detașată o companie de soldați la Câmpeni și în împrejurimi, din cauza faptului că, la Abrud, a erupt o nouă rebeliune; respectiv că judele nobiliar Bisztrai József a fost asediat în propria sa curte de către o mulțime de circa 500 de lăncieri, fiind împiedicat atât să se prezinte în fața comisiei, cât și să-și desfășoare activitatea sa oficială; vă anunț că astăzi m-am adresat oficial Excelenței Sale Domnului Comandant Suprem, baron Puchner, cerându-i ca, în afara companiei de soldați care a fost deja trimisă la Abrud, să nu întârzie a detașa, de urgență, la Câmpeni și la Abrud încă alte două companii, respectiv una de la Turda, din regimentul al doilea secuiesc, iar a doua de la Sebeș sau de la Alba-Iulia; totodată, comandanților acestora să le ordone să conlucreze cu Domniile Voastre; am speranța că intervenția mea va avea și reușită deplină.

Ca atare, vă recomand Domniilor Voastre ca, prin acest nou ajutor militar care va sosi acolo în curând, să vă străduiți a înăbuși, în fașă, mișcările populare primejdioase și să restabiliți ordinea și liniștea, iar pe mine să mă înștiințați periodic despre întâmplările mai semnificative care vor interveni.

În rest rămân, cu stimă obișnuită, al Măriilor Voastre serv umil,

Cluj, 22 iunie 1848

Teleki József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848. Foto: 25886–25888.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr. nr. 1625/1848.

81.

Scărișoara, 23 iunie 1848⁸⁰

Tekintetes Királyi Ispány Úr!
Tellyes Bizadalmi Honfi Uram!

Szívet szaggató fájdalommal kentelenítetek s egyszersmind hivataloson tudósítani az már folyó holnapp 19^{kétől} mü nállunk történt reménytelen történeteket, következendőkben. Folyó holnapp 19^{ken} délután két óra tájba hegyeken völgyeken a tolvaj kiáltások nem csak Szkerisorán, hanem minden szomszédbeli faluinkban szünet nélkül hangozván, hogy minden ember fegyveresen az albaki határ *Petraisza* nevezetű havasra felszáljan mivel reánk

⁸⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **g-g-g**.

ostromozó ellenség üt be. Azon esethe egy óra s fél alatt csak Szkerisoráról, s Nyágráról az regulatlan szedett levő hegyeken völgyeken fekvő házaktól reménytelen hadi fegyverekkel Vutzu Dumitriun felyebb a hegyen tér helyen 367 sereg gyülekezet, már onnét minden hegyeken völgyeken láttzodott a seregnek gyűlése. Onnét edgy néhányan *Petraszára* mentek, valamennyi az az egy néhány haza tért velem. Amidőn is haza érkezvén csupán a házaim falait tanáltam, a feleségemet gyermekestől az erdőbe edgy kő szikla alatt, mindenemmel kaphadtam meg, és én is azon éjjel ott kéntelenittem meghálni s az házamból lévő el hordással károm is történt nem csak nekem, hanem másoknak is. Junius 20^{kán} jó reggel a fiamat a testvéremmel *Petraszára* küldöttem, hogy tiszta légyen a dolognak valóságáról; ottan semmi rosز hir nem volt. Junius 20^{kán} östve már alkanyatból, junius 21^{ki} napp déli 12 óráig szünet nélkül a tolvaj kiáltások, hegyeken völgyeken a lovas posták által hangoztak, hogy minden ember nagy felelet terhe alatt *La Gura Riurilor* rögtön fegyveresen megjelenjen mivel az ellenség Bisztrát, Topánfalvát felgyűjtották, és mindnyájokat karokba fogták. Rögtön írtóztató sereg is rohant *La Gura Riurilor* le. Én pedig folyó holnapp junius 21^{kén} a fiamat a testvéremmel Topánfalvára a tekintetes úrhoz azért küldöttem le, hogy tudositassam minden zenebona valóságáról. De ameddig a fiam a testvéremmel vissza tért volna nékem izzasztó fáradtságaim voltak. Mivel az *lapusti* lelkész Lázá Teodor, és *Felső Girdai* lelkész Morkán Teodor már érkeztek a seregekkel hozzám *Magurára*, de irtoztató fegyverekkel, lántsákkal, puskákkal, pistojokkal; én pediglen megakadályoztattam sorrendben katonai régulába vettem csak azért, hogy azért sereggel az írt lelkészekkel időt töltsék valameddig a fiam a tudositással haza jön, az írt lelkészek nagyon köszönettel voltak, hogy a sereget olly csillapításra hozhadtam mivel most mű lelkészek nagy gondokba s fáradtságokban vagyunk. Az seregnek öszvesége 647 személyből állott s még mint gyülekezet. Azomban posta érkezet a magyarországiaktól, hogy készek védelmünkre 3000^{ren} által jönni akiket a posták által vissza hátráltottam. Meg érkezvén a fiam a testvéremmel Topánfalváról s meg mondván, hogy az egész dologból semmi sincsen a sereg meg örvendezet. Hálákat adtak az Istennek és edgyszerre három ízben katonásan fegyvereiket kibocsátották, vivátokat kiáltván, hogy élyen ő felsége egész familiája, a hon és minden jó erköltsű előljáiroink. Annak utánna megtudván, hogy az egész járásunkbéli tiszteinkből csak a tekintetes kir. ispány és tekintetes valdshafer Pataki Pál urak vadnak Topánfalván. Az egész sereg fent szoval az protestálták én előttem, és meg kértek hogy tisztán írjam meg a Tekintetes uraknak, hogy a legalázatosabb tiszteleti köszönöttel vadnak a Tekintetes Urakhoz, hogy mint igazi honfi és előljáró urak a járásból ki nem mozdultanak, mivel ők sem Ő Felsége Szentséges Uralkodó Fejedelmünk, sem uraság, sem a honn ellenn nem támotak, hanem Ő Felségiért és a Honért készek vért ontani s dominiumunkat minden veszéltől védelmezni. Ez az szépp, hogy semmi nemű káronkodásokat nem tettek, egyik a másnak kárt nem tettek, s most minnyájan a leg nagyobb csendességben vadnak. Annál fogva tudositom a tekintetes urat, hogy tudosítsa az abrudi tekintetes magistrátust is, és minden némű előljárokat, hogy itten semmi lázastás nincsen, nem is mennek ki a dominiumból csupán csak ha őket valami ellenség támadná, akkor készek magokat védelmezni. Légyen ollyan szives, hogy minyájokat tudosítsa, hogy részünkről féltőbe ne legyenek, mivel ha én leg kisebb

valami lázastást, serkendülést érzének, de valóságost töstént, nem csak a tekintetes királyi ispánságott, hanem az Abrudbányai tekintetes magistratust is rögtön hivataloson éjjel nappal tudósítani el nem mulatom. 1000 jókat, áldásokat kívánva vagyok a tekintetes Kir. Ispány urnak hüséges jó erkölcsü honfia

Költ Szkerisorán, junius 23^{kán} 1848.

Veress Péter
görög n. e. vallásu lelkész

*

Onorate domnule şpan regal!
Domnule patriot confident deplin!

Cu inima zdrobită de durere mă simt obligat să vă înştiinţez oficial, în cele ce urmează, despre evenimentele disperate petrecute aici la noi, în 19 a lunii curente.

În după amiaza zilei de 19 a lunii în curs, către orele 2, am auzit nu numai la Scărişoara, ci şi în toate satele învecinate, strigăte neîntrerupte despre tâlhari veniţi de peste munţi şi văi; ele îndemneau pe fiecare om să se refugieze înarmat dinaintea duşmanului care, pe muntele numit *Pietroasa*, aflat în hotarul Albacului, putea să ne atace şi să ne asedieze. Într-un răstimp de o oră şi jumătate, în conjunctura creată dinspre casele aşezate pe munţii şi văile de către Scărişoara şi Neagra, se adunaseră spre vârful muntelui un număr de 367 persoane înarmate de luptă sub conducerea lui Dumitru Vuţu. Aceiaşi mobilizare s-a observat, cu prisosinţă, pretutindeni în munţii şi văile înconjurătoare. O parte din cei adunaţi au urcat pe *Pietroasa* iar alţii s-au reîntors cu mine acasă. Sosind acasă am aflat doar zidurile clădirii, soţia şi copiii fiind retraşi în pădure şi ascunşi în dosul unei stânci. Văzând aceasta, am fost nevoit să mă ascund şi eu peste noapte şi să încerc să duc cu mine toate cele rămase în casă. Cu acest prilej am avut parte de multe pagube, la fel ca mulţi alţii. În dimineaţa zilei de 20 iunie mi-am trimis băiatul şi fratele la *Pietroasa*, ca să se edifice asupra realităţii date, fiindcă de acolo îmi parveneau veşti rele. De la lăsarea serii, în 20 iunie şi până la orele 10 ale prânzului din ziua de 21 iunie, s-au auzit încontinuu strigăte privind tâlharii, răspândite peste munţi şi văi de către emisari călări, pentru ca fiecare om, pe propria răspundere, să se retraga urgent şi înarmat la *Gura Răurilor*, fiindcă duşmanul a incendiat Bistra şi Câmpeniul, trecând totul prin foc şi sabie. Ca urmare, o mulţime s-a deplasat, degrabă, la *Gura Răurilor*. Eu i-am trimis pe fiul şi pe fratele nostru, în ziua de 21 iunie a lunii curente, la onorabilul domn spre a-l informa despre realitatea tumultoasă. Dar până ce fiul şi fratele meu s-au reîntors am trecut prin momente apăsătoare. Între timp, preotul Teodor Laza din *Lăpuşti* şi preotul Toader Morcan din *Gârda de Sus* au sosit la Măgura cu oamenii lor înarmaţi cu arme înspăimântătoare, cu lănci şi puşti. Am împiedicat utilizarea puştilor în serie şi am adoptat regula militară a amânării plecării oamenilor şi a preoţilor amintiţi cu scopul de a trage de timp, până când trebuia să sosească acasă fiul meu cu înştiinţarea aşteptată. În tot acest timp, numiţii preoţi s-au arătat deosebit de recunoscători, fiindcă am izbutit să domolesc elanul războinic. Datorită acestui fapt, noi preoţii suntem foarte preocupaţi şi obosiţi. Cei adunaţi au ajuns, la un

moment dat, la 647 persoane și continuau să sosească și alții. După un timp ne-a parvenit vestea că cei din Ungaria ar fi gata să ne ajute, trimițându-ne, în apărare, 3.000 oameni. Gestul l-am refuzat prin intermediul emisarilor vestitori. Reîntorcându-se fiul și fratele meu de la Câmpeni au confirmat netemeinicia zvonului în cauză. Cei prezenți s-au bucurat și au mulțumit Celui de Sus, înălțând armele de trei ori și strigând „Vivat”, adică să trăiască familia imperială și toți dregătorii cinstiți ai patriei. Apoi am aflat că, din întreaga funcționărie locală doar onorabilul domn șpan regal și prea măritul supraveghetor al pădurii pe nume Pataki Pál au rămas la Câmpeni¹. Față de fuga celorlalți funcționari, mulțimea a protestat cu tărie în fața mea și m-au rugat să comunic în mod clar Ilustrității Voastre, Domnule, că vor rămâne cu cea mai supusă stimă recunoscătoare față de Ilustritățile Voastre întrucât, în calitate de adevărați dregători și patrioți, nu ați dat bir cu fugiții. Aceasta cu atât mai mult cu cât nu s-a intenționat să se atenteze nici la persoana preamărită a stăpânului domnitor, nici la integritatea proprietății sale și a patriei. Cei prezenți au fost și sunt mereu gata să se sacrifice pentru împărat și țară, să-l apere pe domnitorul nostru de orice fel de pericol. A fost frumos că nu s-au înjurat reciproc, că nu au pricinuit stricăciuni, iar acum se găsesc cu toții în cea mai deplină ordine și liniște. De aceea îl înștiințez pe binevoitorul domn să-l informeze și pe respectabilul magistrat din Abrud, ca și pe alți funcționari, că aici nu este vorba de vreo răzvrătire. De asemenea, că nu se va ieși din limitele teritoriului domeniului decât în cazul în care vom fi atacați de către dușmani. Și atunci, ca atare, vom fi gata să ne apărăm. Fiți, așadar, amabil să vestiți tuturor să nu se teamă din pricina noastră. În momentul în care eu aș afla de cea mai neînsemnată intenție de răzmeriță, nu aș ezita nicio clipă să vă aduc la cunoștință degrabă, în mod real și oficial, zi și noapte, atât Dvs., onorabil jude regal, cât și măritului Magistrat din Abrud.

De 1000 ori fiți binecuvântați. Rămân credincios și virtuos patriot al onorabilului domn șpan regesc.

Datat la Scărișoara, în 23 iunie 1848.

Petru Vereș,
preot ortodox

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

82.

Cluj, 23 iunie 1848⁸¹

Nemes Thorda megye fő ispányának

Méltóságodnak a lupsai járásban tév utra vezetett több helységek lakossainak veszélyes lázzadó mozgalmairól szóló és folyó hó 22^{ről} 606 szám alatt költ tudósítására annak záratékai vissza rekesztése mellett, Méltóságodat arra kívántam figyelmeztetni, hogy ezen álhírek által felbujtott csoportok Topánfalva felé vonulván, ennek környékén, nevezetesen pedig Abrudbányán nem csak

⁸¹ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

kormányászéki bizotmány munkálodván, hanem ez tetemes katona erővel levén ellátva, a Lupsai vidékre új katonát küldeni szükségesnek nem látom; óhajtható azonban, hogy az illető járásbeli szolgabíró a leg éberebb figyelemmel legyen, a lakosság további mozgásairól méltóságodat tudósítsa, mert azon esetre, ha a közbátorság még tovább is veszélyeztetve lenne ezen vidékben, akármilyen nehéz volna is, gondoskodnám arról, hogy ide katonaság küldessék.

Kolosv. Junius 23. 1848.

*

Comitelui suprem al nobilului comitat Turda

Vă înapoiez raportul Domniei Voastre, întocmit în 22 a lunii curente sub nr. 606, împreună cu anexele, despre mișcările revoluționare periculoase ale locuitorilor mai multor localități din plasa Lupșa induși în eroare. Am fost atenționat, totodată, că grupuri instigate de știrile false s-au îndreptat spre Câmpeni. Vă informez că, în apropierea acestei localități, mai precis la Abrud, își desfășoară activitatea o comisie gubernială, căreia i s-a pus la dispoziție o forță militară substanțială. De aceea nu consider necesară trimiterea unei noi unități militare în ținutul Lupșei. Este însă de dorit ca judele nobiliar al plășii respective să fie foarte vigilent și să vă informeze despre orice mișcări ulterioare ale localnicilor. Totuși, în eventualitatea că siguranța publică din acest ținut ar fi periclitată în continuare, oricât de greu ar fi, m-aș îngriji de trimiterea armatei acolo.

Cluj, 23 iunie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1652.E/1848. Foto: 25747–25748.

83.

Abrud, 24 iunie 1848⁸²

Nagy Méltóságú Gróf, Fő Kormányzó Úr
Kegyelmes Urunk!

Folyó hó 22^{ről} 1625 Eln.szám alatt hozzánk intézni méltóztatott kegyes rendeletére Nagy Méltóságodnak, melybe véllünk tudatni méltóztatott, hogy folyó hó 20^{ről} 26 szám alatt tett alázatos felterjesztésünk következtében az Abrudbányára rendelt, és már itten lévő katonaságon kívül még két század Topánfalvára, s illetőleg Abrudbányára rendeltetett, f. hó 21^{ről} tett alázatos jelentésünkre hivatkozva – mely jelentésünknek elküldése után esett tudtunkra, hogy azon napot megelőző éjjel Topánfalván s környékén a harangok fére verésével a vidéki oláhság megint felköltetett nem csak, hanem Jánk Avrámnek kezünk között lévő egy írása által a

⁸² Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Zaránd megyei szomszéd Bléseny nevű helység a segedelem adásra felszollíttatott, Bulzesd nevű helység pedig tetteles részt is vett a fölkelésben –, sőt ezen láрма és felkelés Offenbányára és annak vidékére is elterjedett, hol egy Moga nevű jegyző a lakosokat felfegyvereztette, s a mint állítatik, maga iránti engedelmisségre fel is eskette -tisztelettel jelentjük Nagy Méltóságodnak, hogy Alsó Fehér vgye fő ispányához mlgos.B. Bánfy Miklós úrhoz intézett hivatalos megtanálásunk következtében, a mellénk rendeltetni kért megyei kerületi tiszt fő bíró Benedek József úr, tegnap ide meg érkezvén, legottan valamint a topánfalvi kerületben bujtogató Jánk Abrahám és segéd társainak, – úgy az offenbányai vidékben is bujtogató Moga József nevű, helység notariussának ide helybe a biztosság eleibe béidézése iránt az intézkedés meg tétetett, kik is itten megjelenvén, a már itten lévő katonaság segedelmével azonnal le fognak tartóztatani; mivel azonba, azon esetbe, ha t.i. az ide idézett bujtogatók megjeleneni nem akarnának, őket – mint rémitő csendháborítókat és bujtogatókat fegyveres erővel is befogatni kötelességünkbe áll egyfelől – de másfelől: az ezen órában hozzánk érkezett, elfogott tulajdon leveléből említett Moga Józsefnek és a Topánfalváról kapott hiteles tudósításokból telyesen megvagyunk győződve, hogy az offenbányai nép a topánfalvi vidékiekkel együtt roppant nagy számmal felfegyverkezve a kitörés pontján áll, mely nagyszerű és veszélyel fenyegető mozgalmak miatt járásbéli szolgabíró Bisztrai József elméjében megis zavarodott. Alázatos tisztelettel esedezünk Nagy Méltóságodnak: hogy mivel a szükség esete már valóban nagy, és sürgetőleg katonaságot elkerülhetetlenül kíván, azon két századnak, két kissebbszerű álgyuval és ahoz megkívántató személyzettel és szerekkel ide, rendelkezésünk alá, haladék nélküli kiszállása iránt kegyesen intézkedni, és minket az iránt utasítani méltóztasson. Magunkat egyéb aránt Nagy Méltóságodnak úri kegyeibe alázatosan ajánlva, alázatos tisztelettel maradtunk

alázatos szolgálai

Abrudbányán Sz.Iván hó 24^{én} 1848ba

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János

K.Bányásztanácsos és Igazgató

Némethy János

Fő Korm. Titoknok

ki rendelt biztosok

*

Mărite Conte Guvernator,
Milostivul nostru Domn!

La milostivul ordin al Măriei Voastre, pe care ați binevoit să ni-l trimiteți în luna în curs, pe data de 22, sub nr. 1625 E și prin care ați mai binevoit să ne

înștiințați că, în urma umilei noastre adrese cu nr. 26 din data de 20 a lunii în curs, în afara soldaților dispuși la Abrud și deja aflați aici, ați mai ordonat încă 2 companii la Câmpeni, respectiv la Abrud și, referitor la umila noastră adresă din data de 21 a lunii în curs – după trimiterea ei am aflat că, în noaptea de dinaintea acelei zile, la Câmpeni și în împrejurimi, prin baterea clopotelor, nu doar românii din ținut s-au ridicat din nou, ci și, printr-un înscris al lui Avram Iancu, aflat în mâna noastră, localitatea vecină Blăjeni din comitatul Zarand a fost solicitată să dea ajutor; localitatea Bulzești a participat factual la revoltă, mai mult, acest zgomot și această revoltă s-a extins și la Baia de Arieș și în ținuturile din jur unde un notar pe nume Moga i-a înarmat pe locuitori și, precum se spune, i-a și pus să-i jure supunere – cu stimă anunțăm pe Măria Voastră că, în urma înștiințării oficiale pe care am trimis-o Măriei Sale, Domnului Bánffy Miklós, comite suprem al comitatului Alba de Jos, că domnul Benedek József, prim-jude și dregător comitatens, cerut să fie dispus lângă noi, sosind ieri, a ordonat imediat citarea aici, în fața comisiei, atât a agitatorului Avram Iancu din districtul Câmpeni, respectiv a ajutoarelor sale, cât și a agitatorului din ținutul Baia de Arieș, a notarului din localitate, pe nume Iosif Moga.

Când vor sosi aici, cu ajutorul soldaților, aceștia îndată vor fi arestați. În cazul în care agitatorii citați aici nu vor vrea să vină, pe aceștia va sta în obligația noastră să-i arestăm cu forță armată, în calitatea lor de agitatori și teribili tulburatori ai liniștii; iar, pe de altă parte, suntem convinși pe deplin din înștiințările credibile primite de la Câmpeni, respectiv din scrisoarea trimisă amintitului Iosif Moga, sosită la noi în această oră prin prinderea celui ce o avea, că populația din Baia de Arieș, împreună cu cei din ținutul Câmpeniului, începând să se înarmeze, în număr mare sunt pe punctul de a se răscula, iar, din cauza mișcărilor de amploare și amenințătoare, prim-judele de plasă Bisztrai József și-a pierdut mințile.

Cu umilă stimă rugăm pe Măria Voastră că, întrucât nevoia este cu adevărat mare, cerând grabnic prezența indispensabilă a soldaților, acele două companii cu două tunuri mai mici, cu personalul și anexele corespunzătoare, sub ordinul nostru, să dispuneți fără întârziere să ajungă cât mai repede și să ne învredniciți să ne informați în legătură cu aceasta.

Punându-ne cu umilință, în grija Măriei Voastre, cu aceiași umilă stimă rămânem smeriți ai Domniei Voastre

Consilier gubernial

Kozma Pál

Nemegyei M. János

Director și consilier montanistic

Némethi János

Secretar gubernial

Comisari detașați

Abrud, 24 iunie 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1674 E /1848.

Abrud-Sat, 24 iunie 1848⁸³

A folyó 1848^{ki} év Junius 24^{én} Abrudfalván vármegyei bíró Bigyigutz Sándor házánál tartatott

Szelid Vallomás

1^{ször} Kinek hívnak? Hová való vagy hány éves – micsoda vallású házas e vagy nőtelen?

Engem hívnak Morkos Györgynek, vagyok Felső Vidrai – 55 éves – disunitus – házos és gyermekes.

2^{or} Miért vagy előnkbe állítva?

Úgy tudom, hogy azért állítottam elő, hogy ezelőtt két hetekkel a halmágyi vásárra menvén útközben tanácskoztam egy topánfalvi Monuly nevű esmerős emberrel, kivelis útközbe beszédbe eredvén, kérdeztem hogy hogy járt a topánfalvi vásár? Melyre ő azt felelte, hogy nagyon közepes vásár volt, de a vásár alkalmával egy rendkívülli eset történt Topánfalván, mert a Jánk Alexandru fia Avramutz a vásár közepébe egy magos helyre fel álván, onnan beszédet tartott a néphez, melynek tartalma az volt: hogy minden oláh magának fegyvert szerezvén, és készülvén, tartsa házánál és a közelgető szombaton Topánfalvára fegyveresen gyűljenek össze. Én másnap Halmágyon Felső Vidrai Kriszte Teodorral találkozván, a fennebb elő soroltakat neki szóról szóra elősoroltam, amellyeket ő amint értésemre esett a halmágyi vásárba többeknek beszélvén, ottan letartóztatott.

3^{or} Kriszte Teodor a maga vallomása szerint tölled nemcsak azokat hallotta, amiket te fennebb elő számláltál, hogy a kitűzött szombaton össze gyűlendő fegyveres nép minden igaz ok nélkül gyűljen össze, – hanem arra a célra, hogy akkor minden nadrágos embert meg öljenek, vald meg igazán ha azokat neki mondottad, mert különben ő néked szemedbe is meg fogja ezeket mondani.

Én a fennebb elősoroltaknál semmit többet Krisztja Teodornak nem mondtam, azonban lehet hogy ő a töllem hallottakat többekkelis pótolta.

4^{or} Hát ezen általad elé soroltaknak letté valami eredménye vagy következése?

Annyi eredménnyit az általam mondtaknak tudom, hogy nem szombaton hanem hétfőn majd minden harangokat fère vervén, rengeteg fegyveres nép tódult ki a hegyekre, azon ürügy alatt, hogy idegen katonák és székelyek ütöttek volna bé, Magyarország felől prédára – magamis lá Gyalu Gójestyilor m.e. négyszáz csomóból álló nép tömeg közt lévén, láttam szememmel több oldalakon és hegyeken roppant nép tömeget fegyveresen össze gyűlve, és egy az albaki oldal felől álló néptömeg közül jött felénk egy fegyveres ember nagyon elfáradva és izzadva, de akit nem esmertem, és az nekünk azt beszélette, hogy Álbákon béüött volna mint egy két ezer székely akikis ott a falukba bé is telepedtek, – ezt halván én egy nehányod magammal haza jöttem; de a többi nép tömeg mind ott maradt

⁸³ Acest act, care reprezintă intrerogarea fără forță a lui Gheorghe Mărchuș, nu se află printre celelalte interogări prezente în cadrul procesului verbal propriu-zis, deși, în cadrul dosarului, figurează sub literale k.k..

egészen másnap reggelig, míg azt halván, hogy az egész hír csak költemény és nincsen semmi – haza mentek – de ezen csendesség csak aznap estvig tartott, akkor megint az emberek nagy harang félreverést és zajgást halván, közüllünk négyen u.m. Idősebb Jánk Avrám – Jánk Alexandru, Popa Juon Gombos, és Zsugya Juon Pandur kimenvén, hogy az újabb zajgásnak és öszvejövetelnek okát megtudnák – akik is vissza jöven azt mondták, hogy nekik ponori gornyik, kinek nevét nem tudom, azt beszélte volna, hogy a szolga bíró parancsolatjából hív minden embert öszve, hogy más nap u.m. szeredán reggel minden ember fegyveresen gyűljen öszve Topánfalvára la Gura Riului, akikől is írásbeli rendeletet kérvén a fenn meg nevezett emberek, azt felelte hogy neki írása nincsen, de neki szemtől szembe adta a szolga bíró azon parancsolatot – azonba amind értettük a Tkts. szolga bíró úr otthon sem volt, de mégis ezen gornyik általi öszve hívásnak az a következése lett, hogy a ki tűzött szeredai határ időre roppant nép tömeg gyűlt öszve Topánfalvára la Gura Riului nevű helyen pedig id. Jank Avrám egy néhány csoportnak meg magyarázván hogy az egész dolog semmi, többek vissza térített.

*

Declarație luată în mod pașnic

la Abrud, în data de 24 iunie 1848, la casa lui Alexandru Bidiguț

1. Cum te cheamă? De unde ești? Câți ani ai? De ce religie ești? ești căsătorit sau nu?

Mă cheamă Gheorghe Marchiș, sunt din Vidra de Sus, am 55 de ani – sunt ortodox, căsătorit și am copii.

2. De ce ești convocat în fața noastră?

Așa știu că am fost convocat, fiindcă acum două săptămâni, mergând la târgul de la Hălmagiu, în drum, m-am întâlnit cu un cunoscut de la Câmpeni, numit Monui, cu care am început să discut; l-am întrebat cum a decurs târgul de la Câmpeni; el mi-a răspuns că a fost unul relativ mijlociu; însă, cu ocazia târgului la Câmpeni, a avut loc un eveniment extraordinar; băiatul lui Alexandru Iancu, Avrămuț, s-a urcat pe un loc înalt în mijlocul târgului de unde a ținut o cuvântare către popor; conținutul ei a fost: că fiecare român să-și procure și să-și confecționeze arme, pe care să le țină acasă, iar în sâmbăta viitoare să se adune înarmați la Câmpeni; în ziua următoare, întâlnindu-mă la Hălmagiu cu Teodor Cristea din Vidra de Sus, i-am relatat, cuvânt de cuvânt, cele spuse mai sus; precum am aflat, toate acestea el le-a povestit mai multora la târgul de la Hălmagiu unde a fost arestat.

3. Conform mărturisirii sale, Teodor Cristea a auzit de la tine nu numai cele ce le-ai amintit și anume că, în sâmbăta fixată, să se adune cu toți înarmați, dar nu fără un anumit scop, ci cu intenția de a-i omori pe cei ce poartă pantaloni; recunoaște sincer că tu i-ai spus acest lucru; altfel, acesta îți va spune în față.

Eu, în afara celor menționate, nimic în plus nu i-am spus lui Teodor Cristea; probabil însă că el a mai completat cele auzite de la mine.

4. Dar cele enumerate de tine au avut ceva rezultat sau consecințe?

Știu că nu sâmbătă, ci luni, toate clopotele au fost trase într-o dungă și o mulțime înarmată s-a revărsat pe munți pe motivul că, dinspre Ungaria, ar fi năvălit soldați străini și soldați secui ca să jefuiască; eu însumi m-am aflat pe Dealul Goieștilor într-un grup cam de vreo 400 de oameni; am văzut cu ochii mei adunată, în toate direcțiile de pe munți, o mulțime de oameni înarmați; din mulțimea adunată, din partea Albacului, s-a îndreptat spre noi un om foarte obosit și transpirat pe care însă nu l-am cunoscut; el ne-a povestit că, la Albac, au năvălit circa două mii de secui care s-au și stabilit în sat; zinzind eu acestea, cu încă câțiva am venit acasă; dar restul mulțimii a rămas acolo până dimineața următoare când am aflat că totul a fost doar un zvon, fără nicio bază; de aceea s-au dus toți acasă; liniștea a ținut însă numai până în seara zilei respective când oamenii au auzit din nou gălăgie și tragerea clopotelor într-o dungă; atunci patru dintre noi, adică Avram Iancu, Alexandru Iancu-senior, popa Iuon Gomboș și Iugia Iuon Pandur s-au deplasat să afle cauza noii gălăgii și adunări; întorcându-se, s-au referit la gornicul din Ponor al cărui nume nu-l știu; de la el ar fi aflat ordinul judeului nobiliar de a-i convoca pe toți în ziua următoare; adică miercuri dimineața, toți oamenii să se adune înarmați la Câmpeni, la Gura Râului; oamenii sus amintiți i-au cerut gornicului un ordin scris; acesta, însă, le-a răspuns că nu posedă așa ceva; totuși, el ar fi primit acel ordin personal de la judele nobiliar; precum am înțeles însă d-l jude nobiliar nici n-a fost acasă; convocarea făcută de gornic a avut ca rezultat aceea că, la data fixată, pe miercuri la Câmpeni, în locul numit Gura Râului, s-a adunat o mulțime de oameni; după ce Avram Iancu senior [sic!], ne-a explicat câtorva grupuri că nu este vorba dedre nimic adevărat, ne-am întors acasă.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29975–39978.

85.

Abrud-Sat, 25 iunie 1848⁸⁴

Fordította kerpenyesi oláh pap Fodor levelének

Leg Kedvesebb Barátom!

Minekutána bé jövék a városba és annyi rozsz beszédekert halék Jánku Ur felett – azért, hogy az oláhokak felfegyverkeztette, ötlet akarják el csipni s el veszteti – még ehez hozzá adatatván a kedden este volt irtózás is, melly a harangok csengetése által történt s.a.t. melyről azt mondgyák, hogy kinyomozás léend s.a.t. – Azomba minthogy azon dologból valami helytelenül lett legyen, én pediglen tudás végett írok, hogy igazoljátok, mert kedden este menekutánna magok felől nagy szájjal egy kiabálni kezdett, “*hogy minden ember fel fegyverkezzen s Topánfalvára siessen,*

⁸⁴ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **d.d.d.** și reprezintă o scrisoare adresată de preotul Nicolae Fodor din Cărpiniș prietenului său, preotul Patița Ioan din Câmpeni. Actul este format din scrisoarea redactată, inițial, în limba română, precum și din traducerea ei de epocă, în limba maghiară. Documentul în sine este datat 13 iunie 1848 stil vechi. În stil nou corespunde datei de 25 iunie 1848.

mivel az orozók és s.t. meg érkeztek s mindeneket el orozni akarják” – mű nállunk kezdettek azután utánna többen megjeZést tenni kiabálván – de az harangokhoz is nyúltak hírünk nélkül, melyeket fére is vertek vagy néhányszor – míg el tiltattam, hogy lármát ne kövessenek, addig míg tudósítást nem kapunk írásba, hogy vagyone valami szerencsétlenség vagy sem? melyre meg haragudván réám, hogy miért nem engedem azt, hogy az harangokkal azt tegyék, mondván, hogy az harangok nem az enyimek, hanem a falué. Azomba én őket vigasztalni akarván azt mondtam: “na menyetek Topánfalvára közölötök négyen, s hozzatok írást s azután el eresztlek azt tenni – de én is kormányozni fogok s titeket arra utasítani, hogy mit kell követelni”. El mentek és ki tuggya mikor éjtzaka hoztak két cédulácskát írva – én éjtzaka nem olvastam annyival inkább, mert azt mondták, hogy semmi ellenséget nem láttak, hanem újból lefeküdtem, mert tüzem bé volt oltva. – Reggel minek előtte fel keltem volna, lóháton kiabál valaki le a vízről, miszerint sietnék le menni, én mosdotlanul sietvén, hogy lássam, mi légyen? tudniillik Antal az hajDú azt mongya, hogy a Commissariusoktól le küldetett, miszerént tudakolná meg, hogy mi lett légyen a múlt estvi harangoknak féreverésének oda, mert az egész város és minden tiszték nem alhattak – arról raportat aggyunk? Mük azt feleltünk, hogy Topánfalva felől jött az a hír s kiabálás némely ellenségekről, kik benünket eltapadni akarnának. Azomba hírt hoztak, hogy Topánfalvára nem érkeztek, és így az emberek most békeségbe vannak. Kérdezett pedig nem jött e valami tudósítás Topánfalváról? Azt feleltem, de jött ugyan az éjtzaka, de nem olvastam el, mert tüzem nem vala; jól mondgya azokat el kell vinnem a Commissariusokhoz hogy meg lássák. “Azomba míg azok után küldeni fog, jöjjön s Lelkész Bálintal irjanak, micsoda állapotban állanak itten az emberek? Jól mondván, Bálintal az íráshoz fogtunk – azt írjuk, hogy az emberek nyugalomba vannak. De azt is, hogy Topánfalváról kapott tudósításokat fel küldgyük, s mikor azokkal hazonnal el érkezik olvasok egyet, melybe a vagyon, hogy az harangokat férje verjük s felfegyverkeztetve Topánfalvára sietnénk, mert a veszedelem közeledik s.a.t. – adgyunk tudtára más faluknak is, mert hírül jött, hogy ellenségek érkeznek Dobrin nevű havas felől s értekezünk és kérjük a Generálistól fegyvereket s puskaport s.t. Mindkettőbe vala Jánk Ügyvéd aláírása. Most gondolhatz, hogy velle nem tehattük azt, hogy fel ne küdhetyük. Későbbben szeredán más jött Korkés Nyikolájától, hogy minden embernek hírdessük, miszerént Jannának békeségbe, mert valóságra jött, hogy valami koholmányok lettek volna valakitől, mellyek által gyalázatot és ijedséget akart csinálni, de nincs semmi, hanem minden ember mennyen dolgára, eztet hogy azon két roszt írást megjobbítsuk fel küdtem, hozzá adván mű is, mert most békeség van s.t. Azomba eztet másolatba l^{ör}, hogy maradjon mi volt, mert a magyar koholta s.t. 2^{ör} Jánkut is bé tettem melly által mutassuk, hogy ő is csendeséget és békeséget hirdet-azomba csak veszedelem idején fegyvereket s.t. Bátyám maga tudhattya, mert én halván, hogy a Fő Bíró Úr Benedek Topánfalvára le mennyen tám meg vizsgálás végett, meg írtam, hogy magatakat alkalmaztathassátok. Vagyok hív barátod

Abrudfalva, Június 13^{án} 1848

Fodor

Prețuite prietene!

După ce venii din oraș și auzii atâtea clevetiri î[m]potriva d[omnului] lancul, căci pentru c-au înarmat pe rom[âni] vor să-l prinză, dar și [să-l] piarză, mai adăugându-să și spaima de marți seara, prin baterea clopotelor ș.a., pentru care zic a să face cercetare și c[elelalte], deci, fiindcă oarece au fost [a] fi lucru acela, nu pe cale bună, și eu pentru știință scriu ca să îndreptați, căci marți seara, după ce au început de cătră D-voastră a striga în gura mare unul *“ca să să înarme tot omul și să grăbească la Câmpeni, că hoții s.c. au sosit să jefuiască etc.* Pe la noi au început apoi după [aceleia] mai mulți a face spaimă strigând, ba și la clopote au fost și ajuns fără de știrea noastră au și troncănit de câteva ori, până ce i-am oprit să nu facă larmă, până ce vom căpăta în scris înștiințare, de iaste primejdie au ba. Pentru care mâniindu-să asupra-mi că nu-i las să mai facă cu clopotele, zicând că nu-s clopotele a mele, ci a satului, deci, ca să-i mângâi, le-am zis, noa duceți-vă la Câmpeni 4 inși și aduceți scrisoare. Apoi vă slobod a face, ba și eu voi îndrepta că ce trăbue urmat. S-au dus și cine știe când noaptea ne-au adus 2 Țidulule scrise. Eu noaptea nu le-am cetit, mai ales dacă-mi spusără că n-au văzut nemică de protivnici. Ci iar m-am culcat, căci și focul era stins. Dimineața până a mă scula, strigă oarecine călări de la vale, să grăbesc a merge în jos. Eu încă nespălat și grăbesc să văz ce iaste? Adecă haiducul Anton spune că-i trimis de comisari să știe ce au fost pricina seara de s-au bătut clopotele de tot orașul și domnii n-au dormit. Să dăm raport! Noi am spus că de cătră Câmpeni s-au făcut veaste și strigare că oarece protivnici ar vrea să ne calce. Însă ne-au adus [vestea] că doară n-ar fi sosit în Câmpeni. Și așa, oamenii-s în pace acuma. Au întrebat, dară n-au venit ceva înștiințări de la Câmpeni? I-am răspuns, ba au venit astă noapte, dară nu le-am cetit, căci n-aveam foc. Bine zice, acelea trăbue să le duc la comisari să le vadă zice – Însă până vei trimite după iele, vino de scrieți, cu popa Balinth, în ce stare stau acuma pe aici oamenii. Bine zic. Și ne apucăm de scris cu Balinth. Scriem că oamenii s-au așezat. Dară și aceea că trimitem înștiințările de la Câmpeni. Când sosește cu iele de acasă, cetesc una în care stă *că să batem clopotele în dungă și armați, să grăbim la Câmpeni, că primejdia să apropie s.c., că să grăbim a merge armați la Câmpeni, să dăm știre și la alte sate că au venit potrivnicii pe la Dobric, vin și să ne înțelegem ca să cerem de la generalul arme și prav ș.c.; într-amândouă, iscălit: lancu, procurator*”. Acum poți gândi că nu puturăm, cu el de față, face să nu le trimitem în sus. Mai târziu, miercuri, au venit alta de la Corcheș Nicolae: *să spunem la toți oamenii să fie în pace, căci s-au adevărit a fi fost niște scornituri de la oarecine să facă hulă și spaimă, dar nu-i nemică. Ci meargă tot omul la lucrul său.* Aceasta, ca să tocmim pe cele 2 reale, iar o am trimes, mai adăugând și noi că-i acuma pace ș.c., 1. Însă aceasta copie, ca să rămăe ce era, că ungur au scornit ș.a., 2-lea. Am pus și pe lanc ca să arătăm că și dânsul vestește pace, liniște, însă numai în timp de pericol [se referă la] arme ș. c. 1.

Frate! D-ta poți ști că eu auzind că d[omnul] fibirău vorn[icul] Benedek, vine la Câmp[eni]; doar spre cercetare am scris, să vă știți acomoda

Abrud, 13 iunie 1848.

Sunt credincios amic,

Fodor

Aiud, 25 iunie 1848⁸⁵

Méltóságos Gróf Úr!
Kegyelmes Uram!

Leg elébb is fogadja el Excellentiád e megye kormányára lett kineveztetésem körül tanúsított kegyelme miatt őszinte hálámat, igyekezni fogok telyes erőmből elől-járóim bizalmát meg érdemelni és a közügyet úgy szellemi, mint anyagi jóllétem feláldozásával is, a lehetőségig helyesen végezni, mind végig csak a célt és nem személyes érdekeimet kívánván tekintetebe venni. Mely kitérés miatt bocsánatért könyörögve, sietek jelenteni, hogy az Offenbányán és az ezen uradalomhoz tartozó 5 helységekbe jegyzőskedő Moga Josef, a topánfalvi ellenőr Moga Demeter testvére, krakkai birtokos Beregszászi Józsefhez valami pénzt küldvén tennap le, az embernél Beregszászi megpillantotta az ide zárt két levelet melyek közül az egyik szoll főbíró Benedek Józsefnek, kinél ezen Moga József szolgált vala, a másik pedig egy már régóta gyanúba vett sárdi oláh nemes, hasonlólág kétes maga-viseletű fiának, Pap Nyikulájnak; hosszabb csalogatás után sikerült Beregszászinak mind a két levelet kezére keríteni, melyek a maga idejébe vádlevél helyett szolgálhatnak egyenesen. Ezen adatok kézhez kapása után még tennap rögtön írtam Kolosvárra Grois, és Tordára Kemény Farkashoz, továbbá hiteles másolatba fel küldöttem még éjszaka mind a két levelet a Fő Kormányszéki biztosok mellett levő járásbeli főbíró Benedek Józsefnek, azon kérés és meg hagyással, hogy a hozzá intézett levél nyomán magához hívatván ezen lázszasztót, fogassa el. Ezen lépéseket mint privátus tettem, de az illetők mind e mellett a mit lehet meg fognak tenni, és ez okon nem küldém ez aláztos jelentésem gyorspostán. Különben törvényhatóságomba, a most érdekllett széles kiterjedésű havasos vidéken kívül, tűrhető csendesség van, csak hogy – a mi a jövőndőt tekintve elég rossz – a gazdaság folytatása csak nem telyesen fenn akadt, jelesen a Balásfalvához közelebb eső némely helységekbe, a sok Balásfalvára járás, ebből származott engedetlenség, a most bé következtet szárazság, és azon körülmény miatt, hogy a nép nehezen akar pénzért dolgozni, a tengeri nagyobb része telyesen kapálatlan, és az ugarnak alig van 1/3da megszántva.

Mely jelentésem után aláztos tisztelettel maradtam
Excellentiádnak

alázatos szolgálja
If. Kemény István
Főispány

⁸⁵ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele analizate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Prea mărite domn conte !

Milostivul meu domn !

Înainte de toate doresc să-mi exprim sincera recunoștință pentru bunăvoința Excelenței Voastre, manifestată cu ocazia desemnării mele în fruntea acestui comitat.

Mă voi strădui, din toate puterile mele, să mă arăt vrednic de încrederea superiorilor mei, să slujesc corect cauza comună sacrificând – la nevoie – chiar și bunăstarea mea spirituală și materială, având în vizor, întotdeauna, scopul urmărit și nu interesele mele personale.

Îmi cer iertare pentru această mică paranteză și mă și grăbesc a vă relata următoarele:

Iosif Moga, notar în Baia de Arieș și încă în 5 localități aparținătoare acestui domeniu, frate cu controlul din Câmpeni, Dumitru Moga, ieri a trimis niște bani proprietarului Beregszászi József din Cricău.

Destinatarul a observat la omul ce aducea banii aceste două scrisori alăturate. Una dintre ele a fost adresată prim-judelui Benedek József, sub autoritatea căruia numitul Iosif Moga a lucrat; cea de a doua scrisoare a fost adresată lui Nicolae Pop, fiul cu caracter îndoielnic al unui nobil român din Șard, urmărit fiind și el de mai multă vreme.

După multe ademeniri, Beregszászi a reușit să pună mâna pe ambele scrisori care, la vremea corespunzătoare, vor putea fi folosite drept act de acuzare.

După obținerea acestor informații și documente, ieri, imediat, am și scris lui Groisz Gusztáv la Cluj și lui Kemény Farkas la Turda. Iar astă noapte am expediat în copie oficială, cele două scrisori prim-judelui de plasă Benedek József care activează pe lângă comisia gubernială. L-am rugat ca, în urma scrisorii ce i-a fost adresată, să-l cheme și să-l aresteze pe amintitul instigator.

Aceste măsuri le-am întreprins ca persoană particulară, dar respectivii vor face tot ce le stă în putință, motiv pentru care nu v-am trimis acest umil raport prin ștafetă.

În rest, în jurisdicția mea, cu excepția întinsului ținut muntos în cauză, domnește o liniște acceptabilă.

Îngrijorător este însă viitorul agriculturii. În localitățile apropiate Blajului, oamenii se perindă mai mult la Blaj, iar în urma acestor umblări sunt nemulțumiți. Acum a intervenit și seceta, oamenii nu vor să lucreze nici pentru bani, în consecință cea mai mare parte a porumbului a rămas nesăpat, iar ogorul dacă e arat în proporție de 1/3.

După raportarea acestora rămân, cu stimă, al Excelenței Voastre

serv umil
Kemény István junior
comite suprem

Original. M.O.L. Budapesta. Fond G.Pr., nr. 1677 E/1848.

Câmpeni, 26 iunie 1848⁸⁶

A folyó 1848^k év június 26^{án} Topánfalván pandur káplár Matora Juonutz házánál szelídeden ki kérdeztetik az alább írandó személyly a következőekben

1. Kinek hívnak, hová való vagy,
hány éves, micsoda vallású, házas
é, vagy nőtlen vagy?

Engem hívnak Burz Szimitionnak vulgo *Monu*;
vagyok szohodoli mint egy 45 éves, görög nem
egyesült vallású házas és gyermekes ember
vagyok.

2. Miért vagy előnkbe állíttatva?

Úgy esett értésemre, hogy a közelebb múlt
halmágyi vásárra menvén út közben
találkoztam Felső Vidrai Morkos Györggyel, a ki
is töllem kérdezvén, hogy: hogy járt a
topánfalvi vásár, arra azt feleltem, hogy nagyon
közepes vásár volt, mire kérdezvén hogy hát
egyébb ujiság mi történt? arra feleltem: hogy a
vásár alkalmával Topánfalván a Prokator Jánk
Avrámutz a Soproknál lévő dombra felálván
beszédet tartott a néphez, hogy minden ember
szerezzen magának fegyvert, de hogy mi végre
arról semmit se hallottam.

3. Ne tagadd mert te Morkos Györggyel
találkozván az ő vallomása szerint
azt is mondottad hogy egyszer s mind
a nevezett Procatör arra is fel
szollította a népet, hogy a szerzett
fegyverekkel az azután következő
szombaton gyűljenek össze Topán-
falvára La Gura Riului?

Én semmit többet a mondottaknál Morkos
Györggynek nem mondtam.

4^k. Hát azon a vásárban tartott beszéde
után a nevezett Procatörnek fegyverek
készítettek é? és gyűlések, zavarok
voltak é?

Láttam több embereknél hosszú nyelű vas villákat,
és ujjonon készült lántsákat – a mellyekkel

⁸⁶. Acest act, care reprezintă interogarea fără forță a lui Simition Burz vulgo Monu, nu se află printre celelalte interogări prezente în cadrul procesului verbal propriu-zis, deși, în cadrul acestuia, se face referire la interogarea în sine. Documentul figurează între actele dosarului, dar apare ca fiind necifrat.

azután két versen azon támasztott hírre, hogy
rosz emberek ütnének bé a falukra több
csoportokba öszve gyűlt a nép gyermekekkel,
asszonyokkal egyetembe-de látván hogy az
egész hír csak hazugság megint csendesen haza
tértek.

5°. Voltál e valaha valami csinadert
fogva?

Nem voltam én soha.

Melly fennebb írt szelíd vallatás, hogy mindenekben mű általunk a fennebb
írtak szerent vitetett légyen véghez arról igaz hitünk szerént bizonyítunk –
Topánfalván az írt időben.

Pálffy Sándor
Ns. Alsó Fejér vármegye hitese
Balogh József
Állomási Jegyző

*

În data de 26 iunie a anului curent, la casa caporalului de panduri Ionuț
Motora din Câmpeni, s-a interogat, cu indulgență, persoana mai jos menționată.

1). Cum te numești, de unde ești, câți
ani ai, de ce religie aparții, ești
căsătorit sau nu?

Mă numesc Simition Burz vulgo *Monu*, sunt din
Sohodol; am aproximativ 45 de ani, sunt
ortodox, căsătorit și am copii.

2). De ce ai fost chemat în fața noastră?

Așa am înțeles că acum, nu demult, mergând la
târgul de la Hălmăgiu, pe drum m-am întâlnit
cu Gheorghe Marcoș, din Vidra de Sus. El m-a
întrebat cum a fost târgul de la Câmpeni. I-am
răspuns că a fost un târg mai mult mijlociu.
După care m-a întrebat dacă au fost și alte
noutăți? La această întrebare i-am răspuns că, în
timpul târgului, procatorul Avrămuț Iancu s-a
urcat pe dâmbul de lângă Soprok și a ținut o
cuvântare celor ce s-au adunat în fața lui. Cu
acest prilej le-a adresat îndemnul ca fiecare om
să-și procure câte o armă. Dar cu ce scop:
despre aceasta n-am auzit nimic¹.

3). Întrucât Gheorghe Marcoș a declarat,
nu nega, că tu, cu ocazia întâlnirii
voastre, i-ai mai spus că procatorul i-a
îndemnat pe cei prezenți să se adune

cu armele deținute în sâmbăta următoare, la Câmpeni, la Gura Râului?

Eu, lui Gheorghe Marcoș, nu i-am spus nimic în plus față de cele declarate.

4). Dar în urma discursului rostit de numitului procator la târg s-au confecționat arme? Au avut loc adunări sau agitații?

Am văzut la mai mulți furci de fier cu coadă lungă și lănci proaspăt confecționate; cu ele aceștia s-au adunat grupați în două rânduri împreună cu femei și copii; la vestea că ar năvăli peste munți oameni răi; dar văzând că toată vestea a fost doar minciună, s-au întors liniștiți la casele lor.

5). Ai fost vreodată arestat pentru vreun fapt nesăbuit al tău?

N-am fost niciodată arestat.

Adeverim cu dreapta noastră credință că interogatoriul, fără forță, descris mai sus, s-a efectuat conform celor relatate.

Pálffy Sándor
jurat al nobilului comitat
Alba de Jos
Balogh Josef
notar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29979–29980.

88.

Aiud, 26 iunie 1848⁸⁷

Belügy Minister Úr!

Méltóságod becses előterjesztésére ő fensége mélyen tisztelt Nádorunk által Alsó Fehér megye főispánává lett kineveztetésem tárgyába hozzám intézni kegyelmeskedett rendeletét ma virradólag tisztelettel vettem. Huzamos időken keresztül éltem szebb részét, szebb erejét nem csekély anyagi áldozatok mellett addig is a közügynek szenteltem, fájdalom! Szinte minden süker, sőt jobb idők reménye nélkül, önként következik tehát, hogy most, midőn méltóságod és a mélyen tisztelt minisztérium mutatja az utat, melyen hazámnak szebb jövője látszik, a reám ruházni kegyeskedett hivatalt elfogadom, annyival is inkább, mivel erős meggyőződésem, hogy mentől nehezebbek a körülmények, annál parancsolóbb alakot vált az egyes polgár kötelessége.

⁸⁷ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat.

Méltóztassék minister úr azon hivatalos parancsolatját, mely szerint a törvényhatóságok kormányzóit nem az igyekezet, de egyedül az idves eredményektől fogja bírálni, személyemre is szigorúan alkalmazni; lehet ugyan, hogy amiatt, mert az olá mozgalmak tűzpontja, Balásfalva, e megyébe fekszik, és több nevezetes lázítók itt laknak, tiszta szándékom, erős szorgalmam kívánt süker koronázni nem fogja, de egy illetén erélyes, a hon nyugalmit biztosító elvvel szembe örömmel szenvedem a félreértetést. Bátor vagyok továbbá a gyulafehérvári pénzverő háznál tiszteskedő Reznek Sándornak kineveztetésem köztudomása pillanatában írt levelemre jött válaszát *a* betű alatt tisztelettel ide zární; mint szintén a mihátfalvi szerencsétlen események *b* betű alatt egy rövid kivonatát, magok az oklevelek jelenleg a főkormány elejébe küldettek; jelentem továbbá, hogy a kormányom alá bízott törvényhatóság nagyobb része a közelebből érintett esemény, mint szintén vagy 5 helységekre a tulajdon szentségének megtámadása, s az engedelmesség általános felmondása miatt ki küldött katonai executiok következtéül, alkalmasint le van csendesítve, de a havasról, hol jelenleg mint kormánysszéki biztosok főkormánysszéki tanácsos Kozma Pál és titoknok Németi János igyekeznek a csendet helyre állítani, kedvetlenítő híreket vettem. Kitörés ugyan még nem történt, jónak találta azonba a főkormányzó ő excellentiája az ott lévő 200 főnyi katonaság mellé még küldeni fel 300 székely gyalogságot; hogy mennyire fel van bőszítve a tudatlan nép, eléggé nem kárhoztatható és kellőleg meg nem büntethető lázítók által a Moga Josef offenbányai falusi jegyző elfogott és másolatban ide mellékelt leveleiből eléggé kitetszik; ezen bujtogatónak kézrekerítése iránt rögtön tettem rendelést a feljebb érintett biztosság mellett levő főbíróhoz, kinek felszólítására remélem, hogy meg is jelenend ezen bujtogató, minthogy több ideig szolgálta a főbíró, azomba más úton alig hiszem, hogy célt érhessek, mert igen magos havassakon a sok erdő miatt a nép lázongása mellett a katonaságot befogásokra gyengén lehet használni, csakugyan biztosítom méltóságodat, mikép mindent el fogok követni. A Moga leveleinek másolatba idezárása után tisztelettel maradtam a belügy miniszter úrnak alázatos szolgálja

Nagyenyed 26^{dik} junii 1848

*

Domnule Ministru de Interne!

Azi, dis de dimineață, am avut onoarea să primesc ordonanța de numire a mea în funcția de comite suprem al comitatului Alba de Jos, pe care mi-a trimis-o mult stimata Alteța Sa Palatinul nostru, la recomandarea prețioasă a Înălțimii Voastre. Partea și puterea mai mare a vieții mele am închinat-o, vreme îndelungată și până acuma, cauzei publice, deși aceasta cerea mari sacrificii materiale. Dar, din păcate, fără vreun succes, ba chiar fără a exista speranța unor vremuri mai bune. Bineînțeles că acuma când Înălțimrea Voastră și adânc stimatul guvern ne indică drumul pe care apare viitorul mai luminos al patriei mele, accept postul pe care binevoii a mi-l încredința. Cu atât mai mult, deoarece sunt adânc convins cu cât circumstanțele sunt mai grele, cu atât cetățeanul trebuie să-și îndeplinească mai disciplinat datoria.

Binevoii, Domnule Ministru, a aplica viguros și asupra persoanei mele acel principiu oficial al Dvs. potrivit căruia nu după felul lor, ci exclusiv după rezultatele binefăcătoare veți aprecia pe diriguitorii jurisdicțiilor. Focarul mișcărilor românești este la Blaj, în acest comitat, și s-ar putea ca, din acest motiv, precum și pentru faptul că mai mulți instigatori celebri locuiesc aici, sânguința mea puternică nu va fi încununată cu succes. Dar important e că există un principiu sever care asigură liniștea patriei față de care [în caz de insucces] sufar, cu bucurie, o apreciere nefavorabilă. În continuare mă încumet să anexez azi, cu stimă, sub litera *a* răspunsul la scrisoarea mea pe care am scris-o, în momentul când numirea mea a devenit cunoscută, adresantului Rezek Sándor, funcționar la monetăria din Alba-Iulia. De asemenea [anexez] sub litera *b* un scurt extras despre evenimentele precare de la Mihalț. Documentele, ca atare, au fost înaintate Guvernului. Raportez, în continuare, că în partea cea mai mare a jurisdicției mele represiunile militare au restabilit liniștea publică care a fost tulburată de evenimentele pomenite [de la Mihalț] precum și prin atacarea sfințeniei avutului din vreo cinci localități și prin nesupunere generală. Însă din munți, unde consilierul supremului scaun gubernial Kozma Pál și secretarul Némethi János, ambii actualmente în calitate de comisari guberniali, se străduiesc a restabili liniștea – am aflat știri neînbucurătoare. Deși nu s-a produs răscoală, Excelența Sa Supremul Guvernator a găsit oportun să întărească pe cei 200 de ostași de acolo cu 300 de infanteriști secui. Cât de revoltat este poporul neștiutor de către instigatori, ceea ce nu poate fi detestat și pedepsit suficient, reiese, în mod suficient, din scrisoarea capturată și aici anexată în copie a notarului sătesc Iosif Moga. Am dat dispoziții ca acest instigator să fie prins imediat, adresându-mă, în această privință, judei suprem detașat la comisariatul sus-menționat, la somația căruia acest instigator sper a-și face apariția, deoarece a slujit timp îndelungat pe judele suprem. Însă nu sper că, pe altă cale, să-mi ating scopul, deoarece în munții foarte înalți, când este vorba de revoltă populară, soldații nu pot fi utilizați în mod eficace la arestări. Asigur pe Înălțimea Voastră că, în pofida acestora, voi face tot p[osibilul]. Pe lângă anexarea, în copie, a scrisorilor lui Moga rămân servul umil al Domnului Ministru de Interne.

Aiud, 26 iunie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. Az 1848-i-1849-I Mininiszteriumi Levéltár. Belügyminisztérium. Elnöki iratok, nr. 505/1848. Foto: 822–823.

89.

Cluj, 26 iunie 1848⁸⁸

Méltóságos Kormányi Biztos Urak

Méltóságoknak jelen év és hónap 24^{ről} hozzám intézett jelentésekre, mellyben némely megnevezett bujtogatóknak kézre kerítése iránti intézkedéseiket előadván, az Offenbányán és Topánfalván kitörés pontján álló lázadás lecsendesítése

⁸⁸ Acest document figurează printre actele dosarului anchetei, fiind notat cu literele c.c.

végett a közelebből megrendelt két század katonaság kiszállítását sürgetik, és e mellett még két ágyúnak ahhoz megkívántató személyzettel és szerekkel rendelkezésük alá szállítását kérik. E hó 23^{án} 1649 E. szám alatt kelt rendeletem folytán megírni kívántam, miszerént a bujtotatók letartóztatások iránti intézkedéseiket tudásul vévén, midőn az említett nem két hanem más fél század katonaságnak eddig már rendeltetése helyére megérkezését bízvást reményleném, mivel a királyi biztos és hazai hadi kormányzó nagyméltóságávali értekezés után úgy értesültem, miként a különben sem nagy számmal lévő ágyúk a vár erősségből jelen körülmények közt nehezen rendeltethetnének máshová, úgy hiszem, hogy az ágyúk megrendelése nélkül is a bizottmány a rendelkezése alá adott 3 század katonasággal a lázzadás lecsendesítésére és csend helyreállítására képes leend, a rendelkezésük alá adott katonaság használatára nézve megjegyezni kívánván, hogy a felizgatott néptömeg lecsendesítésére és a rend helyreállítására előbb minden célszerű békés módokat megkísértvén, csak ezek nem sikerülése esetében használjanak a lázzadás elfojtására fegyveres erőt is. Szokott tisztelettel maradván Méltóságoknak elkötelezett szolgálja

Gróf Teleki József

Kolosvárt, junius 26^{án} 1848

*

Mărișilor domni comisari guberniali!

Am primit raportul domniilor voastre înaintat mie în data de 24 a anului și a lunii curente. În el îmi relatați despre măsurile întreprinse de Dvs. în vederea prinderii unor instigatori nominalizați. Totodată, pentru prevenirea revoltei aflată pe punctul de a se declanșa la Baia de Arieș și Câmpeni, urgența detașarea celor două tunuri, împreună cu personal adecvat și accesoriile aferente. În urma deciziei mele nr. 1649E/1848 din 23 iunie, întreprinse de domniile voastre în vederea arestării doresc să vă înștiințez că am luat la cunoștință măsurile instigătorilor. Sper că menționata companie și jumătate – nu două companii – a ajuns deja la locul de destinație. Din discuția purtată cu d-l comisar regal, Măria Sa Comandantul Suprem, am înțeles că numărul tunurilor fiind și așa destul de mic, în circumstanțele actuale, cu greu s-ar putea trimite din cetate. De altfel consider că cele trei companii puse la dispoziția comisiei vor reuși să prevină revolta și să restabilească liniștea și fără tunurile solicitate.

În ceea ce privește folosirea armatei puse la dispoziția Dvs., în vederea liniștirii mulțimii agitate și a restabilirii ordinii, recomand ca, mai întâi, să recurgeți la toate metodele pașnice eficace. Numai în cazul în care nu veți obține rezultatul dorit cu ele, să apelați la folosirea forței armate în vederea înăbușirii revoltei.

Rămân cu obișnuita stimă, obligat serv al măriilor voastre.

Cluj, 26 iunie 1848.

Contele Teleki József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1674 E/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 29940–29941.

Abrud-Sat, 28 iunie 1848⁸⁹

Méltóságos Fő Kormány Széki Biztosság!

A Méltóságos Biztosságágnak folyó hó 25^{én} tisztelt rendelete nyomán töstént Topánfalvára kiszállván és a folyó hó 27^{kérc} és 28^{kára} munkálkodása folytathatása végett maga elejében állíttatni rendelt egyéneket mind magam elejében idéztetvén, őket a ki tűzött időbeni személyes meg jelenésre felszólítottam és minyájan meg jelenéseket ígérték is. De a 3^{ik} ki jegyzett egyén, ügyvéd Jánk Avrámot ottan meg nem találván, egy Felső Vidrára intézett oly tartalmú hivatalos levelemmel találtam meg, mi szerént a Méltóságos Fő Kormány Széki Biztosság rendelete nyomán, a több ki jelelték közt a tisztelt Biztosság előtti meg jelenésre nékie is személyesen kelletvén a rendelést meg tennem, a folyó hó 26^{kán} dél előtt topánfalvi szállasomon jelenjen meg. De sem előttem, sem a Méltóságos Biztosság előtt meg nem jelenvén, hivatalos levelem átvételéről küldött meg esmérő írását ide mellékelve küldöm⁹⁰. Továbbá alázatos tisztelettel vagyok a Méltóságos Kir. Fő Kormány Széki Biztosságának

Abrudfalva, 28^{ik} június 1848.

alázatos szolgája
Benedek József
Fő Bíró

*

Onoratei Comisii Guberniale

M-am deplasat la Câmpeni, potrivit onoratei dispoziții a înaltului comisariat din 24 a lunii curente. Am citat, în fața mea, persoanele care au trebuit să fie prezente în ziua de 27 și 28 a lunii curente pentru continuarea muncii [comisariatului sus menționat]. Am somat ca să fie prezente persoanele la data stabilită, ceea ce [ei] au și promis. Dar persoana a treia de pe listă, pe Avram Iancu, *negăsindu-l acolo, l-am rugat într-o scrisoare cu conținutul oficial, pe care i-am trimis-o la Vidra de Sus, ca să se prezinte la 26 a lunii curente la locuința mea temporară, căci potrivit dispoziției înaltului comisariat al Supremului Scaun Gubernial și dânsul să se prezinte personal împreună cu alți solicitanți în fața onoratului comisariat. Dar nu s-a prezentat nici în fața mea și nici în fața onoratului comisariat, drept pentru care anexez aici⁹¹ rândurile sale în care recunoaște preluarea scrisorii mele oficiale.*

⁸⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele f.f.f.

⁹⁰ [Vidra de Sus], 26 iunie 1848. Cartea din 25 iunie a I[lustrului] Domn Benedek József Fibrâu ce a fost trimisă o am primit la 26 Iunie a.c., adeverez

Avram Iancu
procator

⁹¹ [Vidra de Sus], 26 iunie 1848

De altminteri rămân, în continuare, cu stimă față de înaltul suprem scaun gubernial regesc, umilul serv al acestuia

Abrud-Sat, 28 iunie 1848

Benedek József
jude suprem

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/184.

91.

Abrud, 28 iunie 1848⁹²

A felséges Kir. Fő Kormányzéki biztosságnak e jelen 1848^{ik} év

Sz. Iván hó 28^{án} hozzánk alól írtakhoz intézni méltóztatott rendelete
következtében Abrudbánya szabad kir. bányavárossában a város
fenyítőházánál végben vitetett e következő

Szelíd vallatás

1^ő. Kinek hívják, hova való születés, micsoda vallású, házos-é vagy nőtelen?
Hány éves?

Engemet hívnak Moga Josefnek, születésemre nézve Kolos
vármegyei fratai, görög egyesült hitű, nőtelen, 26 éves,
offenbányai uradalmi állomási jegyző.

2^{ik} Mit gyanít, letartóztatásának miféle tényt, okot szolgáltatott?

Én letartóztatásomnak okát nem tudom.

3^{ik}. Közelebről kivel leveledzett, ki által és hová intézett levelet?

A múlt héten mint emlékszem, két levelet írtam, egyet járásbéli
szolgabíró Szöllősy Elek úrnak, mást pedig Pap Miklós fiának, kit
is Bota Miklósnak hívnak, Sárdra. Ugyan ezen héten írtam és
küldöttem Abrudbányára fő bíró tekintetes Benedek Josef úrhoz,
más levelet, és más felé nem írtam s nem is küldöttem.

4^{ik}. Sorolja elé ezen három helyekre intézett leveleinek tartalmát.

Szolgabíró úrnak, most jut eszembe, nem írtam levelet, csak is a tekintetes fő
bíró úrhoz Sárdra címeztem leveletem, mellynek tartalma annyi volt, hogy a
szolgabíró urat Offenbányára küldje fel, mivel ottan a nép Topánfalva vidékéről
oda beérkezett, s onnan egész Tordáig terjedett harangok földre verése a népet
felzúdítván egyfelől, másfelől pedig mivel a nép azt hallotta, hogy az offenbányai
tiszt urak által életem veszedelembé forog, a népnek lecsendesítésére szálljon ki, –
másik, Bota Miklósnak szolló levelem tartalma is csupán csak a fellyebbi, azon
levelem pedig, melyet ide, a tekintetes fő bíró úrhoz intéztem, meglesz a tekintetes
fő bíró úrnál, s tartalmát megtudhatni onnan.

Cartea din 25 iunie 1848 a I[lustrului] Domn Benedek József Fibrău trimisă o am primit la
26 Iunie a.c., adeverez

Avram Iancu
Procator

⁹² Între actele aflate în dosarul anchetei, acest document figurează notat cu literele **a.a.**

5^{ik}. A szerént áll a dolog, hogy a Sárdra Bota Miklóshoz intézett levelében, a felső vidéken történt éjjeli harang verések s nép öszve gyűlése ön előtt tudva lévén, a felől Bota Miklóst is tudósítani kívánta, ezért fölszollíttatik az egész, ön előtt tudva volt nép mozgalmat előbeszélni, hogy az miből és kinek vezérlete vagy felszollítása nyomán mi végből és mi célra történt.

Mint fennebb is mondtam, Bota Miklóshoz intézett levelem tartalma csak a harangok félre veréséből öszve gyűlt nép mozgalmat s az nép közti rebegést foglalta magába, hogy kinek a vezérlete vagy felszollítása nyomás történtek a harangok félre veretése s a nép öszve gyűjtetése azt nem tudom, annyit hallottam, hogy Albák felől jönnek valami katonák vagy mik, bizonyoson nem is tudják, azoknak elkergetése végett gyűlt volna öszve a nép, és hogy ebbe meggyőződést szerezhessek, a nép megnyugtatása végett magam is Offenbányáról Topánfalvára mentem egy Heldutz Teodor nevű muncseli gornyikkal lóháton, holott is a népet öszve gyűlve tanálván, azon felszollításokra, hogy kicsoda voltak ők magok megeskedtek, lovamról leszállva, közikbe vegyültem, több hivatalbeli urakkal egész reggelig ottan maradtam, a velem volt gornyikot Bisztrára megérkeztemmel mindjárt leküldvén.

6^{ik}. Bot Miklóshoz írott levelébe nem jelezte-é ki, hogy a nép a harangok félre verése után miféle fegyverrel és ki vezérletével indult meg?

Tisztán nem emlékszem, hanem ha Bota Miklós levelemet kapta, azt elé lehet kérni, s abból meg fog tetszeni.

Ezen alkalommal az alól írt szelíden vallató bizottság Moga Josefnek Sárdra, Bota Miklóshoz intézett levelének másolatát magával Moga Joseffel közölvén, mit is elolvasván, magáénak elüsmert.

7^{ik}. Ezen levélben ki van tisztán jelevé, hogy a nép felfegyverkezve ön által rendeztetett el; vallja meg, mi célból és hová szándékozott a fölfegyverzett néppel indulni?

Topánfalváról másnap haza felé indulva, Bisztra falu végén a keresztnél tanálván az öszve gyűlve volt embereket jönni Bisztra felé, ők szollítottak fel engemet, hogy minek utánna hallották, hogy életem után törekesznek, ne mennek egyedül haza, mivel ők haza kísérnek, kikkel is megindulva, midőn a Hermanyásza nevű helyhez értünk, az ők kívánságokra rendeztem el a levél tartalma szerént ezen öszve gyűlve volt néppel, melynek száma a levél tartama szerént hozzávetőleg 300^{ie} volt, a legcsendesebben, minden legkisebb szó nélkül az offenbányai piacig bémentünk, holott is kérdezvén őket, kívánják-é továbbra is, hogy itten Offenbányán maradjak, hol életem oly veszedelemben van, avagy nem, mire ők úgy nyilatkoztak, költözzek el vagy Brezestre, vagy Muncsélra, mikor is én nyilatkozván, hogy inkább Brezestre fogok költözni, sokan a szállásomra eljöttek s holmi portékáimot Brezestre átkötöztették, én is velek menvén egész Brezestig, az Aranyoson lévő hídnál, kiknek nem volt Brezest felé útjuk, töllünk elmaradva, csendeszen haza vonultak.

8^{ik}. Az jött tudomásul, hogy ön a népet Offenbányára öszve gyűjtván azon felszollíttást tevé, hogy mindenki igyekezzen fölfegyverkezni, vallja meg, igaz-é, hogy a nép az ön felszollítására fegyverkezett volna fel?

Minek utánna az emberek hallották Topánfalván, hogy egy ügyvéd, kinek neve Jánk, kihirdette a topánfalvi országos vásár napján az öszve gyűlt népnek, hogy mindenki igyekezzen felfegyverkezni, éngemet is megkérdeztek, csak arra utasítottam, nem árt, ha mindenki gondoskodik valami magát védő szerről, tisztán megmondva nekik, hogy azzal nem szabad senkit bántani, annyiaval kevésb valakit megtámadni, hanem magokat az elő jöhető szerencsétlenségben védeni.

9^{ik}. Minek utánna mint falusi jegyző jól tudta, a vagy tudnia kellett, hogy felsőbb rendeletek tartalma szerint a népet fölfegyverzeni vagy egyenesen csak is ő Felsége, vagy pedig a felséges Kir. Fő Kormány kegyelmes rendelete nyomán lehet és történhetik, midőn meghallotta embereitől, hogy Topánfalván egy ügyvéd úr hatalmozta fel a népet csak fegyver fogásra, miért nyújtott keze alatt volt népeinek alkalmot a fegyver fogásra mindaddig valamig törvényhatóságilag arra felhatalmazást nem nyert, avagy talán más által, valaki által szollíttatott ön is arra, hogy a népnek fegyvert adhat?

Amiolta én jegyző vagyok, az oláh ajkú néptől bé nem szedettetvén a fegyver, nem is tudtam, hogy tilos a fegyvertartás, de hallva több helyeken, nevezetesen pedig Ponorba is, hogy Topánfalván már kihirdették, hogy mindenki fegyvert készíttethet s készítsen is, azt mondtam, hogy elég rossz, azután pedig hogy hazatértem Ponorból, hallva, hogy a havason tolvajok szaporodtak el s marhákat nyúznak ki, ekkor mondtam, hogy ezeknek ellent lehessen állani, mindenki gondoskodhatik magának fegyverről, mindenkor meghagyván, hogy azt rossz célra használni nem szabad, különben pedig hogy én valaki által föl lettem volna szollítva, hogy a népet fegyverkeztessem, azt el nem ösmerhetem.

Eddigi vallomásomat magaménak lenni elősmérem

Moga Joseff

10^{ik}. A hetedik kérdésre tett feleletére vonatkozólag, midőn elősmeri, hogy Bisztra falu végén talált öszve gyűlve volt néppel egészen az offenbányai piacig bément, az állíttatik, még pedig mint bizonyos, hogy a népet utolsó csepp végig a legnagyobb, ön mellett tartó rendíthetetlen hűségre eskette fel, vallja meg, ezen meg hűtlés ön által megtörtént-é, s ha meg, mire hitelte meg a népet?

Én a népet akár hűségre, akár egyébre hogy föleskettem légyen, el nem ösmerem, s mint hogy nem éjjel, hanem fényes nappal történt az offenbányai piacra bémentünk, mindenki láthotta s hallhatta a történeteket, amire is az ottan öszve gyűlve volt nép kikérdeztetése után legbizonyosabbat tudhat vallani.

11^{ik}. Minek utánna Sárdra Bota Miklóshoz intézett levelét, mellynek is másolatát mái napon közölve, ön magáénak lenni elősmert, ezen levélben sok oly kitételekkel élt ön, mellyek valószínűleg maga után nagy gyanút gerjeszt: nevezetesen egyátoljában avagy csak egyesekre értette azon kifejezést t. i. *ha láttad volna barátom a miséj ungurok, midőn a hegyről lefelé szállottunk, milyen félelemben voltak, gyönyörköttél volna rajtok?*

Midőn Offenbányára béértünk, látván ottan Csiki Lázárt, Jánosy Lajost s később Karafiát Teodort, kiktől üldöztetve voltam, ezekre értettem s célzottam a Bota Miklóshoz intézett levelemben élt kitételekkel, még ez alkalommal legelőször Csiki Lázárt tanálva, feszollítottam, hogy barátom, miért nem lö meg most, miért jár utánnom éjszaka, mint egy kutya után, ez után Karafiát Teodort is megszollítva

Szotyori József jelenlétében kérdeztem, s nyilatkoztam, hogy nagyon sajnálom, kedves tekintetes úr, hogy úgy járnak utánom, mivel én sohasem vétettem a tekintetes úrnak, s ezzel szállásomra mentem.

12^{ik}. Végre és utóljára kérdeztetik ön, mind a nép felfegyverzésére, mind ennek fölkeltésére valaki által nem volt-e felszollíva s felbízottva?

Vallja meg igazán, nehogy több eléjőhető adatokból fölvilágosíttatván, magára tagadása által is terhesebb gyanút vonjan maga után.

Én lelkem esmerete szerént sem a nép felfegyverzésére, sem felkeltésében a fennebb írtokon kívül semmi célból nem intézkedtem, annyival kevésbé más valaki által felbízottva nem voltam, mire akár mikor is hitet merek tenni.

Mely szelíd vallatás hogy mindenekben a fenn írtak szerént öszvesen tizenként kérdésekben, ugyan annyi feleletekben miáltalunk, alól írtak által vitetett légyen véghez, arról adjuk mű is tulajdon nevünk alírása alatt költ hivatalos bizonynyító írásunkat a mi igaz hitünk szerént Abrudbányán Szent Iván hó 28ⁿ 1848-ba.

Tövissi Gergely

Pálffy Sándor

Alsó zalathnai járásbeli
szolgabíró

nemes Alsó Fejér vármegye
hites táblabírója

Ezen szelíd vallatásban kitűzött tizenkét kérdésekre tett feleletemet mindenekben magaménak lenni merőben elősmerem.

Abrudbányán Szent Iván hó 28^{án} 1848-ba

F. Köhery Moga Josef

*

În urma ordinului adresat nouă, celor subscriși de către comisariatul supremului Guberniu, în 28 iunie a acestui an 1848, în închisoarea orașului miner liber regal s-a efectuat următoarea

Interogare fără violență

La prima: Cum vă cheamă, unde v-ați născut? ce religie aveți? căsătorit sau necăsătorit? câți ani aveți?

Mă numesc Iosif Moga, m-am născut la Frata în comitatul Cluj, sunt greco-catolic, necăsătorit, am 26 de ani.

La a 2-a: Ce credeți, de ce ați fost arestat?

Nu cunosc cauza arestării mele.

La a 3-a: Mai recent cu cine ați purtat corespondență, prin cine și unde ați trimis scrisori?

Precum îmi amintesc, săptămâna trecută am scris două scrisori: una d-lui jude nobiliar de plasă, Szöllösy Elek, cealaltă pentru fiul lui Nicolae Pop, numit Nicolae Bota, la Șard. Tot în decursul acelei săptămâni am scris și am trimis o altă scrisoare respectabilului domn prim-jude, Benedek József din Abrud, dar în altă parte n-am scris și n-am trimis nicio scrisoare.

La a 4-a. Enumerați conținutul scrisorilor adresate în cele trei locuri.

Acum îmi vine în minte că d-lui jude nobiliar nu i-am scris scrisoare. Am trimis o scrisoare la Șard, domnului prim-jude. În ea i-am sugerat să-l trimită pe judele nobiliar la Baia de Arieș pentru liniștirea poporului adunat acolo din zona Câmpeniului. De-acolo, până la Turda, poporul este răsculat din cauza tragerii clopotelor într-o dungă, pe de o parte, iar pe de altă parte poporul a auzit că viața mea este în pericol din partea d-lor dregători din Baia de Arieș. Conținutul celeilalte scrisori, adresată lui Nicolae Bota, este similar; iar scrisoarea trimisă aici, respectabilului domn prim-jude, trebuie să fie la el, deci i se poate afla conținutul.

La a 5-a: Lucrurile stau în felul următor: în scrisoarea adresată lui Nicolae Bota din Șard – întrucât ați știut despre tragerea clopotelor într-o dungă în ținutul de sus și despre adunarea poporului – ați vrut să-l înștiințați despre toate acestea; sunteți deci somat să relațați despre mișcarea populară cunoscută de d-voastră; din ce cauză, sub conducerea, sub îndrumarea cui și în ce scop s-a întâmplat aceasta?

Precum am arătat și în cele de mai sus, scrisoarea mea adresată lui Nicolae Bota relatează doar despre mișcarea poporului adunat în urma tragerii clopotelor într-o dungă și despre spaima ce domnea în popor. Dar că sub conducerea cui, din ordinul cui a avut loc tragerea clopotelor într-o dungă și adunarea poporului, asta nu știu. Am auzit atâta că, dinspre Albac, sosesc ceva soldați sau cine anume, precis nu știau nici ei. Pentru alungarea acestora s-ar fi adunat poporul. Ca să mă conving, și pentru liniștirea poporului, m-am dus și eu de la Baia de Arieș la Câmpeni, călare, cu un gornic din Muncel, numit Teodor Helduț. Aici am găsit poporul adunat care a jurat că a auzit știrea că vine cineva; eu, dându-mă jos de pe cal, m-am dus între ei și am rămas acolo cu mai mulți domni de la dregătorie până dimineață, iar pe gornic, imediat ce am ajuns, l-am trimis la Bistra.

La a 6-a. În scrisoarea adresată lui Nicolae Bota n-ați semnalat că poporul, după tragerea clopotelor într-o dungă, cu ce fel de arme și sub conducerea cui a pornit la drum?

Nu-mi amintesc precis, dar dacă Nicolae Bota a primit scrisoarea mea, puteți s-o cereți și din ea veți vedea.

Cu această ocazie, comisia conducătoare a acestei interogări blânde i-a făcut lui Iosif Moga copia scrisorii adresate de el lui Nicolae Bota din Șard pe care, citind-o, a recunoscut-o ca fiind a lui.

La a 7-a: Din această scrisoare reiese clar că poporul înarmat a fost organizat de d-voastră, mărturisiiți cu ce scop și unde ați intenționat să porniți cu poporul înarmat?

Pornind ziua următoare acasă de la Câmpeni, la crucea din capătul Bistrei, am întâlnit oameni adunați venind spre Bistra. Ei m-au oprit și mi-au zis că, întrucât au auzit că viața mea ar fi în pericol, să nu merg singur acasă și că ei mă vor conduce. Cu care am și pornit; când am ajuns la locul numit Hermaneasa, la dorința lor, am aranjat – conform conținutului acestei scrisori – cu acest popor adunat, al cărui număr – conform tot conținutului scrisorii – ajunge până la 300.

În cea mai mare liniște, fără nici un cuvânt, ne-am dus până-n piața din Baia de Arieș unde eu i-am întrebat dacă vor și în continuare ca eu să rămân aici la Baia

de Arieș unde viața mea este în pericol sau nu. Ei au fost de părere ca să mă mut ori la Brăzești, ori la Muncel. Eu m-am decis să merg la Brăzești. Mulți dintre ei au venit la sălașul meu să mute unele dintre lucrurile mele și eu am mers cu ei până la Brăzești. La podul de pe Arieș, cei care n-aveau drum spre Brăzești, s-au despărțit de noi și s-au dus liniștit acasă.

La a 8-a: Am fost înștiințați că D-voastră ați adunat poporul la Baia de Arieș și l-ați somat la înarmare grabnică. Mărturișiți, este adevărat că poporul s-ar fi înarmat la îndemnul D-voastră?

Întrucât oamenii au auzit la Câmpeni că un avocat numit Iancu, cu ocazia târgului de țară de la Câmpeni, a îndemnat poporul adunat la înarmare și pe mine m-au întrebat. Eu le-am spus doar atâtă că nu strică dacă toată lumea își procură vreo armă de apărare, dar am spus că nu-i voie să facă rău nimănui cu ea, cu atât mai mult să atace pe cineva. Să se folosească de arme doar pentru autoapărare, într-o eventuală situație nenorocită.

La a 9-a: Ca notar sătesc ați știut bine sau ar fi trebuit să știți că înarmarea poporului se efectuează și poate avea loc conform ordinelor superioare, doar în urma dispoziției directe a Majestății Sale sau a Guberniului suprem. D-voastră când ați aflat de la oameni că, la Câmpeni, un domn avocat i-a îndemnat pe oameni la înarmare, de ce i-ați lăsat pe oameni să pună mâna pe arme fără să fi primit împuternicire în acest sens de la autorități? Sau ați fost și D-voastră îndemnat de către cineva să dați arme poporului?

De când sunt notar, de la poporul român nu s-au retras armele, deci n-am avut de unde să știu că purtatul armelor este interzis. Dar auzind în multe locuri, mai precis și la Ponorel, că la Câmpeni deja s-au anunțat că toată lumea poate să-și facă arme, eu am zis că este destul de rău. Ajungând însă acasă de la Ponorel, am auzit că, în munți, s-au înmulțit tâlharii care fură vitele. Atunci am spus că, pentru a le putea face față acestora, toată lumea să-și procure arme, dar am atras atenția întotdeauna că acestea nu pot fi folosite în scopuri rele. Eu nu pot să spun că aș fi fost somat de către cineva să înarmez poporul.

Declarațiile de până acum le recunosc ca fiind ale mele.

Iosif Moga

La a 10-a: Referitor la răspunsul dat la întrebarea cu numărul șapte când recunoașteți că ați intrat cu poporul găsit adunat la capătul satului Bistra până în piața din Baia de Arieș, se susține că ați pus poporul să jure fidelitate neclintită și până la ultima picătură de sânge față de D-voastră. Mărturișiți, ați pus poporul să jure și dacă da, atunci ce să jure?

Eu nu recunosc că aș fi pus poporul să-mi jure fidelitate sau altceva. Întrucât intrarea noastră în piața din Baia de Arieș a avut loc ziua și nu noaptea, toată lumea putea să vadă și să audă cele întâmplate; poporul de acolo poate să mărturisească adevărul cu ocazia interogării.

La a 11-a: În scrisoarea adresată lui Nicolae Bota din Șard, a cărei copie ne-a fost trimisă astăzi și D-voastră ați recunoscut-o ca fiind a Dvs., ați făcut niște remarci care ar putea să vă facă suspect; mai precis, v-ați referit în

general sau numai la unii cu următoarea expresie : „*de i-ai fi văzut, prietene, pe mișeii de unguri ce înfricoșați au fost când ne-am coborât de pe deal, i-ai fi admirat!*”

Ajungând la Baia de Arieș, i-am văzut pe Csiki Lázár, pe Jánosy Lajos și mai târziu pe Karafiát Tódor, cei de care am fost urmărit; cu expresiile folosite în scrisoarea mea adresată lui Nicolae Bota m-am referit la ei. Cu această ocazie l-am zărit mai întâi pe Csiki Lázár și i-am spus: prietene, de ce nu mă împuști acuma, de ce umbli după mine în toiul nopții ca după un câine? „După aceea m-am adresat lui Karafiát Tódor și, în prezența lui Szotyori Iosif, l-am întrebat și am declarat”: îmi pare rău, dragă onorate domn”, că umblați după mine, căci eu, onorate domn, nu v-am făcut niciodată niciun rău. Și, cu aceasta, m-am dus la sălașul meu.

La a 12-a: În sfârșit, și pentru ultima oară, sunteți întrebat dacă n-ați fost somat și îndemnat de către cineva la înarmarea și răscularea poporului. Mărturisiți cu adevărat, căci în cazul în care veți nega, dacă se vor mai ivi alte date lămuritoare, veți atrage bănuiala într-o formă și mai gravă asupra D-voastră.

Pe conștiința mea că nu am luat parte la înarmarea și răscularea poporului, cu atât mai puțin n-am luat nici alte măsuri în afara celor relatate mai sus și pot să jur, oricând, că n-am fost îndemnat de nimeni la așa ceva.

Că această interogare blândă, noi cei subscriși am efectuat-o conform celor scrise mai sus, în 12 întrebări și tot atâtea răspunsuri, o dovedim prin declarația noastră oficială, semnată cu numele nostru, elaborată pe baza credinței noastre adevărate, la Abrud, în 28 iunie 1848.

Tövissy Gergely
jude nobiliar de plasă din
Zlatna de Jos

Pálffy Sándor
asesor jurat al nobilului
comitat Alba de Jos

Recunosc răspunsul meu, dat la cele 12 întrebări ale interogatoriului fără forță, ca fiind al meu.

Abrud, 28 iunie 1848

F. Köheri Moga Josef

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012 /1848.

92.

Vidra, 29 iunie 1848⁹³

Méltóságos Kormányzóki Biztosság!

A néphez tartott beszédeim arra céloztak, hogy azt nyers erő gyanánt nem én, hanem más sokkal nagyobb ember is ne tudja használni valamely egyes személy, vagy pedig valamely nemzet ellen, azon érzésből kiindulva: *hogy a hazába nincs*

⁹³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele h.h.h.

ellenség. Továbbá azon beszédek azt is célozták, hogy a nép akkor használjon nyers erőt maga élete védelmére, mikor a nyers erő alatt fog veszedelmezteni; azon érzésből kiindulva, hogy midőn a nemzetek között azt a nagy békét akarják kötni, könnyen részletes kihágások történhetnének.

Ezen fenn megírt tényemet, nem pusztá szó, hanem tett tanúsítja és ha szorgalmasan és figyelmetesen fog utánna járni ki is fog világosodni a M. Kormányzéki biztosság előtt. De ennél sem több sem kevesebb nem fog kivilágosodni, mert csak ennyi igaz, és ezzel tartoztam hazámnak és nemzetemnek, és azért is nem félek, nem rettegek, de mind emellett jónak ítélem magom élete biztosítására e hazából eltávozni mind addig, míg a Méltóságos Kormányzéki biztosság előtt ki fog világosodni, hogy az én lelkem tiszta, és hogy addig a Méltóságos Kormányzéki biztosság előtt meg nem fogok jelenni legfőbb oka az: hogy maga oldala mellett fel fegyverkezet erő van használva, továbbá kérem ezen eltávozásomat csak két szempontból tekinteni, t.i.: magam élete védelméért, és másodszor, ha a fenn megírt igazság most ki nem világosodnék, akkor más biztosság ki eszközöléséért és innét ki tetik, hogy nem másokhoz, hanem a Magyarország magyarjaihoz fogok eltávozni. Végre kérem a Méltóságos Kormányzéki biztosságot e nyilvánításomat a Felséges Királyi Kormányzéknek fel jelenteni, és oláh nyelven ide mellékelt írásomat a népnek akinek én beszéltem felolvastatni, maradok

A Nagyméltóságos Kormányzéki Biztosságnak kész szolgája.

Jánk Ábrahám
hűtös ügyvéd

Felső Vidrán, jun. 29. 1848.

*

Înălțată comisie gubernială!

Cuvântările mele adresate poporului au avut drept scop ca această forță primară să nu fie folosită, ca atare, nici de mine, dar nici de alți oameni mai importanți, împotriva anumitor persoane sau contra anumitor națiuni, pornind de la sentimentul că: *nu există dușman intern.*

Mai departe, discursurile respective au ținut să releve că poporul trebuie să utilizeze forța primară numai în apărarea propriei existențe, atunci când aceasta este în primejdie; pornind de la simțământul că: *pot avea loc, cu ușurință, excese specifice, tocmai în vreme ce națiunile intenționează să lege prietenie veșnică.* Această afirmație rostită în scris nu este fără temei, ci o faptă adevărată, iar dacă veți cerceta cu atenție și răvnă, ea se va valida pe deplin în opinia măritei comisii guberniale; fără să ateste, nici mai mult, dar nici mai puțin decât cele menționate, deoarece numai atât este veridic, cât am crezut necesar să datorez patriei și poporului, fără să-mi fie frică ori fără să am rețineri; pe lângă toate acestea și în vederea siguranței propriei vieți, consider necesar, totuși, să părăsesc această țară până când onorata comisie gubernială va ajunge la concluzia că sufletul îmi este curat și că motivul principal al neprezentării mele înaintea înălțatei comisii guberniale este că ea are în apanaj, drept instrument, utilizarea forței armate; mai

departe, solicit absența mea în baza a două puncte de vedere: salvarea propriei vieți și, în al doilea rând, dacă adevărul exprimat mai sus nu va apare acum la iveală, atunci voi cere formarea unei alte comisii, cu urmarea că nu mă voi refugia către alții, ci tocmai spre ungurimea țării maghiare. În final rog milostiva comisie gubernială să comunice opinia mea stimatului guverniiu regal, la fel poporului, textul meu anexat, în limba română, mesaj cuvântat și citit locuitorilor; rămân al ilustrei comisii guberniale serv devotat,

Avram Iancu
avocat jurat

Dat la Vidra de Sus, 29 iunie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848

93.

Abrud, 29 iunie 1848 – 14 iulie 1848⁹⁴

1848^{ban} Junius 29^{én} a Tanácsnak és Esküdt Közönségnek közös gyűlése tartatik Fő Biró Nagy Károly Elnöklete alatt, jelen lévén:

A Tanács részéről

Zilahy S. József

Incze Sándor

Koncz Lajos

Rendőri Ig. Diószegi Sámuel

Fő jegyző Dersi András

B. mester Hermi József

Szabó István

Rákosi János

Lénárt Sándor

Galai József

Az Esküdt Közönség részéről

Kamarai biztos

Reinisch Agoston

Nép Szónok

Sándor Ferenc

Farkas Tamás

Nagy József

Tóth György

Kögerbauer József

Theodor Bogdán

Vitéz György

Enyedi József

Ajtai János

Miski János

Váradai Sámuel

Grosz József

Ketskeméti András

Losontzi Lajos

Székelly Károly

⁹⁴ Acest document nu figurează în procesul verbal propriu-zis sub literele **o.o.o.**, deși acesta apare între actele dosarului și, din multe puncte de vedere (armata dislocată, diurna soldaților secui etc.), se leagă de actul notat propriu zis cu literele **o.o.o.**, datat Abrud 13 iulie 1848.

Ajtai Incze János
Ürmös József
Batzoni György
Gábos Mihály
Tarstai József

melyben

Fő Bíró atyánkfia előterjeszti, hogy azért hívatta egybe a tanácsot és esküdt közönséget ily hirtelen az együtti tanács hozásra, mivel értesülése szerint az ide hozatott székely katonaság azt értvén hogy nem executio végett hozatott eddig, innen tovább menendő, ha nem csak is garnizonba, s Topánfalvára is csak garnizonba fog vitelni, még pedig csak egy része, annál fogva a kétszeres napi díjra nem számolhat, nemcsak, hanem kiis van adva parancsolatba, hogy az egyszeri napidíjból is fizesse minden legény a maga gazdájának, a hol szállásol, vagy is eszik a húst – ezért zúgolódik s mint egy ki jelentette, hogy így nem marad itt tovább nem lévén reá szükség, ha nem haza menyen - mely esetben városunk még nagyobb veszedelemnek esnék, mint – milyenbe lett volna a katonaságnak e városba való hozatala előtt, nagyobbban fel lévén izgattva e várost környező havasi oláh nép kedélye a katonaság ide hozatala által mi iránt a fenyegetőző veszedelem ki kerülése vagy el hárintása végett együtt tanácskozni szükségesnek látta. mely alkalommal az esküdt közönségi tagok kívánságára fel olvastatván a Felséges Királyi Főkormányshéknak folyó hónap 9^{én} 7327 szám alatt költ azon Rendelet, melyben meg íratik, hogy az itteni s környéki bujtogatok kinyomozására ki nyomozó biztosságot rendelt ki, oly ki fejezéssel, hogy a tisztelt biztosság a maga munkálata rendén a helybeli tanáccsal egyet értesbe tegye maga s az esküdt közönség részéről kérdés tétetvén, hogy a tisztelt kormányshéki rendelet nyomán minő egyet értesbe volt a ki rendeltetett biztosság a helybeli tanáccsal, a tanács azt nyilvánítá, miszerént a tisztelt Bizotmánytól a tanácsshoz folyó hónap 13^{án} 12 szám alatt intézett és előadatott azon fel szollítás jött melyben fel szollítatik a tanács az iránt, hogy a Felséges Királyi Fő kormány Shékhez fel jelentett adatokon kívül, ha még mások volnának azokat is közölje a tisztelt bizotmánnyal és minden bé jelentett s jelentendő adatokra tanukat jelentsen bé s ezen kívül semmi egyetértés nem volt.

Határozat

A székely katonaság békételensége lecsendesítésére nézve – az értesítés szerint, a katonai tiszt kar a Felséges királyi Főkormányshék által ki rendeltetett bizotmánnyal együtt tanácskozva abba állapotván meg hogy a Felséges Királyi Fő Kormányshék kértessen meg a katonaság kettős napi díjja kiadattatása iránt, sőt ezen kérés már el is indíttatott, míg erre válasz érkeznek, öt napig a székely

katonaság békével elvárni nyilatkozott, de mire meg eshetnék az: hogy öt nap alatt válasz nem érkezne, vagy ha érkezne is, a székely katonaság kívánságát nem kielégítő, azért hogy városunk biztos lehessen az iránt hogy a fel zavart csend tökéletes helyre állításáig a székely katonaság városunkat s vidékünket ide nem hagyja, ezennel biztosítatik a székely katonaság az iránt, hogy ha néálán a Felséges Királyi Fő kormánysszék a székely katonaságnak a kettős napi díjját ki adatni nem kegyeskedne, ezen közönség az ő második rendbéli napi díjjait azon időre, mely alatt e városon fog mulatni ki fogja hiányosság nélkül fizetni vissza várás mellet a nehezék pénztárból a közelebbi esküdt közönség által az ország szükségire ajánlott 600 darab aranyból mi véget a már felettünk örökdő felelős Magyar Ministerium kérttessen meg az iránt, hogy az ezen közönség által fizetendő katonai díjokat, a katonaság ide jövetelét a magok lázongásokkal és felkelésrei készülétekkel szükségessé tevő oláh helységek, közönségünknek meg téríteni köteleztessenek; azonban az Abrudfalván a szegényebb lakosokhoz bészállított katonáknak szállásain meg cserélése véget meg határozottatott, hogy az oly katonák szállásoltassanak bé a városba; minek el igazítása bíztatik a szállás csináló Koncz Lajos atyánkíára, a mellett mivel verespataki atyánkíai is kívánnak hozzájuk katonákat rendeltetni, kérttessék meg a tisztelt biztosság az iránt, hogy egy fél századot Verespatakra által engedni és rendelni méltóztasson.

A mi pedig a Felséges Királyi Fő Kormánysszéknek elébb tisztelt kegyelmes rendeletében írt azon kifejezést illeti, mi szerént a ki rendeltetett biztosság az itteni tanáccsal egyet értőleg munkálkodjék, erre nézve meg határoztatik, hogy kérttessék meg a tisztelt biztosság az iránt, mi szerént a tisztelt Fő kormány Széki Rendelet értelmében az eddigi ki nyomozás eredményét és ez utánit is időnkent a tanáccsal tudatni méltóztasson a városi nép aggodalma elenyészése végett, egyszers mint az iránt is kéressék meg a tisztelt bizotmány, mi szerént az e vidéki havasi fel fegyverkezett oláh nép fegyvereit velek le tétetni, és töllök el vétetni méltóztasson – ezen határozatnak a katonai tiszti karnak, s ez által a székely katonaságnak, és biztosságot illető részinek a tisztelt biztosságnak leendő tudtul adás véget ki neveztetnek nép Szónok Sándor Ferenc, Ketskeméti András, Ajtai Incze János, a nem hűtes Polgárok közül pedig Pétsi Ferencz, és Székely István. Mivel pedig az eddigi fenyegetődzésekből lehet tartani attól, hogy a csendességnek ez uttali helyre állítása és a katonaságnak eltávoztatása után a vidéki oláhoknak ezen városra törő szándékok újból el következik azért kérttessék meg a felsőbbség az iránt, hogy Abrudbányára állandóul katonaság legalább egy század rendeltessék s ennek ajánlására méltóságos biztosság is kérttessen meg e mellett eszközöltessék ki az abrudbányai és verespataki őrsereg számára még két száz korona puskának az országos fegyver tárból leendő minél hamarábbi ki adattása.

Az Abrudbányai Esküdt Közönség Jegyzői Könyvéből Julius 14^{ikán} 1848^{ban}.
ki adta

Losontzi Lajos
Esküdt Kozönség Jegyzője

În data de 29 iunie 1848 are loc adunarea comună a consiliului și comunității jurate, sub președinția prim judeului Nagy Károly.

Din partea consiliului au fost prezenți:

Zilahi S. József

Incze Sándor

Koncz Lajos

Diószegi Sámuel, director de poliție

Dersi András prim notar

Din partea comunității jurate:

Reinisch Ágoston, comisar camerar

Sándor Ferenc, orator popular

Farkas Tamás

Nagy József

Tóth György

Kogerbauer József

Theodor Bogdan

Vitéz György

Ketskeméti András

Losontzi Lajos

Székely Károly

Hermi József, maistru de mină

Szabó István

Rákosi János

Lénárt Sándor

Gallai József

Enyedi József

Ajtai János

Miski János

Ajtai Intze János

Ürmös József

Batzoni György

Gábos Mihály

Tartsai József

Váradi Sámuel

Grosz József

Concetățeanul nostru, prim-judele, prezintă motivul pentru care a convocat, de urgență, această adunare comună. A fost informat că soldații secui aduși la Abrud vor să plece acasă. La această hotărâre au fost determinați de faptul că au înțeles că, la Abrud, au fost aduși nu pentru execuție, ci doar în garnizoană. La fel și la Câmpeni – unde va fi trimisă doar o parte dintre ei – vor fi tot în garnizoană.

Astfel nu pot spera la diurnă dublă, mai mult, au primit și dispoziția ca din simpla diurnă [pe care o au] fiecare soldat să-și plătească întreținerea la gazdă. Soldații sunt nemulțumiți și au declarat că, în asemenea condiții, aici unde nu sunt folositori, nu rămân ci vor pleca acasă.

În acest caz, orașul [Abrud] ar fi expus la un pericol și mai mare decât a fost înainte, întrucât populația românească din munții înconjurători, prin aducerea armatei, a devenit și mai agitată.

Prim-judele a considerat necesară convocarea acestei adunări comune pentru a se sfătui împreună cum să evite sau să înlăture pericolul.

Cu această ocazie, la solicitarea comunității jurate, s-a dat citire ordinului gubernial, dat în 9 a lunii curente sub nr. 7327, în care [Abrudul] este înștiințat de trimiterea aici a unei comisii de investigație care să-i depisteze pe instigatorii din oraș și din ținut. Acestei comisii i s-a ordonat ca, în activitatea ei desfășurată, să se pună în înțelegere cu consiliul din localitate.

Comunitatea jurată a ridicat problema și a întrebat ce fel de înțelegere a existat între comisie și consiliu?

Acesta din urmă a declarat că, din partea onoratei comisii, a primit un apel în data de 13 a lunii curente sub nr. 12 în care a fost somat ca, în cazul în care dispune și de alte informații în afara celor raportate Guberniului, să le aducă la cunoștința comisiei și, pentru fiecare informație, să prezinte și martori. În afară de [acest apel], altă înțelegere între ei nu a fost.

Rezoluție

Precum am fost informat, în vederea liniștirii nemulțumirilor ivite în rândurile soldaților secuiei în problema dublei diurne, corpul ofițerilor s-a consultat cu comisia [de investigație] trimisă de Guberniu și i s-a dat curs acestei solicitări.

Însă până când va sosi răspunsul (adică 5 zile), soldații au fost dispuși să aștepte în liniște.

S-ar putea întâmpla însă ca răspunsul să nu sosească în intervalul de timp prevăzut sau să nu fie pe placul soldaților secuiei. În acest caz, pentru ca ei să nu părăsească orașul și ținutul, până când liniștea tulburată nu va fi restabilită pe deplin, această comunitate se angajează să le plătească a doua diurnă – în cazul în care Guberniul n-ar fi dispus la această plată – pentru acea perioadă în care soldații vor fi în oraș.

Va plăti această sumă din cele 600 bucăți de aur oferite de comunitatea jurată pentru necesitățile țării și păstrate în vistieria monetăriei. Deci rugăm guvernul ungar, care ne supraveghează și pe noi, să oblige localitățile românești care, prin nesupunerea lor și prin pregătirile făcute pentru răscoală, au cauzat venirea armatei să înapoieze banii plătiți în avans de comunitate.

S-a hotărât însă a se face o schimbare în ceea ce privește încartiruirea soldaților; aceia care au fost cazați la locuitori mai săraci din Abrud – Sat să fie transferați și găzduiți în orașul Abrud.

Această sarcină îi va reveni concetățeanului nostru, Koncz Lajos, care răspunde de cazarea soldaților. Întrucât și concetățenii noștri din Roșia Montană au cerut [trimiterea] armatei, comisia de investigație să fie rugată să dispună plecarea în acea localitate a unei jumătăți de regiment.

Întrucât, în menționatul ordin gubernial se prevede conlucrarea în înțelegere a comisiei cu consiliul local, cerem ca această comisie, în sensul ordinului sus amintit, să ne înștiințeze, din când în când, despre rezultatele anchetei obținute până acum, la fel și despre cele ce urmează să le obțină.

Comisia este rugată să ordone locuitorilor din acest ținut muntos să depună și să predea armele.

Oratorul popular Sándor Ferenc, apoi Kecskeméti András și Ajtai Incze János, dintre cetățenii nejurati Pétsi Ferenc și Székely István au fost desemnați să aducă hotărârea de mai sus la cunoștința corpului de ofițeri și, prin acesta, armatei secuiești. Iar ceea ce se referă la [activitatea comisiei] să-i aducă la cunoștința acesteia.

Potrivit amenințărilor făcute până acum, ne putem aștepta ca, după plecarea armatei, românii din ținut să intenționeze din nou să atace orașul și liniștea

restabilită. Forurile superioare să fie rugate ca, la Abrud, să se ordone staționarea unei armate permanente (cel puțin un regiment). Comisia să fie rugată să propună și ea acest lucru.

Pe lângă aceasta să se mijlocească eliberarea, cât mai urgentă, a 200 de puști din arsenalul național pentru garda cetățenească de la Abrud și de la Roșia Montană.

Din procesul verbal al comunității jurate de la Abrud

A eliberat

În 14 iulie 1848.

Losontzi Lajos

notarul comunității jurate

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/184. Foto: 30069–30076.

94.

Abrud, 29 iunie 1848⁹⁵

Nagy Méltóságú, Méltóságos Gróf Fő Kormányzó Úr,
Kegyelmes Urunk!

Az Abrudbányára rendelt katonaságon kívül a topánfalvi és offenbányai uradalmak vidékein kitörés pontján állott nép lecsendesítésére és a kívánt rendnek helyreállítására mellénk segítségül rendelt másfél század székely katonaság folyó hó 27^{én} délután a 1. és 2. óra között megérkezvén, és annak elhelyeztetéséről és alkalmazásáról kívánván a biztosság gondoskodni, legelőbb is azt látta szükségesnek elhatározni, hogy azt mint csupán szállásoló, vagy mint végre hajtó erőt használja?—másodsor, hogy melyik helységbe, miféle katonaságot szállítsan; melyekre nézve:mivel sem személyes megbántás, sem tetteges engedetlenség eddig elé nem mutatkozott, s hogy a katonaságnak végrehajtás képpen fellépése által az ingerültség nagyobbra ne feszítettessék ezzel a kedélyek kibékítése és az engedelmesség úgy a köz csend és rend helyreállítása ne nehezítettessék, célirányosnak látta a biztosság a katonaságot egyelőre Topánfalván és Bisztrán csupán szállásolásképpen elhelyeztetni; a biztosság intézkedései ellen nyilvánítandó *legkisebb ellenszegülés vagy engedetlenség esetében pedig mint végrehajtó erőt* használni, mind két helységbe félfél század székelység és félfél század sorkatonaság szállíttatván bé.

Mely intézkedésről, valamint a katonaság parancsnoksága, úgy a katonák szállásainak és élelmezésének elrendelhetése végett kerületi fő bíró Benedek József értesítették.

Ezen értesítésünk következtében egy óra múlva a helybéli székely katonaság tisztjei, az első százados Vitkai úr vezérlete alatt a biztosság előtt megjelenvén, azon nem kicsiny aggodalmukat terjesztették a biztosság eleibe: hogy mivel a

⁹⁵ Acest document nu figurează în procesul verbal propriu-zis sub literale **o.o.o.** deși acesta apare între actele dosarului și, din multe puncte de vedere (armata dislocată, diurna soldaților secui etc.) se leagă de actul notat propriu zis cu literale **o.o.o.**, datat Abrud 13 iulie 1848.

Thordáról ide érkezett székely katonaság már kiindulásakor úgy volt értesítve, hogy ezen vidékre a csendnek és bátorságnak helyre állítására nem garnisonba, hanem mint adsistentia, mely dijj kapással van egybekötve, van ide rendelve; és már csak Zalathnára is érve, dijjainak kiadását nem csak kérte, hanem sürgetve követelte, és ottan a tiszt urak csak is azzal nyugtathatták meg őket, hogy nem kapván még a végre pénzt, ki nem adhatják; ide érkezve pedig, és már tegnap a két székely század magát telyesen rendezve, a katonaság a rendes fizetésen felyül őket illető dijjnak kiadását újból is élénken szorgalmazta, és mivel a tiszt urak nagyon is tartanak attól, hogy a katonaság (:mely a közelébbi időkbén a tartozó telyes engedelmességgel még tisztjei iránt sem viseltetik, minek is több ízben adták már jeleit :) a követelt dijj megtagadás esetében, felzúdul és a helyett hogy a kívánt célra magát alkalmaztatni engedné, talán inkább az inneni visszatérésre nyilatkoznék – hivatalosan megtalálták a tiszt urak a biztosságot azon dijj megadását kieszközölni. Mely körülménynek folyó é[v] Sz[ent] Iván hó 26^{rol} 1649 és 1674 E. számok alatt tisztelt kegyes rendeletei következtében Nagy Méltóságodnak – alázatos felterjesztése mellett: miután egyfelől a katonaságra a fellázasztott vidékbéli nép lecsendesítésére, és a megbomlott rendnek teljes helyreállítására oly nagy szükség van, hogy a legüdvösebb intézkedéseink is, csak a katonai szoros fegyelem mellett nyerhetnek óhajtott eredményt; de másfelől azon kényes esetbe, ha éppen azon segéd erőt, mely a katonaságba van, részünkre rendelve – azon fenforgó okból: hogy t. i. a követelt és részökre már kiindultakkor biztosított dijt meg nem kapják – a békétlenség miatt engedetlenségre fajulva részünkre fel nem használhatunk, éppen a végső ponton, midőn t. i. a rendnek és csendnek helyreállítására kívánnánk erélyesen fellépni, nem lenne segéd erő kezünk között. Kötelességünknek tartjuk Nagy Méltóságodnak méjj tisztelettel az iránt esedezni, miszerint: ezen körülményeknek tekintetbe vételével minket arra felhatalmazni méltóztasson, hogy mi a mellénk rendelt egész katonaságot a rendes fizetésen felyül követelt dijj kiadásáról biztosíthassuk, mely alázatos kérésünkre csak nem kényszerítve látjuk magunkat.

A mi pedig a költségek hordozását illeti: mivel a bujtogatásnak és lázzításnak engedett vidékbéli népnek veszélyes, fenyegető mozgalmi idézték elő a biztosságnak és katonaságnak kirendelését, azon nép a költséggel méltán terheltethetik, mely tereh azonban nem eggyes egyénekre, hanem számos helységekre melyek t. i. a biztosság ide érkezése után is, fegyverkezve felkeltek és a hazának nagy részét rémülésbe ejtették; kötelességünknek tartjuk tisztelettel jelenteni, hogy offenbányai jegyző és azon vidéki bujtogató Móga József folyó hó 27^{én} úgy topánfalvi Korkós János bujtogató, if. Jánk Ábrahámnak segéd társa, folyó hó 28^{án} itten helyt elfogattattak, letartóztatattak, és őrizet alá tettettek, a többiek iránt is, a kik csak gyanúsak nyomós intézkedéseinket megtévén.

Éppen a midőn jelen alázatos felterjesztésünket bé végzendőnk valánk, jelent meg előttünk az egész székely tiszti kar, és a legénység részéről hozzánk küldöttséggel megbízott 4 altiszteket bémutatá, kik is abba nyilatkoztak előttünk

hogy ők assistentiára lévén mellénk rendelve, ha nem biztosíttatnak fizetéseiken felyül követelt illetőségeik kiadásáról /:u.m.dupla fizetés, ingyen hús, kenyér, bor és pálinkáról naponként véve :/ készek legottan innen haza indulni; ily szorongattatások között kéntelennek látta magát a biztosság a katonaságot a dupla fizetésről, kenyérről és ingyen húsról biztosítani, s csak is így sükerült őket lecsendesíteni, minek sürgető helybe hagyása iránt alázatosan könyörgünk.

Magunkat egyébaránt Nagy Méltóságodnak úri kegyeibe alázatosan ajánlva, hasonló alázatos tisztelettel maradtunk.

Abrudbányán Sz. Iván hó 29^{én} 1848^{ba}

alázatos szolgálí

Kozma Pál

Fő Kormányi Tanácsos

Nemegyei M.János

K.Bányásztanácsos és Igazgató

Némethi János

Fő Korm.Titoknok

ki rendelt biztosok

*

Prea mărite conte, Domnule Guvernator,

Milostivul nostru domn!

O companie și jumătate de secui, trimisă pe lângă armata dislocată la Abrud, a sosit în după masa zilei de 27 a lunii curente între orele 1 și 2. Ea a fost detașată să ne ajute la liniștirea poporului de pe domeniile Câmpeni și Arieș, aflat pe punctul de a se revolta, și la restabilirea ordinii.

Comisia [gubernială], dorind să se îngrijească de plasarea și întrebuințarea soldaților a trebuit mai întâi să decidă sub ce formă să-i folosească: ca forță pasivă [fiind încartiruți în localitate] sau ca forță executivă.

La fel a trebuit să decidă în ce localitate și ce fel de armată să disloce.

Întrucât, până-n prezent, aici nu a avut loc vreo vătămare personală, nici vreo nesupunere, comisia s-a hotărât să n-o folosească ca forță executivă ca nu cumva agitația să se justifice și să se îngreuneze liniștirea spiritelor, restabilirea supunerii, a liniștii publice și a ordinii. A considerat a fi mai oportun ca, deocamdată, să o încartiruiască la Câmpeni și Bistra.

Însă în cazul în care se va constata cea mai mică împotrivire sau nesupunere față de măsurile luate de comisie, armata va fi folosită ca forță executivă. Astfel, în ambele localități, au fost încartiruite câte o jumătate de companie de soldați secui și o jumătate de companie de linie.

Aceste măsuri au fost aduse atât la cunoștința comandamentului militar, cât și prim-judeului districtual Benedek József care se ocupă de încartiruirea și aprovizionarea soldaților.

La o oră după aceste anunțuri făcute de noi au apărut, în fața comisiei, ofițerii soldaților secui din localitate sub comanda primului căpitan Vitkai, prezentând

acea îngrijorare deloc neglijabilă că armata secuiască, sosită aici de la Turda, încă la pornire, a fost informată că, în acest ținut, va veni nu în garnizoană, ci ca asistență pentru restabilirea liniștii și siguranței ceea ce presupune recompense.

Ajungând la Zlatna nu numai că a cerut plata acesteia, dar a pretins-o insistent. Acolo, domnii ofițeri i-au liniștit, explicându-le că nu le pot da banii, întrucât nu i-au primit.

Sosind aici, ieri, cele două companii secuiești, după ce s-au aranjat, au început să urgenceze din nou primirea acelor recompense peste soldă care li s-a promis. În ultimul timp, armata a dat dovadă, în repetate rânduri, de totală nesubordonare față de proprii comandanți, iar în cazul în care i se va refuza recompensa pretinsă, ofițerii se tem că se va ridica împotriva lor și că, în loc să se lase folosită în scopul dorit, va cere plecarea de aici. Deci ofițerii s-au adresat oficial comisiei [guberniale] în vederea acordării recompensei.

Aceste circumstanțe vi le aducem la cunoștința Măriei Tale ca urmare a milostivelor Dvs. ordine, emise în data de 26 iunie sub numerele prezidențiale 1649 și 1674.

Totodată vă facem cunoscut, pe de o parte, că, în acest ținut, liniștirea poporului instigat și restabilirea deplină a ordinii necesită imperativ prezența armatei, fără ajutorul energetic al căreia nici cele mai salutare măsuri luate de noi nu vor aduce rezultatul scontat; pe de altă parte, în acea situație delicată în care nu ne vom putea folosi de acea forță ajutătoare ce reprezintă armata trimisă în ajutorul nostru, întrucât ea n-a primit recompensa cerută și promisă deja la pornire, tocmai în acel punct final când, în vederea restabilirii ordinii și a liniștii, am dori să acționăm energetic, n-am putea dispune de această forță ajutătoare.

Ca atare, considerăm a fi obligația noastră de a vă implora să luați în considerare toate aceste circumstanțe și să ne împuterniciți să-i asigurăm armatei aduse pentru ajutorarea noastră, primirea recompensei cerute peste soldă.

Ne vedem, aproape siliți, a vă adresa această rugămintă umilă.

În ceea ce privește suportarea cheltuielilor, întrucât deplasarea aici a comisiei și armatei au fost cauzate de mișcările periculoase și amenințătoare ale poporului ce s-a lăsat instigat și răzvrătit, acesta poate fi împovărat, pe drept, cu achitarea cheltuielilor.

Această povară însă nu va cădea asupra unor anumiți indivizi, ci asupra acelor numeroase localități care, și după sosirea comisiei, s-au răsculat înarmate, provocând spaimă într-o mare parte a țării.

Considerăm a fi de datoria noastră a vă raporta umil că Iosif Moga, notarul din Baia de Arieș și instigatorul aceluia ținut, la fel instigatorul Ioan Corcheș din Câmpeni, camarad al lui Iancu Avram junior, au fost prinși în localitate la data de 27 respectiv 28 iunie.

Cei doi au fost arestați și puși sub supraveghere. Am luat măsuri temeinice și împotriva celor suspecti.

Tocmai când am terminat prezentul nostru raport a apărut în fața noastră întregul corp de ofițeri, prezentându-i pe cei 4 subofițeri delegați de soldați la noi

care ne-au declarat că ei au fost trimiși aici în asistență, astfel, dacă nu vor fi asigurați de primirea recompenselor cerute peste soldă /: adică salar dublu, carne gratuită, pâine, vin, ținică – pentru fiecare zi: / sunt gata să plece acasă.

La o asemenea constrângere, comisia a fost nevoită să asigure armatei salar dublu, pâine și carne gratuită, numai astfel reușind să-i liniștească.

Vă implorăm să vă dați acordul în acest sens cât mai urgent.

Rămânem, cu stimă umilă, ai Măriei Tale

servi umili

Kozma Pál

Abrud, 29 iunie 1848

consilier gubernial

Nemegyei M. János

consilier și director mantanistic

Némethi János

secretar gubernial

[în calitate de] comisari detașați.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1757 E/1848.

95.

Aiud, 29 iunie 1848⁹⁶

Tisztelt Belügyminiszter Úr!⁹⁷

A tegnapelőtt felindítani bátorkodott jelentésem idejétől fogva a kormányom alá bízott törvényhatóságba semmi olyas aggasztó magát elő nem adta. Abrudbánya környékén, hol a főkormányi biztosság működik, a főbírótól vett tudósítás szerint szándékoltatott ugyan a közcsend felzavarása, de a katonaság megjelenése és a biztosság otléte a zavart elnyomta, továbbá Balásfalva környékén néhány helységek amiatt, mert nekik unió sem kell, míg abba a balásfalvi kormány belé nem egyezik, az úrbéri viszonyokat megszüntető körlevelet – melyben közbevetőleg szólva, a legtavolabbról se volt szó az unióról – a szolgabírónak visszaküldették azon kijelentés mellett, hogy ők a magyar királytól függeni nem akarnak. Ezen tudósítást vévén, rögtön rendelkeztem a bocsárdi unitus pap és két volt úrbéres – kik magokat ezen zavargás élire tették – bėjöveltele felül, és mindent el fogok követni a közcsend biztosítására.

⁹⁶ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

⁹⁷ Data ștampilei de poștă a emiterii documentului din Aiud este 29 iunie 1848. Cu toate acestea, probabil, actul a fost redactat în ziua de 28 iunie, deoarece face referire la o înștiințare precedentă a comitelui suprem Kemény István către ministrul de interne Szemere Bertalan. Vezi doc. Nr. 88, datat Aiud, 26 iunie 1848, publicat în actualul volum.

Amint elébbi levelembe tegnapelőtt is érinteni bátorkodtam, itt amiatt, mert Balásfalva e megyébe fekszik, nagy a forrongás, annyira, hogy jelenlétem elkerülhetetlen szükségesnek találván, ezennel tisztelettel kérem minister urat, miképp méltóztasson engemet az ország gyűlésére való megjelenéstől feloldozni, úgy hiszem, miképp minden igyekezetem mellett messze azon idő, midőn innét akárhova eltávozhassam. Mely jelentésem után alázatos tisztelettel maradok tisztelt minister úrnak alázatos szolgája

Ifj. Kemény István
alsó-fehéri főispán

*

Onorate domnule Ministru de Interne!

Alaltăieri am îndrăznit să vă trimit un raport. De atunci, în jurisdicția încredințată administrării mele, nu a avut loc nimic îngrijorător. În împrejurimile Abrudului, cum reiese din înștiințarea prim-judelui, unde [actualmente] își desfășoară activitatea comisia gubernială, s-a intenționat tulburarea liniștei publice. Ea a fost zădărnicită de apariția armatei și de sosirea comisiei.

În continuare, din înștiințare, reiese că unele localități din jurul Abrudului, care refuză uniunea până când guvernul de la Blaj nu va fi de acord cu ea, au retrimis prim-judelui circulara cu desființarea relațiilor urbariale – deși, în paranteză fiind spus, în ea nici pe departe nu se vorbește despre uniune – declarând că ei nu vor să depindă de regele ungur.

După primirea acestei înștiințări am dispus imediat să se prezinte [aici la Aiud] preotul unit de la Bucerdea și cei doi foști urbariali care s-au pus în fruntea acestei tulburări; [în continuare] voi face totul pentru asigurarea liniștii publice.

Precum am îndrăznit să menționez Domniei Tale și în amintita scrisoare trimisă alaltăieri, în acest comitat, pentru motivul că Blajul se află aici, agitația este mare, astfel prezența mea în acest loc este mai mult decât necesară.

De aceea Vă rog cu stimă, D-le Ministru de Interne, să mă scutiți de a participa la Dietă.

Părerea mea este că, în ciuda strădaniilor mele, mult timp va trece până când voi putea pleca undeva.

După raportarea acestora, rămân, cu stimă, al D-lui Ministru de Interne

serv umil
Kemény István junior
comite suprem al [comitatului] Alba de Jos.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. Az 1848–49-i Minisztériumi Levéltár. Belügyminisztérium, nr...../1848, Foto: 26907–26908.

Cluj, 30 iunie 1848⁹⁸

A nmlgú kir. főkörmánynak

Ifjabb b. Kemény István újonnan kinevezett Alsó Fejér megyei főispán kezére került, általa hozzám küldött s ezennel ide csatolt két magános levelét Moga József több havasi helység jegyzőjének, – mellyekből ennek népbújtogatósi merénylete tisztán kiviláglik, – a nagyméltóságú kir[ályi] főkörmánynak az Abrudbányára s környékébe kiküldött kormányi biztosok nyomozódási munkálata átvizsgálatakor használhatás végett, ezennel van szerencsém – az egyik oláh nyelven lévén írva – magyar fordításával együtt álttenni.
Kolosvár, június 30^{kán} 1848.

*

Mărite Guberniu!

Am onoarea să înaintez onoratului Guberniu cele două scrisori particulare ale lui Iosif Moga, notarul mai multor sate montane. Ele au ajuns în mâna baronului Kemény István junior, recent numit în funcția de comite suprem al comitatului Alba de Jos, iar el mi le-a trimis mie. Din [aceste scrisori] reies clar tentativele de instigare ale [numitului notar]. Eu le înaintez Guberniului – una dintre ele fiind originalul românesc, cealaltă traducerea ei în limba maghiară – pentru a putea fi folosite cu ocazia reexaminării lucrărilor de investigație ale comisiei trimisă la Abrud și împrejurimi.

Cluj, 30 iunie 1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1677/1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 8154/1848.

Cluj, 30 iunie 1848⁹⁹

Kozma Pál korm. tanácsos és biztosnak

Gróf Mikes János ide fogott levelét méltóságodnak a végett küldöm sietve ált, hogy az Abrudbánya s környékébenei felzavart törvényes rend és csend helyreállítása végett oda rendelt két székely századot ezen levél értelmében felszólítván, engem az eredményről azonnal tudósítani ne terheltelessék.

Kolosvárt Június 30^{kán} 1848.

⁹⁸ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele analizate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

⁹⁹ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele analizate în volum, fapt pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

D-lui Kozma Pál, consilier și comisar [gubernial]

Vă trimit urgent, Măriei Voastre, scrisoarea alăturată a contelui Mikes János.

În sensul ei, Vă rog să vă adresați celor două regimente de secuiești detașați în vederea restabilirii ordinii și liniștii legale, tulburate în Abrud și jurul său.

Despre rezultat Vă rog să mă înștiințați.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1744 E /1848.

98.

Cluj, 1 iulie 1848¹⁰⁰

Kozma Pál, Nemegyei János és Némethi János

k. kormányzéki biztosoknak.

Méltóságtoknak ez évi Sz. Iván hó 29^{röl} hozzám intézett jelentésöket, mellyben azon okokat mellyek tekintetéből a rendelkezésök alá adott két század székely katonaságnak rendes zsoldján feljül a hasonló katonai segélynyújtás alkalmával ötet illető dijak kiadását is biztosították, elő sorolván, azokat helyben hagyatni kérték, tudomásul vévén, és a bizottmány e részbeni eljárását helyeselvén, ezt méltóságtoknak olly további utasítással kívántam megírni, hogy miután a székelység a zsoldján feljül nyerendő dijjról biztosított, e biztosítás a B. Siwkovich ezredéből ott tanyázó egy századra is kiterjesztendő és mivel e dijjazás által az illető nyugtalankodó helységek által hordozandó költség összege nem kevés mennyiséggel növekedend, méltóságtok a mennyiben lehet, a költség kímélése tekintetéből is munkálatjokat hova hamarább bévégezni annyival inkább törekedjenek, mivel a két székely század közelebbről Szeged alá indulandó lévén, helyöket csak egy pár hét múlva lehet megint betölteni. Szokott tisztelettel maradván méltóságtoknak elkötelezett szolgálja.

Sz. Jakab hó 1^{én} 1848.

Gróf Teleki József

Măriți domni comisari guberniali!

Am luat la cunoștință raportul Măriilor Voastre, înaintat mie în 29 iunie a.c., în care prezentați motivele – cerând totodată și aprobarea lor – din cauza căroră ați asigurat celor două regimente secuiești puse la dispoziția Dvs. recompensele ce li se cuvin, pe lângă solda obișnuită, pentru ajutorul militar asemănător. Doresc să vă scriu că sunt de acord cu măsurile luate de către comisie în acest sens și vă mai ordon ca, întrucât secuilor li s-a asigurat această recompensă, pe lângă solda

¹⁰⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele g.g.

obișnuită, ea să fie asigurată și regimentului din compania B. Siwkvich care staționează acolo; dat fiind însă faptul că, prin această recompensă, cheltuielile suportate de satele agitate cresc considerabil, în vederea cruțării acestora [a cheltuielilor] să vă străduiți, pe cât este posibil, să urgențați și să terminați cât mai repede lucrările, cu atât mai mult cu cât cele două regimente vor porni în viitorul apropiat la Seghedin și înlocuirea lor va fi posibilă doar peste câteva săptămâni.

Rămân, cu stima obișnuită, ai Mărilor Voastre serv umil

Contele Teleki József

Cluj, 1 iulie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1757/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

99.

Abrud, 2 iulie 1848¹⁰¹

Alább írtak hiteles bizonytságot teszünk arról, hogy a jelen 1848^{dik} év júliussa 2^{dik} napján, midőn lettünk volna szabad és kiváltságos Abrudbánya bánya várossában, egyikünk alól is írt Tóth György saját lakházában jövének előnkbe ezen város határán Verespatakon lakó bányász polgárok Tálies Sándor, Krisán János, Dávid Sándor, Tálies Nyikuláj, Gruber Ágoston, Czura Iovitza, Czura Stefán, Czura Petruz, Korpágya Sándor és Abrudbányai bányász polgár Tamas Iuon kik is jobb jobb kezeiknek nekünk lett bé adása mellett önkéntes kezességet vállalának magokra verespataki bányász gazda Korpágya Iuonutzért, ki jelenleg az Abrudbányai börtönben sértő és törvénytelen szavaiért raboskodik; oly magok szoross le kötelezésével, hogy nevezett Korpágya Iuonutzot, midőn a Méltóságos királyi kinyomozó bizottság, vagy a tekintetes törvényi hatóságok parancsolni fogják elő állítják és közben adják minden időben a hazai törvények által kiszabott büntetés terhe alatt.

Mely önkéntes kezesség vállalás mi előttünk mindenkben a fenn írtak szerint menvén végben, arról írtuk és adjuk ezen neveink alá írásával, és szokott pecséteinkel meg erősített kezes levelet a mi igaz hitünk szerint.

Tóth György
abrudbányai hütös polgár
K. G. Incze Sándor
abrudbányai tanácsos

*

Noi, subsemnații, adevărim oficial că, în data de 2 iulie, când ne aflăm în orașul minier și privilegiat al Abrudului, mai precis în casa unuia dintre noi, subsemnații, adică în cea a lui Tóth György, s-au prezentat în fața noastră câțiva

¹⁰¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **n.n.n.**

cetățeni minieri din Roșia Montană și anume: Alexandru Taloș, Ioan Crișan, Dávid Sándor, Nicolae Taloș, Gruber Ágoston, Iovița Țura, Ștefan Țura, Petruț Țura, Alexandru Corpadia, la fel ca și cetățeanul minier din Abrud Iuon Tămaș. Prin ridicarea mâinilor drepte, ei au dat cheazășie de bună voie pentru proprietarul minier din Roșia Montană, Ioan Corpadea care, în prezent, se află în detenție la închisoarea de la Abrud pentru unele cuvinte jignitoare și ilegale rostite.

Sus menționații se obligă, sub suportarea poverii pedepsei prevăzută de legile țării, că îl vor prezenta pe numitul Ioan Corpadea atunci și acolo unde onorata comisie de investigație sau respectabila jurisdicție va dispune.

Dovedim, cu dreapta noastră credință și cu semnăturile noastre întărite prin obișnuitele pecete ale noastre, că această depunere de cheazășie a avut loc în prezența noastră întocmai cum am prezentat mai sus.

Toth György
Cetățean jurat din Abrud
K.G. Incze Sándor
Consilier din Abrud

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

100.

Abrud, 2 iulie 1848¹⁰²

Nagy Méltóságú Gróf Fő Kormányzó Úr
Kegyelmes Uram!

Tisztelvén Nagy Méltóságodnak e.év Sz.Iván hó 30^{ik} napjáról a székelő katonaságnak felszollítása aránt kelt rendeletét, siettem tegnapi nap délután 4 órákkor a tisztelt rendelet vételével mindjárt, arról előbb a két század parancsnokaival értekezésbe ereszkedni, - midőn is mind ketten azt nyilatkoztatták, hogy ezen intézkedés előttők már régebben tudva lévén, nem mulatták el altisztjeik által a közvitézék hangulatát kitanulni, melynek nyomán annyi jött tudomásukra, hogy a Beke kapitány századja nam lenne egészen idegen a kiindulástól, de a Vitkai kapitány századja még nem nyilatkozott volna; mire nézve meg állítottuk, miképp utóbb írt kapitány is tulajdon századjának szándokáról meggyőződvn, arról engem a mái nap reggelén tartandó templomozás előtt értesítsen, hogy szükség esetében magam is léphessek fel.

A mái nap reggeli 9 órákkor pedig mind a két kapitány hozzám jöven komoran jelentették, hogy egyyk század sem ajánlkozik a kiindulásra, minélfogva megbízatásomhoz képpst közikbe léptem, és egy beszédet tartva egész erőmből igyekeztem őket lelkesíteni és a veszedelembe forgó haza védelmét serkenteni; de igen nagy fájdalommal kell jelentenem, hogy süket embereknek beszéltem, s

¹⁰² Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele abordate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

falra hánytam a borsót, mert a két századból csak az idezárt jegyzékbe foglalt egyének ajánlkoztak a szegedrei kiindulásra, – több nem; ezek közül némelyek azt mondván, hogy ők 13–15 esztendőől fogva szolgálnak, menjenek ki tehát azok, kik kevesebbet szolgáltak, – mások azt: hogy családos apák, és apró gyermekekből álló családjukat magokra nem hagyhatják, különben nállok nélkül inségre jutnak, – mások azt: hogy a 4 xr. napi pénzből nem élhetnek, legtöbben pedig azt, hogy ha azok is, kik otthon maradtak kijönnek, akkor magok is készek lesznek a kiindulásra.

Ezeket látva, halva, és az ők felvilágosításokba, réabeszéllésökbe belé fáradvá, a holnapi napig nékiek gondolkozási időt adtam, de megvallom, nincsen semmi reménységem arra, hogy már hangulatuk változzan.

A tiszt urak is mindent elkövettek a közvitézeket a felszollítás követésére bírni, de ők sem voltak szerencsésebbek, magok részéről pedig szükségtelennek tartották csak említeni is azt, hogy ők a nyilvánított engedetlenségben nem osztoznak, mert ők tudják, hogy a kormánynak felettük rendelkezési joga van, és kijelenték, hogy ők akár a székely, akár más ezereknél a hazának szolgálatjára lenni minden percben készek, s hová őket a Ministerium rendelendi, oda egész készséggel elmennek.

Mielőtt pedig ezen váratlan szomorú jelentésemet béfejezném, szabad légyen Nagy Mlgodat a biztosság nevében alázatosan arra kérni, hogyha a székely katonaság innen akármivégre eltávolíttatna, méltóztasson helyébe ide más katonaságot rendelni, mert mindennap újabb meg újabb körülmények fejlődven ki, nem reménlhetjük, hogy munkálkodásunkat 2–3 hét előtt bévégezhezzük.

Egyéb aránt alázatos tisztelettel maradtam

Nagy Méltóságodnak

Abrudbányán Július 2^{án} 1848^{ba}

Alázatos szolgája
Kozma Pál

*

Prea Mărite Conte Guvernator.
Milostivul meu Domn!

Ca urmare a stimatului ordin al Măriei Voastre, dat în data de 30 a lunii și anului în curs privind somația trimisă soldaților secui, m-am grăbit ieri după-masă la ora 4 ca, imediat după primirea ordinului, să încep consfătuirea întâi cu comandanții celor două companii – când ambii au declarat că, de această dispoziție, având deja demult cunoștință, nu au omis ca, prin intermediul subofițerilor, să afle care este atmosfera în sânul soldaților de rând; iar ca urmare a acestui fapt, cetățenii au aflat cum că efectivele companiei căpitanului Beke nu ar fi totalmente străine de ideea plecării, iar compania căpitanului Vitkai nu s-a pronunțat încă; privitor la acesta din urmă am stabilit ca el să se convingă despre intenția companiei, iar despre aceasta, azi dimineată înainte de slujbă, i-am cerut să mă înștiințeze pentru ca, în caz de nevoie, să iau și eu atitudine.

Azi dimineată, la ora 9 însă, ambii căpitani venind la mine au anunțat posomorâți că niciuna din companii nu e dispusă la plecare, în consecință, în urma însărcinării mele și ținând un discurs, din toată puterea mea, m-am străduit să însuflețesc și să îndemn la apărarea patriei aflată în pericol. Dar cu mare durere trebuie să spun că m-am adresat surzilor, vorbind în vânt, căci din 2 companii doar soldații de pe lista anexată s-au oferit pentru plecarea la Szeged; mai mulți nu. Din aceștia, unii au spus că ei servesc începând de 13–15 ani, în consecință să plece cei care au slujit mai puțin; alții au spus că sunt capi de familie și nu-și pot lase singure familiile cu copii mici, altfel, fără ei, acestea ajung în mizerie; alții au spus că, din suma zilnică de 4 kr. nu pot trăi; cei mai mulți au declarat că, dacă și cei ce au rămas acasă vor ieși, atunci și ei sunt pregătiți de plecare.

Văzând și auzind acestea, obosind cu explicațiile și lămuririle, le-am dat termen de gândire până mâine, dar mărturisesc faptul că nu am nicio speranță că își vor schimba atitudinea.

Și domnii ofițeri au făcut totul pentru a-i face pe soldații de rând să urmeze ordinul, dar nici ei nu au fost mai norocoși; pentru ei a fost inutil să se mai amintească aceea că, în caz de opoziție deschisă, nu se amestecă, întrucât știu că guvernul are asupra lor drept de a dispune; și au mai anunțat că fie la un regiment de secuși sau la oricare altul, pentru servirea patriei, ei sunt gata în orice minut și unde îi trimite Ministerul ei acolo merg cu toată plăcerea.

Înainte de a-mi încheia această înștiințare neașteptat de tristă, să-mi fie îngăduit ca, în numele comisiei, să cer cu umilință Domniei Voastre ca, în cazul în care armata de secuși pleacă din orice motiv să învredniciți ca, în locul ei, să dispuneți de o altă armată, căci zilnic apărând noi împrejurări nu putem spera să ne încheiem activitatea înainte de 2-3 săptămâni.

Cu umilă stimă a rămas
al Domniei Voastre
umil serv
Kozma Pál

Abrud, 2 iulie 1848

Original M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr. nr. 1808E/1848.

101.

Abrud, 3 iulie 1848¹⁰³

Abrudbányán július 3^{án} 1848^{ba}
Szelíd vallatás

1. Kinek hívnak, hová való vagy, hány éves, micsoda vallású, házas vagy nőtelen?

Nevem Korkós János, topánfalvi szöcs mesterember vagyok, s egyszersmind uradalmi bíró, mintegy 34 éves, diszunitus, házas.

¹⁰³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **r.r.**

2. Miért vagy letartóztatva?

Azt gondolom, hogy azon dolgokért, melyek nálunk Topánfalván történtek

3. Beszéld hát elő, miféle dolgok történtek nálatok a közelebbi időkbe, ki kezdette s hogy folyt?

Megvallom igazán ezekbe: egy szombat nap kün voltam ekémmel a mezőn, midőn hazaérkeztem, a testvéremnek, Korkés Nikulájnak házába, kivel egy fedél alatt lakom, lármás beszédet hallottam s az ajtót benyitván láttam, hogy sokan vannak a falusiak közül ottan, s közöttök verespataki unitus lelkész Bálint Simon is.

Én azonba közikbe nem mentem, hanem tulajdon házamba vonulva, kérdeztem feleségemet, hogy minő gyülekezet lenne a túlsó házba, mire feleségem azt mondotta, hogy Bálint Simon lelkész terjeszt némű híreket az iránt, hogy a magyarországi úrbérések a földesurasági hatalom alól felszabadultak.

Innen másnap Bálint Simon topánfalvi Tyok Teodorral Vidrára mentek, hol gyűlést tartva, viszont biztatták a népet arra, hogy az úrbériség alolli felszabadítás iránt az országgyűléshez egy kérést adjanak be.

Azután egy héttel Tyok Teodor Albákra is elment.

Nemsokára azután Bálint Simon ügyvéd Buttyánnal újból kijött Topánfalvára, éppen egy innepnap és a diszunitus templom előtt a népnek beszédet tartottak; ezen beszédben meggátoltatott ugyan uradalmi ellenőr Moga Demeter által, ki hasonlólag a népnek magyarázatot akart adni, és afelett hogy melyik beszéljen előbb, sokáig vitatkoztak, mígnem utoljára a nép a szollás elsőségét Bálint Simonnak adta.

Ekkor ő egy petitiót terjesztett elő és azt javasolta a népnek, hogy azt minden házigazda írja alá.

Amint Bálint mondotta, ezen petitió tárgyalta az úrbéri megszüntetések állapotját, de emlékezetemre annak pontjai felolvasva nem voltak.

Ezen alkalommal Bálint Simon mondotta a népnek azt, hogy nékie 200 forint fizetése van, a magyar papoknak pedig több százakból és ezerekből álló, a diszunitus papoknak pedig semmi.

Ezen okból is sürgette a népet a petitió aláírására, azt állítván, hogy abba fizetés sürgettetik a diszunitus papoknak is.

Következett ezután a balásfalvi gyűlés, hová én is esperestem Igián Joseff felszólítására elmentem, de elment falunkból legalábbis 150 ember, kik amint hallottam, a Tyok Teodor unszolására mentek el, ki azon kijelentéssel élt, hogy menjen el minden ember, hogy lássa és hallja személyesen, mi történik ottan.

Balásfalván az idevalók közül if. Jánk Abrahám szerepelt leginkább, aki egy magosabb helyről szónokolt a néphez, hanem amiket mondotta, nem értettem, mert távol voltam.

Ezen balásfalvi gyűlés után Jánk Abrahám, ahogy magát nállunk az utcán vagy piacon mutatta, a nép mindjárt körülvette, de ő mindenkor azt javasolta a népnek, hogy minden úrbéri tartozásait tegyék meg mindaddig, valameddig az ország gyűlése az alól felszabadítja.

Azomba nem tagadhatom azt is, hogy nevezett if. Jánk Abrahám a topánfalvi közelebbi országos vásár alkalmával a topánfalvi piacon egy emeltebb helyre állván, annak felhozása mellett, hogy a magyarok minden városba magokat

fegyverbe gyakorolják, a népet felszólította arra, hogy magát 3^{ad} nap alatt fegyverezze fel.

Ezt mi célból tette, nem tudom.

Hanem ezután nem sokára, múlt héten június 19^{én} a mezőn létembe nagy tolvaj kiáltást hallottam, mire hazaérkezvén, azt kezdék beszélni, hogy Albák felől a havasokon keresztül olyan katonák érkeznének, kiknek a szakálluk mejjek közepéig ér, de én annak hitelt nem adván, az uradalmi ispány után indultam, ki akkor éppen Vidrán volt, ennek valóságát megtudakozandó, de útközbe egy csoport fegyveres népre találván, tovább nem eresztettek, azt erősítvén ezek is, hogy a hír igaz.

Tehát visszatértem.

Azután nemsokára, az ispány is megérkezett, és ekkor kisült a hírek valótansága.

Másnap a bisztrai hegy felől hasonló tolvaj kiáltás hallatszott, ekkor is a katonák érkezését jelentették, de ekkor se volt igaz a hír, és így egymás után két nap két versen lármázott fel a nép minden ok nélkül.

Mi volt ennek célja, ki volt szerzője, nem tudom.

Június 21^{én} azzal oszlott el a nép, hogy ügyvéd if. Jánk Abrahám arra utasította, hogy ne keljünk és ne fegyverkezzünk többé fel, míg azt nekünk ő maga megküldendő pecsétje által tudtunkra nem adandja és nem parancsolandja; a pecsétjén pedig nékie egy leveles gyümölcsfa vagyon mecve. Mindenfelől voltak ottan emberek, akikről ezeket hallottam, de legtöbben voltak szohodoliak.

A balásfalvi gyűlés után nálunk nagy népgyűlések nem tartattak, hanem négyen – ötön házamnál többször fordultak meg és jöttek össze, kik közé tartoztak if. Jánk Abrahám, Tyok Teodor, Pátiza Juon lelkész, Juonettye Péter tanító, Sultz Josef uradalmi kulcsár, testvérem Korkés Nikuláj és Dángyá Juonutz.

4. Ezen gyűlésbe miről foljt a tanácskozás?

Azoknak csak egyikéből vettem részt, mikor is if. Jánk Abrahám azt mondotta, hogyha a diéta az úrbéri mentességet úgy meg nem adja, amint azt a magyarországi gyűlés az odavalóaknak megadta, akkor azt erővel is szerezzük meg magunknak.

Erre a testvérem, Patitza Juonutz, Sultz Josef és Juonettye Péter azt jegyezték meg, hogy erővel venni semmit se kell, de Jánk Abrahám újból is abba nyilatkozott, hogy azon esetben csak erőhez kell nyúlni.

5. A katonák érkezése hírére micsoda nyilatkozatok történtek a faluban?

Közönségesen azt beszéllették, hogyha becsületes katonák jönnek, szívesen fogadják, különösen én magam is azt mondtam, hogyha székelyek jönnek, 4^{en} is befogadok, mert amiolta a székelyek itt vagynak, a feleségem Abrudon járván, egy lovamat meg kívánta patkoltatni, és amidőn senki se találkozott volna, ki különben is szilaj lovam lábát felfogja, egy székely katona tette azt, kit feleségem egy tízessel meg kívánt ajándékozni, de a székely nem fogadta el, s ezzel megnyerte hajlandóságunkat.

6. Ezen nyilatkozatoddal ellenkező világosodott ki a nyomozás rendjén, mert te többek előtt mondtad azt, hogy a székely katonákat semmi esetre nem bocsájtjátok bé.

Azt nem mondtam, lehet hogy elleneim vallották, azomba ha hibás vagyok, szenvedek érte.

Annyi mégis jut eszembe, hogy mondtam, hogyha étzaka jönnek a katonák, azokat nem fogadnók el, mert a rendes katonák dobszó mellett és a szállás rendelőknek előreküldésével szoktak akárhol is megjelenni, s én csak ilyen értelemben szólottam.

7. Egy egyénnek azt is mondtad, hogy az oláh nép haragszik reája azért, hogy véle nem akar tartani.

Erre nem emlékezem, hogy mondtam volna.

8. Midőn a járásbéli szolgabíró felszolgáltatásból Kendi és Rákosi táblabírák által megintettél arra, hogy házadnál több gyűléseket ne tartsál, miért felelted, hogy azon intésekről nem akarsz semmit tudni?

Én azt nem feleltem, sőt azt mondtam, hogy engedelmeskedni fogok és több gyűlésnek helyet nem adok, s a kérdésbe forgó vádat azon urak csakis reám fogták, ki tudja, micsoda haragból.

9. Azon alkalommal mások is megintettek volt a végre, s azok a biztosoknak becsülettel felelvén, nem is jelentődtek fel, s ha a te nyilatkozatod igaz nem lett volna, azt se jelentették volna fel, tehát alaptalan azon mentséged, hogy ez hazugság vagy haragból származott volna, mit az is igazol, hogy a megintetés az első gyűlés után mindjárt megtétetett, és a te házadnál, tulajdon előbbeni vallomásod szerint azután is többször voltak gyűlések, amiben magad is jelen voltál?

Most is azt vallom, hogy azon nyilatkozatot nem tettem és azt csak az intő biztosok, kik mindketten ellenségeim, fogták reám.

Hogy pedig azon megintésen innen vagy egy nálam tartatott gyűlésben jelen lettem volna, tisztán azért nem emlékezhetem, mivel 20 esztendőől fogva nagy főfájásba és fülzúgásba szenvedek és azolta emlékezőtehetségem meggyengült.

10. Az uradalmi igazgató úr május 29^{én} Topánfalvára menvén, minekelőtte odaérkezett volna, azt mondták az oláhok, meglátjuk hónap az urakat öszveszagatva, ha úgy nem beszélnek, mint nékiek tetzik, azok közül, kik ezt mondták, te is jelen voltál?

Én ezt nem mondhattam, mert akkor nem is voltam otthon, hanem az ország gyűlésének megnyitása előtt az odarendelt oláh bizottmánnal magam is Kolozsvárra mentem volt.

11. Folyó Szent Iván hó 20^{án} a harangok féreverését te rendelted Nuczu Kosztinival?

Azt nem rendeltem.

12. Vald meg, ha néked nem is, legalább másoknak a mostani mozgalmak előidézésével mik lehettek célzatai és ezeket ki miként hintegette el a nép között?

Nékem semmi célzatom nem volt, hanem if. Jánk Abrahám és verespataki unitus lelkész Bálint Simon szónoklattak a nép előtt arról, hogy az oláh nyelvnek a dicasteriumoknál is használandónak kell lenni, mert a nélkül szabadságok semmit ér.

Mindenféle tisztségeket oláhokból kell tenni, az erdőknek és foljóknak nagyobb részét, úgy a legelőket a királyi fiscustól vissza kell követelni.

És ezen remények gerjesztésével, úgy az ígéretek általok leendő kivívásának biztosításával jutott if. Jánk Abrahám azon népszerűséghez, melyel a közelebbi időkben s jelenleg is bír az oláhok között a zalathnai uradalmakba, aki valahányszor a néphez szollatt, mindanyiszor felhívta azt, hogy reá halgassanak, nékie engedelmeskedjenek, mert csak így teljesítheti s vívhatja ki ígértét.

13. Kik voltak if. Jánk Abrahámnak előmozdító segédei?

If. Jánk Abrahám mindenenek egyedül intézett el.

Azt tudom, hogy miután Szebenbe a Comiténél járt, minekelőtte elment volna mondotta, hogy el fog Szebenbe a Comitéhez menni és azután ha hazajön, fogja nekünk tudtunkra adni, hogy mit tégyünk, – ugyanis onnan visszajöven, azonnal felszollította a népet a felfegyverkezésre.

14. Az általad említett szebeni Comitének kik a tagjai?

Amint értettük, if. Jánk Abrahámtól, tagjai a Comitének Buttyán és Pap Sándor is.

Mely szelíd vallomás hogy általunk mindenekben a fennebiek szerint vitetett légyen véghez, arról igaz hitünk szerint bizonyítunk,

Abrudbányán, július 3^{án} 1848^{ba}

Kozma Pál
főkormányi tanácsos

Nemegyei M. János
királyi bányásztanácsos és igazgató

Némethi János
főkormányi titoknok
kirendelt főkormányi biztosok

*

*Interogare fără forță
efectuată în data de 3 iulie /1848/ la Abrud.*

1. Cum te cheamă, de unde ești, câți ani ai, ce religie, ești căsătorit sau nu?

Mă numesc Ioan Corcheș, sunt maestru cojocar din Câmpeni și, totodată, jude domenal, am aproximativ 34 de ani, sunt ortodox și căsătorit.

2. De ce ești arestat?

Bănuiesc că pentru cele întâmplare la noi, la Câmpeni.

3. Povestește-ne, ce lucruri sau întâmplat la voi în timpurile recente, cine le-a început și cum au decurs?

Mărturisesc sincer următoarele: într-o sâmbătă am fost cu plugul pe câmp; ajungând acasă, am auzit din casa fratelui meu, a lui Nicolae Corcheș, cu care stau sub același acoperiș, discuție gălăgioasă.

Am deschis ușa și am văzut acolo foarte mulți săteni, printre care și pe preotul Simion Balint din Roșia Montană.

Eu însă nu m-am așezat între ei, ci m-am retras în propria mea casă și am întrebat-o pe nevasta mea, ca fel de adunare este dincolo.

Ea mi-a spus că preotul Simion Balint răspândește unele zvonuri cum că urbarialii din Ungaria s-au eliberat de sub dominația moșierilor.

•

De aici, ziua următoare, Simion Balint a plecat împreună cu Teodor Tioc din Câmpeni la Vidra unde au ținut o adunare la care au îndemnat poporul să înainteze o petiție la Dietă în legătură cu eliberarea lor de sub urbariu.

Peste o săptămână, Teodor Tioc s-a dus și la Albac.

Nu peste mult timp, Simion Balint a venit din nou la Câmpeni cu avocatul Buteanu, chiar într-o zi de sărbătoare, și au ținut un discurs poporului în fața bisericii ortodoxe.

În acest discurs, Simion Balint a fost împiedicat de către controlorul domenal Dumitru Moga care, la fel, a intenționat să vorbească poporului; s-au certat îndelungat cine să vorbească primul, până la urmă, poporul a acordat primul cuvânt lui Simion Balint.

Atunci el a prezentat o petiție și a propus poporului ca ea să fie semnată de fiecare stăpân de familie.

După spusele lui Balint, această petiție a dezbătut situația desființării urbariului, dar precum îmi amintesc, punctele ei n-au fost citite.

Cu această ocazie, Simion Balint a spus poporului că el are un salariu de 200 florini, iar preoții maghiari au câteva sute sau chiar mii și preoții ortodocși nimic; și, din această cauză, a îndemnat poporul la semnarea petiției, susținând că ea va urgenta și salariul preoților ortodocși.

A urmat adunarea de la Blaj la care, din îndemnul protopopului meu Iosif Ighian, m-am dus și eu; dar au plecat din satul nostru încă vreo 150 de oameni care, precum am auzit, au mers la îndemnul lui Teodor Tioc ce susținea să meargă tot omul ca să audă și să vadă personal ce se întâmplă acolo.

La Blaj, dintre cei de aici, tânărul lancu Avram a jucat rolul cel mai important; el, urcându-se pe o ridicătură, a adresat poporului un discurs, dar nu înțelegeam ce spune, căci eram departe.

După această adunare de la Blaj, lancu Avram cum se arăta la noi pe stradă sau în piață, imediat a fost înconjurat de popor, dar el de fiecare dată i-a îndemnat pe oameni să presteze serviciile urbariale, până ce Dieta îi va elibera de sub această prestație.

Nu pot să neg însă că, la recentul târg de țară de la Câmpeni, s-a urcat pe o ridicătură în piața Câmpeniului și menționând că maghiarii din fiecare oraș se înarmează, a somat poporul la înarmare în trei zile. Cu ce scop a făcut acest îndemn, nu știu.

Dar nu peste mult timp, săptămâna trecută, în 19 iunie, am fost pe câmp și am auzit țipete de tâlhari.

Pe când am ajuns acasă au și început să discute că, peste munți, dinspre Albac, ar veni niște soldați a căror barbă ajunge până la mijlocul pieptului. Eu crezare acestui zvon n-am dat și m-am dus la șpanul domenal care, chiar atunci, a fost la Vidra pentru a afla de la el adevărul.

Dar, în drum, m-am întâlnit cu un grup de oameni înarmați care nu m-au lăsat să trec mai departe, susținând și ei că această veste este adevărată.

M-am întors deci.

Nu peste mult timp a sosit și șpanul, iar atunci a ieșit la iveală neverosimilitatea veștii.

Ziua următoare, de pe dealul dinspre Bistra, s-au auzit țipete de tâlhari asemănătoare și atunci au anunțat venirea soldaților, dar vestea nici atunci nu a fost adevărată; poporul a fost deci alarmat fără niciun motiv. Cine și cu ce scop a lansat zvonul, nu știu.

În 21 iunie, poporul s-a împrăștiat susținând că Iancu Avram junior a poruncit să nu ne răsculăm și să nu ne mai înarmăm, până când el nu ne va da de știre și nu ne va porunci prin sigiliul lui trimis nouă; iar, pe acest sigiliu al său, va fi gravat un pom cu frunze.

Am auzit acest lucru de la oamenii adunați acolo din toate părțile, dar cei mai mulți am fost din Sohodol.

După Adunarea de la Blaj, la noi, adunări mari nu s-au ținut, doar la casa mea au venit vreo 4–5 persoane de mai multe ori și s-au întâlnit; printre ei se aflau Avram Iancu junior, Teodor Tioc, preotul Ioan Patița, învățătorul Iunete Petru, administratorul domenal Iosif Șuluțiu, fratele meu Nicolae Corcheș și Ioan Dandea.

4. La aceste adunări despre ce s-au sfătuit?

Eu am luat parte doar la una dintre ele, cu ocazia căreia Iancu Avram junior a spus că, dacă Dieta nu ne va acorda eliberarea de sub prestarea serviciilor urbariale în așa fel precum a acordat Dieta din Ungaria pentru cei de acolo, noi o vom cuceri și prin forță.

La care fratele meu, Ioan Patița, Iosif Șuluțiu și Petre Ioanete au remarcat că nu trebuie să se recurgă la forță, dar Iancu a declarat din nou că, în acel caz, numai de forță se poate folosi.

5. La vestea sosirii soldaților sătenii ce părere au avut?

În general au spus că, dacă vor veni soldați cinstiți îi vor primi cu dragă inimă. Și eu am spus că voi găzdui chiar și patru dintre ei, căci, de când sunt aici secuii, nevasta mea fiind odată la Abrud a dorit să potcovească un cal al meu, dar n-a găsit pe nimeni ca să prindă piciorul calului și așa foarte aprig; atunci, un soldat secuiei i-a sărit în ajutor; nevasta mea a vrut să-i dea 10 forinți, dar secuiful n-a acceptat, obținând, astfel, bunăvoința noastră.

6. Din investigația efectuată rezultă opusul declarației făcută de tine: căci tu, în fața mai multora, ai zis că pe soldații secuiei în niciun caz nu-i veți primi.

Așa ceva n-am spus, probabil că dușmanii mei au declarat, dar, dacă sunt vinovat, voi pătimi; totuși îmi amintesc că am spus că, pe acei soldați care vor veni noaptea, nu-i vom primi, căci soldații de rând vin cu vocea tobei și cu trimiterea înainte a acelor care fac încartuirea.

Eu am vorbit doar în acest sens.

7. Unui individ i-ai mai spus că poporul român e supărat pe el, căci nu vrea să i se alăture.

Nu-mi amintesc să fi spus așa ceva.

8. Când, în urma dispoziției judeului nobiliar de plasă, juzii de la Tablă, Kendi și Rákosi, te-au avertizat că, la casa ta, altă adunare să nu mai ții, tu de ce ai răspuns că nu vrei să știi nimic despre această avertizare?

Eu așa ceva n-am răspuns, ba din contră, am spus că mă voi supune și altei adunări nu voi da loc; acuzația din discuție mi-a fost adusă de domnii și în discuție nu știu din ce cauză.

9. Cu acea ocazie și alții au fost atenționați în acest sens, dar ei răspunzând cum se cade comisarilor nici n-au fost denunțați; și dacă declarația ta n-ar fi fost adevărată, nici ea n-ar fi fost denunțată.

Deci acea scuză a ta că aceasta ar decurge din minciună sau supărare este fără orice temei. Ceea ce este dovedit și prin faptul că atenționarea s-a făcut imediat după prima adunare, iar la casa ta, conform propriei tale declarații, s-au ținut și pe mai departe adunări.

La acestea ai participat și tu?

Și acuma mărturisesc că n-am făcut acea declarație și numai comisarii, care amândoi sunt dușmanii mei, au invocat-o împotriva mea; iar după acea atenționare nu-mi amintesc să fi participat la vreo adunare ținută la mine, [susțin acest lucru] cu atât mai mult cu cât de vreo 20 de ani sufăr de durere de cap și de vâjâit în urechi și, de atunci, am și memoria slăbită.

10. D-l director domenal, mergând la Câmpeni în 29 mai, înainte de a fi sosit acolo, românii au declarat că, ziua următoare, îi vor vedea sfâșiiați pe domni, dacă nu vor vorbi pe placul lor.

Între cei care au vorbit astfel ai fost și tu prezent?

Eu așa ceva n-am putut să spun, întrucât nici n-am fost atunci acasă. Am plecat și eu la Cluj, împreună cu comisia română convocată acolo înainte de deschiderea Dietei.

11. În 20 iunie, tu ai ordonat tragerea clopotelor într-o dungă împreună cu Nutzu Costin?

N-am ordonat eu.

12. Mărturisește, chiar dacă tu nu, dar alții ce scopuri urmăreau cu provocarea mișcărilor actuale? Cine și cum le-a răspândit în rândurile poporului?

Eu n-am urmărit niciun scop.

Iancu Avram junior și preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, au ținut un discurs poporului în care au arătat că limba română trebuie folosită și în administrație. căci, fără ea, libertatea lor [a românilor] nu valorează nimic; că toate oficialitățile trebuie alcătuite din români; și că marea parte a pădurilor, a râurilor, precum și pășunile trebuie cerute înapoi de la fiscul regal.

Cu provocarea acestor speranțe și cu asigurarea obținerii de către ei a acestor promisiuni a dobândit Iancu Avram acea popularitate pe care o posedă și acum între românii de pe domeniul Zlatnei.

De câte ori se adresează poporului, îl somează pe acesta să-i dea ascultare și supunere, căci, doar în felul acesta, poate să-i îndeplinească și să-i obțină promisiunea făcută.

13. Cine au fost cei care l-au ajutat pe tânărul Iancu Avram în luarea măsurilor?

Iancu Avram junior a făcut totul singur. Știu că, înainte de a pleca la Comitetul din Sibiu, a spus că va pleca la Comitet, iar la întorcere ne va spune ce avem de făcut. Întorcându-se de acolo a chemat imediat poporul la înarmare.

14. Cine sunt membrii amintitului Comitet din Sibiu?

Precum am înțeles de la Iancu Avram junior, Buteanu și Alexandru Pop fac parte și ei din Comitet.

Că această interogare fără forță a fost efectuată de noi, conform celor de mai sus, adevărim pe baza credinței noastre sincere.

Abrud, 3 iulie 1848.

Kozma Pál

Nemegyei M. János
Consilier gubernial
Consilier și director
montanistic regal

Némethi János
Secretar gubernial
în calitate de comisari desemnați

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012 /1848. Foto: 30016–30025.

102.

Abrud, 3 iulie 1848¹⁰⁴

Méltóságos Királyi Főkörmányszéki Bizottmány!

A méltóságos bizottmánynak általam tisztelt megtanálására közbejött beteges állapotok miatt eddig nem lehetvén, ezennel következő történet leírást vagyok bátor alázatos tisztelettel nagyságotok elébe terjeszteni. Ugyanis:

Idei április 1^{so} napján nemes Alsó-Fejér megyében Enyeden tartatott s ugyanakkor bévégzett közgyűlés alkalmával megyénk tisztelt főispánja, Losontzi méltóságos liber báró Bánffy Miklós úr megparancsolá, miszerént a topánfalvi, kezem alá bizott járásbéli lakosok minden mozgalmait figyelemmel kísérve, azokról kimerítő tudósításokat akár Öméltóságához, akár a nemes megyei állandó bizottmányhoz tenni esmérjem szoros kötelességömnnek – melly utasítással Nagyenyedről hazafelé megindulván, megérkeztem Abrudbányára, szokott szállásomra, idevaló polgár Bíró István házához.

Április 3^{am} megérkeztem után nemsokára Abrudbányán aznap tartatott héti vásárból bėjönnek hozzám járásombéli szeketurai közadózók Pántya Nyikuláj, Zehutz Gyorgye és Nyeks Makávej, rajtok kívül még mások is, kiknek neveiről nem emlékszem, s jelenték, miszerént a közönséges vásárból őket is, másokat is a topánfalvi adózó Morár Szamoilla szorgalmatosan hívogattya Abrudfárvára Tóbiás féle házhoz, mely jelenleg elemi iskola gyanánt használtatik, bizonyos ottan az oláh nemzet tartandó gyűlésébe. Ezeknek mialatt megmondottam, hogy dolgaikat

¹⁰⁴ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele e.e. Actul în sine reprezintă un raport amplu al prim-judeului nobiliar Bisztrai József, înaintat comisiei anchetatoare, în care descrie mișcările din ținut, începând cu data de 1 aprilie și până la sfârșitul lunii iunie.

Abrudbányán egymás után végezzék, s ne gyűlésbe, hanem haza mennyenek, megérkezett hozzám topánfalvi pandúrkáplár Motora Junutz is, akit azonnal kiküldöttem a piacra gyűlésre hívogató Morár Szamoilla előmbé hozatala végett – gazdám pedig, Bíró Istvánt küldém csendőrségi igazgató tekintetes Diószegi Sámuel úrhoz megtudandó, hon van-e vagy nincs. Erre Diószegi úr engem magához nem várva, szállásomra jött, kinek elbeszélvén, mi történik hétivásár alkalmával a városon, megkérém, miszerént a dolog mikénti állásáról hivatalos meggyőződést szerezve magának, a dolog igaz volta esetébe mint közigazgatási tiszt a gyűlés tartását erélyesen föllépve gátollya meg, mig Diószegi úrral együtt e tárgy felett értekezniék, szállásomra jöve Jonettye Daniel Topánfalván lakó falusi jegyző is ittason, kinek azt mondtam, hogy töstént takarodgyék haza a városról, ne járjon részegen az emberek közt a piacon, mert ha nem menyen, azonnal bézaratom, Jonettye Dani engedelmeskedve azonnal hazaindult. Tekintetes Diószegi Sámuel úr pedig hivatalos kötelleségít tellyesittendő vizsont eltávozott. Ezek után béhozta pandúrkáplár topánfalvi Morár Szamoillát, ki fel vala adva, hogy az embereket a vásárból gyűlésre hívogatja, kit miután kérdőre vontam, tagadván mindent, úgy nyilatkozott, hogy ő semmi gyűlésről nem tud, nem is azért jött Abrudbányára, hanem eladás végett hozott a városra két ökröt s egy tehenet, s miként azokat eladhattya, hazamegyen. Későbbre megkeresett szállásomon topánfalvi királyi ispánsági írnok Rákosi Nagy Ferenc úr, aki jelenté, hogy Enyeden létem alatt közelebb múlt szombaton verespataki lelkész Balint Simon Topánfalvára jöven, hétivásárba, beszállott odavaló Pictor Korkes Miklós Dregutz házához, oda több előkellő embereket, úgymint Tyok Teodort, Korkes Jánost s másokat egybegyűjtvén, sokat tanácskozván, utóbb az udvaron a vásárból odagyűlt emberekhez beszédet tartott – mire megtudva Rákosi Ferenc úrtól, hogy a kamara tisztjei közül senki is rajta kívül aznap Topánfalván nem volt, maga pedig a beszédnek csak végére érkezvén, a beszéd tartalmáról semmit sem nyomozhattam ki. Rákosi urat, hogy elébeszéllye, még mik történtek járásomba hon nem létem alatt, magamnál marasztattam ebédre, s alig végezve bé csekély ebédünket, megjelenik nállam verespataki lelkész Bálint Simon, topánfalvi Tyok Teodorral, kik közül az előbb írt megtámad, hecsmérő szökökkel illet. hogy miért küldöttem hozzájuk a politziae directort, miért csinálók nékiek rosz hírt, nevet, mivel ők semmi rosz célból nem akarnak tartani gyűlést, hanem azért, hogy a közelebb tartandó hongyűlésre egy kérelmet szándékozván beadni az oláh nemzet nevében, annak mikénti fogalmazásáról tanácskozzanak, s miután azt meg fogják állítani, mi legyen kérelmök tárgya, s a kérést megírják, azt mindenkivel alá akarják íratni, mely fennebbi módon tett igazolására Bálint Simon úrnak felelém, miszerént Abrudbánya nem tartozván hatáskörömhez, itten nem parancsolhatok, hanem komollyan intem, hogy Topánfalvára, valamint tett aprilis 1^{sőjén} közelebb múlt szombaton, ne jöjjön beszédek tartani s a népet ámítani, legyen gongya egyházmegyéjéhez tartozó híveire, a járásombeli népnek hadgyan békét, mert azoknak vadnak papjai is, tisztjei is, kik kormányozzák, nincs szükség idegen apostolokra s térítőkre. Melly nyilatkozatomra Bálint lelkész felelé: Hogy nékie

abba senki sem parancsol, s ő töllem való féltibe Topánfalván vásár alkalmával a piac közepére fog asztalt állítani, s arra reá állva, a néphez beszédet tartani. Tyok Tódor is beszéllett nekem akkor megnyugtató szókat, hogy ők nem terveznek semmi rosszat, hanem mint Bálint lelkész mondá, egy kérést akarnak beadni a hongyülésre, s afeletti tanácskozás végett kívánnak Abrudbányán gyűlést tartani az oláh nemzet értelmesbbjei. Mindezeket Rákosi N. Ferenc úr, ki a beszélgetésünken, szóváltásunkon jelen volt, hallotta. Miután ezek így történtek, ugyanaznap mingyárt délután hazaindultam, hogy a dolgot főispányom öméltóságának feljelenthessem a lehető siettséggel.

Ezen esetre tanuk politzia director tekintetes Diószegi Sámuel úr, Bíró István abrudbányai polgár, Rákosi N. Ferenc topánfalvi kir. ispánsági írnok, topánfalvi káplár Matora Juonutz, szeketurai Nyeks Makavej, ugyanoda való dominális bíró Pantya Niculae, ugyanoda való falusbíró Zekutz Gyorgye.

Április 4^{kén}. A célba vett gyűlés mint 4^{kén} hallottam, megtartatott, nem tudom honnét, ide, Abrudbányára telepedett szószolló Buttyán János elnöklete alatt, jelen volt ottan abrudbányai főbíró Nagy Károly úr is, kik vettek abba részt Topánfalváról s Abrudbányáról, mi tárgyalatott, azt a most címzett s ottan jelen volt főbíró úr jobban tudhattya. Bisztráról pedig tudom én, hogy jelen volt a falu jegyzője Bálya György, odavaló lelkészek két fiai, Fodor László s Darabant Dénes, s talán valamelyik lelkész is, mit onnét tudok bizonyoson, hogy április 3^{án}, mingyárt hazaérkeztem után, kerestettem a jegyző Bálya Györgyét, s a lön felelet, hogy sem pap, sem nótárius, sem papok fiai nincsenek hon, mindnyájon elmentek Abrudbányára, mivel ottan az oláhok nagygyűlést tartanak. S az nem is volt igaztalan állítás, mert csakis április 4^{kén} estvefelé kerültek haza Bisztrára a megnevezettek. Topánfalváról csak közhírből tudom, hogy a gyűlésen jelen lettek volna odavaló nem egyesült lelkész Patyitza János, királyi tanító Jonettye Péter, Tyok Tódor, Korkes János, Korkes Miklós Dragutz, Morár Számoilla á Vuki, Dángya Juonutz.

Április 4^{kén} reggelre még Abrudbányán magamhoz rendelvén pandúr káplár Matora Juonutzat, parancsot adandó, miszerént a topánfalviak minden mozgalmait szemmel kísérje, s mihent valami történik, azt nekem jelentse, a káplár el is jött, s kiadatván teendőiről a rendelést. töllem el is távozott, de nemsokára hazamenő uttyából visszahozták Tyok Tódor, Korkes János, Dángya Juonutz s még egy negyedik, kinek nevére emlékezni fog a pandúrkáplár, Matora Juonutz, a megnevezettek egészen felbőszülve a káplár ellen mondák, miszerént káplár Matora Juonutzot azért hozták vissza előmbé, mivel ő a nevezetteket s részesseiket elvádolta volna nekem, hogy ők lázadást célzó gyűléseket tartanak, ugyanazért állítva, hogy nékiek jó hírek becsméreltetett, káplár ellen töllem elégtételt kérének, mire én megnyugtattván panaszlókat, hogy nem a káplár árulta őket bé, hanem másoktól tudtam meg Abrudbányán, miszerént a magyar nemzet ellen ingerlő gyűlést tartattak Abrudfalván, s megfedvén, hogy a hibátlan káplárt miért térítették vissza hazamenő utjából, s miért bántják a közigazgatási szolgát, azt felelték: Hogy a káplárra nézve nagyon jó volt, miszerént uttyából megtérítették, mert Topánfalván egybegyűlve várta a nép a piacon, hogy hazaérkezve megragadgyák, s

minden bizonnyal azon hiszembe, hogy ő az áruló, megölték volna. Mi annyival bizonyosabb, mivel ők bé tudgyák bizonyítani az abrudbányai főbíró úr testimoniumával, ki gyűlésükbe jelen volt, hogy Abrudbányán nem egyéb célból gyűltek egybe, csak azért, hogy a közelebb egybegyűlendő hongyülésre az oláh nemzet nevében beadandó kérelemlevél mikénti fogalmazásáról tanácskozzanak. Mire kívántam is, hogy magok igazolására főbíró tekintetes Nagy Károly úrtól hozzanak bizonyítványt az április 3^{án} tartatott gyűlés tárgyairól, ígervén a kívánt bizonyítványnak mindgyárt a következő naponi kézbesítését, tőlem eltávoztak. Erre tanú pandúrkáplár Motora Juonutz, de úgy hiszem, ők sem tagadhatták, miután e tárgyban írásbéli adatok is léteznek.

Ugyancsak árilis 4^{kén} délután hozzám jöven Rákosi Nagy Ferenc úr, jelenti, miszerént április 6^{kán}, melly volt mindgyárt következő csőtörtőkön esett, óhitűek innepnapján a topánfalvi görög nem egyesült templomnál újból gyűlés tartása van célba véve, ezt halva, írtam egy megintésről szolló utasítást, s jelentő Rákosi Ferencet Kendi Péter táblabíró úrral megkértem, hogy procedállyanak Tyok Tódor, Korkes János, Korkes Miklós, görög nem egyesült lelkész Patyitza János, Dángya Jonutz, Morár Számoilla ellen, mint akiket már tudtam, hogy Topánfalván fejei ezen mozgalmaknak, hozzájuk személyesen elmenve, s intsék meg, miszerént semmi esetre sem április 6^{án}, sem máskor, sem Topánfalván, sem egyebütt az abrudbányihoz hasonló gyűléseket tartani ne bátorkodgyanak, ezt megtették a megnevezett régius urak, s mint panaszlák, Korkes János a megintést nem is akarva meghallani, őket házából becsmérő szavakkal illetve kikergette. Ezen procedurának eredménye a lett, hogy április 5^{kén} topánfalvi lelkész Patyitza János, Tyok Tódor, Dászkálovits Illyés, Korkes János, Dángya Jonutz, Morár Számoilla s más többen, kiknek neveiről nem emlékszem, nállam megjelenvén, délután általadták másolatban abrudbányai főbíró Nagy Károly úrnak Abrudfalván április 3^{án} tartatott gyűlés folyamattjáról kelt bizonyítványát, továbbá adának még kezembe egy irománt, mit topánfalvi tanító Jonettye Péter írt, és nevét is más többekkel aláírta, saját aláírásokkal erősítve, mellynek foglalattya, mint emlékszem, a vala: Hogy ők gyűlést április 6^{án} minden esetre tartani fognak, s én azt ne törekedgyem ok nélkül megakadályozni, mert azáltal nagyobb zavart fogok okozni, mivel ők, ha pandúrokat küldök annak meggátlására, azokat szerte fogják verni. *Ellenben ha békét hagyok nékik, ők kezeskednek járásom csendessége felől, valamint arról is, hogy semmi lázadás nem fog történni, hanem békével bé fogják várni a dolgok kifejlődését.* Ezen irománt, a régiusok admonitiójáról kelt tudósítást s az abrudbányai főbíró bizonyítványát, egy a főispány öméltóságához e tárgyban intézett tudósításomban zárva, ha jól emlékszem, ugyanaznap elküldöttem Enyedre. Ennek igazolására méltóztasson a méltóságos bizottmány azon irományokat, ha Enyeden lennének, onnét, ha Kolosvárt, Kolosvárról is meghozatni, annyival is inkább, mivel ottan saját kezekkel aláírtak levélbe kezeskednek, a bujtogatások kezdői, járásom csendességéért, melly nem tartatván meg, méltányos volna, hogy azok hordozzák a katonákkal okozott költségeket is.

Úgy tudom, hogy főispány öméltósága jelentésem következtébe tudósítását megtette a dolgok állásáról a felséges királyi főkormányshékhöz, honnét abrudbányai főbíró Nagy Károly úrnak jött is rendelés szószolló Buttyán elfogatása

iránt, s bárha akkor Buttyán János Abrudhányán tartózkodott, nem fogta el, mi ha akkor jó elején történt volna, most nem lenne országszerte s a városon is annyi zavar s aggodalom, annyi költség s nyugtalanság, mert a bujtogatás csírájában meg lesz fojtva.

Április 6^{án} Topánfalván, mint mondva volt, a görög nem egyesült hitűek templománál több volt egybegyűlve 4.5. száz embernél. Templomozás után Buttyán János, Bálint Simon, azelőtt való napon, nem tudom, honnét megérkezett Jánk Ábrahám, s a már megnevezett topánfalviak élén álva a tömegnek, Bálint Simon hosszason beszélt a népnek, beszédgyének foglalattját megmondhatták ottan jelen volt cameralis ispány Lázár György és kir. ispánsági ellenőr Moga Demeter urak. Még e tárgyban bizonyosság lehet Csertési Zsurzs Gyorgyitza s általa megnevezendő társai, kikkel lelkész Patyitza és Tyok Tódor azért, hogy nem voltak egy véleményen a lázasztókkal, nemcsak méltatlanul bántak, hanem a templomból is kikergetve, merőbe kitiltatták, hogy oda templomba többé ne járjanak, ezt onnat tudom, hogy csertési Zsurzs Gyorgyitza maga panaszkolta nekem, miszerént meg is akarták verni, nem elégedtek meg a taszigálással.

Ugyaznap Bisztrán délelőtti templomozás után notarius Bálya György a templomba volt népet a templom mellett lévő nagy rétbe gyűjtötte, oda asztalt vitetett ki s íróeszközöket, minden jelenlevőnek nevét felírta s elejibe keresztvonást tett, melyet minden embernek ujjával nagyobb hitelesség végett le kellett nyomni, anélkül hogy sokan tudták volna, mire való. Azután nékiek nagyon hosszas beszédet tartott. Bizonságok erre a falu nagyobb része, név szerint pedig Butja Josi, Gligor Petru, Dráksá Jonutz, Dráksá Gyorgye pandúr, Márk Dumitru, Hudritz Petru, Gligor Teodor Poncu, Drázsa Petruka ; ugyanaznap délután Bálint, Buttyán, Jánk, Jonettye Péter, Tyok Teodor, Korkes János, Dangya Jonutz, Morár Szamoilla, Korkes Miklós nagy lármával, vivát kiáltásokkal Bisztrára mentek, odavaló lelkész Fodor János úrhoz, ahová a még el nem széllyedett bisztrai lakosokat Bálya György jegyző, Busztán Petru Klotza, Gligor Thomutza és Butja Urszebia által a koresmákról, házából a pap lakához gyűjtötték újból. Ottan nékiek beszédet tartott Bálint is s jegyző Bálya Györgyis, mi tartalmut, nem tudhattam meg. Ezen esetre is bizonyosságok lehetnek a fennebb megnevezettek s azonkívül még falusbíró Birla Juonutz, dominális bíró Goja Jonutz lui Petru, Kretz Mihailla, Kretz Juonutz lui Mihailla s még akiket ezek meg fognak nevezni. Miután a topánfalviak a bisztraiakkal egyetértőleg a dolgokat Bisztrán is megírtak szerint bévégezték, nagy lármával, vivat kiáltásokkal, mintha az egész falut fel akarnák forgatni, az egybegyűjtett néppel egyetemben kiabáltak, lármáztak, míg a topánfalviak hazamentek. A következő napon Jánk Ábrahám Korkes Dregutza, mint mondták, Szebenbe mentenek, s oda voltak április 13 ^{án}. Bálint pedig Tyok Teodorral ment Felső – s Alsó Vidrára, hogy ott is az embereket bujtogassák beszédgyeik által s neveiket felírják, azután hallottam, hogy Bálint Szohodolban is járt volna a népet tévutakra vezetend. Albákon is járt Tyok Teodor, mostohatestvéreivel, Kotyetz Kosztándinnal, hogy az emberek neveit felírják. Mindezekre bizonságok lehetnek alsó vidrai lelkész Nicula Juon, alsó vidrai dominális bíró Jank Avrám, vármegyebíró Tomus Teodor s még az általok megnevezendők. Albákról bizonyosság lehet albáki bíró Togyá Iszpász, odavaló

dominiális bíró Togyá Jonutz á Turki, Morár Jonutz lui Jonyitz, Nyikula Petrutz, Onyetz Gavrilla, Onyetz Nyikulae á Kártfi, Togyá Szimion pandúr, Plesa Josiv esküdt, Kontzer Lup. Április 13^{án} hazakerülvén Jánk és Korkes Miklós Szebenből, elkezdődtek újból a gyűléstartások; egyszer Korkes Jánosnál, máskor testvérinél Korkes Miklósnál, meg máskor topánfalvi tanító Jonettye Péternél, mellyekben biztrai jegyző Bályá György, Fodor László s Darabant Dénes biztrai lelkészek fiai szorgalmasan részt vettek. Gyakran pedig elmentek Bisztrára a topánfalviak s Jánk és biztrai jegyző Bályá György házánál egész éjjelen át tanácskoztanak, néha pedig biztrai lelkész Fodor Jánosnál is. Mire bizonyosság lehetne Popovits Sofia, Kendi Ágnes, topánfalvi Szabó Nagy Ferenc, Bályá Nyikulájné talám tudhatnának valamit vallani arról, mikről folytak olly gyűlésekbe a tanácskozások, azomban amint egy a cameralis ispány Lázár György úr kezére került, oláh nyelven nyomott proclamatio értelméből kivehettem, ezen gyűléseknek célja nem kevesebb volt, mint a magyar nemzet kiirtása – a diplomaticai nyelv az oláh és mivel ők leg többben vadnak, csupán oláh tiszték általi kormányzása Erdélynek.

Április 13^{án}. Hazajövéen Jánk Szebenből, a következő napon Topánfalván tartandó országos vásárba gyülekező népnek beszédeket tartott. Mit bizonyosan tett volna vásár napján is, ha én előre való számíttással, félve az akkor kiüthető lázadástól, meg nem kértem volna főispány ő méltóságát, hogy a két kerületi, nállamnál nagyobb tekintéllyel bíró tekintetes tiszt urakat járásomba legalább vásár utánig Topánfalván mulatandókat kikülgye. E szerént megjelenvén kerületi főbíró Boér Ferenc és alispány Pogány György urak, a vásár – „kivéve, hogy Bisztray Sándor egy brádi lakost kegyetlenül megvert, miért a kerületi tiszt urak eleibe került a dolog” – csendesesen folyt s eloszlott a maga idejében, miről a most tisztelt kerületi tiszt urak bizonyíthatnak.

Április–14^{én} vásárnap estvéjén cameralis Kultsár Sulutz Joseffnél voltak egybegyűlve több topánfalviak és biztrai jegyző Bályá György, Fodor László, Darabant Dénes s mások, kiket Zalatón lakó Áron Ferenc, ki történetesen közikbe csúszott volt, meg fog nevezni, valamint azt is, hogy az ottani beszélgetés miről folyt, meg fogja mondani. Tudna ezen tárgyba vallani topánfalvi szöcs Mészáros Miklós s ennek felesége, Tyok Ána. Hazamenvén a kerületi tekintetes tiszt urak, húsvét szombattyán kapom főispányom ő méltóságától azon rendelt, hogy húsvét után való vásárnap, április 30^{án} az oláhok Balásfalván felsőbb engedelem nélkül gyűlést szándékozáván tartani, azon gyűlésre való meneteltől az okon, hogy annak tartását a felséges királyi főkormányshék kegyelmesen megtiltani méltóztatott, „mindenkit nagy büntetés terhe alatt tiltsak el,„ Ezen rendelt Bályá György jegyző s ennek testvére, Bályá János az eredetiről olvasván el, a több biztraiaknak is tudtul esett, hogy a bétiltott gyűlésen Balásfalván megjelenni ne merészellyenek, Topánfalvára pedig királyi tanító, Jonettye Péternek, görög nem egyesült lelkész Pátitza Jánosnak, Tyok Teodornak, Korkes Jánosnak s részesseiknek hivatalosan írtam, s a felséges kir. főkormányshéki kegyelmes rendelet foglalattját vellők tudatva terhes büntetés alatt megtiltottam, hogy április 30^{án} tartani szándéklott gyűlésre menni egy se merjen. Ezen hivatalos leveleket elküldöttem biztrai gornyik Hudrits Petru Popitza által topánfalvi jegyző Balog Josefhez oly rendeléssel, hogy mindenkinek szolló levelet küldök, gornyikom

jelenlétibe személyesen kézbesítse, mit a nevezett jegyző meg is tett, mint nékem küldött válassza bizonyíttá, s azon levelek foglalattyát is megmondhattya, mivel az írástudatlanoknak maga a jegyző Balog olvasta el.

Április 24^{én} húsvét másodnapján hallottam, miszerént Jank Abrahám, Korkes János és Tyok Teodor Szöts Joseff kömivist megtámadták s a faluból ki akarták volna kergetni ; mi okon, nem tudom, hanem maga Szöts Joseff, ki az aránt nem panasztolt nékem, legjobban megvallhattya, mi bajok volt vele.

Április 24^{kén}. A felséges kir. főkörmányszék parancsa áthágásával is, „mely szerént a Balázsfalván 30án tartatni szándéklott gyűlésre menni meg volt tiltva”, Bisztráról jegyző Bályya György, lelkész Fodor János, ennek fia László és Darabant Dénes Bisztrai Sándorral annak szekerén, Topánfalváról pedig görög nem egyesült lelkész Patyitzá János, Jánk Ábrahám meg mások, kiket topánfalvi szekeres Márk Jonutz Álbutzu kivitte, nevezhet meg jobban, ki az úton történt tanácskozásaikat is jól hallotta, s azokról vallani is tudna, Balásfalvára indultak, azonnal én is indítottam Bisztráról egy postát főispányom ő méltóságához azon jelentéssel, hogy mindazokat, kik járásomból a felséges kir. főkörmányszék kegyelmes rendelege áthágásával s megvetésével Balásfalván megjelennek, annyival is inkább letartóztatni méltóztasson, mivel ha a felséges királyi főkörmányszék rendelkezésének sem akarnak engedelmeskedni, tiszta igaz, hogy az én szavamra semmit sem hajtanak, s ezek szerént én, ha az általom több tudósításaimba megnevezett csendzavarók el nem fogatnak, nem áthatok jót járásom lakossainak csendességben tarthatása felől. Mindezek mellett a járásomból elment lázasztók nélkül, hogy elfogattak volna, Balásfalvát megjárták, s hazaérkeztek után dicsekedtek, hogy mily nagy becsületben voltak ottan, hogy többen voltak 7000 -- nél, s az oda ment katonák , ha valamit mertek volna, mind összeverik, csúfolkodtak a főispánnyal, hogy mikor kérdezték, ki hozott reájok katonákat, elbujt a katonák közé ijedtebe, hogy Jankkal főbíró Fosztó s alispán Miksa kezét adtak, nemcsak, sőt bizonyítvánt is, hogy ők millyen becsületesen viselték ottan magokat. Dicsekedtek azzal is, hogy visszajövő utjukba tekintetes Vadi László úr pompáson megvendégelte, azúttal megmenekülve a bajtól, idehaza még gonoszabbul üzték lázasztásaikat, úgynnyira, hogy a nép nem tudta, nékiek-é vagy tiszteinek engedelmeskedgyék. Biztatták a lakosokat, hogy megnyerik az erdőket, a korcsomárlási jogot, egyszóval minden regalékat, s mondák, hogy contributiót sem fognak fizetni, sem katonaélést, csak nékiek fogadgyanak szót, mert ők az urak. Mire bizonságok lehetnek minden helységek falus és kisbírai, valamint gornyikok és esküdtek, kik megmondhattya okát, miért nem szedhettek contributiót s nem fizethették bé katonaélést, jelesen bisztrai kisbíró Gligor Teodor többeknek panasztolt, hogy ő nem tudja, kinek engedelmeskedgyék, a nótáriusnak-é, Bályya Györgynek, vagy a szolgabírónak, mert egyik egyképpen parancsol, míg a másik másképpen rendelkezik. Megtámadta jegyző Bályya György úr hivatalos tudósításaimat vívő gornyikaimat is, s a falusiakat ingerelte, hogy verjék meg, mert ők visznek minden hazugságokat Enyedre. Bizonság Drákza Petruka, Hudrits Petru, Márk Dumitru, Petritzi. Megtiltatta a kisbíró Gligor Teodornak a notárus, hogy napidíjjakat enyedi uttyaikért ne fizesse meg. Erre is ugyanazok a tanúk.

Békövetkezett az idő, midőn a falusbíráknak computusra kellett Enyedre menni. Látva Topánfalván Jánk s Korkes János, Tyok Teodor, azt mondták többieknek, hogy mire mennek computusra, miért engedelmeskednek a szolgabírónak, hiszen a szolgabíró azokat csak a maga fejétől teszi. Maradjanak honn, mert elmúlt az idő, hogy szolgabíró szava után járjanak, ezt meg fogják vallani a falusbírák s jelesen szohodoli Bobár Avrám, ki ezt nékem jelentette is. Azon falusbírákat, erdőgornyikokat s más becsületes embereket, kik véllők egy kezen nem akartak jádzeni, csúfolták káromolták, ingerelték reájok a falusiakat. Erre tanu albáki Togya Iszpász, Mokán Tagyer és Mokán Teodor szkerisoraiak és Kándrá Juon, nyágrai dominális bíró, kiket az aerarialis pincénél Tyok Teodor megtámadott s csúfolt, káromolt, hogy nem elegendnek közébbe, hanem az urakkal tartanak. A megnevezettek még adnak elé tanukat, kik hallották.

Május 15^{kén} megengedvén a felséges kir. főkormányshék, hogy az esperestek s oláh nemzetbéli értelmesebb egyének Balásfalván gyűlést tartsanak, azelőtt néhány nappal Jánk Szebenből valami nyomtatott proclamatiokat hozott, s azokat a papoknak kiosztotta, mit onnét tudok, hogy zalatnai Kristóf nevű füsüs veje, biztrai születésű Márk György beszéllette nékem, mi szerént afféle proclamatiót Jánk nékie is adott volna. Hogy a papoknak is osztottak aféle proclamatiókat, azt cameralis ispán Lázár György úrtól tudom, ki egy olly proclamatiót Felső Vidrán kézre kerítvén, hozzám hozott. Ezen Proclamatiónak, minek másolattyát, „az eredeti az ispány úrnál maradván”, főispány úr ő méltóságához béküldöttem, foglalattya a volt: Hogy most az ideje a rabszolgaságból menekülni; ne engedgyétek, hogy saját hónapokban idegen jövevény nemzet tartson járom alatt. Torolljatok vissza rajtatok elkövetett több századok oltai méltatlanságakat satöbbi. Ezen proclamatió következtében kihirdette Bisztrán Bálya György, hogy minden háztól egy ember menyen Balásfalvára, mert aki nem fog elmenni, azt pénzbeli büntetéssel fogja megbüntetni. Ezt hirdette Tyok Teodor is Topánfalván, Jánk pedig Felső Vidrán a templomból ki jövő népnek, egy kertre felhágván, mit nékem egy felső-vidrai Marinka Gyorgye nevezetű beszélt, odavaló Gozsej Juonnak veje, Meltzer is hallotta. Bisztrán e tárgyban lehetnek bizonságok Butja Josi, Kretz Mihaille, Krétz Juon lui Mihaila, Drázsá Petruka, Hudrits Petru, Drázsá Gyorgye pandúr, kisbíró Gligor Teodor, Gligor Petru á Nyikuli. Miután én a falusiaknak publicáltam, hogy Balásfalvára nem kel és nem is szabad senkinek menni, csak aki hivatalos, ezen parancsolatom dacára Bálya György, Busztán Petru á Klotsi és Gligor Nunutza által s még Butja Urszébia által is hátulról kergette lakaikból az embereket Balásfalvára, s így sikerült csak Bisztráról vagy 200 embert felzaklatni. Egy Bontsa Petru gyezsetar nevű biztrai ember jött hozzám panasza, hogy a megnevezett három kerülők ötöt azért, hogy nem akart Balásfalvára menni, megzalogolták. Ezek után megjött nyomtatásba a felséges kir. főkormányshék úttján azon udvari kegyelmes leirat, melyben ígértetett, miszerént a közelebb tartandó hongyülés első téendői közé tartozand az, hogy a köznép sorsa az úrbéri viszonyok megszüntetése által könnyebbítették – mikor ezt a falusi községnek közhírré tenném, ottan jelen levő Fodor László azt mondotta az egybegyűlt népnek:

Ne higyétek, mert nem igaz, hogy Öfelségétől, a császártól lenne – ez a falusi község hallattára mondatott –, mikor a statariumról szóló rendelés publicatiója végett a gornyikokat a falusiak egybegyűjtésére kiküldtettem, Jánk s Fodor László Bisztray Sándornál lévén, béhitták gornyikjaimat s azt mondták, hogy ne figyeljenek szavamra, hanem inkább ülljenek ott s igyanak pálinkát, mert most ők az urak, s én semmit sem parancsolok; Hudrits Petru s Butja Urszéria ott is maradt s lerészegedett, hanem Drázsza Petruka s kisbíró Gligor Teodor elindultak parancsomat tellyesítendők, kik e tárgyban tanúk is lehetnek, valamint Hudrits Petru is s akiket ők meg fognak nevezni. Tyok Teodor, hogy az embereket Balásfalvára örökös jobbágyság büntetése alatt kergette, tanú Bisztrai születésű Naritze Gyorgye molnár la Valyá Iuj Ilie nevű helylen, kit Tyok Teodor, midőn ment Balásfalvára, útba tanálván, megtámadott, hogy miért nem megyen Balásfalvára, miután parancsolat ki volt adva. Mikor Balásfalváról hazajöttek, mindenkinek muszka kokárda volt kalapján s mellénnyén, azt mondván, hogy ők Magyarhonnal nem, akarnak egyesülni. Azután békövetkezett a hongyülés, hogy erre elmelessen Bálya György és Fodor László, pénz is kellett, tehát lelkész Fodor János úr a templomba közhírré tette, hogy mivel a nótárius Bálya György és fia Fodor László a falu dolgába mennek Kolosvárra, kitől mennyi telhetik, adakozzanak, – aki jobb gazda, egy pengő forintot, ki alább való, két pengő huszast, és úgy alább még a legszegényebb is adgyan 10 pengő krajcárt. Erre bizonságak Olár Antonie, Botzok Szimion, Hudrits Petru és felesége, Gligor Petru, Gligor Teodor, Drázsza Gyorgye pandúr s csaknem az egész falu, a pénz felszedésébe jártak Busztán Petru Klotsa és Gligor Nunutza, mint hallottam, illy módon mintegy 300 váltó forint gyűlt bé. Ugyanakkor elküldötte nótárius Bálya György Fodor Lászlót tulajdon lován egy Butja Urszéria nevű ember kíséretébe Lupsára, hogy ott is elámitván a népet, pénzt szedjen fel, a lupsai nótárius Spán Miklós ezt nékem jelentvén Lupsán Alb Veszelie Iuj Petru nevű ember által, attól azt izentem, hogy ha el nem fogattyák, kergessék az Aranyos mentén le, míg Pápai szolgabíró kezébe kerítik. Erre bizonság lupsai notarius Spán Miklós, Alb Veszelie Iuj Petru s akiket ők meg fognak nevezni. A felszedett pénzzel a nótárius Bálya György, Fodor László s Darabant Dénes Kolosvárra mentek, de onnan jegyző Bálya György, mi nagyon természetes, senki dolgába nem járt, a hongyülés folyama alatt Jánku Szebenbe ment, az ottan alakult s általok elnevezett Comitétbe, s míg ott volt, semmi egyéb nem történt, sem Bisztrán, sem járásom helységeibe, csupán az, hogy topánfalvi lelkész Matora János, Tyok Vasziele s még vagy négyen egy írásbéli panaszt adtak bé hozzám, hogy Baranyai János uram, Topánfalván lakó csizmadiamester veje, Seres Márton őket Horának és gazembereknek, lázasztóknak kiáltotta volna, s kívánták, hogy Topánfalváról 30m napok alatt költözzék el, ezen panasz következtében írtam notarius Balog Joseffnek, hogy a panaszt investigállyá, s ha igaz, intse meg Seres Mártont, hogy ne ingerkedgyék az emberekkel, miután láttya, hogy ők nékem nem engedelmeskednek, s ellenek nincs erőm védelmezni, miként tellyesült ezen rendelésem, azt a nótárius Balog Joseff fogja tudni, hogy miként rendelkeztem, a notarius kezénél lévő levélből megtetszik.

Június 4^{kén} Pünkösöd előtt való vasárnap délután Bisztray Sándor kiállott a kertjébe, s ahogy száján kifért, tolvajnak, zsidónak, árulónak, ki miatt elfogatott Fodor László, kiáltván, istenemet szidván megintett, hogy 15^{öd} napra költözzem el, mert reám gyűjtya a házat, azt is mondá, hogy lelkész Fodor Jánosnál megtették a törvényt, hogy engem felakasszanak, már nékie mindegy, mert én tétettem ötet fiscalis actio alá. Mindezekre tanuk Meltzer Antal, bisztraiak Risteyj Ispász Zsurjlya, Mulcutz Jonutz, György Koltzuluj, Ketana Kisului Szimeon, Kok Sándor szőcs, Gusa nevezetű szomszédom, ennek felesége, Szevutza, Tyok Számfira, Pots nevű pálínkfőzőm, alsóvidrai nemes Pap Teodor s még akiket ezek megneveznek. Arra, hogy szakácsnémat megöléssel fenyegette, ha meg nem mondgya, hol a pénzem, bizonság Kendi Ágnes, Márk Teodor Iuj Szimion és Ana Mutului.

Június 9^{kén} Mit publicalt Jánk, fel van jelentve.

Június 17^{kén} A méltóságos bizottmány parancsolattyából Topánfalvára mentem, hogy a Jánk által parancsolt fegyveres nép gyűlését megakadályozzam. Ezen tárgyban mindgyárt július 10^{kén} cameralis Ispány Lázár György úrral írtunk volt Jánknak, hogy járja el a falukat, s amit publicált, tegye azzal jóvá, hogy azon fegyveres gyűlés meg ne történnyen, miről mind a levél conceptusa, mind a válasz a méltóságos bizottmánynak alázatos tisztelettel bé van küldve. Azonkívül június 15^{kén} minden falu bíráinak s papjainak írtam, hogy aki akárminő fegyverrel bé mer jönni 17^{kén}. Topánfalvára, mind csendzavaró rögtön bíróság úttján fog megítéltetni, s ennél fogva akkor nem is jelent meg senki a hétvásárba öldöklő fegyverrel, mert Topánfalván is a falu minden bejáróihoz a jegyzöket, káplárt és falusbírót rendeltem, hogy mindazokat térítsék vissza, kik fegyverrel mennének. Erről tett hivatalos levelem notarius Jonettye Danielnél vagyon. Mint előbb íram, Topánfalvára érkezvén, felmentem a kir. ispánság íróteremébe, s onnat Tyok György perdi hajdút elküldöttem Jánk után, hogy ne emberekkel, hanem csak magára jöjjön fel a kir. ispánság íróteremébe, hová Jánk megjelenvén, cameralis ispán Lázár György úr és Meltzer Antal, kulcsár Sulutz Joseff jelenlétibe megkértem, hogy a népnek se jót, se rosszat ne szónokollyon, hanem hallgasson s lássan egyéb dolgaihoz, mivel már elég zavart csinált járásomba, s meg is ígérte, hogy nem fog többet a néphez beszélleni, de ezen ígérettye után alig tölt el mintegy kétórányi idő, s udvarom tele van több száz emberekkel, kiknek Jánk ottan beszédet tart, mivel addig jánk olly vakmerő egyszer sem volt, hogy udvaromon tartson a néphez beszédeket, hanem azt rendesen Korkes Jánosnál az utcára szolgáló tornácból tette, engem ezen ténnyé anyival inkább felháborított, mivel általam megmondva, általa pedig megígérve volt, hogy semmiféle beszédet a néphez nem fog tartani. Kimentem az udvarra, kikergettem, s a kaput utánnok bététettem, ezután befogattam, s mikor éppen szekérre ülve a nagykaput kinyitottam, hogy mennjek haza, újból bėjöve Jánk udvaromra, honnét az utcán lévő néptömeg eleibe kivezettem, s ottan kényszeríttem a nép előtt, hogy mutassa meg azon rendelését, minél fogva jogosítva van arra, hogy járásom népét felfegyverkeztesse s fellázassza. Protestáltam a nép előtt, hogy járásomba többet ne bujtogassan s azáltal ne nehezítse hivatalos kötelességem tellyesíttését, hanem lássan egyéb dolgához, erre mit több száz ember hallott ugyan, de név szerint bizonságak lehetnek Matora Juonutz, Kamesa csertési falusbíró, ponorelli bíró

Plésa Juon, szeketurai bíró Zehutz Gyorgye, szohodoli Gyanka Gyorgye Jámbor s mások, kiket ezek meg fognak nevezni, mert az egész vásár ott volt. Kotyétz Kosztináné, Naritze Mikulyasze, Bobár Gyorgyika, Szabó Miklós, Kendi Sándor, cameralis ispán Lázár György úr. hajdú Tyok Gyorgye perdi, kik halhatták, miket beszélt Korkes Miklós Dregutz s mások ellenem Június 17^{kén} délután topánfalváróli eltávozásom után. Bisztraiak lehettek aznap Topánfalván többen 100-nál, kik látva, hogy Jánkut leszidtam s hazaindultam, kiabáltak utánnam, hogy én eszem meg véreket, én vagyok oka, hogy követelt jogaitat meg nem kapják. Ezt hallotta Kotyétz Kosztináné s akiket ő megnevez.

Június 18^{án} is, mikor a méltóságos bizottmány Topánfalvára méltóztatott volt kiszállani, délután még mielőtt méltóságok Topánfalváról elindultak volna, Korkes Miklós s utánna mások is káromoltak, csúfoltak, ahogy szájakra jött, mondták hogy ha én őket lázasztóknak s rossz embereknek tartom, mennyek, legyenek becsületes embereknek szolgabírájok, mert nékiek többé még akkor sem keltek, ha a közgyűlés megválasztana. Ezeket hallva s attól félve, hogy a lassanként ittasadni kezdő nép a Jánk és Korkes Dregutz ingerlésére Topánfalván is reám támad, jó korán hazamentem. Arra, hogy ők elcsaptak a szolgabíróaságból, tanu Mészáros Miklós topánfalvi szöcs és ennek nője s mások, kiket ők meg fognak nevezni.

Június 19^{kén}. Hogy voltak egybegyűlve Bisztray Sándornál Bálya György, lelkész fia Darabant Dénes s más többen, hogy gyülekeztek oda apradonként mintegy 20ig való emberek vasvillákkal, lándzsákkal ellátva, Bálya György hogy jött hozzám s utána előbb egy Persa Petru nevű ember 2 váltó forintért perelni, s miután ezt a falusbíróhoz utaltam, hogy jött egy más Vlezán Gavrilla nyomorék kezű ember viszont Bisztray Sándor által küldve s még egy 3^{ik} is. Mi történt tovább, ezt vagy 20 kapásom s cselédeim mondhatták meg. A kapások közül emlékszem, hogy jelen volt Olár Antonie, Gány Dumitru Perts, Juon Tyipen, Morkán Gyorgye. Még bizonyíthat arról volt katona Szeladzsá Ursz á Mariai, ki sőt venni jött hozzám, szolgám Márk Dumitru, Pots nevű pálinkafőzőm, Kok Sándor szöcs. Hogy verték később félre a harangokat s ki parancsolattyából, azt megmondhatta, aki a toronyba ment harangozni, miként mentek a falu végére s egész éjjen át ott voltanak Bálya György jegyző s Bisztray Sándor vezérlete alatt.

Június 20^{án}. Hogy bėjöttem Abrudbányára, itten beszéltek cselédeim, hogy Jánk Bisztray Sándorhoz jött, s ottan Bálya Györggyel s Darabant Dénessel s még másokkal, kiket Morkán Gyorgye nevezetű meg fog nevezni, egész estvig tanácskoztak s ittak. Estve megérkezett Moga Joseff is, és mint nekem a lupsai notarius, Spán Miklós beszéllette, július 3^{án}, tegnap június 20^{án} estve a lupsaiak közül is nagyon számosan mentek volna Bisztrára jegyző Bálya Györgyhez, hol őket Bálya György megeskette volna hívségekre. Mint ezt beszéllette Kendi Josef is, sógoromnak, Stofelnek, és nállam lévő káplár Szabó nevezetűnek. Hallottam továbbá, hogy Topánfalván a baromvásár helyén mintegy ötöd félszáz mindenféle még tüzelőfegyverekkel is ellátott néptömeg két osztályra osztva gyakorlotta volna magát a rendbe állásra, maschirozásra s fordulatokra, s Jánk nékiek beszédet tartott volna. Commendirozó két abschidos katona volt, Tyok Teodor testvére, Juon és volt gránátos Márk Duntutz. Dobot a kir. ispánsági cancelláriáról vittek, s topánfalvi Kotyétz Nutz verte. Továbbá július 3^{án} tegnap beszéllette szohodoli

Juonits Jonutz, hogy látta volna albáki Gura Árési nevű kerület papjánál, Nikula Popá Juonnál Jánknak egy rendelkezését, mi szerént a pap az albakiaknak Jank parancsolattiyából mondgya meg, hogy mindenki felfegyverkezve azonnal mennyen Topánfalvára. Egyebeket e tárgyban nem tudhattam meg, hanem ha valami kitanált maradni főispányom ő méltóságához dátumról dátumra tett relatióimból. megtetszik, s ha emlékezetembe hozatik valamelly körülmény, alázatos felvilágosító nyilatkozatomat megtenni szoros kötelességemnek esmérem.

Mellyeknek alázatos jelentések után alázatos tisztelettel maradok a méltóságos kir. főkörmányszéki bizotmányanak alázatos szolgálja.

Abrudbányán, július 3^{án} 1848.

Bisztray Joseff

*

Mărite Guberniu regesc!

Nu am putut face față, până în prezent, solicitării onoratei comisii din cauza stării mele de boală.

Acum, însă, mă încumet să înaintez, cu stimă umilă, Domniilor Voastre descrierea întâmplărilor precum urmează:

Cu prilejul adunării generale ținută la Aiud, din nobilul comitat Alba de Jos, în data de 1 aprilie anul curent, măritul comite al comitatului nostru, domnul baron Bánffy Miklós de Losoncz mi-a ordonat să urmăresc toate mișcările locuitorilor din plasa Câmpeni, încredințată cârmuirii mele, iar despre cele constatate să consider de datoria mea a raporta detaliat ori Măriei Sale, ori comitetului permanent.

Cu această dispoziție la mână am pornit acasă de la Aiud și am ajuns la Abrud, la locul meu de cazare obișnuită, adică la casa cetățenului Bíró István.

Nu cu mult după sosirea mea din 3 aprilie la Abrud, au venit la mine de la târgul săptămânal ținut în ziua pomenită contribuabilii de rând din Vadul Moților: Nicolae Pantea, George Zehuț și Macavei Neacș, precum și alții ale căror nume nu mi le mai amintesc.

Ei au raportat că și contribuabilul Samoilă Morar i-a chemat foarte sârguincios atât pe ei, cât și pe alții la Abrud-Sat, la casa lui Tobiás – care, în prezent, se folosește ca școală elementară – la o adunare ce va fi ținută cu certitudine de români.

În timp ce le explicam acestora ca să-și termine, rând pe rând, treburile la Abrud și să plece acasă și nu la adunare a sosit caporalul de panduri Ionuț Motora, pe care l-am trimis imediat la piață, ca să-l aducă în fața mea pe Samoilă Morar, cel care chema la adunare.

Iar pe Bíró István, gazda mea, l-am trimis la onoratul domn Diószegi Sámuel, directorul poliției, ca să aflu dacă este acasă ori ba.

Domnul Diószegi, ne mai așteptând ca eu să merg la el, a venit dânsul la mine și i-am relatat despre cele întâmplăte în oraș cu prilejul târgului săptămânal; l-am rugat, totodată, ca personal și oficial să constate veridicitatea cazului, iar ca și dregător administrativ să împiedice, cu autoritate severă, ținerea ședinței în cauză.

În timp ce discutăm despre acest subiect cu domnul Diószegi a venit la sălașul meu Danilă Ioanete, notar sătesc din Câmpeni, în stare de ebrietate. I-am sugerat s-o șteargă imediat acasă din oraș și să nu se mai perinde turmentat printre oamenii din piață, că, în caz contrar, îl voi pune imediat să fie închis.

La care Dănilă Ioanete, supunându-se, a și plecat imediat acasă; iar onoratul domn Diószegi Sámuel a plecat și dânsul pentru a-și îndeplini misiunea oficială.

După aceasta, caporalul de panduri l-a adus în fața mea pe Samoilă Morar, locuitor din Câmpeni, care a fost denunțat că îi cheamă pe oameni din târg la adunare.

L-am tras la răspundere, dar a negat totul. Mi-a declarat că nu știe nimic despre adunare, el nu pentru [această adunare] a venit la Abrud, ci ca să vândă în târg doi boi și o vacă și că va pleca acasă imediat ce va reuși să îi vândă.

Mai târziu m-a căutat la sălașul meu concepistul domenal regal din Câmpeni domnul Rákosi Nagy Ferenc.

El mi-a raportat că, în timp ce eu eram la Aiud, preotul Simion Balint din Roșia Montană a venit sâmbăta la Câmpeni, la târgul săptămânal și s-a cazat în casa pictorului Nicolae Corheș Drăguț. El a adunat acolo mai mulți oameni de vază, cum ar fi: Teodor Tioc, Ioan Corheș și alții; acolo s-au sfătuit îndelung, apoi Ioan Corheș a rostit o cuvântare oamenilor adunați.

De la domnul Rákosi Ferenc am aflat că, în ziua respectivă, în afară de dânsul, nimeni dintre dregătorii camerei nu era la Câmpeni; și el a ajuns doar la sfârșitul discursului, astfel n-am reușit să aflu conținutul lui. Ca să aflu ce s-a mai întâmplat în timpul absenței mele, l-am reținut la prânz la mine pe domnul Rákosi.

Dar abia terminasem cu prânzul nostru modest, când s-a prezentat la mine preotul din Roșia Montană, Simion Balint, împreună cu Teodor Tioc.

Primul [Simion Balint] a sărit la mine, adresându-mi cuvinte de ocară pentru faptul că l-am trimis la ei pe directorul de poliție; m-a învinuit că le stârnesc un renume prost; ei nu urmăresc niciun scop răufăcător cu această adunare; [ei vor să se adune] pentru a se sfătui în legătură cu redactarea petiției pe care intenționează să o înmâneze proximei Diete. Și când vor stabili ce să fie subiectul petiției lor, atunci o vor redacta și o vor da pentru iscălire la toți.

La expunerea de mai sus i-am răspuns domnului Simion Balint că, întrucât Abrudul nu aparține jurisdicției mele, nu pot să-i poruncesc nimic aici.

Dar i-am atras serios atenția să nu vină la Câmpeni pentru a ține cuvântări cum a procedat și în sâmbăta precedentă, adică la 1 aprilie, amăgind poporul; ci să aibă grijă de enoriașii eparhiei sale; și să lase în pace poporul din plasa mea, căci acesta are și el preoți și dregători care să-i cârmuiască și nu are nevoie de apostoli străini și de convertitori.

La declarația mea, preotul Balint a răspuns că, în această privință, lui nu-i poruncește nimeni și că el, din frica față de mine, va dispune să se pună o masă în centrul pieței din Câmpeni și, urcând pe ea, va rosti un discurs poporului. Cu acest prilej, și Teodor Tioc a încercat să mă calmeze, spunând că ei nu plănuiesc nimic rău, ci, precum a spus preotul Balint, intenționează să înainteze o petiție Dietei, iar pentru discutarea prelabilă a acesteia doresc să țină o adunare la Abrud mai învățații națiunii române.

Toate acestea le auzise și domnul Rákosi N. Ferenc care a fost prezent la conversație și la ceartă.

După ce lucrurile au decurs cum au decurs am pornit acasă, încă în după masa aceleiași zi ca să raporteze, cât mai grabnic posibil, Măriei Sale comitelui meu suprem.

Martorii acestui caz sunt directorul de poliție, onoratul domn Diószegi Sámuel, cetățeanul din Abrud Bíró István, concepistul de la șpanatul regal din Câmpeni Rákosi N. Ferenc, caporalul de panduri din Câmpeni Ionuț Motora, Macavei Neacș din Vadul Moților, judele domenial Nicolae Patița și judele sâtesc George Zecuț, ambii la fel din Vadul Moților.

La 4 aprilie. Precum am auzit, adunarea plănuită pentru 4 aprilie a fost ținută sub președinția avocatului Ioan Buteanu care nu știu de unde s-a stabilit la Abrud.

A fost prezent acolo și prim-judele din Abrud, domnul Nagy Károly; dânsul știe mai bine cine a participat la adunarea din Câmpeni și Abrud și despre ce s-a discutat.

Știu însă personal că, din Bistra, au fost prezenți: notarul satului Gheorghe Balea; doi fii de preoți; Vasile Fodor și Dionisie Darabant și mai mult ca sigur și un preot.

Acest lucru îl pot afirma cu precizie, întrucât, în data de 3 aprilie, imediat după ce am sosit acasă, am trimis după notarul Gheorghe Balea, dar mi s-a răspuns că nici preotul, nici notarul și nici fiii preotului nu sunt acasă, cu toții sunt plecați la Abrud, deoarece acolo românii țin o adunare.

Această afirmație n-a fost una nefondată, întrucât, în data de 4 aprilie, numiții s-au reîntors acasă la Bistra numai spre înserate. Din surse neoficiale am aflat că, la adunare, au fost prezenți: preotul ortodox de acolo Ioan Patița, învățătorul regal Petre Ioanete, Teodor Tioc, Ioan Corcheș, Nicolae Corcheș Drăguț, Samoilă Morar al Vuchii, Ionuț Dandea.

În dimineața datei de *7 aprilie*, încă la Abrud, l-am convocat la mine pe caporalul de panduri Ionuț Motora pentru a-i ordona ca să urmărească cu atenție toate mișcările celor de la Câmpeni și, imediat când se întâmplă ceva, să-mi raporteze.

Caporalul s-a și prezentat la mine și, după ce i-am trasat porunca acestei misiuni, a plecat.

Însă, nu peste mult timp, a fost adus înapoi din drumul său spre casă de către Teodor Tioc, Ioan Corcheș, Ionuț Dandea și de a patra persoană de al cărei nume își va aminti caporalul de panduri, Ionuț Motora. Menționații au fost foarte furioși pe caporal și au declarat că de aceea l-au adus în fața mea, întrucât el ar fi denunțat că menționații și copărtașii lor țin adunări cu scopul de a provoca o răscoală. Cei amintiți au susținut că li s-ar fi ponegrit reputația cea bună, motiv pentru care cer de la mine satisfacție împotriva caporalului.

Eu i-am liniștit pe pârători, spunând că nu caporalul i-a denunțat; eu am aflat la Abrud de la alții că, acolo, s-a ținut o adunare care instiga împotriva națiunii maghiare. Totodată i-am admonestat pentru că l-au întors din cale pe caporalul nevinovat și pentru că s-au atins de un angajat al administrației.

Ei mi-au răspuns că, prin reîntoarcerea din drum a caporalului, i-au făcut de fapt un favor, întrucât poporul îl aștepta deja în piața din Câmpeni și, convinși fiind că el este trădătorul, să-l apuce și foarte probabil să-l omoare. Ceea ce este cu atât

mai verosimil [susțineau ei], întrucât pot dovedi cu mărturia judei suprem din Câmpeni, prezent și el la adunare că, la Abrud, s-au adunat doar pentru a se sfătui despre modul redactării unei petiții ce urma să fie înaintată, în numele națiunii române, Dietei ce se va întruni curând. La care mi-am exprimat dorința să aducă de la onoratul jude suprem, domnul Nagy Károly, o dovadă justificatoare despre ordinea de zi a adunării care s-a ținut la 3 aprilie. Ei mi-au promis că ziua următoare voi și primi această dovadă, după care au plecat de la mine.

Pentru acest lucru este martor caporalul de panduri Ionuț Matora; dar cred că nici ceilalți nu-l pot nega, întrucât există și dovezi scriptice privind acest subiect. Tot în data de 4 aprilie, după masă, a venit la mine domnul Rákosi Nagy Ferenc și mi-a raportat că se preconizează ținerea unei noi adunări pentru data de 6 aprilie în biserica ortodoxă din Câmpeni, dată ce pică pe joia imediat următoare și este zi de sărbătoare pentru ortodocși.

Auzind acest lucru, am întocmit o ordonanță de admonestare și l-am rugat pe raportatorul Rákosi Ferenc ca, împreună cu domnul asesor onorific Kendi Péter, să întreprindă măsuri împotriva lui Teodor Tioc, Ioan Corcheș, Nicolae Corcheș, preotul ortodox Ioan Patița, Ionuț Dandea și Samoilă Morar – despre care am știut și până acum să sunt capii acestei mișcări de la Câmpeni.

Ei să meargă la cei sus amintiți și să le atragă atenția ca să nu îndrăznească să țină adunări asemănătoare cu cea de la Abrud nici la 6 aprilie și nici altă dată. Domnii Rákosi Ferenc și Kendi Péter au și procedat ca atare, dar, după cum mi s-au plâns, Ioan Corcheș n-a vrut să ia la cunoștință admonestarea și i-a alungat din casă cu cuvinte de ocară.

Ca urmare acestui procedeu, preotul Ioan Patița din Câmpeni, Teodor Tioc, Ilie Dascalovici, Ioan Corcheș, Ionuț Dandea, Samoilă Morar și încă mulți alții ale căror nume nu mi le mai amintesc, s-au prezentat la mine în după masa zilei de 5 aprilie și mi-au înmănat, în copie, certificatul întocmit de către domnul jude suprem Nagy Károly despre decursul adunării ținute la Abrud-Sat la 3 aprilie.

De asemenea mi-au înmănat un document scris de învățătorul Petre Ioanete din Câmpeni, semnat de el și de alții și întărit cu propriile lor semnături, al cărui conținut, după cum îmi amintesc, a fost următorul: ei vor ține neapărat o adunare la 6 aprilie, iar eu să nu încerc să le zădărnicesc planul pentru că voi pricinui o învâlmășeală și mai mare, deoarece ei, în cazul că voi trimite acolo panduri pentru a o împiedica, pe aceștia îi vor dispersa. În schimb, dacă îi las în pace, ei vor garanta pentru liniștea plășii mele, că nu va izbucni nicio răscoală și că vor aștepta în liniște și pace desfășurarea lucrurilor.

Acest script, împreună cu înștiințarea despre admonestarea făcută de cei doi domni amintiți și împreună cu certificatul judei suprem de la Abrud le-am trimis – dacă bine-mi amintesc – încă în aceeași zi la Aiud, la Măria Sa domnul comite suprem, anexat unui raport privind acest subiect.

Pentru justificare să binevoiască onoratul comitet să dispună aducerea documentelor de la Aiud, dacă ele se află acolo, sau de la Cluj [dacă este cazul], cu atât mai mult cu cât între ele se află o scrisoare în care inițiatorii instigărilor garantează cu semnăturile lor pentru liniștea plășii mele care, neținându-se, ar fi echitabil ca ei să suporte și cheltuielile pricinuite de soldați.

Precum știu, măritul comite suprem, în urma raportului meu, și-a înaintat înștiințarea despre starea lucrurilor către Guberniu. De acolo, domnul jude suprem Nagy Károly a și primit dispoziția privind arestarea lui Buteanu; acesta n-a fost arestat, deși atunci Ioan Buteanu era la Abrud, ori dacă arestarea lui s-ar fi efectuat de la bun început, acum n-ar fi atâta dezordine, teamă și neliniște în toată țara și la oraș; n-ar fi atâtea cheltuieli, deoarece instigarea ar fi fost înăbușită în germenii ei.

La 6 aprilie, la Câmpeni, așa cum s-a spus, s-au adunat peste 4–500 de oameni la biserica ortodoxă. După slujba bisericească, Ioan Buteanu, Simion Balint și Iancu Avram –sosit în ziua precedentă de nu știu unde – s-au aflat în fruntea amintitei mulțimi din Câmpeni; iar Simion Balint s-a adresat îndelung poporului.

Despre conținutul cuvântării sale ar putea relata și domnul șpan cameral Lázár György care a fost acolo, de asemenea și domnul controlor de la șpanatul regal, Dumitru Moga. În acest subiect ar mai putea fi martor Gheorghită Jurj din Certege și tovarășii săi cu care preotul Patița și Teodor Tioc, din motivul că nu erau de aceeași părere în ceea ce-i privește pe instigatori, s-au purtat nedrept, alungându-i din biserică unde nu aveau voie să se întoarcă în viitor.

Acest lucru îl știu că însuși Gheorghită Jurj din Certege mi s-a plâns că au vrut să-l și bată, nemulțumindu-se doar cu bruscările la care a fost supus. În aceeași zi, înainte de masă, notarul Gheorghe Balia a adunat poporul ieșit de la slujbă pe câmpia întinsă de lângă biserică. A dispus ca acolo să fie adusă o masă și instrumente de scris. A notat numele fiecărui prezent, făcând un semn de cruce în fața numelui pe care, în semn de autenticitate, fiecare om a trebuit să-și apese amprenta, fără să-i fi înțeles rostul.

După care, le-a rostit o cuvântare foarte lungă. Ca mărturie stă majoritatea satului, nominal: Iosif Butia, Petru Gligor, Ionuț Dracșa a Merui, George Dracșa pandurul, Dumitru Marc, Petru Hudriț, Gligor Teodor Pondcu, Petruca Draja.

În după masa aceleași zi, Buteanu, Iancu, Petre Ioanete, Teodor Tioc, Ioan Corcheș, Ionuț Dandea, Samoilă Morar, Nicolae Corcheș au plecat cu mare tărahoi și cu strigăte de vivat la Bistra la preotul de acolo, domnul Ioan Fodor. Între timp, Petru Clocia Bustan, Nunuța Gligor și Urselia Butia, din ordinul notarului Gheorghe Balia i-a convocat la casa preotului Ioan Fodor pe acei locuitori din Bistra care nu se dispersaseră încă și se aflau ori la cârciumi, ori la casele lor.

Acolo [în casa menționatului preot] Simion Balint și notarul Gheorghe Balia au ținut câte o cuvântare al căror conținut însă n-am reușit să aflu, dar susmenționații ar putea să dea mărturii și pentru acest caz ca, de altfel, și judele sâtesc Ionuț Birla, judele domenial Ionuț Goia lui Petru, Mihailă Craț, Ionuț Craț al lui Mihailă și încă alții pe care aceștia îi vor numi.

După momentul în care cei din Câmpeni și cei din Bistra, în bună înțelegere, și-au încheiat treburile cu mare zgomot și strigare de vivat – de parcă vroiau să răscoale tot satul – li s-au alăturat poporului adunat urlând, vociferând împreună după care cei din Câmpeni au plecat acasă.

Ziua următoare, Avram Iancu împreună cu Drăguț Corcheș au plecat – precum se susține – la Sibiu unde au rămas până în data de 13 aprilie. În schimb, Balint plecase cu Teodor Tioc la Vidra de Sus și la Vidra de Jos ca și acolo să-i instige pe oameni prin cuvântările lor și să le înscrie numele. Ulterior am aflat că

Simion Balint ar fi umblat și la Sohodol pentru a induce în eroare poporul; iar Teodor Tioc a fost și la Albac împreună cu fratele său vitreg Constantin Coteț pentru a nota numele oamenilor de acolo.

Pentru toate acestea ar putea depune mărturie preotul din Vidra de Jos, Ion Nicula; judele domenial din Vidra de Jos, Avram Iancu; judele comitatens Teodor Tomuș și toți cei pe care îi vor numi cei ante-pomeniți.

Din Albac ar putea fi martori judele din localitate, Ispas Todea; judele domenial de acolo, Ionuț Todea a Turchii; Ionuț Morar al lui Ioniț; Petru Nicula; Gavriila Oneț; Nicolae Oneț al lui Cartfi; Simon Todea pandurul; Iosif Pleșa juratul și Lup Coteț. În 13 aprilie s-au întors de la Sibiu Avram Iancu și Drăguț Corcheș și au început ținările de adunări: când la Ioan Corcheș, când la fratele acestuia, Nicolae Corcheș, când la învățătorul Petre Ioanete din Câmpeni; la aceste adunări participaseră, cu sânguință, și notarul din Bistra, Gheorghe Balia precum și fiii preotului din Bistra, Vasile Fodor și Dionisie Darabant.

Cei din Câmpeni plecaseră, adesea, la Bistra unde se sfătuiau toată noaptea ori acasă la Iancu, ori la notarul Gheorghe Balea, uneori la preotul Ioan Fodor.

Referitor la discuțiile purtate cu aceste ocazii ar putea face oarecare mărturii Sofia Popovici, Kendi Ágnes, Szabó Nagy Ferenc din Câmpeni și soția lui Nicolae Balea. Însă, precum am deslușit din sensul unei proclamații tipărite în limba română care ajunsese pe mâna domnului șpan camerar Lázár György, scopul acestor adunări n-a fost nici mai mult, nici mai puțin decât exterminarea națiunii maghiare, promovarea limbii române ca limbă diplomatică și cârmuirea Transilvaniei exclusiv de dregători români, deoarece ei [românii] sunt în majoritate.

La 13 aprilie s-a întors Iancu de la Sibiu și, ziua următoare, a rostit cuvântări poporului adunat la Câmpeni pentru târgul anual. Ar fi ținut el aceste discursuri chiar în ziua târgului, dacă eu, din precauție și din frica izbucnirii unei răscoale, nu l-aș fi rugat pe măritul comite suprem să trimită la Câmpeni doi dregători mai autoritari decât mine care să rămână acolo, cel puțin până după terminarea târgului.

În consecință și-au făcut apariția domnul prim-jude districtual Boér Ferenc și domnul vicecomite Pogány György. Târgul – exceptând faptul că Alexandru Bisztrai maltratase cumplit un locuitor din Brad, caz care a ajuns în fața domnilor dregători districtuali – a decurs în liniște și s-a dizolvat la timpul său, fapt ce poate fi dovedit de amintirii domni dregători districtuali.

În seara duminicii din 14 aprilie, mai mulți cetățeni din Câmpeni, precum și notarul Gheorghe Balia din Bistra, la fel Vasile Fodor, Dionisie Darabant și alții s-au întrunit la chelarul camerar Iosif Șuluțiu. Pe cei adunați îi va putea numi Áron Ferenc care, întâmplător, s-a strecurat printre ei; el va relata și despre subiectul discuției purtată acolo. Despre acest subiect ar putea să mărturisească și cojocarul Mészáros Miklós, respectiv nevasta acestuia Ana Tioc.

După plecarea acasă a domnilor dregători districtuali promisem, în sâmbăta paștelui dispoziția de la onoratul domn comite suprem ca, întrucât în duminica de după paști, adică la 30 aprilie, românii intenționează să țină o adunare la Blaj fără permisiune superioară, eu „să interzic tuturora, sub amenințarea unei mari pedepse”, plecarea la acea adunare, sub motivul că măritul Guberniu a binevoit să interzică ținerea acesteia.

Notarul Gheorghe Balea și fratele acestuia Ioan Balia au citit acest ordin de pe original, dar au mai aflat mai mulți cetățeni din Bistra despre faptul că li s-a interzis plecarea la adunarea de la Blaj. Iar învățătorului regal din Câmpeni Petre Ioanete, preotului ortodox Ioan Patița, lui Teodor Tioc, lui Ioan Corcheș precum și părtașilor acestora le-am scris oficial, aducându-le la cunoștință conținutul milostivului ordin gubernial și interzicându-le, sub gravă pedeapsă, ca oricare dintre ei să plece la plănuita adunare de la 30 aprilie.

Aceste scrisori oficiale le-am trimis prin gornicul din Bistra, Petru Popița Hudrici notarului Balog József din Câmpeni cu porunca să le înmâneze personal și în prezența gornicului tuturor adresanților. Notarul a și procedat ca atare, ceea ce este dovedit prin răspunsul său pe care mi l-a trimis, putând să releteze și despre conținutul scrisorilor, deoarece celor analfabeți însuși el le-a citit.

La 24 aprilie, în a doua zi de paști, am auzit că Avram Iancu, Ioan Corcheș și Teodor Tioc l-au atacat pe zidarul Szöcs József, intenționând să-l alunge din sat; nu cunosc motivul, întrucât Szöcs József nu mi-a făcut plângere, dar ar putea declara ce necaz avusese cu dâșii.

La 27 aprilie, prin încălcarea ordinului emis de măritul Guberniu „potrivit căruia a fost interzisă plecarea la intenționata adunare de la Blaj din 30 aprilie”, din Bistra au pornit spre Blaj notarul Gheorghe Balea, preotul Vasile Fodor, fiul acestuia Vasile, precum și Dionisie Darabant împreună cu Alexandru Bistrai pe trăsura acestuia; iar din Câmpeni [au plecat] preotul ortodox Ioan Patița, Avram Iancu și alții, pe care i-ar putea numi birjarul Ionuț Albuț Marc care i-a transportat și care, auzind bine pe drum despre ce s-au sfătuit, ar putea relata și despre [aceste discuții].

Eu, imediat, am trimis din Bistra o scrisoare Măriei Sale comitele suprem, cu un raport alăturat și i-am cerut ca toți cei din plasa mea care se vor duce la Blaj, în pofida interdicției măritului Guberniu regesc, să fie arestați, cu atât mai vartos cu cât, dacă ei nu vor să dea ascultare nici ordinului măritului Guberniu regesc este cert că nu mă vor asculta nici pe mine. Ca atare, în cazul în care nu vor fi arestați numiții tulburători de liniște pomeniți în rapoartele mele, nu pot garanta că voi reuși să-i mențin în liniște pe locuitorii plășii mele.

Cu toate acestea, instigatorii care au plecat din plasa mea la Blaj, fără să fi fost arestați, după întoarcerea lor, s-au rălit ca s-au bucurat de mare respect în acel loc; că erau peste 7000 de oameni și că soldații aduși acolo, dacă ar fi îndrăznit să facă ceva ar fi fost cu toții bătuți; că și-au bătut joc și de comitele suprem carem când a fost întrebat că cine i-a adus pe ostași pe capul lor, s-a speriat și s-a ascuns în spatele soldaților. Și s-au mai mândrit și cu faptul că, în drumul lor de întoarcere, au fost ospătați ca lumea de onoratul domn Vadadi László.

După ce, cu acel prilej [adică după Blaj] au scăpat de belea, au continuat și mai înrăit instigările lor, astfel încât poporul n-a mai știut de cine să asculte: de ei sau de dregătorii lor.

Ei au amăgit poporul că, dacă le va da ascultare, atunci va dobândi pădurile, dreptul la cârciumărit, cu un cuvânt toate regaliile, afirmând că nu vor plăti nici contribuție și nici alocații militare, deoarece ei sunt stăpânii. Referitor la aceasta pot să aducă dovezi juzii și vicejuzii sâtești, precum și gornicii și jurații care vor fi

în măsură să expună cauza pentru care nu au putut să strângă contribuțiile și să plătească alocațiile militare; și anume vicejudele sâtesc din Bistra, Gligor Teodor s-a plâns la mai mulți că nu mai știe cui să se supună: notarului Gheorghe Balea sau judeului nobiliar, deoarece unul poruncește într-un fel, iar celălalt dispune altfel.

Domnul notar Gheorghe Baeia i-a atacat și pe gornicii mei care au dus rapoartele mele oficiale și i-a îndemnat pe săteni să-i maltrateze, deoarece ei duc toate minciunile la Aiud; ceea ce poate fi dovedit de către Petru Dracșa, Petru Hudriț, Dumitru Marc din Petrici.

Notarul [Gheorghe Balia] a interzis vicejudeului sâtesc Gligor Teodor să plătească diurnele pentru deplasările lor la Aiud, ceea ce o pot dovedi aceiași martori.

A sosit vremea când juzii sâtești trebuiau să plece la Aiud pentru a înainta calculele financiare. Aflând acest lucru, la Câmpeni, Iancu, Ioan Chorceș și Teodor Tioc au declarat la mai mulți, că nu are rost să plece pentru a da socoteală și să se supună judeului nobiliar, căci acesta dăduse instrucțiunile amintite numai după capul său. Să rămână acasă, că a trecut timpul să se mai tot supună celorzise de judele nobiliar.

Fapt despre care vor mărturisi juzii sâtești, dar mai ales Avram Bobar din Sohodol care mi-a raportat acest lucru. Acei juzi sâtești, gornici de pădure și alți oameni cinstiți, care nu au vrut să le facă jocul, au fost batjocoriți, înjurați, iar sătenii au fost instigați împotriva lor; martorii, în acest sens, sunt: Ispas Todea din Albac, Toader Mocan, Teodor Mocan din Scărișoara și judele domenial din Neagra, Iuon Candra; amintiții, fiind atacați de Teodor Tioc la pivnița tezaurarială, au fost batjocoriți și înjurați că nu se alătură lor, ci țin cu domnii. Numiții vor mai putea aduce și alți martori oculari. Măritul Guberniu regesc a permis ca, la 15 mai, protopopii și mai învățații națiunii române să țină o adunare la Blaj. Cu câteva zile mai înainte, Iancu a adus de la Sibiu niște proclamații tipărite pe care le-a împărțit preoților. Acest lucru [adică distribuirea proclamațiilor] îl știu de la ginerele pieptănarului Kristof din Zlatna, Márk György, originar din Bistra, care mi-a relatat că Iancu îi dăduse și lui o asemenea proclamație.

Faptul că și preoților le-a distribuit din aceste proclamații îl știu de la domnul șpan cameral Lázár György care, punând mâna la Vidra de Sus pe o asemenea proclamație, a adus-o la mine. Copia acestei proclamații am trimis-o la Domnia Sa D-I comite suprem, „originalul rămânând la domnul șpan”. Conținutul ei a fost următorul: „Acuma este timpul a ne scăpa de sclavie, nu vă lăsați ținuți în jug de o națiune străină, venetică, în propria voastră patrie; să răzbunați lucrurile nedemne la care ați fost supuși secole de-a rândul etc.” Ca urmare a acestei proclamații, Gheorghe Balia a anunțat la Bistra că, din partea fiecărei case, să plece un om la Blaj, iar cine nu va pleca va trebui să plătescă o amendă în bani.

Acest lucru l-a propovăduit și Teodor Tioc la Câmpeni; iar Iancu, la Vidra de Sus, urcându-se pe panta unei grădini a înștiințat poporul care ieșise din biserică.

Acest lucru mi l-a relatat un localnic de acolo, Gheorghe Marınca, care este ginerele lui Iuon Gojei, dar a auzit și Meltzer. În această privință ar putea fi martori la Bistra Iosif Butia, Mihăilă Caet, Iuon Caet al lui Mihăilă, Petruca Draja, Petru Hudriț, George Draja pandurul, vicejudele sâtesc Teodor Gligor, Petru Gligor al lui Niculi. Eu am adus la cunoștința sătenilor că nu trebuie mers la Blaj și nici nu este

permis nimănu-i să plece acolo, în afara celor invitați oficial. Totuși, în pofida acestei porunci a mea, Gheorghe Balea i-a pus pe Petru Bustan al Clocii, Nunuța Gligor și Ursebia Butia să-i gonească de pe la spate pe oameni din casele lor la Blaj; astfel s-a reușit să fie puși pe picioare, numai din Bistra, vreo 200 de oameni. Petru Boncea, degetar din Bistra, a venit la mine cu plângerea că a fost muștrat de cei trei gornici menționați, deoarece n-a vrut să plece la Blaj. După aceasta a sosit, în formă tipărită, prin mijlocirea măritului Guberniu regesc, acel grațios rescript aulic în care se promisese că una din principalele misiuni ale proximei Diete va fi aceea de a ușura soarta poporului de rând prin abolirea relațiilor urbariale.

Eu am adus la cunoștința comunității sătești acest lucru, dar acum Vasile Fodor, prezent acolo, a spus poporului adunat: „Nu-i adevărat și să nu credeți că acest rescript vine de la Majestatea Sa Împăratul”; și a spus acest lucru la auzul comunității.

Atunci când i-am trimis pe gornici să-i convoace pe săteni pentru a le comunica ordinul despre statariu, Iancu și Vasile Fodor, aflându-se la Alexandru Bistrai, i-au chemat înăuntru pe gornicii mei și le-au zis să nu-mi da ascultare, ci mai bine să ia loc acolo și să bea țuică, deoarece acum ei sunt domnii și eu nu mai poruncesc nimic. Petru Hudrici și Ursebia Butia au rămas acolo și s-au îmbătat; însă Petruca Draja și vicejudele sătesc Teodor Gligor au pornit să execute porunca mea. Ei pot fi martori în acest subiect; de asemenea și Petru Hudrici precum și cei pe care aceștia îi vor numi.

Morarul George Nariț din locul denumit Valea lui Ilie, dar originar din Bistra, ar putea fi martor că Teodor Tioc a gonit oamenii la Blaj sub amenințarea pedepsei că vor rămâne altminteri iobagi pe veșnicie; acesta, în drumul său spre Blaj, l-a întâlnit pe menționatul morar și l-a atacat că de ce nu merge și el la Blaj, când i s-a poruncit acest lucru. După întoarcerea lor de la Blaj, toți purtau cocarde de muscali pe pălăriile și pieptarele lor, zicând că ei nu doresc să se unească cu Ungaria.

A urmat pe urmă Dieta. Ca să poată participa la aceasta, Gheorghe Balea și Vasile Fodor aveau nevoie de bani, motiv pentru care preotul Ioan Fodor a anunțat în biserică, întrucât Gheorghe Balea și fiul acestuia Vasile Fodor / sic! / merg la Cluj în interesul satului, ca fiecare să doneze [o sumă] potrivit posibilităților sale: gospodarii mai înstăriți un florin de metal, cei mai puțin înstăriți câte două monede de 20 de creițari, dar și cei mai săraci să dea cel puțin 10 creițari de metal.

Martorii în acest sens sunt: Antonie Olar, Simion Boțoc, Petru Hudrici și soția acestuia, Petru Gligor, Teodor Gligor, George Draja pandurul și aproape întregul sat.

S-au perindat pentru colectă Petru Bustan Clocea, Nunuța Gligor și, precum am auzit, s-au strâns aproximativ 300 de florini. Tot atunci, notarul Balia l-a trimis pe Vasile Fodor, pe propriul său cal la Lupșa, secondat de un om cu numele Ursebia Butia ca să amăgească și acolo poporul de rând, adunând bani.

Acest lucru mi-a fost raportat de notarul Spán Miklós prin lupșanul Veselie Alb al lui Petru. Prin acest om i-am trimis vorbă notarului respectiv că, dacă nu reușesc să-i prindă [pe Gheorghe Balea și pe tovarășii săi] să-i gonească pe valea Arieșului până ce judele nobiliar Pápai nu va pune mâna pe ei; martori în acest sens sunt: notarul din Lupșa, Spán Miklós, Veselie Alb al lui Petru și cei care vor fi indicați de acestia.

Cu banii strânși, notarul Gheorghe Balea, Vasile Fodor și Dionisie Darabant au plecat la Cluj, dar acolo notarul Balea, cum e și prea firesc, nu a intervenit în favoarea nimănui.

În timpul decursului Dietei, Iancu a plecat la Sibiu, la Comitetul înființat de ei acolo și sub această denumire și câtă vreme se afla acolo, nu s-a întâmplat nimic deosebit nici la Bistra și nici în localitățile plășii mele. O excepție o constituie faptul că preotul Ioan Motora din Câmpeni, Vasile Tioc și încă vreo patru indivizi mi-au înaintat o plângere în scris, potrivit căreia Seres Márton, ginerele maistrului cizmar Baranyai János din Câmpeni, ar fi declarat că ei sunt Horia, ticăloși și instigatori, motiv pentru care mi-au cerut ca numitul [adică Seres] să se mute din Câmpeni în decurs de trei zile.

În urma acestei plângeri, i-am scris notarului Balog József, cerându-i să investigheze cazul și, dacă plângerea este fondată, să-l admonesteze pe Seres Márton ca să nu se lege de oameni, văzând că ei nu mi se supun și, ca atare, nici nu l-aș putea apăra în fața lor.

Domnul notar Balog va ști cum a fost îndeplinită această dispoziție a mea, iar ordinul dat de mine reiese din scrisoarea adresată lui. În 4 iunie, în duminica dinaintea Rusaliilor, Alexandru Bistrai a ieșit în grădina lui și a început să strige cât i-a ieșit prin gură că sunt hoț, evreu, trădător că, din pricina mea, a fost prins Vasile Fodor. Înjurând de dumnezeii mei m-a somat ca, în decurs de 15 zile, să mă mut, altminteri îmi va aprinde casa pe capul meu.

A mai zis că, acasă la preotul Ioan Fodor, ei m-au condamnat deja să fiu spânzurat, ceea ce pe el nu-l interesează, deoarece eu l-am pus sub acțiune fiscală. Pentru toate acestea sunt martori: Meltzer Antal, iar din Bistra-Riștei Ispas Jurlia, Ionuț Mulcuț, George al Colțului, Simeon Cătană al Chișului, jocarul Alexandru Coc, vecinul meu Gușa și soția acestuia Sevuța, Samfira Tioc, fabricantul meu de țuică cu numele Poci, nobilul din Vidra de Jos, Pap Teodor și aceia care vor fi indicați de ei.

Referitor la faptul că mi-a amenințat bucătăreasa că va fi ucisă dacă nu-i va spune unde-mi sunt banii, martori sunt: Kendi Ágnes, Teodor Marc al lui Simion și Ana Mutului.

La 9 iunie. Ce publicase Iancu, este raportat.

La 17 iunie. Din ordinul onoratei comisii am plecat la Câmpeni ca să împiedic adunarea armată a poporului, dispusă de Iancu. În această problemă am scris imediat, în data de 10 iulie, împreună cu domnul șpan cameral Lázár György lui Iancu ca să cutureiere satele și să se reabiliteze [pentru cele publicate] prin împiedicarea adunării armate. Atât conceptul scrisorii, cât și răspunsul sunt înaintate onoratei comisii. În afară de aceasta, la 15 iunie, am scris tuturor juzilor sătești și preoților că, aceia care cuteză la 17 iunie să intre cu orice fel de armă la Câmpeni, vor fi condamnați de către judecătoria statarială ca tulburători de liniște.

În urma acesteia, nimeni n-a venit la târgul săptămânal cu arme ucigătoare, deoarece am dispus ca toate intrările din Câmpeni să fie supravegheate de notari,

de caporal și de judele sâtesc care să-i reîntoarcă pe toți care ar veni cu arme. Scrisoarea mea oficială, dată în acest sens, se află la notarul Daniilă Ioanete. Așa cum am scris anterior, ajungând la Câmpeni, am mers în sala concepștilor din șpanatul regal. De acolo l-am trimis pe gornicul Gheorghe Tioc din Perd după lancu ca să nu vină cu oamenii săi în sala concepștilor șpanatului, ci numai singur.

Prezentându-se acolo lancu, l-am rugat, în prezența domnilor șpan cameral Lázár György, a domnului Meltzer Antal și a tezeurarului Iosif Șuluțiu ca să numai cuvânteze poporului de acum înainte nici bune nici rele, să tacă din gură și să-și vadă de treabă, deoarece a făcut, până în prezent, destulă zarvă în plasa mea.

Dar abia au trecut două ore după această promisiune a lui și curtea mea era deja plină cu mai multe sute de oameni, cărora lancu tocmai le-a rostit acolo o cuvântare. Întrucât el, până acuma, nicicând n-a cutezat să rostească discursuri poporului în curtea mea – a făcut acest lucru îndeobște la Ioan Chorceș din pridvorul acestuia ce dădea în stradă – de aceea, fapta lui lancu m-a indignat cu atât mai mult, deoarece eu i-am cerut, iar el mi-a promis că nu va rosti niciun fel de discurs poporului.

Am ieșit în curte, i-am gonit pe toți și am închis poarta după ei. După aceea am pus să fie înhămată trăsură, dar în momentul când am urcat în ea și am ordonat să fie deschisă poarta cea mare ca să pot pleca acasă, lancu a intrat din nou în curtea mea; de acolo l-am condus în fața mulțimii și l-am obligat ca, în fața acesteia, să-mi arate acea ordonanță a lui portivită căreia este îndreptățit să înarmeze și să revolte populația plășii mele.

Pentru această somație a mea, deși a fost auzită de sute de oameni, nominal ar putea fi martori: Ionuț Motora, judele sâtesc Cameșa / Comșa? / din Certege, judele Iuon Pleșa din Ponorel, judele din Secătura George Zehuț, George Gianca Iambor din Sohodol și alții, pe care aceștia îi vor numi, deoarece acolo era tot târgul.

Nevasta lui Costin Coteț, Niculeasa Narița, Georgică Bobar, Szabó Miklós, Kendi Sándor, domnul șpan cameral Lázár György și George Tioc au fost aceia care au auzit ce au spus împotriva mea Nicolae Corcheș Drăguț și alții în după masa zilei de 17 iunie, după plecarea mea din Câmpeni.

În ziua aceea, la Câmpeni, au fost cam peste o sută de bistreni care, văzând că l-am admonestat sever pe lancu și am pornit spre acasă, au început să strige după mine că le beau sângele, îi trădez și eu sunt de vină că nu-și primesc drepturile pe care le revendică. Acest lucru l-a auzit nevasta lui Costin Coteț și cei pe care ea îi va numi.

În 18 iunie, când onorata comisie a binevoit să se deplaseze la Câmpeni, după masa, încă înaintea reîntoarcerii domniilor voastre de acolo, Nicolae Corcheș și după el și alții au început să mă înjure, să mă batjocorească cum le-a ieșit prin gură, spunând că, dacă eu îi consider instigatori și oameni răi, atunci să plec să fiu judele nobiliar al oamenilor cinstiți, că ei nu mă vor nici în cazul în care adunarea generală mă va alege.

Auzind aceste vorbe și temându-mă că poporul, aflându-se din ce în ce mai mult în stare de ebrietate, la îndemnul lui lancu și al lui Corcheș Drăguț, se va

nepusti asupra mea și la Câmpeni, am pornit destul de devreme acasă. Faptul că ei m-au destituit din funcția mea de jude nobiliar martori sunt cojocarul Mészáros Miklós și soția acestuia, precum și alții pe care ei îi vor numi.

În data de 19 iunie, Gheorghe Balia, Dionisie Darabant fiul preotului și mai mulți alții, s-au întâlnit la Alexandru Bistrai unde, încetul cu încetul, s-au adunat circa 20 de oameni înarmați cu furci și lănci. Pe urmă a venit la mine Gheorghe Balia, urmat, mai întâi, de un om cu numele Petru Perșa să se certe pentru 2 florini metalici. După ce l-am îndrumat la judele sătesc, a mai venit un alt om, acesta cu mâna schilodită și cu numele Gavrilă Vlezan care, în schimb, a fost trimis de Alexandru Bistrai. A mai venit apoi și un al treilea.

Despre ce s-a întâmplat în continuare ar putea relata cei aproximativ 20 de săpători ai mei precum și slujnicii. Dintre săpători îmi amintesc că erau prezenți acolo Antonie Olar, Dumitru Perts Gani, Iuon Tipan și George Morcan. Ar mai putea aduce dovezi în această privință și fostul soldat Selăgea Urs a Mariei, care a venit la mine să cumpere sare, „fabricantul” meu de țuică, Poci, și cojocarul Kok Sándor.

Că mai târziu cum au tras clopotele [în semn de alarmă] și din ordinul cui acest lucru ar putea spune cel care s-a urcat în turn pentru a le trage. Dar tot acest om ar putea relata și cum s-au perindat oamenii toată noaptea la capătul satului sub comanda notarului Gheorghe Balia și a lui Alexandru Bisztrai.

La 20 iunie. Venind la Abrud am auzit de la servitorii mei că Iancu a venit la Alexandru Bisztrai, împreună cu Gheorghe Balia, Dionisie Darabant și cu încă alții – care vor fi numiți de către George Morcan – acolo s-au sfătuit și au băut până seara. Atunci a sosit Iosif Moga și așa cum mi-a relatat ieri, adică în 3 iulie, notarul din Lupșa, Spán Miklós, în seara zilei de 20 iunie, mulți dintre lupșeni ar fi plecat la Bistra la notarul Gheorghe Balia care l-ar fi pus să jure credință. Astfel a relatat și Kendi Iózsef cumnatului meu Stofel și caporalului Szabó aflat la mine.

Am mai auzit că, la Câmpeni, pe locul târgului de vite, circa 450 de oameni înarmați cu tot feluri de arme de foc, împărțiți în două detașamente, s-ar fi antrenat în exerciții de front, în mărșăluiri și întoarceri, iar Iancu le-ar fi ținut un discurs.

Comandanții au fost doi soldați lăsați la vatră, fratele lui Teodor Tioc, Iuon și fostul *grenadier* Duntuți Marc. Toba a fost adusă de la cancelariatul șpanatului regal și a fost bătută de Nuț Coteț. În continuare, în 3 iulie, adică ieri, Ionuț Iuonici din Sohodol a relatat că ar fi văzut la Iuon Nicula, preotul cercului Gura Arezii din Albac, o ordonanță emisă de Iancu în care preotul este somat să spună celor din Albac ca, din ordinul lui Iancu, toată lumea să plece imediat înarmată la Câmpeni.

În această privință, altceva n-am aflat, dar în caz că aș fi omis ceva, acesta va reieși din relatările mele cronologice înaintate Măriei Sale comitelui meu suprem. Iar dacă îmi voi aminti de vreo circumstanță, voi considera ca fiind stricta mea obligație să fac declarațiile mele de revelare.

După raportarea umilă a acestora, rămân al înaltei comisii guberniale serv umil.

Abrud, 3 iulie 1848.

Bisztrai József

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848 Foto: 29944–29962.

Aiud, 3 iulie 1848¹⁰⁵N. Enyed, 3^{dik} Iulii 1848

Nagyméltóságú gróf Kormányzó!
Kegyelmes Uram!

Pár órára befordulván Abrudbányáról, a kormányzéki biztosok mellett lévő alispán, Pogány György, behozta ezen irományokat is, melyek a befogott Moga Josef lakásán találtattak, ily rövid idő alatt legszorosabb vizsgálat alá nem vétetthettem ezen nyalábot, és lehet, hogy ezen levelekben imitt, amott van még elszórva terhelő kifejezés.

Ami azonba elhatározottan nevezetes A és B betűk alatt, két darab, másolatokban sietek tisztelettel Excellentiáddal közölni; továbbá a Moga Josef elfogatása idejétől fogva letartóztatott még – híres lázító – verespataki unitus pap Balint Samu (!), ugyan csak a verespataki disunitus pap, és a topánfalvi dominialis bíró Korkes János.

Végül a felyebb említett alispánnak a Jank Abrahám elfogatása tárgyában tett dícséretes és igen célarányos rendelkezése mellett, megtaláltam a mai napról a Bihar megyei főispánt – megküldvén az illető személyes leírást is – hogy ezen annyira nevezetes bújtogatót fogassa el, mint aki lehet hogy Rézbánya felé vette útját.

Mely jelentésem után tisztelettel maradtam Excellentiádnak alázatos szolgálja

If. Kemény István
Főispán

*

Prea mărite guvernator!
Milostivul meu domn!

Vicecomitele Pogány György, aflat pe lângă comisarii guberniali, în drumul său de la Abrud a venit pentru câteva ore [la Aiud] și a adus aceste acte găsite în locuința arestatului Iosif Moga.

Din cauza timpului scurt, nu am putut efectua analiza amănunțită a teancului de acte, deci este posibil să fi rămas ici-colo câte o expresie inculpatoare.

Ceea ce este însă extrem de semnificativ în cele două piese în copii, aflate sub literele A și B, mă grăbesc să le aduc la cunoștința Excelenței Tale.

În continuare [vă comunic] că, în perioada decursă de la arestarea lui Iosif Moga au mai fost arestați: vestitul instigator, preotul din Roșia Montană, Simion Balint; preotul ortodox tot din Roșia Montană, precum și judele domenal Ioan Chorceș.

În sfârșit, pe lângă dispozițiile date sus-amintitului vice-comite în legătură cu prinderea și arestarea lui Avram Iancu /dispoziții care s-au dovedit a fi laudabile și

¹⁰⁵ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele analizate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

foarte eficace/ l-am contactat azi pe comitele suprem al comitatului Bihor – trimițându-i și descrierea persoanei în cauză – în vederea arestării sale, întrucât s-ar putea să fi luat drumul spre Băița.

După raportarea acestora rămân, cu stimă, al Excelenței Tale serv umil

Kemény István junior
comite suprem

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1801/1848. Foto: 25996–25997.

104.

Abrud, 4 iulie 1848¹⁰⁶

Orvosi bizonyítvány

Mellynél fogva alább írt hivatalos bizonytságot teszek arról, hogy topánfalvi rendes szolgabíró bisztrai tekintetes Bisztrai Jóseff úr, akit elenyészett június hó 21^{kén} orvosilag megvizsgálván, valósággal elme háborodásban /melancholia fixa/ sínlődni találtam.

Az általam rendelt szükséges gyógyszerekkel élván, ugyan június 28^{lól} fogva az elveszett egészségit és elmetehetségit tökéletesen visszakapta legyen.

Mellynek nagyobb bizonytságaúl igaz hitem szerént adom tulajdon kezem aláírásával és szokott pecsétemmel megerősített orvosi bizonyítványomat.

Abrudbányán, július 4^{kén} 1848.

Dr. Boér László
Physicus

*

Certificat medical

Potrivit căruia atest, în mod oficial, că domnul Bisztrai József, judele nobiliar din Bistra, a fost examinat de mine din punct de vedere medical în data de 21 a lunii trecute și l-am găsit, atunci, suferind de nebunie adevărată /melancholia fixă/. În urma administrării medicamentelor necesare prescrise de mine, el și-a recăpătat sănătatea pierdută și starea sa mintală inițială.

Pentru atestarea veridicității acestora emit certificatul prezent, semnându-l cu mâna mea proprie și întărindu-l cu sigilul meu obișnuit.

Dat la Abrud, la 4 iulie 1848.

Dr. Boér László
[Medic] psihiatru

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

¹⁰⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele f.f.

Abrud, 4 iulie 1848¹⁰⁷

Láttelelet

Abrudbányai fő bíró Tekintetes Laborfalvi Nagy Károly úr parancsolattából alább írt hivatalomnál fogva mái napon verespataki polgár Hityoán Nyikulajét orvosilag megvizsgálván, találtam a következőket:

1^{or} A homloknak és főnek hajos részin négy colnyi hosszúságú, egy col s két linéányi széles, kilenc linéányi mély, az agy koponya csontakon át az agyvelő anyagig behatott, gyengétségesülésben által ment és éles vágó eszközzel ejtett tisztátalan nyílt sebet

2^{or} a bal szemnek felső és alsó szemtakaróját megdagadva és kékülve

3^{or} a bal szemnek fejr kötőhártyáját vérrel ellepve

4^{or} a jobb combnak alsó részin a térdin felyül egy 11 linéányi hosszú, öt linéányi széles, a közönséges takaró színén gyengességes egyenetlen nyílt sebet.

Orvosi vélemény

A fennebbieket orvosilag megfontolván az 1° szám alatt megírt seb halálosnak láttatik, melynek nagyobb bizonyosságul igaz hitem szerént adom ezen tulajdon kezem aláírásával és szokott pecséttemmel megerősített orvosi bizonyítványomat.

Abrudbányán az 1848.év július 4^{ik} napján

/P.H./ Nagy Joseff

Abrudbánya bánya várossa rendes sebésze

Láttam és a kérdésben forgó verespataki polgár Hityoán Nyikulajét magam is megvizsgálván, ezen látteleletet maga valóságában megerősítem.

Abrudbányán, július 4^{én} 1848.

/P.H./ Dr. Boér László
Phÿsicus

*

Constatare medico-legală

Din ordinul domnului prim-jude Laborfalvi Nagy Károly din Abrud și prin funcția ce o dețin, azi l-am examinat pe cetățeanul Nicolae Hitoan din Roșia Montană și am constatat următoarele:

1. Există o rană deschisă pe frunte și pe partea păroasă a capului, având o lungime de 4 țoli și o lățime de 1 țol, adâncimea fiind de 9 linie. Rana deschisă și neîngrijită a pătruns până la creier și a fost provocată de un instrument tăios;

2. Pleoapele ochiului stâng sunt umflate și vânate;

3. Retina albă a ochiului stâng este vânătă;

¹⁰⁷ Documentul figurează printre actele dosarului, fiind legat de persoana unuia dintre participanți la evenimentele derulate.

4. Are o rană deschisă pe coapsa dreaptă, deasupra genunchiului, ce reprezintă o lungime de 11 linea, o lățime de cinci linea, și este purulentă.

Expertiză medicală

Analizând cele de mai sus din punct de vedere medical, rana deschisă la nr. 1 pare a fi mortală, drept pentru care eliberez acest certificat medical iscălit de mine și sub pecetea mea.

Abrud, la 4 iulie 1848.

Nagy József

Medic chirurg al orașului Abrud

L-am văzut pe locuitorul Niculae Hitoan din Roșia Montană și, examinându-l și eu, am constatat veridicitatea acestui certificat medico-legal pe care îl întăresc și eu.

Abrud, 4 iulie 1848.

Dr.Boér László

/medic/ psihiatru

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848. Foto: 30085.

106.

Abrud, 4 iulie 1848¹⁰⁸

Az 1848^{ik} év július 4^{én} ezen kiváltságos Abrudbánya
bányászvárossában a fenyítékháznál porkoláb szobájában
tartatik verespataki lakos és státusfogoly Korpágyia

Jonutzcal

Szelíd vallomás

Akitől is kérdeztetik:

1^{őre} Kinek hívnak? Hová való? Hány éves? Micsoda vallású? Házas vagy
nőtelen? És micsoda sorsú ember vagy?

Korpágyia Jonutznak hívnak, születésemre nézve vagyok zalatnai, 33 éves,
de tizenkét évtől fogva Varespatakon megtelepedett bányász lakos, vagyok görög
nem egyesült vallású, házas, ötgyermekes bányász gazda.

2^a Mikor és miért fogattattál el?

Közelebbről múlt szombaton fogtanak el, miért tisztán nem tudom, azomban
gondolom, hogy miért, mivel én a Csíki János boltjában szóba eredve azt találtam
mondani, hogy a magyarhonnali unió csak feltételesen történhetik meg, ahonnan
aztán elmenve, a Tóbiás Wertlen Áron telke előtt lévő padra, odajött idősb Winkler
János, hírlapokat hozván magával, amelyekből azt olvasta, hogy a magyarhonnali
unió mindenképpen, akarunk nélkül is meglészen, sőt Winkler János a hírlapokat
nékem elolvasás véget át is adta, melyekből én is azt olvastam, mit Winkler János
erősített.

¹⁰⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **h.h.**

Aztután következett vasárnapon elmentem a templomba feleségemmel, s templomozás után minthogy az egyesült görög vallású templomba a feleségem kedvéért mentem volt, megszólított pap Bálint Simon, hogy hogy vagyok és miként folynak a beszédek a felső tizedbe?

Amelyre én azt feleltem, hogy Winkler János nékem az újságból azt olvasta, sőt meg is mutatta, hogy a magyarhonnali unió akarataunk ellen is megtörténik.

Melyre Bálint Simon azt mondotta, hadd el a veres kutyát, mert bennünket már eléggé megcsalt a nemesség és magyarság; én se mondom, hogy az unió nem léssen meg, de mivel eddiglen eléggé megcsaltak, megcsúfoltak és megettek a magyarok, tehát tudnunk kell a feltételeket egyelőre.

Innen hazamentem, azhonnan a következett szeredán elmentem a monulestyí bányához, ahol Ebergényi Sándorral beszédbe eredve, beszéd közbe azt mondotta, hadd az ördögökbe a tolvaj oláhokat, mert nékiek nem hihetünk; erre felszólaltam, hogy nékie sem esnék jól, ha nemzetéről én is úgy szollanék, s kíméljen meg, mert magam is oláh vagyok.

Erre Ebergényi azt viszonyozta, hogy nem rólunk, hanem a széleken lakó oláhokról szól, s evvel elváltunk.

Másnap, úgy mint csütörtökön ismétlen találkoztam Ebergényi Sándorral, aki engemet azon szókkal szólított meg: Jonutz, gyere menjünk az őrsereghez, mert káplárnak választottunk, melyre azt feleltem, hogy mivel fegyverem nincsen, bottal szégyenlem oda menni.

Erre Ebergényi azt mondotta, hogy a hírlapokból olvasta, miszerént az oláhokból sohasem lesznek tiszték, amelyre én azt feleltem, hogy hogyne lennének, mikor most is vannak.

Erre azt viszonyozta, hogy lehetnek, ha tanulni fognak, amelyre én azt mondtam, hogy én is csak úgy értem; de egyszersmind fel indultam ezen beszédekre.

S azután onnan a Csíki boltyába menve, ott többek voltak jelen, akikkel beszédbe eredve, egyik azt kérdé tőlem, hogy az oláh miért nem akarja az uniót?

Erre a Bálint Simon beszéde következtébe azt találtam felelni, hogy az unió megtörténhetik ugyan, de hogy tudjuk mire, mert a nemzetiségek és vallások egyenlősége ki van mondva. de tudni kívánnjuk, hogy miképpen az oláhok eddig eléggé meg voltak csalva, csúfolva, megéve, megrontva, s baszva a magyarok által?

Erre Végh János protestált.

Több nem történt.

3ra Hallottál-e valamit Kossuthról, ha igen, kitől és mit?

Hallottam Ebergényi Sándortól, hogy Kossuth igen eszes ember, és ő igazgat mindent.

Aztán Bálint Simon is beszélt nekem, hogy a magyarok Kossuthot tartják mindentehetőnek és ő a fő minister.

4re Hát hogy a magyarok Kossuthot királynak akarnák tenni, arról mit hallottál Bálint Simontól?

Hogy Kossuthot királynak akarnák tenni a magyarok, arról nem beszéllett nekem Bálint, hanem azt igenis mondotta, hogy a magyarok a palatinust / ország

nádorát / akarják királynak tenni, s ki tudja, hogy mi lesz szegény Ferdinánd császárból, egyebet nem hallottam.

5re Hiszen azt, hogy Kossuth magyar király akar lenni, te magad beszélletted, s most miért tagadod, hiszen azt több bizonságok által bém bizonyosodott.

Valamint feljebb, úgy most is csak azt beszélhetem, hogy én Bálint Simon paptól csupán a palatinust hallottam, hogy a magyarok királynak akarják tenni, nem Kossuthot.

Kossuthról legtöbbet hallottam Ebergényi Sándortól, aki nagyon dicsérte.

6ra De azt is beszélted, hogy most válik el, melyik lesz erősebb, a fuszujka-e vagy a hús? Ezen eszmére ki tanított?

Én olyasmit teljességgel nem beszéllettem, hanem hallottam Jáнки Samutól, hogy Csura Gruané temetésén Bálint, a pap, többek előtt mondotta ezen szokat.

7re Mondottad azt is, hogy a magyarok eléggé megcsalták az oláhokat, s eléggé megbaszták?

Ezt fennebb is megvallottam

8ra Miből eredt Verespatakon a nagy ingerültség, ami napról napra nőtt, nem hogy gyengült volna, és ki tartotta fenn s terjesztette azt?

Ezen ingerültség eleinte a szász levélből, melynek tartama országszerte ismeretes, eredt; annakutána a balásfalvi gyűlés következtében kitett lobogók által, melynek egyike fekete-sárga, császárszín, a másiknak kék-fejér-veres, mely az oláh nemzet színe, amikor az oláh ajkúak éltették a császárt és a román nemzetet.

Melyek után pap Bálint isteni tisztelet végével minden oláh ajkúakat, még a nem egyesült görög vallásúakat is, behíva a temetőbe a császár hívségére és a román nemzet fenntartására és emelésére megeskette.

Ez alkalommal történt a rendőr igazgató Winkler úr elleni felszollalás és új policájkérés az oláh ajkúak közül.

N.B. Ha Bálint, Buttyán és Jáńk e vidékre nem jönnek, itt a régi csend meg nem zavartatott volna.

9re Mindezekre ki izgatott fel titeket?

Mindezekre pap Bálint Simon tanított bennünket, mert ha a pap Bálint nem lett volna köztünk, ily ingerültség és kihágás nem történt volna Verespatakon.

10re Ki volt a legnagyobb pártolója és előmozdítója a Bálint eszméjének?

Csak annyit tudok, hogy a megnevezett lobogók a Grita György házába készültek s ezek a diszunitusok temploma tornyába tűzettek ki.

11re Voltál-e még fogságba?

Nem voltam.

Mely szelíd vallomás hogy előttünk mindenkben a fenn írtak szerént ment légyen véghez, arról neveink alírása és szokott pecsétünk erőssége alatt igaz hittel bizonyítottunk

Abrudbányán, fenn írt napon és esztendőben

Szabó István és Koncz Lajos
mindketten nemes Alsó-Fejér megye hűtes táblabírái
Baczoni András, tollvivő

Méltóságos K. Fő Kormány Széki Bizotmány!¹⁰⁹

A verespataki bányászlakos Korpágyia Ionutz álladalmi rabbal végbe vitt szelíd vallatást idezárva szükséges használat végett a Méltóságos Bizotmánynak átt küldeni hivatalunknál fogva bátorkodunk, mély alázatos tisztelettel maradván

A Méltóságos K. Fő Kormányszéki Bizotmánynak

Alázatos szolgálai

Szabó István

Kontz Lajos

Bacsoni András

Tolvívó

*

Interogare blândă efectuată în 4 iulie cu deţinutul politic
Ionuț Corpadea, locuitor din Roșia Montană, în camera
gardianului închisorii din orașul minier privilegiat Abrud

Se întreabă:

La 1^a. Cum te cheamă? De unde ești? Câți ani ai? Ce religie? Ești căsătorit sau nu? Care e starea ta [materială]?

Mă numesc Ionuț Corpadea; sunt originar din Zlatna; am 33 de ani; sunt stabilit de 12 ani la Roșia Montană ca locuitor minier; sunt ortodox de religie; căsătorit; am cinci copii; sunt gazdă minier.

La a 2^a. Când și de ce ai fost arestat?

Am fost arestat sâmbăta trecută, dar de ce, nu prea îmi dau seama.

Bănuiesc însă, pentru faptul că, stând de vorbă cu unii și alții în băcănia lui Csiki János, am spus că uniunea cu patria maghiară poate să aibă loc numai condiționat.

Plecând de aici m-am așezat pe banca din fața sesiei lui Tóbiás Wertlen Áron, unde a sosit și Winkler János senior aducând cu el ziare, din care a citit că uniunea cu patria maghiară va fi realizată neapărat chiar și fără voia noastră, ba mai mult Winkler János mi-a și dat ziarele pentru a le citi; din ele, întradevăr, și eu am citit cele susținute de el.

Duminica următoare m-am dus la biserică cu nevasta mea; după slujbă – întrucât în biserica unită m-am deplasat de dragul nevestei mele – m-a oprit preotul Simion Balint și m-a întrebat ce fac cei din pătura înstărită. /?/ /districtul superior?/ La care eu am răspuns că Winkler János mi-a citit din ziar și mi-a și arătat că uniunea cu patria maghiară va avea loc și fără voia noastră.

Simion Balint mi-a spus, lasă-l pe acel câine roșu, că pe noi ne-au înșelat deja destul de mult nobilii și maghiarii; nici eu nu spun că uniunea nu va avea loc, dar, întrucât maghiarii ne-au înșelat, ne-au batjocurit și ne-au mâncat destul, trebuie să cunoaștem din timp condițiile.

De aici m-am dus acasă.

¹⁰⁹ Aceste două documente fac corp comun, motiv pentru care ambele figurează ca fiind menționate cu literele **h.h.**

Miercură următoare m-am dus la mina Monulești unde am intrat în vorbă cu Ebergényi Sándor. În timpul discuției mi-a zis „dă-i dracului de tâlhari români, căci lor nu le putem da crezare”. Eu m-am opus și i-am spus că nici lui nu i-ar cădea bine dacă eu aș vorbi astfel despre națiunea sa și să mă scutească [de asemenea vorbe] că și eu sunt român. La care Ebergényi mi-a răspuns că nu despre noi este vorba, ci despre românii care locuiesc pe margini „și cu aceasta ne-am despărțit”.

Ziua următoare, adică joi, m-am întâlnit din nou cu Ebergényi Sándor care m-a întâmpinat cu următoarele cuvinte: luonuț, haide să mergem la garda [națională], că te-am ales caporal; la care i-am răspuns că nu mă duc, întrucât n-am arme, iar cu bota mi-ar fi rușine să mă prezint acolo.

La acest refuz al meu, Ebergényi Sándor a continuat să spună că, în ziare, a citit că, din trei români, nu se vor alege niciodată ofițeri; „cum să nu – am răspuns eu – când sunt și acuma ofițeri români”; „vor fi, dacă vor învăța” – „continuă el replica. Și eu așa am înțeles” – răspundeam eu; dar aceste vorbe m-au infuriat rău.

De aici am plecat la băcănia lui Csíki unde au fost mai mulți oameni. Intrând în vorbă cu ei, unul m-a întrebat de ce nu vor românii uniunea? Eu, pe baza celor auzite de la Simion Balint, am îndrăznit să spun că uniunea va putea avea loc, dar să știm și noi cu ce folos [pentru noi]; este adevărat că s-a declarat egalitatea națiunilor și a religiilor, dar dorim să știm cum, pentru că maghiarii până acum i-au înșelat, i-au batjocorit, i-au mâncat, i-au demoralizat, i-au futut destul pe români.

La [aceste vorbe ale mele] Végh János a protestat.

Altceva nu s-a întâmplat.

La a 3-a. Despre Kossuth ai auzit ceva? dacă da, de la cine? și ce ai auzit?

De la Ebergényi Sándor am auzit cum că Kossuth este un om foarte deștept și el dirijează totul. Pe urmă și Simion Balint mi-a povestit că ungurii pe Kossuth îl consideră a toate făcător și el este ministrul conducător.

La a 4-a. Dar despre faptul că ungurii pe Kossuth ar vrea să-l pună rege ce ți-a povestit Simion Balint?

Despre acest lucru, Simion Balint nu mi-a pomenit nimic, a spus însă că ungurii îl doresc ca rege pe palatinul și cine știe ce se va alege atunci de sârmanul împărat Ferdinand [spunea Balint].

Altceva n-am auzit.

La a 5-a. Dar tocmai tu ai povestit că Kossuth dorește să fie rege maghiar. Acum de ce negi când aceste spuse ale tale au ieșit la iveală în mai multe ocazii?

Precum în cele de mai sus și acum pot afirma doar atâta că eu, de la Balint, am auzit doar despre palatin, că ungurii pe el îl vor ca rege nu pe Kossuth.

Despre Kossuth cele mai multe relatări le-am aflat de la Ebergényi Sándor care foarte mult l-a lăudat.

La a 6-a. Dar ai mai spus că acum se va decide care este mai tare, fasolea sau carnea? De la cine ai preluat această idee?

Eu așa ceva categoric n-am zis, am auzit însă de la Janki Samu că, la înmormântarea nevestei lui Gruia Ciura, preotul Balint ar fi spus acest lucru în prezența mai multora.

La a 7-a. Ai mai spus că ungurii destul i-au înșelat și i-au futut pe români?

Acest lucru l-am declarat și mai sus.

La a 8-a. Care este motivul acelei mari agitații de la Câmpeni care, în loc să încetinească, se întârea din zi în zi ? Cine a menținut-o ? Și cine a răspândit-o?

Această agitație a pornit de la acea scrisoare săsească, al cărei conținut este cunoscut de toată lumea. S-a intensificat când, în urma Adunării de la Blaj, au fost arborate drapelele dintre care unele au fost negru-galben, adică culorile imperiale, altele albastru – roșu, deci culorile naționale românești, iar românii l-au aclamat pe împărat și pe națiunea română.

Pe urmă, preotul Simion Balint, la sfârșitul slujbei bisericești, i-a chemat pe toți românii, inclusiv pe cei ortodocși, în cimitir punându-i să jure fidelitate față de împărat și pentru menținerea și mărirea neamului românesc.

Cu această ocazie și-au ridicat cuvântul și împotriva directorului de poliție Winkler, cerând un nou director care să fie ales dintre români.

N.B. Dacă Balint, Buteanu și Iancu n-ar fi venit în acest ținut, aici vechea liniște nu s-ar fi tulburat.

La 9-a. Cine v-a agitat pentru toate acestea?

Toate acestea ne-a învățat preotul Simion Balint că, dacă el n-ar fi fost printre noi, la Roșia Montană nu s-ar fi întâmplat asemenea iritație și contravenție.

La a 10-a. Cine a fost cel mai mare sprijinitor și promotor al ideii lui Simion Balint?

Știu doar că amintitele drapele au fost confecționate în casa lui Gheorghe Gritta și ele au fost arborate pe turnul bisericii disunite.

La a 11-a. Ai mai fost vreodată în arest?

N-am fost.

Cu dreaptă credință adevărim și întărim cu semnăturile noastre precum și cu obișnuita pecete a noastră, că această interogare fără forță a decurs întocmai celor relatate mai sus.

Abrud, în ziua și anul menționat mai sus.

Szabó István și Koncz Lajos
Ambii asesori jurați la Tabla
nobilului comitat Alba de Jos

Baczoni András
Secretar

Onorată comisie gubernială!

În vederea folosirii necesare, îndrăznim să înaintăm alăturat onoratei comisii din oficiu interogarea blândă [fără forță] efectuată deținutului de stat, minerul Corpadea Ionuț din Roșia Montană.

Rămânem, cu stimă adâncă, ai onoratei comisii servi umili

Szabó István
Kontz Lajos
Baironi András
secretar

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012 /1848.

Abrud, 4 iulie 1848¹¹⁰

Nagy Méltóságú Gróf, Fő Kormányzó Úr
Kegyelmes Urunk!

Az ide rendelt katonaság által követelt, és általunk a körülmények fontos voltából biztosított dupla fizetés tárgyában, f.é. Sz. Iván hó 29^{rei} 52 szám alatt Nagy Méltóságodhoz intézett alázatos felterjesztésünk nyomán, az abba jelentett biztosításunknak kért helybehagyása alázatos sürgetése mellett, tisztelettel kívántuk Nagy Méltóságodnak jelenteni: hogy hónap u. m. Sz. Jakab hava 5^{én} szándékozunk Topánfalvára, Bisztrára, Offenbányára és a több fölízgatott falukra magunk a katonaság kíséretében kiszállani és munkálódva a csend és rend helyre állítása iránt, erélyesen intézkedni; a mi azomban a katonaságot, melynek kíséretében assistentia gyanánt fogunk kiszállani, illeti: arra nézve érintett alázatos felterjesztésünkbe fölhozott azon tervünk, hogy egy század rendes, és egy század székely katonaságot vigyünk magunkal a nevezett falukba és vidékeibe, megváltozott, a tegnapi napon a két rendbéli katonaság között történt következő kedvetlen esetek miatt:

Tegnap Július 3^{án} délutánni 2 óra tájba egy székely közlegény bé akart menni a tanácsház épülete árnyékszékebe – mely épületnek alsó részén van a katonai őrtanya, s mellette egy más szobába egy pap fogoly – a felső részibe pedig megint egy más oláh pap fogoly, mind kettő a biztosság által letartóztatva, és katonai őrizet alá helyeztetve – ezen tanácsházi épület utca ajtójába egy polák ör állott /: minthogy azon nap az őrtanyát polákok váltották fel /: az ör a székelyt nem bocsátotta bé, a visszautasítást polák nyelven adván értésére, a székely pedig oláhlul monda az örnek, hogy ő semmi rosszat nem akar, s a tanácsház udvarai bémehetést csak is sürgető bajának végezhetése tekintetéből kívánja, hol tudta a járást, mivel azelőtt ő maga is volt az őrtanyán, de ekkor is visszatartóztatott, miért a katona bémegy az őrtanyára, s a kadét káplártól meggyesi születésű száz Sálmen Dánieltől kért bemenetelrei engedelmet, de a káplár is azt tőlle megtagadván, a székely az őrtanyáról kijött, nevezett káplártól követtetve, s ekkor a káplár valamit polákul szólván az örnek, arra az ör a székely katonát puskájával megcsapta főbe, sőt a fejét, s nyakát megis szúrván, megvérezte. Ekkor a polákok ezen Jánosi Mihály nevű székelyt behúrcolták az őrtanyára, mit a többi székely katonák megértvén, öszve szaladtak fegyvertelenül, s megsebzett társukat az őrtanyai fegyveres polákok belé eggyezésével az őrtanyáról kivívén, kapitányukhoz vitték, ki rögtön orvos után küldvén, látéletet vétetett, és sebeit békőttöztette. Erre a székely katonaság roppant ingerültségbe jött, a polákokrai réa rontás, és egy borzasztó vérengzés megejtésétől, tisztjeik és a városi magyar ajkúak alig tudták visszatartóztatni; csak ugyan ekkor a székelyek az őrtanya utcáján, az őrtanyától nem messze, egy polákot előkapván, azt verni kezdtették, de

¹¹⁰ Acest document este inclus în textul procesului verbal propriu-zis, dar apare și ca act de sine stătător în cadrul dosarului, fiind ușor modificat în conținutul său.

az oda szaladott székely tisztek megoltalmazták a nagyobb veszélytől. Ezzel az őrtanyáról a polákok rögtön vissza vonultak, s helyöket a nemzet örök foglalták el mind addig, míg egy pár óra múlva székely katonáktól váltattak fel.

Ezen zavarok folyamába délutáni 6. óra tájba, székely hadnagy Benkő Nápoléon, kapitánjától szállására visszatérendő, az utcán nagy lármát hall, és sietve a lárna felé indulván, maga előtt látja említett Sálmen Dániel polák kadétot fegyveresen felvont csappantyúval sietni, kit megszólított hogy ályon meg, s tőstént térjen vissza szállására, de a kadét ezt nem teljesítette;

2^{or} is felszólílatott, de e se sikerülván, kéntelen volt a hadnagy maga megragadni a kadét fegyverét hogy azt kezéből kivegye vagy legalább a fegyvere csappantyuját lebocsássa, - de a kadét ekkor is huzakodván, s több székely katonák is fegyverének kezéből kiivetelére öszvejövén, e közbe a kadét fegyverét nevezett székely hadnagy lába elsütötte, s a tisztet ugyan nem érte, de a tiszt háta megett egy oláh nőt karján tartott csecsemőjével együtt megsebesítette, s azzal a kadét egyenesen szaladott fő hadnagya Feleknek szállására; mire lőn 2^{or} még sokkal nagyobb ingerültség, kiáltván a székelyek hogy a polákok az oláhokkal tartanak, és mind le kell őket ölni, - sok bajba került ezen borzasztó szándékjuktól is föltartóztatni de a mi mégis sikerült. Csak ugyan ezen estveli 8 órakor a város végén egy kádét udvarán egy szegény székely közvitézt, László Ferenc nevűt, egy csoport polák megrohanván, ötet kegyetlenül megverte, fején és homlokán kemény szurony hasításokat tett, s egésszen vérbe küpülte.

Mely esetek után a rendes katonaság előljáró tisztje, fő hadnagy Jelenek a többi székely tiszt urakkal a biztosság előtt abba nyilatkozván, miszerint a fölbőszült székely katonaság kitörhetésétől nem ok nélkül lehetvén tartani, jónak vélné még a következett éjjel a rendes katonasággal innen csendességbe eltávozni; -minek következtében a megtörténhető nagy és veszedelmes vérontás köteles kikerülése méltó tekintetéből, a bizotmány azonnal rendelkezett a rendes katonaságnak reggeli két órakkor csendességbe Verespatakra leendő átszállítása iránt, minden – elfogadásukra és béhelyeztetésükre megkívántatók iránti rendelkezések azonnal megtétetvén; és így a biztosság az itten maradott két székely századdal Topánfalvára és vidékére kiszálván, a rendes katonaság Verespatakról vissza fog *Abrudbányára szállani és itten szállásolni mind addig, míg a biztosság ide visszatérendő lessz, a mikor a rendes katonaságnak újbóli eltávollításáról a biztosság intézkedni el nem fogja mulatni.*

Ezen körülményeknek alázatos felterjesztése mellett tisztelettel jelentjük, miszerint a verespataki egyesült görög hitű lelkész Bálint Simon mint bujtoगतó, – s ugyan csak odavaló nem egyesült görög hitű lelkész popa Kozsokár Ilia, és oda való bányász Korpágyé Juon mint veszedelmes fenyegetők letartóztatvatván, őrizet alá tétettek. Továbbá valamint Abrudbányán, Verespatakon és Kornán, úgy a topánfalvi, abrudfalvi és offenbányai uradalmakban az oláh ajkú lakósoktól a fegyvereknek beszédése, úgy az abrudbányai, verespataki és kornai oláh ajkúaknak innen a vidékbe kiindításunk előtt a szükséges kezesítés iránt rendelkezünk, és a fegyverek beszédése itten nagyobb részint megis történt, – if. Jánk Ábrahámnak béfogatása még nem sikerülván.

Magunkat egyébaránt Nagy Méltóságodnak úri kegyibe alázatosan ajánlva,
hasonló tisztelettel maradtun

Abrudbányán Július 4^{én} 1848ba

alázatos szolgálai
Kozma Pál
Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János
K.Bányásztanácsos és Igazgató

Némethi János
Fő Korm.Titoknok

Kirendelt biztosok

*

Prea mărite domn guvernator!
Milostivul meu domn!

V-am înaintat în 29 iunie a.c., sub nr. 52, umila noastră înștiințare legată de salariul dublu cerut de armata dislocată aici, salar pe care noi, din cauza importanței circumstanțelor, le-am și garantat și tot în această înștiințare am cerut urgentarea aprobării menționatei asigurări făcută de noi.

În urma acelei înștiințări făcute, acum dorim să vă raportăm, cu stimă, Măriei Tale, că intenționăm să ne deplasăm în data de 5 iulie, cu escortă militară, la Câmpeni, la Bistra, la Baia de Arieș, precum și în alte sate instigate, unde, prin măsuri energice, să restabilim liniștea și ordinea.

În ceea ce privește însă armata, în compania căreia doream să ne deplasăm în calitate de asistență, planul nostru prezentat și în menționata înștiințare cum că dorim să mergem în localitățile amintite cu un regiment regulat și unul secuiesc, s-a schimbat în urma unui eveniment neplăcut petrecut ieri între cele două regimente:

Ieri, adică în 3 iulie, după masă în jurul orei 2, un soldat de rând secuilor a dorit să intre în closetul din clădirea consiliului local.

La parterul acestei clădiri este campamentul militar, lângă care, într-o cameră, este ținut ca prizonier un preot român; sus se află un alt preot român reținut tot ca prizonier, ambii puși sub supraveghere militară.

La intrarea clădirii făcea pază o santinelă poloneză / în ziua respectivă paza fiind asigurată de polonezi /

Santinele nu i-au permis secuului să intre, acest lucru dându-i de știre în limba poloneză.

La care secuul numit, Jánosi Mihály, i-a explicat în limba română că nu vrea să facă nimic rău, că a intrat doar pentru a-și face nevoile urgente, că știe și drumul întrucât a mai fost pe aici.

Intrarea interzicându-i-se din nou, soldatul secuilor a intrat în campament, cerând permisiune de intrare de la caporalul Daniel Salmen, originar din Mediaș;

care, la rândul său, l-a refuzat și el, mai mult l-a urmărit pe secuii până la ieșire unde a adresat santinelei câteva cuvinte în poloneză.

Acesta [în urma cuvintelor ce i-au fost adresate] l-a lovit în cap cu pușca pe soldatul secuii, l-a împuns în cap, în gât, dar în așa fel, încât acesta a început să sângereze.

Soldații polonezi l-au luat pe secuii rănit și l-au cărat la campament.

Soldații secuii, dându-și seama de cele întâmplate, repede s-au adunat, neînarmați, și cu permisiunea soldaților polonezi înarmați l-au scos din campament pe tovarășul lor rănit; l-au dus la căpitanul lor, care a trimis imediat după medic.

Acesta, sosind, a făcut constatarea medico-legală și i-a pansat rănilor.

Soldații secuii [după acest eveniment] au devenit foarte agitați și numai ofițerii lor și orășenii maghiari au reușit să-i rețină de la atacarea polonezilor, împiedicând, astfel, o baltă de sânge.

Dar secuii nelăsându-se, pe strada unde se afla campamentul și nu departe de acesta, au pus mâna pe un [soldat] polonez, au început să-l bată și numai ofițerii lor secuii, veniți într-o fugă la fața locului, au reușit să-l scape.

După aceste incidente, soldații polonezi s-au retras din cazarmă, în locul lor a venit garda națională, care peste câteva ore a fost schimbată de soldații secuii.

În urma acestor evenimente tulburătoare, după masa pe la ora 6, locotenentul secuii Benkő Napoleon, întorcându-se de la căpitanul său, pe drum, a auzit o mare gălăgie.

S-a îndreptat spre locul cu pricina unde l-a văzut pe amintitul cadet polonez Daniel Salmen înarmat și grăbindu-se cu arma pregătită pentru tragere.

I-a cerut acestuia să se oprească și să se întoarcă la locul de cazare; cadetul însă nu i-a dat ascultare.

I-a ordonat [acest lucru] și a doua oară, dar și acum fără niciun rezultat; astfel a fost nevoit să apuce arma cadetului măcar pentru a închide clapa puștii.

Cadetul însă nu s-a lăsat, motiv pentru care mai mulți soldați secuii [au sărit în ajutorul locotenentului] cu dorința de a lua pușca cadetului.

În acea încăierare, arma polonezului a fost descărcată de piciorul amintitului locotenent secuii, pe ofițer nu l-a rănit, dar a rănit o româncă și copilul acesteia, ambii aflați în spatele ofițerului.

Cadetul a luat-o la fugă, direct la locul de cazare al locotenentului său, Felek.

De această dată, agitația a devenit și mai mare.

Secuii au început să strige că polonezii țin cu românii, motiv pentru care trebuiesc omorâți.

Multă bătaie de cap ne-a dat împiedicarea lor în această intenție, dar, până la urmă, am reușit totuși [să-i liniștim].

În seara zilei respective, pe la ora 8, la marginea orașului, în curtea unui cadet, un grup de soldați polonezi au atacat un soldat de rând secuii, numit Laszlo Ferenc; l-au bătut crunt, i-au aplicat tăieturi cu baionetele lor pe cap, pe frunte, lăsându-l într-o baltă de sânge.

După aceste evenimente, ofițerul superior al armatei regulate, locotenentul Jelenek, împreună cu ceilalți domni ofițeri secuii s-au prezentat în fața noastră [adică în fața comisiei de investigație], declarând că se poate aștepta, și nu fără

motiv, la izbucnirea soldaților secuiei agitați, motiv pentru care ei [ofițerii] cred că ar fi oportun ca armata de rând să plece de aici în mare liniște, încă în toiul nopții următoare.

Ca urmare, pentru a împiedica o mare și periculoasă vărsare de sânge, comisia a și luat măsuri ca, la ora 2 în zori, armata de rând să se retragă în mare liniște la Roșia Montană unde să fie primită și încartiruită.

Într-o asemenea stare a lucrurilor, comisia împreună cu cele două regimente secuiești s-a deplasat la Câmpeni și împrejurimi. Armata regulată se va întoarce la Abrud unde va staționa până la întoarcerea comisiei care va hotărî unde să fie trimisă în cele ce urmează.

Pe lângă relatarea acestor circumstanțe avem onoarea să vă mai raportăm că preotul unit din Roșia Montană, Simion Balint, preotul ortodox Ilie Cojocaru și minerul Ion Corpadea din Roșia Montană au fost arestați pentru instigare și amenințări periculoase.

În continuare am dispus confiscarea armelor de la locuitorii români din Abrud, Roșia Montană și Corna, precum și de pe domeniile aparținătoare acestor localități.

La fel am luat măsuri în vederea depunerii chezeșiei de la românii din amintitele localități în care, de fapt, s-a efectuat deja în mare parte confiscarea armelor de la locuitorii români.

Pe Avram Iancu junior încă nu l-am putut aresta.

În rest rămânem ai Domniei Voastre servi umili

Abrud 4 iulie 1848.

Kozma Pál
consilier gubernial
Nemegyei M. János
Consilier și director montanistic
Némethi János
Secretar gubernial
În calitate de comisari detașați.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1843 E/1848

108.

Abrud, 5 iulie 1848¹¹¹

Ugy fognak azal cselekedni úgy, hanem mü halgassunk és legyünk várakozással s vegyük az ök minden szavaikat tréfának, – de leg inkább fogjuk reá hogy mind azok hazugságok voltak és lesznek ezentúl is. Hanem gondoljátok meg szeretett keresztények s ítéljetek hogy ha mü oláhokul beszéltünk volna annyit a magyar nemzet felől, azoknak püspökeiről, s nagyobb uraikról valamint ök tettek a

¹¹¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele i.i.i.

mijénkről, vajon nem abban jártak volna hogy a tömlőztöt velünk tömjék – de bé is tettek volna a még egymás – a múlt vasárnap is a mint joll tudjátok micsoda irtosztató beszédekét költötek, de még némelyek bizottak is sokakat az oláhok közül hogy zászlojak alá esküdjenek, valamint némelyek meg is esküdtek, mások pedig fére vonták magokat.

Én, minő eküdt tettek nem tudom, mert nem voltam jelen, hanem én annyit bizonyíthatok az isten előtt, mert miután ő oláh vér mire esküdthetnék a mit nem tud – hanem hogy mondja, hogy így s amugy – mert ha ők magok közt ijedséget csonáltak senkinek réájok semi gondjuk nem lévén mint mondja a zsoltar: fél s nints mitől, tehát ha ők félnek s irtoznak én nem mehetek hozzájuk, hogy a félelmet fejből elvegyem, s más sem egyik is közülök nem hiszem hogy mondaná miszerént halota, hogy valaki az oláhok közül réájok tamodot volna, még sem sértette meg, hanem én mondom hogy akármelyik nemzetnek szabadságában ál jogait keresni törvény útján minden lázadás nélkül.

Utoljára meg kérjük az oláh legényeket a kik velek vannak az örseregbe, hogy hagyák el, nekünk is az a szándékunk van, hogy minél előbb mü oláhookul is készítsünk zászlot és minyájan edjüt tanujuk a katonai gyakorlatokat, ne talán tán valaki réánk támadjon, azért jo tudni a katonai gyakorlatokat, hogy némely rosz emberektől minyájan edjüt léve azoknak ellent áhasunk, s miután ők is tanulnak miért ne lenne szabad nekünk is tanulni? mert ezt tenni nekünk senki sem tilthatja meg.

Azért a mindenható Isten halván a szegények s jogaiktól meg fosztottaknak sohajtásait, virulni kezde felséges Császáruk szívébe az érző kegyelem, hogy a hatosága alatt lévő román nemzet és, mely századok ota idegen nemzetek járma alatt volt, és mindég meg szomoritva tölök, felejtve mint a sirjában letett s földel bétakart, valamint Krisztus Lázárhoz sirjából fölhíván: gyere ki barátom a világoságra – azért uram Istenem ted hogy a mü jo Császáruk így kiáltson nekünk, mondván: jöjj elnyomot nemzet ki a világra, a mind voltál valaha, midön téged leg előbb a Romajak ide hozának és ide ültetenek ezen Erdélyben és a szomszéd országokban azon hires Császár Trájan által – és ültetvén téged növe nőttél – s ime jövének más idegen nemzetek s rendre rendre csalások által meg rázot, letapatott s *azolta mai napig tapodva voltál és minden román nemzet jogai érdekében sértet.*

Hogy a fenebb irtak mü általunk alol irtak által a verespataki n. egyesült lelkész Kacsokaru Ilie oláh tulajdon keze iratával a lehető hiven magyara fordíttat legyen ezennel igaz hittel bizonyítunk.

Abrudbánya Julius 5. 1848.

Gergelyffi Antal és Tobiás Dénes
tiszt. Aljegyző

*

Așa vor proceda cu aceea ca noi să ascultăm, să fim în așteptare și să le luăm cuvintele în glumă – dar mai degrabă să acceptăm că toate acelea au fost minciuni

și vor fi la fel și de aici înainte. Gândiți-vă, iubiți creștini, și judecați [voi înșivă] că, dacă noi am fi vorbit pe românește atâta despre națiunea maghiară, despre episcopii lor și despre domnii lor mai mari, precum ei au făcut-o despre ai noștri oare nu acolo s-ar fi ajuns că ne-ar fi tămăiat de-a binelea – și ne-ar fi închis – și duminica trecută inclusiv, după cum bine știți, ce discursuri îngrozitoare au inventat, ba chiar unii i-au însărcinat pe mulți dintre români să depună jurământ sub drapel, fapt pentru care unii au și jurat, dar alții însă s-au sustras de la aceasta. Eu nu știu ce jurământ au depus, căci nu am fost de față, eu doar atât pot adevăra în fața lui Dumnezeu că ei, sânge românesc fiind, au jurat pe ce nu au știut – spunând fie așa sau altfel – căci s-au speriat, deși nimeni nu a avut cu ei nimic precum spune și psalmul că se teme, dar nu e de ce. Prin urmare, dacă ei se tem și se îngrozesc, eu nu pot merge la ei ca să le scot din cap teama și nimeni dintre ei nu cred că ar spune, după cum a auzit, că cineva dintre români i-ar fi atacat și nici nu i-a jignit, ci eu spun că stă în libertatea oricărei națiuni să își caute drepturile pe baza legii, dar fără să se revolte.

La urmă cerem feciorilor români, care sunt cu ei în gardă, să ne lase și pe noi care intenționăm ca și români să pregătim cât mai de curând un drapel și fiecare dintre noi să facem practică militară pentru ca nu cumva cineva să ne atace. De aceea e bine să facem practica militară împreună pentru că, împreună fiind, să ne putem împotrivi oamenilor răi. Iar dacă ei învață de ce nu am avea voie și noi să învățăm? Căci, pe aceasta, nu ne-o poate interzice nimeni.

De aceea, Atotputernicul Dumnezeu, auzind suspinele celor săraci și lipsiți de drepturi, a început să prospere în inima Măriei Sale, Împăratul, o îndurare simțitoare pentru ca națiunea română aflată sub autoritatea sa și care, timp de secole, a fost sub jugul națiunilor străine și mereu întristată de ele, uitată în mormânt unde a fost pusă și îngropată, iar precum Hristos l-a strigat pe Lazăr din mormânt – „Vino afară, prietene, la lumină” – de aceea, Doamne Dumnezeule, fă ca și Împăratul nostru să strige tot la fel și la noi, spunând: „Vino la viață, națiune asuprită, așa cum ai fost cândva, atunci când, pe tine, mai înainte romanii te-au adus aici și te-au sădit în această Transilvanie. Din țările vecine, prin celebrul împărat Traian, așezându-te aici ai tot crescut și, iată, au venit alte națiuni străine și, rând pe rând, prin înșelăciune te-au scuturat, te-au strivit și, de atunci și până azi, ai fost călcat, iar drepturile națiunii române și ele de asemenea încălcate”.

Că cele de mai sus au fost traduse în maghiară prin mâna preotului ortodox Ilie Cojocar, în conform cu originalul, adevărim aceasta cu dreapta noastră credință.

Abrud, 5 iulie 1848

Gergelyffi Antal și Tobiás Dénes
Vicenotari

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012–1848.

Abrud, 5 iulie 1848¹¹²

Blaj, 3/15 mai 1848

Eskü formája!¹¹³

Melly tétetett az Oláh Nemzet Köz Gyűlésében a Szabadság ünepején
Balázsfalván 3^{ik} mai

Én N.N. esküszöm az Atyának, Fiúnak s Sz. Léleknek nevében az élő Istennek, hogy örökre hű alattvalója leszek Ausztria Császára és Erdély Nagy Fejedelme I^{so} Ferdinandnak és a Felséges ausztriai háznak, - ő Felsége és a haza barátjainak barátja – ellenségeinek ellensége; hogy mint olá fenn fogom tartani mindég a mű olá nemzetünket törvényes és igazságos úton és őrizni fogom minden erőmből, bár milly veszély és méltatlanság ellen; nem fogok működni soha az olá nemzet jogai és érdekei ellenére, hanem fenn fogom tartani és oltalmazni a mű olá nyelvünket és vallásunkat, valamint a Szabadságot, Egyenlőséget és Testvériséget, ezen elveken respectálni fogok minden erdélyi nemzetet – viszont kívánván egyenlő respectálást tőlök; nem fogok memi senkit is nyomni, hanem nem is fogom szenvedni, hogy nyomattassunk senkitől; tehetségem szerint igyekezni fogok, hogy az úrbéri viszonyok szüntessenek meg, hogy az igaz üzés és kereskedés emancipaltassanak; örködni fogok, hogy az igazság kiszolgáltassék s az alá nemzet és haza emberi java elő mozdittassék. Isten engem úgy segéllyen s adja lelkem üdvösségét. Ámen

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

Cluj, 5 iulie 1848¹¹⁴

A fő hadi parancsnoknak

Az Abrudbányára s környékébe kiküldött kormányi bizottmánynak hozzám intézett tudósítását, melyben közelebbi eljárásuk rövid vázlata mellett egy a Siwkovich századbefieknek az ott lévő székelyekkel történt kedvetlen öszvezőrdülésöket s annak következtében tett intézkedéseit terjeszti elő, visszanyerés reményében eredetileg van szerencsém Nagyméltóságodnak tudomásul álltteni.

Az Abrudbányán s környékében működő

Kormányi bizottmánynak

¹¹² În procesul verbal al anchetei nu apare acest document notat cu literele **k.k.k.**, deși acestea (litera și documentul) sunt prezente totuși între celelalte acte. Vezi dosarul nr.9012/1848 aflat la M.O.L. Budapesta, Fond. Gubernium Transylvanicum in Politicis.

¹¹³ Vezi jurământul în formă originală, deus în limba română, aflat la doc. nr. 9 din prezentul volum. Traducerea maghiară a jurământului conceput, redactat și rostit în limba română aparține lui Simion Balint.

¹¹⁴ Actul în sine este prezent printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat. El nu figurează însă în procesul verbal propriu-zis.

Ezen kormányi bizottmánynak f.h. 4^{kéröl} 62 szám alatt kelt közelebbi eljárásuk rövid vázlatát, s a székelyek és Sivkovich századbeliek közt történt kedvetlen jeleneteket magában foglaló tudósítását idei 1757 E. intézvényem kapcsában olly hivatalos megtalálással veszem tudomásul, hogy mivel az ott lévő két székely századra minél előbb szükség lenne, igyekezzék ezen nyomozódást minél előbb bevégezni.

Kolosvárt, július 5^{kén} 1848.

*

Cluj, 5 iulie 1848

Comandamentului militar suprem

Înștiințarea expedită mie de către comisia guberanială, trimisă la Abrud și în împrejurimi care, pe lângă o schiță scurtă a operațiunii mai apropiate și tristul conflict petrecut între escadronul Siwkovich și secuiei aflați acolo, ca urmare a aceluia fapt, ea mai prezintă și dispozițiile luate [de acea comisie]; în speranța reprimirii ei în original, am onoarea s-o aduc la înștiințarea Domniei Voastre.

Comisiei guberniale
care activează la Abrud și împrejurimi

În legătură cu trata mea de anul acesta, având numărul E 1757 ce conține în sine faptele neplăcute întâmplare între secuie și compania Siwkovich, respectiv scurta schiță a operațiunii mai apropiate dată de comisia gubernială cu nr. 62, pe data de 4 a lunii și a anului în curs, cu o asemenea oficială înștiințare iau aminte că, întrucât ar fi nevoie cât mai grabnic de cele 2 companii secuiești aflate acolo, să vă străduiți să terminați, cât mai grabnic, această investigație.

Cluj, 5 iulie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1843 E/1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

111.

Cluj, 5 iulie 1848¹¹⁵

Méltóságos kormányi Biztos urak!

Miután a Méltóságok mellé rendelt székely katonaság onnan már elrendeltetett, s most érintett katonaság részére biztosított, de Méltóságoknak idei Szt. Jakab hava 11 napjáról költ ez ügyben jelentése szerint az illető helységek által vakmerően megtagadott rendes zsoldon felüli díjjak felvétele pedig csak nagyobb katonai erő igénybevételével remélhető, a Főhadi Parancsnok általam mai napon hivatalosan megtanáltatott az íránt: hogy két század legényből álló B. Siwkovich ezredbeli katonai csapatnak Méltóságok hivatalos felszolgáltatására leendő

¹¹⁵ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **t.t.t.**

haladéktalanuli kirendelésére nézve a gyulafejevári vár parancsnoksághoz szükséges intézkedését megtenni, és arról engemet értesíteni szíveskedjék.

Mit is Méltóságoknak előbb idézett jelentésére szükséges tudásul és magok alkalmazása végett ezennel megírni kívántam; szokott tisztelettel maradván.

Méltóságok
elkötelezett szolgálja
Gróf Mikó Imre

*

Măriți domni comisari guberniali!

Întrucât armata secuiască, delegată lângă Măriile Voastre, a fost deja dislocată de-acolo și, întrucât recompensele asigurate peste solda obișnuită pentru actuala armată în cauză au fost refuzate în mod îndrăzneț în 11 iulie de către localitățile respective, în condițiile în care obținerea lor se poate spera doar prin recurgerea la o mai mare forță armată, m-am adresat azi, oficial, comandantului suprem să dispună comandamentului cetății Alba-Iulia ca la apelul oficial al Măriilor Voastre să trimită, neîntârziat, o echipă militară alcătuită din 200 de oameni din regimentul Siwkovici și să mă înștiințeze despre demersurile făcute. Am dorit să vă scriu toate acestea ca răspuns la raportul Dvs. înaintat mie, pentru a le lua la cunoștință și a vă conforma cu ele. Rămânând, cu stimă obișnuită, al Măriilor Voastre

serv devotat
Contele Mikó Imre.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 1899E/1848.

112.

Cluj, 5 iulie 1848¹¹⁶

Méltóságos Fő Kormányi biztos Urak!

Ezen kormányi bizottmánynak f.h. 4¹⁰¹ 62. szám alatt kelt közelebbi eljárásuk rövid vázlatát, s a Székelyek és Siwkovich századbeliék közt történt kedvetlen jeleneteket magában foglaló tudosítását idei 1757 Elnöki intézkedésében oly hivatalos megtalálással veszem tudomásul hogy mivel az ott lévő két székely századra minél előbb szükség lenne, igyekezzék ezen nyomozódást minél előbb bévégezni. Szokott becsüléssel lévén
fenn c. Uraságodnak

elkötelezett szolgálja
Gróf Mikó Imre

Kolosvárt, július 5^{én} 1848.

¹¹⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **u.u.u.**

Prea măriți domni comisari guberniali!

Am luat act de înștiințarea comisiei guberniale, înaintată mie, în urma ordinului prezidențial nr. 1757 a.c., ce [înștiințarea] cuprinde scurta schițare a procedurii acestei comisii guberniale din 4 a lunii curente, adnotată cu nr. 62, precum și [descrierea] scenelor neplăcute ce au avut loc între secui și cei din regimentul Siwkovici.

Iau la cunoștință, cu acea adresă [rugăminte] oficială, să vă străduiți să terminați cât mai repede această investigație, întrucât, în curând, va fi nevoie de cele două regimente secuiești aflate acolo.

Fiind cu stima obișnuită
a domnilor sus menționați
serv umil
Contele Mikó Imre

Cluj, 5 iulie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848. Foto: 30134–30135.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1843/1848.

113.

Câmpeni, 6 iulie 1848¹¹⁷

Alább írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról: hogy a mai napon megjelenvén mü előttünk a zalathnai felső járásban Topánfalván a következő jó hírű nevű becsületes emberek, úgy mint Morár Szamoille, Dángyá Juonutz, Pálágyie Kosztandin, Szav Juonutz, Korkes Petru Iuj Aftinaszé, Hogmán János, Kotétz Jozsif, Kotétz Kosztandin, Tyok Vaszilie, Musa Veselie, Musa Jonutz, Márk Jonutz, Albutz topánfalvi és Szikue Iosif Háhá szohodoli szabad polgárok, kik is senkitől sem kényszerítetvén, hanem önkéntes jóakaratból jobb jobb kezek bé adások mellett kezességet vállalának némely gyanus vétkéért az ide való topánfalvi börtönbe detentus topánfalvi szabad polgár Korkés Jánosért, még pedig oly ünnepélyes lekötelezéssel, hogy a midőn a méltóságos Kir. biztosság kívánná, ugyan a most megnevezett személyt kötelesek légyenek oda vissza állítani, a honnan most kivették; az ellenkező esetben magok a kezesek lésznek kötelesek a törvényhatóság által hozandó ítélet terhét in solidum hordozni, semmi kifogás, és mentség ellent nem állhatván.

Költ Topánfalván július 6^{án} 1848^{ba}

Lázár György
ideiglenes helyettes szolgabíró

és Kendi Péter
nemes alsó fejér megye
tábla bírója.

látta Pogány György al ispány

¹¹⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele i.i.

Subscrișii dovedim, potrivit credinței noastre adevărate, că azi, aici la Câmpeni, aflată în plasa de sus a Zlatnei, s-au prezentat în fața noastră următorii oameni cinstiți cu reputație bună: Samoilă Morar, Ionuț Dandea, Constantin Paladie, Ionuț Sav, Petru Chorchesh al lui Aftinase, Ioan Hogman, Iosif Coteș, Costantin Coteș, Vasilie Tioc, Vasilie Mușă, Ionuț Mușă, Ionuț Marc, Albuș din Câmpeni și Iosif Sicue Haha din Sohodol, cu toții oameni liberi.

Aceștia, nesiliți de nimeni, dimpotrivă, din bunăvoința lor benevolă, au acceptat drept chezășie ridicarea mâinilor lor drepte pentru cetățeanul liber Ioan Chorchesh care se află în detenție aici, la închisoarea din Câmpeni, pentru unele fapte dubioase ale sale.

Sus-amintiții s-au angajat solemn că se obligă să-l readucă, la solicitarea onoratului comisariat gubernial când acesta va dori, pe Ioan Chorchesh în locul de unde l-au scos acum.

În caz contrar, înșiși garanții vor fi obligați să poarte in solidum, fără sfială, fără scuze și împotriviri, povara verdictului care va fi adus de autorități.

Dat la Câmpeni, 6 iulie 1848.

Lázár György

Locțiitor temporar de jude nobiliar

Kendi Péter

asesor la tabla nobilului comitat

Alba de Jos.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

114.

Abrud, 6 iulie 1848¹¹⁸

Méltóságos kir.Fő Kormány Széki Bizotmány

Nekem kegyes Uraim!¹¹⁹

Azon pontra mintha én magyar polgártársoimat káromoltam volna s ellenök fenyegetőztem volna a Királyi Zeisi nevű vertyesnél – én arrol nem tudok, nem tudom hogy valakit meg bántottam volna, de egy nemzetet sem, mert én minden nemzetbéliek iránt szeretettel viseltettem, s vellök csendességben éltem. Menyi ideig Abrudbányán tanito voltam két és fél év alatt ugy hiszem senki sem fogja mondhatni hogy valamely nemzet felől roszul beszéltem volna, vagy csufoltam volna vagy egy nemzetet – valamint azt sem, hogy én magam lázasztottam, vagy másokat felkelésre ingerlettem volna – vagy pedig vagy egy egyház megyémhez tartozo halgato másokra támodott volna – tegyen erről tanu bizonyyságot akármely nemzethez tartozo, hogy én ingerlettem volna akár mely nemzet ellen – nem

¹¹⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **q.q.q.**

¹¹⁹ Varianta maghiară autentică a discursului rostit de Ilie Cojocaru în limba română, în data de 6 iulie, este datată din 7 iulie

hiszem hogy tanáltatnék oly ember aki reám bizonyíthatna ily színű a nemzetek ellen valo dolgokat, s ha valaki tanáltatnék arra tegyen hitet, akkor magam is kívánom hogy bűnhődjem – mert igazságosan illő hogy az ember szenvedjen. Hanem én azon vertyesnel lévén, a honnet bévándoroltattam, egy estve a mikor a bányászok dologrol kijönnek, kérenek hogy adgyak egy kis pálinkát mert el vadnak fáradva, és én ajándékoztam is – a vertyés mellett valo kortsmán en is ittam volt bort – s oly annyira ittas voltam, hogy reggel még azt sem tudtam kikkel voltam ott – hanem nöm miutám halotta hogy kik voltak ott mondotta, hogy bizonyosságok lehetnek azon német nők, kik a Pétsis ur házában laknak Verespatakba. Igazán állítottam, s masokkal is bizonyíthatom, hogy én igen gyenge fejű vagyok az ital hordozására – s mikor néha történik hogy meg ittasodom, mit sem tudok arról mit cselekszem, mig mások meg nem mondgyak, s olyankor sokat beszéllek olyat mit felvenni nem lehet, mivel másnap reggel magam sem tudom mit beszéltem, s mi bajom volt estve – de mind azáltal a mint én tudom s más becsületes emberek én nem hihetem, hogy számbol olly szavakat bocsátottam volna ki, millyekkel vádolva vagyok – maga Molnár János ur Krétz Zákejnak, Jánki Sámuel ur nékem mondotta, hogy engem becsülnek, mert én illy színű dolgokba nem elegyedtem – így tehát ha Bálint és Grita György a Balásfalvi gyűlésen jelen voltak, és látták az ottan történeteket, és halották hogy mi történt itt is Verespatakba ugyan azon vasárnap, mondván hogy Balásfalván egyik és másik is az oláh procurátorok közül a szónok székre fel álván s szonokolván a megszámlálhatatlan nép tömegeknek, ezek között kir. táblai írnök Pap Sándor kiáltván 3^{or} Krisztus feltamodott /:Hirisztos au enviát:/ a nép sokaságának, azután azt mondá: Hat a miolta halottatok ti mondani Krisztus feltámadott értetek é ezen a világon valami jot? A népcsoport felelte hogy soha sem, s a többek közt mik ott voltak volt egy lobogo és mit szebeni Püspök Ságuna András hozott volt s: a: többi. *Ugyan azon vasárnap a történt Verespatakba is – minthogy magyar polgártársaink a lobogo alá mely akkor készült esküdtek, s az oláhok közül és nagyvon sokan egyeségben s szeretettben kívánván élni a magyarokkal, a nemzeti őrségbe álván, ugyan azt tették – De Bálint Simon és Gritta György mihent haza jöttek Balásfalváról, s meg halották mi történt Verespatakba, mindgyárt anyagot vettek s meg csináltatták a lobogokat, s nem értekezvén semit vélem mint lelkezésel, vagy halgatoimal hogy mű is tudgyunk a dologrol valamit, csak egyszer készen tanáltuk azokat nálla – azután magához hivatván /: t.i. Bálint Simon:/ meg parancsolta, hogy a következő vasárnap okvetetlen tartsak beszédet híveimhez, hogy semmi esetre ne tartsák magokat azon eskühez a mit a magyarokkal te lettek, mert fel fognak esketetni a Balásfalvi mod szerént, s a lobogohoz se tartsak magukat, hanem a kik a magyarok közé nemzeti őrseregbe állottak onnét lépjenek ki, mert ha a Tisztség nem fogja nekie meg engedni, hogy őis nemzeti őrsereget állíttson, az ő udvarán fogja őket katonai gyakorlatra taníttatni, hol nekie senki sem parancsol, én Gritának lévén papja csak addig, a mig mint egy szolgát vagy Stompárt meg akar tartani, szot kellett fogadnom, s telyesítenem a mit parancsolt, azt kellett mondanom az Egyház megyém híveimnek, s a mit én kívántam volna a halgatoknak mondani, azt engedte meg, mondván: mire predicálok én a templomba, mert én nem vagyok még*

Verespatakba papnak rendelve – *azonba mind az unitus, mind a dizunitus halgatók egybe lévén gyűlve az unitusok cintermébe ottan mondott Bálint egy prédicációt a Balásfalván történekről, hogy mikent esküdtek ezelőt azok kik oláhok voltak egyszer a magyarokhoz, s most megint az oláhokhoz csatlakoztak, mint a milyen volt Noptsa s mások, s azok Balásfalván mind meg esküdtek – s meg magyarázván nekik az esküformát arra osztán mindeniket meg eskette.*

Történt egyszer, hogy a nemzet őrsereg Bálintnak egy halgatóját éjtzaka részegen az utcán megkapván kaladába tették, ezért Balint megharagudott, s mind a két verespataki oláh templom halgatóival beszélvén hogy nálla gyűljenek össze s mindnyájan jöjjenek Abrudbányára a t. tanácshoz, *hogy kérjenek más politzejt az oláhok részére, és ugy egybe gyűltek mind az ő udvarán, s ottan meg mondotta kívánságait s onnan egy csoportba jöttek Abrudbányára a t. tanácshoz, én akkor sem akartam dolgokba elegyedni s későbbre indultam, hogy igazítsák ők nálam nélkül mint tudják – s mégis Bálint miután ők meg mondaták mondani valójakat, engemet is erovel benyomtak a tanácsterembe, hogy én is mondjam meg az ők kívánságokat, kérésöket, – s miután Butyán mint szoszollo ide telepedett Abrudbányára, mindgyárt elkezdöttek a mozgalmak és nyugtalanságok az ő pontjaival – mely pontokkal az egész topánfalvi környéket roszt forrongásba hozta, azután egész Erdélyt, mert elküldvén mindenüvé Topánfalván hogy a Lelkészeket, bizta curátorait és a falusi birákat gyűjtsék az abrudbányai unitus oskolához, a mint hogy egybe is gyűltek, s a t. politzay ur meg tudva meg parancsolta, hogy ne mérésszelyenek gyűlést tartani, de nem engedelmeskedtek, hanem az adott parancsal ellenkezőleg Abrudbánya városának minden utcait fel vervén héti vásárnapon hogy gyűjtse össze a papokat, Munkácsi Gerászim, Nyikulay Bégnészku és Bálint Simon valának a Buttyán gornyikai a kik a papokat és embereket a vásárból egybe hivagaták – de én a bucsumi lelkészkel mondotunk hogy mire menyünk ha nincs arra fő Kormányshéki Rendelet a püspökség utján ide küldve, s az Esperest által közhírré téve s nem akartunk menni – azt akartuk hogy menyen a fő bíró ur is a gyűlésbe, én hogy jobban végre járjak micsoda gyűlést tartandanak elmentem esperestemhez Absolon Popovits urhoz, s meg kerdeztem tud é valamit a gyűlésről? – azt felelte, hogy nem tud semmit, azt is kerdeztem hogy menyen ezen gyűlésben? A volt felelete: hogy nem menyen, mert nincs mit keresen – az alatt jön Balint Simon, Munkácsi Geraszim és Nyikulay Bégnészku az esperesthez Absolonhoz, hogy hívják gyűlésbe, de nem ment, – miután mar ottan mind egybe gyűlve voltak meg jelenik a fő bíró t. Nagy Károly ur is, és egy szép beszédet tartott hozzájuk, azután elkezdette Buttyán Trájántol, s azután mind rendre rendre vette a királyokat Géluig, azután megint királyról királyra egész a magyar királyokig kik Erdélyben le telepedtek, azután elkezdete hogy a magyarok az oláhokat is magyaroká kívánván tenni, sok csufot csináltak az oláhokból, mert az oláhokat kényszerítették hogy a magyar püspököket székeken fel emelve vigyék a tanács terembe – egy része az oláhoknak egy lett a némettel, romai hitre álván, hogy ők is azon jogokba részesülyjenek, mikel élnek a Romai Chatholicusok, de a helyet egy forma jogokkal élhetek volna, csak a Chatholicusok allyán maradtak mostanig.*

Ily beszédekkel és pontjaival lázasztotta fel egész Erdélyt, mert annál a gyűlésnél is elkezdett Bégnészku valami éneket énekelni, mit Buttyán fogalmazot egy csomo topánfalviak közt ott az oskolaba. De nem csak ez a gyűlés volt hanem még egyben gyűltek gyakrabban az abrudbányai unitus pap Amoz urnál, mert a mikor a verespataki unitus káplán Aranyasinak leánya meghalt, a meg irt tárgyba gyűlést tartottak, több papok levén Butyánal együtt, mind ott maradtak a popá Amoz házába, miután a cinteremből lejöttek – joll s bizonyoson nem tudom mellyik papok voltak, hanem Ámoz, Buttyán, Moldován, topánfalvárol, Pétyitza, Begnésku, Czura Josef és több practicáns urfiak Topánfalva környékéről jelen voltak mivel akkor szép temetés és volt, s a kik temetésen voltak mind jelen voltak, de én nem esmertem hogy kik legyenek, mert én akkor sem elegyedtem közébbe, hanem mássokat meg kérdeztem miért maradnak ottan, s azt mondták hogy ujbol értekezni akarnak a tudva lévő tárgyrol. Én csudálkozom de mások is, más nemzetbéliek, hogy én jelenleg miért szenvedek – Senkit sem sértvén meg – nem tanítottam senkit – az én hiveim közül senkiis még szoval sem támadott meg más nemtetbélit, mert mindég csendességre intettem a míg a hongyülés s a ministérium határoz, akkor mindenkinek, minden templomoknál közhiré fog tetetni, s akkor ahoz kell tartani magatokat – *én semit nem beszéltem ellenkezőt, csak a meg irtakat miket parancsolt Grita, mivel ő nagyon gazdag, mondván hogy nem fél akár kitől, s én csak adig vagyok Verespatakba lelkész, meddig ő akarja, s a még engedelmeskedem jó lesz, az ellen essetbe hátba rug, s elkerget –* Alázatosan könyörgöm a Méltóságos Bizottmánynak, hogy fel vétessék ezen kérésem s dolgom visgálat alá, hogy ne legyek ebbe a bajba, mert igazán minden halgatoimat s még más nemzetbélieket és tanukat fel hívhatok arra, hogy mit csináltam, – azért hogy verespataki magyar polgártársaink azt hiszik, hogy *magam fejemtől tettem azon Lobogokat a toronyba* – sokan meg haragudtak réám, de igazán mondván én nem is tudtam azokról, nem is tettem én, mert nekem csak templomi szolgálatomra van gondom – *mindenekért haragudjanak Gritára, mert mindent ő tett* s több mind más nemzetek ellen beszédek eredtek, mert gazdag levén nem félt akármit is beszélni és sok okon meg haragudtak magyar atyámfiai s azért, hogy azon templomnál hol én vagyok pap ő curátor, lehet hogy némelyek réám haragusznak, *mert azal dicsekedett, hogy ágyut csináltat csak hogy fel kellyen betegségéből,* mivel Préza nevű fia ki oskolákba jár mondván, a verespataki unitus oskolába nékem s az odavalo tanitonak, mü kérdeztük hogy miből csinál agyut, azt mondván, hogy van egy hasadt harang az also unitum templomnál. Ezekből a beszédekből s *ingerlödött fel a nép és Bálint mind ingerkedvén, s más nemzetek ellen cselekedvén az ő déákjaival, estve miután besötétedett jöttek fellyülről mind oláh verseket, énekeket énekelve,* a mint kis Kováts János a vertesi ör tudja, én nem voltam hon, de mások meg mondták, és még nőm is mondván mivel épen a kapuba állt mikor énekelve le jöttek. En ezentul is azon hitre mit tettem mikor Pappá lettem igerem a Méltóságos Bizottmánynak s az abrudbányai T. Tanácsnak, hogy valamiképen eddig fen tartottam az egyseget, és szeretett egyház megyém halgatoival más nemzetek irányába, még több szeretet s egyesség lesz ezután igyekeztem eredménye, s ha valahogy vagy egy halgatoim közül akármi keveset fog beszélni más nemzetek ellen, azonnal tudtul adom a politzájnak hogy lehessen

fen tartani a csendességet s a jó életet más valásbéli atyáinkfiaival – erre saját kezemel írott kötelező levéllel két vármegye assessora előtt kötelezem magamat – de ezutal ha kinyomoztatik a dolog nem vagyok hibás, mert én távol vagyok olly dolgoktól millyenekel vádolva vagyok, mit igazolhatok sok emberrel, mert tudom ki által vádoltattam, mert akamám tudni miféle ember, lehetne é hitelt adni esküjének vagy nem, mert ha tudnám kik vádoloim, s azokrol és valhatnék valamit kiadnám – mind ezen meg irtak mellett alázatosan könyörgöm, hogy a dolog nyomoztasék ki, mivel nincs ki járjan rendembe senki, nöm s házom gyermekem vagy, a kik ha nem vagyok köztek ök is szükségét szenvednek s ha most hamarjába nem lehetne, leg alább kezeségre bocsátva járhasak a dologba, mert olly kezeseket állítottok, kik minden időben jott állanak erettem, mivel tudgyák hogy minden emberrel joll voltam, jambor, senkit sem bantottam, vagy sértettem semivel, szeretthe s csendességbe éltem minden nemzettel, mert ugy akartam, valamint ök magok bizonyithatnak – a Méltóságos Bizottmánynak.

Abrudbanya Julius 6^{án} 1848.

Alázatos szolgája
Kosokár Illyés
v.pataki d. unitus lelkész

Ezen feleletemet mit irtam, s mit tudtam hitel és meg erőssiteni kész vagyok.

Kosokar Ilie
Paroh din Roșia

Hogy ezen iromány verespataki lelkész Kosokár Ilie által olah nyelven írott eredeti feleletéről szorol szora és hiven fordittatott légyen le, arrol igaz hittel bizonyítok
Abrudbánya Julius 7^{en} 1848.

Gergelyffi Antal

*

Prea Înaltă Crăiască și Gubernialicească Comisie
mie milostivă!

La punctul acela precum că eu aş fi suduit pe confrății noștri unguri și i-aș fi amenințat la vârtejul a Zeiși de la Peretru, eu despre aceasta de feliu nu știu să fi vătămat cu știrea mea pe nime la nici o nație, pentru că eu am trăit cu tot felii de nație în dragoste și în liniște câtă vreme am fost dascăl în Abrud 2 [ani] și jumătate. Cred că nime nu va putea spune că am vorbit despre vreo nație rău sau să ciufulesc vreo nație sau să fi făcut eu de când sunt pe lume vreo sculare, sau doară să fi invitat pe cineva pe alții sau vreun poporan de al meu să se fi sculat asupra altora sau să spună careva din măcar care nație cum că eu am invitat pe careva a se scula cu bătaie asupra oricărei nații, eu nu cred că va fi acela om sau se va afla să mă poată adevveri cu ceva din acestea înpotrivnice națiilor lucruri. De se va afla careva să adeverească, cu sufletu, atunci bucuros vreau să pătimesc, că pe dreptate se cuvine a pătimi și a răbda.

Iară fiind eu la vântejul acela, de unde sunt pârât, într-o seară pe când ieșeau băieșii din lucru, s-au rugat băieșii de mine ca să fac bine și să le cinstesc niște vinars că sunt osteniți. Eu li-am și cinstit bine la crâșma cea de lângă vântej, însă eu fiind niște vin m-am fost foarte tare chelmeșit cu mintea căci eu dimineața n-am știut nimic nici cu cine am fost acolo. Însă femeia [soția], dacă a auzit din care au fost acolo, mi-a spus că martori pot fi nemțoaicele care șed angajate domnului Bebi în Roșia. Drept mărturisesc și cu alții pot adevăra că eu sunt pentru băutură foarte slab la cap și când se întâmplă arareori nu știu nimic ce fac până ce îmi spun alții și atunci am multe vorbe neluate [în] seamă pentru că nici eu nu știu dimineața că ce am vorbit și ce am avut seara. Dară tot precum mă știu eu și alți oameni de cinstie eu nu pot să cred să fi scos din gura mea acele vorbe de care sunt pârât. Însuși domnul Molnar János, către Creț Zachei, Iancu Samoilă, către mine au zis că le place foarte tare de mine că eu la nimic în treburile acestea nu m-am învăluit, precum adevărat că nu m-am învăluit.

Așadar, dacă au fost Balint și Gritta George la strânsura din Blaj și au văzut întâmplările de acolo și or auzit că ce s-au întâmplat și aici în Roșia [Montană] tot într-o duminică, spunând că în Blaj care de care dintre procuratorii cei concepiști se suia acolo de unde cuvânta fiind mulțime de om nenumărată pe lângă care Pop Alixandru cancelist de Vasarhei ar fi strigat de 3 ori Hristos a înviat către mulțimea de oameni. După aceea a zis: "Măi, da de când ați auzit voi zicând Hristos a înviat? Avut-ați voi sau părinții și strămoșii voștri vreun bine pe lumea aceasta?". Mulțimea ar fi zis ba, ba nu și, pe lângă alte multe ce au fost acolo, era și un steag adus de vlădicu din Sibiu Andrei Șaguna și alții.

După care, tot în duminica aceea s-au întâmplat și în Roșia fiindcă confrății noștri unguri sub steagul pe care l-au făcut s-au jurat și dintre români mulți ca să fie într-o dragoste și frățietate trăind unul către altul și laolaltă să fie la garda națională învățând mustra. Însă Simion Balint și Gritta George, când au venit din Blaj și or auzit cum și ce s-au întâmplat în Roșia, deloc au cumpărat materie și au făcut steagurile, neînțelegându-se cu mine că prea stau cu poporul ca să știm și noi numai ne-am aflat cu ei de gata acasă la dânsul. După aceea, chemându-mă la dânsul, mi-a poruncit ca, pe duminica viitoare, negreșit să cuvântez poporului ca să nu se țină de jurământul acela pe care l-au pus cu ungurii pentru că se vor jura cu cel de la Blaj, nici de steagul și care s-or băgat în mustră cu frații unguri să iasă oamenii pentru că de nu-l va lăsa tistia din afară să facă gardă, în curtea dânsului vrea să facă mustra pentru că nu-i poruncește nimeni. Eu fiind popă greco [răsăritean] până acum numai ca o slugă și stămpariu câtă vreme o vrea să mă țină, și iarăși să mă țipe am căutat să ascult ce-mi poruncește să cuvânt poporului în biserică aceea căutai să cuvântez iară ce vream și pofteam eu nu mă îngădui pentru că am predicăluit odată și m-au înfruntat că ce am eu de a predicălui, că eu încă nu sunt întărit pe Roșia.

Într-aceea fiind popoarele [românii uniți și românii ortodocși] laolaltă în țințirumul uniților, acolo a pus Balint a predicălui despre întâmplările la Blaj că cum au jurat și aceia care a fost odată români și s-o dus în partea legii ungare și acum iar a venit la romenie, cum au fost Nopcea și alții care au fost în Blaj toți zice că au jurat și tâlcuindu-le jurământul că ce e apoi au jurat pe toți.

Întâmplându-se, odată, că au găsit cătanele de la garda din Roșia pe un poporan de-al lui Balint noaptea pe drum beat l-au dus în jos, așadar Balint s-a mâniat și a vorbit cu toți românii din amândouă popoarele (religiile) ca să se strângă și toți să vină la cinstitul scaun al Abrudului ca să-și ceară alt polițaiu despre partea românilor. Și așa s-or strâns toți la curtea dânsului și acolo le-au spus la toți pofta dânsului și așa cu toții au plecat la cinstitul scaun. Eu și atunci i-am lăsat, n-am vrut să mă învălui în treburile lor și am plecat târziu numai ca să facă ei ce vor ști; însă totuși, Balint dacă or isprăvit ei, tot m-or împins și pe mine de spate în cinstitul scaun ca să spun și eu cerea lor.

Și dacă s-au așezat Buteanu ca procator la cinstitul scaun al Abrudului se și făcu reskoli cu puncturile lui, cu care puncturi toți câmpenii l-au adus într-o mișcare rea, după aceea tot Ardealul. Că trimițând peste tot locul în Câmpeni ca să se strângă preoți cu biraele cu gitori la școala din Abrud cea unită, precum s-au și strâns, însă cinstitul domn polițst [Diószegi Sámuel] le-a poruncit să nu îndrăznească a face strânsuri! Ei n-au ascultat, ci dimpotrivă bătând toate ulițele Abrudului în voie ce de lângă case strânge preoți Muncaci Gherasim, Nicolae Begnescu și Simion Balint au fost gornici lui Buteanu care au strâns preoți și oameni de prin târg și îi ducea la strânsoare. Însă eu cu popii din Bucium ne-am înțeles că pentru ce să mergem dacă nu-i poruncă gubernială trimisă scaunului episcopesc și prin protopopi publicăluite n-am vrut să mergem – am văzut că merge și d. fõbiro – până însă eu ca să cercetez mai bine că ce adunare fac m-am dus la d. protopop Absolon Popovici și acolo am întrebat de știe de strânsoare. Mi-a spus că nu știe nimic și l-am întrebat că merge; a zis că nu merge că nu are ce căuta. Într-aceste vine și Balint, Muncaci Gherasim și Nicolae Begnescu la protopopul Absolon să-l cheme la strânsoare dară nu s-a dus.

Iată că acolo fiind toți adunați într-aceea, vine și cinstitul d. fõbiro Nagy Károly și așa le cuvântează Domnul fõbiro înainte frumos. După aceia începe Buteanu câte și mai câte de la Traian și apoi tot din crai în crai vine la Gelu; după aceia iară tot din crai în crai până la împărăția Ungariei de se așeză în Ardeal. Apoi a început că vrând Ungaria a face și pe români unguri, tare au căznit românii atunci. Pentru că popii românilor căutau să ducă pe vlădicii cei de nația ungară sus pe scaune să-i poarte până la casa de judecată, iar o parte de români s-au tras de s-au făcut una cu neamtu catolic și ca să aibă un drept. Dar în loc să aibă un drept, tot coada catolicilor au fost până acum. Cu acestea și cu puncturile lui au băgat această răscoală în tot Ardealul, că și atunci, la acea adunare, a început Begnescu niște cântări care le-a făcut Buteanu, a le cânta între o grămadă de câmpeneni acolo în școală.

Însă n-a fost numai această strânsură, ci s-or mai strânsu încă mai adesea la popa Amos a uniților din Abrud; că și când a murit fata lui popa Aranyosi a Stepanului din Roșia încă or ținut strânsură despre acest lucru mai mulți preoți fiind cu Buteanu laolaltă toți au rămas la popa Amos în casă după ce s-au coborât din țințirim. Adică bine nu-i știu cu bună seamă care preoți au fost, fără Amos, Buteanu, Moldovan Pațița din Câmpeni, Begnescu, Tzura Jozsi și mai mulți domnișori practicantți câmpeneni era fiindcă a fost atunci îngropăciune frumoasă și câți or fost la îngropăciunea aceea toți or rămas dar bine nu i-am cunoscut că cine sunt. Iară eu nici atunci nu m-am învăluit în treaba lor, n-am fost, fără am întrebat pe alții că pentru ce rămân, apoi mi-au spus că tot pentru înțelegeri de acestea.

Eu mă minunez dară și alții de altă nație și poporul meu că pentru ce sunt într-această patimă, nevătămând pe nimeni; n-am invitat pe nimeni din poporul meu nu s-a sculat barem cu o vorbă asupra oricărui om de altă nație că i-am tot dojenit și le-am amenințat să fie blânzi până ce ne va da Dieta și se va întări de către minister atunci tuturor la toate bisericile ceva publicului și apoi de aceea să vă țineți. Iară eu, dimpotrivă, nimic nu am grăit fără acelea mai sus scrise ce mi-au poruncit Gritta. Pentru că el fiind bogat mare zicând că nu se teme de fiecare că eu sunt popă în Roșia numai până va vrea dânsul și de voi asculta de dânsul bine, de unde nu, îmi dă cu piciorul în spate și te du.

Umilit rog pe prea mărita comisie ca să mi se ia această rugare lucru la cercetare ca să nu fiu într-aceasta. Căci, cu adevărat, tot poporul meu și pe alții din alte nații i-aș putea aduce și să măturisească despre mine că ce am făcut pentru că confrății noștri unguri din Roșia socotesc că eu doară din capul meu am pus acele steaguri în turn pentru acelea s-au mâniat mulți pe mine. Dară, într-adevăr, eu nici am știut de ele nici nu le-am pus eu pentru că eu îmi caut numai de slujba mea din biserică. Pentru acelea, mânie-să pe Gritta pentru că tot lucrul el l-a făcut și, din dânsu,l s-au stărnit tot vorbe împotriva altor nații că fiind el bogat nu s-a temut ce scoate din gură, și pentru multe celea s-or mâniat frații noștri unguri. Apoi pentru că-i gitor la biserica noastră, poate că unii or ținea mânie și pe mine pentru dânsul că bag samă s-a lăudat că face tun numai să se scoale din betșug, fiindcă feciorul Priei care umblă în școli ne-au spus în școala unită din Roșia către mine și către dascălul de acolo. Noi am zis da din ce; el a zis dară nu-i un clopot crăpat la biserica din jos la uniți unde să se facă nou. Din aceste vorbe se ațâță popoarele că făcând tot în ciudă altor nații. Balint cu diecii dânsului, seara pe înserat, or venit din sus tot cântând versuri de-a românilor. Precum Kis Kovács János de la vârtej adică pietrosă bine știe eu n-am fost acasă dară alții mi-au spus ba și muierea mea mi-a spus căci sta în poartă atunci când trecea în jos cântând. Și de acum înainte pe jurământul care l-am pus când m-a făcut popă făgăduiesc prea măritei comisii și cinstiului scaun al Abrudului că precum am ținut dragostea și frăținătatea cu poporul meu între dragostea altor nații, mai multă dragoste și frăținătate va urma. Și decumva vreunul din poporul meu numai ce va vorbi împotriva altor nații, deloc îl voi face cunoscut poliției, după care să se poată ține în liniște trai bun cu frații noștri de altă lege.

Despre care mă legeluiesc, cu contract dat de la mâna mea, cu 2 asesori de varmeghie. Iară acum de se va cerceta lucrul nu sunt vinovat pentru că eu sunt departe despre așa lucruri care sunt pârât; poci adevera cu mult popor. Nu știu de cine sunt pârât, pentru că bucuros aș vrea să știu ce fel de om putea i s-ar crede jurământul dânsului sau ba și decumva aș ști și de ei ceva să-i dau afară. Pe lângă toate acestea mai sus însemnate umilit mă rog ca să se ia lucrul la cercetare fiindcă n-am pe nimeni a-mi umbla în rândul meu și am femeie și 3 prunci care dacă nu sint între ei pătesc și ei rău lipsiți. Și de cumva nu se va putea acum cu grabă batăr în chezășie să-mi pot umbla în treaba aceasta că îmi voi băga chezași care în toată vremea poate să feleluiască de mine pentru că mă știu a fi cu toți bun, blând,

nevătămând pe nimeni cu nimic; în dragoste și în liniște am trăit cu toate națiile că așa mi-au plăcut precum însele pot adevăra.

Al prea măritei comisie umilit serv,

Ilie Cojocar, greco-neunit paroh în
Vöröspatak [Roșia Montană]

Abrud, 6 iulie 1848

Aceasta [răspuns] și ce am știut cu sufletul l-am scris și adevăresc.

Ilie Cojocar paroh din Roșia

Adevăresc cu dreaptă credință că acest răspuns dat de preotul denumit Ilie Cojocar din Roșia Montană este o traducere fidelă și exactă a discursului scris de acesta în limba română.

Abrud, 7 iulie 1848

Georgelyffi Antal

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P. nr. 9012/1848.

115.

Câmpeni, 8 iulie 1848¹²⁰

Topánfalva 1848 július 8.

Alább írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról, hogy a mái napon megjelenvén mű előttünk a zalatnai felső járásban Topánfalván a következő jó hírű nevű becsületes emberek u.m. Nicula Petru albaki lelkész, Mihon Luputz, Naritza Gyorgy topánfalvi; Mihetz Dumitru, Mutsá Alexandru szohodoli; Koroj Pétrutz, Jozsin Gavrille és Vedán Avrám kerpenyesi szabad polgárok, kik is senkitől sem kényszerítetvén, hanem önkéntes jó akaratból jobb jobb kezek bé adások mellett kezességet vállalának némely gyanus vétkeiért itten Topánfalván le tartóztatott kerpenyesi lelkész tiszt. Fodor Miklós urért, még pedig oly ünnepélyes le kötelezéssel, hogy midőn a méltóságos Kir[ályi] Fő Kormányszéki biztosság, vagy a Törvényhatóság kívánná ugyan a most meg nevezett személyt kötelesek légyenek oda a hova parancsolni fogja, vissza állítani.

Az ellenkező esetben magok a kezesek lesznek kötelesek a Törvényhatóság által hozandó ítélet terhét in solidum hordozni; semmi kifogás és mentség ellent nem álhatván.

Költ Topánfalván Július 8^{án} 1848.

Lázár György

Kendi Péter

Ideiglenes helyettes sz[olga] bíró Nemes Alsó Fejér megye hűtes táblabírája.

¹²⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **u.u.**

Câmpeni 8 iulie 1848.

Subscrișii dovedim, prin prezenta, că, în ziua de azi, s-au prezentat în fața noastră la Câmpeni, următorii oameni de bun nume și de bună credință din plasa de sus a Zlatnei: preotul din Albac, Petru Nicula; Lupuț Mihon, George Narițe din Câmpeni; Dumitru Mihăț, Alexandru Mucea din Sohodol; Petruț Coroi, Gavrilă Iosin și Avram Vedan din Cărpiniș, cu toții oameni liberi care, nesiliți de nimeni, din propria lor bunăvoință, prin ridicarea mâinii drepte, acceptă chezășie pentru domnul preot Nicolae Fodor, arestat aici la Câmpeni, pentru unele fapte suspecte ale sale.

Cei care au depus Cchezășie au făgăduit, în mod solemn, că, la cererea înaltului Guberniu sau a jurisdicției, o vor prezenta pe numita persoană acolo unde li se va porunci.

În caz contrar, vor fi obligați să suporte în solidum povara sentinței adusă de jurisdicție, neacceptându-li-se nici un pretext sau scuză.

Dat la Câmpeni în 8 iulie 1848.

Lázár György

Locțiitor de jude nobiliar

Kendi Péter

asesor la Tabla nobilului comitat

Alba de Jos.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

116.

Câmpeni, 8 iulie 1848¹²¹

Alább írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról, hogy a mái napon meg jelenvén mű előttünk a zalathnai felső járásban Topánfalván a következő jó hírű, nevű becsületes emberek ú[gy] m[int]: Lazja Thodor szkerisorai – Nikula Petru albáki lelkészek; Száv Jonutz topánfalvi – Koroj Petru kerpenyesi – Mutsá Alexandru, Mihetz Dumitru szohodoli és Kándrá Mihaj nyágrai szabad polgárok, kik is senkitől sem kényszerítetvén, hanem önkéntes jó akaratból jobb jobb kezek bé adások mellett kezességet vállalának némely gyanús vétkeiért itten Topánfalván le tartóztatott lelkész Patitza János urért, még pedig oly ünnepélyes lekötelezéssel, hogy a midőn a méltóságos Kir. Fő Kormányzéki biztosság vagy a törvényhatóság kívánná ugyan a most megnevezett személyt kötelesek légyenek oda, ahova parancsolni fogja vissza állítani.

¹²¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele x.x.

Az ellenkező esetben magok a kezesek lesznek kötelesek a törvényhatóság által hozandó ítélet terhét in solidum hordozni, semmi kifogás és mentség ellent nem állhatván

Költ Topánfalván július 8^{án} 1848.

Lázár György

ideig[lenes] h[ellyettes] sz[olga]bíró

Kendi Péter

Nemes Alsó Fejér megye

hűtes tábla bírāja

*

Noi, subsemnații, dovedim cu dreapta noastră credință că azi la Câmpeni, în plasa superioară a Zlatnei, s-au prezentat în fața noastră următorii oameni cumsecade, cu bun renume: preoții Teodor Lazia din Scărișoara și Petru Nicula din Albac; cetățenii liberi Ionuț Savu din Câmpeni; Petru Coroi din Cărpiniș; Alexandru Mucea și Dumitru Mihăț din Sohodol; precum și Mihai Candra din Neagra.

Ei, de bună voie și nesiliți de nimeni, cu înaintarea mâinilor lor drepte au dat chezașie pentru preotul Ioan Patița arestat aici la Câmpeni pentru comiterea unor fapte suspecte. [Chezașii fac acest lucru] cu acea obligație solemnă că se angajează să-l prezinte pe sus-numitul acolo unde va dori și ori de câte ori va dori comisia gubernială sau onorata jurisdicție comitatensă.

În caz contrar, însăși chezașii vor fi obligați să suporte – in solidum – povara pedepsei adusă de tribunal, fără orice obiecție și pretext.

Dat la Câmpeni, în data de 8 iulie 1848.

Lázár György

Jude nobiliar locțiitor

Kendi Péter

Asesor onorific al

nobilului comitat Alba de Jos

Original. M.O.L. Budapesta Fond. G. P., nr. 9012/1848. Foto: 30030.

117.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²²

Topánfalván

1848^{ba} Julius 11^{én} tartatik a következő

Szelid vallatás

1.

Kinek hívnak, hová való vagy, hány éves

– micsoda vallású, házas-é vagy nőtlen?

Nevem *Morar Számoila*, vagyok topánfalvi unitus és azon templomnál harangozó, 40 éves, házas.

¹²² După toate probabilitățile, în cadrul procesului verbal propriu-zis al anchetei, s-a strecurat o greșeală în momentul în care această interogare a fost pusă la anexe sub litera **u**. Aceasta cu atât mai mult cu cât documentul în cauză figurează cu literele **ll**. printre actele dosarului, iar ca dată, respectiv ca și conținut, el se leagă de acea fază a anchetei care se derulează la Câmpeni, începând cu data de 7 iulie. Acesta este motivul principal pentru care actul în sine nu apare menționat la litera **u**., ci cu literele **ll**.

2.

Miért vagy lelartóztatva?

Okát nem tudom.

3.

Ha okát nem tudod, megmondjuk mi, t.i.
a közelebbi zavaros időkben és itteni nép
mozgalmak alatt a Korkés János és Nikuláj
házaknál if. Jánk Abrahám, Korkés – Korkés
Nikuláj, Pátitza Juon disunitus pap – Sultz
József kamarai kulcsár – Juonettye Péter, Tyok
Teodor gornyik – és Dángya Juon által tartott
titkos gyűlésekben Te is részt vettél?

Én az igaz jártam a Korkés János házában mert ottan
korcsma van, s e mellett a házi gazda uradalmi bíró is – s
mint ilyenhez többször kellett mennem egy perem
eligazgattása végett, melyet a testvéremmel Morár
Juonuttal folytatok a tavasztól fogva valami földek
felett, de én semminémű gyülekezetbe nem voltam, és
tanácskozásba részt nem vettem.

4.

Ha nem is voltál ezen gyűlésekben tudod-e
azt hogy ottan nálad nélkül is gyűlések tar-
todtak volna, s ha igen tagjai kik voltak?

Nállam nélkül voltak gyűlések a kérdezetteknek meljékbe
megszoktak jelenni if: Jánk Abrahám – Korkés János –
Korkés Nikuláj – tanito Juonettye Péter, bisztrai jegyző
Bálya György, Tyok Teodor és uradalmi kulcsár Sultz
József.

4. [sic!]

Ezen gyülekezeteknek mi volt a célja,
és mi felett tanácskoztak?

Arról semmit se tudok, és nem is hallottam.

Mely szelíd vallomás hogy általunk mindenekben a fennebbiek szerint vitetett
légyen véghez, arról igaz hittel bizonyítunk Topánfalván Julius 11^{en} 1848^{ba}.

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Némethy János

Fő Kormányi Titoknok

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és Igazgató

ki rendelt Fő Kormányi biztosok.

*

Interogare blândă

ținută la Câmpeni în 11 iulie 1848.

1.

Cum te cheamă, de unde ești, câți ani ai
– ce religie, ești căsătorit?

Mă numesc *Samoilă Morar*, sunt din Câmpeni, sunt de religie unită și sunt clopotar la acea biserică [greco-catholică], am 40 de ani, sunt căsătorit.

2.

De ce ești arestat?

Nu cunosc cauza.

3.

Dacă nu cunoști cauza, ți-o spunem noi,
Ai participat și tu la adunările ținute de
către Iancu Avram, Ioan Chorceș – Nicolae
Chorceș, preotul disunit Ioan Patița, con –
trollorul camerar Iosif Șuluțiu, gornicul
Teodor Tioc și Ioan Dandea?

Adevărat că am fost în casa lui Ioan Chorceș, întrucât acolo este cârciumă și gazda fiind și jude domenial, m-am dus la el de mai multe ori pentru rezolvarea unui proces de-al meu în care mă aflu, din primăvară cu fratele meu pentru niște pământuri /dar n-am participat la nicio adunare, la nicio sfătuire.

4.

Chiar dacă n-ai participat la aceste adunări,
știi cumva dacă ele s-au ținut și fără tine și
dacă da, cine au participat la ele?

S-au ținut adunări la cei în cauză și fără participarea mea, iar la ele obișnuiau să fie prezenți: Iancu Avram junior – Ioan Chorceș – Nicolae Chorceș – învățătorul Petre Ioanete, notarul din Bistra Gheorghe Balia, Teodor Tioc și controlorul domenial Iosif Șuluțiu.

4.[sic!]

Care a fost scopul acestor adunări și despre
ce s-au sfătuit la ele?

Despre acesta nu știu nimică și nici n-am auzit nimică.

Dovedim, cu dreapta noastră credință, că acest interogatoriu blând s-a efectuat conform celor mai sus, la Câmpeni, în 11 iulie 1848.

Kozma Pál

Consilier Gubernial

Némethi János

Secretar gubernial

în calitate de comisari guberniali detașați

Nemegyei M. János

Consilier montanistic și director

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²³

Topánfalván
1848^{ba} Július 11^{én} tartatik a következő
Szelid vallatás

1.
Kinek hívnak, hová való vagy, hány éves
– minő vallású, házas-é?

Nevem *Dángya Juon*, topánfalvi ács mester vagyok,
disunitus, házas, 40 éves.

2.
Miért vagy letartóztatva?

Okát nem tudom.

3.
Ha okát nem tudod, megmondjuk mi, u: m:
közelebbi zavaros időkben, s itteni nép mozgalmak alatt Korkés János és Nikuláj házoknál, if: Jánk Abrahám, nevezett házi gazdák, disunitus pap Pátitza Juon – kamarai kulcsár Sulucz Josef – tanító Juonettye Péter – gornyik Tyok Teodor és Dángya Juon által tartott titkos gyűlésekben te is, részt vettél?

Én ugyan jártam Korkés Jánoshoz, mint a nem egyesült görög egyház gondnokához, egyházi költségekre megkívántató pénzek kérése végett, de egyéb okból nálla egyszer se fordultam meg – azt se tudom hogy ottan gyűlések tartodtak volna.

Mely szelid vallomás hogy általunk mindenkben a fennebbiek szerént vitetett légyen véghez, arról igaz hittel bizonyítunk
Topánfalván Július 11^{én} 1848^{ba}.

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és Igazgató

Némethy János

Fő Kormányi Titoknok

ki rendelt Fő Kormányi biztosok.

*

Interogare fără forță
ținută la Câmpeni în 11 iulie 1848.

1.
Cum te cheamă, de unde ești, câți ani ai,
ce religie, ești căsătorit sau nu?

¹²³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **m.m.**

Mă numesc *Joan Dandea*, sunt maistru dulgher din Câmpeni, sunt disunit, căsătorit, am 40 de ani.

2.

De ce ești arestat?

Nu cunosc cauza.

3.

Dacă nu cunoști cauza, ți-o vom spune noi, adică: ai participat și tu la adunările ținute în recentele vremuri tulburi, respectiv la mișcări populare de aici organizate de către Avram Iancu junior, gazdele amintite, preotul disunit Ioan Patița, controlorul camerar Iosif Șuluțiu, în-vățătorul Petre Ioanete, gornicul Teodor Tioc și Ioan Dandea la casele lui Ioan și Nicolae Corcheș?

E adevărat că am fost acasă la Ioan Corcheș, ca la curatorul celor de religie ortodocsă, în vederea solicitării unor bani necesitați de cheltuielile bisericești, dar din alte motive nu l-am vizitat nicicând, la fel nu știu dacă acolo s-ar fi ținut adunări.

Că această interogare blândă a decurs întocmai conform celor arătate mai sus, dovedim cu dreapta noastră credință, la Câmpeni, în 11 iulie 1848.

Kozma Pál
Consilier Gubernial

Nemegyei M. János
Consilier montanistic și director

Némethi János
Secretar gubernial
[în calitate de] Comisari guberniali detașați

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

119.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²⁴

Topánfalván
1848^{ba} Július 11^{én} tartotik a következő
Szelid vallatás

1.

Kinek hívnak, hová való vagy sat.

Nevem Bályá György, bisztrai jegyző, 31 éves, unitus. nőtlen vagyok.

2.

Tudja-e letartóztatásának okát?

Nem tudom, azt tudom, hogy felvagyok adva, ezt pedig a méltóságos biztosságtól érttettem

¹²⁴ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **n.n.**

Ha nem tudja, mi elősoroljuk pontonként:

- a. Hogy azon titkos gyűlésekbe, melyek itt Topánfalván és Bisztrán tartódtak, az ezen vidékbéli mozgalmak tárgyában ön is részt vett?
Az abrudbányai és bisztrai gyűlésbe voltam, a mit már megvallottam előbbi kikérdeztetésem alkalmával, de itt Topánfalván egy gyűlésbe se voltam.
- b. Jóllehet megvolt hivatalosan tiltva, hogy a balásfalvi gyűlésbe csak is kevés számú egyének mehessenek mégis sokan mentek az ön tanácslására?
Én nem tanácsoltam senkinek is a menetet, de nem is tartóztattam el attól, mivel féltem, hogy roszt magyarázzák, s azért felgyújtanak.
- c. Midőn június 18^{án} a biztosság itten járt, a topánfalvi uradalombelieknek az úrbéri viszonyok megszüntetésének kihirdetésé végett, magával hozta az abrudbányai unitus Tobias Amosz és disunitus Popovits Absolon lelkészeket is- azon okból hogy a népnek azon rendelet tartalmát a nép nyelvén bővebben megmagyarázzák; és ön azon lelkészeket megtámadta, hogy miért elegyedtek azon rendelet magyarázatába, amikor itt is lettek volna lelkészek kik azt megtették volna.
Én csak azért szóllítottam meg, hogy az odavaló lelkészekről úgy értettem, hogy ők azt rossz néven vették, mert ha ők magyarázták volna a népnek, abba több bizodalma lett volna – egyébaránt ha azt tudom vala, hogy a biztosság rendelkezéséből jöttek az írt lelkészek, még annyit se mondtam volna. Tobias Amoszra nézve, az a megjegyzésem, hogy tán azért panaszkodt bém engemet, hogy ne láttassék ezen mozgalmakban részt venni jóllehet ő hozta Buttyánt Abrudbányára és ott kezdődtek ezen mozgalmak és tanácskozások, sőt haragudott Bálint Simonra, hogy miért Bálint és nem ő volt megbízva, hogy Topánfalván és Bisztrára jöve a népnek tudtára adja az abrudbányai oláh gyűlésnek eredményét.
- d. A bisztrai cinterembe történt név aláírása alkalmával, ön is elésegítette az aláírást és szónoklott is.
A tudva lévő oláh petitio volt, melynek aláírására a lelkészek a népet már felszóllították volt.
- e. Azon gornyikokat, kik a sz[olga]bírónak jelentéseit szokták Enyedre bévinni megtámadta és a következő kitételekkel gyalázta – ezek a tolvaj emberek huntzfutok, kik a szolgabírónak ellenük tett hazug jelentéseit Enyedre viszik?
Erről teljességgel mit se tudok.
- f. Június 20^{án} délután a június 19^{én} keletkezett lármának lecsendesedésével if. Jánk Ábrahám Bisztrára ment; Bisztrai Sándorhoz beszállott és ön odament, s véllek együtt egész délután társalgott.
Erről se tudok semmit.
- g. Ugyan június 20^{án} lupsaiak is jöttek Bisztrára, és ön külön válva, véllek hosszas ideig tanácskozott, sőt némelyeknek neveit is felírta.
Nem tanácskoztam semmit, hanem annyit mondtam, hogy mennyenek haza, légyenek csendességbe s békességbe.

- h. Az itteni vidéken elterjedett ingerültség Bisztrán nagyobb mértékbe mutatkozott mint más helységekbe és azt le lehetett volna csendesíteni, ha ön azon befolyását melyel ottan bír arra használni kívánta volna, melynek elmulasztása önnek, mint megyei szolgának terhére válik?

Én tehetségemhez képest igyekeztem csendességre bírni a népet, de nem engedelmeskedtek, sőt az Istenre kértem, hogy menjenek haza, és legyenek csendességbe, mert eddig csak hír volt, hogy jön a katonaság, de már bizonyosan jönni fog, ha nem lesztek csendességbe.

4.

Micsoda egybeköttetésbe van ön verespataki lelkész Bálint Simonnal, if. Jánk Ábrahámmal, Móga Jóseffel, Juonettye Péterrel, Korkés testvérekkel, Buttyánnal, Sulucz Joseffel, Juonettye Péterrel (sic!) Tyok Teodorral.

Ezek közül csak Sulutz Jóseffel volt inkább társalgása.

5.

Nem hallott és nem tud é valamint arról, hogy a vidéki népet micsoda ígérekkel kecsegtették és mi adott okot a nép közötti ingerültségre.

Nem hallottam, de nem is olyan ingerüt a nép mint ahogy fel adva van, az erdők iránt halottam a békéltelenséget

Mely szelíd vallomás, hogy általunk a fennebbiek szerint vitetett legyen véghez, arról ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk,

Topánfalván, Július 11^{én} 1848^{ba}

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és igazgató

Némethy János

Fő Korm. Titoknok

Kirendelt Fő Kormányi biztosok

*

*Interogare fără forță
efectuată la Câmpeni, în data de 11 iulie 1848*

1.

Cum te cheamă? De unde ești? etc.

Mă numesc Gheorghe Balea, sunt notar în Bistra, am 31 de ani, sunt greco-catolic și neînsurat.

2.

Știți de ce sunteți arestat?

Nu știu, am înțeles doar de la onorata comisie că am fost denunțat.

3.

Dacă nu știți motivul arestării vi-l prezentăm noi pe puncte:

- a. Că ați fi participat la acele adunări secrete ținute aici la Câmpeni și la Bistra în legătură cu mișcările din ținut?
Precum am recunoscut cu ocazia interogării mele anterioare, am participat la adunările de la Abrud și Bistra, dar aici la Câmpeni n-am fost la nicio adunare.
- b. Deși s-a ordonat oficial ca, la adunarea de la Blaj, să participe un număr cât mai mic de oameni, totuși, la îndemnul și sfatul Dvs. au mers mulți acolo.
Eu n-am sfătuit pe nimeni să meargă, dar nici nu am reținut pe nimeni de la participare de frică să nu interpreteze greșit și să nu-mi dea foc.
- c. În data de 18 iunie, comisia a venit la Câmpeni pentru a aduce la cunoștința celor din domeniu desființarea relațiilor urbariale. Cu această ocazie, i-au adus cu ei pe preotul unit Amos Tobias și pe cel neunit Absolon Popovici cu scopul ca aceștia să explice poporului și pe limba acestuia conținutul ordinului menționat. Dvs. i-ați atacat pe acei doi preoți, trăgându-i la răspundere că de ce s-au amestecat în explicarea menționatului ordin, când și aici [la Câmpeni], ar fi fost preoți care ar fi putut să facă acest lucru.
Eu m-am adresat celor doi preoți doar din motivul că, de la preoții [de pe domeniul Câmpeniului] am înțeles că au luat în nume de rău venirea [menționaților preoți], fiind convinși că, în cazul în care ei ar fi explicat poporului [ordinul], aceștia ar fi avut mai mare încredere în el. Și, de altfel, dacă aș fi știut că preoții au venit din dispoziția comisiei, nu i-aș fi spus nici măcar cât i-am spus. Cu privire la Amos Tobias aș preciza că m-a denunțat, probabil, ca să mușamalizeze participarea lui la aceste mișcări, întrucât el l-a adus pe Buteanu la Abrud unde au început aceste mișcări și adunări; mai mult a fost supărat pe Simion Balint, că acesta și nu el [Tobias] a primit sarcina de a veni la Câmpeni și la Bistra pentru a aduce la cunoștința poporului rezultatul adunării de la Abrud.
- d. Cu ocazia semnăturilor [adunate] în cimitirul din Bistra și Dvs. ați ajutat la aceste semnături, mai mult, ați și cuvântat?
Era vorba despre cunoscuta petiție a românilor la semnarea căreia poporul a fost deja somat de către preoți.
- e. Dvs. i-ați atacat pe acei gornici care obișnuiesc să ducă la Aiud raporturile judeului nobiliar, înjurându-i cu următoarele expresii: „Ăștia sunt acei oameni nemernici, de doi bani, care duc la Aiud rapoartele judeului nobiliar întocmite împotriva noastră?
Despre acest lucru nu știu absolut nimic.
- f. În 20 iunie, după liniștirea agitației ivite în 19 iunie, Avram Iancu junior s-a dus la Bistra unde a tras la Alexandru Bistrai; și Dvs. v-ați dus acolo și ați discutat toată după masa.
Nici despre această [acuzatie] nu știu nimic.
- g. Tot în data de 20 iunie au venit la Bistra și lupșenii cu care Dvs. v-ați retras și ați discutat îndelungat, mai mult, ați notat și câteva nume.
Nu m-am sfătuit cu ei, le-am spus doar să plece acasă și să stea liniștiți și în pace.

- h. Agitația răspândită în ținut, la Bistra, a luat o amploare mai mare decât în alte localități, amploare care s-ar fi putut liniști, dacă Dvs. v-ați fi folosit de influența pe care o aveți sau considerați că v-ar fi greu omiterea acestei influențe?

Eu, pe cât mi-a fost posibil, am încercat să liniștesc poporul, dar nu m-au ascultat; mai mult, i-am cerut, în numele bunului Dumnezeu, să meargă acasă și să stea în liniște, pentru că, până acum, revenirea armatei a fost doar un zvon, dar acum e sigur că va veni dacă nu vor fi liniștiți.

4.

Ce legătură ați avut cu preotul Simion Balint din Roșia Montană, cu Avram Iancu junior, cu Iosif Moga, cu Petre Joane, cu frații Corcheș, cu Buteanu, cu Iosif Șuluțiu și Teodor Tioc?

Dintre aceștia, doar cu Iosif Șuluțiu am avut legături.

5.

N-ați auzit sau nu știți cumva cu ce fel de promisiuni a fost ademenit poporul din ținut? Și care este motivul agitației?

N-am auzit, dar pot să spun că poporul nici nu este atât de agitat precum s-a denunțat [acest lucru]; în legătură cu pădurile am auzit că ar fi nemulțumiri.

Că această declarație s-a efectuat de către noi întocmai celor prezentate mai sus, adevărim cu dreapta noastră credință.

Câmpeni, 11 iulie 1848,

Kozma Pál

Consilier gubernial

Nemegyei N. János

Consilier montanistic și director

Némethi János

Secretar gubernial

În calitate de comisari guberniali detașați

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

120.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²⁵

Topánfalván

1848^{ba} Julius 11^{en} tartatik a következő

Szelid vallatás

1.

Kinek hivnak, sat.?

Nevem *Tyok Teodor*, topánfalvi aranyváltói gornyyik, 42 éves, unitus házas vagyok.

2.

Miért vagy letartóztatva?

¹²⁵ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele o.o.

Okát nem tudom, hanem ha bévádoltattam, kérem a terhelő pontokat velem felelet végett közölni és a tanukat szembesíteni.

3.

Ha okát nem tudod elősoroljuk mindazon vádak, melyek ellened emeltettek, és pedig

a) A Korkés János és Niculájnál tartott gyűléseknek, melyekben a mostani mozgalmakról voltak tanácskozások, egyik tagja voltál?

Az igaz hogy Korkés Jánoshoz, mint domeniális bíróhoz többször elmentem, kivált falu törvénye tartása végett, és némely alkalommal hírlapokat is olvastunk ottan, de olyan tanácskozásokat melyek vagy a felséget vagy a haza csendességét sértették volna nem tartottunk. Megtörtént az is, hogy a ház tornácról if. Jánk Abrahám ügyvéd néha a néphez beszédeket tartott, mibe ötöt meg nem akadályoztathattam, részint azért mert jelenlétembe semmi rosra nem tanította a népet, részint azért hogy ő nálamnál tanultabb ember lévén, azt hittem fölöle, hogy annak úgy kell lenni, mint ő mondja, s talán valami felsőbb helyről utasítása lenne.

b) Verespataki, lelkész Bálint Simonnal és ügyvéd Buttyán Jánossal gyűlések tartása végett faluról falura jártál?

E tekintetből sehol se jártam; történt azomba hogy mint az uradalmi korcsomák haszonbérője egyidőbe Vidrára szándékoztam menni, és midőn éppen lovamra ülnék a Korkés János házából kilépek lelkész Bálint Simon s kérdett engemet hogy hová mennék, mire szándékomat megmondván, tudtul adá, hogy ő is oda szándékozik, s kért engemet arra, miszerint mennék velle egy társaságba; együtt menve tehát, Vidrán Jánk Alexandruhoz szállottunk, de ottan semmi gyűlés nem tartatott, aláírás se történt. Más alkalommal Albákra mentem, tutajok vásárlása végett, de ottam se izgattam, hanem az emberek kezdettek a tudvalévő oláh petitio pontjairól kérdezősködni, tudakolván. hogy azt hol írnák alá, én pedig e végett őket jegyzőjekhez utasítottam.

c) Midőn a szolgabíró rendeletéből megintettél arra, hogy gyűléseket ne tartsatok, akkor az intő biztosokat megfenyegetted?

A megintésre csak azt feleltem, értem, hallom, a fenyegetőzésről pedig semmit se tudok.

d) Midőn egy egyén által felszollittattál hogy az ingerültséget ne neveld, arra utasítottad az intőt, hogy az oláhok ügyeibe ne elegyedjék?

Nem tudok semmit rolla, ályan szembe velem ki ezt vallotta.

e) Azon alkalommal midőn Bálint

Simon pap és Buttyán János ügyvéd az ide-
valo Disunitusok egyháza előtt a tudva levő oláh
petitio aláírása végett gyűlést tartottak, akkor Te
az olyan egyéneket kik véleményedbe nem osz-
toztak onnan csúfosan elutasítottad?

Ebbe van anyi igaz, hogy egy csertési Gyorgyika nevű ember az Unio ellen nyilatkozott, én pedig az Unio mellett szollaltam fel, s ebbéli hevembe azt

mondottam, hogy az oljan ki az unionak ellensége onnan takarodjon el, mire a nevezett csertési ember el is ment.

f) A biztosság úgy van meg győződve, hogy Bálint Simon és Buttyán, mind itt, mind Balásfalván az unio ellen izgattak, elébbeni feleletedet tehát ezen célzattal megegyeztetni nem lehet.

A petitionak a felidézett gyűléseni tárgyalása előtt volt Alsó Fejér megyébe egy köz gyűlés, melybe a többek között meg állított volt az úrbéri viszonyok megszüntetése is – Buttyán tehát az Unionak elfogadását feltételezte a megírt határozatok telyesítettétől és én legalább az unionak eszmejét is ilyen értelemben vettem.

g). A balásfalvi gyűlésrei menetelre az embereket te unszoltad, és ennek a volt a következménye hogy csak azon helységeből is többen mentek el 100^{nál}, noha felsőbb rendelt által meg volt tiltva hogy a papokon, azok által kijelelendő egyikét egyénen kívül többen ne menjenek.

Én senkit se unszoltam a Balásfalvárai menetelre, hanem kiki maga fejétől és önként ment oda.

Mely szelíd vallomás hogy általunk mindenekben a fennebbiek szerint vitetett légyen véghez, arról igaz hittel bizonyítunk Topánfalván Julius 11^{én} 1848^{ba}.

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és Igazgató

Némethy János

Fő Kormányi Titoknok

ki rendelt Fő Kormányi biztosok.

*

Interogare fără forță
ținută la Cămpeni în 11 iulie 1848.

1.

Cum te cheamă? etc.

Mă numesc *Teodor Tioc*, sunt gornic cambial, am 42 de ani, sunt unit, căsătorit.

2.

De ce ești arestat?

Nu cunosc cauza, dar dacă am fost acuzat, vă rog să/mi comunicați punctele acuzatoare – pentru a putea răspunde la ele – și să mă înfățișați cu martorii.

3.

Dacă nu cunoști cauza [arestării], îți înșirăm acuzațiile, care ți s-au adus:

a) Ai fost unul dintre participanții acelor adunări, ținute la casele lui Ioan și Nicolae Chorceș, la care s-au discutat despre mișcările recente?

E adevărat că am fost de mai multe ori la Ioan Chorceș, ca la jude domenal, mai ales în legătură cu problemele [legii] satului și, uneori, am citit împreună și

ziare, dar n-am ținut consfătuiri, care să fi jignit pe Maiestatea Sa sau liniștea țării. S-a întâmplat, uneori, ca avocatul Avram Iancu junior să vorbească de pe coridor oamenilor adunați, [în acest fapt al lui] eu nu l-aș fi putut împiedica, pe de o parte pentru că, în prezența mea n-a îndemnat poporul la niciun rău, pe de altă parte, el fiind un om mai învățat decât mine, am considerat că cele spuse de el așa trebuie să fie și că ar avea dispoziție de undeva de sus.

b) Ai umblat din sat în sat cu preotul

Simion Balint din Roșia Montană și avocatul

Ioan Buteanu pentru ținerea adunărilor?

Cu acest scop n-am fost nicăieri; o dată însă, ca arendaș al cârciumelor domeniale, am intenționat să plec la Vidra tocmai când am vrut să încălec, a ieșit din casa lui Ioan Chorchăș preotul Simion Balint și m-a întrebat încotro mă îndrept; când a aflat de intenția mea, mi-a dat de știre că și el se îndreaptă tocmai acolo și m-a rugat să mergem împreună; astfel am ajuns la Vidra, unde am tras la [casa lui] Alexandru Iancu; dar acolo nu s-a ținut nicio adunare și nu s-a semnat nimic. Cu altă ocazie am fost la Albac pentru a cumpăra niște pente, dar nici acolo n-am instigat; iar când oamenii au început să mă întrebe despre punctele petiției în cauză, interesându-se unde ar putea s-o semneze, eu i-am îndrumat la notar [pentru lămurire].

c) Când, din ordinul judeului nobiliar, ai fost

atenționat să nu mai țineți adunări, i-ai amenințat pe

comisarii în cauză?

La atenționare am răspuns doar așa: am priceput, am auzit; despre amenințare nu știu nimic.

d) Un individ te-a somat să nu intensifici

agitația, tu i-ai ordonat că nu se amestece în trebu-

rile românilor?

Nu știu nimic, să se pună în fața mea cel care a mărturisit acest lucru.

e) Când preotul Simion Balint și avocatul

Ioan Buteanu au ținut adunarea în fața bisericii dis-

uniților [ortodocșilor] de aici, în vederea semnării

petiției românilor, tu i-ai alun-

gat ironic pe aceia care nu ți-au împărtășit

părerea?

Adevărul acestei [acuzatii] constă în următorul fapt: un om din Certege, numit Gyorgyica s-a pronunțat împotriva uniunii, iar eu am cuvântat pentru uniune și, în această pornire a mea, am zis să se care deacolo cel care este dușmanul uniunii – omul din Certege a și plecat.

f) Comisia este convinsă că Simion

Balint și Buteanu agită împotriva uniunii atât

aici, cât și la Blaj, deci răspunsul tău de mai

sus nu concordă în acest sens.

Înainte de a avea loc dezbaterea petiției la amintita adunare, s-a ținut la Alba de Jos o întrunire în care s-a stabilit și desființarea relațiilor urbariale – Buteanu deci a

presupus acceptarea uniunii, de la îndeplinirea hotărârilor arătate și eu am acceptat, în acest sens, ideea uniunii.

g) Tu i-ai îndemnat pe oameni să plece la adunarea de la Blaj, iar ca rezultat, nu/mai din acea localitate s-au dus peste 100 de oameni, deși în ordinul venit din sus s-a interzis clar ca, în afară de preoți și una-două persoane desemnate de ei, să plece și alții.

Eu n-am îndemnat pe nimeni la plecare, toți au plecat de capul lor, voluntar.

Dovedim cu dreapta noastră credință că acest interogatoriu blând s-a efectuat conform celor mai sus, la Câmpeni în 11 iulie 1848.

Kozma Pál
Consilier Gubernial

Nemegyei M. János
Consilier montanistic și director
Némethi János
Secretar gubernial
în calitate de comisari guberniali detașați

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

121.

Abrud, 11 iulie 1848¹²⁶

Abrudbányán

1848 – Julius 11^{en}

Szelid vallatása

Offenbányai Jegyző Móga Józsefnek

Elébbeni szelid kikérdezése folytában melyis járás-béli Sz. bíró Tövissi Gergely és T. Bíró Pálfi Sándor által f. év Junius 28^{án} itt helybe vitetett véghez.

1.

Kérdeztetik Móga József, hogy az 1 szám alatti egynolcad rész papirosra plajbásszal írt kis cédula /:melybe bizonyos kis viszonynak, mely mely az író és ki kérdezett közt létezhetett eltitkolására kéretik:/ kinek az írása?

Mire azt feleli, hogy azon cédula hajadon leány zalathnai Horvátovics Cecilia írása, a viszonyról csak annyit mond, hogy járatos volt a házhoz.

2.

Kérdeztetik a 2^{ik} szám alatt lévő cím nélküli levél iránt, hogy azt kinek írta és azon egyén-nel minő viszonyba áll?

¹²⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **q.q.**

Azon levelet írtam Fejérvárt lévő cadet Bárbini Sándornak, kivel is f.e. Pünköszt előtti szombaton esmerkedett meg Fejérvárt létében, a hová Sádról a végett ment volt, hogy a várra kiszegzett álg yukat megnézz e, ezen levél mellett megtalált külön papírosra írt címzetet is azon Cadét adta.

3.

A 3^{ik} számmal jegyzett levelet kinek írta volt?

Testvér bátyám Felső detrehemi lelkész Móga Jánosnak.

4.

A 4^{ik} szám alatti két rendbéli beszédek a maga munkái é vagy más tól kapta, és kitől?

Azon beszédeknek eredetijét a Vásárhelyről visszajött offenbányai Tordosán Amostol kaptam meg, s úgy írtam le, azt hallottam hogy az 1° a Barnucz, a 2^{ik} a pesti ifjúság munkája.

5.

Mikor az uradalmi népnek az úrbéri viszonyok megszüntetése iránti rendeletet kihirdette, miért izgatta a népet azzal, hogy a mit a kihirdetésbe nyertek, azzal meg ne elégedjenek hanem követeljék a regalékat is?

Én a népnek csak anyit mondtam, hogy a miképp lesznek a Zalathnai és Topánfalvi uradalombéliek, úgy lészünk mi is azon javadalmakra nézve.

6.

Offenbányai kereskedő Csiki Lázárnak miért mondtotta boltja előtt azt, hogy ő lesz az első, ha kitörés lessz, kit meg fog ölni s koponyájából vérét meginni?

Nem emlékezem, hogy ezt mondtam volna.

7.

Tulajdon leveleiben elesméri, hogy a népet felfegyverkezésre szollította, ki tanácsából és utasításából vagy mi célból tette azt, tudván azt, hogy felsőbb rendelet ellenére a népet felfegyverkezésre szollítani tilos?

Mikor Sádról haza jöttem, azt hallottam hogy Topánfalván if. Jánk Abrahám felszollította a népet, hogy fegyverkezzenek fel, s hogy a havasokon ide s tova tolvajok járnak, mondtam a népnek hogy csináltassanak ök is fegyvert, de azon fegyverrel nem szabad kilépniök a küszöbön, ha csak nem halyák, hogy tolvajok jönnek, vagy valami szerencsétlenség nem mutatkozik, e pedig történt f.e. junius 17^{én}.

8.

Miután a kinyomozásból kiviláglott miszerint
Ön 3 versen szolgáltotta fel a népet a felfegyver-
kezésre, olyan időbe pedig mikor még a
tolvajoknak semmi híre nem volt, fejtse fel az
előbbeni vallomásával ellenkező körülményt is?

Egyszernél többször nem szolgáltottam fel a népet.

9.

Miért járt ön f.e. június 20^{án} Topánfalván és
Bisztrán, és kikkel találkozott és társalgott.

Bisztrára és Topánfalvára azért mentem hogy a felmerült
nagy lármának és zavarának okát megtudjam. Bisztrán bé
mentem lelkész Bályá Jánoshoz, onnan elmentünk a
lelkésszel Bisztrai Sándorhoz, hol is Bályá György jegyzőt
és a házi gazdát találtuk, kérdezősködtem, hogy mi a baj,
arra azon feleletet nyertem, hogy nem hallom é miképp
kiáltják a tolvajt a hegyeken - onnan mivel semi bizonyost
nem tudhattam meg Topánfalvára mentem, hol is
temérdek embert láttam fegyverben, bémentem Korkés
Nikulájhoz, vacsoráltam, s hogy kijöttem if. Jánk
Abrahám után tudakozodtam, mire mondák hogy elment
Szohodolra Juonettye Péter tanítóval – később Juonettye
hazajött és kérdeztem hol van Jánk, ki is azt felelte hogy
elment Vidrára hogy hozzon le embereket és reggel felé
láttam is Jánkut egy csoport fegyveres emberrel, –
későbbre Korkés Jánosnál a tornácon arra intette a népet
if. Jánk Abi, hogy az ő híre nélkül se harang fére verésre,
se tolvaj kiáltásra fel ne áljanak, míg az ő tulajdon keze
írását esméretes pecsétjével megerősítve nem látják, azon
pecséten pedig van egy fenyő fa.

Innen haza indultam, és mikor Bisztráról kiindultam,
találkoztam az offenbányai uradalmi fegyveres
emberekkel, kiket kérdezvén hogy miért jöttek, azt felelték
hogy részint azért mivel étcaka fére verték a harangokat,
és Topánfalvát vész fenyegeti, részint azért, mert az
offenbányai tiszték utánnam küldöttek 6 embert, hogy
megöljenek, gondolván hogy én veretem az offenbányai
uradalomba a harangokat fére, a honnat vélek a
legnagyobb csendességbe hazamentem, és Offenbányáról
Brezestre álköltöztem.

10.

If. Jánk Abrahámmal, Barnuttzal, Buttjánnal
és Bálint Simon lelkésszel micsoda viszonyba áll?

Semmi viszonyom nem volt egyikkel is.

Mely szelíd vallomás, hogy általunk mindenekben a fennebbiek szerént vitetett légyen véghez, arról igaz hittel bizonyítunk, Abrudbányán Jiunius 11^{én} 1848^{ba}.

Kozma Pál
Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János
K. Bányászstanácsos és Igazgató
Némethy János
Fő Kormányi Titoknok
Ki rendelt Fő Kormányi biztosok.

*

*Interogare fără forță efectuată la Abrud în 11 iulie 1848
notarului Iosif Moga din Baia de Arieș*

În urma interogării blânde, efectuată în 28 iunie anul curent, aici la fața locului de către judele nobiliar de plasă Tövissi Gergely și judele Pálffy Sándor.

1.

Moga este întrebat: cui aparține scrisul de pe Bilețelul /:în care este rugat să țină în secret cea mică relație ce ar fi putut exista între persoana care l-a scris și interogatul:/ scris cu creion pe 1/8 de hârtie de sub nr. 1.

Răspunde: pe acel bilețel este scrisul domnișoarei Horvátovics Cecilia din Zlatna; referitor la relație spune doar atâta că obișnuia să meargă la ea acasă.

2.

Sunteți întrebat în legătură cu scrisoarea fără adresă de sub nr. 2, cui ați scris-o și ce legătură aveți cu acea persoană?

Acea scrisoare am scris-o cadetului Alexandru Barbini din Alba Iulia, cu care am făcut cunoștință anul trecut, în sâmbăta de înaintea Rusaliilor la Alba-Iulia, unde s-a deplasat de la Șard pentru a se uita la tunurile așezate pe cetate; adresa scrisă pe hârtia separată, găsită lângă scrisoare, mi-a dat-o acel cadet.

3.

Cui i-ați scris scrisoarea semnalată cu numărul [cifra] 3.

Fratelui meu, preotului Ioan Moga din Trittenii de Sus.

4.

Cele două discursuri aflate sub nr.4 sunt opera dvs. sau le-ați primit de la altcineva, de la cine anume?

Originalul acelor discursuri le-am primit de la Amos Tordoșan din Baia de Arieș când s-a întors de la Târgu Mureș și așa le-am copiat; am auzit că primul este lucrarea lui Bărnăuțiu, al doilea al tineretului pestan.

5.

Când ați anunțat poporului domeniul ordinul [legea] referitor al desființarea relațiilor urbane, de ce l-ați agitat, îndemnându-l să nu se mulțumească cu cele declarate, ci să pretindă și regaliile?

Eu poporului i-am spus doar atâta, referitor la acele drepturi, că așa vom fi și noi precum vor fi cei din domeniile Zlatnei și Câmpeniului.

6.

De ce i-ați spus negustorului Csiki Lázár din Baia de Arieș, în față magazinului acestuia, că, dacă va fi izbucnire, el va fi primul pe care îl veți omori bându-i sângele din craniul lui?

Nu-mi amintesc să fi spus acest lucru.

7.

În propriile Dvs. scrisori recunoașteți că ați îndemnat poporul la înarmare; din sfatul și ordinul cui ați făcut acest lucru și cu ce scop, știind că este interzisă somarea la înarmare contra dispozițiilor superioare?

Când m-am întors acasă de la Șard, am auzit că, la Câmpeni, lancu Avram junior a îndemnat poporul la înarmare și că, în munți, se perind tâlhari; am spus poporului să-și facă și ei arme, dar cu ele n-au voie să treacă peste prag, numai dacă aud că vin tâlhari sau se întrezărește vreo nenorocire; acesta s-a întâmplat în 17 iunie anul curent.

8.

Din investigație reiese că dvs. ați somat poporul în trei rânduri la înarmare, atunci când nu era vorbă de tâlhari; explicați-ne aceste circumstanțe care vin în contradicție cu declarația Dvs. anterioară.

Mai mult decât o singură dată nu l-am îndemnat.

9.

De ce ați fost în 20 iunie anul curent la Câmpeni și la Bistra și cu cine v-ați întâlnit acolo?

La Bistra și la Câmpeni m-am dus să aflu cauza agitației și a tulburărilor ivite. la Bistra m-am dus la preotul Ioan

Balia cu care împreună ne-am deplasat la Alexandru Bistrai, unde i-am găsit pe notarul Gheorghe Balia și gazda; i-am întrebat că ce s-a întâmplat și mi s-a răspuns că nu aud că se strigă tâlhar în munți? Neaflând nimic sigur m-am dus la Câmpeni unde am văzut mulți oameni înarmați; am intrat la Nicolae Chorceș, am mâncat de cină, iar când am ieșit de la el am întrebat de Iancu Avram junior la care mi s-a răspuns că s-a dus la Sohodol cu învățătorul Petru Ioanete – mai târziu, Ioanete s-a întors acasă; l-am întrebat unde-i Iancu, mi-a răspuns că s-a dus la Vidra să aducă oameni; spre dimineață l-am și văzut pe Iancu cu un grup de oameni înarmați; mai târziu, de pe prispa casei lui Ioan Chorceș, Iancu Avram junior i-a spus poporului că, fără știrea lui, nici la tragerea clopotelor într-o dungă, nici la strigătele de tâlhar să nu se ridice, numai dacă vor vedea semnătura lui proprie întărită cu ștampila sa cunoscută, iar pe acea ștampilă este un brad.

De aici am pornit spre acasă și, când am ieșit din Bistra, m-am întâlnit cu oameni înarmați de pe domeniul Baia de Arieș; când i-am întrebat de ce au venit, mi-au răspuns: pe de o parte pentru că noaptea s-au tras clopotele într-o dungă și Câmpeniul este amenințat de pericol, pe de altă parte pentru că ofițerii [dregătorii] din Baia de Arieș au trimis după mine 6 oameni să mă ucidă, crezând că eu am pus să se tragă clopotele într-o dungă pe domeniul Baia de Arieș. De-acolo am plecat acasă cu ei în cea mai mare liniște și m-am mutat de la Baia de Arieș la Brezești.

10.

În ce relație vă aflați cu Avram Iancu junior,
Bămuțiu, Buteanu și Simion Balint?

N-am avut niciun fel de relație cu niciunul dintre ei.

Că această interogare blândă s-a efectuat întocmai cu cele scrise mai sus, dovedim cu dreapta noastră credință, în 11 iulie 1848 la Abrud.

Kozma Pál

Consilier gubernial

Nemegyei M. János

Consilier Montanistic și Director

Némethi János

Secretar gubernial

Comisari guberniali detașați.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²⁷

Alább írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról, hogy a mái napon meg jelenvén mű előttünk a zalathnai felső Járásban Topánfalván az egyikünk alól írt Lázár György szállásánál a következendő jó hírű nevű becsületes emberek u:m: topánfalvi szabad polgárok 1^{ör} Motora Andrej 2^{or} Bolog Kosztandin, 3^{or} Motora Vászilia a Popei 4er Bobár Koszté, 5^f Paing Szimton, 6^a A, vidrai Besziga Teodor és 7^a bisztrai Butsa Jozsi, kik is senkitől sem kényszerítve, hanem önkéntes jó akarattól jobb jobb kezek bé adások mellett kezességet vállalának a topánfalvi fogházban jelenleg le tartóztatott *Dángyá Juonutzért*, még pedig oly innepélyes lekötelezéssel, hogy a midőn a Méltóságos Fő Kormány Széki Biztosság, vagy a Tekintetes Nemes Vármegyei Törvényhatóság kívánná a most meg nevezett személyt kötelesek légyenek elé állítani, ellenkező esetben magok a kezesek lesznek kötelesek a törvényszék által hozandó ítélet terhét in szolidum hordozni, semmi kifogás és mentség ellent nem álhatván.

Költ Topánfalván Július hó 11^{en} 1848.

Lázár György

Ideig. Sz. Bíró

Kendi Péter

Nemes Also Fejér Vármegye

Tábla Bírája.

*

Subsemnații dovedim, cu dreapta noastră credință, că azi, la Câmpeni, în plasa superioară a Zlatnei, la casa unuia dintre noi, a lui Lázár György, s-au prezentat în fața noastră următorii oameni de bun renume și cumsecade, adică cetățenii liberi ai Câmpeniului: 1. Motora Andrei, 2. Constandin Bolog, 3. Vasilia Motora a Popei, 4. Coste Bobár, 5. Paring Simtion, 6. Teodor Besiga din Vidra de Jos, 7. Iosif Butsa din Bistra care, de bună voie și nesiliți de nimeni, prin arătarea mâinilor lor drepte, au dat cheazășie pentru Ionuț Dandea, arestat și actualmente aflat la închisoarea de la Câmpeni, [au dat cheazășie] cu acea obligație solemnă că, la dorința comisiei guberniale sau a onoratei jurisdicții comitatense, o vor prezenta pe numita persoană, în caz contrar, însăși cheazășii vor fi obligați să suporte în solidum – fără orice obiecție și scuză – povoara sentinței adusă de tribunal.

Dat la Câmpeni, în 11 iulie 1848.

Lázár György

Jude nobiliar provizoriu

Kendi Péter

asesor onorific

al nobilului comitat al

Albei de Jos

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

¹²⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele s.s.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²⁸

Alól írt ezennel kötelezem magam miszerint amikor a Méltóságos Királyi Biztosság, vagy illető Tekintetes Törvényhatóság az én meg jelenésemet parancsolni méltóztatnék leg ottan meg fogok jeleni – az ellen esetben ha tudniilik ezt tenni el mulatnám, minden vagyonomat vesszessem el.

Költ Topánfalván Julius 11^{en} 1848.

Bália György
Bisztrai hűtés Jegyző
Láttam Pogány György

*

Eu, subsemnatul, cu aceasta, mă oblig că mă voi prezenta neîntârziat la doriința onoratei comisii regale sau a respectabilei jurisdicții, în caz contrar, adică, dacă aș omite acest lucru, să mi se rechiziționeze averea.

Dat la 11 iulie 1848 la Câmpeni.

Gheorghe Bolia
Notar onorific din Bistra
Văzut de Pogány György

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹²⁹

Alább írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról, hogy a mái napon meg jelenvén mű előttünk a zalathnai Felső Járásban Topánfalván a következő jó hírű nevű becsületes emberek u:m: 1° Patitza János lelkész, 2° Potolog Gyorgyutz falusi bírő, 3° Borgya Gyorghe Esküdt., 4° Zsolgya Tagyer, 5^{or} Ankin Gligor, 6° Márk Nikolai 7° Száv Ionutz és 8° Mihetz Gyorgyé mindnyájan topánfalvi szabad polgárok, kik is senkitől sem kénszerítetvén, hanem önkéntes jó akaratból jobb jobb kezek bé adások mellett kezeséget válalának némely gyanús vétkeikért itten le tartoztatott topánfalvi polgár *Tyok Thodorért*, még pedig oly ünnepélyes le kötelezéssel, hogy a midőn a Méltóságos Kir. Fő Kormány széki Biztoság vagy a törvényhatóság kívánná ugyan a most meg nevezett személyt kötelesek légyenek oda, a hová parancsolni fogja – vissza állítani – az ellenkező esetben magok a kezesek lesznek kötelesek a Törvényhatóság által hozandó ítélet terhét in solidum hordozni, semmi kifogás és mentség ellent nem álhatván.

Költ Topánfalván Julius hó 11^{en} 1848.

Lázár György
Ideig. Sz. Bírő

Kendi Péter
Nemes Also Fejér Vármegye
Tábla Bírāja.

¹²⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **u.u.**

¹²⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **v.v.**

Noi, subsemnații, dovedim cu dreapta noastră credință, că azi la Câmpeni, în plasa superioară a Zlatnei, s-au prezentat în fața noastră următorii oameni cumsecade, cu bun renume, l.) preotul Ioan Patița, 2.) Judele sătesc Potolog Gyorgyuț, 3.) Juratul Gheorghe Borgya, 4.) Toader Jolgya, 5.) Ankin Gligor, 6.) Nicolae Márk, 7.) Ionuț Sav, 8.) Gheorghe Miheț – cu toții cetățeni liberi din Câmpeni care, de bună voie și nesiliți de nimeni, prin ridicarea mâinilor drepte, au dat chezășie pentru cetățeanul câmpean Teodor Tioc, arestat aici din cauza unor fapte suspecte de-ale lui; [au dat chezășie] cu acea obligație solemnă că, la dorința Comisiei Guberniale sau a Jurisdicției, îl vor prezenta pe sus numitul acolo unde se va dori – în caz contrar înșiși chezășii vor fi obligați să suporte în solidum, fără orice obiecție și pretext, povara sentinței adusă de către jurisdicție. Dat la Câmpeni, în 11 iulie 1848.

Lázár György
Jude nobiliar locțiitor

Kendi Péter
Asesor onorific al nobilului
comitat al Albei de Jos

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

125.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹³⁰

Alább írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról, hogy a mái napon meg jelenvén mü előttünk a zalathnai felső járásban Topánfalván az egyikünk alól írt Lázár György szállásánál a következő jó hírű nevű becsületes emberek u:m: topánfalvi szabad polgárok 1^{or} Motorá Nyikulae, 2^{or} Szilue Gligor, 3^{or} Musa Ávremutz, 4^{or} Bolyá Nyikula, 5^{or} szoholodi Sztán Gyorgya Brinzila, 6^{or} Nétátya Gyorgya Also vidrai és 7^{or} Veszi Gyorgya, kik is senkitől sem kényszerítve, hanem önkéntes jó akarattól jobb jobb kezek beadások mellett kezességet vállalának a topánfalvi fogházban jelenleg le tartóztatott *Morvar Számvevősködés, még pedig oly* innepélyes le kötelezéssel, hogy a midőn a méltóságos fő kormányzékí biztosság, vagy a tekintetes nemes vármegyei törvényhatóság kívánná a most meg nevezett személyt kötelesek légyenek elé állítani, ellenkező esetben magok a kezesek léznek kötelesek a törvényszék által hozandó ítélet terhé in solidum hordozni, semmi kifogás és mentség ellent nem álhaván.

Költ Topánfalván július hó 11^{én} 1848.

Lázár György
Ideig[lenes] sz[olga] bíró

Kendi Péter
Nemes Also Fejér Vármegye
tábla bírāja.

¹³⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele y.y.

Noi, subsemnații, dovedim cu dreapta noastră credință că azi, la Câmpeni, în plasa superioară a Zlatnei, la sălașul unuia dintre noi, al lui Lázár György, s-au prezentat în fața noastră următorii oameni cumsecade, cu bun renume, adică cetățenii liberi ai Câmpeniului: 1). Nicula Matora, 2). Gligor Silue, 3). Avremuț Musa, 4). Nicula Bolyá, 5). Gheorghe Stan Brinzila din Sohodol, 6). Gheorghe Netatia din Vidra de Jos și 7). Gyorgya Vasi care de bună voie și nesiliți de nimeni, cu ridicarea mâinilor drepte, au dat chezașie pentru *Morar Samoilă*, ținut la închisoarea de la Câmpeni; [fac acest lucru] cu acea obligație solemnă că se angajează să-l prezinte pe sus-numitul de câte ori va dori comisia gubernială sau onorata jurisdicție comitatensă – în caz contrar, însăși chezașii vor fi obligați să suporte în solidum – povara pedepsei adusă de tribunal, fără orice obiecție și pretext.

Dat la Câmpeni, în 11 iulie 1848.

Lázár György

Jude nobiliar locțiitor

Kendi Péter

Asesor onorific al nobilului comitat al

Albei de Jos

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

126.

Abrud, 11 iulie 1848¹³¹

Abrudbányai bányász várossában munkálkodó Fő Kormány Széki Bizottmány által véghez vitt kinyomozás következtében vellem, mint egyik bé vádlottal, mentségem megtétele végett folyó 1848^{ik} évi július hó 1^{ről} közlött terhelő pontokra, mentségemet illő tisztelettel következőkbe tézsem meg:

a) *pontra*. Butthián János Kolosvárol meg érkezése után egy több pontokból álló kérelmi szerkezetet közlött vellem, melynek egy példányát A betű alatt ezennel ide rekesztek, oly meg jegyzéssel, hogy ezt Leményi János püspökünk Ő Méltósága, kánonok Czipariu és több előkellő kolosvári magyar urak is a kor igényleteivel meg-egyezőleg helyesnek találták. föl szólítván egyszersmind, hogy miután a Felséges Királyi Fő Kormány Szék a helybéli nemes tanácshoz kibocsátott rendelményénél fogva érzelmeink és kívánataink kérelem alakjában ki kifejezhetése végett egyben gyülekezni és a felett tanácskozni meg engedte volna, lennék munkás abba, miszerént ezen gyűlésbe Verespatak mint e bányász városnak egyik alkotó részének közönsége is vegyen részt, én mint lelkész meg győződvn e kérelem henyeségéről szintén az érintett Fő Kormányi engedelemről, még pedig ez utóbbiról a tisztelt rendelménynek másolatából, melyet főbíró tekintetes Nagy Károly úr Butthián János kérésére ki adott, annyiival inkább engedtem, és beléegyeztem, mivel egy úttal alkalmat reménylettem

¹³¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele

a szomszéd Magyar honból át szárnyalt, és a nép között elterjesztett bal hiedelmeket meg hiúsítani, és a tudatlan népet azon korszaki eszmékkel, melyek – Magyar Honban már életbe lépve, és melyek Erdély bérce hazánkba is élénk mozgalmakat idéztek elő, előre meg esmértni, ennek folytában többen a felett tanácskosztunk: hogy a gyűlést hol tartsuk, némelyek Abrudbányán, mások Topánfalván, kívánták de mi után magam az ellen óvakodtam, hogy egyébüt tartassék mint Abrudbánya várossába, és a helybéli tisztség jelenlétében a roszakarók gyanúsítása ki kerülhetéséért, mindnyájan meg egyeztek, és magam valék Munkácsi Gerászim tekintetes polgártól ki jelevé főbíró Nagy Károly urat ki tűzött gyűlésünkbeni meg jelenésre illendőleg meg találni, mely reám bízott követségbeni el járássom után a tisztelt főbíró úrnak azon izenetét hoztam, miszerént a közönség ebbéli kívánatának eleget fog tenni, a gyűlés határ napján meg lehető számú nép már egybe gyülekezvén, tisztelt főbíró úr Füzi Sámuel követ úrral ígérete szerint megis jelent, és egész tanácskozásunk jelen létökbe folyt, minek előtte Butthián János egy korszerű beszédet tartott, melybe föl fejtette az annyira már köz hírré vált kül mozgalmak irányát, miként illik mindenkinek e hazába ily jelentékes időbe hívséggel, engedelmeséggel viseltetnie szeretett fejedelméhez, hazájához és közvetetlen elől járóihoz, és hogy a gyűlésnek mi ki tűzött célja? Azután a kérelem pontonként fel olvastatott, és az igen kevés módosítással egész terjedelmében elfogadtatott, a gyűlés kívánata volt az is, hogy a kérelem tartalmáról a felső uradalmi község hasonlólag értesíttessék, és alól írásra fölhivattassék, mely eljárásra én, és Butthián János valánk megbizva, bár hogy a gyűlésbe azon véleményt pártoltam, miszerént mind azok kik magokat, alá akarják írni, jelennyenek meg itten Abrudbányán, mind azon által a tisztelt főbíró úrnak azon kijelentett kívánságát értvén: hogy a városi hatóság alá nem tartozó nép ide ne csődüljen, a legtisztább e kérelem szellemébe a népet oktatni, és egy boldogabb jövődő felölly reményel a köz jó iránt fölbuzdítani, engedelmeségre inteni szándékal vállalkoztam, nem sejdítve hogy halálos elleneim ártatlan lépéseimből készülnek vést fejemre hárítani, – igaz Butthián Jánossal Topánfalvára mentem idei aprilis 6^{kán}, hol a kérelem hasonlólag felolvastatott, és több aláírásokkal ellátatott, de a vád azon része, melybe azzal vádoltatom, hogy Butthián Jánossal több helységeken is meg fordultam volna, merőben igaztalan, mert Butthián Topánfalváról más nap vissza tért, és ugyan ezt tenni szándékoztam én is, hanem a topánfalviak kérésére, hogy ugyan e kérelmet több helységekre is köz tudatá tenném – hajolni annyival tanácsosabbnak véllem, ne hogy mit bár szégyenel kéntelen vagyok meg vallani, több tudatlan pap társaimnak ball felfogása, és magyarázattja, azon havasi sokkal tudatlannobb népét tév utakra vezesse, meg tettem, mert úgy vélekedtem, hogy amit Abrudbányán tenni az igazgatás megengedett, ugyan azt Topánfalván, és más helységeken is tenni bűn nem lehet, megjegyezvén azt is: hogy a gyűlésben jelen volt főbíró úr meg volt kérve egyszersmind a gyűlés folyamatjáról és intézkedéseiről Főkormányzó Ó Excellentiájához hivatalos jelentést tenni,

ha tehát Topánfalvára intézett megjelenésünk, és az annyiszor érintett petícióval eljárásunk körüli inkézkedésiért e gyűlésnek törvénytelennek tartotta, kötelessége lett volna tisztelt fő bíró úrnak ez iránt bennünket figyelmeztetni, és nem javasolni, hanem inkább tiltakozni, mely esetre tisztí parancsának engedelmeskedni kötelességemnek tartottam volna.

- b) *pontra*. Topánfalván Butthián Jánosnak Ispánsági ellenörködő kulcsár Moga Demeter úrral történt kedvetlen öszve szólalkozása után, mely abból eredett, mivel a tisztelt úr Butthián Jánosnak eljárása ellen fenyegetőleg tiltakozott, azt állítván: hogy mint tíz évi tisztviselő elő joggal bír minden mások felébe a néphez szollani, minden további botrányt okozható civódásoknak gátot vetendő az egész népség kíváratára rövid beszédemben előadtam, hogy a kérelmi jog senkitől sincsen elzárva alkotmányos hazánkban, következésképpen azt megakadályoztatni jogosítottan senki se teheti; elolvastam a kérelmet, és azt kelölleg meg is magyaráztam, egyszersmind fölhívtam az egész közönséget, hogy addig is, míg országosan az adózó szolgáló nép sorsa eldönetnék, az úri szolgálásokat pontoson telyesítsék, a taxákat és egyébb tartozásokat adják meg, és valamint az úri, úgy a megyei tisztvisölöknek engedelmeskedjenek; mit az egész gyülekezet megis ígért, söt erős fogadást tön, hogy az engedetleneket magok fogják tisztí kézbe szolgáltatni; mi a vádot illeti: hogy izgató és magyar nemzetet sértő beszédet tartottam volna, merőben valóitalan, és hogy valóságos ellenséges indulatból és személyem elleni gyölöletből származott, kitettzik a vallomások átalánosságából, mert a mint látom a lázító és sértő kitételek nemis említetnek, már pedig törvényeink szellemébe ily határozatlan vallomás figyelmet se érdemlő, söt hogy éppen ellenkezőleg a magyar nemzetről mindétig illendőleg emlékeztem, kitettzik a petitióból, melybe Erdélynek magyar honali egyesülését, valamint a magyar nyelvnek diplomaticai polczra emeltetését közösen pártoltuk – következölleg egy olyan nemzet ellen, melyel szorosan kapcsolódni óhajtottam, azon indokból, mivel egy erős közös áladalomnak meg alapításával saját nemzetiségünk biztosítását is reménylettem, izgatölág és sértölég ugyan azon egy időbe, egy helyen, és gyülekezet előtt nem beszélhettem, egyébbbaránt igen feltünő hogy több száz jelenvoltak közül csak a két tanu vall ellenem, és hihetölleg mind olyan városi tanu, ki talán jelen se volt azon gyölésen.
- c) *pontra*. Hogy Topánfalván, és a gyülekezet előtt egy oláh püspöknek meg pálcáztatásáról és egy protestáns superintendensnek négy oláh esperest által vállakoni szét hordoztatásáról szöllottam volna hosszas gondolkozás után tiszta meg gyölözödsből állíthatom, hogy a vád hamis, mi csak abból is világosan ki tettzik mivel fennebb a b. allatt hét tanu vallja miszerént én a topánfalvi gyölésben izgatölág beszéltem, még is e pont allatti vádra nézve csak 5 tanu vall ellenem, e szerint a más két tanu nem hallotta, valamint a több jelen voltak se – csak az öt kétségen kívül ugyan azon ellenséges indulatú tanuk, kik a b., pont alatti váddal is terhelni nem írtöztak.

- d) *pontra* midőn a petitió azon pontját, melyben, az unió foglaltatott olvasnám, egy Plich – vagy Zsurzsa Gyorgyicze nevezetű csertési lakos felkiált: hogy ő 32 évig perelt hogy az uniótól ment lehessen, azért most újból unitus nem akar lenni; e tévedést látva, föl szólítva érzem magam e pontot bővebben, és a nép felfogásához képpest érthetőleg megmagyarázni, miszerént itt nem vallásbéli unió, hanem Erdélynek magyarországi kapcsoltatása forog fen, elé terjesztettem mind azon jó következményeket, melyek ezen egyesítésből erednek, és a többek közt is azt is említettem, hogy a papok közötti különbség mely szerént némelyek 200, mások 300 és ezer forint fizetést húznak, ellenben a görög ó hitűek egy fillért sem kapnak, merőben el fog töröltetni, és mindenik pap nemzet és vallása különbsége nélkül érdeme szerént fog fizetéssel ellátni, ez által legkisebb szándékom se vala izgatni, mint némely elleneim igen rosszul érteni akarják – hanem inkább az unio kérdésének indolokására szükségesnek véltem így okoskodni, nehogy a balgatag nép tévedésében mélyebben merüljön, figyelmet érdemel itten az ellenemi valloknak vesztetre kézel fogható félre értése, hiszen e fizetési különbség nem a magyar nemzetnek, melynek protestans vallású papjai éppen úgy mint az ó hitűek merőben ki voltak zárva, hanem a meg bukott régi rendszer alapítóinak és fentartóinak tulajdonítható – és így ha fejtegetésemet lázzasztónak tekintik elleneim, nem a magyar nemzetet érdekli, hanem a régi rendszer barátjait, kikre maga a törvényhozás megsemmisítő ítéletét már az előtt jóval kimondotta.
- e) *pontra*. Elesmérem, hogy a balásfalvi gyűlésről visszatértem után megyémbeli azon egyénekkel kik a gyűlésben jelen nem voltak elmondattam az ide B. alatti másolatban foglalt esküt, mely szerént Ő Felségének és az uralkodó háznak tántoríthatatlan hűséget és nemzetiségünkhez való szoros ragaszkodást esküdtünk, meglévén tökéletesen győződve: hogy mint polgár ezen tényem által sem a közös állodalom, sem felséges fejedelmünk személye – sem végre az erdélyi több nemzetek jogai irányábani tartozásaimat meg nem sértem – különben nem csak én, hanem a két püspök mint a gyűlés vezetői a jelen volt mint egy 40 ezer oláh ajku polgárokkal együtt felelet terhe alá vonandók lennének, egyébbaránt a tanuk azon vallomása, hogy ugyanekkor az őrsereg főlszollítása alkalmával el mondott hitet rosszaltam, és semmit érőnek nyilvánítottam volna szemtelen rágalom, mert a verespataki oláh ajkú polgárok, miután magyar polgár társaik azt kiáltották, hogy püspökeinket felakasszák, hogy mindnyájon papjaikal együtt tolvajok, elkeseredve az őrseregbe bé állani vonakodtak és így hitet se tettek, következőleg mit roszalni nem vala.
- f) *pontra*. Arra, hogy valakinek a rendőri igazgató elleni engedetlenséget javasoltam volna, tellyességgel nem emlékszem, és mint hogy e vád pontban általán híveim említetnek, megkívánom, hogy a tanuk azok közül, kiket engedetlenségre ingereltem, állítások szerént egy néhányot név szerént, valamint az időt mikor? és a helyet hol? tisztán jeleljék ki, az után a kijelelték, úgy szintén a tanuk is velem szembesítesenek.

g) *pontra*. Majus 14^{ik} napján ha jól emlékszem, említett rendőri igazgató ifj. Vinkler János úr, az atja idősebb Vinkler János, és sebész Végh János a verespataki piacon bizonyos deszka emeletet állítottak fel, honnan miután az egész polgárság tisztelt rendőri igazgató által 8 rft. büntetési felejtés mellett oda csődítetett volna; fölvezetett lelkész Tóth István úr egy nyomtattványt olvas és tolmácsol mely némelyeknek az unió ellen bujtogató szebeni szászok általi meg vesztegetését foglalta magában, mi megtörténvén, tisztelt rendőr igazgató úr és fennébb név szerént ki jelelték, valamint több magyar polgár társaink által ugyan azon emeletről oláh ajku híveimhez a következő becsmélő felkiáltás intézvék: „a ti püspökeitek nem sokára akasztófán függni fognak”, azután a nemzeti lobogó alatt téendő esküre hívtak, de híveim a már meg előzőtt nem legszelídebb bánásmód által elidegenítve vonakodtak és azért a rendőr igazgató által tolvajoknak és huncfutoknak címeztek ottan az egész gyülekezet jelenlétében, azon kívül Verespatakból elüzetésel fenyegetettek; e történet anyagot szolgáltatott híveimnek előttem /:mivel e gyűlésen jelen nem voltam:/ nedves szemekkel panaszkodni a rendőr igazgató méltatlankodásai ellen, egyszersmind oda nyilatkozván: miszerént ők egy oly tisztet ki rendtartás helyet a köznyugalmat, és jó rendet föl háborítja nem akarják többé elesmérni, én mint lelkész híveim által fölhíva a felingerlett kedélyek lecsendesítésére azt indítványoztam: hogy az egész történetet adjuk fel a tekintetes tanácsnak, és kérjünk új rendőri választást, minek következtében a tekintetes tanácstól előleges engedelmet nyervén a megjelenetésre, – magam több híveimmel meg jelenvén egész tisztelettel és azon modorba, mely a panaszlókhoz és kérelmesekhez leg illőbb, elé adtam híveim meg terheltetéseit és kívánatát, de a tisztelt tanács arra utalt, hogy adjuk fel írásba panaszunkat, mit meg is tettünk az ide X betű alatt zárt másolatból láthatólag, a nélkül, hogy a tekintetes tanácstól választ nyerhettünk volna, mindazon által panaszló híveim példás béketűréssel és engedelmességgel viseltettek, a ki törésnek, vagy böszültségnek, mit a tanuk állítások szerént általom fel ingerelt híveimre hamisan reá fogni igyekeznek soha még csak árnyéka se mutatkozott, egyébbaránt mi beavatkozásomat illeti, én abba a vélekedésbe voltam és vagyok jelenleg is: hogy hasonló esetekben a tiszték és különösön egy rendőri igazgató ellen, kinek jelen forradalmi időszakban fő föladata a jó rendet, csendet, közbátorságot, és különböző ajkú polgárok közötti testvériséget fenn tartani, ily botrányos vissza-élésekért panaszolni és kérelem útján föllépni mindenkinek meg vagyon engedve, sőt abba a meg győződésbe lévén, miszerént tisztelnék feleltem meg, midőn híveim meg nyugtatására egy ily törvényszerű utat követtem, melyből elleneim lázasztási merényleteket igyekeznek következtetni, csudálatos! Hogy midőn r[ómai] catholicus lelkész Tóth István úr nem sokkal e történet előtt a verespataki piacon nyilvános beszédek tartott, melyek által az egész polgárságot föl izgatta: hogy Abrudbányától egészen különözzön el, külön tanácsot és Arany váltóságot állítson fel, mely izgatásnak eredményeül mint egy 800 verespataki polgár az e végre sürgetett közönségi gyűlésbe Abrudbányán

választást kért, mit a közönség gyűlési jegyző könyv bővebben fog igazolni, elleneimnek eszében nem jutott, hogy tisztelt lelkész úrnak e tényéből mely által egy általános restauratiót, és egy új törvényhatóságnak föl álitását tűzte ki magának, hasonló következtetéseket vonjanak, és hiszem, hogy a tekintetes tanács ez esetet a Felséges Fő Kormány Széknek föl nem jelentette, de azt igen, hogy én híveimmel a rendőr igazgató ellen panasztam, reményilem azonban, hogy e tettemért egy józan gondolkozású bíró se fog bösztőnek ítélni, sőt mindenki előtt a közelebbi események, hogy p.o. Enyed, Déva és más városi közönségek a törvényhozás intézkedését megelőzőleg tartatott nép gyűlésekben a kor igényeit méltánylani tudó érdemes férjfiakkal ki cserélték az el kopott rendszer hív zsoldosait, esméretesek; engem és híveimet kevésbbé kárhoztatni fog azért, hogy egy tisztí hivatását kevésbbé értő rendőr igazgatónk visszaéléseit föl fedeztük.

- h. *pontra*. Noha ezen vág ide nem tartozó, mint olyan, mely magában személyes magánbántalmat foglal, mindazon által mivel a követelt becsmérések eredményezték jelen szomorú helyzetem, mint ezzel szoros öszve köttetésben állókat fel fejteni szükségesnek találtam, még 1840^{be} főbíró tekintetes Nagy Károly úr ecclesiánk pénztárából hitelre föl vészen 53 darab császári vert aranyokat háromhónapi határidőre a mint bizonyítja Y betű alatt saját kötelezvény másolata, eltelik a kitűzött határ idő, de el telnek évek és a tisztelt főbíró úr még csak a kamatot sem akarja fizetni, én mint aki e kölcsön adást eszközlém, ecclesiánk előljáróitól sürgetve, de külömben is templomunk elavult fedelezetének ki ujj[i]tása költségét kívánván, kéntelen voltam tisztelt főbíró Nagy Károly urat meg napoztatni, noha mind e mai napig minden siker nélkül, mert fájdalom! Abrudbányán ilyen adósok ellen ügyvédet se kaphatni, innen a tisztelt főbíró úr gyűlölettel kezdett személyem éránt viseltetni, következőleg 1844^{be} sógorom Czura Sándor el halálózásával egy árvája maradt, kinek attjáról örökölt javai öszve írására általam rokoni, és mint lelkészi tisztí kötelességemnél fogva értesült akkori Árva Széki elnök Diószeghi Sámuel úr kirendeli Nagy Károly és Incze Sándor urakat, kik az öszve írás után e szegény árvának minden fel kelhető vagyonát árverés uttján ugyan, de az árva tetemes meg károsításával eladják, mert tisztelt Nagy Károly úr régius és egyszersmind vévő is vala egy ál árverő személynek alakjában, ez is végre menván az árvának gyámnokot rendelnek, de a több száz forint értékű el adott fel kelhetőkre bé jött pénzből ennek egy fillért sem adtak számba, mivel tisztelt Főbíró úr régius társa Incze Sándor úrnak vallomása szerént az egész öszveget magának tulajdonította, és az árverési jegyzőkönyvet máig sem adták bé, többször panasztam az Árva Széknek, de minden siker nélkül; ezen égbe kiáltó vétkes eljárásnak a szegény árvára nézve az a szomorú eredménye lett, hogy édes attjáról maradt 60 arany passiv adósságért a gyámnok meg napoztatik, executiót visznek, és a sok mindenféle költségeket annyira föl számítják, hogy a szegény árvának házát és azon kívül 100 arany értékű stompját el veszik, holott a felkelhetők árával az egész tartozást kilehetett volna fizetni, a szegény

koldus botra jutott árvát másfél év óta, miután minden vagyonából és ami keservesebb minden nevelési jó teteményből ki zsákmányoltatott, irgalmasságból én tartom és éppen ezen igazságtalan tisztí eljárása okot szolgáltatott, hogy mint az árvának rokona elkeseredettségembe tisztelt főbíró úr jelleméről nem a leg kedvezőbben nyilatkoztam: továbbá tanácsnok Kontz Lajos úrnak azért, hogy Virágvasárnapján engem a Cassinóba többek jelenlétében bujtogatónak és akasztófára valónak nyilvánított, anyit válaszoltam, miszerént egy tanácsbéli urasághoz nem illik az embereket piac közepén és világos nappal föbe ütni, mint teve Május 29^{én} bucsumi bányász Dánts Kándinnal, mely eset reményilem a tisztelt nyomozó bizottmány előtt meg fog fordulni, végre rendőr igazgató Diószegi Sámuel úrról csak anyit említettem, hogy nem volt a maga rendgýén Majus 29^{én} bányászgazda Gyanka luonucot, mi után az őrsereg által puska agyúkal keményen meg verettetet, oly kegyetlenül meg pálcáztatni különösön itas állapotjában, mivel az ily büntetés semmi jobulást nem okozhat; más hivatalbéli egyénnel nem emlékszem, hogy valaha valami bajom lett volna, ha mind azon által valaki többel terhelne hasonló szembesítést kívánok, mind ezeket pedig őszintén meg vallani azért is tartottam szükségesnek, mivel ezen három tisztelt uraság mint tanácsbéli oly egyének kik leg nagyobb bé folyást gyakorolnak, valamint a több tanácsbéliekre, szint úgy a polgárságra nézve is főlebbi visszanyainkból személyem éránt viseltető gyűlöletből az egész közönséget azon álnokul ki gondolt, és elébb tisztelt Fő bíró úr sógora ügyvéd Füzi Mihály úr által mindenféle elterjesztett hírekkel: hogy én a népet lázaztom, ellenem annyira fel ingerelték, hogy a hány városi magyar polgár, anyi ellenséget tapasztulok, kik hogy vesztemen örülhessenek készek mindenféle hamis vádokkal engem terhelni, sikert is reménylenek, mert hiszem a jelen forradalmi időszakban mindenki hajlandó a leg ártatlanabb lépésekbe rejtett gonoszságot gyanítani, ezek azon urak, kik az egész tanácsot arra bírták, hogy alaptalan hírelen megindulva, minden végre járás, és meg győződés nélkül a Felséges Királyi Fő Kormányhoz különféle szándokolt föl lázadási készüléket föl jelentő tudósításokat tett, melyek tiszta meg győződéseim szerént, bármi szigorú vizsgálatok és nyomozások következtében bé nem vallosulhatnak, mert az ide való nép csendesén és engedelmesen viselte és viseli magát.

- i) *pontra*. Ezen vádis rágalom, mert mint főlebb g). *pontra* említém az oláh ajku polgárok a verespataki őrseregbe bé sem is állottak, mire magyar polgár társaink által tetleg bé bizonyított gyűlölségen kívül az őrseregieknek éppen a közbátorság, melyet fenn tartani kötelessége elleni merényletei szolgáltak okot, a többek között itason bányász gazda Gritta György házára rontottak, ajtóit puska ágyakkal döngették, korcsmárosnéjával illetlenül bántak, és veteményes kertjét őszve tapodták, Újszékelyi nevezetű bányászt irgalmatlanul meg verték, most közelebbről pedig Hitoán Nikuláét halálra kínozták. C. betű alatti bizonyítvány szerént, ily emberek őrseregbe bé-állani, hogy ma, hónap, könnyen történhető gyilkosság vétkéért az ártatlan is felelet terhe alá vonatassék, tellyeséggel

nem tanácsos, én legalább senkinek se javasolhatom mind addig míg a 22^{ik} törvény cik értelmében nem fog szabályoztatni.

- k) *pontra*. Titkos tanács tartással csak megvesztegetett lelkű tanúk vádolhattak, ez természetemmel, mely szerint mindent a legnagyobb nyilvánossággal szoktam tenni, meg nem egyezik, azért meg kívánom, hogy az ellenem vallók az időt, mikor? a helyet, hol? és a személyeket, kikkel? határozottan jeleljek ki, és egyszersmind velem, úgy szintén mind azokkal. kikkel a titkos gyűlések tartását állítják elleneim szembesíttessenek, hiszen azon esetre, ha titkos gyűléseket tartottunk, nem csak én, hanem bűn társaim is felelet alá vonandók, meg kell itt jegyezni, hogy mű szegény oláhok egy darab idő olta, ha barátságos beszélgetések – ártatlan időzés – avagy éppen bányászkodási szoros viszonyaink feletti tanácskozás végett hárman-négyen egybe gyűlünk Verespatakon sebész Végh János, Abrudbányán pedig Füzi Mihály házról-házra elterjesztik, hogy az oláhok esmét titkon tanácskoznak, a békés polgárok között el hintik a gyűlölet és ijedelem magvait, sőt némelyeket, kik elég szűkkeblűek e kofaságoknak hitelt adni, még az elszökésre is reá akarták bírni, az ily embereket vélekedésem szerint reá kellene szorítani álitásuk hiteles bé bizonyítására, a mit nem tehetvén mivel hamis reá fogás – a polgárság nyugalmaért módot kellene találni ily színű eljárásaik meg gátlására.
- l) *pontra*. Én tellyeséggel nem emlékszem, hogy a faszuj és hús között illyes comparatiót tettem volna, hallottam ugyan Virágvasárnap utáni hétfőn, hogy tanácsnok Kontz Lajos úr a Cassinoba ezel vádolt, mi okból fel is szolítottam, hogy adja elé emberét, ki ezt rollam beszélte mire tisztelt úr Jáнки Gyura Jánosra hivatkozott, ezt is meg szolítottam, de azzal mentegette magát, hogy semmit sem tud, e szerint való: hogy az egész vádot Kontz Lajos úr koholta, és az ellenemi bizonyítók tőlle tanulták meg, ez okból meg kívánom: hogy a tanúk velem szembesíttessenek, és mondják meg tisztán: hol? mikor? és minő alkalommal beszéltem illyeneket, különösön, hogy a faszuly alatt az oláhokat, a hús alatt pedig a magyarokat érteni nyilatkoztam volna, ez valósággal egy oly okoskodása a vádlóknak melyből mindenki át láthatya mennyire sikerült az ármánykodásnak ellenem a magyar polgárokat föl böszíteni, hiszem faszujt nem csak az oláh hanem a magyar és más nemzetbeli is meg eszi valamint hússal nem csak magyar, de a szegény oláh is élni szokott, és így ha némely oláhoknak e szokásos mondata valakinek ajkán megis pendült – nagyon hibás következtetés lenne; hogy a faszuj alatt oláhokat, hús alatt éppen, és egyenesen magyarokat akart érteni.
- m) *pontra*: ezen pont alatti vádra nézve azt felelhetném, hogy egy bizonyosság nem bizonyosság, hanem én a törvény adta e mentséggel élni nem kívánok, és azért tisztelettel kérem – hogy ezen tanu vellem szembesíttessék, mivel nékem tellyeséggel eszembe nem jut: hogy a vádló szerint beszéltem volna, ha csak a helyre hol? az időre mikor? és a körülményekre nem fog bővebben figyelmeztetni.
- n) *pontra*. Balásfalváról haza tértemel tellyeséggel nem emlékszem: hogy valaki nékem elhírelt le tartóztatattasomról szóllott volna, mi csak

eszembe se jutott, meg lévén győződve: hogy nyilvános lépteimet, melyeket részint tiszti hivattatásomból mint lelkész, részint nemzetiségemhez vonzalomból a törvények határain belül úgy irányoztam a szabadság, egyenlőség, és testvériség elvei szerint miként illik egy szabad polgárhoz, ily szigorú büntetés egy alkotmányos országba nem követheti és így okom se volt fel kelésről beszélni, azért ezen tanukkal is szembesítést kívánok, és bővebb felvilágosítást: hogy mikor? hol? és kik előtt beszéltem? különös hogy mind ezt csak éppen a két tanu tudja, főleg a 3^{ik}, ki majd minden pont alatt elé fordul, mintha örökösön együtt lettünk volna, pedig bajoson hiszem: hogy halálos elleneml ily bizodalmas viszonyba áloltam valaha.

- o) *pontra* Abba a meg győződésbe lévén, hogy miután Gelou Fejedelem el esett, akkori Dacia Román lakosai önként minden erőltetés nélkül a bé jött magyarokkal kezét fogva Tuhutum vezért fejedelmőknek választották, és több századokon által jó egyetértésben együtt élvezték a szabadság, egyenlőség és testvériség édes gyümölcseit, együtt harcoltak a közös haza ellenei ellen, egy oly arany korszaknak tartottam, melynek ujjaszületését nem csak én, hanem minden becsületes polgár, ki hazáját szereti bizonyoson öhajtotta és öhajtja, egyéb aránt mint olyan szegény lelkész, kinek a törvényhozásba igen csekély bé folyásom lehet, nem hiszem: hogy a tanu vallomása szerint vállalkoztam volna egy oly köz jó lét kieszközlésére, melyet csak az összes törvény-hozástól várhatunk.
- p) *pontra*. Ezen pont alatti vádra kereken ki mondom: hogy a tanu hazugságot vallott, mely vallomását eléggé meg cáfolhat azon tényem, melyel az e. pont alatt vádoltatom, és mely szerint nem csak magam tántoríthatatlan hűséget esküttem 5^{ik} Ferdinánd Ő Felségének és az egész Uralkodo Háznak – hanem e hitet egyszersmind híveimmel is kívánságakra el mondtam.
- q) *pontra*. Ezen vádot se ösmérem el, azért tisztelettel kérem: hogy a tanu az általom állítása szerint meg támodott személyeket jelölje ki, és ezek vellem szembesíttessenek.
- r) *pontra*. Ezen vádra nézve is csak azt kívánom, hogy a tanu nevezze meg az embert, kit a magyarokali öszve tartástól azzal ijeszgettem állítása szerint: hogy megbánhattja, és ez vellem szembe állíttassék, meg vagyok győződve, hogy a tanu le fogja hazutolni, hiszen én a magyarok éránt semmi gyűlölettel nem viseltetem, sőt közöttök nevelkedvén, vellek vérszerinti rokonságba vegyülvén, és a magyar szintén mint az oláh nyelv tudományba ugyan azon könnyűséget és gyakoroltságot magamévá tévén okom nincs a magyart gyűlölni.
- s) *pontra*. Valamint főlebb g. pont alatt, úgy ittenis szükségesnek találom meg említeni: hogy az oláh ajku polgárok a már eléggé világoson bé bizonyított okoknál fogva az őrseregbe bé nem áloltak, következés képpen ki sem is léphettek, és így azon vád, mi szerint az őrseregből ki lépett oláhokkal itasson járkáltam volna magában el enyészik és ebből is világos: hogy az oly gyakran elé fordulo 3^{ik} tanu, hitelt nem érdemlő személy, a részegeskedés nem szokásom, valamint az sem: hogy valamely nemzetet

általánosan le tolvajozak, meg lehet: hogy egyes személy e meg címezést meg érdemlette, és talán hallotta is, de egy verespataki, vagy abrudbányai lakos nem képviselheti az egész magyar nemzetet, következőleg mit maga meg érdemlett, azt az egész nemzetre föl nem ruházhatja.

t) *pontra*. Hogyha a tanu politicai mozgalmakat tárgyzó levelezést ért, azon esetre meg-kívánom: miszerént mindazon topánfalvi mint álitja nyugtalanokat név szerént adja ki: hogy kikkel, mikor s mi felett leveleztem? ezek szoríttassanak a levelek elé adására, és mind a tanuval, mind velem szembesíttessenek, mert illő: hogy egy hamis nyelvű rágalmazónak vesztetre intézett törekvései hiusultan világoságra hozatassanak – végre

u) és *w pontokra*, csak anyit: hogy tudomásom szerént még eddig a magyar királyság üreségben nem jött és így a candidatió felesleges, egyébbaránt Kosuth Lajos magyar ministerről, mint olyan hazafiról, ki a nép jogai mellett élte veszedelmével harcolt a politicai pálján, ki első vala a szabadság, egyenlőség és testvériség lobogói alatt nemzet és vallás különbsége nélkül e hazának minden polgárait összesíteni: hogy egy szilárd, és az idő minden vészeivel dacoló állodalmat alapítson, mindéig tisztelettel emlékeztem, és emlékezni fogok, hogy Királyságra vágyodással vádoljam soha eszembe nem jutott, a 3^{ik} tanunak ezen terhelő vallomását el nem esmérem, mi az uniót, az illirek és slávok mozgalmait illeti, ugyan azon 3^{ik} tanu hamison vádol, mert tetleg éppen ellenkezőt bizonyítottam, midőn mind az abrudbányai, mind a topánfalvi gyűlésbe meg győződésemnél fogva az unio mellett nyilatkoztam, az említett mozgalmakat pedig és el pártolást egy becsületes oláh se helyeselte soha, annál kevésbbé én, ki a serbismusnak és panslavismusnak barátja nem vagyok, sőt ha apró nevetlen gyermekeim nem lennének, hazámért örömmel táborba szállanék, mert hogy e szók: szabadság, egyenlőség és testvériség mit foglalnak magokban föl tudom jobban fogni, mint a 3^{ik} tanu.

Mind ezek után óhajtottam volna: hogy a vellem közlött terhelő pontokba egyszersmind a tanuk is név szerént ki jelettesenek, mivel arra, hogy valamely bé-vádolt mentségét ki meritőleg meg tehesse, törvényszerű joga vagyon tudni: hogy ki? és mivel vádolja? mindamellott vellem semmi feladás nem közöltetvén mind azon tanukat, kik ellenem vallottak, egyszersmind fel adóknak, vádlóknak tekintem, annál fogva az ellenem tett vallomások meg cáfolására és magam igazulására: hogy én az abrudbányai gyűlésbe, valamint Topánfalván, és egyebütt is, hol meg fordultam, illő mérséklettel, és a törvények határain belől magam tartóztatva a leg illendőbben viseltem magamat, főbíró Nagy Károly úrnak Z betű alatt másolatba ide mellékelt hivatalos bizonyittásán kívül törvényesen meg-kívánom: hogy éppen azok közzül, kik ezen gyűlésekben személyesen részt vettek, hallgatassanak ki, és nem városi, ellenem gyűlölettel viseltető polgárok, kik hallomásokból indultak ki és ha ne talán valaki valami vádal terhelne, arra nézve vellem szembesíttessék, mi lehető sietséggel meg történvén, azon tiszta meg győződésemnél fogva: hogy felségsértési, hon árulási, vagy lázadási bűn ellenem bé nem fog bizonyítatni, enyi méltatlan szenvedésem után mit különösön letartóztatásom első napjaiban ama bel szerkezetire nézve a régi barbar kor

szelleme szerint készült börtönökhöz hasonló sötét ablaktalan és minden légtől kifosztott boltban egészségem nem kis romlásával türtem, egész tisztelettel kérem a tisztelt nyomozó bizottmányt, miszerént ha másként nem, törvényes kezeség alatt szabadságomat vissza adni kegyeskegyék, kész lévén bármikor is a köz igazgatás parancsára elé állani.

Abrudbányán Julius 11^{kén} 1848^{ban}

Hogy nem vagyok csend háborító, hanem annak fenn tartója, tetleg bé bizonyítottam: midőn május 29^{én} Fő bíró Nagy Károly és ^{rendőr} igazgató urak által föl szolítva a nemzeti őrsereg által meg veretett némely oláhokért a fel zúdult népet le csendesítettem, mi a Méltóságos Bizottmány előtt éppen a Fő Bíró úr elő adása után esmeretes.

Dragavilmai Balint Simon
verespataki görög-catolikus lelkész

*

Abrud, 12 iulie 1848

La punctele inculpatoare ce mi-au fost aduse la cunoștință, ca unuia dintre inculpați, în data de 1 iulie 1848, în urma investigației efectuată la Abrud de către comisia gubernială, apărarea mea o fac cu mult respect, în cele ce urmează:

La punctul a. Ioan Butianu, după întoarcerea lui de la Cluj, mi-a adus la cunoștință o petiție alcătuită din mai multe puncte din care vă anexez sub litera A un exemplar, cu următoarea completare: atât Măria Sa episcopul nostru Ioan Lemeni și canonicul Cipariu, cât și mai mulți domni maghiari respectabili din Cluj au considerat-o corectă și în concordanță cu cerințele vremii, somându-mă, totodată, ca: întrucât Guberniul, în ordinul său emis nobilului consiliu local, a permis ținerea unei adunări la care să ne sfătuim și să ne așezăm sub formă de petiție, eu să contribui (să fac în așa fel?) ca la această adunare să ia parte și comunitatea din Roșia Montană ca parte componentă a acestui oraș minier; eu, în calitate de preot, fiind convins de justețea acestei petiții și a permisului acordat prin ordinul gubernial, ordin, ale cărui copii au fost publicate de respectabilul jude suprem Nagy Károly la cererea lui Ioan Buteanu, am fost de acord [cu ținerea adunării] cu atât mai mult cu cât am sperat, că ea va oferi prilejul pentru zădărnicierea știrilor false ajunse aici din vecina țară ungară și răspândite pentru a face cunoscute poporului neștiutor acele idei ale epocii care, în Ungaria, sunt deja în vigoare și în patria noastră, Ardealul, au provocat mișcări aprinse. Ca urmare, mulți ne-au sfătuit asupra locului ținerii adunării. Unii au dorit ca acesta să fie la Abrud, alții la Câmpeni; întrucât [pe de o parte] eu m-am opus să fie altundeva decât la Abrud [pe de altă parte] din privința evitării suspectării răufăcătorilor, în prezența dregătoriei din localitate am căzut cu toții de acord; eu însumi am fost desemnat de către respectabilul cetățean Gherasim Muncaciu să-l rog pe d-l prim-jude Nagy Károly să participe la adunare; mi-am îndeplinit misiunea, aducând acel răspuns al d-lui prim-jude că va satisface [această] dorință a comunității; în

data adunării s-a strâns un număr destul de mare de oameni, d-l prim jude, precum a promis, a și venit împreună cu d-l deputat Fūzi Samu – și întreaga noastră consfătuire a decurs în prezența lor; în prealabil, Ioan Buteanu a ținut un discurs potrivit spiritului vremii în care a explicat direcția mișcărilor externe devenite deja cunoscute, subliniind că, în aceste vremuri importante, se cade ca toți din această țară să se poarte cu fidelitate și supunere față de domnitorul iubit, față de patrie și față de autoritățile directe și a arătat scopul produs al acestei adunări. După aceea s-a dat citire punct cu punct petiției și, cu unele mici modificări, ea s-a și aprobat în întregime; dorința adunării a mai fost ca despre conținutul petiției să fie înștiințată și comuna din domeniul superior și să fie convocată pentru semnarea ei, cu această procedare am fost însărcinați eu și Ioan Buteanu; eu, deși în adunare am sprijinit acea părere ca cei care doresc să se semneze să vină aici la Abrud, totuși am înțeles dorința exprimată de respectabilul domn prim-jude ca, cei care nu aparțin de autoritatea orașului, să nu năvălească aici; atunci eu m-am angajat cu scopul de a instrui poporul în spiritul cel mai curat al acestei petiții, de a-l încuraja față de bunul obștesc cu speranță într-un viitor mai fericit, de a-l avertiza la supunere – nici n-am bănuir că dușmanii mei de moarte, folosindu-se de pașii mei nevinovați, se pregătesc să mă arunce în pericol. E adevărat că, în data de 6 aprilie al anului în curs, m-am dus cu Ioan Buteanu la Câmpești unde la fel s-a citit petiția și s-a semnat de către mai mulți, dar acea parte a acuzației, în care eu sunt învinuit că împreună cu Ioan Buteanu am fost în mai multe localități, este cu totul nefondată, întrucât Buteanu, în ziua următoare, s-a și întors de la Câmpești; eu am vrut să procedez la fel, dar am considerat a fi mai oportun a asculta acea dorință a celor din Câmpești ca să fac această petiție cunoscută în mai multe localități; am îndeplinit [această dorință] cu atât mai mult, cu cât mi-a fost frică ca nu cumva concepția greșită și explicația unor colegi preoți de-ai mei mai neștiutori – îmi este și rușine să recunosc – să-i ducă în eroare pe acei oameni și mai neștiutori din munți, m-am gândit, totodată, că ceea ce a fost permis din partea direcțiunii la Abrud nu poate fi considerat un păcat nici la Câmpești sau în alte localități; trebuie să mai menționez că d-l prim jude participant la adunare a fost somat să înainteze Excelenței Sale d-l guvernator un raport oficial întocmit despre desfășurarea adunării și măsurile luate acolo; deci, dacă dânsul a considerat că apariția noastră la Câmpești și măsurile luate în jurul petiției mult menționate sunt ilegale, ar fi fost de datoria lui a ne atrage atenția, și ar fi trebuit nu să propună, ci mai degrabă să se opună – în acest caz și eu aș fi considerat de datoria mea a mă supune poruncii lui oficiale.

La punctul b. La Câmpești, după cearta ce a avut loc între Ioan Buteanu și controlorul domenal, chelarul d-l Moga Dumitru – ceartă izvorâtă din protestul amenințător al sus-numitului domn împotriva procedurii lui Ioan Buteanu, susținând că fiind dregător de zece ani are dreptul față de alții la întâietate în a se adresa poporului; eu, ca să împiedic toate certurile ulterioare provocatoare de scandaluri, la dorința poporului adunat, am ținut un scurt

discurs, în care am arătat că în țara noastră constituțională nimeni nu este exclus de la dreptul de a petiționa, ca urmare, nimeni nu este îndreptățit să împiedice [pe cineva în exercitarea acestui drept], am dat citire petiției, am explicat-o cum trebuie, totodată am somat întreaga comunitate că până ce nu se va rezolva soarta poporului contribuabil aservit să îndeplinească cu punctualitate serviciile urbariale, să plătească taxele și celelalte datorii și să se supună precum domnilor așa și dregătorilor comitatense; poporul adunat a și promis, ba mai mult, au făcut o făgăduință solemnă că, pe cei neascultători, chiar ei îi vor da pe mâna dregătorilor; în ceea ce privește acea acuzație că eu ar fi ținut discurs atâțător și jignitor la adresa națiunii maghiare este total neadevărată, din mărturii reiese clar că ea [acuzația] a izvorât din pornire dușmănoasă și ură față de mine. Precum constat pasajele atâțătoare și jignitoare nici nu sunt pomenite, ori în sensul legilor noastre în vigoare asemenea măturie nehotărâtă nu prea merită atenție; din contră, despre națiunea maghiară am vorbit întotdeauna cu respect, ceea ce reiese din petiția, în care am sprijinit împreună unirea Ardealului cu Ungaria și înălțarea limbii maghiare la nivel diplomatic; astfel deci, despre națiunea cu care am dorit să mă asociez sperând că prin înfăptuirea unui stat puternic, comun, se va asigura și propria noastră națiune, nu puteam vorbi atâțător și jignitor în același timp și loc în fața adunării; în rest este foarte ciudat că, dintre cele câteva sute de persoane prezente doar 7 martori se declară împotriva mea și ei pe semne sunt asemenea martori orășenești care poate nici n-au participat la acea adunare.

La punctul c. Că la Câmpeni și în fața adunării aș fi vorbit despre baterea cu bețe a unui episcop român și despre cărarea pe spate a unui superintendent protestant de către patru protopopi români – după lungă gândire – pot să afirm din clară convingere că este o acuzație falsă, ceea ce reiese clar și din faptul că mai sus, sub punctul b). 7 martori mărturisesc că eu la adunarea de la Câmpeni am vorbit agitator, totuși la acuzația adusă sub acest punct [adică c], doar 5 martori se declară împotriva mea, deci restul de 2 martori precum și mai mulți prezenți nu au auzit nimic doar evident acei 5 martori, dominați de mânie dușmănoasă, cărora nu le-a fost groază să mă aducă aici cu acuzarea adusă sub punctul b).

La punctul d. când am citit acel punct din petiție, în care se vorbește de mine, un locuitor pe nume Plich – Jurja Gheorghită din Certiș a exclamat că el s-a luptat 32 de ani [a fost în proces?] ca să fie din nou unit; văzând această eroare m-am simțit obligat să explic, mai pe larg și mai pe înțelesul poporului că aici [în acest punct] nu este vorba de o uniune religioasă, ci legarea Ardealului de Ungaria; am prezentat toate acele consecințe ce rezultă din această uniune, iar printre altele am pomenit că se va anula acea deosebire dintre preoți că unii au un salariu de 200, alții de 300 și de o mie de forinți, numai preoții ortodocși nu primesc nici un ban; și de-acum încolo fiecare [preot], indiferent de nație și religie, va primi salariu pe baza meritelor sale; prin aceasta n-am avut nici cea mai mică intenție de atâțare precum unii

dușmani ai mei vor să interpreteze – mai mult, în vederea motivării problemei uniunii, am considerat necesar a pune problema astfel, ca nu cumva poporul credul să se înfunde și mai mult în eroare [rătăcirea] lui; este de menționat aici interpretarea greșită evidentă a acuzatorilor mei, care vor să mă înfunde, căci această diferențiere de salar i se atribuie nu națiunii maghiare, ai cărei preoți protestanți au fost la fel excluși [de la salar] ca și cei ortodocși, ci fondatorilor și menținătorilor regimului trecut căzut; astfel, dacă dușmanii consideră agitatoare dezbateră mea, ea [dezbateră] o privește nu pe națiunea maghiară, ci pe prietenii regimului trecut, asupra cărora justiția și-a pronunțat deja, cu mult înainte, sentința nimicitoare.

La punctul e. Recunosc că, după întoarcerea mea de la adunarea de la Blaj, i-am pus pe acei indivizi din comitatul meu care n-au fost prezenți la adunare să depună jurământul prezentat aici în copie sub litera B, conform căruia am jurat fidelitate neclintită față de Majestatea Sa și casa domnitoare și devotament strict față de națiunea noastră, fiind convins pe deplin ca cetățean că prin această faptă a mea nu jignesc îndatoririle mele nici față de statul comun, nici față de persoana Majestății Sale domnitorul nostru precum și nici față de drepturile altor națiuni ardelen; altfel nu numai eu aș putea fi tras la răspundere, ci și cei doi episcopi ca și conducători ai adunării împreună cu cei aproximativ 40.000 de cetățeni români; în rest, acea mărturie [declarație] a martorilor că eu, tot cu acea ocazie, am dezaprobat și am declarat ca fără valoare jurământul rostit cu ocazia apelului lansat către gărzile cetățenești este o calomnie obraznică, căci cetățenii români din Roșia Montană, auzindu-i și strigând pe concetățenii lor maghiari că îi vor spânzura pe episcopii noștri, că toți împreună cu preoții lor sunt niște hoți s-au întristat, s-au eschivat să se înroleze în gărzile cetățenești, astfel n-au depus nici jurământ, deci nu era nimic de dezaprobat.

La punctul f. Nu-mi amintesc de fel ca eu să fi îndemnat pe cineva la nesupunere față de directorul de poliție și, întrucât în acest punct de acuzație sunt pomeniți în general enoriașii mei, doresc ca martorii să desemneze nominal pe câțiva dintre cei îndemnați de mine la nesupunere, desemnând clar data și locul; iar pe urmă, cei desemnați precum și martorii să fie confrunțați cu mine.

La punctul g. În data de 14 mai, dacă bine-mi amintesc, amintitul director de poliție domnul Vinkler János junior, tatăl acestuia Vinkler János senior, precum chirurgul Végh János în piața din Roșia Montană au ridicat o tribună [strapontivă] improvizată de scândură de unde, în fața tuturor cetățenilor adunați acolo sub amenințarea cu pedeapsă de 8 forinți renani, d-l preot Toth István a citit și a tradus o tipăritură care conținea mituirea unora de către sașii sibieni agitatori împotriva uniunii; după care, onorabilul domn director de poliție și cu pomeniți nominal mai sus, împreună cu și de către mai mulți concetățeni maghiari ai noștri, tot de pe acea tribună, au rostit către enoriașii mei români următoarele cuvinte de ocară: „Episcopii voștri, nu peste mult timp, vor atârna pe spânzurătoare” – după aceea au fost chemați la depunerea jurământului sub drapelul național, dar enoriașii mei, fiind deja înstrăinați de

idee, considerând tratarea lor precedentă ca fiind nu prea blândă, s-au eschivat, fapt pentru care acolo, în prezența întregii adunări, au fost etichetați de către directorul de poliție ca fiind tâlhari și șireți [strengari?], iar la Roșia Montană au fost amenințați cu izgonirea; această întâmplare i-a determinat pe enoriașii mei să mi se plângă [întrucât eu, la această adunare n-am participat] cu ochi înlăcrimați împotriva inechității directorului de poliție! Menționând, totodată, că ei nu vor să mai recunoască un asemenea dregător care, în loc de menținerea ordinii, răstoarnă liniștea publică și buna ordine; eu ca preot chemat fiind de enoriașii mei la liniștirea spiritelor agitate am propus: să raportăm întreaga întâmplare la respectabilul consiliu și să cerem o nouă alegere polițienească, în urma căreia, obținând, în prealabil, permisiunea consiliului pentru prezentare, eu, cu mai mulți enoriași ai mei, ne-am înfățișat, apoi am prezentat cu multă stimă și în acel stil care se așteaptă de la reclamanți și petiționari împovărarea și doleanța enoriașilor mei, dar onorabilul consiliu m-a avertizat să înaintăm în scris plângerea. Ceea ce am și efectuat, precum reiese din copia anexată aici sub litera X, fără însă de a fi primit vreun răspuns din partea consiliului; totuși, enoriașii mei au dat dovadă de răbdare și supunere exemplară, nu au manifestat niciodată semnele izbucnirii sau ale furiei – unii încearcă să calomnieze martorii, pe enoriașii mei, precum afirmă /agitați de mine; în rest, în ceea ce privește intervenția mea: am fost și sunt și în prezent cu acea convingere că, în cazuri similare, toată lumea are dreptul de a se plânge și de a petiționa împotriva dregătorilor, în special împotriva unui director de poliție care, în vremurile actuale revoluționare, ar avea sarcina principală de a menține buna ordine, liniștea, siguranța publică și frăția între cetățenii de diferite limbi [etni], ba mai mult, am mai fost cu convingerea că îmi fac datoria atunci când, pentru liniștirea enoriașilor mei, urmez o asemenea cale legală – fapt pe care dușmanii mei să străduiesc să-l concluzioneze ca atentat agitator; este uimitor că, atunci când preotul romano-catolic d-l Toth István, nu cu mult înaintea acestui eveniment, în piața din Roșia Montană a ținut un discurs public prin care i-a agitat pe toți cetățenii: adică să se separe întrutotul de Abrud, să înființeze consilii și cambie de aur separat. *Ca urmare a acestei agitații, aproximativ 800 de cetățeni din Roșia Montană, la adunarea de la Abrud urgentată în acest scop, au cerut alegeri, iar procesul verbal întocmit la adunare va dovedi mai amănunțit acest lucru; dușmanilor mei nici nu le-a trecut prin minte a trage concluzii asemănătoare din această acțiune a d-lui preot – prin care el și-a propus o restaurație generală și înființarea unei noi jurisdicții. Sunt convins că nobilul consiliu n-a raportat Guberniului acest caz, [cu atât mai mult a raportat însă] că eu, împreună cu enoriașii mei ne-am plâns că, pentru această faptă a mea, niciun judecător cu gândire chibzuită nu mă va considera agitator, mai mult, cunoscute fiind de toți recente evenimente adică faptul că toate comunitățile din Aiud, Deva și din multe alte orașe, în adunările lor precedente, conform măsurilor legislației, au schimbat mercenarii fideli ai regimului învechit cu bărbați inteligenți care sunt în stare să aprecieze*

cerințele vremii; el nu mă va condamna nici pe mine, nici pe enoriașii mei că am descoperit [dezvăluit] abuzurile unui director de poliție al nostru care înțelege prea puțin profesia de dregător.

La punctul h. Deși această acuzație nu aparține aici, totuși ca una care conține o ofensă personală ce are legătură cu trista stare a mea actuală, am considerat necesară tratarea ei încă în anul 1840 iar respectabilul domn prim-jude Nagy Károly a împrumutat, pe credit, din caseria ecleziei noastre 53 de bucăți de aur imperial; bătuți pe un termen de trei luni, precum dovedește copia angajamentului său de sub litera Y; a trecut termenul stabilit, au trecut chiar și ani, iar respectabilul domn prim-jude nu vrea să plătească nici măcar dobânda, eu, ca mijlocitorul acestui împrumut, urgentat fiind pe de-o parte de autoritățile ecleziei noastre, pe de altă parte renovarea acoperișului învechit al bisericii noastre necesitând cheltuieli, am fost nevoit să-i fixeze un termen, dar până-n ziua de azi fără orice rezultat; căci durere! la Abrud, împotriva unor asemenea datornici, nu se găsesc nici avocați, iar de-acum încolo respectabilul domn prim-jude a început să manifeste ură împotriva mea; ca rezultat: în 1844 a murit cumnatul meu Alexandru Czura, lăsând în urmă un copil orfan, iar eu, în calitate de rudă, dar și în cea de preot am considerat de datoria mea de a-l înștiința pe președintele scaunului orfanal, d-l Dioszegi Sámuel în vederea conșcrierii bunurilor mobiliare moștenite de orfan după tată; acesta [d-l Dioszegi] i-a desemnat pentru ac demers pe domnii Nagy Károly și Incze Sándor care, după conșcriere, au vândut prin licitație, cu păgubirea considerabilă a acestui sărman orfan, toate bunurile lui; întrucât respectabilul domn Nagy Károly, în calitate de licitant, a fost și regius și cumpărător în aceeași persoană; după aceasta, pentru orfan, a fost desemnat un tutore, căruia însă nu i s-a dat niciun ban din suma de câteva sute de forinți intrată din vânzarea bunurilor, căci, conform declarației d-lui Incze Sándor, colegul de regius al respectabilului prim-jude, acesta din urmă și-a atribuit toată suma, iar procesul verbal, nici până azi, nu a fost înaintat; m-am plâns de nenumărate ori scaunului orfanal, dar fără niciun rezultat; din această procedură păcătoasă, strigătoare până la ceruri, mai rezultă ca tristă consecință pentru orfan următoarele: din cauza datoriei pasive de 60 de monezi aur rămasă în urma tatălui, tutorele a fost dat în urmărire, au fost executate procedurile, cheltuielile au fost calculate la o sumă atât de mare, încât sărmanului orfan i s-a luat casa și ștampul valorând 100 de monezi aur, deși această sumă putea fi achitată din suma intrată din vânzarea bunurilor mobiliare, astfel, sărmanul orfan, adus la sapă de lemn, este întreținut de mine din milă de un an și jumătate de când este despuiat de avere și, ceea ce este mai trist, de toate bunurile rezultate din educație; deci tocmai această procedură nedreaptă al d-lui prim-jude m-a determinat ca, în calitate de rudă a orfanului, în marea mea exasperare, să mă exprim nu prea favorabil despre caracterul lui [al prim-judelui]. În continuare, d-lui consilier Kontz Lajos care, în Duminica Floriilor la casino, în prezența mai multora, m-a declarat instigator și vrednic de spânzurat, i-am răspuns doar atâta că unui domn din

consiliu nu i se cade a lovi în cap pe oameni în mijlocul pieții în plină zi. Așa a procedat în 29 mai cu minerul Danci Candiu din Bucium, care caz sper că va ajunge și la stimata comisie de investigare. Finalmente, despre directorul de poliție, d-l Dioszegi Sámuel, am pomenit doar atâta că nu a fost potrivit a-l pune în data de 29 mai pe proprietarul de mine Gyenka Iuonuț la bătaie dură cu bețe, după ce acesta și așa a fost bătut de către garda națională cu patul puștii, mai ales că era și în stare de ebrietate, întrucât asemenea pedeapsă nu aduce niciun fel de îmbunătățire; cu alte persoane din oficialitate nu-mi amintesc să fi avut cândva ceva problemă; iar dacă, totuși, cineva vrea să mă îngreuneze, doresc înfățișare asemănătoare; am considerat necesar a mărturisi sincer toate acestea, întrucât acești trei stimați domni sunt acei membri ai consiliului care exercită cea mai mare influență nu numai asupra celorlalți din consiliu, dar și asupra cetățenilor și cu veștile inventate perfid, izvorâte din relațiile noastre sus menționate și din ura purtată față de mine și răspândite peste tot de către d-l avocat Füzi Mihály, cumnatul sus-amintitului domn prim-jude, adică faptul că eu instig poporul, am iritat atât de mult împotriva mea întreaga comunitate, fapt pentru care câți orașeni maghiari există atâția dușmani văd împotriva mea care, pentru a se bucura de pierirea mea, sunt gata să mă împovăreze cu tot feluri de acuzații false. Ei speră să aibă succes, căci în actualele vremuri revoluționare, toți sunt dispuși să caute, în cele mai nevinovate gesturi, răutate ascunsă; aceștia sunt acei domni care au convins întregul consiliu că, pe baza unor știri nefondate – fără orice cercetare și convingere – să înainteze Guvernului rapoarte despre diferitele pregătiri de răscoale plănuite, [înștiințări] care însă nu pot fi dovedite nici cu cele mai severe și riguroase investigații, căci poporul de aici s-a purtat și se poartă și în prezent liniștit și supus.

La punctul i. Și această acuzație este calomnie, căci, precum am amintit mai sus, sub punctul g, cetățenii români nici nu s-au înrolat în garda națională de la Roșia Montană, cauza fiind pricinuită nu numai de ura manifestată de facto de concetățenii noștri maghiari, dar și de tentativele comise de cei din garda națională împotriva liniștii publice pe care tocmai ar fi trebuit s-o apere: printre altele, în stare de ebrietate, au năvălit asupra casei proprietarului de mină Gheorghe Gritta, i-au lovit ușa cu paturile puștilor, s-au comportat neucuviincios cu cârciumărița lui și i-au strivit grădina cu zarzavaturi; au bătut cumplit un miner țigan; iar acum, recent, l-au torturat – conform certificatului de sub litera C – pe Nicolae Hitoan; cu asemenea oameni a te înrola în garda națională, – ca azi mâine pentru culpa omuciderii ce s-ar putea întâmpla foarte ușor, iar cei nevinovați să fie trași la răspundere – nu este oportun, eu, cel puțin, nu sfătuiesc pe nimeni până când nu se va reglementa în sensul articolului 22.

La punctul k. Cu ținerea confătuirilor secrete mă pot acuza doar martorii cu sufletele mituite, iar acest lucru nu-mi stă în fire mie, căci obișnuiesc să fac totul cu cea mai mare publicitate, de aceea doresc ca cei care au făcut depoziție împotriva mea să arate hotărât când? unde? și cu cine? Și, totodată,

să mă și înfățișeze cu aceia cu care – precum susțin dușmanii mei – am ținut adunări secrete; căci, în acest caz, nu numai eu pot fi tras la răspundere, dar și complicitii mei; trebuie să subliniez aici că, de o vreme încoace, dacă noi sărmanii români ne adunăm câte 3–4 pentru a purta o discuție amicală, pentru a petrece nevinovat puțin timp sau chiar pentru a discuta despre relațiile noastre strânse de minerit, deja la Roșia Montană, chirurgul Végh János, iar la Abrud Fűzi Mihály răspândesc vestea, din casă-n casă, că românii iară se sfătuiesc în secret; printre cetățenii pașnici sădesc sămburele de ură și al fricii, mai mult, pe unii, care au fost în stare să dea crezare acestor zarvagii au vrut să-i determine la fugă; asemenea oameni, după părerea mea, ar trebui constrânși la dovedirea autentică a afirmațiilor lor, ceea ce n-ar putea să facă fiind vorba de născociri false – dar, în vederea liniștei cetățenilor, ar trebui găsită o modalitate pentru împiedicarea procedurilor de acest gen.

La punctul I. Nu-mi amintesc deloc să fi făcut asemenea comparație între fasole și carne; deși, în ziua de luni, după Duminica Floriilor, am auzit că d-l consilier Kontz Lajos, la casino, m-a acuzat de acest lucru; fapt pentru care l-am și somat să mi-l prezinte pe omul său care a spus aceasta despre mine; atunci, respectabilul domn a făcut referire la Ianki Gyura Ioan; l-am întrebat și pe acesta, dar el s-a scuzat, spunând că nu știe nimic; este cert că toată acuzația a fost născocită de d-l Kontz Lajos și de la el au luat-o și cei care au depus mărturie împotriva mea; de aceea doresc ca martorii să fie înfățișați cu mine și să-mi spună clar unde? cine? și cu ce ocazie am spus asemenea lucru? cu atât mai mult, încât susține că eu, sub fasole, i-aș fi înțeles pe români, iar sub carne pe unguri; această afirmație este însă o asemenea interpretare a inculpațiilor din care toată lumea poate vedea cum a reușit intriga să-i agite pe cetățenii maghiari împotriva mea, căci nu numai românul mănâncă fasole, o mănâncă și ungurul și cei de altă nație, la fel cum nu numai ungurul mănâncă carne, dar și românul sărac; astfel, chiar dacă acest slogan obișnuit al unor români a și fost rostit de cineva, ar fi o greșeală foarte mare a trage din el concluzia că, sub fasole, dorea să-i înțeleagă pe români, iar sub carne tocmai și numai pe unguri.

La punctul II. Nu-mi amintesc ca, după întoarcerea mea de la Blaj, cineva să-mi fi spus că s-a răspândit vestea că aș fi arestat; la așa ceva nici măcar nu m-am gândit, convins fiind că, datorită calității mele de preot pe de o parte, iar pe de altă parte din afecțiune față de națiunea mea, întotdeauna, mi-am ghidat pașii publici în cadrul legilor, pe baza principiilor libertății, egalității și a fraternității, așa precum se cade unui cetățean liber, deci o asemenea pedeapsă aspră nu mi se poate aplica într-o țară constituțională. Astfel n-am avut niciun motiv de-a vorbi despre răscoală; cer, deci, înfățișare și cu acești martori și, totodată, și o lămurire amplă: când? unde? și în prezența cui am vorbit? ciudat este că toate acestea le știu doar cei doi martori, mai ales cel sub numărul trei care este prezent la toate punctele, de parcă am fi fost tot timpul împreună, deși greu îmi vine a crede că eu, cu dușmanul meu de moarte, aș fi fost vreodată într-o relație atât de intimă.

La punctul o. După căderea pe câmpul de luptă a domnitorului Gelu, locuitorii români ai Daciei de-atunci au dat mâna, fără orice constrângere, cu ungurii veniți, alegându-l pe Tuhutum ca principe – împreună s-au bucurat, secole de-a rândul, de roadele dulci ale libertății, egalității și fraternității; împreună au luptat împotriva dușmanilor patriei comune; această perioadă am considerat-o epocă de aur, a cărei reînviere nu numai eu am dorit-o și o doresc, dar cu siguranță și toți cetățenii de treabă care își iubesc patria; în rest, un amărât preot cum sunt, care are o prea mică influență în legislație, nu cred că m-aș fi angajat – precum afirmă martorul în depoziția lui – la mijlocirea unei asemenea bunăstări publice, pe care o puteau aștepta doar de la întreaga legislație.

La punctul p. Referitor la acuzația adusă sub acest punct declar, ferm, că martorul a mințit; mărturia lui o pot dezminți lesne cu acest fapt al meu cu care sunt inculpat sub punctul *e* și conform căruia nu numai că eu am jurat fidelitate neclintită față de Majestatea Sa Ferdinand al V-lea și față de întreaga Casă Domnitoare, dar, la dorința lor, i-am pus pe enoriașii mei să depună acest jurământ.

La punctul q. Nici această acuza n-o recunosc, de aceea cer, cu respect, ca martorul să le denumească pe acele persoane pe care, cum susține în mărturie, le-am atacat și ele să fie confruntate cu mine.

La punctul r. Și referitor la acest punct doresc ca martorul să indice persoana pe care am speriat-o – precum afirmă martorul – spunându-i că o să-i pară rău pentru solidarizarea cu ungurii; și această persoană să fie înfățișată cu mine, sunt sigur că îl va considera mincinos pe martor; deoarece eu nu port nici cea mai mică ură față de unguri, din contră, crescând printre ei, stabilind legături de sânge cu ei, mișcându-mă cu aceași ușurință și experiență pe tărâmul ambelor limbi, n-am niciun motiv să-i urăsc pe unguri.

La punctul s. Precum la punctul *g* de mai sus, la fel și aici, consider necesar a aminti că cetățenii români, din motivele clar dovedite, nu s-au înrolat în garda națională, prin urmare nici n-au putut ieși din rândurile ei, astfel acea acuzație că eu m-aș fi plimbat beat cu românii ieșiți din garda națională piere de la sine; și de aici reiese clar că martorul nr. 3, survenit atât de des, este o persoană nedemnă de crezare, nu-mi stă în fire să fiu beat, nici să tâlhăresc, în general, o națiune; deși s-ar putea ca unele persoane să merite această titulatură, poate chiar au și auzit-o, dar un singur locuitor al Abrudului sau al Roșiei Montane nu poate să reprezinte întreaga națiune maghiară; astfel, ceea ce merită el nu-i poate atribui întregii națiuni.

La punctul t. Dacă martorul consideră că este vorba de corespondență purtată în legătură cu mișcări politice, în acest caz, doresc să-i nominalizeze pe toți acei neastâmpărați – cum afirmă el – din Câmpeni; să arate cu cine? când? și despre ce? am purtat corespondență. Aceștia să fie somați la prezentarea scrisorilor și să fie înfățișați atât cu martorul, cât și cu mine, pentru că se cade să se aducă la lumină străduințele zădărnice al unui calomniator fals îndreptate spre nimicirea mea.

În sfârșit la punctele U și W doar atât: după cunoștințele mele, regalitatea maghiară încă nu a devenit vacantă, astfel, orice candidatură este de prisos; despre ministrul maghiar Kossuth Lajos, ca despre un asemenea patriot care s-a luptat pe tărâmul politic pentru drepturile poporului cu periclitarea vieții sale și a fost primul care i-a adunat pe toți cetățenii acestei patrii, fără deosebire de nație și religie sub drapelurile libertății, egalității și fraternității în vederea constituirii unui stat puternic, capabil să înfrunte pericolele vremii, mi-am amintit și îmi voi aminti întotdeauna cu respect și nici prin gând nu mi-a trecut să-l acuz de râvnă la tron – deci nu recunosc această culpă gravă a martorului numărul 3; în ceea ce privește uniunea, mișcările ilirilor și ale slavilor trebuie să remarc că tot martorul 3 mă acuză fals, întrucât eu am dovedit tocmai contrariul atunci când, la adunările de la Abrud și Câmpeni, m-am declarat din convingere pentru uniune; mișcările amintite și decizia nu au fost aprobate niciodată de niciun român cumsecade; cu atât mai mult de mine, care nu sunt prietenul sârbismului și al panslavismului, mai mult, chiar dacă n-aș avea copiii de crescut aș intra bucuros în luptă pentru țara mea, deoarece înțeleg mai bine decât martorul numărul 3 sensul cuvintelor: libertate, egalitate și fraternitate. După toate acestea, aș fi dorit ca în punctele inculpatoare aduse la cunoștința mea să fie prezentați nominal și martorii, pentru ca inculpatul să-și poată face scuza cu deamănuntul. Trebuie să știe cine? și cu ce? îl acuză; mie nu mi s-a adus la cunoștință nicio predare, astfel, eu pe toți acei martori care au depus mărturie împotriva mea îi consider acuzatori; de aceea, pentru dezmințirea acuzațiilor ce mi s-au adus și pentru justificarea mea anexez, aici în copie, sub litera Z, declarația oficială dată de prim-judele Nagy Károly care dovedește că, la adunarea de la Abrud, cât și la cea de la Câmpeni și, de fapt, peste tot unde am trecut m-am comportat cu cumpătarea cuvenită și în limitele legilor. De aceea cer totodată legal să fie audiați tocmai aceia care au luat parte personal la aceste adunări și nu orășenii care pornesc de la lucruri auzite; și, dacă cumva cineva m-ar acuza de vreo culpă, să fie confruntat cu mine; dacă acestea se vor efectua cât mai curând, am convingerea clară că nu se va putea dovedi împotriva mea nici păcatul de les-majestate, nici al trădării de țară și nici cel al instigației; și, după ce am îndurat atâtea chinuri nevrednice, mai ales în primele zile ale arestării mele, când am fost ținut în detrimentul sănătății mele într-o încăpere întunecată, fără geam și aer, asemănătoare temnițelor construite în spiritul vechi, barbar, rog cu toată stima mea, comisia de investigație că, dacă altfel nu-i posibil, să mă elibereze pe cheazășie, fiind gata să mă prezint întotdeauna la ordinul jurisdicției.

Abrud, 11 iulie 1848.

Că nu sunt un tulburător al liniștii, din contră sunt menținătorul ei, am dovedit-o de facto atunci când, în 29 mai, la somația d-lor prim jude Nagy Károly și directorul de poliție am liniștit poporul revoltat din cauza baterii unor români de

către garda națională – fapt ce este cunoscut de onorata comisie tocmai din relarea d-lui prim jude.

Simion Balint
de Dragavilma¹³²

preot greco-catolic din Rosia Montană

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848

127.

Abrud-Sat 11 iulie 1848¹³³

Nagyméltóságú Gróf Királyi kormányzó!
Kegyelmes Uram!

A két havasi járás 21 faluival nagyobára már találkoztam ma, teljes reménnyel vagyok, hogy számos nép fog az aratás végre hajtására lecsödülni, ha csak a mingyárt érintendő tárgy ezen anyira jól indult válatatot meg nem zavarja. A kormányzékeni biztosság elég megnyugtató sikerrel folytatott munkálalatát szinte végzé bé, azomba ma egy szinte aggasztó körülmény adta magát elé – ugyan is a faluk a büntetésül rájuk rótt szumonák (sic!) megfizetését kereken megtagadták, azt mondván, hogy neveztessek meg a faladó, közöltessék vellők a vád, s csak a fizessen, a ki hibásnak fog találtatni. Ennek igen egyszerű és könnyű az orvósága, tudniillik az illetőkhöz a katonai beszállásolás; de a székelység hónap megyen Topánfalváról, Siwkovits pedig szinte nem elég ara, hogy jelenléte a napi bérek sulyassága miatt elég nyomasztó légyen, ha pedig ezen vakmerőségek körül az úrbéreszek győzedelmeskednek, akkor el lehet mondani, hogy az egész kinyomozás minden hatását egyezve elvesztette; helyesnek találnám tehát, hogy Siwkovits – nem hazai katonával – vagy leg feljebb ezek közül csak az 1^{ső} székelységgel rakadtassék meg az első falu, gondolom pár napok alatt észre tévének a többiek is mind. Végül azt is helyesnek találnám, hogy ezen egy pár órát is alig halasztható alkalommal küldessék Topánfalvára egy magasabb állású, de teljessen a polgári hatalomnak alárendelt katona tiszt is. Mely jelentésem után alázatos tisztelettel maradtam

Excellentiádnak
alázatos szolgálja

Abrudfalva 11^{ik} Juli 1848

If. Kemény István
főispán

U.i. A belügyminister ő Méltóságától vett utasítás következtésül ezen alázatos feljelentésem szóról szóra a Királyi biztos báró Vaji ő Excellentiájának is megküldöttem azon megjegyzéssel, hogy e tárgyba a főkormányzékeni kinyomozó bizotmány megtette a hely színéről a királyi kormányzékhoz a maga tudósítását

¹³² Dragavilma este Vilma Mică [Maramureș]

¹³³ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Abrud, 11 iulie 1848

Prea Mărite Domnule Conte Guvernator,
Prea milostivul meu Domn!

Luând deja contact, în mare, cu cele 21 de sate ale celor 2 plase de munte, azi sunt plin de speranță că multă lume se va aduna pentru ducerea la bun sfârșit a culesului recoltei, aceasta dacă nu cumva o chestiune stringentă nu va tulbura această inițiativă atât de bine demarată. Comisia gubernială aproape și-a încheiat activitatea cu un succes destul de liniștitor, însă azi s-a impus o împrejurare aproape îngrijorătoare – satele au refuzat, categoric, să plătească suma de amendă care li s-a impus, afirmând ca sa fie numit denunțatorul, să i se spună acuzația și doar acela să plătească care va fi găsit vinovat. Pentru aceasta, leacul este ușor și simplu, adică încartiruirea de soldați la respectivii; mâine însă secuii din Câmpeni vor pleca, iar regimentul Siwkovits nu ar fi de ajuns ca, prin prezența sa, fie destul de apăsătoare din cauza întreținerii zilnice. Dacă însă în jurul acestei cutezanțe urbarialii ar triumfa, atunci s-ar putea spune că s-a pierdut, dintr-o dată, întreaga esență a investigației. Consider oportun deci ca din regimentul Siwkovits – cu soldați străini – cel mult cu soldați din efectivul de secui să se împovăreze primul sat; astfel gândesc că, în decurs de câteva zile, se vor sesiza și toți ceilalți.

În final mai consider potrivit și aceea că, fără întârziere, să se trimită la Abrud un ofițer militar de înaltă ținută, complet subordonat autorității civile.

După această înștiințare a mea am rămas al Excelenței Voastre umil serv.

Kemény Istán jr.
Comite suprem

Abrud, 11 iulie 1848

Tot aici: ca urmare a ordinului luat de la Excelența Sa, Ministrul de Interne, această umilă înștiințare a mea, cuvânt cu cuvânt, am trimis-o și Excelenței Sale comisarul regal baronul Vay Miklós cu acea mențiune că, în această chestiune, comisia de investigație gubernială a trimis de la fața locului propria sa înștiințare către Guberniu.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 1900 E /1848.

128.

Câmpeni, 11 iulie 1848¹³⁴

Nagy Méltóságú Gróf Királyi Fő Kormányzó Úr
Kegyelmes Urunk!

A topánfalvi uradalomba kinyomozásunkat bévégezvén folyó hó 9^{én} kiszállott a biztosság Offenbányára, a hol is folyó hó 10^{én} az azon uradalombéliek, úgy Thorda megyében fekvő Lupsa nevű falu felkeléseit kinyomoztuk, minek eredménnyél

¹³⁴ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

előleges tudossággal csak annyit vagyunk bátrak tisztelettel jelenteni: hogy ottan a letartóztatott offenbányai jegyző Moga József volt a bujtogató, valamint tehát a közönségeknek komoly megfurdás után a fegyverek beszolgáltatása, és a szükséges cautionalisok beadása kötelességekké tétetett, úgy a katonaságnak illető költség felszedésére a mellénk rendelt alispányt a biztosság utasítván, az alispány azonnal az offenbányai uradalomhoz tartozó öt falut, és Lupsát a fizetésre fel szollította, mely 6 falu a réa esett pénzbeli illetőséget azonnal ki is fizette. Máii napon pedig a biztosság ide Topánfalvára a katonasággal együtt visszatérván, miután a székely katonaság Nagy Méltóságodnál f.hó 1^{én} 1757. elnöki szám alatt tisztelt rendelete következtében a haladék nélküli visszatérésre utasított, f.hó 12^{én} innen Abrudbányára által menyen, és onnan a katonai kormány részéről is kapott rendelés szerént N.Enyedre kiindul. Azon tekintetből hogy ezen székely katonaságnak pénzbeli illetősége kiadattathassék szükségesnek tartotta a biztosság a helységeket pénzbeli illetőségeiknek kifizetésére az alispány által fölszollítani; de miután számos helységek az itten jelen lévő Mlgos.b.főispányunk és egyyk biztos társunk jelenlétében a fizetésre fölszollítottak, és csak az egy topánfalviaknak nagyobb része ajánlkozott a fizetésre, a többi helységek pedig a pénzbeli illetőségnek kifizetését per útján kívül megtagadták, és az iránti világos értesítések után is ha t.i.a biztosság által határozott fizetést megtagadják ezt ellenszegülésnek tekintve, minden ilyen a fizetést megtagadó helységekre katonai exequitió fog kiszállani a fizetést újból is megtagadták, -kötelességének tartja a biztosság Nagy Méltóságodnak azon alázatos feljelentés mellett, hogy a székely katonaság elmenetele után Abrudbányán hátra maradó csekély számú rendes lengyel katonaság egyfelől az ottani csend és rend fentarthatása, de másfelől a biztosságnak még ottan az oláh ajkúak panaszainak felvétele és kinyomozása alatt megkívántató assistentia tekintetéből onnan Abrudbányáról elmozdítható nem lévén, a fizetést megtagadó helységekre rendre kiviendő exequitió gyanánt fel nem használható- az iránt könyörögni miszerint: ezen fizetés megtagadása által felmerült ujjabb merény és nyakas ellenszegülésnek megfenyittése és célba vett engedelmesség helyre állíthatása s illetőleg a vakmerőségnek érezhető megzabolázása végett, a pénzbeli illetőségnek felvételére a fizetést megtagadó helységekre kiviendő exequitióra egy 200 főből álló rendes lengyel katonai csapatott Fejérvárról oly formán rendelni méltóztassék, hogy ha a fizetést megtagadott közönségek a biztosság és megyei ujjabb felszollításra is a fizetést továbbra is megtagadnák, és így a katonaságra mulhatatlan szükség lenne, a katonaság a biztosság felszollítására Fejérvárról azonnal ide kiszállani ne késsék.

Egyébaránt Nagy Méltóságodnak úri kegyeibe magunkat alázatosan ajánlva, hasonló alázatos tisztelettel maradtunk

Topánfalván Július 11^{én} 1848

alázatos szolgálai

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és Igazgató

Némethi János

Fő Korm. titoknok

Kirendelt biztosok

Câmpeni, 11 iulie 1848

Prea Mărite Domnule Conte
Guvernator
Preamilostivul nostru Domn!

Terminându-ne investigația în domeniul Câmpeniului, pe data de 9 a lunii în curs, comisia s-a deplasat la Baia de Arieș unde, pe data de 10 a lunii în curs, i-am cercetat pe domeniarii de acolo, la fel ca și revoltele din satul Lupșa, plasat în comitatul Turda; iar în ceea ce privesc rezultatele, ca înștiințare prealabilă, doar atât suntem în măsură să raportăm că Iosif Moga a fost instigatorul arestat în Baia de Arieș; iar, după o serioasă mustrare a comunităților, s-a dispus ca fiind obligatorie predarea armelor și a caușionalelor necesare; pentru acoperirea cheltuielilor necesare armatei, comisia a recomandat dispunerea lângă noi a vicecomitelui care a solicitat imediat la plată cele 5 sate aparținătoare de domeniul Baia de Arieș, precum și satul Lupșa. Cele 6 sate au și plătit îndată suma corespunzătoare care le-a fost impusă, iar în ziua de azi comisia împreună cu soldații au revenit aici la Câmpeni după ce soldații secui, ca urmare al onoratului decret al Măriei Voastre cu nr. 1757 din data de 1 a lunii în curs, au fost îndrumați să revină fără întârziere pentru ca, pe data de 12 a lunii în curs, să meargă de aici la Abrud, iar de acolo, după ordinul primit din partea guvernului militar, să pornească spre Aiud. Pentru ca suma de bani corespunzătoare soldaților secui să se dea, comisia a considerat necesar să ceară, prin intermediul vicecomitelui, să impună localitățile la plata sumei corespunzătoare; după ce numeroase localități, în prezența Domniei Sale Comitele Suprem aflat aici și a unuia din colegii noștri comisari, au fost solicitate la plată, dar numai o bună parte a locuitorilor din Câmpeni s-au oferit la aceasta; restul localităților au refuzat plățirea sumei corespunzătoare în afara căii de proces; și, dacă după înștiințări oficiale în acest sens vor tăgădui plățirea sumei stabilită prin intermediul comisiei, aceasta va fi privită ca o împotrivire. Peste toate asemenea localități, care refuză plățirea sumei, va fi impusă armată – și cum plata au tăgăduit-o din nou, comisia consideră obligatoriu ca, pe lângă umila înștiințare a Măriei Voastre, după plecarea armatei de secui, mica armată regulată de polonezi, care a rămas în urmă la Abrud, pe de-o parte să fie folosită pentru menținerea acolo a ordinii și a liniștii, iar pe de altă parte aceasta să rămână în asistență acolo câtă vreme comisia încă se ocupă de luarea plângerilor depuse de cei vorbitori de limbă română sau de continuarea cercetării. Armata să nu fie folosită pentru impunerea de execuții contra locuitorilor care tăgăduiesc plățirea sumei. În acest sens, întrucât armata aflată la Abrud nu poate fi folosită pentru execuția silită a satelor care au refuzat plata, rugăm ca, pentru pedepsirea împotrivirii încăpățănate și a noii opoziții ivite, pentru restabilirea supunerii luată în calcul și pentru înfrânarea cutezanței care se poate simți, pentru strângerea sumelor corespunzătoare, pentru executarea localităților care se opun plății să dispuneți de la Alba-Iulia o armată regulată de 200 de polonezi pentru ca acele localități, dacă vor continua să tăgăduiască plățirea sumei cerută din nou de

comisie și de comitat, iar de armată ar fi astfel neapărată nevoie, aceasta, la solicitarea comisiei, să nu întârzie să vină aici de la Alba-Iulia.

Punându-ne, cu umilință, în grația Excelenței Voastre, rămânem cu stimă, umili supuși,

Kozma Pál
Comisar gubernial
Nemegyei M. János
Director și consilier montanistic regal
Némethi János
Secretar gubernial
Comisari detașați

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr. nr. 1899/1848.

129.

Abrud, 12 iulie 1848¹³⁵

Méltóságos Fő Kormányzéki nyomozó Bizottmány!

Folyó évi Július 11^{ről} méntségem megtétele végett vellem közlött terhelő pontokra egész tisztelettel feleletemet következőkbe teszem meg:

1^oontra Korkes János es Nyikuláé ecclesiánknál tisztviselők lévén – még pedig az első perceptor, a másik curátor a felett ecclesiánk pénztára gondviselésők alá lévén bízva, én mint ellenőr ezen kösztünk létező tisztí viszonynál fogva az ecclesia dolgaiba tanácskozendő leg gyakrabban meg fordultam házaknál, sőt némelykor meg történt az is hogy mint becsületes embereket és megyémbéli előbb kellő híveimet barátságából is meg látogattam, azomban én semminémű titkos törvénytelen tanácskozásokba nem elegyedtem s ha ne talám valaki illyesmi hamis váddal terhelne, mit csak halálos, ellenségem teheti, meg kívánom hogy azon tanu állyon szembe vellem, mondja, meg hogy mikor? és mi felett tanácskoztunk.

2^oa Én a Consistorium kör rendelete szerint azt hirdetem ki a templomba, hogy a balásfalvi gyűlésre az értelmesek és józan becsületes emberek mind el mehetnek, annál fogva a tanuk nagyon rosszul értették, ha másként magyarázgattyák – nem is szokásom többre terjeszkedni mint a mennyi kötelességemben áll – hogy tudni illik a rendeleteket szóról szóra hirdessem.

3^oa Bálint Simon, Buthián János és Jánk Abrahám soha még csak házamnál se fordultak meg; azon alkalommal is mikor egy bizonyos petitionak alá írása végett Topánfalván gyűlés tartatott, én az említett urakkal semmi némű tanácskozásba nem elegyedtem – én a néphez semmi beszédet nem tartottam, sem levelezés uttyán nem értekeztünk együtt soha, tehát nem foghatom föl hogy ezen uraknak mibe lehettem volna segédjek, s minő tettem által idézhettem elő ingerültséget és békételenséget minő eddig /:hála az égnek:/ az egész uradalomban sehol sem

¹³⁵ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **r.r.r.**

mutatkozott, ugyan azért hasonlólag meg kívánom – hogy a tanuk ne csak átalán vallyanak – hanem egyes eseteket hozzanak fel – még pedig az időt, helyet, ingerlő szavaimat, avagy személyeket tisztán kijelelten, hogy mikor? hol? mi beszédek vagy kik által okoztam ingerültséget.

Egyébaránt, hogy ha a tisztelt nyomozó bizotmány több értelmes becsületes híveimet ki halgatni méltóztatik, meg fog arról győződni, hogy miolta ezen országos mozgalmak folynak, templomunkban híveimhez intézett beszédeimbe mindétig béke, és engedelmességre intettem, különösön Kolosvárról lett haza jövelelem alkalmával, hogy magam is, mint egyik meg választott követ jelen valék nemzetünk ügyében készült petitionak bé adása végett, miután Erdélynek magyar országgali egyesülése az ország gyűlésin egy hanggal el fogadtatott. Közönségünknek elé adtam és fel fejtettem mind azon jó hasznokat, mellyek innen eredtek, egész hazánkra és következőleg nemzetünkre is – minél fogva nem foghatom föl – hogy kinek és mi által adhattam okot ellenemi gyűlöletre és illy hamis feladásra. – Ki egyébaránt ártatlansági érzetembe e vádok alóli föl mentetésemért esedezem.

Abrudbányán július 12^{én} 1848

Patitz János
Topánfalvi lelkész

*

Prea mărită comisie gubernială de investigație!

La punctele acuzatoare aduse la cunoștința mea în data de 11 iulie anul curent, pentru a mă justifica, răspund următoarele:

Punctul 1. Ioan Corcheș și Nicolae, fiind funcționari ai eclesiei [parohiei] noastre – primul în calitate de perceptor, al doilea în cea de curator – caseria eclesiei noastre a fost pusă sub supravegherea lor, astfel eu, în calitatea mea de controlor, datorită relației oficiale existente între noi, am fost de mai multe ori la casele lor pentru a dezbate problemele eclesiei, ba uneori le făceam chiar vizită de prietenie ca la niște oameni cinstiți, enoriași de seamă ai eparhiei; dar eu nu m-am amestecat, în niciun fel de discuții secrete și ilegale. Iar dacă cineva m-ar împovăra cu asemenea acuzații false – gest ce ar putea face doar un dușman de moarte al meu – îi pretind să-mi spună în față când? și despre ce ne-am sfătuit?

La [punctul] 2. Conform circularii consistoriale am anunțat la biserică faptul că toți oamenii inteligenți, cumpătați și cinstiți pot merge la Adunarea la Blaj – deci martorii au înțeles greșit [spusele mele] din moment ce dau altă explicație; de fapt nici nu obișnuiesc să mă extind mai mult decât îmi cere obligația – adică să public, cuvânt de cuvânt, ordinele.

La [punctul] 3. Simion Balint, Ioan Buteanu și Avram Iancu n-au fost nicicând la mine acasă; chiar și atunci când, la Câmpeni, s-a ținut adunarea în vederea semnării unei anumite petiții, eu n-am intrat în niciun fel de discuții cu domnii amintiți – poporului nu i-am adresat niciun fel de discurs și nu am purtat corespondență cu ei – astfel nu-mi dau seama cum aș fi putut fi tovarășul lor și cu

ce acțiune a mea aş fi putut provoca iritare şi tulburări – ceea ce /:slavă cerului:/ nu s-au manifestat până acum nicăieri în acest domeniu. Totodată doresc ca martorii să nu facă doar declaraţii generale, ci să evoce cazuri concrete, cum ar fi: timpul, locul, cuvinte aţâţătoare ale mele sau să-mi arate clar persoanele [care au auzit] când? prin ce vorbe? sau prin cine am provocat agitaţie?

De altfel, dacă onorata comisie de investigaţie va binevoi să-i audieze pe mai mulţi dintre enoriaşii mei inteligenţi şi cumsecade, se va convinge că, de atunci când au loc aceste mişcări pe ţară, eu, în discursurile mele rostite enoriaşilor i-am somat la pace şi supunere mai ales cu ocazia întoarcerii mele de la Cluj. Acolo am fost şi eu prezent – în calitate de deputat ales – la înaintarea petiţiei redactată în interesul naţiunii noastre, după ce la Dietă s-a acceptat, în unanimitate, unirea Ardealului cu Ungaria. Comunităţii noastre i-am prezentat şi i-am explicat tot binele ce au rezultat [din uniune] pentru ţară, în consecinţă pentru naţiunea noastră.

De aceea nu pot să înţeleg cui şi cum i-am putut servi prilej pentru o asemenea ură şi denunţ fals. Cu sentimentul nevinovăţiei implor pentru absolvirea mea de aceste acuzaţii [false].

Abrud, 12 iulie 1848

Patiţa Ioan
preotul din Câmpeni

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

130.

Abrud-Sat, 13 iulie 1848¹³⁶

1848^{han} Julius hó 13^{án} nemes Alsó Fejér megyében Abrudfalván falus bíró
Bigyigutz Sándor lakó házánál véghez vitetett

Szelid vallatás

- 1) Hogy hívnak? hová való vagy? hány éves? és miféle vallású vagy?

Hívnak Ilisia Györgynek, vagyok fenn nevezett megyei, bisztrai lakos – mint egy 40 éves – görög egyesült vallású.

- 2) Mikor és miért állítottatt a méltóságos
Fő Kormányi Biztosság maga elébe?

A fenn írt napon tartóztatódtam le, és idéztettem – a méltóságos consiliárius úr mondta már a m. comissio előtt, mintha néhány tanuk avval vádolnának, hogy t. Móga Demeter, t. Bisztrai József urak életét fenyegettem volna – hogy kik legyenek vádlóim nem tudom mert aféleket soha sem beszéltem, hanem kívánom, hogy azon vádlók állíttassanak szembe velem, s mondják szemembe

¹³⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **z.z.**

a fennebbi vádat – mert én aféleket nem beszélvén, nem is gondolom, hogy vádolhassanak.

- 3) Közelebbről valahol, valamely gyűlésben
vagy társaságban jelentél e meg, s ha igen
hol?

A múlt hétfőn három hete múlt, a bisztraiak nagy lármát ütöttek, hogy Magyarországról rablók jönnek, s magunk védelmére sereglenénk össze – akkor magam közéjekben mentem, de ott is mit sem beszéltem, s még a mellettem álló személjek közül is csak Pop Györgyre emlékszem a ki puskásan volt jelen.

- 4) Még egyszer fel szollítatól, hogy az
említett fenyegetődzés aránt tégy lelki-
ismeretes vallomást!

Újabban is erőssitem, hogy semmi illy nemű gonosz fenyegetődzéssel soha nem éltem, sőt ha mástól hallottam volna is, el nem mulasztottam volna fel jelenteni.

- 5) Valaha voltál e valamelly tényért be fogva,
s ha igen miért és hol?

Voltam ez előtt mintegy két évvel ló lopás gyanujáért – 23. napig tartottak fogva s akkor semmi sem bizonyosulván rejám szabadon bocsájtottak.

Melly fennebbi szelíd vallatás, hogy mindenenkben a meg írtak szerint vitetett légyen véghez mi általunk, arról adjuk ezen tulajdon nevünk alatt költ okiratunkat a mi igaz hitünk szerint a fenn írt helyen és időben.

Diószegi Lajos

és

Mester Károly

Mindketten nemes Alsó Fejér megye hites tábla bírái

*

*Interogare blândă efectuată la casa judei sâtesc, Alexandru Bidiguț din Abrud-
seș, mobilul comitat al Albei de Joss, în data de 13 iulie 1848*

- 1) Cum te cheamă? de unde ești? câți ani
ai? și ce religie?

Mă numesc Gheorghe Ilisia, sunt locuitor din Bistra din sus-numitul comitat, am aproximativ 40 de ani -- sunt greco-unit.

- 2) Când și de ce te-a chemat în fața ei
onorata comisie gubernială?

Am fost arestat și citat în ziua sus-menționată; măritul domn consilier a spus deja în fața onoratei comisii că unii martori mă acuză că aș fi amenințat viața domnilor Dumitru Moga și Bisztrai József; cine ar putea fi acuzatorii mei nu-mi dau seama, căci eu astfel de lucruri

n-am spus; doresc însă să fiu înfățișat cu acei martori care să-mi spună în față acuzația de mai sus că eu nevorbind asemenea lucruri, nu prea cred că a-și putea fi acuzat.

- 3) Mai recent ați participat, cumva, la vreo adunare sau în vreo societate? dacă da, unde?

Lunea trecută au fost trei săptămâni de când cei din Bistra au fost în mare agitație cum că vin tâlhari din Ungaria și noi să ne adunăm pentru autoapărare. Atunci și eu m-am dus între ei, dar acolo n-am vorbit nimic, mai mult, dintre cei aflați din jurul meu îmi amintesc doar de Gheorghe Pop care a fost prezent cu pușcă.

- 4) Ești somat din nou să faci o declarație conștiincioasă în legătură cu amintita amenințare.

Confirm din nou că n-am făcut niciodată asemenea amenințare răutăcioasă, din contră, dacă aș fi auzit de la cineva [o asemenea amenințare] n-aș fi ezitat să-l denunț.

- 5) Ai fost vreodată arestat pentru vreo faptă, dacă da, de ce? și unde ?

Am fost acum vreo doi ani arestat pentru bănuiala că a-și fi furat un cal; am fost deținut 23 de zile, dar nejustificându-se bănuiala, am fost eliberat.

Că această întrebare blândă s-a efectuat întocmai conform celor relatate mai sus, dovedim cu dreapta noastră credință, prin acest document, semnat de noi în locul și data menționată.

Diószegi Lajos

és

Mester Károly

ambii asesori onorifici ai nobilului comitat al Albei de Jos

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848.

131.

Abrud, 13 iulie 1848¹³⁷

Méltóságos Fő Kormányzéki Bizotmány!

A Méltóságos Bizotmánynak c.c. Junius 29^{rei} 55 szám alatt kelt és hozzám intézett rendelete következtül az abban ki tett a) b) c) és e) pontok közül azokra, melyek a rendőrséghez föl jelentettek a következőkbe kívánok nyilatkozni:

a) Ami verespataki Jánki Jánosnak, Jánki Pálnak s több társainak Páskáék általi meg verettetésekkel illeti, ennek ki nyomozására, a meg verettett fél kívánsága nyomán tanácsbí biztosok lévén rendeltetve, ennek mikénti állásáról maga a tanács teheti meg nyilatkozatát.

b) Sz. György napjának az ó vagy új naptár szerinti tartásáról történt szóbeli vitatkozásra nézve idevaló csizmadia mester ember Karátson Sámuel úgy

¹³⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele I.I.I.

nyilatkozott, miszerint ő azon házban melybe a múlt esztendőbe is lakott erre az évre is ki bérelte volt idevaló Csorba Miklóstól, de Sz. György napkor a ház gazdája az egyezést megmásolta azt mondván hogy többé magyarral egy házba lakni nem akar és hogy az oláhok majd le fogják lőni a kakast a reformátusok templomjukról.

c) Sztán György azon nyilatkozatára hogy a várost az oláhok miként rohannák meg, erre nézve ki halgatva idevaló Székely Sámuel és kornai Borza Nikula /:Neluka:/ tanukat, ezek úgy nyilatkoztak, hogy a közelebbi múlt Húsvét másod napján Sztán György az egyik Borza Nikulával jöven be a városba a malom árka mellett azt beszélgette, hogy az oláhságnak egy része Butsum, más része pedig Topánfalva felől fog a városa rohanni, beszéd közbe ezen helységek felé kezével is mutatván;

d) A butsumiak között nem régibe egy héti vásár alkalmával történt veszekedésre nézve annyiba kívánok röviden nyilatkozni, hogy Pünkösöd hava 29^{én} délutáni 6 óra tájba ettzere négy felőlről jött a panasz hogy verekedések vannak, kik között butsumi Dánts Kángyán és Toma Gyorgya miután bizonyos adósság felet nagy lármá között egymást pofon verték és hajba ragadták, az utóbbi Toma Gyorgyának segítségére odament idevaló Dálnaki Iosi is, ki verekedés közbe Toma Gyorgyát tolvaj kiáltásra biztatta, minek következtetésibe ő a tolvajkiáltást a piacon többször hangoztatván, erre az őrseregbelieknek egy része kik más rendbéli verekedésről jöttek a várdá felé, halván a tolvajkiáltást oda szaladtak a lármát csendesítendő és a verekedőket a politia eleibe kísérendők: - de az odátódult nagy csoportból álló olá ajkú sokaság, az őrseregnek ezen kötelessége szerinti ténnyit /:mint a mihez ezen környékbéli hozászokva nincsenek:/ erőszakkal meg akadályoztatni akarván, azt a magyar általi föl kelésnek és lázadásnak kívánta magyarázni. Minek is le csendesítése után, midőn a verekedés okát megvizsgáltam, a hibásokra hozandó határozatom kimondása alkalmával maga a panaszló Dánts Kángyin azt kérte, hogy a bé panaszlott Toma Gyorgya ellen nékie még többféle bizonyításai lévén, azokat esketés által fogja kimutatni, és annak nyomán általánosan fogja meg perelni; ez okból a mostani tetti határozatot ne tégyek, a minthogy nem is tettem. Idevaló Dálnaki Iosit pedig mind aki Toma Gyorgya részire a verekedésbe segítséggel volt és őtet ön elesmérése szerint a tolvajkiáltásrais unszolta, lehető büntetés megkapatásáig árestomba tétettem, ki annakutánna tanácsai határozat nyomán kezesség mellett vagyon ki boesátva.

e) Ezen pont alatti feladás verespataki tény lévén, erről odavaló rendőrség teheti meg a maga nyilatkozatát. Ezen pontok közül a b) és c) pontokra nézve az a nyilatkozatom hogy azok nem mind panaszok, hanem csak mind följelentések jöttek tudomásomra, ez okból azokra határozatot nem hozhattam, és magam azért is nem kívántam belé elegyedni, hogy ezek által is a nagyobb ingerültségre okot ne szolgáltassak.

Mely fennebbi nyilatkozatom mellett alázatos tisztelettel maradtam
Méltóságos Fő KormánySzéki Bizotmánynak

alázatos szolgálja
Diószeghy Sámuel
R. Igazgató

Abrudbányán Julius 13án 1848.

Mărite comisie gubernială!

În urma ordinului comisiei guberniale dat în 25 iunie anul curent sub nr. 55 și adresat mie, dintre punctele a) b) c) și e) semnalate acolo, doresc să răspund, prin următoarele, la [punctele] care au fost raportate poliției.

a) În ceea ce privește baterea lui Jánki János, Jánki Pál din Roșia Montană și a tovarășilor [asociaților] lor de către Pașca și ai săi, la dorința părții vătămate [bătute], pentru investigarea cazului au fost ordonați comisari de la consiliu; deci, despre această situație, însuși consiliul poate să-și facă propria declarație.

b) Cu privire la disputele purtate în legătură cu sărbătoarea zilei de Sf. Gheorghe, pe baza calendarului vechi sau nou, maistrul cizmar de aici, Karásony Sámuel, a declarat că el, acea casă în care a locuit și anul trecut, a închiriat-o și pentru anul acesta de la localnicul Nicolae Ciorba; dar proprietarul casei, în ziua de Sf. Gheorghe, a modificat înțelegerea, spunând că nu mai vrea să stea cu ungar în aceeași casă și că românii vor [dobori] cocoșul de pe biserica reformatilor.

c) În legătură cu declarația lui Gheorghe Stan referitoare la modul în care să năvălească românii orașul, l-am interogat pe martorul de-aici, Székely Sámuel și Nicula /:Neluca:/ Borza din Coma care au declarat că, în a doua zi a Paștelui recent, Gheorghe Stan, venind în oraș cu Nicolae Borza, lângă canalul morii, a spus că o parte a românilor va năvăli în oraș dinspre Bucium, cealaltă dinspre Câmpeni și, timp ce a vorbit, a și arătat cu mâna spre aceste localități.

d) În legătură cu [încăierarea] ce a avut loc, nu de mult, între cei din Bucium, cu ocazia unui târg săptămânal, doresc să relatez pe scurt următoarele: în după masa zilei de 29 a lunii Rusaliilor, în jurul orei 6, deodată, din patru părți, a venit plângerea că sunt încăierări. Printre [cei se băteau] se aflau și Candian Danci și Gheorghe Toma care, pentru niște datorii, s-au palmuit reciproc și s-au tras de păr, în mare gălăgie; în ajutorul lui Gheorghe Toma a venit și localnicul Dálnoki Iosi care, în timpul încăierării, l-a îndemnat pe Gheorghe Toma la strigăte de tâlhar, acesta și strigând, în repetate rânduri, în piață; cei din garnizonă – întorcându-se de la alte încăierări și îndreptându-se spre închisoare [temniță] – auzind aceste strigăte de tâlhar, au fugit să liniștească mulțimea și să-i ducă pe bătauși la poliție. Mulțimea de români adunată la fața locului a avut să împiedice cu forță această îndeplinire de obligație [sarcină] a garnizoanei /:cei din împrejurimi nefiind obișnuiți cu aceasta:/ și a dorit să explice [această intervenție] ca o răscoală și revoltă a ungarilor.

După liniștirea [spiritelor] am cercetat cauzele încăierării și, cu ocazia aducerii la cunoștință a sentinței referitoare la vinovați, însuși reclamantul [denunțatorul] Candian Danci m-a rugat să nu iau nicio hotărâre în legătură cu actuala faptă a acuzatului Gheorghe Toma, întrucât el [Danci] are de adus și alte acuzații pe care le va prezenta, sub jurământ, și pe urmă [pe baza tuturor faptelor comise] îl va da în judecată; astfel, eu n-am luat nicio hotărâre. Pe localnicul Dálnoki Iosi, care cu ocazia încăierării i-a venit în ajutorul lui Gheorghe Toma și – precum a recunoscut – l-a îndemnat și la strigăte de tâlhar, până la primirea sentinței, l-am pus în arest, de unde, în urma hotărârii consiliului, a fost eliberat pe cheazășie.

e) Plângerea înaintată sub acest punct, venind de la Roșia Montană, doar poliția de-acolo să facă declarație în legătură cu ea. Dintre aceste puncte, referitor la cele de sub b) și c) pot declara că ele mi-au parvenit doar sub formă de denunțuri și nu sub cea de plângere, astfel n-am putut lua nicio hotărâre în legătură cu ele și nici n-am vrut să mă amestec ca să nu dau ocazie la o mai mare agitație [iritație]. Pe lângă sus prezentata declarație a mea rămân, cu stimă umilă, al Prea Măritei comisii guverniale

serv umil
Diószeghy Sámuel
Director de poliție

Abrud, 13 iulie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr., 9012/1848

132.

Abrud, 13 iulie 1848¹³⁸

Méltóságos Biztosság!

A Méltóságos biztosságnak folyó hónap 12^{ről} hozzánk intézett felszólítása következtében – melyben némely idevaló és verespataki oláh ajkú egyének által a Méltóságos biztosság eleibe terjesztett azon vádpontokra nézve, – mi szerint tanácsunk az itteni őrsereg alakulása után jóval később házról házra jártatott tizedesek által mind azon magyar polgároknak kik az őrseregbe felvéve nem voltak meg parancsolta, hogy felfegyverkezzenek; az oláh polgárokat pedig mellőzve, nekik még csak hírt sem adott – és mintha tanácsunk több közönségi gyűléseket tartott volna, a melyekből az oláh polgárokat hasonlólag kizárta – felvilágosítást méltóztatott kívánni – tisztelettel következőkben nyilatkozuk:

A felszólítás *első pontjára* nézve: Miután az őrsereg alakulása után húsvét másod napján a Buttyán Kolosvárolí hazajövele következtében az őrseregbe béálva volt oláh ajkú polgárok az őrseregből ki állottak, s annak nyomán különösen a balásfalvi gyűlés után, az oláh ajkúak részéről a magyarság ellen többféle ingerkedések, mocskolódások intéztettek, sőt gyakori nyilvános fenyegetődzések is történtek – több rendbéli titkos gyűlések tartattak – a helyhatóság szükségesnek látta, s kötelességének tartotta a Magyarságot a fenyegető veszély irányában minden módon védelmi állapotba helyezni, hogy a kitörést a lehetőségig fegyveresen várja, s ezért figyelmeztette a felfegyverkezésre nagyon természetesen, mennyire lehetett titkon, nehogy az oláhok, mint a magyarságnak nyílt ellenei, az intézkedést meg sejtven, hasonló készüléket tegyenek a magyarság ellenébe.

A *második pontot* illetőleg, – a vádaskodás csak annyiban való, hogy egyszer, midőn az ők lázangási féktelenkedésük meg zabolázása végett ide hozott, s fizetésük csekély voltáért békétlenkedő katonaság zsoldja iránti tanácskozás végett

¹³⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **o.o.o.**

egy rögtönzött gyűlést tartott, hagyta ki az oláh esküdteket, mint a magyarságnak más nyilvános ellenségeit, – miről a tisztelettel ide fogott jegyzőkönyvi kivonat bizonyosságot tehet – s hogy a két ajkú polgárság közötti bizalmatlanságnak, egyenetlenkedésnek és ellenségeskedésnek tanácsunk eljárása lett volna oka, értelem nélküli kifogás, s gyanúsításnak is rossz; mivel tanácsunk a mozgalmak kezdetekor mindjárt minden intézkedéseit oda irányozta, mi szerént a két nemzet közt, régebben fenn állott egyetértés, kölcsönös bizalom továbbra is fenn álljon; s midőn kivált a Buttyán és Bálint bujtogatásaik következtében a bizalmatlankodás jelenségeit észre vette, a felzaklatott kedélyek le csilapittására minden módot meg kísértett – az őrsereg alakításakor azon oláh polgárok – kik a katonaság eszméje iránt ellenszenvvel nem viseltettek – a magyar polgárokkal egyszerre egy aránt állottak bé az őrseregbe a nélkül hogy az erántuki bizalmatlanságnak legkisebb jele is mutatkozott volna; az esküdt polgárok számát 20 szal szaporítván érettük, azokat oláhokkal töltötte bé – mit offenbányai nem egyesült görög esperes Igyán Ioseff a ./.. alatt ide fogott íromány szerént, – az oláhok iránti rokon szenv záloga gyanánt vévén, – illedelemmel meg is köszönt. Mindezek ellenkezőt tanúsítanak, azon előttünk ismeretlen egyének tanácsunk eljárása ellen tett vádaskodásukkal.

Melly nyilatkozatunk után, tisztelettel kérjük a Méltóságos biztosságot: méltóztasson azon idevalo verespataki oláh ajkú egyének név sorát, kik az érdeklett panaszt terjesztették elő, tanácsunkal közölni, hogy ha nétalán közülük is valaki bujtogatas gyanuja alá jőne, iránta a körülmények szükségességéhez képest lehessen intézkedni

Tisztelettel lévén a
Méltóságos biztosságnak
alázatos szolgálái
Fő Bíró
Nagy Károly
Dersi András
Főjegyző

Az Abrudbányai Tanácsnak
1848^{ba} Julius 13^{án} tartott üléséből.

*

Onorată comisie!

În urma apelului onoratei comisii guberniale, adresat nouă în data de 12 a lunii curente, în care ne cereți lămuriri cu privire la acele puncte de acuzații înaintate onoratei comisii de către unii indivizi români de aici și din Roșia Montană – conform căroră consiliul nostru, mult după înființarea gărzii cetățenești din localitate a pus niște caporali să meargă din casă în casă, somându-i la înarmare pe cei ce nu făceau parte din garzi; pe români i-a omis, nici măcar nu i-a înștiințat; și că consiliul nostru ar fi ținut mai multe adunări din care, la fel, i-ar fi excluși pe români – declarăm următoarele:

Cu privire la *primul punct* al apelului: după înființarea gărzii cetățenești, în a doua zi a Paștelui, în urma întoarcerii lui Buteanu de la Cluj, cetățenii români înrolați în gărzile cetățenești, s-au retras; ca urmare și mai ales după Adunarea de la Blaj, din partea românilor s-au adresat maghiarilor diferite tachinări, ocărâri, ba mai mult, s-au făcut multe amenințări publice, s-au ținut repetate adunări secrete; astfel, autoritatea a considerat necesar și, totodată, ca fiind o obligație a ei să-i pună pe maghiari, cu orice preț, în stare de apărare în fața pericolului amenințător, pentru ca ei [maghiarii] să aștepte [să întâmpine] izbucnirea cât se poate de înarmată. De aceea a atenționat la înarmare foarte firesc cât se poate de secret, ca nu cumva românii, ca dușmani deschiși ai maghiarimii, prinzând vreo bănuială, să recurgă la pregătiri similare împotriva ungarilor.

Referitor la *al doilea punct*, acuzația stă în picioare doar în sensul că: de la adunarea improvizată, ținută în vederea sfătuirii asupra soldei armatei – adusă aici pentru frânarea agitației românilor și nemulțumită de retribuția minimă [mică], au fost lăsați pe dinafară jurații români, ca dușmani deja deschiși ai maghiarimii – drept dovadă poate servi extrasul de proces verbal anexat aici. A susține că neîncrederea, disensiunea și dușmănia existentă între cetățenii celor două etnii ar fi cauzată de măsurile luate de consiliu – este o obiecție fără sens și este rea chiar și ca bănuială; întrucât acesta [consiliul] imediat, la începutul mișcărilor, și-a îndreptat toate măsurile la menținerea în continuare a bunei înțelegeri și a încrederii reciproce existente mai înainte între cele două națiuni; și mai ales când a observat fenomenele neîncrederii ivite în urma instigărilor lui Buteanu și Balint a încercat să se folosească de toate modalitățile pentru a liniști spiritele agitate; cu ocazia înființării gărzilor, acei cetățeni români, care n-au manifestat antipatie față de ideea armatei, s-au înrolat în gărzi deodată, împreună cu cetățenii maghiari, fără să fi manifestat cel mai mic semn de neîncredere față de ei; pentru ei [pentru români] consiliul a lărgit cu 20 numărul cetățenilor jurați și în această funcție a desemnat români – gest pentru care, conform documentului anexat aici sub ./., protopopul ortodox Igian Iosif din Baia de Arieș, considerându-l zălogul simpatiei față de români, și-a adus mulțumirile respectuoase. Înviniurile aduse de către niște persoane necunoscute nouă, împotriva procedurii Consiliului, dovedesc însă contrariul.

După relatarea acestora rugăm, cu stimă, onorata comisie să aducă la cunoștința consiliului nostru lista acelor persoane române de-aici și din Roșia Montană care au înaintat plângerea în cauză că, dacă cumva, careva dintre ei ar fi bănuț de instigare, împotriva lui să se poată lua – conform necesității circumstanțelor – măsurile necesare.

Fiind, cu stimă, ai onoratei comisii servi umili

Nagy Károly
prim-jude
Dersi András
prim notar

Din adunarea consiliului Abrudului,
ținută la 13 iulie 1848.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Abrud, 13 iulie 1848¹³⁹

Méltóságos Fő Kormány Széki Bizotmány!

Azon tényemet, mi szerint Korkés Nyikuláé alá írása alatt hozzám intézett, és a Méltóságos Bizotmányhoz bé küldött bizonyos levélnek másolatában változtatást tettem mig pedig

1)^{ör} Ezen szókat, mert a magyar koholta, ki hagytam.

2)^{ör} Jánku Abrahám ügyvédetis alá írtam, igazolandó alázatos tisztelettel kívántam meg jegyezni az

1te nézve azt, hogy tudva az ide való magyar és olah polgárok közti ellenségeskedést, mi akartam kerülni ez által újabb ingerültségre okot szolgáltatni; úgy vélekedvén, hogy az ki e híreket koholta miféle nemzetbéli legyen, ha névszerént nincsen ki jelevé, a levél lényeges tartalmához nem tartozik, és így az eredetiről csak azt véltem bé irandónak, miről a Méltóságos Bizotmánynak tudni szükséges.

2ta Hogy Jánku Abrahám ügyvédet alá írtam – ez által – mi után több felső uradalmi polgároktól de különössön a kérdésben forgó levél hozójától értettem /:ki előttem egészen ösméretlen ember, és azért meg nevezni nem tudom:/ hogy szerte azt izente volna, mi szerint az emberek légyenek csendességben, mivel a híreket valótlanknak találta, mint igazság, s békeség szerető lelki atya kötelességemnek tartottam meg győződéseim szerint azt e hoza adásban a Méltóságos Bizotmányt erről is figyelmeztetni, mi által ha netalánis hibáztam volna semmi rosz szándékból, hanem csak törvény tudatlanságból, és ifiu tapasztalatlanságból származott, abba a meg győződésbe lévén, hogy minden embernek valamint hibáit – úgy jó cselekedeteit is egy formán föl fedezni szent kötelességünk, egyeb aránt alázatos tisztelettel maradtam

Méltóságos Nyomozó Bizotmánynak

Abrudbányán Julius 13^{an} 1848.

alázatos szolgálja

Fodor Miklos

Kerpenyesi Lelkész

*

Onorată comisie gubernială!

În legătură cu acea faptă a mea, conform căreia, în copia scrisorii înaintată onoratei comisii și al cărei original a fost semnat de Nicolae Corcheș iar apoi mi-a fost adresat, aș fi efectuat unele schimbări, adică:

1) am lăsat pe dinafară cuvintele: că ungurul l-a născocit

2) l-am semnat pe avocatul Avram Iancu – doresc să menționez, cu stimă supusă [următoarele]:

¹³⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele S.S.S.

Cu privire la *prima* [acuzatie]: cunoscând ostilitatea dintre cetățenii unguri și români de aici, am vrut să omit producerea unui motiv pentru o nouă iritație, m-am gândit că, din moment ce nu este nominalizată persoana care a născocit aceste zvonuri nu i se cunoaște naționalitatea, deci nu trebuie să facă parte din conținutul substanțial al scrisorii – astfel am considerat a copia de pe original doar [acele părți] despre care onorata comisie trebuie să știe.

2). la a *doua* – că l-am semnat pe avocatul Avram Iancu: întrucât de la mai mulți cetățeni din domeniul superior, dar mai ales de la cel care a adus scrisoarea în cauză /: persoana respectivă fiindu-mi absolut necunoscută, nu vă pot relata numele:/ așa am înțeles că [Iancu] ar fi trimis vorbă peste tot ca oamenii să stea liniștiți că știrile sunt adevărate; ca duhovnic iubitor de dreptate și pace am considerat o obligație și convingere a mea a atrage – prin această adăugare [semnătură] – atenția onoratei comisii asupra acestui lucru; iar dacă am greșit, n-a fost din rea voință, doar din necunoașterea legii și din lipsă de experiență tinerească, fiind cu acea convingere că este datoria noastră sfântă a descoperi atât greșelile, cât și faptele bune ale oamenilor.

În rest rămân onoratei comisii de investigație
serv umil

Nicolae Fodor
preot din Cărpiniș

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

134.

Abrud, 14 iulie 1848¹⁴⁰

Alább neveinket le irtak adjuk tudtára mindeneknek a kiknek illik, hogy folyó 1848 esztendő Júliusa 14^{én} midőn lettünk volna szabad és kiváltságos Abrudbánya bánya várossában egyikünk Gelei Jóseff lakó házában; meg jelenének ottan előttünk verespatak torki bányász gazdák, tizedes huthman Zsurka Nyikuláje, Zsurka Gyorgya, Letyetyna Mojszija, Bukurestyán Vonutz a Szivuluj, Bukurestyán Gavrilie. Bohán Denville és abrudbányai Felje Szimeon, ezek előttünk jelenték, hogy a Méltóságos Commissio által bizonyos sértő szavakért letartóztatott verespataki disunitus pap *Kozsokár Iliáért* kezességet vállalnak olly formán, hogy midőn a Méltóságos Comissiom a Tekintetes Nemes Tanács, vagy a Nemes Város előljárósága kívánni fogják azonnal a nevezett papot a hazai törvények által ki szabott büntetés terhe alatt elő fogják állítani.

Mely önkéntes kezesség vállalás valóságáról adtuk és adjuk ezen nevünk aláírásával és szokott pecsétünkkel meg erősített levelünket a mi igaz hitünk szerént.

Abrudbányán a fenn irt helyen és időben.

Gelei József
Tanácsnok

Fikker Ferenc
Tanácsi Gyakornok

¹⁴⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **m.m.m.**

Noi, subsemnații, aducem la cunoștința tuturoră că, în data de 14 iulie 1848, aflându-ne în casa unuia dintre noi, a lui Gelei József, în orașul minier liber și privilegiat al Abrudului, s-au prezentat în fața noastră [următorii] proprietari de mină din Gura Roșiei: Nicolae Jurca hutman minier, Gheorghe Jurca, Moisilă Letietna, Vonuț Bucureștean al Sivului, Gavrilă Bucureștean, Dănilă Boban și Simion Felie din Abrud și ne-au raportat [ne-au asigurat] că depun cheazășie pentru preotul ortodox *Ilie Cojocariu* arestat de respectabila comisie de investigație pentru unele cuvinte jignitoare rostite de acesta. Totodată se îndeplinește dorința onoratei comisii, a respectabilului consilier sau a autorității nobilei oraș și îl vom înfățișa imediat – sub povara pedepsei impuse de legile țării – pe numitul preot. În vederea întăririi veridicității cheazășiei pusă în mod voluntar, dăm, cu dreapta noastră credință, această scrisoare de cheazășie întărită cu semnăturile noastre proprii și cu ștampila obișnuită, în locul și data sus menționate.

Gelei József
Consilier

Fikker Ferenc
Practicant la consiliu

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

135.

Câmpeni, 15 iulie 1848¹⁴¹

Méltóságos Fő Kormányi Biztosság!

Minden igyekezetem mellett is nincs reménységem, hogy a topánfalvi járás minden faluja a katona executio költségeit hathatósabb fellépés nélkül meg fizesse – azért én is már csak azon meg győződésre jöttem, de magok a falusi jobb jobb emberek is úgy vélekednek, hogy a katonaság fel használásával biztosan boldogulni lehet – méltóztasson tehát a méltóságos fő kormányi biztosság intézkedni: hogy a feltartóztatott katonaság július 16^{án} azaz hónap reggel indittassan ki Szohodolba östvére ugyan én is vissza térek, de még is ezt szükségesnek láttam előre meg írni: hogy e felett intézkedni lehessen – alázatos tisztelettel maradván a

Méltóságos Főkormányi Bizotmány

Topánfalván Julius 15^{én} 1848

alázatos szolgálja
Pogány György
al ispán

¹⁴¹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele v.v.v.

Prea mărite comisie gubernială!

Cu toate străduințele mele n-am nicio speranță că toate satele din plasa Câmpeni vor plăti, fără [ca noi să luăm] o atitudine eficace, cheltuielile execuției militare. De aceea și eu am ajuns la convingerea potrivit căreia chiar și sătenii mai de treabă sunt de părere că, mai mult ca sigur, armata ar putea fi folosită mai bine [în altă parte].

Binevoiți deci, onorată comisie, a lua măsuri ca armata reținută să pornească la Sohodol în data de 16 iulie, adică mâine dimineață. Deseară și eu mă întorc, dat totuși am considerat necesar a vă scrie din timp toate acestea, pentru a putea fi luate măsurile [corespunzătoare].

Rămân, cu stimă umilă, al onoratei comisii guberniale serv umil

Câmpeni, 15 iulie 1848.

Pogány György
vicecomite

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

136.

Abrud, 17 iulie 1848¹⁴²

Szelid vallatás

1.

Kinek hívják az urat? hova való?
hány éves? micsoda vallású? házas
vagy nőtlen?

Nevem *Sterka Sulucz Josef* a topánfalvi ispánynál második kulcsár vagyok,
27 éves, – nőtelen.

2.

Miért van letartóztatva?
Nem tudom.

3.

Mik voltak a Korkés János házánál
Topánfalván tartott gyűlések tárgyai?
és kik voltak annak tagjai?

Az ottani önkéntes gyülekezetek tárgyai voltak általánosan európai
események, jelesen a Magyar Ministerium és az oláh nemzet ügye, anyiba,
hogy az oláh nemzetnek is jött az ideje és remélhető hogy ő is azon jogokban

¹⁴² În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele
x.x.x.

a melyekkel más nemzetek bírnak Erdélybe és Magyarországra részesedend, mire nézve is, az értelmesebb tagjai a nemzetnek kérést fognak beadni az Erdély ország gyűlésnek hogy azokat megnyerhessék – az eféle történetes gyűlésekben részt vettek ifj. Jank Avram ügyvéd – Csoka (sic!) Teodor, Korkés Miklos, Reschner Frigyes, Paticza Juonucz, Morar Samoila, Juonucze Péter, Bálya György, Bálya János lelkes és némely kor magam is többször voltam.

4.

Minek utánna a biztosság önnek tudtára adta volt első bejövele alkalmával, hogy kérdést fog tenni önhez, mikor a biztosság Topánfalvára ki szállat, mert szökött hivatalától el, mint tiszt-viselő hír és engedelem nélkül?

Hallottam azt, hogy a székely katonaság nagyon féketlen – arról valamenyiben meg is győződtem a midőn a Tordára járt és onnan haza jött vidékbeli embereket a székelyek által meg csúfoltatni hallottam, midőn Abrudbányára jött székely katonaságról is hallottam, hogy sokakat meg csúfolt; de végtére hallottam azt is, hogy a rendes lengyel katonasággal össze verekedtek – mikor Topánfalvára jött a székely katonaság én az Aranyos hidjánál voltam és erdősz Pataki úr köszöntvén a katonákat – egyik a katonák közül azt felelte adjan az Isten jó vásárt! mikor pedig be szállattak és rendbe állattak és tisztjeik parancsolatja ellen is a rendet meg bontották – azután hozzám rendelve lévén egy katonatiszt, hadnagy Molnár, aki ebéd közt és ebéd után mind azt beszélt, hogy a székely katonák engedetlenek – s azok nagyba éjszakára vagy felgyújtják a falut, vagy pedig meg gyilkolnak sokat a falusiak közül – azt is mondotta, várj meg Topánfalva meg fizeted az ide jövetelünk árát s azután kihúzta a kardgyát és tapogatta hogy elég éles e? én ezek után eljövén hazul ő is eljött velem hogy mutassam meg Topánfalvát – össze jártuk az utszákat – hallottam a katonaktól az istent, Krisztust szidalmazni, végtére bementünk együtt Korkés Jánoshoz: ott egy rakás katonaság egybe volt gyűlve, kik is azt beszéltek hogy a melly tiszt őket kényszeríti hogy Szegedre menjenek azt főbe lövik – ezektől meg írtózva elmentem tanító Juonetye Péterhez és elbeszélvén a történeteket úgy nyilatkoztam hogy készebb vagyok akármin által menni, mintsem Topánfalván maradjak addig míg a székely katonaság ott lessz – s így ő is azt mondá hogy ha így áll a dolog ő is el fog menni, és el is mentünk együtt Bisztrára.

5.

Mihelyt a veszedelemtől félt, és egyébben magát hibásnak nem érezte, miért nem jelentette magát a bizotmánynál, vagy az igazgató úrnál, mint a biztosság tagjánál?

Annak oka a volt, hogy vagy el rendelik tőlem a hadnagyot, vagy nem – ha elrendeltetik s meg tudja hogy miért, tán életem is veszedelembé lesz – ha pedig el nem rendelik nem vagyok képes vele élni – egébaránt egyésszen félelembé voltam azt sem tudtam hogy mit cselekedjem.

6.

Azzal vádoltatik ön, hogy a magyar nemzetet kisebbitőleg gyalázta, azt miért tette?

Egy alkalommal Moga Demeter az Ispánysági irodába azt mondotta, hogy a szász által volt elnyomva az oláhság, mert a Király földön az oláhnak egyenlő joga kellett volna hogy legyen a szásszal, én erre azt mondtam, hogy a szászok közt a szászok, a megyékbe pedig a magyarok nyomták el az oláhokat.

Melly szelíd vallomás hogy általunk mindenekben a fennebbiek szerint vitetett legyen véghez arról igaz hitünk szerint bizonyítunk,
Abrudbányán, Július 17ⁿ 1848^{ban}

Nemegyei M. János
K. bányásztanácsos és Igazgato
ki rendelt biztosok

Némethy János
Fő Korm. Titoknok

*

Interogare fără forță

1.

Cum vă numiți D-le? Unde stați?
Câți ani aveți? Ce religie? Sunteți
căsătorit sau nu?

Mă numesc Sterca Suluțiu Iosif, sunt controlor camerar secund la șpanul din Câmpeni, am 27 de ani și sunt necăsătorit.

2.

De ce sunteți arestat?
Nu știu.

3.

Ce au constituit subiectele adunărilor ținute
la Câmpeni, la casa lui Ioan Corcheș? și
cine au fost membrii acelor [adunări]?

Adunările voluntare de-acolo aveau ca obiect, în general, evenimentele europene, în special problema ministerului ungar și a națiunii române în sensul că a venit și vremea națiunii române și putem spera că va avea parte și ea de acele drepturi de care se bucură celelalte națiuni în Ardeal și în Ungaria; cu privire la care [drepturi] membrii mai pricepuți ai națiunii vor înainta o petiție pentru a le obține. La aceste adunări au participat: avocatul Iancu Avram junior, Teodor Tioc, Nicolae Corcheș, Reschner Frigyes, Ionuț Patița, Samoilă Morar, Ionuț Petru, Gheorghe Balia, preotul Ioan Balia și, câteodată, și eu de mai multe ori.

4.

Cu ocazia primei veniri, comisia v-a dat de știre că vă va adresa unele întrebări, totuși când a sosit la Câmpeni de ce v-ați părăsit postul, ca dregător, fără veste și permis?

Am auzit că armata secuiască este foarte desfrânată; despre acest lucru m-am și convins într-o oarecare măsură, atunci când am aflat despre batjocorirea oamenilor din ținut plecați și întorși de la Turda sau când am auzit că și armata secuiască sosită la Abrud i-a batjocorit pe mulți și, în sfârșit, când am mai auzit că s-au încăierat cu armata poloneză regulată; când armata secuiască a venit la Câmpeni, eu am fost la podul de pe Arieș, d-l Pataki pădurarul i-a salutat pe soldați și unul dintre ei i-a răspuns: „să dea D-zeul târg bun!” iar când i-au încartiruit și s-au aliniat, au desfăcut rândurile [și ordinea] în ciuda ordinelor ofițerilor.

După aceea, ofițerul sublocotenent Molnár, care a primit ordinul de a sta cu mine la masă, iar după masă mi-a povestit că soldații secuiei sunt neascultători – și că, în timpul nopții, ei vor da foc satului, ori vor ucide mulți săteni a mai spus: „așteaptă numai tu, Câmpeni, vei plăti prețul venirii noastre aici”. După aceasta și-a scos sabia, pipăind-o dacă este destul de ascuțită. După acestea, eu m-am ridicat să plec acasă, m-a însoțit și el, rugându-mă să-i arăt Câmpeniul. Am cutreierat străzile, i-am auzit pe soldați, înjurându-i pe D-zeu și Hristos; în sfârșit am intrat împreună la Ioan Corcheș: acolo au fost adunați mulți soldați care au declarat că îl vor împușca pe acel ofițer care i-ar obliga să meargă la Seghedin. Îngrozindu-mă de toate acestea m-am dus la Ioanete Petre și, povestindu-i cele întâmplate, eu am declarat că aș fi în stare să trec prin orice, decât să rămân la Câmpeni până când armata secuiască se află acolo; atunci el mi-a spus că, în asemenea stare a lucrurilor, va pleca și el – astfel am plecat împreună la Bistra.

5.

Temându-vă de pericol, dar nesimțindu-vă vinovat, de ce nu v-ați adresat comisiei sau d-lui director care este membru al comisiei?

M-am gândit [că în urma denunțului] sublocotenentul pus lângă mine ori va fi rechemat, ori nu – dacă va fi rechemat și ar afla din ce cauză viața mea ar putea fi în pericol – dacă nu va fi rechemat, nu voi fi în stare să conviețuiesc cu el; în rest n-am știut ce să fac.

6.

Sunteți acuzat de înjurarea națiunii maghiare,
în detrimentul acesteia, de ce ați făcut acest
lucru?

Odată, în biroul șpanului, Dumitru Moga a spus că românii au fost asupriți de către
sași, întrucât pe pământul crăiesc românul ar fi trebuit să aibe drepturi egale cu
sasul, la care eu am replicat că sașii, iar în comitate ungurii i-au asuprit pe români.

Dovedim, cu adevărata noastră credință, că această interogare blândă am
efectuat-o conform celor relatate mai sus.

Abrud, 17 iulie 1848

Nemegyei M. János

Consilier și director montanistic

Némethi János

secretar gubernial

în calitate de comisari detașați

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9018/1848.

137.

Abrud, 17 iulie 1848¹⁴³

Abrudbányán Julius 17^{én} 1848

Szelid vallatás

1.

Kinek hívják? hová valo? hány éves?

– micsoda vallású? házas vagy nőtelen?

Nevem *Juonetye Péter*, topánfalvi tanító vagyok, 35
éves, görög egyesült hitű, nőtelen.

2.

Miért van letartóztatva?

Azt gondolom azért, hogy elmentem Topánfalváról a
biztosság elől.

3.

Miért szökött el Topánfalváról a
biztosság elől?

Hallottam a sok híreket a székelyekről, és meg
szeppentem, de Sulucz Josef kulcsár el jött hozzám, és a
nálla szálláson volt székely tiszt Molnár hadnagy úr
fenyegetődzése miatt t.i. hogy nem felel arról, hogy vagy
fel nem gyűjtják Topánfalvát, vagy öldöklés nem lesz:
elhatároztuk ketten Sulucczal hogy senkinek sem szólva

¹⁴³ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele
y.y.y.

onnan távozzunk el – és el is mentünk Bisztrára feljül a mezőre és azon éjjel ottan haltunk.

4.

Mihelyt veszedelemtől félt és egyéb hibába magát nem érezte, miért nem jelentette magát a biztosságnál vagy az igazgató úrnál?

A félsz mián nem tudtam mit csináljak.

5.

Folyó évi Aprilis 29e a midőn Topánfalván az össze gyűlt népet ispánsági ellenőr Moga Demeter le csendesíteni igyekezett, miért támadta meg ötet indulatosan s miért utasította el onnan illetlenül?

Akkor éppen ünnep nap volt és eljött hozzám egy asszony azon állítással, hogy Moga engemet össze szamarazott, erre én oda mondtam s meg szólítottam Moga urat, hogy miért szamaroz engemet; Moga úr pedig azt mondta hogy én miért szollok a néphez, és a nép miért hallgat reám, mennék én az iskolába ott az én helyem – mire én is Moga urat az irodába utasítottam – mivel én a népnek nem beszéltem.

6.

A Balásfalvára indult csoport nép elrendezésére, úgy annak is hogy a nép kitől függjön, ki hívta fel? és miért elegyedtet ön abba?

Én nem rendeltem el a népet s nem is tanácsoltam hogy kitől függjön.

7.

Mik voltak a Korkés János házában Topánfalván tartott gyűlések tárgyai? és kik voltak annak tagjai?

Én egy gyűlésnél többet nem tudok, és ez volt azon tudva lévő gyűlés mikor Bálint Simon verespataki lelkész ott járt és felszólította a népet hogy a Butyán által Kolosvárról elhozott kérést alá írják – különben én más rendes gyülekezetekről Korkés Jánosnál s annak tárgyairól semmit sem tudok: egyéb aránt mint bort áruló helyre sok emberek szoktak ivás végett odagyűlni, és magam is sokszor meg jelentem ottan.

Sokszor beszéllettünk hogy a petitionak mi lesz eredménye – és több versen Jánk mondotta, hogy addig kérünk míg mindent meg adnak – de más alkalommal jelen nem létembe, a mint beszélni hallottam azt is mondotta Jánk ügyvéd, hogy azon esetben ha nem adnak

ügy erővel is veszünk – Továbbá én előttem is az Ispánsági irodában meg támadtatott Jánk ügyvéd, hogy miért fegyverzetette fel a népet? azt felelte: tudja ő mit csinál – mert ő a szebeni Comite javaslata és rendelkezéséből cselekszik.

Melly szelíd vallomás hogy általunk mindenekben a fennebiek szerint vitetett legyen véghez arról igaz hitünk szerint bizonyítunk.

Abrudbányán Július 17e 1848^{ba}

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és Igazgató

Némethy János

Fő Korm. Titoknok

ki rendelt biztosok

*

Abrud, 17 iulie 1848.

Interogare fără forță

1.

Cum vă numiți? De unde sunteți?

Câți ani aveți? Ce religie? Sunteți

căsătorit sau necăsătorit?

Mă numesc Petre Ioanete, sunt învățător la Câmpeni, am 35 de ani, sunt de religie greco-unită, sunt necăsătorit.

2.

De ce sunteți arestat?

Presupun pentru că am plecat din fața comisiei, de la Câmpeni.

3.

De ce ați fugit de comisie?

Am auzit multe vești despre secui și m-am speriat, dar și din cauza celor spuse de controlorul Iosif Suluțiu care a venit la mine și mi-a vorbit la mine și mi-a spus despre amenințările ofițerului secuilor, sublocotenentul Molnár, încartiruit la el. El a zis că nu răspunde că secuilor nu vor da foc Câmpeniului sau nu se vor da la omucideri. Atunci am hotărât cu Șuluțiu că, fără a anunța pe cineva, vom pleca de-acolo. Astfel am plecat pe câmpul de-asupra Bistriței, unde am și dormit în noaptea aceea.

4.

Când ați început să vă temeți de pericol, dar

nu v-ați simțit vinovat într-altele, de ce nu

v-ați prezentat la comisie sau la d-l director?

Din cauza fricii n-am știut ce să fac.

5.

În data de 29 aprilie anul curent când controlorul șpanal Dumitru Moga a încercat să liniștească poporul adunat la Câmpeni, de ce l-ați atacat vehement și l-ați respins de-acolo atât de nepoliticos?

Atunci a fost tocmai o zi de sărbătoare și a venit la mine o femeie spunând că Moga m-a făcut măgar, la care mi-am deschis gura și m-am adresat d-lui Moga, întrebându-l de ce mă face măgar; D-l Moga mi-a zis de ce mă adresez poporului și acesta de ce mă ascultă, mai bine m-aș duce la școală unde îmi este locul – la care eu l-am trimis pe d-l Moga la birou – întrucât eu nu i-am vorbit poporului.

6.

Cine v-a rugat să organizați grupul de oameni îndreptat spre Blaj, la fel să-i desemnați pe cei de care să depindă oamenii? De ce v-ați amestecat în această treabă?

Eu nu i-am organizat, tot la fel nu i-am sfătuit nici de cine să depindă.

7.

Care au fost subiectele adunărilor ținute la Câmpeni, în casa lui Ioan Corcheș și cine au fost participanții? [membrii adunării?]

Știu doar de o singură adunare, de aceea la care a participat preotul Simion Balint din Roșia Montană și a somat adunarea să semneze petiția adusă de către Buteanu de la Cluj. Despre alte adunări ținute la Ioan Corcheș și despre subiectele acestora nu știu nimic. De fapt acolo, ca într-un atare loc unde se vinde vin, mulți se adunau pentru a bea și eu am fost în repetate rânduri. De multe ori ne-am întrebat ce rezultat va avea petiția – și Iancu, de nenumărate ori, ne-a spus să cerem până când vom obține totul, dar cu altă ocazie – eu nefiind atunci prezent, știu doar din auzite – a mai spus că, dacă nu ne dau, vom lua cu forța. În cele din urmă, avocatul Iancu a fost atacat și în prezența mea, în biroul șpanal; de ce a îndrumat poporul? El a răspuns că știe ce face, el acționează la [sugestia] și din ordinul Comitetului de la Sibiu.

Că această interogare blândă am efectuat-o conform celor relatate mai sus dovedim, cu dreapta noastră credință.

Abrud, 17 iulie 1848.

Nemegyei M. János
Consilier minier regal și director

Némethi János
Secretar gubernial
în calitate de comisari desemnați.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

Abrud, 17 iulie 1848¹⁴⁴

Tisztelt Fő Kormány Széki Bizottmány!

Follyó hó 2^{ról} kegyeskedett mind személyesen szóval, mind pedig a helybéli tanács uttyán értésünkre adni azon rendelményét, melynél fogva a köz személy és vagyon bátorsága érdekében töllünk az egész helységben lakóságért a velünk közlött szerkezetből ide szóról szóra következőleg leírt kezesség vállálás kötelességünké tétetik.

“Alább neveinket föl írtak, mint az abrubányai városi görög egyesült románok egyházi megyéjének lelkésze n.n. főbb s alsóbb gondnokai s esküdtjei, adjuk tudtára és emlékezetére mind azoknak kiket ezen dolognak tudása illet vagy illetend jövőbe – hogy minek utánna e folyó évben Európa szerte majd minden országokon villányként keresztül hatott political változások s mozgalmak közepette e város vidékén is némely meggondolatlan, s nem tudhatni honnan és kitől biztatott román nemzetünkbeni egyének által, olly fonák és viszás eszmék, tervek, fenyegetődzések, jövendölések, készültek, vigatások, sőt a köz népre ható bujtogatások követtettek el, és vitettek véghez, mellyeknek értelme nagy merényleteket foglal magába, és a mellyeknek kimenetele a köz állományra nézve borzasztó eseményeket idézett volna elő, s mind ezek dicsőségesen uralkodó koronás királyunk nép atyai szívének érzelmeivel a népek között virágozni kellett egyetértés és szeretettel a közjó, csend, polgári jóllét személy és vagyon biztosítással merőbe ellenkező lévén, ez okból az ezen tárgyban e vidéken működő méltóságos fő kormányzéki bizottmánynak mint folyó hó 2^{án} egyházi megyénk számos küldötjeinek személyesen is szóval kimondott határozattya, mind a helybéli nemes tanács uttyán vellünk tudatott rendelése, és kinyilatkoztatott akarattya értelmében, a felzaklatott kedélyek lecsendesítésére a megrémült és félelembe esett felekezetek megnyugtatására és általánosan a polgári jól lét, személy és vagyon bátorság, – vagy a köz csend és rend helyre állítása a méltólagi biztosittatása tekintetéből ezennel személyünk, becsületünk és minden vagyonunk és birtokunk lekötése mellett, önkéntesen és minden kényszerítés nélkül kezességet vállalunk mind egyenként, mind együtt véve, és jót állunk a tetől és egyszersmind magunkat kötelezzük arra :

1^{ször} Hogy a bujtogatókat, akik talám kinyomozva és kitudva nem lennének, a kinyomozó bizottmánynak, vagy annak el távoztával a tisztí hatóságnak magunk adandjuk kézbe.

2^{ször} Az ollyan egyéneket, kik ne talán fegyvereiket bé nem adták, bé jelentjük, és kézbe adjuk.

3^{ször} A személy és vagyon bátorsága, úgy a köz csend és rend legkisebbé sem fog megháboríttatni sem a közönség, sem egyesek által.

¹⁴⁴ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele p.p. și constituie o listă de plângeri întocmită de preotul greco-catolic Alexandru Tobias, privind unele amenințări aduse de unguri.

4^{ször} Ha ennek utánna valaki ezek ellen bujtogatna, azt vagy elfogjuk – vagy idő haladék nélkül a városi bírói eljárásának bé jelentjük.

5^{ször} Ezeknek nagyobb biztosításául, mint fennebb is mind javaink, mind személyeink lekötése mellett oly formán vállalunk kezességet, hogy a nem reméllet esetben a csend megzavarásával okoztatható költségek és károk ezekből fiztessenek.

Miről íratva ezen kezes levelünket, azt résszerint magunk alá írva, résszerint pedig mások által neveink eleibe vont keresztnek tulajdon kezeink ujjával lett el nyomásával meg erősítve adjuk ki.

Abrudbánya s.a.t.

Mái napon ezen kezességről szolló oklevélnek bé adása a helybéli fő bíró uttyán oly hozzá adással sürgettetett, hogy a megtagadás esetére katonai executioval fogunk terhelteni; mi azon kérelmünkkel, melyet a Nagy Méltóságú Fő Kormányzékhez a katonai erő bé telepítését több napokkal megelőzőleg intéztünk, és melybe erős fogadást tettünk lelki kormányunk alá bízott népet célszerű oktatásaink által békességre, csendességre és testvériségre inteni; a köz jó iránt lelkesíteni ; következetességbe akarván maradni, ezennel nyilvánítjuk ez uttal is: hogy mű egyenesen és közösön is mindent el fogunk követni, mi által a békességet s csendet fenn tarthatjuk, a polgárok között száműzött jó egyetértést és testvériséget helyre állíthattuk, mert ezzel tartozunk mint polgárok városunknak, melynek területében a fő birtokosságot oláh ajkú polgár társainkkal képezzük; tartozunk továbbá kedves hazánknak, melynek egyaránt fiai vagyunk, végre azon fő pásztori rendeletnek, mely a béke és testvériség hirdetését köteleességünké tette, de bár a tisztelt bizottmány törvényes rendeleteinek a köz-igazgatás iránti tiszteletből és engedelmességből eleget tenni óhajtunk, tisztelettel kívántuk jelenteni, hogy jelen köteleességünké tétett kezesség föl vállalásra reá nem álhatunk, mint olyant, melyre semmi törvény által nem köteleztetünk, el nem fogadhattyuk, nem azért mivel kezdetében bé foglalt indokolás nem alapszik meggyőződösünkön, előttünk olyan fenyegetődzések, izgatások, készülétek, bujtogatások s több effélék, mellyek mint a szerkezetbe íratik a köz állományra nézve borzasztó eseményeket idézhettek volna elő, esméretlenek lévén; következőleg nemzetünk gyalázatjára meggyőződés nélkül senkit sem vádolhatunk, nem azért mivel ha ne talám józan oktatásaink és minden igyekezetünk dacára egyes gonosztévők által a köz-bátorság, ház feltörés, gyújtogatás, rablás és több hasonló büntényekkel megzavartatnék, ezek ellen a közönséget védelmezni és kármentesíttetni nem a lelkészek és egyházi előjárók, hanem a kül-polgári hatosságok hivattatásuk köréhez tartozik, és ha a tisztelt tanács erre képesnek nem érzi magát, tessék az igazgatásról lemondani. Mű magyar polgár társainkkal egyet értve igyekezni fogunk oly egyéneket a város kormányára kiszemelni, kik a köz bátorságot fenn tartani képesek lesznek; kik a köz bizodalom szülött fiai lévén, a szükség esetére egész polgárság segéd kezeket nyújtanak. Végre el nem fogadhattyuk, mert az a kitétel: hogy önkéntes kezességet vállalunk, magába hazugságot foglalna, mert mű, valamint előbb, úgy ez úttal is tisztán kijelentjük: hogy ezen kezességet erőltetés nélkül magunkra fel nem vállalhatjuk, ez pedig lelkészekhez, egyházi előjárókhoz és becsületes polgárokhoz nem illő.

Mind ezeknél fogva, ezen különben igen tisztelt határozata ellen a tisztelt bizottmánynak egész tisztelettel folyamodást jelentünk az összes magyar hon tisztelt ministeriumához, mind addig, míglen rövid időn választ eszközölhetnénk, ünnepélyesen óvakodván minden erőltetés és katonai executiovali megterhelteésekről, egyszersmind ezen nyilatkozatunkat folyamodásos jelentésünket igazolandók hiteles alakba kiadatadni instálván.

Abrudbányán, július 17^{kén} 1848.

Tobiás Sándor
abrudbányai és abrudfalvi
román lelkész

Verespatakiak:

Grava János +
Czura Petrucz +
Zsurka Nicolaé +

Zsurka Stefan +
= Gyorgye +
Lopedián Kostandin +

Kornaiak:

Moldován Pap.Miklós
román lelkész
Absolon Mályyá
pap Kornán
Gendel Josiv
Tomutza Josiv
Átyim Nikoláé

Boér Miklós
Krisán Josef
Koroyu Man
Bulz Simon
Darabant Tanasie
Adamovits Dienes lelkész
Kolozsa Sándor
Sulutz Simion
Popovits Miklos
Mlágyn Ráfilá Nyikuláé
Belosz Veszelié
Munkátsy Gerászim román kántor
Almusán Sándor
Zsulá Aftemusi +
Botos Lázár +

*

Mărită comisie gubernială!

În ziua de 2 a lunii în curs ați binevoit, atât prin cuvântul [trimis personal], cât și prin intermediul consiliului local să ne aduceți la cunoștință acea dispoziție a Dvs. potrivit căreia, pentru siguranța persoanei și averii ați pus ca obligație a noastră asumarea, prin documentul comunicat de noi, a răspunderii scrise direct, cuvânt cu cuvânt, pentru întreaga populație a locului.

Numele noastre de mai jos au fost scrise în calitate de clerici comitatensi ai bisericii românești greco-catolice din orașul Abrud, ca și administratori superiori sau inferiori, dar și ca jurați, fapt pentru care aducem la cunoștința tuturor celor pe care cunoașterea acestui aspect îi interesează sau îi va interesa în viitor că, după ce în decursul anului prezent, în întreaga Europă, schimbările politice au străbătut ca fulgerul țările continentului și, în mijlocul acestei mișcări și în ținutul acestui oraș, unele neașteptate și fără să se știe de unde și cine le-a încurajat prin indivizi din neamul nostru românesc, au avut loc asemenea idei sucite și învărtite, planuri, amenințări, prevestiri, pregătiri și consolări; altfel spus au avut loc chiar agitații în sânul poporului de rând, toate duse la îndeplinire, căci în înțelesul lor erau atentate a căror finalitate ar fi adus evenimente groaznice pentru administrația de stat. Toate acestea fiind în opoziție cu simțământul părintesc din inima regelui nostru încoronat ce domnește în glorie, în opoziție cu dragostea și înțelegerea care a început să înflorească între popoare, dar și cu binele comun, cu liniștea, cu viața cetățenească bună, cu siguranța persoanei și a averii, fapt pentru care, în acest ținut activând și mărita comisie gubernială, în condițiile în care pe data de 29 a lunii în curs, numeroșilor delegați ai bisericii din comitatul nostru le-ați înmănat decizia personal și verbal, iar prin intermediul nobilului consiliu local ne-ați înștiințat ordinul. Astfel, în virtutea voinței exprimate, pentru liniștirea spiritelor agitate, pentru potolirea confesiunilor înspăimântate, pentru restabilirea bunei vieți cetățenești, a siguranței persoanei și averii, a liniștii publice, prin prisma demnei însărcinări date, prin aceasta, pe lângă garanția dată prin persoana, stima, averea și proprietatea noastră, în mod voluntar și fără nicio constrângere, ne declarăm răspunderea atât individual, cât și în grup, obligându-ne la următoarele:

1. Pe acei agitatori care, poate, nu au fost cercetați sau cunoscuți îi vom da pe mâna comisiei de investigare sau, dacă ea a plecat, îi vom preda autorității militare
2. Pe acei indivizi care nu și-au predat armele îi denunțăm și îi predăm
3. Siguranța persoanei și a averii, la fel ca și liniștea publică, respectiv ordinea nu vor fi nici măcar puțin tulburate nici de către comunitate, dar nici de indivizi
4. Dacă, după toate acestea, cineva ar atenta împotriva lor pe acela fie îl capturăm, fie îl denunțăm, fără întârziere, la autoritatea judeului orășenesc
5. Ca o garanție mai mare la toate acestea, după cum menționam mai sus, pe lângă garanția averii și a persoanei noastre, într-o asemenea formă ne asumăm răspunderea că, în cazul unei situații nesperate, pagubele și cheltuielile pricinuite de tulburarea liniștii vor fi acoperite din veniturile noastre.

Acestei scrisori a noastră, elaborată manual, îi dăm întărire, pe de-o parte prin semnătura noastră, iar pe de altă parte prin apăsarea, cu degetul, pe crucea pusă de alții în fața numelui propriu.

Abrud

Azi, la înaintarea acestui document de asumare a răspunderii prin intermediul prim-judeului local, s-a anunțat că, în cazul renunțării la aceasta, ne vom încărca cu o încartiruire militară. Noi, prin acea cerere pe care cu mai multe zile înainte am

depus-o la Preamăritul Scaun Gubernial, ne-am luat un puternic angajament pentru ca poporul supus conducerii noastre, prin instrucție corespunzătoare a sa, să-l îndemnăm la pace, la liniște și frățietate și să-l însufleșim la binele comun. Dorind să rămânem consecvenți, prin aceasta, mai declarăm și aceea că noi atât individual, cât și împreună vom face totul pentru ca, prin intermediul nostru, să menținem pacea și liniștea printre cetățeni. La fel și înțelegerea și frățietatea s-o restabilim, căci, prin aceasta, ne dovedim cetățeni ai orașului nostru pe al cărui teritoriu formăm, împreună cu concetățenii de limbă română, marea proprietate asupra pământului. Noi suntem datori dragii noastre patrii ai cărei fii suntem, dar și acelui ordin arhieresc care ne-a impus vestirea păcii și a frățietății. Iar din stimă și supunere față de ordinele legale ale stimatei comisii, dar și față de administrație, dorim să facem destul. De aceea, cu stimă, am dorit să anunțăm că nu ne putem raporta la acea chezășie pusă ca obligație actuală la care nu ne obligă nicio lege. Pe aceea [încartiruirea] nu ne-o asumăm, pentru că motivarea inițială nu se fundamentează cu convingerea noastră, știut fiind faptul că, înainte, au mai fost amenințări, agitații și altele de acest gen care, așa cum scrie în document, ar fi adus evenimente groaznice pentru administrație. În consecință nu putem accepta umiliința națiunii noastre și nu putem acuza pe nimeni fără dovadă, căci, în ciuda instruirii și a strădaniei depuse, răufăcătorii care tulbură siguranța comună practică jaful de casă, incendiul și alte păcate asemănătoare. Împotriva acestora, pentru apărarea comunității și despăgubirea ei, nu preoții și prelații bisericii trebuie s-o facă, căci aceasta ține de sfera autorității cetățenești, iar dacă stimatul consiliu nu se simte capabil de acestea să poștească să demisioneze din funcție. Noi, împreună cu cetățeni maghiari, ne vom strădui, de comun acord, să punem la conducerea orașului asemenea indivizi care vor fi capabili să mențină siguranța comună, pe cei care sunt fiii născuți ai încrederii comune, iar în caz de nevoie vor întinde o mână de ajutor cetățenesc.

În final nu o putem accepta, căci ceea ce s-a expus, adică faptul că ne asumăm răspunderea voluntară, nu conține o minciună, întrucât noi, la fel ca și înainte, chiar și acum anunțăm că, fără silire la răspundere, nu ne vom asuma, iar aceasta nu ar fi potrivit pentru clerici, notabilitățile clericale și cetățenii onești.

Din aceste motive, împotriva prea stimatului ordin, pentru stimatul minister al patriei maghiare până când, în cel mai scurt timp, nu vom mijloci un răspuns, ne ferim de orice silire, iar această declarație o punem într-o formă justificativă.

Tobiás Sándor
Preot român din Abrud

Din Roșia Montană:

Grava János +
Czura Petrucz +
Zsurka Nicolaé +

Boér Miklós
Krisán Josef
Koroyu Man
Bulz Simon
Darabant Tanasie
Adamovits Dienes preot

Zsurka Stefan +
= Gyorgye +
Lopedián Kostandin +

Kolozsa Sándor
Sulutz Simion
Popovits Miklos
Mlágyin Ráfilá Nyikuláé
Belosz Veszelié
Munkátsy Gerászim cantor român
Almusán Sándor
Zsulá Aftemusi +
Botos Lázár +

Din Corna:

Nicolae Pop Moldovan
preot român
Absolon Mállyá
Preot din Corna
Gendel Josiv
Tomutza Josiv
Átyim Nikoláé

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848.

139.

Abrud, 17 iulie 1848¹⁴⁵

Alább írtak kezességet vállalunk ezen Abrudbánya bányász várossában működő Fő Kormány Széki Méltóságos K. Bizotmány rendelete nyomán az abrudbányai fogházban kísértetett abrudbányai bányász *Kis Istvánért Pistukáért* /: a ki bizonyos feladás és bé bizonyítás következtében bé börtönöztötött /: oly formálag vállalunk kezességet, hogy írt Kis Istvánt, a Méltóságos Fő Kormány Széki Bizotmány, vagy a helybéli Tekintetes Nemes Tanács parancsára mindenkoron pontosan és ki fogás nélkült elő állítjuk a törvényektől ki szabott büntetés terhe alatt.

Melyről nevünk aláírása alatt adjuk ezen kezes levelet. Abrudbányán Július 17^{kén} 1848.

Sófalvi Josef
Szabó Sándor
Baczoni Endre

Kontz Lajos
Fikker Ferenc
Nagy Ignác
Karácson György polgár
Szente István
Thurn Antal
Farkas Josif

¹⁴⁵ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **a.a.a.a.**

Cu această [ocazie] noi, subsemnații, depunem chezășie pentru minorul Kis István Pistuka dus la închisoarea de la Abrud /:în urma unui denunț și dovedire:/ din ordinul comisiei guberniale ce funcționa în orașul minier Abrud.

Depunem această chezășie în așa fel, încât ne angajăm să-l prezentăm pe numitul Kis István punctual și fără obiecții, sub povara pedepsei impusă de lege, ori de câte ori va ordona comisia gubernială sau onorabilul consiliu local.

Dăm această scrisoare de chezășie cu semnăturile noastre, la Abrud în 17 iunie 1848.

Sofalvi Josef
Szabo Sándor
Baczoni Endre

Kontz Lajos
Fikker Ferenc
Nagy Ignác
Karácson György, cetățean
Szente István
Thurn Antal
Farkas Josif

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. 9012/1848.

140.

Abrud, 18 iulie 1848¹⁴⁶

Aloll írtak, bizonyoságot teszünk, hogy a midőn lettünk volna 1848^{ik} év, juliussa 18^{án} ezen szabad és kiváltságos Abrudbánya bánya várossába, egyikünk tanácsnok Vinkler János tulajdon lakó házában, a hol is meg jelenének mű előttünk verespataki bányász gazdák, u: m: Gráva János tizedes hutman, – Gruber Josef – Janki János lui Agosztin – Lörincz Josef – Lörincz Sigmond – Gothárd Sigmond – és abrudbányai hütös polgár s egyszersmint bányász gazda Sulutz Simeon – a kik önkéntesen és minden kényszerítés nélkül kezességet vállalának a Fő Kormány Széki Bizotmány által börtönbe tétetett verespataki bányász gazda *Csora Jánosért* /:Elefantu:/ oly formán, hogy valahányszor a méltóságos bizotmány elő fogja parancsolni, a törvényektől meg határozott büntetés terhe alatt elő fogják állítani.

Mely fennebb írt kezesség, hogy a maga rendin ment légyen véghez, arról igaz hitünk szerint bizonyítunk. Abrudbányán a fenn írt időben és napon.

Winkler János
tanácsos

ifj. Kovács Joseff
Tanácsi tiszt. Aljegyző

¹⁴⁶ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele c.c.c.c.

Noi, subsemnații, dovedim că, în data de 18 iulie 1848, fiind în orașul minier liber și privilegiat al Abrudului, în locuința unuia dintre noi, a consilierului Vinkler János s-au prezentat în fața noastră [următorii] proprietari de mină din Roșia Montană: Ioan Prava, hutman minier -- Gruber Iosif, Ioan Ianki lui Augustin -- Lőrincz Iosef -- Lőrincz Sigmond -- Gothard Sigmond și Suluț Simeon, cetățean jurat din Abrud și, totodată, proprietar de mină. Ei au dat, de bună voie și nesilit de nimeni chezășie pentru proprietarul de mină din Roșia Montană *Ioan Ciora* /:*Elefantu*:/ înțemnițat din ordinul Comisiei guberniale; [ei au dat chezășie] în așa fel, că îl vor prezenta, sub povara pedepsei impusă [fixată] de lege, de câte ori va dori onorata comisie.

Dovedim, cu dreapta noastră credință, că această chezășie a fost pusă conform celor arătate mai sus, la Abrud, la data și ziua sus menționate.

Winkler János
consilier

Kovács József jr.
vicenotar onorific la consiliu

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848.

141.

Abrud, 18 iulie 1848¹⁴⁷

Alább írtak adgyuk ezen bizonyítvánt arról, hogy folyó 1848^{ik} év Juliussa 18^{án} midőn lettünk volna ezen szabad és kiváltságos Abrudbánya bányász várossában az nemzeti örök tanyáján meg jelenének ottan mi előttünk abrudbányai polgárok, Brustaván Márton, Földházi Ferencz, Gujás Sándor, Pák Joseff, Szabó Sándor, Idöss Göndöl Ferencz és Butscher Péter kik is kezességet vállalának mi előttünk bebörtönzött polgár *Vink Jánosért* /:aki ingert okozo szókért arestáltatott:/ oly formálag: hogy írt Vink Jánost akár a Méltóságos Főkormány Széki bizotmány akár a T. Nemes Tanács parancsára mindenkor pontosan és kifogás nélkül elő állítják, a törvényektől e tárgyban kiszabott büntetés terhe alatt.

Melyről adjuk ezen nevünk aláírása alatt költ kezes levelet a mi igaz hitünk szerént Abrudbányán a fenn írt időben.

Kontz Lajos
tanácsos

Baczoni Endre
tanácsi írnok

Noi, subsemnații, dăm această dovadă că, în 18 iulie a anului 1848, fiind la sediul gărzilor naționale din orașul minier liber și privilegiat al Abrudului, au apărut în fața noastră cetățenii abrudenii: Brustavan Márton, Földházi Ferencz, Gujás Sándor, Pák Joseff, Szabó Sándor, Göndöl Ferencz senior și Butsheher Péter,

¹⁴⁷ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele d.d.d.d.

care au dat chezaşie în faţa noastră pentru cetăţeanul *Ioan Vink* /:arestat pentru vorbele sale atâtaoare:/ în aşa fel că îl vor prezenta, întotdeauna, pe numitul Ioan Vink punctual şi fără obiecţie, sub povara pedepsei prevăzută de lege în acest sens atât la ordinul onoratei comisii, cât şi al respectabilului Consiliu.

Despre care dăm această scrisoare [de chezaşie] semnată cu numele nostru, conform dreptei noastre credinţe, la Abrud, la data sus menţionată.

Kontz Lajos
Consilier

Baczoni Endre
conţopist la consiliu

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848.

142.

Câmpeni, 18 iulie 1848¹⁴⁸

Alól írtak ezennel igaz hitünk szerint bizonyítunk arról, hogy a mai napon meg jelenvén mű előttünk a zalathnai felső járásban Topánfalván a következő jó hírű nevű becsületes emberek u: m: topánfalvi szabad polgárok 1°). Potolog Gyorgyutz falus bíró. 2°) Tyok Thodor, 3°). Matora Jonutz 4°). Matora Nikoláé 5°). Korkés Petru. 6°). Tyok Nikoláé 7°), Szabó Miklós mindnyájan topánfalvi szabad polgárok – kik senkitől sem kényszerítve, hanem önkéntes jó akaratból jobb jobb kezek bé adások mellett kezességet vállalának némely gyanus vétkeiért Abrudbányán le tartoztatott szabad topánfalvi polgár *Hogman Nikulajáért*, még pedig oly ünnepélyes lekötelezéssel, hogy a midőn a Méltóságos Kir. Fő Kormányzéki Biztoság, vagy a törvényhatóság kívánná ugyan a most meg nevezett személyt kötelesek légyenek oda vissza allítani a honnan most ki vették – az ellenkező esetben magok a kezesek lesznek kötelesek a törvényhatóság által hozandó ítélet terhét in solidum hordozni, semmi ki fogás és mentség ellent nem alhatván.

Költ Topánfalván, július 18-án 1848

Enyedi Gábel
topánfalvi gc. lelkész

Balogh Iosef
topánfalvi jegyző

*

Subsemnaţii, dovedim cu dreapta noastră credinţă, că azi la Câmpeni, în plasa superioară a Zlatnei, s-au prezentat în faţa noastră următorii oameni cinstiţi, de bun renume: 1). Gheorghuţ Potolog jude sătesc. 2). Teodor Tioc, 3). Ionuţ Matora, 4). Nicolae Matora, 5). Petru Corcheş, 6). Nicolae Tioc. 7). Szabo Miklos, cu toţi cetăţenii liberi din Câmpeni; ei, nesiliţi de nimeni, de bună voie prin

¹⁴⁸ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele é.é.é.é.

folosirea mâinilor drepte, au dat chezașie pentru cetățeanul liber din Câmpeni, *Nicolae Hoeman*, arestat la Abrud în urma unor fapte suspecte ale lui, cu acel angajament solemn că atunci când onorata comise gubernială sau jurisdicția va dori, îl vor prezenta pe numitul individ acolo, de unde l-au scos acum. În caz contrar, însuși chezașii vor fi obligați să suporte in solidum, fără orice obiecție și scuză, povoara sentinței adusă de jurisdicție.

Dat la Câmpeni, în 18 iulie 1848

Enyedi Gabriel

preot greco-catholic din Câmpeni

Balogh Iózsef

notar din Câmpeni

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

143.

Abrud-Sat, 18 iulie 1848¹⁴⁹

Alább irtak némely politikai át hágásokkal lévén bé vádolva a Méltóságos Fő Kormányi Biztosság kívánságára ezennel kötelezzük magunkat hogy midőn az illető törvényhatóság által kívántatni fog személyesen elé állunk – minek nagyobb biztosítása okáért le kötyük minden névvel nevezhető ingo s ingatlan javainkat.

Abrudfalván Julius 18^{kán} 1848.

Sterka Sulutz Jozseff
k. isp. m. kultsár
Juonettye Péter
topánfalvi kir. tanító

*

Noi, subsemnații, fiind acuzați de unele contravențiuni politice. la dorința onoratei comisii guberniale de investigație, cu aceasta ne obligăm să ne prezentăm, personal, la dorința municipalității respective – garantă, pentru aceasta [obligație a noastră], prin ipotecarea tuturor bunurilor noastre mobile și imobile.

Abrud-Sat, 18 iulie 1848

Sterca solușiu Iosif
chelar la șpanatul regal comitatens
Petre Ioanete
învățător regal din Câmpeni

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848

¹⁴⁹ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele f.f.f.f.

Abrud, 18 iulie 1848¹⁵⁰

Alább nevetem írt, miután a Méltóságos Fő Kormány Széki biztoság – némely ellenem tett vádokért – mintha a magyarok ellen ingerültséget okozó nyilatkozatokat tettem volna meg fedet, addigis – míglen az ellenemi vádok az illető felsőbbség által szorossabb vizsgálat alá vétetnének, kötelezem magamat, hogy minden olyan nyilatkozatoktól, vagy tettektől, mellyek bár mi részben akár nemzet és nemzet köszt, akár egyes egyénekre nézt méltó ingerültséget szülhetnének szigorú büntetés terhe alatt el fogom magamat tartóztatni, – kötelezem magam arra is, hogy az ellenkező esetben az illető hatóság legelső szólítására elé állak és arra nézve le kötöm minden ingo, ingatlan javaimat.

Abrudbányán, Julius ¹⁸⁴⁸ 1848

Begnescu Miklós
abrudbányai roman tanító

*

Eu, subsemnatul, după ce onorata comisie gubernială – din cauza unor acuze ce mi s-au adus, adică aceea că aş fi făcut unele declaraţii provocatoare de iritaţie împotriva ungarilor – m-a admonestat, până când aceste acuze aduse mie vor fi cercetate mai amănunţit de către superioritatea respectivă, mă oblig să mă abţin, sub povara pedepsei severe, de toate atare declaraţii sau fapte care ar putea pricinui agitaţie în orice direcţie, atât între naţiuni, cât şi la nivel de indivizi; mă mai oblig că, în caz contrar, mă voi prezenta la primul apel al autorităţilor respective şi, cu privire la aceasta, ipotechez toate bunurile mele mobile şi imobile.

Abrud, 18 iulie 1848

Nicolae Begnescu
învăţător român de la Abrud

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848

Abrud, 20 iulie 1848¹⁵¹

Felséges Királyi Fő Kormány Szék!

Abrudbánya várossán és vidékén mutatkozott oláh nép közti ingerlő bujtotgatások körülményeinek kinyomozására méltóztatván a Fels. Kir. Fő Kormány Szék, folyó év Sz. Iván hó 9^{én} 7327. szám alatt a tisztelettel alólírtakat mint biztosokat kirendelni; – azon kegyes rendelet következtében, a helyszínére

¹⁵⁰ În procesul verbal propriu-zis al anchetei, acest document reprezintă anexa notată cu literele **g-g-g-g**.

¹⁵¹ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat, fără a figura însă în procesul verbal propriu-zis.

kiszálván, a kiharancsolt kinyomozást végbeis vittük, és az arról készült jegyző könyvet a midőn bé mutatni szencsénk lenne, mély tisztelettel öröklünk a

Felséges Királyi Fő Kormány Széknek

Abrudbányán, Julius 20^{án} 1848^{ba}

alázatos szolgálai

Kozma Pál

Fő Kormányi tanácsos

Nemegyei M. János

K. Bányásztanácsos és Igazgato

Némethi János

Fő Kormányi Titoknok

ki rendelt Fő Kormányi biztosok

*

Prea mărite Guberniu!

Pentru investigația circumstanțelor instigărilor atâtătoare manifestate în rândurile populației românești din orașul și din jurul Abrudului, Guberniul, în ordonanța nr. 7327 din 9 iunie, ne-a desemnat pe noi, subsemnații, în calitate de comisari. Noi, în urma acelui grațios ordin, ne-am deplasat la fața locului, am efectuat investigația, iar procesul verbal întocmit în legătură cu aceasta avem onoarea de a vi-l înainta.

Rămânem, cu stimă adâncă, ai Guberniului

serv umili

Kozma Pál

Consilier gubernial

Nemegyei M. János

Consilier și director Montanistic

Némethi János

Secretar Gubernial

În calitate de comisari

guberniali detașați.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9012/1848.

146.

Abrud, 20 iulie 1848¹⁵²

Felséges Királyi Fő Kormányzék!

Abrudbánya várossán és vidékén mutatkozott oláh nép közti ingerlő bujtogatások körülményeinek kinyomozására méltóztatván a Felséges Királyi Fő.

¹⁵² Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Kormány Szék folyó év Szent Iván hó 9-én 7327 szám alatt a tisztelettel alólírtakat mint biztosokat kirendelni, azon kegyes rendelet következtében, a kinyomozást végbe is vivén, azon idő alatti illetőségünkről készített számolatot, 2 darab záradékával, azon alázatos kéressel vagyunk bátrak a F[elséges]. K[irályi] Fő Kormányshéknak bémutatni miszerint illetőségeink kifizetése aránt kegyesen rendelkezni méltóztasson. – Mély tisztelettel lévén a Felséges Királyi Fő Kormány Széknek

Abrudbányán Julius 20-án 1848

Alázatos szolgálai
Kozma Pál, Főkormányi tanácsos
Nemegyei M. János, K. Bányásztanácsos és Igazgató
Némethi János, K. Kormányi Titoknok
Kirendelt Főkormányi Biztosok

*

Prea mărit Guberniu regal!

Pentru urmărirea împrejurărilor care au produs agitațiile incitatoare între români, în orașul Abrud și în împrejurimi, mărite Guberniu, prin dispoziția cu numărul 7.327 emisă pe data de 9 iulie a anului în curs, ați învrednicit să dispuneți în calitate de comisari pe cei jos semnați, iar ca urmare a preînaltului decret, încheind investigația, suntem în măsură să prezentăm măritului scaun gubernial raportul pregătit privind activitatea noastră, cu 2 concluziuni, cu acea umilă cerere să binevoiți să dispuneți la plata misiunii noastre.

Abrud, 20 iulie 1848

Cu adâncă stimă umilii
supuși ai Guberniului
Kozma Pál, Consilier gubernial
Nemegyei M. János, Director și consilier montanistic regal
Némethi János, Secretar gubernial
Comisari delegați de Guberniu

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 8948/1848.

147.

Cluj, 24 iulie 1848¹⁵³

Királyi bányász tanácsos és igazgató Nemegyei Jánosnak

Az Abrudbányán, s környékében mutatkozott lázzadási merények kinyomozására, s illetőleg ottan a köz csend, jó rend, élet és vagyon bátorság helyre állítására innen

¹⁵³ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat, fără a figura însă în procesul verbal propriu-zis.

kirendelt bizottmány – jelen hó 20^{dikáról} ide tett jelentése szerint – érdekelt munkálata bevégezésével, Abrudbányáról eltávoztakor a felettebb felbujtogatott oláh nép történhető kitörése megzabolázására, köz csend, élet s vagyon bátorság biztosítására azon intézkedést tévén, mikép egy század katonaság szállásolásképpen Abrudbányán maradjon, s azt Uraságod, az előfordulható szükség esetében célszerűen használja.

Ezen intézkedést a királyi kormányzék annyival is inkább helyesli, mivel Uraságod hivatali helyzeténél fogva, azon vidékben fekvő négy uradalmakban alkalmazott s keze alá tartozó nagy számú tisztek útján minden történhető mozgalmi tervek legbiztosabb tudomására juthat, és az elől érintett munkalat alatt minden eddig felmerült körülmények teljes ismeretével bírván, a leg célszerűbben rendelkezhetik minden előfordulható esetekben.

Mihezképest meghagyatik ezennel uraságodnak, hogy az abrudbányai és topánfalvi környékben a köz csend fenn tartására ügyelettel legyen, és minden történhető mozgalmakat a megye részéről a fő ispány által kinevezendő tiszt segedelmével, s ottan lévő katonaságnak szükség esetébeni használatával is lecsendesíteni igyekezzék. Megtaláltatván innen mái naprol jelen szám alatt a fő hadi vezérség, miszerint az Abrudbányán lévő és a szükség idejéig ott tartandó katonaság parancsnokságához úgy intézkedni ne terheltezzék, hogy az előfordulható szükség esetében uraságodnak, mint innen rendelt biztosnak megtalálásaira illő segedelemmel legyen; valamint nemes Alsó Fehér megye fő ispányához is, uraságod segedelmére egy megyei tiszt kinevezése iránt megtétetvén a rendelet; végre uraságodnak illetén megbízatásáról a királyi kincstári tanács is, mint egyenes felsőbbsege, illő tudomás végett értesítettvén.

Kolosvárt, Julius 24^{en} 1848

*

Domnului Nemegyei János, consilier și director montanistic regesc

Pentru investigarea tentativelor de revoltă ivite la Abrud și în împrejurimi – conform raportului încheiat aici pe data de 20 a lunii în curs odată cu definitivarea activității comisiei dispusă aici în vederea restabilirii liniștii publice, bunei ordini, a siguranței vieții și a proprietății, după plecarea acesteia de la Abrud, în vederea înfrânării posibilelor izbucniri ale populației românești de mai sus revoltate, pentru asigurarea liniștii publice, a vieții și pentru siguranța proprietății, ea dispune ca o companie de soldați să rămână încartiruită la Abrud, iar pe aceea Domnia Voastră s-o folosească corespunzător în cazul în care s-ar ivi nevoia. Guberniul regal, cu atât mai mult aprobă o asemenea dispoziție, cu cât ținând cont de poziția oficială a Domniei Voastre, prin intermediul numărului mare de ofițeri supuși Dvs. și dispuși în 4 domenii ale aceluși ținut, toate planurile posibile de mișcări care s-ar întâmpla, pot ajunge la cea mai sigură înștiințare a Dvs.; având deplină cunoștință de toate împrejurările ivite până acum în decursul activității anterioare, puteți dispune, cel mai corespunzător, în toate cazurile care se pot ivi.

Conform acestui fapt se încuviințează Domniei Voastre ca, în ținuturile Abrudului și Câmpeniului, să vegheați la menținerea liniștii publice și toate mișcările posibile să vă străduiți să le stopați prin folosirea armatei de acolo, cu ajutorul ofițerului numit din partea comitatului, prin intermediul comitelui suprem. Prin decretul dat de aici azi, sub numărul prezent, a fost adus la cunoștința comandamentului militar suprem să nu ezite ca, astfel, să dispună comandamentului armatei de la Abrud, ținută acolo cât e necesar, pentru ca, în caz de nevoie, să vă stea la dispoziție în calitate de Dvs. de comisar dispus de aici. La fel s-a cerut comitetului suprem al comitatului Alba de Jos ca, pentru ajutorul Domniei Voastre, să numească un ofițer comitatens care să execute ordinele. În final, despre această însărcinare a Domniei Voastre, inclusiv consilierul tezaurarial regal, ca și superior direct, a fost informat.

Cluj, 24 iulie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. Nr. 9012/1848.

148.

Cluj, 24 iulie 1848¹⁵⁴

a) Fő hadi Vezérségnek

b) Királyi Kincstári Tanácsnak

c) Alsó Fehér Megye Főispánjának

a.), b.), c.), Abrudbánya városában és vidékében az oláh nép részéről lázadási merények és erőszakos kitörésre készület jelei mutatkozván a királyi kormányzók szükségesnek találta az ingerlő bujtogatások kinyomozására, s illetőleg csend, vagyon és személy bátorság helyre állítására; fő kormányi tanácsos Kozma Pál atyánkfia, királyi bányász tanácsos és igazgató Nemegyei János, s fő kormányi titkok Némethi János személyökben a helyszínére bizottmányt küldeni ki, elegendő katonai erő segédelve mellett.

Ezen bizottmány, munkálkodását bevégezvén, Abrudbányáról eltávózása alkalmával, az egész honra nézve vészélyessé fajulható feltámadás megelőzése tekintetéből, jónak látta azon intézkedést tenni, s ide is feljeleníteni: miszerint a köz csendnek, rendnek, élet és vagyon bátorságnak biztosítására, és a történhető kitörés megzabolázására, és egy század katonaság szállásolásképpen Abrudbányán maradjon, egyik biztos Nemegyei Jánosnak, mint az eddigelé felmerült körülmények részletes ismeretével bírónak s minden történhető mozgalmi tervek tudomására legbiztosabban juthatónak, az eléfordulandó szükség esetében intézkedései foganatosítására célszerű használata végett és felügyelete alatt.

Mely intézkedését az írt bizottmánynak a királyi kormányzók is helyben hagyván s ahoz képest maga helyén a szükséges rendelkezéseket megtévén:

a:) – erről a Fő hadi vezérség ezennel oly megtalálással értesítettik, miszerint az Abrudbányán lévő, és a szükség idejéig ott tartandó katonaság parancsnokságához

¹⁵⁴ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat, fără a figura însă în procesul verbal propriu-zis.

úgy intézkedni ne terheltecsék, hogy az az előfordulandó szükség esetében írt Nemegyei Jánosnak mint innen rendelt biztosnak megtalálására illő segedelemmel légyen.

b.): Nemegyei Jánosnak ílyetén megbízatásáról, a királyi kincstári tanácsot mint az ő egyenes felsőbbségét, illő tudomás végett, ezennel értesíteni kívánta.

c.): Erről Uraságod ezennel a végett értesítettik, hogy említett Fő Kormányi biztos Nemegyei János segedelmére egy megyei tisztet rendeljen ki.

Kolosvárt, Julius 24^{én} 1848

*

a) Comandantului militar suprem

b) Consiliului Tezaurarial Regal

c) Comitelui Suprem al Comitatului Alba de Jos

a:), b:), c:)) Arătându-se semnele pregătitoare ale unei izbucniri violente și ale unor tentative de revoltă din partea populației românești, în orașul Abrud și în împrejurimi, Guberniul a considerat necesar să ancheteze instigațiile, respectiv să restabilească liniștea și siguranța proprietății și a persoanei; în persoanele compatrioților noștri Kozma Pál, consilier gubernial, Nemegyei János, director și consilier minier regal, respectiv Némethi János, secretar gubernial, s-a trimis la fața locului o comisie, pe lângă un ajutor constând dintr-o forță militară suficientă.

Această comisie, terminându-și activitatea, cu ocazia plecării din Abrud, pentru prevenirea unei răzvrătiri care să degenereze primejdios pentru întreaga țară, comisia a considerat necesar să ia o măsură pe care a și raportat-o Guberniului. Conform acesteia, pentru asigurarea liniștii publice, a ordinii, a siguranței vieții, a proprietății, dar și pentru înfrânarea posibilelor revolte, o companie militară să rămână încartiruită la Abrud sub supravegherea unuia dintre comisari, Nemegyei János. El a avut cunoștință în detaliu despre împrejurările ivite, dar și informările cele mai sigure despre toate planurile posibilelor mișcări, iar în cazul în care se va ivi nevoia, această companie să îndeplinească ordinele corespunzător. Această măsură luată de comisia sus menționată a fost aprobată de Guberniu, iar conform acesteia Guberniul a și dat dispozițiile corespunzătoare:

a) Această măsură i se aduce la cunoștință comandamentului militar suprem pe țară cu adăogirea ca aceasta să dispună comandamentului militar din Abrud, ținut acolo până la vremea necesară ca, în caz de nevoie, să ofere ajutor lui Nemegyei János ca și comisar dispus aici

b) În legătură cu această însărcinare a lui Nemegyei János, consiliul tezaurarial regal, ca instanță superioară directă lui, este înștiințat cu această ocazie

Domnia Voastră a fost informată de această măsură pentru ca să dispuneți de un dregător comitatens, care să fie spre ajutorul amintitului comisar gubernial Nemegyei János.

Cluj, 24 iulie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P. nr. 9012/1848

Cluj, 24 iulie 1848

Báró Vay Miklós korona ör és Királyi biztos úrnak

Az abrudbányai tanács közelebb múlt Szentiván hava 4^{dikéről} részint egyenesen a Királyi Kormányshékhöz, részint Alsó Fehér megye Fő Ispánjához intézett, s ezáltal azon hó 7^{dikéről} kelt hivatalos jelentése mellett, ide fölterjesztett feliratainál fogva, azon városban és környékében, az oláh nép között a magyarok ellen ingerlő bujtogatásnak, s véres kitörésre fajulható mozgalmaknak több felől mutatható jeleit, és Buttyán Jánosnak Szebenből az írt város környékébe küldött, de elfogatott, s ide felterjesztett három rendbéli leveleiből kitetszőleg, a már eltölt topánfalvi vásár alkalmával nyíltan föltámadásrai készülöket jelentvén föl, legalább is 200 főből álló székely katonaságot kérvén oda küldetni: a feljelentett körülményeket a Királyi Kormányshékhöz is megfontolást, és tekintetet érdemlöknek találva, az írt hó 9^{dikéről} 7327 szám alatt egy felől Fő Hadi Parancsnok ő Nagyméltóságát fölszólította, hogy mivel akkor innen egy század katonaság a Mihálcfalvánál történt összecsapásban részesült székely katonák felváltására már elment vala, azon székely katonákból a fenn írt tanács által kívánt 200 számú csapatot Abrudbányára rendelni, és azt, az innen oda kiküldött biztosok által netalán kívántató segítség adására útasíttatni ne terheltessek, más felől pedig a feljelentett bujtogatásoknak körülményes kinyomozására biztosokul kormányshéki tanácsos Kozma Pál, és titoknok Némethi János kinevezetvén, ezeknek az idézett jelentések záratékaikkal együtt oly rendelettel adattak át, hogy Abrudbányára rögtön menjenek ki, és útjokban az Alsó Fehér megyei főispánnal az Abrudbányára átszállítandó katonaság iránt értekezvén, nem különben maguk mellé egy kerületi tisztviselőt rendeltetvén, továbbá a zalathnai kamarai igazgató és bányásztanácsos Nemegeyi Jánost is a bizottmányhoz csatolván, úgy az abrudbányai tanáccsal is egyetértésbe tévén magukat, az érintett hivatalos jelentésekből s záratékaikból kilátszó bujtogatási körülményeket pontosan nyomozzák ki, az azokból kitetsző mozgalmaknak tökéletesen járjanak végére, munkálkodásuk folytán, ha szükség lenne, az oda rendelt katonaság segítségét is használván. A fennebbiek nyomán Alsó Fehér megye főispánjához s nevezett bányász tanácsos és uradalmi igazgató Nemegeyi Jánoshoz is megtétettek a szükséges intézkedések.

Ezen rendelet következtül, az írt bizottmány a hely színére kiszállván, s onnan múlt hó 14^{dikéről} az ide csatolt tudósítást tévén, melyből kitetszőleg Topánfalván és környékében a lakosok nagy része, a Jánk Ábrahám fölszólítása után, magát kaszákkal és lántsákkal fegyverzé, kitöréshez, erőszakos foglaláshoz készült: ennek következtében szükségesnek találta a Királyi Kormányshékhöz, Fő hadi parancsnok ő nagyméltóságát újabban fölszólítani, múlt hó 16^{dikéről} 7532 szám alatt, hogy Abrudbányára, a már ott lévő székely katonaságon kívül még bár egy századot rendelni ne terheltessek, s a kívánt század katonaság is oda elszállítattott.

Illy előkészületek után, az írt bizottmány munkálkodását a hely színén megkezdvén, azt közelebről is végezte, s jelen hó 20^{dikáról} a Királyi Kormányshékhöz az idezárt tudósítást tette, melyből kitetszik, hogy az ottani oláh

mozgalmaknak fő indítója Buttyán János volt, az általa Abrudbányán s vidékén elhintett bújtogatási elvek terjesztői pedig főleg verespataki görög egyesült vallású lelkész Bálint Simon, és ügyvéd ifj. Jank Avram, úgy a mozgalmak előidézésében tetteles főllépő Moga József voltak, a szebeni oláh Comité intézkedései szerint. S noha a Fő kormányi bizottmány eljárása a szándékolt kitörési merénnyel megghiúsította, a kedélyeket lecsillapította: mindazáltal tekintetbe véve azt, hogy a népmozgalmak még mindenütt le nem csendesíthetettek, s a Buttyán által írt levelek tartalma szerint a lázítók a fölkelésre fő bizodalmukat az ottani erős és számos havasi népben helyezik. A bizottmány Abrudbányáról eltávoztával azon intézkedést tette, miszerint a közcsendnek, rendnek, élet és vagyon bátorságnak biztosítására és a történhető kitörés megzabolázására egy század katonaság Abrudbányán szállasolásképpen maradjon, egyik biztos, Nemegeyi János felügyelete és intézkedése alatt.

Melly intézkedését az írt bizottmánynak a Királyi Kormánysház is helyben hagyván, ehhez képest többször említett Nemegeyi Jánosnak máj napról, jelen szám alatt meghagyta, hogy az abrudbányai és topánfalvi környékben, a közcsend fenn tartására ügyelettel légyen, és minden történhető mozgalmakat a megye részéről a Fő Ispán által melléje rendelendő tiszt segedelmével s ottan lévő katonaságnak szükség esetébeni használatával is elcsendesíteni igyekezzék; s ezen rendelkezésről mind a Fő Hadi Vezérséget oly megtalálással tudósította, miszerint az Abrudbányán lévő, és a szükség idejéig ott tartandó katonaság parancsnokságához úgy intézkedni ne terhelte, hogy az, az előfordulandó szükség esetében, írt Nemegeyi Jánosnak, mint innen rendelt biztosnak megtalálásaira illő segedelemmel légyen; mind pedig az Alsó Fehér megyei Fő Ispán a végett értesített, hogy említett biztos Nemegeyi János segedelmére egy megyei tisztet rendeljen ki, egyszersmind Nemegeyi Jánosnak illetlen megbízatását a Királyi Kincstári Tanácsnak is, mint az ő egyenes felsőbbségének, illő tudomás végett megjelentvén.

Mely a fennebiek szerint tett rendelkezésekről, addig is, míg az elől írt bizottmánynak már beadott terjedelmes munkálata felvételhetnék, érdemileg elláthatnák, a Királyi Kormány Szék Nagy Méltóságodat tisztelettel értesíteni kívánta.

Kolosvárt Július 24^{én} 1848

*

Domnului Baron Vay Miklós, paznic al Coroanei și comisar regal

Din raportul consiliului orașului Abrud, înaintat în data de 4 iunie, pe de-o parte direct Guberniului, pe de altă parte comitelui suprem al comitatului Alba de Jos, precum și din raportul menționatului comite suprem, înaintat aici în data de 7 iunie, reies semnele ațățărilor existente între români împotriva maghiarilor, în Abrud și în împrejurimi, semne din care pot rezulta izbucniri sângeroase. Aceste semne rezultă și din cele trei scrisori ale lui Ioan Buteanu, trimise de la Sibiu în ținutul acestui oraș, scrisori ce au fost interceptate și înaintate nouă. Rapoartele sus menționate sunt semne clare că românii au manifestat tentații clare și deschise de

revoltă încă cu ocazia târgului de la Câmpeni. Motiv pentru care semnatarii rapoartelor cer trimiterea a cel puțin 20 de soldați secui în acel ținut.

Guberniul a analizat circumstanțele raportate și, găsindu-le foarte serioase, în data de 9 iunie, sub nr. 7327, s-a adresat comandantului suprem al armatei, D-nul Baron Puchner, solicitându-i ca, dintre soldații secui participanți la ciocnirea de la Mihalț (soldați care, între timp, au fost schimbați cu un regiment trimis de aici) 200 de soldați să fie dislocați la Abrud unde să dea ajutor, în caz de necesitate, comisarilor guberniali trimiși acolo. În vederea investigării amănunțite a circumstanțelor raportate guberniului, acesta i-a desemnat în calitate de comisari pe D-nul consilier gubernial Kozma Pál și secretarul gubernial Némethi János. Ei au luat la mână rapoartele sus menționate cu anexele aferente. Li s-a ordonat să se deplaseze imediat la Abrud, dar în drumul lor să facă o oprire la comitele suprem al comitatului Alba de Jos, cu care să se înțeleagă asupra armatei ce urmează să fie dislocată la Abrud. Să ia ca ajutor și un dregător comitatens. Finalmente, comisiei i s-a alăturat și D-nul Nemegyei János, director camerar al Zlatnei și consilier montanistic. Astfel, comisia întregită, în colaborare cu consiliul din Abrud, să investigheze amanunțit instigările rezultate din rapoartele adresate Guberniului și mișcările eventual ivite, recurgând, în caz de nevoie, și la ajutorul armatei. În cele din urmă, atât comitele suprem al Albei de Jos, cât și consilierul montanistic Nemegyei János au primit dispozițiile necesare. În urma acestui ordin, menționata comisie gubernială s-a și deplasat la Abrud de unde a trimis în data de 14 iunie raportul anexat alăturat. Din acesta reiese că, la Câmpeni și în împrejurimi, la apelul lui Avram Iancu, majoritatea populației, înarmându-se cu coase și lănci se pregătea de izbucnire și de ocupări forțate. În atare situație a lucrurilor, Guberniul a considerat oportun a se adresa, în data de 16 iunie sub nr. 7352, comandantului general pe țară, baronul Puchner, solicitându-i trimiterea măcar a unui regiment la Abrud, pe lângă soldații secui aflați acolo. Armata solicitată s-a și deplasat întracolo. După aceste pregătiri efectuate, comisia gubernială și-a început activitatea de investigare la fața locului, cu puțin timp în urmă și terminând-o. A înaintat guberniului, în data de 20 iunie, raportul alăturat. Din acesta rezultă că principalul promotor al mișcărilor de acolo a fost Ioan Buteanu, iar propagatorii și răspânditorii ideilor lui la Abrud și împrejurimi au fost, în special, preotul greco-catolic din Roșia Montană, *Sîmion Balint* și *avocatul Iancu Avram jr.* Iar generatorul de facto al mișcărilor a fost Iosif Moga – toți activând conform dispozițiilor comitetului roman de la Sibiu. Procedura comisiei guberniale a zădărnicit izbucnirea plănuită, a liniștit spiritele. Totuși, având în vedere că mișcările populare nu au putut fi temperate peste tot și luând în considerare după scrisorilor emise de Buteanu, instigatorii își pun speranța și se bazează pentru revolta plănuită în puternica și numeroasa populație din munți. Astfel, pentru asigurarea liniștii publice a ordinii, a vieții și avuției și pentru înăbușirea unei eventuale izbucniri, comisia, la întoarcerea sa de la Abrud, a considerat a fi necesară lăsarea unui regiment la Abrud sub forma de încartiruire, sub supravegherea și dispoziția unuia dintre comisari, respectiv a lui Nemegyei János. Această măsură luată de comisie a fost aprobată și de guberniu. Astfel, acesta azi, sub recentul nr. I, a dispus mult amintitului Nemegyei János să vegheze asupra

menținerea siguranței publice la Abrud, Câmpeni și împrejurimi, să se străduiască să liniștească orice mișcare cu ajutorul dregătorului ce îi va fi pus la dispoziție de comitele suprem, recurgând, în caz de nevoie, și la ajutorul armatei aflată acolo. Această dispoziție a Guberniului a fost adusă și la cunoștința comandamentului suprem militar pe țară, cu rugamintea să binevoiască a se adresa comandantului armatei ținută la Abrud pentru ca armata de aici, în caz de nevoie, să dea ajutorul cerut comisarului detașat Nemegeyi János. Despre măsurile luate, Guberniul l-a informat și pe comitele suprem al comitatului Alba de Jos, cu rugamintea să pună un dregător comitatens la dispoziția lui Nemegeyi János. Finalmente, despre măsurile luate, Guberniul a informat și Tezaurariatul regal, acesta fiind superiorul lui Nemegeyi János. În prealabil, Guberniul l-a anunțat pe baronul Vay Miklós în legătură cu măsurile luate în urma înștiințărilor primite; după analizarea amanunțită a extinsului raport înaintat și după măsuri luate în urma acestora, vă vom înștiința la momentul potrivit.

Cluj, 24 iulie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 8945/1848.

150.

Cluj, 25 iulie 1848

Főszámvevőségi tudósítás

Az Abrudbánya várossán és környékében mutatkozott bujtogatások kinyomozásában 7327. 1848 korm. szám alatti kibocsátatásuknál fogva munkálódott kormányi biztosoknak itten 8948. 1848 korm. szám alatt visszarekesztett részletes számadását e.k. főszámvevőség a megtett vizsgálata eredménye szerint oly véleménnyel kíséri, miszerint:

a) *Kormányi tanácsos Kozma Pál úrnak* a kinyomozásban és útjában eltöltött és a pótlólag egyenesen ide beadott és tisztelettel ide mellékelt foglalkozási naplóval hitelesített 42 napokra szabályszerű és az ötöd rész levonása mellett megállított 8 ezüst rf. napidijja szerint336 rft. Kr.

Előfogati költségben pedig a B.szerént hitelesített 23 állomásokra, melyeket menet jövet és ottan tett kirándulási útjában átutazott23

Szabályszerű apróbb úti költségekben11 ft. 26 ½ X

.....
együtt 373 .26½

az az három száz hetven három rft. huszon hat s fél kr. ezüstben.

b) *Kormányi titkár Németi János úrnak* ugyan csak az írt kinyomozásban és útjában eltöltött 42 napokra naponkint a szabályszerű és ötöd rész levonása mellett megállított 4 rft 48 kr. ezüst pénzbeli napi dija szerént 201 ft. 36 Xr. az az két száz egy forint és harminc hat krajcár ezüstben.

c) *Bányász tanácsos Nemegeyi János úrnak* a mindössze 36 napokban eltöltött és a fenn említett naplóval hitelesített időre naponkénti díjját az ötöd rész levonásával 4 Rf. 48 kr. 172 f 48 számítván előfogati költségei megtérítésében a

Zalathnárol Abrudbányáig s onnan Topánfalváig és Offenbányáig tett tartományi biztossági utalvánnyal ugyan nem hitelesített de itten a közönséges utazási szabályos kimutatásból és a kormányszéki tanácsnak Kozma Pál úr által beadott fennébb már érintett tartomány biztosi ugyanazon állomásokat magában foglaló utasításhoz képest megállított mind összeve 10 állomásokra 10 f

Szabályszerű apróbb úti költségekben 6 f 23 kr.

.....
együtt 189 f 11 ¼

az az egy száz nyolcvan kilenc rft tizen egy kr. ezüstben

d) két egymást felváltott tollvivőknek/: ha ezeknek felvételét a [fgs] kir. Kormány helyeslendi /: u. m. főkormányi írnok Kozma Zsombornak 16 napokra naponként az ötöd rész levonásával 1 f. 36 krajával véve 17 f 36 X az az tizenhét forint harminc hat krajcár ezüstben.

2. Uradalmi gyakornok *Adorján Györgynek* 29 napokra naponként hasonló módon 1 f. 36 kr. számítván 46 rft. 24 kr. azaz negyvenhat rft huszon négy kr. ezüstben

e) Bányász gyakornok Herepei Károlynak mint az utolsó napokban a tárgy sietőbb végrehajtása tekintetéből fölvevtt írnoknak ha ennek alkalmazása is elfogadtatik három napokra a tollvivők illetőségéhez képest 4 rft 48 azaz négy rft negyven nyolcz kr. ezüstben. És végre

f) A jegyző könyvhez kívántatott papír árában és a jegyzőkönyv bekötésére együtt 2 rft 48 kr. azaz két forint negyven nyolc kr. ezüstben

Össze számítván pedig a bizottmány költségeit u.m.:

1. korm. tanácsos Kozma Pál úrnak	373 f 26 ½
2. titkár Németi úrnak	201 f 36
3. Bányász tanácsos Nemegeyi úrnak	189 f 11 ¼
4. Főkormányi írnok Kozma Zsombornak	17 f 36
5. Uradalmi gyakornok Adorján Györgynek	46 f 24
6. Bányász gyakornok Herepei Károlynak	4 f 48
7. Papír és könyvkötésre	2 f 48

.....
Mindössze 385 rft 491/2

Azaz nyolc száz harmincöt rft és negyven kilenc és fél krajcár – az országos pénztárból megrendelendő és a helybeli fiók pénztár útján az illetők külön nyugtatványára kifizetendő lészen. Önként értetődvn az, miszerint ezen valamint eddigelé hasonló tárgyban foglalkozott bizottmányokra tett költségek is a tisztán bujtogatóknak találtatott egyének és más hibásnak ítélandó lázítók által az előlegező pénztárnak megtérítendő s e végre ezek a vissza fizetendő köz é sorozandó költségek iránt az illető hibás egyének neveire teendő előjegyzetek lesznek szükségsek

Tompa Simon
tart. számvevő
Baranyai Sándor
számvevő tiszt

Înștiințare din partea Curții de Conturi

Pentru investigarea agitațiilor ivite în orașul Abrud și în împrejurimi, ca urmare a examinării, din partea curții de conturi, a calculului detaliat, aflat sub nr. 8949 din 1848 legat de activitatea comisiei guberniale, menționată în actul cu nr. 7327 din 1848, înaintează următoarea concluzie conform căreia:

a) *Domnului consilier gubernial Kozma Pál* – pentru investigație și cele cheltuite pe drum, pe care le menționează în jurnalul de activitate aici alăturat, pentru 42 de zile regulamentare și prin reducerea celei de-a 5-a părți s-a calculat o diurnă zilnică de.....336 f de arginți

În cheltuiala pentru cal de poștă însă, adeverită prin B., pentru 23 de stații pentru dus-venit și pentru cele cheltuite acolo pentru deplasare..... 23

Pentru cheltuieli de drum regulamentare mai mărunte.....14 f 26 ½

.....
Împreună 353,,26 ½

b) *Domnului Némethi János secretar gubernial* de asemenea, la fel pentru investigație și pentru cele 42 de zile cheltuite pe drum zilnic, pe lângă scăderea regulamentară a celei de-a 5-a părți, s-a calculat o diurnă de 4 rft. 48 arginiți după diurna zilnică 201 f 36 de arginți

c) *Domnului Nemegyei János consilier minier* – Diurna zilnică pentru timpul adeverit cu jurnalul mai sus amintit, doar pentru 36 de zile petrecute, cu scăderea celei de-a 5-a părți 4 rft 48 kr, 172 f 48 pentru acoperirea cheltuielilor pentru cai de poștă din Zlatna la Abrud și de acolo la Câmpeni și Baia de Arieș, adeverit de comisia provincială, dar neadeverit din prezentarea regulamentară a drumului, de aici și din jurnalul lui Kozma Pál pentru comisia provincială, în total 10 stații 10 f

Pentru cheltueli regulamentare de drum mai mărunte.....6 f 23 kr

.....
împreună 189 f 11 ¼

O sută nouăzeci și opt de forinți și 11 kr. jumate în argint

d) Pentru cei doi secretari schimbați unul cu altul, dacă guberniul regal aprobă angajarea lor, adică secretarul gubernial Kozma Zsombor, pentru 11 zile, pentru fiecare zi prin scăderea celei de-a 5-a părți 1 f 36, în total..... 17 f 36 kr în argint

2) Pentru practicantul domenal Adorján György pentru 29 de zile, pentru fiecare zi, în mod asemănător, 1 f 36 kr. Calculul dă 46 rft 24 kr. în argint

e) Pentru practicantul montanistic Herepei Károly angajat doar în ultimele zile pentru o mai grabnică rezolvare a chestiunii, în cazul că se va accepta și angajarea lui, diurna se va calcula conform celei a secretarilor, adică pentru cele 3 zile lucrate 4 rft 48

f) Pentru prețul hârtiei cerută de procesul verbal și pentru legarea procesului verbal împreună..... 2 rft 48 în argint

Calculând, în total, cheltuielile comisiei:

1. Domnului comisar gub. Kozma Pál	373 f 26 ½
2. Domnului secretar Némethi	201 f 36
3. Domnului consilier montanistic Nemegyei	189 f 11 ¼
4. Secretarului gubernial Kozma Zsombor	17 f 36
5. Practicantului domenial Adorján György	46 f 24
6. Practicantului montanistic Herepei Károly	4 f 48
7. Hârtie și legarea cărții	2 f 48

În total 385 rft 491/2

Optsute treizeci și cinci rft. 49 și jumătate krețari

Dispuși din casieria țării, iar prin casieria filială locală, respectivii vor fi plătiți prin chitanță separată. De la sine înțeles și aceea că acele cheltuieli pe care comisia le-a făcut, pentru chestiuni asemănătoare până acum, să fie acoperite către casierie de către cei găsiți agitatori, precum și de alții găsiți vinovați de aceeași vină, iar, în final, aceste cheltuieli rambursabile vor fi puse pe numele celor găsiți vinovați.

Tompa Simon
Contabil provincial
Baranyai Sándor
Funcționar contabil

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9080/1848.

151

Cluj, 29 iulie 1848

Tartományi Főbiztosságnak

Abrudbányán és környékében az oláh nép közt mutatkozott ingerlő bujtogatások körülményeinek kinyomozására idei június 9^{ről} 7327 szám alatt kelt kormányi rendeletnél fogva kormányi tanácsos Kozma Pál kormányi titoknok Némethi János és zalathnai kamarai igazgató és bányász tanácsos Nemegyei János személyökben kirendelt kormányi biztosok ezen munkálatban töltött idő alatti illetőségükről folyó évi július 20^{ről} jelentések mellett ide beadott számolata itten kellőleg megvizsgálván a hazai főszámvevőhivatalnak jelen számal jegyzett és folyó évi július 25^{ről} kelt e tárgyban véleményes tudósítása hiteles másolatban a számadásos iratok pedig eredetileg oly rendeléssel küldetnek át a tartományi főbiztosságnak miszerént ezen bizottmány tagjainak úgymint:

Kormány tanácsos Kozma Pálnak	373 26 ½ Xr.
Kormány titoknok Némethi Jánosnak	201f 36 X
Bányász tanácsos Nemegyei Jánosnak	189 f 11 ¼ X
Tollvivőknek használt kormányi írnok Kozma Zsombornak	17 f 36
Uradalmi gyakornok Adorján Györgynek	46 f 24
Bányász gyakornok Herepei Károlynak	4 f 48

A szükséges papír áraban és a jegyzőkönyv
bekötötetésére 2 f 48

Mindössze.....835 f 49 $\frac{3}{4}$

Nyolcszáz harmincöt f. negyven kilenc és fél krajcárt az országos pénztárból

Az illetők külön nyugtatványára az é tárgyban hibásoknak ítélandók általi mégtérítésről teendő feljegyzés mellett a Kolosvártt levő tartományi fiók pénztár által fizetesse ki

Abrudbányán működött kormányi biztosok: korm. tanácsos Kozma Pál titoknok Némethi János és bányász tanácsos Nemegyei Jánosnak

Uraságtok folyó évi július 20^{ról} kelt jelentése mellett Abrudbányán és környékében az oláh nép közt mutatkozott bujtoztatások kinyomozásában eltöltött idő alatti illetőségükről beadott részletes számadásuk itten megvizsgáltatván meghagyatott innen mai napról és jelen szám alatt a tartományi fő biztosságnak miszerént ezen cím alatt:

1. kor. tanácsos Kozma Pál részére 373 f 26 $\frac{1}{2}$ X

2. kor. titoknok Némethi János részére 201 f 36 X

3. bányásztanácsos Nemegyei János részére..... 189 fr. 1/21 X

tollvívőknek használt

kor. írnoki Kozma Zsombor részére 17 f 36

uradalmi gyakornok Adorján Györgynek 46 f 24

bányászgyakornok Herepei Károlynak 4 f 48

és a szükséges papír áraban és a jegyzőkönyv bekötötetésére 2 f 48

Mindössze 835 f 49 $\frac{1}{2}$

Nyolcszáz harmincöt f. negyvenkilenc és fél krajcárt ezüstbe a tartományi pénztárból egyénenkénti külön nyugtatványra a hibásoknak ítélandók általi mégtérítés felett téendő előjegyzés mellett a Kolosvártt lévő tartományi fiókpénztár által fizetessen ki.

Miről uraságtok fennidézett jelentésük következtében szükséges tudtul ezennel értesítenek.

Kolosvártt Szentjakab hó 29^{én} 1848

*

Comisiei Superioare Comitatense

Pentru investigarea împrejurărilor în care s-au arătat agitațiile provocatoare între românii din Abrud și împrejurimi, prin decretul gubernial cu nr. 7327, din data de 9 iunie, au fost numiți comisari guberniali în persoana lui Kozma Pál, comisar gubernial, Némethi János secretar gubernial și Nemegyei János, director comercial din Zlatna și consilier montanistic, pe lângă rapoartele din data de 20 iunie anul în curs despre activitatea lor legată de această investigație, analizându-se aici corespunzător calculul înaintat, a mai fost trimisă în copie

autentificată expertiza în această chestiune a Curții de Conturi, cu numărul de față, din data de 25 iulie, iar actele privind socotelile în original au fost trimise comisiei superioare comitatense cu un asemenea decret, astfel că:

Pentru Kozma Pál, comisar gubernial	373 26 ½ Xr.
Pentru Némethi János, secretar gubernial	201 f 36 X
Pentru Nemesgyei János, consilier montanistic	189 f 11 ¼ X
Pentru cei folosiți ca și secretari	
Pentru Kozma Zsombor, concepist gubernial	17 f 36
Pentru Adorján György, practicant domenial	46 f 24
Pentru Herepei Károly, practicant montanistic	4 f 48
Pentru hârtia necesară și legarea procesului verbal	2 f 48

.....
În total.....835 f 49 ¾

Opt sute treizeci și cinci de forinți, patruzeci și nouă și jumătate kraițeri din casieria țării.

Prețul distinct de pe chitanță al respectivilor să fie plătit de către filiala casieriei provinciale din Cluj, prin intermediul celor găsiți vinovați, pentru comisarii guberniali care au activat la Abrud, *adică consilierului gubernial Kozma Pál, secretarului Némethi János și consilierului montanistic Nemesgyei János.*

Pe lângă raportul Domniilor Voastre din data de 20 iulie anul în curs, examinând aici socotelile detaliate înaintate despre activitatea derulată, în decursul participării la cercetările agitațiilor ivite în rândul românilor din Abrud și împrejurimi, s-a aprobat de aici, în ziua de azi și sub numărul prezent pentru comisia provincială superioară, astfel că:

1. Pentru comisarul gub. Kozma Pál 373 f 26 ½ X
2. Pentru secretarul gub. Némethi János 201 f 36 X
3. Pentru consilierul montanistic Nemesgyei János részére.....189 fr. 1/21 X

Pentru cei folosiți ca și secretari:

Pentru concepistul gubernial Kozma Zsombor	17 f 36
Pentru practicantul domenial Adorján György	46 f 24
Pentru practicantul montanistic Herepei Károly	4 f 48
Pentru hârtia necesară și legarea procesului verbal	2 f 48

.....
În total 835 f 49 ½

Opt sute treizeci și cinci de forinți, patruzeci și nouă și jumătate de kraițeri din casieria provincială, pentru fiecare persoană în parte, pe chitanță separată, prin plătitrea lor de către cei găsiți vinovați prin casieria filială din Cluj.

Ca urmare a înștiințărilor mai sus menționate ale Domniilor Voastre în mod necesar vă informăm despre aceasta.

Cluj, 12 august 1848¹⁵⁵

A királyi Kormányshéknek

Bálint Simonnak verespataki egyesült hitű lelkésznek hozzám intézett folyamodását, melyben az abrudbányai börtönből kezességen elbocsáttatását, vagy más egészségesebb helyre áttételét kéri, midőn a kérelem tárgya a királyi kormányshék előtt áll, eredetileg ide fogva elhatározás végett a nagyméltóságú Királyi Kormányshéknek áttenni kívántam.

Kolosvárt, Kisasszonyhó 12^{én} 1848

Gróf Mikó Imre

*

Către Scaunul Gubernial Regesc

Am dorit să transpun anexat aici, în original, prea înălțatului Guberniu Regesc pentru decidere cererea duhovnicului greco-catolic din Roșia Montană Simion Balint, adresată mie, în care solicită eliberarea sa cu cauțiune din penitenciarul de la Abrud sau mutarea sa într-un loc mai salubru.

Cluj, 12 august 1848

Conte Mikó Imre

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9744/1848. Foto: 28534–28536.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 2156E/1848.

Cluj, 19 august 1848¹⁵⁶

x., Szemere Bertalan belügy Minister Úrnak
a., Báró Vay Miklós korona ör és telyhatalmú
királyi biztos úrnak

b., Királyi és közügyek igazgatójának

x., a., b., Abrudbánya városában és vidékén az oláh nép között mutatkozó bujtotatásoknak oly jeleit jelentvén fel az abrudbányai tanács folyó évi Szentivánhava 4-^{dikéről} ide tett és 7327 kormányi számmal jegyzett feliratában, melyek szükségessé tették, hogy a királyi kormányshék azon bujtotatások körülményes kinyomozására egy biztosságot – még pedig katonai fedezet alatt kirendeljen: azon biztosság innen említett Szentivánhava 9^{dikén} az írt szám alatt

¹⁵⁵ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

¹⁵⁶ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat, fără a figura însă în procesul verbal propriu-zis.

királyi kormánysszéki tanácsos Kozma Pál, titoknak Némethi János és zalathnai tanácsos Nemegyei János személyökben ki is küldetett.

Mely bizottmány maga munkálódását elvégezvén, és jegyzőkönyvét több ahoz csatolt irományokkal a királyi kormánysszéknek beadván és az itten megvisgáltván: a bizottmány véleményét egészben helyben hagyandónak találta a királyi kormánysszék.

Mihezképest a bizottmány jegyzőkönyve és ahoz csatolt irományok

x., a., a közügyek igazgatójának oly rendelettel fognak át küldetetni

b., úgy az abrudbányai tanács feljelentése, Buttyán János két leveleivel együtt, Uraságodnak ezennel oly rendelettel küldetnek át,

x., a., b., – hogy a bizottmány vélekedésében elősorolt 1^{ső} 3^{dik} 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 5. 16. és 17^{dik} vádlottakat, névszerint: verespataki görög egyesült lelkész Bálint Simont, – topánfalvi görög nem egyesült lelkész Páticza Juont, – kerpenyesi görög nem egyesült lelkész Fodor Miklóst, – abrudbányai ügyvéd Buttyán Jánost, – vidrai ügyvéd ifj. Jánk Ábrahámot, – topánfalvi polgár Korkés Jánost, – topánfalvi tanító Juonettye Pétert, – topánfalvi polgár Korkés Nikulájt, – topánfalvi uradalmi kulcsár Sulucz Jósefet, – topánfalvi Tyok Teodor, Morár Szamoilla és Dángya Juonucz polgárokat, – offenbányai jegyző Moga Jósefet, – bisztrai polgár Iliszia Gyorgyet, – vidrai polgár Kriszta Teodort, és bisztrai jegyző Bályá Györgyet a kinyomozó bizottmányi véleményben külön külön előszámlált vétkes tetteikért bünfenyítő kereset alá vettesse.

b., a többi kissebb szerű hibások pedig a terhelő pontok rendin elősorolt hibáikért rendőrileg büntetendőknek találtatván, e szerinti megbüntetése iránt innen Nemes Alsó Fejér megyéhez, s illetőleg az abrudbányai tanácshoz a rendeletek megtétettek.

x., a., Minthogy pedig néhány kisebb szerű hibások részint abrudbányai, részint verespataki, abrudfalvi és bucsumi polgárok, kik a bizottmány vélekedésében a vádlottak során 18. 19. 20. 24. 25. 26. 27. 29. 30. 31. 32. 34. 37. 38. 40. 41. 42. 43. és 48^{diknek} kijelöltettek, és neveztettek, úgymint Csora János elefantu, – Sánta Gritta Nikuláj veje György, – Gritta György, – Puczilla Josziv, – Ház nevű abrudfalvi, – Cserniczi Gligorre fia, – Kozma György Stéfan, Korpágye Juonucz, – Begneszku Miklós, – Gazda Aviron, – Görög János, ifj. Váradi Samu, – Farkas József, – Pistuka volt katona, – Vint János, – Fikker Sándornénak Pali nevu stompárja, – Horváth András, – és Czárina Josef, a terhelő pontok rendin elő számlált hibáikért rendőrileg büntetendőknek találtattak, az ezeket terhelő pontok, a bizottmányi jegyzőkönyvből ki irattatván, az abrudbányai tanácsnak s a 25^{diket} és 27^{diket} illetőleg Alsó Fejér megyének a végett küldettek el, hogy ezeket rendőri úton hibájuikhoz mérsékelt büntetés alá vessék. Nem különben Bisztrai Sándorra nézve Alsó Fejér megyének meghagyatott, hogy ez. a kinyomozás szerint, szolgabíró Bisztrai Jósefet házának felégetésével s felakasztással fenyegetvén, nevezett Bisztrai Sándort köz kereset útján büntesse meg. Úgy Csáni János abrudbányai polgárra a jövőn ki a kinyomozásból, hogy az oláhok Krisztussát szidta, és azt is mondotta, nemhogy az oláhokat, de még a Szüz Máriákat is lelövi. Jánki János verespataki polgárra pedig az, hogy mint cirkáló nemzeti ör Hettyoan Nyikulájt minden ok nélkül kardjával megvágta, és fején veszedelmes sebet ejtett, több

nemzetör társai pedig Hettyoan Nyikulájt megsebesíttetése után tornácára hűrcolták, fegyvereikkel testét döngették, és lábait szurkálták. Az abrudbányai tanácsnak meghagyatott, hogy most említett Csáni Jánost, úgy Jáнки Jánost és ennek nemzeti ör társait büntető közkereset útján fenyíttse meg, és a sérelmes Hittyoan Nyikulájnak elégtételt szolgáltatson. Továbbá az oláh ajkú polgárok részéről a biztossághoz beadott és az irományok közt *p. p.* betűkkel jegyzett kérévelben foglalt panaszok is az abrudbányai tanácsnak oly végett küldettek ki, hogy amenyiben azon panaszokat a bizottmány nem tárgyalta, vegye tárgyalás alá, és a találandó sérelmeket orvosolja. Alsó Fejér megye volt fő ispányához báró Bánffy Miklóshoz rendelet tétetett, hogy Juonettye Péter topánfalvi tanítónak azon Bisztrai József szolgabíróhoz intézett levelét, melyben a topánfalvi gyűlés megakadályozására kiküldendő panduroknak szélyel verését nyilatkoztatta, s melyet az írt szolgabíró hozzá beküldött, a biztosság már eloszolván ide küldje fel, a Juonettye Péter ellen indítandó közkeresetben használandót.

A mostani fő ispánnak pedig meghagyatott, hogy albaki Josiff Nyikulájt arról, hogy idei Szentiván hava 19^{dikén} az albaki hegyeken a katonák érkezéséről elterjedett hír honnan eredett? Kérdeztesse ki, és nyilatkozatát ide küldje fel.

Végre a ki nyomozás költségeinek, melyek 835 Rhft. és 49 ¼ xr, a nyolcszáz harmincöt rhforintokban és 49 ¾ xrbn ezüstben a hazai közadótárból előlegeztettek. Azon pénztárnak az illetőktől a biztosság itten helyben hagyott vélekedésében meg határozott mérték szerint léendő megfordítása iránt, illetőleg Alsó Fejér megyéhez és az abrudbányai tanácshoz¹⁵⁷ rendelet tétetett. És mivel Buttyán János, ifj. Jáńk Ábrahám, és Korkes Nyikuláj vádlottak a biztosság előtt meg nem jelentek, nem lévén jelen, ezeknek felkerestetésök végett személyes leírásaik felküldése iránt Alsó Fejér megyéhez, Buttyánra nézve, abrudbányai tanácshoz rendelések bocsáttattak. Utóljára:

Mivel az abrudbányai fogház, hol verespataki pap Bálint Simon letartóztatva vagyon, célnak nem megfelelő, a királyi kormánysszék ezen vádlottat Enyedre, Alsó Fejér megye fogházába át tétetni határozta, melyről az írt megye, és abrudbányai tanács oly rendelettel értesítetttek, hogy az írt fogolynak bátorságos és a polgári őrsereg őrizete alatt hová hamarábbi átvételéről egyetértve gondoskodjanak.

Mely a fennebbiek szerint tett rendelkezésekről a királyi kormánysszék x., tisztelt Minister urat a., nagyméltóságodat

¹⁵⁷ O înștiințare cu conținut similar a fost înaintată și comitatului Alba de Jos, respectiv consiliului din Abrud. Ca informație suplimentară, în documentul menționat, apare împărțirea sumei corespunzătoare a culpei pentru fiecare vinovat în parte. Astfel, se propune ca Simion Balint, Ioan Buteanu, Avram Iancu și Iosif Moga să suporte, împreună, jumătate din cheltuieli. Ioan Pațița și Nicolae Fodor, împreună, să plătească a opta parte a sumei; Ioan Corcheș, Petre Ioanete, Iosif Șuluțiu, Teodor Tioc, Samoilă Morar, Ioan Dandea, împreună, să plătească a opta parte și, finalmente, Gheorghe Balea, Nicolae Corcheș, Gheorghe Ilisia și Teodor Cristea, împreună, să plătească de două ori a opta parte a sumei cheltuită pentru investigație, sumă care a însemnat 835 florini renani și 49 kraitari în argint. Aceasta a fost luată, în avans, din visteria țării. Trebuie menționat și aceea că autorităților comitatului Alba de Jos și consiliului orașului Abrud li s-a pus în vedere adunarea, cât mai grabnică, a acestei sume de la cei inculpați.

x., a., az elől érintett bizottmányi védekezésnek egész terjedelmében ide zárása mellett, ezzel tisztelettel értesíteni kívánta.

Kolosvárt, Aug. 19^{én} 1848.

*

x., D-lui Ministru de Interne, Szemere Bertalan

a., D-lui baron Vay Miklós paznic al coroanei și
comisar regal plenipotențiar

b., Directorului cu problemele regale și publice

x., a., b., Consiliul din Abrud a înaintat aici, în 4 iunie, sub nr. gubernial 7327 o înștiințare în care raportează asemenea semne ale instigațiilor în rândurile populației române din orașul Abrud și împrejurimi, care au făcut necesară, ca Guberniul să dispună trimiterea unei comisii și încă sub escortă militară, în vederea cercetării amănunțite a instigațiilor semnalate. Acea comisie s-a și trimis de aici în data de 9 iunie amintită și sub nr. arătat, în persoana consilierului de stat Kozma Pál, a secretarului Némethi János și a directorului camerar montanistic, respectiv consilierului din Zlatna Nemeği János.

Această comisie, îndeplinindu-și misiunea, a înaintat Guberniului procesul verbal împreună cu actele anexate. Ceea ce aici s-a examinat /procesul verbal/ și Guberniul a fost de acord cu părerea comisiei. Astfel, procesul verbal al comisiei împreună cu actele anexate se vor trimite

x., a., directorului cu probleme publice, cu acea dispoziție

b., domniei tale raportul consiliului din Abrud împreună cu cele două scrisori ale lui Ioan Buteanu, cu acea dispoziție,

x., a., b., ca împotriva acuzațiilor cu nr. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 înșirați în înaintarea comisiei, să inițieze o acțiune penală, pentru faptele lor păcătoase expuse separat în raportul comisiei de investigație. Aceste /persoane/ sunt: Simion Balint – preot greco unit din Roșia Montană, Patița Ioan – preot greco neunit din Câmpeni, Fodor Nicolae – preot greco neunit din Cărpiniș, Ioan Buteanu avocat din Abrud, Iancu Avram junior – avocat din Vidra; Ioan Corcheș – cetățean din Câmpeni, Petre Ioanete – învățător din Câmpeni, Nicolae Corcheș – cetățean din Câmpeni, Iosif Șuluțiu – chelar al domeniului din Câmpeni, Teodor Tioc din Câmpeni, Samoilă Morar și Ion Dandea – cetățeni din Câmpeni, Iosif Moga notar din Baia de Arieș, Gheorghe Ilisie – cetățean din Bistra, Teodor Cristea – cetățean din Vidra și Gheorghe Balea – notar din Bistra.

b., Cei mai puțin vinovați au fost găsiți și ei – pentru faptele lor enumerate demni de pedeapsă; astfel, în vederea pedepsirii lor, s-au dat dispoziții de aici către nobilul comitat Alba de Jos, respectiv consiliului din Abrud.

x., a., Întrucât unii mai puțin vinovați sunt cetățeni pe de o parte din Roșia Montană, Abrud și Bucium și aceștia în raportul comisiei au fost desemnați ca învinuiți nr. 18, 19, 20, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 43 și 48 și se numesc: Ioan Ciora Elefantu, ginerele lui Nicolae Gritta Sânta; Gheorghe Gritta, Iosif Puțila, unul din Abrud numit Ház; băiatul lui Cerniți Gligore; Gherorghe Cozma Ștefan, Ion Corpadea, Nicolae Begnescu, Nicolae Moldovan, Aviron Gazda;

Görög János, Váradi Samu junior; Farkas József, fostul soldat Pistuka; Vint János; stomparul numit Pali al d-nei Fikker Sándor, Horváth András și Iosif Țarina. Pe baza faptelor comise au fost găsiți vinovați și demni de pedeapsă polițienească. Acuzațiile aduse împotriva lor au fost copiate din procesul verbal al comisiei și trimise consiliului din Abrud, iar cele de sub nr. 25 și 27 comitatului Alba de Jos, cu acel scop, ca să-i pedepsească, pe cale polițienească, conform gradului lor de vinovăție. La fel i s-a dispus comitatului Alba de Jos să-l pedepsească pe cale judiciară pe Bisztrai Alexandru, întrucât acesta, conform investigației, l-a amenințat pe judele nobiliar Bisztrai József cu incendierea casei și cu spânzurătoarea lui. La fel, în legătură cu cetățeanul Csáni János din Abrud, din investigație a reieșit că a înjurat Cristosul românilor și a mai zis că îi împuşcă nu numai pe români, dar și pe Sfânta Maria a lor. Iar în legătură cu cetățeanul Jánki János din Roșia Montană /a reieșit/ că, în calitatea lui de gardist național, fără orice motiv, l-a lovit pe Nicolae Hittoan cu sabia, făcându-i o rană periculoasă pe cap, iar ceilalți colegi gardiști naționali ai lui l-au cărat pe prisma casei lui, l-au bătut cu armele și i-au înțepat picioarele. Consiliul din Abrud s-a ordonat să-i pedepsească, pe cale judiciară, pe amintitul Csáni János, la fel și pe Jánki János și pe colegii acestuia, iar nedreptățitului Hittoan Nicolae să-i facă dreptate. În continuare, plângerile notate sub literele *p. p.* din petiția care face parte din inscripția înaintată comisiei din partea populației române, – să fie trimise consiliului din Abrud, cu scopul că, în cazul în care comisia nu le-a dezbătut, să le dezbată consiliul și să rezolve doleanțele. Fostului comite suprem al comitatului Alba de Jos, baronului Bánffy Miklós, i s-a ordonat să înainteze aici – întrucât comisia s-a dizolvat deja – acea scrisoare a învățătorului Petre Ioanete din Câmpeni, adresată judei nobiliar Bisztrai József în care a declarat că va împrăstia pandurii trimiși pentru împiedicarea adunării de la Câmpeni, scrisoare pe care Bisztrai József, i-a înaintat-o /lui Bánffy/ și care va putea fi folosită în investigația pornită împotriva lui Petre Ioanete. Iar actualului comite suprem i s-a ordonat să-l interogheze pe Niculai Iosif din Albac, pentru a afla de unde a pornit zvonul că în 19 iunie a.c., pe numiții Albacului, au sosit soldați; declarația acestuia s-o înainteze.

În sfârșit, cheltuielile investigației 835 florini și 49 $\frac{3}{4}$ crăițari, adică optsutetreizeci și cinci florini și 49 $\frac{3}{4}$ crăițari de argint au fost avansate din vistieria comună a țării. S-a dat dispoziție comitatului Alba de Jos și consiliului din Abrud ca cei în cauză să înapoieze vistieriei /cheltuielile/ conform măsurii prevăzute și aprobate de comisie. Întrucât inculpații Ioan Buteanu, Iancu Avram junior și Nicolae Corcheș nu s-au prezentat în fața comisiei, în vederea urmăririi lor, s-a dispus nobilului comitat Alba de Jos trimiterea semnalmentelor acestora, iar referitor la Buteanu, către consiliul din Abrud.

Întrucât temnița din Abrud, unde stă arestat preotul Simion Balint din Roșia Montană, nu este potrivită scopului, Guvernul a hotărât mutarea acestui inculpat la Aiud, în temnița comitatului Alba de Jos. Amintitul comitat și consiliul din Abrud sunt înștiințați cu acea dispoziție ca să ia grabnic măsurile necesare în vederea transportării deținutului amintit sub escortă sigură și a gărzii cetățenești.

Despre dispozițiile luate mai sus Guvernul dorește să înștiințeze

x., pe stimatul domn minister

a., pe domnia ta

x., a., prin anexarea în întregime a înștiințării făcută de comisie.

Cluj, 19 august 1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. P., nr. 9012/1848. Foto: 29825–29832.

154.

Cluj, 19 august 1848¹⁵⁸

Nagy Méltóságú Királyi Kincstárnok Úr!

Kegyelmes Uram!

Tisztelvén Excelentiádnak ideji 2039 eln. szám alatti rendeletét, a két alispánnak kimutatását ide foglalva van szerencsém felterjeszteni

A Zalathnai kerületből

a) *kezesítették*

1). Topánfalváról – Patyica János görög nem egyesült lelkész, Tyok Teodor, – Korkes János, Morár Szamoila – Dángya Juon, – Sulucz János – és Juonétya Péter

2). Bisztráról Bálya György helység jegyzője

3). Kerpenyesről Fodor Miklós görög nem egyesült lelkész

b) *Bé fogva vannak*

1). Az abrudbányai börtönbe – offenbányai jegyző Moga Jóseff

2). A N. Enyedibe – ponorelli Tamás Juon a Waszilie – és szohodoli Szikoje Dumitru.

Ezek szerint a zalathnai kerületbe kezesítve vannak *kilencen*. Bé börtönözve *hármán*.

A Marosi kerületből

bé fogva vannak

1). Mihálzfalváról az ottan tartott nyomozás alkalmával börtönbe küldöttek N. Enyedre Szimed Waszilia, Klesa Kula, Csergedán György, Bréz Dán, Kinnátz Kula, Barna Kula a Posztuluj, Hátszegán Irimia, Komsa Nyiheila és Iurnya Kula ki nagy hihetőséggel azon egyén ki a székely katonát meg lötte.

2). Ugyan ezen alkalommal Obrásáról kettő Serb Waszalia, Csontyu Szivu – végre

3). Székás Besenyőről ugyan csak N. Enyedre börtönbe be hozatott helybéli görög nem egyesült lelkész Popa György, a ki – valamint a fenn írt

¹⁵⁸ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte. În mod normal, acesta trebuie că a fost emis de la Aiud de către comitele superior Kemény István către Guvernatorul Mikó Imre, la o dată anterioară. Textul de față a fost însă depistat în fondul Guberniului, fiind înregistrat ca sosind la data de 19 august, motiv pentru care el a fost plasat la data menționată.

mihálcfalvi és obrásai hibásoknak tanált egyének is mai napig a N. Enyedi börtönbe vannak.

Megjegyzendők: 1^{ör} A Zalathnai kerületbe működött Fő kormányzéki bizotmány fogatta el verespataki Bálint Samut is és tétette az abrudbányai külön jurisdictioju fogházba – 2^{ör} A megyei rögtön ítélőszék N. Enyedi Rád Onujt határozatlan időre Szamosujjvárra küldötte és O. Csesztvei Juon Birtujt törvényes megíteltetéséig viszont a N. Enyedi börtönbe tétette. Ezeken kívül többen kisebb ily nemű hibájokhoz képesti hosszabb vagy rövidebb időig voltak és vannak a N. Enyedi börtönbe.

Mely jelentésem után alázatos tisztelettel maradtam

Exelentiádnak
alázatos szolgája
If. Kemény István
főispán

*

Sosit în data de 19 august 1848.

Prea mărite domn tezaurar regal!
Milostivul meu domn!

În urma primirii ordinului Excelenței Voastre, dat sub nr. 2037 anul în curs, am onoarea a vă înainta rapoartele celor doi vicecomiți:

Din districtul Zlatna

a., Sunt [eliberați] pe cheazășie:

1. De la Câmpeni: pretul ortodox, Ioan Patița; Teodor Tioc; Ioan Corcheș; Samoilă Morar; Ion Dandea; Ion Șuluțiu și Petre Ioanete.
2. Din Bistra: Gheorghe Balea, notar din localitate
3. De la Cărpiniș: Nicolae Fodor, preot ortodox.

Sunt [ținuți] în arest:

1. În închisoarea din Abrud – Moga Iosif, notar din Baia de Arieș
2. În închisoarea de la Aiud, sunt ținuți: Iuon Tămaș a lui Vasilie din Ponorel și Dumitru Siciue din Sohodol.

Ca atare, în districtul Zlatna 9 persoane sunt eliberate pe cheazășie și trei sunt arestate.

Din districtul Mureș
arestați sunt

1. De la Mihălț, în urma investigației efectuată acolo, au fost trimiși în închisoarea de la Aiud, următorii: Vasilie Simed; Cula Cleja; Gheorghe Cergezan; Dan Brez; Cula Cârnaț; Cula Barna; Irimie Hațegan; Mihai Comșa; Cula Jurna, cu mare probabilitate, acesta din urmă l-a împușcat pe soldatul secui.

2. Tot cu această ocazie, au fost arestați de la Obreja: Vasilie Sârbu și Sivu Ciontu

3. Iar de la Beșinău a fost închis, tot în închisoarea de la Aiud, preotul ortodox din localitate, Gheorghe Popa. Atât acesta din urmă, cât și sus menționații mihălțeni și obrejeni găsiți vinovați se află și până-n prezent la închisoarea de la Aiud.

De menționat [sunt următoarele]:

1. În urma măsurilor luate de comisia gubernială, care și-a desfășurat investigația în districtul Zlatnei, a fost arestat Simion Balint din Roșia Montană care, pe urmă, a fost trimis în închisoarea cu jurisdicție separată de la Abrud.

2. Tribunalul statarial comitatens l-a trimis pe Rad Onui din Aiud la închisoarea de la Gherla, pe termen nedeterminat, l-a închis, în schimb, în închisoarea de la Aiud, pe luon Birtui din Cestea până la acordarea sentinței legale.

În afară de ei, în închisoarea de la Aiud, au fost și sunt și acum ținute mai multe persoane, găsite mai puțin vinovate, în comiterea faptelor similare.

După raportarea căroră rămân, cu stimă adâncă, al

Excelenței Voastre

serv umil

Kemény István junior

Comite suprem

Original. M.O.I. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 2248 E /1848.

155.

Cluj, 19 august 1848¹⁵⁹

Ő Császári s Apostoli Királyi Felsége

Leg-Kegyelmesebb Urunk Nevében

Köz ügyek igazgatójának.

Móga Josef offenbányai és havasi helységek jegyzőjének nemes Alsó Fejér megye fő ispánya kezére került s ez által ide felterjesztett két magános levelei, – melyekből azon egyénnek népbujtógatási merénylete kiviláglik, az egyiknek magyar fordításával együtt, az Abrudbányára s környékére kiküldött kormány biztosok nyomozódási munkálata eredményében mai napról 9012 szám alatt bocsátott rendelet kapcsolatában, a nevezett Móga József ellen indítandó bünyfenyítő perbeni használat végett ezennel uraságodnak küldetnek.

Az Erdély kir. fő kormányshéknek Kolosvárt 1848^{ba} augushts 19^{ken} tartott üléséből.

Gróf Mikó Imre

*

În numele grațiosului nostru domn Majestatea Sa Imperială,

Apostolică, Regală

Directorului cu probleme publice

În mâinile comitetului suprem al nobilului comitat Alba de Jos au ajuns două scrisori ale notarului Băii de Arieș, și al altor localități de munte, Moga Iosif, pe

¹⁵⁹ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

care le-a înaintat aici. Ele sunt trimise domniei tale împreună cu traducerea în limba maghiară a uneia, pentru a fi folosite în procesul judecătoresc intentat împotriva numitului Moga Iosif, proces hotărât în ordinul dat în ziua de azi sub nr. 9012, pe baza rezultatelor obținute din investigațiile ale comisarilor guberniali trimiși la Abrud și în împrejurimi.

Din adunarea Guberniului ținută la Cluj, în 19 august 1848.

Contele Mikó Imre

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 8154/1848. Foto: 29085–29086.

Identic cu foto: 29087–29088.

156.

Cluj, 19 august 1848¹⁶⁰

Alsó Fejér megye volt fő ispányának

B. Bánffy Miklósnak

Juonettye Péter topánfalvi tanítónak azon Bisztrai József szolgabíróhoz intézett levelére – melyben a topánfalvi oláh gyűlés megakadályozására kiküldendő panduroknak szélyel verését nyilatkoztatta, és a melyet a nevezett szolgabíró uraságodhoz beküldött, – az említett tanító ellen indítandó köz keresetbeni használat végett szükség lévén, miután a kinyomozó bizottmány Abrudbányáról már eloszlott, meghagyatik uraságodnak, hogy az érintett levelet ide haladék nélkül küldje fel.

Alsó Fejér megye fő ispányának

B. Kemény Istvánnak

Az Abrudbányán s környékében mutatkozott bujtotatási és lázzongási merényletek kinyomozására innen kiküldött bizottmány idei Szentivánhava 19^{dikén} az albaki hegyeken elterjedett azon hímek eredetét, hogy a havasokon át katonák érkeznek, albaki Triff Nyikuláj betegsége miatt, kitől hallotta ugyan albaki Triff Juon, tökéletesen világosságra nem hozhatván; az utolsó szavatyosnak feleletre vonathatása tekintetéből meghagyatik ezzenel uraságodnak, hogy az írt napon az albaki hegyeken a katonák érkezéséről elterjedt hír honnan eredtéről nevezett Triff Nikulájt kérdeztesse ki, úgy azokat kikre további hivatkozás lenne kérdeztesse ki és a nyilatkozatokat ide küldje fel.

Kolosvárt Aug. 19^{én} 1848.

¹⁶⁰ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat, fără a figura însă în procesul verbal propriu-zis.

*Fostului comite suprem al comitatului Alba de Jos,
B. Bánffy Miklós*

De scrisoarea învățătorului Petre Ioanete din Câmpeni, adresată judei nobiliar Bisztrai József – în care a declarat împrăștierea pandurilor trimiși pentru împiedicarea adunării românești de la Câmpeni și pe care numitul jude nobiliar v-a trimis-o Domniei Tale – va fi nevoie, în investigația deschisă împotriva învățătorului amintit, de ceea ce se dispune Domniei Tale ca, după ce comisia de investigație de la Abrud se va dizolva, scrisoarea amintită s-o trimită aici fără întârziere.

*Comitelui suprem al comitatului Alba de Jos,
B. Kemény István*

Comisia trimisă de aici pentru cercetarea tentativelor de instigare și răzvrătire, ce s-a manifestat la Abrud și împrejurimi, n-a reușit să descopere întrutotul originea celui zvon răspândit în munții Albacului, în 19 iunie, că prin munți, vor sosi soldați, căci Triff Nicolae din Albac s-a îmbolnăvit, iar Triff Ion din Albac a auzit (acel zvon) de la el. În vederea tragerii la răspundere a ultimului responsabil de zvon, cu aceasta se dispune Domniei Tale să-l interogați pe Triff Nicolae, precum și pe aceia la care se va mai face referire, în legătură cu originea zvonului și declarațiile luate de la ei pe care să ni le înaintați.

Cluj, 19 august 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P. nr. 9012/1848. Foto: 29816–29817.

157.

Cluj, 19 august 1848

Válasz

*Verespataki görörg egyesült lelkész Bálint Simonnak szabadon bocsáttatása iránt
aug. 3^{án} beadott s jelen számmal jegyzett kérelmére*

Abrudbányán és környékében tapasztalt oláh mozgalmak kinyomozására rendelt bizottmány munkálata mái napon a királyi kormányshoz által megvizsgáltván: a kérelmes az ellene fennforgó bujtotgatási vádra nézve annyira terheltetettnek találtatott, hogy a fogságból szabadon bocsáttatása meg nem engedethetik; beteges állapota tekintetéből mindazáltal rendelet tétetett az iránt, hogy az abrudbányai alkalmatlan fogházból Nagy Enyedre az Alsó Fejér megyei fogházba vitetessék, és ottan célszerűbben békélyeztetessék. Miről is kérelmes idei 9744 számmal jegyzett kérévelének is vissza adása mellett értesítetik.

Kolosvárt, aug. 19^{én} 1848

Răspuns

în legătură cu petiția preotului greco-catolic din Roșia-Montană, Simion Balint, notată cu numărul actual și înaintată pe data de 3 august, referitoare la eliberarea sa

Activitatea comisiei, dispusă la investigarea mișcărilor românești înregistrate la Abrud și în împrejurimi, a fost analizată, astăzi, de către Guberniu; cererea sa [a lui Simion Balint] este atât de îngreunată de acuzația de agitare, că nu se poate aproba eliberarea sa din închisoare. Legat de starea sa bolnăvicioasă, totuși, s-a decis ca el să fie dus din închisoarea grea de la Abrud la cea a comitatului Alba de Jos, respectiv din Aiud, iar acolo să fie pus în condiții mai corespunzătoare.

Despre aceasta este înștiințat prin trimiterea răspunsului la cererea sa înregistrată cu numărul 9744.

Cluj, 19 august 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.P., nr. 9328/1848.

158.

Câmpeni, 28 august 1848¹⁶¹

Méltóságos Fő Kormányzéki Biztos Úr!

Minekutána tiszta adataim vannak arra, miszerint Jánku Ábrahám Alsóvidrán az édes atyja házánál tartózkodik, nemcsak most közelebből Nyágrán is járt a dis unitus lelkésznel, ennél fogva kötelességemnek tartottam eztet a Méltóságos Úrnak figyelembe ajánlani, annyival is inkább, mivel a kinyomozó biztosság elől elszökött topánfalvi adózó polgár Korkes Miklós is ottan tartózkodik és amint értesemre esett az idevaló hozzájuk hasonló egyénnel jelelkezésben vannak, de sőt mint értettem éjjelenként tanácskozás végett meg is szoktak jelenni itten Topánfalván királyi kulcsár Sulutz Jóseff szállásánál. Mi lehet tanácskozásoknak eredménye tényekből kiindulva gondolni lehet. Az én csekély vélekedésem pediglen az volna, hogy a kulcsárnak (aki egyik feje a nyughatatlanoknak) adassék egy más állomás ahol el legyen foglalva, és nagyobb vigyázat alatt. Különben ő maga magának ássa jövődöbeli szerencsétlen sírját. Különben is itten semmi dolga, mivel bölcsen tudva vagyon a Méltóságos úr előtt, hogy nekem és családomnak kik között kelletik öreg létemre élnem, kérem méltóztat ezen jelentésemet titokban tartani, különben a legnagyobb üldöztetésnek ki leszek téve; mely alázatos jelentésem után maradtam a Méltóságos Úrnak

Topánfalván, augusztus 28-án 1848

alázatos szolgája

N. N.

¹⁶¹ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Stimate Domnule Comisar al Supremului Guberniu.

După ce am date clare că Avram Iancu se află la Vidra de Jos, la casa lui tatăl său și că s-a perindat recent și la Neagra, la duhovnicul ortodox, de aceea mi-am ținut de datorie să atrag atenția Domniei Voastre Onorate asupra acestor date, cu atât mai mult, deoarece Nicolae Corcheș, cetățean contribuabil din Câmpeni, care a fugit din fața comisiei de investigație, și așa cum am fost informat sunt în comunicație cu indivizii de aici de teama lor, mai mult, așa cum am înțeles ei obișnuiesc să se prezinte la consfătuire în fiecare noapte aici la Câmpeni la sălajul chelarului regal din Câmpeni Iosif Sterca-Șuluțiu. Ce putea să fie rezultatul consfătuirilor, se poate deduce din rezultatele faptice ale lor. După modesta mea părere ar trebui ca tezaurarul (care este unul din capii neastâmpăraților) să primească un alt post unde să aibe preocupări și să fie sub o supraveghere mai mare. De altminteri, el însuși își sapă groapa nenorocită a viitorului său. De altfel, aici precum este cunoscut foarte bine de Domnia Voastră, el aici n-are nimic de făcut, iar eu, deoarece sunt nevoit să trăiesc ca bătrân în sânul familiei mele, vă rog să binevoiți a ține în taină acest raport al meu, altminteri voi fi expus celor mai mari persecuții. După acest raport rămân, față de Măreția Voastră

Câmpeni, 28 august 1848
umilul sev

N. N.

Copie. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 2380 E/1848. Foto: 544.

159.

Zlatna, 30 august 1848¹⁶²

Nagy Méltóságú Gróf Kincstárnok, és Fő Kormányzéki
Elnök Úr!

Masolatba alazatosan ide mellékelt, biztos egyén által nekem tett jelentésből méltóztat Nagy Méltóságod kegyesen átlátni, hogy ifjabb Jánk Avrám, a topánfalvi uradalombéli lakosok híres lázasztója, ezen uradalomba visszatért, fő segédével Korkés Nikulájjal együtt attya házánál Alsóvidrán tartózkodik, és éjjeli titkos gyűléseket tart.

Nevezett ifjabb Jánk Avrám vakmerőségéről s veszedelmes irányzatáról úgy mint a topánfalvi uradalmi lakosoknak irántai határtalan ragaszkodásáról teljesen meg lévén győződve, az ő és említett hasonló veszedelmes működésü segéde elfogadtatását és katonai kíséret mellett Fejérvárra, vagy Nagyenyedre, az ottani

¹⁶² Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele analizate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

börtönbe leendő bekísértetést nélkülözhetetlennek tartom. De minekutánna a többször említett uradalom fekvése és a lakosoknak Jánk Avrámhöz viseltető feltétlen ragaszkodása, a célbavett elfogadás egyenes és erő általi eszközölését nem engedik, s nem is tanácsolják, s ez csakis egy arra ügyesen felhasználendő egyénnek közbevetése és arra jártzása által sikerülhetne. Azért bátorkodom Nagy Méltóságodat alázatosan arra kérni, miszerint sietőleg kegyesen felhatalmazni méltóztasson a szerént, amint a körülmények ennek vagy amannak választására engemet határozni fognak ígérhetni, és a siker esetében azt néki ki is szolgáltatathatni, midőn ezen eljárása élete veszedelmeztesével könnyen kapcsolatba jöhet, – akár pediglen a kormányzéki kinyomozásból kitetszőleg egy a bujtogatás vétkével kevésbé terhelt egyént, kit erre felhasználnék, a felséges királyi Fő Kormányzék nevében a reá, különben mulhatatlanul háramolni kellett büntetésnek a siker esetében telyes elengedéséről biztosíthatni.

Végteöre kötelességemnek érzem Nagy Méltóságodnak jelentení, hogy már intézkedtem, miszerént topánfalvi ispánsági másodkulcsár Sulucz Jósef onnat el, és szolgálatba ide Zalathnára bérrendeltessék.

Lévén a legméjjebb tisztelettel Nagy Méltóságodnak
Zalathnán, augusztus 30^{am} 1848.

alázatos szolgája
Nemegyi M. János
bányatanácsos és igazgató
és főkormányzéki biztos.

*

Prea Onorat Domnule Conte Tezaurar și Președinte
al Guberniului!

Din raportul anexat aici în copie, făcut de o persoană de încredere, binevoii Prea Înălțate Domn să întrezăriți, cu amabilitate, că Avram Iancu junior¹, celebrul instigator al locuitorilor de pe domeniul Câmpeni, s-a reîntors la acest domeniu cu principalul său aghiotant Nicolae Corcheș și se află la Vidra de Jos, la casa părintească, ținând consfătuiri secrete nocturne.

Numitul Avram Iancu junior este convins, pe deplin, de justetea scopurilor sale îndrăznețe și periculoase precum și de abnegația fără margini față de dânsul a locuitorilor de pe domeniu. De aceea consider indispensabil arestarea sa și a aghiotantului său, având o activitate asemănător de periculoasă, la fel și escortarea lor cu soldați la Alba-Iulia sau Aiud pentru detenție. Dar întrucât capturarea sa directă, prin forță, nu se poate înfăptui din cauza reliefului domeniului amintit de mai multe ori anterior și din cauza abnegației absolute a locuitorilor față de Avram Iancu, acest lucru preconceput ar reuși numai prin intermediul unor persoane folosite abil în acest scop. De aceea mă încumet, în mod umil, să rog pe Excelența Voastră ca să binevoiți să mă autorizați urgent să procedez alegând modalitățile după circumstanțe; putând să promit unei asemenea persoane o recompensă între 50–100 de florini, achitând-o în caz de reușită, deoarece viața sa va fi periclitată în timpul operațiunii – sau folosindu-mă de o persoană mai puțin culpabilă potrivit

constatării investigațiilor guberniale, pe care s-o asigur, în numele Majestuosului Suprem Scaun Gubernial ca, în caz de reușită, să fie achitat de ispășirea pedepsei remanente.

În fine țin de datoria mea să raportez Măriei Voastre că am întreprins deja măsuri potrivit cărora tezaurarul secund al șpanatului din Câmpeni, Iosif Sterca-Șuluțiu să fie mutat cu postul la Zlatna.

Rămân, cu cea mai adâncă stimă, față de Excelența Voastră
Zlatna, 30 august 1848.

al Dv. umil serv
Nemegy M. János
consilier montanistic și director
precum și comisar al supremului
Guberniu.

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 2380 E./1848. Foto: 545–547.

160.

Cluj, 2 septembrie 1848¹⁶³

- a. *Szemere Bertalan Belügy Minister Úrnak*
- b. *B. Vay Miklós Királyi biztos Úrnak*
- c. *Alsó Fejér megye Közönségének*
- d. *Abrudbányai Tanácsnak*
- e. *Válasz Galgóczi Annának, férjét Bálint Simont fogságból kibocsátatni kérő jelen számú folyamodványára*

a., b., c., d., Galgóczi Anna, néplázításért fogva lévő verespataki lelkész Bálint Simon neje, mái napon ide beadott folyamodvânia mellett felmutatott orvosi bizonyítvánnyal igazolván férjének beteges állapotját, s ennél fogva azt kezességen elbocsátatni, vagy legalább más helyre Abrudbányáról át nem vitetni kérvén, mert átvitelére éltének veszélyeztetésével, vagy elméje zavarodásával lenne össze kötötte: ez okból

e., Kérelmes férjének bebizonyított beteges állapotja tekintetéből

a., b., c., d., e., megengedte a királyi kormányshék, hogy ő Alsó Fejér megye Nagy Enyeden lévő tömlecébe, – hová idei augusztus 19^{cior} 9012. szám alatt kiadott rendeletében átkísértetni parancsolta vala, – át ne vitessék, hanem Abrudbányán számára és az ő rovására kifogadandó valamely alkalmas házban elhelyeztessék, és ottan külön tartva őriztessék ;

e., s ez iránt innen a szükséges intézkedések meg is tétetvék.

a., b., c., d., Miről is a királyi kormányshék az elébb idézett szám alatt

a., b., tett jelentése folytán

a., tisztelt minister urat

b., nagy méltóságodat

a., b., ezennel értesiteni kívánta

¹⁶³ Actul în sine figurează printre documentele dosarului, chiar dacă acesta nu este cifrat, fără a figura însă în procesul verbal propriu-zis.

c., d., bocsátott rendelet folytán.

d., a végett értesíti e nemes tanácsot, hogy nevezett Bálint Simonnak a fennebbi módon fogadandó alkalmatosságba átszállításáról, s ottan külön tartva bátorságos őriztetéséről haladék nélkül gondoskodjék.

c., oly hozzá adással értesíti e nemes megyét, hogy nevezett Bálint Simon számára, az irt módon ház fogadás, ennek abba átszállítása, s ottan külön bátorságos őriztetése iránt az abrudbányai tanácshoz a szükséges intézkedések megtétettek.

Kolosvárt, szept. 2^{án} 1848.

*

a) D-lui Ministru de Interne, Szemere Bertalan

b) D-lui comisar regal, baronul Vay Miklós

c) Comunității comitatului Alba de Jos

d) Consiliului din Abrud

e) Răspuns la petiția soției lui Simion Balint, Galgoczi Anna, în care cere eliberarea soțului din închisoare.

a) b) c) d) Galgoczi Anna, soția preotului Simion Balint de la Câmpeni, arestat pentru instigarea poporului, a înaintat azi, aici, o petiție, căreia i-a alăturat și un certificat medical, prin care dovedește starea bolnăvicioasă a soțului; motiv pentru care cere eliberarea lui pe chezășie, sau măcar lăsarea lui pe loc, la Abrud, întrucât transportarea sa în altă parte i-ar putea periclita viața și ar putea provoca tulburări mintale.

Astfel:

e) Din cauza stării bolnăvicioase dovedite

a) b) c) d) e) Guberniul a fost de acord ca numitul preot să nu fie transportat la închisoarea comitatului Alba de Jos, aflată la Aiud – unde, de fapt, trebuia transportat în urma dispoziției guberniale anterioare, dată în 19 august, sub nr. 9012 – ci să rămână ținut la Abrud, într-o casă corespunzătoare – pe cheltuiala lui – și evident supravegheat.

e) în acest sens, de aici s-au luat măsurile necesare.

a) b) c) d) Despre care Guberniul a ținut să vă informeze sub recentul număr.

a) b) Guberniul a dorit să vă informeze

a) b) în urma raportului făcut

a) pe Dvs. D-le Ministru

b) pe Măria Ta

c) d) În urma ordinului elaborat

d) [Guberniul] înștiințează acest nobil consiliu să se îngrijească urgent de transportarea numitului preot la casa aleasă și de supravegherea severă a lui.

e) [Guberniul] înștiințează nobilul comitat despre toate acestea, adăugând că a dispus deja consiliului din Abrud în sensul găsirii unei case potrivite pentru deținut, apoi în vederea transportării lui și supravegherii de acolo.

Cluj, 2 septembrie 1848.

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond G.P., nr. 10349/1848.

Cluj, 4 septembrie 1848¹⁶⁴

Nemegyei János Bányász tanácsos és zalathnai uradalmi igazgatónak

Uradalmi igazgató úrnak, múlt hónap 30^{ról} 137 számja alatt if. Jánk Avram oláh lázítónak letartóztatása iránt hozzám intézett felterjesztésére, abban nyilatkozom, hogy Uraságod a Kir. Kormányzéknek eddig kétségen kívül kezéhez jutott felszólítása következtében reményem szerint nem sokára itten Kolosvárt meg jelenendő lévén, e tárgy feletti további utasítását itten töllem személyesen venni, addig pedig a nevezett egyén letartóztatása iránt teendő lépéseit halassza el, mind az által ötet s részeseit folytonosan ön szemmel tartassa – Sulucz Józsefnek Topánfalváról Zalathnára áttételét tudásul vévén.

September 4^{ik} 1848

*

Domnului Nemegyei Janos, consilier montanistic și director al domeniului Zlatnei

În legătură cu raportul Domniei Voastre, Domnule Director Domenial, înaintat mie în 30 a lunii trecute sub nr. 137, privind arestarea instigatorului român Avram Iancu junior, vă răspund prin următoarele: în urma somației primite de Dvs. din partea Guberniului, – ceea ce mai mult ca sigur că v-a și parvenit – sper că ne vom întâlni în curând la Cluj, pentru a prelua personal instrucțiunile ulterioare referitoare la acest subiect, iar până atunci demersurile Dvs. privind arestarea persoanei amintite să fie amânate, totuși atât el, cât și copărtașii săi să fie supravegheați continuu – am luat la cunoștință, în același timp, transferul lui Iosif Șuluțiu de la Câmpeni la Zlatna.

4 septembrie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr. nr. 2380 E/1848.

Abrud, 8 septembrie 1848¹⁶⁵

Méltóságos Királyi Kormányzékbi biztos úr!

Városunkban múlt hó 8^{án} történt szerencsétlen tűzvész után, valamint az előtt is, de különösen a Szebenbe letartóztatott híres bujtogató Laurian s társa kiszabadítása után, naponta szárnyaltak azon hírek, s elleneink általi fenyegetődzések, miszerént, ha a Méltóságos Kormányzékbi bizotmány által

¹⁶⁴ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

¹⁶⁵ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

letartóztatott két álladalmi foglyok Bálint Simon és Moga Jósi két hetek alatt szabadon nem bocsáttatnak, a már megesett szerencsétlen tűzvésznél sokkal nagyobb fogja émi városunkat – s az említett foglyokat a topánfalvi vidéki oláhok erőhatalommal fogják kiszabadítani. Ezen híreknek, mint a mellyeknek nyomába jönni nem lehetett, kevés hitelt adva egy felől – más felől bízva és remélve, hogy a királyi kormányshék az írt álladalmi foglyokat minél előbb innen elvitetni parancsolja – Tanácsunk mindent elkövetett az elkeseredésig felcsigázott magyar ajkú lakosok meg nyugtatására és csendben tartására. Azonban a mái napon tartatott rendkívülli tanács ülésünkben rendőrigazgató atyánkfia azt jelentvén, mi szerént ifjú Jánk Avrá – ki jelenleg apja házána van –a közelebb múlt szerdán egy Alsó vidrai embertől a Pityikáka, Teodor nevű fiától levelet küldött az országszerte esmeretes bujtogató Barnuczna, oly végett, hogy mind ketten egyetértőleg az említett foglyokat városunkbani gyűjtogátás és rablás mellett erőhatalommal szabadítsák ki – s midőn rendőrigazgató atyánkfia ezen jelentésére oly egyének által szollítatott fel, kinek ezen tudomása tiszta kűtfőből van merítve, s így ennek valóságába kétkedni legkissebbet nem lehet –a már megtörtént szerencsétlenségnél sokkal nagyobb veszély kikerülhetése tekintetéből

Kérjük Méltóságodat – mint a kinek mind az írt foglyok, mind az itten állomásozó katonaság hatása alá van rendelve, méltóztat sietőleg rendelkezni, a már sokszor említett álladalmi foglyok városunkbóli elvitele iránt, vagy ha azt nem tehetné, méltóztat ezen alázatos jelentésünket és kérésünket a legsietőbben a Felséges Királyi Fő Kormány Shék eleibe hathatós ajánlása mellett fölterjeszteni – alázatosan kérvén egyszersmind Méltóságodat arra is, miszerént méltóztat oly hatásoson intézkedni, hogy az írt levélvivő vidrai egyén – ki magos test állású, kövér pofályú, sárga bajuszú-rongyos öltözetbe – s a napokban útjából vissza térendő – Zalathnán, nálla találtató irományokkal edjűtt tartóztassék le.

Mely jelentésünk s kérésünk után bízva Méltóságod erélyes intézkedésébe tisztelettel vagyunk

Az Abrudbányai Tanácsnak
1848^{ban} szeptember 8^{án}
tartatott rendkívüli üléséből

Méltóságodnak
alázatos szolgálai
Lénárth Sándor

H. Fő Bíró
Dersi András
Fő Jegyző

*

Prea Mărite Domnule Comisar Gubernial!

După groaznicul incendiu care s-a întâmplat în orașul nostru luna trecută, în data de 8, precum și înainte de aceasta, dar mai ales după eliberarea celebrului agitator Laurian, reținut la Sibiu și a colegului său, zilnic au circulat acele zvonuri și amenințări din partea dușmanilor noștri că, în cazul în care cei doi înțemnițați de stat Iosif Moga și Simion Balint reținuți de onorata comisie gubernială, nu vor fi eliberați în decurs de 2 săptămâni, orașul nostru va fi lovit de o nenorocire cu mult mai mare decât incendiul provocat – iar pe cei doi înțemnițați, românii din

împrejurimile Câmpeniului îi vor elibera cu forța. Întrucât, după aceste știri, pe de-o parte nu poți să te iei și nici crezare să le dai, iar pe de altă parte rămâi cu credința și speranța că scaunul gubernial va porunci, cât mai repede, ducerea de aici a celor doi deținuți de stat despre care s-a pomenit. Consiliul nostru a făcut tot pentru a-i păstra în liniște și calm pe locuitorii de limbă maghiară, tulburați până la culme. La ședința extraordinară a consiliului însă, confratele nostru, directorul de poliție, a raportat că Avram Iancu jr. – care actualmente este în casa tatălui său – de curând, miercurea trecută, a trimis o scrisoare lui Bărnăuțiu, agitator cunoscut în toată țara, printr-un tânăr din Vidra de Jos pe nume Teodor, fiul lui Pityica pentru ca amândoi, în colaborare, să-i elibereze cu forța pe cei doi deținuți mai sus amintiți, jefuind și incendiind orașul. Iar când confratele nostru, șeful poliției, a fost rugat să raporteze despre toate acestea, indivizi, ale căror informații provin din cele mai bune surse, astfel că veridicitatea lor nu poate fi pusă deloc sub semnul întrebării – pentru prevenirea unui pericol cu mult mai mare decât nenorocirea produsă, vă cerem pe Măria Voastră – ca și pe cel în a căruia subordine sunt atât soldații dispuși aici cât și menționații deținuți, să învredniciți să dispuneți grabnic la trimiterea de aici, din orașul nostru, a prizonierilor deja de multe ori amintiți. Dacă aceasta nu se poate, să învredniciți ca umila noastră cerere, respectiv înștiințarea noastră cât mai degrabă, împreună cu ferma Dvs. recomandare să le înaintați Măritului Scaun Gubernial regal, cerând, cu umilință totodată, pe Domnia Voastră să mai dispuneți cu hotărâre ca individul din Vidra, cel care a purtat scrisoarea – care este de statură înaltă, cu fața grasă, cu mustață galbenă și cu veșminte zdrențuite – și care, în aceste zile, se va reîntoarce din nou – să fie reținut la Zlatna cu documentele care se vor găsi asupra lui.

Încredințându-ne cu înștiințarea și cererea noastră în ferma Dvs. dispoziție, cu stimă, suntem ai Dvs. umili servi

Lénárth Sándor
Prim jude locțiitor
Dersi András
Prim notar

Consiliului orașului Abrud

Din ședința extraordinară a consiliului din Abrud, ținută în 8 septembrie 1848

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 2455 E /1848

163.

Zlatna, 10 septembrie 1848¹⁶⁶

Nagy Méltóságú Gróf, Királyi Kincstárnok és
Fő Kormány Széki elnök Úr!

Ezen alázatos tisztelettel eredetileg ide mellékelt záratékből átlátandja Nagy Méltóságod minő feljelentést vettem az abrudbányai tanácstól folyó hó 8^{ről} 591. számok alatt.

¹⁶⁶ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Ennek folytán bátorkodom Nagy Méltóságodnak jelenteni, miszerént az érdekelt tanácstól értesíttem,

1^{ör} az iránt, hogy miután ezen közhír szerént tervbe lévő merényről már azelőtt értesültem volna, nem késtem az Abrudbányán szállásoló katonai parancsnokságot – a város közbátorságát bármi tekintetben is megháborítani célzó mozgalmak fölötti éber őrködés iránti célszerű intézkedések megtételére fölhívni, s egyszersmint arra is felszollítani, hogy a nétalán fellépni merészkedőket visszautasítani kész legyen.

2^{ör} Az állítólag Barnuczhoz küldött vidrai embernek szemüggyel kísérése, erre kerülendése esetébeni letartóztatása s illető megmotoztatása iránt is a szükséges intézkedéseket megtettem.

3^{ör} Hogy az Abrudbányán lévő két nevezett foglyoknak más helyre leendő átköltöztetése iránt mái napon Nagy Méltóságodat megkértem.

Melyek után alázatos tisztelettel bátorkodom is Nagy Méltóságodat arra kérni : – mivelhogy az oláh nemzet nyughatatlan kedélye nagyon is izgékony, mi közelebről a nagyszebeni események által is kitűnt – s a felsőbb vidékekeni mozgalmak vezérének if. Jánk Avrámnek vakmerősége, a népnek személye iránti vak ragaszkodása én előttem nagyon is esméretes, s így megtörténhet, hogy azoknak kiszabadíthatása tekintetéből egy vakmerő fellépés próbáltathatnék el, minek szomorú következése is lehetne; minden esetre pedig a városnak, s ez által a vidéknek is nyugalma felzavartatnék.

Méltóztasson ezeknek kikerülhetése tekintetéből nevezett két foglyoknak más helyre leendő átszállítatások iránt bölcs béléatása szerént sietőleg intézkedni.

Lévén a legméjjebb tisztelettel

Nagy Méltóságodnak

alázatos szolgálja

Nemegyei M. János

bányásztanácsos és igazgató

mint

főkormányshéki biztos

Zalathnán, szept. 10^{én} 1848^{ba}

*

Prea mărite Domnule Conte, Tezaurar Regal și Președinte al Guberniului!

Din concluziile pe care le-am atașat aici, cu umilă stimă, puteți recunoaște și Prea Măria Voastră ce fel de denunț am luat de la consiliul din Abrud, pe data de 8 a lunii curenle, sub nr. 591, iar, ca urmare a acestui fapt, îndrăznesc să raportez Prea Măriei Voastre că, de la consiliul amintit, am luat la cunoștință următoarele:

1. Conform zvonului, încă înainte de a fi informat despre atentatul plănuit, nu am întârziat să solicit comandamentului militar staționar la Abrud să ia dispozițiile corespunzătoare pentru a veghea, cu atenție, asupra mișcărilor generatoare de tulburări și, totodată, am mai solicitat să fie pregătit să respingă posibile tentative de tulburare a liniștii publice.

2. Am dat dispozițiile necesare pentru supravegherea, cu atenție, a persoanei din Vidra, pretinsă a fi trimisă la Bărnăuțiu, la fel ca și reținerea și percheziționarea respectivei persoane, în cazul în care supravegherea în sine ar eșua.
3. Pentru mutarea în altă parte a celor doi deținuți menționați, aflați la Abrud, m-am adresat azi Prea Măriei Voastre.

După acestea, cu umilă stimă, îndrăznesc să solicit Prea Măriei Voastre că, întrucât starea neliniștită a românilor a ajuns deja în faza iritabilă, după cum a reieșit, de curând, de la ultimele evenimente de la Sibiu, iar cutezanța tânărului Avram Iancu, conducător al mișcărilor din ținutul de sus și atașamentul orb al mulțimilor față de persoana sa îmi sunt și mie foarte cunoscute și, astfel, se poate întâmpla ca, din punctul de vedere al eliberării lor, să aibă loc o ridicare hazardată ce poate duce la urmări triste, în cazul în care liniștea orașului s-ar bulversa prin aceasta, să binevoiți a preveni tulburarea potrivit judecății Dvs. înțelepte, dispunând grabnica mutare a celor doi deținuți în altă parte.

Rămân cu adâncă stimă

Al Dvs. umil serv

Nemegyei M. János

Consilier montanistic și director în calitate de comisar gubernial

Original. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 2455/1848.

164.

Cluj, 17 septembrie 1848¹⁶⁷

1). B. Kemény Istvánnak Alsó Fejér megye főispánjának

2). Marosvásárhely fő birájának

1.) 2.) Néplázításért Abrudbányán letartóztatott Bálint Simon verespataki egyesült göröghitű lelkész és Moga József offenbányai jegyző közelebbéről

1.) M.Vásárhelyre szállítatván

2.) Azon városba hol a hasonló bujtogatok ügyei ellátására nézve felsőbb rendelet által kinevezett külön ítélőszék ülend öszve rendeltetvén szállíttatni, Fő bíró úrnak ajánlom, hogy ezen nevezett egyének biztos helyeni őriztetéséről előre gondoskodván, midőn biztos kíséret mellett oda vitetnek, azokat elfogadni s biztos helyre el helyeztetni rendelje.

1.) Főispán urat felszólítom, hogy Enyedről, hol keresztül vitetendnek biztos kíséret mellett a nevezetes egyéneket M.Vásárhelyre utasíttassa, kiknek is elfogadása és biztos helyre szállítása felől mai napon a M.Vásárhelyi főbíróhoz rendelkeztem.

Sept. 17^{én} 1848

¹⁶⁷ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

1.) *Baronului Kemény István contele suprem al comitatului Alba de Jos*

2.) *Prim judeului oraşului Târgu-Mureş*

1.) 2.) Preotul greco-catolic din Roşia Montană Simion Balint, arestat la Abrud pentru instigarea poporului şi Iosif Moga notar din Baia de Arieş

1.) Recent au fost transportaţi la Târgu-Mureş

2.) În acel oraş unde funcţionează, din ordin superior, un tribunal special pentru rezolvarea cazurilor instigatorilor similari. Domnului prim-jude îi pun în vedere să ia măsuri, din timp, pentru garantarea pazei sigure a sus-numiţilor indivizi şi să dea dispoziţii ca atunci când aceştia vor fi duşi la Târgu Mureş sub escortă corespunzătoare, aceştia să fie primiţi şi plasaţi într-un loc sigur.

1.) Domnului comite suprem îi ordon ca, la Aiud, unde vor fi trecuţi sus amintiţii instigatori sub escortă sigură, să-i dirijaţi spre Târgu-Mureş. Referitor la primirea şi punerea la un loc sigur a sus-numiţilor, azi am dat dispoziţii prim-judeului din Târgu-Mureş.

17 septembrie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G.Pr., nr. 2484 E/48

165.

Zlatna, 21 septembrie 1848

Nagy Méltóságú Gróf Királyi Kincstárnok és Fő Kormányszéki Elnök Úr!

Jelen hó 18^{án} vettem topánfalvi erdősz Pataki Pálnak szept. 16^{ikán} írott, s azt tartalmazó levelét, hogy if. Jánk az napon Topánfalván ebédelt uradalmi ellenőr Móga Demeternél-Mester Károlyal, délután a topánfalvi piacon értekezvén a néppel, s hogy a megszökött másik bűjtogató ... Nikuláj Dregucz is ott van. Ezen hó 20^{ika} reggelén arról tudósított topánfalvi ispány Lázár György, szept. 19^{én} írott levele által, hogy if. Jánku Ábrahám azon uradalom faluiban széltiben bűjtogat, tervbe vévén Abrudbánya várossának kétfelöli megtámadását, hogy az ottan befogva volt két bűjtogatót tűzzel, vassal kiszabadíthassa, mely tervének kivitelére, sept. 16^{án} megjelent a topánfalvi piacon s a héti vásárra öszvesereglett embereknek azon parancsolatot adta, hogy fegyverkezzenek föl, s sept 18^{án} indulyanak Balásfalvára – ennek nyomán a Topánfalván felyüli falukba több százan fegyveresen öszve is sereglettek, azonban megtudván, hogy Abrudbányáról a rabokat elszállították, nem jöttek le. Ezen hó 20^{án} este pedig vettem abrudbányai főbíró Dersi Lénárt Sándornak az napon délelőtti 9. órakor írott s futár által kézbesített levelét melybe értesít, hogy Topánfalváról hivatalosan küldött lovas legény hozta hírül, miként if. Jánku Ábrahám Kolozs megyei, zarándi, alsóvidrai s több százakra menő környékbéli oláhokkal felfegyverkezetten béérkezett Topánfalvára s hogy ezeket Kerpenyesen egy más nagy csoport várja, kik Balásfalvára menendők.

Ezeknek folytába futár által rögtön tudósítottam az Alsó fehéri főispány urat, s fölhívtam, hogy az illető alispányt a közbátorság fentarthatása tekintetéből teendő intézkedéseimnek közremunkálólág leendő foganatosítása végett utasítsa ide a mozgalmak fészkéhez; másfelől felszólítottam az abrudbányai katonai parancsnokságot is, hogy a felfegyverzett néptömegnek a városonni átvonulását nem csak megakadályozni, hanem az említett tömeget fel is oszlatni igyekezzen.

Mái napon értesítettem egyfelől az iránt, hogy Jánk ezen néppel a rendes országútját kikerülve a havasokon tegnap estve keresztül elment Balázsfalvára másfelől pedig arról, hogy az Alsófehéri főispány útján Jánknak eddigi politikai bűneiért bocsánat adatott volna. A dolog ilyen állásában, s miután legkevesebb se kételkedhetem, hogy a Jánk által most közelebbről Topánfalva környékén okozott mozgalmak, a balázsfalvival egybeköttetésbe vagynak, s tulajdonképpen ennek szüleményei. Bátor vagyok nagy méltóságodat alázatosan kérni, méltóztasson engem értesíteni, egyfelől a balásfalvi mozgalmak irányáról, hogy ezekből kiindulva a topánfalviakat biztosabban megítélhessem; másfelől pedig a Jánku bűnbocsánata, vagy már az itteni környékbéli közbátorság fentartása tárgyában netalán kibocsátott felsőbb rendeletekről azon szempontból, hogy a közbátorság fentartására irányzandó intézkedéseimet azokhoz alkalmaztathassam.

Lévén a legmélyebb tisztelettel

Nagy méltóságodnak

Alázatos szolgálja

Nemegyey M. János

Bányásztanácsos és igazgató

Zalathnán, sept. 21^{en} 1848^{ba}

*

Prea Mărite Conte Tezaurarial

și Domnule Președinte al Guberniului!

În luna aceasta, pe data de 18, am primit scrisoarea din data de 16 a pădurarului din Câmpeni Pataki Pál din care am aflat că tânărul Iancu, în acea zi, a luat prânzul la Câmpeni, la controlorul domeniilor Dumitru Moga împreună cu Mester Károly, că, după masă, a discutat la târgul din Câmpeni cu lumea și că celălalt instigator, Nicolae Dreguț, este acolo. În această lună, pe data de 20 dimineata, despre aceea m-a înștiințat șpanul din Câmpeni Lázár György, prin intermediul scrisorii din 19 septembrie, că trimisul Iancu Avram, peste tot în satele domeniului, agită lumea luând în calcul atacarea orașului Abrud din două părți pentru a-i elibera, cu foc și fier pe cei doi agitatori închiși acolo. Pentru ducerea la bun sfârșit a planului, pe data de 16, a apărut la târgul din Câmpeni, iar pentru oamenii adunați la târgul săptămânal le-a poruncit să se înarmeze și, pe data de 18, să pornească la Blaj. Ca urmare a acestui îndemn, în satele de mai sus de Câmpeni, s-au adunat mai multe sute de persoane înarmate și aflând că, de la Abrud, i-au transportat pe cei deținuți, nu au mai coborât. În această lună, pe data de 20 spre seară, am luat scrisoarea prim-judeului de Abrud Dersi Lénárt Sándor, expediată în

acea zi înainte de masă, la ora 9 și trimisă printr-un curier în care mă înștiințează că, de la Câmpeni, un fecior călare, trimis oficial, a adus știrea cum că tânărul Avram Iancu împreună cu românii din comitatul Cluj, Zarand și Vidra de Jos și cu mai multe sute care mergeau din vecinătăți, au intrat înarmați la Câmpeni, iar pe aceștia, la Cărpiniș, îi așteaptă un alt mare grup, care merge la Blaj.

Ca urmare a acestui fapt, printr-un curier, l-am înștiințat îndată pe domnul căpitan suprem din Alba de Jos și i-am cerut ca, pe respectivul vicecomite, în vederea conlucrării pentru executarea dispozițiilor mele privind menținerea ordinii publice, să fie îndrumat aici în miezul mișcărilor.

Pe de altă parte, am solicitat și comandamentului militar din Abrud să împiedice nu doar trecerea prin oraș a mulțimii înarmate, ci să se străduiască să risipească mulțimea.

Azi am fost înștiințat pe de o parte că Iancu, cu această mulțime, ocolind drumul principal al țării, prin munți, ieri seară a mers la Blaj, iar pe de altă parte, comitele suprem de Alba de Jos l-ar fi iertat pe Iancu de păcatele politice de până acum.

Așa stând lucrurile și nu mă mai îndoiesc niciun pic că mișcările pricinuite, de curând, prin Iancu în împrejurimile Câmpeniului sunt în legătură cu cele de la Blaj, cauzându-le pe acestea. Sunt în măsură să cer, cu umilință, Măriei Voastre să învredniciți a mă înștiința, pe de-o parte referitor la situația mișcărilor de la Blaj pentru ca, pornind de aici, să-i pot judeca mai bine pe cei de la Câmpeni, iar pe de altă parte despre iertarea păcatelor lui Iancu sau despre acele posibile decrete superioare în legătură cu menținerea ordinii publice în ținuturile de aici. Doresc aceasta pentru a-mi fundamenta și eu pe decretele menționate dispozițiile mele în vederea menținerii ordinii publice.

Rămânând cu adâncă stimă
al Măriei Voastre
umil supus
Nemegyei M. János
Director și consilier montanistic

Zlatna, 21 septembrie 1848

Original. M.O.L. Budapesta, Fond. G.Pr., nr. 2543E/1848.

166.

Cluj, 25 septembrie 1848¹⁶⁸

Nemegyei János bányász tanácsos és zalathnai k. uradalmi igazgatónak

Uraságodnak e hónap 21^{ről} 157 számja alatt kelt jelentésére, mellyben az azon uradalom némely falvaiban if. Jánk Ábrahám által folytatott bujtogatásokról tudósítván, magát a mostani balázsfalvi oláh gyűlés célja és az állítólag if. Jánk

¹⁶⁸ Acest document nu figurează nici în procesul verbal, nici printre actele dosarului, dar, ca și conținut, are legătură cu evenimentele tratate în volum, motiv pentru care este justificată prezența sa între celelalte acte.

Ávrámnak adott bűnfelelési bocsánat felől értesíttetni kívánja, nyilvánítani kívánom, miszerént a közelebről Balásfalvára gyülekezett oláhok az ottani káptalanhoz beadott és a káptalan útján ide felterjesztett kérelmökben a közelebből megrendelt s az oláhokra nézve állítólag sérelmes katona újonc öszveírást megszüntetni, a bujtogatásért elfogatott nemzetbelieknek bűnfelelési kegyelmet adni és egy nemzeti gyűlés tartását megengedni kérvén, a kir. kormányshoz e hónap 18^{án} 10792 szám alatti rendeletében a nevezett káptalannak megírván, miként a katona újonc öszveírást a hol az még nem történt volna, már az előtt megszüntetni rendelte, a bujtogatásért letartóztatottakat és így Bálint Simont és Moga Józsefet is biztos kezesség mellett szabadon bocsáttatni határozta. A Jánk Ábrahám részére állítólag adott bűnfelelési kegyelem pedig csak annyiban áll a mennyiben a politikai bűnösöknek ha ezutáni csendes és békés viseletek által magokat arra érdemessé teendik, annak kieszközlésére remény nyújtott.

Sept. 25^{én} 1848

*

Domniei Sale Nemegyei János, consilier montanistic și director al domeniului regal Zlatna

Am primit raportul Domniei Voastre înaintat în data de 21 a lunii în curente, sub nr. 157, în care ne relațați despre investigațiile comise de Avram Iancu junior în unele sate ale domeniului respectiv și, totodată, ne cereți să fiți informați despre scopul Adunării de la Blaj, respectiv despre presupusa grațiere a lui Avram Iancu junior. La acest raport vă răspundem prin următoarele: românii adunați recent la Blaj, în petiția lor înaintată capitolului de acolo, petiție care, ulterior, ne-a fost înaintată pe calea capitolului, au decis suspendarea recrutărilor ce, pentru români, sunt vătămătoare, grațierea conaționalilor arestați pentru instigare și permiterea tinerei unei adunări naționale. Guvernul, în ordinul său emis în data de 18 a lunii curente sub nr. 10792, i-a răspuns capitolului respectiv următoarele: a dispus deja sistarea recrutărilor acolo unde acestea încă nu s-au efectuat și a hotărât eliberarea, pe lângă cheazășie sigură, a celor arestați pentru instigare, printre ei aflându-se Simion Balint și Iosif Moga.

În ceea ce privește presupusa grațiere a lui Iancu Avram, aceasta constă în faptul că, dacă în viitor, vinovații politici, prin comportamentul lor liniștit și pașnic, vor merita, atunci vor putea spera la obținerea mijlocirii grațierii lor.

25 septembrie 1848

Concept. M.O.L. Budapesta. Fond. G. Pr., nr. 2543 E/1848.

POSTFAȚĂ¹

Moment fundamental al istoriei moderne, Revoluția de la 1848–1849 din Transilvania poate fi considerată linia de clivaj între vechi și nou, instituții și mentalități medievale fiind înlocuite cu altele noi, corespunzătoare procesului general european de modernizare. Timp de aproape un secol și jumătate, Revoluția de la mijlocul secolului trecut a menținut constant interesul istoricilor preocupați atât de sporirea bazei informaționale, cât și de interpretarea evenimentelor de la 1848–1849 prin prisma noilor achiziții documentare ori metodologice-conceptuale, în acord cu evoluția istoriografiei universale.

Provincie a eterogenului Imperiu habsburgic și spațiu al conviețuirii multietnice, în Transilvania s-au ciocnit, în Contextul Revoluției de la 1848–1849, nu doar interese și grupuri social-politice, dar și interese naționale, națiuni în plin proces de afirmare a identității proprii. De aceea, pentru limbajul politic, ca și pentru mentalitatea colectivă, rezultatul s-a tradus în apariția unor clișee noi, deseori deformate și exagerate, care au prevalat în anumite împrejurări în detrimentul unor reprezentări nuanțate, mai apropiate de realitatea istorică.

În plan istoriografic, consecințele s-au materializat uneori în apariția unor lucrări partizane, istoricii români, maghiari și germani avansând explicații și interpretări polemice, controversate, ceea ce i-a situat nu de puține ori pe „baricade” opuse. Firește că au existat și autori, indiferent de apartenența etnică ori ideologică a acestora, care au încercat să se apropie, *sine ira et studio*, de înțelegerea complexului fenomen revoluționar pașoptist. Aceste tentative pot avea în viitor mai multe șanse de finalizare cu cât baza documentară, informațională este mai largă, iar aparatul conceptual este unul modern, debarasat de orice prejudecăți și șabloane reductive.

Istoriografia românească actuală, continuând o mai veche tradiție, acordă un interes aparte valorificării izvoarelor noi, inedite. Dată fiind complexitatea Revoluției de la 1848–1849 din Transilvania, introducerea în circuitul științific a unor surse documentare este benefică și necesară în același timp. Într-o atare perspectivă, sperăm să se înscrie și lucrarea de față, rezultat al unei munci de cercetare în echipă, realizată de colectivul de editare a documentelor Revoluției de la 1848 din cadrul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca.

Acest volum cuprinde ancheta din Munții Apuseni desfășurată în perioada 14 iunie – 20 iulie 1848, condusă de consilierul gubernial Kozma Pál. Ancheta, prin chestionările și răspunsurile înregistrate, constituie un bogat material

¹ Textul de față a mai fost publicat în volumul „*Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*”, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1998, p. 246 (Autori: Bodor Marghioala, Ioan Bolovan, Károlyi Dénes, Maria Maxim, Gelu Neamțu; Colaboratori: Liviu Botezan, Stelian Mândruț).

documentar cu privire la mișcările românilor din Munții Apuseni, începând din primele zile ale revoluției și până pe la mijlocul lunii iulie 1848.

Materialul anchetei este esențial nu numai pentru datele noi pe care le aduce, cât și pentru cunoașterea mai amănunțită, mai temeinică, a genezei și amplificării spiritului revoluționar în Transilvania. Pentru prima dată, acest valoros material, cu numeroasele sale valențe informative, a fost semnalat de istoricul budapestan Trocsányi Zsolt, încă în 1956. În urmă cu un deceniu, rezultatul anchetei Kozma a fost valorificat, parțial, de către Gelu Neamțu, într-un studiu consacrat ideii daco-române în timpul Revoluției de la 1848 din Transilvania.

Importanța sa pentru istoriografia românească este însă atât de mare, încât Ancheta Kozma a meritat, cu prisosință, traducerea ei în limba română. Aceasta nu doar pentru a putea fi mai lesne analizată din punctul de vedere al intereselor naționale ale revoluției românilor din Transilvania, dar și pentru o mai nuanțată înțelegere a raporturilor interetnice din acei ani.

Documentația cuprinsă în volumul de față îmbrățișează o problematică foarte vastă. Dar importanța deosebită a acesteia rezidă mai ales în faptul că, în paginile sale, se poate urmări, aproape pas cu pas, activitatea lui Avram Iancu, Simion Balint, Simion Bărnuțiu, Ioan Buteanu și a altor conducători români revoluționari, mai ales după Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 Mai 1848 și până după masacrul de la Mihalț.

Asupra cauzelor care au determinat Guberniul Transilvaniei să ordone această severă și minuțioasă cercetare sunt două păreri. Astfel, Silviu Dragomir, pe baza memoriului lui Simion Balint, consideră că investigațiile au început datorită evenimentelor de la sfârșitul lunii mai 1848, când, în ziua de târg de la Abrud, garda cetățenească maghiară a primit 120 de arme. S-a băut mult, iscându-se o încăierare în care au fost rănite opt persoane. A doua zi, moșii au intervenit la preotul Simion Balint să facă un memoriu către Guberniul Transilvaniei de la Cluj în care să ceară o anchetă urgentă asupra nefastului incident. Cealaltă părere este cea a lui I. Sterca-Șuluțiu, care susține că, la o săptămână de la a doua adunare de la Blaj, cam pe la 24 mai 1848, alertat de însuflețirea poporului român întors de la marea adunare, magistratul din Abrud raportează Guberniului că: „fantezia poporului valah e peste măsură de agitată; poporul a devenit mândru și încăpățânat; e neapărată trebuință de armată”.

În 4 iunie, același magistrat trimite o ștafetă la Guberniu, cerând insistent armată, deoarece au fost confiscate la poșta din localitate două scrisori ale lui Ioan Buteanu. Una din ele era adresată lui Simion Balint pentru Avram Iancu din care reieșea, potrivit denunțului magistratului, că Buteanu își continuă „agitațiile” din Sibiu. Cea de a doua epistolă era adresată de același Buteanu lui Nicolae Boeriu, având însă un caracter personal. Teama de propria acțiune abuzivă, aceea de confiscare a corespondenței private a liderilor români, se pare că a fost motivul principal pentru solicitarea armatei, deoarece magistratul sublinia că: „Dacă va afla Balint despre confiscarea epistolelor, ușor se poate întâmpla ca în vreo câteva ore să răscoale poporul”.

Documentele din dosarul de anchetă explică însă ordinul de acțiune în felul următor: din memoriul consiliului din Abrud, înaintat la 7 iunie 1848 la Guberniu, reieșea că în respectivul oraș și în localitățile învecinate se vădese astfel de manifestări care atestă „existența unor instigări în sânul poporului român”. Deoarece existau, considera și Guberniul, condiții ca acestea să se transforme în mișcări și chiar în „revolte sângeroase”, organul suprem al Transilvaniei se hotărâse să întreprindă „măsuri serioase”.

Scrisorile confiscate de care vorbea I. Sterca-Șuluțiu au contribuit și ele la trimiterea comisiei de cercetare, deoarece sunt pomenite și ele în procesul-verbal, fiind încredințate comisiei „ca argument” cu care să se justifice cererea de aducere a unei armate de secui în scopul „apărării orașului împotriva eventualelor răscoale”. Este însă locul să corectăm afirmația lui I. Sterca-Șuluțiu despre cele două scrisori. Una din ele, arăta procesul-verbal al comisiei, era iscălită de „I.B.”, ceea ce însemna Ioan Buteanu, adresată lui Nicolae Boeriu, în care acesta era îndemnat la folosirea forței morale și fizice în scopul apărării intereselor naționale ale românilor. A doua scrisoare, adresată lui S. Balint, era semnată doar "B", iar autorul ei era Alexandru Baternai (Bătrâneau) din Sibiu (deci nu era tot a lui Buteanu cum crezuse I. Sterca-Șuluțiu). Baternai îl înștiința pe S. Balint că a fost ales membru și arhivar al Comitetului Român Permanent din Sibiu, chemându-l la o colaborare strânsă și la preparative de apărare, deoarece cu timpul, se afirma în scrisoare, lucrurile ar putea evolua chiar spre o confruntare deschisă pentru care românii vor trebui să fie pregătiți.

La motivele pentru care a fost trimisă comisia de anchetă în Munții Apuseni se mai adaugă și conținutul alarmant al celor două rapoarte redactate de judele nobiliar Bisztrai József în care se relata că unii locuitori din Bistra au comis infracțiuni privind folosirea pădurilor și că Avram Iancu, sosind la 6 iunie în munți, a amenințat că „sângele celor de la Mihălț nu va rămâne nerăzbunat”. Alt raport al aceluiași Bisztrai era datat 9 iunie, chiar în ziua în care se ordona de către Guberniu ancheta, și relata despre cuvântarea lui Avram Iancu de la târgul din Câmpeni. Acesta îi îndemnase hotărât pe români să se înarmeze, procurându-și lănci, coase și fiare de plug.

Cei trei conducători ai anchetei numiți de Guberniu, Kozma Pál, Nemegyei János și Némethi János, aveau sarcina să cerceteze circumstanțele în care s-au produs „instigările”, să raporteze de urgență opiniile și concluziile lor contelui Teleki József, guvernatorul Transilvaniei, să ia totodată și măsurile respective ce se impuneau cu ajutorul puternicei unități militare care-i însoțea.

Membrii comisiei au sosit la Zlatna în ziua de 13 iunie și au și început anchetarea martorilor în zilele imediat următoare. Ancheta, se spune, a fost „blândă”, fără constrângere și violență, dar tentativele de intimidare a celor interogați sunt evidente și transpar cu ușurință din paginile procesului-verbal, mai ales în ceea ce-i privește pe români, din moment ce – fapt ilustrat – pentru simple amenințări și bănuite „instigări”, românii au fost arestați, iar atunci când comisia a intenționat să-i aresteze pe Csányi János, Horvát András și Kis István (Pistuka), căpitanul gărzii civile din Abrud, Lósóncki, vine în fruntea oamenilor săi și „atacă procesul”,

refuzând jurisdicția comisiei. Urmarea a fost că: „După astfel de precedente, comisia nu consideră sigur să procedeze, în continuare, în mod asemănător împotriva cetățenilor maghiari și nu dorește să se expună unor noi atacări și neaprobări”, motiv pentru care se mulțumește doar să dispună consiliului să aresteze patru membrii ai gărzii, în frunte cu Jánki János. Aceștia au spart casa lui Nicolae Hitoan, tăindu-l grav cu săbiile în pragul casei sale, după care făptașii fugiră de la locul incidentului. Puțin probabil ca să fi fost arestați de consiliu, după ce căpitanul gărzii din localitate nu a permis arestarea cetățenilor maghiari cu vini mult mai mici.

Toate acestea sunt consemnate în procesul-verbal și se pot trage concluzii interesante cu privire la cauzele *agitației* în care se aflau românii din Munții Apuseni. Răspunsurile și opiniile consemnate de comisie sunt deosebit de importante pentru pulsul, atmosfera și starea lucrurilor din primăvara-vara anului 1848.

În total, au fost audiați 318 de martori, provenind din diferite pături sociale și de diferite naționalități și confesiuni. Este, practic, cea mai amplă anchetă realizată în timpul revoluției, fiind un izvor documentar extrem de valoros. Declarațiile martorilor au fost consemnate într-un proces-verbal din care se desprind nu numai fapte și evenimente reale, ci și un univers impresionant fantazat, deoarece mărturiile celor interogați reprezintă un câmp al defulărilor colective, identic cu ceea ce s-a întâmplat și în cazul Marii Revoluții Franceze de la sfârșitul secolului XVIII-lea. Indiferent cărei etnii ori mediu socio-politic îi aparțin, martorii anchetați se fac și eoul zvonurilor, al vorbelor purtate oral sau în scris de colo-colo. Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania a înregistrat o amplificare fără precedent a fenomenului zvonurilor, tocmai de aceea procesele și audierile martorilor contribuie la creionarea unui univers fantasmagoric bogat.

Pe baza declarațiilor martorilor, comisia de anchetă a întocmit apoi așa-zisele "Capete de acuzare", care constituiau de fapt concluziile finale ale anchetei. Între principalii acuzați se numără, printre alții, Simion Balint, Nicolae Fodor, Ioan Buteanu, Avram Iancu, Ioan Corcheș, Petre Ioanete, Nicolae Corheș, Iosif Sterca-Șuluțiu, Ioan Dandea, Iosif Moga, Teodor Cristea, Gheorghe Balea și mulți alții.

Ancheta scoate la lumină, deși în cele mai multe cazuri în mod indirect, mărturii certe despre cum a fost pregătit poporul pentru auto-apărare de către revoluționarii români din Munții Apuseni, îndeosebi de către Avram Iancu.

Și din acest document reiese că, încă din primăvară, se conturau liderii revoluției românești, îndeosebi din rândul tineretului intelectual atașat aspirațiilor naționale. Rolul acestui tineret entuziast se afirmă în prim-planul revoluției românești prin atitudini hotărâte, curajoase. Dar, așa cum era de așteptat, propagarea și dezvoltarea spiritului revoluționar a întâmpinat rezistența vechii administrații feudale, care a încercat să înăbușe mișcarea în fașă.

În zadar au fost luate însă măsuri represive, deoarece, așa cum documentează acest volum, ideile revoluției au pătruns adânc, ireversibil, în conștiința poporului oprimat, tocmai prin intermediul tinerilor revoluționari și al preoților. Un important moment al mișcărilor sociale și naționale despre care vorbesc martorii cu ocazia anchetei din Munții Apuseni fost tocmai răspândirea acestor idei revoluționare în mulțimi de către intelectuali, în cadrul unor adunări publice.

Din anchetă mai iese la iveală că, în lunile iunie-iulie 1848, agitația era mare la Abrud și Câmpeni, iar *înstrăinarea* între cele două etnii, segregarea între comunitatea românească, majoritară din punct de vedere demografic și comunitatea maghiară aflată în minoritate erau din ce în ce mai mari. De fapt, ancheta este un document ce constată gradual evoluția acestei înstrăinări etnice ajunse până în pragul violenței. Nici un alt document din această perioadă nu este atât de elocvent în acest sens.

Vinovați ar fi fost „instigatorii”, – după concluziile anchetei – fără a lua în considerare abuzurile și aroganța slujbașilor vechiului regim feudal, înbușirea în fașă a conștiinței naționale românești și blocarea oricăror aspirații și drepturi naționale ale românilor.

Când comisia afirma: „La Abrud, Roșia Montană și Corna a domnit înainte de 1847 cea mai bună înțelegere și conversație între locuitorii maghiari și români de acolo”, trebuie să se înțeleagă că a domnit liniștea oprimării, liniștea celui fără drepturi destinat deznaționalizării.

De fapt, încă de la dieta din 1847, când s-a discutat proiectul legii urbariale care agrava exploatarea socială, au început să devină românii mai rezervați, „să-și compătimească națiunea din cauza oprimării”.

„În 1847”, concluzionează anchetatorii, „națiunea germană a luat în discuție oprimarea românilor”, ceea ce, evident, preceda teoria „instigării” românilor de către Casa de Habsburg (prin intermediul sașilor) la revoltă. Deja atunci, ca rezultat (se înțelege) al respectivelor „instigări”, națiunea română a început să declare că „trebuie să-și redobândească vechea poziție ori prin luptă, ori să moară sângerând, cum a făcut Domnul”: „pe ei (pe români), fiecare națiune a vrut să-i oprime și îi oprimă și în prezent”.

Documentul anchetei oferă apoi date inedite privind impactul evenimentelor din martie asupra românilor: întrunirea de la Cluj (Ioan Buteanu, Micaș și Suciu), continuată cu adunarea de la Abrud din 3 aprilie și de la Câmpeni în 6 aprilie. Pentru revendicările stabilite la Cluj, cei trei au început o campanie de strângere a semnăturilor.

Celor trei li se alătură cu multă râvnă și Simion Balint. Potrivit concluziilor anchetei, Ioan Buteanu (la fel ca și Simion Bărnuțiu) se pronunță și împotriva uniunii, afirmând că uniunea Transilvaniei cu Ungaria „*ar fi doar politică josnică și că, prin ea, națiunea maghiară vrea să înșele națiunea română*”. În legătură cu Avram Iancu, reiese că el a vorbit poporului român despre drepturile acestuia mai vechi asupra pădurilor și pășunilor. Sau, cum se exprimă semnatarii procesului-verbal al anchetei, Avram Iancu a promis românilor „munți de aur”. Dacă poporul nu-și va primi drepturile pe cale pașnică, el era hotărât să le ia prin forță.

Românii, mai constată ancheta, sunt în stare de agitație și datorită neaplicării unui firesc principiu *democratic*, care era, se pare, greu de înțeles de către autoritățile feudale pătrunse de principiile *Unio trium nationum*-ului, adică revendicarea unui număr de deputați și funcționari români câți s-ar „cuveni pentru întreaga națiune, proporțional cu numărul populației române”.

Adunările de la Blaj din 30 aprilie și din 15 Mai 1848 au accentuat ruptura dintre cele două etnii. În zona Munților Apuseni, liderii segregării spun martorii maghiari – au fost Ioan Buteanu și Simion Balint. Ancheta mai consemnează încă

două fapte ce concretizează înstrăinarea celor două etnii. Românii s-au retras din gărzile civile atât la Abrud, din îndemnul lui Ioan Buteanu, cât și la Câmpeni, din îndemnul lui Simion Balint.

Cealaltă „vină” a românilor a fost că au început să poarte alte culori decât cele maghiare, simboluri ale etniei lor: alb și negru, respectiv roșu, alb, albastru. Și pentru că steagul nu putea fi decât un privilegiu al națiunii dominante politic, culorile românești erau numite, cu dispreț, „culori muscăiești” (rusești) și, desigur, stârneau indignarea când românii le arborau pe turlele bisericilor lor.

Altă faptă incriminată de comisie este aceea că Simion Balint s-a pus în fruntea mișcărilor românilor din Roșia Montană, cerând un director de poliție român în locul lui Winkler János junior. De asemenea, locuitorii domeniului Câmpeni au refuzat prestarea depășitelor robote feudale încă înainte de abrogarea lor oficială la 18 iunie 1848.

Ancheta înregistrează nu numai fapte reale, dar și o mulțime de zvonuri și „lăudăroșenii” dintr-o parte și din cealaltă. Mărturiile țăranilor anchetați, obținute de cele mai multe ori în condiții de presiune sau chiar de teroare din partea autorităților, evidențiază o complexitate de sentimente: teama asociată cu ură, speranță îmbinată cu veselia. Depozițiile elitei locale diferă însă de cele ale oamenilor simpli. În acest loc, putem remarca o similitudine frapantă cu un alt gen de izvoare istorice, în speță memorialistica revoluției pașoptiste. Atât depozițiile, cât și memoriile celor din mediul țăranesc redau faptele în nuditatea lor, reproducând observațiile directe ale participanților, marcate deseori de irațional. Mărturiile de la anchetă ale elitei, precum și memorialistica acesteia, se caracterizează printr-o elaborare îngrijită, din care răzbate spiritul livresc, sentimentul fiind estompat de ideologie și cultură.

Materialul extrem de bogat al anchetei Kozma permite abordarea plenară a primei faze a revoluției de la 1848 din Transilvania, din punctul de vedere al imaginarului social, domeniu intens cultivat în istoriografia universală contemporană. Or, așa cum remarca și L. Boia, istoriografia românească se află, actualmente, în stadiul unei necesare revizuirii critice care nu poate să eludeze raporturile între imaginar și istorie.

Constanta ubicuitate în depoziții a unor clișee și scheme mentale demonstrează cât de dificilă este segregarea adevărului din tot ceea ce memoria individuală sau colectivă a reprodus. Inventarierea simbolurilor și miturilor prezente în imaginarul social din timpul revoluției pașoptiste din Transilvania confirmă faptul că fenomenele de criză, ruptură sunt și mari momente generatoare de eferescență mitologică. Astfel, toate ansamblurile mitologice care au dominat în ultimele două secole imaginarul politic (conspirația, salvatorul, vârsta de aur și unitatea) se regăsesc printre declarațiile făcute de cei aproape 300 de martori în timpul anchetei.

Imaginarul identității și al alterității oferă o explicație mai adecvată relațiilor interumane și a comportamentelor sociale. „Nevoia de distincție, căutarea unui model ideal sau a unui țăp ispășitor, precum și frica, teama de necunoscut au influențat imaginea celui alt. Ancheta Kozma confirmă anumite clișee vehiculate, în deceniile anterioare revoluției, îmbogățind conținutul imaginii de sine și al imaginii celui alt cu aspecte noi. Multe din elementele componente ale

dimensiunii negative și pozitive ale imaginii de sine a românilor se întâlnesc în depozițiile martorilor din zona Munților Apuseni: originea latină a românilor, numărul și răspândirea lor, calitățile, dar și defectele morale și de comportament, românii, obiect al invidiei străinilor sau eternii nedreptățiți, uitați sau trădați de străini etc.

Imagini de felul: „națiunea română este băstinașă mai veche a Ardealului decât ungurul”, că „rășcoala românilor de acum va fi mai mare decât cea din anul 1784”, că „la fiecare maghiar vin 100 de români”, că „în Abrud nu va rămâne nici un bărbat ungur în viață plătind pentru măcelul de la Mihail” etc. sunt frecvente în declarațiile martorilor. În fine, din paginile anchetei transpar și aspirațiile daco-române atunci când se declară de către martori că românii vor avea propriul lor rege, pe Andrei Șaguna, Simion Bărnuțiu sau Avram Iancu.

Cu lux de amănunte este descrisă manevra de la Gura Râurilor din 19 iunie 1848, organizată și condusă de Avram Iancu, un fel de repetiție generală a ridicării armate a românilor din Apuseni de peste nu mult timp. În spatele ei se ascund – spun anchetatorii – planuri viclene și periculoase, aducătoare de primejdii, iar acțiunea dirijată de Iancu ar fi fost executată la indicațiile Comitetului român din Sibiu.

În timpul anchetei au fost arestați mai mulți: Iosif Moga, Ioan Corcheș, Teodor Tioc, Samoilă Morar, Ioan Dandea, Iosif Sterca-Șuluțiu, Petre Ioanete, Nicolae Hacman, Gh. Balea, Gh. Ilisie și Ioan Corpadea, dar numai trei au fost reținuți: Simion Balint, Iosif Moga și Gh. Ilisie, ceilalți fiind eliberați până la noi dispoziții ale guvernului.

Ancheta, care avea nevoie de un lustru de obiectivitate, trebuia să aducă acuze „împovărătoare” și pentru maghiari, așa încât se recunosc unele declarații ale acestora, care i-au infuriat și i-au agitat pe români: 1) pacea nu se poate restabili între maghiari și români „pentru că nu poate fi pace fără război”; 2) s-a înjurat Dumnezeu, sfinții și Christosul românilor; 3) nu numai românii ar fi fost de împușcat, ci și Sfânta Maria din ceruri, căci a fost Curvă ... ; 4) să dea Dumnezeu să rămână casele românilor goale, că atunci nu trebuie plătită chirie; 5) că maghiarii vor umbla prin sângele românilor și trebuie să mănânce carne și tocană de român (era și o variantă românească inversă, conform căreia românii vor mânca supă și tocană din carne ungurească). Acestea dovedesc că evenimentele din lunile iunie-iulie 1848, mai ales după votarea în dieta feudală de la Cluj a uniunii Transilvaniei cu Ungaria, fără învoirea românilor, au declanșat în fond cele mai grave neînțelegeri între revoluția română, pe de o parte, și autoritățile maghiare și revoluția maghiară, pe de alta.

Punctele de interes ale acestui voluminos și bogat dosar al Revoluției de la 1848–1849 din Transilvania sunt mult prea numeroase pentru a ne fi putut opri asupra tuturor. Lăsăm specialiștilor și publicului larg să aprecieze importanța documentară a acestui izvor istoric pentru cunoașterea și înțelegerea mai profundă a evenimentelor din acei ani.

În concluzie, ancheta Kozma, pentru bogăția ei informațională, merită pe deplin să vadă lumina tiparului și prevedem că va fi unul din cele mai citite și mai citate volume privind Revoluția de la 1848 din Transilvania.

Ioan Bolovan, Gelu Neamțu

ANEXĂ

LISTA MARTORILOR INTEROGAȚI ÎN CADRUL ANCHETEI DERULATĂ ÎN PERIOADA 14 iunie–20 iulie 1848

I. Comisia de investigație era formată din:

1. Kozma Pál – Consilier gubernial
2. Nemegyei M. János – Consilier montanistic
3. Némethi János – Secretar gubernial

II. Martorii care au fost principalii inculpați, interogarea fiecăruia fiind redată în partea a doua din volum, între actele anchetei

1. Simion Balint, preot greco-catolic din Roșia Montană
2. Ilie Cojocariu, preot ortodox din Roșia Montană
3. Ioan Patița, preot ortodox din Roșia Montană
4. Nicolae Fodor, preot ortodox din Cărpiniș
5. Ioan Buteanu, avocat din Abrud
6. Avram Iancu, avocat din Vidra
7. Ioan Corcheș Draguț, maestru cojocar din Câmpeni
8. Petre Ioanete, învățător din Câmpeni
9. Nicolae Corcheș, zugrav de biserică din Câmpeni, frate cu Ioan Corcheș
10. Iosif Șterca Șuluțiu, chelar secund la șpanatul din Câmpeni
11. Teodor Tioc, gornic cambial din Câmpeni
12. Samoilă Morar, clopotar la biserica greco-catolică din Câmpeni
13. Ioan Dandea, maestru dulgher din Câmpeni
14. Iosif Moga, notar din Baia de Arieș
15. Gheorghe Ilisie, locuitor din Bistra
16. Teodor Cristea, contribuabil din Vidra
17. Gheorghe Balea, notar din Bistra

III. Martori care au fost parțial învinuiți

1. Gheorghe Mărcuș – interogat în data de 24 iunie la Abrud-Sat
2. Burz Simition – interogat la Câmpeni pe data de 26 iunie

IV. Martori secundari:

1. Nicolae Fodor, preot ortodox din Cărpiniș, 38 de ani, căsătorit
2. Botár Sándor, administrator de mină la Baia de Arieș, romano-catolic, 27 de ani, căsătorit

3. Kovátsits Mátyás, controlor la mina Sfânta Cruce de la Baia Roșie, 30 de ani, căsătorit
4. Văduva lui Ilie Bona din Roșia Montană, Granzo Borbára, reformată, 64 de ani
5. Bona Miklós din Roșia Montană, reformat, 26 de ani
6. Lőrintz Mária din Roșia Montană, văduva lui Moise Cioara, ortodox, 56 de ani
7. Gadó István, minier din Roșia Montană, unitarian, 32 de ani, căsătorit
8. Gadó János, minier din Roșia Montană, unitarian, 44 de ani, căsătorit
9. Filip Spiridon, minier din Roșia Montană, ortodox, 26 de ani, căsătorit
10. Giorgiuț Golgoț, minier din Roșia Montană, ortodox, 60 de ani, căsătorit
11. Remetei József, farmacist din Abrud, greco-catolic, 35 de ani, căsătorit
12. Iosif Țura, preot greco-catolic din Bucium, 31 de ani, căsătorit
13. Nicolae Begnescu, învățător ortodox din Abrud, 24 de ani
14. Mikola József, dulgher montanistic, romano-catolic, 28 de ani, căsătorit
15. Székely András, șef montanistic, romano-catolic, 37 de ani, căsătorit
16. Neumer Samu, minier din Roșia Montană, 39 de ani, romano-catolic, căsătorit
17. Ninger Ferenc, minier, romano-catolic, 20 de ani, necăsătorit
18. Bruk József, minier din Roșia Montană, romano-catolic, 21 de ani, necăsătorit
19. Mihai Stupa, comerciant din Abrud, ortodox, 28 de ani, necăsătorit
20. Korkés Éva din Abrud, văduva lui Sulucz János, romano-catolică, 65 de ani
21. Vinkler János jr., directorul de poliție din Roșia Montană, 26 de ani, romano-catolic
22. Tóth György, avocat la judecătorie, unitarian, 39 de ani, căsătorit
23. Farkas Tamás, avocat judiciar, 54 de ani, unitarian, căsătorit
24. Iosif Tomuța, hutman minier, greco-catolic, 50 de ani, căsătorit
25. Lázár György, șpan cameral, romano-catolic, căsătorit, 57 de ani
26. Gergelyfi Antal, comerciant din Abrud, romano-catolic, necăsătorit, 26 de ani
27. Jánki György, minier, șef de echipă, romano-catolic, 61 de ani, căsătorit
28. Losonczy Lajos, avocat, 44 de ani, reformat, căsătorit
29. Vinkler Károly, controlor regal montanistic, romano-catolic, 32 de ani, necăsătorit
30. Szigethi István, funcționar montanistic, reformat, 42 de ani, căsătorit
31. Szántó Krisztina, soția lui Kováts Miklós, unitariană, 40 de ani
32. Dumitru Moga, controlor al domeniului regal din Câmpeni, 32 de ani, greco-catolic, căsătorit
33. Kendi Péter din Câmpeni, asesor onorific comitatens, 49 de ani, romano-catolic, căsătorit
34. Lengyel Sámuel, avocat din Abrud, reformat, 24 de ani, necăsătorit
35. Füzi Mihály, avocat din Abrud, unitarian, căsătorit, 27 de ani
36. Dersi Samu, proprietar de mină din Roșia Montană, reformat, 31 ani, căsătorit
37. Ūrmösi Ferenc, minier din Roșia Montană, unitarian, 32 de ani, căsătorit
38. Székely Borbára János, minier din Roșia Montană, 57 de ani, căsătorit
39. Alexandru Creț, proprietar de mină și hutman din Roșia Montană, greco-catolic, 40 de ani, căsătorit
40. Mecz Máxim, minier din Roșia Montană, în jur de 45 de ani, romano-catolic, căsătorit
41. Simion Hențel, proprietar de mină din Roșia Montană, ortodox, 50 de ani, căsătorit

42. Molnár János, proprietar de mină din Roșia Montană, romano-catolic, 60 de ani, căsătorit
43. Candin Morar, proprietar de mină din Abrud, ortodox, 60 de ani, căsătorit
44. Simion Tomuța, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 40 de ani, căsătorit
45. Szabó Kriszta, nevasta minerului Simion Tomuța din Roșia Montană, greco-catolică, 35 de ani
46. Pășcuț Cioara, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 24 de ani, căsătorit
47. Pap Ilyés, miner din Abrud, romano-catolic, 40 de ani, căsătorit
48. Ilie Cojocariu, preot ortodox din Roșia Montană, 33 ani, căsătorit
49. Simion Golguț, miner în Roșia Montană, greco-catolic, 36 de ani, căsătorit
50. Gheorghe Cioara, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 38 de ani, căsătorit
51. Újszékely János, miner din Roșia Montană, unitarian, 25 de ani, căsătorit
52. Nicolae Falici, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 52 de ani, căsătorit
53. Gergely József, miner din Roșia Montană, romano-catolic, 47 de ani, căsătorit
54. Rákosi Lajos, avocat din Abrud, unitarian, necăsătorit, 28 de ani
55. Petru Plic, miner din Cărpiniș, ortodox, 13 ani
56. Ioan Ciora, hutman minier din Roșia Montană, greco-catolic, 37 de ani, căsătorit
57. Eisman Károly, scrib la oficiul montanistic din Abrud, romano-catolic, 49 de ani, căsătorit
58. Nicolae Rafila Mladin, proprietar de mină din Abrud, ortodox, 66 de ani, căsătorit
59. Márton Zsuzsánna, nevasta lui Roth Sámuel din Abrud, unitariană, 46 de ani
60. Bogdán Theodor, negustor din Abrud, romano-catolic, 41 de ani, căsătorit
61. Ștefan Țura, miner din Roșia Montană, greco-catolic, 48 de ani, căsătorit
62. Rákosi József din Abrud, unitarian, 21 de ani, necăsătorit
63. Enyedi József, negustor din Abrud, reformat, 52 de ani, căsătorit
64. Petru Jurca, miner din Roșia Montană, ortodox, 29 de ani, căsătorit
65. Ioan Suflet Ciofleca, miner din Roșia Montană, ortodox, 37 de ani, căsătorit
66. Frendel Ferenc, asesor la oficiul regal de schimb al aurului și inginer minier din Abrud, romano-catolic, 34 de ani, căsătorit
67. Zudor Terésia, nevasta lui Rákosi János din Abrud, unitariană, 50 de ani
68. Pápai Sándor, proprietar de mină din Roșia Montană, romano-catolic, 35 de ani, căsătorit
69. Reinisch Ágoston din Abrud, romano-catolic, 47 de ani, căsătorit
70. Antos József, maistru regal din Roșia Montană, reformat, 34 de ani, căsătorit
71. Dionisie Popovici, ajutor de negustor din Câmpeni, ortodox, 28 de ani, necăsătorit
72. Szabó Péter, paraclisier din Câmpeni, romano-catolic, 36 de ani, căsătorit
73. Végh János, chirurg din Roșia Montană, unitarian, 35 de ani, căsătorit
74. Pataki Pál, administratorul domenal silvic regal din Câmpeni, reformat, 45 de ani, văduv
75. Kapatán Márton, preot romano-catolic din Câmpeni, 34 de ani
76. Gheorghe Balia, notarul satului Bistra, 31 de ani, ortodox, necăsătorit
77. Jánki János, miner din Roșia Montană, romano-catolic, 22 de ani, necăsătorit

78. Sándor Ferenc jr., proprietar de mină din Abrud, reformat, 30 de ani, căsătorit
79. Kovács József, preot romano-catolic din Abrud, 62 de ani
80. Ajtay Incze János din Abrud, asesor la Tabla comitatului Albei de Jos, notar onorific al orașului, 39 de ani, necăsătorit
81. Zákos István, diurnist silvic din Roșia Montană, romano-catolic, 52 de ani, căsătorit
82. Bokor Ferenc, practicant silvic din Câmpeni, romano-catolic, 24 de ani, necăsătorit
83. Daniel Ioanete, notar sătesc, domiciliat la Câmpeni, greco-catolic, 40 de ani, căsătorit
84. Iosif Crișan, miner din Abrud, greco-catolic, 38 de ani, văduv
85. Iosif Balogi, notar din Roșia Montană, greco-catolic, 33 de ani, căsătorit
86. Nagy Ferenc, maistru croitor din Roșia Montană, romano-catolic, 48 de ani, căsătorit
87. Efraim Petruț, preot greco-catolic din Ponorel, 48 de ani, necăsătorit
88. Soția lui Rákosi Károly, născută Méhes Juliánna, din Roșia Montană, greco-catolică, 40 de ani
89. Flóka Juliánna, soția minerului din Corna, Földházi Dániel, reformată, 40 de ani
90. Makai Mária, soția lui Váradi Samu din Abrud, reformată, 40 de ani
91. Molnár József, paznic la șpanatul cameral din Câmpeni, greco-catolic, 31 de ani, necăsătorit
92. Văduva lui Avram Narița din Câmpeni, ortodoxă, 78 de ani
93. Nicolae Morar, pădurar din Câmpeni, greco-catolic, 50 de ani, căsătorit
94. Baranyai János, cismar din Câmpeni, reformat, căsătorit
95. Simion Aldus, stâmpar din Corna, ortodox, 37 de ani, căsătorit
96. Gavrilă Glodean, miner din Corna, ortodox, căsătorit, 28 de ani
97. Botár Sándor, miner din Roșia Montană, care a depus jurământul ca al doilea din rândul general al martorilor
98. Kovátsits Mátyás, hutman minier din Roșia Montană, care a depus jurământul al treilea din rândul general al martorilor
99. Szendrei Ádám, miner din Roșia Montană, romano-catolic, 40 de ani, căsătorit
100. Váczi József, miner din Roșia Montană, romano-catolic, 46 de ani, căsătorit
101. Kovács János, din Roșia Montană, romano-catolic, 30 de ani, căsătorit
102. Rákosi Nagy Ferenc, asesor domenal din Câmpeni, 28 de ani, unitarian, văduv
103. Tóth István, preot romano-catolic din Roșia Montană, 56 de ani
104. Fűzi Sándor, preot unitarian din Roșia Montană, 36 de ani
105. Farkas József, unitarian, 19 ani, necăsătorit
106. Maxai József, maistru croitor din Abrud, reformat, 75 de ani, căsătorit
107. Herman Mátyás, săpunar, cetățean din Abrud, romano-catolic, 43 de ani
108. Sluga lui Herman Mátyás din Abrud, Ioan Tha, 16 ani, ortodox, necăsătorit
109. Soția lui Csutsi Ferenc, Sándor Rózália, din Abrud, unitariană, 21 de ani
110. Soția lui Varga Márton, Thordai Ráchel, din Abrud, reformată, 32 de ani
111. Tânărul Miski István, cismar din Abrud, reformat, 29 de ani, căsătorit
112. Gulyás Sándor, cetățean din Abrud, reformat, 25 de ani, căsătorit
113. Soția lui Gál István, Botár Borbára, din Roșia Montană, romano-catolică, 32 de ani

114. János József din Abrud-Sat, reformat, 31 de ani, căsătorit
115. Ebergényi István, miner din Roșia Montană, romano-catolic, 25 de ani, căsătorit
116. Chirurgical Sófalmi József din Abrud, reformat, 42 de ani, căsătorit
117. Miski István senior, miner din Abrud, 56 de ani, căsătorit
118. Olajos András, cetățean din Abrud, unitarian, 60 de ani, văduv
119. Kozma József, ajutor de pădurar din Zlatna, unitarian, 33 de ani, necăsătorit
120. Botár Juli din Roșia Montană, necăsătorită, romano-catolică, 34 de ani
121. Tordai Sámuel, miner din Abrud, 60 de ani, reformat, căsătorit
122. Nicolae Haz din Abrud, gornic cameral, 31 de ani, ortodox, căsătorit
123. Alexandru Drumar din Abrud, miner, 34 de ani, greco-catolic, căsătorit
124. Námesi István, ucenic de negustor din Roșia Montană, 35 de ani, căsătorit, romano-catolic
125. Kovács János, tâmplar din Abrud, reformat, 36 de ani, căsătorit
126. Szakáll József, negustor și proprietar de prăvălie la Roșia Montană, originar din Cluj, romano-catolic, 35 de ani, căsătorit
127. Kendi József din Câmpeni, romano-catolic, 24 de ani, căsătorit
128. Ioan Haneș din Abrud, greco-catolic, 33 de ani, necăsătorit
129. Szuba Jovitza jr., proprietar de mină în Roșia Montană, romano-catolic, 17 ani, necăsătorit
130. Văduva lui Szuba Jovitza senior, născută Vinkler Mária din Roșia Montană, romano-catolică, 36 de ani
131. Ajtai Sándor din Abrud, reformat, 65 de ani, căsătorit
132. Soția din Abrud a lui Petruț Duma, născută Kozák Ilona, greco-catolică, 20 de ani
133. Soția avocatului din Abrud Farkas Tamás, născută Boér Juliánna, romano-catolică, 41 de ani
134. Gál István, miner din Roșia Montană, romano-catolic, 50 de ani, căsătorit
135. David Macavei din Bucium, ortodox, dascăl, 60 de ani, căsătorit
136. Ioan Macavei din Bucium, ortodox, 58 de ani, căsătorit
137. Nicolae Macavei din Bucium, persoană nobilă, greco-catolic, 62 de ani, căsătorit
138. Sebes József, consilier din Abrud, reformat, 49 de ani, căsătorit
139. Ionuț Marc, căruțaș din Câmpeni, ortodox, 36 de ani, căsătorit
140. Gheorghe Tioc Perdi, paznic la închisoarea domeniială, 36 de ani, greco-catolic, căsătorit
141. Ana Aron nevasta lui Costin Coteș din Câmpeni, în jur de 60 de ani, greco-catolică
142. Ioan Neag, locuitor din Câmpeni, 55 de ani, ortodox, căsătorit
143. Meltzer Antal, notar al satului, romano-catolic, 40 de ani, văduv
144. Teodor Ilia din Bistra, 45 de ani, greco-catolic, căsătorit
145. Ispas Ristei, 48 de ani, greco-catolic, căsătorit
146. Ionuț Mulcuț, 50 de ani, greco-catolic, căsătorit
147. Floarea Balia Bărzaci din Bistra, văduvă, 30 de ani, greco-catolică
148. Ana Petruț Giura, văduvă, 45 de ani, greco-catolică
149. Teodor Lazăr din Bistra, aproximativ 60 de ani, greco-catolic, căsătorit
150. Nicolae Crișan Poci din Bistra, 40 de ani, greco-catolic

151. Kendi Ágnes, soția lui Ionuț Tioc, 48 de ani, unită
152. Teodor Marc a lui Simion din Bistra, 50 de ani, căsătorit, greco-catolic
153. Simion Madru, soldat, 36 de ani, greco-catolic, necăsătorit
154. Ioan Gligor, 26 de ani, greco-catolic, necăsătorit
155. Tânărul Lázár György din Câmpeni, student la drept în anul II, romano-catolic, 20 de ani, necăsătorit
156. Giorgiuț Jurj din Certege, ortodox, 55 de ani, căsătorit
157. Hirling János Adolf, pădurar practicant din Câmpeni, 28 de ani, luteran, necăsătorit
158. Gheorghe Miheș din Sohodol, ortodox, 46 de ani, căsătorit
159. Resner Frigyes, ajutor de pădurar din Câmpeni, luteran, 26 de ani, necăsătorit
160. Giorgiuț Potolog, din Câmpeni, jude comunal, ortodox, 34 de ani, necăsătorit
161. Todoruț Tomus, jude comunal din Vidra de Jos, ortodox, 46 de ani, căsătorit
162. Lázár József, asesor onorific din Câmpeni, romano-catolic, 23 de ani, necăsătorit
163. Ioan Matora a lui Dumitru, primarul din Certege, ortodox, 47 de ani, căsătorit
164. Ispas Todea din Albac, ortodox, căsătorit
165. Teodor Burz, judele din Neagra, ortodox, 40 de ani, căsătorit
166. Vasilică Gomboș din Vidra de Sus, ortodox, 46 de ani, căsătorit
167. Gheorghe Zehuț, judele din Săcătura, ortodox, 35 de ani
168. Mészáros Miklós, blănar din Câmpeni, romano-catolic, 43 de ani, căsătorit
169. Avram Iancu senior din Vidra de Sus, ortodox, 71 de ani, căsătorit
170. Ursebie Buța din Bistra, greco-catolic, 50 de ani, căsătorit
171. Petru Buța din Bistra, greco-catolic, 23 ani, căsătorit
172. Ionuț Draja a Marii din Bistra, greco-catolic, 31 de ani, căsătorit
173. Petru Andriș din Bistra, greco-catolic, 58 de ani, căsătorit
174. Ionuț Bârla din Bistra, greco-catolic, 38 de ani, căsătorit
175. Ionuț Creț a Mihuț, greco-catolic, 22 de ani, căsătorit
176. Antonie Olar din Bistra, greco-catolic, 40 de ani, căsătorit
177. Simon Boțog din Bistra, greco-catolic, 77 de ani, căsătorit
178. Dumitru Gania din Bistra, greco-catolic, 40 de ani, căsătorit
179. Ion Bustan a lui Gavrilă din Bistra, greco-catolic, greco-catolic, 28 de ani, căsătorit
180. Urs Sălaje din Bistra, 72 de ani, căsătorit
181. Găvrilă Balea din Bistra, greco-catolic, 50 de ani, căsătorit
182. Găvrilă Coteș din Bistra, greco-catolic, 50 de ani, căsătorit
183. Mihăilă Olar din Bistra, greco-catolic, 48 ani, căsătorit
184. Achim Buța din Bistra, greco-catolic, 38 de ani, căsătorit
185. Gheorghe Draja din Bistra, greco-catolic, 42 de ani, căsătorit
186. Petrică Draja din Bistra, greco-catolic, 45 de ani, căsătorit
187. Gheorghe Morcan din Bistra, greco-catolic, 35 de ani, căsătorit
188. Gheorghe Mihon Jurguța, 24 de ani, ortodox, căsătorit
189. Ion Burz din Sohodol, ortodox, 35 de ani, căsătorit
190. Tim Mihon din Câmpeni, ortodox, 38 de ani, căsătorit
191. Ohn Mihon al lui Simion, ortodox, 40 de ani, căsătorit

192. Petru Hetien, ortodox, 25 de ani, căsătorit
193. George Narița din Bistra, greco-catolic, 27 de ani, căsătorit
194. Teodor Mocan din Scărișoara, ortodox, căsătorit, 32 de ani
195. Preotul ortodox din Vidra de Jos, Ion Nicula, 45 de ani, căsătorit
196. Dumitru Bonduț din Sohodol, ortodox, 36 de ani, căsătorit
197. Ursebie Buța din Bistra
198. Petruț Marc din Bistra, greco-catolic, 45 ani, căsătorit
199. Ionuț Fortuna a Miți din Sohodol, ortodox, 34 de ani, căsătorit
200. Petruț Nicula din Albac, ortodox, 55 de ani, căsătorit
201. Niculae Morar al lui Ionuț din Albac, ortodox, 30 de ani, văduv
202. Niculae Oneț al Carci din Albac, ortodox, 32 de ani, căsătorit
203. Iosip Pleșa din Albac, ortodox, 35 de ani, căsătorit
204. Lup Conțor (Joldes) din Albac, mercenar, ortodox, 60 de ani, căsătorit
205. Niculae Rus din Albac, ortodox, 63 ani, căsătorit
206. Gavrilă Oneț din Albac, ortodox, 42 de ani, căsătorit
207. Vasilica Vaida din Sohodol, ortodox, 26 de ani, căsătorit
208. Pallos Miklós, paznicul furnalului din Baia de Arieș, reformat, 45 de ani, necăsătorit
209. Veres Márton, miner regal, romano-catolic, 38 de ani, căsătorit
210. Administratorul minier Póós Ferdinánd, romano-catolic, 30 de ani, căsătorit
211. Preotul romano-catolic din Baia de Arieș, Győrfi Ignác, 54 de ani
212. Móricz Mihály, supraveghetor regesc de șteampuri din Baia de Arieș, unitarian, 64 de ani, căsătorit
213. Iuon Cuc, gornicul de pădure din Baia de Arieș, ortodox, 58 de ani, căsătorit
214. Trif Ilia din Baia de Arieș, ortodox, 40 de ani, căsătorit
215. Niculae Ilia, topitor din Baia de Arieș, 50 de ani, ortodox, căsătorit
216. Orbán Mihály, maistru croitor din Baia de Arieș, romano-catolic, 33 de ani, căsătorit
217. Vild József, supraveghetor la topitoria din Baia de Arieș, romano-catolic, 37 de ani, căsătorit
218. Iuon Bumb, topitor din Baia de Arieș, ortodox, 44 de ani, căsătorit
219. Pilárszki Tamás, tâmplar din Baia de Arieș, romano-catolic, 34 de ani, căsătorit
220. Chirilă Bodea, greco-catolic, 46 de ani, căsătorit
221. Han Ferenc, miner regal din Baia de Arieș, romano-catolic, 34 de ani, căsătorit
222. Székely Ferenc, miner regal din Baia de Arieș, romano-catolic, 48 de ani, căsătorit
223. Iuon Ilie, miner regal din Baia de Arieș, ortodox, 46 de ani, căsătorit
224. Petru Baci, miner din Baia de Arieș, ortodox, 63 de ani, căsătorit
225. Iuon Voruve, primarul din Muncel, ortodox, 42 de ani, căsătorit
226. Iuon Panța, jurat din Muncel, ortodox, 54 de ani, căsătorit
227. Luca Panța, vicejude din Muncel, ortodox, 34 de ani, căsătorit
228. Nicolae Șpan din Lupșa, notar comunal, ortodox, 52 de ani, căsătorit
229. Vasilie Roșca din Lupșa, ortodox, 30 de ani, căsătorit
230. George Placa din Lupșa, ortodox, 37 de ani, căsătorit

231. Petru Jurj din Lupșa, ortodox, 37 de ani, căsătorit
232. Nicolae Pencia, greco-catolic, 49 de ani, căsătorit
233. Dumitru Ardelean din Lupșa, 20 de ani, ortodox, căsătorit
234. Vasilie Chebula din Lupșa, ortodox, 50 de ani, căsătorit
235. Dumitru Junca din Lupșa, ortodox, 22 de ani, căsătorit
236. Vasilie Rus din Lupșa, ortodox, 56 de ani, căsătorit
237. Dumitru Crișan din Lupșa, ortodox, 45 de ani, căsătorit
238. Gavrilă Șpan din Lupșa, greco-catolic, 46 de ani, căsătorit
239. Iuon Șerban din Lupșa, ortodox, 25 de ani, căsătorit
240. Boér József, controlor minier din Baia de Arieș, romano-catolic, 34 de ani, necăsătorit
241. Békési Ignác, notar din Sălciua, din comitatul Turda, 57 de ani, greco-catolic, căsătorit
242. Kárdán Alajos din Baia de Arieș, catolic, 32 de ani, necăsătorit
243. Jelen József, maistru croitor din Baia de Arieș, catolic, 35 de ani, căsătorit
244. Petru Popovici, viconotar onorific din Baia de Arieș, 25 de ani, ortodox, necăsătorit
245. Ilie Zolde, jandarm orășenesc din Abrud, ortodox, căsătorit, 24 de ani
246. Gross József, maistru zidar din Abrud, catolic, 57 de ani
247. Giorgiuț Mestecan din Abrud, ortodox, 32 de ani, căsătorit
248. Bakos Mária, nevasta lui Ioan Marțin din Abrud, de religie ortodoxă
249. Niculai Potca, miner din Abrud, ortodox, 28 de ani, căsătorit
250. Ionuț Potca, miner din Abrud, ortodox, 39 de ani, căsătorit
251. Szabó János din Abrud, ortodox, 28 de ani, căsătorit
252. Korbély Thérézia din Abrud, nevasta lui Sztármári Sándor, unitariană, 25 de ani
253. Iacob Mestecan, miner din Abrud, ortodox, 28 de ani, căsătorit
254. Ioan Jurca, miner din Abrud, ortodox, 57 de ani, căsătorit
255. Petruț Jurcă Blis din Roșia Montană
256. Kováts Mária, văduva lui Moise Cioara din Roșia Montană
257. Csora Boriska, nevasta lui Petruț Jurcă din Roșia Montană, ortodox, 27 de ani
258. Kolosa Zsófi, nevasta lui Simion Popa din Abrud, ortodoxă, 30 de ani
259. Iuon Chempan din Abrud
260. Sofia Struza, nevasta lui Iuon Chempan din Abrud, greco-catolică, 48 de ani
261. Maxai Mária, nevasta lui Váradi Samu
262. Alexandru Almăjan, proprietar de mină din Abrud, ortodox, 30 de ani
263. Petru Marc din Abrud, vizitiul protopopului romano-catolic din localitate, 33 de ani, ortodox, căsătorit
264. Alexandru Gondol din Corna, miner ortodox, 40 de ani căsătorit
265. Ștefan alias Iosif Șvab, miner din Corna, greco-catolic, 50 de ani
266. Simion Tomuța, miner din Corna, 28 de ani, unit, căsătorit
267. Iosif Botar, miner din Corna, ortodox, 32 de ani, căsătorit
268. Niculae Dregan, miner din Corna, 36 de ani, ortodox, căsătorit
269. Georgiuț Tiasc din Abrud, ortodox, 57 de ani, căsătorit
270. Sándor Ferenc din Abrud, orator orășenesc, reformat, 62 de ani, căsătorit

271. Petri Zsigmond, strungar din Abrud, unitarian, 33 de ani, căsătorit
272. Maria Țura, nevasta lui Simion Bulz din Abrud, unită, 46 de ani
273. Floka János, clopotar din Abrud, catolic, 92 de ani
274. Etlin Rózália, nevasta lui Flóka János din Abrud, 32 de ani
275. Alexandru Pașca, miner din Abrud, 24 de ani, ortodox, necăsătorit
276. Candin Morar din Abrud
277. Crișca Zlăgnean, nevasta lui Alexandru Șera din Abrud, ortodox, 60 de ani
278. Susana Țura, văduva lui Niculae Bistra din Roșia Montană, ortodoxă, 64 de ani
279. Anuța Tomușa, nevasta lui Petruț Vasincă, ortodoxă, 26 de ani
280. Nuț Vasincă, miner din Roșia Montană, 20 de ani, ortodox, necăsătorit
281. Niculae Bucureștean din Roșia Montană, ortodox, 39 de ani, căsătorit
282. Vetlán György, miner din Roșia Montană, catolic, 30 de ani, căsătorit
283. Ion Criț, miner din Corna, ortodox, 40 de ani, căsătorit
284. Niculae Popa, miner din Corna, 19 ani, ortodox
285. Niculae Creț, miner din Corna, 34 de ani, ortodox, căsătorit
286. Székely Iulia, nevasta lui Gelei Josef, senator din Abrud, reformată, 24 de ani
287. Albert Károlina, nevasta lui Volhirt József, șef de ocol silvic camarar diu Abrud-Sat, catolică, 22 de ani
288. Niculae Cioara, miner din Roșia Montană, unit, 35 de ani, căsătorit
289. Ionuț Golgoț a Vanului din Roșia Montană, unit, 28 de ani, căsătorit
290. Avram Cioara, miner din Roșia Montană, ortodox, căsătorit, 57 de ani
291. Solomon Borza, miner din Abrud-Sat, ortodox, căsătorit, 46 de ani
292. Solomon Bisa, miner din Abrud-Sat, ortodox, 33 de ani, căsătorit
293. Ionuț Guran, miner din Corna, ortodox, 40 de ani, căsătorit
294. Dumitru Țura, miner din Roșia Montană, unit, 34 de ani, necăsătorit
295. Sia Moldovan, nevasta lui Ionuț Tătar, unită, 40 de ani
296. Alexandru Golgoț din Roșia Montană, unit, 25 de ani, căsătorit
297. Újszékely János din Roșia Montană
298. Szürecsik József, miner din Roșia Montană, romano-catolic, de 27 de ani căsătorit
299. Soția lui Szürecsik József, Treji Conta, greco-catolică de 22 de ani

I. SURSE DE ARHIVĂ

1. Magyar Országos Levéltár – Budapest (M.O.L.)

Fond. Gubernium Transylvanicum – in Politicis (G.Pr.), nr.: 1038/1848; 7327/1848; 7532/1848; 7586/1848; 8154/1848; 8945/1848; 8948/1848; 9012/1848; 9018/1848; 9080/1848; 9328/1848; 9744/1848; 10349/1848

Fond. Gubernium Transylvanicum – Praesidialia (G.Pr.), nr.: 309 E/1848; 802/1848; 813/1848; 859/1848; 868/1848; 1267/1848; 1269/1848; 1280/1848; 1293/1848; 1552 E; 1625/1848; 1649 E/1848; 1652 E/1848; 1674 E /1848; 1677 E/1848; 1744 E /1848; 1757 E/1848; 1801/1848; 1808E/1848; 1843 E/1848; 1899 E/1848; 1900 E /1848; 2156 E/1848; 2248 E /1848; 2380 E/1848; 2455 E/1848; 2484 E/48; 2543E/1848; 7327/1848; 7532/1848

Fond. Az 1848–49-i Minisztériumi Levéltár. Belügyminisztérium. Elnöki iratok, nr. 505/1848

2. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale – Cluj (S.J.A.N.)

Fond. Arhiva Comitat Turda, Acte prezidiale, nr. 559/1848

Fond. Montantesaurariat - Zlatna, Acte administrative, nr.: 73/P. 1848; 77/1848; 843/1848; 1024/1848; 1925/1848; 3367/1848

II. BIBLIOGRAFIE

1. Berindei Dan, *Români și Europa în perioadele premodernă și modernă*, București, Ed. Enciclopedică, 1997.
2. Bodea Cornelia, *Anul 1848 la Români*, București, Ed. Enciclopedică, 1998.
3. Bodor Marghioala; Bolovan Ioan; Károlyi Dénes; Maxim Maria; Neamțu Gelu, *Revoluția de la 1848 în Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1998.
4. Bolovan Ioan, *Mituri politice în Revoluția de la 1848–1849 din Transilvania (aspecte din perioada martie-septembrie 1848)*, în volumul colectiv *Revoluția de la 1848–1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și ideologică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.
5. Botezan Liviu; Cosma Ela; Isac Ionuț; Varga Attila, *Biografii istorice transilvane I. Dicționar al personalităților Revoluției de la 1848–1849 din Banat și Transilvania. Chipuri dintr-un an de neuitat*, București, Ed. Academiei Române, 2008.
6. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. I, București, Ed. Academiei Române, 1977.
7. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. II, București, Ed. Academiei Române, 1979.
8. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. III, București, Ed. Academiei Române, 1982.
9. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. IV, București, Ed. Academiei Române, 1988.
10. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. V, București, Ed. Academiei Române, 1992.
11. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. VI, București, Ed. Academiei Române, 1998.
12. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. VII, București, Ed. Academiei Române, 2005.
13. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. VIII, București, Ed. Academiei Române, 2007.

14. *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române. Seria C. Transilvania*, vol. IX, București, Ed. Academiei Române, 2011.
15. Hitchens Keith, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania (1700–1868)*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987.
16. Kosáry Domokos, *Magyarország és a nemzetközi politika 1848–1849-ben*, Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1999.
17. Mureșan Hilde, *Câteva date cu privire la situația de pe domeniul minier Zlatna în anul revoluționar 1848*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, IV, București, Editura Academiei Române, 1961.
18. Neamțu Gelu, *Revoluția democratică de la 1848–1849 din Transilvania*, în volumul colectiv *Istoria României. Transilvania*, vol. 1, Cluj-Napoca, Ed. George Barițiu, 1997.
19. *Idem*, *Arestarea, cercetarea, detenția și eliberarea lui Simion Balint la 1848*, în volumul colectiv *Națiunea română. Idealuri și realități istorice. Academician Cornelia Bodea la 90 de ani*, București, Ed. Academiei Române, 2006.
20. *Idem*, *Aspirații Dacoromane reflectate în documentele unei anchete din Munții Apuseni la 1848*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Historia, XXXIII, I, 1988.
21. Nicoară Simona, *Sacralizarea ideii de Națiune în Revoluția de la 1848 din Transilvania*, în volumul colectiv *Revoluția de la 1848–1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și ideologică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.
22. Szilágyi Farkas, *Alsófehér vármegye 1848–1849-ben*, Nagy-Enyed, 1898.
23. Trócsányi Zsolt, *Wesselényi Miklós*, Budapest, 1965.
24. Varga János, *Románok és magyarok 1848–1849-ben*, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1995.

**EDITAT CU SPRIJINUL AUTORITĂȚII NAȚIONALE
PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ**

12 Lei